

*El Colegio de la Compañia de la Compañia de Jesus.
Del Col. Del Col. de la Compañia de Jesus de Granada B 10152*

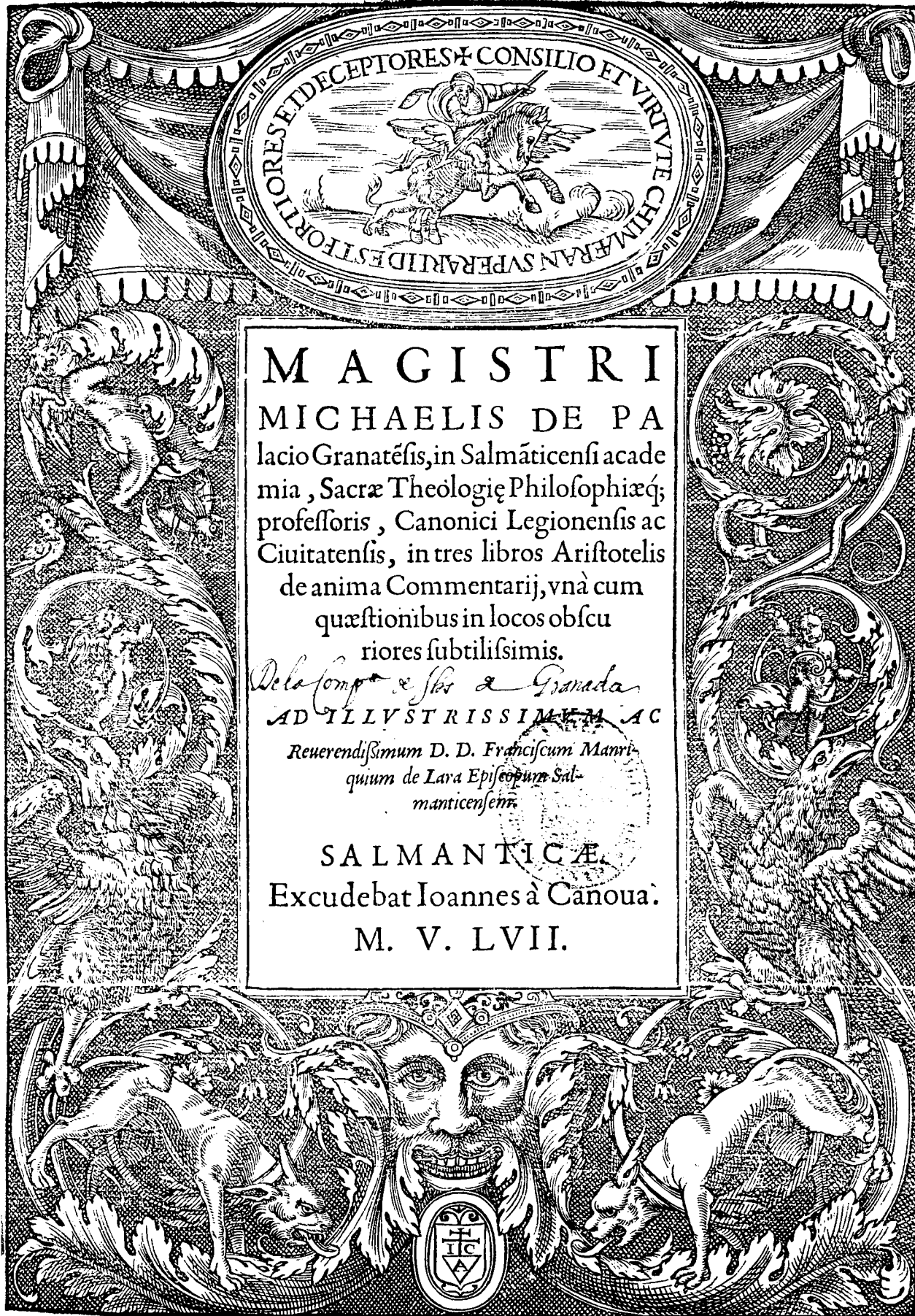
0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26

MAGISTRI
MICHAELIS DE PA
lacio Granatēsis, in Salmāticensi acade
mia, Sacrae Theologiæ Philosophiæq;
professoris, Canonici Legionensis ac
Ciuitatis, in tres libros Aristotelis
de anima Commentarij, vnà cum
qaestionibus in locos obscu
riores subtilissimis.
De la Compañia de Jesus de Granada
AD ILLVSTRISSIMUM AC
Reuerendissimum D. D. Franciscum Mari
quum de Lara Episcopum Sal
manticensem.
SALMANTICAE.
Excudebat Ioannes à Canoua.
M. V. LVII.

Del Collegio de la Compañia de la Compañia de Jesus.

Del Lib. de la Compañia de Jesus de Granada Nº 10152

MAGISTRI

MICHAELIS DE PALACIO

GRANATENSIS, in Salmaticensi academia,
Sacrae Theologiae Philosophiaeque
professoris, Canonici Legionensis ac
Ciuitatis, in tres libros Aristotelis
de anima Commentarij, vna cum
quaestionibus in locos obscu-
riores subtilissimis.

De la Compañia de Jesus de Granada

AD ILLVSTRISSIMUM AC

Reuerendissimum D. D. Franciscum Manri-
quum de Lara Episcopum Sal-
manticensem.

SALMANTICÆ.

Excudebat Ioannes à Canoua.

M. V. LVII.

ILLVSTRISSIMO

AC REVERENDISSIMO DOMI-

NO D. FRANCISCO MANRIQVIO DE LARA,

Salmanticensi Episcopo, Regioq; consiliario, Magister

Michael de Palacio, Legionensis, Ciuitaten-

sifq; Canonicus. P. fœlici.

VMANÆ VITÆ COMMODIVS ÆSTI-
mo nihil (Antistes clarissime) quàm quòd ij, qui vita
hac fluxa atq; labili fruimur, illa semper studia medite-
mur, vnde nò solùm qui simul atq; nos vitalis huius au-
ræ beneficio potiuntur, emolumentũ vtcunq; hauriant,
verùm etiã & hi qui post nostra secula venturi sunt, cõ-
modi nònihil cõuehere possint. Tantò enim nostra hæc
solicitude diuinior erit, quantò futuris, nedum præsen-
tibus prospicere curat. Hocque vt sedulò præstemus ipsa quã aspiciamus rerũ
natura, non segniter admonet. Et vt hoc efficiat potētissimis nescio quibus sti-
mulis agitur. Maximè verò bruta animãtia huius rei testimonium præferunt
clarissimũ, quæ etiam si mentis sint asimbola, tantisper dum futuris prouidēt,
mentis opus præferunt. Quis enim nescit quantã generandæ soboli operã im-
pendunt? stata tempora coitus, marium atq; fœminarum amicos naturæ con-
gressus, quàm inuiolatè obseruēt, quis ignorat? Et inter naturæ germana ope-
ra, hoc vnũ est germanissimũ genitoribus similem excutere prolem. Perpetua
nanq; generationum serie, posteritatis cõmodis legitimè consulitur, interitus
dãna refarciuntur, seminiq; & vteri fœcunditate, rerum verustas & viuētium
omniũ sensim labascens seculum refarcitur. Et noua edita proles collabētis vi-
tæ detrimenta cõpensat. Atq; ob eam causam prudentissimus ille orbis sator
Deus, hanc mirabilẽ rebus industriã indidit: vt viuentia, quæ interitus labem
pati coguntur, eternitatis tamen nonnullum vigorem, perpetuo prolis ordine
sibi cõciliarent. Iam verò si bruta tãta posteritatis cura sollicitatur, quid q̄ nos
homines eadem, & multò arctiũs cura sollicitemur? non vnice corporis bona
curantes (quod brutorum est) verùm etiã ad altiora, quæ sunt mentis bona, no-
stram operã conferentes. Nam si hoc vnũ curandũ nobis esset nostri corporis
noua prole reparare ruinas, ecquid dignius aut excelsius in nobis micaret, quã
in cæteris, quæ hoc quoq; muneris assequũtur? Vbi illud diuinũ esset quod in-
tra nos gerimus? Si præterea corporis nostri lapsus sunt reparandi, quid non &
mentis reparentur? Habet utiq; mens suas ruinas, propriosque sibi deflet non-
nunquam lapsus, quando & bonarum artium, integræ scientiæ, optimæq; sa-
pientiæ detrimẽta sentit. An non hæc deflenda, quæ sunt humani animi vita,

preciosaq; suppellex, infinitus immarcescibilisq; thesaurus? At verò ea sæpe est temporum malitia, rerumq; humanarū strages, atq; varietas, quæ hæc optima animi bona funestis iniuriis afficiant. Quas quotuisq; sapiens est, qui non vehementer doleat, quando præclarissima multa literarum monumenta corruiſſe videat? Chronica historiographorū legimus, temporū annalia volumus, vbi complura illustriū virorum opuscula prodūtur, quorum præter nomina, vestigiū aliud restat nihil. Huic ergo miserabili cladi qua ratione cōmodius mederi possumus, quàm si prisca autorum ruinas nouorum diligentia restituamus? Hæc sunt (præful ornatissime) quæ me vt hos cōmentarios ederem & in turbam philosophorū mittere, impulerunt, quò philosophiæ studiosi qui hoc temporis naturalibus discendis insudant disciplinis, in procinctu habeat Aristotelis de anima traditiones, quosdāq; de anima nō vulgatos autores ab obliuionis iniuria defenderē. Tibi autē vt has primitias nostras offerre: effecit, cum tuorū stemmatū claritas, & nataliū antiquitas, tum maximè tua in me singularis beneuolētia. Quāquā hæc nō tāti apud me sunt, quāti animi tui cōstans vigor, iudiciūq; tui prouida dexteritas, morū tuorū suauitas & incredibilis erga omnes etiam infimæ sortis homines amor. Episcopali enim cū munere fulgeas pastoris functiones nō fastuoso supercilio administras, sed oues tibi creditas miro amore prosequeris. Nō tibi assentator sum, nō fallax palpo, nō placidus adulator, quæ apud te ipse vidi, hæc verbo prædico, hæc calamo chartis mado. Augeat in te dominus Iesus Christus charismatum dona & vbertimis illorum semper augearis incrementis: vt qui iam in culmen ecclesiastici honoris prouectus es, gregibus tuis, quos caelesti alendos pabulo accepisti, tanto sanctimonix præcellas honore, quanto armentarij suis armentis præferuntur. Hanc que interim meam nouam prolem, benignis (vt cætera mea) fauoribus prosequere, vt quæ tui nominis obmunita præliis, ex tenebris in lucē profertur, in uidorum iniurias tua auctoritate freta repellat. Sunt enim qui hoc veterino nunquam non torquetur morbo, hacque miserabili viciantur labe, vt queque bona queq; incorrupta, apud alios aduerterint, plusquā canino corrodant dente. Quos ego diuinis atque tuis fretus auxiliis non formido. Vtinam spes de te mihi concepta me nō fallat, neque fallat. Tanta est enim nominis tui claritas, muneris tui magnitudo, morū tuorum sinceritas, vt etiam præter spem multum honoris, & famæ obuenturum mihi semper crediderim.

Vale, & me, vt soles, ama.

MAGISTER MICHAEL DE

PALACIO LEGIONENSIS ET CI-
uitatensis Canonicus, candidis lectoribus.

VM DISPUTATIONIBVS QVIBVSDAM OLIM libros Aristote. de Anima tres exercuissem, Lectores candidissimi, & illas quidem nudas, citraq; cōmentarij lucem, chartis (pictura prima quod dici solet & velut in umbris agens) mandassem, illas quidem apud me longo temporis silentio reprimebā: nesciens quid noui desiderij nouus mihi allaturus esset dies. Nūc verò vt ingenuè fatear, typis eas cōmittere animus non erat, nisi vestrarū precū auctoritas, amorisq; vestri efficaciam tanta apud me esset, quæ ad hoc laboris subeūdū stimularēt, vestraq; inire gratia: hoc nouo officij genere nouè & opulētius sperarem. Hæc me non spōte currentē, ad velocē cursum impulerunt. Cæterū orbatas cōmentarij disputationes (Simul atq; hoc vobis obsequij exhibere animo insedit) in lucem edere non institui. Verū cōmentarij disputationes adieci, vt libri de Anima Aristot. vberiore lucem donarem. Etenim Aristot. numquam non tenebrosus est. Porro autem de intellectu agens, nescias quid velit, neq; quid certi statuatur, nisi illud summo & incomparabili labore exquisieris. Ne ergo in peripatetica doctrina alucinemur omnes intendendi sunt nerui, quos etiam si omnes Aristotelici libri desiderant, libri autem, qui de anima ab ipso inscribuntur, illos planè impensius poscunt. Quippe quæ de anima est institutio, maioris precij est, cæteris naturalis doctrinæ institutionibus. Hæc enim quantum atq; quale sit, hominis conditi, diuinum opificium demonstrat. Id quod philosophi, vt quoddam naturæ miraculum attentissime suspexerunt. Neque alijs verbis Mercurius ille Trismegistus huius tati tanq; venerabilis opificij magnitudinē exaggerauit, quàm istis quæ subiungam, hominem vocans mortalem Deum soliusq; mortis interstitio hominē à Deo discreuit. Deus enim Mercurio huic immortalis est homo: homo verò mortalis Deus. Cæteræ præter hæc disciplinæ physicae extra hominem vagantur. Hæc sola quæ de anima est, hominem totius naturæ spectaculum, diligentissime scrutatur, quæ inquam hominis anima sit, si æterna est, an interitui obnoxia, quæ huius animæ vires, quæ operatio, quæ perfectio, quale huic corpus aptandum, cuiusq; sint proprietates, quæ instrumenta quæ corporis viuētis sit complexio, sollicitè exquirunt. Et nihil demum naturalis philosophiæ tam orthodoxæ famulatur fidei, quàm hæc de anima ardua, & præ excelsa inquisitio. At verò, vt causas huius nostri instituti opulētius vobis exponam. Cum Salmantica ego agerē, & hæc qualia, qualia sunt cōmentaria nostra, stipendio publico & professione docerem, discipuli nostri quorum id temporis & frequentissima erat turba, & non modica celebritas, quæ nos dictabamus, sedula illi cura audiat atq; incredibili chartis excipiebant. Quamobrē summus à me efflagitabant precibus, vt quæ ego in gymnasio, Salmantino tradebam, in publicam omnium philosophiæ initiatorum euulgarem vtilitatem. Verum ne votis ardentissimis ipsorum amuerem, vel hoc vnum morabarur, quod exactis iam seculis viri in philosophia illustres, huic operi operā haud quantumquam contēnendam indulerant. Quibus super addere quicquam actum agere, aut Penelopes telam retexere, multi nostræ ætatis superciliosi philosophi iudicabunt. Sub hæc id quoq; eo tempore detinebat, ne discipulorum preces absoluerē, theologica studia quæ statis lecturionibus quotidie me distringebant. Quare tantum non suppetebat ocij, quantum scribendis & recognoscendis cōmentarijs istis necessarium arbitrabar. Quare & desperata mihi iam res hæc erat, ab eaque etiam quam longissimè abhorrebam. Negociorum enim meorum quæ ab hoc opere summe distrahebant, nullum credebam finem. Adde tædia quoque quæ scholasticorum frequentia, magistris conciliat, reponēda aliquando, sperabam nunquam. At verò emortua iam hoc edendi opus spes, non nihil in me reuixit, postquam à tumultuosis studiis, Christi gratia me subduxit, quando ex academia Salmaticensi, vbi annis undecim & ingenuas artes, sacrāq; Theologia, diligentia summa, summoq; discipulorum meorum profectu, profitebar, in ecclesiam vrbis regie Legionensis cathedralis, seu potius iusticiam, vbi esset a sacris concionibus à clarissimo eiusdem ecclesiæ capitulo vocatus, electus, atq; institutus canonicus sum. Et apud Legionenses cum agerem hæc commentaria elaboraui. Modico autem tempore interiecto valetudine mea illud poscente ad Ciuitatensem ecclesiam vocatus sum & canonicus eidem ecclesiæ signatus, vt sacros illi venerandæ ecclesiæ codices interpretarer. Quorum & Legionensium & Ciuitatensium Canonorum gratia atque beneficio mihi ocium (cuius inopia tenebar) concessum impensius est. Quod nactus vt liceret si voluissem nostros vulgare in lucem labores, diu tamen apud me cogitare capi, an multorum desiderijs mihi obsequendum esset: de

cōmentarijs istis nostris typo cudendis operam nauarem. Et vtrinque cogebat angustijs: ut cuderem typis discipulo-
rum improbae preces efficiebant quae non ludicra suadebant, sed rem valde seriam multaeque frugis contende-
bant. Vt typis non cuderem, multa interuertebant. Praesertim lectorum quorundam liuor fastuosumque ingenium, quo-
rum supercilium praclare saepe dicta plusquam ferina animositate, proculcat, & liuido ore polluit. Quae doctae &
liberate auctores recens scribunt, nihil efferunt: aut turbis scholasticorum comendant. At si qua forte, vel labecula mi-
nima codicem nuper vulgatum aspersum aduertent, pro compitis, pro suggestibus, plusquam stentorea voce in-
clamant, oblatrant, eleuantque, non aliud sane agentes, quam publicis inuidere bonis, & alienis insidiari vigiliis.
Quos ego obiter admonitos velim ne iniquo iudicio in aliena ruant, sinant in alieno ludere corio. Et quae gratis of-
feruntur, equi, bonique consulant: meminerintque quod vetus prouerbium celebrat, domatij equi dentes non aspicien-
dos. In medijs igitur harum procellarum aestibus constitutus liuidorum lectorum non formidare caninos decreui
latratus: & obloquium obmurmurationes neglexi, certo scies superciliosus istis hominibus nihil facturum sa-
tis, nisi illud solum quod miseram illorum auxerit mentem. Publici boni habenda iam mihi ratio: obganniant ini-
mici, medij ringantur licet. Discipulorum meorum, beneuolorumque lectorum pluri estimada est comoditas, quam
horum vultus toruus & insana pernicax. Fateor equidem clarissimos quosdam viros, quos tulit antiquitas, dignissi-
ma illis in libris de anima elaborasse commentaria: quibus tamen nouis meis editionibus nihil detractum iri censeo.
Noua enim non eo excuduntur, quod antiquorum auctoritas exaureatur. Imo noua commentaria veterum memo-
rijs illustrant, & a situ & carie quibus opprimuntur, recentiorum auctorum diligentia vindicat. Scio sane neque me-
latuit inquam in antiquorum philosophorum libris ceu in vasis quibusdam optimae philosophiae aurum delitescere:
& velut sub arenis antiqui sermonis, philosophicas latitare gemmas. At vero non parui sudoris est, & has venas
exquirere, exquiratque refodere, ut quaeque preciosa quae auare condunt, vobis nostris seruiant. Neque exigui stu-
dij est repurgare veterum philosophorum gemmas, ut sordibus errorum excusis liberum nobis vsum praestent.
Videant isti, qui noua danant opuscula, sese neque naturae legibus conuenire, artiumque omnium consuetudines in-
ditus euertere. Quando si natura noua opera respiciet, orbis totus labascet, cuius quotidianae hominum atque vi-
uentium vniuersorum ruinae nouis semper partibus reparantur, & pristinos verum lapsus, noua sobole natura re-
compensat. Naturaeque mirabilem hanc, sagacemque industriam ars secuta, non simplici contenta est artificio: nisi
nouis inuentis semper abundet. Nouas enim quotidie miramur imagines, noua aedificia, noua & nusquam visa ma-
chinamenta. Neque ars pictoria solum, aut aedificatoria, aut fabrilis, in noua semper inuenta aspirant, quin & artes vi-
lissimae quaeque idem sapere, hocque idem nouitatis emulari laborant. Sartores vestes per singulas fere hebdomadas
nouo fabricatus ingenio componunt: & vetus vestium componendarum ingenium noua horum diligentia fatidit,
ut iam tantus sit vestium apparatus, quantum neque nominare liceat. Coqui miros in cibis exquirunt saporibus: incon-
sueti antiquis hominibus alimentorum preparant condimenta & quae cibaria olim in maximo erant habita pre-
cio, iam nihili ducuntur, adeo culinaria ars in nouam ciborum pompam excreuit. Haec isti nouorum operum censo-
res non taxant, quasi verò sapientibus non liceat quod natura probat, quod ars recipit, quod pictores in vsum habent,
quod domificatoribus nemo prohibet, quod denique sartoribus, coquis, pistatoribusque alijs infimae notae artificibus leges
& reipublicae & procerum iura permittunt. Ad haec Aristotelem, a nouis scribendis libris, antiqua scripta (quae mul-
ta id temporis erant) non perterruerunt. Perindeque physicum est aggressus negotium, ac si a maioribus suis nihil
de re physica traditum esset, ab Anaxagora inquam, ab Empedocle, Democrito, a Leucipo a Parmenide a Mel-
lisso a Platone & ab alijs qui Aristotelis seculo nomine & auctoritate florebat. Homerum rursus (si poetarum
meminisse iuuat) in poesi (Platone testante) diuinus, & poetici nominis claritate toto orbe celeberrimus. At ve-
rò Homericis nominis claritas, posteriores poetas, a nouis canendis & scribendis carminibus non continuit. Quod si
Aristotelem obieceris, veterem correxisse philosophiam, & illam quasi errantem in vias certas, absolutamque me-
thodum, condixisse, posteriores rursus poetas, qui post Homericum saeculum vixerunt, carminis gloria adeo resplendui-
se, ut veterum gloriam aequarent, ea propter Aristoteli atque poetis illis, vicio nemo est qui vertat, si multa sua do-
ctrinae monumenta in posterostransmiserint. Nos sane hoc libera fronte fatemur. At qui non aequa atque isti causa,
vetusto de anima argumento noua expositionem instituimus. Sed hoc solum studij nobis est, & instituti, philoso-
phorum antiquas de anima traditiones, & eas tum difficillimas, tum varijs sparsas codicibus, & noue forsitan
interpretari, & in vnius voluminis summam cogere. Ut cuius & eas legere, & intelligere, ad manum sit.
Quae studij nostri ratio, tanto commendabilior, quanto non paucis, neque de media plebe philosophis (post Aristotelem)

in vsum fuit. Hoc enim argumenti genus (quod de anima est) tale ac tantum est censendum, ut lucubrationes vete-
res amet, & nouas nihil infestiat: imò vehementer amplectetur. Qua in re sudatum est a summis illis peripateti-
cis ab Alexandro, Simplicio, Themistio, Philopono, Ammonio, Marino, Auerro, Auicena, Alfarabio. Post hos,
nostrates quoque philosophi Albertus Magnus, Diuus Thomas, Aegidius Romanus, Burleus, Buridanus, Paulus
Venetus, Ioannes Gandensis, Cassiodorus, Marcellus, Naphus, Caietanus Cardinalis, Caietanus Thienensis, Alber-
tus Saxo, quo ad illis licuit rem hanc de anima prosequuti sunt. Horum tamen quidam ipsa Aristotelis verba luci-
diore, & comptiore stilo, transferre curarunt: Aristotelis volumen paraphrasi quadam contextentes, ut Themistius,
& Albertus, alij verò ipsas Aristotelis sententias breuiter (dictione peripatetica neglecta) explicare studuerunt,
ut Aphorismi Auiceni de anima legenti indicant. Alij disputationes in hos de anima libros multas exercuerunt,
literam Aristotelis neque a limine (quod aiunt) salutantes, ut Gandensis, Apollinarius, Albertus Saxo, Caietanus
vterque, & alij quorum numerus ingens est. Ego verò vtrinque complexus sum: & commentarijs peripateticum sermo-
nem elucidare statui: & nodos multosque maerendis quaestionum obditas disputationes, quantum me extulerunt vi-
res extricare volui. Et ut verbis sapientissimi Salomonis utar, nouissimus omnium euigilauit, & quasi is qui colligit
acinos post vindemiatores, in benedictione Dei speraui, & quasi is qui vindemiat meum repleui torcular.
Quamobrem fluente CHRISTI gratia futurum spero, ut multa, quae haec tenus in abditijs delituerunt te-
nebris, nouis nostris Commentarijs a tenebrarum iniuria eripiantur: & in luce plurimam afferantur. Hoc namque nouorum
aut horum labor, atque industria praestat, scholasticorum locupletare ingenia: & prompta reddere illa quae difficultatis
poderet miseris discipulorum mentes premebant. Ut enim terra salebrosa: & lapidibus obruta, aratroque infesta, si il-
lam semel atque iterum humana diligentia excoluerit, sensim repurgabitur, & aratri patiens reddetur, & squal-
lore, & ac sterilitate natiuis depositis, noua fructus feracitate gaudebit, ita propè modum cum physica musae ardua
sint, & debilia ingenia refugiant, has tamen repetiti expositorum libri, indefeque in nouis cudendis Commenta-
rijs auctorum opera, & mitiores, & plausibiliores philosophiae studiosis efficit. Non igitur obiurgandi sumus, sed
laudibus efferendi, qui laboribus nostris vniuersis prodesse volumus, tantoque oportet nostram hanc diligentiam
ab omni reprehensione vacare, quanto non solum, quae alij ante nos, verum multo vberiore calamo, quae illi inter-
miserunt, nos prosequuti sumus. Namque vniuersa quae Graeci, quae Arabes, quae Latini, de anima dicitarunt, illa
in medium profero, & inuicem confero: Salomonis enim praecpta teneo, Sapientiam (ait ille) omnium antiquo-
rum exquiret sapiens, & narrationem virorum nominatorum conseruabit. Porro quae germana in illis, & incor-
rupta censeo, illa recipio: caetera res pro, & si quae fortassis (quae est humana negligentia) isti ad amissim non ex-
presserunt, fecundiore absolvere numero tento ex theologico dogmate non pauca interim permisceo: quippe theo-
logia vniuersarum veritatum sacratissima est magistra. Neque potui me ne hoc facerem continere, nam res haec de
anima illud auide poscebat. Superest autem de stilo & scribendi modo non nihil praemonere, illum a me non spe-
randum florentissimum, & nitidissimum, quem vtiq; philosophorum libri non amant: oratorum enim flores non
physici sunt pensati, sed oratorij: lussum in re hac aliquando, verum modo, non est cur vernantes rhetorum huc vo-
cemus loquendi phrasas. Philosophia enim veritas est amantior, quam exquisitissimi sermonis. Emaculatus
est, quae laudetur. Oratoria facultas istis delibura incedit pigmentis, verborum lenocinio humana inescat ingenia:
Philosophia verò simplici veritatis amictu contenta, picta verba contemnit. Etenim quod petulantibus, & lasciuas
puellas commendat, comptissimis criminibus torquere capillos, sibi, caerusa, mimio vultus infarcire, nitidissimis
& fulgentissimis vestibus se in turbas mittere: quo salaces impudicosque iuuenes in libidinis amores inflamment,
hoc vtiq; grauius non decet Matronas: quibus & iusta ratione verteretur, si velfucarent facies, aut alios
adulescentularum ornatus amarent. Qua quoque causa Philosophia nostra honestimae instar foeminae, picta verba
corhurnatosque sermones, luxuriamque floribus oratorum campos neglegit. Haec sane illis Philosophia relinquit,
quibus sermonis prima cura est. Nobis autem non sermonis, sed veritatis praecipuum est studium: veritatis sermo-
nem cum D. Hilario & Cicerone non sermoni veritatem subdimus. Si propria nobis in numero essent vocabula,
illis planè esset redum. Atque haec in Philosophia sepicule desiderantur, nouas in philosophia excogitare voces,
crimibus nullus est, ut septuaginta interpretes nouam (citra notam) vocem illam in uoloxcep (auctore Hieronymo)
finxerunt, quam quod Haebreis est bene placitum graecis extulerunt. In quem locum innumera essent conuenien-
da si locus & tempus admonuissent. Porro autem hinc mihi considera, quanta laude ij prosequendi sunt, qui ver-
bis,

bis, non ex medio philosophorum trinio, sed ex latinisimorum officina petitis, rem physicam, atq; dialecticam egerunt. Quorum nonnullos hæc nostra tulit atas, qui philosophiam nihili ducunt, nisi Tullianis verbis ornata viderint, & pro luce tenebras in Aristotelem effuderunt. Satis sit Aristoteli malitia sua (ut utar euangelico verbo) quare nihil opus factum illum ornatissimo sermone grauiissimum philosophis reddere. Valeant igitur hominum quoruñdã, delicatissimæ aures, quæ voces has mediatè, immediatè, formaliter, essentialiter, realiter, intentionaliter, quid sit atque personaliter, materialiter, & aliarum quarum farrago non modica est, apud philosophos, ut sordidas ferre nequeunt. Quis vtiq; dialecticorum, & philosophorum, & theologorum, Scholæ cõcrepant, & ut suo negotio accommodissimas, amant. Iam vero finem mihi dicendi imposuissim nisi aduertendum mihi esset, in cuiusdam hominis arrogantiam, ne dicam turgidam petulantiam, qui nuper opusculum erratis plerisq; multis scatenis, in lucem edidit ubi non veram, sed portentosam philosophiam tradidit. Quod cum officij gratia, ut castigarem à me efflagitasset, ego quoq; lubens illi ammissim, extemporarias quasdam censuras in hominis libello adnotauim. Ille autem officij immemor, quæcumq; ego ex tempore, & in umbra, in opusculo illo aduertim, in publicum spectaculum emisit, & me imprudẽte calcographo excudeda comisit, & ampulosum apologeticum, censuris meis obiecit, ut de dormiente gloriosum referret trophæum. Quam rē simul atq; rescium vehementer indolui, quod facinus ausus fuisset homo ille, quod lege nulla licebat castigatiunculas meas citra lineam & lituram, imò rudes & crudas in scholasticorum populo efferre. Huius igitur turpe facinus emendare studens: & quod tunc ludens in re physica feci, modo serio faciendum duxi. Nō quod animus mihi adsit, auctoris huius in hoc nostro opere monstrare referre, quale illud. Bruta orbat a esse sensu, aut materiã primã nusquam esse, & id genus per multa, quæ memorare piget: indigna sunt quæ memoretur, & quæ perpetuæ obliuioni mandentur dignissima. Iustus enim æstimo me facturum veram Aristotelis de anima philosophiam explicare, quam indomitorum ingeniorum paradoxa, & incredibilia inuenta reprehendere. Neque enim exigui negotij est idoneum se quenubet Aristotelis interpretem præstare, quin summi negotij illud duxerim. Ingenij enim non tardas vires hoc opus poscit volumina. Iue Aristotelis non segniter lusitasse, legitimus qui sit interpretes desiderat. Rursum & quod huius philosophi moris est in loquendo proprium de dialecticis gnarus sit iustamque lancem manuteneat: ad quam singula librando veram philosophiam depromat. Sunt & aliæ leges Aristotelis interpretibus obseruandæ, quas qui nosse cupit, apud simplicium categorias Aristotelis enarrantem inueniet. Huic rei quæ tantæ molis est operam nostram quoad licuerit impendemus, cetera valere interim sinemus. Priusquam autem in suum umbilicum orationem deducam respondere obijcientibus mihi cogor, cur in exponendo Aristotele Boetianam editionem selegimus, Argyropoli Bizantijs interpretatione prætermissa. Quibus ego faciam satis: si semel admonuero Boetij translationem literæ Græcæ æquilibrium esse, quam quæ Argyropoli est. Est sane Argyropylus lucidior, at multã vertens potius agit per araphrastem, quam interpretem. Durus est Boetius interpretes fateor, at æquos ferendus animo: quippe qui ad verbum Aristotelem Græcè Latinum fecit. Vtriusque interpretis versionem tantum non inserui: veritus autem ne libri huius magnitudo plus iusto increveret, ab ea re abstinui etiam si cum loci alicuius in Aristotele difficultas illud exigat, utranque editionem profero, ut utriusque collatione verior sensus eruatur. Reliquum est, o lectores candidissimi, ut hæc nostra monimenta manu diurna pariterque nocturna versetis, nihil in vobis deinceps opus multos de hac re codices voluerit. Nam quæ Græci auctores obscurissimè, quæ Arabes barbarissimè, quæ Latini neque exacte neque cultè de animæ hoc negotio scriptis mandarunt, hæc nos quantum materiæ huius iura desiderabant, quantumque nostri ingenij portio exilis donabat, cultè quidem, quantum philosophiæ grauitas, atque maiestas permittebat, uberrimè vero, quantum laboris nostri facultas concedebat, vestro omnium profectui elaborauimus, omnemque quoad potuimus lapidem mouimus ut numeris omnibus suis rem hæc absolveremus. Quod equidem si præstitimus, Deo optimo Maximoque grates agendæ, vobis atque mihi gratulandum. Mihi quidem quod rē non vulgarem perfecimus, vobis vero, quod profundissima Aristotelis de anima sensa citra immensas labores haurietis. Sin pro votis meis res hæc non cesserit, veniam dabitur, illud vulgati proverby animo volentes, in magnis voluisse sat est.

V A L E T E .

INDEX RERVM MAXIME NOTABILIVM QVAE HISCE TRIBUS LIBRIS DE ANIMA CONTINENTUR ORDINE ALPHABETICO DIGESTVS.

Accidentia omnia nos in substantiam deducunt. 21. col. 3. & 24. col. 1. Accidētia varia carnis post mortem 52. col. 2.

Accidentium triplex corruptio. 133. col. 4.
 Accretio ex quibus causis. 102. col. 3.
 Actio an sit materia. 102. col. 4.
 Actio intelligendi propria est anima intellectiua 12. col. 3.
 Actionis tria principia. 299. col. 2.
 Actiones animæ modis quinque sunt diuersæ. 89. col. 4.
 Actus substantiam comprehendere demonstratur. 48. col. 4.
 Actus & potentia in eodem genere esse qualiter intelligatur. 95. col. 4.
 Actus primus quid. 44. col. 3.
 Actus geminus. 47. col. 1.
 Actus multiplex consideratio. 66. col. 4.
 Actus sciens quis dicatur ab Arist. 117. col. 2.
 Actus & potentia non opponuntur secundum relationem. 16. col. 1.
 Actus & potentia apud Arist. formam & materiam sepe significant ibidem col. 2.
 Actum & potentiam esse opposita quid ibidem col. 3.
 Actum priorem esse potentis quid sit apud Arist. 98. col. 4.
 Aer colores suscipit. 131. col. 2.
 Aer auditivus non viuunt. 148. col. 3.
 Aer auricularis necessarius est auditui. 149. col. 1.
 Aer auricularis non est sensorium auditus ibidem.
 Aer auricularis ante membranam est, cui sensorium adest auditus, & est corruptibilis, & immobilis ibidem col. 2.
 Affectuum duplex genus. 12. col. 4.
 Alimentum ut simile viuenti. III. col. 2.
 Alimenti tres proprietates. 105. col. 1.
 Alterationis propriae conditiones. 113. col. 3.
 Alterandi duo modi. 117. col. 1.
 Altrici facultatis tres vires. III. col. 2.
 Amara vniuersa Galeno sunt vehementer calida. 177. col. 1.

Angeli vtrum speciebus utantur. 259. col. 3.
 Angeli & anima non sunt creatores. 292. col. 4.
 Angeli duplici præditi sunt intellectu agente & possibili. 276. col. 3.
 Angeli non sunt formæ auctores. 118. col. 1.
 Angeli non sunt vocales. 153. col. 4.
 In angelis nō est triplex status ut in nobis. 260. col. 3.
 Angelus non facit spirituales species. 122. col. 1.
 Angeli qui initia malorum. 312. col. 4.
 Angeli demonesve Platonici quid ibidem.
 Angelos esse in potentia probatur. 15. col. 2.
 Angeli componuntur ex genere & differentia ibidem col. 3.
 Angelorum motus. 23. col. 1.
 Anima rationalis Platoni verè est anima, ceteræ animationes. 236. col. 3.
 Anima quæ & qualia habeat sibi propria à natura vindicata. 1. col. 4.
 Anima quare definitur per corpus organicum. 2. col. 1.
 Anima idæalis nulla est Aristoteli secundum. D. Thom. 17. col. 3.
 Anima triplex excogitata à Platone. 33. 1.
 Anima aliquid esse præstantius impossibile est: intellectu vero etiam impossibile. 39. col. 1.
 Anima in aere cur immortalior. ibidem col. 2.
 Anima cur potius definitur per actum, quam per formam. 47. col. 4.
 Anima natura superior. 49. col. 1.
 Animæ duplex relatio. 66. col. 4.
 Anima cur potentiam & actum habeat. 8. col. 2.
 Animæ duplex conditio. 237. col. 3.
 Animæ secundum naturam nulla est contingentia. 26. col. 2.
 Animæ definitio & declaratio eiusdẽ. 40. col. 2.
 Animæ duplex operatio. 12. col. 1.
 De anima genere quanta olim inter philosophos fuerit controuersia. 15. col. 1.
 Animæ triplex species secundum Platonem: una in iecore, alia in corde, altera in cap. sol. 16. col. 4.
 Animam vegetalem etiam ab actionibus vacare credit Auerroes. 49. col. 3.
 Animæ partes separabiles esse quid sit. 61. col. 3.

INDEX.

Anima brutorum an sint aeterna. 253. col. 1
Anima afficitur ex corpore & contra. 293. col. 2
Anima corporis sima & gurgustium. 310. col. 4
Animas omnes eadem specie plerique philosophi censuerunt. 17. col. 1
Anima an sit ipsa vita. 79. col. 3
Anima intellectiua non est natura. 6. col. 2
Anima rationalis ex quibus constituitur, atque ad id carmen Empedoclis. 33. col. 3
Anima vnum ne, an multarum partium. 39. col. 4
Anima vegetatiua cur tā assidua sit suo operi, cetera vero aīa tātis interuallū ocietur. 50. col. 1
Anima rationalis an sit perfectio substātiālū. 60. col. 3
Anima an vniatur corpori, vt nautā nauti. 61. col. 4
Anima qualibet an sit quantitate donanda. 75. col. 1
(te. 79. col. 1)
Anima potentia non est in qualibet corporis partem.
Anima rationalis an sit mortalis discutitur bellī simē. 242. col. 2. & sequenti
Anima intellectiua status duo. 6. col. 1.
Anima est homo totus vt Plato ait. 244. col. 1
Anima rationalis an educatur de potentia materiae longa disputatio. 255. col. 1
Anima an sit antiquior corpore ibid. col. 4
Aīa post corporis obitū quā sit functio. 273. col. 4
Anima Samuelis an vere reuocata fuerit ab inferis. 275. col. 4.
Anima an sit natura. 68. col. 1
Anima humana an sit negocij physici, & an cum alijs animabus communem habeat tractatum. 1. col. 1. & fol. 4. col. 3.
Anima nec ignē esse, nec seipsam mouere. 35. col. 3
Animarum infinitas contra Auerroem. 251. col. 1
Animarum transmigratio haeretica ibid. col. 2
Anima in purgatorio non merentur simpliciter. 251. col. 2 (lum. 3. & 4)
Anima brutorum vnde habeant originem. 57. col. 1
Animarum multitudo an sit concedenda in vno viuente. 62. col. 1
Animas corporeas esse dicens Hieronymus quomodo sit intelligendus. 252. col. 1
Animalitas an sit vna cūctis animalibus. 19. col. 2
Animalis prima ratio in tactu consistit. 69. col. 3
Animalia ingenerabilia quā. 305. col. 3
Animalia spontanea ex semibus occultis & in sphaera elementorum abditis procreari putat D. August. contra Arist. doctrinam. 57. col. 1
Animalia entoma quā & qualia. 70. col. 1
Animalia spontanea an parentum specie retineant. 96. col. 4.
Animalia spontanea vnde procreantur. 98. col. 3
Animalium gradus tres. 99. col. 2
Animata non sunt simplicia. 311. col. 3
Animatum an sit aliquod simplex. 312. col. 3

Animatorum quatuor gradus. 67. col. 4
Animantium motus varij. 100. col. 4
Apes an habeant certam phantasiā. 220. col. 4
Apes habent vim seminariam. 97. col. 4
Aper piscis & cuculus sensorij sunt. 143. col. 3
Appetitus in ambitu sua significationis continet concupiscentiā, & iram, & voluntatē. 82. col. 2
Appetitus partitio. ibid. 3
Appetitus non sufficit ad motū prestandum. 290. col. 4
Appetitus in homine vt sunt contrarij. 301. col. 1
Appetituum non constituit gradum viuentium. 283. col. 3
Aqua frigens medela est oculorum. 195. col. 3
Aratus & Zenon animas intellectiuas mortales crediderunt. 249. col. 2 (col. 3)
Argentum & aes metallorū sunt vocalissima. 147
Attentiu facultas an sit. 212. col. 3
Auditio qualiter fiat. 148. col. 2. & 149. col. 4
Auditus sinceri signum. 150. col. 2
Auerrois placitū de intellectu separato cum fide non consentit. 245. col. 2

B

Bombus aurium qualiter fiat. 150. col. 2
Bombi apum non sunt voces. 152. col. 4
Bonum secundum se non est bonum propter aliud. 36. col. 1
Boni & honorabilis differentia. 7. col. 2
Bonorum diuisio. 7. col. 2
Brutum secundum quid nobilius homine. 64. col. 1
Bruta multa nos excedunt in sentiendis odorabiliū differentiis. 159. col. 4 (col. 3)
Bruta nō opinantur neque fidem habere possunt. 221
Bruta an sint persuasione capacia ibid. col. 4
Bruta sola imaginatione & appetitu ducuntur. 293. col. 4
Brutis insunt quatuor animae vires sensoriae & interna. 230. col. 1
Bruta an habeant memoriam. 230. col. 2
Bruta an tempus agnoscant. ibid.
Bruta an rationis beneficio gaudeant. 231. col. 1
Bruta quo pacto diuinent. ibid. col. 4
Bruta omnia eodem operantur modo. 253. col. 4
Brutorū animae esse mortales colligitur. 254. col. 4
In brutis cur non est intestinum bellum. 296. col. 2

C

Caelum compositum est apud Aristotelem ex materia & forma. 132. col. 1
Caelum non est motor voluntatis contra Alkindum. 300. col. 1
Caelum qualiter intelligatur viuens. 3. col. 3
Caelum an sit animatum variē disputatur. 50. col. 3.

INDEX.

Caeli materia an sit eadem atq. nostra. 131. col. 4
Caelo & elementis an sit commune secundum vnam rationem ibid. col. 3.
Caeli materia. 132. col. 1.
Cadaver vnde dicatur. 80. col. 3.
Calor naturalis animantis an differat specie à calore elementario. 107. col. 1.
Caloris triplex vis. 106. col. 4.
Canales cerebri. 172. col. 1.
Capitis breuitas cur docilitatem significet mētis. 152. col. 7.
Caro an sit sensorium tactus. 187. col. 1.
Chaldaei viuētē Deum ignem putauerūt. 47. col. 1
Cibus agit in viuētia & per qualitatem & per materiam. 106. col. 3. (col. 4)
Cibus cū viuente quam contrarietate habeat. 103.
Cibus potentia est caro. 112. col. 1.
Cicidela cur noctu luceat. 135. col. 1 (lumina. 4)
Circulus an sit proprie in actionibus natura. 23. col. 1
Cognitum est in cognoscente. 192. col. 3.
Cogitatum quid. 81. col. 2.
Cogitatu tres acceptiones. 218. col. 2.
Cogitatio, opinio, oratio, & phantasia quid Platoni. 222. col. 1.
Cogitandi vis in sit sensitiua. 229. col. 1.
Cogitandi vis Auerrois ratio est. ibid. col. 3.
Communis an sit imperfectius, quam quod specia- lius. 9. col. 2.
Color per se secundo visibilis. 130. col. 2.
Color mouet diaphanum. 135. col. 3.
Colores varij vnde oculis appareant. 192. col. 1.
Colorem per se esse visibile quid sit. 138. col. 4
Colores meteorologici. 138. col. 1.
Colores oēs apud Arist. ex tribus constāt. 138. col. 3
Colores terrificos quos appellet Arist. 156. col. 1.
Contemplatio actio animae propria est. 12. col. 2
Contingens non perpetuo opponitur necessario quin aliquādo conuertitur cum possibili. 26. col. 2
Contingētia animae nulla est secundū naturā. ibid.
Cor non est primum principium vitae. 79. col. 2. in corde an sit ratio. ibid.
Cor quiescit & mouetur. 296. col. 3.
Cor an sit motus localis instrumentum. 296. col. 4.
Corpus physicum & organicum, an sit prius, quam aīa sibi in sedē accipiat corpus. 51. col. 3. in fine.
Corpus mortuū an maneat, idem quod erat viuum. 52. col. 2.
Corpus caeleste, hereum, & elementarium non est sensitiuum. 307. col. 1.
Corruptionem fieri à contrario, quomodo intelligat Cupiditas duplex. 83. col. 4. (Arist. 54. col. 1)

D

Daemones Platonici. 306. col. 2
Deceptio an sit in homine. 216. col. 2.

Decretum Leonis Pape. 10. in cōcilio Lateranensi de animorum immortalitate & substantia. 252. col. 3. & 4
Definitio dialectica quando vana. 30. col. 1
Definitio duplex vna causalis: altera idētica. 31. col. 1
Definitio quaeuis vt formalis est. 43. col. 4.
Definitio terminus dicta quā. 67. col. 3.
Definitionis triplex consideratio. 43. col. 4
Definitionis inuestigandae modus. 13. col. 2. & 4
Definitiones, ex quibus non possumus capere certam notionem accidentium vane sunt. 24. col. 2.
Definiendi tres modi apud Aegidium. 31. col. 4
Delectatio & tristitia quid. 83. col. 1.
Delectatio & tristitia vtrum necessario iudicium requirant. 286. col. 1. (la. 23. col. 3)
Demōstratio circularis dānatā in peripatetica scho- la. 23. col. 3.
Deus est difficillimae notiois et certissima. 10. col. 3
Deus cur numeratus est ab Arist. inter ea quae sunt vnius rationis. 17. col. 3.
Deus agit atq. sempiterno se mouet, quia semper se amat & cognoscit. 21. col. 4.
Deus an singularia nouerit. 262. col. 1.
Deus primum mouēs est apud theologos. 300. col. 4
Dialectica bifariam consideratur. 30. col. 1
Dialecticus & physicus differunt in definiēdis pas- sionibus animae. 29. col. 4. & fol. 30. col. 1
Dianaea quid sit. 81. col. 2. & quid ea sit Themistio
Diaphanum quid. 131. col. 1 (265. col. 3)
Diaphanum actu quid. 134. col. 4
Digestionum quatuor genera. 110. col. 2
Discrimen naturalis philosophi, mathematici, me- taphysici, & artificium aliorum. 32. col. 3
Doctrina oīs ex praesistente fit notione. 280. col. 2
Doctores & sancti, vt audiendi sint in philosophia. 134. col. 1
Doloris & voluptatis causa quā. 83. col. 2

E

Echo variā generandi ratio. 145. col. 1
Educi de potentia materiae quid sit. 256. col. 1.
Elementum vnum duobus seruit sensibus: quia mul- tiplicem habet facultatem. 196. col. 1
Elementa omnia praeter terram iudicem accepe- runt. 35. col. 2.
Elementa qualiter sensoriis attribuantur. 201. col. 2
Entelechia vox quid velit et vnde dicatur. 44. col. 2
Entelechia, & endelechia in quo differat. 44. col. 3
Entium gradus. 85. col. 4
Entoma quā dicantur. 70. col. 1
Entoma imaginationem habent. ibidem.
Epiglottis quid. 153. col. 2.
Esse in potentia multiplex. 115. col. 3
Esse vel entis gemina consideratio. 8. col. 4
Euclidis locus obscurissimus exponitur. 67. col. 2

INDEX:

Extra ducere quid significet apud theologos 80. col. 3
 Excrementa quae sint. 110. col. 2
 Existimatio quid. 219. col. 3

F

Fames & sitis unde gignantur. 84. col. 1
 Fascinatio certissima est à visu. 119. col. & la-
 tius. 293. col. 1
 Fides & scientia qualiter differant. 13. col. 2
 Figura ut sit magnitudo. 197. col. 2
 Finis duplex. 101. col. 1 (col. 2)
 Forma duobus modis excogitatur ab Alberto. 29
 Formae triplices discernuntur à Themistio. 5. col. 1
 Formarum ordo. 53. col. 3

G

Galenus timidam aut nullam habuit de ani-
 ma opinionem. 48. col. 3
 Generatio duplex. 97. col. 1
 Generationem esse opus naturalissimum viventibus
 perfectis qualiter intelligatur. 95. col. 3
 Generis & speciei discrimen. 18. col. 3
 Gradus viventium ordo. 68. col. 4. & fol. 81. col. 4
 Grammaticum quid. 241. col. 2
 Gustus sensorium quale. 175. col. 3
 Gustus & olfactus analogia. 156. col. 2
 Gustus nobilior tactu. 173. col. 1
 Gustus quod sit tactus quidam. 163. col. 3
 Gustus an sit opus medio extrinseco. 174. col. 2
 Gustus medium humidum saluosum. 177. col. 4

H

Hippo thaeus ait nullam substantiam esse spi-
 ritualem. 45. col. 3
 Historia de anima cur dicatur ab Aristotele & non
 scientia. 10. col. 3
 Homo differentias odorum praestabilis discernit
 brutis omnibus. 170. col. 1
 Homo solus vi cogitandi gaudet. 229. col. 2
 Homo cur habeat exilem olfactum. 155. col. 2
 Homo cur corporis proportione minutulum habeat
 caput. 156. col. 4
 Homo an habeat pessimum olfactum latissime di-
 spensatur. 159. col. 3
 Humidum duplex. 111. col. 3
 Humidum & humectum quid. 181. col. 2
 Humores omnes praeter sanguinem cibant. 109. col. 3
 Humor ut temperatur non est praecipua causa scien-
 tia. 157. col. 1.

I

Idea secundum D. Augustinum & alios quid sit. 17
 col. 4.
 Idea accidentium non est apud Platonem. 18. col. 2
 Item neque individuum ibid.
 Imaginaria vis an sit natura. 292. col. 1
 Imaginatio duplex. 70. col. 2
 Imaginaria vis & estimativa sunt unum. 219. col. 4

Imaginatio facit casum. 292. col. 3
 Imagines Astrologorum. 292. col. 3
 Imaginaria vis quid sit. 218. col. 1
 Imaginatio ut est voluntaria. ibid. col. 3
 Imaginationis & opinionis differentia. 219. col. 2
 Imaginationis & sensus. 6. differentia. 220. col. 4
 Imitatio opus phantasiae. 228. col. 3
 Immortalia sentiunt auctore Avicena. 69. col. 1
 Immutatio duplex naturalis & spiritualis. 200. col. 3
 Imperium dupliciter accipitur. 299. col. 3
 Infans qualiter & quali progressu in utero forme-
 tur. 54. col. 2
 Insecta sonora sunt, sed non vocalia. 152. col. 3
 Instinctus naturalis immortalitatem admonet ani-
 morum. 249. col. 1
 Instrumentum duplex. 106. col. 2
 Intellectus an sit principium motus. 298. col. 1
 Intellectus multiplex actio. 270. col. 1
 Intellectus quo simplicior perfectius unit quae sunt
 diuersa. 281. col. 3
 Intellectus duplex. 264. col. 1
 Intellectus per contraria intelligit. 273. col. 3
 Intellectus Deum intelligendo non habet propriam
 diuinitatis notitiam. 28. col. 2 (lum. 4)
 Intellectus diuini aliquid et impassibile est. 37. col. 2
 Intellectus humani quoadiu dures integritas. 215. col. 2
 Intellectus & sensus in quo differant. 215. col. 4
 Intellectus cogitandi vis differentia. 218. col. 1
 Intellectus participans & participatus. 232. col. 2
 Intellectus varia nomina. ibid. col. 3
 Intellectus tria epitheta. 234. col. 2
 Intellectus humani triplex status. 236. col. 2
 Intellectus apud Alexandrum accidentiter non
 per se intelligit. ibid. col. 3
 Intellectus an sit liber. 254. col. 2
 Intellectus ut sit dominus. ibid. col. 3
 Intellectus & intelligibile an sint unum disputa-
 tione larga differunt. 263. col. 3. & 4
 Intellectus passibilis et possibilis non idem. 269. col. 4
 Intellectus agens nil influit in phantasiam. 288. col. 2
 Intellectus diuinus non suscipit species à rebus. 272
 col. 4.
 Intellectus agens et possibilis perseverat animis so-
 paratis. 276. col. 2
 Intellectus agens causa est vniuersalis. 264. col. 2
 Intellectum agerem unde excogitauit Aristoteles. 264. col. 3
 Intellectum agentem negat Isaac Nerbonensis. 266. col. 4
 Intellectus passibilis an sit aeternus. 269. col. 1
 Intellectus bifariam intelligit. 236. col. 4
 Intellectus vnus vniuersalia & particularia intel-
 ligit. 237. col. 4 (258. col. 1)
 Intellectus & intelligibile idem. 240. col. 4. &
 Intellectum sese intelligere, qualiter accipiendum
 sit. 241. col. 4

INDEX.

Intellectus utrum cognoscat singularia. 251. col. 2.
 Intellectus & intelligibile sunt magis vnum quam
 materia & forma, quomodo intelligit Auer-
 roes. 268. col. 1.
 Intellectus errat circa proprium obiectum. 273. col. 2.
 Intellectio omnis à Deo est. 266. col. 1.
 Intellectus actiuus trifariam operatur. 285. col. 1.
 Intellectus est anima status. 298. col. 3.
 Intellectus & ratio ut differant. ibid.
 Intelligentiae species habent. 260. col. 2.
 Intelligentiae cognoscunt singularia. 262. col. 1.
 Intelligere est actus organicus visque corporea &
 corruptibilis secundum Empedoclem. 215. col. 3.
 Intelligere non vno modo accipitur apud Aristotelem. 219. col. 4
 Ad intelligendi actionem tria coeunt. 264. col. 2.
 & 267. col. 2.
 Intelligere & res intellecta non idem. 277. col. 2.
 Intelligibilis tres gradus. 281. col. 4.
 Intelligibilem triplex genus. 278. col. 1.
 Ira quid & quare ab Aristotele definitur appe-
 titus vindictae. 30. col. 4.
 Iudicium est necessarium affectibus habendis. 219. col. 2

L

Liber de anima octauus est inter philosophicos li-
 bros. 2. col. 2.
 Librorum Aristotele de anima quis scopus & or-
 do. fol. 1. col. 1. & fol. 2. col. 2
 Linea duplex fingitur à Philopono, vna sensibilis:
 altera intelligibilis. 25. col. 4.
 Loquela diuinum est donum. 153. col. 1.
 Lucerna piscis. 135. col. 2.
 Lumen triplex apud Platonem. 132. col. 3.
 Lumen quid. ibid. col. 4.
 Lumen non est corpus. 133. col. 1.
 Lumen sine temporis lapsu diffinitur. ibid. col. 3.
 Lumen quid sit variorum auctorum varia sententia
 139. col. 2. (139. col. 3)
 Lumen habet veram naturam lucis in Diaphano
 Lumen non habet esse duplex secundum eminentiam
 naturale & intentionale. ibid. col. 4.
 Lumen spirituale. 140. col. 1.
 Lumen sese agit in orbem. 147. col. 1.
 Lumen & globus festiue conferuntur. ibid. col. 2.
 Lux primaria & secundaria. 240. col. 4.
 Lux non est lumen. 140. col. 3.
 Lux extrinsecus motor. 138. col. 2.
 Lux est ignis color. 139. col. 1.
 Lucis quae sit natura latissime disputatur. 139. col. 1
 (68. col. 2)

M

Magnes praesentem adamantem ferrum non trahit
 Magorum Pharaonis serpentes veri serpentes
 fuerunt. 98. col. 4. (col. 4)
 Magnitudo aliud est, aliud magnitudinis esse. 237.
 Manicheorum error. donantium angelos, & ani-

mas vna substantia. 261. col. 1
 Manichei cum Platone animarum multitudinem
 recipiebant. 63. col. 2.
 Manicheorum deliramentum vniuersam vitam haberet
 credentium. 148. col. 3.
 Manichei crediderunt puriores animas meliora sor-
 ritas corpora, et sordidiores sordidiora. 216. col. 1.
 Mare unde dictum. 176. col. 1. (22. col. 1)
 Mathematica longe differt methodo à naturali.
 Materia magis substantia quam forma, & si for-
 ma sit magis eius. 42. col. 2.
 Materia sensibilis & communis quid. 30. col. 3.
 Materia dupliciter consideratur. 41. col. 3.
 Materie primae potentia. 95. col. 1.
 Materiam esse hoc aliquid, quomodo sit intelligen-
 dum apud Aristotelem. 12. metha. 41. col. 3. (19. col. 1)
 Materia secundum Scotum propria gaudet idea.
 Medium intraneum & extraneum quid. 183. col. 2
 Melancholici sapientissimi. 156. col. 4.
 Mens & sensus in quo differant. 217. col. 1.
 Mens infantis senescit. 236. col. 3.
 Mens qualiter intelligat. 256. col. 4. (275. col. 1)
 Mens diuina potius luci, quam lumini confertur.
 Mens diuina mala intelligit per se. 263. col. 1.
 Mens humana qualiter se iunctas à materia substi-
 tias noscat. 288. col. 3
 Mentis gemina compositio. 281. col. 3. 190. col.
 Mens actiua & theoretica vnum sunt. 297. col. 4.
 Mentis humanae quod sit obiectum quandiu vni-
 tur. 277. col. 4.
 Memoria quid sit. 230. col. 3.
 Memoriae quantas sit nobilitas. ibid. col. 4.
 Memoriae beneficio an fruuntur bruta. ibid. col. 3.
 Molles carni apti ad disciplinas. 28. col. 4.
 Motus quinque viventium. 291. col. 3.
 Motus progressus tria postulat. 296. col. 2.
 Motus principium & finis. 296. col. 3.
 Motus celi expulsu & tractu. ibid.
 Motus primo primi. 290. col. 2.
 Motus primi qui. 286. col. 3.
 Motus vis quae sit. 288. col. 3. & latius. 290. col. 4.
 Motor voluntatis extrinsecus quis. 299. col. 4.
 Moveri aliquid bifariam dicitur. 35. col. 3.
 Multi impotentes ad generationem. 95. col. 2.
 Mulier quaedam Paduana abstiniuit à cibo. 40. dies
 49. col. 3.

N

Natura famula est animae. 100. col. 2.
 Nervi tactorum unde originem ducunt. 187. col. 3
 Nervorum à cerebro septem coniugationes. 149. col. 3
 Non ens tribus modis dicitur. 53. col. 1.
 Notitia & scientia qualiter differant. 8. col. 1. &
 2. & fol. 10. col. 3. (25. col. 1)
 Notitiae accidentia non producunt notitiam substantiam.

Notio diuinitatis facilius est, quam rerum creatarum. 4. col. 1.
 Notio mali an eque sit laudanda atque notio boni. 8. col. 1.
 Notio duplex recta & reflexa. 257. col. 1.
 Notio animarum qualis erit in altero seculo. 275. columna. 2.
 Notio vniuersalis duplex. 280. col. 2.
 Notiones rerum extollere familiare fuit Arist. 6. col. 4.
 Notionum ordo. 23. col. 2.
 Nous apud Græcos variæ significationis est. 255. columna. 2.
 Numero omnia constant apud Platonem. 33. col. 1.
 Nutrimentum triplex. 107. col. 4.
 Nutritio an sit generatio. 109. col. 3.

O

Obiectum adæquationis, perfectionis, immediationis, determinationis quid. 279. col. 2.
 Obiectum est veluti cotricula fabri argentarij. 304. col. 1.
 Oculi humores & detrimenta. 136. col. 1.
 Oculi tunice ibid. col. 2.
 Odor quid sit latissime differitur. 170. col. 3.
 Odoris quod sit loculamentum seu sensorium. 171. col. 4.
 Odoris inquisitio quam difficilis sit. 155. col. 1.
 Odorem existimat Plato esse fumum aut caliginem. 170. col. 4.
 Odorem esse siccum, ut saporis humidi, quid significet apud Arist. 172. col. 2.
 Odores inuerti sunt in haminum gratiam. 155. col. 3.
 Olfactus cur exilis homini. 155. col. 2.
 Olfactus diuersus modus. 159. col. 2.
 Olympus mons caret respirandi aere. 183. col. 3.
 Operationes anime qualiter hic tradatur ab Arist. 1. col. 3.
 Operationes anime dupliciter distinguntur. 2. col. 1.
 Operationes anime sunt communes corpori. 17. col. 2.
 Operationes quatuor nutritiue facultatis. 110. col. 3.
 Operationes tres digestiuis ibid.
 Operatio duplex agentis intellectus. 280. col. 3.
 Opinio & sensus non conficiunt vnam imaginationem. 222. col. 3.
 Opinio. 4. modis corrumpitur. col. 4.
 Oratio vocis mentis est simulachrum. 298. col. 3.
 Ordo librorum omnium Arist. 2. col. 2.
 Ordo Physicæ disciplinæ. 20. col. 2.
 Ordo notionum. 23. col. 2.
 Ordo peripateticus. 98. col. 3.
 Ordo diuersus sensuum. 130. col. 1.
 Ordo in motu potentiarum. 299. col. 4.
 Organa facultatis altricis. 108. col. 1.
 Ossa nerui & pili nihil sentiunt. 38. col. 4. & fol. 311. col. 4.

P

Passio multiplex. 116. col. 2.
 Passiones differentiæ ibid. col. 4.
 Passiones naturales, animales, apprehensiuæ ibid.
 Passio a sensibili duplex. 189. col. 3.
 Phantasia rationalis apud Arist. quod sibi velit. 219. col. 3.
 Phantasia vox multiuoca. 219. col. 4.
 Phantasia duplex spontanea & non spontanea. 220. columna. 1.
 Phantasia non est sensus neque opinio neque intellectus. 220. col. 1.
 Phantasia definitio lucidissime proponitur. 223. columna. 2.
 Phantasia Alberto duplex. 224. col. 1.
 Phantasia an sit de presentibus. 225. col. 1.
 Phantasia quibus gradibus fallitur ibid. col. 2.
 Phantasia sensus non est contra Damascenum. ibid.
 Phantasia que functio & usus. 228. col. 2.
 Phantasia humana quid prester. 228. col. 3.
 Phantasia quid & que animalia habeant phantasia. 84. col. 4.
 Phantasmate cur egemus. 284. col. 1.
 Pharynx & larynx quid. 153. col. 1.
 Philopono que libet anima est immortalis. 268. col. 3.
 Philosophia vniuersa in decem ab Auerroë scinditur. 2. col. 2.
 Philosophi inepti ad forensia tractanda. 235. col. 2.
 Philosophorum quorundam error circa animam. 45. col. 3. & fol. 74. col. 4.
 Pinguis & dulcis in quo differant. 176. col. 3.
 Pisces in aqua audiunt. 143. col. 3.
 Pisces aquæ conditi qualiter audiant. 147. col. 1.
 Plantas non viuere multi sanctorum cum Augustino existimauerunt. 69. col. 2.
 Plantæ terrena substantia abundant. 305. col. 1.
 Plantæ animæ que. 73. col. 1.
 Platoniorum sententia de vi motiue anime. 82. col. 1.
 Potentiæ vox multa significat. 118. col. 3.
 Potentia multiplex. 59. col. 3.
 Potentiæ anime vtrum discernantur ab ipsa anima re, an ratione. 88. col. 1.
 Potentiæ omnes tam actiue, quam passiuæ diuersæ sunt re ab ipsa anima. 96. col. 1.
 Potentiarum vegetalium numerus & ordo. 112. col. 3. & 4.
 Potentiarum numerus ex Platone & Stoicis. 289. columna. 1.
 Prælationis duplex ratio. 6. col. 4.
 Principiorum tria genera. 68. col. 3.
 Profunditas non est visibilis. 130. col. 3.
 Pulmonis vasa tria. 152. col. 2.
 Pulmo in duo munia nobis à natura concessus. 153. col. 2.
 Putrida cur quedam luceant. 134. col. 4.
 Punctus quid & quid momentum. 271. col. 3.

Q

Quantitas duplex continua & discreta. 13. col. 4.
 Quies ut sentiat negatiue motus. 197. col. 4.
 Quod quid est quo modo intelligendum sit esse obiectum intellectus. 281. col. 2.

R

Ranarum generatio. 99. col. 1.
 Ratio duplex alia complexa, altera incompleta. 17. col. 2. item altera vniuersalis & altera particularis. 297. col. 2.
 Reductionis quatuor modi. 185. col. 2.
 Regeneratio apud antiquos etiam credit a fuit. 252. columna. 2.

S

Saducæorum secta spiritus negabat act. 23. fol. 45. columna. 3.
 Salina in ore quid profit. 174. col. 3.
 Samuelis anima an vere reuocata fuerit ab inferis. 175. col. 4.
 Sanguis visus est Arist. alimentum vltimum. 108. col. 2.
 Sanguis fibrosus qui. 109. col. 1.
 Saporis duplex generatio. 175. col. 4.
 Sapores cur septem numerantur. 176. col. 3.
 Scibile prius est scientia. 21. col. 1.
 Scientia an sit commendabilior à materia quam à certitudine. 10. col. 3.
 Scientia de anima inter mathematica connumeratur ab Themistio & Simplicio. 5. col. 2.
 Scientia an sit de numero honorabilium. 7. col. 3.
 Scientia de anima certior est mathematicis scientijs. 9. col. 2. (10. col. 1.)
 Scientia de anima tria iuuamenta ad ceteras per discendas. 10. col. 4.
 Scire nostrum cur non sit reminisci. 269. col. 3.
 Seminis triplex virtus. 59. col. 4.
 Seminis virtus natura superior. 60. col. 1.
 In semine non latit calor summus ibid. col. 2.
 Semen in fecundum vsque ad annum. 21. 49. col. 4.
 Semen an sit animatum. 56. col. 3.
 Sensibile actu & sensibile potentia non distinguebantur naturales philosophi. 205. col. 3.
 Sensibile quid Platoni. 173. col. 2.
 Sensibile supra sensorium non sentitur qualiter intelligat Arist. 136. col. 3.
 Sensibile duplex est, & per se & per accidens. 123. col. 1. & 126. col. 2.
 Sensibile per accidens quas habeat conditiones. 126. col. 3.
 Sensilia communia non habent species proprias quibus sensus afficiant. 127. col. 2.
 Sensilia communia agunt in sensus externos ibid.
 Sensilia communia non multis actionibus mouent sensum sed vnicam. 127. col. 3.
 Sensilia communia duplicia ibid.

Sensilia communia sensibus proprijs esse per accidens sensilia docuit falso Apollinarius. 126. col. 4.
 Sensilia communia an sit omnium. 123. col. 4.
 Sensilia cõia ab omnibus sentiuntur sensibus. 124. col. 2.
 Sensilium communium differentia ex halacem & vitilione. 125. col. 3.
 Sensilia communia sunt quidam per se, sed non primo. 128. col. 1.
 Sensilium tres gradus. 198. col. 1.
 Sensilia sentiri motu quid sit. 197. col. 3.
 Sensilia & intelligibilia an sint notiora sensu, & intellectu. 20. col. 4.
 Sensus & intellectus communio. 232. col. 2.
 Sensus internum numerus ex autoris sententia. 230. col. 1.
 Sensus interni quot sint. 226. col. 4.
 Sensus internum quæ sint officia ibid.
 Sensus omnes symphoniam habent. 206. col. 1.
 Sensus an excipiat contrarias formas simul. 209. col. 1.
 Sensus ut riuuli deriuantur à cõsensu. 209. col. 3.
 Sensus communis prærogatiua. 211. col. 2.
 Sensus communis an sit necessarius latissime differitur. 211. col. 3.
 Sensus communis ad quid necessarius est. 213. col. 3.
 Sensus communis quæ sit sedes latissime differitur. 214. col. 1.
 Sensus ut differat à phantasia disputatur. 225. col. 4.
 Sensus certus est erga propria sensibilia: erga communia incertus. 124. col. 3. & 4.
 Sensus consideratio duplex. 199. col. 2.
 Sensus communis quare deccipiatur ibid. col. 3.
 Sensus sextus an sit numerandus. 197. col. 3.
 Sensus multi cur nobis natura concessi. 199. col. 4.
 Sensitui gradus tres. 117. col. 3.
 Sensus an se sentiat. 122. col. 3.
 Sensus non est agens. 121. col. 4.
 Sensus an sit solum passiuæ virtus an actiuæ solum an mediū inter hæc occupet locum. 118. col. 4.
 Sensus & intellectus dissentiunt sibi & consentiunt. 123. col. 1.
 Vox sensus multiuoca. 114. col. 1.
 Sensus cur non sentiunt ibid. col. 2.
 Sensus quare eget sensibili exteriore ut aqua. ib. col. 4.
 Sensus simplicio non patitur. 118. col. 4.
 Sensus oisuscipit species sine materia sensibilis. 188. col. 4.
 Sensus qui dicitur. 189.
 Sensus esse quinque demonstratur. 195. col. 1.
 Sensorijs ignis & terra conceduntur. 195. col. 2.
 Sensorium auditus aerium est. 201. col. 4.
 Sensoriorum compositio ex quibus elementis sit. ibid.
 Sensorij vox confunditur apud Arist. 208. col. 1.
 Sentire se ipsum an sit sensus externi munus, an alterius anima vis. 203. col. 3.

MAGISTRI MICHAELIS
DE PALACIO GRANATENSIS

Philosophi, atq; Theologi, Canonici Legionen-
sis Præcursoriæ quæstiones in tres li-
bros Aristo. de Anima.

Quæstio prima, Quis scopus horum librorum.

NON SVL-
tè me facturū
putavi, si ex
abrupto codi-
cè Aristot. at-
tingerè, nihil
que in locum
exordij præ-
mitterè. Quā-
obrè tres du-
bitationes, operis huius initio præfigere
institui, quæ velut præludia quædā Le-
ctorū animos exerceant & Aristo. asse-
quendo, quasi viā substernant. Quarum
prima est, Quis scopus sit horū trium li-
brorum Aristotelis, qui de anima inscri-
buntur: an anima sit, an animatum. Quæ
secundum occupabit locū, quæstio erit:
quis ordo huius de anima cōtemplatio-
nis ad vniuersas alias physicas discipli-
nas. Postrema an humana anima sit ne-
gocij physici, & cum alijs animabus cō-
munè habeat, tractatum, an deniq; sit illi
pro suæ naturæ dignitate seligendus lo-
cus, quò de ipsa apta instituaturs dispu-
tatio. Nunc igitur enarrationis seriem,
prosequamur.

suppositū, (vt nos latius lib. 3. elucida-
bimus) & ipsum viuens suppositum est.
Omnis igitur operatio vitæ, est animati,
& non animæ. Non ergo anima est ho-
rū librorum scopus, sed viuens corpus.
Antecedens colligitur primo Posteriori
text. 22. seu. cap. 4. & 5. Secundò hoc
ipsum argumento altero connectamus.
Anima hic definitur, per corp⁹: est enim
actus corporis physici, & organici, in po-
tentia vitæ habentis. Partes autem sunt
notiores & priores definito: corpus ergo
viuēs præexigitur notioni animæ, & erit
notius anima. Quare subiectum erit, cor-
pus animatum, & non ipsa anima: quia
hæc ipso animato longè occultior est.
Atque in scientia nihil notius subiecto.
2. lib. Poster. cap. 1.

In diuersum verò est Aristo. locus, qui
cap. 1. libr. de sensu, & sensili, ait in hæc
verba. Quoniam autem de anima secun-
dum se ipsam determinatum est prius, &
de virtutum qualibet secundum partem
ipsius, consequens est facere determina-
tionem de animalibus, & vitam haben-
tibus. Est ergo horum librorum, anima
sola subiectum, & non viuens. Asserit
enim Arist. se in istis libris de Anima se-
cundum se ipsam absoluisse negocium.
Non igitur de viuente est hic præcipua
habenda ratio.

Huic quæstioni placuit non nihil ad-
hibere operæ: nō quòd sit operosa: quia
promptam habet resolutionem: Sed vt
hæc legitimam paret ad ventura Com-
mentaria introductionem. In hac igitur
quæstione, non nullū cum Paulo Veneto
in Cōm. tertio huius libri primi de Ani-
ma, crediderūt & animam & animatum
esse huius libri & reliquorum de anima
subiectum, quod sibi collatione quadā:
persuase-

Senex si iuuenis acciperet oculum, videret sicut
iuuenis. 37. col. 3.
Serapidis oraculum. 50. col. 3.
Simile non agere in simile quomodointelligatur a-
pud Aristotelem. 108. col. 2.
Sine propositio trifariam vsurpatur. 28. col. 3.
Socratis de anima opinio an sit æterna. 243. col. 3.
Somnus vnde sit. 12. col. 1. & 73. col. 2.
Sonus geminus actu & potentia. 142. col. 1.
Sonus variam habet generationem. 142. col. 2.
Soni generandi modi. 5. ibidem. col. 2. & 3.
Sonus tria habet necessaria ibidem. col. 4.
Soni. 4. cause. 143. col. 1.
Soni medium quod sit ibid. col. 2.
Soni reflexi, qui echo dicitur generatio. 145. col. 1.
Sonus realis & intentionalis. 146. col. 3.
Sonus reflexus directi socius est. 147. col. 2.
In sono duo & essentia & affectio ibid. col. 4.
Sonus an sit vnus, qui à multis auditur. 148. col. 1.
Soni quod sit obiectū aer an sonas corpus. 150. col. 4.
Sonorum quæ sint differentia. 151. col. 2.
Sonorum quid dicatur. 147. col. 3.
Species videtur per reflexionem. 139. col. 3.
Species tripliciter accidunt. 128. col. 2.
Specierum spiritualitas vnde. 121. col. 3.
Species diuisibiles an indiuisibiles. 190. col. 2.
Species intelligibilis est obiectum mētis. 259. col. 2.
Species contrariorum non sunt cōtraria. 210. col. 4.
Species an sint intelligibiles. 257. col. 4.
Species infusæ diuinæ essentia similitudines. 276.
col. 1.
Species intelligibiles, an sint ipsum intelligibile.
276. col. 4.
Species intelligibilis & actu intelligibile ratione
discrepant. 277. col. 2.
Species nō educitur de potētia subiecti. 193. col. 4.
Species negat Galenus ibid. col. 1.
Spiritus vitales tres. 252. col. 2.
Spiritum habere pisces putant Plinius, Anaxago-
ras, & Democritus. 150. col. 2.
Substantiarum diuisio. 45. col. 2.
Substantia cōmunis non habet quod quid. 24. col. 4.
Substantia in quatuor distribuitur. 42. col. 4.
Superficies vt per se visibilis. 130. col. 3.

T

Tangibile triplex. 185. col. 1.
Tactilia vt tactilia nullum habent ordinem.
189. col. 2.
Tactus inest omnibus animalibus. 82. col. 4.
Tactus an sit vnus an plures. 178. col. 2.
Tactus sensorium quod sit. 179. col. 3. & fol. 189.
col. 4.
Tactus an egat extraneo medio. 181. col. 2.

Tactus vt in medio locetur qualitatū. 202. col. 4.
Tactus animalis vt a principiū & finis. 312. col. 2.
Talpa an habeant oculos. 196. col. 4.
Talpis aranea tunica non est. 197. col. 1.
Tempus cur non numeratur inter sensilia. 202.
col. 4.
Tempus indiuisibile quid. 271. col. 1.
Tenebras esse per accidens sensilis quomodo intelle-
xerit Aristo. 129. col. 2.
Thales milesius omnia plena dijs putauit. 39. col. 2.
Theologia præstantia. 9. col. 1.
Theologia nomine etiam metaphysica intelligitur.
11. col. 1.
Transparentia colorum per vitrum. 191. col. 3.
Tusis non est vox. 153. col. 4.

V

Vegetabile quot modis capitur. 64. col. 3. &
85. col. 3.
Vehiculum quod sit animæ, vt vehatur in cor-
pus. 122. col. 2.
Ventriculi cerebri quatuor anatho. 227. col. 2.
Verbum Dei non est cogitatio. 218. col. 2.
Vires animæ. 113. col. 1. & 299. col. 3.
Visilium differentia. 130. col. 1. & 134. col. 4.
Visibile duo genera. 84. col. 4.
Visiva potentia non labascit in senē: sed organū vi-
sus labefactatur. 97. col. 2.
Visus obiecta quæ sint. 129. col. 3.
Visus sensuum princeps ibid. col. 4.
Visus vt cunque coloratus est Aristo. 204. col. 1.
Visus postremus ordine secundū aīalis esse. 130. col. 1.
Visio non fit citra mediū interuallum. 135. col. 4.
Visio instrumenta. 141. col. 3.
Visio ordo. 284. col. 2.
Vitæ vocabulum vnde originem duxerit. 8. col. 4.
Viuens quid Platoni. 67. col. 4.
Viuere apud Græcos quomodo accipiatur. 73. col. 1.
Vniuersale an sit posterius singularibus. 19. col. 3.
Vniuersum apud Platonem vitam habet. 148. col. 3.
Voluntas duplex vt ratio & vt natura. 291. col. 2.
Voluntas quare non recessatur ab Aristot. inter
animæ potentias. 82. col. 2.
Vox an sit continuus sonus. 154. col. 3.
Vox quid sit, & quæ vocem habeant. 152. col. 1. &
153. col. 4.
Vox humana tria habet consideranda, in tentionē
melos & loquutionem. 152. col. 3.
Vox Delphini sine lingua. 153. col. 1.
Vox an sit qualitas. 154. col. 1.
Vox omnis an sit significatiua ibid. col. 2.
Voces priuatæ trifariā considerantur. 174. col. 4.
Vocalia instrumenta quæ. 152. col. 2.

F I N I S

Dubitatioes
tres.

Prima dub.

Secunda.

Tertia.

Argu. I.

Argu. 2.

Argu. con-
tra præcedē-
tia.

Quæsti. respo-
lucio.

A persuase-

persuaserunt. Etenim in prædicamento quolibet, sunt duo genera generalissima: vt, quantum quantitas, quale qualitas, ad aliquid relatio, & sic alia in eundem modum. Et in sciētis geminū est subiectum: vt, physica institutio & mobile sibi vendicat in materiale obiectū, & huius formā in formale. Et sensus vniuersi duplicibus fruuntur obiectis. Visus videt lapidem: & quia per colorē videt ambo sūt visilia & lapis & color: & audit⁹ sona tiuū & sonus: & odor ac odoriferū obiecta sunt olfactus. Quamobrem & hæc de anima inquisitio duo spectabit, & animatū vt materiale obiectū, & animam, seu formam obiecti.

Huic tamen assertioni refragor, illam enim credo non esse Peripateticam, sed longè à via certa declinare, Quod vt ita sentiam, plurimū me mouet nuper citatus locus Aristotelis in libro de sensu & sensili. In his enim libris, de anima secundū se ipsam habetur ratio: nō ergo de viuente, aut animato: vt de subiecto, nec materiali, neq; formali. Et hic locus neruos sibi colligit maiores si obseruamus Aristo. istis libris animam definiuisse, non animatū corpus. Operationes animæ hîc traduntur, vt animæ sunt. Sunt enim quedam operationes animæ quas commemorabitur Cōmentator in præmio horum librorum, quæ cum ab anima capiāt initium in corpus finiuntur, vt memorari & reminisci. Aliæ vero, quæ à corpore profectę in animā concluduntur, vt sonus atq; vigilia. Hæc enim à vaporibus fumigātibus cerebrū versus fiunt, quos anima colligens somnū, in mēbra lassa immittit: eosdem vero excutiens, torpedinem somni soluit. Vapor autē à corpore exhalatur. Anima namq; per se, id est solitaria, non exhalat. Hæc autem functiones communes sunt, & animæ & corpori: vnde & illi animati sunt. quas Aristot. in selectos reposuit libros. Nam de Memoria, & de reminiscētia, de Somno & vigilia, de Respiratione, de Morte & vita, de Iuuentute & senectate: & id genus, quæ cōmunes sunt affectiones animæ cū corpore, & sunt viuētis totius, p̄priis libris tradidit Arist. Istis aut libris nō hos cōmunes affectus speciatim exquirat: sed quid aut qualis

sit anima, quę eius potētia & operationes, quodq; illius propriū est subiectū, vt in præmio cōmentario mōstrabitur. Nō ergo obiectū horū librorum est animatum, sed anima secundū suam naturā. Habet enim anima propria quædam naturā sibi vendicata, vt quod sit principium operationū vitæ, etiam si habeat in corpore vitaliū functionē: non tamē à corpore, sed corpus ab anima. Quod sit rursum forma & actus vitæ prim⁹, habet in corpore, sed non à corpore. Habere præterea vires, vt vim audiēdi, vidēdi, & id genus, animæ est nō corporis. Alia verò sunt quæ habet anima non solū in corpore, sed per corpus: vt, ipsam exercitationē operationū suarum: vt, mouere progressiuo motu, habet à contubernio corporis. Motus enim, qui lationis est, in corpore est. Et sanè ipsa secundū se, est huius motus principium: tamen q̄ operi mandetur facultas hæc motiua à corpore est: vt, tertius de anima liber docebit. Rursumq; videre, audire, olfacere, & id genus assequitur anima in corpore, & per corpus. Oculus enim qui vidēdi facultate præditus est, corpus est: & submoto oculo, anima tenebris obducitur. Itidē de aliis sensibus, existimandum est. Huius autē rei ne te fallat oratio. Aio enim animā ex se habere principium vidēdi, audiēdi, odorandi, tāgēdi, gustandi: harum verò operationum exercitationem à corpore. Arist. autem istis libris de anima, ea est cōplexus, quę animæ erant, nō quæ animati corporis: Idcirco dixit se absoluisse de anima tractatum, secundū se ipsam. De exercitatione verò operationum: vt, de modo vidēdi, odorandi, &c. pauca hic attigit, eaq; remisit in librum prænotatum de sensu, & sensili. Vbi speciatim obiecta sensuū prosequitur, id est, quę sit generatio coloris, quę odoris. Nā de generatione soni, (quia non tātum forsitan poscebat negocium) obiter in Secūdo de anima, causam expediuit. Et prudētissimè in hac se gessit re Arist. In libris enim hisce de anima, de natura & viribus animæ, deq; harū viriū operationibus generatim, disseruit, id est, confusam præstitit notionem. De obiectis verò vbi loquitur, causas obiectōrū non reddidit: vt, quę causa sit coloris,

Aut clarior mētem suam aperit.

Ad primū argumen.

loris, quæ saporis. &c. Hæc enim referenda erāt in libros alios, vbi non de anima secundū se ipsam, sed vt à corpore instrumenta assequitur propriis muneribus obeundis, formanda erat noua institutio. ¶ Primo argumēto dicamus, operationes animæ esse distinguēdas aut secundū originē, aut secundū exercitationē. Secundū originem non sunt viuētis corporis: sed ipsius animæ q̄ dixit Arist. esse principium viuēdi, sentiēdi. secundū locum mouēdi, & intelligēdi, secundū verò exercitationem sunt totius animati corporis. Et sic est audiēdus locus illatus, Actiones sunt suppositorū non secundū originem, nam sic animæ sunt & formę. Sed secundū exercitationē, anima & corpus simul facultate funguntur vitæ. In his autem libris agit de operationibus animę secundū originē. Ideo non est horum librorum subiectū animatum corpus. In aliis verò libris de sensu & sensili: de Memoria & reminiscētia. &c. de operationibus animæ traditur secundū illarū exercitium. Ideo illic magis de animatis, quàm, hîc, textitur narratio.

Ad 2. argu.

Ad postremum dicendum est animam definiri per corpus organicū. Quia corpus hoc, est animæ propriū subiectum. Hæc autem definitio per posteriora est, non per priora animæ. Siquidem, quod corpus sit organicum, & potentia vitam habeat, animæ est munus. Quapropter etiam si animatum (quod nostræ notio nis est) prius noscatur, q̄ anima: quia animata sunt, quæ primū se sensibus nostris obiciunt: tamen secundū rei naturam, anima est notior animato corpore, quia est animatorum formalis causa. Hæc responsio pauca quidem in se verba complectitur, sed foeta est, quam etiā dilucidius sequens aperiet oratio.

Quæstio secunda quis ordo horum librorum.

Secunda dubitatio.

Secundo loco quæ fuit proposita dubitatio, grauior est, q̄ quæ recens est absoluta: quia doctores grauiissimi in ordine huius libri in varias distrahuntur sententias multaq; ab illis vltro citroq; proferruntur, quæ animū suspēdunt, ne facile in alterutram partem inclinemur. Et pri

Auerroës.

mum Arabes proferamus. Aueroës in Cōmentatione ad primum Metheor. librum, in decē ferme scidit vniuersum philosophiæ globum. Et primam sectionem physico auditui dedit. Secundam, libris de Cælo & mundo. Tertiam, libro de ortu & interitu. Quartā, Metheoris. Quintam, Mineralibus. Sextam, vegetalibus. Septimā, animalibus, & partibus eorū. Octauā, animæ eiusq; potestatibus. Nonam functionibus animæ particulatim acceptis. In qua re libri, qui Parua naturalia inscribuntur: vt, de Sensu & sensili, de Somno & vigilia, insudant. Decimā verò sectio est libelli de Animalium motu. Huius autem ratio hæc est, q̄ ea sit nature series, vt vniuersalis institutio prior sit particulari. Quare libri octo Physicorum, qui in vniuersum de motu & mobili cōsiderant primas sibi præripiunt partes. Nā in cæteris libris, quæ in illis octo vniuersali notione traduntur, specialius exquiruntur. Rursum, quæ incorruptibilia sunt, priorē sibi poscūt tractatum, quàm quæ corruptionib⁹ subiecta sunt. Quare libri de cælestibus orbibus præcedunt reliquis philosophiæ libris, qui de rebus fluxis & mortalibus tractant. Et quia simplex est prius cōpositis, libri de generatione, & corruptione, vbi præcipua elementorum ratio habetur, prius traduntur, q̄ reliqui, qui in cōpositione istorū corporum versantur. Adde, q̄ imperfecta prius eduntur à natura, q̄ perfecta. Idcirco liber de Metheorologicis impressionibus, qui de mixtis imperfectis: vt, sunt grando, nix, glacies, & procellarū furit, tradunt notionem: priores sunt libris Mineraliū, vt aurum & argentum, & id genus metalla: quæ etiam mixta sunt perfecta. Et inter mixta perfecta: qualia sunt animalia omnia atq; viuētia: similiter imperfectiora præcedunt secundum naturæ ordinem, perfectioribus. Quare primū de vegetalibus. Et cum cōpositoria sint, notiora simpliciorib⁹, primū sibi vendicāt locū animalia, in doctrinæ ordine, q̄ anima. &c. Cætera potiū cuiq; facile supputare licebit. Est ergo secundū Arabis huius placitū hic de anima liber ordine inter philosophicos libros Octauus. Et prior est historia animalium, & notio illorū huic operi

Ordo librorū Aristo.

Lib. de anima Octauus inter philosophia animalium, & notio illorū huic operi

Operationes animæ.

Ordo Arist. in lib. de anima.

Quæstiones Præcursoriæ

præfigenda. Cū hoc quoq; sentit Alexā. Peripateticus in eodē Metho. Cōmenta. libros de aīa, succedere, & nō esse præferendos libris de animalibus. Atq; in enarratione ad libros de anima, hæc habuit verba. Quare, si ea quæ cōmodē & aptē de animæ substantia proferuntur, cōtradictionibus implicare nolimus, primo loco, ipse possidētis animam corporis apparatus contēplandus est: & internarum virium, externarūq; partium, cū ipso venustatis, & pulchritudinis concētus, lex, & dispositio cōquirēda est. Si simul enim hæc ipsa speculati fuerimus &c. & quātum horū verborū oratio prætexit, colligit argumēto hoc primum de partibus animalium, quas vocat apparatus animalium: vt, sunt oculi, aures, manus, nasus, & id genus. De istis inquā agendum, primum, q̄ de anima. Alioqui frequens erit philosophantibus de anima lapsus: & tractātibus animæ operationes, hærendum erit nō semel, nisi primum in absoluto nobis sint corporalia instrumenta, quibus anima operationes suas exercet. Vt enim exacte quis nō poterit visionis naturā exquirere, nisi primum oculi naturā nouerit, quæ sit oculi compositio, quæ substantia & quæ offendunt, quæue iuuant oculi qualitatem. Et horum philosophia argumēta habet, quæ suffragentur sic opinantibus, eandemq; sententiā tuentibus. Effecta enim sunt corpora animarum: nam anima est principium corporis, vt finis, vt forma, & vt efficiēs, quæadmodum in proœmio de anima clariū patebit. Ergo primum de animatis corporibus: vt, & effectis, quæ de animabus: quia hæc sunt causa. Physicus enim ab effectis orditur doctrinam: vt, proœmiū Metaphysicū docet. Accedit eodē in primo Physico. traditum ab Arist. totū esse notius partibus, & a notioribus in occultiora esse nobis innatā viam. Animal autem totum est, anima verò pars. Primum ergo de animalibus: posterius de anima. At verò, in diuersam sententiā plerāq; multa clamāt argumenta. In proœmio Physi. Cōmenta. tradidit simpliciora docēda antequā composita. Sed anima est simplicior corpore. Et. i. Physi. c. 7. materiā cognoscendam per formā dixit Arist. ergo corpus

per animā: & animal, quod est animæ subiectum, per animā. Et D. Boëtius in secūda editione super. i. lib. Periher. vniuersale essentiale docēdum primū, q̄ minus vniuersale voluit. Vt etiā prius animalis notio tradēda est quā hominis. Tamen in alio genere, totius partes sunt excutiendæ, & discēda est illarū natura, ante quā totum. Quare in animæ notione erudiēdi prius sumus, q̄ animalium hauriamus doctrinā. Quia cū vniuersalis prioritas obseruanda sit. (Arist. iubēte) in doctrinis: in libris autem de anima vniuersalissimæ rationes de anima & animalium naturis tradūtur, erit hic liber præponēdus alijs. Cū priore harum opinione Alexātri & Auerrois (qui scientiam de animalibus præponebant sciētiz de anima) Augustinus Niphus in Commenta. cōsensit proprijs argumētis illud agens, & Auerroem sibi vocans in patrociniū. 1. 2. Primo Phy. Cōment. 3. si nos (ait) ageremus res naturales, tūc causæ essent nobis notiores. Sed quia rerum naturalium non sumus autores: idcirco effectus notiores sunt. Iā colligit, si nos faceremus animata, esset anima nobis notior: Cū autem nō faciamus, animatū erit notius. Quare priorem de animalibus, q̄ de anima, philosophi iura poscunt tractatū. Secundum assert argumētum Alioqui, si hæc est prior doctrina, q̄ quæ est de animalibus: ergo prior est horū librorū doctrina, q̄ quæ de Cælo & Mūdo est: id quod nullus philosophorū ausus fuit asserere. Etenim Cælum est animatum corpus, vt Cōm. in. c. penul. de substantia orbis tradidit. Quare est animal quoddā. Prælibāda ergo esset hæc, quæ de anima institutio est, anteq̄ de animalibus cælestibus esset agēdum. Tertiū, simpliciora sunt mixta animalibus, q̄ animæ: ergo post tractatū mineralium, legitimo ordine connectendus est liber de animalibus. Quarta. 6. Meta. in prin. Principiū illud est, vnde quis facile discet. Sed hæc scientia difficilima est, & quæ de animalibus, est promptior: ergo hæc prior. Quinto. Auerroes. Cōm. 3. 12. primæ philosophiæ ait Arist. primum tractasse de corporibus cælestibus, dein de motoribus & animalibus cælorū. Primum ergo de animatis, dein de animabus. Postremo hic idem Cōm.

Comm. expresso sermone ita credidit de anima. 2. lib. Cōm. 108. Librum de aīa esse ab Arist. posterius conscriptum, q̄ libros de animalibus. Quare quæ in libro de animalibus de sensorio tactus nō probè scripserat, in libro de anima retractasse, vt in loco indicato monstratur. In quorum etiam fauorem ego induco Arist. Septimo Meta. Comm. 9. Forma (ait) est minus manifesta, q̄ totum. Ergo animatum est notius anima. Et rursus, idem. 7. primæ philosophiæ lib. ferè in principio tradidit ordinē doctrinæ sæpe initium facere à minus notis, & minus veris secundū se: nobis autē notioribus & verioribus, vt in bonis elegantissimo exemplo rem mōstrat. Lex enim est vt homines ad ea, quæ sunt honesta bona ducat: à bonis tñ nō secundū se incipit, sed secundū quid bonis: vt sunt pœnæ delictorum: leges enim minantur exilium, verbera, carceres, violantibus leges. Ecce, vt non à bonis perfectis leges incipiunt, sed à bonis imperfectis: vt, sunt pœnæ, & vtilia bona: vt sunt virtutū præmia, quæ sæpe pollicentur legum latores, vt infirmi mortalium animi prouocentur. Sic scientiæ nō à prioribus, sed à posterioribus institutiones suas molliuntur: ergo prior doctrinæ ordine scientia est animalium, & si animal posterius sit anima ipsa.

De quæstione ergo quid censendum sit, iam aperiāmus. Credimus librorum de anima doctrinam prius tradendam, quā doctrinam de animalium naturis, & partibus: hoc est aduersus Alexandrū & Auerroē & eorum asseclas, multis tamen alijs assertū grauisimis autoribus. Etenim Theophrastus librum de anima in quinto loco, connumerat inter naturales libros, nō octauo vt Auerroes. vnde colligitur esse prius tradendum: indicat tamen locum Theophrasti Themistius in Paraphrasi ad tertium de anima. ca. 39. Auicena quoq; lib. naturalium. 6. c. 1. hos libros præponit libro de animalibus, & in. 6. ordine locat. Quos colligit esse priores: quonjā notitia animæ plus iuuat notionē corporis, q̄ contra. Et Albertus Magnus, in summa de hō. q. 1. cū Auicena multis facit. Actus enim est prior potentia ratione, & tempore & natura. 9. Meta. tex. 13. ergo anima est prior

corpore secundum rationem doctrinæ. Rursus scientia de principio prior est quam scientia principiat: anima autem est principium. Adde. Anima est præstantior corpore: opportunum est igitur, vt illius sciētia prior sit. & hic autor in lib. de histo. animali. in prin. argumēto aliō cōfecit hæc rem. Corpus enim viuens habet organa, & formationem ab anima. Quod si anima est causa corpori viuēti, vt sit: & species animati suscipit ab anima: vnde oculus mortuus, nō est oculus: legitimus est ordo, si prior de aīa textatur narratio q̄ de corpore. Cum Alberto Magno & Auicena multa Latinorū turba consentit vt Aegidius, Paulus, & pleriq; alij, quos meminisse nō iuuat, & nisi fallor, qui velit sapere cū Aristō, ita credit necessario: siquidem in libro de partibus animali. expresso sermone in traditionibus doctrinalibus, cōmunia dixit esse præmittenda particularibus: & hoc in negotio animatorum putat obseruandū. Cum igitur omnia animata sibi consentiant generali ratione inhabēdo animam primū hoc expediēdum est anteq̄ ad animata descendatur: alioqui in tractanda quauis animalis specie esset repetenda eadem de anima traditio: id quod subabsurdum esset & prolixum: vt ait inibi. Qua quoq; ductus ratione D. Thō. in Cōm. hunc librum cæteris, qui de animatorū sunt naturis, credit anteponendum. Sanè, vt is ordo qui alias ponitur, ab Arist. primum vniuersalia denarrare deinde in species descendere, hic quoq; inuiolatus perseueret acturus de animalibus. Primum quæ cōmunis sit animalium ratio, id est, quid aīa sit &c. & qualis, & alia quæ animæ sunt, cōplectendō. ¶ Argumētis Niphi & nostris satisfaciamus. Et primò dicendū est, nostris quidē sensibus priorē esse notionem animatorum, q̄ animæ. Nā quo ad nos, quæ sunt cōpositiora, sunt maioris & prioris notionis, q̄ ea, quæ simpliciora sunt. At verò, etiā si prius sentiamus animata, imò & intelligamus, q̄ animam: istud sanè est notione confusa, & adumbrata: notione tamen exacta & perfecta, non possumus assequi animata corpora: nisi primum assequuti fuerim⁹ animā. Id quod indicauit Boëtius loco indicato, scilicet

Argum. au-
tor.Aug. 1. 12.
phi argumē-
ta.

Arist. 2.

Arist. 3.

Arist. 4.

Arist. 5.

Resolutio.

Themistius.

lib. 1. cap. 1.

Resolutio ar-
gum. Niphi.

totum exactè percipi non posse, nisi par-
tibus notis. Quamobrem cum sit sciëntia
exacta notio rerum, fieri nõ potest, nos
sciëntiam habere viuientium, nisi primũ
de anima sermonem faciamus (quæ est
animalium optima pars) illisq; speciẽ,
& operationem, esse, & vitam tribuens.
Animus igitur Auerroi, viuientia nos
nõ facere. Atq; propterea primũ viuẽ-
tia cognoscimus, quàm vitam, quæ ani-
ma est: vt, prius iustum, quàm iustitiam:
& bonum, quàm bonitatem: & cõcreta,
quàm abstracta, quia sunt cõposita: At
hoc sanè verũ est secundum cõfusam no-
tionem: nam qui vellit iustũ nosse per-
fectè, per notionem iustitiæ cognoscet.
Est enim is iustus, qui habet habitum iu-
stitiæ & iustitia est habitus, quo & iusta
operamur, & iusti sumus. Sic in præsen-
tia legitimũ callẽ ingressus est Aristot.
antequã de animalibus traderet de ani-
ma præmittens sermonem. ¶ Argumẽto
secundo dicit, Totũ esse subnixum fal-
so fundamento. Cælum enim non est vi-
uens, neq; habet animam secundũ vnã
& eandem rationem, qua nostratia ani-
malia: sed secundum aliam longè diffe-
rentem. Intelligentia enim appellatur
anima cæli, nõ quod cælo det esse viuẽs,
sed quia motum illi tribuit. Quare liber
de anima non est præponendus libro de
cælo: quia cælum nõ est propriè animal,
sed solum secundum quãdam trãslatio-
nem, vt nos dicemus latius in. 2. de ani-
ma. Quod ergo supponit Niphus, negã-
dum est. ¶ Tertio argumẽto, Similitudo
hic non est quærenda: nam si similitudo
quæritur, quæ similitudo inter cælestes
globos, & mundi elemẽta: vt post libros
de cælo sequatur libri de Generatione?
Donemus igitur mineralia, quia cõposi-
tiora, similia animalib; quàm animæ:
& subinde negemus collectionem, ergo
post sciëntiam de mineralibus, subden-
da est doctrina de animalibus. ¶ Argu-
menti quarti crit responsio Arist. primũ
de cælis, deinde intelligentiis: quia cælum
non est viuens propriè, sed est mobi-
le à cælesti intelligentia: & primum de
mobili, quàm de motore. Nam per na-
turam mobilis, & motũ eius, inuestigat
Aristot. naturam motoris: vt, ex eternita-
re cælestis motus, eternitatẽ motoris as-

sequeretur verbũ Auerrois non conuin-
cit, quanq̃ posteriùs liber de anima lite-
ris mãdaretur nõ subinde est postremũ
ordine doctrinæ. Sed quid tandem lo-
cus ille veri habeat, ipse indicabit. ¶ Ad
nostra, autem quæ adiecit, responde-
mus, formam esse minũs manifestam, q̃
totum notione confusa, secundũ quam,
quod primum venit in humanam notio-
nem, est ipsum totum cõpositum. At ve-
rò notione exacta primũ oportet forme
habere rationem, q̃ totius: vt vnitatis,
priusquã numeri: & prius pũcti q̃ lineæ
& c. quia totius notio ex partibus depẽ-
det. Adsecundũ dic esse verissimũ Ari-
stot. verbum, ordinẽ doctrinæ nõ esse per-
petuò consentaneũ ordini naturæ. Nam
Aristote. prius in. 3. de Anima dedit de
intellectu doctrinam quàm de intelligi-
bili: tamen naturæ ordo de intelligibi-
li prius tractare postulat quam de in-
tellectu: quia obiecta priora actibus &
actus potẽtiis. Caterum orsus est ab in-
tellectu quia hic nobis notior erat, & q̃
intelligibilia à mẽtis operatione à sensi-
bilibus repurgata cõcretionibus, habẽt
quod sint intelligibilia. At verò quãdo
commodè vterq; ordo ferri potest cona-
dum est maxime, vt ordo doctrinæ, ordi-
nẽ naturæ sequatur. At libri de physico
auditu non solum ordine doctrinæ: sed
& ordine naturæ præponunt vniuersis
libris, qui de re physica titulum habent,
Itidem in præsentia ordinem naturæ si
spectamus, Anima primas partes habet.
Est enim forma & actus: & q̃a hĩc ordo
ferri potest cum ordine doctrinæ (vt sa-
tis infirmitas argumẽtorum diuersæ opi-
nationis demonstrat) dicamus libros
hos de anima priores amare partes &
doctrinæ, & naturæ: posteriores verò li-
bros reliquos de animalibus & anima-
lium apparatu, mẽbrorumq; officio, &
pompa succedere. Scio Arist. dixisse hũc
librum seruire plurimũ naturæ nego-
cio: in proemio enim alia horum libro-
rum denarrans cõmoda, & hoc intermi-
scuit sciëntiæ de natura esse vtilẽ. Vnde
forsitan cogitabis hũc librum præponẽ-
dum libris, qui physicam disciplinã tra-
dũt. Porro cessabit fallẽtia omnis, si ad-
uerteris librum de anima deq; intellectu
differentem. Cuius intellectus lumẽ oĩa
principia

principia omniũ sciëntiarum parit, quæ
lumini intellectus nostri subnixa sunt.
Quare non solum sciëntiæ physicæ, sed
& omnib; disciplinis vtilis est hic liber,
vt satis superq̃e ipsum magnificat Ari-
stot. in proemio, quo loco vberius, tex-
tum illatum elucidabimus.

Ad argum. pro Auerroes. ¶ Postremũ erit, argumẽta, quæ primũ in
suffragium Auerrois fecimus, exoluere.
Et vtiq; primò non negamus effectus,
quo ad nos esse priores causis quãdoq;
doctrinẽ ordine tamen. Secundum autem
ordinem naturæ, quem doctrina de ani-
ma obseruat, causa est prior effectis. Alio
qui quid Aristot. primũ de obiectis, q̃
de operationibus in hoc nos instituisset
libro, nisi causa ordine doctrinæ præ-
fesset effectis? Obiecta enim sunt causę ope-
rationum effectrices, vt color visionis.

Ad. 2. obiectio.

Dilutio obiectionis.

Lib. 18.

¶ Secundò argu. dicendum iudico, totũ
quo ad nos, notius esse, nõ secundum na-
turæ ordinẽ, vt prædiximus. Subclamat
aliquis. Sciëntia hæc de anima Arist. tra-
dente, est difficillima: & res animæ sunt
in penetralibus naturæ abditissimæ, vt
nimia philosophorũ varietas de animæ
natura facile iudicat, quanti negotij sit
& sudoris de anima inquisitio. Sed à fa-
cilibus ordiẽdam esse doctrinã quis
ignorat? Animalium historia igitur præ-
ponẽda esset historiẽ de anima. ¶ Auer-
tas tamen amice, obsecro, qui hæc lecti-
tas, duo esse in animæ natura, & illã esse
notissimam, & occultissimam. Animam
nãq; se habere quis nescit? Sed quid ani-
ma sit, aut qualis naturæ sit particeps,
multa ingenia fregit. Tãta est huius quæ-
stionis tamq; rigens asperitas: vt diuini-
tatis afferamus collationem, si humana
diuinis sunt conferenda, nihil notius
Deo, vt Augustin; audeat dicere facilio-
rem esse de diuinitate notionẽ, q̃ rerum
creatarũ, scilicet, super Genesim ad litte-
ram. cap. 14. & nihil occultius Deo. Pau-
lus enim habitare Deum lucem inaccessi-
sam, spiritu Dei dictante, scripsit: & ad
Roma. 9. incõprehensibilia Dei iudicia,
& inuestigabiles vias Domini tradidit.
Etenim si proprietates, perfectiones, cõ-
silia, prouidentieq; operationes, origines,
relationes, & id genus cogites in Deo, qs
immẽsam tranaret diuinitatis abissum?
Sic animã esse viuẽtium vitam, substan-

tiam, vitalium operationũ originẽ, nul-
lus tam rudis est, qui nõ calleat. Sed mit-
te rogo manum in intima animæ latibu-
la, & sinus abditissimos volue, tũc dices
profectò, quàm verè pronũtiauerit Ari-
stot. animæ sciëntiam esse occultissimam.
Iam verò in libris de anima Arist. gene-
ratim de anima docuit, & de potentiis,
de operationibus, de obiectis, traditio-
nes vniuersales scripsit. Reliqua quæ spe-
cialiora erant, in alios libros reposuit, vt
supradictum est. Sine istis traditionibus
autem vniuersalib; libri de animalibus
ad plenum assequi non possunt. Quare
opportun; est ordo, vt hic liber reliquis
qui animalium historiam texunt præ-
cedat. Si autem sunt philosophiẽ totius
octo sectiones, an decẽ, vt enarrauimus,
non nos vexet. Neq; res tanta est, quæ,
huic proposito sit necessaria. Mihi satis
arident illæ decẽ sectiones, etiam si Gre-
cis & Latinis. 8. quanquam Arist. opera
non gaudemus omnium illarum sectio-
num. Nam temporum iniuria intercide-
runt libri Arist. de Metalaribus, seu mi-
neralibus: quem tamen suffecit Alberti
Magni labor, & Georgij Agricolæ, qui
mea sentẽtia pulchrè & diligenter est rẽ
assequutus. Librum de plantis habemus
ab Arist. etiam non certò. Pleriq; enim
credunt esse Theophrasti: sed stilus Ari-
stot. præfert: & alius est is, qui prænotatur
Theophrasti ab eo, q̃ inter opera Arist.
recensetur. ¶ At qui, vt finẽ dicẽdi facia-
mus, in quæstione hac obiter subre-
pit scrupulus, vter horũ librorũ sit prior, is
qui de vegetalib; est, an is qui de anima
libus. Etenim Auerroes, Albert; D. Th.
& Latinorum schola, librum de vegetali-
bus præmiserunt. Nam vniuersaliora,
priora sunt ordine doctrinæ. Nunc verò
anima vegetalis est prior, idest, vniuersa-
lior aliis animalibus. 2. de anima. Cõm-
& text. 34. Alexãder refragatur ordinem
esse diuersum concedens: quia animalia
sunt notiora nobis plantis & Aristotel.
lib. de longi. & bre. vitæ ad finem de iis,
inquit, quæ de plantis determinabitur
& 2. Physi. tex. 8. colligens naturam age-
re gratia finis, primũ in animalibus col-
ligit demũ in plãtis. Verũ plantæ sunt
notiores ex se, & promptiores vt cogno-
scantur, quàm animalia: quia simplicio-

Dubitatio.

res sunt, quam animalia. Arist. enim. 3. de anima. c. penult. simplices vocat plātas. Causa est, quia non sunt ornata tot organis, vt animalia. Quare de illis primo disputandum, quam de animalibus, & si integer hic ordo cōstitisset in Arist. ita hic ordo ostenderetur. Sed, vt diximus, multa interciderunt. Quod verò liber de longitu. & breui. vitæ. dicit, non probat, quamquam enim dicat determinabitur de plantis: non tamen ait, an 1. de animalibus: quia de animæ operationibus aut effectibus communibus liber ille est, vt diximus: & quanquā quædam animalia notiora quibusdam plantis, pleraq; sunt occultiora. Exemplum autem de. 2. phy. prolatū non te cogat, quia quod ad manum magis erat illud prius exposuit. Neq; res hæc est sacratiois alicuius mysterij.

Quæstio tertia, an humana anima sit negotij Physi.

3. Præcursoria quæstio.

AM in tertiam nos sensim ducti sumus disputationem. An de aīa inquisitio sit physico opportuna: an maiores poscat vires, quā quæ physicorum sunt, quales metaphysicorū iudicantur. Grandiuscula quæstio est hæc, quia docti viri in eam vt in lapidem offensionis impegerunt plura miscētes, & pauca resoluētes. Est ergo argumentum colligēs animam non esse physici negotij. Primum enim anima est sublimior, quam tota naturæ latitudo. Anima enim non est repagulis naturæ coercita, vt vel vrat vt ignis, refrigeret vt aqua, præceps ruat vt lapis, & id genus innumera. Imò limites hos excutiēs in pleraq; multa se fundit opera: anima plātalis auget, nutrit, generat, dilatat se in ramos, in radices surgit, alimēta coquit, retinet, expellit, & excreat alimentorum superflua & alia huius generis opera exercet. Anima autem sensitua hæc omnia & maiori dignitate vigens alia addit, videt, audit, olfacit, tangit, imaginatur. Sed de intellectu quid est vt cōmemorem, cū ipsa liberæ sit facultatis, & motus, vt nullus eam appellare naturam cōmodè queat? Porro physicus in negotio naturæ vnicè incūbit. Nō ergo de anima physico mādanda est

1. Argu.

disputatio. Simplicius quoq; 2. Physi. tex. 18. animā negat esse naturā. Quod si contēdas alias aīas esse naturalis negotij, quid dicem⁹ de aīa intellectuā, quæ diuina quædam forma est? Secundò de gene. ani. cap. 3. animam esse foraneā & non de gremio materiæ erutam, vt cæteræ animæ, Arist. scripsit. & 12. Meta. tex. 13. se in posterū pollicetur de anima intellectuā habiturum sermonem. Remittenda est igitur Metaphysico, de anima rationali disputatio, ne physicus de causa cognoscēs in falcē alienā manum mittat & 6. Meta. tex. 2. præscribens naturalem considerationem, Physi. tantū esse de formis illic tradere, ait, quæ non possunt reperiri sine materia & 2. lib. de Cælo tex. 1. in eadem perstat sentētia. Anima autem intellectuā separabilis est, vt nūc postulamus nobis concedi. Id quod in 3. de Anima libro sufficiēter adiuuante Christo pbabitur, ergo aīa rationalis nō est huius cōsiderationis physica. **A**t in diuersam partē est primū Arist. hic non excepisse animā intellectuā, quando definiuit animā esse actū corporis physici & organici. **A**dde. 2. physi. tex. 26. ea, inquit, esse à physico assumēda, quæ tamen si sunt secundum speciem separabilia, sunt tamē in materia: talis est anima intellectuā: quæ tamen verba Cōm. elucidās ait, animā intellectuā esse terminū physica cōsiderationis. Altius enim nō se potest tollere physicus, q̄ si consideret de anima intellectuā. Quod verò sublimius est hoc Metaphysicorū est, nō physicorum. Et alibi in Cōm. de partibus animalium animā rationalē physica cōsideret esse prouinciā. Est enim vltima formarū, quæ animalium sunt. Est sanè suprema animarū, & infima intelligētiarum. **R**ursus anima intellectuā est anima corporis, & est forma primum cōiuncta materiæ, antequā separetur. Igitur physicus illam spectat. **H**anc quæstionē mouit Arist. 1. lib. de partibus anima cap. 1. si sciētia naturalis intersit de omni anima aut tali agere. & in proœmio hoc physici esse de omni aut tali anima exquirere dixit rem suspensam & incertam relinquens, & in primo physicorū in fine solas illas formas esse physica cōsiderationis. voluit

Argumēta in diuersam partem quæstionis.

3. Argumēta.

Resolutio quæstionis.

Triplices forma Themistij.

quæ oriuntur & occidunt, at anima intellectuā non occidit. At Themistius in præfatione ad libros Physicorum quantum verba loquuntur, scientiam de anima nō credit esse physica: sed alterius generis scientiam: triplices enim formas discernit. Quasdam docuit materiæ & motui coniunctas vt forma ignis, aquæ &c. has physicus contēplatur: alias putat & materiam & motum transcendere vt substantiæ separata. Has supramundanus philosophus, id est, Metaphysicus. Alias censuit medias, quæ ex parte iunguntur materiæ, & ex parte materiam excutunt. Et hæc sunt mathematicæ. Nam mathematica de circulo & quadrato considerat, quæ in singularibus sunt connexa materiæ secundū propriam rationem, à materia physica sunt aliena. Et talem dixit esse scientiam de anima. Nam anima ex parte iungitur sensibus & motui, secundū intellectum potestatis, qui phantasmate vtitur. ex alia parte purissime est notionis, sensilibus aut phantasmatibus non miscetur. Agens enim intellectus Themistio autore liber ab istis phantasmatibus est. In eandem sententiam leges cum Themistio Simplicium in eodem loco, imò idem proœmium est quod Themistij, & Simplicij, eadem omnino verba idemque orationis contextus, vt facile sit iudicare esse vnius ipsorum proprium, & & alteri assutum. Demum secundum hos, scientia de anima non est pars naturalis philosophiæ, sed inter mathematicas cōnumeratur. Et si bene expendisti verba: quæ prius indicata sunt: non hoc de omni anima, sed de intellectuā opinatū est. Nam cæteræ animæ prorsus materia sunt obrutæ: neque habent potētiam separata, à materia. Quare nihil colligit illas esse medias, inter physicas & metaphysicas, considerationes. Porro, anima intellectuā habet intellectum possibilem, versantem phāsmata: habet agentem, qui phantasmata excutit, tanta est eius puritas, secundum Themistium. Hac ratioe est anima intellectuā in quodam interstitio, naturalium formarum, & supramūdanarum: vt sunt intelligentiæ. Quare nihil video, quod potuerit cogere Themistium, ne enarraret libros

Anima intellectuā & intelligētia.

de anima inter libros naturales: quos ibi numerat, Physicorū, De cælo & mundo, De generatione & corruptione, De meteoris, De animalibus, De plantis, De metallis. Librorum verò de anima nullam fecit mentionem. Etenim si intellectuā ex parte separata est: quia agēte intellectu pollet, num vegetalis aut sensitua sunt huiusmodi vt de consideratione physica expellantur? Auerroës autem, de quo iam supra sermonem fecimus, scientiam de anima physica esse & non mathematicam arbitratur. Ego verò qua ratione ipse sibi constet nō video. Enimvero si intellectuā anima, vt ipse libro. 3. de Anima Commento. 5. adstruere nititur, est intelligētia separata: & motor quidam nobis coniunctus, non essentia, sed operatione, veluti intelligentia qua cælestis globus agitur. Quo pacto igitur anima intellectuā ad physica contemplationem pertinebit? Si quidem physica cōtemplatio de formis coniunctis tractat nō aut de his quæ separata sunt. Ipse verò nō secundū essentiam existimat esse animam intellectuā: nisi fortè velit ad physica contemplationem animā intellectuā referre, quia motrix est humani orbis, id est, humani generis. Hæc autem in præsentiarum missa faciamus: nam suo loco sermonem de his instituimus. **R**ursus Alexander in Commē. ad Metho. animam ad physica contemplationem reuocauit. At ego cogitatione assequi nō possum, quid sibi velit Themistius & Simplicius, cū scientiam de anima inter mathematicas disciplinas referant: quandoquidem mathematicæ disciplinæ de accidentibus tractant, de figuris, de numeris, de consonantiis: vna sola est de substantia, quæ cælum versat 12. Metaphysi. tex. & Comm. 44. Et hæc non quid cælum aut quid astrorum docet: sed tantum de motu & astrorum situ, cōiūctione, & significatiōe tractat: vt, astrologia. At verò quid sit anima, quæ eius potētia, quod eius sit subiectum, nihil omnino ad mathematicum spectat. Neq; vllus vnquā mathematicorū hoc sui iuris esse dixit: sed ad philosophos ea remittunt. Enumera mathematicas disciplinas: Geometriam, Arithmetica,

Cōtra Auerroem.

Cōtra Simplicij & Themistij.

Commentarij

Musican, perspectiuā astrologiam, vbi de anima est inquisitio? nisi velis illam esse numerum aut harmoniam, tunc dicit illam esse musicorum. At verò Aristot. planè negat numerum harmonicum esse animam: aut quantitatem, aut accidens aliud. Quò obrem arbitror sapientes hoc loco disceptasse verbo: neq; Themistiū, aut Simpliciū, & qui hos sectatur Philoponus: in principio libri de generatione credidisse, scientiā de anima esse propriè mathematicā: sed secundum similitudinem. Quæ enim propriè mathematicæ, medium sunt sortitæ locum, inter scientias physicas: vt Arist. in. i. Meta. cap. 6. ex Plato. dogmate dixit, nosq; in Cōm. proœmi. docebimus. Sic quoq; scientia de anima, medium quodāmodo habet locum inter formas purè materiales, quales sunt formæ elementorum, & mixtorum inanimatorum: & formas si pramūdanas, quibus cum materia nihil commertij est: vt, sunt formæ separata. Anima ergo in interstitio harum formarum est: quæuis enim anima etiā plantarum, superat materiæ conditionē: quippe plātē se augēt & nutriunt & in multa se fundūt opera: quæ formæ aliæ materiæ deditissimè præstare nō possunt. Sed arctatæ sunt ad vni⁹ generis opus, vt elementorum natura satis ostendit: & mixtorum. Cū ergo in plantis, tam variij generis aduertamus opera: inde colligimus illas formas, quas plantis concedimus, non esse ita rudes & cōcretas materiæ, vt sunt aliæ formæ elementariæ. Indeq; Simplicius loco indicato. 2. Phys. tex. 19. sibi suasisit, non esse animam naturam. At verò, hæc plātalis anima, in animarum genere infimæ notæ est: & magis materiæ obnoxia. Quare eleuatiō est anima sensitua quia potēs est suscipere peregrinas formas, quales sunt species rerum sine materia: ideoq; est à materia repurgatiō. Intellectiuā verò quia etiā vniuersales species suscipit omnium animarū, à materia est repurgatissima. verū quia omnes animæ sunt actus corporum, ideo materiā non excutiunt à cōmertio suo, vt conueniat hoc saltē cū formis materialibus. Cū inmaterialib⁹ autē & spiritualibus intelligentiis eò cōueniunt, quò à materia vna queq; in suo

gradu non nihil discedit vt in libri serie elucidabitur. Hæc est sanè mea sentētia si illā recipere vultis, causa, q̄ mathematicā dixerint scientiam de aīa, Themisti⁹, Simplicius, Philoponus, locis illatis: & in numero librorum naturalium illam non retulerint. Et quia facilis erat negocij illud patefacere, in anima intellectiuā, rē fecerunt perspicuam: ipsam esse in colliminio spiritualium & materialium formarum. Arist. autem in lib. i. de partibus Anima. cap. i. quādam esse animam abstractam à materia confitetur, cuius non interest physici cōsiderare: alioqui de vniuersis formis tractaret physicus. Hic enim de coniunctis formis contempletur, si addas abstractas quid superest, quod physico sit subtrahendum? Hanc verò animam à materia seiunctam intellectiuam esse docet. & hanc non esse naturam ait hoc colligens argumento. Natura enim est principium motus. Sed intellectiuum non est motus principium, nam multa mouentur secundum locū quibus negatur intellectus, vt bruta & elementa. Rursum aliud adiecit argumentum, natura est quæ operatur gratia alterius, nāq; operationes naturales in aliud, vt in finem disponuntur. At intellectiuum potius finis est quam gratia finis, non ergo intellectiuum est natura. Illam igitur animā solā qua animal est naturale ens versandum ab eo qui de natura cōsiderat, docuit Arist. Quod si quis audiens hæc verba Arist. illa non de anima humana crediderit intellecta: sed de anima mundana, quæ intellectiuā est, cū Themistio. in. i. lib. Paraphra. cap. 24. ex qua aīa. ceu ex fonte deriuantur animæ particulares: quæ animæ non est natura, sed notior est totius principium & illam vocat mundi animam: quia non potuit aliter intelligere originem animalium spōtinorum Themistius, nisi ab illa anima originem traheret: in quem inuenitur Cōm. 7. lib. i. philosophiæ text. 31. & falsitas huius placiti suo loco demonstrabitur. Quare locus illatus grandē offert difficultatem quæ est illa anima quæ nō est natura. Aueroes enim anima mundi reiecta intelligentiam, quādam introduxit. 3. de Anima Commentator. 5. quæ nō erat essentia hominis, sed illi as-

sistens

sistens & hæc non est natura, neque motus principium, sed intellectio: fortassis persuasus verbo Arist. dicētis quādam esse animam, quæ nō est natura, sed hoc non esse peripateticum Tertius de Anima docebit. In præsentia autē locus Arist. de anima intellectiuā est audiendus, quæ cum duos status habeat, & in corpore & extra corpus: nam nos in tertio secundum doctrinam peripateticam illam superesse corpori demonstrabimus. Vt ergo corpore deposito, ipsa est superuiuens, sic aliena est à physico: sed meta physici est. Est enim substantia spiritualis nihil cōmercij habēs cū corpore. & optimè collegit Peripateticū argumētum, si anima sic separata, esset de contēplatiōe physica, physic⁹ oēs vniuersi formas verfaret, neq; esset necessaria scientia metaphysica. Nā qua ratione has animas separatas, & omnes intelligentias in suā tractationem vocaret? quod falsum est. Anima igitur secundum hanc rationem non est natura, quia non est principium corporis motus, aut quietis. At verò anima intellectiuā, vt est materiæ coniūcta, sic est physice speculatiōis. Physicus enim definit per materiam & motum secundo phy. tex. 21. neque est quod mireris animam vnam in duas referendam disciplinas physicam & metaphy. Nam intelligentia cæli motrix, quanquam anima, abstractior est à corpore: vt motrix tñ physici est: vt separata, est metaphysici. imò vna res in naturali philosophia ad duos ptinet libros, vt elemēta in libros de cælo, & in libros de generatione, referuntur ab Arist. illic vt simplicia sūt: hic verò vt corruptibilia, & generabilia, miscibilia, & alternabilia vt Simplicius est autor, in præfatione physice Aristot. Et sanior est hæc philosophia, quàm animā illam mundi concedere cum Themistio. quæ sit formatrix animarum sub cælo videntium, & de illa anima Aristot. audire: aut cum Aueroe intelligentiam assistentē hominibus credere esse animā intellectiuam. Quod verò Aristot. secreuit animas quādam dicēs esse naturas, aliā minime: nō ideo fecit, q̄ crediderit animam plātalem & brutatalem esse ita propriè naturas, vt sunt formæ elementorū: non hoc credebat. Sciebat enim animā quāli

bet esse natura potētiore, quia natura determinata est ad vnū. 9. Meta non anima quæ varias habet operationes, vt supradiximus, & apertius infra subdemus. Sed eo dixit animas plātaram & brutorum esse, naturas: quia quādam naturæ necessitate proprias præstant operationes, vt plantæ necessario aluntur, augentur, & bruta se mouēt. Anima autem intellectiuā vt intellectiuā est, libera est, quare necessitate naturæ nō comprimatur. Vnde recte naturam illam esse negauit Arist. Quare non solū, vt est à corpore seiūcta, non est natura: quia etiam in corpore cōsistens, vt libertate gaudet in operationibus exercēdis, nō est natura, neq; scientiæ naturalis interest illam ea ratione scire. Quanquam vt viuificat & mouet humanū corp⁹. physici interest. Primò iā argu. respōdeamus animā non esse naturam vt nos quoq; infra colligimus, est tamen media inter naturā, & id quod est supra naturā, vt explicuimus: & media sapiūt extremum vt rubeus color & albedinē sapit & nigredinē. Quæ ratione anima & naturam sapit, & id quod supra naturam: quale est quod à materia separatū est vt angelus. Quare est physici negocij anima, & metaphysici. Verū quia in genere animarū quædā sunt quæ multū inclinant in extremum naturæ, vt anima plantalis & sensitua, quæ non separabiles sunt à materia, & generationē & corruptionē aliarum formarū necessario sequūtur & necessario operantur, quæ sunt naturæ proprietates. Quare harum nihil metaphysicus. Anima verò intellectiuā, quia separabilis est illā sibi arripit Metaphysicus sub hac ratiōe, quāquam nō legamus librū aliquem Arist. metaphysicū qui de hac consideret. Vt verò ipsa coniūcta est materiæ, est physici: secundum quod asseruimus. Loci autē Aristot. quos retulimus Cōm. difficultatem exoluunt si bene aduertas, quæ in quæstione hac diximus. Perit enim omnis difficultas, si duos animæ stat⁹ diligenter cōsideres. Alias hic quæstiones atretere neglexi. Has enim sufficere censui in isagogem librorum de anima: quæ restant enim quæstiones in proœmio Physicorum, legitimam habent sedem. Literam Arist. excutiamus.

Michaelis

Secundo de anima. ca. 2.

Ad. i. argu.

scientiam de anima nō esse mathematicam.

Anima sensitua.

Intellectiuā.

MAGISTRI MICHAELIS DE PALACIO GRANATENSIS

Philosophi, atque Theologi, Canonici Legionensis, In
librum primum Aristote. de Anima. Com-
mentarij longè doctissimi.

CAP. I.

*Aristo. quatuor honorificos titulos huius scientiæ
ponit. Deim. 12. dubia annectit. Postremo mul-
ta de operationibus & definitionibus anima
tractat.*

Tex. 1.

Bonorum & hono-
rabilium notitiam
opinantes: magis au-
tem alteram altera,
aut secundum cer-
titudinem, aut ex eo quòd, & me-
liorum, & mirabiliorum est: pro-
pter utraq; hæc, animæ historiam
rationabiliter, utiq; in primis po-
nemus.

Tantis laudibus effert Aristot., in-
quisitionem de anima, quãtis nusquam aliã
philosophiæ partem. Nũquam enim (si
bene memini) excellentiam doctrinæ
physicæ: vel magnitudinem dogmatum,
vel difficultatem rerum tractandarum,
vel commoditatem differendorum cæte-
ris philosophiæ libris præposuit Aristot.
Vnde mirari & altius apud me perpen-
dere cogor, quæ fuerit tantæ nouitatis
causa: ut tãtus Philosophus mutaret sti-
lium, & oratorio dicendi genere re phy-
sicam tractaret. Mihi verò cogitanti nul-
la alia potior causa visa est, quàm quòd
horum librorum tanta sit, tamq; magni-
fica doctrina, ut à nemine cæterorũ phi-
losophorum ita explorata & elaborata
fuerit, ut ab Aristotel. Cæteri enim de
natura interpretes in reb; alijs physicis
cæcutiebant. In hæc verò de anima re
velut cæci & stupidi scripserunt: Quam-
obrem Aristoteles multis encomiis pro-

uehit hos de Anima libros: quia recõdi-
tissimã & multi pretij cõdunt doctrinã.
Dignitatẽ igitur rei de anima edoctu-
rus, opulentissimo præmio id assequi-
tur, dicens, *Bonorum & honorabilium.* Quib;
quidem verbis collatione quadã scien-
tiarum, demonstrat rationem excellen-
tiæ, qua vna scientia alteri præferenda
est. Est autem duplex prælationis ratio:
aut quia vna scientia certiorẽ alia ob-
seruat methodum aut quòd dignitate
rei tractandæ, siue subiecti altitudine
excellit. Quorum exempla ex Cõmen-
tatore tibi sumito. Geometria præstat
Astrologiæ, certitudine processus: nam
Geometria, certiores habet demõstratio-
nes, q; Astrologia. Hæc enim quia motus
variosq; syderũ cursus versat, nõ est tam
fixæ, & cõstantis probationis, q; Geome-
tria, quæ abstrahens à motu, & materia
physica, fixas & certissimas colligit de-
mõstrationes. Verũ Astrologia Geome-
triã superat subiecti nobilitate. Corpus
enim cæleste dignissimũ est magnitudi-
nũ. Et in vniuersum tres excellẽtiæ sunt
gradus, quibus vna sciẽtia alteram supe-
rat, aut certitudine demõstrationis, aut
subiectæ rei præstantia, aut vtroq;. Et po-
stremo hoc modo, Metaphysica omnes
superat naturales & morales scientias
& mathematicas. Et scientia de anima
cũctas superat physicas, quia anima est
nobilissima formarũ. Sermo autẽ Arist.
hic est, *Bonorum & honorabilium notitiam opi-
nantes.* Id est notio rerum est de numero
bonorum & honorabilium quæ est pri-
ma huius. cap. cõclusio. Vna autẽ notio
alteri præest, aut euidẽtia notionis, aut
magnitudine rei, quæ tractatur. Ioann.
Grammaticus, hunc enarrans locum ait
fuisse peripateticum morem familiarem
Aristotelis, notiones rerũ extollere. Qua

*Duplex præ-
lationis ra-
tio.*

re primã philosophiam aggrediens, Oes
homines naturaliter scire desiderant,
cepit dicere. Signũ verò est ipsa sensuũ
dilectio. Et physicam doctrinã exordiẽs,
Omnem notionẽ à principiis, causis &
elemẽtis progressum in conclusiones fa-
cere, tradidit. Et præter hæc in Analy-
ticis posterioribus, Omnem doctrinam,
& omnem disciplinã, & artem, ex præ-
existente notione sibi initium facere, in
procemio docuit. Vide, q; frequẽs mẽtio
scientiæ & notionis apud Arist. est in li-
brorũ exordiis. Porro: autem aliorũ li-
brorũ exordiis misis initialem proposi-
tionẽ tractemus libri hui; de anima, Sciẽ-
tiam esse honorabilem ab obiecto. Cui
opponũt nonnulli quod dixit Cõm. in
primo de partibus animal. ad finem sciẽ-
tiam vel artẽ plus apparere in materia
viliore, q; præstatiore: & Cõm. 18. 12. Me-
taphy. mirabiliore ait sciẽtiam operan-
tis ex luto aliquid quàm ex auro. Vnde
videtur cõfectum iri, subiectũ dignius,
non commendare sciẽtiam: nam artifex
qui imaginem formosissimã ex cæra vel
ex alia vili materia cõfecerit, commẽda-
tur amplius quã qui ex auro obrizo ean-
dem imaginem cõfecisset. Ille enim non
adiuuatur à materia: hic verò plurimum
in modum. at verò certò statuendum est
cũ Arist. dignitatem subiecti digniorem
facere sciẽtiam: vnde metaphysica, quia
de nobilissimis est, de separatis, scilicet,
à materia & motu, ut sunt Deus & ange-
li, ideo & ipsa præstat cunctis physicis
scientiis Aristot. in. 6. 1. philosophiæ lib.
tex. 6. scientiã vnã nobiliorem esse alte-
ra, quia melioris est generis subiecti: per
genus (suo more) intelligens rem ipsam
subiectam. Quod verò cõmendamus arti-
ficum operam in materia vilissima, nõ
ex eo est, quia de viliore materia est: sed
quia, ut diximus, ingenium artificis à vi-
li parum iuuatur materia. Siquidẽ ima-
go aurea plurius æstimabitur, quã cærea
ex parte materiæ, quanq; sit sculpturæ
eiusdem formæ. In verbis autem Aristot.
dicẽtis notitiam esse de bonorum nume-
ro, & honorabiliũ, aduertamus Ioãnem
Grammaticum (qui cognomẽto Philo-
pon; ab indefesso studio appellat; est.)
Ille inquã, notitiam & scientiam differ-
re est arbitratus: Notitia enim notionẽ

*Propositio
princi p. hu-
ius lib.*

craftiorem & rudiorem significat, ut no-
tio rei cõfusa. Scientiã autem notionem
exactam, & suis numeris absolutã signi-
ficare dixit. Et sit sanẽ hoc, modò neces-
sarium non esse putemus. Nam notitia
etiam ad sciẽtias profundit suam signifi-
cationem: nam modò per notitiam, sciẽ-
tiam. Arist. significatam voluit. Hæc au-
tem notio, quã dicit esse bonorum &
honorabilium, non omnis notio est. Sũt
enim notiones, quæ honorem non pro-
merentur ut notio sensuum non est ho-
norabilis: quia brutorum: & sola intelle-
ctualis notitia, est honore digna. Quan-
quam omnis notitia, etiam sensus bona
est, non tamen est bona: & honorabilis.
Neque omnis notio intellectus digna
est, quæ honoretur: sed quæ difficultas
nam vilissimorum notio, nõ est afficien-
da honore: ut q; noueris scarabeum, aut
ranam, nõ te honore prosequemur: quia
hæc præptam habent notionem. & Rur-
sum quædam, quæ verè sunt difficilia
& mirabilia, quæ potius vituperanda,
quàm honorãda sunt: ut, quæ Magi præ-
stigiõse faciũt, ut turbis imponãt circu-
lationibus suis, homines trãserendo ad
magna interualla locorũ modico tẽpo-
re, aut homines ad formas brutorũ transf-
ormãdo. Quare magos, veneficos, circu-
latores, præstigiõsos, diuinatores nõ ho-
noramus, sed vituperamus: quia illorum
notiones, & artes sunt quidem de rebus
difficilibus: tamẽ neq; bonis, neq; hone-
stis, sed turpibus aut ludicris. Quare in
hos aduerterũt omnia iura & 26. q. 5. mul-
ta in eos iaculantur capitula. Sciẽtiæ au-
tem, quæ bonorũ sunt, sunt bonæ & ho-
norabiles: utiq; bonæ, q; perficiunt intel-
lectum. Quare, ut mentis humanæ perfe-
ctioes sunt appetibiles & bonæ: ut, Mu-
sica, Geometria, Philosophia: honorabi-
les aut, q; virtutes sũt animi, & propter
se amãdæ. Simplicius autẽ in Cõm. inter
bonũ & honorabile distinxit. Bonũ et-
enim est, quod Amabile: honorabile ve-
rò excellẽtiam boni significat. Vtrumq;
autem horum in scientiis reperies: nam
6. Ethic. c. 3. sciẽtias inter mentis virtutes
collocat. Quare & sunt bonæ, & sunt ho-
norabiles: q; bona mẽtis sunt. Obserua
autem Arist. distinxisse bonum, in cõmo-
dum delectabile, & honestum Ethic. 2.
cap. 8.

*Notitia etiã
scientiam si-
gnificat.*

*Boni & ho-
norab. diffe-
rentia.*

cap. 8. Quæ tria non secernuntur secundam substantiam: sed secundum accidentarias differentias. Scientia enim de qua præsens vertitur sermo, est utilis, delectationeque; affert, atque honesta est. Vtilis quidem, quia in gratiam hominis est. Scientia enim hominem ornans, & ab erroribus purgat: actiua est, dirigit in scopum humanæ vitæ, qui est æternæ Dei contemplatio. Quanta verò voluptate scientiæ proprios possessores afficiant, vel hoc sit argumentum, quod Arist. 2. Rhetorico. delectationem ex convenientia boni cum appetitur proficisci voluit. Nihil autem convenientius humanæ voluntati, si recte sit affecta, quam scientias possidere. Quanta autem sit scientiæ honestas. 1. Rhetor. ca. 9. & 4. Ethic. cap. 3. virtutis præmiū est honor, qui tantus ac talis est, ut illum præposuerit sapiens Salomon sap. 7. cunctis regnis & sedibus, tantaque scientiarum utilitas est ut diuitias nihil dixerit esse in comparatione illarum. Aduersum hæc autem colligere placet pauca, scientiam probantia non esse de numero honorabilium. Primò Ethic. cap. 12. discreta sunt hæc duo, laudabile & honorabile: hoc volens esse, quod maximè bonum est, ut deus & beatitudo: Laudabilia verò, quæ visibus nostris sunt, admodum accomoda, ut æquitas laudatur propter accelerem cursum. Iam verò, scientia non est de maximis bonis. Nam maxima bona non sunt gratia alterius. Sed scientia omnis est saltem gratia felicitatis assequende. Et rursum quæramus, si hoc verbum Peripateticum in omnes scientias se fundat, ut etiam practicæ scientiæ, qualis est philosophia moralis, & medica facultas, sint de numero honorabilium. Nam istæ, quia non discuntur propter se, sed alterius gratia, videntur esse laudabiles, & non honorabiles. Etenim de philosophia morali nunquam non cõfiteretur Arist. 2. Ethic. c. 2. & 10. c. 9. philosophiã moralem esse gratia operatiõis. De medica autem facultate, quod habeat institutum sine autore, experimento patet. Soluentur autem hæc vniuersa, si cogitamus Arist. 1. Ethic. capit. 12. dixisse quædam esse bona honorabilia, & maiora omni laude, ut Deus & diuina beatitudo: alia laudanda & non honoranda, quæ duplicis ge-

neris esse voluit. Quædam laudabilia sunt, quia egregie alicui vsui seruiunt, ut iustus homo propter actionem iustam: & agilis homo laudatur propter cursum. Alia verò laudantur, quia affecta sunt singulari quadam qualitate: ut, robustus homo, propter robur. Hæc & alia id genus laudanda dixit, quia minora sunt bona, & non sunt optima bona, ut felicitas atque diuina, & heroica omnia, quorum claritas in promptu est & laude non egent sed honore. Iustum hominem dixit laudabilem, non quia non sit honorandus, sed quod non est de optimis bonis, laudem sibi poscit prius, quam honorem. Et in libro magnorum Moralium cap. 2. eadem tradens distinctionem apertius confitetur virtutem esse honorabile bonum & laudabile. Sunt ergo quædam bona media inter optima bona, quæ sunt diuina, & honorè exigunt magis quam laudem: & bona corporis, quæ laude sunt magis quam honore prosequenda. Et honorandæ quidem & laudandæ sunt scientiæ & virtutes, quia sunt mentis bona, & mentem nobilitant. unde honor est exhibitio reuerentiæ in testimoniū virtutis, laudabiles verò sunt quia hominibus seruiunt, ut maxima bona consequantur. Nam per virtutes animi itur ad alia, ut Plato dixit. Ut nos Christiani per gratiam Iesu Christi, & Dei charitatē diffusam in cordibus nostris, habendos nos credimus. Honora (ait Sapiens) medicum, quia illum creauit altissimus. Imò & artifices mechanicos honoramus, maximè si excellunt arte: ut, egregium pictorem, aut domificatorem: quia quanquam ars non sit scientia, est tamen notio honorum & difficultium. Scio. D. Thom. mecum pugnare, qui in Cõment. huius loci, practicas scientias honorabiles esse negat, & multò minus concedit artes esse honorabiles. Sed hoc verum non esse in tanto gradu honoris ut theoreticæ. Scientiæ enim theoreticæ maximè sunt de numero bonorum, & honorabilium. Nam hæc sunt gratia sui, ut 3. de anima liber vberimè docebit. Cõtemplatiuus enim siue theoreticus intellectus est contemplationis gratia. Itaque est gratia sui. Sed actiuis, veluti degenerans ab intellectu celsitudine, actionibus extraneis se immiscet. Sunt

Bonorum digno.

Diuis. Th.

igitur

igitur in primogradu honorabilia bona Deus & diuina. In secundo verò sunt scientiæ theoreticæ, Metaphysica, Physica, Mathematica. &c. Dein verò actiuæ scientiæ. Postremò artes, quæ factiuæ sunt & non actiuæ, minoris honoris sunt, quàm actiuæ. Quarum discrimen te docebit de anima postremus liber. Reuocat in dubiū Philopon, nū sola notio veri sit prosequenda honore, an etiam notio falsi? Et secundum Platonem sentit notionem falsi æquè esse honore dignam atque notionem mali: non ut noxiosum, sed ut noxia auertere sciamus. Alio qui venefica ars & præstigiosa vituperanda est, & ceteræ artes, quæ & falsorum & malorum sunt. Ceterum cognoscere falsa, laudis & honoris est: ut, ars Eléchorum, quæ tediculas sophisticas detegit & mentem à deceptoris caulis liberat, bona est. Ut ars etiã medicorum, quæ venena nouit, quo venenatis hominibus, presentaneis remediis subueniat.

Argu. 1. contra huius scientiæ digni.

Argu. 2.

Argu. 3.

Liquet per hæc ut scientia sit bona & de numero honorandorum id quod Aristot. præmisit scientiã de anima nobilissimam physicarum omnium & illud collegit obiecti dignitate. Verum si obiectum pendis, nobilior est scientia animalium, quam hæc, quãtò nobilior est totum sua parte: Animal autem totum est, anima verò est pars. Et scientia vegetaliū est nobilior, quam scientia de anima vegetatiua. Secundo. Scientia de Cælo & Mũdo, saltim quantum illius partis est, quæ duobus primis libris est comprehensa, longè antestat huic scientiæ: quia Cælum est dignius istis omnibus inferioribus. Et missam facito animam intellectuam, cetera non sunt Cælo cõferenda. Quia 8. Physi. in prin. Motum Cæli vitalem dixit Arist. quia vniuersis rebus sibi subiectis vitam præstat. Quare scientia de Cælo, est nobilior, quam fit scientia de anima, aut animalium. Imò inter physicas, ut videtur primatum gerit. Tertio. Si obiecti est habenda ratio, ut de nobilitate scientiarum dijudicetur, quanta erit Metaphysicæ nobilitas? Prorsus vilissimam illam iudicabis, quæ de esse, ut ens, tractat. ut 6. liber Metaphysicæ tibi indicabit. At esse, est omnium rerum gradus infimus. Numera, & videbis esse, viuere, sentire, & intelligere. Posteriores horum primis sunt nobiliores, & pri-

mus gradus erit vilissimus.

Rursum, quid est, quod ait Arist. scientiam hanc esse certissimam aliarum? Quanta est certitudo in re difficillima, qualis est, testante Aristotele. res hæc de anima? Nam quæ admodum dubia sunt, ut erunt certissima: talia verò sunt, quæ difficillima sunt. Adde Cõmentatorem, hanc scientiam certitudine prætulisse Mathematicis disciplinis, quæ cõmentatio totam hanc rem obtenebrauit. Etenim Aristot. Mathematicas scientias. Meta. 2. lib. text. 16. in primo gradu locat certitudinis: naturales autem in posteriorè gradum remissit. Quid quod scientia de anima ab operationibus colligit potètiã. At Mathematicæ scientiæ per causas & elementa, seu principia, in cõclusiones procedunt. Est autem longè maior certitudo, quæ per causas, quam quæ per effectus. Mathematicæ ergo sunt certiores quam physica omnes.

Argu. 1. contra certitudinem.

Argu. 2.

Argu. 3.

Scientia animalium.

Argumenta exoluamus. Primum dico, de anima geminam esse cõsiderationem: Altera quidè est, ut ipsa est totius corporis forma, illiusque vita, & operationum vitalium fons & principium. Et hæc cõsideratio physica est. Alia cõsideratio, animæ, ut ipsa est totius viuientis pars: & in toto subsistens, & hæc potius est metaphysica cõsideratio, quam physica. Si ergo animam consideres, ut est forma: dans esse & motum corpori, ipsa est perfectior viuente ipso, cui donat esse: nam viuens ab anima habet vitam. Ut autem ipsa consideratur metaphysicè totum viuens est nobilior, quam sit anima: quia totum partium perfectiones excedit. Sicque, scientia de anima præstabilior est, quam scientia de animalibus, secundum cõsiderationem physicam, non tamen metaphysicam. Quam ob causam scientia hæc obiecti dignitate, omnibus scientiis animalium antecellit.

Argumento secundo. Scientiam de anima nobiliorem esse scientiam de Cælo: quia vel Cælum est viuens, ut multi de sententia Aristotele. credunt: & tunc quãdoquidè hoc libro sit vniuersalis traditio de omni anima, etiam comprehendetur anima Cæli. Alioqui vbi de anima Cæli tractatum reperies apud Aristotele. si hinc non agitur de anima mortalium & immortalium Cælorum? Qua ergo ratione anima

ad Argu. 2.

anima animalib⁹ præstat: quia illis perfectio est: ita & anima cæli, cælo præstat: Et hæc sciëntia est nobilior illa, quæ de cælo est. Quod si cælum non est viuens, (id quod nos credimus, & proprio loco monstrabimus) in vniuersum vita est meliore non viuente vt anima melior cælo. Quãquam Simplicius sciëntiam de cælo digniorem credat hac sciëntia de anima: sed ab re vt patuit. Nihil moremur, si culex est cælo nobilior. Sat nobis, si simpliciter sermonem habeamus, viuens esse præstantius nõ viuente. Vnde cũq; igitur re spectes, certũ habeto, sciëntiã de anima esse meliorem dignitate obiecti, vniuersis physicis disciplinis. Occinet aliq; nobis. Si dignitas obiecti metitur sciëntiæ nobilitatem, quæ ergo sunt eiusdem cõmunionis in obiecto, erũt æqualis dignitatis. Id quod falsum esse, est in promptu. Nam sciëntia præstabiliior est fide humana, & opiniõ. Et hæc sæpe sunt eiusdem obiecti, vt est, qui sciat cælum esse incorruptibile: alter credit, quia sic audiuit loquentes Astrologos & philosophos. Alter opinatur probabilibus ductus coniecturis. Et idẽ obiectũ cælũ est: & habitus isti plurimũ dignitate distãt, vt patet. ¶ Paulus Venetus, persuasus argumento isto propositionẽ Aristotelis cõsuet limitandã, in sciëntiis totalibus, non particularibus, vocãtis particulares habitum vnius cõclusionem, vel alterius: totales verò totam collectionem habituum. Et in istis, dixit verissimũ dignitatẽ obiecti digniorem facere sciëntiam, in habitibus particularibus negat. At verò nescio quũ sic dixerit, quando audit Arist. loquentẽ diuersos habitus diuersorum esse obiectorum. 2. de Anima in hæc verba, Scinditur in ipsas res sciëntia tex. 38. ergo sciëntia dignioris est obiecti, quàm opinio: & quã fides humana. Expende enim duplex obiectum, quod materiæ est, & quod formæ. Habent ergo illi tres habitus vnum obiectum materiale, idest, propositionem illam, Cælum est incorruptibile: sed formale, discrepans est. Nam sciëntia illã nouit propositionẽ per medium necessariũ: fides per autoritatem contingentem: opinio per rationem suaforiam. Et hæc diuersa media, sunt diuersæ rationes obiectorũ

formaliter. Alioqui si hoc nõ observas, dices Metaphysicã & theologiam pariter esse nobilitatis: quia ambæ circa Deũ versantur. Sed quia sub eminentiori ratione Theologia sciëntia Deum atq; diuina exquirat, quàm Metaphysica, hac sanẽ ratione ipsa est præstantior Metaphysica. Quando ergo Arist. docet nobilitatem obiecti sciëntiam nobilitare, nõ de quouis obiecto re intelligas: sed formaliter. Hoc vnum est, vnde nobilitas est dimetienda, non materiale.

Argumento tertio responde, esse, vel ens gemina expendendum esse consideratione. Altera quidem est, vt est rerum perfectio, alia verò vt est prima omnium ratio & fundamentum omnium rerum. Si primo modo cõsideretur, esse, sic sane ipsum esse, perfectiorem habet rationẽ, quàm cætera cuncta. quicquid enim perfectum est, perfectionem sibi cõciliat ab esse. Substantia omnis & natura cõ perfecta est, quo est. Quandoquidem, nihil perfectum est, nisi quã actu est. Quæ enim potentia sunt, nõ sunt perfecta: vt rosa, quæ in potentia est, non est perfecta rosa. Perfectio igitur est ab actu essendi, vt D. Tho. in. 1. p. Sum. Theologi. q. 4. art. 1. tradidit ipsum, esse, esse omnium perfectissimum. Comparatur enim ad omnia vt actus. Nihil enim habet actualitatẽ, nisi in quantum est. Vnde ipsum, esse, est actualitas omnium rerum, & etiã ipsarum formarum. Vnde non comparatur ad alia sicut recipiens & receptum: sed magis sicut receptum & recipiens. Cũ enim dico, esse hominis vel equi, vel cuiuscunq; alterius, ipsum, esse, consideratur, vt formale & receptum, non autem illud, cui competit, esse. Hæc ille respondens. 3. argumẽ. Quæ verba facillẽ docent ipsum, esse, cõsideratum, vt actum & rerũ perfectionẽ, perfectiorem habere rationem, quàm res omnes, quæ ab, esse, perficiuntur. Et diuina scriptura exodi. 3. cap. hoc insinuans, Deum appellat, esse, eum qui est: vt, Deum omnem perfectionem comprehendere tradat. Si verò secũdũ alteram rationem cõsideretur ipsum, esse, quatenus præsupponitur ad omnia, & habet rationem quãdam communem: nihil enim viuunt nisi primò sit, nec sentit, nec intelligit. sic sanẽ est velu

Respon.
Argum. 3.

Esse geminã
considerati
nẽ habet.

3. Argum. d
lucio.

ti recipiens, & veluti in potentia ad rerũ perfectiones: nam esse perficitur à vita, à sensu, à motu, ab intellectu. Et inter omnes perfectiones perfectio essendi prior est cæteris. Hæc distinctio argumentum soluit. Etenim prima philosophia de esse, considerat vt, esse, est actus, & perfectio rerum, vt sextus liber indicat Metaphysicã. Hæc enim substantias, & accidẽtia exquirat, quatenus sunt, & quomodo sunt, & qualia sunt: quæ sunt ratiões vniuersalissimæ. Vnde lib. 1. Physicã. paulò ante calcem lib. hæc habet Arist. verba. De principio verò formali, vtrum vnum sit, an plura, & quod nam sit, aut quæ sunt, primæ philosophiæ diligenter exquisitẽq; officium est determinare, ac pertractare. Significã hoc sermone Metaphysicã interesse differere de, esse, aut de vnitatem, aut multitudine formarũ, quæ sunt proprietates ipsius, esse, vt perfectio rei. Quia vnum & plura non consequuntur esse, vt in potentia est, sed vt in actu est. Secundum igitur doctrinam hanc Metaphysicã est omnium sciëntiarum princeps, excepta vna Theologia, cui vniuersæ sciëntiæ famulantur. Metaphysicã enim esse rerum pertractat, vt esse, est actus & perfectio rerum, & in omni natura & forma receptũ. Vnde argumentum fallitur: sumit enim collectio ipsum, esse, vt est commune quoddam fundamentum rerum: quãquam Paulus Venetus persuasus argumenti vi credidit sciëntiam Metaphysicã præstare huic sciëntiæ de anima, & aliis sciëntiis, non propter obiectum primum sciëntiæ, quod est ens: sed quia. 12. liber Metaphysicã. de Deo & angelis exquisitẽ docet, quæ præstant omnibus animabus. Paulus enim rem certam putauit esse, minũs communia perfectiora esse communioribus: vt, homo perfectior est animali, quare anima perfectior erit quàm ens, & sciëntia de anima, ex parte subiecti proprii sibi, quod est anima, dignior esset quã Metaphysicã, nisi duo decimus liber de diuinis consideraret. Rursus Scot. in. 4. Senten. dist. & q. primis. ens putat esse omnium perfectissimum, quia communissimũ. At verò veritatis scopũ nõ attingit hac in re Paul. Metaphysicã etenim duplici iure est sciëntiarũ nobilissima: & quia tractat de, esse,

Theologia
præstantia.

vt est rerum perfectio & actus: vt, Nicolaus Peripateticus dixit apud Auerrõ, 11. Metaphysicã. Cõm. 44. & rursus quia substantias separatas speculatur. Argumentum verò Pauli distinguendum est. Quædam enim sunt magis cõmunia, quæ solum sunt in potẽtia ad minũs cõmunia: vt, animal in potentia est ad esse hominis, & quodlibet genus ad esse speciei. Alia verò sunt cõmuniora, quæ & si considerentur nonnũquam vt in potẽtia ad minũs cõmunia, nonnũquam tamen cõsiderantur, vt actus: vt diximus de ipso esse, quod potest considerari vt prius & vt posterius naturis ipsis rerũ: vt prius quàm homo, & sic est imperfectius homine: aut vt posterius homine, & sic est perfectio hominis. Antichristus enim, qui est homo possibilis, imperfectus homo est: quia nõ est, simul atq; fuerit, perfectio homo erit. Regula ergo Pauli Veneti, & dialecticorũ multorum, qui credunt, quã cõmunius est imperfectius esse, quã quod specialius est fallit. Et hoc obseruato: quæ in hac re periti viri lapsi sunt. ¶ Argumentis secũdo loco adiectis, quæ infirmabãt certitudinem huius sciëntiæ superest facere satis. Et dicẽdum primò inualidam esse collectionẽ, Sciëntia de anima est difficilissima, ergo incertissima. Est enim difficultas quãdã ex natura rei scibilis: vt, dialectica, quæ cũm verset entia ratiõis, quæ minutissima sunt entia, hac ratione ægerimẽ sunt scibilia, & parua notio nis. Alia est difficultas ex parte ingenij nostri, & non vitio rei scibilis: vt, diuina omnia hac ratione difficilem habent notionem, vt Arist. lib. 1. de parti. animalium, c. 5. docuit. Sic ergo diceret aliquis, sciëntiam de anima suapte natura esse certissimam naturalium omnium. Si verò dubiis premitur nõ est illius vitium, sed nostri ingenij. Verũ solutio hæc quæ Ioãnis grammatici est, argumẽti vires non frãgit: quippe, sciëntia hæc de anima certissima prædicatur ab Auerrõ in Cõment. non solum secũdum se, sed etiam nobis: quãdoquidem illã maioris certitudinis esse censuit, quàm sint mathematicæ sciëntiæ. Nunc verò mathematicæ sciëntiæ certissimæ sunt secundum se & nobis. etenim Arist. 1. Post. c. 23. sciëntiam demonstrantem propter quid & quia, certiorẽ dicitur

Ad argum.
ment. Pauli
distinctio.

Ad argum. 2.

Obiectio.

Eliditur
Paulus Vene
tus.

quàm eam quæ solū alterum horum demonstrat, seu propter quid, seu quia mathematica disciplinæ utrumq; simul demonstrat. Quare si scientia de anima est certior istis, scientia de anima erit certissima etiam nobis. In re ista non est exilis authorum vexatio, ut elucidet, ut scientia de anima certitudine præpollat. Nā quidam Auerroisticis placitis deditissimi tanti faciunt huius scientiæ certitudinem, ut maiorem eā credāt, quàm eam, quæ est mathematicarum: e quorum numero est Alber. Mag. Paul. Venet. & alij infra referendi. Paul. autem rem hoc pacto interpretatur, scientiam hanc de anima certiorē esse mathematicis, quia firmiterib⁹ fulta est principiis. Et quanquā mathematica scientiæ nobis sint certiores, tamē propter firmitatē principiorū, scientia de aīa certior est, secundum naturā suā. Hoc autē inuolutas habet sententias. Quæredum enim esset à Paulo, cur scientia de aīa firmiora habeat principia, quàm mathematica. Nam si principia mathematicorum principiis huius libri conferas, utique longè manifestiora credas & firmiora, quā hæc. Facito tibi periculum. Quædā Geometriæ principia, in mediū expromamus. Linea est, punctus est, à puncto in pūctum lineam ducere. Huius vero scientiæ alia capito. Anima est, anima est substantia, anima est viuentis altera pars: utiq; prioris generis principia firmiora vidētur, quā hæc, quæ secundo digessimus loco. Nullus est, quē lateat hæc veritas à pūcto in pūctum lineā ducere. Aut hoc manifestissimum totū est maius parte sua, si ab æqualibus æqualia demas, quæ restant, sunt æqualia. Cæterum multos latuit animā esse substantiam, credētes esse vel qualitatem vel quātitatem, ut primus hic liber indicabit. Quin etiam ea cæcitate obducti alij, ut ipsam animam negassent. Quod si cogitabat Paulus eò certiora principia huius scientiæ, quia de substantia animæ sunt: mathematicorū verò de accidētibus, hoc à vero aberrat. Colligere etiā scientiā de cælo esse certiorē, quā scientiam mathematicorū, id quod nullus duxit concedēdum. Albertus autem cuius dudū memineram pro Commētatore propugnās verbum illius benignè

exponens, ait scientiam de anima esse certiorē mathematicis: quod mathematica scientiæ ab hac hauriūt principiorum suorum certā notionem. Nam istis libris de intellectu est traditio. Intellectus autem noster est principiorum vniuersorū parens & fidus magister. Quod si obloqueris Metaphysicam quoque haurire principia ab intellectu: quare malè est ab Auerroee excepta Metaphysica, quā vnā præpollere voluit certitudine scientiæ de anima. Respōdetur Metaphysicā de æterno Dei lumine exquisitè scrutari, qui est parēs & primus nostri luminis autor. Quare certior est quàm scientia de anima. Porrò autem etiā si hoc modò argumentū hoc deuitemus: quid dicemus, si quis nouo Albertum feriat iaculo? Ait enim alius, solus liber tertius de Anima erit certior cunctis naturalibus scientiis, qui de intellectu agit: tamē primus & secundus, ut erunt certiores? Arist. autem in vniuersum dixit scientiam hanc præstare certitudine. Adde aduersum Auerroē Aristotelem agere qui primo poste. tex. 42. tradidit certiorē scientiam esse abstractiorem: at verò mathematicā abstractiorem esse scientia de anima qui hæsitat, docebitur in. 6. Meta. tex. 2. Mathematicus enim non considerat materiā & motum: physico utruq; est familiare. Quāobrem alius exposuit scientiam de anima præpollere certitudine mathematica, quātum nostra fert notio: nō tamen simpliciter. Nam mathematica simpliciter primas tenent certitudinis partes. Sic Thienensis philosophatur, cæterum in consultè. Nam mathematica etiā, quod nostræ est notionis, notiora habēt principia, quàm hæc de anima scientia: quæ admodum paulò antè disserebatur. Alij verò, ut Burleus, quem sequutus est Caietanus, propositionem Auerrois temperarunt: illam sub distinctione legentes, vel collectiue nō diuisiue. Sicq; hæc propositio, Scientia de anima superat mathematicas disciplinas dignitate obiecti, & certitudine methodi, hūc edit sensum. Hæc duo si simul sumas, obiectum & methodum: superant Mathematicam scientiā: quia si vincitur scientia de anima methodo mathematico, magis vincit obiecto, quod est anima, quæ præstat cunctis mathe-

Respōd. argu. pro Anem.

Burleus. Caietanus.

Scientia de anima duplici commendatur nomine.

1. Documentum Ioannis Gramma.

2. Documentum.

Argum. aduersus Ioan. Gramma.

mathematicis. Quia ergo plus vincit dignitate obiecti, quā vincatur certitudine methodi, ideo illis duobus collectis superare dixit Commētator. Commētatio autem ista Burleo relinquatur: nā erudita non est, neq; germanā primo auctori. Aegidius Romanus huius loci Commētario planā intelligentiam aduexit loci Arist. scopulos Arabicos vitans. Arist. enim nō prætulit hæc scientiam de anima mathematicis: quapropter sufficit duplici scientiā de anima commendare nomine: & quod naturalium scientiarum dignissimo sit potita obiecto, quod est anima (quæ est vltimus naturalis scientiæ limes) & quod certissimam habet viam supra omnes naturales scientias. Nam nihil certius homini, quā animam habere, quā & in se ipso experitur, & D. Tho. hanc quoq; commētationem est amplexus, verbo commētatoris relicto. Et ego planè mittēdum censuissem, nisi Ioānem quoq; Grammaticum in eandē ire sententiā legissem. Duoq; tradidit documenta, quæ Peripatetico conuenire credit, quæ doceant vtra scientia altera certior. Primū documentum. Illa est certior scientia, quæ alterius principia demonstrat, ut Geometria certior hac causa quā Astrologia, & naturalis scientia est certior quā medica disciplina. Alterum documentū. Illa scientia est certior, quæ de immaterialiori tractat: iā verò hæc de anima scientia nō est certior aliis naturalibus scientiis, quæ demonstrat aliarum scientiarū principia: sed certior est omnibus aliis vna excepta metaphysica, quia de rebus purioribus tractat. nēpè, de intellectu, & hoc vno nomine etiā mathematicas certitudine, superat. At verò Metaphysica, quā primam philosophiā sæpe appellauimus, de purioribus contēplatur, quæ sit humana mens: nam mēs diuina, & angelicæ mētes puriores sunt nostrā, eaq; causa prima philosophia certissima est methodi, propter secundum documentum, quod simul atq; primū collecta videntur à Philoponō ex. 1. Posterio. text. 42. At verò neque Ioannis Grammatici tam quadrans est interpretatio, quæ quæ mētem nitatē firmare queat. Est enim ad manum feruens obiectio: nam etiam si sit intellectus noster à materia liber: naturalis tamē philosophus intellectū, ut

corpori coniūctum & mole corporis oppressum, sibi arripit considerādum. Si ergo sub ratione materiæ intellectus pertinet ad prouinciā naturalis scientiæ: eius immaterialitas certitudinē tantam huius scientiæ nō conciliat, quātam Philoponus putat. Accedit quoq; huius: nam etiā si anima rationalis sit spiritalis, & abstracta naturæ, cæteræ animæ nō sunt huiusmodi. Quare nō probat documentum, scientiam de anima omnī ex parte certiorē esse: id quod nos contēdimus. Simplicius verò, confert hanc scientiam de anima scientiæ de cælo. Et hoc solo nomine dixit scientiam de anima esse certiorē: quia animalia sunt nobis viciniora, quàm cælestes globi, significans hoc fermone scientiam hanc de anima non esse certiorē omnibus aliis physicis scientiis, secundū naturā suam, sed solum quoad nos. Atqui Arist. hanc scientiam dixit in primis ponēdā, nihil restrictionis addens: imò si cælum est, viuens est, ut Simplicio placuit. Scientia autē de aīa est secundum se certior, quæ scientia de quouis animato: nā scientia principiorū, est secundum se notior: anima verò est principium animato: ut hinc tradidit Aristoteles. Omnibus ergo istis excusis quæreda est Commētatio, quæ rem hanc elucidet. Et ego quidem, si demonstrationes mathematicas conferā demonstrationibus, quæ sunt huius libri, credo dubio peul illas certiores istis: quia Arist. non dixit hanc scientiam de anima esse cunctis certiorē; alioqui secū pugnasset. 2. metaphy. text. 6. vbi certissimas mathematicas credit. At verò si res conferamus rebus, ut animam conferamus numeris, figuris, & id genus mathematicis, certior est scientia de aīa mathematicis istis entibus, quippe anima & eius operatiōes, sunt nobis intrinsecæ, & intraneā habētia certitudinē. At verò mathematica entia sunt extra nos, & hoc sit satis in fauorē Commētatoris: quia Arist. textus hoc non indiget. Iam ergo per hæc argumentum absoluiamus, scientia de anima est difficillima fatēdum & itidē certissima. Nā est difficillima, nō quātum ad animæ notioem & operationū suarum notitiā, quia hæc quilibet nouit, se habere animā, & operationibus vitæ potiri: quare certissimū

Refellitur Simplicius.

Quest. abso.

Resolutio.

est animā esse. Ceterū difficultas vniuer-
 sa est in discernendis operationibus, &
 animæ potentiis, vt diximus supra, &
 Deū esse difficillimæ notionis & certissi-
 mæ, ex Diuus Augusti. Argumento pos-
 tremo aliam non addamus solutionem,
 quia satis in eo soluēdo sudatum est. Li-
 terā Arist. explicemus. *Bonarū & honorabi-*
lium notitiā opinātes. Id est, rerum notitia est
 bona & honorabilis. Bona, quia oēs ho-
 mines appetūt scire. Honorabilis, quia
 digna, quæ honoretur. Argiopylus sciē-
 tiam trāstulit non notitiā: vt euidētio-
 rem redderet literam. Sed quia non solū
 notio scientifica est bona, & honore di-
 gna, sed etiam sunt notiones alię artiū,
 quæ non sunt sciētificæ, quæ etiam hono-
 re donātur vt summus pictor aut cithare-
 dus, vt iā prædiximus. Propterea germa-
 niūs trāstulit Boetius notitiā, quia noti-
 tia fustioris est significātiæ, q̄ sciētia. Vt
 Ioā. Gramatic⁹ dixit. Et qđ sequitur. *Ma-*
gnū autē alterā altera. Id est honore vna sciē-
 tia alteri præest, ex altera duarū causarū:
 aut quia meliorem materiam cōsiderat,
 aut quia habet certiorē methodū. Et pro-
 pter hæc duo hæc sciētia, de animā inter
 naturales primum habet locum. Querit
 quispiam inter hæc duo vtrū præstabi-
 lius, & magis sciētiā cōmendās, sit di-
 gnitas materiæ, an certitudo eorum, quæ
 tractātur, seu modi tractandi. Et respon-
 sio est. Prīmū præponendum secūdo, nā
 de summa diuinitate, deq; diuinis exiliter
 & probabiliter quædam nosse incun-
 dius est, quā multa de rebus naturalibus
 etiam certissimis capere argumentis vt
 Arist. ait in primo libro de partibus ani-
 mali. cap. 5. quia hæc ad manū habentur,
 neq; multi facimus illa nosse: illa verò,
 quæ suprema sunt, cum lōgissimè absint
 ab humana notitiōe, multi honoris & mi-
 re voluptatis est, ea assequi humana no-
 titia. Quod verò historiā de anima Arist.
 dixerit & non sciētiā, eò dictū puta, vt
 S. Tho. exposuit, quia libris istis nō per-
 uentum est ab Arist. ad vltimā & exactis-
 simam de animā notitiōē. Id quod histo-
 riæ propriū est non omnia tradere, sed
 quæ magis necessaria ad monumentum
 gestorū. Etenim Arist. his libris de sub-
 stātia animæ intellectiūæ, & eius immor-
 talitate non est multa complexus: vnde

interpretes satis vagātur sine duce in ex-
 quirendis illis. Quod verò ait in primis
 esse ponendam hanc sciētiā, non sit er-
 roris fomentū, vt credat insipienter ali-
 quis prælibandam esse sciētiā de ani-
 ma ante alias sciētiās, id quod falsum ef-
 se supra exposuimus, sed in primis est, di-
 gnitatis & honoris autoritate, quāquam
 prior est hæc allequenda sciētia, quā
 de animatis: vt, præcursoriæ docuerunt
 quæstiones.

¶ Videtur autem & ad veritatem **Text.**
 omnem, cognitio ipsius multum
 conferre: maximè autem ad natu-
 ram: est enim tanquam principiū
 animalium.

¶ Quod Arist. hoc textu secūdo, tradere
 instituit, est horū librorū de anima sum-
 ma cōmoda referre, quāq; ad omnē scien-
 tiā, vt utilis sit, de anima notio, maximè
 verò ad naturam, id est, plus emolumēti
 affert ad veritates naturales callendas, q̄
 ad ceteras disciplinas. Locū autem hūc
 scitē Cōmentator elucidauit. **Comm.**
 ta. 2. tria denarrans, huius sciētiæ in cæ-
 teras per discendas iuuamēta. Atqui ho-
 rum primum est, naturalem sciētiā, à
 sciētia hac de anima (quæ pars eius est)
 plurimum ornari, & nobilitari: quando
 libri isti de intellectu exquirūt, qui in vi-
 cino loco est substātiarum illarū, quæ su-
 premæ sunt, quas intelligentias vulgato
 verbo vocitamus. Moralis autem philo-
 sophia, mirū est quātam sibi opē à scien-
 tia de anima mutuatur: nā cū beatitudo,
 Ethicorum. 10. c. 7. & 8. in contēplatione
 Dei & intelligentiarum consistat, scien-
 tia de anima exquisitè quid sit ipsa men-
 tis contēplatio docet. vt. 3. de anima
 demōstrabit. Hoc autem secūdo iuuamē-
 tum, disertius inuenias apud Arist. **2. Iuuamēta**
 Ethi. 1. c. 13. & 1. magnorū morali. c. 4. de
 virtute, inquit, qui cōsiderare debet: vt
 aliquā animæ cognitionē habeat, opus
 est. Etenim cū virtutes in intellectuales
 & morales diducātur: illæ sunt intelle-
 ctuales, quibus intellectus instructus ve-
 ra semper dicit: vt, sunt sapientia, intelle-
 ctus, sciētia, prudentia, ars, quas refert,
 sextus Ethi. liber. c. 3. Hæ autē quæ mo-
 rales dicuntur, sunt in appetitu: siue in-
 tellectiuo,

intellectiuo, vt iustitia, quæ est in volūta-
 te: aut sunt, in appetitu sensitiuō, vt tēpe-
 rātia in concupiscibili &c. Libri verò de
 aīa, qđ sit intellectus, quid volūtas, quid
 ve concupiscibilis, & irascibilis sollicitè
 mōstrant. Hæc ratione, philosophiæ mor-
 rali isti libri opitulātur non parum. Iam
 postremum iuuamētum est, quod in oēs
 sciētiās se fundit, oēs sciētiās ab hac suo-
 rū principiorū notitiōē suscipere. Hoc
 autē accēpit Cōmentator, à Themistio.
 1. cap. Paraphrā. Cuius hæc sunt verba,
 Aliæ sciētiæ ab hac sciētia suam con-
 stantiā, & certitudinē reponunt. Quæ sic
 habetō. Intellectus est, qui vniuersa prin-
 cipia, sua intima illustrat luce: etenim
 principium hoc. Totum est maius parte
 sua, lumine mētis perspicuū redditur, &
 ita de reliquis, vnde brutis vt intellect⁹
 expertibus principia sciētiarū ignota
 sunt. Colligere licebit sciētiā de ani-
 ma, Metaphysicę præstare operā: etenim
 Metaphysicorū principia, vt quod
 libet est, aut non est: in rebus est distin-
 ctio, & id genus, in luce intellectus ma-
 nifestantur: de quō tamen libris de ani-
 ma, multa fit inquisitio. Adde tertio istis
 libris cum agatur de intellectu, qui gra-
 dus summus est ad illas exutissimas sub-
 stantias allequendas, iure optimo hæc
 sciētia de anima, methaphisi. conferens
 est. Et hoc est quod Philoponus in Com-
 men. dixit, sciētiā hanc theologiæ con-
 ferre: more peripa. per theologiam, me-
 taphysicam subaudiēs. Quid plura? sum-
 matim dicamus, omnibus sciētiis nulla
 excepta, sciētia de aīa utilis est. Est enim
 omnibus sciētiis cōmunis: abstrahere à
 singularibus vniuersalia de quibus solū
 sciētia est. At verò hæc vna sciētia est,
 quæ abstractiōes huiusmodi docet. Præ-
 ter hæc, si emolumēta alia scire desideras
 medica facultas plurimum in modū ab
 hac iuuatur. Etenim morb⁹, & sanitas, vi-
 ta, & mors, iuuenta, atq; senēcta, & id ge-
 nus alia: quæ medicus cōsiderat, viuētis
 corporis sunt affectiones, quæ ab anima
 in corpus deriuantur, etiam si medicus
 sub alia ratione hæc exquirat, atq; phi-
 losophus. Cæterum origo medicæ confi-
 derationis in anima habet initium. Dia-
 lectica autem huius sciētiæ ope non de-
 stituitur: nam dialecticus suas intentio-

nes primas, atq; secundas cōponere, atq;
 discernere nesciet: nisi primum, vel tan-
 tillum quæ sit intellectus agentis virtus
 libauerit. Neq; Grammatica quod mireris
 amplius, neque Retorica huius sciētiæ
 priuantur emolumento: Hæc enim affe-
 ctus animæ excitat, aut cōprimit: odiū,
 amorē, audaciam, timorē, & id genus.
 Illa verò vocū significātiā exquirens,
 ab animæ ratione non est aliēna. Voces
 enim mentis conceptus, atq; appetitus
 affectiones exprimunt: vt. i. lib. perihē-
 ro. docet. Hinc iam discite Peripateticorū
 verborū intelligētiā. Videtur, inquit,
 & ad veritatem omnem, cognitio ipsius
 animæ multum conferre. Vbi expēdē-
 re libet: Arist. non dixisse ad sciētiā
 omnem, sed latiori vocabulo veritatem
 dixit: vt non solum scientiis, sed etiā ar-
 tibus, & veritati cui libet perquirendæ,
 hanc sciētiā insinuaret plurimum præ-
 stare operæ: vt ex his quæ diximus faci-
 le subluet. Forsitā dubitabis, quare sciē-
 tia hæc maximè conducatur sciētiæ natu-
 rali? id quod Arist. hoc tex. tradidit. Est
 autē responsio in litera: iuuamētū esse,
 quia anima est principium viuētiū,
 quorum magna ratio in sciētia natura-
 li habetur. Est ergo necessarium sciētiā
 de anima libere: si naturalem sciētiā
 corporum viuētiū assequi contendim-
 us. Cōmentator verò (vt prædiximus)
 vniuersæ sciētiæ naturali, & non solū
 huic parti, quæ de viuētibus est, hanc
 sciētiā præstare operam dixit: quia
 totā naturalem philosophiā pars de
 anima ornat, & nobilitat. Porro autem
 hoc potius est ornare q̄ iuuare. Quāmo-
 rē naturalem sciētiā maximè iuuat
 quia egregia pars, naturalis sciētiæ,
 quæ de viuētibus est, citra sciētiā de
 anima disci nō potest. ¶ Placet hæc argu-
 mētis quibusdam exercere. Et primo si
 sciētia hæc de anima omnes iuuat disci-
 plinas: ergo hæc ante omnes alias præli-
 bāda est. Id quod scholarū ritus non ad-
 mittit, neq; etiā librorū peripateticorū
 series permittit. Etenim sciētia hæc de
 animā inter naturales libros sextum oc-
 cupat locū (vt prædictum est in præcur-
 soris quæstionibus) si ergo alij libri na-
 turalis philosophiæ sunt priores libris
 istis quō pacto libri de anima philoso-
 phiæ

Argu. post.

Expositio li-
tera.

Notio. et sciē-
tia discrimē.

Questio.

Historiā de
anima cur di-
xerit Arist.

3. Iuuamēta.

Them.

Corolla.

Comm.

1. Iuuamēta

2. Iuuamēta

Philopo.
Per theolo-
metha. intel
ligitur.

Medica ars.

Dialecticā.

Grammatica
Retorica.

Argum. 1.

Corroboratio
argumenti.

phiae cōducunt? Et augetur hoc argumē-
tum. Quae enim aliis libris philosophiae
naturalis traduntur, plurimū istis libris
de anima inseruiunt: potius ergo alij li-
bri huic cōducūt, q̄ contrā, scientia de
anima illis opem cōferat. Antecedēs prō-
ptam habet collectionem. Etenim scien-
tia hāc de anima, à libro physicā auscul-
tationis rationē materię & formę capit.
à libris de cælo & mundo, rationem cor-
poris simplicis, atq; cōpositi: alioqui vt
caperemus animā non esse formā corpo-
ris simplicis: sed cōpositi, nisi primum
libri de cælo in ratione simplicis, & com-
positi corporis nos instituerēt? A libris
autē de ortu, atq; interitu rationē nutri-
tionis, auctōnis, & imminutionis, & reli-
quorū sibi arripit. A libris metheorolo-
gicis, doctrinā digestionū, quae sunt ope-
ra vitæ, accipit. Quod si liber hic à libris
naturalis philosophiae, suarū notionum
pendētia habet principia, fortassis mira-
bitur quispiam Arist. dicere, scientiam de
anima maximē naturali scientiæ vtilem
esse. In gratiam horū aduertat vnū esse
huius sciētiae vniuersale vniuersis scien-
tiis emolumentum (vt cōmonuimus) & id
est, principia omnium scientiarum, lumi-
ne intellectus (cuius hāc sciētia memi-
nit) illustrari. Itēq; omnis abstractio, quę
scientiis in primis est necessaria, ab intel-
lectu fit: & vt fiat libri de anima docent.
Quāobrem nulla est sciētiarum, quę vel
portuiculam tenuē huius scientię de ani-
ma, non sibi vsurpet. Etenim (vt mino-
ra proferamus,) Dialecticus cum à magi-
stro intentiones cōponere hominis, aut
equi instituitur, nōne hoc aliquid huius
sciētiae est? vtiq;. Cum Rhetor de affecti-
bus disserit, in animę negotio se exercet.
Quando vocū significātiā rimatur Grā-
maticus nihil ab animæ operatione ab-
horret, & sic de aliis. ¶ Argu. 1. responde-
tur non esse necessariū libros de anima,
prælibare ante reliquos libros. Etenim
cætera scientię non subalternātur scien-
tiæ de anima, quia quāquam ab intelle-
ctu (de quo maxima habetur ratio in
sciētia de anima) vniuersarū sciētiarum
principia illustrantur, tamen ab hac sciē-
tia, neq; mathematicus, neq; metaphy-
sicus, & cæteri suorum principiorū, quæ
runt demonstrationes: quod ad subalter-

nationem est necessariū. Cæterum huic
sciētiae de anima, libri de historia ani-
malium de sensu, atq; sensili, de somno, &
vigilia, de insomniis & huius notæ alij,
quos recenti vocabulo parua naturalia
philosophi appellāt: his libris de anima
subalternātur. Quippe sciētia hęc gene-
rales quasdam de aīa, deq; eius functio-
nibus rationes inuulgat. Prænotati au-
tē libri particulares habent traditiones,
aut potētiarum, aut operationū animæ,
quæ quidem generalibus illis necessariā
cōnexionem habēt. Argum. 2. responde-
tur, verba Arist. scientiam hāc philoso-
phiæ naturali vehemēter operam submi-
nistrare, nō de omnibus libris naturalis
philosophiæ, esse audienda, sed de libris
posterioribus, & libros de aīa consequē-
tibus, vt sunt parua naturalia, & libri de
animalibus, qui optimā, & suauissimam
portionem philosophiæ sibi vendicant.
Istis demū maximē cōducūt libri de ani-
ma: hoc dixerim, exceptis generalibus
cōmoditatibus, de quibus superior ser-
mo meminit. Quapropter Arist. colligēs
huius sciētiae cōmoditatem gradem esse
ad philosophiā naturālē subdit, est enim
subaudi aīa, tanq̄ principium animalium:
facile insinuās scientiæ animalium, & vi-
uentium hanc scientiam plurimū cōferre.
Est autem anima principium animalium
interprete Philopono, & efficiens: ope-
rationes enim vniuersæ animalium ab ani-
ma proficiuntur. Est rursus formale
principium, quia anima animali, anima
le esse (vt ita loquar) animali donatur.
Est rursus anima principium finale: nam
corpus in gratiam animæ est: quę omnia
suis locis infra vberius tradentur.

¶ Querimus autem cōtemplari, Text.
& cognoscere naturam ipsius &
substantiam: postea quæcunq; ac-
cidunt circa ipsam. Quorum alia
quidem propriæ passiōes viden-
tur, alia autem communes, & ani-
malibus propter illam inesse.

¶ Exposuit huius sciētiae dignitatem, &
primatū, certitudinem, & cōmoditatem:
hoc iam loco ordinē & seriem rerū tra-
ctandarū edocturus accedit. Atq; ordo hic

Argu. 2.
Intio.

Duplex com-
ment. expo-
sitiō.

Somnus vnde
fit.

Refellit
Auerroes.

Propria ani-
mæ operatio-
nes quæ.

hic est naturam, & substātiā ipsius ani-
mam exquirere: deinde verò accidentia
animæ, id est, eius operationes contem-
plari: duarum quædam propriæ ani-
mæ sunt: alias verò cum corpore com-
munes habet. text. autem hic non habet
in propatulo quid velit: sed recōditam
habet intelligentiam distributio peripa-
tetica, animę operationū, ait enim quas-
dam esse proprias animæ alias verò cō-
munes cum corpore. Commentator et-
enim geminam inuexit loci huius expo-
sitionem. Quarum altera est, operationē
propriam animæ eam vocare Arist. quæ
citra corporea instrumenta celebratur:
(qualis est intellectus) ea verò cōmunis
operatio, quæ per corpus exercetur ab
anima, vt concupiscentia boni, odiumq;
mali non sine affectione corporis anima-
li contingit. Cor namq; aut se dilatat in
desiderio, aut se constringit in odio, aut
abominatiōe, quę vniuersā affectus sunt
corporis. Altera demum expositio hęc
est, propriam operationem esse animæ:
quæ ab ipsa anima primum habet ortū,
etiam si in corpore compleatur, vt vide-
re, audire, & id genus cætera. Illas verò
Arist. cōmunes vocat operationes, quæ
primum à corpore progrediuntur, etiam
si in anima absoluantur: vt somnus, atq;
vigilia. Somnus enim à vapore, (qui cor-
poris est primū, id est, ligās communem
sensum) in mēbra animalis immittitur:
quo discussio, digestionē cōpleta, animal
vigilia potitur. Somnus ergo atq; vigi-
lia, etiam si a corpore progrediantur, ta-
men sine anima non perficiuntur. Harū
expositiōnū hęc quæ posterior est, Ari-
sto. nō videtur amica. Etenim si propter
ea somnus & vigilia sunt cōmunes ani-
mæ, & corpori, q̄ à corpore capiunt ini-
tiū, & ab anima consummationem: quæ
postulat ratio, vt videre, & audire, & id
genus operationes sint cōmunes animę,
& corpori. Est enim ab anima progredi-
diatur, in corpore tamen absoluuntur. Et
secundò contra Auerroem colligamus:
quia sermo hic Arist. de proprio. 4. mo-
do est subintelligendus: ergo eas vocat
propriās, animæ operationes, quæ so-
lius animæ sunt sine corporis cōmertiō
quales nō sunt videre aut alię sensiones.
Prior autem expositio liquida non est

in via peripatetica, quādo quidem, in tel-
lectio etiam communicat cum corpore,
pendet enim à phantasmate humana in-
tellectio. 3. de anima tex. 31. tradente qui
cap. 7. scribitur. Vbi ergo hęc operatio,
quæ sit animę solius & à corpore, abhor-
rens? Neq; facit satis id quod Aegidius
refugiens argumentum istud, dixit: scilli-
cet, humanū intellectum tantisper dum
in corpore est, egere phantasmate, at ve-
rò hoc sibi accidentariū est quia corpo-
ris pondere grauatur: tamen perse liber
est à phantasmate, vnde intelligendi a-
ctio est animæ solius perse si vertatur ser-
mo, quāquā corporis societate depressa
nullā habeat propriam sibi omnino ope-
rationem. Cæterum quantē hoc sit veri-
tatis nescio, hoc vnū scio, Aristotelē ne-
gaturum intellectum humanum per ac-
cidēs vti phantasmate, quippe proprius
poster intelligendi modus est: phantasmate
seu imaginibus sensibilib⁹ vtētes:
intelligilibes rimari formas. Nā quē ri-
tum intelligendi sibi obseruent animæ
separate, Aristoteles ignorat. Quare ego
saniorē arbitror philosophiā, intellectu
nostrū tantisper dū in corpore viget, ege-
re phantasmate, nam operatio rei conse-
quitur esse rei. Intellectus igitur dum est
in corpore, in functionibus, suis egebit
adminiculo corporis, non equidem per
accidens, & velut extra naturā suā: imò
perse & secundum naturam suam, phan-
tasmate vtetur, saltem in intelligendis
formis sensibilibus. Sed de hac re fusi⁹ in
3. lib. Porro autem aduerto cū postero-
re commētatione Auerrois consentire
Philoponum in Commenta. Themistiū
cap. 3. paraphraseos, & D. Th. in huius lo-
ci commētatione, qui omnes contem-
plationem, actionem menti propriā, cō-
fiteatur. At verò delectari tristari, & id ge-
nus affectus, videre quoq; audire alięq;
sensiones cōmunes sunt aīa cū corpore.
Quia si voluptas afficit animam, itidēq;
corpus afficit: delectatio enim etiam in
corpore est: vt dolor & tristitia, non solū
animā, sed & corpus perfundunt. At ve-
rò contēplatio & intellectio, non est cor-
poris: corpus nāq; non contēplatur, aīa
est vna quæ contēplatur, & intelligit.
Porro occinet quispiam horum cōmēn-
tationi obsistens, contemplationem &
actionem

Argu. 1.

Philoponus
Themistius.
S. Tho. cum
Auerroes.

Summa solu-
tionis.

Responsio ad
primum.

Argu. 2.

actionem intelligendi esse totius cōpositi, id est hominis: qui cū corpore atq; anima cōsuet, necesse est omnes operatiōes hominis cum corpore cōmunicare. Hoc sanè argumentum cum priore rem hanc difficilem reddit. Cæterum argumenti primi secūdam Græcorum sententiā, quam latius. 3. libro sequemur, hæc dilutio est: intellectum humanum suprema & spiritualia, vt Deum seu angelos intelligere sine phantasmate: & contēplationes diuinorum esse citra phantasmatum vmbas: at intellectus intelligēs hæc sensilia phantasmate eget. Quāobrem prior harum, quæ sunt actiones intelligendi, est propria menti: quia corporis nulla se immiscet umbra: reliqua verò nō est propria, quia corporea rerū sensilium simulacra se in illa intelligendi actione immiscēt. Verūtāem quia hæc sentētia, habet offensionem (etiam si grauissimis sit autoribus fulcita) ob hæc causam sat in præsentia sit si argumenti vires eneruemus, actionem intelligēdi esse propriam animæ intellectiua, & q̄ nullo instrumento corporeo anima intellectiua actionē intelligendi, meditat, & quod intellectio in sola anima excipitur. Sensiones autem, nō solum in anima, sed in corpore: vt visio, auditio, in organo corporeo excipiuntur, itēq; delectatio, tristitia, & id genus. & Aristot. sui interpres in libro de somno & vigilia. cap. 1. sentire, ait, nō esse proprium animæ, neq; corporis, sed totius coniuncti ex anima & corpore: quæ cuius est potentia, eius est actio. Quare sentiendi potestas est totius & animæ & corporis, sicut & ipsa sensio. Anima enim per se sentire non potest, neq; corpus per se, nisi vtrūq; iunxeris. & demū si anima immortalis est: (vt reuera est) operatio intelligendi, est animæ propria quia illā citra corporis adminiculū, fungi potest, & corpore deposito libertate spirituum potietur, & tunc erit sibi naturale citra phantasmatis operam intelligere: quia statu fruitur spirituali, vt modo est sibi quoq; natiuum, phantasmate vti quia corporis forma est. Itaq; secundum statuum varietatem, ipsa quoque modū intelligendi variat. & ambo hæc sibi per se congruunt: & phantasmate egere, & à phantasmate esse liberam &

Actio intelligendi propria animæ intellectiua.

assertam: quia variis potitur statibus, & esse corpori addictam, & esse à corporis molestiis liberam. Id quod si expendisset Aegidius, neutiquā intellectū, dum hic agitur, per accidens vti phantasmate dixisset: vt prædiximus, & libro. 3. opulētius disceremus. Vnum interim nos non prætereat D. August. lib. 2. super Genesim ad literā cap. 12. vsu fuisse hac diuisione peripatetica operationum animæ propriarum & communium. Dicit enim delectationē spiritualem esse solius spiritus, carnalem vero (quæ cū spirituali pugnat) esse vtriusq; & spiritus & corporis. Est ergo delectatio spiritualis propria animæ intellectiua, quia in ipsa sola est: corpus enim spiritualia nescit: delectatio autem sensualis (quam carnalē dixit August.) est cōmunis animæ & corpori. Colligas, obsecro, sensiones oēs, & sensuales affectus, non in sola excipi anima (vt multi malè cēsent) visionem: exempli gratia non esse in organo corporeo, sed in sola anima quomodo philosophatur Adamus in prolo. Senten. q. 2. fragili ductus argumēto. colligit enim si visio est in anima & in corporeo organo, esset vnum accidēs, duo occupans subiecta: id qd̄ vniuersa damnat philosophia. Hoc tamen leue est argumentum: quia putat vim visuam & organum videndi esse duo subiecta, visionis: id quod plennū est errore. Etenim anima, seu vis animæ visoria, & ipsum organū siue instrumentum visionis, sunt vnū visionis subiectum. Etenim ipsa videndi facultas, est tanquam actus, & forma: ipsum tamen organū, est vt potentia, & materia: nunc autem materia & forma vnum constant subiectum. Quare etiam si visio sit in anima & organo, non duo occupat subiecta: sed vnū solum afficit, itidēq; de aliis sensionibus dicito. Intellectū igitur arbitror locum Aristot. quasdam passiones esse proprias animæ alias verò cōmunes, & cur ita vocitentur, & vocem passionis producere hic licebit, etiam in operationes animæ: nam operatio est animæ quædam affectio, est enim intelligere quædam pati. 3. de anima text. 2. seu. cap. 4. aduertit tamen hoc loco Philoponus: geminum esse passionum seu affectuum genus. Altera est affectio, quæ perficit, vt

August.

Adamus scilicet.

Diuisio passionum.

Collisio Aristot.

Text. 4.

cæli illuminatio, intelligendi actio atq; volendi: altera verò est, quæ corrumpit: quæ germanius passio appellatur: at operationes animæ, vt intelligere, velle, & sentire per se perficiunt & non oblaundunt, etiam si affectus partis appetitiuæ (vt timor, audacia, tristitia, gaudium) noxij sunt sepe. De quibus in. 3. Nūc nobis sufficiat vocem passionis in omnia hæc esse producendam. Restat demum scrupulus vnus circa locum istum. Aristoteles hīc ait quærendam esse primū animæ naturam, dein accidentia. Et hūc ordinem ipse violat, in. 2. de anima text. 33. quo loco, primū operationes & accidentia inuestigat, vt animæ substantiā exploratam habeat. Porrò hæc sit responsio, si accidentia & animæ operationes quærentur: hoc sanè est, in gratiam animæ. Cuius inuestigatio est prima secundum intentionem, quia totus accidentium animæ apparatus eò exquiritur, vt animæ substantia inueniatur: quemadmodum si medicus primum medicamentum iubeat exercēda ægroto, Tamen quia hæc in gratiam sanitatis sunt, sanitas est quæ primò quæritur.

Penitus autē & omnino difficillimorū est accipere aliquam fidē de ipsa. Cū enim sit quæstio cōmunis & multis aliis (Dico autem eam quæ circa substantiam, & eā quæ quid est) fortassis alicui videbitur vna quædam methodus esse de omnibus, de quib⁹ volumus cognoscere substantiam, sicut & eorum, quæ secundum accidens priorum demonstrationem. Quare quærendum vtiq; erit methodum istam

Docuerat Aristot. tria, de aīa ægregia, & sciētiam eius plurimū præstare cæteris, & certissimā esse methodi, multi deniq; esse cōmodi, adiecit. 4. hoc tex. 4. sciētiam de anima esse de numero difficillimorum, esseq; multi laboris, aliquā fidē, id est, notionem certam de ipsa accipere. Sunt etenim multa dubia quæ hanc sciē

tiam difficilem reddunt. & primū sanè dub. est: quis modus in inuestigandis definitionibus sit obseruandus. Etenim cū diffinitio sit sciētij principij: primus labor, ad sciētias penetrandas est diffinitionis inuestigatio. Atque labor hic est, an vna norma in cūctis rebus definiēdis sit tenenda: an pro diuersitate rerū, diuersæ viæ tradendarū sint definitionū. Etenim res hæc obscura est. Placet autem anteq̄ reliqua dubia annumerem⁹, literā Aristot. interpretari & contexere. Ait ergo Penitus autem & omnino difficillimorum accipere aliquam fidem de ipsa. Vbi expendas oportet Aristot. non dixisse, sciētiam de anima esse omnium scientiarum difficillimam: sed de numero esse difficillimorū: nanq; metaphysica disciplina difficultatis primum tenet gradum: quippe quæ de abditissimis & à nostris sensibus longissimè femotis contēplatur, qualia sunt, & deus & intelligentiæ, Quod verò inquit difficillimum esse accipere fidem de anima: quidam per fidem subaudiūt sciētiam verūm isti abutūtur voce fidei: (in schola namq; peripatetica fides longè distat à sciētia.) Quamobrē per fidem certam notionem intelligo. Etenim etiam si de anima plantali euidentem & apertam, & non quæ fidei est, sed quæ sciētia, tradiderit rationem Aristot. de anima tamen intellectiua non admodū euidentem sed obscurā de ea & implexam posteris reliquit doctrinā: quæ traditio de intellectu difficillima est subdit. Cum enim sit quæstio communis & multis aliis. Id est, quæstio vt est inuestiganda rei essentia, non est propria huic sciētia, sed est communis sciētia aliis. Quod verò ait. Dico autem eam quæ circa substantiam, & eam quæ quid est. Sermo hic significat exquirere substantiam rei, & quod quid est ipse, esse de numero difficillimorum. Fortassis alicui videbitur. Id est, quorundam est forte opinatio, vnā esse methodum inuestigandarum diffinitionum essentialium: vt vna est demonstratio, quæ propria quæ sunt secundū accidens demonstrat, Aduertit Philoponus proprias passiones vt risibile disciplinabile, accidentia non esse: sed secundum accidens, quippe accidentia ea propriè sunt quæ substantia contingunt: & contra substan-

Modus inuestigandis diffinitionibus sit obseruandus.

Fidei & sciētia discrimē.

Dubium.

tiam diuiduntur: vt album, & musicum. Propriae autem passiones, quippe quae substantiam consequuntur vt capax disciplinae, hominis est consequium. Propterea Aristot. hoc loco proprias passiones subindicans, illas proprias secundum accidens vocat: at verò non in promptu est locum hunc enodare: vt demonstratio vna omnes proprias passiones subiecti vnius demonstrare poterit: quoniam flebile, risibile, disciplinabile, diuersis colliguntur demonstrationibus de homine. Singula enim propriarum passionum, propriam sibi vendicant causam: per quam demonstratur. vt capax disciplinae, intellectum in causa habet: risibile verò admiratum nouorum bonorum: vt flebile malorum. Mala enim, quae nobis nolentibus accidunt: haec sunt fleus causa.

Paulus Venetus, dubium hoc excuties, credit: omnes proprios affectus eiusdem subiecti, esse reducendos in vnam demonstrationem, vt si colligas, omne animal rationale, est disciplinabile, risibile &c. sed omnis homo, est huiusmodi: ergo omnis homo est, disciplinabilis &c. & demum omnes istae propriae passiones, reducuntur in vnam (quae est disciplinae capax) ex qua caeterae profluunt. Hoc sane modo intellectum voluit Aristot. vnam esse demonstrationem: quae proprios demonstrat affectus. Ego verò, (quod pace ipsi dictum velim) illi non assentio: nam quae colligit, vt demonstrationem, non est demonstratio: illa enim non per proprias causas ducitur, sed per communes. Namque animal rationale non est causa propria, risibilitatis, aut fleibilitatis, sed est communis affectibus homini propriis. Quare arbitror dicendum, verba Aristot. vnam inquam esse demonstrationem quae colligit proprios rei affectus, de definitione esse subaudienda. Etenim definitio est, per quam demonstratur affectus, propter quid. Siquidem essentiam rei propriam consequuntur affectus: quae ob causam definitio quae essentiam continet, via est ad colligendos rei proprios affectus. neque mireris si per vocem demonstrationis, definitionem intelligamus, quippe hoc Aristot. est familiare. primò posteri. tex. 23. Iam ergo peripatetica dubitatio, propterea est, vt vna sit methodus inuestiganda-

rum definitionum: vt vna est methodus, vt demonstretur proprii affectus, scilicet, definitionem essentialem exquirere.

Commētator Auerroes hunc tractans locum, de inuestigandis definitionibus, tres retulit sententias. Priorē Hippocrati adscripsit, demonstratione esse definitiones exquirendas. Alterā verò Platoni tribuit, diuisione esse definitionum inueniendarum methodum. Deniq; postremam dixit esse Aristot. compositione esse definitiones colligendas. At verò (vt interim de Hippocrate taceam) Platonica est philosophia, per diuisiones, definitiones explorare: Plato namque in Sophista, (id est in lib. de Ente) sic docuit, vt Auerroes dixit, & artē piscatoriā longo ambitu sermonis, per multasque artium diuisiones procedens, demum definit esse artem acquirendi pisces. Et in dialogo de Regno idem tradidit: & definit civile, siue regnandi artem, esse quae voluntarie ducit homines, multis itidem artium vtes deductionibus. Et rursus aliam methodum colligendarum definitionum docuit, per exempla. Et hunc inuestiganda definitionis modum, probatum Aristot. video: qui in 2. post. c. 10. diuisione generis in species & differentias definitiones colligendas censuit: vt exemplo ternarij numeri manifestat. Cuius, si tentamus definitionem inuenire, diuisione vtendum nobis est: hac ratione, ternarius est ens, vel substantia, vel accidens: est sane accidens, non qualitas, non relatio &c. diuidendo. Est ergo quantitas. Haec autem gemina est, continua aut discreta: ternarius cōtinua non est, quare discreta quae est numerus, ternarius igitur numerus. en tibi genus. Numerus autem aut par, aut impar, ternarius non est par, est igitur impar. Rursus impar quidam primus & in compositus alter, secundus & compositus: ternarius non est compositus, quia ex duobus non componitur numeris: est ergo primus & impar, & in compositus.

Præter hæc Hippocrati consentientem legimus Aristot. per demonstrationem esse definitionem colligendam. Primò enim Posteri. tex. 23. quandam esse definitionem, quae sit definitionis conclusio aperto sermone docuit, & 2. libro de aia definitio altera animae per alteram demonstratur.

Tres sententiae de inuestiganda definitione.

Commētato. defensio.

Quae vniuersa si quis expenderit: forsitan secum cogitabit Aristot. ab Hippocrate, & Platone nihil dissentire, iniuriaque reprehensos ab Auerro. Latens est in re hac fallētia non exigua. Aliud est enim per diuisiones definitiones colligere, aliud aut syllogismo diuisorio definitiones esse sufficientes demonstrare. Primū enim horū Aristot. recipit, postremū autem facile reijcit. Secundus enim post. lib. text. 4. definitionem de suo definito demonstrari non posse per syllogismū diuisorium tradidit. Etenim tentet quispiam definitionem hanc, animal rationale, de suo definito de modo praedicto demonstrare, sic colliget. Omne animal aut est rationale aut irrationale: omnis homo est animal igitur aut rationale, aut irrationale: sed nihil quod est homo, est animal irrationale: ergo omnis homo est animal rationale. Hic processus non est demonstratorius, neque haec syllogistica diuisione definitionem esse exactam demonstrat: petit namque principium in subsumptione, nihil quod est homo, est animal irrationale: hoc enim nisi detur ab aduersario, probandum superest.

At verò quod Cōmenta. & post ipsum S. Th. in Cōmentario, & alij interpretes dixerunt, viam peripateticam inuestigandae definitionis esse per compositionem intellectum voluerunt, compositionem differentiae vltimae cum genere proximo definitionem exacte consistere: quia illa duo sunt exquirenda volenti idoneas construere definitiones. Caeterum neutiquam negandum per diuisiones, (vt comonimus) esse definitiones inquirendas. Quae in re Aristot. & Plato. consentire sibi aduerto: tantum abest vt dissideant. & quamquam Cōmenta. hos duos philosophos inuicem discrepare credat: & suae opinionis habeat sequaces, ego ei assentire non possum. Namque vt Aristot. diuidit genera in species & differentias, & dein componit genus proprium cum differentia propria, haec Platonis est ars locis citatis. Cum quo facit quae D. Boetius in libro Diuisionum scripsit in eodem versari haec duo, definitionis, scilicet & diuisionis rationem. Quo loco regulam docuit, vt diuisione generis in differentias quaeratur definitio. Genus (ait) sumito & diducito per differentias, quae si differentia. Primò capta sit aequalis cum genere speciei, definitio-

Plato. & Aristot. concordia.

tionem habes: sin verò non est aequalis, adhuc partitendae differentiae, quouique aequalē offēdas cum specie, vt in exemplo praedicto de ternario, aduertere licebit, Scio Philoponū non logicè abesse ab Auerrois opinione. Enarrat enim tres fuisse de inuestiganda definitione, sententias. Vna est quae demonstratione, alia quae diuisione, postrema quae per viam indicatiuam definitiones colligebat. Arbitror per viam indicatiuam, intellectam voluisse, quam vocant interpretes nostri, compositionem. Porro, vt pace tatorum philosophorum dixerim, nequeo tres has vias discernere: quia cum diuisione generis in suas differentias &c. sit ad componendas differentias cum genere, qui discernemus diuisionem à compositione? quippe diuisione est ad compositionem, vt in terminum & finem prouens. Quamquam (vt praedixi) diuisorius syllogismus nihil probet definitiones: vt Aristot. in 2. Priorum. c. 7. dixit, quando per diuisionem ignota expromere nitimur, principium petitur & quae erat probandum assumitur, tanquam probatum. Petitio autem principij viam doctrinae tollit. vnde Aristot. Elencho. 1. doctrinales (ait) disputationes, sunt quae ex propriis cuiusque disciplinae, & non quae ex his quae respondententi videntur, syllogizant. Quae propter per diuisionem definitionem probare non est doctrinalis methodus, quia ex his quae respondens donat, necessario procedit. Quae ob rem neque via illa, cuius Aristot. meminisse post. 2. tex. 17. quae colorem habet vt cūque ad colligendas definitiones, exacta est: quae est hypotetica. Vt si velit quispiam aegritudinis definitionem colligere: & hoc vtatur argumento, si definitio sanitatis est humorum debita temperies, aegritudinis erit definitio, humorum discretio siue inaequalitas. At verò sanitatis definitio est quam praediximus: ergo & aegritudinis erit praedicta. Itidem & alio exemplo. Si albi definitio est disgregans & obtundens visum, nigri erit definitio congregans & reficiens visum &c. secundum prioris exempli formam. Haec autem via non est methodica neque doctrinalis (quippe principium petit) postulat enim a respondente vt sibi donet sanitatem aut album modis prioribus definir. Quam ob causam nulla est methodus, quae definitiones

Philoponus expenditur.

Autoris censura.

Paulus refelitur.

Nota haec.

Quae

Responsio ar-
gu. pro Hip-
pocrate.

tiones demonstrat: sed vt sciētiarum prin-
cipia recipiendæ sunt: quod verò in sus-
fragium Hippocratis, colligebamus de-
finitionem esse demonstrandam, prom-
ptam habet responsionem: concedimus
enim quandam definitionem aliam de-
monstrare, vt definitio quædam de ani-
ma aliam demonstrat: videlicet, q̄ est prin-
cipium vitæ &c. est actus corporis orga-
nici &c. anima est vitæ principium: er-
go anima est actus corporis physici, or-
ganici in potentia vitam habentis. Hæc
demonstratio tamen non demonstrat, hæc
definitionem, anima est actus corporis
&c. esse definitionē animæ: sed hoc vnū
animam esse actum corporis.

Text. 5. ¶ Si autem non est vna quædam
& communis methodus de eo quod
quid est, adhuc difficilior fit ipsa
negociatio: oportebit enim accipe-
re circa vnum quodq; quis mo-
dus. Si autem manifestum sit vtrū
demonstratio aliqua sit, aut diui-
sio, aut etiā aliqua alia methodus:
adhuc multas habet dubitationes
& errores, ex quibus oportet qua-
rere. Alia enim aliorū principia,
sicut numerorum & planorum.

Sciētia q̄ sit
de genere dif-
ficillimorū.

¶ Persistit, vt palā faciat scientiam hanc
esse de genere difficillimorum. Nam vel
est vna methodus exquirendæ definitio-
nis, aut plures. Si vna est, hanc querere
oportet, si verò sunt plures methodi, vt
ipsum quod quid est, inueniatur: adhuc
difficilior est negociatio. Etenim oportet
bit circa vnū quodq; .i. singulas rerū spe-
cies, singulis methodis vti. Si autē ma-
nifestū est methodū exquirēdę definitio-
nis esse demonstrationē, aut diuisionē diffi-
cultatē hæc non minuūt, sed augent: et-
enim secundū rerū varietatem, variatur
demonstrationis principia. Quādoquidē
aliis mathematicis, atq; phisicis, vtētur
principiis. Rursum in diuidēdis generi-
bus, multi sunt errores. Sepe enim latēt
differentiæ essentialis: & accidentia pro-
pria, substantiales credimus differentiās.
Quāquam enim diuisione vel demon-

stratiōe assequendam censeat quispiam
definitionem: cum diuersarum rerum di-
uersa sint principia, vt, alia sunt princi-
pia planorum, id est, superficialiū (vt Ar-
girop. transtulit) alia numerorum, nā su-
perficierum principia sunt lineæ at nu-
merorū vnitates. Quare cum quæuis de-
finitio essentialis ppriis subsistat princi-
piis, & proprio genere, & propria diffe-
rentia (quæ duo, in quauis specie conse-
qui est operosissimū) subinde & summi
sudoris erit animæ exactā indagare defi-
nitionem. ¶ Diuus autem Tho. in Com-
mentario, summā difficultatis de animæ
definitione, in tria succinxit capita. Pri-
mum, circa animæ substantiam est, id est,
quod genus sibi vēdicet anima: an illud
sit substantia, an accidēs. Alterū verò est,
de differentiis propriis quæ cōplent defi-
nitiones: quales sunt animæ differentiæ.
Postremū, quæ animæ accidentia seu ope-
rationes, nam hæc ad perquirēdam sub-
stantiam maximopere conducunt. Cæ-
terum hæc vniuersa iam tractanda sunt.

¶ Primum autem fortassis necessa-
rium est diuidere, in quo generū
& quid sit. Dico autem, vtrū hoc
aliquid & substantia sit, an quali-
tas, an quantitas, aut etiam quod-
dam aliud diuisorū prædicamēto-
rum. Adhuc autē vtrū eorum
quæ in potētia sunt, an magis en-
telechia quædam sit. Differt enim
non parum aliquid.

¶ Exacto dubio primo in alterū conuer-
tit Arist. stilum. Quod, inquam, sit animæ
genus, an substantia, an qualitas. Et ne no-
tam dubitationis prætereamus (fortas-
sis) notandam hanc dixerūt interpretes:
illam nō vacare mysterio certō putātes.
Et primū Albertus Magnus, huius parti-
culæ cōmentationem adhibuit: eō dictū
fortassis, quo aīa non est in genere dire-
ctē vt species, & indiuidua, sed solū indi-
rectē & reductiue, (quod vocāt) vt pun-
ctus quia lineæ est principium in prædi-
camento quantitatē reponitur. itidē vni-
tas quia numeri principium. Iam verò
anima est generis principium, siquidem
est

Thom.

Tex. 6.

Dubium.

Albert.

Aegidius.

Paulus.

Discedit a
citatis auto-
ribus.

3. Dubium.

Philoponi ex-
positio.

est viuētis principium, vt supra dixerat
Arist. Quare ipsa reducenda est in sub-
stantiæ prædicamentum. Aegidius autē
Romanus aliud censuit latuisse secretū:
videlicet, animā non habere definitionē
propriam ex propriis cōstantem, princi-
piis: sed definiendā per additamenta, id
est per corpus, quod est animæ subiectū.
vnde & Arist. animā definit per corpus.
Quāobrē quia per propriā sibi definitio-
nem, non est anima definienda, idcirco
sub voce dubia quærit genus animæ Ari-
sto. Paulus Venetus planē disētit ab Ae-
gidio, credens animam propria gaudere
definitione, & proprio genere & propria
differētia cōstante. Et argumentū, quod
hoc colligit nō est pœnitēdum. Etenim
2. Poster. c. 10. definit accidentia non per
subiectū (id quod per additamentum vo-
camus) sed propriis definitionibus: vt, si
definias, binarium est numerus par pri-
mus, ternarium autē, est numerus impar
primus. Quod si hæc quæ accidentiam
fortiuntur rationem, propriis constāt de-
finitionibus quid ni constabit anima?
¶ Cæterum, quod huius rei est, hæc inter-
pretamēta qui volet recipiat: mihi pla-
nē particula adiecta videtur, quod de ge-
nere animæ plurima erat philosophorū
id temporis cōtrouersia. Quidā substan-
tiam, vt qui ignē crediderunt, alij quan-
titem, vt qui numerū cum Xenocrate
illā esse tradiderūt. de qua re infra & ser-
mo erit, aut dicit fortassis veluti hæsitās
si diuisione, animæ genus captādum sit,
quia rem hanc non decreuerat, si diuisionis
Methodus recipienda sit. Adhuc autē
vtrū eorum. Hoc tertio instituit dubium,
cum genera quædam in potentia, quædā
actu, dubitatione dignum, si anima est in
potentia, an actu. In quo tractando du-
bio expositores nō sibi bene conueniūt.
Etenim Philoponus, per actū & potē-
tiā, spiritualement substantiam, & corporeā
subaudit: vt dubij Aristotelici hic effera-
tur sensus, an anima sit corporea, an in-
corporea. Aduertit hic autor quædā esse
potentia, vt materia: alia verò actus, vt
spirituales substantiæ, & inter hæc diui-
sionis extrema, sunt media, vt alia sunt
simul in potentia & in actu, quæ neque
act⁹ sunt, neq; potētia sunt, sed vtriusq;,
& actus, & potētiæ fruūtur participio.

Et hæc sunt generabilia omnia, quæ in
potētia sunt: quia ex materia, at in actu,
quia ex forma concinnatur. In materia
autem prima, est potētia pura, angelij &
Deus puri actus. Hoc autem neq; solum
generabilia hæc, quæ cernimus, sunt in
potentia, quin etiam & in cælestibus, po-
tentiam reperias: non ad formā, quia cæ-
lum ingenerabile, sed ad motum. At ve-
rò in spiritualibus illis substantiis, nullā
permittit potētiā Philoponus. Cōmen-
tator autem Auerroes occidit huic sciē-
tiæ hic enim, 3. libro de anima Cōmen. 14.
facile & verē cōfiteretur in omnibus ange-
lis (quos Philosophi intelligentias voca-
tant) esse potentiam. Vnus est qui exci-
pitur beatus & solus potēs deus, qui ita
actus est, vt omnē depellat potētiā. Et
idem autor, 12. metaphi. Cōmen. text. 39.
sibi quoq; cōstans, angelum, qui intelli-
git plura se nobiliora, (vt angelus infi-
mus, cognoscit oēs angelos supremos,)
illum fatetur esse cæteris angelis cōposi-
torem. Quod si angelis compositio con-
ceditur, quis potētiā, & actum in eis ef-
se negabit? Et tanto magis hæc Auerrois
est amplectenda sentētia, quātō theolo-
gis est probatissima, qui angelos, & com-
positos ex esse & essentia, & ex genere
& differentia, & compositos ex subiecto
& accidente, non verentur cōcedere. At
verò vbi hæc sunt, & actus & potētia ne-
cessariō inuenientur. Etenim essentia, ge-
nus, subiectū, hæc velut in potētia sunt,
at esse, differentia, accidens velut actus.
Quāquam igitur Philopono donemus
angelos non esse in potētia ad interitū,
& ortū, vt generabilia & corruptibilia:
tamen sunt in potentia ad alia, siue illud
sit ad nouam perfectionē, quam possunt
habere, siue ad esse accidentis, alicuius
alterius, curamus nihil. Et mea quidem
sententia, hoc firma ratione probari po-
test: nam in angelis est dignitatis & per-
fectionis ordo, etiam vestigia peripateti-
ca amplectentes hoc fateri debent. Nam
angelus, qui mouet orbem inferiorem,
orbem superiorem mouere non potest.
Vnde colligere licet, in angelis nobi-
litate ordinem esse concedendum, vt
quidam sint nobiliores & potentiores,
alij verò inualidiores & imperfectiores.
Imperfectio autem ipsa est potētiā
quædam;

Reprehensio
Philoponi.

Colligitur
angelos esse
in potentia.

quedam: nam que imperfecta sunt, potentiam habent, vt perficiantur, angeli ergo omnes, si in Deum gloriosum referantur, in potentia sunt, omnes enim Deo collati imperfecti sunt, rursusque; inuicem inferiores collati superioribus sunt in potentia, quippe minus participant actus, & perfectionis diuinae inferiores, quam superiores. Id quod sacer Dionysius li. de celesti Hierar. magnificis tradidit verbis asserens angelos inferiores purgari, illuminari & perfici a superioribus. Solus igitur Deus simplicissimus est & purissimus actus, liber ab omni compositione, siue quantitativa, quae est ex partibus integrantes: vt, linea componitur ex partibus suis: Siue a compositione materiae, & formae, siue a compositione quae est natura & suppositi: siue a compositione ex esse & essentia, siue generis, & differentiae, siue subiecti & accidentis. Angeli autem non sunt liberi ab omnibus istis sex generibus compositionis (quarum meminit. S. Tho. i. p. q. 3. ar. 7.) quippe vt Comenta. dixit compositionem habent angeli, etiam si comentator non explicuerit, quale genus compositionis angelis conueniat. Et quidem res haec in peripatetica via satis obscura est, quae tamen non est huius loci. Interim tamen angelos componi ex genere & differentia crediderim. Et rursus accidentis habere compositionem & ex esse & essentia, repugnantibus mihi philosophis non paucis, hanc sententiam amplector: cuius rei disputationem in aliud tempus transmitto. Porro autem si theologice res haec tractanda modo esset, nullius fore esset negocij, compositiones has angelis tribuere. Angeli enim secundum dogma theologicum, ex natura sua liberi sunt arbitrij, & in creationis suae primordio, vertibiles, & in bonum & in malum. Vbi autem vertibilitas est, ibi necessario & potentia: quia quod vertibile est mutabile est: quod vero mutabile, in potentia est physico. 3. tex. 11. praeterea angeli in creationis principio susceperunt inditas species, quae sunt accidentis formae, ipsos perficientes. Sed de istis alibi. D. Tho. le gere poteris si libuerit de re ista. p. 1. q. 9. art. ultimo. Nam vero in Philoponum regrediamur, qui nobis, vt haec omnia loqueremur occasionem prestitit. Philopon-

nus negat corruptibilia esse actum, sed solum spiritualia: nos dicimus secundum doctrinam peripateticam, corruptibilia non solum esse in actu, vt ipse fatetur, sed etiam esse actus. Quod facile Aristoteli nos docet; dicens. Anima est actus corporis physici, & organici. At vero animae plantarum & brutorum corruptibiles sunt: quanquam animae non sunt actus puri, sunt tamen actus imperfecti, qui in potentia sunt ad operationes: id quod egregie insinuat verbis suis in text. hoc. 6. Dubitat enim an anima sit potentia an endelechia quaedam, id est, actus, quidam. Non enim haesitat an sit actus anima: sed an actus quidam vt insinuaret animam non esse actum perfectissimum, vt deus: neque de hac reuertenda esse disputationem. Sed quod vertitur in dubium, est an sit actus quidam imperfectus, vt caeterae formae. Expendit autem hoc Simplicius in commenta, huius ob causam dictam, animam esse endelechiam, non simpliciter, sed quandam ab Aristotele appellatam esse. Haecenus excusimus quantum veritatis Philoponi expositio haberet: nunc vero quid alij interpretes super loco isto scripserint audiamus. Aegidius Romanus, & Paulus Venetus, quos philosophorum non modica turba est sequuta, per actum & potentiam duas differentias entis, intellectus voluerunt. Aristoteles enim physicorum. 3. tex. 56. distribuit ens in actum & potentiam, quaedam tradens esse actum, alia potentiam. Horum autem comentatio habet auctorem Aueroem, qui Comen. 6. lib. 9. metaphi. actum & potentiam, esse differentias entis valde oppositas asseruit. Haec autem oppositio, quam inuicem habet actus & potentia, non est contradictionis, vt inter hominem & non hominem: quippe contradictio est eorum, quae mutuo sumopere pugnant: actus autem & potentia de eadem re dicuntur. 3. physicorum. text. 15. Etenim quod mouetur, actu est, & itidem potentia. Siquidem quod mouetur, partem formae aut loci iam retinet, ob quam in actu est. Sed quia partem adhuc restat acquirere, aqua ratione in potentia est: vt, in aqua quae incalescit, promptum est exemplum, aut in animali quod mouetur. Rursum actus & potentia non opponuntur contraria oppositione, eadem ratione, qua

qua dudum diximus de contradictione: Contraria enim inuicem se pellunt, id quod actui & potentiae non congruit. Rursum neque; opponuntur priuatiue, etenim priuatio nihil constituit: potentia autem & actus principia sunt omnium rerum, saltem generalium & corruptibilium. Fatentur ergo isti actum & potentiam esse opposita secundum relationem, vt pater & filius. Quae duo etiam si ad idem relata secum pugnent: tamen ad diuersa si referantur, conueniunt. Idem est pater & filius secundum varias relationes. Hoc sane modo intellectum voluit Auerois verbum, Actum & potentiam esse differentias entis valde oppositas. Addunt tamen non esse differentias essentiales, vt rationale & irrationale, quae haec in eodem non possunt consistere. At vero actus, & potentia in eodem non pugnant (vt praediximus) idcirco potius modos rerum esse dicunt, actum & potentiam quam essentiales differentias. Est ergo quaestio. 3. qua hic textus protulit, haec intelligere, an anima sit numero eorum, quae sunt in potentia: an sit actus quidam, quippe cum actus & potentia sint differentiae entis, necessario anima aut erit in potentia aut actus. Verum pace Aegidij & Pauli dixi, actus & potentia, non opponuntur secundum relationem. Aristoteles enim. 9. Metaphi. text. 13. actum ait esse priorem potentia. At vero relatiua sunt simul natura: vt, praedicamentum, ad aliquid, Dialecticos docet. Praeter hoc relatiua se inuicem finiunt: pater est animal, quod genuit sibi simile in natura: filius est animal genitum ab animali sibi natura simili. Atqui Aristoteli auctore loco indicato, potentia finitur per actum, tamen actus non finitur per potentiam: vt, visum si finias, per visionem finies: est videndi inquam principium. At visionem si finias, nihil necesse per visum finire: sed si hoc modo dixeris, visio est sensilis notitia colorum, rectam construxisti finitionem. Quamobrem non sunt proprie relatiua actus & potentia. Quod si quis asserat in defensionem Aegidij, & Pauli, non de propria relatione habuisse sermonem, sed de impropria: hic meminerit improprie relatiua non esse valde opposita, qualia credit Aueroes esse actum & potentiam. Dominus Caietanus in alia diuertit

via, putat siquidem in elucidatione huius loci actum & potentiam, esse opposita priuatiue. Quandoquidem potentia praefert imperfectionem, quod est enim in potentia nondum perfectum est, sed perfici potest. Actus autem est iam ipsa absolutio & perfectio rei. Nunc autem perfectum & imperfectum sunt opposita, secundum priuationem, quia imperfectum est, vt priuatio; & perfectum est, velut habitus. Sicque; actus & potentia sunt in omnibus praedicamentis. Nam species specialissima perfectae sunt, & idcirco in actu. At vero subalternae sunt imperfectae, & in potentia: vt, homo perfectior est, quam animal. Quod si hoc liberè permittimus, dubij peripatetici hic erit sensus. Si anima sit de genere perfectorum an imperfectorum. & sensum hunc, etiam si permissemus, actum & potentiam esse priuatiue pugnantia, minimè permittam: quia quae verè sunt priuatiue opposita, pugnant in eodem, vt caecum & videns. Sed perfectum & imperfectum in diuersa relata non inuicem pugnant. Eadem res si ad nobiliore conferatur, est imperfecta: si ad viliorè perfecta: vt, ad angelum si conferatur, homo vilis est. Fateor utique; imperfectum & perfectum esse utrumque; priuatiue pugnantia: non tamen proprie. Hic autem propriam oppositionem quaerimus. Comentator enim dixit esse valde opposita actum & potentiam, & quod valde est tale, non est improprie tale: vt, quod est valde album, neutiquam est improprie album. Certus lector optime, in quantas nos Auerois sermo, detrudat angustias: videlicet, actum & potentiam esse differentias valde oppositas? Graeca commentaria Philoponi & Simplicij, planiorem inuenerunt expositionem: per actum & potentiam spirituales substantias, & corpoream, vt Philoponus: aut formam, & materiam: vt Simplicius: vt sensus hic sit, an anima sit spiritualis an corporea, vel an sit materia an sit forma. Et re vera me non fugit actum & potentiam, formam & materiam, non semel apud Aristotelem significare, vt Alexander peripateticus. 9. Metaphy. abundè persequitur tamen in hoc loco vel significare spiritum & corpus, aut materiam & formam videtur admodum longè abhorrere a veritate peripatetica.

Sacer. Dionysius

Compositio generis

Angelos componi ex genere & differentia

Regressio in Philoponum

Auerois verba declarantur

Ann. Latini expositio

Contra Aegidium & Paulum

Caietani expositio

Refellitur Caietanus

Alexander de significato actus & potentiae

Quare

Dubij. 3. de claratio.

Quare aduersitas oportet Arist. 9. Metaphy. in principio, predicamēta distinxit se secundū actū & potentiam: vt, substantia quædā secundum actum dicatur, alia secundum potētiam. Itidem de qualitate & alijs prædicamentis. Cuius rei exempla non sunt difficilia. Est rosa actu, quæ verno tempore rubet: & est rosa potētia, quæ brumali tempore in rosarij virtute continetur. Est sciētia actu, quam habet consummatus philosophus: & est potentia, quæ pueri, est, aut eius qui literas nō nouit. Et sic singula aduertere poterit quilibet. Quæsierat igitur Aristot. dubio proximo, an anima sit substantia, an qualitas: opportunē tertio loco in dubium vocat, an sit substantia in potētia, an sit substantia actu. Aut si qualitas est, an in potentia, an in actu, itidem & in alijs. Et sensum hūc esse iudico Auerrois, quem S. Tho. attigit, (Etiam si breuissimē) in Commen. Quod verō Cōmen. dixit actū & potētiam esse valde opposita, planissimē intelligas sermonem distare: scilicet, plurimum inter potētiam & actum: vt, distat plurimū inter rosam quæ in potētia adhuc iacet, & rosam quæ est actu. Etenim illa nondum rosa est, hæc autem rosa est. Et hæc distantia est, vt inter id quod est simpliciter tale, & secundum quid tale. Etenim rosa, quæ est in potētia, est rosa secundum quandam rationem, id est, rosa potestate: quæ verō actu est rosa, simpliciter est rosa: talis est oppositio inter actum & potētiam. Cæterū cum in omnibus oppositis, quæ opponuntur, sunt simpliciter talia, aut non talia: vt, contradictio est inter illud quod est simpliciter homo (exempli gratia) & quod simpliciter non homo. Et contrarietas, inter illud, quod est album simpliciter & nigrum simpliciter. Tu quoque cætera exempla adhibito. At verō, quæ distant secundum actum, & potētiam, non sunt ambo simpliciter talia. Nam rosa, quæ est in potētia, est rosa secundum quid (vti prædictum est.) Hac sanē ratione non sunt de genere istorum oppositorum. Quod verō dicuntur valde opposita, sic accipito, id est, valde distant esse in potētia tale, & in actu. Et hæc bene considera, quia in hac re oscitant interpretes. Nunc particulam tex-

Actum & potētiam esse opposita quid

Obserua diligentiſſime.

tus elucidemus. *Differt enim parum aliqua.* Id est, non est modica distantia inter hæc duo, vel quod anima sit in potētia, vel quod ipsa sit in actu. Considerandum autem, & si partibilis sit, an impartibilis: & vtrum sit similis speciei omnis anima, an non. Si autem non similis speciei, vtrum specie differat, an genere. Nūc enim dicentes & quærentes de anima, De humana solum videntur intendere. Auerroës Cōmen. 7. hoc dubiū (quod quartum est) Platonicum insinuare dogma credidit. Plato. enim: vt, autor est Galenus in libro, cuius inscriptio est, Quod mores animi, tēperaturas corporum sequantur, secundum Platonicam doctrinam tres dixit esse species animæ: in iecore vnam, in corde aliam, postremam in capite. Lege caput. 3. illius libri. Cicero autem, Platonis sentētiam hanc retulit lib. Tusculanarum Quæstio. primo in hæc verba. Plato triplicem finxit animam, cuius principatum, id est, rationē, in capite sicut in arce posuit: & duas partes separare voluit, iram, & cupiditatem, quas locis disclusit. Irā in pectore, cupiditatem subter præcordia locauit. Hæc ille. Quæ, vt nos luce donemus, hūc horum verborum cruamus sensum. Rationalis anima (Platone autore) in capite residēs est: vt, optima anima, optimū vendicet sibi locum. Anima sensitua, in corde præsidēs est. Cor enim appetitus animalis fons est, & origo. Vegetiua verō anima, epatis siue iecoris est. Quia in iecore credidit Plato esse vitalium operationum: vt, nutritionis, & auctōnis, principium. Platonicis huius dogmatis defensio, quam contendunt multi, hæc est, Platonem intelligēdum non de substantia animæ, vt tres sint animæ secundum substantiam in homine diuisæ: sed solum secundum operationem: vt, mentis operatio in capite fulgeat: sensus verō in corde: vegetatiuæ autē animæ in hepate. Sed qualis qualis hæc defensio sit, eam negligamus in præsentia, cum Aristotelē interim credentes, primo de Anima

Text. 7.

4. Arist. b. bium.

De animæ partitione dogma.

Cicero.

Dubium. Aristot. 5.

Error philosophorum.

Dubium. 6.

anima. tex. 90. tres esse animas (apud Platonem) in homine, secundum substantiā, locis diuersis disclusas, id est, in capite, in corde, & hepate. *Et vtrum sit similis.* Hoc quintū dubiū est, quod quærit de unitate animarum secundum speciem, neq; ab re quæsitum puta. Etenim pleriq; philosophorum omnes animas, eadem specie censuerunt: quin etiam numero, vt, animam vnā homini & bruto & plantæ tribuerēt, nisi quod in homine, optimo temperamēto humanæ complexionis, subserviente anima rationalis operationes intelligendi atq; volendi exercebat. In plantis autē obruta anima terrena plantæ complexionē, illas operationes præstare non poterat, sed solum nutritionē, auctōnem, generationem, & id genus operationes, itidem de brutis. Itaq; animarū nullam differentiam, isti admittebant: sed propter varias corporū differentias, anima vnā varia præstabat opera. De re tamen hac opulentior erit in. 2. huius fermo. Iusta ergo est Aristot. dubitatio, si animæ vniuersæ, speciei habeant similitudinem. *Si autem non similis.* Hoc est. 6. dubium quod Aristot. proponit, an concessa animarum diuersitate secundum speciem, (id quod verissimum est) nō enim anima rationalis, & brutorū animæ atq; plantarum vnā speciei assequuntur rationem. Iam ergo si specie differunt in dubiū reuocatur si differunt specie atomā, id est, specialissima solum, vt homo, & equus (si tamen anima est horū proximum genus) an genere quoq; differant animæ vt homo & lapis? *Nunc enim dicentes & quærentes.* Hoc dixit Platonem subindicās, & alios veteres philosophos, & poetas, qui animam rationalem memorantes, de cæteris animabus plantarum & brutorum modicam rationem habuerunt, etiā si Plato de omnibus meminisset (vt diximus) rationalem concedens capiti humano, sensitiuam cordi & c. Imō, vt diximus, vnā animam rationalem, cunctis viuētibus, brutis & plantis adesse solum putauerunt. Atqui secundum hoc nulla profus esset dubitatio: si animæ sunt specie similes. Porro illud in quæstionem Aristoteles vocat, vtrum certam faciat. Hic tamen locus Aristot. tacitam continet antiquorum reprehensio-

nem: quippe, inutilem rem de anima tradiderunt: arētantes sermonem in animā solum rationalem, cæteras animas negligentes. Philosophia enim quæ de anima est in omnes se fundit animas. Cauendum autem est, vt non lateat vtrum vnā ratio ipsius est, sicut animalis, an secundum vnumquodq; altera, vt equi, canis, hominis, Dei. Animal autem vniuersale, aut nihil est, aut posterius, similiter autem & si quod commune aliud prædicetur. Paulus Venetus negligēter locū hunc aduertit, exposuit enim rationē esse duplicem & cōplexam, quæ definitio est, & incōplexam, quæ est natura rei: vt, humanitas est ratio hominis incomplexa, at animal rationale, complexa est hominis ratio. Vnde putat Aristot. verba hæc de ratione incomplexa esse subaudienda: vt, hic sit sensus. An aīa habeat vnā naturam, an plures. Atqui hæc dubitatio est quinta, quam iam proposuit Aristot. Nam qui quærit speciei unitatem, naturæ quoq; unitatem exquirat. Quamobrē hæc est septima dubitatio, si anima sit donāda definitione vnā, (hic enim per rationem subaudi definitionem) vt, genus, an vt, species specialissima. Cui interpretationi ipse literæ cōtextus impēse fauet. Cauendum (inquit) est, vt non lateat vtrum vnā ratio ipsius animæ, id est, sit sicut animalis, quod nomen generis est. an secundum vnumquodq; id est, vnāquamque speciem altera, vt equi, canis, hominis & c. quæ specierum nomina sunt. in huius loci gratiam in mētem reuocemus oportet, id quod scriptum est physico. 7. text. 31. in genere latere æquiuationes. quod sanē eō dictum putā quo genus, in multas longē diuersas descendit species. Quare non est tantæ unitatis genus, quantæ species specialissima: neq; definitio generis, vt animalis tam vnā est, quam est definitio hominis sub quo contenta indiuidua in naturæ perfectionē variāt nihil. Dubitatio igitur hæc est, si definitio animæ sit vnā vt definitio generis: sub quo latēt æqui-

Text. 8.

Dubium. 7.

C uocationes

uocationes, id est, species diuersæ, an sit vna maior unitate, qua gaudēt rationes specierum. Neq; lectorem turbet, quod Aristoteles hic, inquit, vnam rationem esse Dei, inter alia exēpla Deum quoq; commemorans. Etenim certa & cōstanti veritate credendum Deum non habere definitionem essentialē: vt is, qui genere caret & differentia, sed à posteriori finiri potest Deus, vt si dixeris vniuersorū esse conditorem, vt rectē Diuus Thom. prima parte summæ. q. 3. articulo. 5. credit quāquam de hac re non exigua inter theologos cōcertatio est, quā hūc vocare non est opportunum. Quod ergo præsens locus exigit hoc est, vt dicamus Dei vnam esse rationē, & illam simplicissimam: quæ tamē neq; est ratio generis, neq; speciei, sed vniuersales transcendens. Quare Deus modo connumerat⁹ est ab Aristotele inter ea quæ vnius sunt rationis. *Animal autem vniuersale aut nihil est.* Commentator duxit verba hæc tacite torqueri in Platonem, qui introduxit idæas, vt hominem quēdam communem, quem solum dixit scibilem, & sic species alias esse formas quasdam cōmunes, in re subsistētes. Quarum solum scientia erat. Etenim indiuidua incerti sunt numeri, & interitui obnoxia. Indiuidua siquidem & generantur, & corrumpuntur, qua ratione, hominis illius communis, & plantę communis, & id genus scientiam esse concedebat. Hanc ergo Platoniam fictionem Aristoteles sæpe alibi, nunc obiter reijcit, dicens Animal vniuersale nihil est, aut posterius est (subaudi singularibus rebus) nam conceptus genericus à rebus colligitur ab intellectu: quare necessarium est, esse posteriorē rebus ipsis. Hanc autem cōmentationem sectatus est Diuus Thom. in Commentario, indicans Platonem fuisse placitum, esse quādam animam idæalem: quæ cæteris animabus particularibus erat causa, vt essent & vt cognoscerentur. Quod tamē placitum Aristoteli ait displicuisse credenti nullam esse animam idæalem separatam ab animabus particularibus. Philoponus verò in Cōmentis. Platonem ab hac iniuria asseruit. Credit enim Platonem, & Aristotelem sibi in negotio idæarum consensisse. Et

enim ait idæas Platonicas, non esse, naturas communes: sed rationes productrices, quæ in Deo sunt. Has autem rationes non semel Aristoteli concessit: & locus metaphysicus, quem Philoponus nō indicat, est. 12. Metaphi. text. 52. vbi ordinē vniuersi, ordini exercitus & ducis, contulit. Ordo nanq; exercitus totus à duce est. In quem quoq; modū & vniuersi ordo, à summo duce Deo est. Quare ratio ordinem producens in vniuersis rebus à deo est. Quæ sanè ratio productiua apud Platonem idæa est appellata. Cum quo facit id quod Apuleius in dogmatis Platonis scripsit: idæas esse formas omnium simplices & æternas, imaginesq; exemplares conficiendarum specierum. Simplicius quoq; in Commentario in 2. physicorum, ad text. 18. & 19. itidem fatetur, idæas Platonis non esse naturas communes, quod multi illi impingunt: sed esse rationes productrices atq; diuinas. Etenim si artifex ad componēdam domū, habet rationem internā, secundum quā domum fabricat, & medicus rationem secundum quam sanat: quid quod hoc in Deo concedamus? Et ex classe theologorū p̄clarissimi & sanctitate, & doctrina, theologo, Platonem benignius intellexerunt, quam Aristoteli. Etenim D. Augustinus libro de ciuitate Dei. 7. cap. 28. ait secundum has idæas (quas diximus) cælum secundum Platonem creatum esse, & libro. 83. quæstionum cap. 46. vocabulum idæarum à Platone inuētum dixit. Est autem idæa (Augustino autore) forma æterna, stabilis, & incommutabilis, quæ format, & non est formata: in diuina intelligentia contenta. Hoc sentiendum de Platonis idæis, Augustinus voluit. Et beatissimus Dionysius, in libro de diuinis nominibus cap. 5. has rationes productrices, quas Plato idæas vocat, seu causas exemplares, quia instar harū rationum diuinarum cuncta ad extra in creaturis producuntur. Ipse inq; Dionysius concedendas tradidit, in hæc verba, exemplaria esse dicimus rationes in deo substantificas rerum & singulariter ante subsistētes, quas prædestinationes Theologia vult & c. 7. creaturas ait referre horū exemplariū diuinorū imaginem, nosq; Deum cognoscere, si horum exemplarium habue-

habuerimus similitudinē. in quo sermone tria conceduntur, & traduntur de idæis. Primum, esse rationes substantificas, quia cum sint in Deo, accidētia nequeunt esse. In Deo enim nullum accidens est sed omne quod in Deo est, Deus est. Alterū est idæas esse rerū creaturarum causas exemplares: quippe Deus, vt artifex summus, vniuersa fecit secundum idæarum similitudinē. Postremum est, has idæas, esse rationem cognoscendi, quæ tria Plato idæis quoq; concessit. Iamblicus quoq; nobilissim⁹ Platonis, in Platonis simposio, has idæas rationes diuinas putat: ad quas vniuersa, à Deo conduntur. Et sic Platonem intellexit. Vt autem ego de hac re meā aperiam sententiam, quædam in Aristotele lego, quæ Platoni fauere non immeritō prudens Lector iudicabit. Tertio enim Physi. tex. 25. idæas ait secundum Platonem esse extra locum. Iam ergo non sunt idæa naturæ corporeæ: quia quod corpus est, in loco est. si autē idææ sunt extra locum, sunt igitur spirituales diuinæq; rationes. Et rursus in lib. 1. Ethi. cap. 6. refert Platonē dixisse idæas esse, in quarum inspectione homo redditur beatus. Beatitudo autem non est in contemplatione corporū, sed spiritus, maximē diuini, sunt ergo idææ spirituales: & diuinæ, & nō naturæ communes. Alioqui si inspectio naturarū cōmuniū, hominem bearet, inspectio ergo naturæ equinæ aut lapideæ hominē beatitudine donaret: quod sanè Platonem sensisse, quis credit? Cæterū sunt alia, quæ in diuersum mētem meam trahunt & fidem meam ferē compellūt: vt, per idæas naturas communes intellectas à Platone crediderim. Etenim Aristoteli. 1. Ethico. cap. 6. idæas numerorum Platonem nō recipere ait, & 1. Metaphi. tex. 29. accidentarias formas exemplaribus idæis esse destitutas, iuxta Platonem memorat. At verò diuinæ illæ rationes, nō solum sunt exemplaria substantiarum, sed numerorum & accidentium omnium. Quid quod vilissimis quibusq; rebus & indiuiduis nō dedit Plato idæas vt ipse autor est in Parmenide? sed diuinæ rationes nō solum nobilium specierum, sed vilissimarum & indiuiduarum sunt exemplaria. Huius argumenti, si quis amat

Platonis defensionem, vt soluat in hunc modum, est necessariū: videlicet, in deo esse rationes omnium & generū, & specierum, numerorum, & accidētium. Porro aliud est ratio, aliud, idæa, qua propter & si habeat rationem, non tamen idæam. Vnde Augustinus, qui huius dogmatis Platonis est interpret in libro. 83. q. loco iam indicato, diuersa putat esse rationem (quam λόγος Græci appellant) & idæam. Etenim ratio notionem significat. Deus autem omnium habet notionem: idæa verò est ratio operatrix. Quāobrem accidentium non est idæa apud Platonem, quia idæa subiecti, est accidētium idæa. Nam subiectum est id quod fit: accidētia autem simul cum subiecto congenerantur. Idcirco illorum nō computata est idæa. Id quod Diuus Thom. q. 16. 1. partis artic. postremo. moderatur dicens accidentia quæ à re sunt inseparabilia vt risibile & capax disciplinæ hæc non habere idæam propriam, præter quam hominis. Quæ verò separabilia vt scientia, quæ accidit homini, & abscedit ab homine, hæc habent idæam & est iusta censura, quia hæc non simul sūt cum subiecto, sed nouiter accedunt. Quare propria gaudent idæa secundum quam fiunt. Itidemq; & vilissima quæq;: quia sub idæa rerum nobilium computantur, hac ratione idæam illorum negat Plato, quāquam certō constet vel vermiculū idæa gaudere in deo. At verò, D. Paulus ait, de bobus Deo non esse curā priore ad Corinthios cap. 9. & vtiq; boues & vniuersa diuina cōplectitur prouidentia. Cæterū, quia de bobus curat deus, in hominis gratiā: ideo ait nūquid de bobus cura est Deo? Sic sanè & Plato, rebus vilissimis subtraxit idæas, & indiuiduis quia indiuidua sunt in gratiam speciei, & Cicero Academicarum quæstionum libro. 1. sanissimē Platonem hoc placitum intellexit, in hæc verba. Mentem volebant esse iudicem, quia sola cernebat, quod esset simplex, & vnius modi, & tale quale esset, hanc illi idæam appellabant iam à Platone nominatam. Quæ si aduertis verba mentem diuinam accipies, à Platonis nominatā idæam: vt, in quā vniuersorum habet rationes productrices. Hasq; idæas theologo vniuersi

Idæarū placitum.

Consensio Aristoteli & Platoni secundum Gracos.

Iamblicus.

Simplicius.

D. Augustinus.

D. Thomas.

D. Paulus.

Opinio autorum.

Solutio Platoni argu.

funt amplexi, ita antiqui, vt recentiores, & isti in. 2. Sententiarū libro dist. 37. multa de idæis differunt. Aristot. autem non hanc recipit intelligētiam idæarum Platoniarum: sed idæas censuit esse formas cōmunes quasdam singularibus rebus, vt humanitas quædam ab indiuiduis separata in re ipsa subsistens præter indiuidua naturam habens, est hominū idæa, & nemo hominis scientiam, assequi potest, nisi qui huius idææ notionem assequutus fuerit: vt. 1. metaph. tex. 5. Arist. ait. Itidem de aliis naturis iudicandum. Has rursus idæas, credit Aristot. apud Platonem esse causas effectrices rerū naturalium: vt, idæa rosæ rosā, idæa hominis hominē efficit, appellatq; proinde rerū species (2. de Generatione tex. 52.) quod largiatur speciem rebus particularibus. & si vera Aristoteles de Platonis idæis narrat, nihil fabulæ fingunt qd̄ superet idæarum figmenta. Etenim idæa illa hominis, est homo quidā incorruptibilis separatus à materia, vt ergo talis homo de homine corruptibili & materiæ leges seruanti prædicabitur? & sunt pleraque alia, quæ in Platonem congeruntur argumenta, quæ in hunc locum non sunt conuenienda. ¶ Vniuersa hæc quæ diximus, quædam in Platonis offensionem, alia in defensionem, si quis tacitus apud se voluet, suspensam tenebit sententiam hærens, quò tandem sit propendendus animus. At, qui cum Augustino, Cicero, & Platonis defensionem Platonicę huius traditionis magis amauerit, ego plane nihil illi refragandum duco. De his tamen hætenus: quia idæarum nunc perse qui tractatum non institui. ¶ Iam ergo ommissis multis quæ hoc loco de vniuersalibus essent ingerenda, quæ arbitror sub silētio reprimere, quia à multis proclamantur, & vulgatoria sunt, quàm istis commentariis necessaria, ad locum Aristot. regrediamur. *Animal vniuersale nihil est.* Hæc verba Themistius in paraphasi hoc modo elucidat. Genus, ait, aut mera notio est, sine euidēti soliditate aliqua: sed ex tenui subobscuraq; similitudine singulariū collecta, aut penitissimè nihil, aut quàm singularia, multò posterius: at species naturam quandam amat esse, & formam. Ex quibus verbis Aegidius di-

scernēdi inter speciem & genus causam accepit. Generis, inquit, quando conceptum formamus, conceptui non respondet in rerum natura hypostasis vna, siue natura vna. Sed tota vnitas generice notionis, in intellectu est: nihil igitur Aegidius autore genus est à parte rei. Est autem genus solum notio quædam mentis ex similitudine specierum collecta, id est, hominis, canis, equi, &c. Hæc autem *Singularia quæ apud Aristot.* mētis notio, posterior est, singularibus. Vocat aut singularia Aristot. species specialissimas, quæ quo min⁹ sunt vniuersales quàm genera, eò singularia dicuntur. Et quātum ego assequor Aegidius illò pergit, vt dicat animalitatem nō esse vnam in vniuersis animalibus, cum quo locus Aristot. 7. Physi. tex. 31. abundè facere videtur. In genere latēt æquiuocationes: igitur non est vna animalitas. At vero est vna humanitas, omnium hominū. Contra hanc tamen textus intelligentiā, fortassis quis colliget ex Porphyrio argumentum, differentia adueniens generi, constat specie, ait ille. Si vero genus non haberet vnam naturam, vnam inquā animalitatem in re subsistentem: vt, ergo ex animali & rationali fieret vna species? Præter hæc Auerroes in proœmio Physicorum Commēto. 5. genus tradidit ex omnibus speciebus suis esse cōpositum, & esse notius suis speciebus, id quod à veritate esset longè alienum, nisi genus videlicet animal vna gauderet animalitatis natura. ¶ Cæterum istis missis testimoniis, locus ipse quem manibus tractamus, Aegidij cōmentationē fati & plus quam satis de falsitate redarguit: repetamus verba textus. *Animal vniuersale nihil est & si quod aliud commune prædicatur.* Non solum ergo animal vniuersale nihil est, sed & alia communia prædicata. Homo ergo vniuersalis nihil est, & equus vniuersalis, natura ergo humana nulla est in re subsistens, si vera est Aegidij interpretatio: quod tamē ipse firmiter negat. Atqui textus hic de omnibus communibus prædicatis generalem pronūtiat sententiam, ea scilicet, nihil esse. ¶ Neq; verba Themistij puram solidamq; præferūt veritatem: generis notionē, vt animalis ex tenui similitudine singulariū à mēte collectā, etenim animalis notio, ex cō-

Singularia quæ apud Aristot.

Scotus.

munionem animalium colligitur, quæ cōmunio est, in natura sensitua. Atqui hæc cōmunio non tenuis est: imò plurimū cōmunionis habent eo qd̄ sensitua sunt. nisi velinus Themistium benigno iuuare sensu, illum per tenuem similitudinē imperfectam intellexisse. Quod sane verum est. ¶ Hac igitur reiecta expositione, qui vniuersales naturas, in rebus subsistere cōcedunt, humanitatem communem videlicet re extare fatētes, & sic de aliis naturis, putant locum hunc (vt notatum est) in Platonem latitantem habere reprehensionē. Atqui Plato idæas generis nō recipit. Aduertebat enim genus sub specie comprehendere vnde idæa speciei, hæc quoq; est idæa generis. Etenim si totum accipis, vt, totū lapidem, vnam habet idæam. Lapidis autem partes, non singulas assequuntur idæas, sed idæa totius idæa est partium totum constantium, sicq; Plato de genere & specie putat. Quamquam me non præterit Scotum in. 2. distinct. 12. q. 2. materiam contēdisse propria gaudere idæa. Id quod colligit quippè materia per se creabilis est, ergo & per se idæabilis (vt sermone hominis vtar) vnde confectum iri videtur partes (quas essentielles vocitāt) proprias habere idæas: vt, deniq; alia sit materiæ idæa, alia vero formæ, quod Plato negat. Germaniorem autem credo philosophiam totū lapidem: videlicet, vnam habere idæā & materiam, & formā, idæis diuersis nō distingui. Sed totius lapidis idæa est materiæ atq; formę idæa. Etenim hæc duo vn⁹ lapis sunt. Fortassis anima rationalis quippè quæ separabilis est à toto (quod peripatetici dogmatis esse. 3. demonstrabit liber) habet propriā idæā. At verò neq; de materia, neq; de formis aliis Scoti sermo mihi faciet fidē, sed potius fidem meam præsto Diuo Thomæ. in. 1. parte summę Theologiæ. q. 16. artic. postremo. negāti materiam habere idæā propriam, quippe materia de se non est cognoscibilis sed per formam quanquā deus materiam nō per formā, sed per essentialitatem cognoscit suam. De qua re alibi. In priora nos conferamus, vnde digressi sumus. Si Plato idæas negauit genericas, verba hæc, Animal vniuersale nihil est, non sunt aduersus Platonē: sed

Contradictio

cum Platone faciunt, qui animal idæale nusquam fatetur, quamquam fortassis quæ annectuntur verba, Et si quod aliud commune prædicatur. reprehensionē subindicare idæarum quis poterit dicere. ¶ Pura autem, & quæ sinceritatem veritatis redolet Ioānis Grammatici est *Ioann. Cramma. expositio.* huius loci expositio, qui animal, & hominem, & id genus prædicata secūdam duas pendenda esse considerationes, docuit. Quarū altera est, vt animal atq; hominem pendas vt hæc talia sunt, id est, animal vt animal, & hominē, vt hominē. Altera autē est cōsideratio, vt animal, nō vt animal sed vt genus: & hominē nō qua homo est, sed vt speciē cōsideres: quæ cōsideratio Dialectica est. Iam verò si animal vt animal est, aliqd̄ est: in rebus habēs subsistentiā itidē & homo, & quæ, huius generis sunt prædicata: vt autem dialecticam subeūt rationem, non sunt aliquid, sed nihil in rebus: nāq; generis ratio, & speciei intentio, mentis sunt contēplationes. Cui rei attestatur verbum Auerrois hoc loco: intellectus est, qui facit vniuersalitate in rebus. qui sermo verax est, nam intentiones generū & specierum secundas, vna est mens, quæ operatur & operatas apud se retinet: quia ergo huiusmodi, ipsa sola mens excogitat, animal vocitās genus, qd̄ de pluribus differentibus specie prædicatur: hominē autem speciem, quia de pluribus differentibus numero: obseruās hæc Aristoteles ait, animal vniuersale, nihil est, id est eatenus nihil in re est, quatenus vniuersale est, id est, vt genus est, similemq; rationem in aliis vniuersalibus tenēdam docuit. Quamobrem falsus est Aegidius nō credens vnam esse animalitatem cunctis animalibus, deceptus sermone Aristote. imò vna est animalitas, alioqui vt animal esset vnū genere, & cuncta animalia hanc vnitatem seruarent etiam nihil excogitate intellectu? Huc accedat si nulla est realis vnitas animalium, sed tota vnitas est mentis excogitatio, conceptus ergo genericus fictus est vt animalis conceptus. Etenim sibi in re nihil correspondet, vt Aegidius contendit. ¶ Vniuersalia igitur, vt vniuersalia sūt, in rebus nō extant, neq; genera, vt talia aut species, sed hæc mētis sunt entia, quæ ipsa fabricantur. C 3 cat

Reditio ad textum Aristote.

Discrimē inter genus & speciem.

cat, & secū voluit, vnde aīal, q̄ animal est aut homo, non sunt posteriora singularibus imò priora secundū naturā, vt Arist. autor est in prædicamētis, sed vt sunt genera & species posteriora sunt, quia à rebus colliguntur huiusmodi secundę intentiones. Hęc de Philoponi Commentatione. Cui expositioni si fides habēda est, vt ego illi firmisimā do, patebit facile q̄ inaniter se torquent, qui vniuersalia in rebus concedunt. Siquidem Arist. hic planē confitetur animal vniuersale nihil esse, sed posterius esse singularib⁹. At superest nobis scrupulus vnus, quo collisionem quandam Peripateticam dilucidemus. Hic enim asserit vniuersale esse posterius singularibus, cum alioqui in prædicamētōrū sine & 2. Poster. ca. 10. vniuersalia esse priora singularibus facile dicat, eòque colligit scientiam esse priorem, quæ de vniuersalibus tractat, & Porphyrius huius doctrinæ nō immemor in cap. conuenientiarum, vniuersalia, inquit, sunt priora. Et sæpe alibi hoc ipsum inculcatur. Huic obiecto plana esset responsio, si idēas vniuersales, quas finxit Plato, admitteremus, quæ priores sanē sunt singularibus ipsis, quippe quę incorruptibiles sunt. 13. Metaphysi. tex. Cōm. 4. Quo loco idēas incorruptibiles & permanentes & vniuersales appellantur. Est autem in confessio incorruptibilia atq; permanentia priora esse corruptibilibus, qualia sunt singularia Porphyrio. Cum idēas tamē istę sint figmēta & cantilenæ (vt vtamur sermone peripatetico) nihil iuuat responsio hęc, nisi aliam inueniamus. ¶ Et D. Tho. 1. parte summæ Theo. quæ. 85. arti. 3. respondēs Argum. 1. Vniuersale dupliciter, ait, potest considerari. Vno modo, secundum quod natura vniuersalis cōsideratur simul cum intentione vniuersalitatis. Et enim intentio vniuersalitatis (vt scilicet vnum & idem habeat habitudinem ad multa) proueniat ex abstractione intellectus oportet q̄ secundum hunc modum vniuersale sit posterius. Alio modo potest considerari quantum ad ipsam naturam: scilicet, animalitatis vel humanitatis, prout inuenitur in particularibus: & hoc modo (ne singula referamus ad verbum) ordine generationis priora

scrupulus.

D. Tho. respō.
sio.

sunt vniuersalia singularibus: ordine autem perfectionis priora sunt minus communia communioribus, quæ omnia facile negotio explicātur. Vniuersalia quippe formaliter capta, vt habēt esse abstractū in intellectu, planē posteriora sunt singularibus ipsis. Tradidit enim Arist. 7. Physi. tex. Commenti. 20. vniuersalem cognitionem per considerationem particularium ingenerari mentibus nostris & in sine. 2. Poster. sed si vniuersalia non perpendantur secundum intentionem vniuersalitatis, sed secundum naturas reales animalitatem & humanitatem & id genus, hoc sanē modò quia Arist. dixit generationem animalis præponi ordinē naturæ hominis generationi, de generatione animalium. c. 3. libri secundi, hac ratione naturæ istę vniuersales priores sūt quàm naturæ particulares. Postremò si perfectio naturæ expendatur, cum natura ad perfectionem semper aspiret, quantum potest secundum hanc naturæ intentionem, prius est homo, quàm animal: quia minus vniuersalia perfectiora sunt vniuersalioribus. At & si hæc vera sunt, locus tamen Peripateticus præoptam offer solutionem. Nō ait animal posterius est singularibus, sed aduertenter vniuersale animal posterius est singularibus. Et si quodd aliud cōmune prædicatur haud dubium facile indicans vniuersalitatis notionem posteriorem esse singularibus rebus vnde desumpta est. De natura verò animalitatis subtrahit itidemq; & de aliis naturis de quibus loci obiecti, subintelligēdi sunt. Has igitur naturas vniuersaliores priores intellige particularioribus nō solum ordine generationis vt dixerat D. Thom. Sed iterum ordine doctrinæ, vt egregiè Commen. in prolo. 1. Physi. edisseruit tres demonstrans causas, quibus vniuersaliora in doctrinis sūt præponenda particularibus (id est, non ita vniuersalibus) & altera ipsarum est, quia notiora: altera verò vt demonstratio sit vniuersalis, & secundum q̄ ipsum. Postrema autem ne cogamur in singulis libris eadem repetere, quas modo persequi non est huius instituti.

Facili.

¶ Amplius autem si non multæ animæ, sed partes: vtrum oportet Text. 9
querere

querere prius totam animam, an partes. Difficile autem, & harum determinare quales aptę natę sint alteræ ab inuicem esse.

¶ Hoc octauum est dubium, quod admissio non multas esse animas, vt Plato fingebat: sed vnā, quærendum exponit, quis nam ordo seruādus in libro hoc, & à quo primum inchoanda disputatio ab anima tota, an à partibus eius, id est, animæ potētis. Hoc autem qđ hic Arist. vertit in dubiū nō est facilis negotij, vt expediatur: vtrinque enim vigent multa. Atqui in. 1. metaph. tex. 4. sicut res se habent ad esse, ita ad cognosci & 5. metaph. tex. 4. principia essendi sunt cognoscēdi. Anima autem cum sit principium potentiarum & operationum, ipsa petit vt initium sit doctrinæ, vt ordo hic seruetur, primum de anima traditio vniuersalis, secundo loco de anima plantali. 3. de sensitua, postremo de intellectuina. Rursum de potētis, demum de actibus. At in partem diuersam est primū de actibus, dein de potētis, postremò de animabus ipsis: à notioribus nāq; ad minus nota progrediēdum est: operationes autem notiores sunt potētis, ab ipsis ergo primò inchoanda est doctrina. Et primum de potētis animæ, quàm de anima ipsa. Nam potētis sunt simpliciores ipsa anima, & à simplicioribus prius inchoandum est. Et quia operationes ad aliquid sunt, vt sensio ad sensibile, intellectio ad intelligibile, & nihil nobis certius est nec notius obiectis ipsis: manifestius enim se offert sensibile nobis, quàm sensus, & opinabile quam opinio idcirco de obiectis primo.

Quod ab ani
ma. 1. sit or
diendum ar
gu. 1.

In diuersum
argumentum

Dilutio quæ
sio.

¶ Sed hui⁹ quæst. dilutio est, primo loco obiecta esse differenda. 2. operationes. 3. potentias, indeq; exploratum erit quidnam sit anima. Et Commen. Cōm. 10. inquit. In hoc libro à notioribus discurrendum esse ad minus nota. Notiora autem sunt obiecta, operationibus, vt probatū est. Atq; hinc aduertit differētiam inter physicas disciplinas atq; mathematicas. In mathematicis enim hic pgressus est à principiis, quæ notiora sunt, & secundum naturam suam, & quo ad nos. At verò in

physica disciplina non semper istud obseruatur, vbi familiarius est à manifestioribus nobis, ad occultiora nobis & manifestiora secundum naturam procedere. Id quod obseruatur in libro hoc.

Argu. solu.

¶ Argumenta quæ primò obieimus soluntur. Loci enim illi Peripatetici intelligendi sunt, secundum ordinem doctrinæ physicæ. Secundum enim ordinē naturæ, quod prius est, prius est cognoscibile, vt causa effectu, anima potentia, potentia verò operatione. Secundū tamen ordinem doctrinæ, non quod prius est, sed quod facilius & certius percipitur, id est prius cognoscēdum, aut discēdum. Quare est inuersus ordo quippe cum effectus sint certiores nobis causis ipsis: vt deliquium solis & lunæ certiora nobis sunt & manifestiora causis ipsis. Quod si nonnūquam acciderit id quod est prius secundum se esse manifestius quo ad nos, tunc demū ordo naturæ & doctrinæ sibi consentiunt, vt in mathematicis dixit Commētator, & aliquādo in physica disciplina id accidere confitetur. Cuius rei capito exemplum in obiectis. Obiecta nanq; sunt priora operationibus, & secundum naturam, quippe causant operationes animæ, & quo ad nos: manifestior enim est color, quàm visio: & sonus quàm auditio, intelligibile quàm intellectio: & ita in reliquis. Quam ob causam quantum ad hoc physica disciplina naturæ ordinē obseruat quāquam hoc in frequentiphilosophiæ vsu nō accidat. Tandem verba Arist. ex metaphisicis relata bifariani intelliguntur, vt se habet ad esse ita & ad cognosci, aut referuntur ad potentiam cognoscentem aut ad rem cognoscendam. Et in vtroq; sensu sincera habent veritatem. Euoluas potētias cognoscentes & facile iudicabis animā sensitiuam talem esse in cognoscendo, quale esse habet. Cognoscit enim solum ea, quæ materiæ sunt immerfa, nec abstrahere nouit ab omnibus conditionibus materiæ, quandoquidem materialis est, intellectiua verò anima spiritualis cum sit spiritualia nouit. At qui cū pondere corporis prematur in intelligendo etiā corporalibus phātasmatibus premitur. Angeli autem, quia nudissimi sunt à materia, phantasmatum sunt expertes. Verū

Ordophisica
disciplina.

Si ad rem cognoscendam referas verba illa, qui sensus est illis verbis germanior, in promptu est quid velint. Res quae est prior secundum se, prior est secundum naturam suam cognoscibilis. *Difficile autem.* Textus hic non iam dubitationem ceteris propositis dubiis aggregat, ut inquam differant partes animae. Quam quaestionem difficile ait Arist. vocat autem partes potentias animae intellectum, sensum, voluntatem concupiscibilem, irascibilem, & id genus, quae tractans Comen. inquit, quaestionem hanc planam esse in quibusdam potentiis, quae apertam habent differetiam: ut intellectus & appetitus. Ille enim verum spectat, hic autem bonum. At vero potentiam imaginatiuam non est primum discernere ab intellectu. Plerique enim cum Democrito sensum cum intellectu confuderunt, & reliqua quae sequitur quaestio, quae est ordine decima an prius de potentiis, an de actionibus, & postrema itidem an prius de obiectis, an de actibus faciles sunt in littera philosophi, quae sub hoc tenore verborum efferuntur.

Tex. 10. ¶ Et utrum partes oportet quaerere prius, an opera ipsarum, ut intelligere, an intellectum, & sentire, an sensitium: similiter autem, & in aliis. Si autem opera prius: iterum utique; dubitabit aliquis, si opposita prius his quaerendum: sicut sensibile, sensitium, & intelligibile, intellectiuo.

Litera textus exponitur. ¶ Et utrum partes, id est, potentias. Oportet quaerere prius, an opera ipsarum, ut intelligere. quod est actio intellectus. An intellectum, quod potentiam significat. Et sentire & sensitium. Similiter autem & in aliis. Subaudi, potentias & operationibus. Si autem opera prius, iterum utique, dubitabit aliquis, si opposita. Id est, obiecta, Dicuntur enim opposita, quia potentiis opponuntur & obijciuntur. *Argu. i. contra Arist.* prius his quaerendum, sicut sensibile, quod est obiectum. Sensitium, quod est potentia. Et inordinem exponitur Theophrastus.

raphra. huius lib. ut diceret, visibile notius esse visione, audibile auditione fortasse etiam intelligibile, quae intellectus. Etenim eadem ratio est de visibilibus, audibilibus, intelligibilibus. Quae omnia cum sint opposita suarum potentiarum, si sensibilia sunt notiora suis potentiis & actibus, ergo & intelligibilia. Cur ergo dixit fortasse intelligibilia sunt notiora intellectu? & rursus quid est quod Arist. in 3. lib. de anima prius de intellectu doctrinam tradidit, quae de intelligibili? Et quid est quod in 2. prius de visu, quae de reliquis sensibus docuit? quippe ordinem doctrinae violat, qui a notioribus iubet initium sumi, & comunioribus. Inter sensus autem comunior omnibus sensus tactus est. Et Avicenna lib. 6. naturalium, huius ordinis obseruator a sensu tactus ad ceteros sensus principium accepit. Et Philoponus in Com. huius loci ait in solo intellectu Arist. discrepasse ab ordine obiectorum ad potentias suas. In ceteris enim prius sensibilia quae sensus absoluit. Sed postquam ventum est ad intellectum prius, de ipso quae de intelligibili. Et rursus, quod non parua inicit dubitationem, in predicamento ad aliquid, dixit Arist. relatiua simul esse natura: ergo simul sunt cognitione. Etenim secundo metaph. text. 4. qualis est natura rei, talis est cognitio. Si igitur relatiua sunt simul natura, simul ergo sunt cognitioe. Iam vero sensibile & sensus relatiua sunt, ut intelligibile & intellectus. Quae ratione dudum appellata sunt opposita. Sensibile enim refertur in sensum & intelligibile in intellectum non ergo. 1. de obiectis quam de potentiis ut tandem dicit Arist. sed simul agere de utroque oportet.

¶ Ad haec quantum ego coniecto quia de hac re non expertus sum, quid alij senserint, dixerim. Sensibilia & intelligibilia, quantum ordo naturae continet notiora sunt sensu & intellectu. Porro quantum attinet ad nostram cognitionem, & si sensibilia sunt, notiora, etiam nobis quae sensus: intelligibilia autem non item, namque intelligibilia capiuntur a nobis per abstractionem specierum intelligibilium ab comuni materia. Prius igitur instituendum sumus in modo abstrahendi (id quod est intellectus negotium) quae intelligibilia attingere valeamus. ¶ Reor igitur hoc causam

Arist. i. de anima liso.
Arist. alia colliso.

3. Arist. de anima liso.

Responsa, i. scrupuli.

Responso ad 2

Responso ad 3

sam praestitisse Themistio haerentia. Hoc item Arist. mouisse, ut ordinem obiectorum & potentialium turbaret in intellectu & intelligibili Autore Philopono. Quod vero prius de visu, quam de tactu tradidit, hoc fuit causae quia & si sensus tactus ordine naturae notior est, quia comunior & ordine generationis prior: tamen quo ad nos & manifestior est visus, quam tactus. Atqui cum sit longe perfectior & dignitate prior, in doctrina primum illi Arist. dedit locum. Quod ultimo loco obijciatur, diluitur. Arist. enim 5. metaph. tex. 21. relatiua quaedam ait se gerere modo numeri, siue fundatur in numero, ut duplum & dimidium, alia in actione & passione, ut pater & filius, & quae huiusmodi sunt simul natura, sunt simul cognitione & simul diffinitione. Alia vero sunt relatiua, quae fundantur in ratione mensurae & mensurabilis: ut, scibile & scientia, scibile enim mensurat ipsam scientiam (humanam dico) huius generis, Relatiua natura non sunt simul nec cognitione, nec diffinitione. Id quod eleganter D. Thom. explicat. 1. part. sum. theolo. arti. 6. q. 13. sextum documentum tradens in relatiuis, ut facile dignoscatur, an sint simul natura obiectum atque potentia. Ait enim si relatiua se mutuo claudant, ita quod unum sit de conceptu alterius: & contra, tunc simul natura sunt ut pater & filius. At si unum non sit de conceptu alterius & contra, iam tunc non sunt simul natura. Quomodo se habent scientia, atque scibile: etenim & si scientia, vocet in conceptum suum scibile: ceterum scibile non trahit in conceptum suum scientiam, multa namque sunt scibilia, quorum non est inuenta scientia. Ut de quadratura circuli, Arist. extat exemplum. Quamobrem scibile, prius est, quam scientia. Scibile enim secundum suam significantiam, potentiam significat. Est namque scibile, quod sciri potest. Scientiam vero vel actum, vel habitum significat. Quare haec duo scientia, atque scibile, non sunt simul natura: quia scibile est prius scientia, quippe scibile, est scientiae causa. Porro autem si scibile actu sumatur, ut sit idem quod scitum, simul natura sunt, scitum & scientia. Etenim scientia, est sciti: & scitum scientia est scitum. ¶ Hinc iam scrutandum est diligentius

scibile prius scientias.

quod nostri argumenti solutioni subscribat: ut, inquam se habeant sensibile & sensus, intelligibile atque intellectus. Aduertendum autem Aristotelem in secundo de anima libro tex. 33. & 156. sensum multum uocum esse dixisse. Etenim iam potentiae est nomen, ut inquam significet principium sentiendi. Iam vero actum, ut sensus, idem sit atque sensio. Quod si hac secunda significantia utendum nobis modo esset, dubio procul sensus & sensibile non sunt simul natura. Prius est enim sensibile, quam sensio, & in uniuersum obiectum quae potentiae actio. At vero si sensus uocabulum sit potentiae, tunc ordo prioris inter haec duo grauius inuestigatur. At qui si memoramur Arist. in praedicamentis dixisse, sensibile esse prius sensu, (& est sermo de potentia sensifica) nihil dubij supererit. Probat siquidem esse prius: nam sublato sensibili, nullus esset sensus: non tamen sensu sublato sensibile submouetur. Itidemque, de intellectu dictum puta. Lucret per haec argumenti solutio, haec enim sensibile & sensus non sunt simul natura. Prius est enim sensibile, quam sensus. Quae propter prius Arist. docebit de sensibili, quam de sensu, intelligibile quoque prius quam intellectus est. Verum quia notior nobis est intellectus, quam intelligibile, in traditione Aristoteles inuertit ordinem. Et demum ratio, quae peremptoria est, probas obiecta priora potentiis, haec est. Quod obiecta, ut color, sonus, sunt ut agentia, sensus ut patiens: nunc autem actus est potentia prior. 9. Metaph. tex. 13.

¶ Videtur autem non solum quid est cognoscere, utile esse ad cognoscendas causas accidentium substantiis, sicut in Mathematicis quid rectum, & quid obliquum, aut quid linea, & planum ad cognoscendum quot rectis trianguli anguli sunt aequales: sed & e contrario accidentia conferunt secundum magnam partem ad cognoscendum quod quid est. Cum enim habemus red-

Text. II.

dere secundum phantasiam de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus: tunc & de substantia habebimus dicere aliquid quam optime, omnis enim demonstrationis principium, est quod quid est.

Quare secundum quascunq; definitiones non contingit accidentia cognoscere, sed neq; coniectare de ipsis facile: manifestum q; dialectice dicta sunt & vanè, omnes.

Undecim dubia Aristo. paulò antè de promptis quæ huius scientiæ negotium arduum esse docuerunt. Nunc verò & de alio meminit hic textus, id quod non leuè momentū habet, neq; exigui sudoris est, in hac scientia, id est operationes animæ exquirere: & quas hic accidentia, vt supra vocat. Physico. autē has inquirere necessariū est. Nam & si mathematicus, vt geometra prius ipsum, quod quid est inuestiget priusq; teneat quam accidentia, vt quid rectum, quid curuum, vt cognoscat an triangulus habeat tres angulos æquales duobus rectis id quod est proprium accidens trianguli. At in philosophia naturali primū accidentia sunt conquirenda: quæ indiculum sunt substantiæ, ad definitionem substantiæ assequendam deducēt. Aduertas rursus cum Cōmen. Auerroë, & Themistio accidentium quædam esse remota admodum quæ naturam rei de longinquo conueniant, nec attingāt tamē, vt sunt albedo, nigredo, calor, frigus & id genus, quæ communia sunt mixtis substantiis omnibus. Et hæc non conferunt ad tenendam substantiam rei. Alia verò sunt accidentia, quæ sunt substantiæ vicina, quæ ferè substantiam attingunt, quippe ad substantiam consequuntur, vt disciplinabile hominis substantiam consequitur rectum, vel curuum lineam, par vel impar numerū, & id genus. Hæc ergo accidentia sunt quæ rei substantiam indicant, quæ qui nouerit, patentem habet viam inuestigandæ definitionis. Aduertas hic oportet, accidentia omnia, siue remota, siue pro-

xima, in substantiam nos deducere. Accidens enim quodlibet in substantia est. Quapropter qui nouit accidens, substantiam nouit. Intellectus enim primo impetu non se fert in substantiam nudam, sed in substantiam accidentibus inuolutā. Quidam autem hoc perscrutantes dixerunt, vt virtus æstiuata ouis ab speciebus lupi visibilibus sibi cōparat species quasdam inuisibiles inimicitie lupi, ita & oblato intellectui phantasma te compositi ex accidente & substantia. Non enim accidens solū offertur intellectui vt albedo aut nigredo. Hæc enim abstrahere nescit phantasia à propriis subiectis. Ideo quod phantasia ostēdit menti, est albū aut nigrum in cōcretis, & sub illa ostensione intellectus suavi discretiua discernit inter substantiā & accidēs, & quæ sibi coniuncta erant ostensa, ipse disiungit & priuatim sibi colligit conceptum substantiæ & priuatim conceptum accidētis. Id enim, in quo recipitur accidens, substantiam vocat, accidēs verò formam inhærentem. Et hoc sanè dictū est. Sed verba Aristo. de ista notitia non sunt interpretanda, quæ est notitia substantiæ in communi & ad diffinitionem cōmunem substantiæ, Substantia est quæ primo & maximè & principaliter subsistat. Fortassis ad hoc sufficeret cognoscere cōmunia accidentia, quæ pariunt confusam cognitionē substantiæ. Cæterum quod modò quærimus est, definitiones speciales & essentielles substantiæ quas cōmunia accidentia nō præstant, sed propria: vt qui fatagit diffinire Deum, vt ait Themistius, peccaret si cū Chrisippo per accidentia remota diffiniret, id est, Deus est cui aræ eriguntur, tēpla fabricantur, sacrificia immolantur, statua inculpantur. Hæc enim etiam falsis diis conueniunt, quos gentes huiusmodi celebrandi ritibus colebant. At verò si ita finias, Deus vis quædam est, quæ sempiterno agitatur mouetur, se solo omnia prænoscentis, vitæ & mortem habens in imperio, sub cuius arbitrato momēta seculi decurrunt, pro prior hæc est diffiniedī via: quia per propria accidentia methodus tota constructitur. Quem modū seruauit Arist. in inueniēda definitione loci, quā quæsiuit per motus actionē, vt ipse est autor. 4. Physico.

Deus agitatur sempiterno se mouet quia sempiterno se amat & cognoscit.

D. Thomas.

Simplicius.

fico. tex. 32. quo loco tradidit motum locale deduxisse philosophos, ad notionē loci & 8. Physicorum. plurimum curat per motum primum, motorem primum inuenire, & formas nouit physicus per operationes & materiā per formam: intelligentiæ motrices; orbium per motum sunt inuētæ, & illarum dignitas, ex motus qualitate, & orbis superioritate, capitur, vt quæ mouet orbem superiorem, illam digniorem censeat physicus, & sibi in hac methodo, consentit medicus, qui morbi naturam per urinā per pulsum & ægestionem dijudicat. In gratiam tamen verborum Arist. Simplicius aduertit, Mathematicam methodo esse longè differentē, à naturali: mathematici enim per definitiones essentielles linearum, & superficies sciunt proprietates linearum, quæ sunt curuum, & rectum & figurarū & sic methodus hæc recta via progreditur. At naturalis philosophus priorem habet notionem accidentium priorum quam essentiæ rei. Hoc autem quod Simplicius dixerat probat ipse: definitiones enim in mathematicis notiores sunt, quæ proprietates accidentariæ: quia diffinitia, ex quibus conglutinantur diffinitiones illæ, sunt quanta, aut qualia, quæ sensu, & imaginatione, facile cōprehenduntur: vt, rectum est cuius medium extrema non digreditur. Curuum est, cuius medium ab extremis digreditur quæ visu facile apprehenduntur. itidem linea est, quæ ex punctis causatur quod imaginatio facile capit. in substantiis verò alia ratio est: quæ cum per se non offerantur intellectui, sed accidentibus obliuētæ, accidentia primitus sunt cognoscenda, si substantiam cognoscere curæ est. Et D. Tho. in tertio libro aduersum gentes. cap. 56. rectum ordinem cognoscendi Mathematicum esse credit ab ipso quod quid est accidentia subiecti demonstrare. At verò physica methodus inueniendi ipsum quod quid est per accidentia, per accidens quidem est, & nō per se. Atqui ratio huius hæc est, quam dudum retigimus substantiam sanè per se esse intelligibilem: & prius quam accidentia: verum quia humanus intellectus nescit scandere intelligibilia, nisi primum gradum faciat in sensibilibus,

hac ratione turbatur ordo, in physica disciplina, & ab accidentibus sensibilibus ad intelligendum ipsum quod quid est substantiæ euolat humana mens.

Et vt modicum digrediamur à textu, esto argumentū primum, contra ea quæ Aristoteles, hæten⁹ enarrauit. Dixerat enim in mathematicis cognoscere, quod quid est linea, & cætera sunt principia ad cognoscendum triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis.

Cum tamen hæc sint principia remota, ad huiusmodi proprietatem trianguli demonstrandam. Restant enim principia complexa, & proxima & item incomplexa, scilicet, quid sit angulus extrinsecus, & quicuiuslibet trianguli angulus extrinsecus æqualis est duobus intrinsecis sibi oppositis. Quin imo & vehementius est argumentum: quia si ipsum quod quid est notas facit proprietates subiecti, quid est quod demonstratur in Geometria triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis. tamē locum medij non subijit trianguli diffinitio: verum vt diximus per alia principia proceditur. Præterea si physica institutio accidentia primo capit quam substantias inueniat, quare Arist. Metaphysicor. 7. text. 4. constanter asseuerat substantiam esse priorem accidentibus & tempore, natura & ratione? Si ergo priores sunt substantiæ accidentibus tempore, priores etiam sunt in cognitione. Sub hæc substantia ab intellectu capitur: accidentia autem sensu assequuntur, vt ergo per sensibilia accidentia ad substantiam intelligendam intellectus prouehetur? vt nec visus colores capiet, quia auditus sonos, ita neq; intellectus substantiam intelliget, quia sensus accidentia.

Rursum intellectus non est singularium, sed vniuersaliū aut thore. Arist. 3. de Anima. lib. tex. 10. & 11. ergo per accidentia sensibilia nō manuducetur ad intelligendū, quod quid est. Accidentia etenim sensibilia singularia sunt accidentia, alioquin non essent sensibilia. Accedit istis Aristotelē dixisse

4. physico. ipsum, quod quid est, omnē quæstionem soluere text. 31. & 2. Posterior. cap. 1. idem tradidit dicens quæstionem ipsius quod quid est, reliquas quæstiones, quia est, si est, propter quid est imbere

Argumenti vis maior. Argum. 1. Argum. 2. Argum. 3. Argum. 4. Argum. 5.

Accidentia omnia nos in substantiam deducunt.

bere. Vnde si quis super lunæ globo de-
spiceret interpositionem terræ inter so-
lem & lunam, ipsum quod quid est eccli-
psis lunæ vidisset ministrante sensu, &
operante intelligentia (sensus quidem,
non capit ipsum, quod quid est) is ergo
nullam sibi faceret quæstionem, aut de
passione lunæ quæ est eclipsabilis, aut
de existētia ipsius lune, aut de causa pas-
sionis illius, cur luna linquit lumē suū.
Igitur si ipsum quod quid est omnia a-
perit & soluit, nec solum accidentia no-
tificat, sed & subiecta, & inhætionis cau-
sam accidentis cum suo subiecto, vt lo-
co præindicato Aristot. demonstrat. Si er-
go accidentia e contrario reddunt notū
ipsum quod quid est substantiæ. Iam tūc
idē esset notius & ignotius respectu eiu-
sdem, vt facile patet colligēti, erit enim
substantia accidēte notior, & rursus ac-
cidēs notius substantia. Quinetiā nō pos-
sumus fugere, vt videtur demonstrationē
mutuam, quam vocant circularē, quam
Aristot. reiicit primo libro Posteriori. vt,
inutilem scientiis. Ostendo sequelam,
ipsum quod quid est demonstrat accidentia, vt
quod quid est eclipsis demonstrat lunā
esse eclipsabilem. Et præterea acciden-
tia ipsum quod quid est demonstrat. vt,
locus Peripateticus quem agimus ostē-
dit, ergo patēs est circulatio. Adde istis,
si propria accidentia ostendunt quod
quid est, superest quærendum, quæ sunt
illa quæ hoc faciunt. Nam quædā sunt
proprie passiones subiectorum primæ:
vt, par vel impar numeri, disciplinabi-
le hominis, aliæ verò sunt, quæ secun-
dum tenent gradum, aut quartum: vt, ri-
sibile, flebile, politicū & id genus, vtræ
igitur harum passionum demonstrabūt
quod quid est? Etenim quæ remotiores
sunt quatenus remotiores sunt, eatenus
de longinquo ostendunt quod quid est,
vt quod sit homo ciuile animal non pa-
tenter ostēdit ipsum esse rationalem. Si
verò solū passio prima id efficit hoc mi-
rabile videtur, vnicā duntaxat proprie-
tatem totum quod quid est patefacere.
¶ Et adhuc vt litera Aristot. nihil offendat
lectorem excutiamus verbum illud,
quod quid est rectū & reliqua: ipse enim
in. 7. lib. Metaphy. ipsum quod quid est
remouet ab accidentibus. metaphy. 7.

text. 2. quod quid est ait substantiam si-
gnificat. Quare nec linea, nec planū ha-
bebunt ipsum quod quid est, sed substā-
tia sola. Augētur hæc, propositionē pe-
ripateticā rursus vocantes in dubium.
Accidentia magnam partem conferūt. *Argu. 9.*
&c. Quæramus oportet, si accidentia du-
cūt nos in cognitionem, quod quid est:
quia ipsa accidentia esse nouimus, aut
non per existētiā accidentium, sed ac-
cepto quod quid est accidētis, ipsum quod
quid est substantiæ assequimur. Si primū
horum dixerit quispiam in ipso limine
peccabit. Esse enim accidētū proprio-
rum etiam si quis teneat non subinde quod
quid est subiecti tenebit. Multi norunt
hominem esse risibilem, qui planē igno-
rant, quid sit homo: sin secundum elego-
ris obiiciam continuo tibi septimū me-
taphy. cōmen. 19. accidentia diffiniuntur
per substantiam, id quod supra edocui-
mus in physica doctrina maxime verū
esse: vt, motus definitur est actus entis
in potentia, vt est in potētia, id est actus
mobilis, vt mobile est, quod si ipsum quod
quid est accidētis à substantia pēdet, qui
fiet, vt quod quid est accidentis notā fa-
ciat substantiæ finitionem? Hæc prope-
modū sunt, quæ si soluta iustis solutioni-
bus fuerint omnē maculā falsitatis à tex-
tu abstergent. Primò ergo argumento
hæc sit responsio Aristotelicam literam
non esse intelligendā, vt credat aliquis
solum illa sufficere, quæ inibi cōmemo-
rat ad demonstrandā illam proprietatē
habere, videlicet tres angulos & cetera,
sed illa proposuit exempli gratia, quæ
cum aliis necessariò faciūt ad demōstra-
tionem prædictam. Quod verò diffini-
tio trianguli supprimatur in demonstra-
tione eò fit, quo subintelligitur & vir-
tualiter ingreditur demonstrationem, &
si nō formaliter: nec putet aliquis ipsum
quod quid est, medium in demōstratio-
nibus semper esse partem demōstratio-
nis, & mediū terminū in eis, vt contin-
git in demonstratione, qua demonstrat-
ur à priore lunā esse eclipsabilem, & in
cæteris aliis multis. At in mathematicis
hoc nihil necessariū est: quippe, vt dixi-
mus, diffiniētia, ex quibus cōflatur diffi-
nitio, sunt sensibus nota, vt, circulus est
à cuius pūcto medio ad circumferētiā
omnes

omnes lineæ ductæ sunt æquales. Qua-
propter huiusmodi diffinitiones nō su-
mūtur tanquam media formalia, sed vt
virtualia: quia tāquam nota sensui præ-
supponūtur: vt, de dignitatibus & pro-
loquiis primis. Totū est maius sua par-
te: quodlibet est, aut nō est. Quæ & si nō
subseruiant in locum præmissarum, præ-
supponuntur tamen ad omnes præmis-
sas demonstrationis, Illis enim subtritis
omnis demōstrationis vigor periret, nec
Aristot. ait ipsum quod quid est semper esse
partem in præmissis demonstrationum,
sed solum ostendere accidentia propria,
esto pars, esto principium, refert nihil.
¶ Argumēto secundo dicendū secundū
ordinem naturæ substantiam esse prius
cognoscibilem accidētibus. Id quod di-
xit Aristot. loco indicato textu Cōmen. 4.
Cæterum quod ibi probat Aristot. solum spe-
ctat in ordinem naturæ quæ metaphysi-
cus obseruat, quantū pōt. Cæterū Aristot.
hic secundum ordinē doctrinæ intelligen-
dus est accidentia nobis præparare viā,
vt cognoscamus, quod quid est substantiæ,
nec collectio firma est: est prior cogni-
tione, ratione & tempore: igitur primū
cognoscitur substantia accidente. Sed
egregiè colligit substantiam suapte na-
tura prioris notionis, quam accidentia,
& hunc naturalem ordinem noster non
seruat intellectus. Etenim nobis natiuū
est, per effectas res in causas promoueri.
Quam ob causam cum accidentia sint
substantiæ quadā certa ratione effectus,
per notionem accidentium (vt Aristot. hic
est autor) nobis via paratur ad consequē-
dam substantiæ notionē. Angeli autem,
qui exuti sunt à molle corporis, & sen-
suum ministerio non egēt, non obliqua
via progrediūtur, vt nos: vt per acciden-
tia substantiæ notionem mendicent, sed
rectam obseruant viam, per substantiæ
notionem in promptu habent acciden-
tia, siue discurrant, siue non, non huius
est contemplationis. Nos verò quia sen-
sui muneribus necessariò fungimur, sen-
sus autem omnes in accidentia spectant,
hac sanè causa, per accidentia in substan-
tiæ notionem promouendi sumus. Ar-
gumento. 3. hanc exhibeamus responsio-
nem, sensus omnes exteriores substantiā
cognoscere: vt Aristot. docebit. 2. de Ani-

ma cap. 6. Porro hoc per accidens est, &
notione confusa. Etenim visus videt Pe-
trum, Ioānem, hunc lapidem, vidēdo al-
bum, aut nigrum, videt hunc lapidem al-
bum. Quamobrem etiam si sensus per se
accidentis fit: tamen per accidens substā-
tiæ est. vnde prorsus ministrari intelle-
ctui substantiæ notio potest. Et quod sen-
sus discernere nescit inter substantiam,
& accidens, hoc mēs ipsa discernere no-
uit separare & notionem substantiæ, vt
huius lapidis ab albedine lapidis & ac-
cidētibus reliquis. Sunt philosophi, qui
asseuerent, cogitatuam vim, quæ sensus
quidam interior est propriam substantiæ
habere notionem, quanquam singularē.
Itaq; cogitādi hæc vis colligit sibi huius
lapidis propriā notionē, & Petri & Pau-
li, &c. Id quod sensus exteriores assequi
non valent, nisi confusē, vt prædiximus.
Hic ergo statuatur ordo notionum. Pri-
mum sensus exterior, vt visus hunc lapi-
dem album, vel nigrum, aut alio colore
affectum cernit, & substantiam sentit sub
inuolucris accidentium, etiam si per ac-
cidens & cōfusa notione. Hinc verò per
sensem cōmunem, & alios internos sen-
sus translatio fit illius notionis, in cogi-
tandi virtutem, quæ nouit solam notio-
nem formare lapidis & propriā huic la-
pidi cōcipere notitiam & ab accidenti-
bus exuere, phantasmaq; siue speciem il-
lam huius lapidis, intellectui agenti of-
ferre, qui sua illustratiōe, species vniuer-
sales lapidis abstrahit. Et illas in possibi-
li reponit intellectu, & possibilis intelle-
ctus illis speciebus instructus, notionē
vniuersalē lapidis parit. Ad id ergo quod *Solutio Ar-*
argumētum inculcat, dicēdum notionē *gu. 3.*
auditus non prestare quidquā visui. Nō
enim habēt ordinē sed sensus notio plu-
rimū cōfert intellectui. Etenim ordinē
habent sensus & intellectus. At verò de
hac re hætenus donec liber secundus de
anima disputandi oportunitus de hoc
eodē offerat locum. ¶ Argu. 4. fateamur *Argu. 4. sub-*
interim intellectum non esse singulariū: *uitur.*
nam de huiusmodi aperiā sententiam
meā in. 3. libro. Iam ergo intellectus per
notionem vniuersalium accidētū, nō
singularium notionem vniuersalem ca-
pit substantiæ, vt affectus notione risibili-
tatis in hominis deducitur notionē: sed
&

Argum. 6.

Argu. 7.

Argu. 8.

Argu. 9.

Argu. 2. fit
saru.

Argu. 10.
mi dilu.

Motus ange-
lorum.

Argum. 3.
eneruatio.

Ordo notio-
num.

Solutio Ar-
gu. 3.

Argu. 4. sub-
uitur.

& vt materia prima quibusdam afficitur preparatoris qualitatibus, vt substantię formam excipiat: ita intellectus accidentium priorum notione ad substantię notitiam preparatur. ¶ Argumento. 5. patens est solutio. Confitemur substantiam suapte natura esse notiorē accidentibus. Sed non quo ad nostram notionē: nam priora & notiora sunt accidentia, quā substantia. Secundū ergo rationes diuersas esse idē notius & occultius alio, incōmodi nihil habet. ¶ Id autem quod argumentum sextum secum inuoluit circularem demonstrationem dānatam esse in peripatetica schola: Philoponus tractans diluit aitq; etiam si à notione accidentium reducamur in notionem substantię & contrario modo, à substantia nos in accidentium notionem deducamur: ceterum hīc non est circulus. Et enim circulus est ab eodem in idem, id quod modō nō contingit. Nam nō sunt eadem accidētia quę faciunt nobis substantiam notam, cum illis quę substantia notificat. Sed alia, vt vtamur exēplo cuius meminimus. Per motum localem inuentus fuit locus: loco iam inuento per loci definitionem, inuenta sunt accidentia alia, vt quod locus conferuet rem locatam, quod sit immobilis & id genus, quę alia sunt accidentia, & non motus. Hoc verō ex Alexandri sententia sumptū fatetur. ¶ At verō hanc solutionem exactam non arbitror neq; argumenti difficultatem repurgare sufficēter. Etenim si per risibilitatem in hominis notionem promoucor, vt iam hominem esse animal rationale vel admiratiuū nouerim, hęc eadem notio demonstrare poterit, idem accidens proprium. Itaq; idem accidens quod notificat substantiam: & per substantiam notificari potest. Aristoteles autem, qui. 1. Posterio. cap. 3. circulares demonstrationes damnat, eodem tamen lib. c. 14. illas concessit non solum in diuerso genere demonstrationis, vt quod accidens demonstrat substantiam demonstratione, quia est, sed substantię definitio accidens demonstrat demonstratione propter quid: non solum hoc, sed etiam quando vtraque demonstratio est, per causam: admittendam duxit, modō non sit idem causę genus. vt, si quis col-

ligat, deambulat vt sanetur. Hęc collectio per finalem causam est, & sanatur, quia deambulat. Hęc per efficiētem est. & 2. Posteri. c. 8. fatetur circulum dicens, oportet cōmutare rationes. & 2. Priorū cap. 5. 6. & 7. docuit aliquādo conclusiones ipsas conuerti ad probādas pręmissas, quę conclusiones ipsas probauerāt. Et Di. Tho. ad. 2. Poste. lecti. 12. vbi Arist. c. 9. circulū ostendit naturę exemplo. Ex vapore etenim fit pluuia, & ex pluuia vapor. Ipse, inquit in causis per accidens esse circulum: non tamē in causis per se, in quibus deuenitur ad vnum primum mouens. 2. Metaphi. text. 2. Sic ergo circulū in naturę actionib; quotidie experimur. vt, ex igne aqua, & ex aqua ignis. Hoc tamen per accidēs est. Etenim physicorū lib. 2. text. 44. & 53. tex. 7. tradidit ens nō generari, per se ex ente, sed ex nō ente, vt ignis ex non igne. Tamen si rem optimē cernis: non est propriē circulus in actionibus naturę, nam si ex igne. A. fit aqua. B. ex aqua. B. nō fit ignis. A. sed C. modo circulus est ab eodem numero in idē numero, & misis istis nobis sufficiat, circularem ostētionem esse admittendā, vel mutato genere demonstrationis, quia, & propter quid. Aut si ambę ostensiones sint per causam, genus causę mutetur. Et quod Diuus Thom. dixerat in causis per se non esse regressum in demonstratione, in causis per se efficientibus vera narrat: nam cōpluisionis causa per se efficiens solis calor est, materia verō aqua, cuius per se materia nō est vapor: sed materia prima, in istis causis nō est regressio. Etenim, calor solis fit ab aqua. At verō finalis causa demonstrat efficiētem. Et contra, etiam si per se sint causę vt prędiximus. Quare mutato genere causę etiam in causis per se concedenda est regressio demonstrationis. Sed de istis alibi. ¶ Argumento. 6. verba Cōmenta. cōmenta. 11. respondēt. Proprias passiones notificare ipsum, quod quid est, vel omnes vel plures. Non ergo scire necesse est omnes, sat si plures. Quāquā cum propriē passiones, quādā sint remotę, alię propinquę, istę proprius notam faciūt substantiā, quā quę sunt remotiores: vt, motus primi mobilis proprius ostendit motorem primum, quā germinatio

germinatio plātarum, aut motio elementorum aut agitatio reliquorum orbium. Quod si motus argumēto querat aliquis, si vnica tantum propria passio: hoc poterit prestare? Et mihi videor quicquid Commentator dixerit vnica (modō ea proxima sit subiecto) nobis subministrare posse notitiam, ipsius quod quid est: vt, capax disciplinę rationale ostendit. Et hoc colligo, quia hęc passio est ceterarum origo, & fons. Inde enim disultat & q̄ sit admiratiuus risibilis, flebilis & id genus. Nisi q̄ verba Commentatoris sunt Arist. ideo intelligenda sunt plures passiones esse necessarias cognitu nō ad cognoscendam differentiam vnica & necessariam alicuius rei, quę virtute est tota diffinitio: sed ad cognoscendum genus & differentiam specificam necessariam est pręaccipere & propriam passionem generis, & propriam speciei, & ita plures. ¶ Argumento. 8. Respondetur etiam si substantia, prima sit in habēdo, q̄ quid est, quippe ipsa est ens primum à quo accidentia pendent: tamen accidentia in gradu entis, quem obtinent habēt etiam suum q̄ quid est: vt, Arist. inquit metaphi. 7. tex. 13. vel. 14. Quare nihil mireretur oportet, si hīc dixerit mathematica habere, q̄ quid est. ¶ Argumento vltimo respondetur accidentia ducere nos in notitiam substantię vario modo: ex esse enim accidentis captatur substantiā esse: vt, ex effectu causam. Ceterū ex q̄ quid propriarū passionum, ipsum quod quid est substantię veniamur id quod nō contingit in accidētibus communibus, quorū & si constiterit ipsum quod quid est, notitia substantię non commonstrabitur. Quod vero argumentum colligit, ipsum q̄ quid est, proprię passionis petendū esse à substantia, hoc nos negamus, necessariū esse scire primum quod quid est substantię ad cognoscendum, q̄ qui dem propriarū passionum vel ceterorū accidētium. ¶ Poterit etiam quispiā scire quid est disciplinabile. i. capax disciplinę & si ipsum lateat, qd sit homo. Quod verō accidēs per additamentū diffinitur, id est, per subiectū, non semper oportere, sermo superior palām fecit. Quamq; ad huiusmodi finitionem per additamentū, satis erat substantiā pręnosse, quātū

ad si est, & si nō quātum ad quid est. forsatis tamen in mathematicis non possumus cognoscere hęc passionem numeri, numerus par vel impar, nisi pręcognito quid numeri. Hoc tamen non seruit proposito physico. Quę oīa & si absoluerim tenēt me adhuc verba Arist. Quid est q̄ dixerit. Accidētia magnā partem conferunt ad cognoscendum, quid substantia sit, & abstinerit ne, penitus cōferunt, diceret: cum liberē id potuisset pronuntiare: diximus nempe, humano intellectui nullā constare methodum ad diffinitionem istam per agendam: excepta hac de qua facta sunt verba: nisi velit aliquis per magnū totum subintelligi. Reliqua autē verba huius textus videlicet: *Cum enim habemus reddere &c.* facile ex prioribus dignoscet quilibet & quonam modo omnia, vel plura accidentia sunt necessaria: per phantasiā autem cū Philopono cognitionem planam & apertam intellige propriorum accidentium. Argiopylus autem latino est vsus vocabulo, transferens hoc modo. Nā tū per imaginationē de omnibus aut pluribus &c. Ceterū quid velit hic imaginationis docuit Philoponus vt prędixi. *Quare secundum quascunque definitiones non contingit accidentia cognoscere sed nec coniectare &c.* Et planioribus verbis hoc est, qd significat, definitiones, ex quibus capere non possumus certam notitiam accidentium, vanę sunt: qui locus nō est vnde cūq; facilis. Quę vt absoluamus, est tantillū diuagandum, vt sensum legitimum, eliciamus. Et certē (ni fallor) locus hic à paucis quod ego sciam est excussus exacte. Quin interpretes expositionē dissimulauerunt, potius quam adiecerunt. Et q̄ locus iste textū 16. qui sic habet, Differentē autem diffinitiet physicus &c. in grauitate dubij sibi cōciliat, & vterq; vtriusq; desiderat operā, ne intēpestiue huc referatur, eū oportune illuc referemus. ¶ Libet autem incepto Arist. loco nonnulla adicere, quibus prędicta elucescant. Arist. igitur dixit, Accidentia magnā partem conferre &c. Quod nos de propriis accidentibus intelleximus. Cōmunia enim accidentia, vt album, nigrum &c. Non promouent humanam mētē in notionem essentię. Aduersum hęc insulsi alios creaturę

Argumēti. 5. dilutio.

Argumētū. 6. resolutio.

Argu. 8. solutio.

Argu. vlt. solutio.

Contra pręcedentē solutionem.

Argumentum primum.

creaturæ manu ducunt, ut diuinitatis notionem assequamur, ut Paul. ad Roma. i. & philosophi ingenuè fatentur, ergo & accidentia: cõmunia ad cognoscendum essentiam rei conferunt. Id quod interpretes negant. Sed probo collectionem. Etenim longè amplius distant creaturæ à Deo quàm accidentia cõmunia, à substantia rei. At ne cui hoc argumentum imponat, aduertat oportet: Diuini Dionysium. 7. cap. de diuinis nominibus inuestigandi dei per creaturas, triplicè dixisse methodum, aut per remotionem videlicet cõmunitarum vicia à Deo remouemus ut interitum, languorem & id genus. Aut per attributionem. Quando scilicet præclara quæ in creaturis aduertimus in Deo esse concedimus. Aut per causalitatem. Quando hæc quæ cernimus autorem habere clamant. Hæc autè vniuersa non instituunt nos in definitione essentiali Dei: quia neque Deus illam habet, neque si haberet, tantæ rei inueniendæ fat essent. Sed solùm instituunt in notione quadam diuinitatis imperfecta. Sic quoque eadè methodo utendum in negotio cõmuniũ accidentium. Etenim illa notificat substantiam per remotionem: quippe, accidens inest, substantia non. Per attributionem. Siquidem si accidens est ens, quid quod substantia sit per causalitatem, quia substantia est accidentium causa, tamè hæc omnia non pariunt notionem substantiæ perfectam. Rursum interrogabit aliquis cur Aristot. hic nihil meminit de accidentibus propriis, sed simpliciter dixit accidentia multum conferre, sed propria accidentia supra vocauit secundum accidentia & non accidentia. Et tertio argumento contra hæc colligat aliquis accidens præstare nõ posse substantiæ notitiam. Etenim nihil poterit quidquã se præstantius producere, ut ergo notitiam substantiæ pariet notitia accidentis? Quando quidem hæc indignior illa est. Ad hæc tamè, & si non admodum se insinuat solutio tentabimus ut cunq; respondere. Primo argumento dico, iam liquida est responsio verum ad formam fatendum esse cum diuo Dionysio tres gradus illis, tanquam methodum diuinæ notitiæ conciliandæ esse recipiendos, quorum dilucidationem aliquando si Christus inuenit in lucem dabimus. At

que subinde totidem gradus obseruare ad notitiam substantiæ, & si philosophis non sunt in cõsuetudine, quod ego viderim à vera tamen philosophia nõ abhorret. Ceterum gradus hos vsurpabis, sanè ad substantiam in cõmuni & generalissimè inuestigandam: qui tamen nõ satis tibi essent, si illis putares abutendum, ad definitiones substantialiũ specialiũ consequendas, ad quas penetrandas seruiet tibi passionibus, propriè & iustè, ut singula aptentur singulis, accidentia cõmunia seruiat substantiæ cõmuni, & accidentia propria substantiis in particulari famulentur. Quare nihil nocens peritioribus, arbitrator hunc locum de accidentibus absolute esse intelligendum, nec restringendum esse ad accidentia propria. Audio iam obstrepentes & reclamantes mihi lectores, obicietes mihi Græcos & Latinos, quos nos in cõmentatione etiã sumus sequuti, quibus est in confesso, verba Aristotelica, accidentia conferunt &c. ad propria esse coarctanda, accidentibus communibus expulsis. Verum, ut cepi dicere, horum autorũ expositio nõ cogit plusquã argumeta mea. Obiciat aliquis substantiam communem non habere quod quid. Non enim habet genus & differentiam. Atque Aristoteles hic loquitur per accidentia inueniendum esse quod quid est substantiæ. Textitur sermo de substantiis specialibus, ut sunt homo, aut equus, & de propriis accidentibus ipsarum. Eodem accedit exemplum peripateticum illud aspirare, ait enim per quid rectum & quid planum triangulum habere tres, demonstrabile esse. Iam verò triangulum habere tres, propria affectio trianguli est: vnde propriis accidentibus verba Aristotelica congruere cuiquam videbitur. Porro autem isthæc non te morentur, ne mecum Aristotelè intelligas. Scito etenim substantiam in cõmuni, & si nõ habeat quod quid est, ut habet homo aut equus, habet tamè suo gradu & modo, quod quid est: ut de accidentibus iam retulimus, & generatim est hic sermo habitus de quod quid est: & nõ de quod quid est propriis sumptis, ut superior nostra traditio habet. Exempla autè quilibet nouit ex Aristotele non eò proponi quo regulæ sint doctrinæ. Sed ut doctrinæ manifesta

Obiectu.

Argumentum secundum.

Primi argumenti ad formam solutionis.

lib. i. Priorum. c. 39. Argu. 2. per hæc nervos deponit. Arist. enim dixit accidentia non intèdents propria, quia vniuersa accidentia secundum suum gradum in notione substantiæ nos referunt ut diximus. Quod si hoc nõ te absoluit dicito per accidentia propria intellexisse. Argumentum autem postremum soluamus. Notitia accidentis potius præparat ad notitiã substantiæ, quàm huius notitiam pariat, id quod diligenter Commentator docuit. utens verbo præparandi. Ut enim materia præparatur accidentariis formis, ad formam substantiæ venturam: ita & intellectus, quasi præuis accidentium notitiis, ad notitiã substantiæ prouehitur. Et ita argumentum cessat. Et si cui placuerit adnotatio nostra, hoc Aristot. subindicans dixit, verbis illis, quæ supra nos tenebant in incerto: accidentia magnam partem conferunt, ad cognoscendum quod quid est. Non dixit totum cõferunt, sed magnam partem conferunt. Quippe accidentium notitiæ non producant notitiam substantiæ, quia magnum inter substantiam & accidens interuallum differentiæ est, sed ad illam præparant sternuntq; mentem viam. Qui inaduertenter aut oscitanter argumento respondisset negando antecedens, nihil producit præstabilius se, offerendo vulgatas instantias philosophorum. calor fundit ignem, putredo vermẽ. hic nihil ad farinam (quæ dicunt Græci.) Hic enim nõ de productione reali, sed in cognitione vertitur disputatio, vbi inuolabiliter obseruatur secundum qualitatem obiecti talem esse notitiam. Quid quod & instantiæ illatæ non infringunt argumentum! Quia fortè non sunt increpandi, qui accidens, dicunt vicem substantiæ agens, & virtute substantiæ præditum, substantiam generare. De quibus suppressus est in præsentia sermo. Antequam text. 12. operam demus text. 11. quæ hæctenus diseruimus connectere seu verbatim cõstruere animus est. Quanquam patentem ni fallor sensum eius reddidimus. verum abudans doctrina nõ nocebit. Ipsum ergo à principio repetamus. Videtur, ait, non solum quod quid est cognoscere &c. Id est, notio essentia rei est utilis, id est, necessaria, ut cognoscamus accidentium, id est, propriarum

passionum causas. Essentia enim causa est propriae passionis. *ut in mathematicis.* Necessesse est essentiam recti & obliqui prænoscere, & quid linea & quid superficies (quam vocat planum) ut hanc trianguli proprietatem sciamus: quod duobus rectis angulis, tres anguli trianguli sunt æquales. *Sed è contrario.* Id est, in philosophia naturali accidentia conferunt notioni substantiæ captandæ. *Cum enim habemus.* Id est si instituti primum fuerimus in accidentium aut plurium notione, tunc quã optimè de substantia philosophabimur: *Omnis enim.* Quippe quod quid est, est demonstrationis principium. Nam etiam si in demonstratione quia, quod quid est non sit medium, tamen in propriis demonstrationibus quæ veram ingenerant scientiam verbum Arist. verum est. *Quare* Colligit si tanta in scientia naturæ est habenda accidentium ratio definitiones per quas accidentia non demonstrantur vanæ sunt & dialecticæ.

Dubitationem autem habet & Text. 12. passiones animæ, vtrum sint oēs communes & habentis, an sit aliqua & ipsius animæ propria, hoc enim accipere quidem necessariũ est, non autem facile. Videtur autem plurimorum nullum sine corpore pati, neque agere, ut irasci, confidere, desiderare, omnino sentire. Maxime autè assimilatur proprio, intelligere. Si autè est & hoc phantasia quædam, aut non sine phantasia, non cõtinget utiq; hoc sine corpore esse.

Quæstionem hanc necessariam esse, non autem facilem hic fatetur Arist. Et difficultatis causam annectit, dicens. *Videtur autem plurimorum nullum sine corpore pati nec agere.* Id est, plures sunt operationes, quas experientia docet plurimum cum corpore iniuisse consortium cernimus: ut, irasci, quod aperte turbato corpore fit: *irasci.* confidere, quod dilatione cordis perficitur. *Desiderare.* atq; desiderare: & si desiderium minorem

ñorem habeat cordis distensionem, quia minoris boni est, quam confidere quod est ardui & vehementis boni. Et omnino sentire, est operatio foedere anime & corporis procreata. Etenim non solum tria priora, quæ sunt appetitus, actus, sed & videre & audire, quæ sunt apprehensivæ operationes, sine corpore non extant. vna tamen operatio videtur anime propria, id est, intelligere. Et quia rem disputat, nõ dixit propriam operationem, sed assimilata proprio. Siquidem vertebatur in dubium an intelligere essetphantasia quædã, id est, actus imaginandi præcipuus: aut si imaginatio non est, ita cohereret imaginationi, vt ab hac discindi sit impossibile. Quod si intelligere imaginatio excellens sit, corpori communicat vt pars toti: sin imaginationi coheret, & si corporis pars nõ sit, id est, potentia, cohærebit tamẽ corpori indivisibili separatione. Hic sermo procurrit in sequentem.

Text. 13. ¶ Si igitur est aliquod anime operum aut passionum propriũ continget utiq; ipsam separari. Si vero nullum est proprium ipsius, non utiq; erit separabilis, sed, sicut re-cto in quantum rectum multa accidunt, vt tangere æneam spherã secundum punctum: non tamen tanget hoc, separatum ipsum rectum, inseparabile enim, siquidẽ, semper cum corpore quodã est.

Appendix priorum. ¶ Quod dicit, hoc est priorum appendix. Si anima opus sibi propriũ obtinuerit, cui corporis functio necessaria nõ sit, colligas animam separabilem eoq; immortalem esse: cadẽte enim corpore illa propria operatiõe fungetur. Quare illo mortuo ipsa viuet: Si verò nulla est operatio propria, sed omnes petũt sibi corpus, vt necessarium adminiculũ, iam ipsa labente corpore, labitur: & ipso pereunte, perit. Nam si hoc cadente, ipsa stat, ociosa erit, omni operatione sublata: quod natura, nec autor naturæ Deus ferunt. Et exemplo manifestat qd, dixerat proponẽs re-

Exemplum.

ctũ & spherã æneã. Vtenim regula recta tangit spherã in puncto, aut superficies plana: ad huiusmodi tamen tactum & regulam esse in materia corporea necessarium est. Item & spherã: alioquin separata materia esset tactus imaginarius, & nõ verus tactus. Ita anima habebit operationem indivisibilem in corpore. Sed ipsa à corpore separata, vel corpus ab ipsa submotum, nulla prorsus erit vera operatio. Aut aliter sic constabit exemplum, vt non de regula sit sermo, sed per rectũ, lineam mathematicam subaudiamus: & similitudo hæc sit. Linea recta dũ est in corpore mathematico potest tangere sphericũ in puncto: quod non posset si esset separata, quia non esset. Itidẽ anima poterit suis fungi operationibus corpori physico immersa, & coniũcta id qd separata non poterit. ¶ Philoponus autẽ exemplum Arist. admodum mea certẽ sententia torfit: duplicem enim lineam finxit, & sensibile, & intelligibile, duosq; globos, siue spheras, alteras sensibiles, alias intelligibiles: ait ergo animã viuentem in corpore esse, vt rectam lineã sensibilem. Etenim corpore onusta est. Qua propter solum tangit globos sensibiles, id est, obiecta materialia. At à corpore anima abscedẽs est, tãq; linea recta intelligibilis: nihil cõmercij habens cum corpore. Et tunc tangit globos intelligibiles, id est, substantias angelicas. neq; dissentit Themistius à Philopono, sed abo. isti Græci fere conspirant in huius loci commentatione. Aegidius Romanus illis nõ indicatis (Philopono & Themistio) insultat in expositionẽ huius text. 12. Græcis istis fidẽ non præstans. Quos ego exponẽs Arist. dudum sequutus sum. Erat autem sensus. Si anima habet operationem sibi propriam, ipsa immortalis est: sin nulla operatio propria est, ipsa inseparabilis, alioqui esset ociosa. Aegidius verò hunc sensum abhorrebat ab Arist. contendit. Non enim ait, hoc agitur modo de anime immortalitate: sed Arist. animus est probare animã, tantisper dũ est in corpore, nullam habere operationẽ separata à corpore: sed neq; in actione intelligendi, in qua actione cõmunicatio est corporis, cum intelligere sit totius coniuncti. Cui sententiæ suffragari videtur

videtur, exẽplũ Arist. Vt, enim lineã rectã competit hæc operatio, tangere spherã æneã: vel aliam, non tamen sine materia quia lineã necessario est in materia vt in auro aut argẽto. Ita animã, (vt anima) operationes multæ conveniunt: tamen illæ non sine corporis consortio. Commentator autẽ Auerroes, in Græcam cõmentationẽ fere aspirat si aliqua operatio est animã, quæ neq; corpus vendicat in subiectum, neq; corpus vsurpat in instrumentum, neq; corpus vocat in obiectũ, ipsa proculdubio est abstrahibilis & separabilis à materia, & horum trium quæ Auerroes indicat duo convenire actioni intelligendi, in confesso est. Hæc enim actio, neq; in subiecto corporeo est quia in anima est, neq; eget instrumento corporeo, quia nullũ sibi à natura destinatum seu deputatũ in toto homine cernimus. Vltimũ autẽ, si intelligẽdi actio necessario fit, circa obiectũ corporeum, hoc est, quod modo Arist. vocat in dubium. Fatemur ergo Aegidio hic ex professo nõ agi de anime æternitate, verũm disputatione agitur. Et rem hanc necessariam putat Arist. hanc. s. operationem animã propriam scrutari quanq; difficile. Hinc enim anime pendẽda est immortalitas. Quare Aegidij reprehensio in præsentia non est audienda quæ vulgatam habet anxietatem apud omnes interpretes sudantes in cognoscẽda Arist. consequẽtia. Si anima habet proprium opus, ipsa seiungi potest à corpore: sin non habet, seiungi non potest, quæ consequentia multos torfit grauissimos, cuius peccatum palam est. Committitur enim fallacia consequentis, procedendo à negatione antecedentis ad negationẽ consequentis, perinde atque si colligas, est album, igitur visibile: non est album, ergo non visibile. Themistius hanc cõnexionem, de qua disputatio est, non esse necessariam dicit: verũm ita colligere cum Aristote. putat consentaneum, in possibilibus & contingẽtibus, id est, quando consequens cõtingens est antecedenti. Ea res hoc exemplo patuerit: Si nauigauerit Dion, potest contingere, vt bene & prosperẽ nauigauerit, ergo si nõ nauigauerit, nõ potest contingere, vt bene & prosperẽ nauigasse dicatur. Nõ au-

Themistij cõnexio.

tem sequitur euerso consequente, euergetur antecedens. Ergo si non potest contingere, vt bene & prosperẽ nauiget, nõ nauigare quoq; simpliciter poterit. Arist. verò sub contingẽtia cõnexionem suam fecit. Si igitur, inquit, tex. 13. est aliquid anime operũ aut passionum propriũ, continget utiq; ipsam separari &c. Aduersus Themistium vehementer argumẽtum Arist. enim tanquã necessarium consequens colligebat ex antecedente, si propria est operatio anime, anima separabilis est, & Philoponus laborat in explicando verbo contingẽtiæ, quod explicat verbũ illud significare habitudinẽ, qua anima se habet in corpus vel corpora: vt sensus hic sit. Et si anima datur, quæ perpetuò cohæreat corpori, si tamẽ illa habet propriam operationem, illa sanẽ & si perpetuò nõ separetur, potest tamen separari: quippe, secundum suã naturã separabilis est: vt, si lapis perpetuo impedimento ne deorsum laberetur, cogeretur, utiq; & si non moueatur deorsum, possibile tamen est ipsum moueri. Verum si natura spectatur nulla contingẽtia est: sed necessitas. Lapis enim secundum naturam suam, necessario mobilis est, & rursus anima si habet operationem propriam, necessario est separabilis. Cæterum non admodum video, vt fidelis sit expositio Philoponi in loco isto. Themistio credidit Commentator Auerroes, quem secutus est in exponendo hic Arist. Sed nec Themistius nec Commentator Auerroes congruunt huic loco, in promptu enim est argumentũ Arist. Si opus proprium anima habet, ipsa separabilis est. Hoc argumẽtum est, conditionalis aut vera aut falsa, si vera est, necessaria est consequẽtia, & consequens necessario colligitur & non contingenter, vt Themist. ait, si verò falsa est, iã tunc mala est cõsequẽtia, & nihil viriũ habet argu. Arist. Quẽ tamen nihil latuisse fallẽtiarum (quæ in cõsequẽtiis sepe latet.) Arist. libri, qui de dialecticis sunt, facile demonstrant. Nec occasio verbi continget, est necessaria, vt ita exponamus, vt Themistius. Scimus enim cõtingens nõ perpetuò opponi necessario: quin aliquando conuertitur cũ possibili. i. priorum. cap. 12. De necessario dicitur. cõtingens

Philoponus.

Secundũ naturam nulla est contingẽtia anima.

si non moueatur

si non moueatur

Contingere.

Aegidij explicatio.

Dua regulae physicae necessariae.

D. Dionysius

gens aequiuocè, & Physicorum. 3. contingere nihil differt ab esse in perpetuis textu Commēti. 32. quam consuetudinem & modum seruat Aristot. vocans aliquādo laxo vocabulo contingens, quod est, & temperato verbi rigore perinde est, ac si dixisset, si anima fruatur proprio opere, ipsa separari potest. Aegidius aliā inuenit explicationem, cōnexionem peripateticam esse sine labe, dicens, q̄ incōuertibilibus is colligēdi modus est idoneus à destructione antecedentis in destructionem consequentis & contra: vt, si homo est rationalis, ipse est capax disciplinae, ergo si rationis est expertus, indisciplinabilis est; quae collectionis compositio est modo Arist. Si anima habet operationem propriam, est separabilis: haec enim duo se mutuò consequuntur, & habere operationem propriam & separabilem esse. Ceterum & si in materia huiusmodi argumenta non peccent, habent tamen peccantem formam, quod nec Aristoteli hic succensendum est. Quare vt securius quid velit locus hic, tradatur & scolopulos hos declinemus rationabilius iudico Atticos expositores sectari, quorū expositionem Philoponus amplectitur in Commētario, & Simplicius idem sapere videtur. Aristoteli hic non vti constructione argumenti perimendo antecedens conditionalis. Et subinde auferēdo consequēs. Quod genus argumenti, vt dixim⁹, vitiosum est aut in forma aut in materia. Sed duas regulas physicas ap primè necessarias tradidit. Quarum altera est quorum operationes à corpore separari possunt, aut subduci, horum substantia aut natura, à corpore itidem separabilis est. Altera est, quorum operationes ita corpori adglutinātur, vt à corpore eas subducere nequeas, illorum natura inseparabilis est. Regulae istae originē habent in vetusta & philosophia. Operatio consequitur potentiam, & potentia naturam, cuius & meminit Beatissimus Dionysius libro de celesti Hierarchia. c. 11. Quapropter egregiè Aristoteles, ex separabilitate operationum colligit separabilitatem substantiae, subintelligebat enim illā sub operatiōe. Iam ergo nihil est, q̄ diuertamus in viam Pauli Veneti, qui credens Aristotelem argumentum

construxisse, ait nihil vicij esse in argumento, quippe cum Aristoteli sit aliquādo in vsu in locum subiecti sumere praedicatum & contra: vt in primo Elenchorum, Sanabatur laborans, loco huius, laborans sanabatur. Sic modò in locum antecedentis trātulit consequens, atq; loco huius si non est operatio propria, substituenda est illa. Si anima non est separabilis: & tunc demum collectio erit firma. Si anima non est separabilis non habet operationem propriam. Et fortassis, inquit, hoc dandum est vitio translationis, aut translatorum, aut scriptorum, qui non assequuti Aristotelem, peruerterunt ordinem consequentiae, qui apud Aristotelem ritum & ordinem Dialecticum obseruabat. Hoc autem cum sit gratis dictum, & citra vllum colorē, & verba Aristotelis, consentientibus Graecis & Latinis, ita habeant, & interpretes ita Latini, vt Graeci, sic legāt: nulla ratio postulat, vt Paulo fidem demus, & rursus quia Aristoteles physicorū processum seruans, ab operatione incipit: quia naturae vel animae inseparabilitas aliunde argui non potest. Quorsum ergo debuisset colligere, Si aia est separabilis, operatio est separabilis. Ergo si anima non est separabilis, nec operatio. Hinc tibi Attica explanatio commendabilior erit, si credideris mihi ceteras insufficiētes putabis. Cui tamen nonnulla sunt obicienda. Primum demus animam esse separabilem à corpore, (vt res habet) nullam inueniemus operationē illi propriam: etenim intelligere, non est animae rationalis proprium: qđ commune est angelicis spiritibus. Ad hoc tamen respondetur per operationē spirituale cōuenientē animae nō ita propriam aīa intelligas vt alteri spiritui negetur. Hoc enim fat & abundē facit cum animae separabilitate si ipsa habuerit operationē solis substantiis spiritualibus competētem. Rursus obicit alius, oculus habet operationem propriam, tamen non est separabilis à corpore, itidem auditus & reliqui sensus. Infringitur dubitatio: videre nāq; est propria operatio oculi, oculus aut non est aliqua forma simplex, vt anima, sed est compositū, scilicet, ex corpore & anima vel animae potentia. Quare quod est

1. Argum.

2. Argum.

Obiectio diuisur.

est oculo proprium, est commune & materiae corporeae oculi & formae eiusdem oculi. Postremò obiciet alter, nauigatio est operatio coniuncta naui, & tamē gubernator aut nauclerus est separabilis à naui: regula ergo philosophi falsa est. Obiectio diluitur: gubernator. vt gubernator est, à naui nō est separabilis, vt homo verò separabilis est & habet aliā operationem à nauigatione & à naui separabilem: ita anima, vt corpus administrat, coniuncta est corpori necessario, vt autem intellectualis est, separabilis est. & quia huius processum cōmentatio longinqua est, ne modū nimis excedamus, quae hic atrextēda erant, in tertium librum de anima seruemus. Iā verò summam Codicē Arist. adstruamus. tex. videlicet 12. & 13. Ait igitur. *Dubitatio autem.* Id est, quod scientia de anima praeter cetera allata difficillimam facit, est discernere animae passiones. i. operationes si omnes egent corpore vt videre, audire quae oculis & auribus celebrantur. an sit operatio aliqua quae corporis ministerio nō indiget. *Hoc enim accipere.* Id est huic scientiae necessaria est haec disputatio, non tamen prompta. *Videtur autem.* Id est, sunt quaedam animae functiones, quae corporis amant operam vt irasci. & c. At intelligere proprio videtur simile, at verò si si intelligere est phantasia, id est, imaginatio, vt dixit Democritus aut necessario colligatur cum imaginatione intelligere non separatur à corpore, quia phantasia est vis corporea. *Siquidē.* Id est si aliqua est operatio animae à corpore separabili, anima est immortalis. Si verò cōtra, omnis anima mortalis est: sed conferenda erit anima recto, quod vt rectum est tangit globum in puncto: tamē rectum est in materia, ita intelligere cōuenit & animae vt anima, tamē in corpore. Sequitur textus. 14.

Text. 14.

Videntur autem & animae passiones omnes esse cū corpore: ira, māsfuetudo, timor, misericordia, confidentia, adhuc gaudium, & amare, & odire, simul enim cum his, patitur aliquid corpus. Indi-

cat autem, aliquando quidem à validis & manifestis passionibus accidentibus nihil exacerbari aut tinnere, aliquando autem & à paruis & debilibus moueri, cum accenditur corpus, & se habet sic vt cum irascitur. Adhuc autem magis hoc manifestum: nullo enim terribili imminente: in passionibus fiunt ijs, quae timentis. Si autē sic habet, manifestum quod passiones, rationes in materia sunt.

Reuertitur in cantilenam priorem, omnēs operationes animae cōmunes esse corpori, & si in quibusdam hoc magis pateat, quam in aliis. In timore nāq; in ira, in pudore, manifestam praefert corpus alterationem, quia pudor vultum vitiat pallore primum & rursus quasi certamine quodam, vt Galenus ait de symptomatum causis libro. 5. in rubescentiā commutatur. Et timor calorē ad intima trahens in cutem pallorem infundit. Ira verò membra exteriora feruentia facit. Praeterea tanta est harum motionū cum corpore sodalitas, vt nonnulli per timorē subita morte perierint, vbi debilis cōplexio sub valido timore, cōcussa extinguitur. Alij praē gaudio supra modū pusillamines mortui sunt. At ex iratis nemo Galeno auto. & istae animae passiones pathemata vocantur. In operationibus verò, quae non sunt, vt priores, sed sunt apprehensivae potentiae, non ita se ostentat corporis alteratio: quia nō est ita vehemēs apprehensio, vt appetitus: comunicāt tamē operationes illae cum corpore, vt praediximus. Praeter haec nouam intentat rationem, qua probet operationes necessario consequi corpus: etenim tales sunt animae operationes, quales est complexio corporis, quam informat, sunt enim pleriq; qui passi iniuriā non prouocantur in iram, qui hoc accidente afficiuntur, quippe frigida sunt complexiōis, gelidique sanguinis, qui ineptus est vt ferueat iniuria accepta. Alij verò citissimi sunt ad iram, qui feruentis sunt

Galenus cū Aristot. cōsensu. Timor.

1. Argum.

Tardi ad irā.

fanguinis, aut cholericæ complexionis. Rursum, quidam dociles, alij hebetes. Dociles rursum quidam ad scrutanda cælestia mytheria, metaphysicè amantes. alij physicam, alij dialecticam, & id genus, alij sagacissimi, alij stolidissimi, alij salacissimi, alij verò temperatissimi, alij mediocres. Quorum omnium cõplexionis diuersitas in causa videtur esse. Quas itè differentias in brutis animantibus cernimus suo modo propter differentè corporum temperaturam. Et Arist. i. rhetoricorum. iuuenum, virorum & senum diuersa ingenia prosequitur propter differentem complexionem. De qua re Gale num lege in libro q̄ mores animi temperaturam corporis sequatur. Et Arist. libro. 2. de partibus. cap. 2. & 4. Subdit Arist. & argumentum alterum, quo conficiat assumptum. *Adhuc autem magis hoc manifestum &c.* Quod dicit tale est quã operatio animæ, sit à corpore pèdens, vt hoc signo expendas, melancholicos homines nulla extate causa exteriori: quia in imaginationem illorum vmbatilia præsentantur, quæ vera credunt debilitate complexionis, vt pueri mediis tenebris vmbas se videre exclamant. Aduertas tamen hic Arist. nihil probare de intellectione esse à corpore pendentem: cuius iam meminèrat à phantasia pendere: sed in passionibus, totum se dilatat & fundit. Ex quibus vniuersis corollariū ducit primum. *Si autem sic habet passiones rationes in materia sunt.* Id est definitiones istarum animæ operationum sunt per materiam exhibendæ, quippe coniuguntur corpori, & administrantur per corpus.

Text. 15. Quare, termini tales, vt irasci, motus quidam existit talis corporis, aut partis, aut potentia, ab hoc gratia huius. Et propter hæc, iam Physi- ci est considerare de anima, aut omni, aut huiusmodi.

Hic vocat terminos definitiones passionū, quas dixerat dudum rationes, vt irasci, finitio erit motus corporis, aut partis corporis vt cordis vel sanguinis feruor circum præcordia. Aut motus talis potentia, id est, irascibilis. Nam ira affe-

ctusest irascibilis, ab hac enim proficisci- tur ira in gratiã vindictæ. En tibi, vt ira habet instrumentum corporeū, vt cor: san- guinẽ verò materialẽ causam, q̄ accessus, suscitatur iras. Hæc verò causæ intraneæ: ex- tranæ autẽ est iniuria suscepta: finis est hanc iniuriam depellere: appetentia au- tem huius depulsionis forma iræ est: hu- ius autem appetentiæ irascibilis potẽtia principium efficiens est. Adhuc sanè mo- dum Latini: doctius tamen Philoponus exposuit qui sensuales animæ operatio- nes distinguit. Quædam enim per totum corpus definiuntur: vt, tactus, qui totius corporis est actus, & motus corporis, di- co viuientis, & sentientis. Aliæ verò ope- rationes non vocant totum corpus in suam definitionẽ, sed partem, vt ira, cor aut sanguinem, qui in corde: est per po- tentiam autem non intelligit cum Latini- nis, irascibilem vim, sed calidum, aut frigidum, aut ceteras qualitates de quibus in prædicamento Qualitatis, ad natura- lem pertinere potentiam dixit Arist. vt si quis definiat irã esse calidi feruorem: in corde. Quod verò ait Arist. *Ab hoc gra- tia Etius. 2.* liber Rhetoric. Arist. ostendit dicẽs esse iram appetitum appetit- utionis: propter apparentem contemp- tum, qui in se vel in suorum aliquo im- merito est. *Est ab hoc.* Id est, ab apparente contemptu, & gratia huius, id est, appa- rētis vtionis: ira enim hinc pronocatur, q̄ palam affecti sumus iniuria: & idcirco manifestam cupit vtionem. Textus lu- cidus iam est sine obscuritatis offensa. *Videtur* ait, oēs animæ passiones esse com- munes aĩe & corporis. Et collectio est: nã si corpus alteratur excitatur si corpus se- datum est illæ sedantur. Quidam enim, vt biliosi modico incitamento irascuntur, quia cito in illis est calidi successio, secus in pituitosis. Melancholici autem in *passio- nibus sunt.* Id est, timore corripuntur ex imaginatione sola terribilium. **¶** Placet aut paucula argumẽta obicere, quæ prio- rum sermonum veritatem elucident. Et primum Arist. ait. Videtur autẽ omnes passiones animæ communicare cum cor- pore. Cõtra hoc est, intelligere nihil cõ- municat cum corpore: nam hæc commu- nicatio aut est ratione subiecti aut ra- tione instrumenti aut obiecti, aut mediij, quia

quia hæc omnia corporalia cum sunt, ne- cessaria sunt vt anima ipsa operationem suam obeat aut alterũ horum; ira enim aut furor instrumentum habet corpora- le, itemq; subiectum & obiectum. Fit enim ex sanguinis calore, & in potentia irasci- bili suscipitur, & circa vilipensionem ma- nifestam versatur. Item de aliis passio- nibus appetitiuis, vt prædiximus. Opera- tiones autem sensuum exteriorum qua- tuor modis illis prioribus comunicat cum corpore, est visio quæ recipitur in subiecto corporeo, habet instrumentum corporeum oculũ, habet obiectum cor- porale coloratũ, aut lucidum, habet me- dium diaphanum. Operationes autẽ sen- suum interiorũ spirituales cum sint, sensibus exterioribus, & si non ope- rentur per medium corporale, tamen re- liqua tria habent. Imaginatio enim de corpulentis est obiectis, vt lapide, ligno &c. Et à corporea potẽtia proficiscitur, & in eadem recipitur. Cæterum media nō habet, vt sensus exteriores sensibilesq; sunt hac ratione appetitui, qui per me- dium non operatur: intellectio verò nul- lam istarum cõmunicationem cum cor- pore habet, saltem quædam intellectio, vt intellectio diuinorum. Hæc enim nul- lam communionem habet cum corpore, nec communionem subiecti quia recipi- tur in intellectu, nec instrumenti corpora- lis, quia hoc nō eget: nec obiecti, obiectum enim est Deus aut spiritualis substantia. De medio autem cõstat intellectum no- strum nō per medium operari vt sensus exteriores, visus per transparentia, audi- tur per aërem &c. Secundum argumen- tum est obicere Aristotelẽ Aristoteli. 2. etenim de anima tex. 21. loquẽs de intel- lectu, separatur autem hoc ab hoc tanq̄ perpetuum à corruptibili. id est, intelle- ctus vt æternus est ita separabilis à cor- pore caduco & corruptibili, quid ergo est q̄ hic nō separat intellectum à phan- tasia? **¶** Tertiõ colligamus corpus ani- matum poterit habere operationẽ, imò habet sæpe propriã sibi, quæ non sit ope- ratio animæ, ergo itidem & anima imò probabilius habebit operationem pro- priam. Antecedentis huius connexio plana est, corpus etenim sæpe descendit renitente anima, vt in corpore quod in-

aduertenter ruit aut labitur, in quem la- psus anima non operatur sed sola cor- poris grauitas. Anima siquidem retine- ret ruinam, contineret à lapsu corpus, si potens fuisset. Primi argumenti solutio *Diluitur ar- gu. 1.* plena hic adhiberi non poterit, q̄ mul- ta inuoluat, quæ tertio differenda sunt: nunc autem respõdetur intellectum no- strum Deũ intelligendo non habere pro- priam diuinitatis notitiam, id quod D. Dionysius in libr. de cælesti Hierarchia *B. Diony. de Dei notione.* cap. 2. cõfessus est, dicẽs in diuinis rebus negationes veræ sunt: affirmationes ve- rò nequaquam tantisq; arcanorum late- bris congruunt. Vnde & theologi acce- perunt de Deo potius quid nō sit, quã quid sit theologiam cognoscere. Iam er- go nullus est mentis nostræ conceptus, qui ita propriè diuinæ intelligentiæ ser- uiat: vt nihil creaturæ admisceat corpo- ralis. Cogita enim Deum, cogitabis ens infinitum, aut creatorem cæli, & terræ, aut possessorem vniuersorum, & semper se insinuat in cogitatione hac sensibilis creatura: nec poteris te extricare ab hu- iusmodi compedibus sensibilibus, neq; solum in diuinis intelligẽdis, hoc nobis accidit, verum etiam si mitem paramus in substantias angelicas, nisi per negatio- nes corporum agatur, fieri nō poterit vt angelus ostendatur menti nostræ. Neq; vnus est Dionysius, qui hoc tradidit, an- te eum Arist. 2. primæ philosophiæ hoc subindicans dixit, vt oculus Vespertilio- nis ad lucem solis: ita mens nostra ad spi- rituales substantias & intelligibiles, quas vocat manifestissimas, secundum natu- ras. Vespertilio enim p̄ tenebras cognos- cit lucem, & nos per negationes discur- rimus ad intelligentiam substantiarum spiritualium. Quare mēs nostra in intel- ligentia diuinorum etiã corporalia obie- cta versat: ita argumentum primum so- lutum est, nec eo infringuntur verba Ari- stotelis, intelligere aut est phantasia quæ- dam, aut non sine phantasia. **¶** Secundũ *Diluitur. 2.* absoluamus, & Paul. Venc. hoc argumẽ- tũ tractans ait intellectũ humanũ & esse separabilẽ à corpore & inseparabilẽ, inse- parabilis sanè est per elongationem. In- distans enim est intellectus à corpore hu- mano, nec vnquam ab eo recedẽs. At ve- rò separabilis est, secundum inharẽtiam.

Nō enim inhaeret corpori mēs humana. Atqui ducit solutionem hanc consentaneam esse placitis Aristo. & Commentatoris. 3. de anima tex. Cōmen. 5. Hic enim credidit intellectum, & si destituat hoc corpus humanum, aut illud: tamen simpliciter nunquā deficit ab humano corpore ipse intellectus vnus, vt patebit in tertio. Porro hęc solutio & si à multis recipiatur, vt peripatetica, ego illam sanē non recipio. Quapropter aliter respondeo. Philoponus elucidās verba illa, intelligere aut est phātasia quedā, aut non sine phantasia, prepositionem hanc (sine) trifariā esse in vsu duxit: vel enim significat q̄ nec nocet nec iuuat, vt dicimus non sine vmbra quod est in lumine corpus. Nec enim corpus, vmbra iuuatur aut læditur, vel significat necessitatem: vt, instrumenti vel alicuius alterius talis, vt Achilles se strenuum virum præstitit, at non sine lancea, quæ necessaria illi erat, vt strenuū se gereret. Aut tertio significat impedimentum, vt hyme nauigans seruatus est Petrus, at nō sine periculo. Periculum autem impedimentū est. Iam ergo (sine) in verbis Arist. significare ait necessitatē, vt hic reddatur sensus verbis istis, Si intelligere necessario pendet à phātasmate, non poterit seiungi à corpore. Hoc autē dixit Aristo. non affirmās eodē authore, sed ex hypothesi est intelligēdus sermo, qđ coniunctio (si) norat, itaq; disputatiuus vel problematicus & non assertorius est hic Arist. locus, intelligere aut est phātasia &c. Quare enerue est argumentū, quia quod hic sub disputationem Arist. dixit, non tollit locum citatum in. 2. de anima, & Philoponus credit hic manifestē Aristotelē in. 3. dixisse absq; imaginatione esse ipsā intellectiōnem, quod habebit locum differendi quando sermonis continētia illud exegerit. ¶ Tertio responsio est in promptu: corpus enim habet operationes aliquādo, quæ animæ nō sunt: istud tamen est, si consideres corpus animatū, vt corpus est solum: vt corpus tamē animatum est, nulla est procedēs operatio, quæ animæ non sit, etiam si iam falsi sumus intelligere esse operationem propriam animæ. Ipsa tamen Philosophi argumenta, quæ in litera obiicit, (quæ

etiam nos iam exposuimus) quibus contendeat operationes omnes animæ corpori esse cōnexas hoc pacto diluuntur. Corporum temperamenta magnum adferunt iuuamentum, non solum sensui, sed etiam menti. 2. etenim de anima tex. 94. molles (ait Aristo.) carne, mente sunt apti, subaudi, ad disciplinas. Itēq; & corporis temperatura si iniua, noxia satis & corpori & menti. Et istud sanē probāt Aristotelis argumenta: vt à nobis producta sunt: verum cum cernamus sæpe homines propriam libidinem & sanguinis ardores superare, iras, & incandelcētias retinere, segnitiam & pigritiam, quæ pituitosus sanguis incurrit, excutere, & id genus innumera, quæ philosophiæ studium aut Dei gratia subministrat: facile intelligemus, quā distās sit mentis natura à corporis substātia. Sed ne hęc anteuertamus, satis de hoc sermone tex. 16. qui sic habet. *Differenter autem diffinitur physicus & dialecticus vnumquodq; ipsorum vt ira quid est.* Quia multa dixerat de definitionibus formulas differentes diffiniēdi annectit modō: alterā physicam, alterā verō dialecticam. Physica per materiam, dialectica per formam. Huius loci verba exponens Themistius. c. 9. exemplo proposito finitionis domus, rē exponere curat. Quēadmodum diffiniturus domū alius, forma & ratione contentus est, hoc modo. Domus est custodia & defensio à vētis, imbribus, caloribus, frigore &c. Alius, sola materia, Domus est ligna, lateres, intrita. Erit & cui vtrumq; completi studium sit, quæ est diffinitio per formam, & materiā, domus est munitio ab ijs quæ deforis ingruant, ex tali aut tali materia composita. His tribus definitionibus constitutis in dubium vocat, quæ harum diffinitio, aut quod genus istarū definitionum physico competat, quod ve dialectico. Et soluit genus illud diffinitionum spectantium formam nudam à materia dialecticum esse, ideoque non solidum. Forma etenim sola solidum esse citra materiam nō poterit habere: sed esse rationis, & fictum, quod vanum est. Atque hac ratione vanæ dicuntur dialecticæ diffinitiones. Reliquum verō diffinitionum genus physico conuenit, diffinire per materiam, sed non sine forma.

Materia

Materia enim cessans esset & manca, nisi formæ meminerit. Etenim si physicus per solam materiam finiuisset, imperfectam cōstrueret diffinitionem. Est enim materia, natura imperfecta, nisi formæ societatem & cōmunionē habeat. Sic ergo physicus diffiniens iram, per materiam diffinit, dicens efferuescentiam esse sanguinis circa cor. Et quia hoc non satis: nam febris etiam est efferuescentia sanguinis circa cor, ad complementum huius diffinitionis addit, quæ est ex libidine reponendæ vindictæ.

Argumē. 1.

¶ Locus autem hic Aristotelis planē obscurus est & dubiorum multitudine scattens. Non enim satis cōstat etiam nobilibus philosophis, quare materiam physico concedat Aristo. dialectico formā: quasi verō dialecticus materiam expuat in suis traditionibus, qui propositionē ex prædicato, atq; subiecto cōponi concedat, & syllogisimum alterum peccantem in materia, cuius antecedens verum & consequens falsum: alium peccantem in forma, qui vitiosam habet structuram asserat & similem habet pro instantia.

Argumē. 2.

¶ Secundō. Ecquid in syllogismo præmissæ & conclusio non sunt materia, & in demonstratione, principia, ex quibus componitur? ¶ Tertio, Et rursus genus, vt materia est: & dialecticus per genus, & differentiam iubet finire, & de genere considerat, neque de differentiis solum.

Argumē. 4.

¶ Quarto, Adde siue logicus per formā, siue physicus per materiam, vtrumq; genus vanum est definitionis: siquidē neq; sola materia de re prædicatur, neq; sola forma: sed quod ex vtriusq; coalescit. Nā corpus & anima vnus est homo.

Argumē. 5.

¶ Quinto, Et secundo physicorum tex. Cōmen. 12. forma est magis natura, quā materia & Commentator secundo physico. Commento. 26. & si vtrūq; naturalis consideret, & materiam & formam: tamē de forma naturalis considerat per se, & de materia propter formā: ergo definitio quæ per formam est, hęc per se physica traditionis est, & non dialectica. ¶ Sexto, An non & mathematicus solam formā considerat triangulum, vt triangulus est & circulum vt circulus est? horum tamen definitiones quis tam confidēs est vt dialecticas & vanas dicat? Quod verō à ma-

Argumē. 6.

teria abstrahat mathematicus Aristoteles non semel docet. 7. metaphysi. tex. Cōmen. 35. ¶ Septimo, Et rursus metaphysicus, per formam formalissimē definit, qui suam considerationem omnem expurgat à materia. ¶ Octauo, Quod Aristoteles ipse, quarto phys. tex. 101. & 108. tēpus diffinit sine materia est mensura motus, secundum prius & posterius: & materiam diffinit non per materiam: esset enim abitio in infinitum. ¶ Nono, Et postremo, sexto topicorum Aristoteles celebri documēto docuit definitiones per notiora esse tradendas. Sed si physica definitiones per materiam exhibeātur, essent per ignota. Materiam expēdas quo ad nos est occultissima: quia cum sit ens in potentia, fugit nostram notitiam & multa secula latuit materiæ notitia. Plato inuenit, sed non plenē. Si autem quo ad naturam materiā consideres etiā est occultissima. Quid ergo conducit materiam in definitiones corrogare physicas, quæ nihil lucis infert sed multum tenebrarū & caliginis? Nobiliores igitur erunt definitiones dialecticæ, quæ neglecta materia formā ipsam amplectuntur. Albertus Magnus hoc primo libro de anima tractatu. 1. cap. septimo. formam duobus modis excogitat: Primo quidē modo vt ipsa pars est rei naturalis & physica: veluti, anima est pars physici viuentis. Secundo modo vt ipsa prædicatum est vniuersale à re ipsa abstractū, vt animal. Et hac ratione, hominis differentia, rationalis inquam, est forma: quia vniuersaliter prædicatur de homine. Et non solum differentia est forma, sed itidē genus: quippe, locus prædicati cum sit longe nobilior subiecti loco, ideo locus formæ censetur. Nec enim Aristo. 4. Prime philo. lib. tex. 5. metaphysicum & dialecticum idem versare genus voluit rerū: at metaphysicus omnem formā tractat, ergo & dialecticus formas rerū omnium tractabit, non vt physicus, sed vt dialecticus formas sub totius ratione considerat. In quem modum quinq; prædabilia sunt formæ nō partiales, vt formæ physica, sed habent modū totius. Nā homo totū habet: confusē tū, quod Petrus, habet: & animal totū quod homo, & ita in reliquis: dialecticus ergo non formas

Argum. 7.

Argumē. 8.

Argumē. 9.

Alber. formam duobus modis excogitat.

Propositio (sine) trifariam surpa tur.

Argumē. 3.

Molles con apti ad disciplinas.

Alber. expo-
silio resolu-
tur.

Logica defi-
nitio.

Iandoni Co-
men. inane.

naturales, sed dialecticas, & vniuersales considerat, & per has definit, per genus, differētiā, & per propriū. ¶ Verūm hæc Alberti expositio non elucidat huius dubij densam caliginem. Nam definitiones dialecticæ Arist. sunt vanæ. At si quis definirit per genus, & differētiā essentialē, nūquid vana est diffinitio? non utiq;. Per illa enim propria accidentia rei allequemur: neq; vana erit si quis per genus & propriū. Vanas nanque eoduxit Aristote. dialecticas definitiones, quod priorum accidentiū non meminerint. Ioānes Iandonus alia sibi diuerticula quæsiuit. Longicus per formam, ait, quæ vera est ipsius cōpositi, definit, non vt habet rationem partis: sed vt est tota rei quidditas. Nam hic credit materiam nō esse de quidditate rei: sed solam formam. Hoc autē Iandoni cōmentum ad rē nihil. Nam metaphysici potius est, quā dialectici de hac quidditate negocium: & si quidditatem in suam telam accipit dialecticus, dicat Iādonus, cur Aristote. dialecticæ definitiones vanæ sunt? quādo notitia quidditatis, vt supra docuimus, oēs soluat difficultates. Paulus Venet. in dubitatum habuit dialecticū, non solum per formā, sed per materiam, & denique per quatuor causarum genera definire. Nam. 4. metaphi. text. cōm. 5. dialecticus, vt metaphy. sunt artifices cōmunissimi. Vt ergo metaphysicus in quatuor genera causarū se fundit, ita dialecticus. Iam ergo dialecticus per formā definit: vt, demonstratio est syllogismus faciens sciē. Iam verò per materiam solum vt demonstratio est, ex primis veris & immediatis posterior. 1. Iam per materiam & formam: vt, syllogismus est oratio, in qua quibusdā positis, necesse est aliud sequi. 1. priorum. In qua diffinitio ne vtrumq; inuenias. Quod ergo est instituti Aristote. est, dispositiones & maxime animæ passiones differenter definirit a physico, atque dialectico. Hic per solam rationem, id est formā, animæ passionē, definit: ille verò per materiam simul quæ formam. Itaque autor hic particularem & non vniuersalem differētiā voluit in ire diffinitiois physici & dialectici. In cuius sententiam cōnuent Aristote. verba. *Differentes aut Physicus, & dialecticus*

definiunt vnunquodque ipsorum. ¶ Præfert igitur de passionibus animæ facere verba, & nō de omnibus: & si vniuersa hæc per stringis Pauli hæc sententia est in negotio passionum animæ quantum ad definitiones attinet Dialecticū & Physicum discrepare, quod hic materiā atq; formā vocat in suā definitionem, ille solam formam: vt, de ira prædixit Arist. tamen indefiniendis aliis nihil in re definitionis inter vtrumq; Physicū, & Dialecticū, discriminis est. Porro hic locus Aristote. iunctus alteri, cuius frequēter meminimus, definitiones dialecticas vanas, quod per eas propria vniuscuiusq; rei diiudicare nequimus, id est, nō possunt esse mediū in demonstratione, quæ propriè sit demonstratio. Satis indicat non de definitionibus tātum motiōnū animæ, vt Paulus iudicat: sed vniuersale intelligendū fore hoc discrimen, physice definitionis atque dialecticæ. Neq; Græci expositores aliud insinuāt, quā generaliter esse differētiā intelligendam. Vnde Philoponus physicū, atq; dialecticū diuerso modo instituire credit formā. Hic formam accipit, non vt causam alicuius rei, sed formam simpliciter: ideo definit iram esse libidinē reponendæ vindictæ, quæ est ratio iræ, atq; ob hæc causam dialecticus nihil materiæ meminit: quia formam non extendit, vt causam operationis aut materiæ, sed eoduntaxat, quod est ratio rei per quam res est. Physicus autē formam accipit, vt causam operationis physice, quam, quia præstare nō potest, nisi materiæ iungatur: propterea physicus cogitur de materia tractare. Rursum mathematicus formā abstractam à materia sensibili cōsiderat, & hac ratione formā trianguli accipit nudè, id quod physicus nō potest, formas physicas secernere à materia. Nā caro & sanguis & ossa per materiam necessariò definiuntur & forme subeunt diuersas definitiones, cuius diuersitatis materia in causa est. 2. physico. tex. 7. 8. 11. Nam alia est materia animalis, quæ est caro & os: alia est materia phialis, quæ est argentum, vel aurum. ¶ Themistius autē, loco indicato, propterea voluit, diffinitioes dialecticas vanas esse, quia forma à materia seiscia nihil habet soliditatis, i. subsistere non potest, sed

Paul. iun.

Definitiones
Physici &
dialectici.

Dialectica bi-
sariam consi-
deratur.

Dialectica
defini. quan-
do vana.

sed solum habebit esse secundum rationem quod genus entis exile est, physicus formā iungit materiæ, ideo definitio physica, vera definitio est, quæ non traditur secundum esse rationis abstractum à re, vt definitio dialectica, sed secundum esse coniunctum & reale. Etenim dialecticus artifex est rationalis, physicus verò artifex realis, ideo hic secundum rem definit, ille verò secundum rationem. Ad hunc ferè modum explanare possumus Themistij verbū, à quo sensu non abhorret Commentator Commento. 16. Porro autem huic itidem sensui occinunt indicata argumenta. Dicamus igitur dialecticam bisariam considerandam: aut quatenus ipsa sibi tradit præcepta, diuisiones, definitiones, propriūq; subiectum, (siue ens rationis, siue syllogismus sit) enucleat per partes, per accidentia propria, vt solenne est singulis scientiis. Altero verò modo, vt ipsius est vsus in scientiis realibus omnibus. Seruit enim omnibus scientiis: tradit enim methodum diuidendi, definiendi, demonstrandi, arguendi topicè, & id genus. Iam ergo secundum priorem dialecticæ considerationem, definitiones dialecticæ non sunt vanæ, sed vtilis: illæ enim ostēdunt, quod quid est subiecti, propriasq; passiones, quas dialectica de proprio subiecto demonstrat. ¶ Vt verò ipsa se fundit in alias scientias omnes, & problematicè vniuersas quæstiones scibiles in quolibet genere scibiliū disputare nouit: hac enim causa cōmunissima scientia vocatur, vt metaphysica, & si secus hæc quæ illa. Hæc enim quia de vniuersis rebus, illa verò de intensionibus, quæ omnibus rebus tribui possunt. Sub hac igitur ratione expensa dialectica definitiones habet vanas: quippe, dialecticus, per solam dialecticā scientiam demonstrare non potest proprias passiones entis naturalis, aut aliarum rerum, quia ad vtrūq; se vergit illius disputatio, & in problemata quæstiones vertit, & non per principia propria singularium scientiarum demonstrationes librat, sed per principia cōmunissima, & remotissima, suas rationes vtrinque agit, id quod Arist. dixit. 2. de genera. anima. cap. vlti. sed fortasse, verisimilior ijs demonstrat, o illa logica videtur. Logicam

appello, quia quo vniuersalior, eò remotior à propriis est, & Auerroes, primo cæli. Commento. 70. inquit. Hæc est alia demonstratio à prædictis, & est logica, scilicet, quia est ex veris propositionibus, sed non propriis, sed generalibus. Quare dialectica & si sibi retineat definitiones veras & vtilis, ostēdetes quod quid est definitōrū, per quas propriae passiones demonstrari possunt: vt, veritas, falsitas, contingentia, necessitas, possibilitas, non tantū præstat in scientiis aliis, vt solū contenta suis principiis, hoc præstare possit. Sed physicus quasi in propria domo agens: vtens formulis dialecticis diffinit: quid sit natura, quod locus, quid motus, & id genus, & propria accidentia horum ostendet. Quāobrem singulis scientiis realibus, quando se immiscuerit dialectica, formam sibi accipit, id est, rationem cōmunem & generalem, quia propria principia non nouit aliarum scientiarum, vt sunt rationes illæ, quibus Aristote. probat mundi æternitatem. 8. Physicorum. quæ cōmunes sunt, & non demonstratorie, vt multi credunt. Valet autem dialectica nō solum de forma rerum, sed de materia, de effectrice causa & finali causa differere: vnde Arist. verbum, dialecticum formam spectare, istud quidem intelligendum est: quia de vniuersis scibilibus per cōmunia disserit, sed à forma vniuersalitas sumitur, vt à materia indiuiduatio. ¶ Argumētis faciam⁹ satis. Primo, respondetur dialecticæ vt docens est definire per materiam, per formam, & si materia illa nō sit physica, de qua fit sermo intelligendus, sed per materiam dialecticā, quæ æquiuocè est materia. Argumentum secundum eadem solutione, ab soluitur. Et tertium, Argumentū quartum dilutum est: dialecticum eatenus definire per formam, quatenus forma indicat rationem communem, & generalem: est enim forma de se communis vt D. Tho. 1. parte. q. 3. artic. 2. Non quod quis falsò credat per formam quæ est pars rei solū dialecticū definire. Quinto fatemur formā perfectiorē esse naturā materia. Atqui scopum præcipuum physice institutionis formam esse. Atqui forma hæc, si physica est, necessariò materiæ iungitur. Quare definitio physica, ex vtrisque magis

Observa hæc
diligenti-
sime.

Dilutio argu-
mentorum.

Magis ab-
soluta 33

6. *argu. dilu.* is constabit, vt Aristo. in hoc textu ait. Diltorte igitur intelliges, physicū per so- lam materiam definire id quod à se alienum est. Sextò mathematicus formā circuli abstrahit, ab omni materia sensibili id quod præstabit dialecticus, quando communissima sibi vsurpat. Cæterum hoc discriminis est, quandoquidem mathematicus proprias & reales passiones circuli, trianguli, quadranguli, per propria principia demonstrat. Dialecticus autem passiones proprias intētionales, de quibus diximus, vt veritatem aut falsitatem de propositione ostendere valebit, reales verò proprietates, vt dialecticus est, non poterit nisi accipiat, aut digrediatur in principia physica, aut mathematica, & id genus principia. Et hac ductus ratione Arist. dixit definitiones dialecticas esse inutiles quippe quæ non sunt idoneæ, vt probent demonstrandis proprias rerum affectiones ideò iudicantur vanæ in realibus scientiis. Ad septimū metaphysicus diffinit per formam, & definitiones metaphysicæ, solidæ & nihil vanæ sunt, propria enim scientiarum principia ipse discernit, & negates principia ipse redarguit. Quare longo intervallo distant metaphysicus, atq; dialecticus, vt ex præhabito sermone iam facile colliges. Octauò, Arist. dixit tēpus esse mensuram motus. Atqui hæc diffinitio per subiectū est, id est motū, qui est temporis subiectū, temporis ergo diffinitio, methodum definiendi physicam nō violat. Nonò, aduertamus oportet in gratiā argumenti huius, materiā esse duplicem & proximā, quæ sensibilis vocatur: quæ est propria vnicuiq; rei, & cōmunis quæ prima appellatur. Quæ communis est omnibus generalib⁹, corruptibilibus, hæc egerrime inuenitur & occultissima est, prior verò, notior est quā definitum per illam, vt ira quæ definitur per sanguinē, minus nota est quā sanguis ipse. Hæc autem materiæ distinctio ex Cōmentatore excipitur. 2. physico. cōmen. 10. Caro autem & sanguis, & id genus vocantur secunda materia, quam nos dudum, proximam, seu materiā propriā vnicuiq; rei dicebamus, materiā ergo nudā ab omni forma sensibili nō amat physicus: vt, neque formā materiæ sensibilis expertem:

sed metaphysico hæc lampadem tradit, cuius est ipsam formā & materiā ipsam considerare. Ait aliquis. Cur Arist. dixit hanc rationem, ira est appetitus vindictæ esse formæ, quandoquidē est finis: nam finis irati hominis, est vindictam reponere. Et rursus definitionē materialem iræ dicit esse, feruorem sanguinis in corde: ira autem non ille est feruor. Primum diluitur. 2. Physico. tex. 70. Forma rei finis eiusdem dicitur. Etenim forma est rei, ratio & itē finis, & sic forma est finis, relata ad agēs inducens formā, & est forina relata ad rem, cuius est, vt forma ignea est ignis generantis finis, & geniti forma. Similiter etiam in proposito hæc definitio iræ, quæ per finem est, formalis est Aristoteli, & si per finem: quia forma & finis in idem coeunt, aut dicitur secundum priora, dixit hanc definitionē esse dialecticam Arist. quia hæc abstracte, & cōmuniter accepit appetitum recontristationis, aut vindictæ: & propter hanc cōmunitatem vocum, vocat illam definitionem per formam: nam & si dicamus spirituales substantias vindictā de iniuriis acceptis, vt de blasphemis appetere, non subindē eas iratas dicemus. Quippe ira, est passio animæ & corporis. Dicuntur ergo irasci cōmuni ratione iræ, non tamen propria quæ physica est, videlicet, ira: est vindictæ appetitus ex feruore sanguinis in corde, quæ iræ causa spiritualibus substātiis non congruit. Eatenus autem dialecticæ appellatæ illæ aliæ sunt: quia generales sunt, & causam non ostendunt propter quam res est. Et quoniam illius est causa: quia non sufficiūt in scientiis cōclusionibus demonstrandis. Quare præter illas alias oportet exquirere, & Aristote. 2. de Anima. tex. 12. ait, non solum quòd sit oportet diffinitiuam rationē ostendere, sicut plures definitiones dicūt, sed & causam inesse & apparere. Et hic locus vniuersa illustrat. Definitiones ergo, quas hic appellat dialecticas, ostendunt, quòd sit res: vt, illa definitio: ira est appetitus vindictæ. Sed hoc non satis physico, aut ~~altesi~~, nisi causam ostendant quare est ille appetitus. Quare plures dialecticæ exhiberi possunt definitiones quæ tamē in sufficientes erūt. ¶ Neq; fiden do Paulo Veneto

Dubitatio de intellectu Arist.

Plato. Arist. interpres.

Duplex definitio.

Paulus rejectur.

Veneto, qui intellexit per definitiones dialecticas sophisticas, turbatus forsità verbo Arist. dicentis eas esse vanas. Scilicet cum Arist. sit alius intellectus, & definitiones dialecticæ ostendant, id quod sophista non præstat: qui gloriam veritatis, apparentia & non subsistentia aucupatur. Valeat eius expositio. Quod autē sunt appellatæ vanæ hoc solo nomine est quod scientiam habenti non conciliant vt prædixim⁹: nisi velimus Platonē in lucē Arist. asserre. Ille enim in Menone ait definitiones dialecticas ex interrogatis ex concessis ve adglutinari vt est illa apud illum, figura est solidi terminus, & secundū illum, alia est definitio dialectica alia analytica: hæc non rogat neq; ex concessis cōponitur, sed ex sensibilibus captatur: illa verò ex cōcessis à respōdēte coalescit. Quare nō est sufficiēs definitio quia pendet ex datis in disputatione, & hoc sibi vult dialectica pro disputatione. ¶ Hæc qui germanū Arist. sensum, assequi curat adnotabit, quantū coniecto multos latuerūt & segniter interpretes hūc locum sunt assequuti nos præstitimus operam quā potuimus Lector boni æquique consulat. Quod vero. 2. loco quærebatur Arist. soluit. 1. libro Posterior. duas ostendēs definitiōes: aliā causalem, aliam identicam, quam vocant: priuatio luminis idētica est eclipsis, interpositio terræ causalis est, quandoquidē interpositio aut interuētus terreni elementi, in causa subsistit, q̄ luna deliquiū suum luminis patiat. Ad hunc prope modum iræ definitio est, appetentia reponendæ iniuriæ: definitio identica est: feruor autē sanguinis causalis est. Non enim feruescentia illa sanguinis, est ira, sed, est causa vnde ira excitatur. Et si ij qui admodum nominibus suam philosophiam infixerunt, etiam illum feruorem sanguinis dicēt iram. Cæterum absurdē ita philosophantur. Colligas iam ex omnium horum collatione definitionem dialecticam, non esse definitionem, quæ sit demonstratiōis medium in physica institutiōe, aut mathematica, aduersus Paulū Venetū, qui ita censuit & peccans est in peripatetica intelligentia. ¶ Probat autem Paulus suum placitum, definitionem dialecticam esse medium

in demonstratiōe reali sic colligēs demonstratiōe, Omnis qui appetens est vindictæ, est iracundus: omnis cholericus est huiusmodi: ergo omnis cholericus est iracundus. Quæ cōnexio nihil habet demonstratiōis, neq; enim omnis appetens vltionē est iracundus, nisi ex accenso sanguine & fele turbato contigerit appetētia, neq; necessarium est omnem biliosum esse appetentē vindictæ: sed est contingens. multi enim biliosi sunt mansueti virtutis exercitio, aut alia causa. Hæc ergo non est ostēsiō, sed argumentum per communia & remota, & nō per propria procedēs ob eamq; causam Aristoteles huiusmodi rationes dialecticas vocat in vniuersum: ergo definitio dialectica in scientiis realibus non est mediū demonstratiōis sufficiens. ¶ Clā ergo oportunum est, vt verba Aristot. elucidemus trāscursim, plana, etenim illa censeo exte nostra disputatione. Ait igitur. Et propter hæc iam physici est considerare de anima aut omni. &c. Cōmentator exposuit si omnis anima materialis est, de omni aīa tradet̄ physicus: sin quædā est immaterialis, de materialibus solum incubit physico, id quod à nobis supra est vocatum in quæstionem. Hoc autem corollarium est ad priora vt liquidò patet. Alij exposuerunt locum cū Aegidio, hoc dictum ab Arist. vt se subtraheret ab animalibus cælorum, quæ etsi materiæ adsistant, nō tamen coniunguntur materiæ cælesti illi præbentes esse physicū & organicum. Cuius rei mentionem fortē posterior noster sermo faciet. Sequitur.

¶ Differenter autem diffiniēt Physicus & Dialecticus, vnum quodq; ipsorū, vt ira quid est? Hic enim, appetitum recōtristationis, aut aliquid huiusmodi, ille aut, feruorē sanguinis, aut calidi circa cor. Horum autem alius quidē, assignat materiam, alius verò, speciem & rationem. Ratio enim, rei necesse est autem, hæc esse in materia huiusmodi, si erit. Sicut domus hæc quidem

Quidē ratio talis fuerit, quòd opor-
tamentum prohibens corruptio-
nem à ventis & imbribus & cau-
matibus. hęc autem, dicit lapides,
& lateres, & ligna. alia vero, in his
speciem, propter ista. Quis igitur
Physicus, horum? vtrum qui cir-
ca materiam, rationem autē igno-
rans, an qui circa rationem solū?
an magis qui ex vtrisque: Illorum
autem vterque aliquis.

¶ Longè discrepare in methodo diffini-
tionis physicum & dialecticum ostendit
Aristoteles. Nam physicus materiā non
negligit, vt sanguinis & cordis meminit
in definienda ira. Quorū cor est materia,
in qua ira: est enim in corde, at verò san-
guis est materia ex qua, nam ex sangui-
ne bulliente citra cor, suscitatur ira. Dia-
lecticus autem, qui est artifex rationalis,
quia opera rationis, aduertit, has ma-
terias non transfert in suas definitiones,
sed rationē rei quę vocatur forma & spe-
cies rei. Vnde definit iram esse appetitū
restrictionis, id est, reponendę iniu-
rię & vltionis. Hęc autem definitio dia-
lectica non est exacta, quia non definit
iram, vt ipsa est. Nam ira est in materia,
& ipse definit circa materiam. Vt physi-
cus quoq; si per solā materiam definiat,
non exactam construet definitionem.

¶ Quamobrem trium definitionum, quas
hic Arist. commemorat, & per materiā so-
lam, & per formā, & per vtrumq; postre-
mū definiendi genus est absolutū omni-
bus suis numeris, vt domus est cooperi-
metū ex lapidibus &c. defendens à cau-
matibus, i. a. tibus, & aliis iniuriis cęli. *Ratio
enim rei.* Hęc verba Gręcę sic habentur
ὁ μὲν γὰρ λόγος ὁ δὲ τὴν πρᾶγματ.

Philoponi le-
ctio. ¶ Et lucidē Philoponus legit. Alia enim
ratio est alia verò rei, vt sit hic sensus. Ex
definitionibus alia est ratio, & causa si-
ue forma irę, alia verò rei est diffinitio:
videlicet, substantię & materię. Quē lo-
cum interpretes alij non expēderunt: di-
gn⁹ tamē, qui exponeretur: apertē enim
docet dialecticum non rei substantię,

& entitatē (quę physicus cōsiderat) sed
rationem solitariē & nudē exquirere, ra-
tio autē hęc, vel forma vt vere subsistat.
necesse est vt materię iungatur, & hoc
est quod ait Aristote. *Necesse est autem hanc
esse in materia huiusmodi si erit, Id est, forma
physica vt sit, exigit materiam. Sicut do-
mus hęc quidem ratio talis fuerit.* Quo priora
planiora redderet recēti domus exēplo
illa inculcat ampli⁹, cuius triplicem tra-
dit definitionē, vt & metaphi. 8. lib. text.
63. esse genus diffinitionis asserit per ma-
teriā, per formam, ac per vtrāq; hęc sibi
vbi libet consentiens. Cōmen. Aueroes
tractans hunc locum ait, qui accipit ma-
teriā, in definitione & dimittit formam,
diminutē accipit. Qui verò accipit for-
mam & dimittit materiā, videtur dimit-
tere aliquod, quod non necessarium est,
sed non est ita. Sic Cōmen. 16. & probat.
Nam forma debet accipi in definitioni-
bus, secundū dispositiones, in quibus
existit. Significat verbis istis Commen-
physicam definitionem, si materiam so-
lam vendicet, esse mutilam: itemq; si for-
mam, solitariam: quia physicus formam
sibi accipit secundū dispositionē, quam
in re habet. Est autem eius dispositio, si
physica forma est, esse materię addictā.
vt forma aquę, forma carnis &c.

¶ Aegidio tres modi definiendi sunt, aut
aut per solam formam, aut per materiā,
aut per vtrumq;. Et prædictorum modo-
rum duos tradidit vëdicandos physico.
Et per solam materiam, aut per id quod
ex vtrisque coalescit. Philoponus au-
tē planē ab hac Aegidij traditione, dis-
cessit. Ait enim nullā esse artem, quę so-
lam materiam verset: quare vnā solam
reliquit Physico definiendi formulam,
per materiam formę coniūctam. Probat
autem materiam solam nulli⁹ artis esse:
quęlibet nāq; ars formam quāpiam ma-
terię imponere cupit. Discute omnes ar-
tes, non nihil formę eius, vel modicā mi-
care scintillam videbis. Etenim is qui lu-
tum ex terra miscet, qui fortasse mate-
rię solū incubere alicui videbitur, hic
formam imponit materię. Miscet enim
& componit ex aqua & terra lutū. Com-
positio autē & mixtio formę sunt ita in
reliquis. Vnde Philoponi placitū natu-
rę, & veritati cōsentire iudicabit aliquis.
Cæterum

Cæterum, hos reducere in concordiam
mihi facessit negocium non parū. Aegi-
dius enim si materiam sensibile, etiam so-
lam, det physico, vtiq; materia sensibilis
cum habeat formam, definitio illa per
vtrumq; absoluetur. Nam materiam pri-
mam solitariā, si sapit à physica ablega-
bit prouincia, quam nudē & solitariē so-
lus spectat Philosophus primus, id est,
metaphysicus. Coniecto autem (nescio
si coniectura certa erit) huiusmodi con-
trouersia hoc modo finiendam esse. Qui
definit per materiā sensibilem, & si defi-
niat per formam ipsius materię, non ta-
men censendus est, definire per formam
rei, sed per materiam. Exēplum accipe.
Definiat aliquis animal hoc modo. Est
corpus constans ex carib⁹ & ossibus,
vel aliquibus his proportionalibus. Nā
& si pisces & plerāq; alia animalia sint
verē animalia, non tamē sunt carnea nisi
equiuocē. vt Paul⁹. 1. ad Corinth. 15. Alia
(inquit) caro pecudum, alia volucrum,
alia piscium. Hęc autē definitio per ma-
teriā est, exhibetur enim per carnes per
humores, per ossa, & definitio physica
est quę & si per materiam sensibilem sit
quę forma constat naturali, tamen defi-
nitio hęc nō formā ipsā rei cōsequitur,
qualem illa substantia animata sensitiua
continet. Iam ergo scitē dixit Aegidius
geminam definitionē physico congrue-
re, si recta donetur intelligentia, altera
quidem quę est per materiam subaudi-
sensibilem: altera verò per formam, quę
est forma principalis rei, vt in definitio-
nibus duabus præscriptis facillē consta-
bit. Prima animal corpus est ex humori-
bus, ex carne, ex ossibus cōpositum. Et
altera erat, substantia animata sensitiua.
Aduertas igitur, vt in omni definitione
physica forma nunquam negligitur. etiā
si ipsa forma, quę est præcipua rei pars,
aliquādo subtrahatur. Philoponi autem
fermo, subluet, si hęc quę diximus in-
tellexeris. Nunq̄ enim ita malē sapuit, vt
materiam sensibile crederet reiciendā
à definitione physica. Sed rectē ipsam ma-
teriam primam reiecit à consideratione
cuiuslibet artificis, semper excipias me-
taphysicam. Reliqua textus patent vsq;
in locum hunc. *Illorum autem vtręq; aliquis.*
variat Philoponus à lectione cæterorū

interpretum. legit hic. *Illorum verò quę est
vtręq; aut non est aliqua quę circa affectus mate-
ria non separabiles neque in quantum separabiles.*
Verum magis assentio lectioni nostrę,
vt sensus sit illorum, id est, physici & dia-
lectici exactius definiūt qui vtrāq; rem
id est, materiam & formā capiunt in defi-
nitione. Etsi paulò mutato, ad hunc sen-
sum tradere possumus lectionem Philo-
poni, quę magis distat à Gręcō sermone: *poni.*
id est, illarum duarum definitionum, ali-
qua est melior, quę vtręq; accipit. Et quę
sequitur.

¶ Aut nō est aliquis qui circa pas-
siones materię nō separabiles, ne-
q; in quantū non separabiles. Sed
Physicus, circa omnes quęcunq;
talis corporis & huiusmodi mate-
rię operationes & passiones sunt.
Circum quascunq; autem non sunt
huiusmodi, alius. Et circa aliquas
quidem est artifex si fuerit: vt fa-
ber, aut medicus. Ipsarum autem
non separabiliū quidem, in quan-
tum autem non talis corporis pas-
siones, sed ex remotione, Mathe-
maticus. Secundum autem quod
separatę, primus Philosophus.

¶ Differētiā statuit inter physicum & *Pauli Vene-
reliquos artifices, etenim physicus vnus
est, qui cōsiderat passiones eatenus, qua
refellitur.*
tenuis inseparabiles sunt à materia, reli-
qui autem & si considerent passiones il-
las materię, vt medicus vel ædificator,
ille enim considerat morbum vel sanita-
tem, hic verò ædificatiuum id quod est
lignorum & lapidum passio. Verum nō
considerāt, vt passiones materię, sed re-
ferēdo ad artē, quę à materia separatur.
Ad hunc modū exposuit Paulus Vene-
locū hunc. Sed nō video, vt cōsentiat tex-
tui. Nā medicus, chirurgus, faber, nauta,
& id gen⁹ artifices, passiones materię, vt
tales cōsiderant. Etenim medicus ac chi-
rurgus morbos animalis, vt aialis sunt,
considerat, alius intrinsecos, alius verò
qui ab extrinsecos sunt vulnera & plage,
faber

Text. 17.

quæst. de
ratio.

Paul. 1. Co-
rinth. 5.

Gemina defi-
nitio phys.

faber grauitatem ligni aut leuitatem, aut puritatem, aut impuritatem, vt auri sunt passiones. Nauta verò item grauitatem lignorum aut leuitatem, raritatem, densitatem. Has enim materij affectiones versat, quia naui construendæ materia rara & supernatans comodior est, quàm densior, & quæ in aquis immergitur. Et si hæc referantur in artem, nõ subinde versantur, vt separabiles, ars quidem non separat illa: quare aliam mihi seligo expositionem loci huius. Differentia hæc sit, physici à reliquis artificibus. Isti etenim proprias affectiones materij contemplantur, sed non vniuersas. Verùm quasdam particulares, vt medicus morbos sanitates, quæ affectiones sunt humani corporis, faber autem, argentarius affectiones argenti, vel auri, faber ferrarius aliorum metallorum, lignarius lignorum & id genus, philosophus autem naturalis, non quasdam materij affectiones, sed vniuersas versat, atq; de vniuersis negotiatur, & istud est, quod Aristoteles ait *Aut non est aliquis &c.* Et verba, quæ subduntur. *Sed physicus circa omnes quæcūq; talis corporis & huiusmodi.* Planè indicant sensum priorè germanum esse, qui Philoponi est. Et quod sequitur paulò interiecto, & circa aliquas quidè est artifex si fuerit, vt faber, aut medicus. *Ipsarum autem nõ separabilium quidem in quantum autem non, talis corporis passiones sed remotione.* Sensus horum hic est. Quædam sunt affectiones inseparabiles à materia, aliæ verò sunt affectiones separabiles, hæc sunt separabiles, raritas densitas & reliqua. Et harum quædam neq; operante intellectu, sciungi possunt, vt rarum densum, subtile, crassum, aliæ verò remotione, quod ait Aristoteles, id est, abstractione semoueri possunt à materia, & si esse suum in materia sit necessario, vt triangulus, quadrangulus, circulus: affectiones autem quæ separabiles sunt, est intelligere, est velle, est bonitas, est veritas, est vnitas, est idèntitas, atq; diuersitas. Iuxta tantam affectionum varietatem discurrendum est per scientias & artes. Philosophus naturalis ex istarum affectionum cogerie vniuersas illas suas facit, quæ neque rei veritate, neq; mentis contemplatione à materia expunguntur: mathematicus verò, eas ad se trahit, quæ & si rei ve-

alida est

1000

71. 20

Discrimin naturalis philosophi & mathematici, metaphisici, & artificum aliorum

ritate materiale consortium excutere nõ valèt, quia figura omnis in corpore physico est, vt linea, vt superficies, vt punctus, tamen mentis inspectione à materia glutino separabiles sunt. Metaphysicus aut, in eas se refert entis affectiones, quæ & re ipsa & metis operatione semouentur à materia, vt affectiones iam indicatæ in substantiis spiritualibus constât. Postremò reliqui artifices manuales affectiones materij, vt inseparabiles ab ea tractant, sed particulari ratione & non vniuersali.

¶ Sed redeudum est, vnde sermo. Text. Dicebamus autem quòd passiones animæ, non separabiles à physica materia animalium in quantum tales existunt, furor, & timor, & non sicut linea, & planum.

¶ Supple, processit. Facta digressione longiuscula, de scientiarum & artium facultatibus iam vela plicas in propria re ducit sermonem: & littera plana est.

¶ Cùm ad vmbilicum (quod dici solet) suum, Dei gratia huius proœmij cõmentationem produxerim hæsitare apud me cepi, vtrũ facerẽ, aut hic susterẽ, & quod superest lib. i. de anima, destituerẽ cõmentario nostro, aut in totum texerẽ seriatim expositionem: id quod in vsu fuit Græcis & latinis vetustioribus. Horum cùm mihi esset optio, malui transilire in lib. 2. sequutus morem iuniorum interpretũ, & expositionis huius primi libri, iam corripere filum. Porro æquum censui huic loco perfunctoriè adscribere, & quasi per transennam attingere, varia de animæ natura placita. ¶ Res igitur de anima satis controuersa est inter philosophos non infimæ notæ solùm, sed inter primores philosophiæ viros, vt Cicero in lib. i. Tuscul. quæst. fusè denarrat, & Macrobius in lib. i. de somnio Scipionis, Nonnullis cor animam esse videbatur, quod cordemaximè vigeamus: eiusq; vnus beneficio vita fruamur. Democrito, Leucippo, Zenoni Stoico ignem quendam esse, & calorẽ ex atomis sphericis, ex quibus cõta accipiebant originem, visum est. Aristoxenus musicus, idemq; philosophus

Text.

Plato triplicem animam excogitauit.

Numero omnia constant.

sophus corporis intentionem quãdam, velut in cantu & fidibus (quæ harmonia dicitur) esse animam, existimauit. Pythagoras & Xenocrates numerum se ipsam mouentem: Diogenes aerem tenuissimũ & purissimum. Heraclitus vaporem calidum halitũque igneum in corporeum fermè, semperq; fluentem. Hyppo. aquã, quod aquoso semine constemus. Critias sanguinem. Plato verò triplicem excogitauit animam, vitalem, sensuum effectricem, & rationis participem. Quam ex quinque rerum generibus constitutam vult, id est, essentia, eodem, altero, statu, & motu, tum etiam ex numeris, concentibus numerosis, figurarũ initiis & principijs motionum, & vt Aristo. dixit in hoc primo tex. 26. animam Plato voluit elementariam, quibus (subaudi elementis) vt similibus principijs res vniuersas cognosceret. Dicit autem elementariam, vt Themistius exposuit paraphræos libro primo cap. 12. quia Plato vnitatem, dualitatem, trinitatem, & quaternitatem credidit omnium rerum principia. Aduertas autem dixisse esse mundum intelligibilem & mundum cælestem, atq; sensibilẽ. In intelligibili mundo dixit esse numeros formalissimos, & verè específicos. Nã mundo hoc sensibili binarius conflatur ex vnitatibus, sed non puris: sed quæ ad huc diuisibiles sunt, vt duo homines: itè de ternario & quaternitate. Illic verò vniuersæ vnitates sunt indiuisibiles & quia ex. 1. 2. 3. 4. decas fit siue denarius: hac ratione denarij formam seu numerũ Plato rebus attribuit quia elementa rerum denarium faciunt, vnde versus ille. Quæq; suos retinent numeros: numero omnia constant. Mundum autem intelligibile vocat Plato ipsum animal, & ita indicat Aristo. tex. 26. huius primi atque in hoc mundo intelligibili est idæa vnitatis. Ex qua idæa vnitas participatur in mundo sensibili: itè idæa dualitatis, quam vocat Plato primam longitudinem. Et idæa lati. i. superficiẽ, quam vocat, primam latitudinem: idæa verò solidi corporis, primam profunditatem, aut primam quaternarium. Puncto autem tribuitur vnitas, propter eius simplicitatem. & linea binarius, quod à puncto in punctum fit porrecta longitudo. Circa. 2. puncta li-

nea non est: sed superficiẽ ternarius, cõuenit quod prima figurarum rectilinearum sit triangulus, in quo tria spectabilia sunt puncta. Neq; vno aut altero puncto constabit superficies, nisi tribus saltem: corpori autem quaternitas tribuitur, quia pyramis corporalis figura est, quæ quatuor punctis constabit necessario: neq; fluxus trium punctorum solido seu corpori sat sunt nisi & quatuor imaginem: accipe iam idæam primam dualitatis primum binariũ qui idæa est aliarum dualitatum. ¶ Rursum vnitatem intelligibilibus: rationalibus autem, dualitatem: sed opinabilibus trinitatem, sensibilibus, quaternitatem. Id est, intellectualia: quia pura & simplicissima, sunt vt vnitas: rationalia autem id est, quæ humana ratione cõprehenduntur, vt ea quæ demonstrationibus hominis assequitur mens: quia nõ nihil labũtur ab illa spiritualium & intelligibiliũ rerum puritate dualitati cõferuntur. At quæ opinabilia sunt neque demonstrationi subduntur: quia vbi demonstratio viget, opinio cessat, quia labuntur à sciẽtiæ perfectione ternario cõparantur: demum sensilia, quia nihil rationis habet sensus, sed est infimus cognoscendi gradus, quaternario similia sunt. Quod verò Plato ait animam cõstare ex elementis prædictis Themistio interprete non de omni animã intelligendum sed de rationali animã, quæ totius mundi anima est, à qua animæ particulares, vt ab anima, vniuersali prodeunt. Hæc igitur animã ex vno constituitur, quod intelligens sit & vnitas est intelligibiliũ: quippe, hæc simplicia & indiuisibilia creduntur, vt Deus. angeli autè ex duobus, quod itè nõ solùm intellectũ habet simplicium substantiarum anima, sed etiam sciẽtiã, quæ duorum est. Nam scimus per demonstrationis mediũ, cõclusionem: & vnus conclusionis vna est demonstratio potissima, et si plures demonstrationes, quæ non sunt propriè demonstrationes, sed eiusdem conclusionis: vt, quod terra sit spherica, demonstrat philosophus naturalis, grauitate accepta in medium: eo quod partes terræ desfluat ad medium mundi. Sed astrologus, quod luna in orbem lumen linquat, physica demonstratio est per causam: hæc astronomica per effectum. Ideo

Plato scientiam duobus, medio videlicet vnico & conclusioni vni tribuit. Rursum hæc anima ex tribus constituitur, q̄ opinio trium sit. Nam mediū vnum, ratio topica est, & duo conclusio: formidata est enim, altera pars contradictionis, si altera est opinata vt qui opinatur cælos vndecim esse: quatuor illi dāt vniuersali animæ q̄ sensus sit corporum sensibilibus. Quæ quia comprehendit anima illa vt proximus sensibilibus opifex, idcirco anima hæc ex quatuor constituitur, siquidem anima hæc est opifex vniuersarum animarum, quas orbis hic noster habet: idcirco vniuersa hæc sensibilia nouit. Nam ergo hinc intelligas, q̄ anima rationalis ex eodem diuersoq; dicatur cōstitui, nō q̄ sit anima ex diuersis mixta naturis: sed q̄ intelligat indiuisibilia, ideo ex eodem aut quia vnitatem rerum intelligit, quandoquidem genera & formas generum comprehendit. Quādo autem rerum diuersas differētiās aduertit tum ex diuerso cōponi dicebatur. At verò Philoponus, apertius hæc de anima humana, quæ Plato dixit intellexit: nam, vt ego colligam aduersum Themistium, non video vt illa anima mūdi, sensus & opinionis sit compos; quæ tam longè est ab omni fallentiā: alioqui, vt præset orbi sensibili, si fallaci opinōe duceretur; & necessariò seq̄tur, Vbi opinio inibi & fallentia est contingens, si ergo anima illa mundi opinatur (illi enim Themistius opinōem tribuit) ergo & falli potest. Id quod nemo de tanto opifice credit. Verū animæ humanæ illa rectius cōueniunt, esse ex eodē & altero, participiūq; subinde habere vnitatis, duorū, trinitatis & quaternitatis, illāq; esse ex partibili & impartibili conflata propter intellectuā potētiam, & cæteras quas à Deo optimo accepit. Quantus verò cōcentus sit in humana anima in potentiarū ordine in operationū exercitio, Aegidius pulchrè prosequitur: lōgè secius igitur Plato cōponit animam atq; Empedocles. Hic enim verè ex elemētis cōposuit, terra, aqua &c. Et carmine extulit.

*Terrea pars terras: pars vndea conspicit vndas.
Aethera dium aether vis ignea percipit ignes.
Pax pacem monstrat, litem vis aspera sentit.*

Plato verò non hanc materialem cōpositionē admisit sed spūalem cum aīa rationalis, quasi oīa habeat rerū principia vt illis per similitudinē vniuersa cognoscat secundum sensum prædictum. Rursum Plato. in Phædro animam per motū definit. In Timæo ex numeris definit, propter vim cognoscendi omnia intelligibilia, quæ vnitati dedit & scibilia quæ dualitati tribuit opinabilia & probabilia, quæ trinitati & sensibilia, quæ quaternitati donauit. Xenocrates autē vtramque definitionem Platonis in vnam redegit, vt philoponus ait. est (ait) numerus mouēs se, vt vim se mouendi significaret & vim cognoscēdi: quæ duo solius animæ sunt. Simplicius autem ait hanc definitionē animæ naturam exprimere, quæ media est inter formas, & formata. Non ait esse numerū simpliciter, qui forma est, & formis idæalibus tribuitur, vt visum est, anima autē non est idæa. Neq; ait, q̄ sit mobilis simpliciter: nā esse mobile est corporū formatorū q̄ non est aīa sed q̄ participat nō nihil mobilitatis & nō nihil cognitionis. Ideo ait se mouens, sed de his hæc tenus. Nostrū enim nō Platonē, sed Arif. est interpretari. Marfilii ficinus sua commentatione in Timæum in illustando Platone gnauiter insudat. Cui hæc sunt animo indidē legat. Et Macrobius lib. 2. de somnio Scipio. Platonē defendit aduersus calūnias, quas vocat Aristotelis. Vt autem medicorū sententiam attingamus, Galenus de locis affectis. 3. lib. cap. 6. ait quippe cum anima sit aut temperamētum actiuarū qualitatum aut ab ipsarum temperamento permutetur. Neq; diuersum scripsit de simpto. lib. 5. animā vel spiritu, calore & sanguine vt vt instrumentis aut in his consistere. Et lib. de vsu partium. 7. cap. 8. se fatetur animæ substantiā planè ignorare. In libro verò q̄ animi mores corporis tēperaturas sequatur. c. 3. dubiā & suspensam habet sentētiam, & si nimis pertorquetur argumēto hoc immutato corpore à vino immutatur anima, aut à venenis. Quædam enim cogūt animā in melancholiā, vt cicuta epota quæ stultitiā parit: frigoris & pituitosa lethargi sūt autores. Quin & hæc animam diuellunt. Vnde videtur animā esse temperaturā actiuarum

actiuarū qualitātū: siquidem à cōtrariis distēperamentis, multum afficitur, sed semper dubius est. Nunc autem sequitur textus reliquus libri primi Arif. de anima.

Cap. 2. Intendētes autē de anima, necesse est simul dubitātes de ijs quibus abundare oportet, pertrāseuntes priorū opiniones comprehendere quicūq; aliquid de ipsa enūciauerunt, vt bene quidē dicta accipiamus: si vero aliquid non bene, hoc vitemus. Principiū autē quæstiois, præponere quæ maximè vidētur ipsi inesse scdm naturā. Animatū igitur ab inanimato duobus maximè differre videtur, motu & sensu. Accepimus autē & à progenitoribus, fere duo hæc de anima. Dicūt em̄ quidam, & maximè & primo animā esse id qd̄ mouet: existimātes autē quod nō mouetur, ipsū non cōtingere mouere alterū, eorum quæ mouētur aliquid animā sic arbitrati sunt esse. Vnde Democritus quidē, ignem quēdam & calorē dicit esse ipsam. infinitis em̄ existētibus figuris & atomis, quæ speciei rotūdæ, ignē & animā dicit: vt in aere, quæ vocatur decisio nes, quæ vidētur in radijs qui p̄ fenestras, quarū om̄is seminariū, elementa dicit Democritus totius nature. Similiter autē, & Leucippus. Horum autē sphærica: animā, propterea q̄ maxime possunt per totum penetrare huiusmodi figuræ, & mouere reliqua cū moueantur & ipsa, arbitrātes, animā esse id qd̄

præstat animalibus motū. Vnde & vidēdi terminū, esse respiratiōnem, cōstringente enim eo quod continet corpora, et extrudente figuræ præbētes animalibus motū, ex eo q̄ nō est ipsas quiescere vnq̄ auxiliū fieri de foris ingrediētibus, alijs huiusmodi in respirādo, prohibere enim has et quæ insunt animalibus segregari, simul prohibentes cōstringens, & comprimens & viuere autem, quādiu possunt hoc facere. Videtur autē et à Pythagoreis dictum eandem habere intelligētiam. Dixerūt em̄ quidā ipforū, animā esse quæ sunt in aēre decisiones: alij autē, has mouēs. de his autē dictū est, propterea q̄ cōtinue vidētur moueri, etiā si sit tranquillitas nimia. In idē autē feruntur, et quicūq; dicunt animā esse qd̄ seipsum mouet. Videntur em̄ hi oēs existimasse motū maxime propriū esse aīæ, et alia quidē oīa moueri propter animā, ipsam autē à seipsa, propterea q̄ nihil vidēbāt mouēs qd̄ non et ipsum moueatur. Similiter autē et Anaxagoras animā dicit esse mouētem, et si quis alius dixit q̄ totū mouit intellectus. nō tñ penitus sicut Democritus. Is em̄, simpliciter dicit idē esse animā & intellectū. verū enim esse, qd̄ videtur. Vnde benefecisse Homerum, q̄ Hector iacet aliud sapiens. Non itaq; vitur intellectu, tanq̄ potētia quadam circa veritatē, sed idem dicit animā

Carmen empedoclis.

Cap. 2. Text. 19. Antiquorū de anima opiniones aliq̄.

Animatum ab inanimato in duobus maxime differre videtur scilicet sensu & motu. Text. 20.

Democriti opinio.

Vt in aere mota, quæ vocantur ramenta.

Leucippi opinio.

Text. 21.

Text. 22.

Quorundam Pythagoricorū de anima opinio.

Etiā si nullus ventus sit

Text. 23.

Opinio Anaxagora et in quo differat à Democrito

In lib. I. de Anima.

Text. 24. et intellectū. Anaxagoras autem, minus certificat de ipsis. multis. n. in locis, causam eius quā bene et recte, dicit intellectū, alibi autē, intellectū ipsum esse animā, in omnibus. n. ipsū inesse aīalib°, magnis & paruis, & honorabilibus & inhonorabilioribus. Nō vī autem secundū prudētiam dictus intellectus oībus similiter inesse aīalib°, sed neq; hominib° omnibus. *Text. 25.* Quicunq; igitur ad id quod movetur animatū aspexerūt, hi maxime motiuū opinati sūt aīam esse. Quicūq; autē ad id quod cognoscit & sentit ea quæ sunt, isti dicūt aīam esse principia, qui quidē plura faciūt, hæc: qui vero vnū, hoc. Sicut Empedocles quidē ex elemētis oībus, esse autē & vnūquodq; horum, aīam. sic dicēs. Terra quidē terrā cognoscimus, aqua autē aquā. Aethere vero æthera diuū, sed igne ignem manifestū: Cōcordiam autē concordia, discordiā vero discordia tristi. Eodē autē modo & Plato in Timæo, animā facit ex elemētis, cognosci eī simile, simili. res autē, ex principiis esse. Similiter autē & in ijs quæ de philosophia dicuntur, determinatū est, ipsum quidē animal ex ipsius vnus idēa, & ex prima longitudine & latitudine & altitudine. alia autem, simili modo. Adhuc autem & aliter, intellectum quidem ipsum vnum, scientiā autem ipsa duo. vnice eī ad vnum. plani autē numerum,

opinionē, sensum verō, eum qui solidi. numeri eī, species ipsæ & principia entiu dicebātur. sunt autem ex elementis. Iudicantur autem res, aliæ quidē intellectu, aliæ vero scientia, aliæ autem opinione, aliæ vero sensu. species autem rerum numeri hi. Quoniam autē & motiuum videbatur aīa esse & cognoscituum, sic quidam cōplexi sunt ex vtrisque, enunciātes aīam esse numerum mouentē seipsum. Differunt autē de principiis quæ & quot sunt, maxime quidē qui corporea faciunt ab ijs qui incorporea. ab ijs autē, qui miscēt, et ab vtrisque principia enūciāt. Differunt autē & circa multitudinē. hi enim, vnū, illi vero plura dicunt. Cōsequenter autē ad hæc, & aīam assignāt. motiuū enim scđm naturam, primorum existimauerunt nō irrationabiliter. Vnde quibusdam visum est, ignē esse. etenim hic partibus subtilissimus est, & maxime elemētorū incorporeus: adhuc autē movetur: et mouet alia primo. Democritus autē elegātius dixit, enuntiās propter quid vtrūq; horū: animā eī & intellectum, esse idē. istud autē, ex primis & indiuisibilibus corporibus. Motiuū autem & mobile, propter subtilitatem partiū, & figurā: figurā autem facile mobiliissimam, spheri cam dicit: huiusmodi autem esse: intellectum & ignem. Anaxagoras autē, videtur quidē aliud di-

Res alia in cantur in lectu, alia entia, alia opinione, alia vero sensu. Text. 28.

Text. 32. Thales.

Diogenes.

Heraclitus.

Alcmaeon.

Text. 29.

Text. 30. Democritus.

Text. 31.

Anaxagoras.

Text. 32.

Quidam autē magis impartum, animam. Hippon.

cere aīam & intellectū, sicut diximus prius: vtitur autē vtrisque, sicut vna natura. Verūtamen, intellectum ponit principiū maxime omnium: solū enim dicit ipsum, eorum quæ sunt, simplicē esse & immistum & purū. Assignat autem vtraq; eidē principio, & cognoscere, & mouere, dicens intellectum mouisse omē. Videtur autē & Thales ex ijs quæ memorāt, motiuum aliquid, animā opinari. si quidē dixit lapidem animā habere, quā ferū mouet. Diogenes autē, sicut & alij quidā, aerem, hūc opinatus omnium subtilissimū esse, & principiu. & propter hoc, cognoscere & mouere animā. secundum quod quidē primum est, & ex hoc reliqua, cognoscere: secundum quod vero subtilissimū est, motiuū esse. Heraclit° autē, principium esse dicit. si quidē vaporē, ex quo alia cōstituit. & incorporalissimū vtiq;, & fluēs semper. quod autē movetur, eo quod movetur cognosci. in motu autē esse, quæ sunt, & ille arbitrabatur, & multi. Similiter autē his, & Alcmaeon opinari videtur de aīa. Dicit. n. ipsam immortalē esse, propterea quod assimilatur immortalibus. hoc autē inesse ipsi tanq; semper mota. moueri autē & diuina omnia continue semper, lunam, solem, astra, & totum celū. Magis autem grauium quidā & aquā existimauerunt, vt Hippon, suaderi autē videntur ex genitura, quā omnium

humida est. etenim redarguit, sanguinem dicētes animam, quoniā genitura non est sanguis. hæc autē, esse primā animā. Alij autē sanguinem, quæadmodum Critias, ipsum sentire, aīæ maximē proprium opinantes. hoc autē inesse, propter naturā sanguinis. Omnia enim elemēta, iudicē acceperunt, præter terrā. hanc autē nullus protulit, nisi aliquis dixit ipsam ex omnibus elementis esse, aut oīa. Diffiniunt autem oēs animam, tribus (vt ita dixerim) motu, sensu, incorporeo. horum autē vnūquodq;, reducit ad principia. Vnde & ipso cognoscere diffiniētes ipsam, aut elementum, aut ex elementis faciunt, dicentes similiter inuicem præter vnum. dicunt enim, simile cognosci simili. quā enim anima omnia cognoscit, constituūt eam ex omnibus principiis. Quicunq; igitur vnam aliquā dicūt causam, & elemētum vnum, & animam, vnum ponunt: vt ignē, aut aerem. Qui vero plura dicunt principia, & aīam plura dicūt. Anaxagoras autē solus, impassibilem esse dicit intellectum, & nihil cōmune vlli aliorū habere. Huiusmodi autē cū sit, quomodo cognoscit, & propter quam causam, neq; ille dixit, neq; ex ijs quæ dicta sunt conspicuum est. Quicūq; autem cōtrariedades faciūt in principiis, & animam ex contrariis constituunt. Quicunq; autē alterum contrariorum vt ca-

Critias.

Omnia elemēta præter terram iudicem acceperunt. Text. 33.

Text. 34.

Solus Anaxagoras dicit impassibilem esse intellectum, nihil cōmune habere. idem 8. phys. text.

Text. 35.

lidum, aut frigidū, aut aliquid huiusmodi aliud, & animā similiter vnū aliquod horū esse ponūt. Vnde, & noīa cōsequūtur. qui quidē calidū, dicentes propter hoc & τὸ ζῆν .i. viuere noīatum esse. qui autē frigidū, propter respirationē & refrigerationē vocari ψυχῆν .i. animā. Tradita igitur de aīa, & propter quas causas dicūt sic, hęc sūt.

Cap. 3. Considerādum autē, primū quidem de motu. fortassis enim non solū falsum est, substātiā ipsius hūmī esse qualē aiūt dicētes animā esse ipsum seipsum mouēs, aut potens mouere: sed vnū quoddā impossibiliū est, inesse ipsi motū. qđ igitur non necesse sit mouens & ipsum moueri, prius dictū est. Dupliciter autē, mouetur omne. aut. n. scđm alterū, aut scđm seipsum. Secūdum alterū autē dicimus, quæcūq; mouētur ex eo qđ in eo sunt qđ mouetur, vt nautæ. non. n. similiter mouentur naui. hęc. n. scđm se ipsum mouetur. illi autē ex eo quia sunt in eo qđ mouetur. Manifestū autē, in partibus est. propriū enim motus pedū, ambulatio est. hęc autē, & hominū est. non inest autē nautis, tūc. Dupliciter itaq; dicto ipso moueri: nūc intendimus de aīa, si per seipsam mouetur, & participat motu. Quatuor autē motus cum sint, loci mutatio, alteratio, augmentum, & decrementū: aut scđm vnum horū mouebitur, aut scđm plures, aut scđm

oēs. Si vero mouetur nō secūdū accidēs, natura inerit motus ipsi. si autē hoc, & locus. oēs enim dicti motus, in loco sunt. Si autē est substātia a nimē mouere seipsam, non secūdum accidēs ipsum moueri ipsi inerit, sicut albo vel tricubito. mouētur enim & hęc, sed secūdū accidens. cui enim insunt, mouetur illud, corpus. Vnde, non est locus ipsorū. animæ autē erit: si quidem natura motu participat. Amplius autē si natura mouetur, & violētia mouebitur, & si violentia, & natura. Eodē autē modo, se habet & de quiete. in quod. n. mouetur natura, & quiescit in hoc natura. in quod autem violentia mouetur, quiescit & in hoc violentia. Quales autē violēti motus animæ erūt & quietes: neq; fingere volentibus facile est reddere. Amplius autē si quidē sursum mouebitur, ignis erit: si verò deorsum, terra. horū autē corporū motus, hi. Eadem autē ratio, & de medijs. Quoniā autē videtur mouere corpus, ratiōabile est ijs mouere motibus, quibus & ipsa mouetur. Si autem hoc, & conuertentibus est dicere verū, qđ secūdū quē corpus mouetur, eo & ipsa. corpus autē, mouetur scđm loci mutationē. Quare & aīa mouebitur sicut corpus, aut tota, aut secūdū partes trāllata. Si autē hoc, & egressā iterū ingredi continget. ad hoc autē sequetur, vt resurgāt mortua animalū.

Motu

Quod secundum se bonum est, propter aliud non est.

Text. 39.

Text. 40.

Quod mouetur natura, mouetur violentia, & natura.

Text. 43.

Text. 44.

Democritus.

Text. 45.

Motu autē scđm accidēs, & ab altero mouebitur. pelletur. n. vtiq; violētia, animal. Non oportet autē cui a seipso moueri inest in substātia, hoc ab alio moueri, nisi scđm accidēs. sicut neq; quod scđm se bonū aut propter aliud esse, hoc aut alterius causa. Animā autē maxime dicet aliquis vtiq; a sensibilibus moueri, si quidē mouetur. At verò & si mouet ipsa seipsam, & ipsa mouebitur vtiq;. Quare qm̄ omnis motus remotio est eius qđ mouetur, & aīa remouebitur vtiq; a substātia, nisi scđm accidēs seipsā moueat. sed est motus, substātiæ ipsius per se. Quidā autē & mouere aīam dicunt corpus in quo est sicut ipsa mouetur. vt Democritus similiter dicēs Philippo Comædiarum auctori. refert. n. Dædalū, mobilē fecisse lignēā Venerē, infundēdo argentū fusile. Similiter autē & Democritus dicit. motas. n. inquit indiuisibiles sphaeras, propterea qđ aptæ natæ sunt nunq; manere, contrahere & mouere corpus omne. Nos autē interrogabim⁹, si & quiescere facit hoc idē. quomodo autē faciet hoc, difficile est, aut etiā impossibile dicere. Omnino autē non sic videt anima mouere aīal, sed per electionē quādam & intellectū. Eodē autē modo & Timæus, physiologizat animā mouere corpus. eo. n. qđ mouetur ipsa, & corpus mouere, propterea qđ connexa est ad ipsum. cōstitutam. n. ex

elemētis, & dispartitā scđm harmonicos numeros, quaten⁹ cōnaturalē sensum harmoniæ habeat. & vt totū feratur cōsonantibus lationibus, rectitudinē in circulū flexit. & cū diuidendo fecit ex vno, duos circulos dupliciter cōnexos, iterū vnū diuisit in septē circulos. tanq̄ essent cæli lationes, aīæ motus. Primū igitur nō bene est dicere, animā magnitudinē esse. Eam enim quæ vniuersā, talē esse vult, qualis est vocat⁹ intellectus. nō. n. q̄lis sensitiua est, neq; q̄lis desyderatiua. harū. n. mot⁹, nō circulatio est. Intellect⁹ autē, vnus & cōtinuus est, sicut & intellectio. intellectio autē, intelligētiæ. hęc autē, eo qđ cōsequenter, vnū sicut numerus, sed nō sicut magnitudo. Quapropter neq; intellect⁹ sic cōtinuus est, sed aut impers aut nō sicut magnitudo aliqua cōtinuus. Qualiter. n. intelliget, magnitudo cū sit, qualibet parte sua? parte autē, aut scđm magnitudinē, aut scđm pūctum, si oportet & hoc partem dicere. Si igitur scđm pūctū, hęc aut infinita: manifestum est qđ nunq; pertrāsibit. Si vero scđm magnitudinem, sæpe, aut infinities intelliget idē. videtur autē, & semel cōtingere. Si autē sufficiat qualibet partiū tāgere, quid oportet circulo moueri, aut etiā omnino magnitudinem habere? Si autē necessariū intelligere toto circulo tangentem, quis est partibus tactus? Amplius,

Text. 46. Non recte se habet dicere

Rationes contra Platonē. Text. 47.

Text. 48.

Cap. 3. Text. 36. Anima nec igno esse, nec seipsam mouere.

Text. 37. Cum mouetur omne. Moueri aliquid bifariā dici.

Text. 38.

Motus spes.

quomodo intelliget partibile im-
 perti, aut impers partibili? Necce-
 sariū aut est, intellectū esse circulū
 hūc. intellectus. n. motus, intelle-
 ctio, circuli aut, circulatio. Si ergo
 intellectio, circulatio, & intellectus
 utiq; erit circulus, cuius huiusmo-
 di circulatio intellectio. Semper
 autem aliquid intelliget, siquidē
 perpetua circulatio. Practicarum
 tamen intellectio terminum sunt.
 oēs enim alterius causa sunt. Spe-
 culatiuæ autem, rationibus ter-
 minantur similiter. ratio autem om-
 nis, diffinitio est, aut demōstra-
 tio. Demōstrationes vero, & à prin-
 cipio sunt, & habēt quodāmodo
 finē syllogismū, aut cōclusionē. Si
 aut nō terminantur, sed nō reflectū-
 tur iterum in principiū, accipiētes
 autē semper mediū & extremita-
 tē recte procedūt. circulatio autē,
 iterū in principiū reflectitur. Dif-
 finitiones aut oēs, finite sunt. Am-
 plius aut, si eadem circulatio sæpe
 fiat, oportebit sæpe intelligere idē.
 Adhuc aut, & intellectio asimi-
 latur cuidā quieti & statui magis
 quā motui. eodē aut modo, & syllo-
 gismus. At vero neq; beatū, quod
 non facile sed violētum. Si aut est
 motus ipsius nō substantia, præter
 naturā utiq; mouebitur. Laborio-
 sum aut est & cōmistū esse corpo-
 ri non potēs absolui, & adhuc fu-
 giendum. siquidē melius est intel-
 lectui nō cum corpore esse, quē ad
 modum & consuetum est dici, &

multis placet. Immanifesta autē
 est, & cur circulariter fertur cælū
 causa. Neq; n. aīæ substantia, causa
 est cur circulariter fertur, sed secū-
 dū accidens sic mouetur. neq; cor-
 pus, causa, sed aīa magis illi. At ve-
 ro neq; q̄ melius, dicitur, & tamē
 oportebat propter hoc deū facere
 circulariter ferri aīam, quia meli⁹
 sit ipsi moueri quā manere, moueri
 aut sic quā aliter. Quā autē huiusmo-
 di intētio est alijs rationibus ma-
 gis propria, hāc quidem dimittam-
 us nūc. Illud aut incōueniens ac-
 cidit, & huic rationi, & pluribus
 quæ de aīa. Copulat. n. & ponunt
 in corpus, animā: nihil vltra deter-
 minātes propter quā causam, &
 quomodo habente corpore. Et tñ
 videtur hoc utiq;, necessariū esse.
 propter. n. cōmunionē, hoc quidē
 agit, illud aut patitur. & hoc qui-
 dē mouet, illud aut mouetur. ho-
 rū aut, nihil inest adinuicem qui-
 buscūq;. Hi aut solū conātur dice-
 re quale quid sit aīa: de susceptiuo
 aut corpore nihil amplius deter-
 mināt. tanquā possibile sit, secū-
 dum Pythagoricas fabulas, quilibet ani-
 mā quodlibet corpus ingredi. Si-
 militer itaq; dicunt, atq; si quis di-
 cat Tectonicā in fistulas ingredi.
 oportet. n. artē quidē, vti organis,
 aīam aut, corpore. videntur enim
 vnum quodq;, propriam habere
 speciem & formam.

Alia autem quædam opinio tra-
 dita est de aīa, credibilis quidem
 multis

neq; dicen-
 tium animā
 esse armoniā.

Harmonia.

Text. 55.

Text. 56.

Text. 57.

Neq; compo-
 sitio aut par-
 tium corpo-
 ris valde exa-
 minabilis est

Text. 58.

multis & nulla inferior earū quæ
 dictæ sunt, rationibus tñ quasi po-
 nis afflictata & in ijs qui in com-
 muni fiūt sermonibus. Harmoniā
 em̄ quandā, ipsam dicunt. etenim
 harmoniā, temperamētum & cō-
 positionē esse contrariorū, & cor-
 pus cōponi ex cōtrarijs. Atqui har-
 monia, ratio quædā cōmistorum
 est, aut cōpositio. animā aut, neu-
 trum possibile est esse horū. Am-
 plius aut, mouere non est harmo-
 niæ, animæ aut attribuūt hoc oēs.
 Cōgruit aut magis de sanitate di-
 cere harmoniā, & omnino de cor-
 poreis virtutibus, quā de anima. ma-
 nifestū aut, si quis tētauerit redde-
 re passiones & opera animæ har-
 monia quadā: difficile enim har-
 monice coaptare. Amplius autē
 cum dicamus harmoniā in duo
 respiciētes, maxime quidem pro-
 prie magnitudinū in habentibus
 motum & positionem cōpositio-
 num ipsarum cum sic cōgruunt,
 vt nihil cōgeneū suscipiant, hinc
 autem & eorum quæ commiscen-
 tur rationem, neutro utiq; modo
 rationale. Compositio autē par-
 tium corporis, multum inuestiga-
 bilis existit. multæ enim sunt com-
 positiones partium, & multiplici-
 ter. Cuius igitur & quomodo con-
 gruit accipere intellectum cōposi-
 tionem esse, aut & sensituum, aut
 appetituum. Similiter autem in-
 cōueniens, & rationē mistionis
 esse animā. non. n. eandem habet

rationē commistio elemētorum,
 secū-
 dum quā caro, & secū-
 dum quā
 os. Accidet igitur & multas aīas
 habere & secundum totū corpus:
 siquidem oīa ex elemētis cōmistis
 sunt, cōmistionis aut ratio harmo-
 niæ est & anima. Inuestigabit autē
 hoc utiq; aliquis, & ab Empedo-
 cle. vnū quodq; n. horum, in ratio-
 ne quadā dicit esse. Vtrū igitur ra-
 tio, ipsa aīa est, an magis aliquid
 aliud existēs gignatur in mēbris?
 Amplius autē, vtrū cōcordia cu-
 iuslibet mistionis causa, an eius
 quæ secū-
 dum rationem? Et hæc,
 vtrū ratio est, in aliquid aliud præ-
 ter rationē? Hæc igitur, habēt hu-
 iusmodi dubitatiōes. Si vero aliud
 est à mistione, anima, cur nā vna
 cum ipso carnis esse & aliarū par-
 tium animalis tollitur? Ad hæc au-
 tem, siquidem non vnaquæq; par-
 tium habet animā, si non est ani-
 ma ratio commistionis, quid est
 quod corrumpitur, anima deserē-
 te? Quod igitur neq; harmoniam
 possibile est esse animam, neq; cir-
 culariter moueri, manifestum ex
 dictis: secundum accidens autem
 moueri (vt diximus) est, & moue-
 re seipsam. vt moueri quidē id in
 quo est, hoc autem moueri ab ani-
 ma. aliter aut nō est possibile, mo-
 ueri scdm locum ipsam. Rationa-
 bilius autē dubitabit utiq; aliquis
 de ipsa tanquam quæ mouetur ad
 huiusmodi respiciens. Dicimus
 enim animā triftari, gaudere, cōfi-
 dere

Text. 59.

Text. 60.

Text. 61.

Text. 62.

Factuarū
 autē & pra-
 cticarum in
 intellectio-
 num

Intellectio
 magis asimi-
 latur quieti
 quam motui.
 Idē. 7. phis.
 Text. 20.
 Text. 49.

Consuetū est
 dici animam
 non misceri
 corpori.
 Text. 50.

Text. 51.

Text. 52.

Text. 53.

Pythagorici
 fabule.

Cap. 4.

Text. 54.

Rationis

dere, timere, amplius autē irasci, & sentire, & cogitare. hæc autē omnia mot^o esse videtur. Vnde opinabit^r aliquis, ipsam moueri. Hoc autem, nō est necesse. nā & si quā maxime gaudere, aut triftari, aut cogitare motus sunt, & vnū quodq; moueri aliquid, moueri tamen ab anima est. vt irasci, aut timere, eo q; cor hoc modo mouetur. cogitare autē, aut huiusmodi, aut fortitā aliquid aliud. Horū autē accidunt alia quidē secundū loci mutationē quibusdā motis: alia vero secundū alterationē. qualia autē, & quomodo, alia ratio est. Dicere autem irasci animā, simile est ac si quis dicat eā texere vel ædificare. melius enim fortassis est non dicere animā misereri, aut addiscere, aut cogitare, sed hominē anima. hoc autē, non tanquā motu in illa existēte, sed aliquando quidē vsq; ad illā, aliquando quidē ab illa. vt sensus quidē, ab his: reminiscētia verò ab illa ad motus qui sunt in sensuū organis aut quietis. Intellectus autē, videtur innasci substantia quædā existēs & nō corrumpi. maximē enim corrūperetur vtq; ab ea quæ est in senio, debilitate: nūc autem quæadmodū in sensoris, accidit. si. n. accipiat senex oculū iuuenis, videbit vtq; sicut & iuuenis. Quapropter senium nō est, quia sustinuit aliquid aīa, sed id in quo, sicut in ebrietatib^o & infirmitatibus. Ipsum igitur intelligere &

ipsū speculari marcescit, alio quodā interius corrupto. ipsum autē, impalsibile est. Cogitare autem, & amare, aut odisse, nō sunt illius passiones, sed huius habētis illud, secundū q; illud habet. Quare & hoc corrupto, neq; meminit, neq; amat. nō enim illius erāt, sed cōis, quod quidē destructū est. Intellectus autē, fortassis diuinus quid, & impalsibile est. Quod igitur nō sit possibile moueri animā, manifestū ex his. si autē penitus nō mouetur, manifestū q; neq; à seipsa. Multo autē ijs quæ dicta sunt, irrationabilius, dicere animā esse numerū seipsum mouentem. In sunt enim his, impossibilia. prima quidē, quæ ex ipso moueri accidunt, propria autē ex eo q; dicūt ipsam esse numerū. Quomodo enim oportet intelligere vnitatē moueri, & à quo, & quomodo, impartibile & indifferētem existentē? nā si est motiua & mobilis, differre oportet. Amplius autē, quoniā dicunt lineam motā planum facere, punctū autē lineā: & vnitatē motus, lineæ erūt. pūctum enim, vnitates est positionē habēs. numerus autē animæ, iā alicubi est, & positionē habet. Amplius autē, à numero si auferat aliquis numerū aut vnitatē, relinquit ali^o numer^o. plātē autē, et animalū multa, diuisa viuūt: & videtur eandē habere animā specie. Videbitur autē vtq; nihil differre, dicere vnitates, an corpuscula par

Intellectus diuinus est quid, & impalsibile

Text. 67. Que dicitur sunt motus à ratione distantur. Rationes tra ponunt animam numerum.

Text. 68

Idē. 5. motus

multa animalia diuisa viuūt, & videtur eandē habere animā specie. Idē vsq; tu. 93.

Text. 69.

ua

Text. 63.

Text. 64.

Melius est dicere hominē anima misereri, & addiscere, & intelligere, quā animā misereri, &c.

Text. 65.

Alia aduenire.

si senex talē acciperet oculū videret sicut & iuuenis.

Text. 66.

Text. 70.

Text. 71.

Puncta à corporibus nō separantur.

Cap. 5.

Text. 72.

Non componi animā ex corpore subtilissimo.

vt partim idē dicant. Partim.

ua. Etenim ex Democriti sphaerulis si fiant puncta. modo autē maneat quantitas. erit aliquid in ipso hoc quidē quod mouet. illud autē quod mouetur, sicut in magnitudine. nō enim propterea q; magnitudine differt hoc aut paruitate, accidit qd' dictū est, sed quā quātū. Vn necesse est, aliquid eē motiuū. vnitatū: si autē in aīali id quod mouet, aīa est, & in numero. Quare non quod mouet & qd' mouetur est aīa, sed quod mouet solū. Contingit autē quomodo hæc, vnitatē esse: oportet eī, inesse ipsius quandam differētiā ad alias. puncti autē solitarij, quæ vtq; differētia erit, nisi positio? Si igitur sunt alia q; in corpore vnitates, aut pūcta, in eodē erūt vnitates. obtinebit enim locū pūcti. attamē quid prohibebit, in eodē esse, si duæ sunt, & infinitas? quorū eī locus est indiuisibilis, & ipsa. Si autē quæ in corpore pūcta numerus aīæ sunt, aut si qui eorū: quæ in corpore pūctorū numerus aīa: quare nō oīa habēt animam corpora? pūcta enim in omnibus videtur esse, & infinita. Amplius autē, quomodo possibile est separari pūcta, & absolui à corporibus: si quidē, non diuidūtur lineæ in pūcta. ¶ Accidit autē sicut dixim^o, sic quidē idē dicere corpus quodā subtiliū partiū ipsam ponentibus: sic autē sicut Democritus dicit ab aīa moueri, proprium incōueniēs. Si eī est aīa in omni eo quod

sentit corpore, necesse est in eodē duo esse corpora, si corpus aliqd aīa numerum aut dicentibus, in vno pūcto pūcta multa, aut omne corpus animā habere si nō quidā numerus differens innascatur, & alius ab ijs, quæ in corpore pūctis. Acciditq; animal moueri à numero: sicut & Democritū diximus, ipsum mouere. Quid. n. differt, dicere sphaeras paruas, an vnitates magnas, aut omnino vnitates motas? vtroq; .n. modo necesse est mouere animal, ex eo quia mouetur ipsa. Cōplectentib^o igitur in vnū, numerū, & motū: & hæc accidūt, & multa alia huiusmodi. nō enim solū diffinitionē aīæ impossibile est huiusmodi esse, sed et accidēs. Manifestū est autē, si quis conabitur ex ratioe hac, passiones & opera aīæ reddere, vt cogitationes, sensus, latitias, tristitias, & quæcunq; alia huiusmodi. sicut eī diximus prius, neque diuinare est facile ex ipsis. Tribus autē modis traditis secundū quos diffiniūt aīa m: alij quidē maximē motiuū enūciauerūt eo q; mouet seipsam, alij autē corpus subtilissimū, aut incorporalissimū aliorū. hæc autē quas dubitationes & subcōtrarietates habent, percurrimus fere. Reliquū est autem cōsiderare, quomodo dicitur ex elemētis ipsam esse. dicūt enim quatenus sentiat ea quæ sunt, & vnunquodque cognoscat. Necessarium autem est, accidere multa & im-

Text. 73.

Text. 74.

Text. 75.

Rōnes aduersus dicētes cognoscere esse anima: propterea qd' sit ex elemētis.

Text. 76. & impossibilia, rationi. ponunt enim cognoscere simile simili, perinde ac si animam, res ponant. Non sunt autem hæc sola, multa vero & alia magis autem fortassis infinita numero, quæ sunt ex his.

Text. 77. Ex quibus igitur est vnum quodq; horum, sit ea cognoscere animam, & sentire: sed compositum quo cognoscet, aut sentiet, ut quid Deus, aut homo, aut caro, aut os, similiter autem & quodlibet aliud compositum: non enim quolibet modo se habentia elementa, horum vnum quodq; sed ratione quadam & compositione, sicut & Empedocles dicit os. Terra autem adamabilis, in amplis infundibulis. duas ex octo partibus sortita est aqua, luminis. Quatuor autem Vulcani: ossa autem alba facta sunt. Nullus igitur profectus est, elementa in anima esse, nisi & rationes inerunt & compositio. cognoscet enim vnum quodq; simile: os autem, aut hominem nihil, nisi & hæc inerunt. hoc autem quod impossibile sit, nihil oportet dicere. Quis enim dubitabit, si insit in anima lapis, aut homo, similiter autem & bonum, & non bonum, eodem autem modo, & de aliis? Amplius autem, cum multipliciter dicitur id quod est (significat enim aliud quidam, hoc aliquid, aliud autem, quantitatem, aut qualitatem, aut etiam quoddam aliud diuisorum prædicamentorum) vtrum ex omnibus erit anima, an non? Sed non vi-

dentur communia omnium esse elementa. Num igitur quæcūq; substantiarum sunt, ex his solis. Quo modo igitur cognoscit & aliorum vnum quodq;? An dicet vniuscuiusque generis esse elementa, & principia propria, ex quibus animam constare? Erit ergo, & quantitas, & qualitas, & substantia. Sed impossibile est, ex quantitatis elementis esse substantiam, & non quantitatem. Dicentibus itaque ex omnibus, hæc & huiusmodi alia accidunt. Inconueniens autem est dicere quidem, impossibile esse simile à simili: sentire autem simile simile, & cognoscere simile simile: sentire autem, pati aliquid, & moueri ponunt. similiter autem, & cognoscere, & intelligere. Cum autem multas dubitationes & difficultates habeat, dicere sicut Empedoclesque corporeis elementis singula cognoscuntur, & ad simile: testatur quod nunc dictum est. quæcūq; enim insunt in animalium corporibus simpliciter terræ, ut ossa, nerui, pili, nihil sentire videtur. quare neque similia. & tamen conueniebat. Amplius autem, vnicuique principiorum ignorantia amplior quam intelligentia inerit. cognoscet enim vnum, vnum quodque, multa autem ignorabit. omnia enim alia. Accidit autem & Empedocli, insipientissimum esse Deum. solus enim, elementorum vnum non cognoscet, discordiam: mortalia autem omnia. ex omnibus enim, vnum quodq;

Text. 77.

2. l. dictum est. ei quod dicendum est. ossa, nerui, pili, nihil sentire videntur.

Nulla igitur utilitas.

Text. 78.

Text. 81. quodque est. Omnino autem: propter quam causam non omnia que sunt habent animam: cum omne aut elementum sit: aut ex elemento vno: aut pluribus: aut omnibus? necesse enim est, vnum aliquod cognoscere: aut quædam: aut omnia. Dubitabit autem utique aliquis. & quid est vnum faciēs ipsa. materia enim, similia sunt elementa. Principalissimum autem est illud, quod continet: quodcunque est: anima autem aliquid esse melius & præstantius: impossibile est: impossibilius autem adhuc: intellectu. rationabilissimum enim esse hunc antiquissimum & dominum secundum naturam. elementa autem: dicunt esse prima entium.

Text. 82. Oes autem & qui ex eo quod cognoscit: & sentit ea que sunt. ex elementis dicunt ipsam: & qui maxime motiuum: non de omnibus dicunt anima, neque enim sensitiva omnia, motiua. videntur enim esse quedam animalium mansua secundum locum: & tamen videtur hoc solo motu mouere anima animal. Similiter autem: & quicūque intellectum & sensiuum ex elementis faciunt. videntur enim plantæ viuere: non participantes loci mutatione: neque sensu. & animalium multa intelligentiam non habere. Si autem aliquis & hæc conceperit: posueritque intellectum partem aliquam anime: similiter autem & sensiuum: neque utique sic dicet de omni anima: neque de tota, neque de vna. Hoc autem sustinuit: & quæ est in Orphicis vocatis carminibus ratio. dicit enim animam: ex

Aliquid esse melius et præstantius anima est impossibile, impossibile autem adhuc intellectu.

Text. 83.

Text. 84.

Orphicus.

toto ingredi respirantibus latam aërem. Non possibile itaque platis hoc accidere: neque animalium quibusdam siquidem non omnia respirant. Hoc autem, latuit sic opinantes. Si vero ex elementis animam facere oportet: nihil oportet ex omnibus. sufficiens enim est altera pars contrarietatis: seipsam diiudicare. & oppositam. recto enim: & ipsum: & obliquum cognoscimus. iudex enim utrorumque canon. obliquum autem neque sui ipsius: neque recti. Et in toto autem quidam ipsam mistam esse dicunt. Vnde fortassis & Thales opinatus est: omnia esse plena diis. hoc autem, habet quasdam dubitationes. Propter quam enim causam in aere aut in igne anima cum sit non facit animal: in mistis autem: idque cum melior in illis esse videatur? Quæret autem utique aliquis: & quam ob causam quæ in aere anima: ea quæ in animalibus melior est & immortalior? Accidit autem utroque modo: inconueniens & irrationabile. etenim dicere animal ignem aut aerem: irrationabile est. & non dicere animalia cum anima insit: inconueniens est. Opinari autem videtur animam esse & in his: quoniam totum cum partibus eiusdem speciei est. Quare necessarium ipsis dicere & animam eiusdem speciei cum partibus esse: si quia intercipitur aliquid continentis in animalibus: animata animalia fiunt. Si autem aer quidem descriptus eiusdem speciei sit: anima autem dissimilium partium: hoc

Text. 85.

Rectum estis dexteri et obliqui.

Text. 86.

Thales Milesius opinatus est omnia esse plena diis.

Anima in aere cur immortalior.

Text. 87.

Text. 88.

Text. 89.

hoc quidem aliquid ipsius inerit, vt patet, aliud autem non erit. Ne cesse est igitur ipsam, aut similiū partium esse, aut nō inesse in quolibet parte totius. Manifestum igitur ex dictis est, quod neq; cognoscere inest animæ propterea quod fit ex elementis, neque moueri ipsam bene atque vere dicitur.

Text. 82. Quoniam autē cognoscere animæ est & sentire & opinari, adhuc autem concupiscere & deliberare & omnino appetitus, fit autem & secundū locum motus ab anima

libus, adhuc autem & augmentū & status & decrementum, vtrum toti animæ vnūquodq; horum inest, & tota & intelligimus & sentimus & aliorum vnumquodq; facimus & patimur, an partib⁹ aliis

alia? Et ipsum viuere autē, vtrum in aliquo horū est vno, aut in pluribus, aut in omnib⁹, an & aliqua

alia causa est? Dicūt itaq; quidam partibilem ipsam, & alia quidem intelligere, alia autem concupiscere. Quid igitur continet animā, si partibilis est natura? non enim vti

que corpus. videtur enim, contra magis anima corpus continere. egrediente enim, expirat & putrescit. Si igitur aliquid aliud vnam ipsam facit, illud maximè vtique

erit anima. Oportebit autem iterum & illud quærere, vtrū vnum, an multarum partium sit. Si enim

vnum est, propter quid non mox & animam, vnum? Si vero partibile, iterum ratio quæreret, quid est continens? & sic vtiq; procedet in infinitum. Dubitabit autem aliquis & de ipsius partibus, quā potentiam habeat vnaquæq; in corpore. Si enim tota anima, totum corpus continet, conuenit & partium vnamquamq; continere aliquid corporis. Hoc autem, alsimilatur impossibili. quam enim partem, aut quomodo intellectus cōtinebit, difficile est etiam fingere.

Videntur autem & plantæ viuere diuisæ, & animalium insectorum quædam, tanquam eadem habentia animam specie, & si nō numero. vtraq; enim partium, sensum

habet, & mouetur secundū locum, ad aliquod tēpus. Si autem non permanent, nullum inconueniens est. instrumēta enim non habent, quibus saluēt naturam, sed nihilominus in vtraq; partium omnes inexistunt partes animæ. Et eiusdem speciei sunt adinuicem,

& toti. adinuicē quidem, tanquā quæ non separabiles sunt, toti autem animæ, tanquam indiuisibili existente. Videtur autem & quod

in plātis principiū, anima quædā esse. hac enim sola cōmunicant, & animalia & plantæ. Et hæc quidē separatur à sensitiuo principio: sensum autē, nihil sine hoc habet.

Text. 98. Anima ne an multarum partium

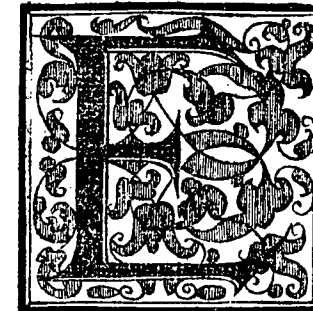
Text. 91. Idem text. 64

Text. 94

Text. 96

MAGISTRI MICHAELIS DE PALACIO GRANATENSIS

Philosophi, atq; Theologi, Canonici Legionensis, In librum secundū Aristo. de Anima. Commentarij longè doctissimi.

LIMINATIS monstruo- sis plerisq; opinionib⁹ de animæ natura à vetustioribus philosophis æditis, iam rem ipsam secundū ppriam

sententiā aggreditur Aristoteles. & multa quæ in proœmio in quæstionem verterat iam hic edisserit. Et primum in animæ definitionem manum admouet: definitionem communem omni animæ exquirens, diligenter vtens diuisione quæ vt sit methodus definitionis indagande, solite in Commen. i. lib. prosequuti sumus. Quo loco in hanc nos conduximus summā, definitiones nusquā sufficiēter via aliqua exactè captandas esse: sed vt ait Arist. vel sensu probatur, vt maximè in physicis est in vsu, aut suppositione præmittendas: vt geometra punctū, quē sensu capere nō potest, suppositione vt rem certissimam recipit. Metaphys. ii. Primum ergo in libro hoc definitionem animæ generalem & communissimā ab soluit. Secundo verò loco potentias animæ speciatim dissecat, deinde nutrimentā: post hæc sensum cōmuniter & sensibilia expedit. sub hæc autem quæ generali ratione de sensu atq; sensibili prædixerat, iam specialius prosequitur vt sibi nunquam non constet ab vniuersalibus in specialia deriuando doctrinam. Quibus adiecit non esse sextum sensum quo loco initium. 3. libro donant Græci. Postremò autē sensus communis & sensus interni, libri huius sunt periodus. Nunc autem verba Aristo. audiamus.

CAP. I.

Anima priorem & illam generalem definitionem monstrat partitionem actus in primum

secundum pul. hinc tradit & vtrum mens sit corporis actus pendulum reliquit.

VM autem quæ à prioribus tradita sunt de anima, dicta sunt: iterum tanquā à principio redeamus, tentātes determinare quid est anima, & quæ vtiq; erit cōmunissima ratio ipsius.

Tex. i. Anima desinitio & declaratio eiusdem.

¶ Sensus horū verborum est in proptu. Expulsis enim errorum tenebris veritatis peripateticæ lux magis emicat: & lo-lio atq; aristis discussis, frumenti, id est, veracis doctrinæ grana in horrea humanæ mentis sunt reponenda.

¶ Quod ergo dixerat in præfa. esse rem operosam, nullius otij sed plurimi negotij atq; laboris, animæ definitionem tradere, in præsentia nobis illā vltro offert, & cōmunissimam illā omni animæ quādo alijs philosophis vt plurimum in definienda anima rationali est sudatum, & communem vniuersis animabus neglexerunt definitionem. Arist. autem altius rem est orsus, vt generalissimam inueniret definitionem. Nam physico non solum de anima rationali, de cuius natura pauciora nouit, sed de alijs animabus, quæ sunt magis materiales, incumbit negotium, vt opulenter ostēdimus in præcursorijs nostris ad libros de anima. Sed in ipso limine mouebit forsitan quempiam Arist. verbum. Ait enim cōmunissimam rationē animæ tradendā. Ecquid est, quod ex Aristotelis sententiā supra nos docuimus has cōmunissimas definitiones esse vanas, & dialecticas: nullus tamen hoc argumēto turbetur. Nam communitas duplex est, altera est quæ ancillatur omnibus sciencijs & hæc est cōmunitas

cōmunitas dialectica. Nam intentiones generis, differētiā, &c. cūctis scientiis fa mulantur, & methodus diffinitionū, & diuisionum, & consequētiarum. Alia est communitas propria singulis scientiis. Quælibet enim sciētia habet sua vniuer salia: vnde factō gradu in cetera particu laria se deuoluit. Iam ergo definitiones cōmunissimæ primo cōmunitatis modo sunt dialecticæ: sed postremo non sunt dialecticæ, sed fortiētur eius sciētiæ qua litatem, cuius erit illam definitionē edo cere. Quare hæc diffinitio de anima cō munissimā utiq; est, atqui physica, idest actus corporis physici & organici in po tentia vitæ habentis. Sed vrgentior est quæstio si quis petat vt definitio hæc cō munissimā animæ plantali & brutali, & humanæ: quādo hæ animæ, longa inter capedine distant. Actus, item, quem vt genus habet hæc definitio, & dicitur de actu separabili à subiecto & de actu inse parabili. Est enim gubernator actus nauis: sua gubernatione illam perficiens. Est tamē gubernator perfectio nauis, se parabilis tamen. Forma lapidis est actus inseparabilis à lapide: iam ergo inter hu iusmodi actus non potest esse vna ratio secundum rem, sed solum secundum rationem, vt est sanorū. Nam & si vrina sana, & cib⁹ sanus, & medicina sana, & ani mal sanum, non sanē vna ratione: sed vo ce vna. Ita & si animæ omnes dicantur actus & materię perfectiones, seu corpo ris: atqui anima plantarum & brutorum sunt actus inseparabiles à corpore: & ta mē anima humana est sane à corpore se parabilis. Accedit istis ab anima vegeta li, quam vocamus plantalem, ceteræ om nes animæ pendent: nā illa sublata cæ teræ auferantur. Est ergo ordo naturæ il larū prima vegetatiua dein sensitua. Po stremo est intellectiua, vbi ergo naturæ ordo, non erit vniuocatio: sed analogia, non ergo est hæc ratio animæ de qua est instituentus sermo, cōmunissimā re ipsa sed secundum nominis appellationem: Philoponus incunctanter docuit defini tionē hanc animæ, quam hic Arist. mol litur extruere, non esse veram animæ de finitionē, sed descriptionem, potius vo cis, quam vnius rei finitionem, motus ar gumentis illatis: neq; se duxit ab horre-

re à peripatetico intellectu. Nam Arist. tex. 7. ait. *Si autem alius, in omni anima cōm nem oporteat dicere, erit vtrique primus actus.* Id autē quod induxit hanc Philopo. sen tentiam, fuit, quod credebat animam ra tionalem non coniungi corpori, secun dū substantiam, vt cæteris animabus contingit: sed secundū operationem. Cuius verba sunt. Rationalis anima nō sub stantia, sed operatione, sola ipsum perficit animal. Et forsità hoc ausus fuit dice re veritus ne, si semel dixisset animā ra tionale esse formam substātialem corpo ris physici, & instrumentarij, cogeretur ipsam fateri mortalem. Nam cæteræ ani mæ, cum sint formæ substantiales corpo rum viuorum, mortales sunt. Et Galenus in libro, cuius inscriptio est, quod mores animi temperaturas corporū sequatur, huius argumenti dilutionem à Platone discere desiderabat. Si anima forma est corporis, vt ergo immortalis? Habet hoc cap. 3. illius libri, & si re vera Plato non magni duxisset hoc argumē. Quin si Ari sto. fidimus, animam non formā substan tialiter copulatam corpori, sed sola ope ratione illi iungi Plato credidit, vt gu bernator nauis adest. Quare infirma est cōnexio Galeni. Vnitur corpori anima, illo, ergo intereunte, interit anima. Per suasus igitur Philoponus, animam ratio nalem non esse substātialem formam hu mani corporis, ideo credidit definitio nem hanc, quæ iam iam est exponenda, omni animæ non esse cōmunissimam: ni si æquiuocē Themistius autem, & si non dilucidē, verum vtcunq; diuersam sequitur in paraphrasi sententiam cap. 1. hanc enim definitionē animæ maxime fufam, omnesq; animas suo ambitu, continere dicit. Sed si vox animæ esset æquiuoca re vera in suum ambitū omnes nō contine ret animas. Adde si anima rationalis, est actus & forma, & re vera substantialis actus: est enim substantia, cuius ergo est actus substantialis? nā peripatetica scho la animam formā, alicuius corporis phy sici fatetur substātialem, vt posterior ser mo indicabit: & anima humana subla ta perit homo, & illa presente, est homo. Est ergo anima rationalis de ipso quod quid hominis, & substantia eius est. Et quādoquidē operatio rationis, adest ho mini

ni & adest homini ipso homine nō mu tato in substantia, vt stultus homo est ci tra rationis opus. Accidēs ergo homini est q̄ rationalis sit si per coniunctionem solam & operationē, & non secundū sub stantiam anima rationalis est in homi ne. Quod verò Commentator Auerroes. Commento. 7. purē æquiuocē crediderit hanc definitionē in omnes animas se fun dere (si quidē anima rationalis æquiuo cē perfectio est corporis, & cæteræ ani mæ) fortē hoc excepit à Philopono, iam indicato, etiam si hic credat intellectum humanum solum adistere homini per il lustrationem & irradiationē, vt tertius liber de anima differet, qui ostēdet inin telligibilem esse Commentatoris senten tiam. Sed quātum ad verba Arist. attinet tex. 7. si aut aliquod cōmune in omni aīa oportet dicere. Non eō dixit Arist. quō crediderit humanā animā nō esse actum substātialem corporis. Sed eū solenne sit Platoni animam mundo inducere, & pleriq; multi persuasi sint etiam de Ari stotelis placito cælos esse animatos, ob hanc causam sub nota dubitationis hæ sitat, an definitio animæ sit communis: quippe si intelligētia est anima orbis cæ lestis, diuersa ratione est anima quā sint animæ istæ inferiores. Quandoquidē in telligentia operatione duntaxat copu labitur orbi suo, & non secundum sub stātialem: id quod animabus inferioribus non conuenit. Quibus submotis corpo ra intereunt, & priuantur esse substantia li. Nō ergo omnes in vniuersum animas sublunares & supralunares comprehen dit hæc definitio, nisi voce tenuis: quia hæ animæ atque illę æquiuocē sunt animæ: quod si hoc voluisset Philoponus nihil contenderemus cum illo.

Tex. 2.

¶ Dicimus itaq; vnum quoddam genus eorū quæ sunt, substātialem. huius autem, aliud quidem sicut materiam quod secundum se qui dem non est hoc aliquid, aliud au tem formam & speciem secundū quam iam dicitur hoc aliquid, & tertium quod ex his. Est autē ma-

teria quidem, potentia, species au tem, entelechia. & hoc dupliciter. hoc quidem, sicut sciētia, illud au tem, sicut speculatio.

¶ Præmittit igitur definitioni animæ sta tuendæ diuisiones aliquot Arist. vt diui sione scrutetur animę naturam, quarum prima est ens, quod diuiditur in genera decem. Primum genus quod habet, sub stantia est: hæc verò alia est materia, quæ secundum se non est hoc aliquid, alia verò est forma & species, secundum quā iam dicitur hoc aliquid, tertia verò sub stantia est, cōpositum ex materia & for ma. Exemplum accipe, corpus, anima, vi uens, huius diuisionis Arist. non semel meminit, qui. 12. Metaphysi. lib. tex. 14. eiusdem meminit, substātialem triplicem esse materiā, habitum, quæ vox formam significat inibi, & tertium quod ex his constat, vt Socrates & Callias. nisi quod multò differentiū secūdem prætextum verborū loquitur in prima philosophia atq; modò. Illic enim materiam esse hoc aliquid fatetur, id quod hic aperte negat, & in prædicamento substantiæ pri mam substātialem voluit esse hoc aliquid solum, vt Petrus vel Paulus, & Philoso phi interpretes ita consentiūt. Albertus Magnus, materia, ait, nō est hoc aliquid, quippe quæ non dat nomē nec definitio nem, cum sit vna & eadē cūctis, quæ generationi & interitui sunt obnoxia, pri mo physicorum tex. 67. forma autē com modē dicitur hoc aliquid, quæ & præstat & nomen & definitionē rebus: plantę si quidem vegetales sunt, & dicūtur ab ani ma vegetali, vt bruta ab anima sensitua: homo verò ab intellectu authore Auice na naturaliū sexto. sunt qui cōtrouersia totam in verbis peripateticis dirimere curent, qui distingunt vocem hanc, hoc aliquid. Primò, vt significātia eius sit, q̄ sit hoc & sit aliquid. atq; hac acceptione se mutuò consequūtur ens & hoc aliqd. Nā quodlibet ens & est hoc & est aliqd. Altero modo significat principiū indiui duandi, quale multi credūt esse materiā signatā accidentibus. Qua ratione ipsa sic affecta, est hoc aliquid: aut tertio, id quod præstat nomē & definitionē rei, sit

Definitionē anima quæ liter venatur Arist.

Phil. contra Arist. de fin.

Phil. contra Arist. de fin.

hoc aliquid, id quod solius formae est. Statua enim tantum appellatur statua, quando in metallo inculpta forma statuae nomen & rationem indiderit, seu Iouis seu Mercurij. Postremo, hoc aliquid significat quod est per se existens aut separabile, ut vocat Arist. quomodo totum compositum solum est hoc aliquid, quia ipsum est quod per se subsistit. Id quod intellexit Arist. in praedicamento substantiae. At vero hac diuisione, quae Pauli est, misa in praesentia aliter Arist. intelligendum censo, apud quem materiam bifariam expendere possumus, aut sumitur sub negatione omnium in uniuersum formarum, quippe ipsa per negationem dignoscitur, ut enim Deus propter suam sublimem & transcendentem naturam, autore Dionysio, negatione cognoscitur commodiùs quam affirmatione, ut supra intulimus, ita materia propter nimiam uilitatem eius, negatione omnium formarum cognoscitur, ut Alex. Aphrodisaeus Comento. 4. ad. 7. Metaphy. inquit: eoque illam à decem generibus reiecit: quia negationem illorum indicat, atque hoc aduertens Arist. Metaphysicorum. 7. tex. 8. dixit materiam nec esse quid, nec quam nec qualem, uniuersa praedicamenta decem ab illa subtraxit: unde & illud est materiam esse ignotam. Metaphy. 7. text. 37. altero uero modo materiam considera, ut ipsa sub affirmatione alicuius formae est, quae sensibilis materia vocatur, ut aes & lignum, quae sunt materia artificialium, caro animalis materia. Secundò aduertamus. Alexandrum Metaphy. 7. Comento apud ipsum. 23. dixisse, consueuisse Aristotelem hoc aliquid de sensibilibus dicere de quibus, quae digito monstrari valent: & omnino de ijs, quae per se consistere possunt. Unde inferas materiam primam, quae sub negatione uniuersarum formarum, quasi uolenter cognoscitur, non esse hoc aliquid. Quandoquidem uniuersa praedicamenta negat, & tantum est in pura potentia, & non est simpliciter hoc aut aliquid. Sin materia sumatur sensibilis, quam dicit Arist. Metaphy. 7. tex. 36. esse lignum, aut aes, aut materiam mobilem: haec reuera hoc aliquid est, & demonstrabilis est ad sensum. Quamobrem quod dixit Arist. Metaphy. 12. materiam esse hoc ali-

Autoris declaratio.

Arist. locum 12. Metaph. interpre.

quid, ipse de sensibili subaudiendus est, ut Alex. est interpres, & textus illud indicat. Ait enim atque substantiae sunt tres. atque alia est materies, quae quidem hoc aliquid est (& subdit causam) ex eo quia apparet, id est, quia sensibilis est. Forma ergo eatenus hoc aliquid est, quatenus habet operationes sensibiles, ut Commentator dixit Metaphy. 12. iam indicato. Materia uero ut iungitur formae est hoc aliquid, tunc enim sensibilis est. Et ut rem ipsam claudamus solum in Arist. hoc aliquid dicitur, & forma ipsa, ratione quae iam diximus, & totum compositum. Quod cum appelletur aliquando sensibilis materia, hac ratione & hoc aliquid fertur, & est, & si quod Alexander dixerat sit in consuetudine Aristotelis, frequentius totum uocare hoc aliquid quam partes eius in metaphysicis loco dudum indicato formam uocet hoc aliquid: quia per illam res sensibilis redditur. Per haec lucida sunt, quae Aristoteles in littera habet: à qua si non grauaris, paululum digredendum est, & digressioni occasionem dedit Aegidius Romanus, qui in Comentario huius loci, credidit substantiam, quae est generalissimum in cathedra substantiae, nec praedicari de materia nec de forma, sed solum de toto composito: Primum quia cum haec sit falsa, punctus est quantitas continua: & item haec, unitas est quantitas discreta: quod punctus est principium quantitatis & unitas, hac ratione quantitas non praedicatur de principiis suis, sed materia & forma sunt principia substantiae. Quare haec de illis minimè praedicabitur. Secundò genus autore Porphyrio est totum quoddam: totum uero non praedicatur de partibus, quales sunt materia & forma. Tertio genus & habet actum, & habet potentiam. Metaphy. 5. tex. 14. atque materia prima est pura potentia. Physicorum tex. 99. & forma actus est: genus igitur de istis non praedicabitur. Postremo nullum genus descendit in species suas, secundum rationem causae & causati, ut exemplo patet. Animal enim nullum est quod sit causa reliquorum animalium. at materia & forma sunt causae totius compositi, igitur non est genus. Alioqui ens esset genus ad substantiam & accidentis: id quod Arist. reiecit. Haec Aegidij sententia

Burlem.

Primi argu. dilutio.

2. Argu. solutio.

3. Argu. solutio.

4. Argu. solutio.

sententia Albertum habuisse in autorem facile coniectabit quispiam ex hominis uerbis. Ait enim diuisionem hanc substantiae in materiam & formam & compositum diuisionem esse analogi in suos modos: & Burlem⁹ illi subscripsit, substantiam solum uolens esse totum compositum: hoc enim per se subsistit, materia autem & forma non per se subsistunt, sed in toto composito. Paulus autem Venetus, de forma & de composito toto praedicari, de materia uero generalissimum hoc praedicamentum non praedicatur: itaque autor hic ex parte ibi in sententia Aegidij & ex parte refragatur, ut cernis, & ut tenax sit eius opinio. primum argumentum diluit negans formam esse principium substantiae, sed Deus atque materia prima principia sunt duntaxat. Argumentum secundum soluit, dicens formam esse quoddam totum ex actu & potentia, quare capax est generationis generalissimae, neque nocet uerae philosophiae unum totum esse plura tota in praedicatione causali aequiuocando de toto, ut totum integrale sit plura tota subiectiue, ut animal est homo, & est equus. Tertium argumentum tollit, credens animam non solum esse actum, sed esse in potentia. Quod patet, quia anima quaelibet mutabilis est à quiete in operationem, & contra, & ab una operatione in aliam. Quarto satisfacit dicens substantiam praedicari de forma & toto composito, non secundum rationem causae & effectus: sed prioris & posterioris. Porro quod est huius digressionis in Aristotele satis cernimus tres substantias appellari, & materiam & formam & compositum totum. Et Commentator Comento. 8. ad. 7. Metaphysicorum, multis probat materiam substantiam esse, magis quae formam ab Aristotele in eo textu petitur rationibus. Quarum altera est, nam sublata materia reliqua cuncta pereunt: & formis istis aut illis sublatis ipsa permanet. Ergo si ipsa suscepit omnia alia, ipsa est aliorum fundamentum, uidetur magis substantia quam forma. Secundò, nam Petrus & Paulum uocamus substantiam, quod unus atque idem perseueras mutationibus variis subditur, iam calescit, iam frigescit, iam Athenis, iam Thebis est &c. Quare cum materia etiam subdatur generationi atque corruptioni

& mutationibus consequentibus, ipsa quoque substantia erit, imò magis substantia, quippe ratione materiae substantiae susceptaculum est. Unde Alex. 8. metaphy. in Com. 2. materiam dicit magis substantiam, quam formam etsi forma sit magis ens, Cuius uerba sunt. Dubitari non debet quin materia substantia sit, & hac ratione magis quam forma quamquam aliam forma sit magis in honore: tum quia ipsa materiam definit, tum quia res à forma appellationes mutuatur. Hoc autem quod Alexander ait est uerum si in ratione subiecti materia spectetur: nam Aristoteles in. 1. de generatione, dicit tex. Commen. 24. materiam esse praecipuum subiectum generationis, aut corruptionis substantialis: aliarum uero transmutationum, est subiectum secundum posterius. Totum enim compositum est caeterarum transmutationum subiectum: forma autem cum non sit transmutationum substantialium subiectum, ob id illam ait Aphrodisaeus esse minus substantiam, quam materia sit. Et hoc probant quae de prima philosophia conductae sunt rationes. At cum substantia sit per se subsistere, & hoc materiae nusquam possit conuenire: nam non est per se, sed semper in alio, ut Commentator exposuit 3. physicorum. Com. 65. instar accidentium esse materiam, quae semper in alio, id est, in toto supposito subsistunt, etsi discrepet ab illis. quae cum non sint subiectum, materia subiectum est primum. Rursum forma non est per se & separabilis nisi per rationem abstrahentem. excepto, si anima rationalis est post mortem subsistens secundum dogma peripateticum, de qua re postea erit disputatio: tunc enim ipsa erit per se subsistens substantia. Haec autem quaestio non est de materia sensibili, an ipsa sit substantia, de qua generalissimum illius praedicamenti praedicet, quae cum sit hoc aliquid ut iam diximus, uere substantia est uniuoce cum aliis, ut lignum, caro & os. Et si Alexander 8. metaphy. in principio dicat, materiam sensibilem, ut materia est ceu lignum ut est potentia domus, non esse hoc aliquid. Sed hoc infringit nihil, quin quod uocat Arist. sensibilis materiam, sit hoc aliquid continuoque substantia sit. uerum si de materia prima, sit disputatio: si priora quae diximus aduertat non

Alexand.

Questionis
Solutio.

erit molesta quæstionis solutio. Memini. n. me dixisse materiam sub negatione formarum omnium à nobis assequi, & sub negatione hac, materia nullius est formæ, neq; ratione habet subiecti: nam subiectum habet, in formam præparationem. atqui materia sub negatione illa cõprehensa nullius est præparationis. Hæc autem præparatio tam necessaria est subiecto vt illa sublata non sit subiectum materia, aut quoduis aliud, vt alibi demonstrabitur: & quod, mireris vehementius neq; secundum statum priorem expensa, priuationem habet: etenim priuatio est formæ habitæ vt cæcitas visus, habitæ subintellige secundum actum, aut secundum naturæ ordinem. Nam cæcus natus homo, priuatus est visus, quæ nunq̄ habuit, habuisset tamen si naturæ ordo nõ turbaretur, at materia cõsideratur ante omnem formã ergo & ante priuationem, vt. S. Thomas scitè in libro de spiritualibus creaturis tradidit. Secundum hanc traditionem materia prima non est substantia simpliciter: sed potentia tantum est in prædicamento substantiæ. ¶ De forma verò, si de subsistētibus esset sermo, vt sunt angelicæ substantiæ, res in propatulo esset, de illis prædicari substantiã directè: sed modò de formis, quæ sunt partes substantiæ materialis, sermo vertitur. Quas esse substantias, quis ambiget? Aristotele asserente, materiã atq; formã substantias esse, ne substantia componatur ex non substantiis, quod tam est in vicio, quàm quod diuisibile cõstituitur ex indiuisibilibus. & Aristoteli in prædicamentis partes substantiæ hac ratione voluit substantias. Sed hoc differt forma à materia: hæc enim in potētia substantia est: vtraq; autē sunt causa totius substantiæ integræ. Et nõ assequor, quid voluerit Paulus Venetus dicēs, formam non esse causam totius compositi, sed materiam & Deū. Quando Aristoteli. 12. metaphy. text. 14. recensens tres substantias, tertia ait, substantia ex duabus conflat. & 8. metaphy. non longè à principio idē & sepe alibi ait. magis causa est forma, q̄ materia: illa enim cõfert rei nomen & definitionem id quod materiæ non conceditur. ¶ Dicamus ergo materiã atq; formam substantiales pertinere ad substan-

tiam, vt partes substantiæ: ipsum autem totum maiore substantiæ gaudet, quod solum præcipue generatur, atq; corrumpitur. 8. metaphy. in cap. x. Cætera verò, vt sunt huius partes, vt Albertus cū Aegidio dixerunt: Sed de digressione ista hæc tenus: quia plura sunt, quàm quæ huic conueniant loco.

¶ In literam Aristotelis referamus pedē. *Substantia*
Et opportunè sciscitabitur quispiã. Aristoteles metaphy. 7. text. 7. in quatuor distribuit substantiæ vocem, in quidditatem, in vniuersale, in genus & in ipsum indiuiduum, quod prima substantia est, quia omnium subiectum, & de nullo prædicatur. Hic autem aliam substantiæ diuisionem docet in. 3. partiens. vt prædixit substantiam diuidēs. Sed dicendum Aristotelem in loco metaphysico illato, partitum esse substantiam secundum antiquam de substantia opinionem, & non secundum veritatem. Plato etenim credebatur suas vniuersales idæas substantias esse: alij verò ens & vnum esse vniuersorum genus. Ideo hæc duo membra immiscuit. ¶ Quidditas verò seu essentia rei, substantia peripateticè dicitur, etsi generali modo, vt sermo vulgatus fert, hæc est substantia negocij huius. Verum ipse post diuisionem, quæ tunc fama celebrabatur, propriã substantiæ partitionem tradidit dicens, ipsum indiuiduum esse maximè substantiam: materiã autem huius quodammodo substantiam: quia subiectum est, formã verò substantiam, vt quæ constituit totum, vt Commentator exposuit.

¶ Cum tamen audis Aristoteli dicentem formam esse speciẽ, materiam non esse quidditatis partem ne intelligas. (Pleriq; enim ita philosophantur.) formam esse totam rei quidditatem: materiam autem esse vehiculũ deferens quidditatem, quæ sunt verba Commentatoris in. 7. primæ philosophiæ. text. 24. quæ scripsit, persuasus verbis peripateticis. Materia, ait, partim substantia rei dicitur, partim nõ dicitur. Et multo sermone & obscuro Aristoteli in eo loco materiam expulit à ratione formali rei, & partes definitionis nõ vult materiales esse, sed formales. Circuli ratio tota formæ est: est. n. figura plana, à cuius centro ad circũferentiã lineæ ductæ sunt

Substantia
4. distribuitur.

Notandum

pares. vbi circuli segmenta, quæ partes materiales sunt circuli, non ingrediuntur in definitionem circuli. etsi ipsa figura plana in segmentis ipsis partibus consistat. Ideo Auerroes esse delatiuam materiam rationis formalis, seu definitionis essentialis voluit. Et si syllaba definitur per partes, est videlicet coitus vocalis, cum consonante, ista partium compositio non materiæ est, sed formæ. Iam ergo Auerroes etsi materiam credat, esse partem rei essentialẽ, vt elementi & mixti: tamen ipsam penitus reiicit à quidditate rei, seu definitione essentiali, motus verbis Aristoteli. Quare & multi crediderunt esse formam ipsam solam speciem, & materiam non esse partem speciei, sed delatoriam speciei, & quod idem fit anima humana & ipsa humanitas solumque rationis discrepent differentia. Dicitur enim anima vt materiam perficit & viuificat: at verò humanitas, vt per eam totum cõpositum in specie collocatur. Itaq; eadē est forma partis & forma totius diuersis collationibus & 2. meta. text. 7. petit an nomẽ speciei vt homo significet solã animam an corp⁹ & animã. Et reliquit quæstionem insolutam & Alex. ait definitionem animæ esse, & non totius compositi sed Aristoteli animam dicit, in vtriusq; esse & animam & corpore. & Aristoteli quæstionis solutio est vt ex consequentia sermonis colligere licet nomina quædam solas formas significare, vt anima, albedo, alia verò totum compositum, vt animal homo, etsi vix assequeris quid ibi certò velit Aristoteli quia si corticẽ spectes, videtur Platoni fauēs, vt anima sola est homo, & nõ totum compositum: & ita Alex. in Cõm. Sed alij secus, & difficile admodum Aristoteli ad hunc sensum trahunt, qui vt superiore libro collegimus, multis contendit mathematicum per solam formã: physicũ verò per materiam atq; formã definire. Nam forma mathematica etiã deuehitur à materia sensibili, vt forma physica. Circulus enim triangulus in sensibili iacent materia, à qua sola mentis contemplatione discluduntur. quo ergo different physicus, mathematicus & dialectic⁹, si oēs ad suas cõponendas definitiones materiã respuunt, & abiiciunt? & profectò per solã formã proprietates

rerũ naturalium, quæ per materiã coherent rebus vt, corruptibilitas, discere, nõ possumus. Et Auerroes tractatu. 5. metaphysicorum suorum, credidit formam nõ esse totã quidditatem rei, sed partem: eoque materiam ad ipsam quidditatem rei tradit esse necessariã, & quatum ego cõiectare possum certò crediderim materiã, & formã, non solũ esse de essentia rei physice mixtæ, aut elemētariæ, quin & in definitionem physicã vocandas esse. Aristoteles. in physico. 2. hoc fatetur text. 92. rationem ferræ ferro esse exhibendã, quia cū ferræ habeat dētes tales, qui sunt ad secundũ: sectio autē ferro exercetur. Et verba subiungam. Sunt enim & in ratione quædam partes, vt materia. Quibus verbis liquido cõmonstrat materiã esse vocandã in definitione physicã, etsi hæc materia non est hæc, aut illa indiuidua: singulorum enim nõ est definitio. Cæterum materia communis illa nulla ratione reiiciendã est à definitione physica. Et ipsemet Aristoteli. metaphy. 7. ait speciem hominis necessariò coniunctã carnibus & ossibus & partibus similib⁹ istis, nec mēte possumus abstrahere hominẽ à partibus istis. Et Cõmentator tractãs locũ illũ ait, Differentia est inter formas quæ nõ habent materias proprias, sed mathematicas, & formas naturales. Quæ habent subiectũ proprium: verbi gratia, forma hominis quæ nunquam est sine carne & ossibus, quoniam istæ formæ naturales difficile abstrahuntur à suis materiis, impossibile est enim intelligere hominẽ sine carne & ossibus. Quod si hæc sunt necessaria speciei hominis, nec possumus intelligere hominẽ exutũ carnẽ & ossẽ, erunt ergo de essentia hominis partes materiales ipsius. Quapropter definitio cum explicet totam essentiã speciei necessariò præstanda erit, & per materiã & per formam. Quæ erunt partes essentialis definitionis illius, formæ sanè mathematicæ secludendo materiam sensibilem metaphy. 7. text. 37. Facile nãq; separamus circulũ à cupro, vel auro vel argento: quippe, vt dixit Cõmentator, formæ mathematicæ non sibi vendicant materiam propriam: Vnde mens abstrahēs facile discludit illas à corporibus physicis; eaque ratione circulus & triangulus definiuntur per for-

nam citra materiã sensibile, vt circulus est figura plana &c. At sicut mathematicus in definitionibus suis discludere nõ potest materiã intelligibile, idest, quantitatem abstractã à materia sensibili, ita phisicus abstrahere non poterit materiã sensibilem à definitione phisica vt enim materia intelligibilis se habet ad formas mathematicas, ita & materia sensibilis ad formas phisicas, verum illa est de quiditate forme mathematice: ergo & materia sensibilis erit ð quiditate nõ forme particularis phisice, sed forme totalis, vt est natura humana, aut equina. Nã & circulus & triãgulus forme totius sunt, non partis: nã totus circulus, appellatur circulus & nõ pars circuli. cõsentit in sententiã hanc D. Tho. in. 1. parte summe. q. 75. art. 4. cuius verba sunt, quidam posuerunt solam formã esse de ratione speciei, materiã verò esse partẽ indiuidui, & nõ speciei, quod quidẽ nõ potest esse verũ: nam ad naturã speciei pertinet id quod significat definitio. Definitio aut in rebus naturalibus non significat formam tãtum, sed formã & materiã: vnde materia est pars speciei in rebus naturalibus &c. Et Scotus in. 3. Senten. dist. 22. & in. 7. suã metaphysi. q. 16. Et demum hic est vulgatiõ consensus nostratiũ philosophorũ & theologorum, nisi q̃ quidam hoc nostro seculo errorem vniuersa hæc duxerunt sequuti Auerroem, qui tum cõmen. iam indicato, tum com. 37. septimi metaphysi. ait definitionem non esse totius congregati ex materia & forma, sed solius forme vniuersalis. Vnde arripuerunt ansã dicẽdi materiã quidẽ esse de essentia rei huius vel illius, sed nõ esse de quiditate, id est, de definitione: nam forma sola quiditas est. Et isti secernunt inter essentiã & quiditatẽ, materiã concedentes essentialẽ, sed non quiditati. At vero isti falsi iudices sunt in quæstione hac. Primũ q̃ Auerroem ample cõtendunt, ipse octauo metaphysi. Cõmento vltimo, ait definitiones esse compositorum, ideo locus alter moderandus & temperandus est isto. Fortassis enim intellexit definitionem esse forme vniuersalis id est, forme quã est forma totius, nam species forma est totius, & definitio essentialis speciei est. Quod verò, inquit,

non est totius congregati, eò dixit q̃ definitio non est indiuiduorum, sed hominis communis. Verba autem Aristotelis, partes definitiõis formales sunt: hoc verũ est, quatenus expressiũ sunt definiti. Definitio enim trifariam consideranda est, aut triplicem considerationẽ habet: vt aduertit Aegidius Romanus q. 2. ad. 7. metaphysi. Primò referri potest ad definitum, secundò ad nostrum intellectum, & ad partes definitionis. Ad definitum quidem per se refertur, oportet nõq; definitionem proportionalem esse definito, asserẽte Aristotele sermonẽ totius ad totam rẽ proportionalẽ esse, videlicet totius definitionis ad totum definitum. Secunda autem relatio in nostrum intellectum est: nam q̃ quid est obiectũ est intellectus nostri, id quod per definitionem elucidatur. Postrema autẽ relatio est totius definitionis in partes suas: quippe, metaphysi. 7. definitio est oratio, oratio aut ex partibus constat. exemplo familiari constare tibi poterit Aegidij hæc cõsideratio, animal rationale quẽ est hominis finitio, referri potest in totũ hominẽ vt huius naturam exprimit: aut refertur in intellectum considerantem ipsam definitionẽ. aut deniq; tota hæc definitio in partes suas quẽ sunt, animal & rationale. Iam ergo etsi, relata definitio ad definitum alteram partẽ habeat materiale, alteram verò formale, quã partes sunt definiti, & partes definitionis mutuò collata, altera præferat materiam, altera verò formã: relata verò in intellectum, ambæ sunt veluti formales partes. Ambæ. n. repræsentant, & ostendunt intellectui totum q̃ quid est, quod forma toti⁹ est, vt diximus. Vnde & Aristoteles loco à principio indicato, & partes syllabarum formales vocat: quã tamen quia partes sunt, quasi materia totius sunt: ex ipsis enim syllaba cõflatur, vt ex lapidibus & lignis domus. Aut dicendum Aristotelis non fuisse institutũ materiã abiiciẽdam à definitione phisica: sed materiã hanc vel illam singularem. Homo namq; non est definiẽdus per has carnes, & hæc ossa: quia singulorum non est scientia. Quod verò isti distinguunt inter essentiã & quiditatem, ego planẽ non video in codicibus ipsorum

Responso p̃ris argum̃

Triples definitionis considerationis.

Expenditur quãvis definitio formalis est.

Responso

Scotus.

Elidit Mar. 2. Zimara.

Locus difficultatis metaphysice explicatur.

Cõciliatur sibi Auerroes

rum rem satis stabilitam, quin Aristotelem lego metaphysi. 7. textu. 7. quiditatẽ appellauisse substantiã, quod idẽ est atq; essentia, eo namq; modo confitemur hæc vel illam esse substantiã accidẽtis, sub intelligentes quiditatem. Et tandem, vt apertiora sint, quẽ hæctenus tradidimus, aduertas Aristotelem metaphysi. 7. in textu vltimo distinxisse inter formã totius & partes ipsas congregatas: ait enim. At que syllaba nõ est elementa ipsa, nec est idem ba quòd. B. & A. nec caro est ignis ac terra, quod probã adiecit: dissolutis enim, idest, syllaba, & carne, adhuc manent elementa ipsa, id est, B. & A. separatis enim. B. & A. syllaba. Ba. dissoluitur, litteris manentibus. Vnde infert, syllaba profectò est non solum elementa (vocalis inquam littera atq; muta) sed etiam aliquid aliud. Ex quibus verbis colligas germanum sensum priorum, definitionẽ totius formam exprimere, & non partes ipsas congregatas, sed totum vnum, quod ex partibus dissultat, quod ab ipsis saltem ratione distinguitur. Quapropter Aristoteles disertè asseruit definitionem explicare formam, & non materiã. Definitio enim ipsum totum, quod, vt diximus, est forma partiũ, & non partes explicat, vt definitio syllaba &c. Et si hunc sensum receperis, vt recipiendus est; hoc ipsum carnes in definitionibus phisicis, quã non explicat materiã, vt partem: sed totum ipsum phisicum ens, quod ex materia & forma dissultat: id quod de carne textu dudum illato Aristoteles dixit, ignem non esse & terram, sed aliud præter hæc: & tandẽ intelliges aut conciliabis loca Auerrois. Dixit enim definitionẽ non esse congregati, idest, partium congregatarũ: & rursum ait definitionem esse compositorũ, id est, totius, quod ex partibus dissultat ad sensum priorem. sicq; conficitur in definitione phisica, & materiã esse atq; formam, vt essentiã partes: sed definitio tota formam explicat, & non materiã, vt materiã est. Quare definitio primò formam totius explicat vt animal rationale hominem totum, qui est velut forma & perfectio suarum partiũ, eoque formalis Aristoteli est. Verum quia totum nequimus citra partes intelligere, subinde

secundariõ & ipsam formam rei particularem atque materiã subintelligemus. Quamobrem nulla est verborum contrapugnãtia, & q̃ definitiones voluerit Aristoteles esse formales metaphysicorũ. 7. textu. 35. & quod definitio phisica materiã explicet, secundariõ tamen: & ad hanc formulã quã hæctenus vniuersa diximus moderãda sunt. Fortisã de istis alibi erit copiosior sermo, sufficiant hæc dixisse ad peripateticã intelligẽtiã. Forma igitur species est, quã non eò species est, quòd tota sit ipsa species rerum phisicarum, sed quòd ratio est ob quam vnaquãq; res habet speciem. Insigniuit autem formam & altero nomine Aristoteles vocans formam endelechiam, cuius vocis meminit Cicero libro primo Tusculanarũ Quæstio. in hæc verba. Quintum genus adhibet Aristoteles vacans nomine, & sic ipsum animum endelechiã appellat nouo nomine, quasi quãdam continuatã motionem, & perennẽ. Verum hæc interpretatio non admodum consentit cum peripatetico sensu, ait enim duplicẽ esse endelechiã: alteram quidẽ vt est habitus, aliam verò vt operatio. Itaq; & forma lapidis iners & ociosa endelechia est, quare endelechia non semper est continuata & perennis motio. Eòdem accedit vocem endelechiã non esse propriam animã, vt credidit Cicero, sed funditur in omnes formas, vt in præmio ex sententiã Alexandri meminimus. Quare Philoponus aliter vocis significantiam extulit: ἀπὸ τῶ ἐν τῷ βῆ τελείῳ καὶ τῷ αὐτῷ. Hoc est, vnum & perfectum & simul habere. Nam forma causa est & vnionis & perfectionis rei, vel quã continet ipsã vnitatẽ & perfectionem rei. Simplicius autem exposuit endelechiã, id est, quẽ in perfectione habet esse, & quã in perfectione totum est continens. Plutarchus in placitis philosophorum ait, Aristoteles animam cõset endelechiã, primã corporis naturalis organici potestatem habentis. Endelechiã aut, idest, verbũ ex verbo, perfectiã habiã, aut vt habet locus eius Græcus. ἀντὶ τῆς ἐνδὲχῆς. Idest, pro actu & hoc rectè. Nam phisicorum. 3. ipsum motum endelechiã, vocat Aristoteles, text. 23. alij verò, vt Buzius

Cõciliatur sibi Aristo.

Quid vox endelechia velit.

Antelechia quid.

dæus, endelechiâ dici volût $\alpha\upsilon\tau\eta\tau\epsilon\lambda\epsilon\chi\iota\alpha$ $\sigma\upsilon\omega\chi\eta\rho$. Id est, Perfecti corporis comprehensionem.

Refelluntur grecifatores. ¶ Neque moremur si efferendum est, endelechia, aut entelechia: quia Græcificato- rum, vt ita dixerim, sic vel aliter eloqui, referre videtur, quia si per. d. endelechia scribatur, perennem & cõtinuatam motionẽ significare contendunt: sin verò per, t, latinũ aut græcũ entelechiam dicamus, significare asserunt perfecti habiam. Sed Aristoteles. 3. physicorum tex. 23. iam illato entelechiam scripsit. Est alteratio alterabilis, qua alterabile est, entelechia. Et Boëtius vertit actus. Itẽ. 2. de anima, animam vocat idos, & entelechiam, id est, formam & actum: nos tamen credimus Aristo. endelechiam esse formam quamlibet, siue substantialem, siue accidentalem, & quicquid nomine actus donatur. Quare ait duplicem esse endelechiam, id est, primam, siue actum primum, & secundam endelechiam, id est, actum secundum. Actus primus est ipsa forma, vnde operatio proficiscitur, quæ est actus secundus. Quod vero formam dixerit & actum, non eo dixit, quò credat quispiam esse nomina significan- tia res diuersas, nisi velis Deum esse actũ purissimum, & non formam, & substantias spirituales itẽ actus esse, & non formas. Verum illas itidem formas spirituales, & intellectuales appellitam⁹ in scho- lis, non formas, quas physica schola par- tes rerum physicarum nuncupat. Et iusta certè ratione & forma dicitur & actus ipsa forma. Nãq; & materia, materia ap- pellatur atq; potentia: vt quatenus ma- teria, catenus formæ correspondeat: vt verò potentia ita in actũ referatur. Com- mentator autem, actum primum & se- cundum non tribuit formæ, & eius ope- rationi: sed vtraq; soli formæ tribuit, quã dupliciter considerat: ipsa enim forma, vt est principium operationis, vacãs ab operatione & suspensum habens actum siue operationem, actus est primus siue perfectio prima. Ipsa rursus, vt iam in operationem sese expromit, actus secun- dus, seu perfectio secunda est. Vnde si hæc verba veritatis habent firmitatem, anima actus primus est, vt perficit cor- pus vt autẽ exercet vitales operationes;

actus secundus est. ¶ Hoc autem dogma peripateticum non iuuat: prædiximus enim motum alterationis secundum Ari- stotelẽ esse endelechiam: qui tamen est operatio à forma pfecta, nõ forma. Et cõ- modiũs credo animã appellandam actũ primũ, q̃ actum secundum: verũ aĩa ope- rans, est in actu secundo, non actus se- cundus. Aliud etenim est actum esse, & in actu esse, vt supra traditum est: sed eò actus primus anima est quo princi- pium est actus secundi, id est vitalis fun- ctionis. Horum autem diuersitas pate- scet iudicanti puerum anteq̃ Gramma- ticam discat. Est enim in potentia Gram- maticus, vbi verò Grammaticam didi- cerit, actu est Grammaticus: cuius tanti sper dum caruerit vsu, habet actum pri- mum seu habitum, aut facultatem recte loquendi & scribendi: vt quando colli- buerit, in vsu illam proferat, & tũc de- nique erit in actu secundo. ¶ Caietanus autem hanc Aristotelis diuisionem ita intellexit, vt duplicẽ intelligat esse for- mam: aliam semper operantem, quæ est actus secundus, aliam verò non semper operantem, quæ est actus: formæ siqui- dem naturales, sunt semper operantes, vt forma ignis. At verò animæ non sem- per operẽ incumbunt: quippe quæ ali- quando quiescunt, vt in animalibus ex- perimur, quæ per somni quietẽ ab exter- nis operibus cessant. Animas ergo vult Aristoteles formas nõ semper operãtes: idẽ actus primi sunt & non secundi.

¶ Porro, cum etiã formę naturales quiescant ab opere suo, (quemadmodum gra- uia cum cẽtrum cõtigerint, & leuia cum cælestẽ globũ assequuntur,) non est hæc necessaria differẽtia: quid quod non est penitus extra cõtroversiã, si omnis ani- ma suspẽdat, sua quiete proprium opus suum? Id quod & si de animabus sensiti- ua & intellectiua, certa ratione teneam⁹ tamen de anima plantali à viris doctis, summæque eruditionis in dubium con- trouertitur, vt nos sub hæc indicabimus. Quin Ioannes Grammaticus cognõmen- to Philoponus in commẽtario, animã plantalem semper operantem esse, con- stanter non semel affirmat, illamq; po- tiũs similem vigiliæ, quam somno: & po- tius cõtemplationi quã habitui scien- tiæ

Deseruit Auerrois

Regressio in textum.

Exploditur Paulus Vene.

Obiectio.

Dilutio obiectionis.

tię voluit. ¶ Has aut diuisiones tres præ- misit Aristoteles generi animæ explo- rando: est autem genus animæ actus pri- mus: genus autẽ hic sumito non propriè siquidem anima non est propriè species, sed pars speciei: etsi quidam in ea sunt opiniõẽ vt credant aĩam propriè genus cum Paulo Veneto, comprehendereq; sub se species proprias, vt animam plan- talem, brutalem, & humanam: id quod falsum est. Nam ratio substantiæ cum predicamentũ est, est per se existere: iam verò anima non per se existit, sed in to- to corpore physico seu naturali: & so- lum totũ est, quod per se existit: partes verò subsistunt in toto. Quòd verò ani- ma rationalis possit per se subsistere, nõ tollit argumenti vires, quippe de anima est modò sermo, vt est in corpore phy- sico & organico. ad hunc modum philoso- phatur Albertus magnus in summa de homine quæstione. 3. credens animam non esse genus nec animas particulares vt vegetalẽ &c. esse species, sed partes speciei: sed potiũs collocãdam animam in ratione differentiæ, qua discriminan- tur corpora animata ab inanimatis, & hac ratione sibi congruit ratio vniuer- salis. Atqui corpus & anima eò substan- tiæ appellantur, quò principia sunt sub- stantialia. Forsitan autem ipse obiicies, ergo iam punctus quantitas est: est e- nim principium quantitatatis. Responde- tur punctum non esse partẽ lineæ essen- tialem, linea enim ex lineis constituitur at verò materia & forma partes sunt sub- stantiales. Vel aliter offeremus tibi re- sponsum: si principium quantitatatis du- pliciter consideres, vel secundum ratio- nem continui, vel discreti, vel secũdum quòd quantitas habet esse in natura rerum. Prima harum considerationum ma- thematica est, iuxta quam principium quantitatatis punctus cẽsetur, qui indiui- sibilis est, itemq; terminus quantitatatis continuæ pũctus, vt lineæ. Rursus prin- cipium numeri vnitas, quæ indiuisibi- lis est, & discretum ex vnitatibus est di- scretis. Sex enim, sex vnitates est, mathe- matici igitur has constitutiones consi- derant. At postrema cõsideratio est phy- sica, secundum quam quantitas est in na- tura rei, & non disclusa intellectu: atq;

huius quãtitatis principium natura est, quæ auget aut minuit, & hac ratiõẽ prin- cipium quantitatatis non est indiuisibile. Et adhuc modum ipse facile intelligen- re poteris quod in procemio quæreba- tur, an anima sit genus, quod impropiè esse asserimus. Exactior autem horũ con- sideratio dialectica est: quare in præsen- tiarum nobis de his supprimendus est sermo. Nunc autem ad textum tertium sermonem conuertamus.

Substantiæ autem, maxime esse *Tex. 3.* videtur corpora: & horum physica. hæc enim, aliorum principia. Physicorum autem, alia quidem habent vitam, alia autem non ha- bent. Vitam autem dicimus, quæ per ipsum fit, alitionem, augmen- tationem, & diminutionem. Qua- re omne corpus physicum partici- pans vita, substantia erit. Substan- tia autem sic, vt composita.

¶ Aristoteles demonstraturus, id quod subiit vicem differentiæ in definitione animæ, totidem diuisiones, quot iam su- perius tradiderat, docet modò. Quarum altera est, substantiarum. quædam cor- poreæ, aliæ incorporeæ, inter substãtias verò cæ maximè censentur substantiæ, quæ sensibiles sunt: intellectuales enim substantiæ & spirituales, rationis contẽ- platione assequuntur, sensuum aut noti- tiam longè fugiunt. Vnde Aristoteles; metaphysicorum. 8. in principio. Sub- stantiarum autem aliæ, ait, ab omnibus in ratione rerum esse conceduntur: aliæ allatæ à quibusdam propria opinione fuere: & primæ quidem naturales sub- stantiæ sunt. Deinde verò ordinem illa- rum constituens subiicit, vt ignis, terra, aqua, & cætera simplicia corpora, dein- de plantæ & partes earum: animalia, & partes eorum, & tãdem cælum & partes cæli. separatim autẽ substantias quidam esse dicunt species & mathematica. &c. Sub naturalibus ergo substantiis Ari- stoteles comprehendit ac complectitur substantias non viuẽtes elementorum,

Substantiarũ diuisio.

Philosophorum
quorundam
error.

& substantias viuentes, sensibiles atque caelestes. Alexander verò metaphysicorum. 7. Iponem Atheum cognomento, ait, dixisse nullam substantiam esse spiritualem. Post quem Epicurei eandem sententia & opinionem acerrime tutati sunt. & Arist. nominibus tacitis. tex. cōmen. 5. Præterea quidam præter sensibilia, nihil tale esse existimant, idest substantiam: quidam plura & magis entia sempiterna, vt Plato, qui triplicem substantiam opinabatur, alteram intelligibilem mathematicam, aliam verò intelligibilem substantiam idæam, postremam verò substantiam sensibilem esse. Ita Aristoteles libri indicati capit. 2. Hac ergo ratione persuasus Aristoteles ait substantiæ maximè videtur esse corpora, quæ omnium consensione substantiæ sunt, reliquæ autem substantiæ in dissensione sunt collocatæ, non solum philosophorum, sed & aliorum, qui philosophiam non profitentur. Fuit enim Hebræis quibusdam secta negans spiritus, quæ Saducæorum appellabatur. Actorum capit. 23. Altera diuisio est hæc, corporum quædam sunt corpora physica, seu naturalia, alia verò quæ arte construuntur, hæc si conferantur, naturalia, præstāt artificiosis, Cōmentator est author, & 2. physicorum & hoc loco, materiam totam artificiosi corporis esse substantiam naturalem: figura etenim quæ artificio donatur, corpori physico accidētaria est: ab arte ergo accidens contingit artificiosis corporibus: à natura vero substantia tota. Quāobrem si artificiosa corpora fruuntur substantia, ratione corporis physici, ipsa corpora physica magis substantiæ erunt, idest, præcipue participant substantiæ rationem: & hoc est quod Aristoteles ait in litera, corpora physica esse magis substantias, quā corpora artificiosa, & corpora physica principia vocat materialia: nam sane ex ipsis physicis corporibus ipsa constituantur, vt domus ex lignis & lapidibus, calce & semento. Opportune queret aliquis, quid est quod corpora artificialia appellet hic substantias Aristoteles, quando nomen hoc, domus, non est nomen substantiæ, sed qualitatis, & reliqua huiuscemodi quæ omnia non substantiam, sed qualitatem aut aliud acci-

Saducæorum
hæresis.

Questio.

dens significant, & quis dicet album, aut musicum substantiam significare, etsi album sit in corpore physico & musica in homine? Rursum concretum ex accidente & substantia, substantia non est, nam substantia ex substantiis copulatur, statua verò, aut domus cōcreta sunt ex figura & lapide, aut ligno, non ergo substantiæ sunt dicendæ. Respondetur artificiosa corpora substantias non esse ratione formæ, sed ratione materiæ sensibilis, vt statua non ratione figuræ Iouis aut Mercurij, sed propter materiam, cui figura hæc, aut illa incusa est. substantia est. Quod verò totum concretum substantia dicatur, eò est quod accidentia, quæ arte dantur materiæ, parum immutant, aut alterant substantiam ipsam. Nam domus figura nihil alterat lapides aut ligna, qua ratione cum parua faciat discessionem ars à substantia rei, hac ratione vocitatur substantialia. Aliorum placitum est, eò substantialia appellari, quod substantiua sunt nomina hæc, domus, statua, vas, hæc verò album, nigrum musicum, adiectiua sunt: mihi tamè magis allubescit hæc vocari accidentalia, quod secundum accidentia hæc naturalia est immutatio rebus naturalibus, vt à calido frigidovè fati immutamur, & itidem ab aliis hoc genus accidentibus. At verò secundum accidētia, quæ ab arte solum sunt, vt est figuræ cōpositio, & id genus, non est immutatio, propriæ alterationis. Per hæc, argumenta facile soluetur differentiā proferendo inter album & domū. Tertia diuisio est, physicorum corporum hæc viua sunt, alia non viua: ea autem viua dicimus, quæ per semetipsa nutriuntur, augentur, & diminuuntur. Et in primo de anima textu. 20. Duobus indiciis docet vitam, viuentibus inesse, & sensu & motu. Quod si hæc Arist. verba te offendunt: embrio enim non per se ipsum nutritur, sed per venam umbilicalem, secūdo lib. de generatione animalium. cap. 1. & 5. non ergo viua per se ipsa nutriuntur. Respondetur embriorem viuere sanè, qui cū augeatur, & nutriatur, est necessariū, vt habeat in semetipso sufficientes principium animam & calorē quo nutriatur. verū cum sit alligatus matrici à matrice sibi conditur & præparatur nutri-

Responsu.

Adum
hoc.

Obiectio.

Dilutio.

Obiectio al-
tera.

nutrimētū, vt fructui arboris præparatur à ramo & radice. Secūda offensio in Aristote. erit hæc, multa habent vitam, quæ per se nec per alium nutriuntur, & infra in text. 13. viuere distinguit in altricem, sensualem, & intellectualem. Deus igitur viuens est, & angeli viui, quæ sunt intellectuales substantiæ: & tamen nec aluntur nec augentur, aut minuuntur, respondetur Aristotelem hoc loco non prætere disse omnia viuentia comprehendere: sed gratia exempli illud statuit, vel solum hic de mortalibus rebus erat sermo, quæ omnia nutriuntur & augentur, verum propria ratio vitæ est, ab intrinseco se mouere. 8. physicorum text. Cōmēti. 29. substantiæ ergo intellectuales, quia intelligunt & volunt ex semetipsis, hac ratione viuētes sunt etiam Aristoteli metaph. 12. tex. 51. quia se intelligunt, subaudi tamen per motum, non motum proprium & physicum, cuius est mentio. 5. physicorum. Hac enim ratione intelligere & velle non sunt motus sed potius mutatiōes. Nam angelus ex non volente fit volens, & reducitur de potentia in actum. Ob quam rationē & intelligere & velle motus similitudinem consequuntur: sed quod aliquis ait, ignis nutritur & augetur qui non est viuens? & Arist. 1. de generatione tex. 39. instar nutritionis ignis, qui ex lignis admotis nutritur & augetur, viuētia nutriri & augeri fatetur. Et cælos multi credunt animatos, qui tamen non aluntur aut capiunt nutrimenta, neque crescunt aut, decrescunt, vt Aristoteles ait. 1. de cælo & mundo text. Comm. 22. Quod de igne disputatur, non est difficile soluere. Ille enim etsi ad sensum videtur, & alimonia lignorum nutriri, & augeri (qua ratione Arist. nullum elementum protulit in medium, quod nutritionis, exactius referret exemplar, vt ignē, & Caldæi delusi ob hoc vt viuentem Deum ignem coluerunt) tamen re vera, ignis non est vt viuens, nutrimentum suscipiens. Viuentia. n. planè in propriam eandēq; numero naturā cibū traducūt, & non inducunt nouam formam in alimentorum materiam sed forma viuētis eadem numero in materiā cibi se insinuat. At ignis nouam incutit formam ligno quod vrit, & ita lignum vstum &

ignis vrēs habent duas numero formas quæ tamen suo modo sunt vnum numero, propter aggregationem ignis genericum igne generato. Quamquam dubio discrepat à forma in ligno genita. Verū in nutritione viuentium ipsa viuētis forma & non alia in materia alimentum introducit, vt infra differendum est. Quod verò de cælo, postremo proponitur, fortassis nihil incōmodi timerem, si dicerem Arist. hic non de vita in cōmuni, vt se extēdit ad tres gradus vitæ vniuersos, quos retulit. 2. de aia. text. 13. sed de vita prima quæ est vegetabilis. Vnde exemplum subdit de alimento, quod est huius facultas obiectum, idcirco etsi cæli viuētes sunt, non vita illa quæ eget alimento, viuunt: sed vita potiore, quæ intellectiua est. Quod si viuunt illud sane æquiuocè est, vt diximus superiore sermone. Prius quam autem in text. 4. diuertamus Cōmētationem, aduertat verbū Arist. corpora physica esse maximè substantias, quæ hæc aliorum sunt principia, nos supra exposuimus in genere causæ materialis. Nā artificiosa ex ipsis subsistunt & mathematicorum non hic habenda ratio, quæ pura sunt accidētia. Caietanus autem voluit physica maximè substantias non contentus materialis causæ genere: sed quia homines sunt causa artificiosorum, rursum & sunt finis. Nos enim quodammodo sumus omnium finis. 2. phys. tex. 24. hac suadela ductus Caietanus genuinum censuit se Aristoteli intulisse intellectum. Sed libra-
ta ratione, quæ nos sumus autores artificialium, aut fines, non probatur physica corpora esse magis substantias artificiosis, sed quæ nos digniores eramus: quia autores. Verum quæ materia artis sit corpus physicum, eoq; substantia est & subsistens artificiosum corpus propter substantiam materialē, in qua subsistit, hoc verè colligit physica corpora esse maximè substantias. In quem modum interpretati sunt locum hunc & Græci, & Sanctus Thomas, cū latinis, alioqui si vera narrasset Caietanus, ars fabrilis causa est efficiens fabrefactorum: ergo esset magis substantia quam fabrefacta si collectio illis firma est, homo est causa artificialium.

Discessio à
Caietano.

siu? ergo est magis substantia. *Quare omne corpus physicum vita participans substantia est.* Corollariū ad prædicta immiscet Aristo. Omne corpus viuens est substantia, siquidem omne corpus viuens physicum est: arte enim constructa nō viuunt. Non solum autē ait viuens esse substantiam, sed compositā ex duobus ex materia, & forma. Nam cum viuens sit actu substantia, necesse est, compositā esse: vt hinc colligat viuēs esse maximam substantiā, non solum referēdo ad ea, quæ nō sunt physica, seu naturalia corpora, sed etiā ad partes essentielles rei. Nā etsi materia substantia dicatur: in potētia, tamen substantia est: forma actus est tamē in ipso toto, constat. *Quare ipsum viuens substantia composita est.* Huius literę Aristo. restat exigua quedam quæstio: ait enim corpora physica esse maximas substantias, cum tamen ipse in prædicamento substantiæ docuerit substantiam non suscipere magis vel minus, hic tamen aliud præfert. Respondetur Aristo. nunquam negasse substantiam vnā esse perfectiorē altera. Intelligentiæ enim perfectiores substantiæ sunt, quā substantiæ sensibiles. Quod verò in prædicamentis negat intensionem & remissionē, eò spectat, cuius rei substantia non capit gradus, id est intensionis & remissionis.

Text. 4. ¶ Quoniam autem est corpus huiusmodi, vitam enim habēs, non utiq; erit corpus, anima. nō enim est eorum quę in subiecto, corpus, magis autem, sicut subiectum & materia est. Necesse est ergo animam, substantiam esse sicut speciē corporis physici potētia vitam habentis. Substantia autem, actus. huiusmodi igitur corporis, actus. ¶ Premissis iā diuisionibus sex, hoc loco Aristo. cōclusionē insinuat, quę est aīa nō est corpus, sed actus seu entelechia corporis talis, i. physici & organici &c. Quod autē anima nō sit corpus sibi collegit, quod corpus non est in subiecto, sed est subiectum, anima verò est in subiecto: anima ergo non est corpus, sed corporis forma,

quippe ipsa anima cum non sit accidēs, substantia est nō materia: neque totum compositū: ergo diuisione prædicta erit forma & species corporis. Rursum corpus duplex & physicum & artificiosum. Anima nō est forma artificiosi corporis, quod & si habeat motiones & operationes suas, vt rota figuli, aut colūba illa lignea, ab Archita Tarentino ita fabrefacta, vt quali spontanea volasset, aut quęcunq; alia machinamēta, quibus ars varium motum indidit. Huiusmodi tamen motio atque operatio non est ab entelechia corporum artificiatorum, sed aliunde, id est, ab arte à principio extrinseco. Viuētia autē habēt suā motionē & operationē à principio intraneo, quia per se metipsa trahunt cibū, quo alātur accrescant &c. Anima ergo non est in corpore artificiato, erit ergo in corpore physico, aut in subiecto. Rursum autē corpus physicum quoddam est organicum & instrumentarium, quod variis præditum est instrumentis: aliud verò est corpus instrumentis carēs, vt sunt corpora elementaria, & pleraq; mixta. Anima autem cum sit formarum forma, & non vnica operatione, neq; motione contēta, sed in operationes multas se fundat, & illas sanē varias planē ad diuersas operationes habebit corpus sibi accommodum, multis organis instructū, quibus diuersa munia possit obire. *Quare erit actus corporis nō cui iussit, id est, artificiato, aut accidētarij, quale mathematicum est: sed physici, & non cuiuslibet physici, sed instrumentarij, nam .8. metaphysicorum Aristo. scripsit textu cōmenti sexti.* Aliam materiā alium actū & rationem habere, & iuxta qualitatem actus & formę quæranda est materię qualitas, vt cholera aliam materiam amat, aliam flegma, illa amara, hoc vero dulcia. *Quare anima, quæ præstat cæteris formis naturalibus, habebit præstantius subiectū.* *Quare cū corpora physica instrumentaria cernamus, quędā, quę viuere nō possunt, vt sunt cadauera, quę a se abiiciūt animā, horū igitur anima nō est actus: restat ergo, vt illa corpora physica & organica sint animæ materia, quę in potētia vitam habent, quanquā instrumenta cadaueris vt oculus, auris, lingua & id genus, propria instrumenta nō sunt.*

Colūba
chite.

Text. 5.

¶ Hic autem, dicitur dupliciter. alius quidem, sicut scientia: alius autem, sicut speculatio. manifestum ergo, quod sicut scientia, ex eo enim quia inest anima, & somnus & vigilia est. proportionale autem vigilia quidem, speculatio ni: somnus autem, habitui non exeūti in actum. Prior autem generatione in eodem, scientia est.

¶ Geminum, vt diximus, actum esse tradit hic locus: quidam siquidem primus est, vt sciētia, quæ est mentis habitus per quem mēs facultatem habet considerandi scibilia. Consideratio autem, quæ est operatio à scientia profecta, est actus secundus & posterior perfectio mentis. Primum est posse agere, quod est actus primi, secundum hoc est ipsa operatio, quæ est secundus actus manifestam igitur collationem Aristo. docet actum primum esse instar somni, is enim qui somno opprimitur, habet animę vires, vt visum auditum, & potens est sentire. Quando autem somnum excutit vigilia potitus sentit, idē vigilia est, vt actus secundus. *Quare.* Aristo. sapienter in libro de gene. anima. 5. c. 1. somnum dixit viuendi & non viuendi interliminiū, id est, vtriusq; participationē. Anima igitur est actus primus quod colligit Aristo. nam prior est generatione actus primus quā secundus, vt scientia, ipso scire ergo anima quæ est prior quæ eius operatio erit actus primus.

Text. 6.

¶ Vnde anima, est actus primus corporis physici potentia vitam habentis. tale autem, quodcunq; fuerit organicum. Organa autem & plantarum partes sunt, sed penitus simplices. vt folium, fructiferi cooperimentū, fructiferū aut, fructus. radices verò ori similes sunt. vtraq; enim trahunt alimentum. ¶ Constituit iam definitionem animæ ex summa prædictorū, actus corporis phy-

fici & organici, in potentia vitam habentis: quod breuius redditur, est actus corporis vitalis seu instrumentis vitalibus instructi. Et breuius illā reddidit Aristo. 8. metaphy. tex. Cōmen. 7. anima est actus corporis talis. Et adnotandum est circa huius definitionis structurā metaphy. 7. tex. 18. & 19. traditum esse accidētia propria, vt proprias affectiones, definienda esse per subiectū propriū: vt masculinū & foemininū definiuntur per animal, masculus est animal, quod ex se potest generare in alio, foemina est animal, quæ ab alio potens est generare, vt Arist. ait primo de histo. cap. 13. mas est, quod in alterum semen mittit. Par & impar per numerū definiuntur. Et simitas, quæ est propria naso, per nasum: est enim nasi cavitās. Et hoc ideo iudicatum est ab Aristo. quod accidentia habent esse incompletum à substantia mutuatū. *Quare cum definitio explicet naturam ipsorum per subiecta propria explicabūt: quod genus definitionis per additionem fit, subiectum quippe extra essentiā propriæ passionis est.* *Quamobrem formæ definiuntur per subiectū suum quæ ratione atq; accidētia: forma etenim substantialis, habet esse in materia, in totoq; cōposito subsistit, & quanquā substantia sit, est tñ incōpleta neq; sibi sufficiens: sed à subiecto dependens, vnde consecrarium est ipsam definiendam per subiectū suum, id quod modo Aristo. pulchrē obseruat definiens animam per subiectum sibi propriū, quod est corpus organici vitalibus affectū.* *Hic sanē modus definiendi physicus est.* Anima utiq; & expendi potest secundum esse, quod habet in ratione, aut secundū esse naturale. Et adhuc bifariā, aut secundū esse quod habet copulatum materię, aut quatenus à materia semota est. Iuxta primā considerationē sub ratione speciei, aut generis, aut differentię contēplatur: quæ contēplationis genus dialecticū est, cuius est res sub intensionibus istis versare. Altera verò cōsideratio physica est, quæ formas cōcretas materię sibi accipit. Postrema autem metaphysicorum est. Iam ergo etsi dialecticus aut metaphysicus animam definire valeant, neglecta materia, physicus hoc præstare non poterit: sed vel animam ipsam rationalem

Anima def
nitio.

per

*Dubiu egre-
gium*

per materiam definit, quam non separa-
tam, sed coniunctam corpori versat neces-
sario. ¶ Est autem dubium primum, quo
definitio hæc ampliore luce donetur an
definitio hæc essentiam animæ elucidet,
an solum animā esse doceat? Occasionē
præstat huic dubio Auicena. qui. 6. natu-
ralium suorum credidit hanc definitio-
nem peripateticam, nō essentia esse, sed
solum existentia. Siquidē definitio hæc
ostendit animā per instrumenta vitalia,
quæ sunt in corpore physico. Verū hæc
cum sint aliena à natura animæ, vt osten-
dent animæ naturā? Et age nunquid cor-
pus mobile patefacere poterit naturam
motoris? Non arbitratur Auicena, & be-
ne. Mobile siquidem deducet nos in no-
titiam q̄ motor sit, non tamen quid mo-
tor sit. Porro corpus physicum & orga-
nicum vitalibus instrumentis præditum
est, tanquam mobile animæ, quæ est vt
motor illius. Iam ergo tale corpus nō po-
terit ostendere animæ naturam, sed vni-
cè demonstrabit animam esse. Hoc tamē
Auicenicum dogma: in duos sensus re-
ferre non immeritò quis poterit, Etenim
si illud censet, quod nos fatebimur, ani-
mæ naturā, vt ipsam expendit metaphy-
sicus, hac Aristot. definitione non esse ex-
ploratam. nullus est qui diffiteatur. Cæ-
terum, si contendit hanc definitionem
non tradere animæ naturā quātum phy-
sicæ vires valēt illud præstare, abnuimus
& illi refragamur. Nam vt poterit phy-
sicus animæ naturā exquirere, nisi per ei-
operaciones & motiones, quod inquam
perficiat corpus & informet, operatio-
nesq; vitæ in illo exercent? Quare per cor-
pus definitur, quia in corpore considera-
tur à physico. ¶ Quæstio autem est de no-
mine, si anima rationalis à corpore sepa-
rata sit appellanda anima: nam si ipsa
animatio actualis præstat nomē animæ,
anima rationalis quādo non animat nec-
cessum est ipsam nō esse animā: id quod
voluit Auicena. Verū si fatis sit nomi-
ni animæ q̄ ipsa suapte, natura sit forma
corporis, anima dicetur deposito corpo-
re, id quod magis consensit cōmuni sen-
sui, & loquelæ animas separatas, etiā ani-
mas vocitanti, vt anima Petri & anima
Pauli. Quare angeli, & si actus sint qui-
dam & formæ, non tamen animæ appel-

*Expenditur
Auicena.*

latione donantur, quòd apti non sunt
qui corpora forment. Nam etsi corpora
assignat sibi nōnūquam, quibus nostris
se ostendunt vultibus, verum horū cor-
porum non sunt actus, aut perfectiones
intranæ, sed extranæ. vt nauta est na-
uis. Igitur cum anima ex propria natu-
ra sit perfectio corporis, & si interim nō
perficiat: tamen vel hoc nomine est ani-
ma dicenda, vt color in mediis tenebris,
etsi non videatur est tamen color. Quā-
obrē si hæc animæ est natura corpus vi-
ta donare, & functionibus vitæ in illo
gaudere, definitio Aristot. quæ hoc expli-
cat, naturā animæ exprimere censenda est
& non solum existentiam.

¶ Secundum dubium, cum omnis forma
sit, cur Aristot. placuit definire animā per
actum, & non per formā? Cur non ita di-
xit, anima est forma prima: vt actus pri-
mus? Respondetur animā & esse formā
corporis, & actū primū, corporis vè spe-
ciem. Quòd verò acceperit actū primū,
& non formam primam: duplicem cau-
sam puto. Altera est, q̄ forma, & actus
sunt vt superius & inferius, quidquid est
forma, est actus, non tamen contra. Mo-
tionem enim & operationem sunt actus.
secundi, vt superiora demonstrant: non
tamē sunt formæ proprie, sed verius for-
marū actiones. Oportebat per propriū
genus definire animam, & non per remo-
tū, quale & forma. Rursum forma remo-
torem habet significantiā, quam actus
qui expressius perfectionem rei indicat.
Anima igitur definita erat, vt propria
perfectio corporis physici & organici.
Sunt qui conantur huius dubij scrupu-
lum secus diluere. Forma autē est intrin-
seca semper substantialis. itēq; accidenta-
lis, quæ inherendo perficit subiectū: ve-
rū actus aliquando extrinsecus est, vt
nauta nauem perficit, non inherēdo, ne-
q; informādo: vt ergo sub indicaret ani-
mam rationālē: etsi perfectio sit corpo-
ris, tamē non perficit organo affixa. Hæc
solutio & si Alberti magni sit, in summa
de homine. q. 2. arti. 1. hominis tamē au-
toritas non mihi persuasit. Credo enim
animā rationalem hic definitam, vt ipsa
est coniuncta corpori: & vt est perfectio
intrinseca corporis physici & organici.
Et iuuat me Ioānes Grammaticus cogno-
mine

Dubium.

*Discedit
Alberti.*

*Palliatu phi-
losophi rej-
ciuntur.*

*Aliorū qui
altius sapit
deicitur opi-
nio.*

mine Philoponus, qui dicit interpretan-
dam definitionem hoc modo. Actus pri-
mus substantialis. Cernis vt solutio ruit
si verè docet Philoponus. est ergo ani-
marationalis corporis physici intranea
perfectio. Neq; tibi philosophāti impo-
nant quidam palliatu philosophi, qui cæ-
teras animas vegetalē & sensibilem di-
cūt esse, corporis physici & organici im-
mediatas perfectioes: sed rationalis ani-
ma perfectio remotiuscula & mediata,
sed isti negēt animam rationalem esse for-
mam substantialem hominis, si suo do-
gmāti sunt infixi. Quæuis. n. forma sub-
stantialis, est immediata materiæ perfe-
ctio. Nam rerum natura non finit illud,
vnde res sumit speciem, esse remotum
ab illa: cum nihil intimius Petro, quā
q̄ sit homo. Hoc autē habet ab anima ra-
tionali. ¶ Alij verò altiū sibi sapuisse vif-
sunt, animā distinguētes in intellectuā
& contemplatiuam, & practica: hæc
quidem est verè actus corporis, nam in-
tellectus motiuus est practicus, qui mo-
uet organa ad motum: hæc autem motio
fit instrumentis corporeis subseruienti-
bus. Intellectus autē theoreticus non eget
corporeo instrumento, quippe extra in-
forenses non se prodit actiones, sed in se
ipso suā condit actionem. Atqui re vera
nullus intellectus, aut practicus aut con-
templatiuus organo eget, aut organū est
actus. Seduxit autem se hæc opinio non
distinguens inter actus, quos schola eli-
citos vocat, & imperatos. Isti enim alijs
potentijs iniunguntur, sed illi immediatē
& proximē dimanant à potentia, cuius
sunt intellectus. Ergo practicus intelle-
tus etiam si corpus agat ad externos mo-
tus vt scribat aut legat &c. tamen mo-
tus isti nō sunt elicit ab ipso, sed impe-
rati, quos ipse suo imperio potētia exe-
quutiua exequēdos iniungit. atqui hos
dicere motus faciendos ab intellectu
practico elicitur: quod tamen nullo or-
gano celebratur corporeo. ¶ Dicamus
ergo aliud iudicium de anima rationali;
atq; de intellectu, qui est eius potentia:
Hic enim non est actus corporis, At ipsa
anima rationalis est prima perfectio cor-
poris: quia, vt prædiximus, quæ corpori
speciem donat necessario, necessario est
immediata corporis forma. Intellectus

autem nō est corporis perfectio, sed ani-
mæ, cuius est vis & potestas. Vnde Ari-
sto. 2. de anima. tex. 21. & 22. ait nihil pro-
hibet, quasdam animæ, partes separari à
corpore, propter hoc, q̄ nullius sunt cor-
poris actus. Quare & ipsa quoq; animā
separabilis est vt infra aperiemus: sed tā-
tis per dum in corpore subsistit, est actus
corporis, & primā eius perfectio. Tamē
constituit hominem in specie hominis
quā quælibet alia anima, seu vegetati-
ua seu plantalis constituit vel plantam
in specie plantæ vel brutum in specie bru-
ti. Tertium erit quod vocabimus in du-
bium, quid est q̄ Aristot. non definit ani-
mā per potētias & vires? manifestior et-
enim æderetur definitio, si diceret. Ani-
mā est prima, vis corporis vnde vires vi-
tales & animales & intellectuales primā
originem ducunt. ¶ Hoc tamē non ægre
soluit: vis enim & potētia est consequēs
animam, neq; perficiunt substantialiter
corpus sed accidentaliter. Hæc ratione re-
ctè censuit per priora definire, & nō con-
sequentia. Prius enim anima est cor-
poris perfectio, quam animæ vires legiti-
mo nomine corporis perfectiones sint
appellatæ. Et vires animæ si respectu
habent ad corpus, est anima causa: quia
sublata anima à corpore vires quoque
submouentur.

¶ Aut secūdo dicito animam definiendam
per corpus vt per materiā propriā, & nō
per vires: quia vires non sunt animæ ma-
teria, sed quasi effectus, quippe illā con-
sequuntur. Hic autem definitur animā
vt forma, non vt efficiens causa. Sed for-
sitan verbis Aristot. vt cunq; explicatis;
non nihil te turbabunt Commentatoris
sermōnes, qui Cōm. huius loci ait esse no-
tum per se animā non esse accidēs, quip-
pe, omnis substantia est nobilior accidē-
tibus vniuersis, & omnis anima præcel-
lit accidentibus omnibus, ideo non est
accidens. Atqui hoc genus argumēti, vi-
ciosum est, q̄ secunda figura ex duabus
affirmatiuis nō colligit, nisi dixerit aliq; *Expenditur
Auerroes.*
cōnexionem istam ex mutuō cōsequen-
tibus, progressum habere. Nā quod præ-
cellit accidentia, est substantia, & con-
tra: & etiam si formam habeat peccantē
non tū materiā. Neq; ipse argumentō
vnde cūq; absoluto instituerat colligere
propo-

Tertiu dub.

Solutio.

Galenus.

Galenus timide sensit de anima.

Colligitur animam esse substantiam.

Pauli Veneti sententia.

propositionem, quā dicebat notissimā: scilicet, animam non esse accidens. Et mirum mihi est, Galenum in libro, quomores animi sequatur corporis **temperaturas**, cōmendare Arist. q̄ dixerit animam esse substantiam: & tamen inibi cap. 4. aut. 5. animam esse temperiē humorū ferē affirmat, quia distēparato corpore, corpus languēt, & tandē occūbit. Sed si laudandus Arist. q̄ animam substantiam dixerit, ipse reprehendendus est, q̄ animam temperamento humorū dederit: temperamentum enim nō est substantia, sed accidēs. Sed donāda vena est illi, qui timidā de anima habuit opinionē, aut nullam, ut docuimus. Quod si quis querat, unde ex definitione Arist. colligemus animā esse substantiam, aut cur ipse reticuit in definitione nomē substantiæ, sed dixit est actus primus: alij addunt cum Philopono substantialis. Ceterū, quod opus sit ut laboremus ex Arist. istud colligere animam substantiā esse actum non video. Nam quō dixit actus primus eō se substantiālē intellexisse monstravit: nā accidentia non sunt actus primi simpliciter. Consequuntur enim ad substantiam. 7. Meta. textū tertio. C̄ Primus actus igitur simpliciter est substantialis, & si iuniores quidam philosophi priores credant alios actus in materia, quā sit substantialis forma. Vnde non erubescūt Arist. exponere, animā non esse actū primum in inherendo, sed in operando. Siquidem aiunt materiam habere præuias, aut præparatorias qualitates, quibus formę suscipiendæ est idonea. Huiusmodi igitur accidentia prius insidēt materiæ, quām anima. Ideoq; anima nō est primus actus materiæ, quantum ad informationē, sed tantum ad operationē vitalem: ita Paul. in summa. q. 1. de anima, respondens arg. primo. neq; vnus est Paulus in hac assertionē est enim consensus multorum in eius placito, quod autorem habere, commentatorē credunt. Hic enim primo de generationē tex. 18. & 2. de generatione tex. Com. 3. materiam affectam qualitibus primis suscipere elementarias formas tradit, & 3. celi ait eandem affectā elementariis, formis formā capere mixti. Et rursum, primę qualitates afficiūt prius materiam, quā totū cōpositū: alioqui, vt vera

scripsisset philosophus. 2. de generatione tex. 15. in habentibus symboliē elementis facilitatem esse transmutationē quam in aliis non habentibus? Nisi vna & eadem qualitas maneret vtrobique, id est, in materia vtriusque; transmutationi cōmuni, ut quando ex aere, ignis calor: quæ tamen nos falsa ducimus: & de hac re mox instituemus disputationem. Modò satis dixisse sit, nihil opus fuisse Arist. introduxisse vocē substantiæ in definitione animæ, qui sub voce actus primi illā significāter comprehendit. Calor nāq; siccitas & id genus accidentia, aut alterius generis nunquam merentur nomen actus primi simpliciter, sed substantia sola, quæ est substantialis forma. C̄ Est sanē calor actus prior quā calefactio, sed hæc prioritas secundum quandā non secundum absolutam rationem est, vt visus est actus prior, quā visio: sed non est visus actus primus simpliciter. Quippe visus cū ceteris sensibus animā sensitivam cōsequitur, vt potentiæ altrices animam vegetalem: & intellectus & voluntas animā intellectualem. Et Arist. non probat animam esse substantiam, sed ait esse formā, vt substantia. Neq; hoc phyfici est probare: eoq; ipse hoc, vt notissimū in philosophia naturali, subicit: sed metaphyfico hoc colligere mandandum est. A posteriori autem, & per coniecturas animā esse substantiam interim ostendamus. Nāq; operationes vitales nos ipsi cernimus viventibus concessas. Hæ autem, vel reducuntur in qualitates primas, aut secundas. Non in primas. Nam calor nō habet in munus nutrire & augere, neque certam habet operationem, quæ sit operatio animæ: nā si igni apponeretur combustibilia sine fine, sine fine augetur, & nutretur: verū viuentia eō habent periodū vitæ & augmētī & decrementi, non ergo in huiusmodi qualitates referri potest animę operatio; vt in præcipuā formam, sed vt in instrumēta, quæ a substantia, quæ est altius agendi principium, moderantur. Rursum neque vitales istę operationes in grauitatē & leuitatem referas, sic sanē vniuersa ponderosa, vt caro, sanguis, & ossa, subiderent in animā tium corporibus: & in plantis, cortex, & rami impeterent: & spiritus vitæ, vt po-

Quod ad substantiam cōprehensibilem probatur.

Anima natura superior

Dubitatio cōsolutione.

te qui leuiora, suprema animalium, & viuētium semper tenerent: id quod falsum est: distributa enim sunt hæc vniuersa per tota viuētium corpora mirabili quodam ordine: vt & graua citra naturę iniuriam etiā loca animalium suprema teneant, vt capitis ossa: & leuia inferioribus demādentur sine naturæ violentia, vt spiritus in pede. Et qui aues volarent tã concito volatu, & iam deorsum se demitterent, iam sursum se referrent iam Orientem versus iam ad Occidentem, si ad grauitatem, & leuitatem referas harū motionum causam? C̄ Anima ergo est altius principium vniuersis istis: est ergo substantia. Deliros iam credas omnes philosophos censes ipsam aut vaporem, calorem, aut temperamentum, aut harmoniam. Sed hæc anima præcellit vniuersa: & hæc quæ narrantur, illi famulantur, vt domina, quæ mirabili naturæ industria, imò summo dei artificio qualitates naturales, vt calor, frigiditatem &c. conduit in suas functiones: & grauibus etiam & leuibus leges certas imponit: & sursum mittit graua & leuia deorsum: vt, vitę participationem omnibus cōmunicet mēbris. Quare quidam magni nominis philosophi, vt de Simplicio prædiximus, ob hanc causam animam superiorem natura affirmāt. C̄ Neq; te moretur, hoc animam esse in subiecto an ergo accidēs est anima? potius enim in materia est anima quam in subiecto: nam subiectum fortē est ens in actu. Atqui communem sermonem non negligamus: est in subiecto anima quod est in pura potentia ideo substantia est. In cuius rei argumentum Aristotelis cōtextum si audire inuat, sic accipies. Quare, ait, omne corpus vitę participans substantia erit, non quidem tale corpus aut materia est, aut forma: sed compositum viuens ex anima & corpore: quare corpus duntaxat anima non est. Corpus etenim est subiectum animæ, nō est in subiecto, vt anima: est ergo anima substantia, non vt materia, quæ est substantia in potentia, neq; sicut totum viuens sed vt forma & species. C̄ Circa hæc considera accidētia esse in subiecto multo secus quā sit anima: quia illa sunt in subiecto, quod est hoc aliquid, vt albū in Petro: sed ani-

ma est in subiecto quod est pura potentia, vt est materia prima: quare album, non est hoc aliquid est: viuens autem hoc aliquid est, vt Petrus. Vnde & ex hoc signo patescit animam substantiam esse q̄ accedente corpori anima nouum est hoc aliquid quod nō erat: & sit generatio simpliciter aut equi, aut plāta, aut hominis: qua submota perit hoc aliquid quod erat: ablata equi aia, nō est equus, nisi æquiuocē: & defuncto homine non manet homo, qui prior erat. Itidē in plātis poteris speculari, & hoc est quod Cōmen. dixit sub verborū difficilium nube Cōm. 8. cum forma artificialis ablata est, rei materia non perit. Tollas figurā domus, lapidis superest, hoc aliquid, & lignū: dimota tñ forma substantiāli a re, materia itidē tollitur: & nō intelligit materiā primam perire sed ipsum hoc aliquid perire, vt hominē aut lapidē. C̄ Quartō quærimus de eadē particula, est actus primus, quantæ sit veritatis: equidē animæ plantali non conuenit, quæ actus secundus est, & non primus: ab opere enim nō cessat. Quando enim cessatum ab opere fuerit, viuens obit. vt si a nutritione cessatur, non ergo est hæc aia vt, vigilia: nō vt habitus, qui sæpe suspensam habet actionē, sed vt ipsa consideratio: ergo hæc definitio non est communissima aut cōueniens vniuersæ animæ. C̄ Et adde, exempla Aristotelis, quibus elucidat discrimē inter actum primum, & secundum, non congruūt huic rei: somnus enim non est actus primus, neq; secundus, sed quies & immobilitas primi sensitui vt Arist. tradit in libro de somno & vigilia. Propter argumentum primū Auicena in 6. naturalium suorum credidit definitionē Arist. non esse citra labem, & illam corrigendā duxit hoc modo. Est anima perfectio vnde sumit rationē, speciēve corpus phyficum & organicū &c. Quæ definitio citra calumniam, etiam est animæ vegetatiuæ, quæ perfectio & ratio subtilis plantarum est. Atqui huic censuræ ego non cōsentio: nam cū ratio speciēi, aut, perfectio specifica alia sit particularis, quæ alio nomine forma partis nūcupatur, vt est anima plantæ, bruti, & hominis &c. Alia est ratio speciēi, quæ sit forma totus, vt humanitas, equinitas, quæ rationes sunt

Dubium. 4.

Argumē. 1.

Argumē. 2.

Auicena de Arist. censura.

Repurgatur censura.

funt, eadem re cum suis suppositis, homine aut equo. Et si qua differentia est, non est huius loci aut temporis. Si Arist. dixisset est ratio specifica corporis physici &c. ambiguum faceret definitionem, de qua ratione esset sermo, quod quod humanitas est ratio specifica corporis physici, & organici, quippe quae est ratio hominis, quae est corpus physicum, & organicum, in potentia vitam habens. Consultissime ergo philosophus ait, actus primus. Commentator ergo Auerroes Com. 5. credidit animam vegetalem: etiam ab actionibus vacare: siquidem rane quaedam magna & serpentes tempore maxime hyberno, propter frigentem illarum naturam, vacat a nutritione, & alimentum non suscipiunt, petris cum sint affixae. Et Auicena in 7. libro de animalibus scammosa & cochas quatuor menses latere latebris suis & nihil comedere, ait. Item erucus & vrsae proximae partui abscondunt se alimenta nescientes. Et ratio colligit vegetalem potentiam aliquando quiescere: quia potentiae vitales lassantur opere suo, & requiescent, ut pristinas resumant vires: ut, de visu patet, & Arist. docet libro de somno & vigilia. Et mulierem quaedam Paduanam retulit Albertus. 40. dies abstinuisse. Neque indoctus esset, qui istis diceret, etsi animalia longae temporis tractu non edant, tamen habent nutrimentum intra se, quod vis debilis non potest breui mora conuere in substantiam ideo etsi ieiuna, tamen calor vernaculus agit in nutrimentum iam susceptum, etsi non sit euidenter quod semper fit conuersio, est tamen alia actio in cibum excoquendo. Ideo probabilior est philosophia Auicena, qui sexto naturalium dicit, virtutem nutritiuam viribus animae vegetatiuae operari omni tempore vitae singularis, quae dum permanferit exercens suas operationes, vegetabilia & animalia erunt viua. Cum autem defuerit, vegetabilia & animalia non erunt viua. Quamobrem iudico dicendum, animam vegetalem non esse excipiendam ab actu primo, etsi hoc Commentator iudicet exceptis quibusdam animalibus, de quibus habuimus sermonem, quae separant actum primum a secundo, id est, serpentibus & ranis magnis, quae rigente hyeme alimenta non edunt: verum actus primus est sem-

per quocumque; anima, quia etsi non vacet ab opere, tamen secundum naturam suam, prior est anima, quam sit actus secundus: imò nulla anima est actus secundus, ut supra collegimus contra Commentator. Actus etenim secundus est actio & accidens: anima vero substantia, ideo anima secundus non est actus, sed semper primus: etsi anima plantalis non vacet ab operatione nutriendi, caeterae vacant a suis functionibus, sensitua a sentiendo & intellectiua ab intelligendo: quaequam Albertus Magnus in summa de homine. q. 2. artic. 2. & q. 30. ait fortassis nutritiua in quolibet instanti nutrit & Commentator in 3. disputatione contra algazelum absolutam tradidit doctrinam nutritiuam vim nunquam cessare nisi extincto viuente quo loco quod haesitarat hoc commento decernit, aliis philosophis non placet, sed opus nutritionis saltem per instantes cessare ut de Comm. diximus. Post quem Paulus, Caietanus uterque & alij crediderunt, veruntamen, ut diximus, refert nihil, siue vacet, siue non vacet ab opere nutriendi: quandoquidem si non nutrit, aliis operibus incubit nutritioni necessariis, ut alterationi, aut ciborum decoctioni, aut distributioni cibi in membra, aut expulsioni noxij, aut retentioni salubris, & id genus. Quare nihil habet certè fidei nutritiuam, neque morula insectili finire nutritionem, & caeteras vires animae vegetalis ferias habere seu ociari ab operibus: cessat enim auctio & quiescit generatio in aetate senio confecta: etsi hoc probatam habet differentiam nutritiuam non habere opus, sub certo limite temporis quia vitam totam consequitur, augmentatiua vero certum magnitudinis statum spectat: generatiua vero post 3. septenios sumit in homine initium. Quando coit nantque homo, tunc pubescit. 4. problema te sectione. 4. & 7. de historia anima. c. 7. semen ait infecundum est usque ad annum ter septimum. Hac igitur ratione verbum Arist. est intelligendum, animata quandiu viuunt, tandiu nutriuntur. Neque sufficienter collegit Commentator, nam etsi illa animalia non de foris capiant alimentum, subinde cessant habere nutritionem. Nam poterunt sanè cibo intimo, id est, flegmate viscoso quo abundant nutrir, ut de gli-

Quaest. cum
respon.

Dubitatio
postrema.

ribus & muribus autor est Albertus & superior sermo docuit. Legitimè igitur actus primus animae est: & vel hoc solo nomine taxata definitio Platonica, quam Xenocrates ex duabus cofarcinans suam fecit, est numerus se mouens. Nam numerus vel harmonia, aut complexio, sunt actus secundi, non primi. Sunt etenim accidentia, etsi Macrobius lib. 2. de somno Scipionis conetur illam ad sanum traducere sensum. cap. 14. Id est, anima est essentia, quae est origo & fons motus. Nam anima nunquam cessat a motu: sed hoc etsi de vegetali verum sit, ut ostensum est, & de sensitua, quae non cessat a cordis & arteriarum pulsatione, tamen de intellectiua falsum est, quae frequenter a proprio motu, id est, intelligere & velle, coquiescit. Ad id quod 2. loco quaerebatur dico non secundum omnia, somnus est animae conferendus, ut probè argumentum collegit, sed eo similis quo in somno est vis sensitua, quae etsi priuata interim actione, potens tamen est exire in actionem: ita anima est actus potens exire in opera vitae. Idem iudicium sumito alterius exempli Arist. Quaerat aliquis, cur animae vegetatiuae tam assidua est suo operi, ac caeterae animae tantis interuallis ocietur? Responso prompta est: illius enim operatio est simpliciter necessaria vitae: quare vt semper operetur, oportet: ad sensum dudum editum: sed hanc animarum non item. Etenim citra videre, audire & alias sensibiles vita seruari potest animalium. Aut secundò dicitur operationes sensus, & intellectus, subtiliores esse, & immaterialiores: quare animae sensitua & intellectiua lassantur in operationibus illis obeundis, quae valde superant corporis naturam: verum operatio altricis facultatis rudior cum sit, & magis germana corpori, non ita fatigatur altrix anima illi dans operam. Quare & homines facillimè opera mentis fastidiunt: quia plerumque nos nimio taedio afficiunt, longè minus quam sensus operatio, propter altitudinem & spiritualitatem mentalis operis. Nam tibi ad nauseam usque fortassis actum primum expressimus: iam ad reliqua stilum admo- ueamus. Siquidem exiguus quidam scrupulus, qui super erat, ut anima erit actus primus, quae, exigit in semine vim gene-

ratia? quae prior est in semine introductio animae, facile diluitur. etsi haec anima vegetalis, aut brutalis, priorem se habeat vim generandi, id est, semine: tamen simpliciter anima est prior vim generandi condita in semine prolifico. Nam semen illam vim ab anima habuit, ideo anima simpliciter est actus primus: ouum etenim a gallo vim prolificam accepit: anima igitur praecedit vim generatricem seminis. In secundo aut loco definitionis statuitur, corporis physici organici in potentia &c. quod ad differentiam substantiarum separatarum, & aliarum formarum, dictum credimur. Illae enim etsi actus primi sint, & suos assequantur actus secundos: non tamen sunt corporis: actus reliquae formae: ut, forma ignis & forma lapidis, & si sint actus primi, non tamen corporis physici & organici &c. ut exposuimus. Corpora ergo viuètia, organica omnia sunt, quod in animalibus, quo perfectiora sunt, eo facilius sensui demonstrantur. Habent sanè animalia partes diuersas, situ, ordine, & figura: qualia sunt cum primis instrumenta vitae, cor, cerebrum, caput, viscera: in plantis autem, cortex, radix, truncus: caulis, medulla, truncus, semen. Porro docti versantur quaestiones si sanguis, caro, os, calor naturalis, instrumenta sint, quibusdam assentiuntibus, aliis refragantibus, ego haud dubito haec omnia, & id genus caetera, esse instrumentaria, nisi quae quaedam sunt instrumenta dissimilaria, ut caput, cerebrum nam capitis pars non est caput: alia similia, ut sanguis, caro: quia quaeuis, pars carnis est caro. Alia vero sunt non partes instrumentariae, sed qualitates instrumentariae, ut calor, humor, spiritus, quibus potentiae suas absoluunt functiones. Putant nonnulli organicum hic esse statutum in definitione animae in differentiam calorum, & stellarum, quas excludit definitio, non quod careat anima, illa etenim sunt animata, sed alterius generis anima, quam inferiores animae: sed quia non habeant organa vitae, aut instrumenta vitae. Qui enim mundum totum animal vocant ut Plato, & Platonici, animam mundo dederunt, quem ad modum refert August. 10. de ciuitate Dei cap. 23. tria enim censuit principia rerum: & postremum est anima mundi, post partem

Secunda definitio
nutritionis exprimitur
particula.

Augustinus

serapidis ora
culum.

trem, & verbum, animam dixit mundi, quæ. 3. principia carminibus Serapidis prodita sunt.

Principio Deus est, tum sermo, & spiritus istis. Additur equæua hæc sunt & tendentia in vnu.

De calorum animatioe autem

Et Alex. 12. metaphy. Côm. 20. cælum probat esse animatum, q̄ animatum potius est quàm inanime: cæleste autē corpus est optimum, quippe sempiternum est: ergo animatū, neq; solum Plato, sed etiā Cicero in libro de natura Deorū, cælum atq; stellas & mūdum totum duxit animata. Et Arist. verba habētur, quæ hanc sententiam sapiūt. 2. de cælo tex. 13. & 61, vocat cælū animatū. Quo moti pleriq; Peripatetici, audaces sunt in assertionem animationis cælestis. Auicena in compēdio de anima cap. 5. & 10, & in sua philosophia & 9. metaphy. cap. 2. cælestes globos putat animatos, persuasus hoc argumento: corpora cælestia (autore Arist.) sunt nobilissima omnium corporum: præstant igitur cūctis animatis corporibus: sūt ergo animata corpora, & cuiuslibet orbi animam dedit & intelligētiam moderatricem. Anima autem hæc cæli intelligentia est, nō exercēs opera vitæ altricis, aut sensualis: solū autē mouet secundum locum cælestem spherā. Est autem intelligens in potētia, vt nostra, & erraret in regimine & motu orbis, quæ animat, nisi assistētem habuisset intelligentiam, quæ motum illius moderaretur atq; administraret sine errore. Et Macrobius de somno Scipionis, de sole ait, mediam fere regionē sol obtinet, lux, & princeps & moderator luminum reliquorum, mens mūdi, & temperatio: faciliē indicās mundum esse animatū. Et Eusebius lib. 3. de præparatione euangelica. c. 3. de theologia Orphæi carmina producit, quæ prioribus attestātur mundum esse animatū: quæ totū vniuersum animal quoddam, diuinum effingunt, cuius mēs æther est, caput supremus vertex, oculi sol, & luna, corpus elemēta &c. & pleriq; multi philosophi diuersarū sectarum, cælum animatum esse contēderunt, sed quia nō est animus eos huc inferre, sufficiat dixisse modo, si cælum animatū faciūt, cur ergo organa submoueāt ignoro: vt illi nō valeat hæc definitio peripatetica con-

gruere. Sunt enim stella cæli partes, habēt ecētricos, cōcentricos, & epicyclos, quæ & instrumenta apte quispiam vocabit, ego tū nusquā credidi, cælum animatos propriē: vt, modò agitur res animationis, sed vt Alex. in Paraphrasi in librū de anima & Auerroes in libro de substantia orbis, qui animā æquiuoce concessit cælis, non tū vniuocē. cū istis inferioribus intelligētiam propter assistētiam & motum, quæ elargitur cælesti globo, animā appellans. Nulla autem & operatio, quæ cæli experiamur, quæ ita nos cogat, vt illos animatos cōseamus. Nam motū, lumen, & influētiam cælo tribuimus: motus autē ille, cū sit circularis, & simplex, nō vrget nos fateri cælum esse animatos: nam motus varius est, vt supradiximus: illuminatio verò lumen habet, in sufficientem causam. Influentia deniq; aut in varietatē stellarū, aut in aspectum diuersum, aut in variam cōstellationem, congruenter referas, etiam si Origenes per motum colligit animā calorum lib. 1. Periarthon. c. 7. Etenim motus cæli est ordinatissimus, ordo autē est à ratione, necessarium ergo cælum esse rationales, et si lib. 1. Cōmenta. in Job dicat stellas esse inanimatas, neq; tamen cōnexio hæc firma est. Motus. n. ordinatissimam seriē in intelligentiam regentem cælum referūt philosophi. Ecquid in natura etiam est mirabilis ordo, vt elemētis citra animā: tū q̄a opus naturæ est opus intelligentiæ elemēta et si ordinatis voluātur motibus non sunt animata & D. Damascē. 2. lib. de fide cap. 6. pessimū duxit huiusmodi placitum, cælum esse animatos, sed inanimatos eos volēs. Verba autē sunt hæc, nulus cælum aut luminaria arbitretur animata: inanima enim sunt & insensibilia. Et D. August. qui libro de aīa immortalitate credidit mūdum hunc esse animatum lib. 1. retractationū cap. 5. hoc retractat, vt temerē dictum: & ipse in libro de duabus animabus. c. 4. muscam esse nobiliorē sole, quia viuit (ait.) Vnde negat cælum viuere, & si in enchiridio nutat: ceterum libro de duabus animabus vt constantē rem tradidit, muscam præstare solem, quia illa viuit, & sol nō viuit: & viuēs antecellit non viuētē, vt autor ipse est. 11. de ciuitate. c. 16. & ante ipsum sapien-

Autoris scripta in 2. Sen.

S. Thomas.

Autoris scripta in 2. Sen.

tia locus, cap. 15. & Basilius homilia. 3. in examerō contra Platonem negat animationem cælum. Sed nos hæc in nostris theologis scriptis super. 2. Sententia operante dño locupletius edisseremus. Modò quod philosophorum est, semel dixerim cum operatio indicet formam, vt transmutatio materiam: vt Côm. & Arist. tradunt, non video operationem, quæ ad hoc cogat vt cælum credā animatos. Atqui accidentia sunt, quæ magnā partem cōferunt ad cognoscendum naturā, aut essentiā rei: vt in proœmio de anima aperuimus. Quod verò præclari philosophi dixerunt, hoc significabant, cælum regi & gubernari ab spiritibus, nō vt animæ cælestibus globis infixis, sed cælestibus orbibus deputatis diuina prouidētia. Hoc est quod ipsi per animatos cælum voluerunt. Quod verò. S. Tho. prima parte. q. 7. art. 3. angelos vocat intrinsecos motores: nō intelligit angelos esse animas cælestes vniuocē: sed quia inter cælum mobile & angelum motorem, est certa proportio. 2. de cælo. text. 71. hac vtiq; causa intrinsecos dixit, id est, proprios orbibus. Et quāquam. 2. lib. contra gentes cap. 7. apertē dixerit secundum Arist. cælum esse animatum & propriē intellexit, quia se mouebat, tamen loco citato primę partis equiuocē intellexit animationem. Quod autem se moueant nō ab anima est, sed quia intelligentiam propriam habent vt infra. Similiter sapuit Albertus magnus in summa de homine. arti. 3. q. 3. cælum vniuocē & strictē inanime esse, sed laxiore significātia animatum esse ab intelligentia sibi adfixa, per quam cælū est causa cōplexionis inferiorū: & citat sibi. 2. propositionem de causis libri, intelligentia intelligit, quæ sub se, & quæ supra se: scit qd sub se, qd est causa ei: & scit qd est supra se, quia ab eo acquirit bonitates. Quod dixit, quia angeli inferiores à superioribus illuminantur, & fortassis. D. Hieronymi commentatio cap. 1. ad ecelesiastē dicentem, Lustrās vniuersa in circuitu pergit spiritus, quæ tradit cælum esse animatos, est intelligenda equiuocē. Vt Albertus & Thomas docuerūt Arist. intelligendum. Quod verò intelligentiæ solæ sint motrices, & primi cæli motus nō fit ab aīa, col-

legit Comm. aduersus Auicenam multis locis, libello de substantia orbis. 1. & 3. cap. & 2. de cælo. Côm. 3. & 2. phy. Commen. 79. & 12. metaphy. Côm. 36. & sæpe alibi. Et prima collectio esto. Hæc intelligentia semper se eodē modo gerit, ergo ipsa est causa motus, qui nunq; variatur, vt est motus cæli. Secūda, aīa quando mouet corpus non procedit in infinitum: sed tādē quiescit. Motus autē cæli irrequietus est. Tertia, motus aīæ rationalis per electionem agens determinatē est ad vnum: sed motus cæli non est determinatē ad vnum ergo non est ab anima.

Collectio. 1.

Collectio. 2.

Collectio. 3.

Præter hæc si motus cæli (vt censuit Auicena) est per electionē rationis: motus ergo ille est vnius rationis cū motu humano. Iā ergo si motus sunt vniuoci: ergo & mobilia, homo & cælū: qd tota philosophia repudiat. Concedunt ergo Cōmentator & Rabi Moses & alij peripatetici motum cæli nō ab anima esse rationali, neq; à natura. Hæc enim non est nisi ad vnū locū, quo adeptus conuiescit: vt lapidis natura assequuto cētro, pausat motum suum, quod in cælo non contingit: sed est ab intelligentia, quæ mobilibus superioribus elargitur motū circularē: & quilibet orbis propriam habet intelligentiam, quæ hoc muneris obeat: et si hoc argumentum non tollat cælo naturam, id est, formam substantialem mouētē: colligit q̄ habet formā alterius generis, præter quam formam substantialem. Nā si cælum non habet formam substantialem, difficile est cernere, vt cælum participabit hunc motū ab intelligentia potius, quàm alium: quippe motus localis intelligentiæ non est naturalis: est enim spiritualis substantia cui mouere aut secundū orbē, aut scdm quālibet aliā loci differentiā, indifferēs est. Aut ergo oportet motum cæli non esse naturalem: sed animatum aut si est motus naturalis, formam aliquā substantialem, quæ fit cælo formā dans, & esse cæli, seu naturā, & motum oportet concedere: & si forma hæc regatur, & administratur, ab angelo dirigente & assistente. Hanc autem formam substantialem animam esse non credo: vt neq; Simplicius primo de cælo, neq; Iōannes Grammaticus crediderunt. Alexan- dri verò argumentum primo enarra-

tur loco, cælum est optimum corpus ergo viuunt id quod Auerroes colligit rursum libello disputationū. Nos diluimus cum Augustino lib. II. de ciuitate ca. 16. viuentia esse omnia meliora cælo secundum naturam, peiora vero estimatione quedā sunt: vt, mus pane estimatione peior. Quod verò Alexander credidit cælū esse corruptibile, & ab anima eternitate donari, indicat hoc Cōm. in paraphrasi I. de cælo cap. vlt. non est peripateticum et si a peripatetico philosopho dictū. Aristot. enim. 2. de cælo tex. 6. motus (ait) cæli nō est ab anima cogente ipsum perpetuò manere. Fateor ingenuè apud Aristot. nō esse in numerato, quid ipse tulerit de hac re: sed tantisper dum ipse se promat, probabiliorem duco sententiam cælos inanimatos esse. Aut cum Basilio Magno in exameron incertam aestimare & dubiam cæli naturam, si viuua est aut non uiuens. Quod verò loco citato dixit cælos animatos temperandum est verbum, secundū intelligentiam priorem, esse æquiuocè animatos, propter angelos motores, singulis orbibus proprios. Et quanquā angelus moueat corpus effictum ex vapore, hoc tamen corpus non est animatum dicendum: quia angelus non est huic corpori efficto seu phantastico proprius, neq; illi ligatus, vt sunt angeli celestibus orbibus: quibus ita affixi sunt, vt nunquam eos destituere possint, vt sententia philosophorū fert. Mundum verò dixerunt animatum Platonicis, q̄ totus mundus regebatur vi viuificante vt Platone interpretatur. D. Gregorius Nissenus libro de anima. 2. cap. 7. Vnde vergilius, illorum sententiam versibus celebrauit.

*Spiritus intus alit totaq; infusa per artus
Niens agit molē, & magno se corpore miscet.*

Quamobrem non constituitur organicum in definitione ad differentiam cælestis animæ, vt in principium sermonis se referit nostra oratio, sed in discriminē physicorū non organicorū vt elementa &c. vt inferius dicim⁹. Est aut̄ disputatio hoc loco non leuis, ex verbis peripateticis trahens originem. Ait enim animā esse actum corporis physici, & organici, oportuna se insinuat quæstio: si prius est corpus physicum, & organicū, q̄ anima sibi

in sedem accipiat corpus. Namq; subiectum cum præcedat formam, & corpus physicum atque organicum sit materia aut subiectum (quod rectius dixeris) animæ, erit ergo prius: alioqui si corpus physicum atq; organicum est ab anima, iam ergo anima per semetipsam definitur qd̄ incommodum est idē se definire. Sub hæc, Arist. 2. de generatione animalium. c. 3. foetui primò dat animam vegetalem, deinde verò animam sensitiuam, postremò animam intellectiuam. Iam ergo anima sensitua pariterq; intellectiua adueniunt foetui animato & organis distincto. Et rursus ipsa vegetatiua nō potest se excipere in nudam materiam. Vt enim excerceret suas operationes vitales, nisi primum figura & situ & partium varietate materia distincta sit? Nam vt cætera formæ præparatorias possunt dispositiones: ita anima organicas præparationes exigit. Contra est, secundum differentiam animæ est corporum differentia. 2. de genere anima. c. I. animæq; nobilitate suæ dignitatis corpus capit modum, ergo anima est, quæ facit ipsum corpus organicum. Et huic succedat, 2. ratio, alioqui anima esset accidens, accidens siquidē vēdicat sibi in subiectū ens in actu seu substātiale cōpositum, quare si anima accedit corpori physico organico ipsa erit forma accidentalis. De hac re multæ volitant apud autores sententia, quidam enim constanter asseuerant materiam suscipere formā, non vt cunq; aut quomodocūq; sed primum ipsa affecta est forma corporeitatis quā nunquā dimittit, vnde quæuis res habet q̄ sit corpus: à formis autem alijs specificis speciē sibi conciliāt. Lapis siquidē corpus est, ab hac forma, est aut̄ lapis in specie lapidis à forma vltima lapidis substātialem, vt homo ab anima rationali, atq; forma illa corporeitatis à materia reuelli non potest, tametsi, aliæ transmutentur, quippe huic formæ nullum indicant contrariū. Huius placiti sunt pleriq; autores, est enim paulus in Commentario huius cap. qui censuit nixus verbis Commentatoris qui formā elementariam excipit in materia affecta qualitibus primis, formam verò mixti à materia iam formata mixtione elementorum suscipi dicentis

Argu. I.

Argu. II.

Argu. III.

Indin. I.

Argu. IV.

Resolutio
spuatam

Definitio
corporeitatis

Regressio in
Arist. definitionem.

Pulchra disputatio de
corpore organico.

Ioan. Gandē.
Argumē. I.

Argumē. 2.

Argumē. 3.

tis neq; subinde concedit formam mixti aut elementari esse accidentarias formas quādoquidem materia sic suscipiēs has formas non est subiectum cōpletum, sed aspirat in formā vltiorem, sicq; & forma accidentalis & substātialem adueniūt enti in actu. Est autem discriminē hoc, q̄ hæc accedit subiecto, qd̄ & si in actu non tamen completo, accidens verò aduenit subiecto, nō sperātis vltiorem formam substātialem. Itidem sapit Ioānes Gandēnsis in. q. 2. huius ad. 3. argumentum, & argumentum hominis est hoc primum. Si anima (& idem est de forma alia substātialem) exciperetur in materiā vacante omni forma, cōsequitur dispositiones organicas omnes, quæ præparabant materiam introducendæ animæ, in instanti introductionis perire. Vnde colligit, q̄ esset motus finitus absq; aliquo mutatio esse terminatē ipsum: quod patet, nā alteratio illa, quæ disponebat materiam in generando animali non habet terminum intrinsecum. Secūdo, aut illæ dispositiones priores corrumpūtur per se, aut per accidens: nō per se, quia contrario vacant, nec per accidens quia. 10. metaphy. tex. 26. corruptibile & incorruptibile p se insunt, & non per accidens rebus. Tertiò, si dispositiones illæ præuix in aduentu nouæ formæ corrumpūtur, quorsum ergo tanto labore materiā instruxit præparationibus illis agens? perinde enim est ac si non essent inducæ, nam in instanti introductionis formæ substātialem, vel animæ in materia nulla est dispositio, ergo indifferens est materia ad hanc aut illam formam: temere ergo præcesserūt affectiones illæ in materia. Augētur ista ex traditōe Arist. tex. 24. & 26. huius secundi. Actus actiuorum sunt in patiēte bene disposito. Suffragantur & theologo autores, Henricus quodlibeto. 2. q. 2. qui in mixto præter mixti formam, quæ est præcipua, formam corporeitatis tradidit sectator Auicena. 4. metaphy. in hac re, & quanquam ipse longo profluat sermone, breuiusculè succingem⁹ probatio nes, quibus qd̄quid est hoc dogmatis in animum induxit. Primò, corrupto semine in procreatione hominis, aliquid generatur non anima rationalis, quæ non est extraduce, aut nō traducitur de potē

tia materiæ: ergo generabitur forma corporeitatis. quippe, materia ingenerabilis est. Secundo beata Virgo est vera mater Christi, & ipsum genuit nō animā Iesu Christi, quæ solā habuit cælestē infusionē vt reliquæ aiæ rationales: ergo genuit corpus vt vel hac ratione sola genitrix Christi dicatur. Cætera huius generis argumenta persequenda non sunt, q̄ theologica sint. Discrepat aut̄ hic autor à cæteris assertoribus quod formam corporeitatis credit generabilem, & continuo corruptibilem. Scotus verò in. 4. dist. 10. q. 3. formam corporeitatis diuersam à reliquis formis probat. Sublata anima, inquit, idē corpus manet mortuū, quod erat viuū. Suadet hoc, q̄ si noua forma introduceretur, sublata aiā consequens esset secundum diuersitatem mortis diuersas quoq; formas cadaueris esse concedendas. Quare cum quidam moriatur peste, alij gladio, alij suspendio, alij strangulatione. secundum diuersitatem istarū corruptionū, essent diuersa cadauera hominū: id quod experientia non fatetur. Et iuuat hanc philosophiam, quod Aristoteles docuit in proœmio huius libri, accidentia sunt, quæ magnam partem conferūt &c. Iā verò in corpore mortuo eadē accidentia experimur, quæ in viuo, vt idē calor, eadē figura, eadē quātitas: ergo idem corpus numero viuū atq; mortuum, alioquin accidentia migrarent de subiecto in subiectum. Accedit experientie suffragiū, caro cholericis mortui, leuis est, atq; sapida, & difficilior, quæ putrescat: caro flegmatici insipida manet, mollis, & quæ citò putrescit: caro melancholicis à morte insipida, & nigrescēs & ponderosa: caro sanguinei leuis, tenera, sapida, & putredinem citò conciliat, quæ videntur, argumento elementorum mixturas, quæ in viuis, in defunctis superesse. & carnes pauonis mortuæ, vt narrat August. longo tempore se à putredine asserūt, q̄ priori temperaturæ attestatur. Et qd̄ probatur in corporibus viuis, hoc & in cæteris mixtis non est difficile colligere formā corporeitatis habere diuersam formā à forma principali. Istis quoq; accedat Aristotelis verbū, formæ se habent vt numeri. 8. metaphy. tex. Commen. 10. Verum in numeris adueniente

Carnium à mortui accidentia.

I. N. G. J. N. O. T. A. S.

ueniente numero perfectiori, non dissoluitur numerus imperfectior, ut cum procreatur quaternarius, non dirimitur ternarius: ergo itidem in formis adueniente posteriore forma, cetera non soluentur, ut accedente forma mixti elementi, forma non diluetur, neque anima adueniente, forma corporeitatis quae praerat, non interibit. Rursum in viuo corpore sunt multae partes organicae, quarum quaelibet habet propriam formam: etenim habet caput diuersam operationem a corde, & cor ab epate: & caro & sanguis specie differunt, ergo distributas habent formas: ergo concedenda, sunt necessario in vno & eodem subiecto multae formae substantiales.

Contra vero exigunt multae rationes firmiores istis, quae cum Scoto fecerunt. Primo, si idem corpus est mortuum atque viuum numero ergo cum viuum corpus habeat vitales operationes in potentia, ut ait Aristoteles mortuum ergo habebit easdem operationes vitales in potentia: imo hoc corpus cum sit idem seruet aut retinebit potentiam priorem ad vitam quod est impossibile: quia mortuum semel resurgere non potest, nisi Dei potentia. Secundo, anima esset sine propria dispositione: nam ipsius animae dispositio est dispositio formae corporeitatis, sub qua manet haec forma: & dispositio formae corporeitatis est dispositio animae, si ergo omnes dispositiones sunt communes, nulla est propria. Totam rem istam paucis absoluaui cum Commentatore Auerrois, imo (ni fallor) cum schola peripatetica. Ille igitur paraphrasi ad metaphysicam tractatu. 2. ad finem, inuehitur in Auicenam cuius sunt sequaces praenominati Auctores in illata sententia. Primo, si forma corporeitatis tradenda est diuersa a reliquis formis, omnis generatio esset alteratio, quicquid enim generatur ex ente in actu, non simpliciter generatur, nec fit hoc aliquid, sed quale vel quantum. Quapropter si mixta generantur non ex ente in potentia pura, sed ex materia forma substantiiali praedita, funditus perit generatio simpliciter rerum. Et verba Commentatoris elucidantur sermone Arist. 5. phys. text. 8. quo loco inquit. Quod generatur non est, quod mouetur est: volens, motus &

generatiois simplicis discrimen statuere: & si id quod generatur non est, ut ergo ex materia forma corporeitatis praedita quidpiam generari potest? quandoquidem totum illud verum est ens simpliciter, ut embrio etiam si aliam nouam spectet formam, est tamen substantia simpliciter. Et Commentator Auerroes tractans verba Aristotelis dudum indicata, commentato. 8. ait in esse primae materiae, non admittitur actus omnino, id est, forma. Inde ait, impossibile est materiam primam moueri, verum in generatione & corruptione substantiiali non est vnum, & idem demonstratum a principio usque in finem. Et causa huius est quippe materia sola est generationis subiectum, quae non est hoc aliquid in actu, sed in potentia. Et subdit, lineis quibusdam interiectis. Subiectum generationis substantialis est in potentia, sed subiectum transmutationis accidentalis est in actu: est ergo Aristoteles intelligendus, materiam solam suscipere formam substantialem, igitur forma corporeitatis minimem est peripatetica forma, imo neque Auerroistica: nudo etenim sermone in commentario, protulit verba Aristotelis, Generatur quod non est, esse interpretanda, Subiectum generationis non potest esse hoc aliquid demonstratum, sed ens in pura potentia: ut ergo stabit sententia diuersa, hoc corpus vnum & idem numero diuersas formas substantiales suscipere? Rursum Aristoteles inibi inquit, Quod generatur, non mouetur nec per se nec per accidens: atqui si hoc corpus est quod generatur, hoc corpus per accidens mouetur: moto namque mixto, ut lapide, hoc corpus per accidens mouetur: siquidem hic lapis, hoc corpus lapideum est: ergo moto hoc lapide hoc corpus necessario motum lapidis consequetur. Scotus vero mea quidem sententia, Aristotelis locum sinistram exponit. Inquit generatur quod non est, id est quod generatur, non habet perfectam formam substantialem, quam potest habere. Neque continuo illatio est idonea, nullam habet formam substantialem. Sed est fallacia consequentis, non habet perfectam formam, ergo nullam. Haec autem expositio, expositione Commentatoris repulsa est, Imo si connexio Aristote. consideretur, ipsa

Non ens tri-
bus modis dici

Expositio
simplicis.

ipsa littera suum legitimum sensum exponit. Ait, non ens tribus modis dici: & quod falsum est, non ens est, ut quod homo fit lapis. Et hoc non ens neque mouetur neque mutatur. Est item non ens simpliciter ipsa materia prima, quae in potentia cum sit, actui opponitur. Haec ait mutatur, non mouetur neque per se neque per accidens. Quod generatur enim aut oritur, non est: quare moueri non potest villo modo. Quod exponens Simplicius, haec habet verba, Quod dicit non esse simpliciter, nihil est actu eorum, quae sunt: ergo subiectum generationis nullam prorsus habet formam, neque actualem perfectam, aut imperfectam, sed nihil est actu eorum, quae sunt. Quare cogitur concedere Scotus, si Aristotelem & Simplicium & Auerroem audit, materiam solam primam esse ortus subiectum. Et tertio modo non ens est non ens secundum quid: ut, non album, non musicum. Quo discussio membro, limpidius subluet peripateticus intellectus. Homo sane quando ex non albo fit albus, secundum Aristotelem & interpretem eius Simplicium, per accidens mouetur: quia idem homo actu manet sub non albo, & continuo sub albo. Atqui materia quando ex illa aliquid oritur, seu generatur simpliciter, non mouetur per accidens. Sane ait Simplicius, quia et si eadem materia sit sub utraque forma substantiiali, quae praefuit, & quae accessit noua, tamen ipsa non est aliquid actu, sed solum in potentia. Iam ergo si Scoto fidem damus, & Paulo, & aliis memoratis, & hoc corpus quod ex non viuo fit viuum, subiectum generationis est, mouetur hoc per accidens: quandoquidem in actu manet idem, & si actus eius, id est, forma corporeitatis fuerit imperfectus. Satis est si in actu utcumque sit. Neque isti auctores in memoriam reducerunt Aristotelis verbum. 10. Metaphysicorum textu. 12. Illa sunt genere diuersa, quae non habent unam materiam communem: formae autem omnes substantiales quae sub globo lunae consistunt, sunt vnius generis. Si quidem metaphysicorum. 5. ea genere diuersa sunt, quorum alterum in alterum non resoluitur textu. 33. Vniuersae autem formae inuicem sunt transmutabiles elementa

Scotus
sine
exponit.

in mixta, & mixta in elementa. Sunt ergo vniuersa haec eiusdem generis: habent ergo vnum & idem subiectum primum, & forma elementi & forma mixti. Elementaria autem forma habet materiam primam in subiectum, circa aliam formam substantialem: hoc ipsum igitur subiectum sibi postulant & ceterae formae substantiales: alioqui si hoc corpus est mixtorum subiectum, & non elementorum nescio ut erunt eadem genere. Neque offendaris Lector, credens propter haec animam rationalem non esse eiusdem generis cum ceteris formas materialibus: quandoquidem est illa incorruptibilis, corruptibile autem & incorruptibile diuersa sunt, plusquam genere. 10. metaphysicorum text. 26. Atque ultra progrediens credas, diuersum subiectum esse animae rationalis, atque aliarum formarum. Haec vero offensio hoc pacto facile solui atque expediri poterit. Anima quippe rationalis, ut ipsa est intelligens & volens, est alterius generis: quae ratione subiectum, id est, materiam minimem desiderat: ut autem opera vitae inferioris exercet, sentiendo & vegetando, est eiusdem generis cum ceteris: & materia prima est quae ipsam excipit. Et succedat in fauorem & confirmationem priorum Aristotelis locus dicentis in 5. physicorum text. 23. generationem vnius esse alterius corruptionem. Iam ergo corrupto equo aut homine corrumpitur eius forma: veruntamen si vera est sententia Scoti nihil generatur: nulla etenim forma noua substantialis generatur aut introducitur: sed corpus quod erat, superest post mortem. Quibus rursum & illud accedat, formas substantiales conferri figuris: unde & in hoc secundo Aristoteles tradit, sicut trigonum in tetragono, ita vegetatiuum in sensitiuo, & hoc in intellectu. At vero fieri non potest, ut simul sint trigoni figura, & tetragoni. Nam cum in quadrato comprehendatur triangulus, ociose ibi triangulus erit neque duae formae substantiales simul in eodem erunt. Quare non se admittunt triangulus & quadrangulus, & si contraria non sint, ut, neque albedo & rubedo. Quem ordinem igitur seruant figurae & formae, eundem substantiales seruant. Nam posterior prior

Dubium.

Solutio.

et inuenitur
in ista sententia
autem

Argu. I.
Auerrois.

Ordo forma-
rum.

rem virtutem consequitur. Priores forma sunt elementales, succedunt forma mixtorum, quae praestant elementariis, & suarum operationum insigne hoc ostendunt. Ut forma enim adamantis, aut magnetis, aut carbunculi, operationum dignitate elementa antecellunt: quippe, huiusmodi mixta habent operationes longè nobiliores, quàm elementariæ formæ, ut magnetis vis attractiva nusquàm in elementis est: & sic de reliquis. Deinde animæ virgultorum, fructicum & arborum, quæ cæteras, de quibus diximus, vitalis operationis præstantia formas superant. Deinde sunt animalium forma sensitivæ, quæ gradu cognoscendi prædictis præferuntur. Postrema anima intellectiva in collatione extas celestium substantiarum & sub-lunarium intellectione fruens est, quem ordinem D. Augustinus lib. II. de civitate. cap. 16. itidem ut nos confitetur.

¶ Anima ergo intellectiva perfectionem elementi & mixti, & viventis, & animalis possidebit, & ita in cæteris gradibus formarum, quò forma superior, eò inferiorem excellens comprehendet. Jam verò si hæc vera sunt, ut sunt: exundabit forma ista corporeitatis: quia ipsa mixti forma præstabit esse corporeum. Nam hoc quod est corporeum, forma mixti per se præstare poterit: & forma vivens quod donat mixtionis forma, & ipsa donabit. Quo ergo ista formarum congeries si forma superioris gradus, inferiorè cõtinet: & quod hæc præstat illa præstare poterit? Nec melius Paulum Venetum in Comẽ. huius loci, formas planè multiplicasse, sed materiam dixit solam formæ substantialis, non ipsum compositum, ex materia videlicet & forma, elementi subiectum esse: formas tamen multiplicat, ut sint dispositiones perfectiorum formarum, ut forma corporeitatis sit præparatio ad mixti formam &c. Cæterum sola materia prima est subiectum inhaesionis (quod ipse vocat) formarum substantiarum.

¶ Qua ratione forsità quispiam euaderet, quas collegimus reprehensiones, hoc sane prætextu argumeta nostra euades, in materia esse substantiales formas multas: quanquam materia prima sola sit, cui in sunt formæ, & nullum esse compositum, quod sit substantialis formæ subiectum. Atqui

neq; suffugium hoc nostra infirmat. Statim peripateticus sermo, generatur quod non est: sed si cum Paulo philosopharis, generatur quod est: nam materia in aduentu formæ perfectioris, iam est actu per alteram formam priorem. Aristoteles autem placuit tantum esse materiam potentia, & non esse aliquid eorum, quæ sunt actu: quid quod Aristoteles in physicis tradidit primo de ortu & interitu tex. 23. renouat dicens, generatio est transmutatio huius totius in hoc totum, nullo manente eodem sensibili, & per hoc sensibile, ut accepimus ab Alexandro, hoc aliquid subaudimus. Est ergo sensus, quando est corruptio vnius, & alterius generatio, non manet idem hoc aliquid, quod demonstrari possit numero idem: ergo non manet hoc corpus, quod erat, sed sola materia prima, quæ non est hoc aliquid, ut supra dixi. Et quam hic sensus congruat, lectio eiusdem loci demonstrat. Alterationem distinguit inibi Aristoteles à generatione quod alteratio, manente eodem subiecto sensibili, est transmutatio in qualitatibus mediis, aut contrariis. Quo loco nisi sponte cæcutias ostendit sensibile significare hoc aliquid demonstratum, ut quòdo Petrus ex albo redditur pallidus, aut niger, quæ illi contingunt manente hoc sensibili, id est eadem substantia numero. Quod si philosophi aduertissent, potentiam esse essentialem materiae, quæ est in potentia ad formam substantialem, suapte natura non aliunde, vidissent nihil opus dispositione alteri formæ, sub qua materia nouam formam suscipiat. Plane dispositiones sunt opportuna, non ut potentiam tribuant materiae ad formam substantialem, sed quæ sint veluti instrumentaria, ut materiae primæ potentia se promat in actum. Quare præexiguntur ad hoc explendum munus, non tamen quæ sint materiae comites in formæ exceptione. Primum argumentum. Sua difficultate exolvitur, si dixerimus alterationem habere per se, & secundum propriam naturam propriam, & intrinsecum terminum: ut, calefactio esse calidum habet in terminum & finem: sed accidit alicui alterationi: ut non habeat terminum intrinsecum: ut est illa quæ generatione soluitur, quæ habet in finem non esse hoc calidum,

Hic bene
veritas.

solutio
primi.

Argu. 2. so-
lutio.

Hec aduer-
tenda.

sed substantiam generatam, ut quando incalcescit aqua & habet summam dispositionem inducendo igni, iam, primum instans esse illius summæ dispositionis, est primum non esse aquæ, & primum esse formæ igneæ: aqua enim tantum caloris ferre non potest. Quare simul atq; calor ille summus obtigerit, aqua cædit & tota resoluta euanescit. Atq; ille calor, summum gradum attingens neq; potest terminari suo mutato esse: sed finit in ignem.

¶ Secundo argumento respondetur. Aristoteles etsi sæpe asserat corruptionem fieri à contrario, ut. 1. de celo in fine libri, & tex. 20. corruptiones ait esse inter contraria &c. tamen. 3. de celo tex. 52. hoc docet in hæc verba intelligendum: duobus autem, ait, modis videmus corrupti ignem: nam à contrario corrumpitur extinctus, & ipse à seipso marcescens: hoc autem patitur minor, videlicet ignis à maiori, qui minorem absumit flammam. Quam obrem, secundum viam peripateticam, per se aliquid corrumpitur & per accidens. In quem modum locum hunc exposuit Comm. in paraphrasi. 2. de celo. Et cum Aristoteles. 7. metaphys. tex. 27. totum tradat generari, & corrumpi, partes corrumpi quis non videt per accidens, saltè corrupti consequendo totius dissolutionem? Aliud sanè est rem per se esse corruptibilem, quod nos fatemur, sed quod corrumpatur actu hoc aliquando per accidens contingit: ut, quanquam res natura corruptibiles: ut, homines atq; animalia aliquando violenta abolerentur corruptione. 5. Physicorum textu. 58. iam ergo si ex aere fiat ignis, calor ille corrumpitur aereus, non ab igne aut contrario: sed per accidens, deficiente aere & præparatioes vniuersæ aliæ collabuntur dilapso subiecto. Nam subiectum accidentia seruat. Pro. 3. argumento est aduertendum, nos non negare præparatioes, quæ præparent viam formæ inducendæ in materiae gremium. Adversarij enim esseimus rebus expertis, & ante animæ introductionem, etiam est præparatio foetus: qui multis afficitur & nouatur, antequam animam suscipiat, dispositionibus: & tantò maioribus quanto melioris animæ spes est. Ut anima rationalis masculi, non continuo infunditur

foetui, nisi intervallum. 40. dierum (ut frequentius accidit) embrionem capace reddat, & tardius adhuc intervallum anima foemine. 80. dierum, & ut Aristoteles. 7. de historia ait cap. 3. tardius absoluitur foemina in utero, quam mas. Cæterum istæ præparatioes, ut diximus superius, non sunt animæ, aut alterius formæ comites, sed solum præuiæ, & viam animæ adornantes. Hic autem fige gradum paululum, & cõsidera inter vltimas dispositioes & ipsam formam, duos ordines. Alter esto rei, alter rationis. Si primus est ordo spectetur, prius est forma in materia, quæ sit illa dispositio proxima: etenim ipsa forma est, quæ dat materiae esse: esse ergo corporeum, esse physicum, esse organicum, esse in potentia vitam habes, cum sint esse hæc à forma substantiali, id est, anima: quia ut probatum est, vna simplex forma substantialis in vno est ente simpliciter: anima ergo præstat hæc materiae. Nam ante animam, nullum corpus potest esse organum: sed tantum animi beneficio corpus instrumentis instituitur tradente Aristotele. in hoc. 2. oculi mortui non est oculus, nisi æquiuocè: significans proprie organa esse, quæ anima sua presentia & facit & regit. Ipsa ergo sibi parat instrumenta pro sua naturæ qualitate: & ipsa anima est, quæ sibi appropriat & vëdicat materiam per has dispositiones, quas ipsa sibi donat. Ante has autem dispositiones præcesserunt & multæ aliæ, quæ euanescent omnes presentia animæ. Neq; tamen fuerunt ociose, sed eò institutæ, ut potentia materiae, quæ est ad animam, exiret in actum suum, alioqui non exitura, nisi illæ præcessissent: ut, in conceptione masculi spermato sexto die instar spumosi lactis reddatur, tribus oculis distinctum, cordi, cerebro, & epati formandis. 9. autem die guttulis rubicundis, & filis aspergitur. 15. verò die in sanguineum coagulum conuertatur. 27. à conceptu die, carneum totum experitur, tribus mēbris præcipius instructum, cerebro corde, & epate. Iamq; 36. à conceptione die membra cetera distinguunt cernas, & caput à cæteris promerere: spatula & venter duoq; latera subriguntur, etsi in quibusdam hæc lateant, quæ postremo loco diximus, ad quadragesimum usq; diem, quando rationalis anima

Formati im-
fantis.

doctrina per
paterice in-
telligentia.

animæ est infusio. Quæ si opulentiùs vi-
dere flagras, est tibi Albertus Magnus,
lib. 9. de animalibus. penulti. cap. tantus
ergo apparatus non est ociofus, et si sol-
uatur totus anima rationali præfente, &
nouus instituat. Sed ille fuit necessa-
rius, vt animæ rationali suũ instrueretur
domiciliũ. Huiusmodi ergo dispositiões
nō sunt comittes, vt dicebã, sed sunt præ-
paratoriæ. ¶ Et eo momēto, quo anima,
quod est primum esse animæ in materia,
est primum nō esse formarum priorũ, ne
simul admittam⁹ diuersas formas in ma-
teriam. Conducit autem secum forma
dispositiones sibi consequias functioni
bus propriis absoluendis. Et hæc secun-
dum ordinem intelligendi sunt priores
ipsa forma noua, quæ in materiam exci-
pitur: nam priusquam intelligamus cor-
pus viuũ præintelligimus corpus orga-
nicum, & ante hoc physicũ, & huic præ-
intelligim⁹ corpus, cui quod sit ens præ-
intelligimus. Anima igitur etsi hæc vni-
uersa instanti vno donet materiæ, tamen
ordine quodam, quem solus intellectus
assequitur, atque distinguit, hos impar-
tit gradus materiæ: & itē de aliis formis
substantialibus subaudiendũ est, vt for-
ma lapidis tribuit materiæ primũ, quod
sit, dein quod sit corpus, dein verò phy-
sicum, postremo lapis: non quod hæc tem-
pus distinguat sed ratio, itaq; ad suscipiē-
dam formam substantialem, nulla disposi-
tio accidentalis præintelligitur ipsi mate-
riæ: nã ipsa primò intelligitur habere esse
substantiale, quod est formæ substantia-
le: & hæc actus primus est per quem ma-
teria habet esse simpliciter, quod esse re-
liquorum initium est. Nam substantia est
tempore prior, & ratione, quàm acciden-
tia, vt Aristo. est autor. 7. metaphy. & nos
supra intulimus locum. Quare si de affe-
ctione accidentali sermo vertatur nulla
preintelligitur neq; comitatur formã, vt
sint omnino simul quia substantiã sequũ-
tur. Neq; Paulus est audiendus, qui for-
mam elementariam excipi in materiæ gre-
mio docuit, affecto, tamen qualitatibus
primis: quippe, vt diximus, esse substan-
tiæ simpliciter est prius, quã actus acci-
dentium, qui meritò appellãdi actus se-
cundi sunt: quia consequuntur substantiã.
Neq; ab re Aristo. omnem formã substã-

Exploditur
Paulus.

tialem vocitat endelechiam, id est, actum
primũ: forma enim substantialis est, quæ
in primis materiã actuat, vt in priore ha-
bitum est sermone. Inaniter autem pu-
tant quidã endelechiam esse proprium
animæ, cum sit cuiuslibet formæ substan-
tialis, cuius rei causa iam oblata est: &
nos supra cōmeminimus. ¶ Ante intro-
ductionem autem formæ ignis, vel alte-
rius formæ, sunt dispositiones accidenta-
riæ, quæ expellãt formas contrarias: sed
nulla est præintelligēda in instanti, quo
forma est in materia. Verũ si sermo aga-
tur de dispositionibus, quæ nō acciden-
tiã sunt sed gradus substantiales, qui præ-
parant ad vltimum gradũ formæ substã-
tialis: hoc sanè modo dictũ est, dispositio-
nes quasdam præintelligi formæ inducē-
dæ, liceat modo vocare illa dispositiões,
vt prius materia habet esse, quã esse cor-
poreum &c. Accidentariæ autem dispo-
sitiones, etsi non sint priores forma sub-
stantiali in materia prima, sunt tamē prio-
res, quantum ad effectus posteriores for-
mæ. Nam prior est calor, quàm caleface-
re, & hoc est quod dixit Diuus Thomas
1. par. summæ. q. 76. arti. 6. præintelligũ-
tur (ait) dispositiones in materia, ante
formam, nō quantum ad omnē eius effe-
ctum: sed quãtum ad posteriorem. Hæc
soluũt Ioãnis Gandensis argumenta, etsi
quæ alia, quæ nos consulto dimisimus,
his solutis nihil grauabunt aut offendet
lectorem. ¶ Ad ea autem, quæ ex classe
theologorum obiecta sunt, & primò ab
Hærico. Dico primò, quando ex semine
est hominis procreatio, nō generatur ani-
ma, sed generatur totus homo. 7. meta-
phy. forma autem corporeitatis sanè fit
de nouo ad hominis generationem, secũ-
dum censurã paulò post exhibēdam. Et
(vt diximus) anima est, quæ dat esse cor-
poreum materiæ, non tamen illa forma
corporeitatis est alia re ipsa ab anima:
sed ipsa anima sub gradu tamen inferio-
ri considerata. Sæpe autem traditum est
animam perficere materiam sub diuersis
gradibus, qui tamen non distinguntur, ni-
si per intellectũ: vt esse, & esse corporeũ,
esse phisicum organicum &c.
¶ Neque vero incredibile quispiam ar-
bitretur rationalem animam, quæ spiri-
tualis est, posse cōferre esse corporeum, liqui-

Ioãnis
mentis
cur.

Henrico
spondetur.

Ad argu. 2.

liquidem etsi spiritualis: est tamen for-
ma, quæ materiæ iungitur: & in virtu-
te continens formas omnes inferiores.
Quod ergo forma elementi & mixti pro-
priè materiæ tribuit corpulentiam, hoc
& anima suæ materiæ & plura melio-
ra impartit. Si anima rationalis esset sol-
lũ intelligibilis, argumētũ cogebat, sed
ipsamet est vegetabilis & sensibilis. Ne
ergo mireris, si sit etiam forma corporei
tatis. Quancquã igitur hoc donemus Hæ-
rico, formã corporeitatis, generari: nō tũ
ob eã causam est ponēda diuersa ab aĩa
rationali, nisi solũ secundum rationem.
Et collectio est sine neruo, anima nō ge-
neratur, forma corporeitatis generatur,
igitur sunt diuersæ formæ in homine. Et
enim si in priora aduertimus, prædixim⁹
animã rationalem post illum præparato-
rium apparatus, primo diuina actione do-
nari materiæ, & si qua alia est actio, secũ-
dum Arist. tertio indicabit liber. Ad ani-
mam hanc consequitur secundum ratio-
nem esse corporeũ & esse phisicum &c.
Quæ, exactus si sit sermo, nō generatur:
sed consequuntur rem genitam: quia ve-
rò hæc cōsequutio est secundum ordinem
intellectus: nam re ipsa anima est forma
corporeitatis &c. idcirco est solũ distin-
ctio secundum rationem inter aĩam ratio-
nalẽ & vegetalẽ &c. Argumento igitur di-
cito in homine forma corporeitatis, &
aĩa vegetalis & sensualis propriè nō gene-
ratur: quippe aĩam rationalẽ consequũ-
tur, imò nusquam forma corporeitatis,
si exactus sit sermo generatur: quia semper
aliam formam est pedisequa, si vera sunt
vt sanè sunt, quæ hæcenus tradidimus.
¶ Argumento secũdo, fateor beatissimã
virginem esse veram Christi matrem, &
propriè non genuit animã Iesu Christi,
sed quod alia matres foetibus propriis
subministrant vi naturæ, ipsa, operante
Spiritu sc̃to, præstitit. ¶ Ad ea verò, quæ
ex Scoto retulimus, responderetur cadaue-
ra humana esse diuersa specie: quia formæ
cadauerinæ, quæ tã diuersis causis, quæ nos
cernimus, pcedunt, nō sunt eadẽ specie.
Etenim diuersis dispositionibus diuersæ
moliuntur à natura formæ. Iã verò mors
non simplicem habet causam, sed variã
& diuersam: aliis mors excellentia frigi-
di, aliis calidi, aliis humidi, aliis sicci.

tam diuersis autẽ dispositionibus & so-
lutionibus humani temperamēti, nō est
expectanda vna forma morticinia aut
mortalis, sed diuersæ specie sunt formæ
mortuorum: crediderim tamen si Petrus
atq; Paulus eadẽ causa obeũt diem suũ,
vt excessu calidi aut frigidi, vitalis tẽpe-
ratura fuit euerfa, & cadauer Petri atq;
Pauli esset idẽ. Et nescio cur rem hæc re-
uocat in dubium Caieta. qui trepidus
est in re hac cum res sit satis perspicua.
Et quancquã figuras mortales cernamus
eadem gelidãq; & grauedine pondero-
sa cadauera sint omnia, tamẽ vitale tem-
peramētum diuerso modo soluitur, vt,
dudũ dicebam. Itidem necessarium est
formas ipsas mortales aut cadaueris esse
diuersas specie, &c. 2. Argumēti solutio iã
per hæc liquet. Neq; enim accidētia mi-
grant de subiecto in subiectũ: priora nã-
q; accidentia, quæ viuidi corporis erãt,
pereunt vniuersa defuncto corpore, &
noua succedũt in cadauere noue genito:
etsi calor idẽ videatur, non idẽ est. Prior
enim erat vitalis hic verò nulli operatio-
ni vitæ seruire pōt. Neq; figura aut quã-
titas eadẽ numero quæ prius, nisi ad sen-
sum qui discernere nō pōt, quæ ratio pōt
discernere: sicq; vt aĩa præstabat & esse
corporeum, & quantitatem, & accidētia:
ita forma mortalis illi succedens dat esse
nouum corporis, & cætera, quæ videtur
accidentia & cum hæc forma mortis sit
mixtionis calidi, frigidi &c. nihil mirum
est si in corpore mortuo calor quidam
tangatur, & si quam citissime ille sensibi-
lis soluatur. Et accipit mortuũ quantita-
tem æqualem viuo, & figuram: quia for-
ma illa cadaueris generat corpus mor-
tuum in loco, in quo præerat viuum, vt
illa quæ in loco angusto generantur,
sunt angusti & breuis corporis: quæ ve-
rò latum nacta sunt locum vastioris
sunt corporis, vnde forma cadaueris sub
quantitate viui videtur: quia in materia
viui generatur, & sub dimēfione eadem
prioris loci qui viuũ continebat. Tertio
dico, quaternarius nō soluit ternarius,
fateor: non tamen ita in formis substan-
tialibus, quia numerus est vnus per ag-
gregationẽ, sed composita naturalia ha-
bent vnitatẽ simplicẽ, vt lapis & planta.
&c. Quare in istis cõpositis non pōt esse
plusquã

2. Argu. so-
lutio.

plusquā vna forma: sed in vno numero sunt multi numeri, ita soluit Diu^o Thomas in opusculo de multitudine formarum. 44. Qui autem simplicissimas credi disse numerorum formas & nō compositas, ille planē diceret quaternariū non cōponi ex duobus numeris, neq; cōglobari ex multis numeris, etsi multos exigat, ex quib⁹, idest, duobus binariis, vna dissultat forma simplex, quæ quaternarius est. Sed de hac re in præsentia nihil, sed in 8. metaphy. est remittenda tex. 10. Quo libro de numeris quæstionē mouit Aristot. Si sunt vnum congerie, an simplices formæ. Cæterū quod est huius loci, est numeros & species nō vnitate illo genere esse similes, sed in aliis referūt similitudinē numerorū: vt. n. numero si fiat detractio, aut accessio, mutat formam & speciē: ita & species rei quocūq; essentiali incremento, aut decremento, idest, per nouam formam essentialē est noua species, aut si antiqua detrahatur: quanquā Aristot. non ibi confert numeros formis, sed rationibus, vel definitionibus. Quod tu aduertes in huius loci gratiam, etsi ratio sepe Aristoteli forma est. ¶ Argumēto quarto. Concedimus multas partes esse organicas, & non solum officiaras, vt visus, auditus: sed & similes: vt, caro, os, sanguis, quas interim vocitamus, organicas: verū hę omnes partes non habent diuersas formas substantiales, sed vna est forma totius mixti: habent tamen diuersas qualitatis cōplexiones, quæ omnes ab vna forma totius formantur. Alia est complexio carnis, alia ossis, alia visus. Nā partes cum subsistāt in toto, sunt in actu à toto: habent ergo vniuersę partes eam tantum formam substantialem: & in animantibus perfectis est vna actu & non multa: neque actu, neque potentia, sed in imperfectis, est multa potentia: quia diuisa viuunt, vt in lacertis experimur, & lumbricis, & anguibus. Verū in animatis sunt partes organice multe & diuersę cōplexionis: vel quia ex comixtione primarū qualitatum, tēperatur vna media qualitas, quę in capite gerit humoris & frigiditatis vicē: in corde verò caloris & siccitatis &c. aut sunt diuersę qlitates in mēbris organicis. Quare & si sint diuersę formæ accidentales,

est tamē vna anima in singulo animato. Iā ergo colligamus, vt nemo culpet definitionem hanc Arist. lumē est actus diaphani, vt diaphanum est: quæ tamen datur per luminis subiectum, vt actu subiectum. Nā lumē est illud quod facit actu aliquid esse transparent: vnde & sensus definitionis hic reddēdus. Lumen est ratio, qua transparent, est actu transparentes quanquam lumen facit transparentia: tamen per transparentes definitur. Itidem etsi anima facit actu corpus esse physicum & organicum, & vitale, definitur tamen per ipsum, vt per proprium subiectum: vt, si quis definiat calorem in formulam hanc. Calor est, actus calefacti, neque idonea est collectio, ergo definitur per seipsum aliquid. Nam quanquam in calefacto calor sit, & actu perlucido sit lumē, in corpore organico vitali sit anima, sunt sanē tāquam in effectu formali. Non ergo anima per animā definitur, sed per animæ formalem effectū. Quare & hæc definitio est à posteriori exhibita. Etiam si D. Tho. quantum cōmentarium eius subindicat, credat hanc definitionē esse per priora: quia est per subiectum, vt sensus sit. Anima est actus corporis capacis vite. Modo corpus hoc est prius anima. veluti si quis definiat figuram, non rectē definit, si dixerit est actus corporis figurati quia definit ipsam formam per seipsam. Sed hoc modo definit. Est figura actus corporis figuræ capacis, vt actus definiatur per suā potentiā. Sed cōtra hoc est, quod nos diximus: quia esse physicum & organicū sunt posteriora anima: ideò per posteriora exhiberi definitionem: facilis tamen est horum duorū conciliatio. Etenim secundum rationē prius est esse physicum & organicum, quam animę introductio. Quare est hac consideratione definitio per priora & per proprium animæ subiectum. Et actus per suam propriam potentiā. Vt anima per corpus animæ capax. ¶ At secundum rem esse physicum & organicum sunt animæ, velut effectus, & anima posteriores, vt diximus. ¶ Valeat iā Auicena in disputatiōe hac, quę theologi celebres quidā sunt sectati & Auincebrō, quem in Cōm. huius loci S. Tho. citat ille enim in libro fontis vi-

ta, asseruit secundum ordinem generū & specierum, esse ordinē formarū statuendum in materia, vt altera sit forma, per quam substantia est homo: alia per quam est corpus, & per aliam viuat. Hoc enim ostensum est non congruere naturali rationi: quippe, anima quæ perfectiōe antecellit ceteras formas inferiores, hoc præstare potest, quod inferiores. Quare & ipsa sola dat esse substantiæ & corporis, & vitæ: etiam si, vt cogitatur, dās esse substantiæ, aut corporis est imperfecta: Vt autem cogitatur, vt præbens esse viuum, habet gradū perfectū: quare ipsam materiam ordine quodā secundum rationem cogitatio, perficit vt prior intelligatur ratio generis, quæ est substantia, aut corpus, q̄ ratio speciei. Alioqui anima nō omnino præstaret esse substantiale corpori animato, si corpus aliunde esset corpus, q̄ ab anima: & hac parte esset minus substantia, q̄ forma ignis, aut forma, quā isti autores corporeitatis vocāt. Nā hæc præstat esse substantiæ sine dependentia ab altera forma substantiali, quod nō habet anima, & re vera Arist. agēs in Platonem. i. de anima tex. 90. probat in homine non esse plures animas, alioqui qd contineret illas animas diuersas vt vnū hominem constituent, & vt esset homo vnus animal, & vnus homo: ita modo si esset alia forma corporeitatis ab ipsa anima, vt esset homo vnū corpus, & vnū animal? Nam quanquā sit forma corporeitatis ordinata ad animā, aut ad aliam formā perfectiorem: tamen hæc ordinatio solum colligit vnitatem ordinis, quę est vnitas accidentaliter: tamen homo est vnus essentialiter. ¶ Paululū fudimus stilum in quæstiōe hac, quæ negocij erat metaphysici: vt, pateat veritas venturæ disputatiōis, an hō sit plurimarū animarum & vt asserere si valerē, hanc veritatem à multorum scriptorum iniuria: Superest autē vt exactē particula hæc organicum, suum sensum aperiat, disputatio exigua aduersum definitionē Arist. aduersus quā sit hoc argumentum, Anima est actus corporis nō organici. Nam est act⁹ carnis, caro aut nō est organica & est actus ossis: ossa. n. habēt animā vegetatiuā, quę nō sunt organica, sunt. n. similia. ¶ Et contēdunt quidā esse organica

hęc, caro, os, sanguis: etsi de sanguine nō est tam ambigua disputatio, qui autore Arist. 2. de partibus animalū cap. 10. nō est pars animalis: quia etsi fundamus sanguinē, integritas animalis non tollitur. Hoc autem cum audis retine intelligentiam, sanguinē esse partem animalis in potentia: est enim alimentum vitimum tradente Aristot. 2. de partibus cap. 4. in quam formulam temperabis, si legeris apud Arist. sanguinē esse animarū potentia sanē non actu: sanguinem ergo dimittamus qui est organicus potestate tantum, vt est pars animalis & animatus: tamen actu non est organicus, neq; organici corporis pars. Caro verò cum sit animata, atq; os: hæc premunt dubiū: sed leuis est huius dubij anxietas. Nanq; etsi huiusmodi partes non sint organice, nō læditur Aristot. definitio, animā esse actū corporis organici. Nam ipse totius corporis animati habuit rationē, nō partiū. Siue igitur caro, sit organica, siue nō itidē & os, satis est totū animatum corpus esse organicū. ¶ Aut aliter argumētum soluemus, organicū dupliciter esse in vsu philosophorum. Altero modo, quæuis pars animalis situ, figura, cōplexione ab altera differēs organica dicatur: ita sanē os, caro, organica dicito. Altero mō ea pars organica propriē est & cōpleta, quę in se potētia officio virili exercēdo aptā cōtinet quā appellauimus supra officiarā partē vt, visus, audit⁹, manus, pedes, & id gen⁹. In quē modū, caro & os, nō sunt organice. Non. n. sunt officiarie partes, quę distinctio est. S. Thomæ in quæstionib⁹ de anima. q. 15. ad. 3. respōdens argumētū, quanquam prior nostra solutio abundē argumētum dissoluat. ¶ Postrema huius definitionis particula est, potentia vitæ habētis. Quæ itidē agitāda est pauca disputatione: vt quò magis cōcussa, eò magis emicet illius veritas. Quidam enim philosophus Germanus in epitome ad 2. lib. de anima, credidit adiectā particulam, semina. n. sunt viuata actu, etiam si nō exercent opera vitalia actu: sat est potentia vitæ opera habere. In quā sentētiam de familia medicorum Iacobus forliuicēsis memorari solet ad. 23. canonis Auicennæ. Et quod facit cum hac opinione est, quòd semē est animæ causa: ergo semen animatum

Argu. 4.

Dilutio. 2.

Argumen.

Explodit Auicennam

Solutio.

ta

Commentarij

Disputatio
de vita semi-
nis.

animatum: alioqui esset effectus à semine prodiens, semine præstator. Cui consequenti occidit philosophorum turba causæ primas semper nobilitatis & præstantiæ concedens supra proprios effectus. Si ergo semen est causa vitæ, semen actu viuens est. Quod verò semina vitæ sunt causæ, Poëtarum eximius ille cecinit carmine dicens.

Virgili. lib. 6

*Ignæus est illis vigor & celestis origo.
Seminiibus.*

2. argu.

Ignæus sanè, quia vis feminaria efficax est: celestis verò, quia à cælo habet, originè viuentibus præbere. Secundò Aristot. 8. phis. tex. 28. se mouentia dicit esse animata, quod ipse & in primo de anima item recepit. Age iam, semina se mouēt 8. enim metaphisico. text. 12. semen esse mouens generationē fetus Aristot. tradidit, & cū in ipso semine hic motus sit, semen enim se per vim intrinsecam trahit ad generationem viuētis, semen ergo viuēt.

3. argumē.

Ad hæc. 2. de generatione animalium cap. 1. Aristot. dixisse semen habere animam, palam est. Rursum operatio consequia est potentiæ: hæc autem essentia, vt supra exposuimus: sed operatio seminis est viuida: ab ipso enim procreatur anima plantæ & brutorū (intellectiua non sit tibi curæ in præsentia) ergo habet viuidam potentiā, ergo habet vitam. Vt enim daret quod non habet? Figmenta reiecta sunt, quòd animæ horum inferiorum sunt à mūdi anima. Hoc enim est quod obuertit Aristot. Platoni, qd hic ad causas vniuersales refugit particularibus misis. Vnde secundum Aristot. animæ plantarū & brutorum non ab anima mūdi: sed à semine sūt. Quare si semē est habens vim viuidam, vt omnes philosophi fatentur, erit viuens.

5. argu.

Rursum habet in se spiritum vitalem, & calorem naturalē. 2. de generatione. cap. 3. Porro autem, si hæc sentētia vera est, nouit deus: illa tamē, quod certò dixerim, nō est peripatetica: nam Aristot. expressè cap. 3. secundi libri de generatione animalium, ait, semē non habere animam, nisi in potentia. Et si credūt generationem vnius, esse alterius corruptionem, quod Aristot. nō semel docet, quæramus ab ipsis, ex semine oliuæ, quādo oliua procreatur, nū semē, vnde fit, corrūpitur, an non? Si pri-

mū dederint, vt ergo viuū erat? si corrūpitur illi⁹ vita, quæ erat plātalis vita, & de specie oliuæ, & ideo nulla erat oppositio inter formam seminis & formam oliuæ, & actio inter contraria est: ergo non corrumpi poterat semē oliuæ, ab oliuæ forma. Quòd si dederis alterum, cōficiet vt duæ formæ substātiales eiusdem speciei sint in oliua, quod nulla schola cōcessit, nisi illa, quæ facta est inchoationes in materia formarū, quæ iam abiecta est: quia si iam erat inchoata oliuæ forma, oliua non generatur simpliciter. Et præterea, si semen viueret (& est semper sermo de femine prolifico & fæcundo) esset pars viuētis: & tamen contra experimur semina corrumpi. Et Dominus ait, nisi granum frumenti cadens in terram mortuū fuerit, ipsum solum manet, si autem mortuum fuerit, multū fructum affert. Ioannis cap. 12. & Cōm. ait. 2. de generatione animalium. Semen nō est pars conceptus, et si Galenus aduersetur, & alij credētes semen esse partem, non materiæ, sed formæ, tamen Aristot. hoc cap. tex. 10. aperto sermone ait semen potentia esse viuens. Primo argumento responsio sit, semen agere in virtute decidētis, id est, viuētis, quanquam Scotus in. 2. Sententiarum. distin. 18. discedat ab hac doctrina: sed in iustē ni fallor. Pater enim dedit semini virtutem, quæ menstrua valeat mouere ad prolem. Et itidē est de quolibet alio semine: quòd à feminante dissiulat. Fuit autem Scoti placitum detrahens semini vim procreandi viuētia. Cuius suasio hæc fuit, semē non viuēt: ergo nō potest producere vitam, sed vis feminaria (hoc autore) est quæ alterat materiā: generationem autem animæ in Deum retulit. Itaq; animarum omnium illam credit proximam causam, non cælum, nō semen: nam cælum cū non sit viuens, nō est causa animæ, quæ est vita, de semine autem iam collegit. At qui cælum esse causam vitæ negare non possumus, si de familia Aristot. sumus: ille enim. 2. de Cælo, text. 68. fatetur cælū esse vitæ causam: & Auerroes hoc idem tradidit in eiusdē loci cōmentario. Et re vera quæ ex putrida materia procreatur, vt apes, muscæ & id genus, quæ sine semine exoriuntur si hæc à cælo non sortiuntur vitam, non faci-

Argumētū.

Solutio ex
August. de
ciuita.Solutio
argumētū.

cilè in naturali philosophia, causam vitæ habent. Etenim ex femine non procreatur: nam in Deum solum referre vt Scotus, non est peripateticum, sed Platonium, causas vniuersales quærere, neglectis causis particularibus. Quare oportet animationis causam particularē exquirere, & non Deum afferre in causam, qui vniuersalis causa est. Expromit tamen se argumentum, nam cælum etiam est causa vniuersalis, quæ ergo erit causa particularis animandorum eorum, quæ sine femine procreantur: vt, apum, muscarum, &c. quæ spontanea animalia appellat philosophorum schola. Hæc autem dubitatio proprium deponeret podus (quod mihi crede graue est) si Beati August. doctrinā amplecteremur, quæ de hac re est. Putat. n. ille aīalia spontanea ex seminibus occultis & in sphaera elementorū abditis procreari: quia semina quedam sparsa censuit in finibus elementorum. Et locus est. 3. de Trinita. libro. c. 8. & 9. quem sequutus est Magister Sententiarum in. 2. Sentē. distin. 7. quam quoque credidit Augustin. causam, vnde magi Pharaonis maleficijs suis serpētes de repente expromerent. Istam verò August. philosophiam Aristoteles non audiret: nam apud Arist. vniuersa animalia, quæ ex femine sunt, gaudent sexus differentia & maris & foemina, id quod in spōtaneis non cernimus, vt sunt muscæ scarabei &c. Quare peripatetici quidā animationis causam dixerūt intelligētias: cælorū motrices sed re vera angeli motores cælorū nō possunt animare, nisi applicādo actiua passiuus, vt doctissimè August. 12. de ciuita. dei. c. 25. docuit & 3. de Trinita. ca. 9. idcirco vigēs est quæstio, quæ sunt hæc actiua, quæ animant spontanea: propter hæc cælum animatum censuit Auiceana & animam eius, quā dixit cholcodiō, animatricem dixit. Sed re vera anima solum animat suū corpus. Quare hæc cholcodia solū animaret cælum, non muscas & alia hoc genus animalcula. Scio D. Tho. in opusculo. 28. motum cæli viuificum esse dixisse nō vt motus localis est: hac enim ratione non est vitalis, sed vt motus cæli. Et in. 2. Sententiarum volumine distin. 18. motum cæli esse viuificum, nō secundū quod motus, sed vitam præsta-

re ab orbe & in angelo mouēte. Verūm hæc non modicam petunt disputationē: etenim angelus motor nihil potest viuificare vt prædiximus, & cælum non viuuum, vt tradidimus. Vnde ergo motus cæli poterit vitam præstare animalibus spontaneis, quæ sine femine ex materia putri procreantur? Porro qd ex peripatetica traditione habemus, vt quæstionem hæc resoluamus, hoc vnum est, calorem cæli habere vim seminis, vt in procreandis animalibus spontaneis. Itaq; & materia putrida habet suum temperamentū, & calor solis & stellarū illi temperamento accedēs, animalcula generat, iā vt spās iam apes, &c. scdm varietatem temperaturæ. Aristotelis verò locum si desideras, illum habes. 3. de generatione animalium. c. 3. & propterea cælum est causa vitæ, vt ipse. 12. meta. tex. 18. & quāquam theologicum dogma, angelos esse autores vitæ dicere non sinat: tamen schola peripatetica fortè non inficiabitur calorem cæli ab intelligentia habere vim vitalem, non solum applicando actiua passiuus, (vt theologi) sed influendo vitam, vt S. Tho. dixerat. Ante quem B. Dionysius. 4. cap. de diuinis nominibus calorē solis hæc inferiora fouere & nutrire dixit: hic ergo celestis calor habet locum causæ particularis: quia in locum seminis à natura subrogatur, etiam si non sit semen, vt patet: quia semen substātia est, calor verò qualitas. Ego tamen lubentius in sententiam August. iuissim, in gremio elementorum esse recondita semina huiusmodi animalibus ædendis: quæ semina cū calore celesti vim suam proferūt: hoc enim modo effectus particularis habet causam particularem, secundum Aristot. iussa. 2. Physicorum, quod vix asseri potest, si aliter philosophari iuuat, vt vidisti. Sed ne in hanc Augustini philosophiam totus incliner, moratur me: quia vnde ista semina decidant August. non tradidit: etenim semē viuētis est opus, à quo viuente ergo hæc semina gremio elementorū sunt commissa? Nā si à cælo vel elementis, redit quæstio quæ prior erat. ideo dicamus cū Aristote. in quod diximus. Iam verò referamus pedem in locū vnde discessio cepit initiū. Pugnamus cū Scoto in semine esse vim viuendam

Resolutio
quæ
stio.Auctoris
opinio.

dam quod peripatetica doctrina esse putamus. Quod si hæc iusta libra penderis, nihil te morabuntur, quæ Alexader Aenensis in secundo theologiæ volumine. q. 91. membro. 1. arti. 2. scriptis mandauit, inibi. n. anxie querit, quæ sit origo animarum omnium brutorum, & plantarum. Et variis relatis placitis, credit secundum Aristo. ex elementorum viribus illa prodire: vt enim matres sunt grauidæ foetibus, ita elementa grauida animabus, quæ suo tempore se produunt. Credit hic eximius re vera theologus, Aristo. sapere cum Augustino, elementa esse plena viribus seminariis, vt prædiximus: sed re vera (pace tanti theologi dixerim) Aristotelem non assequitur: anime enim non sunt ab elementis, sed à generante: alioqui quid facit bos generans bouem, si anima bouis iam in elementis est actu? Et potius est Anaxagoram sapiens hæc philosophia quam Arist. Ille enim quodlibet in quodlibet & si occultè latitans cõcedebat. Quare seminante mortuo vis illa manet vt colligitur ab Aristo. 2. de genera. animali. c. 1. Secundo argu. similis responsio est, semē se mouere: hoc autem habet à seminante, q̄ cum esset viuens, dedit virtutem vitalem, qua se moueat: non ergo se mouet proprie vt viuentia, quæ se mouet propria iam virtute, quam habet à propria & intrinseca anima: sed mouet se à virtute generantis. Verba autem Aristo. soluta sunt: est enim viuens potestate, quia semē mouet ad vitā prolis. Tertio argumento, Habet semen operationem vitalem, non actu, vt viuētia, sed potestate: quia mouet ad vitam prolis, & talem habet potētiam, atq; naturam. Quod restat argumenti, in promptu est soluere: si hæc assequutus fueris, quæ diximus de semine, planè intelliges quam demētataim quidam sparserunt in libris æditis, philosophiam, semen non habere vim à seminante, sed à radio syderum (præsertim animalium semē, quod quidā vsitato vocabulo sperma vocant, q̄ faciunt gratia differentiæ duntaxat à semine plantarum: alias enim sperma Græcè semen est. latine) sed isti desipiunt experientia aduersantes: nam semen producit animal, non simile celo, aut stellis: sed feminanti. Radios caelestes cõuenire

cum semine non negat peripatetica doctrina, quæ confitetur: sol & homo generant hominem, sed radiis istis totam vim tribuere hoc ignoramus: non ergo ponitur potentia vitam habēs in gratiam feminis, quasi semen actu viuat, sed operationes vitæ potestate cõtineat, vt illi desipiunt: sed quia anima est actus, definitur per propriam potētiam, per corpus physicū, &c. vt potēs exercere operationes vitæ ideo dicitur in potētia vitā habentis, quæ potentia non est remota ab actu sed proxima. *Organa autem & plantarum partes sunt, sed penitus simplices. vt solum fructiferi cooperimentum, fructiferum autem fructus. radices vero, ori similes sunt. Vtraq; enim trahunt alimentum.* Exemplo Aristote. edocet, quod prædixerat, corpus animatum esse organicum: & accipit exemplum in plantis, quæ paratam videntur habere offensionem. Siquidem cum simpliciores sint animalibus, non ita ostentant membrorum officialium pompam, vt animalia, quæ multis distincta sunt instrumentis. Cæterum soluit dubium, esse plantas organicas: habent enim folia, quæ cooperiunt fructiferū: vt, pampini accinos vuarum tegunt, & accini fructum ipsum, id est grana: radices autem sunt ori animalis similes, etsi nō supremū locū habeant, sed infimū: sed quò sunt, p̄ quas trahitur alimentū eò, sunt instar oris. Huius autem tantæ plantarum simplicitatis causam commemorat Aristo. 2. de partibus lib. cap. 10. quia plantæ paucas habent vitæ operationes, ideo paucissimis sunt dotata instrumentis.

Si autem aliquid commune in omni anima oportet dicere, erit utiq; primus actus corporis physici organici. Vnde non oportet querere, si vnum est anima & corpus, sicut neq; ceram & figuram, neq; omnino vniuscuiusq; materiā, & id cuius materia. vnū enim & esse cum multipliciter dicatur, quod proprie est actus est.

Hæc iam in initio capituli huius dedimus exposita. Quod restat scrupuli est

in Aristo. cur particulam illam in potētia vitā habētis suppresserit in definitionis repetitione, quæ sanè superuacanea cogitari à quopiam potest, quādo si organicum est viuum, motiua non habent organa, nisi æquiuoce, vt etiam hic asserit Arist. maximè q̄ dixerimus potentia vitam habere, non est abiicere actum vitæ, sed perinde est ac si dixisset, potentis vel habētis facultatē exercere opera vitæ. D. Tho. in Commen. non necesse ait addere potentia vitam habentis, quod supplet organicum. Et prius hoc docuerat Philoponus. Sed hoc non absoluit mentem dubiam, dicit enim continuo aliquis, supra memineral organici, si hæc duo idem sunt, alterum superuacaneum est, sed dicit Arist. definiuisse paulò antè actus corporis physici potētia vitam habētis: & subdit, hoc autē organicum Itaq; non adiecit illud, tanquā particulam definitionis, sed in explicationem, eius quod dixerat, potentia vitam habentis. Nunc verò illā subiecit, & organicū adiecit: vt inde, coniectandi sit occasio, hæc duo esse idem, & organicū & potentia vitam habens: etsi ratione differant. Organicū enim significat instrumentariū, sed potentia vitam habēs, q̄ habet facultatem proximam exercendi opera vitæ. Quare nihil ociosum est in definitione. Vnde non oportet querere si vnum est anima & corpus, sicut neq; ceram & figuram. Aristo. 8. metaphy. satis sollicitus fuit in querenda hac veritate, vnde res sibi comparasset vnitatem, quæ proprie vnitatis esset & non vnitas per accidens: vt, ea quæ glutino aut ligamento sibi cohererent. Et produxit quæstionem in tex. 10. & illam solutā dedit text. 15. dicens causam vnitatis intrinsecam esse, q̄ duo copulantur: alterum quod est in potentia, aliud quod est actus. Quare cum potentia non habeat ex se esse, aut vnitatem: sed habet ab actu, erit sanè totum ens ex potētia & actu, ex materia & forma, ens vnum quod est vnius esse. Et habet vnā veram vnitatem. Vnde expendere poteris si essent multæ formæ in eodem, fieri non posse, vt compositum haberet vnitatem essentialem: sed solum secundum colligationem, vt manipulus sarmentorum. Huius autem quæstionis modò me

minit Arist. quia in. 1. de anima Platoni obiecerat, non esse hominē vnum, si animæ distribuendæ erant distributione Platonica, vt anima rationalis caput teneret & sensitiua cor, &c. vt prædiximus in poemio. Et obiectio est peripatetica, q̄d est quod vniret has animas? nūquid alia anima ergo hæc sola satis erit homini. Si alia animæ, quid ligat has? esset in infinitū processus. ita tex. 92. causa extrinseca faciēs vnionē, erit generās, aut producens formā in materia: finalis rursus vniois, erit generatiōis finis, &c. Probat aut Arist. ex animæ & corpore esse vnū totū, non intercedēte colligamēto aliquo. Siquidē esse & vnum multipliciter cum dicatur. 10. meta. tex. 7. est ens in potentia, & ens in actu, & est vnum in potentia & vnum in actu: & est vnum in substantia & vnum in accidente, &c. tamē forma ipsa, quippe quæ actus est, habet vnitatem actualem. Materia in potentia cum sit ad formam, non habebit vnitatem actualem: nisi à forma quæ cū sit vna ex forma atq; materia, necessariò coalescit vnū per se, & nō per accidēs: nā per accidēs est vnū, quādo multa, quæ actu sunt, cocunt in vnū: vt, homo & albus: albus & musicus. Cæterū Aristoteli Arist. obiectio, meta. 7. tex. 27. Ait totum est quod fit, & nō partes: quia partes habent subsistentiam in toto & ab hoc pendent: ideo totum est quod generatur & corrumpitur, & partes congenerantur ecquid ait modò, q̄d proprie est formæ esse? Commentator tamen Auerroes. Cōm. 7. verba Aristo. exponens ait dignius est formam habere hoc nomen ens, & vnum, quam totum congregatū. Idemq; 7. metaphy. Com. 7. esse & vnum, prius conuenire formæ, q̄ toti composito. Cui ego itidem consentio. Collisioni autem locorum dico, hæc simul esse vera: formam nō generari, sed totum: & formam esse proprie quæ est. Primum enim Arist. loco indicato palam fecit in artificiosis: nam faber nō facit æs, neq; facit rotunditatem per se, sed facit æs rotundum, id est, facit rotunditatem in ære, aut alio quouis metallo. Et eadem ratione anima non fit per se, & seorsum: sed in corpore. Quare animal fit. Non ergo negat Arist. formam fieri, sed negat fieri, seorsum & extra subiectum;

Conciliatur Aristo. ipse sibi.

sed concedit ab agente fieri ex potentia subiecti. Cū autē ipsa forma, quæ subiecto cōceditur ab agente donet subiecto, & definitionem, & nomē: quæ enim primū dicebatur ferrum, iam dicatur non ferrū, sed statua, aut sphaera, est à forma: ipsa ergo forma verè est, non quòd subsistat extra subiectum: verum in subiecto excepta subiecto elargitur vnitatem essentiam & definitionem: quod in accidentariis formis videre licet. Albedo proprius habet esse albi quam corpus album. Siquidem hoc ab albedine nomen conciliat albi: etsi albedo nusquam extra corpus subsistat, neq; appelletur album propter cōcretionem implicitam in albo, quam nominis sui abstractio nō permittit. ¶ Et considera Arist. non obseruasse quorundā subtilitatem. Cauent isti ne dicāt, forma est quod est, sed quod est: aperto. n. verbo ait anima proprie est quod est. Legitimus se pēdebat locus, qui disputaret, an homo sit multarū animarum: placuit tamē mihi quæstionem hanc fini huius capituli attextere. Attamē in præsentia abundet ab Arist. didicisse, causam vnitatis totius compositi intrinsecam esse, quòd sit potentia, illud actus, non solum in vnitatem per se, quæ est ex materia & forma substantialibus, sed in cæteris vnitatibus. Et Aristotelem exempla dedit in cætera, & figura illius, & in ferro & illius figura orbiculari, aut quadrangulari: cæra & figura vnum per accidens, quæ cæra in potentia est ad figuram, & figura eius actus: quamquam aliqua est vnitatem accidentalis, quæ rationem potentiam & actus non seruat: vt, virga quæ media viret, media arida est, & lapidum cumulus, & id genus. Verum de istis non est Arist. exponendus, quæ impropriissime sunt vnitates accidentales.

Text. 8. ¶ Vniuersaliter igitur dictum est, quid sit anima. substantia enim est quæ secundū rationē. hoc autem est, quod quid erat esse huiusmodi corporis. sicut si aliquod organorum, physicum esset corpus, vt dolabra. esset enim dolabræ esse,

substantia ipsius, & anima hoc separata autem hac, nō utiq; amplius dolabra esset, nisi æquiuoce. nunc autē, est dolabra. non enim huiusmodi corporis quod quid erat esse & ratio, aīa: sed physici huiusmodi habentis in seipso principium motus & status.

¶ Quæ dixerat, resumit, vt clariùs exponat animæ definitionem. Anima igitur est ratio, & quod quid est corporis physici, vitalis. Id quod ipse probat non per causam priorem, sed propositis duabus collationibus exemplaribus. Quarum altera ab arte est petita, altera à natura. In arte igitur securis aut dolabra & sunt ex materia ferrea, & habēt formas artificiales, quæ cum non sint rationes substantiales, conferunt nomen accidentale. Iam verò si fingat aliquis securim esse animalum instrumentum, cuius anima esset potentia incisiva, hæc potentia incisiva esset ratio, quare securis esset securis: ablata namq; potentia hac incisiva, quæ dudum finximus aīam securis, iā tunc securis nō esset instrumentū secādi: defuisset enim incidendi potentia: vt ergo potentia incisiva se habet ad securim, ita & aīa ad animalium corpus. At qui potentia incidendi ratio est, & ipsum quod quid est securis: ergo anima est ratio substantialis physici & organici corporis, & quod quid est huiusmodi corporis: & separata potentia incisiva, quæ erat securis, nō est securis: quia ratio qua securis erat securis, potentia incisiva erat: qua sublata est securis æquiuocè: & hoc, seruata fictione quæ securis esset instrumentum animatum, id quod non contingit quippe securis animata non est: est enim artificiosa & non naturalis, sed animalium corpus physicum est & non artificiosum. Refert nihil siue legamus cum Boëtio dolabram, aut cum Philopono securim, sensus non variat. Subdit autem Aristoteles corpus physici cum habet in se principium motus, & status, physicum, inquit, quod est huiusmodi, id est, quod est physicum & organicum, hoc sæpe meminit Arist. corpora viuentia habere in seipsis principium motus, atq;

Expositio
Simplij.

atq; quietis. Nam sub voce illa huiusmodi intellexit organicum, & sub organico viuens: quæ duo in idem coeunt, vt superius diximus, quanquā habeāt diuersas significatias: quod pulchrè exposuit Simplicius, cuius expositionem in hunc locum seruauimus. Organicum ait, & si coeat cum viuente corpore: verum organicum, significantiam habet passiuam: nam organa formantur ab anima: sed viuens significantiam habet actiuam: nam vita, quæ est anima, vim habet motiuā, & formatricem organorum: sicq; viuens, quod mouet indicat: organicum verò quod mouetur: & hæc est lucida intelligentia verborum Simplicij, idemq; erit mouēs, atq; mobile: sed alia parte mouēs est, alia parte mobile est animalium corpus, de quo fert modò testimonium Arist. in seipso habere principium motus atq; quietis. Quod tamē verbum temperauit Philoponus, non de omni motu intelligēs peripatetica verba, sed de motu locali de motu incrementi & decrementi. Horū ait principium est in viuentibus, quæ motus huiusmodi præstat, & illud aīa est: inanimata verò huiusmodi principium intrinsecum orbara sunt sed aliunde, motus ipsorum capit initium. Verum quantum attinet ad alterationis motum, principium actiuum habere inanimata cōcedit: itaq; ab intrinsecum se alterare possunt, & lapidem facit exemplum, etsi non explicet: vt, se alteret lapis. Facilius exemplum esset in aqua, quæ ab innata frigiditate vehemētē deponit feruorem, etiam si in aëre æstuante situm habeat: hoc tamen discernere, quantum sit veritatis non est loci huius: & si huic placito meo consensio non est difficilis. Quod autem in præsentia necessarium erat, explicuimus, artificiosa corpora non esse capacia aīæ, vt ea quæ non habent in seipsis principium motus, & hoc est quod Arist. ait. Nunc autem est dolabra non enim huiusmodi corporis quod quid erat esse & ratio anima. Id est, missa fictione dolabram esse instrumentum animalium, dolabra est verè instrumentum artificiale, cuius ratio figura accidentalis est & non anima ipsa.

Text. 9. ¶ Considerare autē & in partibus oportet, quod dictum est. si enim

esset oculus, animal: anima utiq; ipsi visus esset. hic enim, est substantia oculi quæ secundum rationem, oculus autē, materia visus est, quo deficiente nō est amplius oculus, nisi æquiuoce, sicut lapideus, aut depictus. Oportet igitur accipere quod est in parte, in toto viuente corpore, proportionaliter namq; habet, sicut pars ad partem totus sensus ad totum corpus sensituum secundum quod huiusmodi.

¶ Quod dicit tale est, fac visum esse animal, ita se habet anima ad totum organum corpus, vt forma vnius organi, ad organum illud, id est, visus ad oculum: visus enim est forma oculi, oculus autem est materia ipsius, in qua residet visus: at verò visus est ratio oculi. Corrupto. n. visu oculus perit, oculus namq; mortui non est oculus ea ratione, qua viuunt, sed diuersa: etenim oculus viuus eò oculus quò potens est videre: mortui verò quo figuram habet oculi eò oculus dicitur: vt, oculus pictus in pariete aut papyro, ergo itidē anima erit ratio substantialis viuentis corporis: nam vt pars ad partem, ita totum ad totum, qui locus est topicus. Hæc supra illata sunt quo probarem in vno composito non esse plures formas substantiales, quanquā aduersarij nō conuincantur hæc legentes: sed sufficiat quæ aduersum eos obiecit, & si quæ defuerunt in calce huius cap. sufficientur. Per duo igitur hæc exempla alterū artis alterū naturæ, quæ sunt probationes à signo: formæ. n. substantiales cum sint occultæ per formas artificiales notiores, & per instrumenta ipsa, vt oculus auri, & c. quæ in foribus exposuit natura, sunt manifestæ, & si exemplum artis sit remotius à re animi: exemplum oculi cum sit animæ familiaris, proprius definitionem animæ patefecit.

Text. 10. ¶ Non est autem quod abiecit animam potentia existens vt viuat, sed
H 3 quod

quod habet. Semē autē & fructus, potētia huiusmodi corpus est. Sicut igitur incisio, & visio, sic & vigilia actus. vt autē visus & potentia organi, sic anima. corpus autē, quod potētia est. sed sicut oculus, est pupilla, & visus, & ibi anima & corpus, animal.

Postrema pars definitionis animae **¶** Postremam definitionis partem. Arist. exponit, quae erat potētia habentis vitā: etenim, cum multiplex sit potentia, alia quae longē distat ab actu, vt potentia infantuli ad gerendam militiam: alia verō est, quae actui est proxima, vt potētia militis ad militaria munera: alia verō, quae est media inter has, vt potētia viri ad militandū, qui etsi artē militariē ignoret, potētē est illā addiscere, vt exerceat id quod infans prestare non poterit: verū quia aptus est, qui discat, & militiā praestet, hac ratione puer in potētia est, & non lapsus: corpus autē viuens potentia habet vitam, non vt puer, neque, vt is qui iam adultus est: sed vt miles, cui in promptu est officia militaria exercere. Et hoc est quod Arist. ait potentiam hanc non abicere actū, sed viuens, & si actu non exerceat opera vitae: in promptu tñ habet illa exercere, vt geometra lineas depingere, & scriba scribere, & securis habilis est, quae scindat, & dormiēs qui videat. Reijcit autem semen à ratione vitae & fructum, fructum vocat Philopono autore accinos: vt, qui in ficibus aut pomis, & id genus cernitur: thecam autē aut coopertoriū accinorum pericarpium, aut fructiferū, in quem modū exposuimus supra. Hae igitur aut femina aut fructus, non sunt animata corpora, quia etsi potentia habeant vitā, haec autem potentia abiicit actū vitalē, nullius autē actus vitales sunt participes actu. Nec. n. se mouēt femina haec ab intrinseco motu locali: aut accretionis, aut decretionis, & nisi aliunde alterentur, potētia ad vitam non se prodibit in actū. Aduertit autem Conciliator differentia. 48. in semine statum triplicem, alter est quādo semē in fontibus membrorum latitat spermaticorum seu feminalium, & aliis non seminalibus: a

ter verō quādo semen iam testiculis se immiscet: iam iam exiturum. Postremus quādo in matricē iniectum est, & coeuntis motu affectum, & in actum quēdam cōcitatum. In primo sanē statu, est in potentia remota ad vitam, in secundo proprius est vitae semē, in postremo verō in proxima potētia est, vt vitam suscipiat: tunc. n. virtus feminaria materiam propriā disponit, mēstruū, scilicet, foeminae, sanguinē, & organa incipit distribuere, cor, caput & epar vt diximus superius, (primarias animae officinas) vt Arist. ait. **¶** Et quia virtus haec sine instrumentis haec operatur, ideo anima nō est: ob hanc autē causam Arist. 2. de gene. anima. cap. 3. hanc vim vocauit separabilem vim & intellectui illam contulit: intellectus. n. non cooperante organo operatur: est. n. potentia incorporea: virtus autē feminaria, corporea cum sit citra opem instrumentorū praeprarat ad vitā. Ceterū qualitatib⁹ corporalibus subserviētibus suaperagit munera p calorē celestē adiuuātē & elementariū concurrētē. Nam secundum peripateticā sentētiam, tres coeunduntur virtutes semini. Altera est quae conuertit, alia verō quae format, alia quae viuificat. Prima caloris est elementarij, secunda caloris est feminarij siue naturalis. Hic figurat foetum, medius viuificat, primus pura ab impuris segregat. id quod opulenti⁹ legat qui volet in Alberto Magno. 16. de animalibus. c. 4. En tibi vt qualitates istae subministrant virtute feminariae etsi alia instrumēta defuerint. **¶** Quamobrem & virtutē feminariā contulit Arist. artifici à quo se abstinuisset, nisi vtcūq; habuisset instrumēta, quibus praepraret aīa congruum domicilium. Qui verō crediderunt philosophi animā esse caeli, huic animae caelesti similem voluerunt virtutē feminariam aut spermaticā. Siquidem anima caeli, nō seruiēte instrumento operatur, ita & virtus feminis, cū quibus facit Arist. verbis in. 2. de gene. c. 3. semē habet intra se spiritū, qui calor illis vocatur, & natura quae in eo spiritu est, proportionē respondet elemēto stellarum. Verū non hoc sapit Arist. quod isti sapiūt: attamē germanus sensus est, vt calor stellarū viuificus est, ita & calor feminis, etiā si ego nō assequor quod placuerit Aueroi,

Tres virtutes feminis

Aueroi, metaph. 7. Cōm. 31. dicenti operationes feminis esse intellectuales, nisi dicamus virtutem feminariā esse quasi intellectuālē, & huius vtcūq; referre similitudinē. Siquidē opera illius referūt intellectum practicū. Hic enim superat materiae & naturae qualitātē, vt ostendit nobis intellectus artificū, qui ingeniosis machinamētis cogunt grauiā sursum ascendere, & ad figuram artificiatorum illa reducūt cōtra propriā naturae virtutem. Simili modo & virtus feminis terrestria & aquosa sursum, & in latera viuentis trahit, secundum congruētiam machinae, quae ad vitam construuntur. Vnde virtus haec feminaria est natura superior, & supra huius conditionem eleuata, vt & intellectus artificis, materiam naturae superat. & Cōm. quod hic dixerat sine nota similitudinis operationes feminis esse intellectuales, exponit in. 10. metaph. Cōm. 18. cuius verba sunt. Et ideo Arist. fecit assimilationem, de istis virtutibus ad virtutes artificiales, & dicit in lib. de animal. (& locus est, quem ipse nō indicat. 2. de gene. anima. c. 3.) quod istae virtutes diuināe sunt, cum habeant potentiam dandi vitā, & sunt similes virtutibus, quae dicuntur intelligentiae: quia adducunt ad finem, & quia ista femina non faciunt hoc, nisi per calorem, qui est in eis, & calor ignis non facit nisi calefactionē aut desiccationem, non figuram, neque formā animatā. Et dicit Arist. in lib. de animal. quod iste calor non est ignis, neque igneus: ignis. n. corrumpit animalia nō generat, iste autē calor generat, & ideo videtur similis calori artificiali, quem ars mensurat (ad aliquā operationē subaudi, id est, ad coquēdum carnes & id genus) & iste calor habet formam qua conseruatur in sua mensura, & ista forma non est anima in actu, sed in potētia: & est quā Arist. assimilat arti & intellectui: & ideo vocat calorem istum calorem animae nō animatum, & iste calor est feminibus, & fit ab habente semen & à sole: vnde Arist. dicit, quod homo generatur ex homine & sole: & factus est ille calor, scilicet, feminarius ex terra & aqua, ex calore solis admixto cum calore aliarum stellarum. Haec Cōmentator. Vnde nullus concipiat falsum intellectum credens in se-

Virtus feminis natura superior.

mine nō esse calorem elementarium, id est, *In semine nō quod supra negatū est, sed ex his verbis latitat calor solum habeto in semine non latitare calorem summum.* quem hic vocat igneū, qui animalia corrūpit. Est autem necessarius calor tēperatus, quem hic subintelligit Cōmentator per calorem artificialem, qui semper mensuram habet, & temperamētum, vt in decoctiōe carniū, quilibet experitur: & hoc significāt verba, quae intulimus, calor feminis est ex terra & aqua: habet. n. à terra siccitatem, & est similis in humore aquae: alioquin cum semen sit corpus mixtum necessarium est, vt omnium elemētorum cōplexiones, aut qualitates habeat. Colligamus ergo haec omnia & referamus nos in priora. Semen etiam si in vltimo statu, qui est in matrice, aut in terra, si sit sermo de semine plātarum, nusquā animam habet actu, quāquā vltimus status eius proximus est, vt ex eo viuēs generetur. Porro autem, verba Arist. in hoc textu. *Sed sicut oculus est pupilla & visus &c.* Nō nihil obuiabilabunt animū lectoris recolentis Arist. dixisse. 7. metaph. tex. Cōmenti. 59. ferre ad finem. syllaba, ba, nō est, b, & a. Iam ergo nec animal erit corpus & anima, neque oculus erit visus & pupilla. Rursum. 5. metaph. tex. Cōmenti. 19. sex nō est bis tria nec ter duo: iam verō si haec vera sunt, totū, non est suae partes. Itēque hoc Arist. phys. 1. tex. Cōm. 4. in eodem sermone persilist, & ratio colligens haec est, vnū & multa opponuntur metaph. 5. tex. 11. igitur animal cum vnum sit per se, non erit multa, quae sunt anima & corpus, quae cum sint substantiae duae, altera forma, altera materia, multa sunt. Ad haec vnica est responsio, animal vt vnum, formaliter & per se si sermo sit, non est anima & corpus, nec ad hūc modum intellexit Arist. nisi quod substantia animalis est substantia animae, & substantia corporis. Cetera plana sunt.

Collisio in Arist.

Conciliatur Arist. ipse sibi.

¶ Quod igitur non sit anima separabilis à corpore, aut partes quaedam ipsius si partibilis natura est, nō immanifestum est. quarundā enim actus partium est ipsarum. At vero secundum quāsdā nihil

Text. 11.

prohibet: propterea, q̄ nullius corporis sunt actus. Amplius autem immanifestū, si sic corporis actus, anima, sicut nauta nauis. Figura igitur sic determinatum & descriptum sit de anima.

¶ Hoc tanquam corollarium ad priora subiicit Arist. nam si anima est actus corporis organici & perfectio substantialis ipsius corporis, necessariū est, q̄ vel ipsa anima non sit separabilis à corpore, vel aliqua potētia ipsius, quā hic vocat partem id quod perspicuū est in viribus animæ sensitivæ & vegetatiuæ, quæ extra proprium perfectibile non extāt, id est, corpus organicum. Quod verò Aristote. subdit: at verò secundum quasdam nihil prohibet, propterea q̄ nullius corporis sunt actus, in animam rationalem reuoluit Philoponus, cuius substantiam credit non esse endelechiam, aut perfectionem substantialem corporis sed accidentariam, vt nauta nauis est extrinseca perfectio, quā ob causam supra dixerat, initio capituli huius definitionem præscriptam animæ communem nō esse omni aīæ: nam quātum ex sermone autoris huius accipere licet, perfectio substantialis corporis extra corpus inueniri non potest. Quare si anima intellectiua est perfectio huiusmodi corporis à corpore vt separabitur? Et augeo verba hæc, nam si perfectio est anima intellectiua, alicui⁹ perfectio est, non autē nisi perfecti: à perfecto ergo inseparabilis est, si substantialiter perfectio est. Rursum. 12. meta. tex. 16. & 17. formæ quæ sunt naturales perfectiones, cū materia simul sunt, nec hac priores tempore neq; posteriores. Age igitur, si anima intellectiua est perfectio naturalis corporis, secundum naturam suam à corpore discludi non potest. Rursum nihil discluditur à substantia propria sua: si aīa substantialis est perfectio corporis, fieri non potest vt ipsa per se sit sine corporis consortio. Veruntamen neq; philosophus, neq; theologus hanc recipiēt sententiam. Theologus illam damnat, quia legit Clementinam de summa Trinitate & fide catholica cap. vnico quæ damnat

expresse sententiā Platoniciā, animam iungi corpori non per se & essentialiter, sed vt gubernator nauis, est accidentalis quædam perfectio nauis. Et tradit vt catholicam sententiam, animam esse per se hominis formam, & substantialiter homini copulari: & est consensus theologorū catholicorum. Qui verò rationem naturalem sectātur, vtiq; credo inuehētur aduersus Philoponū: nā aīa rationalis si copulatur per accidēs corpori humano: iā ergo homo non significat vnū per se, & essentialiter, sed vnum per accidēs: neq; propria vnitate per accidens, sed impropria, quæ est vnitas nauis & nauis. Rursum aut intelligere operatio est homini substantialis, aut nō. Si secundum dixeris, Aristoteli contradices, qui actionem intelligendi vult esse hominis & non animæ intellectiue solius. primo de anima text. 64. & tam operatio substantialis est intelligere homini, quā vegetari est plantæ: nam cū essentia humana habeat potētiam & operationē, nulla alia ita est illi ppria & intrinseca operatio, vt est intelligere cum phātafmate. Nam anima intellectiua per se, id est, solitariē non sic intelligit, vt liquidum est: ergo si operatio intelligēdi est homini intrinseca & substantialis, anima intellectiua erit simpliciter & substantialiter hominis forma, & nō secundum quid, vt Philopono placuit: secundum operationes solū sentiēdi & viuēdi, quin secundū oēm rationem est forma anima rationalis hominis: quippe, magis intranea homini est intelligēdi actio, vt homo est, q̄ actio nutriēdi. Quod si aīa, vt nutrit, est homini intranea: multo vehemētius est anima, vt intelligens. Philoponus Platoniciam sectam spirās hoc negat, quod tamen nos, vt peripateticū exponimus, q̄ anima est forma substantialis corporis concidimus. Plato verò in Alcibiade dixit intellectū non esse substantialem formam hominis: sed esse vt nautam ad nauim collatū. Et quātum ad intellectū attinet multis est in confesso Aristotelē cum Platone amicam habere ambobus sententiam, intellectum non esse endelechiam substantialem hominis. vt Theophrastus, Alexander, & Auerroes, quos in librum. 3. mittimus. D. quoq; Gregorius

Contra catholicos.

Argumentum tam in dno sum.

D. Grego. inuehitur i Arist.

An anima ratio sit perfectio substantialis.

Argu. 1.

Argu. 2.

Argu. 3.

rius Nissenus libro. 1. de homine. cap. 1. ita censuit secundum Aristotelem, intellectum non esse humanæ naturæ substantiam, neq; ad hanc pertinens sed solum, vt perfectio quædam accidentaria: qua philosophi potiuntur, & vtuntur solum.

¶ Nos verò credimus secundum viam peripateticam animā intellectiuam esse perfectionem substantialem hominis: vt quæuis alia anima est corporis endelechia substantialis. Neq; te moretur, q̄ plurimum. D. Gregorius Nissenus inuehitur in Arist. lib. 2. de anima cap. 5. & in uectiuæ causa est, quod Aristote. dixerit animam endelechiam. Quem corrigens ait, animam nō esse endelechiam, sed autotelim, id est, perfectā in seipsam. & collectio contra Aristotelem est: nam cū duplex sit apud hunc philosophum endelechia: & prima, vt scientia, & secunda vt consideratio, anima est prima perfectio corporis. Iā ergo quærit Gregorius cuius hæc est vt est prima perfectio, siue anima? quid est illud quod illam excipit, num materia prima? At verò materia prima non est corpus: anima verò est prima perfectio corporis: si corpus illam suscipit, ergo ante animā est corpus actu viuere potēs, ergo ante animam corpus est potestatem habens vitæ. Anima ergo non est prima vitæ potestas. Sunt & alia, quæ inibi colligit, sed exilia & mini mi pretij argumenta callēti peripateticū sensum. Dico igitur D. Grego. animam esse primam endelechiam, & quo istam suscipit est corpus organicum, & physicum: hoc tamen corpus non est prius, quam anima tempore. Nam citra animā nullum corpus organicum, nisi æquiuocè: quia oculus mortuus, nō est oculus: nisi dispari ratione quam viuus: dūtaxat est ordo prioris secundum rationem intelligendi. corpus enim organicum, vt habet esse corporis ab anima, est posterius anima. vt autē ipsum cogitas, vt subiectum animæ, est prius anima: nullū ergo corpus viuere potest citra animā, nisi in potentia remotiuscula, vt semen. Negandum igitur. D. Gregori. corpus aliquod physicū & organicum actu esse potēs viuere sine anima. Quare est ipsa perfectio vitalis. Gregorius autem quia au-

diuit animam esse perfectionem vitæ, putauit animam non esse vitam: & longe diuersum est. Hæc non eō diximus, quod nō reueramur autorem, qui dignus est quem suspiciamus: quia in catalogo diuorum est: at tractantibus nobis physicas speculatiōes à dogmate physico sanctorum discedere non est crimen, præsertim si ea sit dogmatis conditio quæ religionem non spectat, quale hoc quod in præsentia agimus. Est ergo aīa rationalis, perfectio substantialis. Quod si de religione sermo ageretur, magis staretur in dogmate isto Arist. cuius doctrinā, quā prædiximus, calculo apostolicæ sedis probatam legimus, animam esse corporis formam, quod si forma est, endelechia est, quā hoc neganti, vt Diuus Gregorius negat. Excusat Diuum hunc suo seculo Clementina nondum edita, cuius Clementinæ decretum celebrat Leo papa in cōcilio Lateranēsi. 3. sessione octaua, hæreticam assertionem decernens, animam nō esse formam. Obstat autem minimè animam rationalem esse spiritualem, vt cogitetur secundum substantiam suam minimè corpori posse coniungi: id quod Diuus Thomas aduersus Auerroē in. 2. contra gentes cap. 70. hoc argumento probat: anima enim cæli etsi spiritualis sit, iungitur tamen suo orbi immediate: ergo anima humana etsi spiritualis sit, sine interuentu mediij copulabitur corpori humano, id est, ipsa per substantiam suam erit forma. At verò ratio hæc postulat, vt concedatur cælos esse verè & propriè animatos: quod tamen (vt supra ostendimus) incerta res est, & Diuus Thomæ etiam incerta, si non in secundo contra gētes indicato, certè in prima parte summę theologicę, quæ est. 70. ar. 3. Quo loco fatetur cælos æquiuocè esse animatos. Quamobrem cū homo sit vnio cœ animatus, & eadem rationem teneat animationis, quam & cætera habent viuentia: quærenda est ratio altera, quæ hoc ostendat. Et præter indicatas rationes, est noua alia ratio: anima intellectiua cū sit nobilissima aīarum, est sanè necessarium ipsam comprehendere virtutem animæ plantalis, & brutæ animæ: ipsa ergo & vegetat & nutrit, & sentit & intelligit, vt clari⁹ ostendemus in fine

Responsio ad obiecta.

huius capit. Iā ergo plures operationes habet aīa intellectuā, organicas, & materiales, quā spirituales, necessariō ergo ipsa secundū substantiam suam vnietur corpori, vt sit principium vegetandi, sentiendi, & secundū locum mouēdi, quæ præstare nequit sine corporeo instrumento, & cū substantia animæ intellectiua sit indiuisibilis, secundū se totam vnietur. Quare & si intelligēdi operatio organo non egeat corporeo, hoc nō tollit substantialem vnionem: habet siquidem alias & multas organicas operationes, & adhuc intelligēdi operatio, quæ in præsentī statu nobis cōtingit, non omnino exiit corpus, quandoquidē phātasmate eget. Quod autem Arist. hoc loco ait, partes quasdam esse separabiles animæ, ipse se docet locus. non enim ait q̄ anima sit forma accidentalī corporis. Dixerat enim supra animā iungi corpori sine aliquo medio, sed per semetipsam & superuacaneam esse quæstionem quærentis, quo intercedēte, anima iungitur corpori. Iam ergo aut anima rationalis iungitur corpori immediatē, aut per medium aliquod: quod Philoponus credit esse operationem intelligēdi, si primum dederis substantialem ergo coniunctio est, quandoquidem anima nō est accidens. Si secundum, iam ergo interueniēte operatione intelligēdi anima & corpus in vnum totum hominem coeunt: quod tamen Arist. negat. Quare, vt cæteræ animæ sine medio in gremium materiæ excipiuntur, & sic in vniuersum oēs formæ substantiales, vt traditio peripatetica ostēdit supra. 8. metaphys. text. vlti. Arist. enim repudiat spiritum aliquem esse vehiculum animarum, qui tanquam paranymphus animæ & corporis nuptias celebret, & demum quodcunq; animæ vehiculum, aut delatorium reiicit, siue potentia sit, siue qualitas sit, siue operatio sit. Sed vt sæpe diximus sine medio est coniunctio, & certē citra rationē est concedere per operationem animam iungi corpori. Quandoquidem operatio consequens est vnionis animæ & corporis. Aduertas tamē, & si anima ipsa in informāda materia nihil mediū habeat: tamē ante informationē eguit preparatorijs quibusdam affectionibus in materia, &

post informationem medijs quibusdam mouet corpus suū: nam partem vnā corporis per aliā mouet. & phys. tex. 7. & 8. & illa quæ mouet per spiritū mouet, & potētiam. Clausula ergo huius sermonis est nō de anima dixit Arist. sed de partibus animæ, de quibus ait nihil prohibere quasdam partes aīæ intellectū, vel volūtātē, separabiles esse, id est, non organicas, & hoc sibi volūt verba Arist. *At verò secundū quasdam nihil prohibet.* Id est, q̄ separatur quasdam potētia, p̄pterea quod nullius corporis sunt actus. i. non sunt potētia organica, quāquam ipsa aīa rationalis forma sit totius corporis: habet tamē potētias huiusmodi intellectū, id est, voluntatem, &c. *Argumentis obiectis respōdeo, anima rationalis vt perfectio substantialis corporis, est distinguenda, aut vt actu perficit, aut vt nata est scdm suam naturam perficere.* Si vt actu intelligatur perficiens corpus, à corpore se iūgi non potest: vt autem est perfectio secundū aptitudinem, ita separari potest à corpore, qd̄ perficiebat. cæteræ aut formæ nec actu neq; aptitudine possunt nō perficere corpus. Nulla enim sunt operatione donatæ spirituali, quæ hanc exigat separationem, vt est in anima rationali propter operationem intelligēdi. Et hæc solutio argumēta vniuersa enervat: ad locum verò Arist. credentis formam, quæ est ratio rei neq; priorem, neq; posteriorem re ipsa, verba respondent Arist. excipiētia animā rationalem ab hac conditione formarum. subdit. n. fortassis formas quasdam esse toto dissoluto vetare nihil. *Amplius autem immansesum est. quem locum ferrē de anima rationali intelligunt omnes expositores.* De qua, inquit, esse dubium, an vnietur corpori, vt nauta naui, quæ est vnio accidentalī & intrinseca. Cuius dubij occasio erat Platonica sententia id temporis vigēs, animam intellectuam nō esse formam sed motorem corporis humani. Quare vnio erat motoris cum mobili & non formæ cum materia. & huiusmodi dubium insinuarat iam in capite hoc, verbis illis. Si autē aliquid cōmune. &c. figura igitur sic determinatum & descriptum sit de anima, id est, definitio animæ præscripta cū confusē & generaliter sit

Partes aīæ se
parabiles esse
quid sit.

Argu. 1.
Lutio C.
nm.

fit tradita, & per corpus viuens, quod est eius subiectum, & extra animæ essentiā ideo vt cūq; est descriptio ipsius animæ, potius quā absoluta eius definitio. *Superest modō quod polliciti fumus præstare. Sæpe, nanq; fidē nostram obstrinximus lectori nos quæstionē illā diferturos de multitudine animarū in huius. cap. calce.*

Quæstio capituli huius plures sermones illustrans, an sit concedenda in vno viuente animarum multitudo.

Væstio hæc de animarum multitudine in eodem, vetusta satis inter Platonem & Arist. & recens rursus. Sunt enim pleriq; philosophi, qui pertinaciter defendunt hominē esse multarū animarū neq; solū multarum aīarum, sed & multarum formarum substantialem, elemēta quatuor in ipso & in ceteris mixtis perfectis concedentes. Neq; hoc cōtenti, tot rursus formas substantiales dant homini, & alijs viuētibus, quot partes organicas Deus cōcessit. Ita Paulus Venetus & alij nonnulli, quos supra retulimus. Sunt autem nō pauca, quæ istis suffragantur. *Primum eadē operationes nutritionis accretionis, decretionis, quæ in plantis & in nobis: ergo cū operatio indicet formam, erit in nobis anima vegetatiua eadem ratione, quæ in stirpibus.* Itē de anima sensitiua. *Secundō anima intellectiua est spiritualis, vt ergo ad spiritualem naturā cōsequenter potētie, quales sunt potentia nutriēdi, & generandi, & augēdi, & potētia aliæ sensitiuæ?* *Tertiō si animam rationalem istæ potētia consequantur post mortē: ergo aīa rationalis istis erit prædita potētis: id qd̄ patentē habet falsitatē, essent. n. ociosa.* Et age, si vnica intellectuā est in homine, quando ergo hæc vigerit in homine, vigerit & sensus & vegetatio: id qd̄ falsum est. Nam senectus habet vigētem intellectum, & languescūt vniuersæ aliæ vires, tunc enim viuaces nō sunt sensus altricisq; operationes: imō tunc decumbere incipiūt. *Præter hæc, proprietates specificas quælibet species seruat suas, & alteri speciei eas non cōmunicat, ergo ani-*

ma vegetatiua proprietates alendi, augēdi, & generādi alteri non cōmunicabit: vt ergo anima intellectuā consequetur proprietates has? itidē de sensitiua. *Sub hæc quoq; anima intellectuā nō potest subire vicē aliarū animarum, vt ea quæ diuersa sunt specie nō se supplēt: vt sol non supplet lunæ vicem, neq; luna solis, neq; albedo nigredinis, aut contra.* *Præterea anima vegetatiua & similiter sensitiua educitur de potentia materiæ: anima intellectuā de foris venit. 2. de genera. c. 3. nō ergo possunt esse vna anima.* *Adde animā sensitiuam habere actus repugnātes cum anima intellectuā: vt, Paulus ad Gala. 6. caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. & item. Arist. dicit hoc infra. 3. de anima tex. 53. ergo sunt diuersæ animæ: alioqui idē secū pugnaret.* *Et Arist. 2. de gene. cap. 3. ait hominē prius viuere vita plātæ, & deinde vita sensuali, & tādē humanæ vitæ cōpotem esse. Sunt ergo in homine multæ animæ: alioquin cū anima vegetatiua & sensitiua sint corruptiōi obnoxia, & intellectuā corruptionis labē sentire nō poterit: idē esset corruptibile & incorruptibile qd̄ Arist. vbiq; negat. Et naturale exēplū robustiores reddit probationes has: radius enim solis, & radius stellarum, & radius ignis conueniunt in illuminando aere: tres sanē sunt radij, sed vna est illuminatio ergo etsi in homine sint aīæ tres, vna erit vita, & vnum viuens. Et quāq; in regno multi sint reipublicæ administratores, vnum attamen est regnū, quia vnus princeps est qui inferiores moderatur, & legibus suis vniuersa sui imperij continet. Homo ergo instar regni vnus (nā minor mundus est) etsi habeat aīas plures, est vna intellectuā, quæ cunctis præfidet, & cæteras regit suo arbitrio, vt ea quæ tenet principatum: vt & Plato dixit in simposio, sensus esse vt equos, animamq; illis præfidere, vt aurigam. Ergo cum animarum multitudine erit vnitas humanæ naturæ. Hæc autem opinio nō habet cum Platone integram consensionem, neq; dissensionē. Plato etenim plures aīas homini cōcessit, vt Arist. ipsum indicat. 1. de anima in fine: at verò dissensio est q̄ Plato, si Aristote. est audiendus in re*

Argu. 5.

Argu. 6.

Argu. 7.

Argu. 8.

Argu. 1.

Argu. 2.

Argu. 3.

Argu. 4.

in re hac, illas loco disclufit, sed id quod placiti Pythagorei nonnulli credūt Pythagorā tradidisse tot animas, quot operationes cernebat viuētibus loco disclufas: vt ratio capiti, ira cordi, concupiscētia alimētorum epati, generatio testiculis, visio oculo &c. totidem numerat animas. **¶** Verū nostrates philosophi animas tres tantū homini permittūt, nō tamen loco disclufas, vt Plato. & Pythagoras, sed in eodem subiecto. Cōtra quam tamen sententiā, est Aristote. in hoc cap. anima & materia nō per medium vniuntur: verū si anima intellectiua vnitur materię iam formatae, per vegetalem & sensibilem: iam ergo eget anima medio, id quod Aristo. hic dānat. Et rursus Arist. in. 1. de Anima, text. 65. si senex iuuenilē haberet oculū, ita cernebat, atq; iuuenis: verum hoc erit si vna anima intellectiua sit in homine, quā nunquam marcescat. Quod ergo operatio vidēdi collabatur, non est ab anima, sed ab organo corporeo, quod senectutis vitio induratur, & animæ rationali congruenter non famulatur. Rursus quam isti philosophi suo principi aduerfentur, primus de Anima ostendit tex. 92. quo loco Aristo. euincit plures esse animas loco seiūctas, esse impossibile: quin nullaten⁹ esse plures animas in eodē. Equidem istas animas plures quis colligabit, vt vnum constituāt? non corpus: hoc enim continetur ab anima, qua sublata labitur. Si autē has tres animas vna altera in vnitatem continet, & dixerint animam intellectiua vñire alias duas: cū plantalis, & sensualis natura differant, & vna anima alterius non sit subiectū: anima enim est actus corporis, non actus animæ: sed hęc vnitatem erit tantū impropria vnitatem. Homo verò est vñū per se, & propriē, & Cōm. Auerroes cōm. 93. primo de Ani. & cōm. 7. eiusdem libri animā dicit vnam esse secundū subiectum, & plures secundū virtutes. Quod si rationes proferre volumus, sunt sanē multæ, quæ hoc colligāt præter eas quas proferre cepim⁹. Primū, hęc prædicatio esset per accidens, homo est animal, aut animal viuens. Nam ista prædicata sunt à formis diuersis specie, animal ab anima sensitiua, & viuens ab anima plātali. Siquidem prædicata, quæ à diuersis tra-

huntur formis, quando de se mutuò prædicantur, per accidens prædicantur: vt album, est musicum per accidens: quia album, est musicum per accidens: quia album, & musica sunt diuersæ formæ. Neque fati est, si respondeat aliquis, quod istæ formæ sunt vnum ordine: nam forma vegetalis ordinatur ad sensuale, & hęc ad intellectualem: quia vnitatem ordinis per accidens est vnitatem. Adde si iste esset ordo per se, esset vegetatiuū dispositio necessaria & vltima ad sensitiuum, & hoc ad intellectuū: vt summus calor, & summa raritas, ad formam igneā. Id quod falsum est. Subinde vbicūq; esset vegetalis esset sensualis: & vbi hęc intellectualis. Et si rectam sectamur philosophiam, vna forma substantialis nō potest esse, dispositio ad aliam. Nam vt potentia substantialis, quæ est materia, nō potest actus esse, ita & actus substāntialis, non potest potentia ad formā substantialē: quia actus relatiuē opponuntur & potentia. Et rursus vt hęc prædicatio est per se animal est viuēs? fortassis dicit aliquis: quia viuens est subiectum sensitiui, hoc tamen non constituit prædicamen per se, nisi quod est subiectum habeat subiecti locū: vt in hac, numerus est par, vel impar. Mutanda igitur esset prædicatio, cōuertendo sic: viuēs est animal: qua propositione viuens, quod est subiectum, habet locum subiecti: & prædicatū sit animal, id quod relatum ad viuens, seu vegetabile, habet vicem formæ. Cæterum hęc nō est per se, viuēs est animal: quādoquidem est indirecta prædicatio. **¶** Nonnullum quoq; est Auicenæ argumentum ad colligendam vnitatem animæ in homine. 6. naturalium suorum, qui credēs hanc sententiā illam suavit, hoc modo. Vna quæuis operatio, siue sensus, seu imaginatio nis, seu intellectus, cæteras ad se rapit, & totū hominē, secum conuoluit, cū hoc non sit propter cōtrarietatem: nam forma contraria vincēs aduersam formā, illam suspendit à suo opere, & aliquando absumit: inter operationes autem vitæ, nō est contrarietas: est ergo indiculum vñæ esse animam, quæ si fortem habeat operationem, propter vnitatem formæ, cætera opera vitæ suspenduntur: vt qui altissimam ingressus mentis cōsiderationem ad extasim sæpe rapit corpus, vt

2. argumen.

3. argumen.

4. argumen.

Probatur anima vnitatem.

2. argumen.

3. argumen.

Nota argumenta quæ idē colligant.

quæ corā & in prospectu habet non ceruat, neq; acu si hominis carnē pūgas, se sensisse testabitur puncturam. Et opportunum Aristotelis est testimoniū, qd hoc colligat, vt trigonum (inquit) in tetragono: ita vegetatiuum in sensitiuo. & c. 2. de anima tex. 30. In anima igitur intellectuā cætera includuntur: superfluit ergo aliæ in homine, si aīa rationalis sufficit: vt homo vitæ vniuersa opera exerceat sine alterius formæ additione.

¶ Quod verò quidam huic exemplo insidiantur, non esse commodum exempli incommoditatem colligentes: nā in quadrangulo etiam actu esse posse triangulos, vt in hac figura: ergo cū aīa intellectiua possunt esse aliæ animæ. Re vera insidiæ calūniosæ sunt istæ: nā Arist. accepit figurā quadrati nude nō cum diametro. **¶** At qui illa animarum multitudo nō solum Pythagoræ & Platoni arrisit, quin etiam Manichæi hæretici (vt opinionē quæ in suā rem erat) receperunt tradēte August. 10. super Genesim ad literā. c. 14. cernentes enim carnem sine anima non esse, quæ concupiscere valeret, animam sensualem induerunt malo natam principio, quæ calcitraret aduersus spiritualem animam, id est, in intellectuam optimo Deo (vt ferebant) natā: neq; pugnam intestinā aliter potuerūt intelligere, nisi duabus animabus in homine confidentibus, vt ita quasi duello quodam conflictatio carnis & spiritus ageretur. **¶** Et Præter hęc August. reuocat Didymi sententiā, qui credidit duas animas esse homini, altera quæ spiritus seu spiritualis: alia verò animalis in libro de ecclesiasticis dogmatibus, & docet vnam esse animam, quæ viuificat: quæ est animalis: & ipsa anima est quæ spiritus est. c. 20. illius libri, si liber nō est August. sed Gennasij nihil mihi curæ est scribenti philosophiam, satis est & abundat hunc librum esse receptum apud patres: etsi Magister Sēten. hæset in autore. 2. lib. Senten. distin. 18. ad finem. quid quod idē tradidit contra Didymū in lib. de fide & Symbolo &c. 10. super Genesim. c. 12. ait, non solū anima intellectiua præbet carni animaliam vitam, verū etiam secundū ipsam caro al-

Manichæa hæresis.

quæ corā & in prospectu habet non ceruat, neq; acu si hominis carnē pūgas, se sensisse testabitur puncturam. Et opportunum Aristotelis est testimoniū, qd hoc colligat, vt trigonum (inquit) in tetragono: ita vegetatiuum in sensitiuo. & c. 2. de anima tex. 30. In anima igitur intellectuā cætera includuntur: superfluit ergo aliæ in homine, si aīa rationalis sufficit: vt homo vitæ vniuersa opera exerceat sine alterius formæ additione. **¶** Quod verò quidam huic exemplo insidiantur, non esse commodum exempli incommoditatem colligentes: nā in quadrangulo etiam actu esse posse triangulos, vt in hac figura: ergo cū aīa intellectiua possunt esse aliæ animæ. Re vera insidiæ calūniosæ sunt istæ: nā Arist. accepit figurā quadrati nude nō cum diametro. **¶** At qui illa animarum multitudo nō solum Pythagoræ & Platoni arrisit, quin etiam Manichæi hæretici (vt opinionē quæ in suā rem erat) receperunt tradēte August. 10. super Genesim ad literā. c. 14. cernentes enim carnem sine anima non esse, quæ concupiscere valeret, animam sensualem induerunt malo natam principio, quæ calcitraret aduersus spiritualem animam, id est, in intellectuam optimo Deo (vt ferebant) natā: neq; pugnam intestinā aliter potuerūt intelligere, nisi duabus animabus in homine confidentibus, vt ita quasi duello quodam conflictatio carnis & spiritus ageretur. **¶** Et Præter hęc August. reuocat Didymi sententiā, qui credidit duas animas esse homini, altera quæ spiritus seu spiritualis: alia verò animalis in libro de ecclesiasticis dogmatibus, & docet vnam esse animam, quæ viuificat: quæ est animalis: & ipsa anima est quæ spiritus est. c. 20. illius libri, si liber nō est August. sed Gennasij nihil mihi curæ est scribenti philosophiam, satis est & abundat hunc librum esse receptum apud patres: etsi Magister Sēten. hæset in autore. 2. lib. Senten. distin. 18. ad finem. quid quod idē tradidit contra Didymū in lib. de fide & Symbolo &c. 10. super Genesim. c. 12. ait, non solū anima intellectiua præbet carni animaliam vitam, verū etiam secundū ipsam caro ali-

quid concupiscit: & tanquā assertionem errore plenā damnet, dānat multitudinē animarū lib. de eccle. dog. c. 15. & errorē hūc cuidam Iacobo adscripsit, & quibusdam Assyriis. Et Damascenus nobiscū philosophatur. 2. lib. de fide. c. 13. animā rationalem inquiens organico cōtineri corpore, & ei esse vitæ & augmentatiōnis & generatiōis & sensus tributiuam, id quod dubio procul crediderim esse peripateticā traditionē. Coaceruat autē D. Tho. huic sententiæ persuadendæ rationes aliquot ad quas lectitandas, quia egregiæ sunt in. 2. contra gētes, te remittim⁹. c. 58. & in. 1. par. q. 76. art. 3. & in summam de homine Alberti Magni. art. 3. q. 1. qui vt & insignis peripateticus calculo suo hęc itidē sententiā probat cū Alex. Alense parte. 2. q. 32. Et multi ex recētoribus theologis iunctis vmbonibus (qd aiunt) rem istam defendūt, vnam tantū animam homini esse tributam, & nō plures: etsi Okam quodli. 2. q. 3. displiceat hęc vnitatem, & quibusdam aliis abhorrentibus à vero dogmate peripatetico, quod docemur secundū numerum mobilium motores inuestigare. 12. metaph. tex. 43. & infra. ergo si vñū corpus est physicū vñā habet formā substantialē: corpus, n. est ceu mobile, & aīal ceu motor cōiunctus corporis. Et Cōmenta. Auerroes in opusculo de substātia orbis si audiatur c. 1. vñū subiectum clamat nō habere nisi vnam formam substāntialem, & fieri non posse, quod habet vnam formam. s. substāntialē, habere aliam, nisi prior destruat: ergo multæ aīæ, aut multæ formæ, non sunt in cōposito vno. Quod si sciscitaris, cur multas accidentarias formas in eodē admittimus, vt albedinē & dulcedinem, in lacte: & duas substāntiales tanta contentione negamus, vtique promptum est discrimen: nam à forma accidentaria vnitatem rei & esse eius simpliciter non capitur: idcirco nihil detrimenti recipit philosophia si dixeris vñā rem simpliciter, vt lac, esse plura secundū accidens, id est, esse lac album, & esse dulce. Porro si credis in homine multas esse aīas, asseris hominē, qui est vnus simpliciter, esse plura simpliciter, quod cum intellectu pugnat. **¶** Primum argumentū non habet operosam solutionem. Est sane in

1. arg. solutio

Commentarij

nè in homine, atque bruto anima vegetatiua, & sensitiva eiusdem rationis dialectica, non tamen phisica: quia operationes longè nobiliores habet sensitiva in homine, quàm in brutis, vt posterior sermo indicabit. Item vegetatiua delicatiori nutrimento, & subtiliori vitur in animalibus, quàm in plâtis: & ideo, si ex operationibus vâneris hominis animâ sensitivam, has inuenies in hominem subtiliores. quâ in brutis vniuersis: & hoc ideo quod anima intellectiua ipsa est, quæ sensitiva & vegetalis: & ideo quæ præstant aliæ animæ, ipsa præstat & digniori modo, ideoq; homo est perfectius animal, & perfectius viuens brutis & plantis: & cum sit mentalis anima, siue intellectiua optima animarû, sortita est optimum corporum. Corporû enim nullum temperatura maiori gaudet, quâ humanum: vt ipsa anima, quæ est ordine spiritualiû infima, attingatur à supremo corporum, quale humanum, secundû regulam Dionysij infimorum supremum attingit supremorû infimû. **Secundò** argumento sic respõde, anima intellectiua est planè spiritualis, sed ad ipsam consequuntur potentia corporeæ: & quid mirum si ad ipsam consequitur esse corporeum, & esse quantum atq; diuisibile, vt iam ostendimus, enarrando à cap. hoc. Nâ etsi spiritualis sit, est tamen actus corporis phisici & organici, & virtute continet vim aliarum formarum. **Tertiò** argumento, post mortem & obitum corporis, istæ potentia, vt vis videndi, audiendi, &c. non manent formaliter: nam destructo corpore, destruitur potentia corporales, & Aristot. ait, quasdam partes esse separabiles (intellectum & voluntatem subindicans) alias verò inseparabiles à corpore, cæteras omnes, animæ vires palam ostendens, consentientibus interpretibus. Ideo ego non tantum audeo, vt dicam temerè potentias vegetandi &c. destructo corpore, esse superstites: etsi quidam illud non vereantur concedere: tamen fundametaliter, & tanquam in primo fonte & origine manent. i. quia anima superviuit destructo corpore, ipsa in virtute habet suas potetias potestate fanè nõ actû, vt lux solis, virtute habet colores, non actû: sed cum nacta fuerit lux

dispositum subiectum, varios ingenerat colores, vt in nube iridis coloribus fulgere experimur. **Quartò** responde, vt **4. arg. soln.** get intellectus, quando cæteræ potentia iam labefactantur: quia intellectus est animæ potentia, quæ nõ est actus corporis. Cæterû aliæ sunt actus corporis, ideo senescente corpore corporeæ vires infirmantur. **Quintò** argumen. responde, & **5. arg. soluti** si concedamus in quibusdam speciebus illud ita esse, vt vult argumentum, non consequitur vniuersas species eadem subire legè: attamè hoc nõ egemus, quãdo est in aperto argumèti solutio. Anima intellectiua, vt sensitiva est, habet proprietates sensitivæ. Intellectiua etenim vt intellectiua, intelligens est: non tamen habet opera alterius animæ, hac ratione: sed quatenus est sensitiva, aut vt plantalis, ita auget & nutrit.

Argum. 6. Anima sensitiva aliquid sibi accipit, quod nulla alia forma supplerere potest: ipsa enim brutû constituit, vt anima plâtales plantæ, speciè cõfert. Hæc ergo nõ potest sufficere intellectua lis anima, vt neq; sol subit vicem lunæ, neq; luna solis: sed quãtum ad operationes, quæ sunt vegetare, sentire, potest anima intellectiua reliquarû animarum locum in homine tenere: vt quod luna est illuminare, sol quàm luna vberi⁹ donat, & visibilem plus se ostendat albedo nigredine. **Septimo** argumento respõdetur, anima sensitiva hominis, atq; vegetatiua, vt Albertus tradidit loco demonstrato, non educuntur de potentia materiæ, nisi in plantis, atq; in brutis: tamè in homine, quia intellectiua est, ipsa sensitiva atq; plantalis non educuntur de potentia materiæ propter eminentem dignitatem intellectus. Huic autè solutioni scio insultaturû. Vt ergo homo (dices) generat hominem, si nullâ animam prolis generat pater? Neq; enim sensitivam, neq; plâtalem, neq; intellectivam. Vbi ergo solenne verbum. 2. phisicorum. text. 26. sol & homo generat hominem? & illud libri secundi de generatione animalium cap. 4. mas est, qui foetui animam sensitivam, foemina autè corpus tribuit. Quin etiam hominis generatiua facultas esset vilior, quam in brutis: bruta siquidem animant suas proles, & plâta itidem sua animat

Alberti minor. solutio.

animat virgulta. Hoc quale quale argumētum in varia diltraxit autorum ingenia, imò præcipitio dedit. Albertus minor exolvit argumētum, Homo & brutum, inquit, non sunt agentia principalia in generandis filiis: sed Deus est, qui autor est animarum: ipsa verò fundunt semē quod est tanquam materia disposita in animæ productionem disponens. Quare sunt tantum hæc ministrantia semina, & nõ autores vite. Et nulla est differentia hominis & bruti in generanda sobole: quia nullus est qui animat, nisi solus Deus. Hæc autè solutio offendit Aristot. 2. de generatione anima. cap. 3. & 4. femini virili hoc tribuentē, animam tribuere foetui: neq; inuenit quo semen viri, & foemina mēstruus sanguis differat, excepto hoc. **Præterea** si hic Albertus placet iam anima bruti crearetur, vt anima humana, & vtraq; esset ab extrinseco agere: id quod Arist. diffitetur. 2. de generatione animalium cap. 3. & alia multa in hūc autorem cõgeres si paululum apud te cogitaueris, quam inanis sit solutio. Gregorius Arimincus distin. 16. & 17. 2. q. 2. contendit argumentum diluere primò. animam vegetalem in primis generari ab homine, & hac destructa successorem habere sensitivam, qua submotâ, à Deo infundi intellectivam. **Ustud** autem sanæ philosophiæ quam aduerse tur, mox ostendemus. Rursum ait brutû esse secundum quid nobilius homine, in generando: brutum enim generat animâ bruti, id quod non valet homo, humanâ generare animam. Itidem de plâta. & latius te dilatat Gregorius vt angelis etiã bruta secundum quid præferat: quia angeli non generant brutis generantibus. Tamè simpliciter est honoratior homo, qui dotatus est operatiõ honorabilissima intelligendi: sed si hoc ita habet, vt ipse scripsit, qua ratione homo est verus hominis pater, ita verus, vt brutû bruti. Neq; facimus satis Arist. verbo sol & hõ generat hominẽ, si sic solvimus argumētum vt Gregorius soluit. Quare dicamus tanta est virtus in semine humano ad generandum hominem quanta est in semine aliorum viuētium, habetq; potentia generatiua: alioqui vt humana species æterna successione in columis perseue-

raret, nisi semini hæc esset facultas producendi hominem similem homini generati? Atqui forma ratiõalis cum sit spiritalis, per virtutē humani seminis educi non potest de potentia materiæ seminariæ. Cæterû seminaria hominis virtus, præparat materiam animæ producendæ, seu creandæ à Deo. Et quanquam aliud non præstet, satis est, si hoc præstiterit: vltimam, inquam, dispositionem materiæ cõferre, qua idonea sit tantæ formæ. Et maioris præcij est, in tantam & tam dignissimam formam præparare materiam, quam animam bruti, aut plantam producere. Porro quod semen agit virtute seminantis hominis, exequitur. Quare homo hominẽ generat, non generando animam, quâ neq; Arist. illi generandâ concessit, sed solum mari dedit. 2. de generatione animalium, animâ sensitivam generare. Anima autem sensitiva cū sit eadẽ in homine, quæ intellectiua, nullâ animâ generat homo, quãdo proli dat operam. At verò adhuc verum est, homo verè generat hominẽ: etenim generatio totius est, nõ partis. 7. meta. tex. 27. Quare generans pater, autor est humani seminis, quod est causa coniunctionis animæ cum corpore: sublato. n. semine nunq̄ esset anima: ratiõalis cū corpore coniunctio. Deus etenim nunquã non in præparato semine animam infundit. Homo ergo simul atq; Dominus Deus in generando homine cõueniunt: Deus sanè infundendo, homo verò sua vi generatiuæ infusioni necessariã & idoneam materiã præparando, & producendo. Et quia tota proles similiter nascitur homini & nõ Deo, verus est pater: homo hominis: à Deo verò est omnis paternitas in cælo & in terra. **Quòd si ad huc quærèdo persistit aliquis, pater non confert materiã proli, quia materia non generatur, neq; animã ratiõalẽ, cur ergo generat? Responso est, patris semen non esse materiã prolis, quia pater corpus non præstat, sed matris mēstrua hoc præstant. Aristot. autore. 2. de genera. animalium. c. 4. & parètum nullus materiam primam generat, sed materiã secundam, quæ est semen: mater proli cõfert, patris verò semē matris mēstrua excoquit & alterat format, & præparat: vt sint animæ capacia, & vt iungatur anima & corpus.**

Nam

Questio.

Nam quod animā prolis non educat pater ex materię potentia, nō est dandū vitio vi seminarię paternęq; virtuti: sed cellitudini est adscribēdum formę: quę meliorē autorē desiderat homine. Quod si formę rationalis spiritualitas non obfisteret, nobiliorem animam vis feminis humani produceret, quām viuētium omnium femina. Concurrit igitur homo cūm Deo in producenda anima rationali, modo quo potest, præparando: videlicet, vt diximus: neq; sol aliū concursum habet. Item formatio membrorum fetus similitum homini, vel patri, vel matri, parentes egisse prolis generationē testimonium est. ¶ Argumento. 8. dico id quod hactenus dixi, in homine, neq; sensitua, aut plantalis anima educūtur de potentia materię: sed sunt item de foris, quia illa sunt vna anima intellectiua. Neque scitē dixisset aliquis, anima, vt intellectiua, est à Deo: vt autē sensitua est, aut vegetalis, est ab homine: quia ita anima rationalis ex parte crearetur, & ex parte generaretur, quod est absurdū. Quare cōmodiūs philosophabitur, qui dixerit totam animam, & secundū omnem rationem à Deo infundi: etenim sensituiū & vegetabile in homine, non sunt animę, sed animę rationalis potentię: vegetabile, namq; aut sensibile (Aucena autore) iam vt genus considerantur, iam vt species, iā verō vt partes potestatiuę: vt gen^o, ita vegetabile est quoddā vniuersale ad omnia viuētia sub cęli globo: vt species autem, pro plāta vsurpatur: vt pars verō ita vegetabile est potentia sensibilis: & hæc duo potentię animę rationalis. Vnde videas vegetabile secundū aliquam rationem esse prius rationali, & secundū aliā posterius, etenim vt genus est: antecedit rationale, vt autem est, potentia animę rationalis sequitur.

Ad argu. 8.

Hęc aduersitas.

Vegetabile multiphariā capitur.

Ad 9. argu.

ad. Roma. 7.

¶ Nonō argumentō dicendū, & si sensus appetat sensualia, & mens hæc respuat, non sunt cōtrarię operationes istę: nam semper diuersam rationē reperias. Mens vt turpe fugit fornicationem: concupiscentia, vt delectabile amat: non ergo cōtrarietas est, quia non secundū idem est fuga, & desiderium. Quod verō Paulus dixit ad Roma. 7. inuenio aliam legē repugnātem legi mentis meę, per repugnā

tiam non intellexit contrarietatem, sed concupiscentiam sensus, visibilia hæc admirari, in eaq; ferri summo impetu: hæc lex eius est ad modū Pauli. At verō mēs illustrata maximē Dei gratia, hæc nō admiratur, sed spernit & effrenem lasciuie tis appetitus petulantiam infrenat, quia ergo sub diuersis rationibus ferūtur mētis appetentia & cōcupiscentia, hæc proprie non sunt contrarię appetentię.

¶ Decimō argumento responsio sit, verba illa non esse subaudiēda, vt quidam, vitioso intellectu, vt credamus ex humano semine primū animā plantę educi, dein anima sensitua, postremō intellectiua, Deo autore donari. Istud .n. quis ferat, primū ex semine hominis plātam, dein brutum, postremō hominē fieri? id quod cogetur fateri, qui ita voluerit intellectum, Aristotelem. Nam anima plāta sola reddit plantam, & anima sensitua brutū: & peior hæc esset metamorphosis quam Ouidiana, hominem transferre de planta in brutum, & de bruto in hominem transformare. Quid quod (vt diximus) anima vegetatiua non est vltima dispositio in animam sensituiam, neque hæc in animam intellectualem.

10. argu. solutio.

¶ Scio respondebit aliquis, non esse brutum, aut plātam, humanum fetum ante animam intellectuā, neq; in specie esse: quia in via est ad formam venturam: sed mirabilis esset respōsio indiuiduum esse aliquid per se subsistens, nullius pars: & sub nulla esse specie, vt est illud, quod fit ex semine humano, & plātali anima, aut sensuali, ante quam accedat vltima forma. Quamobrem aduertamus diligentissimē Cōmen. Auerroem. 1. meta. Cōmen. 17. & 2. meta. Cōmē. 33. docuissē materiā, primam, primo recipere formas vniuersales, & per has formas alias ad indiuiduas vsq;. Cuius sermonis nō est sensus ordinem hunc esse secundū temporalia interualla, vt iam probatum est, sed solū ordine intelligendi prius intelligimus materiā esse corpus, quā viuens: & prius viuens, quā animal. Qui ordo rectus est intelligendi, vt supra diximus, animam præstare prius corporeum esse, quām viuens. Iam ergo nullus credat, secundū temporis successum, prius embrionē viuere vitę plantę &c. sed quam primo viuit

uit humana vita viuuit: etsi prius intelligamus esse vegetabile, quā esse sensibile habere: & hoc prius, quam esse intelligibile, & quanquam hoc mihi sit satis persuasum, angunt tamen me Aristo. verba 2. de genera. anima. cap. qui ait in humano semine primum esse animam plantę, dein tempore procedente, animam sensituiam: quia non est simul animal atq; homo, non ergo est ordo intelligēdi sed temporis: aduerto tñ, vt soluiam me ab anxietate pri^o manifestari in embrione opera plantalis animę & sensituię, dein de tempore procedente, & tandem intelligentis animę post longum tempus indicatur operatio, transacta infantia veluti depulsis nebulis opera tunc intellectus micāt. etsi hoc intellexissent ex nostratibus multi à lapsib⁹ multis cauerēt. ¶ Vltimo arg. resp. duo prædicata corruptibile, & incorruptibile de nullo prædicatur: sed genere differunt aia sensitua hoīs & vegetabilis incorruptibilis est, quia sunt vna aia intellectuā: aut dicitur vegetabile & sensituum in homine sunt potentię non anima intellectuā, ideo corruptibilia sunt. Neq; obstat huic sermone si quis obiecerit animam incorruptibile habere potentię corruptibiles quod impossibile cēsebitur. Obiectionis tamen huius dilutio est corruptibilitatem non esse à natura ipsius animę intellectuę: etenim potentias, quas habet ex propria natura, vitium corruptelę sentire non possunt, volūtatem & intellectum. Cæterū à corpore cui connectuntur illę alię potentię vegetabilis & sensibilis in corruptionem labuntur. Exemplum autem radiorū nihil probat: nam tres radij tria sunt, quę vnum nō faciunt nisi per accumulationem: homo vero est vnum per se: cætera nihil colligunt: quia falsō innituntur fundamento, & tandem in huius quæstionis clausula illud animo adiungere libet, quod scripsit Albertus Magnus in libro de origine animę cap. 4. cuius verba subscribam. Error est contra omnem veritatem naturę vegetatiuum & sensibile esse duas substantias in animali, neq; vnquam hoc dixit aliquis peripateticorū, sed quidam philosophiā ignorantes hoc errantes cōfinxerunt. Et ratio huius autoris est, quia formę priores

collatę ad posteriores se habēt, vt potētia ad actū, vt instrumenta ad motorē, vt formę elementares subseruiūt aīę vegetatiuę, vt instrumenta operationū nutritiuę, &c. ergo vegetatiuum est instrumentum sensitui ergo nō est forma substantialis sed potētia in animalib⁹. & nō est, quia gloriētur in Auerroē, qui alterius factionis sunt patroni, & exponunt Auerroē in 6. phys. Comm. 59. asserentem partes generati differre specie: nam hic autor. 4. cæli Comm. 41. ait os non differre à carne nisi secundum modum: quia os est magis terrestre, quām aquosum: caro verō contra. & hæc diuersitas est tantū secundum accidens, & non absoluta partium organicarū. Alter locus indicatus de partibus essentię verus est: materia videlicet & forma, quę specie suo modo differunt, etiam si nō proprie, quia materia est ens in potentia habens speciem non actu, tamen partes integrantes non specie differunt, id est, per formas varias substantiales, sed accidēte tantū vt expositum est.

CAP. II.

Posteriozem animę propriam definitionem inuestigat, animęq; opera propria docet, gradus vitę distinguit, si potētia sint hæsitat: de mente verō quid horum sit stilum suspendit.

Voniam autē, ex Text. 12. obscuris quidē manifestioribus autē, fit certum & secundum rationem notius: tentandum est iterum sic aggredi de ipsa. non enim solum quod sit, oportet diffinitiuam rationem ostendere, sicut plures diffinitionum dicunt, sed & causam inesse, & apparere. Nunc autem, vt conclusiones, rationes terminorum sunt vt quid est tetragonismus? æquale altera parte lōgiori orthogonium æquilaterale esse. talis autem

tem terminus, ratio conclusionis. Dicens autē q̄ terragonismus est mediæ inuentio, rei causam dicit.

Capite proximo primā dederat anime definitionem, iā hoc secundam exquisiturus proponit tritā in sua doctrina propositionem à manifestioribus nobis & obscuris secundum naturam esse progrediendum in doctrina ad assequendum ea, quæ secundum naturā suam sunt manifesta, nobis autem occulta. Diximus multa de hac re in procemio horū librorum de anima: nunc autē faciemus satis si adnotemus cum Philopono triplicem processum Arist. in doctrina physica obseruasse, in qua notior est effectus, quā causa, & ipsum, quod est, est notius quo ad nos, quā cur est. Rursum notius item nobis est vniuersale, & quod est magis confusum, quā speciale, seu particulare. Et tandē nobis notiora sunt, quæ sunt cōpositiora, vt totū notius est partibus, quæ tria in hoc opere ostendūtur inuolatè obseruata. Nam prima animæ definitio notior est nobis, quippe ea significat quod est anima, sed non ostēdit causam, vt hæc secūda, quæ addit principium viuendi, sentiendi, secundum locū mouendi, & intelligēdi. Quare præscripsit priorem, qua absoluta secundam definitionem adiecit: vt, ab effectu ad causam in hoc libro esset decursus. Præter hæc definitio animæ prima est, cōmunis & confusa, quæ generalē animæ donat cognitionem: at secunda definitio proprias cuiuslibet animæ notiones tribuit, vt vegetatiuæ, q̄ sit principium vitæ: sensitiuæ imperfectorum animalium, q̄ sit principium sentiendi: perfectorum, q̄ sit secundum locum mouendi, & hominum intelligendi. Illa prima definitio docebat animam esse endelechiam, sed satis cōfusē. Non enim instituebat nos, vt esset endelechia, vel quantum, aut quid hæc endelechia præstabat. Posterior autem definitio hæc vniuersa, quæ adumbrarat illud nomen, endelechia, distinguit. Meritō igitur illa vniuersalis est definitio: hæc autē specialis, & propria est. Postremò, ad explicandam hanc posteriorem definitionē, à toto orditur ad partes finiens.

Triplicē Arist. processo.

Ait enim animatū ab inanimato, vita distingui, atq; secerni. Vides vt commodè sibi initium fecit in cap. hoc ab obscuris secundum naturā & manifestioribus nobis, esse inchoandā physicam doctrinam insinuans. Mathematicæ autē non hanc sequitur regulam, quæ à causis ostensionē faciunt effectū: mathematico namq; notior causa est, quā effectus est, dialecticus autem ab obscurissimis nobis, doctrinam construit, & illa quæ tormētum ingeniorum sunt, primò libātur ante cæteras scientias, q̄ in vniuersis sciētiis dialectica sit necessaria. Qua causa dialectica est quo ad nos sit obscurissima, & minus nota, quā quæ aliæ scientiæ tradunt: tamen eius cum sit necessaria opera cūctis disciplinis, effecit: vt primò tradatur: sed in ea seruetur Arist. regula, à manifestioribus & palpabilioribus occultiora patefacere, est dialectica vt sciētia rationalis, ita à prioribus ad posteriora ordinem habet doctrinæ, à nomine & verbo in enuntiationem, ab hac in syllogismum. Physica autē non item, vt Cōm. hic ait, sed à posterioribus in priora ordine inuerso. Quam ob causam tradita est primo loco definitio posterior, & postremo loco definitio prior. Aristotelicus autem contextus perlucidus. Est enim sensus, ex obscuris & incertis secundum suā naturam exquirere oportet, quæ secundum rationem & naturam propriā sunt manifesta, id est, Methodus hæc obseruanda in re inuolabili in physicis traditionibus, vt ab effectis, quæ hic obscura vocat, ad causas quas hic manifestabit, secundum rationem propriam progrediatur, & hoc mollitur initium: quia per anime naturam vestigare contendit. & hic vox hæc, ratio, naturam significat, & rei propriam essentiam vt sæpe alibi: hæc tamē vniuersa sunt ambigua valde, & vt certiora reddantur paululū agamus, aduersum ea. Primum enim diuersum ostēdit ratio, definitionem posteriorem esse notiorē & priorem, quo ad nostrā notitiam: nam si effectus notior est, priorq; quam causæ, hæc definitio principium viuēdi sentiēdi &c. est tota per nomina operationum cōstructa ergo notior nobis. Secundum, actus primus, vt exposuimus, aliud nō est, quā actus, seu forma substantialis.

Argu. 1.

Argu. 2.

Argu. 3.

stāialis. Hæc autē prior est, q̄ quæuis eius operatio, seu ea sit viuere sit sentire, & alia, quæ definitio posterior continet, opera: operatio siquidem accidens est, q̄ necessario substantiā sequitur. Tertio prius est esse actum primū corporis physici, q̄ esse principium operationum: nam operationem viuēdi & sentiēdi nō exercet, nisi subserviente corpore. Etenim si doctrinā Platoniam amarem, verum est quod ait Arist. priorē esse definitionē posteriorem, & q̄ causam demonstrabat prioris. Nam Platoni anima est motor corporis: prius ergo est animā esse principium motus, q̄ q̄ sit actus corporis: vt gubernator nauis, prius habet artem regēdi nauem, q̄ q̄ nauem regat. Et Platoni rursum aīa habet esse antequā corporibus illabatur. Vnde est manifestū, (secundum traditionē Platoniam) animam primum esse principium mouēdi, corpora, q̄ q̄ sit adlūstrens regēdo corpori. Quemadmodum & intelligentia cælestis, prius intelligitur esse principium motus, q̄ q̄ sit cælo adlūstrens. At verò Arist. nō putat animam esse motorem corporis, vt Plato: sed esse rationem substantialem corporis, quā dixit endelechiam. Quare si anima est actus primus corporis, & viuere sentire sunt actus secūdi, cōficitur priorem definitionem causæ esse, & hæc quæ secundum tenet locū, esse effectus. Aggrega istis Arist. immemorem documēti huius capitis, à ignotioribus, secundum naturā, & nobis manifestioribus doctrinas ordiēdas. Namq; primò de visu tradidit, q̄ de tactu: & visus est secundum naturam notior, quā tactus: quippe, dignitate antecellit cæteros sensus. Et agēs de potentiis facultatis altricis: primū de generatiua, quæ tamen postrema est, egit, vt suo loco ipse docebit. Diuus Thom. in Cōm. ad hunc locum, credidit definitionem illā, anima est actus, &c. esse definitionem causæ, & quæ ostēdit, cur sit. hæc autē, quæ hoc capite traditur, esse definitionem, quæ demonstrat quod est. & exemplum Arist. de tetragonismo & orthogonio, nō esse penitus simile: sed solum hoc nomine simile q̄ sicut vna definitio tetragonismi aliā ostēdit: ita & vna definitio animæ aliam, cui suffragantur multa, quæ obiecimur. Iuxta quem demon-

Conferuntur ambæ animæ definitiones.

stratio hoc sanè modo concinnanda est. Omnis forma, quæ actus corporis physici, &c. est principium viuēdi sentiēdi, &c. sed omnis anima est actus primus: ergo omnis anima est principium. Namq; prima definitio est principium demonstrationis, propter quid ostendēs. & 2. definitio est conclusio. Huic tamen placito occinūt Græci & Latini ferè vniuersi cū Alberto Magno diuersa sentientes, priorē definitionē esse quod est anima ostendens, posteriorem verò causam prioris demonstrare. Quibus verba Arist. mirum est, q̄ faueant. Nam exordiens caput hoc dicit, ex obscuris secundum naturā, manifesta autē nobis, doctrinā physicā esse initiādam, facile significans primum tradidisse definitionem obscuram, planè secundum naturā: quia erat definitio, quod est, & iam se accingere nouæ definitioni construendæ, quæ secundum naturā ordinem erat notior, vt quæ causam ostendebat. Prioris iuvat etiam exemplum tetragonismi quod produxit Arist. vt ostenderet quod diximus, est negotij multi est istud planè intelligere. Laboratum tamen est ab Aegidio Romano in re hac vt rem difficilem aperiret, & sentiēs primā quā dixit Arist. definitionē etiā causæ esse, excogitauit modū, quo hæc secundum definitio esset potius causæ, q̄ prior. ait ergo vtranq; definitionē animæ, esse per causam. Cæterum, quæ prior tradita est, per causam remotam & generalem: hæc autē posterior per causam propriā. Quare illa prior nō ostendit, quid est: quia remota est. Hæc autem posterior (quia propius agit) ostendit quid est. Causæ enim remotæ non ostendunt effectum, nisi negatiuè: non est animal, ergo non respirat. Contrā, non esset ostensio. Multa enim sunt animalia, quæ non respirant, sed in causis propriis est ostensio affirmatiua, in quibus vt affirmatio affirmationis causa est: ita negatio negationis, vt rationale capacitatis disciplinæ. Iam ergo si colligas, est actus corporis physici, est ergo principium sentiēdi, aut principium secundum locū progrediendi: non est idonea collectio, quod indicio est priorem definitionem, non esse causæ propriæ. sunt enim animæ quæ actus sunt corporis, & nō sentiēdi principium, vt

Aegidij opinio.

plantalis. Verum negatiuam construere licebit connexionē, non est actus corporis: ergo non est principium sentiēdi, &c. Porro autē, si à secunda definitione reliquā colligere studeat aliquis, affirmatiuē & negatiuē, viam habet sine officulo. Est principium vitæ: ergo est actus primus. Non est principium vitæ, ergo non est actus primus. Et huius autoris expositio radicem habet in verbis Commen. qui ait, hanc definitionem, virtute esse plures proprias: licebit enim ex hac definitione omnium animarum definitione colligere: vt anima plate est principium viuendi: anima imperfectorum animalium, est principium sentiēdi: anima perfectorum, est principium sentiēdi & secundum locū mouēdi, &c. alioqui esset communis & confusa, vt prior. Sed fortassis me bene haberet Aegidij Commentatio, nisi in limine offendere quod opponerem illi: hanc item collectionem esse firmam, & affirmatiuam, anima est actus primus: ergo est principium viuendi, seu vegetandi. Et si Aegidius diuidit definitionem hanc posteriorem, assumo mihi integram, qualē & Arist. eam tradidit: & tunc colligā. Omnis actus primus corporis physici & organici, est principium viuēdi, aut sentiēdi, aut secundum locū mouēdi, aut intelligēdi. Quid q̄ Græci expositores nō causæ remotę, aut propinque dixerūt esse priorē definitionē: sed tantum illā definitionē esse, q̄ est: & hanc secundam esse, cur est ostendentem. Ita Philoponus & Themistius, quibus ego planē assentio. Quos vt exponā, cū Arist. aduertere oportebit, institutos esse nos ab Arist. ex cap. priori, à partib⁹ philosophādum in totum: quando pars nobis notior est toto. Capiō igitur partem nostri corporis notissimam id est visum: hunc definitio duplici definitione. Altera est, visus est actus primus oculi: alia est, visus est principium vidēdi. Iā in quæstionē vertam, vtra harum priorū dicam posteriorem: namq; propterea visus est oculi huius actus, vt sit principium vidēdi: & cū actus sit potentia prior, vt Arist. vbilibet docet, definitio quæ datur per actum, prior est ea, quæ datur per potētiam. Neq; poteris causam aliā petenti offerre cur oculus habet has tu-

nias, & humores illos, nisi quia principium est vidēdi, & ad visionem illa omnia necessaria à natura comparantur. Vt cur serra dēdata est & ferrea, q̄ habeat incisiuam actionem. Et. 6. topi, tradidit Arist. in hunc modum esse tradendas instrumentorum definitiones per actus. Secūdo aduertamus actū nō simpliciter habere cōsiderationē: vno nāq; modo ipsum cōsidera, vt est in executione, & hac ratione prior intelligitur potētia, q̄ actus: vt causa, quæ est potētia sit prior, quàm operatio, quæ à potentia affecta est. Altero autē modo licebit actum cogitare: vt est secundum naturā operātis oculum aut formam quālibet, intentionem. Natura autem construēs oculum prætendebat talem facere, qualē oportebat visioni producendæ. Quare hæc definitio, visus est principium vidēdi, est prior secundum naturā ordinem, & intentionem, q̄ illa altera, visus est actus oculi primus: sed hæc est prior, quo ad nos, quia nobis prius est manifestus ordo effectus, q̄ naturæ. Ideo prius intelligimus visum videre, & esse actū oculi, quàm q̄ sit principium vidēdi. Sane nisi primū experiremur visum videre, & visum esse in oculo, non acciperemus esse principium visionis. In quem quoq; modū iam nobis in hoc cap. philosophādum, animam duplicem habere relationem: alteram, quæ ad corpus, aliam verò ad operationē: hæc autem secunda relatio est causa prioris relationis: ad hoc enim forma est corporis physici & organici, & non alterius artificialis, aut mathematici, q̄ operationes vitæ nō poterant exequi in corpore alio excepto physico & organico: & secundum differentias animarum sunt diuersa corpora, atq; diuersa organa accommodantur, secundum diuersitatem operationū: & operatio nobilior est aīæ nobilioris, & hæc corporis dignioris. Vnde humanū corpus humorum temperamento, nulli corpori cedit, & iam supremorum corporum celestium in æqualitate refert similitudinē. Quāobrem definitio hæc, principium viuēdi sentiēdi &c. est definitio causæ: quia etiā si operatio in executione sit postrema, tamen secundum naturā institutum, ipsa prima est. Quare Deus ipse eō intēdebat facere animam,

Actus multipliciter cōsideratur.

Anima duplex relatiue.

Obscurissimi loci germanissima intelligentia.

Reijcit Aegidij Commentatio.

Exponit Philop. & Themist.

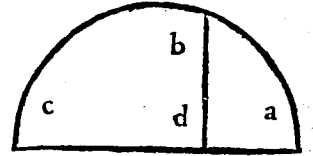
Notanda.

Regressio in text. Arist.

quæ esset corporis physici actus, quò illam volebat esse principium viuēdi aut sentiēdi, &c. Et hoc est quod Arist. ait modò, hanc definitionem esse notioem secundum naturam, id est secundum naturā processum atq; ordinem: priorē verò esse, quo ad nos. Primū. n. experimur animā esse vitā corporis, q̄ intelligamus esse principium viuēdi, &c. est ergo hæc demōstratio per causam primā, propriā, atq; finalem. Omne principium formale viuēdi aut sentiēdi, &c. est actus corporis physici & organici in potentia vitam habētis: omnis igitur anima est huiusmodi. Si autem prior definitio sumatur in demōstrationis medium, esset definitio à posteriori per effectū. Argumenta, quæ obiecimur, ruunt vniuersa, si hæc intellexeris. Argumēto tamen postremo quod cū Arist. pugnabat responderetur, nōnunquā in philosophia hæc duo, quæ aliās opposita & diuersa conueniūt, certum secundum naturam & certum, secundum nos, vt sensus visus est certior tactu, & aliis sensibus secundum suā naturam, & itidem quo ad nos: sensus verò tactus dubius sensus, nam cæteri sensus vnam oppositionem obiecti habent, vt visus album, nigrū, &c. ille verò multas: calidum, frigidū, humidum, siccum, rarū & densum, & id genus, quæ sub vna oppositione nō concludūtur. Quare de sensibus agens Arist. vtrūq; retinuit ordinē, & naturā à perfectioribus initium sumēs, & nostrū ordinē, certiora nobis primū capiēs: nā visus certior auditu: & hic, olfactu: & hic, gustu: & hic, tactu. Itidē in potentiis altricis aīæ inuenias, vt suo loco aperietur. Cū verò opportunū est, in textum Arist. referre pedem, qui ostēsurus propositum, alteram animæ definitionem alteram demōstrare, accipit sibi mathematicum exēplum tetragonismi, quē duabus finitionibus. Altera est finiens quod est: & est tanquā conclusio in demōstratione: scilicet, figura quadrata, æqualis quadrangulo. Altera autem demōstrationis principium est, mediæ lineæ inuentio: & est definitio causæ, & propter quid, quæ in numeris planam habent intelligētiam. Sumito quadrangulum altera parte lōgiorem: nam hunc modò vocitabimus quadrangulum: vi-

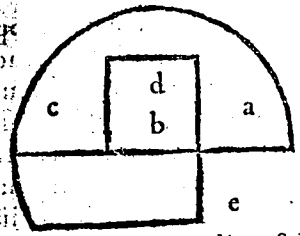
delicet, quadrāgulam figuram, cuius opposita latera sunt æqualia, & ipsa mutuo inæqualia. Sint duo latera maiora huius quadrāguli depicti: vt. 8. singulū lat⁹ sit altera parte long. huius quantitatis, latera autē minora sint longitudinis duorum. Si mediā sumpseris lineā, quæ quæ lē habet proportionē ad latus maius, talē referat in latus minus, vt linea longa: vt. 4. ex hac cōstituto quadrato, quod hic appellat Arist. tetragonismū, terragonismus quadrato erit æqualis: nempe, quadratum erit quantitatis. 16. quæ erat quantitas prioris, quæ ex ductu maioris lateris per minus colligebatur. Euclides autē in sexto elemētorum propositionē constituit, quæ modò amplissima egebat demōstratione: ideo Euclidis ostensiones hūc nō lo vocare. Propositionem autē referam. Datis (ait) duabus lineis, illisq; directē coniūctis atq; ligatis, si super totā lineā sic ex duabus aggregatā describatur semicirculus: & à cōmuni medio duarum linearum sic coniūctarum linea orthogonaliter ad circūferentiam venerit inter datas lineas, secundum proportionalitatem continuā mediabit. Cuius sensus est, Omnis linea in circulo à circūferentia in diametrum circuli cadens, diametrum secat inter partes duas, inter quas ipsa mediam habet proportionalitatem. Ita se habet vna diametri pars ad ipsam, vt ipsa ad reliquam partem. Veritas in hac descriptam figurā oculos & sine magno negotio intelliges lineā, a, b, & b, c, sibi in directum iungi: super quibus circūferentia, a, d, c, iacta est: linea ergo, d, b, est media linea & proportionalis. Vt enim se habet, a, b, ad b, d, itā, b, d, ad b, c, & hæc media est linea, cuius meminit Arist. Iam colligas, si hæc media linea proportionalis, quadrata figura, quæ fiet ex ductu mediæ lineæ huius per seipsam, quæ est, b, d, erit æqualis quadrangulo consti-

Euclidis propositio.

Ita se habet vna diametri pars ad ipsam, vt ipsa ad reliquam partem.

Veritas in hac descriptam figurā oculos & sine magno negotio intelliges lineā, a, b, & b, c, sibi in directum iungi: super quibus circūferentia, a, d, c, iacta est: linea ergo, d, b, est media linea & proportionalis. Vt enim se habet, a, b, ad b, d, itā, b, d, ad b, c, & hæc media est linea, cuius meminit Arist. Iam colligas, si hæc media linea proportionalis, quadrata figura, quæ fiet ex ductu mediæ lineæ huius per seipsam, quæ est, b, d, erit æqualis quadrangulo consti-

tuto ex ductu a, b, per, d, c, vt secunda figura ostēdet, cōcinnemus demōstrationē: figura, quæ fit

ex ductu lineæ medię p seipsam, est equa-
lis ei quæ fit ex ductu vni⁹ extremę lineę
in reliquā: ergo quadratū est equale alte-
ra parte lōgiori seu quadrāgulo. Mediā
subticebā, quadratū fit ex ductu medię
lineæ per seipsam, & altera parte lōgius
ex ductu. extremaliū per seipas quanq̄
in lineis exēplum est subobscurū: in nu-

Declaratio
verborū Aristi
capitis initialia verba ne te morētur,
quæ obscura sunt, sic iterū accipe. Quoniā
autem ex obscuris quidē secundum natu-
rā, manifestioribus quo ad nos fit illud
certū quod est secundum rationē notius:
& per rationē, subaudi, quod secundum
propriā, naturæ rationē & essentiam est
notius: etsi Philoponus doctrinā voluerit
subintelligere, sed nō congruit expo-
sitio. Tentandū est iterum nouam defini-
tionem aīæ cudere: non enim solūm qđ
fit vt prior definitio ostēdebat, & plures
definitiones ostēdunt: sed & causam ines-
se, propter qđ aliquid est, quærere oportet:
vnde appareat effectus ratio, dūc au-
tem vt conclusiones tertiorum. Id est quæ-
dam definitiones sunt cōclusiones in de-
mōstratione, vt. quid est tetragonismus?
Est figura æqualis, altera parte longiori,
æqualib⁹ lateribus rectis cōsistens. Hoc
enim sibi vult orthogoniū, quod rectan-
gulū. Hęc est autē definitio, quam vocat
terminū suo more. Nā definitio est, quæ
iceu termino quodā habet rei naturam,
aut nominis significātiā cōprehēsam.
Dicēs autem, qđ tetragonismus est medię
lineæ, videlicet, inuentio rei, causam di-
cit definitio hęc secūda. Quare inquam
est æquale quadratū quadrāgulo, quia
hic ex linea media pportionali quadra-
tum producit. De multiplici autē genere
definitionū fatis superior sermo docuit.

Definitio quæ
terminus di-
citur.
Text. 13. Dicamus igitur, principii acci-
pientes cōsiderationis determina-
ri aīatū ab inanimato ipso viuere.
Multipliciter autē ipso viuere di-

cto, etsi vnū aliquod horū insit so-
lū, viuere ipsum dicimus. vt intel-
lectus, & sensus, & motus, & sta-
tus scđm locū. adhuc autē, motus
secundum alimētum: & augmen-
tum, & decrementum.

¶ Definitionem alterā iam parās à com-
positis, vt notioribus nobis, initium fa-
cit, animata ab inanimatis vita distin-
gui: quē modum obseruauit. 2. physico.
vt exploratā haberet definitionem natu-
ræ. Naturalia ab artificiosis natura do-
cuit secerni, qđ hęc nō sunt habilia, neq;
nata ad certū motū: vt, dom⁹, lectica: ve-
rū naturalia sunt nata ad certos motus
pfiēdos, aut suscipiēdo motū, vt lapis,
ignis aut proferēdo motum vt viuētia.
Et quia hęc ad præscriptos motus nata
sunt, ideo naturalia appellata, qđ sic na-
ta, vnde natura est horū corporum prin-
cipium &c. Ita modō Arist. aīæ secundā
definitionē præscripturus accepit notif-
simū secundum sensum, aīatum ab inani-
mato vita distingui. Et gradus quatuor
aīatorū. tradit, vegetabilū sensibiliū im-
perfectorū, & perfectorū: quę cū sensu ha-
bēt progressiū motum, & quartū intel-
lectiui: quos recensuit gradus vt in vni-
uersis istis gradibus, qui totū ambitum
animæ cōsequuntur, vitā discamus esse,
& palā fiat omne animatū habere vitā,
id quod primū dixerat. ¶ Verū quia ve-
getabilia magis dubiā habent vitā, hac
ratione vt sensum multorū excluderet
credētium plantas non esse viuētes, pri-
mūm probat plātas viuere, eō qđ habent
in seipsis principii sui motus in loca cō-
traria, per se aluntur, crescunt, & decre-
scūt. Hoc sanē modo Plato in Phædro
inquit, Omne corpus, cui motus extrin-
secus accidit, minimē est, viuēs: cui verō
intus ex se ipso motus inest, id animatū
est, tanq̄ hęc natura aīæ sit. Itē in dialo-
gis de legibus, Quod interiore ciētur mo-
tū, id viuere dicimus: quo etiā animatū
differt ab inanimato. ¶ Ceterū fige gra-
dum paululū. Si omne viuēs, ex sentētia
Platonis & Arist. habet in se principii
intrinsecū motus, qua ergo ratione gra-
dū tertiū cōstituit Arist. scđm locū mo-
tiū? Rursūm, si omnis aīa mouet ad con-
traria

Quatuor autē
matōrum gra-
dus.

Quid viuēs
Platoni.

Confessio A-
risto. & Pla-
tonis.

Dubitatio nō
negligenda.

An anima
sit natura.

Simplicius
animam esse
naturam ne
gat.

Expenditur
Simplicius.

Anima non
est natura
Auicenna au-
tor.

traria loca, nō ergo natura est anima. Cæ-
terum, cū sit physici instituti animā ex-
quirere ipsa anima natura est. Et nos in
1. quæstione in hos Cōmentarios, nonni-
hil attigimus: absolutior tamē huius rei
expositio, huic loco est amica magis. Sim-
plicius igitur in libr. 2. phys. tex. 16. ani-
mam asseuerat non esse naturam. Primū
qđ natura est in subiecto: anima autē mi-
nimē. Secundō, qđ anima est quæ mouet:
natura verō quæ mouetur. Anima est
principium agens motū, natura verō est
principiū idoneū qđ suscipiat motū, ad
quod citat Arist. 8. phys. qui inibi viuē-
tia habere in se initium motus atq; quie-
tis: naturalia autē ab extrinsecō agitari
voluit. Et rursūm hunc locū producit in
argu. huius rei, quē manibus versamus
modō. Harū causarū prima est planē reij-
cienda, neq; Simplicij autoritas est suffi-
ciens, quæ illam defendat: anima. n. est
actus substantialis corporis physici: ha-
bet ergo corpus physicū & organicum
in proprium subiectum. Vt ergo aīa nō
sit in subiecto sibi corpore, (nisi digre-
diatur à via peripatetica, & fidē det Pla-
toni aīam nō iungi vt formam corpori,
sed vt motorem quēdam separatam) nō
video: præsertim cū Arist. doceat quāsdā
animæ partes esse inseparabiles à subie-
cto. cap. proximo ad finē. Et cedo quid
physico cū anima vniuersa, si aīa non est
in subiecto: vt Simplicius opinatur. ¶ Se-
cunda autem causa est scholæ peripateti-
cæ germana magis, & iuuantur hęc. Nā
autores oēs distinguunt inter motum na-
turalem, animalē, & rationalē. Et Auice-
na. 9. lib. metaphy. suorū, calum esse ani-
matum voluit, qđ considerabat motū cæ-
lestem non esse naturalē. Quæ. n. natura
ferūtur, à loco altero diuertunt & in aliū
flectūtur. Diuertunt autem à loco cōtra-
rio naturæ propriæ, & si cētuntur in lo-
cum sibi ipsis plausibilem: quo adepto
sistunt motū, quem exercebant vt lapis
superiora deserēs in ima ruit. Cælum au-
tem non diuertit à loco incomodo, neq;
illum fugit: vt, grauiā, loca superiora de-
stituūt, & in ima labūtur, est ergo motus
ille non à natura, sed ab anima dirigente
nō ergo anima natura. ¶ Præterea expe-
rientia docet quædam esse, quæ habent
motus varios progressiuos, vt aues volā

tes cernimus, antē retroq; agi, dextram
iam tenere orbis suo volatu, iam verō si-
nistram. Vel hoc igitur præstant à natu-
ra aut altiori principio. Si naturam con-
cedas, qđ igitur vniuersa naturalia entia
huiusmodi motus sunt expertia? Si ab
anima, aīa igitur nulla natura est. Quod
collegi de motu progressiuo, colligas de
nutritione, accretione, quæ si naturæ
congruerent, vniuersa physica entia tra-
herent ad se alimētum, crescerent, & de-
crescerent. Quare anima non est natura,
sed sublimius, quā natura principium.
Nam animæ operationes nō qualitati-
bus primis tribui possunt, neq; elemen-
torum formis: elementa. n. alimenta non
trahunt, neq; accrescūt, aut decrescunt.
Et secundum Aristotelem, Ex natura mo-
tuū, motorū natura est diiudicāda. At ve-
rō in viuētib; motus quosdam experi-
mur, quorū cætera sunt expertia: iam
ergo forma, quæ hos operatur, nō est na-
tura. ¶ Quod si obiecerit quispiā, tempe-
ramentum in certam formulā, ex primis
qualitatibus & ex elementis coalitum,
esse horum motuum vitalium effectricē
causam: vnde & hęc argumēta, quæ ob-
iecimus, non ostēdunt naturam non esse
animam: cæterum vnicē probant natu-
ram quādam singularem insignium ope-
rationum vitalium esse operatricē, quo-
niam in magnete, adamāte, onichino, &
gemmis aliis, insignes quoq; cernimus
actiones: vt qđ onichinus sanguinē strin-
gat, magnes ferrum trahat, absente ada-
mante. Et metallorū sunt vires celebres,
aurum vitam producit, cor corroborat,
vinūq; cor lætificat: quę tamen in nume-
ro naturalium rerum sunt, & non viuen-
tium. Quæ qui rectē considerat singulari
qualitatum temperaturæ adscribet. Iti-
dem quoq; dicet quispiam de aīa. Quin
& hęc exēpla deludūt argumentum. 2.
Simplicij, naturā esse solū principium,
quod mouetur, & non mouet, quod ido-
neum est vt patiatu & nihil agat. Nam
magnes agit, & cæteri lapilli, quorū mi-
ra est in agendo virtus. ¶ Hęc fortassis
mouerunt quosdā credentes animā esse
temperamentum qualitātū. Atqui obie-
ctio hęc, animam non esse naturā confir-
mat vehemētius: nam vis illa lapidum,
non est solius cōmixtionis, sed superioris

Obiectio.

Magnes præ-
sent e adamā-
te ferrum nō
trahit.

Altera obie-
ctio.

nis principij, qualitatis, inquā, alicuius superna de caelo defluxa, quae est superior, quā temperatura qualitatum: vt, in reubarbaro purgamenta facere biliosi humoris. Quod autem a proprietate quadā citra complexionem natiuā huiusmodi operatio proficiscatur, non indoctē probant medici in scamonea, quae cum leuis sit, & subtilis, per partem inferiorem bilem euacuat. ¶ Aduertamus igitur oportet, operationum principia in triplex genus distribui ab Arist. metaphy. 9. tex. 3. etsi non lucidē. Sunt autē haec, natura, anima, ratio. Haec tria conferuntur hoc sanē modo. Natura est infirmum principium, quae simplicem motum habet vnicū ve naturalē: ratio verò cum natura ex diametro pugnat, est. n. ratio oppositorum: nihil sibi naturale, modò vnū iam verò alterum operatur, pro consilij sui qualitate. Anima autem mediū habet locum inter naturam & rationem: neq; repagulis limitibusve naturae constricta est, neque libertate rationis fruitur: verum vtrūq; sapit, & cum vtroq; mirabile habet cōmertium. Anima necessario operatur, nutrit, auget generat id quod naturae est participium. Cū ratione autē hoc gerit societatis, q; anima liberiore vagatur motu, quā natura, vt hic ait Arist. vegetalem operationē in contraria ferri loca, & sursum & deorsum &c. breuiuscula est haec adnotatio, sed quae nubila densa argumētorum illustrat. Nāq; & dicitur anima natura, perpenfa necessitate suae operationis. Qua ductus consideratione fortassis August. lib. cōtra Iulij. 5. anima, ait sine dubitatione est natura: & est supra naturā: quia non vnico cōtenta motu est vt, natura: auis igitur non necessario volat sursum aut deorsum, sed necessario nata est ad volatum, vt aīa plantae et si vndiq; nutrit, tamen necessario nutrit. Quis autē sit cali motus ex his quae dixim⁹ facile patebit. *Dicamus igitur. &c.* ¶ Hic lucidē gradus enumerat, quos recensere orditur a nobilissimo vitae gradu, qui est intellectus, secundo gradu locans sensum, in tertio motū (subintelligē processuum, vt est ambulatorius motus, aut brutorum ingressus.) Quarto loco est vegetalium, quia opposita in idē referuntur, ad eundem gradū referas ope-

Tria principiorum generata.

rationem & quietem ab operatione. Et quietem statum appellat Arist. intelligēdi: ergo actio & cessare ab actione, sentire & quiescere a sensatione, &c. eiusdem gradus sunt. ¶ Et expendit omnia viuētia habere initium motus, autore Arist. non motus progressiui qui est animalium perfectorum, sed motus vitalis. i. nutritiōis augmenti, &c. quo caret nō viuā. Quā ob rē quatuor gradus viuētiū distinguit.

¶ Vnde & vegetabilia omnia videntur viuere. videntur enim in seipsis habere potentiam & principium huiusmodi, per quod augmentum & decrementum suscipiunt secundum contraria loca. non enim sursum quidem augentur, deorsum autem non: sed similiter in vtraq; & omnem in partē aluntur & viuūt semper quousq; possunt accipere alimentum.

¶ Ex verbis istis Arist. quæritat aliquis cur quinque sunt operationes animae, quatuor recensitæ & appetendi actio, & quatuor gradus solum dinumerati sunt? responsio est prōpta, appetituum & sensituum nō esse duo diuersa re: sed vna est ratio illa separans Themistio autore. 3. de anima. c. 48. & nusquam discludi valent haec sensituum & appetitiuum. Quare non erat connumerandum appetitiuum in gradum nouum.

¶ Separari autem hoc quidem ab aliis, possibile est: alia autē ab hoc, impossibile, in mortalibus. Manifestū est autem, in vegetabilibus. nulla enim, inest ipsis potētia alia animae. Viuere igitur, propter hoc principium inest omnib⁹ viuētibus.

¶ Graduum viuētiū ostēdit ordinem Arist. habent enim se vt prius & posterius. Nam vegetabile est primum & ceteri sequuntur: id quod probat. Nam hic gradus separatur ab aliis, & alij non ab hoc. Etenim in immortalibus contingit intellectiuū separari a reliquis gradibus

Tex. 14.

Text. 15.

Immortalia sentiunt autem auctore Auicenna. Aueroes negligit doctrinam Auicenna superiorē.

Autoris confirmatio.

vt intelligētiae viuūt optimo vite gradu, intelligēdi videlicet & nō secundum gradus alios. Quin & aīa celesti tribuit Auicenna. 9. meta. suorum intellectum nō purum, qui est intellectus intelligētiae, sed intellectū iunctū imaginatiuā & aestimatiuā singulariū. secundum quem aīa caeli est intelligens & sentiens singularia, nō tñ est in alio gradu viuētiū, neq; habet altricem potētiā, neq; motū progressiuum. Cuius doctrinā Aueroes carpit. 12. meta. tex. Cōm. 41. & 2. de caelo. Cōm. 17. colligēs aīam caelestē nihil imaginatiōnis sensituiuā habere. Et citra cōtentionem est, aīam caelestem a sensu tactus abhorere: hic nāq; temperaturam tactilium qualitatum caloris & frigoris exigit quae tñ temperatura a caelo abest: reliqui autē exteriores sensus nescio vt in caelo erūt. qui cū postulet decreta organa, quae in caelo nō constant, nō erunt in caelo exteriores sensus, neq; interiores, phantasia aut cōmunis sensus. Isti enim ab exterioribus pendēt, vt infra patebit. Credit ergo Comm. caeli formā esse intelligētiam purā, & nihil citra intellectū aliorū gradū vite habere, & penitus explodit Auicenicum dogma in libello de substantia orbis. c. 1. & 3. Auicenna. n. legēs Arist. caelum moueri ex desiderio primi. 12. meta. tex. 36. arbitratus est appetētiā illā esse imaginatiōnis, quae tñ est intellectus: intelligētia quippe, caelum mouēs desiderio referendise in primū motorē suo incubit operi. Et sanē si vera esset Auicena opinio, aīa caeli & nostra vniuocē essent animae: & motus caelestis, secundū se esset fatigabilis: nam esset a forma toti orbi intrinseca & illi coextēsa. Vnde Cōmēta. 8. metaphy. Cōm. 12. gradū vitae caelestis tradēs ait, Substantiae caelestes non habēt materiā: quia nō sunt cōpositae ex materia & forma, sed ex corpore & forma animata, intelligibili, non ita q; anima sit res aīata, nō ita q; illic est aliquid, quod aīatur per animam, aut viuūt per vitam: sed sunt aīata per se, &c. significās hoc sermone corpora caelestia non viuere, vt nostra, sed motores esse viuētes vita intellectuali. Ceterū etsi falsum cēscatur caelos nō esse nisi solā materiā, tñ verū est nō esse viuētes vita nostra: nobis. n. viuere, est esse: illis non est. Arist. autē texit

sermonē de mortalibus modò. Quā haud dubiū euertit Auicenicam fictionem intelligētiam habere imaginationē. Nāq; Arist. in immortalibus, quae intelligētiae sunt solū intellectū insinuat & sensus & alios vitae gradus subtrahit. Vegetabilia igitur separantur a reliquis gradibus vitae: & alij gradus ab eo nō separantur. Vegetabilia praeter vitam primā, aliud nihil habēt. Nulla, ait, inest ipsis potentia alia aīa: plātis etenim nō adest vis sensitiva, aut intellectiua, sed infimū vitae gradum fortitae altricē dūtaxat vitam habēt. *Viuere igitur ppter hoc principium &c.* Idest, propter altricē facultatē vniuersa mortalia viuūt: qua sublata labūt in interitum, D. tñ August. lib. de spirit. & aīa. c. 8. dicit, virgulta & herbas sine aīa crescere, & moueri, itēq; humanum corpus in vtero matris cōditum vegetatur & crescit, habetq; humanā figurā citra aīam. atq; idē *August. ibid. cap. 14.* author a gradu viuētiū reicit vegetabilia, sed in primū gradum collocat vite sensum vimq; apprehensiuā, in secundū vim concipiētē & iudicatē, in tertium memoriā, in quartū verò vim ratiocinandi. & sunt nonnulli alij scōrum, qui subscribūt huic August. sermoni, plātis nō aestimātes viuere. Et Cōm. Cōm. 15. quosdā dixisse, ait, plātis adesse somnū & vigiliam illas sensituias credentes, & ante ipsum Arist. lib. 1. de plantis. illius meminit opinionis & reicit itidem in. 5. de generis, c. 1. nullus. n. somnus est qui expergisci nō pōt: quare plāta nō dormiūt, quā nunquā expergiscūt a somno. Sed vera liber ipse se prodit nō esse August. Quare vt laborātem autoritate librū nihil iniuriā esset despicerē. Quin ipso. c. 8. sibi aduersatur libri autor: ait. n. aīam rationalē eō aīam quo vegetat corpus, eō spiritū, quod caelestia cōsiderat. Et quidam quoq; credūt plātis nō viuere per aīam: ser per virorem: ideo siue liber August. sit, siue non dictū intelligamus locū non habere plātas aīam animalem: quia non sentiunt & in vulgato hominū vsu aīalia solū credūt esse viuētia. Verū philosophorū alia ratio est. Quod enim alimentum attrahere valet, illud viuere putant. In quā sententiā Plato & Arist. consenserunt.

¶ Animal autē, propter sensum pri

Tex. 16.

mo, etenim quæ nō mouent, neq; mutant locū, habēt autē sensum, aīalia dicimus, & non viuere solū.

¶ Viuēs siquidem propter vegetationē, sed aīal, ait, propter sensum. Primò nāq; quæ non mouentur motu progressiuo, sed sunt terræ defixa, vt conchilia, hæc aīalia appellamus q̄ sentiunt. Etenim si pungātur acu, pūctionis dolore malè affecta cōstringuntur, quod in plātis cernit nemo. Dilatāt se sanè plātæ per augmenti facultatem, & constringūtur decrescētes per imminutionē. Verū hæc dilatatio aut constrictio, non est q̄ fugiant triste, aut ament delectabile: vt, cōchē, & marinæ spōgiæ, sed solū per vim altricē, quæ quia potest alimētum multum trahere, accrescit: cūq; augmenti potens nō est, decrescit. Quod verò animalia hæc non habent motū processiuū: eō est quò habēt sibi alimentū coniunctum, nihilq; opus extrauagari, vt cibaria sibi querāt. Ideo sensu tactus donata tantū, imperfecta sunt animalia plantis quā simillima: quia humi defixa perpetuo degunt.

Tex. 17. ¶ Sensum autē, primo inest omnibus, tactus. Et sicut vegetatiuū pōt separari a tactu & omni sensu, sic & tactus ab aliis sensibus. Vegetatiuū autē dicimus, huiusmodi partem aīæ qua vegetabilia participant. Animalia autē omnia, videntur tangendi sensum habere.

¶ Ut prima vita est in altrice vi, ita prima ratio animalis in tactu cōsistit. Et vt altrix facultas ab aliis vitæ partibus disclusa est in plātis, ita tactus ab aliis sensibus in imperfectis animalculis, quæ tātum non sunt plantæ. Sic ergo vt plantę leuantur supra elemētorum naturā, etiā animalia hæc imperfecta plātas: progressua verò animalia nobilitate superant animalia imperfecta: homo demum vniuersorum habet principiū. ¶ Literā autem Aristoteli elucidemus. De sensibus miscet sermonē, primūq; fatetur & aliorum fundamentum esse tactus sensum. Vt autem vegetatiuū a tactu separatur, vt in

stirpibus quibus nullus est sensus: ita & tactus ab aliis sensibus discludi potest. Est autem vegetatiua aīa vel potentia, quā participant vniuerse plātæ. At verò sensu tactus nullū est animal, qđ careat: quia sensus hic prima radix vitæ est.

¶ Propter quā autē causam vtrūq; horū accidit: posterius dicemus, nūc autē in tātum dictū sit solū, qđ aīa est horū quæ dicta sunt principium, & his diffinita est, vegetatiuo, sensitiuo, cogitatiuo motu.

¶ Remittit absolutā horū causam in posteriora, quādo de tactu agetur. Nūc autē viuētium gradus ab expertis operationibus collegit, vt definitionē posteriorē aīæ, quā hæcenus est mollitus, instituat: aīam esse principiū istorū. 4. graduum. Percogitatiuū autē subaudi intellectuū.

¶ Vtrū autē vnūquodq; horū est aīa, an pars aīæ, & si pars vtrum sic vt sit separabilis ratiōe solū, an & loco: de quibusdā quidem horum non est difficile videre, quædā autem dubitationem habent.

¶ Vertit in quæstionem primò si gradus isti sint animæ an animæ partes, id est, potētia animæ. Secūda quæstio est tex. 20. Si sunt separabiles potētia istæ, an hæc separatio sit solū secūdam rationis operationē, an, vt Plato dicebat, loco discludens rationalē, sensualē, & vegetalē, & hoc est quod ait: etsi pars, vtrū sic vt separabilis ratione solū, an & loco: En duas ppositas quæstiones: ordine inuerso primam harū remittit in tex. 23. & postremā iam modò dissoluit, cū ait. De quibusdam quidem horū non est difficile videre. ¶ Est autem quæstio aperta in viribus altricis aīæ, quæ neq; loco separantur, neq; subiecto discluduntur. Abscisus ramus habet vires vegetatiuas oēs: nam terræ infixus, aut arbori insitus, crescit, alitur & generat sibi similem. In absciso ergo ramo inuenias operationes vegetalis aīæ, vt in tota arbore nisi qđ anima rami, dum erat pars arboris ramus, erat anima in potētia, non actu. ne dicamus plures ani-

Text. 18.

Tex. 19.

mas altrices, vnā arborem occupare. quando vna sola anima viuificandæ arbori toti sufficiat: est ergo anima rami in potentia non actu distincta ab anima totius: abscisus autem surculus animam per se iam gestat vt etiam August. tradidit. 3. de Trini. cap. 3. Hoc autem ob hanc causam in natura cōtingere arbitramur planta enim est partibus simplicissimis constans & rami parum differunt figura à radicibus: ideo rami abscesi instar radicū facillè exfugunt humorem à terra quod erat radicū. Vnde anima plātæ sufficiens subiectum in qualibet parte inuenire potest: id quod cōtingit serpentibus, lacertis, lūbricis, id genus animalculis, quæ in frustella siue partes decissa viuunt, maximè si plagam, aut incisionem sub diaphragmate recipiāt: tūc sanè pars quæ supra diaphragma locatur, viuunt abscessa propter cordis presentia, cetera verò quæ caudā continēt, in qua mēbra digestionis claudūtur, quæ mēbra hæc vitalē aliquanto tēpore calorē seruāt, est itidē anima in frustulis istis, sed nō multa mora: quia animalū anima organis diuersis cū egeat, illis orbata vitā diu prorogare nequibit: etsi hæc entoma, seu quæ incisa, viuūt: quippe ea quæ non tātā multitudine organorū egent, (vt, anima perfecta) diuisa maiori tēporis spacio vitam habēt, quā animalia perfecta, quæ diuisa citissime collabūtur. Quod autē hæc entoma diuisa animam retineāt inde Aristoteli collegit, qđ partes abscessæ sensum & motum habēt. Motus experimento est: sensus autē est, quia si tangātur, se cōstringunt, aut se cōuoluunt & plicāt. Quod si sensum habēt, & phantasiā & appetitum: hæc enim amāt delectabilia, tristitiaq; fugiūt, & hoc est appetitæ sensualis. Vnde cocleæ (vt ait Philoponus) aqua plata, de testis suis prodeūt: quod si durū aut asperum tactu offendant, cōtrahūtur. Item vermes, & id genus animalia & lætātur conueniēti admoto obiecto, & offendūtur incōmodo. & noxiō incidenti. Rursum hæc quoq; imaginationem habēt: nā imaginatio nō discluditur subiecto à sensu, & appetitu. Cū ergo incisa habeāt motum secūdam locum, sensum, appetitum, habent itidē imaginationē, siue phantasiā. Philopon-

nus autem phantasiā negat imperfectis istis: vermes. n. habent motus vagos atq; errātes: & lūbrici & partes abscessæ (quæ imaginatione etiā donauit Aristoteli.) vt illā habeant maximè latet: phantasia. n. certam sedem sibi deligit in aīali, non ergo diffusa est per vniuersas partes animalis phantasia. Sed dicēdum per imaginationem nō certam & absolutā intellexisse philosophum: hæc. n. organū prescriptū habet, vt suæ actionis propriū instrumentum. Alia verò est imaginatio exilis, & obscura, quā alij vocant indeterminatā, & hanc inesse vniuersis animalibus hic docuit Aristoteli. Etenim partes illæ entomorum diuisæ à toto, post acceptā plagā tristis tactus seruabūt dolorem. Hæc ergo animales potētia, sensus, imaginatio, & appetēdi facultas sibi cōnexæ sunt, neq; mutuò diuelli possunt: tantaq; est colligātia, vt vbi alterā inueneris, aliā necessariò colligas. Aliæ tamen potētia, quæ feiungi possunt, vt visus, auditus, inuicē non tam strictæ sunt colligationis, quæ vt patet dimoueri inuicem valēt. Quod potentiarū genus à philosophis dicitur potentiarū particulariū. Vniuersales. n. potētias appellat philosophi, quæ nō adsciscūt sibi itatuta organa, sed diffusæ sunt per viuētis corpus: vt, nutritiua, augmentatiua, generatiua, quæ etsi in perfectis animalibus portionē corporis sibi vendicēt, ad propria exercenda officia à natura mādata. vt stomachus est, & par, quæ maximè alēdo animali seruiunt: tū in plantis nulla videtur huiusmodi particula. Itēq; & sensus tactus vniuersaliū potētiarū numero est adscribēdus, qui à cæteris sensibus loco aut subiecto nō est separabilis. Potētia autem particulares, quæ sint ex oppositorum ratione, facillè diiudicabit quis: & istæ separantur loco, vt visus ab auditu & c. ¶ At obicit aliquis, si appetitiuū & sensitiuū se mutuò consequuntur, plantæ autem sunt appetentes: iam ergo & sentientes. Colligo antecedens. Quidquid desiderat cibum, assequuto cibo delectatur, & illo submoto tristatur eius appetitus: plantæ sunt desiderantes cibum, & illum radice ceu ore sugunt: ergo ex satietate huius appetitus cōsequetur delectatio. Vbi autem delectatio, & tristitia est sensus

Duplex imaginatio.

Obiectio.

Animalia entoma quæ & qualia.

Entoma imaginatiōe habent.

sus: quod est Arist. argumētum. Sunt igitur plantæ sensitivæ. Fuerūt vetusti philosophi, qui hoc commoti argumēto ut Arist. meminit lib. i. de plantis. Anaxagoras, & Empedocles, qui sensum stupidū, plātis cōcesserūt & tristari, & delectari. Sed re vera hoc nō, vt opinio, est reiiciendum sed vt infomniū deridendum. Nā vbi nō est apprehensio neq; desideriu: plātæ autem non sunt apprehendentes, qđ coicit naturalis philosophus vel hoc solo indicio, qđ non habent organa ad sensum: & ita natura deficeret in necessariis, si sensum donasset citra organa accommodata sensibus. Et Arist. in principi. libri. indicati ait vita quæ cōmunis est plātis & animalibus, in animalibus est manifesta & euidēs: sed in plantis occulta. Vnde tam longe sunt à sensu vt vegetalem vitā non habeāt patētem. Quare & quidam dixerūt plantas non viuere, vt supra diximus. At verò fortassis quispiam in Arist. offendēs locū. i. de anima. text. 87. si elemēta habēt animam ergo sunt animalia, putabit plātas esse animalia: quippe, sunt animatæ. Sed obseruare oportet argu. illud Arist. esse ex hypothesi. Si habet animam sensitivam, vt antiqui intellegebant, cōcedentes mūdū esse animal, tunc sane collectio firma est: si plantæ habent animam sunt ergo animalia. ¶ Argumento autē huic dico, appetitus plātarum est naturalis, non animalis: ideo plātæ nō delectantur, aut tristantur cibi copia: aut inopia quia neque hoc, aut illud apprehendunt. Hinc etiam adhuc sublucebit id quod diximus supra, animam mediā esse inter naturam & rationē: vnde & anima vegetatiua habet appetitum naturalē, vt cætera physica corpora: sed anima sensitiva, magis se effert supra naturā, nō naturalē sed aīalem habet appetentiam: rationalis verò anima iam ex diametro pugnat est cum natura: vt quæ volūtaria suiq; iuris est. sed anima plantalis, quia magis immersa est materiæ: hac ratione vicinior est nature est Albertus Magnus libro de origine animæ animam nullo modo compellādam naturā autumat, causis quatuor persuasus. Prima, qđ vegetatiua nō dat esse simpliciter, vt natura: sed esse & viuere. Secunda, qđ natura vnū operatur: sed ani-

ma plantæ plura. Tertia, natura habet locum decretum: anima plantæ & sursum & deorsum residet in plantis. Quarta, qđ virtus vegetans ex vna radice fluit in omnia membra plantarum vitam, quod non est naturæ, sed summi Dei imitatio. Ita fere cap. 4. illius libri. Sed cū hæc nō tollant appetētiā naturalē, melius vt opinor, dixim⁹ animæ naturā, vt anima est, mediā esse inter naturā: & volūtātē.

¶ Sicut enim in plantis quædam Tex. 20. diuisæ videntur viuere & separatæ abinuicē, tanq̄ existente in his anima, actu quidē vna in vna quæq; plāta, potētia autem pluribus: sic videmus & circa alias differentias animę accidere, vt in entomis decis. etenim sensum vtraq; partium habet, & motum secundum locum. Si autem sensum, & phantasiā, & appetitū. vbi enim sensus est, & tristitia & lætitia consequitur. vbi autem hæc sunt, ex necessitate & desiderium est.

¶ Nos text. 19. enodantes, quæ huius textus erant, itidem exposita dedimus. Cæterum contexturam absoluamus. Prædixerat dubitationem suam Arist. text. 19. si gradus animātium erant animæ vires, an animæ loco disiunctæ, vt Platonis ferebat cogitatio, an sint separabiles secundum rationem. Ea autem separantur secundum rationem, quæ habēt rationes diuersas: vt, alia est ratio animalis, alia hominis: quanquam Arist. mutato ordine hoc, quæstiones has protulerit tamen soluens hūc seruauit ordinem. i. Responsio dubitatio. Responso cuius hæc est prima dubitatio, in quibusdam animantibus esse animas loco separabiles: vt, in plantis, anima rami disclusa à toto viuuit, vt exposuimus. Et nō solū in vegetabilibus, sed in aliis differentiis idē accidit, vt in animalibus quæ Latine insecta dicuntur: quia quibusdā scisuris succinguntur, vt apes, musca, & id genus. In his quoq; anima separatur loco, quæquam in partibus abscisis anima

non

nō diu manet. Diuide apē, & experieris: & Arist. idem te docebit. i. de aīa text. 83. & 94. At verò in partibus decis. apes & aliorum, adest, vis sentiendi, & motus localis: nam palpitantes partes abscissas videmus, itēq; phāasia incerta & appetitus. Quod colligit Arist. qđ in partibus decis. manet delectatio & tristitia: quia si has partes pupugero acu, se cōtrahūt, quod doloris est indicium: sed vbi est delectatio & tristitia, est appetitus seu desiderium. Hinc colligas secundę dubitationis solutionem, quædam animæ partes esse solum ratione separabiles, non locis: vt sentiū, appetituum, & imaginatiuum, imaginatōne incerta, quæ est muscarum, quæ plurimum circumuolitant fortē foramen attingunt. Itidem de aliis insectis.

¶ De intellectu autē & speculatiua Tex. 21. potētia, nihil adhuc manifestum est: sed videtur genus aliud aīæ esse, & hoc solum posse separari, sicut & perpetuum à corruptibili. ¶ Hoc autem trepidē scripsit: nō dum. n. decreuerat, si mēs (quam potentiā contēplatiuam appellāt) sit ab aliis partibus separabilis, si habeat organum, an non: sed superficie tenus re aspecta, videtur mentem aut intellectum esse alterū animæ genus ab aliis separabile. Hæc autē meminit de speculatiua potentia, seu cōtemplatiuo intellectu, & non de actiuo: quia autore Philopono actiuus est habitus ad corpus. Actiuus. n. eatenus dicitur, quatenus ministrante corpore aliquid gerit: sed de contēplatiuo nihil manifestum. ¶ Quod verò adiecit, sed videtur aliud genus animæ esse, & hoc solum posse separari, sicut perpetuum à corruptibili, Philoponus non dubitantis esse verba, sed asserentis, ait: vt Porphyrius in isagoge inquires. Videtur itaq; neq; genus, neq; species simpliciter dici, non hæsitante astruxit: sed constanter assererat, genus esse vocē multiuocam. ¶ Ego verò magis eo in expositionē The mistij, c. 9. vt verbum (videtur) sit dubitantis, & hærentis. Et paraphrasis sic habet. De intellectu verò, & de vi ea, quæ commentatur & cogitat, nō dum liquet,

Philoponi interpretatio.

Autoris opinio.

quid probādum sentiendumq; sit. Cū quo sapit. D. Tho. vnde ne fallaris cum Cōmen. atq; cū Philopono, credens animam esse æquiuocam ad animam vegetalē, sensitivam, & intellectuam. Et quāquam aliud genus Arist. affirmasset, non de genere logico erat interpretādus: est enim ratio aīæ cōmunis omnib⁹, animabus, sed de genere physico, quo spiritua lia & corporea, eodē genere gaudere nō possūt. Vnde est illud peripateticū, Corruptibile & incorruptibile genere distāt, non qđ angelus & homo non sint in predicamento eodem substantiæ: sunt. n. etiam reclamante Auerro, in cathegoria substantiæ: sed in genere physico nō sunt eiusdem generis: homo enim est ex materia, quā, tanquā genus, hæc inferiora omnia participāt. Sed angelus ex pers est materiæ, itidem anima rationalis non habet originem ex materia, sed vt immaterialis angelis est cognata: aliæ verò animæ ex semine originem trahunt, quæ ratione nō habent idem genus physicū, quod materiam esse philosophi docuerunt. Id quod nō tollit cōmunionem definitionis, vt liquet. Supererat dubium agitare, an animæ sensitivæ & plantarū sint diuisibiles, quia hic locus efflagitabat huius rei tractationē: at verò in finē reponamus, disputationem hanc inibi aptiorem adepturam locum.

¶ Reliquæ autē partes animæ, manifestū ex his qđ separabiles non sunt, sicut quidā dicunt. Ratione autē qđ alię, manifestū est. sensitiuo em esse, & opinatiuo, aliud. siquidem, & sentire ab ipso opinari. similiter autem, & aliorum quę dicta sunt vnumquodq;. Text. 22. ¶ Contra Platonē verba hæc dirigit: cuius reprehensionem latēter insinuat (vt quidā dicūt) aiebat ille partē cōcupiscibilē loco disclusam à vegetabili, diuersū aut Arist. docuit, sensum à vegetatiuo secludi loco esse impossibile. Quāquā autem loco & subiecto sensitiuum, & vegetatiuū, non separētur, tamē rationē separantur. Sensitiuo (ait) & opinatiuo esse aliud: sub voce opinatiuo, intellectuū intelligunt

Obiectio.

Resp. obiectio.

intelligunt quidā, & sensus est, et si idem homo sit sensitivus intellectivus & vegetativus: tamen hæc habent diuersas definitiones, id quod per esse intelligit suo more. Expendas tamen Aristotelicā collectionē, intellectiuum & sensitiuū inde sumit diuersarū esse rationū, quia aliud est sentire, quam opinari: itaq; ab actionibus diuersis principiorum connectit differentiam.

Text. 23. ¶ Adhuc autem quibusdam animalium omnia insunt hæc: quibusdam verò quædam horū, aliis autē vnū solum. hoc autem, facit differentiam animalium. propter quam autē causam sic fit, posterius perscrutandum. Similiter autē, & circa sensus accidit. alia. n. habent oēs, alia vero, quosdam. quædā verò, vnū maximè necessariū, tactum. ¶ Soluta iam quæst. 2. vt primā soluat adiecit, quæ proponuntur verba. Erat autē quæst. 1. si gradus isti viuientium sint animæ, an potētia animæ & dilucidatio dubij hæc est, iam esse potentias, iam verò animas: in homine vtique sensitiuum, & vegetatiuū, & sunt potētia animæ intellectiua. Nam vt prior noster sermo edocuit, priores formæ sunt posteriorū formarum potētia. Sunt autem priora secundum naturam vegetatiuum, & sensitiuum intellectiuo. Quapropter nō sunt animæ illa priora in homine: ita enim essent actus respectu intellectiui, id quod ordo naturæ non fert priora esse actum respectu posterioris: imò posterius est perfectio, & cōplementum prioris, vt intellectiuū vegetatiui, & sensitiuū. Et rursum simili arte, in bruto vegetatiuū non est anima, sed potentia animæ sensitua. Nam etiam si vegetatiuū secundum absolutam rationē actus sit & perfectio & cōplementum viuientis corporis: tamē si illud conferascū sensitiuo, nō est actus sed in potentia est ad illud, vt genus, ad suam differentiam se habet. Quapropter mirum est, quam delusi sunt philosophi multas animas introducetes: non ergo potest esse aīa vegetatiuū in sensitiuo,

Delusio nostratiū philosophorum.

sed eius potentia. Et simili errore ducuntur alij, qui quatuor esse animas dogmatizant plātalem, & aīam sensitua imperfectā & aīam motiua & animā rationalē. Et video Aegidiū & alios plerosq; , qui obseruantes quatuor gradus viuētium, totidem animas docuerūt. Sed tu caue, ne tibi imponat horū autorum autoritas, quæ in præsentia cum sit falsa, leuis est. Non sunt. 4. animæ sed duntaxat tres, vegetalis, sensitua, rationalis. Secundum locum motiua sanè sensitua est: principium habere motus progressiui non nouum animæ genus est: sed gradus perfectionis, gradum igitur nouū instituit vitæ, sed non nouū genus aīæ: sensitua enim oēs animæ eodē genere ambiūtur. Vt autem, subeant generis eiusdē rationē, suo loco disseruimus lucidius. Est iā Arist. tex. animalia illa, quæ omnem gradum viuientium assequūtur, vt homines, habent illa, vnū intelligēdi gradum non in partē animæ, sed in animā: reliquos gradus nō in animas, sed partes animæ. Contextus autē hic est. adhuc quibusdā animalium, vt hominibus oēs gradus viuētium cōgruunt, vt hominibus, qui vegetantur, sentiunt, secundū locum ingrediuntur, & optimo deniq; munere donati, id est, intelligēdi principio intelligūt. Brutis autē perfectis omnia quæ retulimus conueniūt, sed intelligēdi carēt vitæ imperfectis autē adhuc angustior est vitæ supellex. Non enim ingrediūtur, vt cōchæ: plantæ verò minimam habent vitæ pompam, quæ solū minimis vitæ muneribus fungitur. Quæ autem huius sit causa posterius tradenda, & quod in vnuerso gradu globo diximus in sensitiuo duntaxat aspicere licet, quædā animalia omnibus gaudēt sensibus, quæ perfecta, vt equus: alia verò multis orbātur sensibus, vt imperfecta, quæ tactu solum vitā seruāt, vt qui animalib⁹ est in primis necessarius. ¶ In homine autē, vbi omnia vitæ officia cōgessit Deus, præter animam intellectuam cætera sunt animæ potētia: itidē in brutis plures sunt potētia: vt vegetatiuum & secundum locum motiuum. Vbi verò vnus gradus obtinetur, is anima est. Et aduertas, quòd Aristotelis verba, vbi est appetitiuum, & sensitiuum, est secundum locum motus, videntur

Hæc bene sidera.

videtur calumniam pati in ostreis marinis, spongiis, quæ affixa vi maris crepidinibus vitā degūt, & mobiles nō videtur. Quare intelligito hæc habere motū exilem: siquidem se dilatant cibi congruentia, seq; cōstringūt, si noxia offenderint: & dilatatio & constrictio sunt locales motus, et si non processiuui. *similiter autem & circa sensus accidit.* Quod de gradib⁹ dixerat, de sensibus replicat, quædam animalia omnes sensus, vt homo, & equus, alia plures, et si nō omnes, vt talpa: alia verò vnū sensum tactus, vt ea quæ ostrea diximus, qui tactus est phantasia imperfecta, per totum animalculū diffusa.

Tex. 24. ¶ Quoniam autē id quo viuimus & sentim⁹ dupliciter dicitur, sicut id quo scimus (dicimus enim hoc quidem scientiam, illud autē animam. vtroq; enim horū, dicimus scire) similiter autem & id quo sanisumus. aliud quidē sanitas est, aliud autem parte quadam corporis, aut etiam toto (horum autem scientia quidem & sanitas, forma est & species quædam & ratio & vt actus susceptiuorum, illa quidē scientifici, hæc vero sani. videtur enim in patiente & disposito, actiuorum inesse actus. anima autē, id est quo viuimus, & sentimus, & mouemur, & intelligimus primo) anima vtique ratio quædam erit & species, sed non vt materia & subiectum.

¶ Hoc tex. 24. quæ in exordio huius capituli dixerat, priorem animæ definitionē, esse demonstrādā per posteriorem, absoluit, & iacit sibi in fundamentum, antequam connectat demonstrātionem, positionem per se notam in philosophia, omnis actio, quæ compositi est alicuius, illa propter duo sibi competit: alterum sanè forma est, aliud autem materia, aut subiectum. Vnde sanū cōgruit animali,

& ratione sanitatis, quæ est forma, & corporis, quæ est materia: & sciētia sciētī, & ratione sciētia & ratione aīæ, quæ est subiectū, scire tribuitur, & videre, & audire, & id genus sensioēs: & ratione aīæ, & ratione corporis: vt, comedere, ambulare, dormire, vigilare. Secūda positio huic priorī sociāda, quādo actio duobus est tributa, & materiae & formæ. Primò hæc operatio, aut actio aut denominatio formæ est, dein materia: nam forma actus est, & perfectio materiae: aut subiecto tribuitur, vt susceptiua actionis, non vt operaria: primæ: sed vt recipienti, aut instrumenti vicē gerenti in obeunda actione: vt, oculo tribuitur visio, quandoquidē sermo recipit per oculum video, oculus autem instrumentum visus est, vt auris auditus. Corpus est susceptaculum sanitatis. Primo ergo ratio sani refertur in sanitatem, quā in corpus, & esse scientis in scientiam, quā in animam. Nam multi habent animas ignorantes, & corpora male habentia. Iam ergo Comm. autore, syllogismus est construendus, quo vna definitio per aliam ostēditur hoc pacto, actiones animati tribuuntur corpori, & animæ simul. Hæc maior. & omnis actio, quæ tribuitur alicui enti, propter aliqua duo simul, necesse est, vt vnum eorū tantum sit materia, & aliud sit forma. Ergo alterum horum, id est, corporis & aīæ est forma & alterum materia. Et accepta secūda positione propter formā, actio primò tribuitur enti, siue cuius primò actio est forma, id est, propter quæ primò actio toti congruit cōposito est forma, & contra: & forma est per quā primò actio cōuenit rei, cū aīa sit, qua primò viuimus, ipsa est forma, & perfectio corporis physici & organici &c. quod erat probandū. verba autem Arist. *Et id quo sanisumus aliud quidem sanitas est aliud autem parte quadā corporis aut & iam toto.* apertū habent sensum. Nam sanitas iam est partis alicuius, vt, membri languidi, vt oculi, aut manus, siue pedis. Et tunc sanamur parte corporis, quando membrum illud sanitati restituitur, aut toto sanamur corpore, si à toto corpore languor depellitur. Sanitas autem & sciētia sunt actus, nō cuiusuis subiecti, sed dispositi, ait. Nā act⁹ actiuorū sunt non in quouis patiente, sed bene affecto

ostēditur vnius definitionis per aliam.

piis essentialibus, iam petis principium & non demonstras. Et esset hoc probandum animam esse formam quod sumebatur: ideo credit, argumentum Arist. ex proportione quadam ducere ostensionem, sicut duobus sanamur corpore & sanitate, & duobus scimus animam & scientiam, sic duobus viuimus anima & corpore. Vt ergo sanitas ad corpus & scientia ad animam, ita anima ad corpus, sed sanitas est forma sani: & scientia forma scientifici: ergo anima est forma corporis. Sanitas autem est forma, est enim qua primo sani, & scientia forma, qua primo scimus: ergo anima qua est qua primo viuunt, erit actus, & forma corporis. ¶ Verum quod male habet in subtili hoc interpretamento, est quod enervat Arist. demonstrationem. Et egregium colligit Caietanus topicum argumentum. Namq; demonstrationis autoritas similia respuit. Argumentum enim per simile, per dissimile soluitur. ¶ Verum propositio Commen. quam infregit Caietanus, est eadem propositioni Arist. proponit: omnia autem composita duplici modo dicuntur esse, & secundum materiam, & secundum formam, quae propositio & virtute est Arist. non tamen expresse, & quae dixit de esse, dicitur operatione omnia composita, quae operantur, secundum modo, operari dicuntur & ratione materiae, & ratione formae. Nam si materia nihil faceret actioni, ecquid ergo actus actiuorum sunt in patiente bene disposito? & ad hunc sensum reducatur propositio Commen. etsi verbis sit dicebantia, non tamen sensu. Et argumenta Caietani cessant, & est propositio haec per se nota, quae sola in inductione probabilis, sumus albi albedine & superficie, sumus calidi aut frigidi propter frigore aut calore: & corpus itidem de operationibus. Et quia propter formam primo dicimur esse aut operari, ideo vis demonstrationis sine proportionibus aut proportionalitatibus a Graecis & Latinis ostensa est, excepto hoc autore: sic ergo etiam si lingua & pulmo non se habeant, ut materia & forma, veritas propositionis, omnia composita quae operantur ratione materiae & formae operantur, solida manet & Caietani instatitiae nihil offendit, ut vides. Quin

to vocandum in questionem, quod non est momenti exigui intelligendae huic definitioni, an sit audienda haec definitio referendo partes eius coniunctim: aut diuisim. Refert autem plurimum sic aut fecus accipere, si enim coniunctim definitionem recipias, solius animae rationalis est definitio, id quod apud quendam legi in epitomate de anima sed sinistra scripsit illud: haec enim definitio, si solius animae intellectiuae est, ut demonstrabit omnem animam esse actum corporis, quod est Peripatetici instituti? In capite hoc Arist. antiquos carpit Philosophos: quia de anima rationali solum tradiderunt doctrinam. Quare si unam animam definit, suae reprehensionem Arist. succumbit. Quod autem quatuor illa simul, principium viuendi, sentiendi, &c. soli animae intellectiuae congruant, hebes satis est qui nescit. At vero si diuisim definitionem audiamus, hoc modo, principium viuendi vel sentiendi, &c. nobis peius impendat argumentum: esset enim tunc non una simplex definitio, sed plures, & demonstratio non haberet unicum medium, sed plura, unde neque esset una demonstratio. ¶ Hoc autem quod postremo loco dicebatur Latini non pauci facile argumentum concedunt, hanc definitionem esse plurium animarum & non unius, & esse complementum prioris, & in hunc modum retur esse quatuor definitiones animae vegetatiuae, sensitiuae, motiuae, & rationalis. Id quod supra explosum est. Quia propter, ut in re hac abstineamus a multis citationibus & ceteris aliorum, dico semel, etsi diuisim acciperis definitionem ut accipienda est, ceterum medium esset unicum propositum & simplex: est enim hoc medium principium vegetandi, vel sentiendi, &c. siquidem non est propositio, neque categorica neque hypothetica, definitio enim non est enunciatio, sed oratio quaedam. ¶ Postremo queret quispiam, cur Arist. tex. 24. adiecit, primo, in definitione animae. Paulus Venetus, inquit, alioqui definitio esset inabsoluta: nam cum viuatur corpore anima, & potentijs, nisi dicatur primo, definitio non habebit conuertentiam. Hoc tamen non arbitramur necessarium Arist. enim, primo posteriorum tex. 5. principium ait & primum esse idem. Quare fat

Postrema
bitatio.
Paul. Venet.
tunc rejecta.
est

Altera obiectio.

est definiuisse animam esse principium: nam si principium est, vitae ergo prima ratio vitae. Verum Arist. compingens demonstratio nem, ut ostenderet id quod compositorum est forma, esse cui primo congruit esse & operatio, explicauit principij vocabulo. ¶ Insultas adhuc huic definitioni, Deus est primum principium vegetandi, sentiendi, &c. ergo Deus anima est: dixerit aliquis, Deus non est formale principium, sed efficiens: at qui contra hoc est, iam enim definitio esset petens principium in ostensione praedicta. Dicere ergo oportet, quod fortassis hoc argumento inclinati quidam Platonici sectatores dixerunt, Deum esse animam mundi, ut August. denarrat in. 10. de ciuitate Dei. cap. 29. estque locus apud Plato. in Timeo. At vero Arist. dixit animam esse principium quo viuimus sentimus, Deus autem non est, quo viuimus, sed a quo est vita, & motus ut actorum. 17. Paulus apostolus ait, in ipso (& est sermo de deo) viuimus, mouemur, & sumus. ¶ Ut autem secundum Arist. Deus sit a quo, est vita, motus, sensus, & intelligentia, non est huius loci. At me in Arist. non nihil comminiscor offendisse quod deum animam asserat. etenim lib. de plantis. 1. quaerit quod sit uiuentibus vitae principium & respondens, quod na aliud inquit preter nobile istud animal, quod caelum, solem, stellas, & planetas circuit? quod sit hoc animal quod omnia circuit nescio nisi deum dixeris, deus igitur anima aut animal est Arist. quid ergo tam acerbas commeritus est Plato inuestiuas Deum vocitans animam mundi: & uniuersum hoc oculis nostris spectabile dixit animal sempiternum? En ut Arist. manibus & pedibus in Plato. it sententiam, dicens unum esse animal quod uniuersa circuit quod vitae praestat originem. In angustias redigor nisi hinc pateret exitus vel librū de plantis non esse Arist. sed Theophrasti aut alterius preclarissimi philosophi, aut equiuoce deum appellasse animal nobile, quia animalibus uniuersis origo est vitae. Quod si in eundem sensum verba Platonis repperimus nulla digna sunt censura. At crediderim librum de plantis autorem habere Arist. nam stilus plurimum Arist. sapit. Idcirco quod loco secundo diximus, coloris praefert non nihil: aut de

mi si peripateticū rigorem seruare magis iuuat, postremo dicitur per animal quod haec circuit, solem, &c. zodiacum intellexisse Arist. qui ab animalis voce nomen sibi accepit. & caelum sidereum quod octauum est & caelorum ultimum apud Arist. zodiacus cingens, uniuersos alios circuit orbis solis, lunam, stellas, &c. etsi verum est placitum caelos uiuos esse, germane animal zodiacus est nuncupatus. Nihil autem inculcanda rursus disputatio haec si caeli viuunt, quam superioribus chartis egimus ut locus & vires ferebant. Porro autem missis istis, Arist. collegit egregie si anima est qua viuimus & non est materia aut corpus, erit ergo forma. ¶ Aegidius Romanus credit hanc definitionem secundam esse addendam priori, ut definitio bene sibi constet hoc modo, Anima est actus corporis physici & organici, qua vegetamur, &c. Et hac ratione Deus non esset anima, quia non est actus alicuius corporis. Verum utraque definitio per se & seorsum capta non est mutila, sed integra, nisi quod una communis altera propria, ut supra dictum est: quare discessio ab Aegidio. Collice ex totius huius sermonis summa animam intellectiuam esse actum corporis physici: quod quidem si utaris Arist. argumento facile intelliges: nam quod est principium quo intelligimus, aut est corpus aut forma corporis, non est corpus: ergo forma corporis. Si haec connexio infirma est de anima intellectiua & in caeteris ut valebit animabus? nam itidem argutum est in anima plantae, principium quo viuimus, aut est materia: aut forma: non materia ergo forma. ¶ Ultimo confidera, animam esse principium vitae & est ipsa vita & ipsa viuunt & est qua viuimus: non est, ut albedo quae albat & non est alba & id genus abstracta, sed ut bonitas quae cum reddat bonos ipsa est bona, & veritas quae item vera est & veros instituit, sic anima viuificat & est vita. Contextui non est quod sudemus explicando quia lucidum satis fecerunt quae diximus.

¶ Tripliciter enim dicta substantia, sicut diximus, quarum haec quidem species, illa vero materia, alia autem ex utrisque, harum autem materia.

Tex. 25.

reprehendet
Caiet.

Dubium. 5.

teria quidem potentia, species autem actus: postea quam quod ex vtrifq; animatum, non est corpus actus animæ, sed ipsa corporis cuiusdam.

¶ Nova ostensione animam esse formam demonstrat Arist. colligēs partes diuisionis, cuius supra meminerat, tres esse substantias dixerat primo. c. materiam formam, & compositum, ex vtroq;. Iam ergo anima nō est materia, aut corpus, hoc enim subiectum est vitæ & non vita: quia vitā haurit ab alio, & non ipse fons vite: quia subducta anima collabatur in terrā, neq; est ipsum animatum: ergo est species & actus corporis viui forma.

Tex. 26. ¶ Et propter hoc bene opinantur, quibus videtur neq; sine corpore esse, neq; corpus aliquod aīa. corpus. n. nō est, corporis aut aliquid est. Et ppter hoc in corpore inest & in corpore huiusmodi: & non sicut priores ad corp^o aptabāt ipsā nihil ultra diffinientes in quo & quali. quanuis nō videatur quodlibet, recipere quodlibet. Sic autē fit, & secundum rationem. vniuscuiusq; enim actus, in eo quod potentia existit, & in propria materia aptus natura est fieri. Quod igitur actus quidam est & ratio potentia habentis vt sit huiusmodi, manifestum ex his.

Arist. argu. ¶ Hunc locū magnificāt, qui contēdunt secundum Arist. sentētiam, animam humanam esse mortālē: ait enim neq; corpus est, neq; sine corpore, si non est sine corpore: ipsa ergo defuncto corpore vita defungitur, atqui istud in 3. lib. de anima differendum est. Et quod huius loci est tradamus, animam non esse corpus, sed aliquid viuētis corporis, id est, actus eius: quo reprehēdendi sunt philosophi,

vt Hipparchus, Hippoxenophātes, Epicurus, & alij, quibus anima corpus erat, aut ignis, aut terra, commixta igni, aut aqueus humor, aut complexio elementorum, aut crasis & temperatura quatuor qualitatum, aut sanguis. Isti enim hanc sibi suasērunt sententiam: quippe disturbata crasi, aut humorum tēperatura animal emoritur: effuso sanguine, corpus labefactatur, & interit. Et errorū in origo fuit non pēsitare animam esse actum, nō cuiuslibet corporis, sed physici & organici, & habentis temperaturam, qualem operationibus vitalibus exercendis congruebat: quia actus actiuorū sunt in patiente non quolibet, sed bene affecto: & satis demonstrat Arist. Animam non esse corpus: id enim quo primò viuimus, non est corpus, sed anima est, quo primò viuimus, non ergo est corpus, sed requirit corpus: quia duobus viuimus, & viuunt mortalia omnia, & anima, & corpore: non quolibet, sed physico & organico: & demum si corpus est aīa, quod aut quale corpus? nū simplex, quale elementum corpus, num mixtum imperfectū, aut perfectum? Cū autem anima operationes habeat excedentes longē naturam elementi & mixtorum corporum, vt supra ostensum est, ipsa nō est corpus: etsi ipsa corpus & animatum est corpus, corpus est in corpore id quod rerū non sustinet ordo duo corpora esse simul se penetrantia in eodem. At verò antiqui isti philosophantes, humi repētes, ad spiritalis substantiæ contēplationem mentis instinctum erigere non poterant: nihil ducebāt esse nisi corpulentam habuisset substantiam, continuo animam corpoream esse censebant. At verò argutus aliquis probabit animā esse corpus: omne. n. quod mouet, mouetur. 8. Physicorū, excipitur mouens immobile, Deus gloriosus: anima ergo quæ est motor corporis mouendo corpus, mouebitur: est ergo corpus, quippe, mouetur locali motu. & quod mouetur omne, corpus est. vt 7. phys. demonstrat tex. 2. Huic tamen obiecto responsio parata est, animā mouere corpus, & ad motum corporis moueri, non quidem per se, sed per accidens. Plato autem aiebat se mouere per se animā, quæ magis argumentum factum premit,

Variorū philosophorū sententia de anima.

Error veterū philosophorū

Responsio ad obiectum.

nisi

nisi illum cum Macrobio intellectū velimus esse animā originem & fontem motus. At vero schola peripatetica animā moueri per accidens, ad motum corporis constitetur: & propositionem Aristoteli. Quod mouetur corpus, est in motu per se, verum esse, non aliās concedunt. Contextus autem nō est operose intelligentiæ. Textus quē hactenus digessimus tripliciter, inquit, substantia dicitur. Hæc quidem species, id est forma, illud etiam vocatur substantia materia, id est, aliud autem compositum ex vtrifq;, sed harum substantiarum esto discrimen materia, substantia, in potentia, forma est substantia actu, compositum ex vtrifq; animatum: corpus verò nō est actus animæ, quia nō est anima, sed anima est actus corporis cuiusdā, id est, non est anima actus corporis mathematici, aut artificialis, sed physici & organici. Quæ restāt huius. 26. text. perfequamur. Et propter hoc in corpore inest & in corpore huiusmodi. Vetustā arguit philosophiam, quæ etsi animam corpori dabat: tamen nihil de legitimo susceptiuo anime edisseruit, quod illi vicio datur. Nam actus omnis habet sibi secundum rationem actus potētiam sibi aptā, vt ars ipsa demonstrat: ad sectionē enim non quæuis materia assumitur, sed quæ incisioni sit accommodata, vt ferrea, aut calybea. Antiqui ergo quidā, etsi animā aliquid esse corporis dixerunt, non tamen cuius corporis decreuerunt: est ergo anima actus, & ratio, potentia corporis vitam habentis. Vt iam præscriptum est. Contextus hic est, Et propter hoc anima est in corpore, & in corpore tali, id est, physico &c. & non sicut philosophi antiqui, qui dicebant animā esse formam corporis, nihil exprimentes cuius corporis: quanuis forma quælibet habet certum subiectum, Et hæc ratio exigit, vt vnusquisq; actus habeat certum subiectum, in quo naturaliter fiat: vnde itidem est huiusmodi.

Questio prior vtrum anima quelibet sit quantitate domanda.

PORTVNVS accessit locus, quo disputemus in calce huius capituli de animæ quantitate, si diuisibilis est a-

nima, an indiuisibilis: quo illustrabitur veritas huius capituli. Et originem accipiet disputatio ex verbis illis Aristotele. Plantæ & imperfecta animalia conuulsa viuunt. Prima autem fronte coniectabit quispiam esse omnes animas indiuisibiles: sunt enim incorporeæ hinc docente Aristoteli. ergo indiuisibiles: incorporea enim non sunt quanta. Accedit eodem animam esse in toto corpore animato & in qualibet animati corporis parte: quæ libet. n. pars viuētis est viua per animā igitur est indiuisibilis. Contra est quod hic Aristoteli. tradidit vegetalem & sensitiuā esse diuisibiles. Et in libello de iuuentute & senectute cap. 1. ait animas has esse velut plures aīas quæ sibi coadunatae & in vnum societate sunt. De re hac est extrema sententia, quæ credit omnes in vniuersum animas esse diuisibiles, & nō excipit animam rationalem, quæ secundum leges peripateticæ disciplinæ, (semota fide) itidē diuisibilis ducitur. Hæc sententiā in placitis Cleātis & Chrysippi stoicorum legimus, quib^o anima omnis corpulentæ est substantiæ. Colligebat Cleātes: quia filij non solū corpore similitudinem patrum referūt, sed & animā, ergo genita ex patre & sic corporea. Rursum aīa simul cum corpore patitur: nā congaudet & cōtristatur. Est autē corporis cōpati corpori. argumētabatur Chrysippus, Mors est separatio aīæ à corpore: ergo prius dum viuebatur, se tangebāt: sed corpora se tangunt ergo aīa est corpus. Hæc refert argumēta. D. Grego. Nisenus lib. 2. de anima. cap. 2. Creduli sunt huic placito nostri seculi philosophi nonnulli, è quorum numero est Petrus Pomponatius in opusculo de augmento formarum. cap. 11. neq; accretionē, & decretionem aliter potuit intelligere, nisi diuisibili anima. Aristoteli. tradente de generatione. & Commen. libr. 1. tex. 38. accretionem, esse non secundum partes materiæ, sed formæ & Commentator Auerroes in libello de substantia orbis. c. 1. Omnis forma, ait, quæ est in magnitudine est indiuisibilis: at anima rationalis est forma in corpore quod est magnitudo ergo est diuisibilis. Et hui^o generis sunt argumenta non pauca, quæ modò non sunt congerenda: quia multa colligunt

*Propositio
resolvens in-
ducta quæst.*
aliquis causa est quare partes imperfe-
ctorum aliquādiu remorantur vitā: alia
verò velocissimè emoriuntur, & non ani-
mæ indiuisibilitas. ¶ Verum istis nō ob-
stantibus, primā propositionem proba-
bilem ipse iudico, atq; etiam Alberti &
D. Thomæ sententiæ vt probabili placi-
to herendū esse, in quā me credēdam vt-
cūq; trahit non experiētia sola, sed Ari-
sto. testimonium iam depromptū libro
de iuuentute & senectute cap. primo et si
non nescius hoc testimonium non coge-
re aduersarium: vt, supra ostēdimus. Ve-
rum vtcunq; colligit animas perfecto-
rum esse indiuisibiles: nam ait, Non au-
tem sic in optimè constitutis. Expende
verborum vires, Animas, ait, plantales
& imperfectorum esse actū seruātes vni-
tatem, sed singula anima harū est multæ
potētia, sed perfecta: nō sic ergo hæc aīa
est vna actū & non plures, potentia: ergo
est indiuisibilis. Verbo autem philoso-
phi de partibus animalium libro respon-
detur: verba illa de trunco humano nō
sunt intelligēda: hætenus. n. non est ex-
pertum humanum trūcum progressum
fuisse deciso capite, nisi vi diuini miracu-
li, vt corp⁹ beatissimi Dionysij detractū
iam gladio carnificis caput manib⁹ fer-
tur accepisse, & passus aliquot ambulaf-
se. Verū hoc miraculo tribuēdum est, vt
& Pauli caput ferro (vt historiæ ferunt)
in terrā deiectum, vocē protulit. Iesum
proclamantem: id qđ impossibile duxit
Aris. libro de animalibus indicato: quip-
pe vocalis arteria rescissa, vox ædi non
potest: corpus autem brutum, vt bouis
& aliorum, si progredi potest, vt Com-
men. retulit, & Aristo. consensus est, dice-
re oportebit, illud sanè esse, nō quod ani-
ma scindatur in frustra cum corpore, sed
(vt Albertustradidit in summa de homi-
ne, articulo. 3. quæstione secunda) in ner-
uis motiuis remanet virtus quædam, quæ
non est pars animæ, sed causata ab ani-
ma, & est corporea, quæ post mortem in
incerto mouet quædam membra. Hæc
ipse. Scio obrudes nobis idē esse sapien-
dum de animabus entomorū, quæ post
auulsionem etiam habent incertum mo-
tum. Respōsio est in procinctu, quòd en-
toma & annulosa diutius seruant illum
vitæ motum. Præter hæc animæ illorum

sensitiuæ, quòd sint superflites in parti-
bus auulsis, est indicium non leue, si pu-
geris illas particulas, retrahunt se dif-
fugientes compūctionem, id quod non
expertus sum in perfectis, sed solum mo-
tum vagum atq; incertum, cui absoluen-
do breuicula morula virtus illa neruis
impressa ab anima satis est. ¶ Quòd verò
arguebatur, si anima intellectiua est ea-
dē quæ sensitiua & plantalis: si hæc diui-
sibilis, ergo & illa: negamus consequen-
tiam: aut, vt hæreamus doctrinæ priori,
fateor hominis animam vegetatiuā, sen-
sitiuam, & vegetalem, esse indiuisibilem:
est enim diuersa appellatio: res tamen v-
na est, & itidem anima vegetalis in bru-
to perfecto est indiuisibilis: quia est vna
quæ sensitiua: non semel enim diximus
supra in homine sensitiuum, & vegetati-
uum esse potentias, & non animas: quip-
pe intellectualis virtute cōtinet cæteras,
& similiter in cæteris. ¶ Reclamantibus
autem aduersariis & obrudentibus, iam
ergo homo & planta non haberent ani-
mas vegetales eiusdem speciei, id quod
sensus negat indicans operationes nu-
triendi, augendi, specie eandem in viuē-
tibus cunctis: verum, quòd non sint eius-
dem speciei prōptum est vt colligatur:
anima enim plantæ diuisibilis est, at ve-
getalis in homine est indiuisibilis. Verū
hæc duo differunt necessariò specie diui-
sibile & indiuisibile. ¶ Respondetur ope-
rationum vegetaliū vnitatē potentias
vegetales hominis & plantæ, esse eiusdē
speciei colligit: nō tamen animas: quip-
pe (vt diximus) vegetale in homine po-
tentia est, non anima: anima siquidem ra-
tionalis est, anima plantalis non secun-
dum speciem, sed secundum valorem &
eminētiā, vt nulla sit offensio, cum au-
dis animam plantalem in homine indi-
uisibilem esse. Hæc solutio producenda
quoq; in alia, quæ hīc (prioris formæ ta-
men) imminent argumenta. ¶ Vnum autē
hic super est, scilicet, Diui Augustini, ar-
gumenta duo quæ probāt esse indiuisibi-
les in vniuersum omnes aīas sensuales,
hūc vocare. Alterum in libro de animæ
immortalitate cap. vltimo. & in libro de
animæ quantitate, alterum. Etenim ver-
mis cauda si cōstringatur, totus ipse con-
stringitur: anima ergo quæ in toto ver-

Obiectio.

*Responsio ob-
iectio.*

*Argumenta
duo. D. Au-
gust.*

Obiectio.

medisperfa est, cadē pœnitus est in cau-
da vermīs. ¶ Præterea species, quibus sensus appre-
hēdit sunt indiuisibiles: id autem quod
apprehendit indiuisibile, necessario est
indiuisibile. Quo argumēto vtitur dialo-
go de aīa quātitate. ¶ Primò tamē respō-
detur, animam vermiculi esse diuisibile
verum partes eius cū sint vnitæ mutuò:
ideo, si cauda constringitur, totus con-
stringtionis sentit dolorem. Secundò di-
co species non esse indiuisibiles, sed ex-
tensas vt infra excutietur. Iam verò se-
cundam placet inferere propositionem
lōge probabilius mihi est omnes animas
esse diuisibiles excepta vna humana: &
trahit me in hæc sentētiā. Primò quod
Aristoteles docuit, accidentia magnam
partem conferre, ad naturas rerum per-
callēdas. Atqui nulla est operatio, quam
experiamur, aut qua colligamus, esse in-
diuisibile animā brutis: omnes enim sen-
siones sunt operationes diuisibiles, vt
opportuno loco vberius tradetur. ¶ Rursum si indiuisibilis est aīa, perfe-
ctorū brutorū: ergo est incorruptibilis.
Connexionem colligo, quia assertores
huius placiti illam dicunt indiuisibilem
corruptibilem tñ per accidēs. Quod autē
hoc modò vt aīa indiuisibile est, incor-
ruptibile est: nam si punctus mathemati-
cus corrumpitur, sanè ad corruptionem
lineæ & si indiuisibilis sit: habet enim po-
sitionem in cōtinuo. At verò anima non
est hoc modo indiuisibilis: sed vt substā-
tialis forma: sic ergo nihil mirādum si pū-
ctus et si infertilis sit corruptioni obno-
xius concedatur: quia habet sitū in con-
tinuo, qđ corruptioni subditur. tñ quan-
doquidem aīa est in materia prima quæ
corruptionis detrimēta nescit, si ipsa aīa
sensitiua est ex natura sua indiuisibilis
ex nulla parte illius corruptionē legit i-
me videtur affirmādam. Nā si à toto viuē-
te dixeris nullum detrimentum sibi ac-
cedere hinc tibi dicam, nam diuisio viuē-
te ipsa non diuiditur: vnde ergo corrup-
tio? Quin & anima hæc sensitiua esset
in toto, & tota in qualibet parte. Id qđ
soliū esse animæ intellectiua in quæstio-
ne consequente manifestabitur. Locus
autem ille Aristotelis de iuuentute & se-
nectute, nō hoc tollit. Dicerē enim opti-

*1. Argu. so-
lutio.*

*2. Argu. so-
lutio.*

*Argumenta
soluuntur.*

*Locus Ari-
sto de modo
aug. expen.*

*Quæstio pe-
riodus.*

rationem, illas cogitat, illas vigilans illas per quietē voluit, in illas totus rapitur: cōtra verò castimonix cultores, ratio igitur frequenter affectus est pedisequa.

Posterior questio an anima sit ipsa vita.

Væstionem hæc opportunam duxi, quã ad calcem huius secundi capitis attexerē: quippe Arist. dixit animam esse viuendi principium: at verò pleraq; reperias, quæ etiam si sint vitæ principia, vita priuatur, vt semina vniuersa: & solem quis non fatetur caloris principium? at quis ipsum esse calidum confiteri audebit, si peripatetica osculatur vestigia? iuste fatis quæret aliquis, postquam crediderit animã esse vitæ principium, an sit ipsa vita: ipsa. n. anima est motus principium, & nõ est motus, num ergo itidem de vita audendum erit? Et age, si vitã animam esse contendis, audi Arist. in libro de vita & morte. cap. I. vita ait, est mora animæ vegetatiuæ in calido. At mora hæc, & anima, nõ sunt idem: quippe mora illa temporis est, & accidentis, at anima est substantia. Adde, eundem Arist. cap. 4. 10. lib. ethicorum, vitam dixit oēs appetere, quam finiens ait esse operationem. Cæterum operatio non est anima, sed plurimum ab anima diuersa. Et accedit istis, Arist. Politicorū. I. c. 3. vitam inter actiones retulisse, vitam dicens esse actionem & non factionem: at actio non est agēs, ergo neq; anima est vita. Et Dionysius philosophus finiens vitã, ait esse vim, quæ nutritioni seruit, referente Arist. 6. topicorum. c. 5. Quod si vita est feruens nutritiæ seu altrici animæ, anima altrix non est vita: imò vitam habet famulãtem. Et si librum de motu cor. inter Arist. authenticos computas libros, inibi vitam dixit primũ & cōtinuum actũ. Iam quod prius quærebatur cōfectum videtur, si vita est actus primus, & hic actus continuus alius non extat, præter cordis motum, qui iugis & irrequietus est, quia in corde anima plurimũ vigens est nobilissimo potita instrumẽto. Hic autem cordis motus non est anima, sed ab anima profectus. Et D. Bernardus vitam finit, esse internũ motum intrinsecus vigentem libro de libero arbi

trio, & hæc finitio colligit quod priora. **I**ndiuersum autem est Arist. qui vt nos exposuimus in commẽtario. c. 2. in confesso habuit, si vna actio alicui tribuitur propter duo principia hæc duo necessariò se habent, vt materia alterum & alterum vt forma. At vero viuendi operatio tribuitur viuenti, & propter corpus & animam: igitur cum corpus non sit forma, sed materia: est ergo anima forma viuēs, iã si hæc est forma viuēs, an viuunt per aliam formã, an per se: si per se, ergo ipsa est vita. Si per aliã esset processio formarũ sine fine. **D**e quæstio. hac Alex. Alẽsis in. 2. vol. u. summę theolo. q. 91. memb. 2. art. 1. certam putauit huius quæstionis negatiuã partem, animã. s. nõ esse vitam, sed esse in aĩa aliud, quod illi origo sit vitæ. Et quãquã vetustus hic theologus & honorabilis sanè vniuersæ theologorũ cateruæ obscuris animũ suum caracteribus exprompserit, tamen nisi fallor, hæc est Alexadrinæ doctrinæ summa, anima quæuis, cum non sit creator ille rerũ qui actus est, labem potentix non admittēs, habebit necessariò cõpositionē potētix & actus: aĩa actus est origo vitæ: potētia est quæ viuunt, non ergo ipsa anima est vita, etiã si secũ intrinsecũ habeat actũ vitæ: quo differt à corpore. quod item non est vita tñ actum vitæ nõ sibi coherentē essentialiter, sortitur, vt anima in cuius essētia actus vitæ est infixus & illi intraneus: Deus igitur vnus est qui viuus & vita sincerissima est: cui sermoni cælestia oracula attestantur Ioannis. II. Ego ait dominus sum resurrectio & vita, qui credit in me etiam si mortuus fuerit viuert, & Ioannis. 14. ego sum via veritas & vita. Quæ verba sacer enarrãs Augustinus homiliis ad Ioãnem, sacrum hoc reteggit misterium, Christum viam esse vt homo est: veritatem & vitam quia deus, & hoc spirantia testimonia passim fundunt archanę literæ. **A**t verò. Diuus Thomas in quæstione. 18. 1. partis. articulo. 2. mora quæstione, quid nam sit vita? an sit idem atq; operatio? Respondet, vitæ vocabulum ab operatione traxisse notionem: nam intellectus vestibulum, sensus est: per ea enim quæ foris sensus demonstrat, mens rerum rationem apud se fabricat interius. Aduertit aut per sensum mens quædam

Argu. vbi uerum.

Argu. 1.

Argu. 2.

Argu. 3.

Argu. 4.

Argu. 5.

Argu. 6.

quãdã ex seipsis in motum localem & alios excitari: & hæc viuentia vocat, & hanc operationem vitam: & quæ se moti tãre nõ possunt, & mortua appellat aut non uiua: vnde & nos diximus superius, plerisq; Philosophis plantas esse nõ. viuas: pendebant enim vitam à motu, plãtas igitur fixas humi cernentes viuere negabant nos tamen illas viuere diximus, quia se alut, se augent, etiã si ocultior est plantarum vita. Quare & infimum vitæ autor Deus illis gradũ concessit, vt Arist. docebat, & cum illo cõspirant doctores orthodoxi, vt sacer Dionysius libro de diuinis nominibus ca. 6. plantas dixit viuere secundum postremam resonantiã vitæ. Itidemque Aug. lib. 11. de ciuitate Dei ca. 16. & D. Grego. libro de anima & cæteri alij, quos huc vocare nihil operæ est. At in. S. Thomam referamus stilũ: vitæ ergo nomẽ ab operatione se mouendi traxit originem, vt lapidis à lædendo pede. Porro autem intellectus vitam nõ solum hoc vocat, sed naturã, quæ hoc præstare potest, & quæ huius interni motus principium est vitam vocat & esse huius naturæ est viuere Arist. ergo vita iã operationē & functionem indicat, iam verò ipsam substãtialē formã vitalis functionis originē, quæ forma aĩa est. Est igitur ipsa aĩa vita, id quod collegit D. Ambrosius in libro de bono mortis: separatio. n. animæ mors est, & compositio illa actus atq; potentia, quã Alexander cogitabat non detrahit huic veritati, hæc enim cõpositio non est estimãda ex partibus duabus quæ sese colligunt ad constandã animam absit hoc à peripatetico intellectu, absit à sincerã veritate, quæ animam docet esse substantiam simplicē, & incorpoream. At vbi simplicitas est, vt compositio erit? Eò autem animam crediderim ex actu & potentia conflata, quò ipsa est perfectio corporis phisici & organici, vt Arist. superius nobis tradidit. Est autem vt perfectibilis potentia. Nã vox hæc potentia non aliud præfert, vt modò sermo vertitur, quam aptitudinem, quæ perficienda est, aut valẽtem perfici. Anima igitur perficienda sanè est per operationes suas: paulatim enim absoluitur per actuum suorum exercitium, vt ab unã de vna anima intellectuademõstrat pro

Sacer. Diony

Vita vocabulum vnde originem traxerit.

Anima cur potentia & actũ habeat.

Septima generalis synodus de anima.

pterea, quia vt hæc compositio salcẽ remotis indicijs Arist. subindicaret, de finit ipsam animam per actum & per potentiam: est (inquit) actus corporis phisici, organici potentia vitam habentis. Si nat igitur pessima philosophia, compositio animæ tribuere ex partibus diuersis, & cãdidẽ fateamur animam cõ potentiam & actum habere: quia perfectio est & perfectibilis. Deus autẽ gloriosus summa perfectio est inse ipso, neq; ab aliquo perfectionem assequi potest vt oraculum sacrum cecinit, Deus meus es tu, quia bonorum meorum non egēs: hæc causa ipse purissimus actus est. At etiam si hæc quæ diximus cũ veritate peripatetica germanè fati constet, tamen si altiore stilo, idest, theologico rem hæc exigat quispiam, forsitan mihi non præbebit fidem, qui memorans sepumam synodum generalem sanctorum patrum olim decreuisse, animã intellectuã esse compositã ex igne aut aere aut subtili alia materia: & vt traditionẽ fidei aduersum Philosophos decreuisse synodum illam, animam esse corpoream, solum Deum esse incorporeũ neq; solũ aĩas intellectinas corporeas, sed angelos, archãgelos & eorũ potestates, & verba synodi sunt. Sic autẽ multos sanctorũ patrũ sensisse cognouimus, quorum est Basilius cognomento magnus, beatus Athanasius & Method. & qui stant ab illis (subaudi quæ antecedunt hæc) angelos, scilicet, & animas intellectiuas esse corporeas. Et sequitur. Solummodo autem Deus incorporeus, & informabilis, intelligibiles autem creaturæ nequaquam ex toto sunt incorporeæ: & imitabiles pictura existunt. Quare etiam in loco existunt: & circumferentiam habent. Quanquam autem nõ sunt vt nos corporei, vt pote ex quatuor elementis, & crassa illa materia, nemo tamẽ vel angelos: vel demones, vel animas dixerit incorporeas: multoties enim visi sunt: sed ab illis quibus dominus oculos aperuit hæc ibi. Et hæc. Animas locales pictura imitabiles visibilesque tradunt, quæ omnia, vt animæ congruerent, nisi animæ essent verè compositæ ex materia: etiam si, vt synodus ait, hæc tenuior sit quam quæ corporea componit: ideo angelos ex aĩre constat synodus aut

ex

ex igne: etiam si hæc itidem animas con-
ferre non in aperto edocuerit, sed satis
subintellectu synodus voluit. Quare ani-
ma si composita est, ipsa non est vita: quia
totum compositum ex materia atq; for-
ma non est vita, sed viuens: quippe, siue
aër, siue ignis, aut quæuis alia materia
animam constituat, illa materia viuens
sanè est: non tamen vita, neq; ex illa con-
flatum vita est, quippe, qd materiã secum
inuoluat invita nãq; originẽ motus præ-
fert: in materia verò non est origo motus,
sed participatio. Quare corpus aia subla-
ta cadit & a cadendo cadaueris nomen
accepit. Et ante synodum hoc Platonis
fuit dogma, animã esse compositã ex ele-
mentis: quod etiam si satis purgent Pla-
tonici, quibus nos adhæsimus superius,
Aristo. tamen in confesso habuit animã
Platoni corpoream esse, & elemẽtariam.
Arist. enim sensus Platonis abditissimos
cruere curabat nihil: sed verba, vt præfe-
rebãt ita carpebat. Et re vera Platonica
verba si ex cortice pãderis, ita præferũt,
vt Arist. 1. de aia meminit, aias esse cor-
pulãtã substãtiã, vt proprius huic rei lo-
cus satis ostẽdit. Nos tñ animam esse in
corpoream & spiritualem, secũdum ger-
manam Arist. philosophiam sentimus.
Etenim si anima intellectiua ex igne aut
aëre aut quauis alia materia cõcreta est,
me latet cur ipsa ex traduce non sit con-
cedenda. Vocant autem theologi ex tra-
duce id quod philosophi, ex potẽtia ma-
teriã. Anima verò intellectiua non est ex
materiã potẽtia eruta, neq; ex vi semi-
naria exorta. vt Arist. 2. de generatione
animalium lib. c. 3. aduertit. Firmitatem
collectionis facillẽ demõstro: nã si anima
materialis est aut elementaria, formẽ au-
tem elementorum sunt in materiã gre-
mio ergo & ipsa itidem in materiã gre-
mio, in potẽtia erit. Hoc autem philo-
sophi damnant, imò & theologi diffiten-
tur: anima ergo intellectiua nullius cor-
poris est, sed simplex & incõposita, nisi
ad sensum priorem sermonem tempera-
re velis. Et fac angelos aut animam ex
igne concretos, aut aëre: vtique angeli
& anima mortalia erunt, & corruptio-
nis noxam sentire valebunt: quia ignis
aqua extinguitur, & aër: quia contraria
hæc habent: ergo corũpi possunt. Si er-

Cadaver vn-
de dicitur.

Extraduce
quid.

Antoris con-
firmatio.

go Plato animam credidit immortalẽ, &
certa fide credidit. In Menone. n. Pinda-
rum ait & omnes diuinos poetas animos
humanos immortales sensisse: vt ergo
ipsa elementaria illi erit, aut corporea?
quando cælestes globos mortales dixit
siapte natura: quia corporeos cernebat.
Sed de istis hætenus: qd in 3. lib. propriã
illis sedem fecimus. Porro autem non so-
lum anima intellectiua incorporea est,
imò & cæterã animã vt diximus, quan-
quam longo interuallo distãt: quia aliã
aia non sunt sic purã spirituales, vt ani-
ma intellectiua. vt tertius demonstrabit
liber. Quod si anima intellectiua spiri-
tualis & angeli itidem spiritus. Nam si
quod in cõmercio corporis est, spirituale
est, quod cõmercia corporum abhorret
spiritualius erit. Synodus aut septima di-
xit ecclesiã sensisse aiam ex materia con-
cretã, & angelos, differẽdo potius & qua-
rendo, quã definiendo. Lege actionem
quintã illius synodi. Est ergo anima vite
principium & vita, neq; quodlibet prin-
cipium est tale, quale opus, vt anima non
est motus: quippe motus est solũ acci-
dentaria actio. At verò vita non solũ
est operatio & functio, vt videre, audire,
& id genus: Quin est substantialis natu-
ra, & est æquiuoca vox operationem &
substãtiã significans. Et Arist. definiẽs
esse moram in calido non aliud intelle-
ctum voluit, quã vitam viuentibus ad
esse, quãdũ calidum & humidũ adsunt:
istis submotis virtus animã cadit. & ar-
gumẽta si aduertis, vocem vitæ esse mul-
tiuocam, nihil conturbant.

C A P. III.

Potentias animã quinãq; discernit & quoto quãq;
earum sit ordine, miro ingenio docet & defini-
tionem priorem animã per posteriorem com-
pleri demonstrat.

O tentiarum autẽ
animã quã dictã
sunt, alijs quidem
insunt omnes, alijs
verò quãdam ha-
rũ, quibusdã verò vna sola. Poten-
tias

Tex. 17.

tias autẽ diximus, vegetatiuum,
sensitiuum, appetitiuũ, motiuum
secundum locum, cogitatiuũ. In-
est autem plantis, nutritiuum so-
lum. alijs autẽ, & hoc, & sensitiuũ.
si autem sensitiuum, & appetiti-
uum. appetitus enim, cõcupiscen-
tia est, & ira, & voluntas. Anima-
lia autem omnia, habent vnũ ex
sensibus, tactum. cui autẽ sensus
inest, huic lætitia & tristitia, & de-
lectabile & triste. quibus autem
hæc, & cõcupiscencia. ipsius enim
delectabilis appetitus, hæc.

Capite proximo duas induxerat qua-
stiones, quarũ priorem apertẽ exposue-
rat: si animã partes, loco discluderentur.
Aliã rursus attigerat, sed non exactẽ ex-
posuerat: si partes animã, sint omnibus
viuentibus communes, quis ve numerus
ipsarum extet. Quam dubitationem mo-
dò lucido sermone soluens loquitur. Po-
tentiarum animã quibusdã esse omnes
communes, alijs pauciores. & tria de-
mum toto hoc capite comprehendit.

Alterum est quod dudũ diximus, dein-
de ordinem potentiarum exponit. Po-
stremò autem reuertitur in definitiones
animã communẽ & propriam. Primum
igitur numerum potentiarum absoluit,
quem quinario cõclulit numero, nutri-
tiuam, sensitiuam, appetitiuã, motiuam,
& intellectiuam recenset. Considera au-
tem Arist. literam non ait enumerãs has
potentias animã, quas vocat animã par-
tes (subaudi potestatis, & non integritatis)
quippe anima, vt sepe docuimus, in-
corporea est. Quare non habet partes in-
tegrantes eius quantitatem, sed sunt illi
partes absoluẽtes eius munia. Connume-
rans ergo non ait intellectiuum, sed co-
gitatiuũ & litera græca διανοητικὸν habet.
Et subhęc, tex. 29. apertẽ distinguit inter
intellectum & cogitatiuum illud græcẽ
vocat νόησις & hoc διανοητικὸν & supra text.
19. enumerans vitæ gradus cogitatiuum
intulit id quod grauissimẽ expendunt

Auerrois familiares. hinc rotundẽ colli-
gentes, intellectum non esse recensitum
in potentiarum numero: proinde, neq;
inter potentias viuentium, sub hoc glo-
bo lunari adscribendum. Dianœa. n. est
in parte sensitiua, & non est mentalis po-
tẽtas notante Simplicio Comm. ad. 2. de
anima tex. 29. & hanc dianœã vocant in-
tellectum particularem, discurrentem
q; rationem per particularia: & hic intel-
lectus est dianoeticus. vñ autem seu mēs
vniuersalis est intellectus qui abstrahit
formas vniuersales, ab speciebus & visis
particularibus. Et Themistius libello de
memoria & reminiscẽtia. 2. c. 14. vocis hu-
ius significantiam exponens ait Dianœa
vel Dianœa: nihil aliud est, q̃ cum ima-
ginatione actio intellectus cõiuncta. Itẽ
hoc ipsum probant: nam tex. 32. huius se-
cundi Arist. enumeratis animã viribus
& eleganti proposito documento. Vbi
sunt superiores animẽ vires, sunt inferio-
res, & non contra intellectum speculati-
uum excipit à numero isto potentiarum
aia. Et adnotatio Themistij est in eodẽ
loco mēmẽtã qua cogitamus & sapimus
non inire cõmunem rationem cum alijs
animã virtutibus. Neq; enim potẽtia,
aut pars animã, esse potest, vt cæterã:
sed substãtia quãdam intelligitur lon-
gẽ præclarior, melior, pulchriorq; reli-
quis, quã tamen in naturam inferiorem
ignobilioremq; se inserta receptaq; sit.
Quare duo quã vulgata credit huius se-
culi schola, reuellunt. Alterum est, intel-
lectum, quo intelligimus, esse animẽ par-
tem & potẽtiam: aliud autem esse acci-
dens de secunda specie qualitatis. Hęc
penitẽs abhorretere cẽsent à peripatetico
dogmate, intellectum non esse animam,
rẽtur neq; aia partẽ, sed supra animam:
& hęc supra naturã, at Deus excedit vni-
uersã, & naturam animam, & intellectũ.
Quod rursus textus. 21. & 22. huius secũ-
di libri ad maiorem ducũt fidem horum
placita: ait enim Arist. intellectum vide-
ri aliud genus animã. Hanc bellam du-
cit philosophiam Antonius Zimara &
alij philosophi, qui fidentes Aueroi ab
Aristotele aliquãdo descuerunt. Por-
rò autem cùm Aristoteles finierit animã
esse, qua viuimus, sentimus, & intelli-
gimus, quãrendum est ab istis, quã anima
est

Quid cogita-
tium.

Dianœa quid
sit.

Auerroes et
familiares ex-
cutiuntur.

est hæc, qua primò intelligimus, aut est sensitiva aut intellectiva. Primum si dederint, & dixerint per Dianam nos intelligere, re vera hoc argumenti pondus non leuat, nã Diana est vis sensitiva & nõ intellectus (vt ipsi concedunt) quamquam illam dissimulet vocãtes nomine honoratiore, passiuum intellectũ. Ceterum vocitent vt illorum animus tulerit ipsa dianoëtica vis sensitiva est, quæ homini soli concessa est, per quam in singularia discurret. Non ergo sunt tres animæ, sed duas coguntur fateri in mortalibus, & animam nutritiuã, seu vegetalem & sensitivã: quippe, cogitativa nõ est anima, sed vis aĩa sensitivã, & ita euerrent peripateticorum celebrem animarum partitionem. ¶ Rursum querendum esset ab istis, quid est illud, quo nos primò intelligimus vniuersalia abstracta, si est anima intellectiva, ipsa est, quã quærebamus, sin verò est aliquod principiũ aliud separatum: non ergo est, quo nos primò intelligimus. Nã esse quo formã inhærentem aut formantem significat, alioqui vt valens est demonstratio Aristot. si quo intelligimus est separatũ principiu. Infirmè utiq; colligit, est quo primò sentimus: ergo est actus, & forma dãs esse: imò vniuersa funditus ruũt, si hæc duo sibi nõ sunt socia, est quo primo intelligimus: ergo est, endelechia, & forma intrinseca hominis. Hæc obiter accipito, donec expectatus locus accedat.

Solutio argumentorum.

¶ Argumentis, quæ obiiciunt, respõdeo dianoëticum iam interpretari cogitativum: iam verò intellectiuũ, neq; in eius significantia esse regulam certam apud interpretes: imò omnes exposuerũt animam esse, qua primò intelligimus loco cuius Græcè legimus *διανοητική* reliqua loca exposita sunt supra & text. 32. cum in eum locum stilũ deduxerimus, exponemus. Auerroes autẽ in hac re nõ est audiendus, qui etsi credidit, id quod ipse dixit, esse Aristotelicum non tamen est. Quin neq; Themistius, qui forsitan fomitem præstitit Auerroi, vt intellectũ separatum institueret. à nobis audiatur, vt tertius de anima liber Dei gratia demonstrabit. Sunt igitur animæ tres gradus, viuentium quatuor, & potentia generatim quinque. Animæ autem trinitas

sic colligitur: nam formæ rerũ quædam sunt, quæ non sunt principium actiuum motus, quæ egent motore extrinseco: vt grauiũ, & leuiũ, sunt aliæ formæ quæ proprium valent inchoare motum, & harum quædam hoc solo potiuntur: & hæc sunt vegetatiuæ quas hic vocat Arist. nutritiuas. Sunt verò aliæ animæ, quæ non sola hæc gaudent nobilitatis prærogatiua, qua plãtales animæ, sed habent aliud superioris honoris in alia se diffundere, & alia in se recipere, & quodãmodo effici illa: & hoc dupliciter illis cõgruit aut esse alia cuiusdam generis tantum & nõ oĩa, & hæc est aĩa sensitiva, quæ est quasi oĩa sensibilia secundum apprehensionẽ illorũ: & quia illorum potẽs est suscipere similitudines & ob hoc gaudet meliori & puriore essendi modo, quã plantalis anima: hæc enim nõ suscipit aliarum rerum species: quia anima illa admodũ est à materia oppressa, neque in tantum munus, vt est rerũ notio, materia deprimete aspirare valet. At aĩa sensitiva liberior est à materia: quare sensibilia trãsfundit in seipsam, quæ suscipit sine materia. Intellectiva verò non solum est hæc, aut illa: sed est quasi omnia, & suspicit rerum species abstractas à materia, & conditiones materiæ repurgat quæ sunt hic: & nunc etsi coniunctione cum materia poscete, materiali eget spectro, aut phantasmate. Quapropter plãtalis aĩa est, quæ motũ initiat: sensitiva, quæ cognoscit singularia materialia, intellectiva verò quæ vniuersa à singularibus discernit. ¶ Et secundum animam primam primus statuitur viuentium gradus, & secundum animam postremã, vltimus gradus, qui siue appelletur cogitativum, siue intellectiuum, idem in præsentia cõsentur. Media autem quæ sensitiva est anima, in duos gradus discissa est, quia secundum illam est insignis differentia, quæ duos distribuit gradus: sunt enim quædam, quæ à tota specie non habent motum progressiuum alia verò progrediuntur. Hęc tanta varietas sub eodẽ genere animæ, duos creat gradus, & si physicus substantias illas separatascrutaretur, item duos gradus intelligendi institueret, intelligere cum phantasmate, & mora, & sine phantasmatis adminiculo, & subitò. Verum huiusmodi

Colligitur viuentium motus.

Potentiarum numerus colligitur.

Gradus viuentium colligitur.

Platoniorũ sententia de vi motiue animæ.

huiusmodi intelligẽdi actio non est physici instituti sed in metaphisicum mittẽda. Ideo quatuor sunt solum gradus vite statuti, potentias autem quinque adiunxit nutritiuam, id est, potentia alendi, sub qua & generandi & augendi concluduntur. Sub potentia autẽ sensitiva quæ apprehensiuã, & potentia appetendi, & motiua, & demum intellectiua quæ voluntate comprehendit, quarum numerus colligendus & petẽdus est à finitione potentia actiuæ, quæ est principium operandi in alterum vt alterũ est. 5. metaphy. text. 17. Quare secundum diuersitatem generalem operationum generatim sunt deducendæ potẽtiæ. Vnumquodq; autem operatur, vt est ens: & vt habet esse consequitur suum opus vt calidum calefacit, & frigidum frigefacit. Viuentium autem quædam, vt paulò ante dicebamus habent esse à materia vehementer ligatum: & hæc viuentia habent itidem operationem secundum illius esse merita: & hæc operatio, est alendi, quæ operatio est vegetabilium quæ actio, ad seruandũ proprium indiuiduum ordinatur, quod etiam inanimatorum est propriam incolumen seruare naturam. Alia verò sunt, quæ habent esse immateriale, id est, quæ materia repurgatiora sunt, & secundum huiusmodi esse nobiliora, sunt etiam aliæ operationes præstantiores, prioribus. verum quia hoc esse à materia abstractum anima intellectiua habet, maxime secundum hoc est operatio intelligẽdi, & potẽtia intellectiua. Anima autem sensitiva etiam si habeat esse abstractum à materia secundum quod esse est operatio sentiendi: tamen quia non est perfecta à materia abstractio in genere cognoscendi subsidens est. ¶ Cognitionem verò necessario sequitur alia operatio appetendi. Ideo est potentia appetendi alia à potẽtia cognoscẽdi. Veruntamen, quia quædam sunt quæ habent perfectã sentiendi rationem, quibus adest motus progressiuus, istis est potentia motiua secundum hoc esse perfectẽ sensitiuum. ¶ Platoniorum autem nonnulli, omnem vim motiuam animæ esse voluerunt: unde & cælos animatos, (quia rapido feruntur agitati) & metheoris vt fulminibus, grandinibus, animam cõcesserunt: quia

illa moueri considerabant. ¶ Verum potẽtia motiua, quæ modò inter animæ potentias refertur, est vis ab intrinseco mouens, secundum locum (quam progressiuam dicimus) nam vt sæpe diximus, viuentia omnia habent in seipsis motus principium, quod motum agat: naturalia verò habent, quo motum patiantur, at verò quædam viuentia habent motũ progressiuum, in quem absoluedum motiua potentia vtuntur. Hunc autem motũ cæli non habent, & illo fulmina carẽt & metheologica. ¶ Opportunè quæret aliquis, ecquid est quod Arist. non recensuit voluntatem inter animæ potentias? vt enim enumerauit appetitiuum cum sensitiuo, & in duas est partitus potẽtiã sic oportebat & cum intellectiuo, cõnumerare voluntatem. Dicit sub appetitiuo volũtatem fuisse Aristotelem consequutum, vt ipse mox docebit: partitio autem potentiarũ in specie sermonibus sequentibus ostendetur. ¶ *¶ Inest autẽ & plantis nutritiuum solum.* Plantis non solum nutritiuum, sed & augmentatiuum & generatiuum: ex semine enim generant alias similes plantas. Verum Arist. voce illa nutritio cætera colligit nutritio autem est operatio prima, & aliarum fundamentum. *¶ Appetitus enim concupiscentia est & ira & volũtas.* Occurrẽs dubio dudum proposito, ait appetitum, in ambitu suæ significationis hæc continere concupiscentiam, quam vocamus partẽ concupiscibilem, & iram, quæ est pars irascibilis, & volũtatem quæ est appetitus rationalis. Alij superaddũt membrũ aliud huic partitioni non necessarium, affectũ videlicet, affectus quippe est passio appetitus sensitiuũ, & nõ est nomen potentia: concupiscibilis igitur atq; irascibilis sunt potentia appetitiuæ, sensuales: volũtas autẽ intellectualis. Concupiscibilis est desideriuũ boni particularis, aut fuga mali: ea deniq; sibi accipit quorum neq; persequutio, neq; fuga maximi negocij est. Irascibilis autem altius sapit, & in bona ardua audax est, mala difficilia depellere confidit aduersariumque reuincere, sperat, vt milites bella gerentes in victoriã aspirant, & cruentissimos hostium ictus non formidant. Porro voluntas, neq; concupiscibilis, est neq; irascibilis

Quæstio notãda.

scibilis, hæ enim vires cum transmutatione corporisve alteratione animalia afficiunt: etenim organica, sunt vires, voluntas verò non est organica potentia: alioqui vniuersale bonum non appeteret, neque vniuersale malum odio haberet. Quare neq; volendo neq; nolendo, alterato eget corpore, sed tranquillo corpore vtens & potest velle & nolle. Sunt autem irascibilis & concupiscibilis in voluntate, secundum quandam transsumptionem. voluntas siquidem nonnunquam est amans boni, quod citra negocium assequitur, & itidem respuit malum, quod respuere leue est, id quod imitatio quædam est concupiscibilis. Iam verò grandia sperat bona, aut horrenda pauet mala, quod irascibilis est similitudo.

Partitio appetitus.

Considerandum tamen sub appetentia non adnumerasse Arist. naturalem appetentiam, qua inanima fruuntur: est enim vulgata partitio appetitus: alius est naturalis, alius animalis, alius rationalis, namq; cum appetitus non sit aliud, quam inclinatio quædam, inclinatio verò est forma consequia secundum quod variant formæ & variant appetentiæ: est autem quoddam formarum genus, materiæ immersarum quæ prorsus materiales sunt, quarum appetitus ob hanc vnâ causam naturales sunt, qui sunt inanimatorum vt elementorum, lapidum, metallorum & id genus. & viuientia nonnulla hoc solo donata sunt appetitu, vt plantæ: etenim horum anima, etsi non nihil sese supra crassitudinem, & materiæ ruditatem erigat, non tñ tantum se leuat, quantum vt haberet animalem appetitum, erat opportunum sibi. Vnde appetitus plantæ alendi se generadiq; fructicem similem etiam si viuētis sit, naturalē tñ illum putato. Sunt autem aliæ formæ, quæ iugum materiæ vt cunq; excutiunt, & suscipiunt aduentitias formas sine materia, vt sensus rerū similitudines albi, & nigri, sine albo, & nigro. Et istæ formæ quæ hoc potiuntur honore, habent aliud appetēdi genus: animalē, scilicet, qui sequitur ad formas & species rerum, apprehensas. hæ autem cum apprehendantur sub tēporis & loci & figuræ materialibus appendicibus, adhuc hic appetitus singulariū sensibilibus tantum est. Est deniq; for-

mæ alterum genus, quæ non hoc vnice habet formas alias rerum ad se rapere: sed illas quoq; potens est nudare à sarcinis materiæ & à vestigiis materiæ, quæ sunt figura, locus, & id genus. Quam formā (quæ intellectiua est) sua quoq; propensio consecratur, quam appetitum rationalem, aut intellectiuum vniuersalis boni rectè nuncupant. Arist. autem loco isto non de impulsione, aut appetitu naturæ, sed reliquos est prosequutus.

Vnum tamē aduertito in quibusdam codicibus non legi voluntas, sed voluptas: corruptè tamen Græce enim est vulgus hoc loco, quæ est Latine voluntas. *Animalia autem omnia vnum habent ex sensibus tactum.* Id est ex viribus sensitiuis sensus tactus qui primus est: nullum animal destituit: & hoc colligit rationibus.

Prima est, sensus tactus est sensus delectabilis, aut iocundi & tristis: vniuersa autem animalia sentiunt iocundū & triste, ergo vniuersis animalibus est sensus tactus. Siquidem si sentiūt iocundū atq; molestū, habēt cupiditatem iocūdi, & fugā molesti. Quod si habēt cupiditatē, ergo appetitū animale: ergo & sensum, quæ diximus vbi est appetitus, huius modi & sensus necessariō est. Et quia huiusmodi connexio in cōuertibilibus fit terminis nō moreris illius formā. Secūda ratio est, tactus est alimēti sensus: at vniuersa animalia alimēti potiūtur sensu, igitur habēt sensum tactū. 2. ppositio ostēditur nā sensus alimēti est discretiuus cibi cōmodi, & naturæ cōducētis à cibo noxiō quæ sunt tactus. Secūda propositio itidē, docetur, vniuersa animalia iā famefcunt, iā sitiūt, iā vtroq; & fame & siti premūtur. At fames atq; sitis sunt alimēti sensus: nā frigidis, humidis, calidis, siccis, nutrimur: ex eis dē nāq; sumus atq; nutrimur. Verū, calido, sicco, frigido, humidoq; cōstamus. Fames est appetitus, calidi, & aridi, sitis appetit⁹ frididi, & humididi. Verba aut Arist. quæ hæc loquūtur sunt hæc.

Adhuc autem, alimenti sensum habent. tactus enim, alimenti sensus. Siccis enim & humidis, & calidis, & frigidis, aluntur omnia viuientia. horum autē sensus, tactus.

Colligitur vniuersis animalibus esse tactum.

Tex. 28.

Quid delectatio et tristitia.

sed aliorum sensibilibus, secundū accidēs. nihil enim ad alimentū cōfert sonus, neque color, neq; odor. sapor autem, vnum quoddam est tangibile. Fames autem & sitis concupiscentia. & fames quidem, calidi siccis, sitis, autem, frigidi & humididi & sapor verò, vt delectamentum horum est.

Vtranque autē rationem exponamus. Et prima, id quod offert pensitatione dignū quid dolor, aut tristitia quid ve delectatio, & quæ horum causæ. Hæc enim cum sint animales affectus, sunt nostri instituti illa exquirere. Diffiniuit autem Commenta. in. 3. collectaneorum cap. 32. delectationem esse comprehensionē obiecti temperati: ex Auicena verò in doctrina secunda & sen secunda ca. 19. esse sensum conuenientis accepimus. dolorē autem finit esse sensibilitatem contrarij, vel rei contrariæ inibi; omnes doloris causas, duobus comprehendi generibus s. aut per mutationem complexionis subitam, id est, quando animalis corpus excedens calidum aut frigidum afficit ab extrinseco superueniens: nam excessus horum, qui mansiuus & non de repente irruens est, non est doloris causa: vt quando malitia complexionis viciū est excedere vel calido aut frigido, nullus torquet dolor. Altera autē causa est continuitatis dissolutio. Auicena autem Galenū indicat, qui libro de causis sympto. cap. 6. doloris causam totam retulit in diuisionem continui. Etenim calidū excrefcens aut frigidum superabundās causæ sunt doloris: quia continuitatem animalis soluunt calidum distrahendo nimis animalis partes: frigidum autem illas plusquam satis est comprimendo. Diuisionem autem hanc non esse necessariam doloris causam multis probat Auicena: sepe enim sine diuisione dolore capitis, aut oculi diuexamur: quia sola vehemens à gelu infrigidatio, doloris causa est citra dissolutionem continui. Rursum dolor est sensus contrarij, igitur hoc fat, vt doleat animal etiā si eius partes nō di-

uidantur. Porro Galenus, modice differre creditur ab Auicena, quia libro de locis affectis idem cum Auicena sapere videtur, quanq̄ si non aliorū mea certè sententia dissentiant satis. Etenim Auicena secundum physicā veritatem, de dolore sermonem habuit, duas esse doloris causas, tradēs quas tamē Gale. nō rectè dixit species, vt sub hæc indicabimus. Cæterū quia res hæc physica plusquam medica, Arist. audiamus. Arist. autem hos affectus finit voluptatē, quæ eadē delectationi est, ait motus quidam animæ, & affectio q̄ tota simul & sensibilibus in naturā proficiscitur, cuius cōtrariū dolor est. Rheto. cap. 11. quæ omnes finitiones cōdē tendūt, vt intelligamus delectationē esse affectionem animæ in instanti ab obiecto, conuenienti potentia causatam: illud enim quod Arist. dixerat esse totam simul, hoc sibi volebat esse delectationē subitam & non morosam, vt sunt nature aliæ operationes. Animæ solius autē est delectatio, inanima enim nō delectatur, neque dolent, ab obiecto autem conueniente secundum naturam proficiscitur delectatio. Vnde temperatis delectamur vehementia autem, vt ingēs calor aut frigus, quia corruptina sunt doloris sunt causæ. Et Arist. huic testatur sermoni. 3. Ethico. cap. 12. dolor ait distrahit & corrumpit naturam eius, in quo est, & 7. Topicorum ca. 3. eodem autore dolorē esse separationē partium cum violentia sensus accepimus. Vnde atroces pugnae medicorū subortæ vtra fit causa doloris, an alteratio irruens in sensum obiecti ledētis: an dissolutio cōtinui? quippe Arist. separationi partium violentæ dat dolorē, id quod non est aliud, quā diuisio continuitatis animalis. Superioribus autem testimonijs alterationem violentam & præter naturam præfertur causam esse doloris: nam si delectatio est comprehensio temperati, dolor erit comprehensio intemperati id est læsiui.

Doloris et voluptatis cause bueantur.

Conciliator in differentia. 76. medicorū cōcertationes de hac re scripsit, duasque retulit factiones: harum prima negat dolorem esse solutionē continui perse, nanque solutio aut diuisio continui non est sensibile perse, sed solum per accidens, nanque diuisio non est qualitas

caetilis, dolor autem est obiectum tactile: sed quia ad diuisionem succedit alteratio laetitia, vel à calido, vel frigido quã sentiens animal dolet, ideo dolor non est sensio illius diuisionis, sed est alterationis sensio, quã dissolutionem partium, continui, quod est animal operatur. Et hoc Commenta. placitum aduersum medicorum principem Galenum, cuius opinionem credidit Auerroes esse quam dudum recensebam. Et reuera verè Auerroes & secundum peripateticam docuit viam dolorem non esse ex diuisione continui, sed ex alteratione aut sensione nociui. Et si Galenus in lib. de locis affectis 2. cap. 1. in duas species diduxit genus doloris. Quarum alia est ex intemperato accidete, vel distemperie complexionis, excessu, in quã, calidi, aut frigidi. Alia verò ex diuisione continui, quã re vera nõ sunt species sed potius duæ doloris causæ, aut duo dolorum modi: quorum alter ex mala complexione quam id quod naturam lædit facit. Alter ex diuisione cõtinui quod est in animali. Nã nusquam erit dolor, nisi sit sensio nociui, quam sensionẽ dicunt medici, malæ esse complexionis, quam læsuum naturæ operatur, animalis chrasim disturbans. Conciliator autẽ anxia disputatione Galenum suum tuetur, & ad physicam sententiam illũ trahit, alijs medicis reclamantibus, & contendentibus dolorem non aliam causam habere præter solutionem continui. Nam dolorifica duo sunt perse tantum: aut calidũ excrescens, aut frigidum superabundãs. Calidum quidem, quia rarefacit, & extẽdit animalis partes plusquam naturæ cõpago fert: frigidum autem constringit, & contrahit. Cæteræ autem qualitates, quæ non sunt item actiue non sunt dolorificæ, nisi per accidens, vt siccitas nimis comprimens dolorem excutit. Cum ergo frigidum atque calidum sint solutiua continui, hæc solutio continui erit propria causa doloris. Sed isti etsi viri opinatissimi sint falluntur, quippe, causam remotam capiunt in causam propriam rei. Diuisio etenim, nisi secum haberet caloris extendentis aut frigiditatis comprimentis consequentiam, non esset dolorifica. Vnde non statim accepta plaga sentitur dolor, quousque, humorũ aut qua-

litate alteratio subsequatur. Quid quod si in rigore solutionem continui, sumant sæpe dolor est sine huiusmodi dissolutione, vt oculorum puppæ, solem spectantes dolent, sine diuisione oculorum, &c. Et manus algẽtes, quãdo calefiunt dolent vehementer, maximè ad radices vnguium qui dolor ab intemperatura, vt ait Galenus, causatur, & à compressione frigidi: vbi non est diuisio continui, vt sit vulnere vel plaga accepta, sed est solutio cõtinui: quia est sensio à calido, aut compressio à frigido, secundum modum, quẽ intelligit Galenus. Locus autem Aristotelis dolorem esse separationem partium cum violentia sensus, nõ est admodum anteticus, quia exempla physica in dialectica, multo robore non pollent, Sed iã patet ex dictis vt sit intelligendus locus hic, quod in omni dolore, suo modo est cõtinui solutio: aut compressio, siue constrictio partium, aut extensio violenta, sed causa propria non est hæc, sed intemperatura membri, aut totius corporis. Aduertas autem non hic de delectatione sensus, texuisse sermonem, & non de omni: nam etiam voluntas habet suas voluptates, sed huiusmodi delectatio dicitur æquiuoctè quippe citra corporis alterationem, itidem de tristitia, vt est affectus sensus, & sunt ambæ passiones cupiditatis, quæ est sensualis appetitus. Circa secundam rationem pauca adnotato ex Aristotele rhetoricorum primo capit. illato cupiditas ait, duplex quædam naturalis, quæ est sine ratione, vt quæ per corpus sunt, vt fames aut sitis, alia autem cupiditas est cum ratione, vt cupimus, multa homines quæ ratio dicitur cupienda: vt spectacula videre. Fames igitur & sitis, sunt cupiditates naturales: ergo nõ animales. Et tamen dixerat Aristoteles eas esse sensuales, & sensui tactu proprias. Rursum si sensus tactus est alimenti sensus, quæ ergo potiuntur alimento habebunt sensum hunc, plantæ tamen alimento nutriuntur: & non habent sensum alimenti. Neque vis argumenti obtuditur solutione Com. qui alimentum in potentia dicit esse alimentum, plantatum & non actu. Quare neque sensu alimenti egent, atqui reuera actu nutriuntur plantæ. Et rursus calidis sæpe sitim sedamus, non

Argumenti solutio.

Expenditur Aristoteles, sua da rati. conclusio in Aristotele.

Diluitur obiecta in Aristotele.

ergo sitis est appetitus frigidi. Antecedens patet: nam vinum, quod calidum suapte natura est, sitim extinguit. Adde potus est sæpe cibus, & cibus potus, vt vt ipsum ius, quod forbemus, & est potus, & cibus. Si ergo est idem obiectum vtriusque, & famis & sitis, nõ habent contraria obiecta, vt Aristoteles ait, famem esse calidi & sicci, & sitim esse frigidi, & humidum. Hæc autem vt soluantur, adnotare oportebit famem & sitim desideria esse suppletionis eius, quod nostræ substantiæ absumptum est. Manifestum est autem per caliditatem excitari sitim, vt feruente febre experiuntur infirmi: iteq; stomachi siccitas sitim prorritat: vt, qui itinere premuntur, exsiccato stomacho aqua humectando sibi medetur. Quare si à duabus desiderii hoc proficiscitur qualitatibus quod sitim vocamus, & cõtraria contrariis curantur: frigidum atq; humidum siti medium comparatur. Quam ob causam si istis nutrimur calido, sicco, frigido, & humidum: & sitis est desiderii frigidorum, & humidorum, fames erit calidorum, & aridorum, alia non restat quibus nutriamur. Sapor autem non est obiectum per se (ait Aristoteles) tactus sed solum est quoddam gustus condimentum, qui est quidam tactus. Itaq; cibi sapor non vt sapor nutritur: sed vt calido constantes & arido, aut liquido, & frigido. Hanc demum rationem pendens tactum Aristoteles ait esse saporum per accidens, & itidem alias qualitates per accidens tactus spectat siue cibus albus, siue rubescens sit, aut flauus, istud est per accidens. Hæc sanè iunguntur frigidum & liquido &c. quæ sunt obiecta tactus, ideo per accidens dicuntur tangi, quia tagitur subiectũ, in quo sunt illa. Argumento. 1. respondetur famem & sitim esse naturales, nõ quia non sunt animales, sed eò quod sine rationis imperio erumpunt. Vbi vides, vt anima naturæ etiam habet participationem, vt dictum est satis alibi. Secundo argumento responsio esto hæc, Plantas, vtiq; alii non tamen habere sensum alimenti: quia nihil discernunt alimenta, quod forte alimentum non discretum Auerroes alimentum in potentia vocat: grossioribus enim victitantur plantæ, quam animalia: quare discretionem alimenti non indi-

Argu. 1. solutio.

Argu. 2. solutio.

gent. Aristoteles autem libro de plantis. 1. initium alimenti plantarum esse à terra dixit, citans sibi Anaxagoram, qui ea de causa motus terram dixit plantarum matrem: quia humiditas plantarum à terra est: solem verò patrem, quia calore solis fouente pullulãt. Porro hoc argumentum cuius soluendo hæc diximus, multos fecellit verteres, vt crederent, plantas habere sensum, quia alimentum fugunt & longam vitam ducunt Aristoteles libro indicato meminit, imò Anaxagoras, Democritus, Empedocles, plantis mentem & cognitionem inesse affirmabant. Aristoteles indicante. Sed de hac re supra. Tertio argu. dicitur, sitim extingui calido, esse verum, vt vino & aqua calida, verum hæc, quia frigus potentia retinet: aqua etenim sub calore virtute friget: illud autem habet humorem, etsi premente siti vina respuimus, frigida ardentem postulamus. Ultimo argu. Vltimo argu. facito satis, eundem sæpe & cibum & potum & qualitates vtrasque adsequi, non tamẽ qua ratione est cibus ea est potus, sed cõtraria: vt, patet ex dictis. Et nihil philosophiæ molestum est, idem obiectum esse materiale famis, & sitis: tamen rationes formales sunt discrepantes: est nempe cibus vt calidus & aridus, est autem potus, vt frigidus & humet. Colligamus ergo bifariam collegisse Aristotelem animalibus cunctis sensum tactus adesse: textu etenim. 27. quia vniuersa animalia appetentia quadam prædita sunt, nõ naturali, vt plantas: sed sublimiore: delectantur enim & dolent. text autem. 28. quem elucidamus in præsentia, quia animalia cuncta sunt appetentia cibi & potus: sed hæc tactus sunt necessaria argumeta. Est autem iam perspicuus contextus. Adhuc inquit animalia alimenti sensum habent, quia alimenta sentiunt & quia tactus est alimenti sensus: habent ergo tactum. Et antecedens colligens, subdit, siccis enim & humidis, &c. aluntur omnia: at sensus tactus, est frigidi, calidi, &c. ergo animalia hoc sensu gaudent. Quod verò ait nos potum alii sanè intelligas, id est, citra potum cibaria non alerent: potus enim per se non alit, sed hoc alimenti est, calidi, & sicci. Sensibilibus autem alijs per accidens alimur: quia cibariis quod sonabilia, quod alba, aut olẽtia sint, est acci-

Argu. 3. solutio.

Uti argu.

Censura de Galeno

eidens, non hoc nutriunt. Est autem humortanigibilis, ideo humidi & frigidi appetit⁹ est sitis: ut fames est appetitus, seu concupiscentia sicci & calidi. Et germanius definiuntur fames, inquā, & sitis per concupiscentiam, quā per appetitū. Etenim appetitus generis nomē habet, & ad omnem appetitum etiam naturalē transfundit generalem suam significantiam. At verō concupiscentia sine cupiditas, quam trāstulit Argiropilus est animalium proprius appetitus. Quā ob causam per concupiscentiam, ut per genus proprium famem & sitim finiuit genere remoto misso. Subdit postremō saporē non esse necessarium simpliciter, cibo ut cibus est sed condimēta esse ciborū excitanti gustum: unde proverbio fertur; quod sapit nutrit: tamen etiam si non sapiat, nutrit sepe: quia non hoc essentia cibi est, sed quam non semel praescripsimus, quod sit calidū, videlicet & siccū. Observa autem non omne calidū, & siccum cibariā habere vim. Ignis enim alere nequit, quippe puram fortitus est elementi naturā. Quare calidum & siccum, cibabit, quod viventibus congruit, ut restaret nativo calore absumpta. Purum autem elementū, ut aqua in potum aptū est: nullum tamen purum in cibum accommodum credas.

Text. 29. ¶ Certificādum autē de his posterio⁹ est: nunc autē in tantū dictū sit, quod animalibus habētibus tactū & appetitus insit. De phantasia autē, manifestū: posterius autē intendēdum est. Quibusdam autem ad hanc inest & secundum locum motiuū: alijs autem cogitativū, & intellectus, ut hominibus, & si quid aliud huiusmodi est, aut etiā honorabili⁹.

¶ Quod dixerat saporē esse delectamentum, & tactus sensum per accidens ferri in cetera sensibilia, ait modō de istis certificandum esse in huius libri vettura doctrina. Nunc autem satis sciuisse sit animalib⁹ omnibus, quo inest sensus tactus appetitus quoq; animalis inerit. De phantasia verō ut est in animalibus in posterū

tractandum mittit. ¶ Diximus autem superius, in omni animali esse phantasia: in certam, saltē & obscuram, quae in absentia rei parum movetur: nam phantasia certa est, quae in absentia rei movet animal: & hac ratione rhetoricorum primo cap. II. phantasia finitur, est debilis sensus: quippe vestigio exili agitur in rem praeteritam sensatam ut muscae aut araneae, & id genus: exilis traditur phantasia quippe in latibulum, quod primō tenebant, nisi fortē, nō offendunt. Quare haec & alia huiusmodi, habent exilem phantasia, animalia autem, quae plā animalia dicuntur, itidem habent phantasia: quae tamen nullum motū progressivum habent. At dicet quispiam si ergo phantasia est debilis sensus: quia est absentis: haec autem quae diximus animalcula absentia non apprehendunt: ut igitur habent phantasia? hoc differēdum est in posterum. *Alijs autem cogitativum & intellectus ut hominibus.* Non haec dixit, quod cenfeas cum sectatoribus placiti Averroislici hominem intrinsecā habere animam cogitativam: intellectū autē adherentē: sed eō dixit, quo hominib⁹ practicus intellectus, adest, qui singularium est imaginatione interueniēte, & speculativus intellectus, quem hic vocat intellectum simpliciter. Sed hic, atque ille vires sunt animae intellectivae, quae est hominis forma. Atqui alia trāslatio habet intellectivum, & intellectus loco istarum vocum cogitativū & intellectus. & textus Graecus utraq; lectionem nō reiicit quanquā altiorē interpretationē huius loci ego à Platone didici in Dialogo. 6. de iusto, ut visui subiecta sunt, ait, duo visibiliū genera. Alterū quod sine imagine videtur, ut video solem, & lunam: alterum quod ipsius umbrā, ut qui videt solē, per aquā aut speculum: ita mens habet duo intelligendi genera. Alterum, quando intelligibile perfecte intelligit, & hoc est intelligere: aliud quando sub umbris, & hoc est cogitare. Vnde & Aug. lib. d. praedest. sanct. nō nihil Platonicū sapiēs dixit. Crede est cū assensioe cogitare: quia qui credit aenigmaticē intelligit Paulo. 2. ad Corin. 3. tradēte: hoc ergo intelligas per cogitativum: hoc loco nāq; non solū fides diuina sub umbris intelligit, sed & fides humana.

Phantasia quid.

Plato. de sto. interpret.

humana. Et aduerte hoc admodū: quod si aduertisset Com. non monstra finxisset & huius discipuli magistri sui monstra nō proni adorassent, ut adorāt. sunt in homine vires ut purae quaedā, intelligat quae vis intellect⁹ est, alia quae nō pure intelligit, sed sub umbris, & haec vis cogitativum Aristo. appellat. Fortasse, etenim quādo humana mens credit, aut opinatur vehementer, non syncerā assequitur rerum intelligentiam, sed umbratilem exilemque notionem. Et pulcherrimē Plato huiusmodi notionem specularem pronuntiat, & non rei, sed similitudinis. ut is, qui solis speciem in limpida aqua gurgitibus cernit. Ille non solē sed solis speciem, sic qui opinatur aut credit nondum naturam rei est consequutus, sed rerum quaedam vestigia & imagines. Quod verō, ait & si quid aliud huiusmodi est, aut etiā honorabilius, id est, intellectivum & intellectus, non solum hominibus facultatem intelligendi insinuat esse, sed etiam substantiis separatis, quae honorabiliores sunt ipso homine: quia pure spirituales sunt.

Tex. 30. ¶ Manifestum igitur est, quod eodem modo vna utiq; erit ratio animae & figurae. neque enim ibi figura est praeter triangulum & eas quae consequenter sunt, neque hic anima praeter dictas est. Fiet autem utiq; & in figuris ratio communis, quae conveniet quidem omnibus, propria autē nullius erit figurae. similiter autē, & in dictis animabus. Vnde ridiculum est, querere communem rationem & in his & in alijs, quae nullius erit eorum quae sunt propria ratio, neque secundum propriam & individuum speciem, dimittentes eam quae huiusmodi.

¶ Hic Aristo. se superius prudēter duas tradendo animae definitiones egisse ostēdit, insinuans quoque Platonis reprehensionē, qui idaealis animae definitione cōten-

tus, cuiuslibet speciei animae neglexit definitionem. ¶ Physicus autem utrunque exquirere debet, & communem definitionē in primis tradere, ut quae notiorē habeat traditionem, & post illā proprias indagare: ad quas perquirendas definitio communis est instituta: ut post quā animalis ratio est à dialectico inuenta, in species est declinādum hominis & equi. Reprehensio autē Platonis haec est. Plato ideas non instituit, aut numerorū aut figurarū: quare definitio communis numeri non est unius idaeae, sed omnium numerorum binarij, atque ternarij. Et rursum definitio figurae est terminus quantitatis quae nō est unius figurae exemplaris: sed circuli trianguli &c. ergo anima habebit definitionem non idaealē, sed propriarū specierum. Consequentiam probō: nam eo Plato negabat ideas numeri, & figurae quo haec habebant ordinē prioris, & posterioris: & à binario numeri alij sufficienter colligebantur. Itidemque in figuris ab vna ceterae procreari queunt: quare si haec sensibilem habent causam, & sufficientem, non erat necesse aliā causā idaealem excogitare. Atqui in animabus itidem prioris & posterioris extat ordo: vegetativum enim prius est, quam sensitivum: & hoc quam intellectivum: ut figurarum multangularū, triangulus est prima, deinde quadratū &c. Vnde infert Aristo. ut ergo trigonus in tetragono, ita vegetativum in sensitivo. Sunt autem duae causae quae conferantur animae figuris. Prima est ut figura est ratio vna, seu definitio vna, diffusa in omnes figurarum species: illa enim terminus quantitatis, & in omnes se transfundit figuras: sic definitio animae est communis omnibus animabus quae sunt velut species animae, si univērsali ratione illā cogites. ¶ Altera verō collationis ratio est: in figuris enim ut Boetius ait. in lib. Diui. quae prior est potentia continetur in posteriore, ut triangulus in tetragono: hoc. n. virtute continet triangulos plures. Ita quoque vegetativum minimē est in sensitivo tanquam forma speciei constituens per se, ut est in plantis: sed est tanquam potentia ipsius sensitivi. Itidem de sensitivo dicendum quod sub complexu intellectivi cōprehensum est. Has autem collationis cau-

fas primam & alteram Aristote. non lucidè edocuit sed non est arduum illas ex orationis contextu colligere. Quanquã hæc secunda cum figuris similitudo non *Tetragon⁹* nihil præfert dissimilitudis: nã in quadrato etiam inuenias triãgulum in propria forma & specie, vt quæ hic depicta est figura demonstrat: hoc autem in animabus fallit, quia sensitium in homine non constituit speciem, neq; vegetatiuum: alioqui esset homo plãta, & bestia, & homo, sed tantum sunt hæc, vt animæ intellectiua vires & facultates. At non indote sed argutè satis colliget contra hæc quispiam, virtus nõ operatur nisi in eo, cuius virtus est: separata namq; profusaget nihil: virtus enim magnetis in magnete operatur. Porrò à magnete disclusa, neq; inuenitur neq; inuenta operabitur. Quare si vegetatiuum est virtus sensitui, fieri non potest vt extet citra sensitium & item sensitium est virtus intellectiui, citra hoc vt existet? Atqui Arist. diuersum & sensit & persuasit hoc cap. & superiore vegetatiuum separari posse à sensitio & ab intellectu sensitium. ¶ At verò vera accipit argumentum istud & verissima colligeret, si vegetatiuum tantum esset virtus, vt magnesia virtus. At verò æquiuocam valde hæc gerūt rationem: vegetatiuum enim iam habet generis rationem & diffunditur in omnes species plantarũ, & herbarum, &c. iam habet rationẽ partis, & non totius, vt quando pro sola anima vegetali, & non pro toto viuente supponit, iam potẽtiam, & vim altricis animæ, vel viuentis: significat iam differentiam viuẽtis à non viuente iam verò gradum viuẽtis: & ita animam simul cum potentia in suam significãtiam trahit. Itidem de sensitio. Secũdum quem differendi modũ vegetatiuum quinq; significationibus ditatur & hæc. 3. genera viuentium sub alterna sunt aliquãdo vegetabile, sensibile, & intellectiuum: nam vt vegetabile genus ita & sensitium capitur nonnunq; pro genere & intellectuũ. Quod speciei vocẽ esse solũ forsitan quis contẽdet, non tamẽ rationem generis horret: quia non solum de homine, sed de angelis, qui homine præstãt, vt hic autor est

*Vegetatiui
acceptio va-
ria.*

Aristo. prædicatur: sunt enim angeli substantiæ intellectuales, vt Aristot. physico rum. 8. ex motu sempiterno collegit. Virtus enim corporea sempiterna agitatione orbis voluere non potest, & ante Aristot. Plato angelos spirituales nuncupat substantias, quibus & assensit beatissimus Dionysius. c. 11. cælestis hierarchiæ angelos mirabi distiõne formas ab omnilabe & materiæ consortio seingatas purissimè intelligentiæ esse dicens. ¶ Et secundum hæc cum intellectiuum de angelis atq; hominibus, vt genus prædicetur sic gradus entiu partiemur, vt entia distribuuntur. Primò in viuẽtia, & nõ viuentia. Dein viuẽtia, in sensibilia & nõ sensibilia: dein sensibilia, quæ animalia sunt in ratiõalia, & rationis expertia, dein ratiõalia, quæ modo intelligibilia, in corporalia & pure spiritualia. Quam obrem si secũdum generis rationem hæc tria pendũtur vegetale sensibile & intellectiuum, tria vt diximus genera viuentium sunt. Si secundam verò aduertimus acceptionem tres significant animas vegetalem sensualem & rationalem: secundum verò tertiam acceptionem potentialium quas supra retulimus sunt voces. & hæc diuisio, viuentium aliud vegetabile aliud sensibile, &c. hac sanè acceptione esset totius in suas partes potestatiuas: secundum verò quintam sunt viuentium gradus, per hæc patet argumentum. ¶ Hinc expendas, quã fecus philosophãtur in figuris Arist. atq; Plato. Nam hic contulit animam triangulo quod triangulus ab vno defluens angulo, in duos alios definit: ita & anima à diuina substantia ortum ducens in diuisibilem corporis substantiam labitur: & vt triangulus tribus lineis cõprehensus est, incipiens ab vno puncto: ita anima exoriens à Deo, tribus contẽta est viribus & discurrendi seu ratiocinãdi, sentiẽdi, atq; vegetandi. Verũm Arist. non de anima intellectiua vt Plato solum, sed in vniuersum animas contulit figuris. Cum istis scito græcanicam expositionem longè distare ab hac nostra quam dedimus huic tex. 30. quæ est Latinorum. ¶ Græci verò non de idæis locum exponunt: siquidem figuram aiunt non esse genus, neq; animã. Nam vbi est ratio prioris, & posterioris

*Gradus
tium.*

posterioris non est ratio generis: figura autem descẽdit secũdum rationem prioris, & posterioris in species suas & itidẽ anima. prius vegetatiuo cõuenit quam sensitio. Quare etsi detur vna communis notio figuræ aut animæ, illa nõ significat vnã rem vel naturam: vt, definitio animalis, quæ apud Arist. de genera. animali. cap. 3. est substantia animata sensibilis: significat vnã naturam animalis, sed definitio animæ nõ vnã animã, neq; definitio figuræ vnã figuram, quia nõ datur vna figura, præter alias figuræ: neq; vna anima, præter alias. Verba autem Themistij. cap. 12. huius. 2. hæc sunt. Ea namq; quæ ita inter se habẽt, vt priora hæc posteriora sint illa, quanq; cõmunem aliquam notionem habent, quæ de his dicatur: fieri tamẽ nequit, vt illa aut genus sit, aut natura vna: ita vt sine his intelligi seorsum possit, de quibus indicatur dicitur. Quam obrem huiusmodi definitiones admonitionẽ potiũs quãdam & enumerationem continẽt, quam simplicem & generalem rationem ostendant. hæc ille, cum quo secũdum omnia facit Philoponi Commẽtarius. Et horũ omnium ratio est, propterea, quod animam crediderunt æquiuocam: æquiuoca autem nõ sunt definibilia vna, simpliciq; definitione, & verba Aristot. hoc sapiunt, cum ait nõ est figura præter triangulum, & figuræ consequentes. Item neq; anima præter dictas est, idest, nõ intelligibilis figura vna præter figuræ speciales: neq; anima præter animas particulares. Verũm animal intelligi potest sine speciebus: ergo anima nõ est genus, neq; figura. ¶ Com. autem Commẽtario. 30. animã analogam asseruit, & figuram non vniuocã: quia æquiuoca non habẽt rationem prioris, & posterior. vt canis! enim uero æquiuoca voce fruuntur vna, ratio autem diuersa omnino. Sed animæ habent vnã rationem actus, corporis physici, & organici, &c. Ergo anima analogã est & non multiuoca genus verò vt animal non est analogum: quia nõ est ordo naturæ inter species animalis, vt est inter animas. Nam homo non præsupponitur asino, vt cõstat & sic in aliis speciebus q; si Themistius cum Philopono hoc tantum voluisset analogam esse

rationem animæ, vt Com. propter ordinem prioris & posterioris vtcũq; ferendũ erat etsi ægrè ego tulissem: quippe, analogata ita se habẽt, vt principale analogatum præcipuam cõtineat rationem analogi: cetera verò diminutè cõsequuntur, vt sanũ. primò de aĩali, diminutè de vrina & medicina atque lotio siue vrina quæ sani appellationẽ sequuntur in animal relata cuius est sanitatis primaria ratio. Id quod in hoc animæ negocio non est: quæuis enim anima plenè gaudet & animæ titulo & ratione: est vtique actus corporis physici, & organici & in figuris singulis. Similis quoq; ratio est: definitio enim figuræ non præcipuè tribuẽda est circulo, cæteris aut figuris secundum participationẽ circuli: aut in eundẽ relationem. vt sanum de medicina prædicatur relata in animalis salutẽ. At verò hæc relatio & participatio in figuris non constat, neq; in animalibus: figuræ namque non referuntur in vnã, vt circulum, sublato namq; circulo, trigonus atq; tetragonus verè sunt figuræ, vt sublata anima intellectiua, anima sensitua verè est anima atq; vegetatiua. Ceterum quia sublato vegetatiuo aufertur sensitiuũ, & hoc submoto tollitur intellectiuum, quod apud homines est. Proinde videtur non nihil analogiæ in animabus, vt dixit Commentator. ¶ At verò notandum est ordinem prioris & posterioris alterũ esse inter ea, quibus vna ratio non est vna, nisi secundum quandam proportionem aut relationem. vt est ordo prioris & posterioris inter substantiã, & accidẽs, actum & potentiam, Deum & creaturas, & id genus multa. Alterum verò inter ea, quæ vnã rationem subeunt. æquè plenè & æquè absolutè, vt est ordo in figuris: æquè enim ratio figuræ de triangulo atq; quadrangulo, & de reliquis figuris. prædicatur, æquè dixerim, non quantum ordinis est. quippe triangulus figurarum quæ in rectum protenduntur, prima est. Sed quãtum rationis est, & definitionis figuræ. Similiter dicito in numeris atq; aĩabus. Ordo igitur prioris atq; posterioris, q; primò recẽtus est, ille tollit generis rationem: sanum. n. non est genus ad omnia, quæ appellantur sana, neq; ens genus est ad substantiam, & accidens, potentiam

*Gemina ratio
prio. et po-
sterio.*

potentiam & actum Deum & creaturas: nam esse sani non ex æquo participant vniuersa, quæ sana iudicatur. neq; ipsum esse, æqualiter est in substantia & accidētia, &c. Ordo verò prioris atq; posterioris secundò illatus, non tollit generis rationem: nā ordo hic admittit rationem vnā esse in ordinatis, vt ratio figuræ est vna figuris, & ratio numeri numeris, & ratio animæ animabus. Quapropter si non aliorum, certè mea sententia latina. expositio sancti Thomæ, Aegidij, Pauli, &c. præferenda est Græcicæ. Ex hoc loco q; vniuersalibus insidiantur, vt sunt nominales autores, habēt testimonium, illis fauens qđ supra retulimus: ait enim Aristoteles. Neq; enim figura est præter triangulum & eas quæ consequēter sunt ergo vniuersalia nullum profus habent esse in rebus, quanquam parata est respōsio, locum hunc intelligendum esse de idæis. *Vnde ridiculum est querere communem rationem.* Id est, in doctrinis ridēdus est, qui genera exquirat & communia cōsiderat neglectis propriis speciebus. Itidem ridendus, qui propriam vni aut alteri speciei definitionem inuestigat, neglecto communi, quo communicant species, vt supra exposuimus. ¶ Sed iā postquā longiusculā in elucidādo Arist. sermone traximus morā contexturā sermonis breuib; attingamus. Inquit igitur. *Manifestum &c.* Id est, definitio animæ atq; figuræ similes sunt. Etenim ratio figuræ non est alicuius idæalis figuræ, sed figurarū, quæ sunt apud nos, vt triāguli, qui est prima recti linearum figura, & aliarū quæ post triangulum consequūtur, vt quadratum pentagonus &c. *fiat autem.* vtiq; construe re licet definitionem communem figuræ quæ velut generis sit, omnibus figuris communis propria nulli, vt figura est terminus quantitatis. Itidem vna est definitio communis animæ actus primus. &c. ridiculum igitur idæarum definitiones querere, vt animæ idæalis & animarum specialium, vt animæ vegetatiuæ & sensitiuæ, &c. definitiones contemnere, & in his. Id est, ridiculum est in negotio animæ querere communia, & propria despicere. Verū in alteris, id est, in quacunq; alia scientiæ inquisitione fatuitatis erit cōmunes definitiones exquirere & pro-

prias rerum naturas ignorare. Nam communis definitio nullius inferiorum propria est ratio: neq; exhibetur secundum propriam, & indiuiduā speciē, id est, specialissimā. *Tali definitione omiſsa.* Id est, omitendo definitiones, quæ singularū sunt specierum, quæ liquent omnia.

¶ Similiter autē se habēt ei quod de figuris, & quæ circa animā sunt. Text. 1. semper enim in eo quod est consequenter, est potentia quod prius est, & in figuris & in animatis, vt in tetragono quidem, trigonū est, in sensitiuo autem, vegetatiuum. Quare secundum vnumquodq; querendum, quænam sit vniuscuiusq; anima. vt quæ plantæ, & quæ hominis, aut bestię. Propter quam autem causam consequēter sic se habent, considerandum est. Sine enim vegetatiuo, sensitiuum non est, à sensitiuo autem, separatū vegetatiuum in plantis. Iterum autem sine tactiuo quidem, aliorum sensuum nullus est. tactus aurem, sine aliis est. multa enim animalium, neq; visum, neq; auditū habent, neq; odoris sensum.

¶ Vt conueniant figuræ atq; animæ late persequuti sumus, ideo ab ampliori repetitione supersedendū est. Cætera quoq; huius textus priora intelligenti perspicua erunt, & nostro Commentario egēt nihil.

¶ Et sensitiuorum, alia quidem habent secundum locum motiuum alia vero non habent. deniq; autē & postremum, ratiotinationem & intelligētiam. quib; enim inest ratiotinatio, corruptibiliū, his & reliqua omnia. quibus autem Text. 2. illorum

illorū vnūquodq; , non omnibus ratiocinatio. sed quibusdā quidē, neq; imaginatio, alia autē, hac sola viuūt. De speculatiuo autē intellectu alia rō est. Quod igitur quæ de horū vnoquoq; ratio, hæc propriissima & de aīa, manifestū est.

¶ Quod supradixerat cogitatiū modò vocat ratiocinatiū: ait enim hominib; competit ratio, quā Græcè vocat logimon, quibus & reliqua oīa, hoc est enim quod ait, quib; inest ratiotinatio corruptibiliū, his & reliqua omnia, id est, sensitiuum & vegetatiuum. Aduertēdum autem in hoc textu est, variā esse lectiōnē huius Latini interpretis à greca veritate: hic enim legit. *Denique autē & postremū ratiocinationem & intelligentiam,* Græca tamen lectio sic habet *postremū autem & minimum ratiocinationem & Dianæam.* Quam cogitationē poteris vertere aut intelligētiam. In quem sanè modū legit Philoponus. Quorum verborum hic sensus est. viuentium gradus sunt. Primus vegetalium, alter sensibiliū, tertius progressiuorum, quartus qui postremus est, rationalium. Hic est sanè vltimus & minimus, quantitate, seu multitudine. Nam hominum numerus non est ita numerosus, vt reliquorum viuentium omnium, quāquam autem minimus est multitudine, est tamen nobilissimus, & potestate & dignitate princeps, vt Arist. lib. 2. de partibus cap. 10. dixit, & plures habet vires anima intellectiua, cæteris animabus. Nam hæc gradus viuentium omnes consequitur & illis vt instrumentis aut potentiis gaudet, & vt Themistius ait in animā ratiocinationem progressa natura mortalis receptui canit, neq; procedit vltra. Hic autem Paraphrastes particulam minimum etiam prætermisit: ratiocinatiuum verò intellectu humanū præfert, vt vi discursiua pollet imitatus est Platonem in Timæo Aristoteli. in re hac: ille enim vim discursiuam potētiam dixit esse animæ ratiocinatio, homini ergo & ratiocinandi vis adest, & intelligētia sine discursu, vt quādo intelligit quodlibet esse aut nō esse, & alia scientiarum proloquia. Plantis

autem, brutis perfectis, & imperfectis ratiocinatio non est, quibusdam autē neq; imaginatio. Hęc ratio ambigua est: nam si relatiuum referat animalia, falsam conuincemus ex prioribus. Dixerat enim Aristoteles, quæ habent sensum, habent appetitum, & quæ appetitum imaginationem: appetitus enim est desiderium absentis, qđ imaginatione comprehenditur: vt ergo constabunt quæ modò, inquit, quibusdam animalibus non inesse imaginationē Themistius propter hoc de animantibus & non de animalibus, Aristotelicā intellexit orationem? Philoponus dubius est quid velit. Latini facile rem indicant de imaginatione perfecta subaudiēda esse verba Aristotelis, quanquam mihi dura est horum expositio, credunt enim imaginationem indeterminatam aut imperfectam moueri solummodo in præsentia rei, id qđ ego difficile dixerim. Nā si imaginatio est, absentis est: & nō præsentis erit tamē posthac locus huic rei discutiendæ. Quanquam nihil detrimenti philosophia ferret neq; iura ei; solueret aliquis, si diceret in animalculis illis imperfectis esse imaginationem de re absente, imperfectā vel abstractiuam notionē, vt in musca & ape, & id genus. Etenim sensibile præsens illis speciem imprimit: hęc autē absente sensibili, cur aliquanto tēpore non retineatur, nō video. sicq; imaginatio hęc nō est presentis sed absentis, quanquā obscura & exilis & breuicula durationis, quæ imaginatio mouet muscas & apes, vt querant sibi relicta domicilia. At verò, motus horum vagus est, neq; certū habet scopū: quia abtractiua notio infirma est, Ego nō dubito in hoc genere imperfectorū, quæ se mouent, vt sunt insecta animalia (de quibus superius cōmeminim;) imaginationem esse absentium: alioqui vt mouentur? & falsam esse nostratium philosophiam imaginationem hanc exilem asseuerantem, esse præsentis rei. At qualis imaginatio sit animalium, quæ locum non mutant (quæ Zoophita supra appellauimus) maioris vtiq; est negotij. De qua tamen crediderim imaginationem esse absentis quāquam obscurissime. Et quod me, vt meæ opinioni præstem fidem, cogit aperiam. etenim postquam Iuniores car-pūtur philo- marina

Conextura
huius loci.

marina spongia (esto hæc exempli gratia) comederit, se comedisse delectatur aut se bibisse aut se dormissem, vt in reb⁹ naturæ amicissimis ergo absentis habet notionem & ab intuitiuis ingenerabit quas dixim⁹ abstractiuas. Quod si facclamas ergo poterunt mutare locum si absentis fruuntur imaginatione, collectio est exilis quia loci absentis nusquam notionem habuerunt, quia humi sunt defixæ. **R**eliqua expendamus. Alia autem sunt animalia, quæ sola imaginatione viuunt: bestię enim sola reguntur & ducuntur imaginatione: exceptio autem hæc sensus externos & alios non tollit: imaginatio. n. à sensibus excitatur. Sed sensus est sola imaginatione. i. nō intellectu aut ratione. Porro excutere modo, si bruta discunt an non, non arbitror in præsentia necessarium. Sed quando opportuna se dederit occasio. *De speculatio autem intellectu alia ratio est.* Paraphrastes Themistius rotundè intellexit intellectum speculatiuum, quē ipse mentem appellat nō esse animæ potentiam, aut partem, sed substantia quæ dā intelligitur longè præclarior, melior, puchrior, quę tamen in naturam inferiorem ignobilioremq; se inserta receptaq; sit: quantæ tamen sit veritatis sermo hic, tertius liber ostēdet & non nihil in capite hoc de hac re attigimus. Sufficiat modo Arist. locū hanc subire intelligētiam speculatiuum intellectum esse alterius rationis, quia contemplatiua mens plus est metaphysici, q̄ physici: vt enim contemplatiua est, à materia separatur: & hæc mens contemplatiua, finis physici negocij & in metaphysicū remittitur. **N**on tñ inde, vt probè adnotat Philoponus credit aliquis de mēte diuina inseruisse Aristotelem sermonem, eamq; dixerit alterius esse rationis: mens nāq; diuina theologo est, non physici. Sed de mente humana sermo est hic, quæ vt actiua est, habet actiones à corpore inseparabiles, vt texere, ædificare: vt autem contemplatiua est, habet actionem, quæ contemplatio est, à corpore secundum se separabilem. **C**ōtemplatio enim vt talis est, corpore non eget: ideo ait alterius rationis est, mens contemplatiua, q̄ ceteræ animæ potentia. *Quod igitur qua de horum vno quoque ratio. Idest inter definitiones animæ ea acco-*

modatior est, quæ singulis animabus propriissima est, q̄ ea quæ cōmuni & promiscua ratione in omnes referebatur. Et patet quid velit, definitionem illā actus corporis physici & organici esse nō exactam: quæ tamen absoluitur & completur definitione postrema, quæ erat, quæ primò viuuntur sentitur, &c. q̄ si ambæ definitiones in vnam confluant; tertiam, hæc erit absolutissima virtute totam demonstrationem comprehendens vt Arist. meminit posteriorū primo tex. Comment. 23. Et erit hæc actus primus corporis physici & organici potētia vitam habentis, quo primò viuimus sentimus progredimur & intelligimus. Est autem enarrati loci contextura hæc. Prædixerat Arist. vt gradus inuicem abiungantur prior gradus à posteriori vt vegetatiuum in plantis à sensitiuo. Itemq; sensitiuum secundum tactum ab aliis sensibus femouetur, tactus quippe sine visu auditu, &c. est in spongiis videlicet marinis & id genus aliis. Post hæc subdit *Sensitiuorum autem.* Idest gradus viuentium, qui est animalium habet differentias: nam quædam animalia motu progressiuo nō sunt potita, sed instar plantarum imobiliter adiecta sunt loco, vt cōcharū & spōgiarum genus: alia vero locum demutāt, vt bruta perfectiora. Sunt verò alia quæ postremò numerata gradu priorib⁹ gaudent omnibus, vt homines. *Sunt huiusmodi aliud* quod propter Platonicos demones dictum credas. Nam illos animalia Plato affirmabat de qua re in. 3. libro *quibus enim* quod dicit tale est in animalib⁹ corruptibilibus, vt homines sunt collectio firma est, habet rationē: ergo & sensum, & motum, & vegetalem vitam. non tamen habet rationem etiam si alia habeāt cætera animalia, & quædam animalia imaginatione orbantur non omni, vt exposuimus: sed perfecta. Alia verò hac sola viuunt, id est, vitam suam regunt ducti sola imaginatione, vt bruta perfecta, quę imaginatione ducuntur sola, non cōsilio rationis in operibus, quę exercent. Quod sequitur noua non est referendum expositione: quia apertum satis fecimus hætenus de cap. 3. Commentario. Quo expleto, solennem disputationem de distinctione potētiarum huc ad calcem

cem vocare animusest. Quæ etiam si plura ex metaphysicorū officina admisceat. porro huic loco est admodum accommodata, quando de numero viriū animæ multus est habitus sermo, boniq; lector horum cōsulet, si paululum fuderim in disserendo sermonē memineritq; quod necessarium est, prolixum non esse. Quia ergo, quæ de potentis animæ diximus ad viuum exponi nequeunt nisi acris ea mordeat disputatio non ab re me facturum arbitror, si solennem disputationem vt dixi, in medium producam.

si animæ potentia ab ipsa anima secernantur re, an ratione.

Dubitatio gravissima de potentis anima.

Væ questio etsi interim dissimulanda esset, erat enim metaphysici pensū hæc edisserere: verum quia locus hic Aristoteles inculcat non pauca atque conuoluit quæ naturalis philosophi scire interest. Hac ratione tractanda in præsentia atq; agēda res, quod si pugnae litescq; quas consertissimas habet vtraq; factio super re ista ad plenū, & ad amussim essent hic transcribendæ, heu quis posset? aut quæ sufficerēt chartæ? multa. n. sunt quæ affirmationi suffragantur, potentias distinguere, ab anima & multa, quę refragantur: quæ profus distinctionem realem potētiarum ab aia extrudunt. hanc ergo instituamus disputationem exprefam. Num potentia animæ ab ipsa secernantur & qua secretionē? vtrum sint anima ipsa idem quod visus, auditus, & anima alitrix, idē quod vis alēdi augēdi, &c. & anima intellectiua idem quod mens atq; voluntas nunquid, hæc vniuersa nō idem, sed res sunt diuersę, an si idem secundum naturam rationis discrimen duntaxat admittant? vetusta sanè huius dubij tractatio. Platonicus Plotinus intellectum substantia diuersum ab anima credit animāq; & intellectum & corpus hæc sanè tria diuersa secundum naturam, hominem componere, & multis celebribus philosophis Aristotele. esse placitum in sententia habent intellectum nō esse animam rationalem, sed esse substantiam separatam hominem de foris contingēs, & absoluens: vt Theophrastus Alexander, Auerroes, vt peripateticum dogma

Vetustorum placita.

creditum habuerunt: cum quibus Gregorius Nissenus in. 1. libro de homine. c. 1. communem habet opinionem Aristotele. sic sensisse. Aliorum factio etiā vetusta intellectū eiusdem substantiæ cum anima rationali vnde intellectū vt hæc vnitatē significarent voce græca *ἡγεμονικόν* appellabāt vt Gregorius loco illato meminit. Iam verò vetustā quæstionem non uis agamus argumentis. Et primum partem hanc contēdamus postremā, animā & vires suas vnum scdm substantiam esse. Etenim potētia. 9. meta. est operādi principium videlicet actiua. tex. 17. anima autem est principium viuendi, & sentiendi, &c. ergo anima est potētia vel potentia ipsa. **S**ecundo materia per seipsam est suscipiens formas: & nō per aliquod accidens, nam si potentia materiæ esset accidens, iam ante substantiam esset accidens & esset prior accidentalis forma, q̄ substantialis id quod pugnat cum Aristotele. qui substantiam ait esse priorem accidentibus, & natura, & tempore, & ratione. 7. meta. tex. 27. ergo anima nō per aliqua accidentia, sed per suam propriā essentiam vitæ opera exercebit. **T**ertio aia est qua primò viuimus, sentimus, &c. sed si potentia essent accidentia re diuersa ab animæ substantia, iam tūc esset, qua primò viueremus & sentiremus. Nā anima per potentiarum ministerium illa opera præstabit: non ergo ipsa est qua, primò viuuntur quia p aliud viuimus nēpè per potentias. **R**ursum si potentia vegetatiua, sensitiua, & intellectiua, in homine realiter distinguuntur: aut quia homo totidem animas habet, id quod, vt à vera philosophia abhorrens, supra exposuimus, aut esset: quia habent diuersas operationes. Hoc autem nō colligit validè realē diuersitatē: siquidem potentia vna habet operationes diuersas: vnus namque intellectus opinatur, & is ipse scit, & conclusiones, & intelligit principia, quæ sunt mentis distantia opera, voluntas vna & amat, & odit. Sensus vnus visus videt alba, & nigra: & gustus vnus dulcia, & amara: potentia vegetandi & alit, & auget & generat: potentia motiua, & sursum se agit & deorsum & in aliis simili modo. Aut hæc distinctio potentiarū querēda est ab obiectis.

Argu. 2.

Argu. 3.

Argu. 4.

Sed

Themistij opinio de intellectu specula.

Loci enarrati context.

Sed neq; hoc: nam potentia alrix & gustus, re diuersa sunt: at habent idem obiectum alimentum, vt hic Arist. insinuat, & sensus cōmunis in diuersa obiecta fertur in visibilia, audibilia, & sensibilia omnia qui tamen vnus est. ¶ Adde si obiecta spectas in potentijs distinguendis, quæ ergo potentie habent obiectum vnum, & erunt eiusdem speciei? Visus ergo equi & hominis sub eadē specie a tota visus comprehenditur. Quam autem hoc sit falsum ad manum est colligere: nam anima hominis, & bruti, sunt essentia longè distātes, vt ergo habebunt potentias eiusdem rationis? Et interpres Arist. Auerroes. i. de anima Com. 53. mēbra ait equi, & cerui specie differunt: quia animæ differunt & 2. de anima Cōmen. 60. idem insinuat. Quid quod obiectum est extrinsecum potentijs, vt color visui: erit ergo distinctio hæc per extrinsecam, quam modo non quærimus: sed intrinsecam & essentialēm potētiarum distinctionem, aut idētitatem, quam & cū aīa & secū inuicē habent. ¶ Accedit quoq; istis priorē aīa esse potētiam quā sit obiectum: ergo potentia distinguēda potius per animā quā per rationem obiecti: siquidē obiectum remotum est ab aīa essentia distinctio verò nō per remota est quærenda sed propinqua. ¶ Et demum subiectum accidētia distinguit: potentie autem sunt accidentia quædam, non ergo obiecto: sed subiecto, quod est anima, distinguuntur & Arist. hoc lib. 2. tex. 42. generatiuam & augmentatiuam credit eadē, ergo æqua ratio est de omnibus. ¶ Cum sentientibus partem diuersam facit, q̄ Arist. scripsit capite isto vegetatiuum esse in sensitiuo in potentia, vt triangulus in quadrato. Id autē quod in alio est, ab illo distinguitur, potentie autem sunt in anima: distinguuntur igitur realiter ab ipsa. ¶ Præter hæc, anima est substantia, potentie autem sunt qualitates sub specie qualitatis, quæ est naturalis potentia, comprehensæ. Substantia & qualitas nō sunt res vna sed diuersæ, igitur. ¶ Rursum sexto libro Ethicorum Arist. cap. i. clara voce sonat, partes animæ esse diuersas ab anima & mutuo differre: ait enim alteram esse vim sciendi, alteram verò opinādi, seu consultan-

di, aut rationem subducendi quam ratiocinatiuam philosophi dicūt: quippe hæc habent obiecta re ipsa diuersa: illa enim quæ sciendi vis est, necessaria versat, quæ aliter quā habent, se habere non possunt. Hęc autem ratiocinandi vis nō necessaria, sed variabilia pro loco & tēpore. Verum si hæc duæ vires anime intellectiue essent eadē, & inuicem essent idē: nā quæ vni idē, sibi idē atq; eodem argumento probabis sensitiuas vires eadē nō esse animæ sensitiuæ, essent enim sibi eadē visus, auditus, olfactus, gustus, cōmunis sensus, & imaginatio, quod fieri non potest. ¶ Sub hæc anima est totum quoddam potestatiuum, vt Boëtius tradidit in libello diuisionum, ergo vt totū integrale ad partes integrales, ita totum potestatiuum ad potentias suas: at verò totū integrale partibus suis nō idē, ergo & totum potestatiuum distinguitur à potestatibus suis, quæ sunt veluti partes eius. Quare cū anima sit totum potestatiuum & vires eius sunt partes eius, aīa distinguetur à viribus suis. ¶ Eisdem accedat, ea quæ habent ordinem realem re distin-

4. Collectio

5. Collectio

6. Collectio

Quæstio

lucio.

quām

quām vt habeat incidendi potentiā quā nō adispiscitur, nisi quæ diximus haberet. Iam verò potentie anime sunt gratia finis: etenim propter operationes obeūdas anima prædita est viribus, & deniq; potentia omnis propter actum est metaphysicorum. 9. tex. 15. Quapropter quælibet potentia eam sortita est specie, eoq; modo temperata est, quo actui exercendo necessarium erat. Secundum ergo diuersitatem actuum & operationū diuersę itidem erunt potentie: vt alia est potentia incisiua ferræ, alia est potentia scribēdi calami. At qui cū operatio terminetur in obiectum, est enim operatio gratia obiecti: nam visio terminatur in colorem. Vnde colligitur actum speciem mēdicato accipere ab obiecto physicorum 5. tex. & Comment. 4. motus speciem accipit à termino, ad quem. In obiectis aut latitat grandis varietas, quæ imponit im prudentibus. Altera quidem est secundum naturam, vt variant color, sapor, & sonus. Altera verò est secundum diuersam rationem, vt variant bonum atque verum. Alia est ratio boni, quæ est appetibile alia veri quæ est adæquatio cū intellectu. In potentijs rursum est magna diuersitas, quædam enim sunt quæ versant determinata obiecta, vt visus colorem, auditus sonum. Et demū omnes vires sensitive determinatę sunt, quia feruntur in determinatum obiectum idest corporeum. Sensus enim corpora sensibilia non transcendit. Hęc autem sensibilia corpora considerantur & secundum, quod conueniunt in natura sensibilitatis aut secundum, quod differūt iuxta diuersas sensibilibus affectiones. Vnde quædam vires sunt sensitivæ, quæ feruntur in sensibile secundum rationem generālē sensibilibus vt communis sensus & imaginatio quorum posterior habebitur sermo: quæ vires & si in totam naturam sensibilitatis diffundantur, sunt tamē vires sensitivæ organo affixæ: decretum enim habēt obiectū corpus sensibile. Sunt & aliæ vires, quæ non in totum sensibile se fundūt sed in certum atq; præscriptū sensibilibus genus, vt visus in colores, auditus in sonos, & id genus, quæ secundum naturam obiectorum sortiūtur organorum qualitātē: & tēperaturā. Vires autē intellectu-

les intellectus atq; voluntas quia non habent determinata obiecta, sed in totam naturam feruntur sunt etiam in determinatē, non tamen affiguntur organo, sed sunt quasi infinite. Intellectus enim est quasi omnia intelligibilia, & voluntas est quasi omnia appetibilia. Siquidem omnia & appetere potest. Primam iam statuamus conclusionem, diuersitas obiectorum secundum naturam potentias sensitivas specie distinguit, vt color atque sapor, visus & gustus & itidē in alijs sensibus. Secunda cōclusio. Hęc naturæ diuersitas non semper colligit specie potentias distingui, etenim album, & nigrum visum non distingunt, calidum & frigidum tactum non separant. Tertia conclusio. Diuersæ potentie sæpe idem secundum naturam habent obiectum: et enim nutritiua potentia & sensus tactus alimentum versant, vt obiectum, & eiusdem naturæ est vtrobique. Nam alimentū vt alimentum, est frigidum, humidum calidum, atque siccum, hoc est quod sibi accipit plantarum potentia nutritiua, & animalis sensus cupit, vt Aristoteles hoc capite nos docuit. At verò nutriendi vis & sentiendi, vis specie seiungūtur: & eodem obiecto secundum naturam fruuntur. Et rursum potentia hæc nutritiua, & potentia generandi atq; augendi alimentum idem secundum naturam tractant tametsi diuersæ sint. Præterea intellectus agens, atq; passiuus idē intelligibile spectant, & voluntas & intellectus idem ens secundum naturam, etiam si diuersę sint potentie: id enim quod intellectus intelligit voluntas appetere potest. Quarta.

1. conclusio.

2. conclusio.

3. conclusio.

4. conclusio.

M tra

Pars quæst. diuersa agitur.

2. Collectio.

3. Collectio.

Scotum censura, ea quæ primum tradidimus in huius quæstionis vestibulo, quando illam decernere cepimus, satis indicat & sequentia indicabunt verius. Nam ferri non potest nec aures peripateticæ sustinebunt, quod ibidem pergens docet Scotus, obiecta potius distinctione assequi à potentijs: quam contra, quia nepe visus est talis naturæ, ideo est alterius obiecti, quam auditus. Aristo. autem clamat diuersum potetias per actus & actus per obiecta tanquam per causas primas secerni, vt post hæc elucidabitur. Cæterum conclusionem hanc exponamus. Vt sensus tactus alia ratione se refert in alimentum, atque potentia nutritiua. Hæc enim trahit alimentum non sub ratione, qua sentit illud sibi commodum, sed solum secundum naturalem convenientiam & inclinationem. Sensus verò nutrimentum affectat, secundum rationem, qua nutrimentum est sibi sensibile conueniens, quare sibi noxia respuit. Itidem potentia nutritiua in nutrimentum se refert, vt quod esse seruando necessarium est, augendi verò potentia alio respectu capit nutrimentum sub ratione quanti vt inquam ad perfectum incrementum se promouere gestit, demum potentia generandi nutrimento vitur, vt speciei multiplicande opportunum est. Sunt ergo diuersæ rationes, quæ in eadem alimenti naturam aduertuntur. Et singula harum rationum est finis potetia, quapropter nihil mireris, si ratio diuersa, diuersam potentiam colligat. Quinta conclusio. Diuersus actus diuersam facit potentiam. hæc conclusio multiplicem habet intelligentiam, neque enim simpliciter illa vera est. Paulus Venetus in summa philosophiæ quæstione quadam in libros de anima, actus credit extrinsecè distinguere potetias, non intrinsecè. Nam actus est potetia extrinsecus, & non est eius differentia substantialis. Rursum addit negatiuè ab actibus sortiri potetias diuersitatem non tam affirmatiuè. Neque enim si quis colligat actus, a, & actus, b, differunt: ergo potetia differunt colligit sufficenter. Vna enim potentia multos parit actus longe inuicem discrepantes, vt visus, & album videt, & nigrum & sensus communis & phantasia. Multa, imò in omnia sensibilia feruntur

& circa omnia diuersas assequuntur actiones. Et intellectus & ratiocinatur, & intelligit: quæ sunt operationes diuersæ. At verò, si per negationem res hæc agatur, idonea erit collectio, a, actus est à potetia hac & non potest ab alia, vt visio est à visu, & non est ab auditu, neque fieri poterit, vt auditus illam præstet: igitur visus & auditus differunt. Præter hæc, & obiecta ait distinguere potetias extrinsecè, de qua re nos infra disputabimus. At verò ego crediderim magis esse de peripatetica schola, actus affirmatiuè diuersas colligere potetias, In cuius rei gratiam Diuini Thomæ producimus in quæst. de veritate quæstione. 15. articulo. 2. respondentem argumen. 12. & verba ipsius transcribam immixta tamen nostra explanatione. Ad. 13. inquit, dicendum sicut Auicena ait. 6. naturalium diuersitas actuum quandoque indicat diuersitatem potetiarum quandoque non: quinq; enim modis in actibus animæ diuersitas inueniri potest. Vno modo secundum fortitudinem & debilitatem sicut opinari & credere, opinari enim est fides quædam remissa & debilis, verum credere est fides fortior vt Aristoteles in. 4. Topicorum cap. 5. fidem definiens illam esse vehementem opinionem. Est sanè vocabulum fidei multiplex. Iam fidem diuinam, quam Paulus in Epistola, quæ Hebræis misit magnificis laudat vocibus, & definiens ait, est fides rerum sperandarum substantia, argumentum non apparentium indicatæ Epistolæ cap. 11. De qua fide sermonem hic non sumus habituri. Est item fides apud rhetores, quæ faciunt demonstrationes: aut exempla, aut enthymemata autore Arist. 1. rhetor. c. 2. Atqui nos in præsentia fidem capimus pro intesa opinione, vt indicatus ex libro topicorum locus admoebat. Alio modo, secundum velocitatem & tarditatem sicut currere & moueri: nam currere, motus velox est ambulare autem motus tardior. Tertio modo, sicut secundum habitum & priuationem, vt quiescere & moueri: quiescere est velut actus permanens, mouere actus transiens. Quarto modo, secundum comparationem ad contraria eiusdem generis, vt sentire album, & nigrum. Quinto modo, vt quando est actus diuersorum generum, vt apprehende

Actio enim melius sunt diuersæ.

Quid veteres philosophi de qua.

re & mouere vel sentire sonum & colorum. Diuersitas primi & secundi modi, diuersitatem potetia non indicat, quia sic oportet tot esse potetias animæ distinctas quot gradus fortitudinis, & debilitatis & velocitatis & tarditatis inueniuntur in actibus: id quod augeret potetias in infinitos numeros: nam gradus intensio nis & velocitatis augeri citra mensuram possunt. Similiter etiam neque diuersitas 2. & 4. modorum cum eiusdem potetia sit comparare, oppositum vtrique. Et vt contra ria sub vna assequuntur scientia tradente peripatetico. 8. physicorum tex. 7. sic prope modum vna quoque est potentia, quæ contrarias, aut contrariorum nata est sensationes excipere, vt visus visionem alborum, & nigrorum, & auditus grauium, & acutorum. Est siquidem materia vna exceptrix contrariorum, vt. 4. physicorum tex. 84. demonstrat, vt calidum & frigidum eidem corpori corruptibili vicissim nata sunt contingere. Iam verò potetia saltem cognitiua est, vt materia, quæ sensio num est susceptaculum. Non ergo actionum ista contrarietas diuersam esse colliget potetiam. Vna est igitur quinti modi diuersitas iam recensita, quæ hoc colliget, diuersas (inquam) esse potetias, aut potetiarum diuersitatem, vt dicamus actus diuersos genere, qui in ratione obiecti non conueniunt, hæc ad mentem S. Thomæ & Auicena. Fuit autem vetusta philosophorum sententia (quæ Pythagoræa creditur) quæ nulla distinctione, aut moderationis libramine secundum diuersas operationes potetiarum dimeticbatur diuersitatem vt numero operationum, numerus potetiarum æquaretur, vt meminit Albertus in summa de homine. Sed ridenda est hominum horum opinio nisi aliud, sub verborum cortice tegat quæ externa verborum facies præferat. Cæterum si externum prætextum obseruas duntaxat, nihil stultius horum placitum, numerare animæ vires & rerum aliorum potestates secundum numerum functionum. Erit igitur visus hominis alius qui alba, alius qui nigra, quæ ridenda est philosophia, vt esset ridendus qui aliam medicinam diceret sani, & aliam ægri: quandoquidem non solum in viuentibus visus vnus multipliciter videt, sed non viuentia secun-

dum vnâ potetiam variè operatur, vt celum lumine mirabiliter & vario supra modum opere, circa inferiora hæc se gerit de qua re aliam. Sic ergo, si actus diuersi sint genere. i. habeant in obiectis diuersas quas rationes obiectiuas vocant diuersas affirmatiuè non negatione ostendunt potetias quia (vt diximus) est potentia gratia actus, & hic est vt finis potetia & finium vt finium diuersitas, potetiarum & actionum arguunt esse diuersitatem vt Arist. ethico. 5. c. 2. in remoris facile docet finem dicens esse causam speciei actionum, vt is qui furatur, vt fornicetur fornicarius est. Quare etsi intellectus habet varios actus & longè diuersos isti tamen conueniunt in ratione obiecti intelligibilis. Sunt enim entis, vt est intelligibile, quæ ratio se fundit in omnes actiones mentis, & sensus communis, etiam si varia spectet sensibilia, tamen illa spectat, sub ratione communi sensibilis. Quare actus varietas huiusmodi non distinguit sensum communem. Visus verò & auditus, &c. hæc habent diuersam speciem actus, vt albi & nigri: visus acuti & grauis auditus. Verum tamen visus fertur, in album, non vt album, sed vt sub visibilis ambitu contingitur. Cum autem sub hoc visibilis ambitu contraria sint constituta ideo illorum actuum varietas potetiam non variat itidem de acuto & graui, quæ sub coercetur calidum & frigidum sub tangibili quia vna potetia causa præmissa contrariorum est. Quod autem. 2. loco aiebat Paulus, non infringo actum distinguere potetiam extrinsecè: nam actus est causa finalis potetia. 2. cæli tex. 17. vnumquodque Aristo docuit propter suam operationem esse institutum &c. Dion. libro de celesti hierarchia ca. 11. vniuersas creaturas tribus esse præditas dotibus Deo autore, & essentia, & potetia & operatione ait. Hoc haud dubium quod Arist. ait insinuans esse potetiam gratia actionis: idcirco creatura habet substantiam, qua sulsa subsistit. Habet præter hæc potestatem, qua potens est in opus faciendum, & ne temere sit potens, actionem habet. Vides vt actio est omnium finis. At causa finalis est extrinseca rei diffinienda, nisi quod huic nostræ doctrinae oppedit verbum Arist. primo de cælo tex. 16. qui ait potetias

Euerit Paulus.

definiendas per suos fines postremos id est potentia per vltimum suum actū definiēda venit, vt potētia motiua, quæ cētum absoluit stadia, per cētum stadia est definienda, non per motum in. 50. stadia. Quod si actus vltimus, vt is qui finis postremus potentiae est, definit potentiam, cōnexio non imbecilla erit, actus esse potentiae intrinsecos? ¶ Familiares D. Thomae nolunt cum Caiet. prima parte quaestio. 77. art. 3. actus esse simpliciter extrinsecos potētis. Quibus suffragatur locus dudum à me indicatus. Ego tamen sine trepidatione illud non concederē. Scio enim causam finalem esse causam extrinsecā: & extra essentiam speciei quod verò de finiat actus potentiam, definitio illa per extrinseca est, non per intrinseca, quando vnum relatiuum per correllatiuum diffinitur etsi deficiant à corrollariis actus & potentia. Nam potentia & actus non sunt correllatiua, vt in prohemio exp. suimus, verum hæc quaestio vocis est controuersia, & non rei. Ideo mittenda: contendunt enim eo finē vtrūque; intrinsecū, quæ definit, ea quæ sunt ad finē & si ita fuso dixerint sermone finem intrinsecum donandum illis. Ceterum reuera finis, vt finis, nusquam intrinsecus est rei physicae. Quare neque actus est intraneus potentiae, & neque sectio est substantia terræ & quod hinc falicia obtrusit ingenia est non discreuisse inter actum, & ordinem in actum. Actus sanē extra potentiam & non de substantia eius est, vt visio nō de substantia est visus. Porro ordo in visionem intranea est visui. Hunc autem quia nequimus exprimere ordinē nisi actus quoque; mentionē faciamus, hac causa Aristot. dixit actum definire potentiam. Sic quoque; Aristotelis morale documentum Ethic. cap. 2. lib. 5. finis est, qui largitur speciem, subaudiendum est secundum priorem censuram, nō quod ipse finis, qui causa extrinseca est sit substantia ipsius actus, sed ordo in finē: hic qui dem est de substantia actus. Et quale quale hoc fuerit quod modo diximus nō modo dicam prædictorum suppedabit intelligentiam. Idemque; philosophandum tibi erit de obiecto: quod versat potentia, nam obiectum est terminus potentie postremus. Sunt enim potētiae gratia actū

& isti gratia obiectorum. Obiectum igitur extrinsecum est potētiae. At ordo in obiectum intrinsecus est vt etiam si color extrinsecus visui. At verò ordinē & habitudinē in colores extrinseca visui quæ dicet? Et D. Tho. 1. parte summæ. quaestio. 77. ar. 3. probè affirmat obiectum esse causam extrinsecam actus. At verò obiectū definit actum: quia est principium vel finis actus: aduertit enim geminā esse potentiam, & passiuam, vt sensitiua vires, visus, auditus, & hoc genus: & aliā actiuā, vt vis alatrix, aut auatrix, &c. Obiectū si conferas passiuus, est principium & efficiens causa, per principium rectè hoc loco effectricē causam subintellexit. Nam color est qui mouet visum: est. n. sentire passio quædam à sensibili, si verò obiectum in potentias secundi generis comparatur, est obiectum finis & non principium. Nam finis auatricis est quātum perfectū quod viuēs per accretionem sibi conciliat. Iā ergo quæ ob causam etsi definitur, actus per obiectū itidem concedet actū extrinsecum potentiae, quia effectus potentiae est. ¶ Hic aduertat obiter obiecta etiam passiuarum sunt finis potentiarum, quia visio coloris est in gratiam visus. Vibimus enim vt visibilia cōprehēdamus, vt Deus finis nostri intellectus, qui tamen inter passiuas cōnumeratur potētias, est enim intelligere quoddam pati. Item alimentum agit in vim altricem, vt mox ostendemus. Idcirco intellige hæc D. Tho. verba hoc modo, in obiectis potentiarum passiuarum plus ostenditur ratio principij, quā finis. Itē cōtra in actiuis. ¶ Grandior esset replicatio in ea re quā diximus varietatem finium variare, potentias. ait aliquis, num materia variatur propter formas? non sanē & tamen materia habet in finē formas. 2. physicorum tex. 16. Atqui cum vna sit materia vniuersarum formarum capax: non erit diuersitas finium sufficiens, quæ indicet potentiarum diuersitatem. Nam forma est materiae finis & actus eius, qui & si varius, & multiplex: materia vna est. ¶ Respondetur, si firma esset quorundā sententia materiam primā non suscipere formas elementorum, nisi prius affecta sit primis qualitibus quarum affectio hoc materiae donat habilitatem videlicet

videlicet elementarijs excipiendis formis, & istarum commixtio potētiam concedit materiae in formas mixtorū, id quod sibi colligunt ex Auerro. 12. meta. Comment. 11. & 3. cæli. 67. propta esset implexi argumenti huius solutio secundum diuersarum qualitatum affectionem habere itidem materiam dicerem potētias diuersas ad formas diuersas. Et quanquam materia vna concedatur secundum essentiam, tamen habet qualitates varias, quæ sunt illi perinde atque; si haberet diuersas potētias. ¶ Ego tamen huic non do fidem ita modò vt nunquam, sed ipsam materiam sentio esse in potentia ad formas elementorum non affectā qualitibus, sed nudam ad sensum quem prætulimus supra. Quapropter dicamus materiam aliam primam, aliam propriam esse tradente Aristot. 8. libro pri. philo. tex. 11. aliam ait esse materiam generalem omnium aliam propriam singulis rebus, vt phlegmatis dulcia. Quæ propria est variatur secundum actus, & finis diuersitatem. Vnde & locus indicatus demonstrat alia est materia quæ phlegmatis, alia cholerae, hæc. n. habet amara in materia, illud verò vinctuosa & dulcia, vt propriam amat materiam. Et alia est materia anime corpus id est physicum, & organicum. Et alia aliorum mixtorum, quanquam vt aliquando diximus, hæc materia commodiū subiectum appelleretur: quam materia: vt Themistius inquādā ad physicē digressionem cum Simplicio & alijs sapit. Materia verò prima geminam habet notionē. Prima est, si illā cogites vt es quod dā informe. Secunda est, vt est in potētia ad formas quò enim ipsa est informis eò habilis est quæ formas omnes suscipiat, vt colligit Plato in Timæo. Hæc autē potētia materiae non est aliqua qualitas, aut materiae affectio aliqua quia adhuc secundum postremam notionem informis est & contemplatur, sed est relatio quædam rationis in actus formarum vel in formas ipsas, quod relationis genus aptitudinale appellitant nostrates dialectici: relatio autem hæc varia est secundum varietatem terminorum: nam forma est materiae terminus. Et quanquam hæc solutio extenuet motam quaestionē & colorem habeat Cōmentatoris Auerr.

verbo. 1. phys. Comm. 70. Potentia (inquit) nō est de substantia materiae: ergo potētia materiae poterit esse multiplex & si materia sit vna, verius tamen indico potētiam materiae non esse relationē. At qui ni fallit me mea sententia, est quasi quædā qualitas essentialis materiae, quæ differt à forma. Itaque non per relationē sed per se ipsam materia est in potentia; & quāquam variæ sint formæ, quæ sunt materiae actus, tamē diuersi actus substantiales nō faciūt materiā diuersā, vt actiones accidentales potētias, vt visio & auditio variant visum & auditum, &c. materia enim est alterius modi potentia quam anime potēstates: quæ accidentariae sunt: illa verò substantia formæ capax ideoque; subiectiua est potentia hac ergo ratione actus diuersus illam non variat, ¶ Hæc ergo esto censura nostra propositionis illius, actus distinguunt potētias. Actus subintelligas accidentales nō substantiales. & etiam. S. Tho. illam temperauit propositionem. 1. p. summæ Theo. quaestio. 77. arti. 1. Com. autem sermo alibi est edisserendus. In præsentia autē ille locus absoluitur Comm. fuisse in sententia qualitates primas afficere primū materiam, vt idonea fit, quæ elementarias formas in suum vocet gremiū, vt nullis hoc est in confessio sic Auerroem sensisse. Quod si vera sentiunt, potētia materiae non est de substantia eius. Quadoquidē calor frigus humor & siccitas quæ sunt materiae potētiae ad formas elementarias, non sunt de substantia materiae: Hæc enim est substantia, illa verò sunt accidentariae formæ. Sed quidquid sit de glosemate isto, falsū indico calorē & frigus esse potētias materiae, essent enim passiuæ potētiae id quod nusquam extat apud Aristot. Sexta conclusio sic habet, quæ prioribus illata sunt, obiecti videlicet diuersitatē diuersas reddere potētias, etsi sufficiēter diuersas ratione, & ingenere potētiae, indicet potētias esse diuersas: non tamen irrefragabiliter conclusiones illæ conuincunt potētias esse diuersas re. Hoc probò, namque; si potētiae adeo est obiecti varia ratio, vt potētiae realiter distinguantur, cur non valebit tantūdem, vt animas faciat diuersas? Itidem de actibus colligas. Nunc autem

Caieta. expēditur.

D. Tho. expm.

Quæ sit materiae potētia.

6. Conclusio.

anima vna in homine in omnia opera se fundit, et si genere discrepantia qualia sunt intelligere & sentire, generare & alere. In vniuersa obiecta rursum tendit, quã libet etiam vt obiecta discrepēt, in intelligibilia sensibilia atq; incibum atq; potum. Vt ergo hæc tanta atq; multiplex distinctionis pompa, obiectorum varietas & actuum differentia, solum euincūt in anima rationali diuersas rationes. Alia enim ratione est anima vegetalis, alia sensualis, alia deniq; intellectiua, æquo quoq; currat oportet pede & obiectorum distinctio relata in potētias. Nã si euaseris potētias, esse principia operandi nõ aĩe, eoq; vehemētius vrgētur potētiae diuersitas diuersis obiectis & actibus quã animę, habes reclamātem Aristot. animam esse principium operandi. Et reuera aptior est sermo aĩa intelligit per potētiam quam si dixeris potētia intelligit: & cōmodiũs dicemus ignem calefacere, quã quod calor calefaciat, vt operatio potius artificij & primo motori accōmodanda est quã instrumentũ. Et recte Themistius dixit potētias vt animę satellites esse. c. 12. Paraphrase. Quod si primarius vitalium functionũ artifex: qui anima est tam diuersa instrumentorum, (quę sunt animę vires) nõ variatur multitudine sed vna est anima quę multis illis & omnigenis instrumentis vitur, vt vi alendi, generandi, sentiendi, intelligēdi: est porro multiplex secundum rationem. Quid quod ipse animę vires multitudine & varietate rationum obiectiuarum non variantur, vt sint diuersæ secundum rē, sed sola rationis arguatur diuersitas? Hęc accipe, non vt credas, me sentire potētias, nullam assequi realem differentiam ab anima, & inter se ipsas, hoc in præsentia nõ asserimus, quia post hæc quid dēre hac ferat ingeniũ proferemus. Sed hoc solum nunc contendimus rationes differentes obiectorum non demonstrare indissolubili argumento potentiarum realem differentiam, sed vnice colligit eam quę secundum rationem est, diuersitatem, neq; locus ille cui D. Thom. insistens multum sibi fidit. 9. meta. tex. 13. & 12. met. tex. 26. actus & potētia sunt in eodem genere, potētias ab anima re ipsa separat. Nam et si demus, potētiam

quã in actum per se ordinatur, esse reponendam in eodem prædicamento cum actu, vt Capreolus in. 1. Sententiarum. d. 3. Aristot. verba decreuit exponenda, sint sanē illa, at verò nõ quid ignoramus quędam esse in genus accidentis inferenda, quę non secundum esse nature sunt accidentia, sed secundum propriam illarũ rationem, quam dialecticus considerat de genere accidentis esse pronũtiamus. Ego certē & cum multis hoc sapio figuram esse re ipsa idem quantitati, quę tamen duo, habent diuersa genera nam si figuram in prædicamento qualitatis collocamus. Relationē itidem eãdem cum re quę refertur (credo) numerum quoq; cum rebus numeratis: & positionem cū substantia, quę ponitur, vt sessionē eandem sedenti, & stationem stanti, et si prædicamēta horum variant. Quo vtiq; modo, dicerem potētias secundum rationem significandi, atq; prædicandi, esse qualitates & accidentia: vt actiones ipsas: visio, enim & auditio, & ceteræ notiões qualitates sunt, quanquam ipsæ potētiae secundum esse physicum si liberentur & non secundum esse dialecticum sunt idem cum anima, cuius dicuntur potētiae. Et quid potētia generandi, augescendi, alendi, hæc potētiae num sunt in eodem genere cum actibus: nõ sanē. Generatio enim & actio atq; nutritio sunt in prædicamento actionis, non qualitatis. Verũ prænominatæ animę vires vt ceteræ vires animę sunt in prædicamento qualitatis, non ergo illud inuiolata obseruantia obseruandum documentũ potētiam & actus esse ab eodem genere comprehensa. Neq; est quod dicatur altricem potētiam auētricem, & c. non esse per se ordinatas ad actiones suas, cū reuera hæ animę vires sint actiue, & vires actiue actionem habēt in necessariũ scopum. ¶ Com. autem Auerroes. 12. meta. tex. 26. propositionem: potētia & actus sunt in eodem genere expressit duo esse principia in quouis prædicamento dicens & potētia & actus. Nam quodlibet ait, est aliquando in potētia, & aliquando in actu. Itaque hæc duo vniuersa prædicamenta circũt vt esse in potētia substantiam, & esse actu, sunt in prædicamento substantiæ. Et hæc duo, esse in prædicamento

Expenditur locus Aristot. actus & potētia in eodem genere sunt.

mento qualitatis, esse albedinem in potētia, & esse albedinem actu. Neq; hæc commentatio est solius Com. sed longo ante ipsum æuo Alexander eundē locũ Aristot. 12. meta. tex. 26. actum & potētiam esse in omnibus generibus, & omnium principia suggessit sensum eundem cū Arabe: res. f. omnes iam esse in potētia, iã verò in actu. Et quę actu modo, erūt in potētia: & quę in potētia, erunt in actu: vt humor qui in vite est vinum potētia, & quod vinum actu est acetum potētia est. Nõ est ergo propositio illa accipienda ad sensum, quę multi accipiunt, quę falsi credunt esse Aristot. germanum potētia. f. ordinata per se in actũ est in eodem genere cum actu. Id quod à veritate abhorre peripatetica, ostendimus. Ceterum de actu & potētia in proœmio plura satis edisseruimus. ¶ Septima conclusio. Probabile est mihi potētias omnes tam actiuas quã passiuas, esse diuersas re ab ipsa anima, & non solum ratione differentiam habere. Vocitant porro philosophi altricem & auētricem & generatricem vegetalis animę vires actiuas: nam nihil recipiunt ab obiectis. Id est, potu & nutrimento: quibus suã operam impendunt. Agunt sanē in nutrimentum & hac ratione actiuas illas appellāt. Vires autē apprehensiuas, vt sensus, atq; mētis, eò passiuas quò hæ ab obiecto suscipiant rerum, similitudines quanquam re ista oculatius expensa altricis animę vires etiam patiuntur ab obiecto, alimēto, id est, nõ potētia nutritiua ab alimentorum actione flaccescit tandem & agendo repatitur: vt ferra quę secando exeditur. Cuius quoq; doctrinæ Auic. subscribit lib. 1. cap. 15. fen. 2. doctri. 2. alimētum tradens agere in vinēs, & secundum qualitates primas, calidum frigidum, & c. quę vt experientia testis esto culatus, satis agūt in corpora nostra vt calidis cibarijs incallescim⁹, & humidis humectamur. & c. rursum cibaria agūt, inq; ille, ratione materiæ, vt lactuca, quę comesta sanguinem frigidum comedentis efficit: & demum agunt ratione substantiæ. Et vocat substantiam specificam proprietatem, quę in cibarijs, quibusdam in est, veluti vires corroborandi cordis, aut capitis, & c. Iam ergo si alimenta variē agunt in viuētia,

cur has vires, quas diximus, solēniter vocēt nostrates, philosophi actiuas nescio, sunt actiuæ verum etiam dixerim passiuas. Nam inde viuētibus mors impendit, quòd vires animę in alimēta operantes, absumuntur paulatim donec lassatam occumbant. Placuit tamen philosophorum, turbæ recentiorum & vetustorum actiuas illas fortassis nuncupare, & actio illarum sentiatur vehemētius, quã passio. Cōtra in viribus apprehensiuis. ¶ Porro vt ad institutum redeat sermo, vniuersæ istæ animę vires re secernuntur, id quod suaforijs argumētis, quia demonstratoria desideramus indicari poterit: in physicis enim animatis, elemētis atq; mistis, has vires secerni à rebus ipsis constat. Color enim atq; siccitas frigiditas, & liquor, vires sunt elementorũ: quę nõ sunt substantia elementorum, & lapillorum vires quasdam lapidarij tradunt in magnete in adamante, in carbūculo, quę non sunt lapillorum substantia: quando & magnes allijs oblitus vt Comm. tradidit vim deponit neferrũ trahat. Neq; lux solis sol est, neq; celi influētia est celi: ergo neq; visus est aĩa videns, neque auditus est anima audiens, & c. Neq; mihi pensulatē dixisse vidētur, qui nihil verentur cōfiteri animam esse auditum, visum, gustum, olfactum, intellectum, appetitum, ne multiplicent res sine causa, vt Gregorius colligit in. 2. Sentent. d. 16. Marfilius in. 1. Sentent. q. 7. art. 7. & Alber. Saxo. in hoc. 2. & aliorũ nõ modica, 1. ratio. turba & confectariam debent ad hæc cōfiteri sententiam visum esse auditum, & auditum, esse gustum, & voluntatem esse mentem: nam si potētia animæ nõ sunt inuicem diuersæ, neq; secum rei habebunt differentiam, quia quę vni idē & sibi idē, quo velut principio syllogismorum nexus, constans est. Si, a, est, b, & c, est, a, c, est, b. ¶ Et rursum quod est, absurdius, & philosophas aures magis offendens, sensum sequitur esse intellectũ & intellectionē esse sensationem. Id quod ipsi non inficiantur spernentes Aristot. voces secundo de animo tex. 152. Et nescio quibus confictis cōmentis ipsum commentātes omnes notitias sensuales istas in anima intellectiua locant, nulloque modo in confortiũ subiecti pro notionē

2. ratio.

bus sensitivis excipiendis corpus vocantes. ¶ Quare & corpore vita defecto in peius, isti proficiscentes cōcedunt intellectuam animam secum reportare auditū, gustū, olfactū, & id genus vires omnes. Sed quia corpus vivum vita iā orbatum est, non est anima tunc potens videre, neque audire. Vnde fateatur oportet ociosas habere potentias. Porro autē etsi certō esse persuasus animam esse suas potentias nusquam probare potuissē sermonem hunc esse verum, sensus est intellectus, est auditus gustus, aut gustus est visus: quia differentia rationis fat est, vt hęc mutuō dese negētur. Neq; hoc est in dogmate peripatetico insolēs. Scimus. n. apud Aristo. 3. phys. actionem non esse passionem: illi tamen vna operatio est actio & passio solo ratiōis intervallo differens. Iam ergo mens atq; voluntas habent obiecta, vt obiecta discrepantia, auditus gustus, itidem sensus mensque obiectis summo opere distant. Quæ uniuersa si non realem certē secundum rationē differentiam præstant. ¶ Ne ergo hoc genus monstra quæ hætenus currenēte calamo collegimus, quispiā imprudēs aut fingere ometur aut concedere prouocetur, vt quidā, quos citabamus. Ego. n. monstra duxerim quæ retuli vel visū esse auditum, vel mentem esse sensum, id quod vicio vertitur & Platoni & Democrito, vt supernus demonstrabat sermo. Nam quanquam ferri vt cunq; possit intellectum esse voluntatem: at quis queat horrēdam, ferre philosophiā sensus quinque; idem sunt & si vnus sunt, cur quinque; traduntur? Aut illud, anima exonerata corporis sarcina, potētias sensitivas actu habet: habet auditum & non est potens audire, absurdescit igitur? visū, habet & non potens videre: lippit igitur aīa post corporis mortem? & id genus alia, quæ coguntur fateri qui dixerunt animam intellectiuam esse vires omnes suas, vt prænominati sapiunt auctores. Quam ob causam ne pessime huic philosophiæ incētia offeramus tam male sapiendi, credamus probabilē esse potentiarum realem differentiam, quam & inuicē gerunt & cum ipsa anima admittunt. Prefertim viri theologia clarissimi vt: S. Tho. Durandus D. Bona. & alij realem diuersitatem

potētiarum ab anima certō, crediderūt. ¶ Verū Durandus, altricis animæ vires excepit, quas easdem docuit esse animæ vegetali, ceteras distinxit. d. 3. r. Sen. par. 2. q. 2 & est consensus. B. Bona. in. 1. d. 3. sectio. 2. Quo loco tribus verbis in dicabimus quid, voluerit. Alterum est vegetalis animæ vires idem esse, quod substantia animæ. Argumento colligit: nam anima hæc nutriendo viuens formam substantialem in materia nutrimenti, vt panis aut aliorum imprimat, sed substantiā non potest virtus accidentalis producere, ergo potentia nutriendi non est accidentaria virtus sed vis hæc alēdi est ipsa anima alrix. Decoētio quidem cibi, à calore est natiuo: verū carnis generatio ab anima est solūm. Alterum est, vires alias apprehensivas re esse differentes, ab anima vtique; sensiva sensuales, & ab intellectuā, intellectuāles cum appetitu: hæ enim vires sunt animæ affectiones: & ab essentia animæ egrediuntur. Postrema sentētia eius est, huiusmodi vires & si non sunt animæ essentia, tamē non sunt accidentia, subintelligit separabilia. Vt ergo propria affectio rei non est accidens commune sed proprium eōq; mediū tenet inter substantiam & accidens. Sic philosophatur sanctus hic de virib; animæ. Non ergo potētia animæ sunt accidentia hæc vulgata, quæ dimoueri queunt à subiecto, vt albedo ab homine. Neq; substantia sunt animæ, sed propriæ eiusdem affectiones. ¶ Durandus autē rem istam auxit maiori probationum copia D. Bona. placitum cōtendens persuadere. Prima est, motus fundamentum habet super stabili, & quieto: sed animæ operationes sunt variabiles, vt sentire, intelligere & appetere: ergo tantus operationū fluxus erit in quieto aliquo consistens. Hoc autem est potentia animæ: vt dealbatio & denigratio super quantitate substantiæ, vt stabili accidente, suę fluxibilitatis habent fundamentū. Secūda probatio est: Anima suapte natura indifferens est ad intelligendū volendū, sentiendum: ergo sunt danda illi accidentia, quæ ipsam accommodent & determinent ad hoc vel illud actionis genus, vt per sensū quo sentiat, per intellectum quo intelligat, & ad petitum, quo affectet. Tertia probatio. Poten-

D. Bona. penditur.

Potentia separatur aīa illæsa, vt in cæco qui eō cæcus, quō amisit principiū vidēdi. Et quæ inuicē diuelli queūt, & mutuā admittūt separationē, non sunt idem re: ergo si animæ vires abolētur, vt visus in cæcis, auditus in surdis, anima intacta, se cernūtur hæc. Quarta probatio, quædam potētia aīa sunt organica, alia non: ergo non sunt idē anima, & eius potētia. ¶ Verum has & alias rationes quas Scotus ex Aegidio Roma. acceptas refert in. 2. Sent. dist. 16. q. vnica. indicans Com. 1. lib. de anima. Com. 92. Cuius verba sunt, Anima partitur in potentias, vt pomū in colorem, odorē, & saporē. Hæc autē tria re sunt seiūta. Rursum istæ vires aīa autore Simplicio super prædica. quali. sunt in secūda specie qualitatis: anima autē substantia est. Adde istis, aliud est esse rei & aliud operatio, vt esse calidū & calefacere: ergo similiter aliud essētia, aliud potētia. Nam vt esse ad operationē, ita ad essentiā. Legēdus Aegidi; quo. 3. q. 10. Has verō cōnexiones alterius factiōis patronus credēs cū Scoto potētias esse animā, non multi duceret pēs, quas ipse loco citato soluit. Ego tamē soluere non cogor, quia in sentētiam, quā recipio non nihil fauoris & gratiæ cōferunt etiā si indissolubili non sunt plexæ nexu. Quāobrē argumentis Durandi faciendū est satis. Primō satis physice respōderet, qui diceret accidens secundum peripateticū sensum substantiam producere posse. Arist. n. 8. physico. in principio, motū calī vitalē tradidit: qui rebus istis inferioribus vitam distribuat. Quare ipsa potētia alēdi, si accidens est, poterit generare carnē, & ossa. Quid quod, vt prædiximus aīa ipsa per vim generatricē generat, vt artifex p instrumenta, & artis machinamēta fabricat? & Themistius. 2. de aīa ad tex. 50. & alibi non semel ita tradidit: anima, ait, duobus instrumentis vtitur, & cōiūcto, vt potētia & separato, vt calore. Et exēplo productō re patefecit, vt naua gubernat nauē clauo, & manu: & clauus instrumentum separatum est, quia non est naucleri pars: manus verō coniunctum. Qui locus impense fauet. D. Tho. & secum sapiētibus in dogmate isto. Secūdo verō argu. respōdemus, argumētū iaculū in autorē retorquentes: nam augmentatio motus est: er-

go habet accidens stabile, & potentiam differētem ab aīa, cui ininitatur eius varietas. Id quod ipse negat. Augmentatio verō, ita est aīa motus, vt sensio, & intellectio, vt supra iā prædiximus. Durandus autē negat potētiam auctricem esse diuersam ab aīa altrice, & suo se gladio perimit. Id quod liquidius aperietur, quando augmentationem esse propriē animæ motum cōstiterit. In quē lapidem Durand; quoq; impegit. Quid q, si stabile quærit motus animæ receptaculū, quo illius motus exerceatur, nonne satis est anima in operationū suarū stabilimētum? quæ stabilior longē est, quā accidentariæ vires, quæ per se subsistere nequeūt: nisi animæ fulcimēto contineantur. ¶ Tertio respōdebit, aīam esse indifferētē, in uniuersam operationū multitudinē. Hæc autē determinatio non est per accidentarias vires, sed ab obiectis: nāq; & potētia etiam indifferens est ad actum hūc, aut illum: vt intellectus, quem quasi infinitam esse animæ vim hac quæstione cōvincebam? Si ergo Durandi fabrica stat, oportebit intellectū per aliam vim esse terminandum. & Themistius doctē rē istam aduertit. 1. de anima. c. 25. geminum tradēs esse animæ motū, & ad ipsam, & ab ipsa: ad ipsam ab obiecto: & ab ipsa est, quando iam anima speciebus rerū imbuta, in res ipsas egreditur, cognoscēdo ea, quorum feruat similitudines. Obiectū igitur est quod animæ indifferētiam tollit, non potentia. Et si quod aliud argumētum exegerit, principiū postulat. Quarto argum. Resp. cū Arist. 1. de aīa text. 65. Seni si detur iuuenilis oculus, æquē videbit atq; iuuenis. Dices sanē potentiam visuam non labascere in senē, sed organū visus labefactari. Conficitur etenim ætate humor ocularis, ille cristallinus, & tunicæ quæ oculū obmuniūt rugantur. & hic loc; facit cū Scoto, q aīa & potētiarum suarū non credit differētiam realem. 2. Sent. dist. 16. Sic ergo diceret aīam esse visum, non simpliciter, ne aīa quæ est in pede, etiā sit visus in pede, sed vt portiūculā corporis visioni meditandæ accommodā naturæ opa sibi aptat. Postremo argu. dic. Potētias aīæ quæsdā esse organicas, vt sensitivæ: quippe aīa sentire non poterit, nisi organo corporeo vtatur, mens verō est non

3. Argu. solutio.

Themistius.

Argu. 4. solutio.

Scoti placitū vt est intelligendum.

Postremo argu. solutio.

Diluitur Durandi argu.

2. Argu. solutio.

organica potentia, q̄ intelligere organi opera non eget, etiam si anima sit & ipse sensus & intellectus secundū rem ipsam, quanquā sensus anima dicatur non simpliciter, sed eō sensus, q̄ cōnexionem habet cū instrumentis corporis: intellectus verò quatenus in sua actione instrumenta respuit. Quapropter illa p̄positio sensus est intellectus, aut illa, visus est auditus, & quæ sunt id genus propositiones, reiiciendæ sunt, vt à sensu peripatetico lōgè abhorrentes, vt superior sermo satis docuit. Iam verò vt in clausulam proluxa hæc disputatio ducatur, quod postremo dicendū mihi est, nullam istarum factionum conuincētibus argumētis rem suafisse. Quare nihil indignū philosophiæ grauitate diceret, qui planè pronuntiaffet hoc genus disputationis problema esse: ne tamē pendulum & ambiguū relinquam lectorem, mihi semper magis arrisit animæ vires, re ipsa seiungi à substantia animæ. Inquā sentētiam lego Platōnem in Timæo in hæc verba. Mentem quidē (subaudi opifex Deus) animæ: animam verò corpori dedit. Et iuuat me, in hæc Platōnis intelligētiam id quod Marsilius Ficinus in cōpendio Timæi Platō. dixit, quatuor enumeratorum à Platōne vt intellectus anima, intelligētia, vis nature seminaria, intellectū & animam substantias esse: intelligentiam verò & seminariam vim qualitates. Conducunt præter hæc vniuersa quæ colligimus in huius quæstionis partem oppositā, & si Aristoteli. liquidò hanc quæstionē non excussit, eam tamen in numero quæstionū numeratam legimus in proœmio. D. Tho. 1. part. q. 77. art. 1. multis contendit hanc quam præscripsimus sententiam colligere. Etenim Aristoteli dixit actū & potentiam esse in eodē genere. Atqui locus hic neruis non abundat, vt colligat: nā ex Auerroë & Alex. illius loci germanum protulimus sensum. Postremò collegit si anima esset sua potentia, esset aīa actui semper vitali incubens. At verò nonnunquā ab actu secundo cessatur, vt quando per quietem somni otīū potentijs à proprijs functionibus naturæ beneficio conceditur. Antecedēs colligit: nam ipsa anima est actus primus: quod si anima est ipse intellectus exēpli gratia iam intellectus

est actus, si actus est, nō ergo in potentia est anima, vt intelligat, sed est semper in actu intelligēdi, vt in actu viuēdi. Atqui hæc collectio si excutitur cōtinuò obijciemus, animam ab actu alēdi nunquam quiescere. Iam ergo vis altrix est eadem quæ anima vel certè de hac vi argumentum non colligit. Et multi & grauisimi ab actu nutritionis animā cessare nunquā crediderunt, vt prædiximus cap. 1. & rursum etiam si cōcedamus, altricē ab actu nutriendi, qui nutritio est, vacare non nunquā, salua vita: argumētum nō firmam præfert cōnexionem. Demus animā esse potentiam, non continuò conficitur: igitur anima semper est in actu intelligēdi aut sentiēdi: etenim actus sentiēdi, aut intelligēdi, non solū ab anima proficiscitur, sed ab obiecto extraneo, quod anima secū non gerit: sed de foris sibi offertur: notio. n. rerum ab obiecto & potentia proficiscitur. Quāobrem etiam si anima sit sua vis, nō subinde erit semper incumbens functioni. Deus autem, quia suam essentiam propriā habet sibi in obiectū, est in actu semper intelligēdi atq; volēdi: quod nobis accidere nequit, quibus obiecta mutuari necessariū est. Sed fortassis. D. Tho. neruofam credidit cōnexionē suā: quia censebat si intellectus est ipsa anima est, ergo actus & non egebit obiecto extraneo vt notionē assequatur, sed huius rationis. S. Tho. vires amplius nō experiamur: sufficiat ipsum credidisse animæ vires nō esse animā ipsam, sed esse proprias (quas dicūt animæ passionēs) vnde non sunt accidētia vt albedo & nigredo quæ absunt & adsunt subiecto seruato, non sunt substantia, sed medium tenent locum. Id quod eius coeternus. S. Bonaventura similiter sapiebat. Argumēta autem nulla crediderim sufficiente demonstratione non mathematica, sed vt poscūt materiæ vires alterutrā partē colligere posse. Prioribus igitur argumētis faciamus satis. Primo respondetur, animam esse principium operationis, sed primum sanè, & non proximum: hæc enim ratio est potētia, proximæ spectare operationem vt scitè. D. Thomas dixit 1. Sententiarum distinct. 45. artic. 3. ad. 2. anima enim quoniam anima est in actum secundum non fertur, sed eō est anima,

quo

quo corpori præstat esse substantiale, in actum verò secundum refertur per potentias suas: inesse verò vitale p̄ semetipsam quæ cū vita sit vitale præstat esse, & hoc sumulatq; in corpore est. Quapropter Aristoteli non dixit aīam esse proximū, sed primum: vnde operatio secūda est quidē finis aīæ: quia aīa principū illius est, & si nō proximū saltē primū: generationis itaq; substantialis ipsa est terminus sed ipsius est finis altera operatio, alioquin hæc definitio principū viuēdi & sentiēdi &c. prima nō esset nisi per causam finalem, id est, operationem exhiberetur. Causa etenim finalis prima causarum est. Quæ vt planiora sint, animam cōsidera, & vt forma & vt efficiens causa. Secundum priorem considerationem aīa non est gratia operationis, sed esse substantialis quæ elargitur materiæ: vt aut ipsa est causa efficiens, gratia operatiōis est. Quo sanè modo illam vocauit Aristoteli principium operandi: etenim principij nomen proprius causæ efficiēti tribuitur. 5. meta. in prin. principū est quod primo habet esse, sed causarum omniū, quæ prima habet esse reale, est efficiens causa, ideo huic est valde propriū esse principium, etiā si ceteræ causæ principia dicātur: vt ergo anima principū est, causa efficiēs est: & quæ vnaqueq; res est gratia operationis subinde & aīa huius gratia erit, operationes autem quia per seipsam nō præstat, præstat per administratorias vires. Hinc planè intelliges quid voluerit. D. Tho. 1. parte sum. theo. q. 77. art. 1. quo loco, inquit, essentiam aīæ nō spectare operationem seu actū secundum, id quod eatenus intelliges, quatenus anima est forma non vt causa efficiens, ne Aristotelice definitio ni obstemus. Argumētum. 2. in quæstionis discussione solutum est, aduertat tñ materiæ potētiam etiā Platōne tradente in Thimeo eandē esse materiæ: cuius verba sunt. Siquidem ex propria potētia recedit nunquā. Sermo est de materia prima. Argum. 3. priora soluūt: est enim anima prima ratio vitæ, seu vitalium operationum: non tamen proxima, aliud est primum, aliud est proximum. Vires autem animæ eo operātur quò stabilitæ sunt in essentia animæ, eō valentes sunt ad operandum. Quarto quod causam quærit diuer-

sitatis huius aīæ, & viriū suarū, dixerim causam nullam perēptoriam esse, causas verò alias reddidimus in quæstione hac. Argum. 4. prin. solutio. Quod autem argumētum inculcat, si visus hominis & visus equi sunt eiusdem speciei, ambigua res est quæ cōtrouertit multi. Sed si vera sunt quæ de ratione obiectorum aduertimus, nihil dubij restat quærenti, sed planè cōcederē esse eiusdem speciei: quia obiectum quod est visibile eandem habet rationem, & ad hominem & ad bruta. Et nihil mirum est, si ad aīas speciei diuersas, quæ sunt & anima hominis, & anima equi, potētia eiusdem speciei sequantur, quanquā vt admonuit. D. Boëtius in libello diuisio. potētia anime ipsam animam esse colligit, cuius est potentia: potentia autem sensitua non colligit animam esse intellectiua vt bruta in dicant: quapropter potētia sensuales, quæ hominis sunt, non sunt hæc potētia anime intellectiua, si exacta regulanda. Hæc aduertenda. Boëtij amplectēda est, sed sunt potētia aīæ intellectiua, vt ipsa est sublimes quodammodo sensitua, & hoc argumentū enervat. Nō latet me Albertū Magnū in sūma de homine. q. 22. in numero quæstionum, sensisse potentias nutriendi & augēdi & generādi, quæ in homine & in plātis sunt specie differre, quippe nutrimentum plantarum quæ iam illis est simile lignū est, in proxima potētia saltē, nutrimentum autem quod est nutriens animalia, est caro aut simile carni, quæ ergo obiectum specie differt ideo & potētia vegetalis aīæ in animalibus nedum in homine differunt à potentijs plantarum, hoc autem quale sit disputabitur infra, quando de incrementis viuētium agetur. Quinto responsum satis est, quādo superius dicebatur actū distinguere potētiam, & si ille extrinsec⁹ sit. Sexto respondetur potētiam, quātum ad esse reale suum actū præcedere. At verò in ratione potētia actus est pedisequa. 9. metaphysi. tex. 13. Postremo argumēto respondetur potētias animæ, & vt accidētia & vt potētias esse contemplandas si vt accidentia distinguuntur per subiecta, qui in os accidentium est. In duobus. n. subiectis plura numero accidentia esse est necessariū: at vt potētia sunt nō ab aīa à cuius essentia egrediūtur, sed ab obiectis hauriūt differentiam,

Plato. de di-
sin. poten.

Expenditur
5. Tho.

2. Animæ
consideratio

Argum. 2.
prin. solutio.

Argum. 3.
prin. solutio.

Argum. 6. so-
lutio.

Postremo ar-
gu. solutio.

rentiam, & hastenus de quaestione hac: nam locus postremus in. c. 4. aperietur.

CAP. III.

Altriciis animæ vires exequitur, vt sit vnica corporis causa tradit, de principio alendi vetustum errorem commemorat.

Text. 33.

Necessarium autem est eum qui de his perscrutatione facturus est, accipere vnūquodq; eorum quid est: postea sic de attinentibus inuestigare. Si autem oportet dicere quid vnumquodq; ipsorum, vt quid intellectiuum, aut vegetatiuum: prius adhuc dicendum quid sit intelligere, & quid sentire. priores enim potentijs, actus & operationes, secundum rationem sunt. ¶ Proximo cap. denarravit quoto numero sint habendæ potentiæ. iam verò proprius potentiæ tractatum aggrediens, quid singulæ potentiæ sint ostendit. Et quia sæpe vtens traditione illa. 9. libri metaph. tex. 33. & 13. actum esse priorem potentia secundum rationem, & obiectum esse prius actu: potentia enim per actum definitur, vt visus est vis per quã videntur colores. Et rursus visio per obiectum definitur: visio enim si definiatur hoc pacto definiatur, est visibilis cõprehensio. Hac ratione hic ordo est statuentus, vt in primis de obiectis, quã de actibus: & de istis antequam de potentijs, & de istis priusquam de attinentibus ad potentias, vt sunt organa & operandi modus, atq; organorum affectio. ¶ At verò obiecta summam collecta sunt alimentum vegetans, sensibile: & intelligibile. Priorem autē sibi præripit locum vegetans alimentum, quã cætera, quod hoc genus obiecti est natura prius & vniuersalius, eòq; notius cæteris: nutrimentum enim competit animalibus cunctis, atq; plantis: tamen cætera obiecta non sunt tantæ amplitudinis. ¶ Dubium primum,

quid hic & in metaphi. velit loco illato actum esse priorem potentijs, secundum rationem? Et res patula est, per rationem definitionem subintelligendam, vt ipse Arist. 9. metaph. tex. 13. exposuit. At verò Philoponus per rationem ordinem doctrinæ voluit: quippe actus, quo ad nos notiores sunt, potentijs, vt effectus efficiente & causatum, quam causa ipsa. In quem sensum, & Commen. & Paulus, & alij actum notiosem quantum ad quia est, aut quod est: non tamen quantum ad propter quid est, senserunt: sed vt iam admonimus, actus est finalis causa potentiæ, & item est effectus potentiæ nam causæ sunt sibi inuicem causæ. 2. phys. Quapropter actus non solum quo ad nos, sed secundum naturam suam, vt est causa finalis potētis, est potentia prior. Opulentiū autem hæc prosequuti sumus cap. proximo. ¶ Aduertas autem Themistiū etiam credidisse actus esse secundum naturam suam minus notos potentijs suis, vnde proficiscuntur: nobis autem apertiores. Id quod facile intelligere poteris, si cogites actum, vt est effectus potentiæ, esse ignotiosem secundum naturam, quam sit potentia: non tamen vt finis est, per attinentia autem (quæ hic ab Arist. dicuntur) potentiæ gratiæ, vt Themistiū. c. 13. para. huius secundi & Philoponus accidentia per se potentiæ subaudiunt. Primum igitur obiectum, dein actus, dein potētia, postremo accidētia per se potētia rû, excutiēda, quæadmodum conducunt inuestigandæ essentiæ potētiarum. Docuerat enim supra Arist. accidentia magnam partem cõferre ad cognoscendum, quod quid est: quod verò ait Arist. prius de intelligibili, quã de intellectu, non videtur ab ipso obseruatum in tertio de anima. Verum hoc suo explicabitur loco, & superius non nihil de hac re attigimus: sed vberius proprius demonstrabit locus. Decorum enim doctrina seruabit suum si singula proprijs agat locis. Et nihil est quod autorū ingenia vehemētius commēdet, quã si docti, & apte vniuersa tradiderint, in proprias sedes singula, quæ tractanda veniunt, remittentes.

Dubium primum circalite Arist.

¶ Quare, primum de alimento & generatione dicendum est. Tex. 34.

tiua enim anima, & alijs inest, & prima & maximè communis potentia est animæ, secundum quam inest ipsum viuere omnibus. Cuius sunt opera generare, & alimentum uti. naturalissimum enim operum quæ in viuētibz quæcunq; perfecta & non mutilata sunt aut generationē spontaneam habent, est facere aliud quale ipsum, animal quidem animal, plantam autem plantam. vt ipso semper & diuino participant, scdm q̄ possunt. omnia enim, illud appetunt, & illius causa agunt omnia quæcunq; agunt secundum naturam. Ipsum autem cuius causa, duplex est. hoc quidem cuius, illud verò quo.

Obiectiua.

¶ Obijcit aliquis alimentum non est prius quam sensibile, & intelligibile: non enim alimentum de sensibili prædicatur, aut intelligibili. Multa enim sunt sensibilia, quæ non sunt alimentum, & si quodlibet alimentum est sensibile, & intelligibile: non ergo prius de alimento quã de sensibili, & intelligibili, edisserendum, quia alimentum non est vniuersalius quam sensibilia & intelligibilia. ¶ Respondetur non esse hanc prædicationem attendendam, sed eò Arist. ait esse primum alimentum: quia conuenit primæ quæ est in viuētibz potentiæ nutritiæ, scilicet, vt ipse elucidas ait: vegetatiua enim anima & alijs inest, & prior & maximè communis potentia est animæ, id est, de alimento: ideo primo agendum est, q̄ alimentum sit obiectum animæ vegetalis, per quam adest vita viuētibz omnibus. Obseruabis autem non segniter q̄ notatum lego apud Diuum Thom. in. 1. part. q. 77. ar. 4. potentias triplicem obtinere ordinem, aut secundum generationis seriem: & hac ratione expesa, vis nutritiua seu alitrix prima est: etenim prius vita plantæ viuatur, quam animalis. secundus lib. de gene. animali. c. 3. tradidit. Alter ordo est nature secundum quem

Responsio ad obiectiua.

perfecta primas habent partes: nam posteriora generatione sunt priora perfectione, vt mixta præeunt elementis nobilitate naturæ & substantiæ dignitate: & hac consideratione, intellectus est potētiarum prima. Secundum habent locum vires sensitivæ postremas autem partes vires altriciis animæ. Nam istæ sunt gratia sensitivarum & hæc gratia intellectus. Vltimus ordo est secundum obiecta, & hoc ordine visus est prior quã auditus. &c. quare cū nutritiua sit vis prima suo ordine de alimento prius, differitur modo. ¶ Sunt autem potētia altriciis, seu nutritiæ opera, hæc alere, augere, & generare. & si horum duo hic solum denarrentur, generare, & alimentum uti, quia infra tex. 42. dicit potētiam augmentatiuam esse generatricem vim id quod suo reseruabitur loco. De opere verò generandi immiscet hoc loco sermonem, esse opus naturalissimum viuētibz, non omnibus, sed perfectis, non orbatis scilicet neque spontinis. Ex quo sermone colligit Com. 34. tria obseruanda, vt animal aut viuens generet, aliud quale ipsum. ¶ Primum temporis accessio: pueri etenim & nouellæ plantationes generare non possunt: quia temporis accessione nondum profecerunt. ¶ Alterum est non esse orbata, aut quouis naturæ impedimento impedita: vt sunt frigidissimi, suapte natura impotentes ad generationem. Sunt itidem spadones, qui ad hoc muneris sunt inhabiles. ¶ Rursum. 3. quæ non seminis sparsione sunt genita, sed quæ vltro terra & aqua caloris solaris fecundata favore effundunt, vt apes vesperæ culices & semices: ita in plantis, vt in animalibus: animalia siquidem hoc conueniunt cum plantis, q̄ vt animalia quædam semine procreantur, vt homo, bos, alia verò non semine, sed sponte ab elementorum mixtura egrediuntur: ita plantæ quædam semine fuso alia sine seminis opera vita potiuntur, vt Arist. ait. 5. lib. de historia animalium. c. 1. Quod si de mulis fiat interrogatio qui non videtur ab istis. 3. enumeratis, conditionibus excipi & non generant, respondet Philoponus mulos esse veluti mæcos: non enim sunt potentes generare, vt eunuchi: neutra enim specie seruatur, neque equorum neque asinarum, vnde sunt progeniti: ideo vt degeneres aliud simili

Non generant muli.

Ordo peripateticus.
1. Obiectum.
2. Actus.
3. Potentia.
4. Apparatus.

*Expeditur lo-
cus Aristo.*

le non possunt generare & mulam ait, quendam aborsum fecisse, natura nõ potente, perficere foetus: quia foetus non habebat purã & integrã naturam. ¶ Ait verò Aristo. generationem esse opus naturalissimum viuētibus perfectis, quæ verba multis sunt obsita scrupulis, & offensiõibus. Naturalius est viuētibus esse quàm procreare sibi simile: vnũquodq; etenim plus tedit in proprio bonum, quàm alterius. Aristo. docente. 8. Ethico. cap. 2. amabile quidem bonũ, sed vniciq; proprium: & amicabilibus ad alterũ originẽ sumunt, ex amicabilibus ad se. Iam ergo si amor prolis qui est amor ad alterum: ex amore erga se ipsum, quo animal perfectum se amat, disultat: ergo naturalius est se cõseruare in proprio esse, quã alia generare. Et rursum animalia deterrita fuste, aut quouis alio exterrẽte, abstinẽt a coitu: id quod non esset si generationẽ plus amauissent, q̃ propriam vitam. Ecquid nõ homini, vt homo, quod est essentialius nõ erit naturalius? vtq;. At verò homini est essentialius intelligere & ratiocinari: hoc est enim propriẽ humanæ essentia (quæ & natura hominis ipsius est) quàm generare alterum, quale & ipse homo est. ¶ Itidem colligas de operatiõẽ sentiendi, quæ est essentialior animalibus, quàm generationis opus. Nam animal non per generatiuum, sed per sensitium definitur. ¶ Præter hæc id quod proprius est, & naturalius est, vt naturalius homini est, disciplina esse pacem, quã esse candidum, aut fuscum. Iam verò generare, non solum viuētibus perfectis, sed item non viuētibus accidit. Ignis enim generat similem ignem, & elementa habent generandi vim & celi & stellæ, etsi nõ viua credamus, vim genitricem habet, quam vim vetustissimus Democritus voce illa celebrabat dicens cælum rerum patrẽ terram verò matrẽ. vt Aristo. lib. de plantis. i. commemorat. At verò nutritio, accretio, sunt propria viuētibus. ¶ Adde animalia itidẽ imperfecta vim generãdi. alia qualia ipsa assequuta sũt. Nam mures, quĩ ex humo pro geniti sine seminis communione, generant alios mures specie similes, & apes quæ ex taurinorum corporũ putredine gignuntur, alias res generãt caris immit

tetes semina. Et pisces quosdã refert Aristo. 5. de historia. c. 1. ex putredine gigni, qui etiã alios concipiunt: vbi ait ex ouis spõtinis animalia procreari. Sunt autem oua spõtina, quæ sine seminis infusione eduntur. Atq; demum huius generis, argumẽta congerere quis poterit, quæ vniuersa huius loci peripatetici sensum exposcunt. ¶ Diuus Tho. in Com. huius loci, eo naturalissimum maximẽ voluit generationis opus, quo aliis naturalibus entibus est commune: nutritio enim augmentatio, sensio, & intellectio, non congruũt aliis, quam viuētibus: sed generatio etiam naturalibus aliis est consentanea: vt iã de igne in prospẽtu est, vt generet alium ignem. ¶ Verũ huic Comẽtationi est prompta obiectio: Namq; equinoce generationis opus, est commune viuētibus & non viuētibus: hæc enim ab extrinseco generãt, vt ignis, nisi admoueat extranea materia combustibilis, non generat: viuẽtia verò ex materia intrinseca, id est, ex semine hoc habent, & se mouent vt generẽt ab intrinseco, & materia fetus origo ab ipso viuente est, non aliũde ascita: nam ex semine de propria substantia deciso viuẽs generat viuens. Non ergo eadem ratio vis generatricis viuẽtis & nõ viuẽtis. Aristo. autem sermo de generatione vitali est audiendus. ¶ Paulus autem Venerabilis exorsus principio rem istã elucidat duplicẽ esse naturam dicẽs, vt apertum est ex dogmate peripatetico: est. n. materia & est forma: & harum magis natura est forma quàm materia, vt in prooemio huius libri opulentiũs diximus: opus ergo quod est magis secundum formã, erit magis naturale, quã opus, quod in materia consistit. Iam verò generatio viuẽtis ex viuẽte est formæ potiũs quã materia: nam in semine maris est animæ vis, quæ genituram ipsam format, distinguit, viuificat. At verò nutritiõis opus, est magis materiae itidem & incrementi. Nam nutritio fit ad restaurationem partium collapsarum, quæ materiae sunt non formæ: hæc enim non collabitur indiuiduo manẽte. Itidẽ & incrementũ fit secundũ quantitatem, quæ est materiae affectio quæ vniuersa Aristo. insinuat. i. de gener. tex. 34. vnde generatio est naturalior nu-

Obiectio.

*Autoris ex-
positio.*

Quaestio.

tricatione, & accretione. ¶ Considerat præter hæc, magis naturale hoc altero dupliciter esse: aut intensiue, aut extensiue: intensiue illud sanẽ quod est nobilius, est naturalius: vnde & species est naturalior genere: quia perfectior est genere, & primò intenta à natura. Auicena autore primo lib. suæ sufficientiæ. Extensiue illud natius aut naturalius, quod in plura se diffundit, vt Aristo. tradit. 8. Physi. tex. 56. illud esse prius, natura, quã potest esse sine alio, & non diuerso. Quo planẽ modo genº est naturalius specie: quia apud naturam prius. Iam ergo nutritio & accretio sunt (postrema hac ratione) naturaliores operatiões quã generatio. Hæc. n. nõ omnibus viuētibus dotata est: illæ verò omnibus cõmunes sũt, alioqui nõ essent viuẽtia. Intensiue autem est naturalior generatio ceteris operibº: quia nobilior est: nã generatio vitalis est finis, & nutritionis, & auctiõis. Nam hæc ad generationem intẽdunt: finis autem præstat iis, quæ media sunt, & propter finẽ. 2. Physi. text. 92. Et hæc expositio est, ea quæ Diui Tho. nisi q̃ apertius Paulus & exactius rem est complexus. Et argumentum obiectum per hæc deponit vires. Vnde istis consentanea sunt hæc corollaria. Equo intẽsiue naturalius est sentire, quàm generare: generare autem est naturalius extẽsiue. Similiter naturalius est intelligere homini quàm hominem alium generare intensiue quippe, intelligere est præstabilior operatio, quàm generatio. Hæc autem quippe communior est, est naturalior extensiue. At verò si alitius rem istam petimus, naturalẽ inclinationẽ, imò & animale atq; rationale, in bonum intẽdere Aristo. doctore. i. ethicorum didicimus. Esse autẽ duplex bonum, & partis, id quod est priuatum bonum, & bonum totius, id quod est quasi publicum bonum. Rursum bonũ totius esse bonum diuinũ Aristo. Ethicorũ. i. cap. 2. ait, & esse melius priuatis bonis. Et consensus est expertorum manũ sese opponere tuendo totum, & elementa proprias & natiuas propensiones destituũt, vt vniuerso bono seruiant, & aquã ascendentẽ sursum quotidie cernimus, ne vacua natura operationem suspendat, quæ non per vacuũ agit, sed per plenu. Quæ-

rat igitur aliquis, vtrum naturaliusaque descendere deorsum, aut sursum petere? simpliciter sanẽ si sermo sit, est naturalius quod primò pponitur, id quod diutius, imò nunquã non exercet si à proprio loco destiterit: tamen si circumstantia offeratur, vacuiq; incommoditas impẽdat: naturalius est sibi sursum petere, quàm deorsum labi. Nam priorem inclinationem destituit, vt posteriori subseruiat. Itaq; dicerem ego nutritionem & auctiõnem esse operatiões, quæ bono huius indiuidui prospiciunt. Generatio verò, bono publico totius nature prouidet: nam cũ corruptioni sint res mortales subditæ, & scdm propriũ esse, æternam salutẽ non possũt assequi, Deus naturæ opifex vim genitricem indidit, vt à viuente viuens æderetur, & species salua esset, & incolomis natura subsisteret, & vnus indiuidui corruptio, alteriº specie similis repararetur. Quare plantã plãtã, brutũ brutũ, hominẽ generat. Diuiniore est igitur & longẽ melior operatio generãdi ob hæc quã exposuimus causam, quam vel nutriendi, aut augendi opus, & si nutritio est diuturnior ceteris operibus vegetatiuæ aĩæ. ¶ Sic igitur generatione nutritio est, naturalior, si simpliciter sit sermo habendus, vt de aqua dudum exponebamus, illi descensum esse naturaliore: est enim magis sibi familiare descendere, quàm ascendere. Tamen secundum quandam rationem, generatio est opus naturalius multò quàm nutritio viuētibus perfectis, in quantum generatio speciem auget, & perẽnat. id quod nutritio non præstat. Vnde generationis nõ perpetuo copia est animalibus aut viuētibus perfectis: sed naturæ habet præscriptos fines, & tempora, citra quæ nõ est vis generandi viuētibus: vt, quando viuẽtia nimia ætatem confecerunt, nutritio aut quantalibet grauemur senectute, naturæ hæret: & tunc deficit, quãdo viuẽtis virtus decumbit. Vnde subluet viuētibus perfectis nutritionem simpliciter esse naturaliore, in hac enim plurimo tempore natura intendit, quam generationi & sibi superfluum mandat proli generandæ. Primum enim sibi reseruans necessarium alimentum, & quod superabundat indiuiduo speciei augendæ confert: sibi

sibi tamen primum prospiciēs primam
q; supius curam gerens. At verò quod
primū natura curat, illud est naturalius
simpliciter, itidem in augmento natura
primum sibi subuenit, vt se augeat & ro
boret. Neq; ante augmenti consumma
tionem necessariam saltem est locus ge
nerationi, vt pueri & infantes ostendūt,
anima quorum tota augendis pueris in
fundat & quasi alimētorum auara, omnia
sibi seruat. Generationi autē nihil semi
nis fœcundi mandat vsque dum indivi
duo abūdē prouideat. ¶ Verūm his rectē
dictis, quadam tenus ratione est natura
lior generatio, vt inquam seruit bono
vniuersi, eoq; propēssimē appetūt ani
malia coitum, adeō vt esuries, & coitus
libido, ad furorem illa sæpe cogant, &
vtiq; Aristot. est hic noster germanus sen
sus: quia cum dixisset generationem esse
opus naturale, maximē adiecit causam
(docētē Philopono) vt ipso semper & di
uino participant secundū quod possunt
quod si in numero non possunt certē in
specie eternitate donentur. Et verba Ari
sto. hæc sunt. *Omnia illud appetunt & illius
causa agunt quæcunque agunt secundum naturam.*
¶ Argumento igitur primo dico, esse na
turalius esse quā quoduis opus: sed esse
non est opus, sed existentia formæ in
materia, aut existentia formæ in spiritua
libus secundum verbum Boëtij in libello
de vno. hic autem Aristot. non de actu
primo, qui est esse rei: sed de actu secun
do, qui est actio progrediens ab actu pri
mo loquitur, quales sūt nutritio, auctio,
generatio, sensio, & intellectio. ¶ Argu
mento secundo, quæ hætenus, edisserui
mus, satis respondent. Diximus sæpe nu
tritionem perfectis animantibus esse na
turaliorē simpliciter. Atqui quadam te
nus ratione esse generationē naturalio
rem vt ascensus in locū superiorē aquæ,
est aliquando natiuus propter vniuersi
ordinem obseruandum, ita in præsentia.
¶ Tertio argumento patuit responsio: ef
se enim cōfessi sum⁹ esse naturalius, quā
quodlibet opus alterum, neq; sub colla
tione operum, vtrum est naturalius al
tero ipsum esse, venit cōparādum: quip
pe, non est opus sed operum omniū fun
damentum, & principium. ¶ Quarto di
co, homini, vt homo aliud est natura

lius, quā opus generationis. At hic nō
vt homo cogitatur, sed vt viuēs pfectū.
Itidē de animalibus dicitur. ¶ Quinto di
co generatricē vim alia ratione & viuen
tium esse perfectorum, & alia non viuen
tium. Hæc enim ex aliena substantia ge
nerat: vt ignis ex ligno aut alia quam vo
les materia. At illa ex propria substantia,
quā ipsa vis animæ vegetalis præparat,
& instituit, prolem viuētem procreant.
Nam semen siue ex corde seu à cerebro,
seu ab vniuersis membris originē ducat,
verum, & sine controuersia est viuens ex
proprio & intrinseco generare aliud vi
uens. Et semē adhuc (quod rem istam pa
tefacit vberius) plantarum est earū pars
vel quasi pars, quia ex proprio alimen
to, quo planta nutrit se & fructus, nutri
tur, &c. ¶ Postremum argumētum, vt sol
uas aduertat licet, tria illa obseruāda in
viuentibus, quæ Commen. post Aristot.
tradiderat cum Philopono: & supra illa
sunt indicata: non ita proposita sunt, vt
credamus, nulla viuentia, quæ spontina
appellātur genare posse, cuius nominis
causa hæc est: nos enim sponte ea facere
dicimur, quæ non moti extrinseco mo
tore facimus, sed libere ea exequimur,
ita sanē modo si ex terra mures, ex aqua
culices, ex putredine vespas, aut cra
brones, si ex excrementis nostris cim
ices, aut generatos aduertimus pedicu
los, hæc spontina dicuntur: q̄ non semi
nis actione, sed vi cælestis caloris, &c. illa
vltro sine parentis opera fundūtur à ter
ra. Quin nonnunquam hoc natura feren
te generantur ab istis alia viuentia semi
nis communiōne vt à mure spontino fit
mus feminis infusione, & talia quædam
sunt potentia semen excidere, & aliorū
perfectorum viuentium subire gradum,
vt mus murem. Dubiū autem, quod hic
nobis offerre potuisset aliquis, est, si ea
quæ generantur ab animalibus, aut viuē
tibus, quæ sponte nata sunt, sint paren
tum speciē retinentia, vt esto mus, a, qui
spontinus est, hic generat alterum mu
rem an hic mus genitus eiusdem speciei
sit, cū generante. Itidē in piscibus, plan
tis, & animalibus aliis, quæstio hæc locū
habet. De qua re non vsq; quaq; constat
apud autores. Commentator enim. 7. li
bro metaphysico. tex. 23. Credidit diuer
sa

sa specie esse genita à generantibus mus
à mure, planta à planta, &c. Et eiusdem
dogmatis assertorem Plinium reperias
lib. 10. cap. 68. horum animalium quædā
nihil generare tradidit vt salamandra &
anguilla: alia verò generāt sed imperfectū
& dissimile vt musca vermiculos quosdā.
Fatur igitur hæc animalia, quæ spōtina
dicūtur, quædā nullo distincta esse sexu,
vt anguille, alia verò, si maris & fœminæ
sexibus distinguātur, genita horū coitu
esse specie dissimilia & imperfecta. Cu
ius rei causam Commenta. hanc docuit.
Quia omne quod generatur actuali ge
neratione, generatur à sibi simili specie,
nisi in his quæ casualem habent genera
tionem, in quibus ex Alexand. Sentētia.
12. metaphys. Comento. 24. fallit præ
dictum documentum: hæc enim gene
rantur per accidens, & non per se. In cu
ius rei gratiam cogitare oportet Aristot.
metaphys. 7. text. 23. scripsisse duplicem
esse generationem, quarum altera per se
est, & à natura intenta, alia verò, per ac
cidens, seu casu, & citra naturæ intentio
nem. Primi ordinis sunt generatio homi
nis, bouis, atq; equi: secūdi verò ordinis
sunt spontē nata, hæc autem casu tradun
tur generari ab Aristot. non quia in natu
ra aliquid casuale concedamus, etenim
vniuersa intenta sunt, ab vniuersali natu
ra. Rursum hæc spontaneē genita habēt
causam certam, virtutem videlicet cæle
stem, quæ vicem feminis subijt, vt prædi
ximus, & pro modulo nostro exposui
mus in lib. 1. de anima. Quæ autem calu
contingunt, causam non habēt certam,
sed variam: & illa per accidēs, vt à secun
do libro phys. petēdum est. Quod verò
Aristot. hoc generationis genus sponta
neē vocat per accidens, & casuale referri
debet in causam particularem, & infērio
rē: calor enim causans putredinē siue iste
sit terræ, siue aquæ, siue cuiusuis alterius
nō est causa certa, aut vermīs aut muis,
neque magis determinatus est calor iste
inferior ad hæc speciem, quā ad illam.
Quæcū duo sibi consentiant in gene
randis animalibus istis spontaneis & cæ
lestis calor, & calor natiuus & particula
ris, quantum est caloris cælestis genera
tio hæc non est casualis, nec per accidēs:
nam calor ille habet veluti vim semina

riam istorum animalium. Quātum verò
est caloris particularis, ita casualis est &
per accidēs generatio: quia, vt diximus
hic calor indifferens est, ad speciē huius
vel illius animalis spontanei. Hoc sanē
modo & monstra, quæ natura facit, ca
su dicuntur fieri. Aut facilius possemus
Aristot. interpretari, animalia spontanea
casu fieri, quia non seruant perpetuū or
dinem, & filium in generatione suā, vt ea
quæ semine propagantur vt si frumenta
non seminata nascerentur, illa casu nata
rectē diceremus. Sic herbas sine semine
natas casu nasci dicuntur ab Aristot. quip
pe terra indifferēs est, semine non conce
pto huius speciei aut illius herbas funde
re. ¶ Ad priorem igitur scopū vertamus
sermonem. Auicena igitur diuersum sen
sit ab Auerroistico placito. Credit enim
animalia genita ab animalibus sponta
neis retinere generatium speciē. Nam
mus genitus figuram, qualitatem, opera
tionem generantium retinet: hic tamen
autor generalē dixit sentētiā. quæcūq;
ex semine trahunt originē illa quoq;
ex putri materia sine feminis adminiculo
posse generari. Et homo nedum alia, et si
conuenientiū matricis gremio exceptus,
atq; fetus generetur: tamē non eget ma
trice, sed ex humore putridogenerari po
terit, instar pulicis, aut semicis. In Aui
cenam autem nimium incandescit Com
men. 2. metaphys. Com. 15. Nā quæ ex ma
teriis diuersis generantur, illa habent ne
cessario formas diuersas: igitur si quod
ex putri materia ortum ducit, cū hæc
materia sit diuersa à feminis materia, ha
bebūt genita diuersas specie formas. Vn
de fieri non poterit sine semine & ex se
mine propagata sint eiusdem speciei,
& sic in aliis. Sunt & alia argumēta Cō.
8. Phys. Com. 46. contra. Auicē. lib. 15. de
animalib⁹ & in libro de diluuijs quibus
locis legenda est sentētia ab Auerro re
prehensa. ¶ Theologi autem etiā has fa
ctiones duas sunt sequuti: etenim Diuus
Thomas primo lib. Sententiarū. dist. 10.
art. 5. & in quæstionibus de veritate. q. 12.
art. 2. & sæpe alibi fatetur, Auerrois sen
tentiam, & argumentum quo persuasus
est præcipuum causas naturales determi
natos habere effectus: quippe quæ prædi
tæ sunt limitata virtute, quæ ad vnum &

Argumē. 1.
Responsio.

Argu. 2. re
spon.

Argu. 3. di
luto.

Argu. 4. di
luto.

Argu.
soluto.

Argu.
soluto.

Duplex gene
ratio.

Locum Arist.
difficilis ex
penditur.

Aduertit
quæstio de
animalib⁹

Aristotelis
interpre. de
animalibus spon
ta.

Auicena
aliud sentit
ab Auerro.

Theologicum
placitum.

non ad multa producenda ligata est. Et ideo quādo est diuersus modus generandi, diuersa erunt specie genita. Quapropter necessarium cōficitur, si generatio, quæ propagatione fit, diuersum habet modum specie à generatione, quæ casu & per accidēs fit, qualem diximus spontaneam esse, & ipsa quoq; genita speciei habebunt differentiam: mus igitur genitus citra propagationem & mus genitus p propagationē similes specie nō possūt esse: at verò in Cōmentariis ad. 7. lib. metaph. factiōi Auicē. magis adhēsit dicēs. Sunt animalia, quæ propagatione dūtaxat quæ semine fit, generantur: alia verò quæ & propagatiōe generari possunt, & sine propagatione priora sunt perfecta animalia, posteriora verò imperfecta, quæ instar plantarum, & feminis communionē procreantur, & citra feminis communionem. Hæc igitur viuētia imperfecta, quia non multa requirunt in propriam constitutionē. Hac ratione feminis opera non egent. Sed à cælesti calore similis speciei proferentur, cum aliis quæ virtute feminis sunt excussa. Porro autem aduersum hoc, si experiētia obseruāda est, experimur siluestres arbores, quæ sine semine enascuntur, vt cerasus aut pyrus, longē differre ab his, quæ concepto semine terra profert, vt accidentia indicant, Nam fructus & sapore & colore & virtute, &c. valde variant. Verūm hoc experimentum non tanti est quanti aliquis ducet: nam illa accidentia, et si variant, non tamen inde colligas diuersitatem specificam, sed solūm accidentalem. Sed vehementius ego probo diuersum illum modum, generandi nō esse causam diuersitatis specificæ: nam mus qui sine semine genitus est, habet vim seminariā quæ ex propria muris substantia procedēs aut generat murem in specie similē, aut diuersum si diuersum repugnabit hoc cum feminis natura, quæ talem generat, quale illud est vnde processit: vt semen oliuæ, oliuam similem specie oliuæ & bouis semen itidē. Ergo & semen muris, talem dabit murē, qualis ille est, vnde profectum est. Rursum generatio muris ex mure, nō alterius gratia est, quā seruandæ speciei: vt generatio bouis ex boue hoc enim spectat vniuersalis na-

tura per generationē speciem illā muris incolumē defendere: atque seruare noua muris genitura priorem muris iacturam refarciēdo: ergo generabitur mus speciei eiusdem cum cæteris muribus. Et argumentum istud, in animalcula alia huius generis vim habet. Et Philoponus in huius loci Cōmentario ait apes quæ ex tau rinorum putredine corporū gignuntur, immittēdo semē caris, alias apes generare, & pisces qui spēte enascūtur rursum concipiūt: habēt ergo vim seminariam: & seminaria illa vis generabit aliud simile illi, vnde profecta est, vt in cæteris animalibus cernimus. Neque argumentum D. Tho. quod de quæstiōe illata de veritate produximus acceptū à Com. 8. phys. tex. 46. tatarū est virium, vt ab hac nos ratiōe deuellat. Diuersa enim origo non in dicat semper rei diuersitatem, vt Augusti. docet in Epistola ad Deo gratias quæ ordine Epistolarum est. 49. homo primus inquit sine semine conditus, & nos qui feminis originem ducimus, fumus eiusdem speciei, & homo Christus Iesus spermatis beneficio non fuit conceptus, cui nos specie humana similes sumus. Oleum oliuæ & adipū diuersæ sunt originis, & eiusdē sunt naturæ. Sed priora scio exēpla in re physica non fore momenti alicuius, quia theologa sunt. Postremum autem exemplum, nō colligit vtrūmq; enim oleum etiam si non nullas habeat communes operationes, vt su perferri aquis pinguedinis dulcedinē, & olei nitōrē: tamē specie alioqui differūt. Verūm exemplis physicis rem agamus. Calor ex confricatione procedēs est specie idem elemētario calori, qui ad ignis substantiam aut aëris per generationem consequitur. Et tertio cæli Com. ait accidentia nonnūquam à causa specie eadē, iam verò à causa specie diuersa ortū habere: vt calor, qui ex motu, & qui ex radiorum reflexione, & qui ex alteratione ab altero calore vnam habent speciem. Item ignis generatur à causis differentiibus specie: nonnūquam enim ex collisione silicis & ferri micantem cernimus qui est eiusdem naturæ cum elemētario. & rursum motus lapidis & motus terræ, sunt in ratione motus localis eiusdē participes naturæ: tamen causas habent lon-

Philoponus

Antoris argument.

gè differentes. Nam elementi forma specie diuersa est à mixtorū formis. Et operatio tēperata qualis in hoīe tēperato est vti. s. vel cibo, vel potu: citra tēperantiæ habitū ab homine edi pōt, in ratione naturæ eadem operationi tēperatæ, quā tēperantia virtus profert, vt vna operatio ab arte proficiscitur, quæ aliquando casu citra artis operam contingit, vt scribere, a, vel, b, characterē sine artis opera sapicule homines scribendi ignaros cernimus. Et huius notæ exēpla possem innumera huc conuerrere nisi hæc denarrasse abunde sufficeret, vt in prospectu nobis sit diuersam originem, nō semper speciem variare, vt argumentum. S. Tho. præferbat, nam possem & alia exēpla adnumerare. Albedo diuersa gaudet origine, frigus rigēs niues albat & vehemēs calor ossa & lapides cādida facit, nigredinē lapidū nimia præstat frigiditas. Iā verò nimio calore deustos Aethiopū vultus experimur, itidem & amarulentus sapor iam caloris est excedentis: iam verò frigiditatis: vt multis est in cōfesso. Sed hæc iam missa faciamus & ad institutum regrediamur. Ecquid ergo, si piscis genitus ex semine & is quem humor aquæ putris parit mirēdum erit & item in alijs si eadem speciem habeant? Et rursum hoc idem alio necitamus argumēto ramus abscisus plantetur, ille germinabit arborē eiusdē speciei arbori vnde diuulsus est, tamen hæc noua arbor sine feminis opera ortū habuit. ¶ Sunt autem nostri æui philosophi qui argumentum Comm. 8. phy. Com. 46. nimis efferunt. Erat hoc argumentum si materiæ sunt diuersæ & formæ: quæ igitur genita citra semen, & quæ per semen cum materia discrepent formæ vnitatem non assequentur, quod esse falsum non est multi laboris indicare: ignis etenim, q ex terra corrupta, & qui ex aëre corrupto, producūtur sunt specie idē & materia differunt: terra enim corrupta & aër corruptus idē non sunt, & nos itidem cernimus ex materia vnētiosa differētis naturæ ignem specie eundem micare ex oleo, scilicet, ex adipe, ex pice, & id gen^o innumeris, quod autem vt certū annuimus hoc est, quæ diuersa specie sunt habēt proprias materias diuersas, vt phlegma & chole-

ra, hæc amara, illa pinguis habet in materiā, vt tradidit Arist. non tñ cōtra si materia est diuersa, subinde res inde originē ducētēs erūt specie diuersæ. Nā in materijs diuersis poterit esse eadem affectio, quæ educat formā de potentia in actū, vt in oleo oliuæ, & adipe est pinguedo ignis alimentum: ita quoq; vt in his, ita in causa nostra dicere oportebit. In femine poterit esse eadē vis, quæ in putri materia, & in hac quæ in femine: nam frequentissimē tradidimus cælestem calorem vim seminariam habere generandis imperfectis animalibus, atq; plantis. Neq; culices geniti ex acetosa materia, & ex vino crediderim specie differre, etiam si vinum & acetum specie discrepēt. Huius sententiæ est D. Augusti. epistola paulō antē memorata, credens animalia multa sine coitus libidine, à terra sua spēte fundi, quæ alia specie eadem coitus opera generant. vt & plantæ sine semine natæ alias species similes propagatione profertur. Inquam quoque Scotus in primo Senten. dist. 2. q. 7. iuit sententiam. Cense mus igitur hæc D. Augusti. opinionē esse veram & peripateticam. Etenim Aristot. 7. meta. loco indicato ait vt in arte, quædam fiunt ab arte, & eadē casu: ita in natura, quædam semine, & eadem sine semine. Iam ergo idem animal præstat natura, & semine & sine feminis propagatione. At quærēdū superest vt dicat Arist. eadē an numero, aut specie, aut genere. Nō numero, nā generans generaret se, si specie istud est quod disputatio postulat. Si verò genere, est idem, id quod quidam doctus philosophus contendit, esset sermo Arist. sine artificio, & superabundās; quid enim ait generat sine semine, idem animal si genere subaudiebat? satis erat sibi dixisse, generat animal: quia omnia animalia sunt eadē genere. Ecquid quod sanitas quædam arte medicinæ & eadem specie casu accidit, vel exercitio aliquo aut potione non ex industria epota, vel aliunde, vbi aduertis vnam sanitatem diuersa tamē origine. Quare etiam si sit diuersus generandi modus est idem specie effectus, quod si de casuali sanitate quispiam hesitauerit experta est: quidam enim sanantur pleuritide cura ordinaria medicorum, alius verò, casu largiter for-

Consula Plinij lib. 7. c. 5.

tafisis bibens vinum, non intendēs pleuritidis depulsiōe: calore tamen vini, natura egri fortiter adiuta sudoribus morbum exclusit aliorūq; morborū eadem suffragatur experientia. ¶ Sed quod vehementius me in fidem hanc adigit, est ipsemet Arist. problemate. 13. sectio. 10. & apertius in problemate. 64. eiusdē sectionis. Quibus locis quæritur cur quædā coitu solū procreentur, & sine hoc nequeāt vita frui: alia verò non solū coitu, sed etiam sponte naturæ proferantur, causam exponēs eam esse: quædam enim animalia sunt perfectā admodū, & magna temporis mora, & diuturno tempore egent quò adātur in lucem, vt homo leo, bos, &c. & hæc nisi per coitum nō possunt citra foeminae & maris cōmixtionem generari. Hæc enim anno aut decem spacio mensiū, ait, absoluuntur, quo videlicet in yteris maternis condita velut maturantur in partum & perfectam habeant natiuitatem: alia verò quæ non sunt tanta prædita perfectione non hac maturitate opus habent neq; tātum poscunt veterum, neq; tam longas amant moras: sed veluti sine negotio natura ludens per ocium, sæpe profert vt vespas, muscas, & id genus. ¶ Ergo secundum Arist. quædā procreantur solo coitu, alia duabus vijs, & coitu seu semine, & citra coitum: sunt ergo mures ex putredine & qui seminis opera procreantur specie idem. ¶ Medius ergo est noster Arist. inter duos Arabes philosophos Auicenam & Auerroē, quorum ille nullo viuento excepto elementorum commixtionis & stellarum cōstellationibus facultatem concessit vt vniuersa viuentia progenerent: vnde si diluuiorum gurgites adeo increbescerent & ita omnia vinentia inuoluerēt vt nullus superstes esset neque homo aut virgulta aut bestia &c. elementa cōmixta, & stellarum vires restituere hominem valerēt ex terra generando homines & alia similiter, vt ipse libro de diluuijs abundē tradidit scorpiones quosdā ex humore putri genitos alios generasse, ex capillis quoq; mulierum serpētes aut angues natos experientiam docuisse. Hæc autem imaginatio huius Arabis fabulosa est, & nō legitimo veritatis pondere suffulta. Fabulæ antiquæ tradiderunt terrigenos ho-

mines ex terra spōte natos, & non ex se inuicē, hocq; hominum genus saturnia tulisse regna. Cuius fabulæ meminit plato in dialogo de ciuili. & iusta ratione in hoc fabulamentum Commen. texuit inuectiuā, vt memoratum est supra. Nam quantum ad scorpiones & serpentes attinet, fatemur sine seminis ministerio aut propagationis fecunditate excussos aliquando ex elementorum commixtione, aut influente stellarum radio. Et August. fatetur serpentes illos magorū opera factos fuisse veros serpētes. 3. de Trinitate cap. 7. quos tamē nō propagine seminis aut voluptate coitus procreatos esse cōstat, etsi August. ibidem cōcedat in elementorum commixtione esse vim seminariam, de quo meminimus priore libro non tamen de huiusmodi semine est præfatus sermo, sed illius quod per coitū maris atque foeminae excitatur & funditur, hosq; serpentes magorum credimus certo posse alios eius speciei generare: quippe non aliā sortiti sunt speciem à reliquis quos coitus dederat. Porro etsi in istorū genere hoc nos non abnuamus, tamē in perfectioribus viuentibus penitus negamus tantam esse naturæ facultatē, vt velut compendium amans possit, vel hominē ex terra, aut bouē procreare. Hæc enim vt Arist. edocuit problema. 13. cuius meminimus egent, maximis principijs: quia magna sunt & principium est seminis operatio. Neq; vnquā expertus est quispiam horum generationem, sine semine: quæ verò fabulosa sunt in philosophia nihil penduntur. ¶ Auerroes autem non est itidem audiendus hac in re, qui imperfecta non coitu, sed solū spontaneę generationi dedit, vt iam satis aduersum eum est disputatum: etsi D. Tho. aliquando illi consensit: testimonia aut peripatetica, quæ Arabi isti suffragantur, est ille locus. 1. de gene. aīali. c. 1. quæ non ex animalibus, ait, sed ex corrupta materia, hæc generant quidem, alterum autem genus, & quod factum est, neq; foemina, neq; masculus est. Iam ergo generans & genitū, quādo non coitu est procreatum, specie distinguntur. ¶ At Aristotelem soluat. 5. de histo. anima. cap. 24. bombices ait qui vermes sunt quorū opera sericæ filantur vestes quos comme-

Serpentes magorum pharaonis.

Auerroes ploditur.

Aristo. mendim.

Auicena refellit.

Bombicę generatio.

Ranarum generatio.

morās Plinius lib. 11. c. 23. ait hos bombices, quos Coa insula fert, sic nasci. Primò fieri papiliones paruos, nudosq; mox frigorum impatiētia villis inhorrescere, & aduersum hyemē tunicas instaurare densas, pedū asperitate radētes foliorum lanuginē in vellera. & cū Arist. nō dissetit Plinius. Nam itidem natiuitatē horū fieri ait. Primum papiliones proferūt: papiliones verò oua, ex quibus vermes similes prioribus. Quare etsi id quod primò fit ex bombicibus nō sit species similis, vt Arist. ait tamen continuatione quadā priorem restituūt speciem. Et ranæ primò excudunt oua quædam: vnde ranunculi quidam pisciculis asimiles, atq; inde ranæ enascuntur: ita intellectum volet aliquis locum Arist. illa quæ ex putredine generatur, alterum genus adunt primò, dein verò, per ouificationem prima species renouatur vt de ranis, Auicena. 15. de anima. dixit & nos eius exemplū proposuimus, & de bōbicibus Arist. docuit. Quod si quis nobis adhuc obloquēs dicat. Aristotele. dixisse animalia quæ ex putri materia acceperūt originē alia sibi cognata nō progenerare, sed q̄ generant alterius esse generis: proles. n. horum neq; masculus est neq; foemina: hoc inquā duobus colligēs argumētis. Primū est. Etenim si hæc prolem habent specie sibi cognatā, cur quoq; huius prolis parēs ex speciei cognato, non fuit progenitus? Nā æquā pendēda ratio de prole atq; parēte quantum est originis: ita. n. familiaris naturæ vsus fert vt qualem proles sortita est originem, talem & parēs habuerit. ¶ Alterū argumentum: nam si musca genita ex putri materia (causa exēpli) generat muscā per coitū, hæc musca erit noua species, & rursus generabit speciem nouā aliam, & sic numerabis species sine fine, id quod naturæ lex atq; iura non patiuntur, quæ operum suorū amat finē. Et hæc rationes in modum hūc expensæ prope modum inclinassent meū animum, vt cum Auerroes foedus in hominis placito iniuissim, nisi loci alij peripatetici demonstrati aliud euicissent, & rationes idoneæ suffragaretur. Quamobrem sensum peripateticarū intellectionū, qualem possumus eruere oportet. Et in memoriam reducamus quæ dudum comminiscabar, hæc animalia spon-

tina, quod primum generat, esse alterius speciei, vt ranæ ranūculum, bombix papilionem. & hoc propriū argumentum Arist. exigebat spōtina prima generatio ne non cognata sibi edere: nam pari iure parēs à cognatis essent progenita. Rursus aduertendum in generatione spōtinorum non est illa perpetua series, & ordo, qui perfecta animalia inuiolato ordine custodiūt. Quare egregie Aristotele. dicit quod nō generant speciem nouam quāq; prima proles horū sit noua species, nō tamen secunda ne sine limite nouitas specierum crescat, sed secunda proles reuertitur ad speciem priorem vt diximus. ¶ Alter autē locus, est hic in hoc textus Aristotele. ait igitur hoc loco animalia, quæ non sunt orbata, & quæ non habent spontaneam generationem, valent generare alia qualia ipsa: igitur peripateticē philosophatur Cōmentator & iniusta est in eū nostra animaduersio fortassis dicēdū. imo sine fortassis, ergo dicere animalia quædā sunt, quæ optimæ sunt cōstitutionis, quæ magnis fulciuntur principijs, vt se in lucem prodāt, hæc animalia non commixtio elementorū, aut radij caelestes pariūt, vt bos equus, &c. Alia verò quæ ita vilia in animalium genere sunt, vt sola elementorū cōmixtione, affecta caelesti, & viuifico solis calore exprimere ex materis potentia potest, vt sunt culices bombices, semices, pediculi, vespe, apes, & id genus insecta. Alia verò medium sapiūt & mediæ sunt naturæ neq; ita imperfecta, neq; perfectis animalibus æqualia, vt ranæ, mures, serpentes, scorpiones, & id genus. Et hæc (quippe quæ media) vtriusq; extremi cōmunionē participant, & sola elementorum permixtione proferuntur. Vnde alternatiōe & vicissitudine temporum, hoc genus generari videmus, & sæpe intermixtæ pluuijs à mediā aëris regione ranæ in terram cadūt caelestis quas vis genuit, & hoc genus animalia rursus etiam semen non respuūt: sed huius cōmunionē fruētes sæpe generantur & ita sola elementorū temperatura affecta vi caelesti, & mares atq; foeminas poterūt progenerare. Non est. n. defecta natura neq; ligata magis mari adendo, q̄ foeminae, sed vtriusq; generandi sexus vi cælum & elementa gaudent. Sunt &

Tres gradus animalium.

Autoris notanda respo. sio.

alij loci peripatetici, qui facile diluētur ab eo, qui hæc quæ iam diximus tenuerit. Quod hic igitur ait Arist. fortè nō de hoc genere spontinorum intellexit, sed de alijs, quibus naturalis ordo fecunditatem negauit.

Text. 35. ¶ Quoniā igitur cōmunicare nō possunt ipso semp & diuino continuatione, propterea q̄ nihil cōtingit corruptibiliū idē & vnū numero permanere, scđm q̄ pōt partici parevnūquodq; sic cōicat, hoc quidē magis illud verò min⁹, & pmanet nō ipm, sed quale ipm numero quidē nō vnū specie aut vnum.

¶ Quod dicit illud est, corruptibilia hæc huius sensibilis mundi, quia semper labuntur, & simulatq; nata, corruptionis patiūtur initia: calidum subinde agit in humidum, & cōtra: est alternata actio & passio, vt decūbere demum corporis soluta harmonia sit necesse. Quodlibet aut viuētium adnititur, vt potest, æternò uiuere: & quia non se potest idem numero seruare, specie curat augere: quapropter permanet nō ipsum indiuiduū, sed aliud quale ipsum in qualitate nature essentiali. ¶ Philoponus autē verba philosophi, nō ita restrinxit in viuētia perfectā dū taxat, vt multi interpretes voluerūt, sed in oīa etiā non viuētia expositionē dilatat. Vniuersa. n. pro viribus student in propria substātia quā cōcessit nature parens subsistere. Vnde formæ illæ Angelicę supramūdanęq; mentes hoc studiū in seipsis absoluūt ac æternitate in indiuiduo dotatæ sunt: quia pxime sunt Deo. Rursum qa cęlestia corpora, & si non ita excellēter æternitate donētur, vt angeli, quia tēporales seu diurnas absoluūt lationes, tamen etsi non ita simpliciter vt angeli, sunt tamen æterna: animātia verò qa, grauātur, ab æternitate sunt aliena, & qa obruta sunt potētię materię plurimo interuallo secedūt, quibus sagax dei prouidentia prospiciens, & vi generatrice illa ditauit, vt alia qualia ipsa facerēt & vicaria speciei renouatiōe lapsus repararent indiuidui. Inanimata verò, vt lapi

des & metallaria etsi corruptionis detrimēta sentiant, hac vi non potiūtur. s. vt speciem seruent. Verū vt perpetuò lapides sint, & metalla, &c. non deficiāt, sufficit elementorū cōmixtio, quæ hoc præstet. Hæc autem inaīa, hoc muneris exhibere nequeunt generare sibi similia, quia animali appetitu non sunt prædita, sed solum naturali. Itidem de elementis philosophādum, quæ mutua corruptione & generatione se augēt, & non instar uiuentium se restituūt. Hoc planè modò Platonis in Timeo obscuram sententiā intelligas, qui inter quinque principia rerū duo adnumerat motū, & statum per motum significāt mutationem, quia res quæuis creata, est deducta de potētia in actū, vt de non homine homo, &c. per statum autem rerū permanētiam: quia cuilibet rei hic appetitus est permanere in propria natura quoad sibi licet. In calce huius text. 35. est clausula illa (propter quod semen animalium & plātarum instrumentum est) in exactioribus textibus non inuenitur: ideo scholia putantur.

Text. 36. ¶ Est autē anima viuētis corporis causa & principiū. Hæc autē multipliciter dicuntur, attamē anima secundum determinatos modos tres, causa dicitur. etenim anima, causa est vnde motus, & cuius causa, & vt essentia aīatorū corporū.

¶ Quod sit multiplex causa, quotuplexq; principiū. 2. lib. phys. text. 27. & 28. indicabit: aīa autem ex numero toto causarū tres modos sibi accipit, est enim finalis causa corporis & est efficiēs operatio nes vitales, & est forma, & endelechia, corporis, physici, & organici. Et tale est q̄ ait causa est anima, vnde motus, id est, efficiens & cuius causa, id est, finalis & essentia, id est, substātiālis forma animatorum corporum.

Text. 37. ¶ Quod igitur sit vt esētia, manifestū est. causa. n. ipsius esse omnibus, essentia est. ipsum autē viuere. viuētibus esse est. causa autē & principiū horū aīa. Amplius autē, actus

eius

cuius qđ potētia est, rō est. Manifestū autē est, q̄ & cuius grā causa, anima. vt. n. intellectus grā alicuius facit eodē mō & natura. & hoc, est ipsius finis. huiusmodi autē, in animalibus, aīa, scđm naturam. oīa enim physica corpora, aīa instrumenta sunt, sicut animaliu sic & plātarum, tanq̄ grā animæ existētia. Dupliciter autē dicitur ipsum cuius grā, & cuius, & quo. At verò & vnde primū qui scđm locū motus, aīa est. nō omnibus autē viuētibz inest, potētia hæc. Est autē & alteratio & augmētum, per animā. sensus. n. quædam alteratio esse videtur. nihil autē sentit, quod non habeat animā. Similiter autē, & de augmēto & decremēto se habet, nihil enim decremētum patitur, neq; augmētatur physica, nisi alatur. alitur autē nihil. quod non communicet vita.

¶ Quia quod est causa esse, est essentia & forma: sed anima est causa esse. Hoc constat, quia viuere est viuētibz esse: id ergo, quod est causa viuēdi, est causa essendi. Anima est viuēdi causa: ergo & esse. Sed quod est causa intrinseca ipsius esse, est forma & essentia: igitur anima est causa formalis. *Amplius autem.* colligit aīam esse causam finalem: nam anima est actus corporis physici, & organici: ergo corp⁹ physicū & organicū est potentia, & animæ subiectum. Potētia autem ordinatur in actum: quare anima, ait, ratio & finis. *Manifestum autem.* Exemplo demonstrat, id quod ratioe collegerat. Natura agit gratia finis, vt etiā intellectus: nam ipsa ab intellectu dirigitur: namq; natura opus est intelligentiæ. At verò cuncta naturalia animæ seruiunt, & sunt illius instrumenta: quare, vt machinamēta diriguntur ab arte in gratiā ædificij faciēdi: ita

quoq; à natura naturalia sunt instituta; vt animæ subseruiant, vt calidum, aridū, atq; liquidū, tanq̄ instrumenta sunt vegetalis animæ, & hæc sicut instrumentum sensualis, & hæc instrumentum intellectiua. Anima igitur est finis nature, & anima inferior ceu natura quædā est collata in superiorem, vt sic in mirabili nature & animarum cōnexionē primæ & præexcellēnitatis impressum aduertamus vestigium. ¶ Hinc aspice vt, naturam inferiorem constituit, Arist. quā anima sit & animam insinuat non esse naturā, sed vniuersa natura digniorem: quippe. quæ vt dominę famulitium animæ præstat & itidem Boëtius lib. de vni. ca. 1. inferiorem decreuit esse naturam, q̄ sit animarū tota latitudo. At verò quod de hac re cōmodè differi poterat proprius locus dedit in præcurforijs quæst. & c. 2. Quod autē Arist. ait & nos non ad vnguem excusim⁹ tex. 35. quædā magis, alia minus diuinitatis participatiōe potiri, Themistius retulit in temporis diurnitatem: nam quædam animātia diuinam vitam agūt, sine diruptione: alia verò statis & descriptis temporibus modò comparēt, modò penitus abolētur. Rursusq; renascuntur & prodeūt. Id quod in muscis, culicibus. locustis, facile experimur. ¶ Porro hæc Themistij interpretatio, offensionē habet: quippe iā multa brutorū genera diuinitatis participium magis caperent, q̄ homines, vt elephātes qui in longiora secula vitā producūt, homine. Quare probabiliorē Philoponus inuexit cōmertationem, non secundum tēporis diurnitatem audiēdum Arist. sed secundum qualitatem participationis, id est, scđm nobiliorē, vitæ gradū, vt aquila magis capit participatione lucis: quia acutius videt, q̄ homo: & hic acrius vespertilio. Ita & vniuersa viuētia secundum qualitatem vitæ gradus, aut magis aut minus diuinæ æternitatis gestāt imaginē. Et si Arist. locus est capax multorū sensuū, hæc autem Philoponi plausibilior est. *Dupliciter autem dicitur.* Quia sermo incidit de fine, duplicem docet esse finem, & gratiā cuius & cui, vt in moralibus cuius gratia laboramus & opera studiosa exercemus, est felicitas. Huius. n. gratia virtuti incūbimus, vt tādē beatitudine potiamur.

Natura formula est anime.

Nos verò sumus finis cui: etenim si appetimus felicitatē, nobis sanè appetimus. Præterea in medicina finis alter est sanitas, gratia cui⁹ accersitus medicus est, & medicamenta paratur. Finis autē cui, est ipse ægrotus, cui in omnibus consulitur. Et hîc in phrasi literę huius paululū fige pedem. Boetius etenim duplicē finē esse trāstulit, & quo & gratia cui⁹. Quā phrasim vt obscurā alij clariùs verterunt, vt geminū dicāt finē, & gratia cuius, & cui: vt non legamus (quo sed cui) Argilopylus aut duplicem finem, quem trāstulit, cui & quo, appellat: vt loco huius, gratia cuius & accipiamus cui. Verū mea censura non apte: nam fini gratia cuius nihil ex nostro accedit commodi, vt felicitas ex nostra appetētia nihil cōmodi refert. sed nos qui sumus quodāmodo omninū finis, quibus omnia paratur. Textus Græcus utrāq; quam diximus versionem non renuit. Sed interim quis sit harū vocum vsus vt alia exempla ex mechanicis petamus, quibus finium horum discrimē patefcāt illustrius. Igitur finis extruendæ domus, est tegumentum ab iniurijs cæli, gratia cuius dom⁹ instituta est. Finis autē cui, nos sumus, qui in ea defendimur, nobis utiq; paratur tegumentū dom⁹. Simili quoq; modo viuentium finis, vt diximus est summa Dei æternitas, gratia cuius vniuersa sunt instituta vt sapiens dixit, Vniuersa propter semet ipsum operatus est Dñs, animans verò ipsum est finis, cui illa diuinitatis sollicita imitatio cōparatur, & seruit. Deo enim nihil hæc cōmodi afferūt: sed animātibus ipsis. Sic Themistius & rectissimè, nisi aliter audire hæc velis, animam esse finem, gratia cuius est: animal verò est, cui vniuersa cōferuntur, vt ipsum videlicet animal & anima formatū & naturalibus instrumentis instructum in suis operibus exercēdis nihil sit, quod sibi oppediat.

Est igitur anima principiū, vnde motus localis habet motiuam potentiam, seu progressiuā, & si vniuersis aialibus non hæc sit præstita progrediendi facultas. Est itē alteratiōis principiū anima, quia sensio est quædam alteratio non corruptiua, vt aquæ calefactio, quæ humorem aqueū exhalat & absumit, sed perfectiua est: sentire enim est actus secūsus, visua

lem vim cōplens, & perficiens. Itidē augmentum & decrementum anima est causa efficiens. Est autē augmentum aut ore Cōmentatore. i. cæli Cōmento. 23. geminum: aliud impropriū, quod præexistētis quātītatis est accessio, vt oleū increfcit nouo oleo superinfuso & istud incrementi genus, non viuētibus est cōmune. Aliud autē est accessio nouæ quātītatis per conuersionē alimēti in substantiam viuentis & hæc vnice viuētibus congruit, & hoc augmentū Arist. physicum hic vocat. Et aspice nouiter, vt operationē animæ physicā vocet, augmentum aut per se animę est opus, decrementū verò nō per se, sed per accidēs: non est enim potētia minui, sed debilitatis. Anima ergo, debili calore vtens, non auget sed minuit. Huius ergo natiui caloris priuatio, qui iuuenes auget, dicitur principium imminutionis: vt, in naturalibus priuatio est generationis principiū, per accidēs. Motus autē localis, qui ab aia proficiscitur, varius est. Quidā est qui ad oēs differentias positionis est, & hic vniuersis viuentibus cōpetit: nāq; se agūt sursum & deorsum, &c. Alter motus est dilationis & cōstrictionis, q̄ imperfectis animalibus, & parū à plātis differētibus, vt conchis, & ostreis, natura est cōcessus. Alius qui est natationis, pisciū est. Alius volādī, auinū, Alius reptādī, serpentiū. Alius propriē progressiuus, & hic perfectiorū maximè est: & singulus horū motuū habet differentias alias, quæ modò non sunt necessarię quæ referātur. Iam ergo si libet Aristotelicam contexere phrasim, ita cōtexere licebit. Quod igitur ait, sit vt essētia, id est, quod anima sit præcipua viuentis essētię pars: non est. n. essentia tota, vt iā nos superius assequuti sumus. Anima igitur essentia pars quæ forma est. Quod sic colligit, quod est essendi causa est essentia: aia est ipsius esse causa, ergo. Subsumptā colligit. Anima est causa vitæ: sed viuere viuentibus est esse: ergo est causa ipsius esse, Quod subdit *Amplius &c.* animā esse causam finalem, hæc ostēsiōe demonstrat. Actus est potentia finis, anima est actus corporis, ergo finis. Nam vt intellectus gratia finis actiones tēperat suas, ita natura finis gratia propria moderatur opera. Corpus igitur à natura fit gratia

Geminus finis.

Animam motus dicitur.

scrupulus purgatur.

Contextus.

Afferitur Cōmentator à prouidentia iniuria.

gratia animæ. Non est absoluta hæc intellectus & nature collatio. Nam intellectus propter finem sibi notū operatur, & se mouet in actionis suæ exercitium. Natura autē ab alio dirigitur in finem, quem ignorat, vt sagitta à sagitario. Sic à suprema intelligentia natura dirigitur. Hæc igitur omnia physica corpora propter animam vt illi seruiāt, instituit. Est autē finis geminus, & quo vel cui, & gratia cuius. Vnde anima est quo & animal gratia cuius. Etenim animalis bonū primum est, quod natura curat, & quia hoc per animā curat, idcirco anima est quo: Animal est gratia cuius: vel vt trāstulit Boetius, aia est quo, animal est finis cui⁹. Quare & anima est cuius gratia natura operatur, & aial sed diuersa causa. Verba autem quæ cōnectit. *At verò &c.* ostēsiō sunt vt anima sit effectrix causa motus, qui est secundū locū, id est, progressiuus, qui perfectiorū est animalū. Est rursum anima effectrix alterationis: quæ ipsa per calorē alterat corpus, & alimenta & sensationem præstat, & sensio est alteratio quædā. Scrupul⁹ vn⁹ suppurgatus super est. Nubes & vēti secūdu locū mouētur, in varias differentias positionis vagātur, iam sursum ferūtur, iam deorsum, iā ante iam retro, nō ergo aia solius est sic mouere corpus, quod paulò ante tradebamus, aut nubes & ventos concedes animata, quæ Platonicum dogma supra reiecimur. Respōsiō horū est in aperto, nubes & inanimata: alia est quādoq; in varia loca moueātur, illud esse ab extrinseco motore, impellente: at verò aia & sursum & deorsum ferūtur ab intrinseco: anima. n. trahit humorē & secū ducit quātum sibi alēdo opportunū est. Et tādē in text. hoc diligēter expēdend⁹ Cōm. sermo. Diuina, ait, sollicitudo, cū nō potuerit indiuiduo cōsistētiam donare, secūdu esse in diuidui: miserta indiuiduorū, cōtulit virtutem indiuiduis: qua suffulta possent permanere in specie. Cōm. ergo non negauit prouidentiam Dei (quæ nota illi inuritur) sed illā apta cōfessione hic tradidit. Vnde locus eius. 12. meta. qui multos sefellit, Deum nō intelligere indiuidua, est audiendus, Deū nō intelligere singularia, eo modo, quo nos: quæ deus oia in seipso per suāq; essentiam intuetur, &

nō pēdet à rerū existētia dei notio: id quæ non solū physicū sed & catholicum est. Empedocles autē non bene dixit hoc, addens, augmentum accidere plantis deorsum quidē radicorū propterea quæ terra sic fertur scđm naturā, sursum autē propterea quæ ignis similiter. Neq; n. sursum & deorsum, bene accipit. non. n. idē sursum & deorsum, omnibus & vniuerso. sed vt caput animalū, sic radices plātārū sunt, si cōgruit instrumēta dicere diuersa & eadem operibus.

Tex. 38.

Empedoclis hic erat sensus plātā augeri & nutriri principiis diuersis terra, & igne. Ignis augebat & pellebat ramos sursum, terra deorsum: & hoc itidem in aliis viuētibus. Reprehēsiō autē hæc est instrumēta sunt propter operationes: si ergo est eadē operatio, & idē instrumentū: in aialibus aut, quo loco os est, vnde alimentū sumitur, sursum est: & pars opposita deorsum est. At plātārū radices sunt per quas alimentū defertur ergo sunt, vt os plātæ, & rami erūt deorsum. Nō. n. sursum & deorsum eodē sunt mō, plātis. n. est sursum, atq; deorsū, diuersa collatiōe. Nāq; si cōferas plātās vniuerso, rami cælum spectāt, & radices terrā occupāt. Cælum aut sursum est, terra deorsum. Sed si in animalia referas radices sunt sursum, & reliqua plātæ deorsum, &c. collatione igitur diuersorū mutatur, affirmationes, & negatiōes. Neq; mireris aliter sursum & deorsum esse in viuentibus, atq; in toto vniuerso. Nam differentia positionis sunt obseruandæ secūdu differentiam motus. 4. physicorum. textu. 4. Quare cū sit alter motus inanimatorum, alter animantiū, alio atq; alio modo sunt habendæ hæ differentia situs: nempe secūdu motum inanimatorū, illud sursum, quo leuia agūtur, illud deorsum, quo graui descendunt. Porro autē iuxta motū animantiū illud sursum, vnde sibi capiūt alimēta, inibi; caput, illud verò deorsum quod secundum diametrū opponitur vt pedes. At verò quispiā diceret Em

Egregia causa desitu plātæ.

pedocli fauēs, hoc ipsum dixisse Empedocle ramos sursum, secundum vniuersi situm. Hac de causa nouam sibi collegit rationē in text. 39. Nūc autem verba illa instrumēta sunt diuersa, & eadē operib⁹, hanc habent intelligētiam, si opera sunt eadem & instrumenta quę sunt gratia illorum operum: & si diuersa sunt opera, & instrumēta vt radices sunt eadē quod os animalū, quia per radices velut mandunt plāte cibum. Vbi videbis vt Arist. affirmatiuē & negatiuē ex vnitāte operum, vnitatem organorū docet, vt nos supra dicebamus in Paulū Venetū agētes.

Tex. 39. ¶ Adhęc autē, quid est quod continet quę in cōtraria ferūtur, ignē & terrā: distrahentur. n. nisi aliquid erit prohibēs. Si verò erit, hoc est aīa, & causa agendi & alendi.

¶ Pulchrē sanē Empedocle refellit si plāta duos habent motus principia (vt tradit Empedocles) ignē atq; terram, hęc cum sint magno interuallo distantia, & contraria, quid continet hęc & adglutinat ne cito separarētur quę alioqui natura sunt separata? Si nihil cōtinet, ergo ignis semouebitur à terra & terra ab igne, & plāta non consistet. Si verò anima est, quę hęc continet, vt amicabili fēdere sibi copulētur: anima igitur erit principium motus viuētium. Id quod primò erat probandum, & Arist. ratio optimē colligit animam esse à posteriori: quia à priori physico tantę ostētionis opus tractare non incūbit. Verūm quidam negauerunt animam esse, vt Cicero in Tusculanis quęstio. retulit.

Tex. 40. ¶ Videtur autē quibusdam ignis natura, simpliciter causa augmentationis & alitiōis esse. etenim ipse videtur solus corporū aut elementorum, ali & augmētari. Vnde & in plātis & in animalibus putabit vtiq; quis, hūc esse id quod operatur.

¶ Recēset opinionem dicentiū, naturam ignis simpliciter & absolutē esse causam augmenti, ea coniectura ducti ignem ē numero elemētorum solum augeri. Ete-

nim elemēta cetera augētur sanē sed accessione cognati elemēti: vt aqua noua accedente aqua increfcit, verū ignis non igne solum sed materiam lignorum aut aliam nactus in suam propriam substantiam transfert, id quod est viuētis opus. ¶ Reprehensio autem huius placiti hęc est, nam ignis secūdam naturā propriam est corruptiuus & absumptiuus, & non habet vrēdo finē, sed sine termino augetur si cōbustibile sine termino admouetur. Hęc autem viuētibus non consentiunt. Nam calor vitalis non corrumpit viuētium carnes, aut substantiam dissoluit viuētium, sed illam nutrit atq; fouet. Rursum non augētur in dies animalia, sed certos sibi pręscribūt fines quos non transgrediuntur. Vnde illa celebris profluxit propositio. Omnium natura constantium, est terminus augmenti & decrementi. Ait autem Commentator. Comm. 4. vt in mollificatione ferri, aliud est ignis opus, aliud artis: ignis est ferrū mollescere, artis fabrilis est, mollitiem illam & diductionē incertam finire mensuram. Ita in viuētibus calor calefacit, & alterat: sed certa hoc pręstare mensura, est animæ. vnde & in plantis. Collectio priorum est: vnde philosophis illis opinatum est ignē esse totā accretionis causam, quippe, ille vt viuens incremēta accipere videtur. Hęc autem sentētia non est ea quę prior Empe. referebatur. Hic enim duobus elemētis accretionis opus dedit: isti verò nunc recēs relati igni solum omnes accretionis partes agendas contulerunt, quorum placitum eo in vicio est, quo instrumentum functionē vitalium autorem fecerunt. Est enim ignis instrumentum, anima verò principium, vnde vitales motus, ceu ex fonte vitę scaturiunt. Quod Arist. subdens ait.

¶ Hic autem concausa quidē quo Tex. 41. dam modo est, non tamen simpliciter causa, sed magis anima. ignis enim augmentū, in infinitū abit, quousq; fuerit cōbustibile. natura autē constātium omnium, terminus est & ratio magnitudinis & augmenti. hęc autē aīę sunt, sed non ignis

ignis. & ratiōis magis, q̄ materia.

¶ Idest, instrumentum est ignis animę vegetalis, et si instrumentum, non est causa simpliciter: sed est causa instrumētaria, quā vocant cōcausam. Et hoc supradixerat naturam esse in gratiam animę, illiq; obsequi, vt instrumenta arti. ¶ Adnotanda autē in hoc loco sunt quędam. Alterum est, nullam esse collisionē inter hęc duo omnium natura constantium est terminus augmenti & decrementi: & ignis si haberet cōbustibilis copiā, semp gauderet in infinitū auescere. Nam hic per natura constantia non corpora physica intelligit Arist. sed omnia animata: quia sunt naturę finis, vt Cōmen. hoc ipso dixit & Arist. paulò supra physice augeri viuētia solum quia aluntur sola. Sic ergo elementa & alia, quę non viuūt, non sunt natura cōstātia, vt hic loquitur Arist. cessat igitur obiectio collisionis.

¶ Alterum autē quod est hic adnotandū, est illius ppositionis sensus si igni apponerentur infinita cōbustibilia, cresceret in infinitum, cuius similes legimus alias peripateticas propositiones. 4. physico. Comm. 70. motus est velocitabilis in infinitum. Qui locus, vt & iste noster, non dissimiles patiūtur angustias. Etenim si potentia est propter actum, si actus non est possibilis, neq; potētia est. At verò cōbustio infinitorum non est possibilis ergo neq; ignis habet potētiam comburendi infinita, neq; augeri potest infinito & 3. phys. tex. 56. & 60. & si inquit magnitudo est diuisibilis infinitū, non tamen crescere potest ad infinitum. Itidē colligas motum non posse velocē reddi infinito. ¶ Porro Arist. non concessit potentiam ignis, quę accretionem siue augmētum infinitum habeat. sciebat enim vt corpora animata habent consistētiam, ita & inanimata habent terminis quibusdā consistere: quia forma quelibet physica vt ignis aquę, & aliorū sunt formę determinatę & finitę: alioqui non haberent speciem, sed formas finitas consequitur quātitas finita, vt calor finitus & siccitas & id genus qualitates. Quare nullū corpus, nisi imaginationis machinamento tantū est infinitū, neq; physicū, neq; mathematicū. De physico, collegit pbatio prior: de

mathematico verò, ostensio non est difficilis: nā mathematica corpora sunt figurarū terminis obdita. Figura autē cum finito pugnat ipsa: quippe est terminus, quātitatis, sed si terminus est infinitum non est. id quod termino coerceri nō potest. In quem feremodū. D. Tho. 1. par. q. 7. ar. 3. rem istam tradidit & autor primus Arist. est. 3. phys. tex. 42. & 1. de celo. tex. 70. ¶ At verò & si viuētia & non viuētia sibi infinitate consentiāt, differunt autē quod viuētia noua alimētorum accessione non in dies crescūt, sed habet anima, pręscriptū sibi finē augmenti, vnūq; secūdam proprię speciei indigētiam: ad aliam namq; quantitatem promouetur elephas: atq; homo ad aliam, & ad aliam passerulus. Elemēta autē non item: sed ignis si renouatur exusta iā materia identem multiplicatur: & vt oraculum tullit diuinum, prouerbiorū lib. c. 30. infatigabilis est ignis, & nunquam dicit, sufficit. Aegidius Roma, ignem ait posse augeri in infinitū ratione formę, quantum, scilicet est, de formę permissione, non tñ hoc fieri poterit de materię permissione: quia materia non continget infinita. Itaq; defectus ab intrinseco non est, sed ab extrinseco. ¶ Mihi tñ contravidetur esse igni terminū augmēti non solum ab extrinseco: quia ligna videlicet infinita esse non possunt, sed ab intrinseco. Nā forma ignis est intrinsece finita, ergo actio, eius & operatio, motus, quātitas, quę formę substantiales sunt appēdices, vt vmbra corpus, erūt finita intrinsece. Quare dicendum est ignem & elemēta: & si modò sermo duntaxat de igne vertatur in infinitū augeri potest: quia non sibi pręscribit aut pręfixā habet mensuram, quā vsq; pertingat, vt animalibus cōtingit, atq; viuētibus accidit terminos habere quosdā vltra quos viuētibus maiorem quantitatem habere non licet: sed ignis quātitate gaudet finita, habet. n. eā in sphaera sua: tēpore hanc æstiuo auget, & tēpore frigēte minuit, vt cōtra: elementum aquę ingruētibus pluuiis superabundat (vt hyeme,) decrefcētibus autē immi nuūtur fontes & chataractę siccātur. Sed statuta adhuc quantitate, quā mō habet ignis, nihil repugnabit cum ignis natura si nouum combustibile sibi admoueris & in

Adnotatio.

Aegidius
fellitur.

& in maiores se pferre flāmas nisi cęli cōtinētia obstitisset quæ maiorē ignis molem nō permittit, quā modo habet: nō ergo infinitum crescere pōt affirmatiuē, & cathegorematicē (qđ dicūt nostrates philosophi) hoc. n. impossibile ostēdimus verū nō sibi repugnat accretio infinitū negatiuē. i. in determinatū augmentū sicut et si suapte natura: sit orbicularis ignis, & aqua, &c. tamen illis nō repugnat alia quæuis figura, ratione continētis. Id qđ illorum figuram variat, vt iam sint quadrata, iam triāgulæ figuræ: vt, aqua quæ ad figuram vasis continētis variē figuratur, nunquā tamē possunt habere infinitam quia esset implicatio in adiecto esse figuram infinitam. Ita de incremento dicere oportebit. Elementa igitur infinitā molem ferre non possunt: quia nullum corpus infinitæ molis extare poterit. At vero ignē crescere infinitē cum legibus à natura sancitis non pugnat. Nā sensus est, ignem ab intrinseco nō sibi statuere maximam quātitatem, vltra q̄ ignem nō reperias: imō illa maxima signata ad motu ligno incretaret ad maiorē molē. Itidem de aqua, si paululū inieceris, adhuc accrescet. Quare et si vt diximus ab intra nea forma ignis molē infinitam non permittat: tñ quia quacunq; signata ignis quātitate, in ampliorē sese poterit ignea fundere virtus, crescere poterit infinito sine cathegorematicē vt. D. Tho. de charitate viatorū tradidit, illam in infinitum crescere posse: quia nulla est, dū hīc agitur tanta charitatis mensura (vt in Ioanne Baptista aut beatissima virgine) quā noua meriti actio vberiorē reddere nequeat. Verū cū tanta incremēti incōstantia nusquam charitas nostra infinita est, aut poterit esse. Autoris locū habes. 2. 2. q. 24. art. 7. quo loco terminū accretionis ex altera triū causarū formæ alicui esse præscribēdum docuit, aut quod ipsa forma ex propria vetat specie, vt pallor nō potest sine termino incretari. Nam si in creuerit nimis variabit specie, & in albedinem sese transfert, aut causa est agētis modica virtus, quæ in certū gradum formam proferēs vltra progredi non pōt, vt candela aerē illustrans. Aut postrema est causa subiecti recipiētis formam stricta capacitas, vt aqua quæ calorē summum

non admittit. Has si tres libras tecū causas, dices ignem non posse infinitam affe qui molē illud vetate propria forma, imō & materia, quæ illam non pōt suscipere: quia infinita moles nō pōt esse, & ad impossibilia materia non habet potētiam. Tamen quod incertū habeat incrementum formæ item est. ¶ Viuentia verō & decretas habēt figuras, quas mutare nūquam licet, & hac ratione, nisi fallor vocauit viuentia natura constantia Arist. quia cōstantiæ naturæ sola sunt illa suas semper retinētes, figuras & mensuras certas augmenti & decremēti inuiolato ordine obseruantia. Id quod Arist. in elementis planē negat. 3. cęli tex. 67. Quo loco tradidit elementa instar materiæ oēs posse figuras capere, & mixta non viuentia, sine terminatiōe aliqua certa præscripta figuras habent: vt lapis quidam globus est, alter quadratus, & id gen⁹ instar globi cære, qui nullā respuit figurā. Sed inquam volet formabit cæram tractans.

Hæc autem animæ sunt. Colligitur hoc satis ex prioribus: accretio. n. & decretio, motus localis, de quo supra esse animæ diximus opera & non ignis (nisi vt instrumētarij agentis, quod propriē non agit) sed coagit. Neq; hinc argumentū capiat aliquis, vt elementum ignis esse formaliter in viuente credat. Id quod et si Empedoclis videatur placitum, non est tñ Arist. quod igitur ait ignē esse in viuente, audire locum oportebit, igneum, scilicet, calorem viuenti esse: nam si ignis esset, tūc viuēs absumeretur: ideo et si calor igneus viuētis, sit, tamen nō vt ignis qui & acerrimus est, sed vt temperatus est & ab anima moderatus.

¶ Sed quid est, quod ait Arist. vitales functiones rationis, id est, formæ substantialis esse magis, quam materiæ? cum in cōfesso sit materiam nullū horum motum præstare, sed omnis actio à forma fit. Sed hic per materiam fortassis intelligit elementorum mixtionem, quæ mixtio est, quasi materia animæ, quæ est actus corporis, phisici, &c. Phisicū autem corpus ex elemētis est coallitum, & quanq̄ materia prima sit omni operatione destituta, quæ pura potentia est, porrō materia, quam secundam, vocant qualis est ipsa materia, elementariæ mixtionis actionē habet

habet secundum mixtionis naturam. Empedocles igitur auctione terræ igniq; cōcedens re vera non formæ, sed materiæ vitales tribuebat motus. Quod si dixerit aliquis in fauorē Empedoclis. ecquid in magnete est vis ferri tractiua, quæ nō est mixtionis sed cęlestis influxus, sic in plātis et si non sit anima aliqua, fortassis cęlestis operatio cōtinebit terrā, & ignem, vt sibi cohereant & plantæ compago nō soluatur: sic forsitan quis deludet Arist. argumentum. Et rursum in viuentibus leuiores spiritus atq; sanguis purior superma petunt & sanguis ferulentus atque crassior deorsum descendit. Igitur viuentibus elementa proprias habent & sectantur naturas. ¶ Sed primō argumento dico nulla potest esse cęlestis cōstellatio, quæ elementa varia in viuentibus coherentia retineat: nam si quidpiā cælū influxerit, quod sit illud petamus oportet, si qualitas est ab elemētariis diuersa, hæc formam aliquam cōsequetur: et si alia quæuis est maximē anima, neque qualitas quedam tam potens esset, vt ipsa tandiu viuentia retineret: nisi in substantia aliqua quæ potentior esset elementis inniteretur, quæ est anima. At scio occines mihi, planta non habet elemēta illa ignem & terram: sed horum qualitates temperatas, & temperaturæ harum danda est actio vt insinuat Apollinæ doctrinæ princeps Galenus, locis supra indicatis. ¶ At verō neq; hoc Aristote. argumentum infringet. Hæc enim temperatura qualitatum caloris, & frigoris, cum illis non sit nativa: quippe calor igneus est feruētissimus frigiditas aquæ est intensissima, restat quærendum vnde temperantur istæ qualitates in viuētibus? Vtiq; si ab aliqua forma substantiali, hæc est anima elementis dignior. Quod verō Argumentū secundum obtēdebat, hoc modo diluēdum est, animā regere naturam eaq; vti vt naturæ dñæ. ideo & non nunquā leges naturæ seruat, quando suo regimini est expediēs: illas aliās non seruaturatur quando sibi noxiæ essent: quare in capite grauiā sunt ossa, quæ terrenam habent naturam: quia sibi hoc congruebat pro animalis opificio extruēdo. Sed spiritus subtilissimos capiti item mandat anima & faculentiores partibus in-

ferioribus: quia in capite operatio sensuum viget quare puriores spiritus sibi poscit, magis quam pedum ambulatio vt Aristot. de somno ait cap. 3.

¶ Quoniam autem eadem potentia animæ est vegetatiua & generatiua, de alimento necessariū est terminare primū, separatur enim ab alijs potentijs, opere hoc.

¶ Duabus sentētijs explosis de augmento, & nutrimento, plantarum. Altera Empedoclis quæ hæc opera non aīa, sed elemētis tribuebat. Altera verō quæ fertur Democritū atq; Leucippum habere auctores ignē solum esse huius operationis, nutritiōis scilicet causam præcipuam. regreditur Arist. vt de obiecto potentiarum vegetalium consideret, & continuo de operationibus, vt demum de potētis edisserat. Verba igitur ei⁹ sunt. *Quoniam autem* quæ leguntur à Simplicio per aduersariam & non causalem, id est, etiā si vegetatiua, & augmentatiua sint idem, primum tamen de alimento cōsideratio habenda est, id quod est obiectum vegetatiuæ potentia. Et rursum prius quam de semine quod est obiectum generatiuæ potentia: quia nutritio est opus differēs à generatione, & est prima operatio aīa vegetatiuæ. Quā ob causam primus à nutrimento est exordiēdus tractatus: quia hoc opus prius est aliis vitæ officijs. Est autē non nihil dubij in verbis illis: sunt idem potentia vegetatiua. Siquidem et si habeant vnum obiectum, quod materiale appellamus, non tamen idem formale: quia nutrimentum vt est hoc nutrit, vt autem quātum, auget. 1. de generatione tex. 35. sed alimentū vt est residui aliquid superabundās, sic generat. Hæc tria tres sunt rationes alimenti secundum singulam quarum, à singulis altricis animæ facultatibus spectatur. Si igitur distinctio rationum in obiecto distinctas parit animæ vires, vt ergo alēdi vires sunt vnum & generandi? ¶ Philoponus credit esse eandem vegetatiuam, id est, nutritiuam, generatiuam ratione finis, nutritio. n. est gratia augmenti: & hoc gratia generationis. Vt ergo opera hæc, ita potentia habent ordinem.

Accretio ex causis. 3.

An alioq; materia.

Tex. 42.

nem. Sunt ergo vnum gratia finis vnus quia hæc omnia spectant generationis finem. Verum tamen si nutritio esset causa augmenti simulatq; quiesceret viuētis augmentum cessaret nutritio cuius diuersum frequēs naturæ vsus ostendit. Et multa sunt, quæ augentur & nutriuntur, quæ non generant alia qualia ipsa sunt, vt animalia deprauatę fortis, aut orbatę nature, & imperfecta, vt mula sterilis est. Quapropter præfens nõ absoluit Philoponus negocium quale tñ sit hoc quod Philoponus ait. tex. 49. excutietur. Sed in præsentia dicamus vegetatiua autem altero modo capitur, vt sit nomen potentia communis: quo ritu sermonis sæpe diximus, potentia vegetales sunt nutritiua, augmentatiua & generadi facultas. Quo sanè modo si communiter sumatur vegetatiua: ita re vera sunt idem omnes tres illæ facultates: quia sunt vegetalis animæ partes, & generandi potestas est vegetatiua: itidē & augendi. Sed altero modo specialem habet vegetandi facultas significantiam & acceptionem, vt sit quæ alitrix seu nutritrix potentia dicitur, & nos homines ægregiè obesos, optimè vegetos dicimus, illos vberimè nutritos esse hoc sermone significantes. Et sic distinguntur realiter istæ quas retulimus vires & manet potentia nutritiua viuētis socia per totā viuētis periodū & aliis defectis viribus generadi, & augēdi: vt quidam cum Galeno in lib. de nutrimentis. & nutritibili. cōsuerunt, scilicet, vim augmentatiuam permanere in tempus vsq; consistentiæ, quæ tamen consistentia consistit augmentū, & tollit vim augmentatiuam. ¶ Nostri tamē istud reijciunt placitum contra credentes vires has, etsi suspendant operationes suas, & illis priuentur secundum temporis exigentiam, sola enim operatio nutriendi cum vita perseverat: tamen vires ipsę animatōis defunt nunquam. Ita Albertus in summa de homine. q. 22. in num. quæstionum etenim quod destruitur & corrumpitur, aut erit deficiente subiecto, vt deficiente anima sensitua, eius vires euanescent. vel corruptio fit à cōtrario. illorū primū non est timēdum ipsa anima sensitua viuēte, tunc. n. subiectū potētiarū saluū est. Neq; moreris Philoponū hoc

dixisse loco animam sensitiuam immortalē esse, quod vt sit accipiendum aut falsum esse. 3. lib. de aia demonstrabit quare in locum illum mittamus. At animæ vires non impetuntur cōtrario vnde corruptio timeatur. Igitur animæ vires oēs sunt accidentia inseparabilia ab anima. ¶ Et rursus propriæ passiones diuelli nõ possunt à subiecto: sed facultates istæ, aia vegetatiuę sunt affectiões propriæ, ergo non sunt separabiles. Quare & Arist. dixit. i. de anima. text. 65. si senex oculū iuuenis haberet, videret perinde atq; iuuenis. Quod verò, sint propriæ affectiones, in quæst. de potentiis animæ disertū est. ¶ Non ergo hæc ego causa persuasus dixerim potentiam vegetandi, & augendi esse re diuersas, quod hæc. f. in virili dilabitur ætate, & illa perseverat, vt censuit Galenus: sed potius causa est, obiecti diuersa ratio, vt ex iam iā dicendis demonstrabitur. ¶ Quod autē Cōmentator Cōmen. huius. 42. dixit has animæ vegetatiuę vires esse easdem subiecto, subaudias hæc verba, subiecto idem sunt. Id est, materiali obiecto: nam vires istæ sunt vniuersæ circa cibum hūc assidua opera versant vt nutriendi facultas nutriendo. Ex hoc deniq; fit accretio & generatio.

¶ Videtur autem esse alimentum Text. 43. contrarium, contrario. non omne autem omni: sed quæcūq; contrariorum nõ solum generationem habent ex inuicem, sed & augmentum. sūt enim multa ex inuicem, sed non omnia, vt sanum ex laborante. Videntur autem neque illa eodem modo ad inuicem esse alimentum sed aqua quidem igni alimentum est, ignis autem non alit aquam. In simplicibus igitur corporibus, hæc esse videntur maxime, aliud quidem alimentū, aliud verò quod alitur.

¶ Instituit iam de alimento quam excutit quæstionem, an alimentum sit cōtrarium

riū alito, nam cum viuens, alimentum corrumpat, & in se ipsum conuertat, hæc corruptio & conuersio extabit minime nisi inter contraria.

¶ Secundo videtur nõ quamlibet cōtrarietatem sufficere alimento, sunt etenim contraria non pauca, quæ etsi inuicem agant, non tamen se alunt, vt ex infirmo fit sanus, & contra & neutrum se auget, aut nutrit. Sicut neque albedo est nutrimentum nigredinis, sed necesse est vt hæc contraria quæ nutritioni seruiūt sint inter ea quæ est generatio & nõ solū alteratio. Tertio videtur secundū omnia huiusmodi contraria non esse alimentum rationē, nisi sint ea contraria, quæ ex se inuicem generentur & se augere possint. Vnde & tria colligas in ratione alimentum cōstituta alterū est cōtrarietas. deinde generatio. tertium augmentum. Nam alimentum quodlibet potest augere ipsum viuēs, vnde aqua est ignis nutrimentum non tamen ignis aquæ. Nam aqua ipsum ignem auget, ideo alere potest, non tamen aquam ignis: nõ ergo sat est generatio ex aliquo, vt nutrimentum illud credas. Scimus enim ex igne aquam generari at ignis non est aquæ nutrimentum sed corruptio aquæ. Aquam autē alere ignē pinguiā facile indicabunt vt adeps oleū & id gen⁹ quæ hūc sub voce ista aqua cōprehenduntur vt themistius ait & rursus ipsum elementum aquæ si igni paulatim infusetur veluti si rorādo infundatur flammæ auget maiores, vt in camino fabrorum cernimus neq; isti alia vtuntur arte vt vberem suscitēt copiam ignis quæ modico aquæ spargere flammæ. In simplicibus igitur corporibus. Id est in elementis hoc maxime perspicuū est aliud esse alimentum, vt aqua, & aliud esse quod alitur ignis: videlicet, quod in mixtis non ita facile cernitur. ¶ Excitauit. Simpliciter dubitationem alimentum (inquit) substantia est accidentia enim, vt hic Arist. docuit, &c. etsi cōtraria sint non tñ alit quia ex ipsis non est generatio, sed alteratio. At verò itidem & ipsum quod alitur viuens, substantia est, vt ergo hæc cōtraria sunt: substantia enim contrarium est nihil. Recētiore motum dubium suo absoluunt more substantiam habere cōtrariū, non ratione sui, sed vt habet con-

tria in ratione alimenti.

Dubitatio simpliciter.

Quæ contrarietas est cōtrarium.

trarias qualitates: calidum atq; frigidū & id genus. Caterum hic per contraria Aristoteles autore simplici intellexit priuationem atq; habitum: alimentum enim est in quo priuatio est formæ viuētis cui priuationi mixta est potentia vt suscipiat eandem quæ est viuētis forma. Viuens igitur est actus sed nutrimentum est in potentia quæ oppositio, secundum priuationem & habitum cōferenda hūc venit. Porro autem cōtrarium Tex. 43. construere libet: quia litera non nihil scabra est. Videtur, inquit, esse alimentum contrarium cōtrario, id est, nutrimentum hanc necessariam obseruat cōditionem, vt sit contrarium viuenti. *Non autem omne omni.* Id est, non omne contrarium est alimentum cuiuslibet contrario: sed quæcūque cōtraria huius naturæ sunt, vt vnum ex altero generetur & vniū alterum augeat. Sunt. n. multa ex inuicem, quorum vnum ex altero fit per alterationem videlicet, sed non omnia subaudiā se generant, vt sanum fit ex laborante: vbi alteratio est, non tamen generatio, & quod subnectitur, videntur autem hunc sensum habent, non omnia inter quæ est vicissim generatio, rationem alimenti assequuntur: etenim aqua ignem alit non contra, quanquam inter aquam & ignē mutuā experiamur generationē. Caterū quia aqua ab igne nõ augetur, sed resoluitur & absimitur. Hac ratione alimentum non est in simplicibus, igitur, id est, elementis aqua & igne, quanquam non viuētia sint est tamen quod alitur & quod alit. quæ non falsa sentētia delusus putes verè alimentum rationem habere: nam vt superior noster sermo tradidit viuētibus duntaxat vera nutritionis ratio congrua est.

¶ Dubitationem autem habet. Tex. 44. Dicit enim hi quidem, simile simili ali, sicut & augeri. Aliis autem (Sicut diximus) cōtrario videtur, contrarium inquā cōtrario, tanquam impassibile sit simile à simili, alimentum autē mutari & digeri. mutatio autem, omnibus, in contrarium aut in medium.

¶ Dubio

Refellitur Galenus.

¶ Dubio proxime moto figit adhuc gradū Arist. in diuersum agens. Nam si nutritum est, quod potens est augere ergo ut auctio, ita & nutritio: auctio, autem necessario fit aliquo simili: nam dissimilibus non fit auctio, id quod in auctioibus impropiis cernere poterimus, ignis enim igne augetur & aqua aqua crescit & puluis puluere, & id genus: ergo & nutritio exercebitur simili. *Aliis autem sicut diximus.* ¶ Corroborat priorem (cuius memineral) sententiam, tex. 43. simile videlicet non potest aliā simili: alimentum enim patitur a viuente, ut ligna patiuntur ab arboribus: lignarius enim faber ligna cedit, & polit, & ipse non ceditur a lignis: ita viuens decoquit alimentum, & ipse non decoquitur, & ipsum alimentum trahit in propriam substantiam virtute tractiua, & non trahitur: non est ergo similitudo. ¶ Quod si contēdas etiam viuens immutari ab alimento, quia de non agente fit agens, & exit de potentia in actum nutriendi, hoc sanē est aliud mutationis genus, quod nemo negabit: sed ut faber itidem quādo ligna cedit, vertitur in negociū ex ocio, nō tñ ceditur, aut ex politur sic in nutritioe. Cōtextus hic est. *Dubitationem &c.* Id est, qđ haec enus tradebamus, cibū esse contrariū viuēti, non est res quę in aperto sit extra aleam iudicij. Quidam enim crediderunt diuersam opinionem & cibum, & viuens similitudine esse amica & non contrarietate pugnantia: quia alimentum nutrit: sed nutritio simili fit. Alijs veriora cēsentibus diuersum aluere animo fuit, alimentū contrarium esse, nam alimentum mutat & alterat viuēs: mutatio autem est inter contraria, aut inter ea quę vices contrariorum agunt, ut quando inter medios colores est alteratio de rubro in pallidū, rubrū ut nigrum censetur. Idcirco mutatio in contrariū est, aut in mediū. Et summa argumēti hęc est viuens patitur & alteratur: ergo a contrario. Secundo illud idem colligit subdens. *Adhuc autem.* id est alimentum a viuente patitur, quia viuēs ipsum alimentum excoquit, non tamen contra viuens ab alimento digeritur.

Contextus.

44. 201

Tex. 45. ¶ Adhuc autem alimentum patitur aliquid ab eo quod alitur, sed

non hoc, ab alimento. sicut neque structor a materia, sed ab illo, hęc. structor autem, mutatur solum in actum ex ocio. Vtrum autē sit alimentum id quod ultimo aduenit: an id quod primo, habet differentiam. Si verō vtraq; , sed hoc quidem indigestum, illud autem digestum vtroq; vtiq; modo continget alimentum dicere. In quantum enim indigestum, contrarium contrario alitur. in quātum autem digestū, simile simili. Quare manifestum est, qđ dicunt quodammodo vtriq; & rectē & non rectē.

¶ Nam se arbitrū in hac controuersia constituit Arist. & hinc orditur litis terminum esse quod tandem, sentiendum & vocandū alimentū sit. Vnde tota prior pendet litigatio. Quoddā autē crudū est, & in coctū, ut panis, & terrę fructus. Aliud autē, quod iam excoctū & a terrenis facibus vitali calore expurgante, defæcatissimū est. Id quod, & nouissimum est alimentum, quale est natiuus sanguis. ¶ Qui igitur contraria contrariis ali dicebant, solum vocitassent alimentum, quod rude adhuc & indigestum est. Qui verō aliter sapiunt solum sanguinem appellauissent alimentum. Hoc est quod ait. *Vtrum autem &c.* Arist. autem media horum ratio arrisit, & vtrumq; cibum dicere siue cibus rudis sit, ut panis, qui crudus est cibus, siue purus sit cibus, ut sanguis qui cibus vltimus est, & iam quæstionis perplexitas referatur. Nam & isti & alij rectē & amicē conciliantur, cōtrariis nempe alimur, si cibus sit indigestus, & similibus, præterea si cibus vltimus sit, ut iā excoctus & defæcatus.

¶ Quoniam autē nihil alitur non participans vita, animatum vtiq; erit corpus quod alitur, in quātum animatum.

Tex. 46.

animatum. Quare & alimentum ad animatum est & non secundū accidens.

¶ Viuēs, docet locus hic, qua viuens est, alitur, nutritur, & augetur: non enim plāta, qua viridis est, aut flaua, alimonia vtitur, sed ut viuens. Et tacitē insinuat antiquos, qui viuētia, ut calida augeri & nutriri dicebāt contra Arist. nō ut calida sed ut viuētia. In Democritum & Empedoclem est latens anima aduersio hęc. Isti enim viuētib; operam vitæ concedebant secundū, id est propter calorē Arist. verō non secundum accidēs id est, propter calorē: Arist. aut monstradum hoc, sed quia animata sunt.

Tex. 47. ¶ Est autem esse aliud, alimento & augmentatiuo secundū enim quod quantum quoddam est augmentum est, secundum autem quod hoc aliquid & substantia alimentum saluat enim substantiā & eousq; est, quousq; alitur. Et generationis autem factiuum est non eius quod alitur sed talis quale id quod alitur: iā enim est ipsa substantia, generat autem nihil ipsum seipsum sed saluat.

3. alimenti proprietates

¶ Tres rationes aduertit in nutrimento, quo viuētia vicitant. Prima quod viuētis substantia cibo saluatur. Secundū quod perficitur quantitas eius, & roboratur legitima accepta magnitudine. Tertia autem ex alimento excidere fætificum semē, vnde qualia ipsa sunt viuētia generant alia. Prior harum ratio est potentia altricis, quę solum curat, id cuius est potētia, saluum reddere nutritiōdo ipsum & absumpta reparādo & noua restituendo. ¶ Altera est potentie auctricis cuius est magnitudinē viuētis instituere, corroborare & stabilire. Postrema autem est generatricis, cuius est speciem viuētis seruare. Primæ facultatis obiectum est quod alit: secundæ verō est augmentatiuū, seu auctificum. Tertiæ est prolificum, quæ omnia re ipsa sunt ipse cibus.

ratione solum discreta. Et insinuat augmentum, quo colligat potentiam altricē non esse generatiuam: nam viuens se nutrit, & tamen non se generat: quia nihil poterit se generare. Quod verō ait. *Ut saluet suscipiens ipsam secundum quod est eiusmodi.* Audire oportet nutricis esse seruare nutritū ut nutritum. Hoc ait secundū qđ huiusmodi, id est, quatenus tale. Vnde colligas definitionem nutritiue facultatis esse eā quæ seruat ipsum viuens, quatenus tale est. Lucida iam sunt verba textus, quare in litera Aristotelis nihil offendi- culi restat. Ceterū illam transcurramus. Est (ait) esse aliud alimento, & augmentatiuo: quippe, hęc ratione discrepant. Ut enim alimentum quātum quoddam est sic auget. At verō ut alimentū est, hoc aliquid, id est, panis est hic, vel sanguis hic sic alimenti subit rationem. Sic enim saluat viuētia, & illa nutrit, & tandiu viuēs est quādiu ali potest. *Et generationis.* Id est, ipsum quoq; alimentum est generatiuum, non relatum in viuēs, quod alitur, sed in prolem, quæ ex superfluo alimenti generatur. *Iam enim est ipsa substantia.* Id est per alimentum nihil se generat: quia hoc fieri nequit: est enim manifesta pugnantia. Nam quod generatur nō est: quod autem generat, est. Idē igitur esset, & non esset simul, sed per alimentum aliud generat viuens non se ipsum, sed se saluat nutriendo se.

¶ Quare huiusmodi animæ principium, potentia est talis ut saluet suscipiens ipsam secundum quod est huiusmodi. Alimentum autē, præparat ad operādum. vnde priuatum alimento non potest esse. Quoniam autem sunt tria quod alitur & quod alitur & alens, alens quidem est prima anima quod verō alitur est habens hanc corpus: quo autem alitur alimentum.

Tex. 48.

¶ Id est animę nutritiue, seu vegetatiue prima potētia est nutritiua, quę ab alijs operibus aliorū potentiarū separari poterit & aliorū est fundamentū. Hęc autē seruat viuens, ut viuens est. *Alimentum au-*

tem preparat ad operandum. Idest nutritrix hęc vis vt operetur: alimento eget, hoc sibi ster nit & preparat viam vt operetur: quare quod priuatur alimento, viuere non potest & ea, quę non viuunt: minimè nutriuntur nisi improprie, vt ignis. *Quoniam autẽ sunt tria quod alitur & quo alitur & alẽs.* Dixerat de nutrimento, quare vult, quę ab eo denomnantur, definire. Tria autem sunt, quę ab eo nominis accipiunt originẽ, & quod nutritur, & quo nutritur, & quod nutrit, seu alẽs. Alens est ipsa anima vegetatiua, quę ordine nature prima est. Quod autem alitur est ipsum viuens: anima enim nõ nutritur, quia corporea non est, sed secundum naturam indiuisibilis, vt supra dictum est. Quo verò alitur viuents substantia, est nutrimentũ. ¶ Sciscitatur quispiam quid est, quod Aristoteles in primo de anima textus 64. dixit actionem nõ esse animã, sed totius cõiuncti ex anima & corpore: hic vero quasi recãtans ait animam esse alentẽ & nutrientẽ, sed corpus quod alitur, aut ipsum viuens: subtrahit ergo actionem à supposito. Et rursus: cur de potentia nihil meminit, quę tamẽ etiam vegetat, & nutrit. Respondetur. Actio nutriendi est sanè totius compositi viuents, vt plãtã se nutriunt: poterit enim se nutrire viuens, sed nõ se generare, vt supra docuit peripateticus sermo. Verũ quod ait modo anima est alens, subaudire oportet ipsã esse principium huius operationis, non corpus, neq; totum suppositum, quod si se nutrit, habet per animam vegetatiuã quę vt dictum est, causa est in tribus causarum generibus, & finalis & efficiẽtis formalis. Potentia verò etiam vegetat, vt principium proximum, sed non, vt primũ. Atqui totus hic sermo est, vt ostendat animam esse principium nutritionis. Ideo ait anima est alẽs, non corp⁹ non ignis vt terra, vt physicus Empedocles: neq; calor ignis, vt Democritus: sed ipsa est anima vegetatiua, quę nutrit.

Tex. 49. ¶ Quoniam autem à fine appellare omnia iustum est: finis autem est generare quale ipsum, erit vti que prima anima generatiuum talis quale ipsum est.

¶ Quod dicit, tale est. Quodlibet à fine, nũcupatur & finis est qui nomẽ inponit rebns, vt intellect⁹ ab intelligẽdo & sensus à sentiẽdo cũ ergo, nutritrix facultas tota decurrat in generandi opus, vt quod nobilissimum, & sibi maximè naturale vt iam expositum dedimus, cõsentaneũ est, ipsam altricẽ facultatem generatiuã appellare. Nam nutritio in auctione hęc ad generationem est instituta. Igitur nutritionis finis postremus est generatio: intelligas sub censura hęc in animalib⁹ illis, quę tres illas cõditiones assequuntur quas supra meminerat Aristotel. Nam alioqui: si sermo esset absolutus, non esse verũ nutritionis finem esse generationem: quia multa nutriuntur, quę generationis sunt impotentia, vt animalia imperfecta: quare licebit altricẽ vim generatricẽ etiam appellare. Hoc Aristot. non tanquam necessariũ probat, sed tanquã iustum & rationi consentiens. Nam etiã si ratio sit ordinata ad intellectum, non tamen rationem appellamus & intellectum: sed distinguimus. Et quanquam fr̄nefactiua sit in gratiam militaris, non subinde fr̄nefactiua militarem asserimus sicut neq; theologus diaconatũ dicit sacerdotium, quia est in gratia sacerdotij D. Tho. non credit hęc de facultate sed de anima vegetatiua loquutum Aristote. quam ait vocandam esse generatiuam. Res hęc parua est controuersia. Atqui Philoponus de facultate intellectũ voluit quẽ nos sequuti sumus, quia operatio est prior potẽtiã, quã animã, idest, immediatior, nam anima per potentiam operationem contingit. Altrix ergo facultas est dicenda generatrix causa præacta. Etsi Aristot. hic definit, non potentiam dicẽs, anima prima, id est vegetatiua est, quę potens est generare alterũ quale ipsum, cuius est. Quę verborũ facies Tho. arridet satis. Aristot. sermonem non de vnutrice, seu altrice esse sed de ipsa anima altrice quam asserit esse generatiuam. Verũ & animã ipsam vegetatiuam & ipsam facultatem generatrices possumus dicere: facultatẽ quidem tanquam proximum principium nutritionis: animã verò tanquam primum principium. Hinc iam liquidus est editus sensus verbi peripatetici, vegetatiuã

po

potentiam esse generatiuam, de nominatione tantum extrinseca esse audiendũ. Nam generatio est extrinsecus finis vegetatiuã animã. ¶ At verò nõ prætereũdũ silentio est, Aristotelẽ nutritiuam & generatiuam facultatem definiuisse: nõ tamen augmentatiuã: & duarum actionum meminerat vt alimento atq; actione generare & subicit augere. Cæterũ auctio media actio est inter extremas has nutritionẽ & generationẽ. Prima namque operationum est nutritio aliorum omnium fundamentum. Postrema actio est generatio, quę hac ratione vocata est finis: media intercedens auctio est. Sufficit autem Aristoteli extrema definire, vnde & nos colligamus mediã naturã: nãq; peruium cuiuslibet iam est augmentatiuam facultatem esse quę viuẽs ad legitimum incrementum perducit. Quam itidem à fine generandi generatricem poterit quis autore Aristot. appellare. Itaq; in viribus huius aĩe sunt operationes proprię (quę fines proprij) vnde & sibi nomina conciliant vt nutritiua à nutritione: auctiua ab auctione, generatrix à generatione. At qui est, alius finis communis, & non proprius, vt generatio: quę etsi proprius finis sit generatricis facultatis, est tamen communis aliarum duarum virium. Quare illas vocat appellatione cõmuni (quę est) à fine remoto, generatrices Aristoteles.

Tex. 50. ¶ Est autẽ id quo alitur duplex, sicut & quo gubernatur & manus, & temo. hoc quidẽ mouet & mouetur, illud autem mouet solum. Omne autem alimentum, necessariũ est digeri posse. operatur autem digestionem, calidum. Vnde omne animatum habet calorem. Figura igitur alimentum quid sit dictum est, certificandum autem est posterius de ipso in proprijs sermonibus.

¶ Tex. 36. distinxerat tria alẽs, & quod alitur & quo alitur. Hoc postremũ rursũ di

stinguit duplex esse tradens nutritionis instrumentum: vt gubernator nauis seu nauta, & manu mouet clauũ, aut temone: & per temonẽ nauem: manus vti que est instrumentum coniunctum: quia est pars nauis, sed temo est separatũ: quippe pars nõ est, nauis. Manus mouens est & non mouetur, nisi per accidens: pars enim mouetur per accidens ad motum totius. Sed clauus, aut temo, per se mouetur & item mouet: mouetur nempe à manu: & mouet nauẽ. Et anima nutritiua instar nauis duobus, ceu instrumentis suis fungitur actionibus, & potẽtia, quę est instrumentum coniunctum, quã ab ipsa animã essentia dimanat & in ipsa consistit vt propria affectio in proprio susceptulo atq; etiam calore naturali, qui est vt instrumentum separatũ. Calor enim est non in anima: quippe quę cum indiuisibilis sit caloris non est susceptiua, sed in corpore est nutritibilis. Hic autẽ est alteras cibum, & alteratur rursũ à cibo. Et idcirco & mouet & mouetur, id est alterat & alteratur. Commen. autem paulò differt ab hac expositione, qui duo ait esse in nutritione, alteras primũ, non alteratum, est anima, & alteras alteratũ est calor natius viuentsibus. Anima est mouens non motum, idest, alteras non alteratum. Siquidem anima neq; calefit aut frigeat, aut id genus alterationes suscipere poterit, quando ipsa indiuisibilis est. At verò calor & alterat & alteratur. Verũ interpretatio hęc est Alexandri Aphrodisei, qui non de instrumento, quod est nutrimentum, verba hęc intellecta voluit, sed duplex esse, quo nutritio celebratur asseruit, & animã ipsã & innatũ calidum. Anima immobilis est, & itidẽ ipsa facultas animã, idest, inalterabilis est. Indicat autem Philoponus huius locis lectionẽ aliam vt loco illius, mouet tantum, legamus, quod est motũ tantum. Quin & Ammonius eiusdem meminit. Si hęc lectio recipienda est: de calore, & nutrimento interpretari oportebit. Calor alterat & alteratur, nutrimentum verò solum: mouetur, vt dixerat supra: alimentum digeritur non digerit ipsum viuens: cõcoquitur & nõ cõcoquit, vt faber ferrarius, qui ferit in eundem & non repercutitur ab incude. Quod verò

Instrumentũ duplex.

Com. expeditur.

hic obiter adnotandum duxerim, est in verbis Commentatoris illis. Calor alteratur à cibo, & hic est eius familiaris motus. Quæ verba, si ad libellam exigantur, nõ sunt Aristote. consentientia: etenim doctore Aristotele cibus nõ mouet, vt tex. 45. tradidit: quam obrem si cibus non mouet, vnde est alteratio innati calidi à cibo? Nã calor è hũc viuẽti ver naculũ ab continente aẽre vel alioalteratum experimur. At à cibo negat Aristote. alioqui esset cibus mouens & motum, quod Græci philosophi cum suo duce Aristote. non permittunt. Rectius philosophabimur si dixerim⁹ calorẽ natiuũ tantisper, dum excoquit ipsum & mouetur ab anima nutritiua, quia hæc calorem natiuum dirigit in digestionis opere: suscipit enim natiuus calor temperamentum & mensuram ab anima nutritiua. Nam si calor alteratur vtique non ab anima ergo à cibo: & iam cibus esset mouens & tamen hoc negabat Aristote. tex. 45. Et si hæc vt vera recipis, nõ quam nutrimentum est proprie instrumentum. Instrumentum etenim est causa, agens nutrimentum verò est materia, circa quam versat calor viuẽtis natiuus ab anima directus. Iam verò aliud est materia, aliud instrumẽtum. At obijcit forsità quispiã mihi illud: quod ex Auicena retulim⁹ supra ex lib. illius. 1. fen. 2. doctri. 2. cibum agere in viuẽtia, & per qualitatem, & per materiam, & per substantialẽ proprietatem, quam inibi capitulo decimo quinto tradendam in rebus præter complexionem elementorũ esseq; sublimiorem qualitatem, vt in magnete lapide concedit. Sic & in cibus sunt quædam specificæ proprietates præter elementariã compositionem, vt in reu barbaro purgandi bilẽ: ergo calor viuẽtis, & mouet & mouetur. Alioqui, vt lactuca sanguinis frigidi animalibus præstãt alimoniam? Et sic in cæteris cibarijs excurrere poteris si animus querit. Accedit eodem Aristotelem primo de gene. tex. 53. agentia, quæ sunt eiusdem materiæ, dixisse esse passibilia, vt ignis agit in aẽrẽ & patitur. Atqui natiuus viuẽtis calor, & cibus eiusdem materiæ specie. Iam ergo calor alterans alimẽta reciprocam patietur actionem, vt nos experi-

mentorũ vsu frequentissimo didicimus, à cibus plurimum in modum affici diuersis affectionibus, aut incalescit sanguis, aut frigescit, aut sanamur, aut morbis corripimur. Est ergo cibus instrumẽtum, & agens, & non materia solum. Hæc obiecta argumenta sensum Aristote. tex. 45. luce donabũt. Et quid Ammonius, Ioan. Grammaticus, si vera senserũt, oportuit illos sensisse docebunt, & vt Auerroes dicẽs calorem alterari sit audientibus breuicula expendunt. Dicimus ergo nos neuti quã, qui experta tãti facimus in philosophia inficiari valemus: cibum alterare natiuum calorem, quẽ hic innatum textus vocat. At verò cibus duplici pendendus est ratione: & vt agens in animal alterãdo & sic librata ratione nõ proprie cibus: cibus enim est vt nutrit, sed vt nutrit patitur, & non agit, vt infra monstrabimus. Altera ratione penditur, vt materia, & sic cibus est & non agit, & hæc autorum concordia.

¶ Iam verò cõcito calamo oportebit nõ nulla, quæ inter enarrandum & exponẽdum Aristote. intermisimus modo digestionem quadam excutere, & faciam initiũ à verbis istis finalibus huius capituli quarti. *Omne alimentum necessarium est digerere posse: operatur autem digestionem calidũ.* Quæ verba, quantum attinet ad sensum sunt facilia: quia dixerat, calorẽ esse instrumẽtum nutriticis facultatis & nutritio non fit sine digestionem. Igitur necesse est vt digestio fiat per calidum: calidum verò innatũ, quo anima nutritiua vitur, vt pulchrẽ Albertus magnus tradidit summa de homine, etsi vnum sit secundum naturã, habet tamen triplicem vim, & celestis caloris & elementalis, & naturalis seu animalis caloris. Quod enim calor hic animãtis ex munere habet digerere ethereogenea, & congregare homogenea grossã enim terrestrem atq; aquosã substantiam à cibo depellit, dulcem verò & subtilem & humidam ex cibo sibi capit. Hoc vtique munus ratione ignis habet, cuius & hoc munus est, cõgregare ethereogenea secundo de gene. tex. 8. vt fumum fumo copulat: cineres cineribus flãmã verò flãmã. ¶ Vt autem calor ille natiuus viuificat cibi partem, quæ viuẽtis fit corpus, sic sanẽ refert celestis calo-

Author.

Triples calorũ.

Proprietates specificæ.

ris similitudinẽ, qui, & viuificus est maxime solis id quod Aristote. ait secundo de generatione animalium capitulo tertio. calorẽ solis viuificare animalia omnia, sed calor ignis illa dissoluit. Et exposuit Commentator locum non de omni igne, sed illuminante qui lucet apud nos, qui vniuersa voraci depascit flãmã & in cineres soluit, de qua re alibi latius & copiosius. ¶ Vt vero calor hic trãffert cibũ & cõmutat in speciem sanguinis, carnis, & ossis, hoc vt est calor aiãtis sibi arrogat: & quãquã in plantis nõ sit caro: neque piscibus, subaudias aliquid in istis carni simile. Et quanquam folius caloris habitus fuerit fermo, non solum calor est instrumentum animẽ nutritiue: quippe & reliquarum qualitatum sibi est vsus: nõ frigiditate vitur coagulãdo, & humidũ vitale, intra se cõtinet, humido autem & sicco, vt instrumentarijs qualitibus vitur, & ad continuationem membrorũ, & horum figurationẽ: humidum enim facilis figurationis est capax, vt. 4. meteor. tex. 30. docuit. Ne autẽ figura accepta labatur (valde enim humidũ cernimus figuræ sigillum retinere non valere) eget humidum mixtione sicci terminante cõsistentiã, in calore verò frequentius philosophis in vsu est animæ appellare instrumẽtum. In causa est quod is plures operationes exerceat, & digestionis præcipuum est instrumentum: ipse enim est qui cibum semel stomacho viuẽtis receptum præparat. Et etiam quia præcipua qualitatum primarum est: hac ratione nobiliores anima operationes calido meditat, quã alijs qualitibus. Est disputatio apud medicã facultatis proferes detrita satis, an calor naturalis animantis specie differat à calore elementario? Quæ quæstio vsurpatur ab illis, quibus nihil interest distinctionem hanc versare sicut neque oratori, quid sit ira, an feruor sit mentis an vltionis cupiditas? vt Cicero ait De oratore lib. primo. Sed neque nostra admodum refert hoc diiudicare modo. Et si quispiã prioribus persuasus indicijs naturalem calorem, & igneum differre specie credet. Adde Auerroem .5. collectaneorum capitulo. 26. calorem tradentem naturalem esse humidum & debiliore, quã sit igneus

¶ Calor minus sit in summo per speciem.

Mea tamen sententia non hoc iudicãre, sed esse illos specie idem. Nullam enim aliam habet ignis qualitatem in nobis, nisi hanc asseramus. ¶ Itidem siccum igneũ diuersum fatẽdum esset & nostrũ, & itidẽ in alijs qualitibus primis, quæ autor. Aristote. sunt instrumenta animæ. Neq; video, vt elementa sunt animæ instrumenta, nisi secundum proprias qualitates, quas in mixto vt mixtionis vestigia relinquũt an numero, an specie solũ easdem, nihil moror in præsentia. ¶ Rursum ex eisde sumus atque nutrimur. Nutrimentum autem est mixtum ex elementorum qualitibus: ergo & viuẽtia easdem specie habent. ¶ Est tamen calor natiuus altiore operationẽ habens quã elementa. Itidemque de alijs qualitibus, sunt etenim animẽ instrumenta. Et quia anima in suas absoluendas functiones calorem & frigiditatem & hoc genus accipit, harum qualitãtũ actiones euehit atque nobilitat. Nam caloris vtique actio propria est, quam ab anima nõ mutatur, calefacere. At quod per calefactionem cibus digeratur ab animæ artificio calor sibi vsurpat vt ferra, qua faber lignarius in archa cõdẽda, vitur, habet sanẽ actionẽ, quam sibi per potentiã incisuam (quæ sibi forma propria est) vendicat, vt quæ est secundi actio, at per sectiõnẽ archã componere maioris virtutis est opus. Sic quoque de instrumentarijs alijs qualitibus dictum puta. Ceterum quãquam natiuus calor sublimiore assequatur functionẽ ex animæ (vt diximus) artificio: non hoc sanẽ indicat specificum calorum discrimen. Hæc enim maior nobilitas accidentaria est in vernaculo calore, quæ solum maiorem in accidente quodam nobilitatẽ colligit, quã igneus calor nõ habet. Quod verò Auerroes dixit calorem vernaculum esse humidum hoc sanẽ à viuente habet calor, quia vita in calido & humido consistit, non tamen hæc natura caloris est. Secundo loco de alimento nonnulla exponere non erit inutile. Aristote. enim in fine huius capituli commemorat de alimento esse loquutum figura & superficietenus. quia illud poscit differẽdi locũ propriũ vt liber de nutrimento est, atq; nutribili: nos tamen perfunctoriẽ quædam di-

Commentarij

diximus de nutrimento secundum peripateticos tradere: nā ex alimēti natura, virium animæ vegetatiuæ atque operationum exacta pēdet notio. ¶ Dixit igitur Aristote. alimentum vt est quantum auget. Secundū verò quod hoc & substātia hæc nutrit, secundū verò quod in alterum se extendit anima per alimētum, sic est generatiuū, vt ex materia cibi fit semē, &c. ¶ Prima in verbis istis offensio est: nam cibus, vt nutritiuus etiam quantum est: non enim nutrit alimentum, nisi quantum. Punctus enim aut spiritualia alere non possunt, & alimentum est mixtū ex qualitatibus primis, & est corpus physicum: ergo quantum est. Non ergo quantitatis discrimen seiungit nutritionem & auctiōem. ¶ Rursum toto vitæ æuo etiam auctiō perseverat. Nam senes pinguescere in omni genere viuētū experimur. Est ergo nutritio, auctiō: siquidem complexu societatis nunquam dirimuntur.

Argumenta
quæ sensum
Ari. exigūt.

Secūdam ar-
gumentum.

Tertium ar-
gumentum.

¶ Tertio si nutrimentum quod nutrit est actu simile nutrito, quod iam illud est actu simile? Nunquid sanguis an caro? sanguinē dixit in libro de partibus animalium secūdo capitulo tertio Arist. in habentibus sanguinem, est sanguis postremum alimentum, in alijs exanguibus, vt plantis: & insectis, quod cum sanguine habet analogiam, & proportionem. Verum hoc fieri non posse ostensio propterea iam iam aperiet: vltimum enim alimentum non paritur à viuente vt quod est iam omnino viuēti simile. Atqui sanguis nō est omnino similis nutrito quia caro nutritur: ossa nerui, vānæ, arteriæ cordæ etiam aluntur & demum membra radicalia vniuersa, & alia non radicalia, quæ sunt caro, adeps pinguedo, & id genus. Sanguis autem istis non est simile, sed est in potentia hæc. Nam ex sanguine vniuersa hæc constituuntur. Quod si sanguis est in potentia hæc plus sanē gestat contrarij quam similitudinis. Eo contrarietatis modo quo contraria concedimus, & potentiam, & actum. Quod si dixeris carnē esse nutrimentum, peius est argumentū. Nutrimētū nanq; nō est pars animantis. At caro pars est animantis. Vt ergo erit caro nutrimentum? ¶ Accedit istis non solum sanguinis esse nutri-

re, quin & flegmatis à cholera quādoq; ex medica traditione didicimus. ¶ Rursum nutrimentum est calidum, frigidum humidum, & siccum, & hæc qualitates nō sunt vitales in cibo, at verò in animatis sunt vitales, nunquam ergo erit cibus similis animanti, imò nunquam non erit cōtrarius vt vitale & nō vitale ergo Aristote. verbum peripateticum nō est propti sensus aliquando nutrimentum esse simile viuētibus.

Quartū ar-
gumentum.

¶ Horum gratia est notandum medicorum placitum esse, nutrimentum esse triplex. Sequenti sunt Galenū, tertio complexionum libro, capitulo primo. Alterum est nutrimentum actu, & hoc verum est nutrimentum quod apponitur nutrito & illi vnitur atque adglutinatur, & assimilatur. Secundum autem nutrimentum est, quod etsi non sit vnitum, iam est vniendum & apponendum viuenti. Tertium nutrimentum est, quod primā suscipit ab stomacho viuētis alterationem, primāque in officinis animæ prioribus præparationem est assequutum, quod ad huc rude est alimentum, & indigestum proprias qualitates, quas de foris inuenit retinēs, ab anima à terrenis scorijis ad purum excoqui sperans. Habes nutrimentorum tria genera indicatibus medicis, Aristoteles verò duplici nutrimento suā absoluit de nutrimento doctrinam. Aliud quod rude, est & incoctum, aliud verò, quod iam excoctum & à suis contrarijs affectionibus (quæ erant noxiæ viuenti) repurgatū iamque illi simile. Porro hæc diuisio diductionem Galenicam cōprehendit & amplius se porrigit: quia exteriores cibos nōdū vētri ingestos assequitur, quos Galeni non cōprehendit diuisio. ¶ Sit ergo prima conclusio hæc (vt scholastico ordine & disertius res agatur & clarius ostendatur) nutrimentum est materia virtutis nutritiuæ: est autem materia huius altricis facultatis gemina. Quædam quæ est illi proprium receptaculum, atque subiectum, & hæc est illius organum, in quo vis hæc animæ & gaudet stabilitate & fundata perseverat. Nā etiam si animæ vires ab animæ essentia, ceu à fonte vitali defluāt. Verū quia hæc vires sunt organice, habent organa, quibus excipiantur & vt in proprijs condā-

Quest. effen-
re elucidati
medicorum
placitum.

Arist. Gal.
breuior.

tur subiectis, quo sanē discriminantur à viribus intellectiuis, quæ nō organis excipiuntur. At verò ipsa animæ essentia vnde dimanant potentiæ est, quæ proprio suscipit illas gremio, & quæ parēs est potentiæ, ipsa est, & susceprix & virium suarum receptaculū. Sed in anima sunt vires istæ vt accidentia, in organis vt potētie, quia in ipsis proprijs fruuntur operationib; & idcirco materia sunt in qua potētia residēt. Dixerim hoc secundum plausibilem mihi sententiā quæ potentiam animæ, à substantia seiunxit.

Organa fa-
cultatis al-
tricis.

¶ Organorum verò altricis facultatis est alterum epar: vbi plurimum hæc vis spectatur, sed non hoc solum, quin & totum corp; illi seruit, vānis arterijs, stomacho ventre porositateque sua. Nam per totū corpus alēdi hæc vis effusa est, & in quolibet particula animatis calor est natiu; qui alimentū defecatum ab impuris qualitatib; membro præparet. Itaq; ipsa potentia est instrumentum nutritioni seruicis, & natiu; calor & venæ arteriæ, cor, stomachus, & mēbra radicalia, hæc sunt vt vasa continentia humidum radicale. In cuius gratiam, vt reparetur est nutritio. Rursum porositas corporis seruit vt instrumentum, alioqui esset penetratio cibi cum viuente. Et præter hæc nutrimentale humidum, quod infūdatur humido radicali, seu seminali, vt ipsum restauret est caloris natiui instrumentum, quo nutritur viuens. De huiusmodi materia in qua, satis. ¶ Est autem alia materia, circa quā & hæc nutrimentum est. Porro autē nutrimentum quod nondum iniectum est in ventrē, est remotē & in potētia materia, quæ virtus nutritiua adhuc nō versat quæ vtiq; nō versat materiā extrinsecā neq; aliqd extrase agit: vt neq; altrix facultas. Hoc vnū referuatur generatrici virtuti: quæ in aliud extrase agit: quæ cū sit postrema vegetalis animæ & optima virtus, iam exit extra se, vt potētiam sensualem seu cognitiuam non nihil referat. Hæc enim extra se obiectum habet vt visus colorē, ita seminis potētia foris extra generantē habet quod faciat. Quare nutrimentum vt magis est simile nutrito, ita magis est nutritiuæ facultatis obiectum. Circa quod agit ipsum ad se trahendo, & adglutinando, curatque dili-

gentissimè vis hæc alimenta, quæ vis cūpit ea sibi conformare, & in propriā vertere complexionem. Nam anima altrix, quæ sibi magis similia & naturæ viuētis magis consentanea, vehementius cupit, & ardentius ad se rapit. Itaque secundum diuersum statum nutrimenti, & actiones animæ huius variant. Nam si nutrimentum, secundum primum quem in stomacho statum habet, consideres, alteratur, superfluaq; cibi, quæ nutritioni viuētis non consentiunt depelluntur. Vt autem iam alimentum expurgatum est viuenti & simile, tunc vis alendi mutat actionis genus ad superioremque se promouet actionē vt quod repurgatum fecit alimentum, in viuētis corpus trahat atq; transferat. Et quod Arist. tradit simile non agere in simile, de primo actionum genere audire oportebit, non de secundo. Etenim vis altrix in nutrimentū simile operatur. ¶ Secūda est conclusio. alimentum quatuor habet, quæ illi consentiunt, si tamē legitimum est nutrimentū. Primū est dissimilitudo in principio atq; cōtrarietas. Alterū in fine conueniētū, & cum viuētis natura cōsensus. Tertiā qualitatum primarum temperamentum. Etenim cibus non summè calido afficitur aut frigido, &c. vnde elementa nutrimenta non sunt, si pura sint, quia habēt excellentiam in qualitatibus: etenim viuēs, vt superet alimēti qualitates oportet. Si autem esset ciborum excellentia calidi, aut frigidi humidi, &c. hæc nō posset subigere viuētis cōplexio, quæ temperata cū sit, has excellentias vincere non posset. Quartum est commensuratio & proportio, cibi cū viuente. Nā aliud genus cibariorum homines alit atque bruta: & plantę alijs vicitant quam animalia. Bruta crudis vescuntur, homines autem coctis vt plurimū, viuūt. Huius victus diuersi, calor est in causa natiuus. Quibusdam fortis animantibus, alijs debilis. Aristote. problemate quarto sectionis vigesima. olera (inquit) quædam cruda comedimus: quia iā nostro calori cōuenientia, alia verò egēt de coctione ignis, vt nobis consentiant, vt betas & caules igne decoquimus vt sint humano cibo apta & id genus alia. ¶ Tertia conclusio Aristote. visum est sanguinem esse alimentum vltimum, id quod

Locus philo-
sophi edisse-
ritur.

Secūda con-
clusio.

Tertia conclu-
sio.

*Petrus ap-
pensus.*

Gale. putabat actu alimētū. Itaq; post ex-
coctionē cibi (quia nullus cib⁹ adeo pu-
rus est, quin habeat aliquid impuritatē)
tandē fit in sanguinem conuersio, qui ci-
bat aīal, Arist. cōciliator cōfēsit in diffe-
so. sanguinē esse alimentū vltimū aīalis.
Semper subaudias in sanguineis animā-
tibus, in alijs verò quod est huic propor-
tionale & sanguinis locū tenēs causa est:
quia omnium humorum sanguis pu-
rior & vitæ, quæ calidi & humidus est, ma-
gis amicus: sanguis etenim & calidus,
& humidus est. ¶ Rursum nutrit id quod
dulce est: dulcedinem verò nutrimento
concedere quis negabit? si tamen nouit
quam dulcium natura sit amantissima,
quare & animalia quæ amaritudine fel-
lis natura non resperit viuaciora tradū-
tur. Sanguis autem est humorum omniū
dulcissimus, quia ceteri nisi sanguine im-
mixto humores nō dulcescūt, vt flegma
sanguinis immixtione dulcescit, & solū
sanguinē dulcem esse Aristot. docuit de
histo. 3. libro cap. 19. cholera enim amari-
tudine gustum inficit vt melancholia a-
credine. phlegma autē insipidum est, so-
lus ergo sanguis, qui dulcis est, nutriti-
uus est. ¶ At verò ne fidem huic senten-
tiæ demus obstant quæ iam obiecimur.
Et rursum cibus secundum Aristot. hoc
loco est calidus, est siccus: nā fames est
appetitus calidi, & sicci: sanguis autem
est calidus & humidus, & quando alia
hoc non indicassent, sanguinis dulcedo
testaretur. Nam dulce est calidum & hu-
midum in gradu secundo: non ergo san-
guis est cibus. Et rursum si eisdem ves-
cimur, ex quibus (celebri Aristot. verbo)
sumus: nos verò nō sanguine solum, sed
carnē, ossē, neruū, &c. & humoribus alijs
cōstamus: igitur & istis quoq; nutrimur.
Ecquid si cibus in fine est similis, quan-
ta obsecro similitudo sanguinis & ossis?
Quanta sanguinis & nerui? Et quædam
in nobis mēbra cholericā, alia phlegma-
tica: hæc ergo bili & phlegmate cibabū-
tur non sanguine: si quodlibet tamen si-
mili cibatur, & tertio de historia capi-
tulo. 16. Caro (ait Aristoteles) extenuato-
rum corporū conuertitur in vānas, ar-
terias, & si cibi copia suppeditetur con-
uertitur in adipem: caro ergo est nutrime-
tū vānarū, & itidē membrorū, & adipis.

*Probat san-
guine nō esse
cibum.*

¶ Philoponus ergo in Comm. ad caput
istud, etsi nullam deprōferit suæ sen-
tentiae probationem, carnem credidit
esse alimentum vltimū animantium. Ita
ieiunē dixit, vt ego retuli: nisi quod col-
ligit aduersum sermonē suum. Est caro
quæ nutritur & pars nutriti: vt ergo est
nutrimentū? hoc enim nusquā est nutri-
ti pars, sed restaurat abolutas partes. Sol-
uit dicens carnē cōsiderādā & ante nutri-
tionē, & cōpleta nutritione p̄ considera-
tionē mētis hæc duo ille cōsiderat, iā er-
go carnē ipsam cōsiderat ante incorpora-
tionē cū reliqua viuētis carne: & post
quā iā est in corpus viuētis assumpta. Se-
cundum priorē considerationem cibus
est vltimus: & hoc modo nō est pars aīati
actu, sed tantum in potentia: secundum
posteriores verò caro non est cibus quæ
iam animalis est pars. Atqui hac in par-
te ingenium Philoponi probassem ve-
hementer, nisi Aristot. sermo sanguis est
vltimum alimētum, me ab hominis pla-
cito retraxisset, nam in auctioribus im-
proprijs aliquo simili fit auctio, vt aqua,
aqua: oleum, oleo ergo & caro carne. Et
caro auget ossā, & reliqua membra quia
differt solū ab illis cōplexione, nō tamē
substantia (vt diximus) in quæstione de
potentijs animæ. ¶ Et rursum Aristot. in
primo de ortu, atq; interitu ait, caro vt
caro nutrit tex. 41. his tamē missis sanio-
rem crediderim philosophiam carnem
simpliciter nō esse postremū nutrime-
tū: nam ipsa est quæ nutritur & nutritio
est conuersio alimenti in substantiam co-
medētis. At caro est in quam cibus con-
uertitur & sanguis in carnē cōmutatur:
nō ergo caro est quæ alit, sed quæ alitur:
vt os alitur & chordæ: & nerui & arteriæ
& aliæ animalium partes nutritur. Et q̄
Aristot. ait carnē nutriti subintelligere o-
portebit id quod est in potētia, p̄xima caro
vt sanguis q̄ sanē autore Aristot. lib. de par-
tibus ani. 3. c. 5. est in potētia caro & cete-
ra aīalis mēbra, veraciterq; nutriti rati-
onē habere. ¶ Arg. 1. respōdeō nullā col-
lisionē in peripatetica esse doctrina: nā
appetitus calidi et sicci est fames, & ci-
bus antequam digeratur & similis redda-
tur animali, est itē calid⁹ & siccus. Vnde
etiā ante conuersionem cibi in substan-
tiā viuētis simul atque stomacho ini-
citur.

*Philoponi
cretum.*

*Philoponi
fatur.*

*soluit
sto. colligi.*

*sanguis fibro-
sus.*

citur fames sæpe cessat, in corporibus
tamē bene affectis sanguis est cibus vlti-
mus, qui & calidus est, & humidus vitæ-
q; animalium germanissimus. Et propter
hæc naturæ germanitatem à viuēte trahi-
tur maximē. Quin vt contendūt medici,
nō est sanguis ita defecatissimus, vt sicci-
tatis & aliarū qualitātū sordis nihil cōci-
liet, id quod flebotomiæ facile indicat in
sanguineo humore alios humores substi-
dere. Quāobrem etiā si in sanguineo hu-
more plus vigeat humor & calor quā fri-
gidum & siccu, quia tamen mixtum cor-
pus est vt veraciter philosophia confite-
tur, necessum est, vt cæteras qualitates
conciliet. quapropter si sanguis nonni-
hil siccitatis sibi conciliat, re vera argu-
mentum vires deponit suas: est enim in
procinctu dilutio, sanguis nempe est cali-
dus atq; humidus: cæterum mixtā sicci-
tatis portiūculam retinet. Vnde & pote-
rit esse famis obiectum, vt lupus vorax
nobis testimonio est, qui innocentis gre-
gis sanguinē potat, & per sanguinis hau-
itū famē suam extinguit. Fateamur igitur
cum Aristotele in libro. 3. de parti-
bus animali. & earum causis. capite. 5.
sanguinem esse calidum. Verum quia in
sanguine est cōmunio aquæ & terræ: id-
circo & siccitatem terræ participat. Vn-
de & crassescit & fibris gelatus sanguis
distinguitur, quod terrenæ siccitatis indi-
cium est. Habet ergo alimento necessa-
ria & calorem & siccitatem. At verò si
experiētiam ignoras quæ sanguinē cras-
lescere loquitur & si mihi hæc enarran-
ti non fides, testē tibi compara non pœ-
nitendum Aristotelem qui libro. 3. de hi-
storia animalium. cap. 6. sanguinem quo-
rundam animalium, ait fibrosum esse fi-
brasq; has in causa esse, vt sanguis spisse-
tur, etiam si nō omnibus animalibus san-
guine præditis, huiusmodi fibrosus san-
guis cōtingat. Sunt. n. cerui, damæ, buba-
li, in quibus sanguis nō respergitur fibris.
Quare horum sanguis non ita, vt cætero-
rum concrescit. Concretio autem & spif-
satio nequeunt sanguini contingere, nisi
à siccitate: quippe etiā si sanguis quibusdā
fibris non textatur, omnis tamen sanguis
concrescere poterit, & sicco consistere.
atq; frigidus. Sunt igitur in sanguine ca-
lidus & siccus, quæ nutrimento Aristot.

teles credit necessaria. Atqui peripateti-
cæ disciplinæ curiosus indagator, si me-
minerit loci illius apud Aristotelem li-
bro dudum indicato. cap. 5. Humor ait
circa neruos mucori similis albidus glu-
tinofusque consistit: quo ipsos neruos
& nasci, & ali, certum est. Si ergo neruus
ex mucore illo albedo & glutinoso ali-
tur, aut nutritur: non ergo sanguis est vl-
timum eoque optimum alimentum. &
testimonio huic iunge argumētum hoc.
Sanguis animalium cibus nutritur, vt si
cibum minuas & imminutum sanguinē
senties. Quod si cibo vtaris copioso, san-
guis augebitur, vt Aristoteles est autor.
2. de partib⁹. cap. 3. & hæc causa est, quod
cibus viciatus viciati sanguinis: & cibus
temperatus optimi sanguinis addimen-
ta conciliant. At si sanguis est nutrime-
tum, vt ipse nutritur cibus? Nam nutri-
mentum non nutritur. Præter hæc con-
tra Aristotelem obloquetur alius dicēs,
sanguinis natura & cōplexio, ex terra est.
& aqua: hæc enim duo sunt quæ sangui-
nem miscent (Aristotele autore) libro. 3.
de partibus. cap. 5. quam naturam ille eo-
loco probat: quippe sanguis à calore co-
agulatur, quæ aut coagulantur ex aqua
atq; terra miscētur, vt in luto experiris.
At optimum nutrimentū ex his miseri-
non potest elementis, aqua & terra: quia
calidi & humidus cōmixtio est optimi ali-
menti complexio: nā vitæ in calido atq;
humido mora est, vt memini me supradī-
xisse. Possem & aliis hoc genus argumē-
tis chartas infarcire. At hæc scripsisse a-
bundat. Solutionem quorum accipito.
¶ Primo argumento dicito mucorem il-
lum albidum, qui neruorum est alimonia,
naturæ esse sanguineæ: idcirco nerui ex
sanguinea quoque substantia aluntur.
¶ Argumento secundo, respondebis san-
guinē esse alimentum, & hoc alimētum
quia vltimum est & optimū, alio alimen-
to augetur, & nutritur, non propria au-
ctione aut nutritione, vt viuens: quippe
solū in potētia viuens est, nō actu, vt præ-
diximus. ¶ Argum. 3. dicendum arbitror,
sanguinē (vt diximus) ex Aristotelis pla-
cito esse calidum & humidum. At verò
habet nonnihil terrenæ atq; aquosæ sub-
stantiæ: quia eius fluor cōcrescit totusq;
congelatur atq; consistit aliquando.

Argum. 1.

Argu. 2.

Argu. 3.

Ad. 1. argu.

Ad. 2. argu.

Ad. 3. argu.

Secundum argumentum. **A**rgumento secundo, ad manum est responso. Nos utiq; constamus ex carne, & ossibus & id genus, & similaribus & dissimilaribus, membris. At verò sanguis est potentia omnia hæc: quare eisdem profecto vescimur ex quibus constamus, & eodem modo & sanguis declinans à propria & nativa complexionem, iam in bilem, iam in flegma aut melancholiã vergit: ideo à sanguine vniuersa hæc possunt habere alimoniam. Cæterum Aristoteli. verbo dicito ut bilis nonnunquam est cibus vltimus aut phlegma, aut aliud poscete, morbo aut fame nimia: cui cum aliunde non subuenitur cibo, flegmate cibatur: ita aliquando & caro poterit esse nutrimentum aliorum membrorum ut fibrarum aut neruorum, &c. quod vsu venire solet si magna sit virium tenuitas, quæ exteriori cibum excoquere non potest. Verba autem, quæ fecimus sanguinem esse nutrimentum vltimum, natura bene instituta extra contingetia intelligere oportebit: etenim nonnunquam bilis nutrit nonnunquam flegma, ut prædiximus, aut caro ipsa. Hæc perstrinximus de questione mea opinione obscurissima, quæ supersunt non sunt huius loci. Primus liber generatiõis illa amat, illi relinquamus. **E**n tibi quale sit proprium obiectum nutritiæ facultatis. Nunc pauca accedant de nutritione, quæ est conuersio alimenti vltimi in substantiam, viuens. Hæc autem nutritio differt à generatione. Nam quod generatur non est physicorum. 5. quod autem nutritur est viuens quod est. Et rursus nihil se generat: tamen vniuersa viuẽtia se nutriunt, vnde & si aliquid sese alteret, ut aqua calida se infrigidat, & viuens calor etiam calefaciat partes non calidas & aliquid se moueat motu locali, ut viuẽtia omnia perfecta (ut diximus superius) & hæc ite se augent, itaq; & se nutriunt, & se augent & se mouent animalia: non tamen se generant, sed vis animæ, quæ in semine cõdita est, hæc generat. Et demum, ut ars fabrilis ligna preparat & expolit, & ars nauigatoria illis vititur: ita quoq; facultas generandi est, quæ facit omnia organa. Sed facultas nutritiua non facit organa vitæ, sed illis vititur in salutem viuens. Hinc constare poterit illius disputatio

nis claritas, si nutritio est generatio. Quæ quidem iuniores philosophi putant absoluisse si dixerint esse duplicem huius quæstionis intelligentiam. Alia est relata nutritiõem ad subiectum totale, id est, ipsum viuens. Alia est relata ad cibum, qui nutrit, qui est subiectum particulare nutritionis. Prior consideratio negat nutritionem esse generationem: quia viuens non se generat. Posterior autem consideratio non respuit nutritionem esse generationem: nam cibus corrumpitur, ergo aliquid ex eo generatur. Et rursus, quia reuera generatur noua caro, nouusq; sanguis. Ita Nymphus cum iunioribus philosophatur. verum prima offensio in placito hoc hæc est: cibum enim dicunt subiectum nutritionis, id quod verum est, si circa quod est nutritio velint: non tamen est in quo est nutritio: cibus namq; non nutritur, sed viuens. At verò si loquatur de subiecto circa quod, nihil illis conducit sua philosophia. Nam quod veritur in litẽ hoc vnũ est, si nutritio generatio sit, id est, si subiectum nutritionis eo ipso generetur quo nutritur: cibus verò non recipit nutriendi actionem, tametsi actio hæc cibaria verset. Si verò postremũ dixerint cibum esse subiectum, in quo nutritio est, illud citra ius naturæ affirmabunt: si quidem, ut prædiximus, cibus non alitur, sed alimonia est. quod verò colligunt cibus corrumpitur à calore viuẽtis intimo: ergo generatur aliquid, & nihil superest nisi caro. Sane fatendum cum istis, veram esse alimẽtorum corruptionem: nam panis calore digerente propriam panis deponit substantiam, & ita cætera alimenta eandem subeunt legem: alioqui ut alerent? Atqui infirma est argumenti huius connectio, alimentum corrumpitur: ergo est generatio iam ergo nutritio est generatio. Quasi verò ex digesto cibo excrementa non generentur: imò sanguis digesto cibo generatur. At verò neq; sanguinis generatio nutritio est, neq; excrementorum: quippe hæc non viuunt, & sola viuẽtia ali Aristoteli. superiorem habemus traditionem: nam quod ille scripsit 3. de histo. cap. 19. sanguinem esse animalium, alterius est sensus, quam sermo præfert, ut alibi nos docuimus, illud secundum proximam potetiam audiendum esse. ergo

Non statuitur nisi philosopho & rectoribus.

Nutritio non est generatio

ergo nutritio non potest referri, ut ad subiectum in quo in cibum videlicet. Quare exacte non est nutritio, generatio. & rursus generatio est transmutatio huius totius in hoc totum nullo sensibili manente eodem 1. de gene. tex. 23. sed accidentia viuens manent in materia corrupti cibi: etenim & forma viuens manet eadem, quæ antea, & accidentia eadem.

Præter hæc generatio est & ad formam quæ erat potetia in materia, non tamen actu, ut quãdo ex ligno succeditur ignis. At verò ex cibo caro si fiat, non recipit cibi materia aliquam formam, quæ præerat in materiæ potetia sed solam eam formam quæ actu iam est viuens. Non ergo proprie caro generatur ex cibo, sed cibus conuertitur in carnem, & refectio carnis prioris est, & non carnis nouæ generatio quæ solam vis generatiua facit, deducendo non esse ad esse simpliciter, quod prius non erat. Quare cæseus cum Alberto Magno in summa de homine. q. 28. nutritionem esse mutationem non reducendam ad aliquam speciem motus contentorum sub numero peripatetico, motuum, vel mutationum: quippe si quæ mutatio num maximè esset generatio. Atqui generatio est acquisitio esse simpliciter: in generatione autem carnis nouæ quãdo nutriuntur, non acquiritur esse simpliciter. Nam pars non habet esse simpliciter, sed secundum quid, nempe, ut in toto subsistens est. Non ergo caro aut vlla viuens pars generatur. Et Aristoteles numerum distinxit motuum secundum speciem & formam, non secundum materiam. Nunc autem nutritio in gratiam materiæ, quæ defluxit & ut materiam repararet viuenti bus cõcessa est, non formam: est. n. nutritio, quæ partes collapsas viuens, scdm substantiam priorem restaurat. Quare nutritio rejicitur à numero motuum: sed habet aliud mutationis genus secundum materiam non secundum formam, ut in primo de generatione, tex. 35. excutiendum venit. Abundet in præsentia nosse alterationem esse motum gratia formæ, id est, qualitatis acquirendæ, & accretionem item gratia formæ: quia ad quantitatem tota est & lationem item gratia formæ, ut cunq; concedimus: est enim al locum, & locus est veluti forma: quia rem loca-

tam continet & continere formæ est, ut est locus Aristotelis. 4. libro de celo textu. 22. & præter hæc generatio formæ est: At verò nutritio materiæ est: restituit enim collapsas materiæ partes. Quamobrem vigilantibus ingenio Albertus illam reiecit à catalogo motuum recensitorum ab Aristotele. At in altero mutationis genere illam esse referendam voluit. Vis igitur nutritio non generat propria generatione, sed nutrit. Quod si in vulgato vsu sit dicendum cibaria generare carnem aut sanguinem librata physificatione, subtilitati naturalis philosophiæ sermo ille non congruit, etiam si de sermone modica mihi esset cura, si animus naturalem hanc veritatem firmiter ob præscriptas causas retineret nutritionem, non esse physicam generationem sed esse nutritionem. Neq; nominatum est huius mutationis genus & si species nomen nutritionis assequuta sit. **H**abet autem nutritionis opus. 4. digestionem sibi socias. est enim digestio nũ quadruplex ordo. Prima digestio est in ore masticatio, secunda masticati alimenti in stomacho mutatio in chilum, hoc est in massam instar ptisanæ vel pultis. Tertia est in epate mutatio alimenti chily, in chimum, hoc est, in massam sanguineam, quasi coagulata. Huius digestionis in hæc quæ subijciam verba, Theophrastus libro de somno & vigilia meminit. c. 13. sanguis tingitur colore sanguinis in iocinore, seu epate: à iocinore, influit & subit ad cor, & in corde vincitur & cõficitur plenissimè. Quarta digestio in venis est: quo loco amplius defecatur & digeritur cibus & à venis in membrorum officia delapsus sanguis, corporis viuens amissa restaurat. Cæterum quomodo hæc digestionem, & quibus instrumentis celebrentur à medicis require. In omnibus autem digestionibus istis nunquam non feceruntur à cibo impuritas, nisi in prima quæ in ore fit. Excrementa autem digestionis secundæ sedimenta sunt: alterius verò lotium, postremæ deniq; sudor. Sunt autem multa euacuationum genera, sudor, sanguinis missio, detectio, frictio, vrina, excrementum, vomitus, expectatio, excreatio, sternutatio, respiratio, lachrimæ, lipitudo, aurium sanies, fluxus, pus, scabies, vlceratio, capillorum & vn-

Digestiones quatuor.

Excrementa quæ sint.

Dubitatio si nutritio est generatio.

& vnguium incrementa. sed quod medicorum est promittunt medici, tractet fabrilis fabri.

4. Operatio-
tis nutriti-
nes facultat-

Didicisti iam quale sit obiectum altricis facultatis, quæ eius operatio: hinc iam demum qualis sit hæc facultas lucebit. huic tamen nutritiæ facultati quatuor tribuuntur operationes attractio, retentio, digestio, & denique expulsio, vt liber de spiritus & animæ differentia docebit, & Auicena liber naturalium sextus, attractio fit per os in ipsum stomachum. Et hæc operatio plantis est necessaria, quæ humorem in terra velut in ventre digestum per radices, vt per os & gullâ attrahunt, atq; sugunt in medullam: quasi in stomachum. Hæc autem attractio fit per calidum & siccum. Et flamma etsi non sit viuens, quæ est in lichno, trahit ad se oleum, aut seuum, aut humorem pinguem. Vnde consultè putabis Aristotelem dixisse de generatione. 2. lib. tex. 50. inter vniuersa elementa ignem solum referre maximè viuentis naturam: retentio alimenti retinet cibum in stomacho, aut medulla, tantisper dum digeritur, & concoquitur: etenim si elaboretur simulatq; in stomachum inijceretur foueri non posset viuentis corpus. Fit autem retentio per frigidum & siccum. Digestio est, quæ alimentum alterat ac dirigit per calorem naturalem, & humorè, vt calor lichni oleum & pinguedinem cibantem absomit: digestionem verò annumerantur tres aliæ operationes. Prima est cibi maturatio, quæ in plantis cernimus maturatis fructibus, cui contraria est cruditas, quando cibus non emollitur à calore, neque subigitur quo morbo plerumq; laborat ociosi. Secunda species digestionis cōcoctio est & elixatio, alimenti in stomacho aialis. Huic aduersatur inquinatio alimenti, quædo cibus impurus manet, & corrumpitur: vnde & sanies originem capit. Tertia autem est digestionis, operatio, seu digestionis species assatio cibi, quædo assatur alimentum, solidumq; fit, vnde nutriuntur membra solida, vt ossa & cartilaginea, qualia nares, & auriculæ, hæc habet oppositam fatem indigestionem, qua alimentum non solidescit. sed vniuersa in excrementa faniosa soluit. hæc. 4. lib. metho. locupletius docebit. Expulsio quar-

ta est operatio, quæ excrementa cibi atq; potus, per suos à natura decretos meatus expellit. Fit autem expulsio per calidum ventosum & humidum lubricans: & si aliquando per frigidum & humidum lubricans expulsio est: hoc verò est crudi cibi & non digesti. Digestionis tadem operatio per calidum est in humido subsistens, vt in elixatione, quam ars coquinaria parat, videmus. Has autem quatuor operationes medici credunt virtutes, & vires esse animæ vegetalis, & philosophi quidam qui rem hanc versauerunt. Sed pensiculatiùs si obserues, non virtutes animæ dices, sed operationes: quæ per primarias qualitates, facultas altrix exercet, vt satis colliget, qui diligenter scrutatus fuerit, quæ hætenus diximus. Calidum ergo & siccum attrahit vt ab anima diriguntur, & vt sunt animæ instrumeta, non est alia vis requirèda, quæ sit animæ potentia. His operationibus memoratis est & alia addèda quæ est distributio alimenti in partes viuentis: secundum proportionem geometricam. Nam ipsa anima vegetatrix distribuens alimentum, seruat velut distributiua iustitiam: quia membro maiori plus cibi mādatur, quam minori, vt plus manui quàm digito: & secundum singulorum membrorum qualitates, illis alimenta dispensat, seruata proportione geometrica, quo vnum membrum magis eget alio, plus illi donatur. Erit huius digressionis periodus si argumeta, quæ. 2. artic. huius, fecimus digressionis diluantur. Argumeto primo dicam, quod huius loci est: cætera enim longum esset persequi: nutritio utiq; fit ex cibo, vt hic est potentia caro aut os, &c. Atqui cibus omnis quantus est necessarius, vt nutriat: non tamè ratione quantitatis nutrit, sed ratione substantiæ. Auet autem, quia quantus est, nutrit enim vt reparat dilapsas materiæ partes in similitudinem priorum. At auget, vt extendit partes ad maiorem quantitatem, quæ prior viuentis quantitas erat. Argu. 2. vt respondeamus, aduertendum prius actionem viuentium esse secundum tres diametros & idest, in longum, latum, atq; profundum: iuxta quamlibet enim dimensionem augetur viuens, at verò in æuoviridi seu iuuetute est auctio propria, quæ

Medici enim
audiuntur.

Argu. 1.
luto.

Argu. 2.
luto.

quæ est secundum longitudinem. Quando enim adolescit viuens, & veluti pullaster est, calor feruens est, & membra radicalia, vt ossa, vana, arteria, nerui, chordæ, sunt humetia admodum. Calor igitur natius cum feruat, & sit id temporis vegetissimus, & sibi contingat membrum admodum humens, extendit atq; deducit hæc radicalia membra illa in longum protrahens, quousq; viuens eam longitudinis mensuram assequitur quæ vitalibus operationibus peragendis necessaria est. Neq; solum secundum longitudinem: quin etiam secundum profundum & secundum latum hæc membrorum productio est. Alioqui si solum membra hæc, & alia longitudine protraherentur, & non responderet latitudo, proportione debita longitudini, atq; itidem profunditas, auctio debilitaret viuentis membra: nam quo aliquid longius protrahitur, strictius cernitur, & debilius efficitur vt in filo & aliis ductilibus experitur quilibet. Quare etate florète oēs dimensioes sibi correspondente proportione augetur: sed maximè longitudine, vt faber ferrarius ferrum ardens emollit, & extendit, ita, & anima membra humentia atq; feruentia valde in æuo viuentis viridi dilatat plurimum, quantum viuentis natura postulat. Verum deflorescente etate & in viuente delapso termino, cessat auctio longitudinis, & membra radicalia siccescunt: quippe auctio prior, quando calor vegetus erat humidum per actionem suam resoluebat. Vnde aridiora membra non sunt in longum ductibilia, neq; augetur amplius. Ceterum secundum alias dimensiones augetur viuentia: id quod sæpe vsu venit arietibus senilibus vehementer pinguescere & latitudine & profunditate obefiores esse corpore, quam iuuenili calore vigente. Et hoc debilis & flaccidus iam caloris indicium est. Auctio autem, de qua Aristoteles loquitur, est prior, non hæc posterior. Est ergo huius operationis obiectum, alimentum, vt quantum, id est, vt potest secundum tres dimensiones, vt diximus viuentis, molem maiorem, & robustiorem attollere, quam prius erat, facere valet. Vnde si rogatur quispiam si augmentatio sit nutritio? huic rogationi priora nostra documenta respon-

dent esse hos duos motus diuersos: nempe augmentatio ad formam est: primo de generatione, docente loco citato. At verò nutritio potius in materiam, vt prædiximus. Quæquam igitur omne quod augetur, illud sane nutricetur non tamen per eundem motum sed differentem. Et sermo hic vertitur de accretione propria, quæ vna iuuenum est secundum trium dimensionum productionem vt tradidit Auicena lib. 6. naturalium: nam quæ est impropria accidit virili etati aut senio quæ lato & profundo augendo insudat. Hanc si contederis esse nutritionem nihil respues. Ad tertium iam responsum est, sanguinem esse alimentum. Quod verò Aristoteles ait esse alimentum in fine simile: nemo audiat hoc, quod sit ita simile, vt nihilo differat. Iam enim non esset alimentum, sed ipsum viuens. Sanguis autem non est viuens, neq; animatus, quare carni & ossi & alijs partibus viuentis, non hoc modo similis. Cæterum similitudo hæc in qualitate iacet: alimentum enim vltimum sibi natiui caloris operatione qualitate conciliat. Fit enim per huius interni caloris actionem alimentum & calidum, & humidum, quæ duo vitalis complexionis consequuntur naturam. Vnde & sanguis suscipit actionem altricis facultatis: quoniam sanguis apponitur, & vnitur, & penitus assimilatur viuenti. Atq; ob hanc causam medici dixerunt tres esse alias virtutes altricis facultatis. Vna quidem, quæ apponat hoc nutrimentum altera verò quæ appositum nutrimentum vniat. Postrema autem est, quæ assimilet hoc ipsum nutrimentum viuenti plena & integra similitudine. Sunt & aliæ tres altricis facultatis vires, seu virtutes, quas ab ipsis requirendas & inuestigandas permitto. Legat, cui libuerit, Conciliatorem in differentia trigesima. Verum te admonitum maximè vellem, si cupis peripateticam haurire doctrinam, non has, inquam, quas dicunt vniendi, apponendi, & assimilandi vires & facultates, esse proprie vires, idest, animæ potentias quas tres solum voluit Aristoteles: scilicet nutriendi, augendi & generandi. Has autem operationes, apponendi, vniendi, & assimilandi qualitatibus primis, ipsa anima absoluit.

Alimentum
vt simile viuenti.

Tres vires altricis.

Postremo

Postremo ar. Postremo argumento dico qualitates cibi primi non esse vitales, sed cibi ultimi iam efficiuntur vitales, & tãdem si huius potentia auctricis instrumeta nosse cupis sunt ea quæ & altricis de quibus supra lãgiusculam texuim⁹ narrationẽ. **G**eneratricis autem facultatis est alimentum eatenus obiectũ quatenus aliud simile sibi in specie viuens generare potest. cuius organa sunt quæ nutritiua & auctrici dedim⁹. Preter illa autẽ habet si bi, ppria, renes & vasa genitalia. In plãtis verò nõ est certa pars huic muneri præscripta, sed in quolibet surculo est vis hæc prolifica habes & maris & foeminae fecunditatẽ: nã etiã si in animalibus diuersitas sit sexus, & maris & foeminae sub vnitate speciei, vt in hominum genere experimur. at in plantis facultates ista miscetur: neq; mas à foemina separatur. Quãobrem ex seipsẽ prognerant neq; genituram emittunt, sed cõceptum quod semen vocatur afferunt. Quæ sunt Aristoteli in primo de generatione animalium lib. cap. finali. Huic autẽ generatrici potentie tres operationes tribuuntur. Alia est seminatiua, quæ alimentum, aut humorem mutat in semẽ: alia immutatiua, quæ semẽ in sanguinem, carnem, & ossa conuertit. Postremũ est plasmatiua, quæ semen mutat in fermen: aut in embryonem, id est, in fatum nondum exactum, & vndiq; absolutum quam geniturã dudum appellat Aristoteles. De semine autem non leuis quæstio, vnde sibi capiat ortũ. Aristoteles differit fusc fatis in lib. I. de generatione animalium. cap. 17. & 18. à quo petere oportebit. Vnũ sciuisse modo sufficiat, semẽ esse ex cremetum alimenti utilis atq; postremi primo. de generatione animalium. c. 17. quæ definitio ex prioribus quæ intulimus liquida est. & substantia animalium ex duplici humido conflatur, ex humido isto seminali, id quod non solũ materia organorum est viuentis, sed in ipso condita est vis fabricatrix organorum viuentiũ, & ex hoc humido est præcipuẽ animantium substantia, eorum saltẽ quibus semen est causa ortus. Hoc autem seminarium humidum, attrahit sibi in augmentum, aliud nutrimentale quod vocat humidum, id quod non ita germanũ est viuenti substantiæ, vt primum & semina-

Distinctio se
xc in quib⁹

Geminũ hu-
midum.

rium humidũ, quando elabatur non restituitur per alterũ radicale humidum impudum quale prius erat. Nunquam enim humor cibarius qui ex peregrino alimento est adeo purgatus, vt ea puritate niteat, quam ipsum seminarium, vel radicale humidum & quilibet natura laboret in purgando cibo, nunquam tam elaboratæ puritatis euadet, quã seminarium humidum. Hoc autem cum continuo labefactetur, infunditur continuo cibarius humor, quo iactura priorum refarciatur. Porro virtutes animæ vegetatiuæ in radicali humido sunt vt in vase quodam, & humidũ hoc nõ qualitas solum est, at corpus quoddam. vt humidum etiam citale est corpus, quod alterũ humidum radicale contingit porositate viuentis corporis cedente. Et in vniuersum vt semel dicam quoddam est humidum seminarium omnium fundamentum vitalium functionum. Et est humidũ aliud nutrimentarium iam ad vnionem radicalis traductum. Et postremum quod iam iã attrahendum. Hoc autem humidum nutrimentarium non est eo solũ quod calor natius suapte natura igneũ, non absumat seminarium humidũ, vt plũbum ne ignis adurẽtis actio aurum aut argentum plurimum extenuet, obsistit. plurimũ enim & ij magni nominis doctores, humidum nutrimentarium crediderunt, non transire in humidum radicale, neq; illius esse pabulum, sed hoc tantum habere officij actionem caloris temperare, ne humidũ radicale obliguriet. Et hæc sententia fuit Petri Lombardi. 2. Sententia. volumine dist. 30. & aliorũ theologorũ, quos illud seculum tulit vt Ioãnis Victorini & aliorum, quos nunc meminisse non iuuat. Isti quia audierunt dominum Iesum doctem apud Mathe. 15. omne quod intrat per os in ventrem vadit, & per secessum emittitur. Creditum erat apud eos radicale humidum esse portunculam humanæ naturæ à primo homine in totam posteritatem per propagationem deriuatã, quæ vna erat in cunctis in se diuina opera multiplicata. Cibaria autem in hanõ se transferebant, sed ne solueretur ab intimo calore defendebãt. Hæc autẽ sententia phisicas traditiones nõ obseruat. Nã quarendum est ab istis, si hæc portio in se

Petri Lombardi nota capituli.

in se multiplicat aut est vna numero in omnibus hominibus, aut est multiplex. Si vna materia, ergo vnus homo numero sunt omnes homines, vt Aristoteles ait vnum esse mundum: quia vnã numero habet materiam. i. de celo text. 95. Si verò multiplex numero illa materia: ergo diuisibilis est per quantitatem, & multiplicabilis per quãtitatem: ergo vel multiplicatio fit nihil suscipiendo intra se, quæ multiplicatio est rarefactio. At verò humana indiuidua nõ multiplicatur per rarefactionẽ: alioqui semp humana corpora esset rariora, id quod abhorret à vero: humana enim natura certum sibi gradum densitatis amat, citra quã subsistere nequit. Si verò nõ multiplicatur hoc pacto, restat illa sola multiplicatio, quæ fit aliquid intra se suscipiendo cibum videlicet: quæ est viuentibus propria. Nam ignis nõ suscipit sua actione alium ignem intra se, vt supra exposuimus. Accedit istis, si cibus nõ nutrit, sed defendit: quid ergo aqua & alijs liquoribus solũ nõ vitamur? Hæc. n. satis essent caloris natui pabulum. Postremo Aristoteles vt prædiximus, cibus docuit esse potentia, carnẽ & id genus. Igitur alimenta in humidum radicale commigrant. Et Diuus Augustinus lib. de vera Religione se huic opposuit placito dicens, Alimenta carnis corrupta in membrorum fabricam commigrant, & quod Dominus dixit, intelligendum est ex omni alimento, quod in ventrem vadit, digestioe aut euacuatione aliquid emitti. Aliorũ aut sententia fuit, quæ phisicam magis subolet veritatẽ, multa esse radicalia humida generatione accepta. Porro quod generatione semel acceptum si xũ perseuerat quoad vixerit viuẽs. neq; nutrimentarium humidũ illud cibat, aut subintrat. Sed hæc opinatio verbis Aristoteles aduersaria est, cibus est potentia, caro, &c. & præter hæc vis seminaria aliquã materiam sibi capit, quam facit de nouo esse materiam radicalẽ: ergo hoc poterit anima. Rursum aut radicale illud semper illibatum perseuerat, aut labascit. Si primum, vnde ergo naturalis mors? si labascit, ergo deperdit, quod cibo restituit. D. Tho. in. I. par. q. 119. art. 1. humidum radicale, quod nos seminarium appellabamus à cibario hoc differre credit solo, quod hoc

est in via & imperfectã habet animæ seu viuentis rationem: sed radicale est, quod perfectam est assequutũ speciei viuentis rationem, vt sanguis est nutrimentarium humidum, qui nõdum transiit in veritatem animalis, sed in via, sic de bili phlegmate, & id genus quæ nonnunquam in carnem trãseunt. At verò carnis humidũ & animalis partes aliæ ad humidum radicale pertinere arbitratur, nos tamẽ humidũ radicale illud diximus, in quo condita est prima vis vitæ. Namq; vt vis visua est sanẽ in oculo, cæterum nõ omnia, quæ oculi, sunt illius primũ subiectum, sed vis illa cernendi est, vt in prima sede in glaciali aut christallino humore, & quando hic extat vis illa perseuerat & hoc collapsio vis illa perit, etiã si quæ alia sunt oculi illesa permaneãt. Sic primum vis animæ altricis subiectũ, vbi illa viget est radicale humidũ, cætera quæ sunt ex cibo cõparata illud subiectum restituere possunt, & restitunt. Quæ verò nõdum in illud subiectũ traducta sunt, non sunt radicale humidũ, sed cibarium, quæ omnia si præsterit Dñs Iesus Christus opulẽtius differemus. i. de ortu & interitu libro. **D**ubitatur aliquis cur Aristoteles hic meminerit nutritionis, & in lib. de ortu, & interitu & in 4. metheo. & in libro, de animalibus. Forsitan enim tã frequẽs mentio, non nihil præfert misterij. Responso esto hic de nutritione legitime edisserit & auctione, &c. quia anima est horum prima causa, in libro de ortu, eo considerat quod nutritio est substantialis quædam mutatio, etsi non generatio. Nã id quod generatur est idẽ secundum materiam nõ tamen secundum formã, vt si ex igne generatur aqua, manet quod prius ignis videlicet materia tantum: tamen forma corrupta est. At in nutritione contra est, nutritum est manens idem secundum formam: non tamen secundum materiã quippe, diximus radicale humidum, continuo viciari & labi, & partes materiæ labuntur in viuẽte, caro enim paulatim soluitur, sanguis ætatis accessione mutatur, &c. In metheo. autem de istis tractat Aristoteles vt calor naturalis instrumentum digestionis est & nutritioni est feruens digestioniq; elixatio dicitur & itidem assatio, pro membris solidioribus.

Dubitatio tandem.

Commentarij,

CAP. V.

Sensum vim esse passiuam impropria tamē passione demonstrat & num passio sit a simili an dissimili discutit.

Text. 51.

Eterminatis autem his, dicamus communiter d' omni sensu. Sensus autem, in eo quod est moueri aliquid & pati accidit, sicut dictū est. Videtur enim quædam alteratio esse. aiunt autem quidam, & simile a simili pati. hoc autem quomodo possibile sit aut impossibile, dictum est in vniuersalibus sermonibus de ipso agere & pati.

¶ Animæ duplex genus virium diximus supra: actiuarum, scilicet, & passiuarum In quo genere duplici generalissimā ait Commentator esse potētium animę differentiam: vegetales autem potētias actiuas, & sensuales & intellectuales nostras passiuas esse cōstat. Definitis autem actiuis restabat & passiuas edisserere: nam actus simpliciter prior potentia est & animæ vegetabilis potentia communiore quam cætera animæ vires. Vnde vt sibi semper Aristoteles in obseruanda methodo constet, vegetaliū animæ facultatū fuit traditio prior. Adde quoque medicos atque philosophos, vires animæ se creuisse in naturales & animales, sub naturalibus comprehensis vitalibus. Sunt porro naturales atque vitales animæ vires, vis altrix, vis augmentatrix, & generandi potestas, Vires autē animales sunt quæ sensitiuæ, vt vis videndi, audiendi, imaginandi. Natura autem est prior quā sit animalis operatio. Quamobrem ab soluta virium naturalium tractatione, iam de animalibus viribus, nouam telam orditur philosophiæ princeps. Et prius quā sensus speciatim doceat, generalē sensuū institutionem hoc loco præmisit. Atqui huius capitis scopus est discernere, si sensus est de numero actiuarum, an passiuarum

Vires animæ

rum potentiarum. Nam geminum cum sit potētia genus, vt primæ philosophiæ lib. 5. tex. 17. tradidit, Alterum est actiuarum, alterum passiuarum potentiarum. Quā rationem harum subeat sensus potentiarum generali quæstione, quę in omnes se dilatat sensus, præscribere oportebat. Cui soluendæ decretum peripateticum Arist. interposuit, dicēs sensus in eo, quod est moueri aliquid, & pati accidit, ea parte indicans sensum non mouere, sed moueri. & sensationē esse in suscipiēdo de foris aliquid, id est, speciem sensibilem, non tamen in agendo. Addit verò se hoc iam dixisse. sicut dictum est. Neque facile est, & ad manum ostēdere, vbi hoc Ammonius excutitur. Ammonius retulit in tex. 37. sed inibi litera Arist. magis præfert esse sensum actiuum, q̄ passiuum, vt Com. etiam eodem loco exposuit, animam esse causam efficientem omnium motuum verorum, ait, & existimatorum, per existimantes motus sensationes intelligēs. Porro autem cum Arist. 1. lib. de anima tex. 79. inuehatur in Empedoclem, qui tradiderat sensum esse vniuersa sensibilia, vt omnia cognosceret, & ibidem Arist. contra Empedoclem sensum esse passiuum confitetur, vnde sibi collegit si passiuā potentia sensus est, & nihil a simili patitur: vt ergo sensus sentiet sensibilia? sensus est. n. omnibus similis secundum substantiam, vt docuit Empedocles. Quare a nulla vi sensus patietur: nam quod alteri simile secundum omnem rationem est ab, illo pati nō potest. Actio namq; atq; passio inter dissimilia saltem sunt, hoc est enim agentis institutum tantisper dum agit, passū sibi subigere: & ad propriā, quā licuerit, similitudinem traducere. Empedocles igitur sensum tradētē esse omnia, passiuum esse sensum necessario erat negaturus. Nos ergo nō asētimus Ammonio male indicāte locū, quē hic Arist. inueniat idcirco crediderim Arist. in hūc locum. 79. se retulisse hīc, cum ait. Sicut dictū est. At verò vt reliqua absolua, aduertamus quid sit sensus. Plato ergo tradente. B. Grego. Nissenio libro de viribus aīæ. c. 1. sensum definit esse aīæ & corporis ad exteriora cōmunionem. Et rectē: nam sensio est totius coniuncti operatio, vt diximus, in proœmio. Alia verò P definitio

Ultimum du binum.

In libro autem de animalibus illa traditur, & rursus inculcatur: quippe, inibi de organis, id est, corde, epate, stomacho, & id genus traditio est, per quæ calor natius sua absoluit munera. ¶ Ultimum quod dubitandum est, vnde sufficiētem esse numerum potentiarum vegetaliū colligemus? & quis deniq; ordo naturalis seruetur in harum virium dispositione? Et re vera numeri sufficiētia hæc est: vis enim animę huius, aut spectat substantiam, quæ est forma, aut substantiam, quæ est materia, aut robur vtriusq; Si primū, est generatrix vis, quæ formam spectat: generat enim formā alterius indiuidui: quia & si vis nutriēs, generet vt quidam affirmant, & carnes & ossa, &c. non tamē hæc est vis generandi: quia vt iam sæpe argumentis vehemētissimis monstraui mus, nutritio nō est generatio. Neq; recipias vulgatos philosophos, Paulū Venetum & alios duplicem vim generatricem dicentes, & coniunctam & separatā & vim altricē: quia generat, cuius est carnes viuentis vocant generatricem coniunctam, sed quæ generat nouum indiui

dium, vocāt disunctiuā, aut separatam vim generandi. ¶ Sed isti toto cęlo errāt: generatrix enim vis, est ad generandam nouam formam substantialem: id quod non habet nutritiua potestas, sed materiā versat. Nā partes materię absumptas reficit potius, quā faciat. Si verò anima robur desiderat materiæ, atq; formæ, hoc præstat per vim auctricē. ¶ Ordo aut duplex alter speciei, alter scđm indiuiduū. Specie si obseruas, prima est generatrix, quæ speciem, ne dilabatur indiuiduorum interitu, nouo eorūdem ortu restaurat: & quod nutritiua exercet, in salutem indiuidui restaurando perditā, hoc generatrix præstat in salutem speciei. Vnde coitus est, vt speciei seruandę alimentū: deinde est nutritiua, postremò augēs potentia. Nam indiuiduum nouæ genitum primò alitur, dein roboratur. Sed si indiuiduū obseruas, & nō speciem, ordo inuertitur. Prima vis est altrix. 2. quæ nobilior est, auctrix, cui subseruit nutriendi actio & postrema est generatrix potētia. Et vt in prospectu has potētias habeas, seruit tabella hæc in paradigma.

Tabella qua potentiarum ordo luculentè exprimitur.

vegetandi.

Potentia,	Obiectum,	Organum,	Operatio,	Gradus vitæ.
Alendi augendi minuendi generandi	Alimentum in substantia alimentum quantum alimentum vt deficiens alimētum vt seminarium	Totum corpus epar cor vena venter genitalia.	Alitio auctio minutio generatio.	Vegetans sentiens mouens intelligens.

CAP.

definitio est, sensus sensibiliū receptio. Ter-
tia definitio est aīa virtus materialium
formarū iudicatiua. Quarta est spiritus
cognitiuus, & descretiuus à cerebro ad
organa ordinatus. Has. 4. definitiones cō-
meminit Diuus ille, quarū nulla non pa-
tet calumniā, nisi ad iustū sensum tem-
perentur, scilicet, sensus est vis sensibiliū
comprehēsiua comprehensione directa,
vt in tertio patebit. ¶ Quod autē sensus
sit passiuus, & sensio sit passio quādam
Arist. ostendit. Nam sensio est alteratio
quādam. Quod autem alteratur, hoc itē
patitur. & excusat difficultatē, si passio
ā simili, aut dissimili sit: quippe quātum
ad sensum & cognitiuum potētiam atti-
nebat dixerat de illa. 1. de anima loco il-
lato. Vbi collegit in Empedoclem noti-
tiam non fieri per similitudinē: sed quan-
tum ad vniuersalē huius rei traditionem
1. de ortu & interitu rē hāc prosequutus
fuerat. c. 7. Nam liber ille actionibus &
passionibus physicis enodandis incumbit.
Cum verò ait sensationem esse altera-
tionem, vt visio, & auditio, vt sermo eius
sit perspicuus, adnotare oportebit, alte-
rationi necessaria esse quinque; vt sit phy-
sica alteratio. Primò. 8. Physi. tex. 23. quali-
tates inter quas est alteratio esse actiua
& passiuas, vel in se aut causis suis, vt ca-
lidum & frigidū mutuam habent altera-
tionē. quæ in se sunt contraria: albū ve-
rò & nigrum & si non sint inuicē actiua,
atque passiuas, sunt sanē in qualitatibus
primis perfectę, quæ secundarū sunt cau-
sæ. 4. physi. tex. 84. Secūdò eas esse inten-
sibiles atq; remissibiles mediāq; valeant
obtinere latitudinem, quales non sunt
propriæ passionis, quæ nullius sunt lati-
tudinis secundum gradum, vt animæ vi-
res, non augefcunt, aut remittuntur, & si
operatio ipsarum vicio organi quando-
q; languescat, iā verò augeatur, vt oculi
visio, vitiata pupilla turbida est, qua va-
lētē bene, clara est. Tertio, alteratio, vt
ppria sit vt abijciat aliquid de substātia
quę afficitur qualitate alterate oportet,
vt calor intēsiōr aquam soluit non nihil,
atq; subtiliat in vapores. Quarto, subie-
ctum alterationis necessariò est quantū,
atq; continuò diuisibile. 5. physi. tex. Cō.
32. Quintò in subiectū, in quo qualitates
alterates excipiūtur, sint oportet in illo,

secūdum quod quantum est, & diuisibi-
les per accidens diuisione subiecti. Qua-
re aqua imagines rerum suscipiens non
alteratur, neq; speculum oblatas formas
representans. Imago namq; suscepta in
speculari superficie, non frangitur spe-
culo fracto, sed tota etiam imago in fra-
cturis, seu specularibus segmentis specta-
tur quæ si rectē tenueris, videbis sapien-
ter Arist. physi. 7. text. 18. tradidisse non
esse alterationem in habitibus animæ:
quia habitus illi multis deficiunt condi-
tionibus. Quare non alterant animam.
Quod verò hic & supra tex. 37. alteratio-
nem docuit esse sensationem, nō de altera-
tione physica audiamus, quæ iam defini-
ta est. Visio enim & si alia obtineret, vel
hoc sibi deesset, nihil (in quā) à visus sub-
stantia depellere. Item & aliæ sensationes.
de substātia sensus nihil abijciunt. Et quā
infra ait (sermone absoluto) quando mu-
tatur homo de non sciente in scientem,
esse alterationem, non intelligas esse al-
terationem physicam, quæ vt iam tradi-
dimus est necessariò inter contraria pro-
priè: vnde à priuatione ad habitum, non
est alteratio: sed quia. 1. lib. de generatio-
ne Arist. tex. 34. dixit Aristoteles altera-
tionem esse quando manēte eadem sub-
stantia, qualitas mutatur, id quod con-
tingit, quando quispiam de ignorantia
transfertur in scientiæ habitum. Idcirco
vocauit absolutē hāc alterationem qui
in, 7. physicorum diuersum docuerat, in
animæ habitibus non esse alterationem.
est autem diuersitas nulla: hīc enim non
intellexit esse alterationem physicā, sed
solum esse alterationem, hac conditione
q̄ sentiens aut sciens est idē, qui erat ne-
sciēs, & habet nouam qualitatem quam
prius nō habebat. Hoc solo nomine mu-
tationē hanc animæ dixit esse alteratio-
nem. Et quod rursum ait, quando is qui
habet habitum scientiæ se promit in a-
ctum esse alterationem secundum quid,
eo dixit quo in progressione habitus in
actum, non est mutatio in nouam for-
mam. Id quod requiritur ad mutationē
simpliciter. Cōtextū si lubet audire hic
est. Determinatis inquit his quæ de altri-
cis animę viribus absoluimus comuni-
ter de sensu differēdum est: nam sensiti-
uę vires secūdum tractationem sibi exi-
gunt

gunt, quæ & secundum locum nature or-
dine sūt assequutæ. At verò cōmunes &
rationes sensus generales, prius attinge-
re oportet: quia hæc est doctrinæ metho-
dus. Hoc est ergo quod primum, vt com-
munissimum est, obseruandum, sensum,
id est, sensationem in motione quadam pas-
siva potentię esse vt dictū est, Obseruare
oportebit & in sequētia quæ tractabun-
tur nos esse admonitos oportet phrasim
esse peripateticā sensum iāvocare, ipsam
vim sensificam: iam verò ipsam operatio-
nem: qui vsus etiam theologis est, vt au-
tor est Diuus Grego. in libro de viribus
animæ. cap. 2. distinxit sensum in vim &
sensorium ipsum: imo si vsus autorū pro-
batorum exquiratur, quadruplex huius
vocis significantia est; & vim, & actionē,
& sensorium, & obiectum significat hæc
vox sensus. Vnde vulgatus etiam docto-
rum sermo est, hic est meus sensus, id est,
hoc est quod sentio. vbi sensus obiecti
vox est. Alias acceptiōes sensus, Aristote-
les docebit. *videtur*. Id est, sensio, quam
diximus passionem, alteratio quādam
videtur, non omnis, sed quādam: id est,
alteratio perfectionis conciliatrix. *Sunt
autem quidam*. Refert quod dixerat esse cō-
trouersum, si passio ā simili, an dissimili.
Etenim si passio est ā dissimili viciosa est
philosophia Democriti dicētis sensationē
esse per absolutam similitudinē: sed veri-
tas est peripatetica obiectū vt color an-
te quam sentiat, dissimile esse visui:
sed postquam speciem coloris in visum
inuit iam simile. Sed hanc quæstionem
vt passio fiat, non absoluit excusans se
in vniuersalibus sermonibus, id est, libro
de generatione absoluisse. 1. text. 48.

Vox sensus
multivoca.

Text. 52. ¶ Habet autem dubitationē, pro-
pter quid sensuum ipsorum non
fit sensus, & quare sine iis quę sunt
extra non faciunt sensum, in exi-
stēte igne, & terra, & aliis elemen-
tis, quorum est sensus per se, aut se-
cundum ea quæ accidunt his. Ma-
nifestum igitur est, quod sensitiuū
non est actu, sed potētia tantum.
Vnde non sentiunt, sicut combu-

stibile nō comburitur ipsum per
se sine combustiuo. combureret
enim seipsum, & nihil indigeret
ignis actu existentis.

¶ Duo hīc Arist. dubia in mediū propo-
nit. Alterum est, cur sensus nō sentiunt? *Duo Arist. dubita.*
aliud & quod opus facto, vt extrinsecū
sit sensibile necessarium, quod vim sen-
soriā impellat ad sensationem? Est autē
dubiorum acris ratio: vis enim sentiens
est vis animata, animatum autem se mo-
uet, & non eget extrinsecò: ergo vis sen-
tiēdi sentiet, atq; hæc se sentiet, nullo ad-
miniculāte de foris sensili. ¶ Intelligētia
verborum Arist. non vndeconq; patēs
est: nam Themistius. capit. 19. paraphra-
circa primum horum, dubium an sensus
se sentiat sensum hunc deprompsit, cur
sensus non sentit sensorium suum? senso-
rium autem visus est oculus: hic autem
sensilis est. est enim multis affectus co-
loribus: cur igitur visus qui extra posi-
tos colores sentit proprios nō nouit? si-
militer & tactus, qui tangibiles qualita-
tes aliorū corporum sentit, cur proprias
sibi ignorat? Et hoc genere interpre-
tandi Alexandrum est sequutus Themi-
stius. Simplicius cum ambobus pugnat
explodens expositionem, vt abusuam:
sensus enim non est sensorium, vt neque
faber est instrumentum: sensoria verò esse
organa, & dicta manifestant, & dicenda
magis patefaciēt. Quapropter ipse pro-
prietatē verborum scētatus de vi sentiē-
di intellectum vult Arist. an videlicet
vis sentiēdi se sentire poterit? vt mens se
capit, atq; proprias notiōes assequitur.
& primam harum quæstionū eodem au-
tore soluit, Arist. in quibus sensum esse in
potentia nō in actu ex se: si igitur est po-
tentia sensitiuus suapte natura & non a-
ctu sentiens: hac ratione impotens est
cōuertere se in seipsum & reflexiuā actio-
nem habere. ¶ Secūdum autē diluit exem-
plo cōbustibilis producto. Sensus enim,
vt combustibile, aut cremabile est: hoc
autē à se non habet, quo se cremet. Alio-
qui nō esset quod illis admoueremus flā-
mas, si se cremare potens esset: sed crema-
bile est potentia, non actu: ita & sensus
eget sensibili, admoto quo sentiat & quā
suam

Propria al-
terationis cō-
ditiones.

Commentarij,

suam potentiã in actum excutiat. Com. Auerroes credit locum hunc esse argumētum quo, Arist. colligat, id quod proposuit. Sensum non esse in numero actiuarum, sed passiuarũ. Nam si actiua potētia esset sensus, cur non se sentiret? Nã sensus apud se habet sensibile: nãq; sensoria habent elementariam complexionē. Sunt enim corpora mixta: ergo si sensus est vis actiua ipsa se moueret, & excitaret, & sentiret. Hoc autem falsum esse etiam attestante experiētia instruimur, visum nō videre se, neq; auditum, sensus ergo non est vis actiua, sed passiuua, & habet se instar combustibilis quod se non cremat, vt dictum est: non ergo sensus habent ex se sentire, sed excitantur ab externis obiectis. Diuus Thomas hæc retulit ad reprehensionem Empedoclis: hic enim cum credidisset sensum esse sensibilia: necessario vrgebatur, vt cōcederet sensum se sentire & non esse necessaria sensibilia forinseca, quæ visum prouocarent in visionem. Plato autem in Charmide hoc itidem vocauit in dubium, cur sensus se non sentiant & planè hoc credit impossibile, vt neque calor se calefacit, neq; motus se mouet. Consentaneus Arist. in dogmate, argumēto autem discrepans. Sed acriter pungit ratio indicata, animatum se mouet: ergo cum sensus sit viuēs, se mouebit. Nos quidem diximus propositionē illam peripateticam Animatũ se mouet, d̄ motu locali esse primo intelligendam, & auctioris, & nutritionis. Porro non est certa in omni genere motuum vt vel hinc colligas sensus non se sentit: imaginatio non se imaginatur: memoria nō sui meminit, nō igitur in omnib⁹ motibus autore hic Arist. se mouet aiatum: sed ad mot⁹ quosdã, solũ in potētia est passiuua & agēte extrinseco indiget. Vnde referabitur verborũ nostrorum intelligentia: quare sensuales vires appellentur passiuæ vulgata philosophorum autoritate: quanquam de viribus altricis animæ, cur dixerint penitus actiuas exploratum & citra controuersiam non habebam. Et illis accedat, quæ tunc de promptissimus Diuum Gregorium Nissenum vim nutritiuam passiuam appellare libro de viribus animæ cap. 8. sed quale hoc fuerit suo digessimus loco.

¶ Et quare sine iis quæ sunt extra non faciunt sensum. Hæc secunda est quæstio, quare eget sensus sensibili exteriori vt aqua, aut igne vt incalescat, &c. quorũ est sensus per se, aut accidētium ipsorum. Philoponus intellexit elemēta habere qualitates essentiales, vt sunt calidum frigidum, &c. Et quando hæc sentiuntur elemēta, sentiuntur per se. Sunt & aliæ qualitates contingentes, odor, sonus, calor, quando hæc sentiuntur, elemēta sentiuntur non per se, sed per accidēs. Hæc expositio amica est satis ijs, qui credunt frigidum liquidum & aridum esse substātialem elemētis. Id quod ego nūquam credidi, sed esse accidentia. Plausibilior est mihi solutio, elemēta esse sensibilia, secundum se, id est, scđm propriam substantiam, scđm eos, qui sensum credunt intellectum, aut accepta veritate, sensum nō esse intellectũ: Sensus nequit substantiam elemēti per se sentire, sed per accidēs vt ignem, quia calidum: aut aquam, vt frigidam, &c. Verum cum Arist. dicat. *In existente igne & terra.* Notasse videtur Empedoclis ignorantiam, qui oculũ aut rectius vim sensoriam elemētis constituit, quem sequebatur non egere sensum sensibili externo, & quod se sentiret, quæ ambo hic illi obijcit. Aristotelis si forsitan te pulsatur argumētum, combustiuum est actiua potentia, tamen non exit in actum, nisi admotu cōbustibili: sic ergo & si sit sensus potentia actiua, non sequitur nō egere sensibili. At verò argumēti vis hæc est peripatetici, si sensus esset ex se actiuus & penes se habeat sensibile, esset in actu sentiendi: siue oppositione noui sensibilibis. Nam tunc sibi sufficiens esset sensus, & nullo sibi egens. In calce. cap. huius lucidior atq; limatior erit hæc sensuũ conditio videlicet eos esse passiuos ad contexturã ipsa literæ difficultas nos admouet. *Habet autem inquit dubitationem.* Id est, quod nos premit dubiũ est, quæ sit causa quod sensus nō se sentit vt visus non sese intuetur? sed necessarium est, vt motiuum sensuum de foris obijciatur, vt color visui: nam internos oculi colores quos oculus habet, visus nō discernit, & quod rem totam auget est, oculus enim & quodlibet aliorum sensoriorum sunt mixta: quæ ex aqua & terra conflatur & alia

Cōsensus Platonis et Arist.

alijs elemētis. iã ergo necesse est esse sensibilia si sensoria sunt sensibilia, causam, exigimus, cur nō sentiantur? Siquidē elemēta etiã si vt substātiæ per se nō sentiuntur: tñ secundum proprias qualitates per se sentiuntur, vt calidum frigidum, &c. quas si quis contenderit esse hæc accidentarias affectiones elementorum, & non esse illorum proprietates, vel hoc colligemus elemēta secundum ea, quæ illis sunt accidentaria sensibilia esse. Iam igitur si sensoria ex elemētis coalescunt, vt sub hæc demonstrabitur, & elemēta aut per se aut per accidēs sensibilia sunt: ergo & sensoria. Iam ergo reparatur quæstio prior, cur sensus non sentiant se. Et mea sentētia hic per sensum & vim subaudio sensificã & sensoriũ ipsum: alioqui collectio peripatetica, vt nervosa esset? Quia continuo responsionē haberet in numero sensus visus non se videt: nã vis ipsa accidens est animæ, & ex elemētaria mixtione nequiquam concreta, id quod de sensorio est, qui dicat nemo. Nam oculus est substātia mixtione cōglutinata, & quæ subiecit. *Manifestum est.* Dilutio est propositæ quæstionis. Sensus nō se sentit: quia nō est in numero actiuarum virium, sed est in potentia tantum, id est, vis passiuua, & liquidam exhibuit rem exposito exemplo de combustiuo & combustibili. Hoc enim eget calido incendēte vt deuratur. Nam si non egeret calido extra se, combureret se lignum, exempli causa & non egeret igne actu existente sic de sensu dico qui eget obiecto mouente de foris.

Text. 53.

¶ Quoniam autem sentire dicimus dupliciter (potentia enim & audiens & videns, audire & videre dicimus, & si forte fuerit dormiens. & quod iam est operans) dupliciter utiq; dicetur & sensus. hic quidem, vt potentia, ille verò, vt actu. Similiter aut & ipsum sentire, & quod potentia existit, & quod actu.

¶ Sensum demonstrat iã in actu esse, iam verò in potentia. Nam aliquando actu

videmus & colores, & audimus voces ali quando in potentia, vt is qui dormit & sicut audiens & videns & actu sunt quando operatur, & potentia in dormiente, ita vniuersaliter sensus & est potentia & est actu.

Tex. 54.

¶ Primum igitur tãquam sit idem pati & moueri & agere, diximus. etenim motus, est actus quidam, imperfectus tamen, quemadmodum in alijs dictum est. omnia autem, patiuntur & mouentur ab actiuo & actu existente. Quapropter, est quidem vt à simili patiantur, est autem vt à dissimili, sicut diximus, patitur enim, quod dissimile est. passum autem simile est.

¶ Quia sæpe dixerat sentire esse pati à sensibili & ab illo moueri, & ab illo in actu constituitur sensus. (Nam hic per agere esse in actu subaudias) cogitaret aliquis occasione accepta ex sermone peripatetico, idem esse hæc vniuersa moueri, pati & esse in actu. Nam istis promiscuè vsus est Philosophus. Quæ tamen re vera nō fut idem: nam & si quicquid patitur, mouetur: non tamen cōtra, omne quod mouetur, patitur. Vt celum suo se giras motu nō patitur. Et rursum & si omne quod mouetur, actu est: (nam motus est actus. 3. physicorum tex. 17.) non tamen omne, quod est in actu, mouetur. Nã quod est actus perfecti, nō mouetur. Motus enim acquisitiō, aut amissio, est, sed quod perfectum habet actum, nihil horum patitur. Vt qui actu cogitat aut considerat, quæ nouit, est in actu, & non mouetur. Sic ergo hæc sunt vt genus, atq; species ratione diuersa. Sed Arist. accepit ea tãquam, si vnum sint, & nō sunt vnum, esse in actu, & moueri, etiam si quod mouetur, est in actu, & si imperfecto. Aut hunc locum aliter exponet alius Aristotelem hic soluere dubium prioribus innexum. Diceret aliquis, si sensus in actu est, vt ergo patitur & mouetur? Nam quod mouetur, non est in actu: sensus ergo quem di-

Commentarij,

suam potentiā in actum excutiat. Com. Aueroes credit locum hunc esse argumentum quo, Arist. colligat, id quod proposuit. Sensum non esse in numero actiuarum, sed passiuarū. Nam si actiua potētia esset sensus, cur non se sentiret? Nā sensus apud se habet sensibile: nāq; sensoria habent elementariam complexione. Sunt enim corpora mixta: ergo si sensus est vis actiua ipsa se moueret, & excitaret, & sentiret. Hoc autem falsum esse etiam attestante experiētia instrumur, visum nō videre se, neq; auditum, sensus ergo non est vis actiua, sed passiuā, & habet se instar combustibilis quod se non cremat, vt dictum est: non ergo sensus habent ex se sentire, sed excitantur ab externis obiectis. Diuus Thomas hęc retulit ad reprehensionem Empedoclis: hic enim cum credidisset sensum esse sensibilia: necessario vrgebatur, vt cōcederet sensum se sentire & non esse necessaria sensibilia forinseca, quæ visum prouocarent in visionem. Plato autem in Charmide hoc itidem vocauit in dubium, cur sensus se non sentiant & planè hoc credit impossibile, vt neque calor se calefacit, neq; motus se mouet. Consentaneus Arist. in dogmate, argumentū autem discrepans. Sed acriter pungit ratio indicata, animatum se mouet: ergo cum sensus sit viuēs, se mouebit. Nos quidem diximus propositionē illam peripateticam **Animatū se mouet, d̄ motu locali esse primo intelligendam**, & auctoris, & nutritionis. Porrò non est certa in omni genere motuum vt vel hinc colligas sensus non se sentit: imaginatio non se imaginatur: memoria nō sui meminit, nō igitur in omnib⁹ motibus autore hic Arist. se mouet aīatum: sed ad mot⁹ quosdā, solū in potētia est passiuā & agēte extrinseco indiget. Vnde referabitur verborū nostrorum intelligentia: quare sensuales vires appellentur passiuæ vulgata philosophorum autoritate: quanquam de viribus altricis animæ, cur dixerint penitus actiuas exploratum & citra controuersiam non habebam. Et illis accedat, quæ tunc de promptissimis Diuum Gregorium Nissenum vim nutritiuam passiuam appellare libro de viribus animæ cap. 8. sed quale hoc fuerit suo digessimus loco.

¶ Et quare sine iis quæ sunt extra non faciunt sensum. Hęc secunda est quæstio, quare eget sensus sensibili exteriore vt aqua, aut igne vt incalescat, &c. quorū est sensus p se, aut accidētium ipsorum. Philoponus ^{cur sensus nō sensit.} intellexit elemēta habere qualitates essentielles, vt sunt calidum frigidum, &c. Et quando hęc sentiuntur elemēta, sentiuntur per se. Sunt & aliæ qualitates contingentes, odor, sonus, calor, quando hęc sentiuntur, elemēta sentiuntur non per se, sed per accidēs. Hęc expositio amica est satis ijs, qui credunt frigidum liquidum & aridum esse substātialem elemētis. Id quod ego nūquam credidi, sed esse accidentia. Plausibilior est mihi solutio, elemēta esse sensibilia, secundum se, id est, scdm propriam substāntiam, scdm eos, qui sensum credunt intellectum, aut accepta veritate, sensum nō esse intellectū: Sensus nequit substāntiam elemēti per se sentire, sed per accidēs vt ignem, quia calidum: aut aquam, vt frigidam, &c. Verum cum Arist. dicat. *In existente igne & terra.* Notasse videtur Empedoclis ignorantiam, qui oculū aut rectius vim sensoriam elemētis constituit, quem sequebatur non egere sensum sensibili exteriore, & quod se sentiret, quæ ambo hic illi obijcit. Aristotelis si forsitan te pulsat argumentum, combustiuum est actiua potentia, tamen non exit in actum, nisi admoto cōbustibili: sic ergo & si sit sensus potentia actiua, non sequitur nō egere sensibili. At verò argumenti vis hęc est peripatetici, si sensus esset ex se actiuus & penes se habeat sensibile, esset in actu sentiendi: siue oppositione noui sensibilis. Nam tunc sibi sufficiens esset sensus, & nullo sibi egens. In calce. cap. huius lucidior atq; limatior erit hęc sensuū conditio videlicet eos esse passiuos ad contexturā ipsa literæ difficultas nos admouet. *Habet autem inquit dubitationem.* Id est, quod nos premit dubiū est, quæ sit causa quod sensus nō se sentit vt visus non sese intuetur? sed necessarium est, vt motiuum sensuum de foris obijciatur, vt color visui: nam internos oculi colores quos oculus habet, visus nō discernit, & quod rem totam auget est, oculus enim & quodlibet aliorum sensoriorum sunt mixta: quæ ex aqua & terra conflātur & alia

alij elemētis. iā ergo necesse est esse sensibilia si sensoria sunt sensibilia, causam, exigimus, cur nō sentiantur? Siquidē elemēta etiā si vt substātiæ per se nō sentiātur: tñ secundum proprias qualitates p se sentiūtur, vt calidum frigidum, &c. quas si quis contenderit esse hęc accidentarias affectiones elementorum, & non esse illorum proprietates, vel hoc colligemus elemēta secundum ea, quæ illis sunt accidentaria sensibilia esse. Iam igitur si sensoria ex elemētis coalescūt, vt subhęc demonstrabitur, & elemēta aut per se aut per accidēs sensibilia sunt: ergo & sensoria. Iam ergo reparatur quæstio prior, cur sensus non sentiant se. Et mea sentētia hęc per sensum & vim subaudio sensibilia & sensoria ipsa: alioqui collectio peripatetica, vt neruosa esset? Quia continuo responsionē haberet in numero sensus visus non se videt: nā vis ipsa accidens est animæ, & ex elemētaria mixtione neququam concreta, id quod de sensorio est, quid dicat nemo. Nam oculus est substātia mixtione cōglutinata, & qd̄ subiecit. *Manifestum est.* Dilutio est propositæ quæstionis. Sensus nō se sentit: quia nō est in numero actiuarum virium, sed est in potentia tantum, id est, vis passiuā, & liquidam exhibuit rem exposito exemplo de combustiuo & combustibili. Hoc enim eget calido incendēte vt deuratur. Nam si non egeret calido extra se, combureret se lignum, exempli causa & non egeret igne actu existente sic de sensu dicto qui eget obiecto mouente de foris.

Text. 53.

¶ Quoniam autem sentire dicimus dupliciter (potentia enim & audiens & videns, audire & videre dicimus, & si forte fuerit dormiens. & quod iam est operans) dupliciter utiq; dicitur & sensus. hic quidem, vt potentia, ille verò, vt actu. Similiter aut & ipsum sentire, & quod potentia existit, & quod actu.

¶ Sensum demonstrat iā in actu esse, iam verò in potentia. Nam aliquando actu

videmus & colores, & audimus voces aliquid quando in potentia, vt is qui dormit & sicut audiens & videns & actu sunt quando operatur, & potentia in dormiente, ita vniuersaliter sensus & est potentia & est actu.

¶ Primum igitur tāquam sit idem pati & moueri & agere, diximus. etenim motus, est actus quidam, imperfectus tamen, quemadmodum in alijs dictum est. omnia autem, patiuntur & mouentur ab actiuo & actu existente. Quapropter, est quidem vt à simili patiantur, est autem vt à dissimili, sicut diximus, patitur enim, quod dissimile est. passum autem simile est.

¶ Quia saepe dixerat sentire esse pati à sensibili & ab illo moueri, & ab illo in actu constituitur sensus. (Nam hic per agere esse in actu subaudias) cogitaret aliquis occasione accepta ex sermone peripatetico, idem esse hęc vniuersa moueri, pati & esse in actu. Nam istis promiscue vsus est Philosophus. Quæ tamen re vera nō fut idem: nam & si quicquid patitur, mouetur: non tamen cōtra, omne quod mouetur, patitur. Vt celum suo se girās motu nō patitur. Et rursum & si omne quod mouetur, actu est: (nam motus est actus. 3. physicorum tex. 17.) non tamen omne, quod est in actu, mouetur. Nā quod est actus perfecti, nō mouetur. Motus enim acquisitio, aut amissio, est, sed quod perfectum habet actum, nihil horum patitur. Vt qui actu cogitat aut considerat, quæ nouit, est in actu, & non mouetur. Sic ergo hęc sunt vt genus, atq; species ratione diuersa. Sed Arist. accepit ea tāquam, si vnum sint, & nō sunt vnum, esse in actu, & moueri, etiam si quod mouetur, est in actu, & si imperfecto. Aut hunc locum aliter exponet alius Aristotelem hic soluere dubium prioribus innexam. Diceret aliquis, si sensus in actu est, vt ergo patitur & mouetur? Nam quod mouetur, non est in actu: sensus ergo quem dixerat

Tex. 54.

Commentarij,

erat esse in actu non mouetur, neq; patitur. Respondet quod mouetur, esse in actu imperfecto, & vt alibi dictum, libro phyfi. 3. text. 17. & 2. de generatione. text. 53. & 9. meta. 20. Quare si sensus mouetur ab obiecto, obiectum erit motiuum in actu, & sensus erit in potentia in hunc actum. Cum autem ait, primum, significat se hoc sub hac apertius dicturum. Etenim sensus quando actu est, non est in actu, vt omnino, id quod mouetur: quippe sensus cum videt esse in actu perfecto. Quare non mouetur, aut alteratur physicè: sed tantisper vitur sermone hoc, dum explanat, quæ sunt sensus manifestius, semel igitur literæ huius sit sensus. Primum, ait, id est, in presentia permiscemus & confusa pronuntiamus voce pati, mouere, & agere, id est, esse in actu: quanquam non sint idem: nam motus est actus imperfectus. vt dictum est in aliis. 3. phyfi. Quapropter est quidem vt à simili. Agens in actionis initio est dissimile passio: cõtendit. n. agens vt assimilet sibi patiens, sed perfecta actio ne iam est similitudo. 1. de generatione. text. 48. & sic sensibile ad sensum.

Text. 55. ¶ Diuidendum autem est, & de potentia & actu. nunc enim, simpliciter dicimus de ipsis. Est enim sic sciens aliquid, sicut si dicamus hominem scientem, quoniam homo sciens est & habentium scientiam. Est autem, sicut iam dicimus scientem, habentem Grammaticam. Vterque autem horum, non eodem modo potens est, sed ille quidem quia genus huiusmodi & materia est, hic autem quia volens potens est speculari, nisi aliquid prohibeat eorum quæ extrinsecus.

Esse in potentia multiplex.

¶ Ait se nunc diuisurum potentiam & actum, de quibus inquit se simpliciter de istis habiturum sermonem, id est, indiffinitè & non exactè: horum persequetur rationes. Esse ergo in potentia contingit primo, vt quæ capax est formæ, vt homo

qui est in potentia ad scientiam: quippe qui disciplinabilis est. Et secundo est in potentia ad considerandum, quæ habitu iam nouit. Primum potentia genus est ad habitum sciendi, & ad nouam qualitatem. secundum autem non ad habitum, sed actionem progredientem ab habitu: qui enim habitus est particeps, potens est pro suo arbitratu considerare, quæ nouit nisi impedimentum aliunde premat. Primum igitur potentia modum significans ait. *Est enim sic sciens aliquid sicut si dicamus hominem scientem quoniam homo scientium est.* Id est, est de rationalium genere, quibus scientia capacitas vnice est concessa secundum modum potentia. Explicat sermonem subdens. *Est autem sicut iam dicimus scientem.* quæ potentia est habitus acquisitus, vt Grammatica & inter hos duos potentia modos, non æqua ratio est. Namque prior potentia est velut potentia passiva: est enim capacitas, quæ passionem præfert, & receptionem. At potentia secundo relata loco, est magis formæ: est enim prompta ad actionem potestas: vt is qui habet habitum Grammaticæ promptam habet verborum & nominum significantiam, quando illam cogitare libuerit, nisi extra neo deturbetur impedimento, vel morbo corripitur aut somno absorbeatur aut quouis alio quod detineat, quo minus liberam actionem propriam assequatur habitus. Rursum primum potentia genus natium est, & non studio aut labore habentis cõparatum: capaces nascimur, si quidem disciplinæ. Alterum verò nostro Marte & sudoribus nobis conciliamus, vt sic potentes simus. Quare capaces omnes nati sunt homines. Ceterum scientes philosophari rarissimos numerabis. Primum denique potentia genus est remotæ potentia, alterum propinquæ est, vt sit ordo naturæ à remoto in propinquum ab hoc in actum perfectum nos promouere.

¶ Alius autem, iam speculari, a- Text. 56. ctu existens & proprie sciens hanc literam, A. Ambo igitur primi, secundum potentiam scientes sunt. sed ille quidem per disciplinam alteratus & sæpe ex contrario muta

tus habitu, hit autem ex eo quod habet sensum aut Grammaticam non agit autem, ad agendum, alio modo.

¶ Id est, postremus est actus post duos potentiarum modos is, inquam, qui iam speculari: videlicet. hanc literam, A, esse elementorum primum. Id quod grammaticus considerat. Primi quidem dicuntur secundum potentiam scientes, & prior sæpe ex contrario habitu, id est, errore alteratus in scientiam. Et patet quid velit. Ceterum ne rudiores mecum exposularet, quod dicit Aristoteles tale est. *Alius ait*, est sciendi modus non potestate, vt priores duo modi, sed hic est modus sciendi actu, vt qui scit & considerat hanc literam, A, esse elementorum alphabeti primum: & hunc vocat proprie scientem: quia actu considerat, non habitu. Et quæ actu prædicantur, illa proprie prædicantur: quæ autem potentia, secundum quandam rationem solum. Quod subdit *ambo igitur sensum hunc habet*, illa duo sciendi genera priora quæ sunt secundum potestatem dicta consentiunt sibi & differunt à se. consentiunt sane quod genus vtrunque potentia denominat tale subiectum secundum potentia exigentiam: vt potentia ad sciendum appellat hominem scientem secundum quid, & habitus scientia appellat hominem doctum. At verò hæc discrepant. Primum enim potentia genus sæpe habet habitum contrarium scientia intermixtum, vt qui capax est Grammaticæ discende, antequam discat errore aliquando obducitur in significantia cuiusdam vocis. Porro qui habitus scientia compos est, errore depulso veritate lata tur. Neque errorem admittit circa idem quod versat proprius scientia habitus, etiã si circa alia interim errare cõtingat. Verba igitur Arist. ne te detineant, quia hunc habet sensum. Ille, inquit, qui prioris potentia cõpos est: per disciplinam alteratus (impropriam subaudi alterationem) sæpe ex contrario habitu, id est, errore mutatus est. Hic autem, qui posterioris potentia particeps est, non alteratur, neque mutatur sed quando vult, cogitare poterit, quæ iam habitu nouit. Neque hic est alteratio quando nouam non acquirit for

mam, sed nouus formæ acquisitione vsus ad est. Sed is qui puram fortiebatur potentiam. in nouam se transtulit formam, nouum sibi ingenerans habitum, & contrario sæpe deposito. Quamobrem illum alteratum non vereretur Arist. affirmare. Verum vt non sit vera alteratio abunde arbitror me ostendisse.

¶ Non est autem simplex, neque ipsum pati. sed aliquid quidem corruptio quædam à contrario aliud aut salus magis eius quod est potentia ab eo quod est actu, & simili sic vt potentia se habet ad actum. Speculans enim fit, habes scientiam, quod quidem, aut non est alterari (in ipsum enim additio est, & in actum) aut alterum genus alterationis est.

¶ Quod dicit est perspicuum, passionem non vnã habere acceptionem: est. n. passio quæ à contrario, & hic passionis vox alterationem significat, quæ si physica est, à contrario est, vt in principio huius. cap. abunde palam fecimus. Est autem alia alteratio, quam vocant perfectiuam vt qui ex non sciente sciens redditur, ex non speculante proposiciones doctrinæ, illas speculari. Quæ mutatio animam perficit, id quod aut non est alterari (physice subaudi) sed est aliud genus alterationis, quæ perfectiuam dicitur. Est enim additio, id est, accessio nouæ formæ aut nouæ actionis: id est quædam mutatio, quando ex non sciente fit sciens: vel sciens, meditatur quæ sciebat, propter nouam accessionem.

¶ Quocirca non recte se habet, dicere sapientem cum sapit alterari, sicut nec ædificatorem cum ædificat. In actum igitur ducens ex potentia existente secundum ipsum intelligere & sapere, non doctrinam, sed alteram habere denominationem iustum est. Ex potentia autem existente additio & accipiens scientiam ab actu existente & docente, aut neque pati

dicendum, sicut dictū est, aut duos modos alterationis, & eā quæ ad priuatiuas dispositiones mutationē, & eam quæ habitus & naturā.

¶ Corollarium priorum est hoc. Non rectè affirmat, qui dixerit sapientem cum sapit, alterari aut ædificantē, alterari, quādo ædificat: nam isti nullius formæ mutationem habent, sed solūm actum assequuntur nouū. Ideo non simpliciter mutantur: quia neq; sapiens nouam sapientiam neque ædificator nouam artem assequuntur: verum secundum quandam rationem alterationis per nouitatem actus alterantur secundum quid, id quod dixerat. *tex. 57. esse alterationis aliud genus. In actum igitur ducens ex potentia. Ut hæc absolutiorem habeat cōmentationē, adnotandum erit tres gradus potentia distinguendos esse.* Primus est qui potētia remota appellata est vt potentia sciendi in puero. Hæc autem vt rectè Aristot. ait materia. i. materialis & imperfecta est. Secundus est in discēte, quæ propinqua est & disposita: quia habet primas dispositiones ad scientiam sibi comparādam. Postremus gradus est eius, q̄ habet potentiam perfectam in actum. Et hæc auctore Simplicio est potētia formæ. In sensu itidem alios tres gradus distinguere licet. Primus est quando animæ potentia organo copulatur. Secundus, quādo sensus organo copulatus preparatur p̄ spiritum animale & calorem naturā. Tertius est, quādo sensus affectus est specie sensibili, quæ est absoluta eius potētia. Huic aut adnotationi aliam adiungito, passionem non esse neq; in generatione rei, neq; in motu locali, neq; in motu augmentationis: in generatione sanè quia generatio non est de contrario in contrariū progrediens, sed quādo de non homine fit homo, est negatio utiq; & affirmatio: non tñ est cōtrarietas: in motu locali non est passio per se loquēdo. Nam cēlū mouetur localiter, & nō afficitur passio. Et in augmentatione rursum & si alimentum patiat, tamen quod augetur nō patitur, sed perficitur: nam & si cibus sæpe alteret animal ipsum, aut infrigidando, aut calefaciendo, tamen vt nutri-

Tres gradus potentia.

Tres gradus sensus.

mentum, non infert passionem nutrito, sed restaurationem, & robur. Quamobrem alteratio vna est, secundum quam est passio: nā alteratio propriè est inter contraria, quæ inuicè actiua sunt, & passiua, aut ex huiusmodi pendentia. ¶ Est autem in cōsuetudine philosophorum passionem receptionem cuiuscūq; formæ appellare: secundum quam significantiam vniuersæ creaturæ sunt passibiles: sunt enim in potentia in aliquem actum. Quandoquidem non sunt purus actus, immixtā habent necessariō potentiā, & hoc passionis genus innuēs Aristot. dixit, qui ex potentia sciēs, fit actu sciēs: quia nouam formā sibi conciliat, is patitur. Et quia passio alterationi in primis cōgruit, itidem & alteratur: non tamen est alteratio hæc propriè, quæ est trāsmutatio de cōtrario in cōtrarium, vt ex calido in frigidū, & hoc est naturalū passio num, quæ secundum naturā contingunt, quæ est in viuētibus & in corpore, & in anima quātum ad appetitiuam partem: etenim viuētia de calido, in frigidum, de morbo in sanitatem alterantur, quæ passiones corpori viuēti sunt natia. Sunt autē aliæ passiones animales, vt timor, spes tristitia, lætitia, & etiā secundum has est passio propria, quæ omnes trāsmutatione, & vera alteratione corporis cōtingūt animali: & hoc genus passionum, & passiones corporis vocat solum passiones Plato in Timæo. Et re vera nō ab re hmōi affectus passiones dixeris: quia magnam concitāt alterationem corporaliū partium, vt in ira experimur sanguinis feruorem, in timore partes extimas corporis gelidas. Et de tristitia dixit Galen⁹ 3. lib. demōstrationū. nobis illam cōtingere magna parte cholerae rubrae descēdēte in ventrē, & de aliis itidem dicito. Quid quod si in occultioribus istis quis hæsitat, in verecūdia in erubescētia, in tremore, in agonia in stupore, quis negabit esse veram corporis alterationem? quæ tñ vniuersa sunt timoris species: nā qui erubescit timet malum, vt latius alibi. At verò secundum partem apprehensiuam non hæc passiones propriæ sunt: quia in ea parte non est cōtrarietas: & quāquā sæpe ex errore mutetur homo in scientiā tamen hoc per accidēs est hūc habere errorem,

Passioni dīferentia.

Naturalū passionem.

Animalium.

Apprehensiuam.

rorem, vt inde scientiam assequatur, quæ & si non habuisset facilius noua scientia imbueretur. *In actum igitur ducens.* Id est, qđ mouet hominē habitus sciētiae composētē, non est doctor illius: vt sensibilia aut sciibilia, quæ actu excitāt sciētē in memoriā scitorum, hæc non docent: id quod dixit Aristot. vt latēter Platonē dicētem in Meno. scire est quoddā reminisci, pūgat fer mone hoc: nā si scire est reminisci, ergo quod excitat meam reminiscētiam me docet, id quod perspicuā habet falsitatē. Ideo non docet, quod huiusmodi est, sed altera est donādum appellationē, excitatiuū videlicet memoriæ. ¶ Quādo verò non habēs habitum, doctrina præceptoris comparat habitū, hic ab actu sciēte suscipit doctrinā, & hic non patitur, neq; mouetur hoc motu secundum proprietatē vocis huius, passio: aut si patitur, erit alius modus alterationis, aut passionis. Quare duas distinguit passionū ratiōes, quarū altera est ea, quæ est ad priuatiuas dispositiones, altera verò quæ est ad habitū, & naturā, quod non ita habet patentem intelligentiam vt nō variatio interpretū. Philoponus intellexit primū genus alterationis seu passionis, quādo quispiam mutatur de sciētia in ignorantiam, quam hic vocat priuatiuam dispositionem: & hæc mutatio iuste habet nomen passionis, quæ cū detrimento & iactu ra habētis sciētiam accidit. At verò secundum passionis genus, quod hic Aristot. vix vocat passionē, acquisitio est habitus naturæ conueniētis, vt acquisitio virtutis, & sanitatis &c. Sed re vera quando sciēs missa sciētia in errorem labitur, aut qui virtutem colebat vitia amplexatur, non est propriè passio. Quamobrem fortassis magis collimabit veritatis scopū qui dixerit duos esse alterandi modos. Primus de contrario per se in cōtrariū per se, de albo, in nigrū, &c. & hæc passio est ad priuatiuas dispositiones: namq; vnū contrarium est alterius priuatio & si non propriè, vt neq; ignorātia propriè est dispositio priuatiua. Alter est quando alteratur ad formā perficiētē quæ dicitur passio (& si egre ab Aristot. impetramus hoc) prorsus tamen impropiè. Contexturam iam accipe. Quocirca. Id est, si priora tenemus, est quidam potētiæ modus, quando

Autoris expositio.

habitus vel faciēda rei vt ars, vel cognoscendæ vt sciētia, adeptus ex ocio excitatur in negociū, vt ædificator qui non ædificabat iam ædificet. Quod autē excitat huiusmodi habitū ad operationem quæcūq; sit hæc operatio aut practica aut contēplatiua, vt est intelligere sapere, non alterat: quia non producit aliquam nouā doctrinā sed habitum ocio torpentem in operā excitat. Huiusmodi ergo excitatoria nō docent, non doctrinam (ait) sed habēt aliā denominationē. At verò is q̄ addiscit fortassis. Neque patitur. Quod verū est de passione propria: aut sunt duo modi alterationis, quorū alter est ad priuatiuas dispositiones. Quando igitur aqua aut calefcit, aut terra humectatur, alteratio ppria est. Altera est species alterationis ad habitū & naturā. Id est, perfectionē naturæ rei cōgruentē, vt est cæli illuminatio, hominis doctrinatio. Quod si occiderit quispiā, quādo docetur homo, itidem aliquādo est pgressio de cōtrario in cōtrarium, vt de errore in sciētiam, (vt Aristot. prædixerat) ergo etiā tum est vera alteratio. Responso est propterea, illud sanè p accidens esse, qđ sit de errore pgressio in sciētiam. At propria alteratio per se habet qđ sit de cōtrario in cōtrarium. Superest nō nihil quod excutiam⁹ scrupuli. Ait Aristot. is qui discit mouetur ab actu sciēte. Vocat actū sciētem magistrū: at cōtrariū aliquādo rerū vsus obtinet, quosdā. n. nō a magistro doctos legimus, vt. D. Augus. plurima citra doctoris operā in lib. de cōfessorū cōfiteatur, & alij multa citra magistrorū opē nouerūt vt de Ioā. Pico Mirādula, & alij feruntur. Hoc tñ dilues, si aduerteris intellectū tenētem principia cōclusiones apud se colligere: horū ergo virorū præclarissima erāt ingenia, principia p se nota, cōcipiētes reliqua colligebant. Itaq; ob id qđ actu sciēbāt mouebātur in alia, & si nō magistro externo, interno potiebantur.

scrupulus.

Text. 59.

¶ Sensitiui autē prima quidē mutatio, fit à generāte, cū autē generatū est, habet iā sicut sciētia, & ipm sentire. qđ aut scdm actū est, similiter dicitur atq; speculari. Differt autē, P 5 quia

quia huiusmodi actiua operationis extra sunt, visibile & audibile similiter aut, & reliqua sensibiliu.

Tres gradus sensitiui.

¶ Tres gradus sensitiui distinguit. Primus quando in vi seminis genitalis animal continetur: tunc enim est sensitiuum, in seminis potentia remota: quæ tamen virtus semini indita est, tanquam si ars esset intra lignu, ars hæc faceret vas aut fedile, ita vis genitalis seminis intro semine contenta generat animal & generato animal, est iam animal sensus compos, & secundus gradus sensitiui. tunc habet sensum sicut is, qui habet scientiam, & si actio & sensus functio desideretur, quæ cum accesserit est postrema perfectio aut gradus sensus, sicut is qui actu iam meditatur, quæ non uult, & si inter sensum & scientiam non nihil intersit, sensui enim ad sentiendum opus est extrarijs rebus, ut obiectis sensibilibus excitantibus & veluti percutientibus sensoria. Scientia autem extrarijs non habet opus.

Tex. 60.

¶ Causa aut, quæ singularium quidem, secundum actum sensus, scientia autem vniuersaliu. hæc autem, in ipsa quodammodo sunt anima. Vnde intelligere in ipso est, cum vult, sentire aut non est in ipso. necessarium est. n. esse sensibile. Similiter aut & hoc se habet in scientijs sensibilibus, & propter eadem causam, quia sensibilia singularium sunt & exteriorum. Sed de his quidem certificare, fiet & rursus tempus.

¶ Id est, causa huius, egere sensu externis excitatorijs, non ite intellectu: hæc est, quod sensus solum sentit, quæ sunt extra se, quæ sunt singularia: intellectus vero ea intelligit, quæ sunt intra animam, qualia sunt vniuersales conceptiones. Vnde Themistius locum hunc illustras ait. Scita enim notiones generales sunt: quas animus doctrinis instructus, varia & diligentia notione collegit, mox & in repositorium condidit, vnde quæ velit pro arbitrio suo facile proferat. hæc ille. Sic ergo vniuers-

alia sunt quodammodo, scilicet, (quod uocant obiectiue) in anima: ideo non eget mens externo obiecto, habet enim apud se intelligibiles rerum thesauros is qui scit, quos, quando contemplari uoluerit, promat. Hic autem mecum paululum sisto gradum ne quorundam philosophorum monstra quæ hic commentati sunt, te deturbent. Expende verba Arist. mouentia sensum esse sensibilia, & non alia docuit motiua sensu. Paulus aut Vene. in Comẽ. tex. 60. ait sensum gemino egere motore altero generate species sensibiles, & hic est motor lune angelus: altero vero, qui est sensibile extrarium, ut visibile, sonabile & id genus. & verba Commẽtra. Paulu in hanc sententiam impulerunt. Ille enim Comẽtario. 59. dixit duplicem esse perfectionem sensus, quæ prima est, est ab intelligentia: quæ autem postrema, est a sensibili. Et colligit præter hæc, nam species cum spirituales sint, oportet a causa spiritali, quæ est intelligentia proficisci: angelus igitur est sensualium specierum autor: quia illæ species immateriales sunt, ut Arist. infra docebit. Sed Paulus satis dormitat in hac re: Commentator. n. ait primam perfectionem esse ab intelligentia, per intelligentiam, intellexit non angelum motorem lune. Desperet, si ita sensisset: sed vim feminis, quæ ipse sæpe uocat intellectum. Et hoc Commentator facile ostendit: citat enim in suam sententiam. Arist. 2. de gene. ani. cap. 3. & si ipse non indicat locum, sed nusquam Arist. hoc docuit quod Paulus, intelligentiam mouentem celum influere species sensibiles, sed solum sensibilia. Verum Arist. vim feminis dixit intellectualem: sensus ergo prima perfectio est a genitali femine, ut Aristotele. hoc loco indicat primam mutationem sensitiui esse a generate.

¶ Valor autem argumenti eius Pauli quantum is sit ad calcem Commentarij huius admota quaestio indicabit. Et debuisset Paulus videre sensum pati a proprio actu. Si ergo angelus influit species, esset proprium actiuum in sensum angelus, & sensus esset potentia talis qualis est angelus actu, quod fieri non potest. Sed ignorantia peripateticæ phrasæ, aut obliuio sefellit hunc autorem alioqui egregie philosophum: neque solum hic philosophus hoc

Reperitur per

hoc errore detentus fuit: sed & alij quos schola celebrat eodem inuoluti sunt ignorantæ gurgite, ut credant sensibiles species ab angelis suscipere, ut sint spirituales a substantia spiritali: cum uero angeli nequeant accidentis mutare naturam, neque facere spiritualem speciem, si ipsa sua natura, non esset spiritalis. Etenim si angelus speciem spiritualem faciat, cum hæc operatio sit secundum naturam angeli (quæ est pure spiritalis) cur ergo pure spiritualem non faciet speciem angelus? quippe agentia naturalia sibi similes formas proferunt. Quod si dixerit quispiam obiectum angelo obistere, quo minus spiritali omnino non proferat speciem. Hic non aduertit angelum potentiorum esse, quam sensibilia obiecta: sed pure spiritali si angelus protulisset speciem, sensus illam capere nequiret: quia materialem habet concretionem. Quapropter theologorum candidata turba doctissimè censet angelos posse quidem materiam sublunarem agitare, secundum locum: tamen formæ nullius sunt auctores ut sacer auctor est August. 3. de trinit. quæ supra indicaui. & D. Tho. 1. par. q. 110. art. 2. Et codex Sentent. 3. lib. decreuit. ¶ Lite- ra autem constructio hæc est, Sensitiui prima mutatio seu perfectio sensus, prima est a generate non angelo, sed a animali, quod feminis ministerio sensitiuam generat animam. Iam uero genita anima, quia animam consequuntur potentiam, habet anima secundam perfectionem: quippe est prædita potentis similibus illi, qui habitus scientifici iam compositus est: postquam uero hæc potentia se exprompserit in sibi germanam functionem, quæ est sensio hæc perfectio est secundum actum & postrema: & est similis mentis nostræ speculationi. *Differt autem.* Id est, sentire & speculatio non in vniuersis germanam assequuntur similitudinem: nam sensio necessario eget obiecto extrario non sic intellectio. *Vnde intelligere in ipso est.* Quæ dicit illud est: intellectus est vniuersaliu, quæ habet in thesauris suis seruans species intelligibiles vniuersales, si seruet in memoria, aut quouis alio modo, non est huiusmodi loci: & si Themistius uerbis supra citatis memoriam insinuet intellectualē. Quia ergo habet apud se species vniuersales,

Angeli non sunt formæ auctores.

poterit illis uti, per arbitratu suo, ut philosophus philosophari, dialecticus syllogizare. Sensus uero, non ite: quia singularium est & hæc sunt in re, extra non possunt sentire, quando uoluerit, nisi presentibus sensibilibus: ut non possumus odorari, nisi adsit odor, neque gustare, nisi sapor afficiat: possumus autem intelligere quid saporem, sapore non extate. At uero quid est, sciscitabitur aliquis, quod ait Aristotele de anima. 2. lib. tex. 153. imaginari possumus cum volumus: opinari autem minime, imaginatio autem est operatio sensus. Dico presentem sermonem de sensu exteriori esse, mittimus modo imaginatio, quæ de absentibus est: etsi imaginatio hoc differat a mente, hæc enim sine tempore, & loco, & figura, intelligere potest: quia vniuersalia intelligit: imaginatio autem, quia singularia versat, hac ratione cum loco, & tempore, quantitateque, aduertit, quæ singulorum sunt appenditiæ conditiones. At si de sensu in comuni intelligas peripateticum uerbum, dicere coges, intellectum non moueri ab ijs, quæ foris sunt. quia vniuersalia non sunt foris, sed solum in anima intellectiua arctius recondita: ut in loco quodam intelligibili, ut subdet Aristoteles post hæc. Nam vniuersalitatibus conditio, seu attributum intelligibile est, quod naturis solum negotio intellectus comperit, vnde in ipsa anima non extra subsistit. Sensus autem obiectum foris est, siue sensus sit exterior, siue interior. quia sensus sunt singularium. Hæc autem foris sunt. Et hæc genuina huic loco est expositio. Quod uero ait vniuersalia quodammodo esse in anima, dubiam tenet mentem: quid velit. Quodammodo uult vniuersalia, ut vniuersalia, non esse reales naturas: ut neque genus, ut genus, aut species, ut species: sed solum esse in anima intellectualiter, quia anima hæc fabricat & concipit apud se, & illa retinet penes se. *Similiter autem & hoc se habet in scientijs.* & c. Quid velit per scientias sensibilibus peruium non est, quando quidem scientiæ ferè omnes sunt sensibiliu, excepta prima philosophia. Diuus Thomas exposuit locum. Nemo per scientiam sensibiliu potest alia sensibilia, pro arbitratu cogitare, nisi quæ sensu percepit. Id quod & si utcumque; uerum sit, quia abla-

to

to sensu aufertur scientia illius sensus, tamen scientia formaliter non est de sensibilibus, sed de intelligibilibus, quippe est de vniuersalibus, quæ tamen sunt intelligibilia, vt dudum docuit Aristot.

¶ Quare plausibilior est mihi Themistij & philoponi Commentatio per scientias sensibilibum mæchanicas artes significatas esse: vt fabrilis, excussoria, domificatoria: hæ enim quia singularia versant non possunt secundum artem pro libito opera exercere: quia materiam requirunt exteriorem, vt excussoria æs: fabrilis, ligna. Vocat ergo Mæchanicas artes, scientias sensibilibum. Et Philoponus etiã in Politicam, & æconomicã, nomen produxit: quæ non possunt gubernare, nisi singularia adsint. Sed de istis nihil modo, sed post agendum.

Text. 61. ¶ Nunc autem tantum sit definitum, quod cum non simplex sit id quod potentia dicitur, sed aliud quidẽ, vt si dicamus puerum posse militare, aliud autem vt in ætate existentem, sic habet sensitiuum.

Potentia vox multa significat. ¶ Id est, hoc nomẽ, potẽtia, non simplex est, sed habet multas significantias: hoc est in vsu Aristote. sæpe vocare simplex, quod vnius significationis est: at significat potẽtiã, vox & quod in potẽtia remota ad actũ est: vt puellus ad militariã habitũ: aut potẽtiã proximã eius, qui iã proximus est, vt militariẽ clamorem induat. Sic sensus (vt superior nostra commentatio satis aperuit) distinximus gradus duos potẽtiã, qua aliquid dicitur sensitiuum, etiam si secundus modus sit Aristot. amicior. et si Themistio libuit Aristot. hinc tradere sensum nõ esse in potẽtia vt puer q potẽtia dicitur Prætor aut Imperator, sed esse potentia instar viri, ego non video quã cohæreat hoc superioribus verbis Aristot. imò neq; suis. Semen enim dixerat supra potentia sensitiuum & seminaria potentia est remotiuscula aut remota vt pueri ad militiam.

Non recipitur Themist. **Text. 62.** ¶ Quoniam autem innominata est ipsorum differentia, determinatum est autem de his quòd alia

& quo modo alia: necesse est ipso pati & alterari tanquam proprijs nominibus vti. Sensitiuum autẽ, potẽtia est tale quale iam est actu sensibile sicut dictum est. Patitur igitur non simile existens, passum autem a similitudine est, & est tale, quale illud.

¶ Latini nominauerunt hæc duo potentiarum genera, potentiam remotã dicentes & potentiam propinquam Aristot. verò ait esse innominatam harum differentiam: & quanquam Latini hunc locum proximo loco iugant, mihi rectius fecissent, si ad priora verba retulissent hæc: vt fac Aristot. loquentem in hæc verba. Sentire diximus, esse pati & alterari, & esse in actu a sensibili. Hæc verò diximus, quia verbis proprijs nõ gaudemus quibus singula nominemus: innominata est. n. ipso rã differentia: sed re vera sensus nõ alteratur aut patitur ab se sensibili, sed tantisper hæc vsurpamus dũ aliq nõ sunt postea voces. Quod verò sensus nõ alteretur patet: quippe nõ albescit, seu nigrescit. &c. Et ideo nõ est proprie passio. ¶ Sensitiuum autem tale potentia est quale iam actu sensibile sicut dictum. Est hæc definitio sensitiui, quod antequã patitur est dissimile sensibili: sed iam passum est simile. Contra obijciat aliquis. Visus nõ efficitur albus videndo alba, aut niger spectãdo nigra: vt ergo est similis, quando videt? Quin imo nunquã non dissimilia sunt sensus, & sensibile. Responso sit sensus est similis per speciem & dissimilis per substantiam sensibili. Hinc iam vides, vt non est proprie passio, neq; alteratio a sensibili, sed aliquanto redditur similis suscepta specie coloris non ipso colore.

¶ Prima disputatio, quæ vniuersa huius cap. dubia purgabit, sic hæc. An sensus sit solũ passiuã virtus an actiuã solũ, an media inter hæc occupet locũ? Et primum Aristot. meta. 5. text. 17. & 9. meta. potẽtiã duplicem dixit: aliam, quam actiuã nominat, & est principium transmütandi aliud, quatenus aliud. At verò sensus nihil transmütat: sed potius ab obiecto mutatur.

2. Ratio.

3. Ratio.

agitã quæ. In diuersum primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartũ argumentum.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

7. Argu.

tur. Erit ergo sensus potentia passiuã. ¶ Præter hæc sensus autore Aristote. fit in actu, nõ a se ipso, sed a sensibili. Quod autem fit in actu ab alio passiuũ est non actiuum. ¶ Tertio Commenta. distinguit inter animæ vires, sensitiuas vocans passiuas, vegetales actiuas. Et Aristote. expressẽ ait sentire esse in moueri & pati. ¶ At verò in diuersum est inter passiuũ & actiuum, est transmütatio & contrarietas, at inter sensum & sensibile, neque est transmütatio, neque contrarietas. Antecedens patet primo de generatione text. 54. Rursum sensio non est solũ recipiendo specie: nanque oculus sæpe recipit colorũ similitudines, & non videt quando imaginatio distracta est. Autor est Aristote. Et color suscipitur in medio aëre & tamen medium non sentit. Non ergo sola passio est sensio, nisi sit specierũ apprehensio. Hoc autem est agere. ¶ Præterea Comment. commenta. 37. dixit animam esse effectiuum principium omnium motuum & verorum & æstimatorũ, per æstimatos motus sensiones intelligens, quæ non sunt motus physici, tamen sunt animæ motus. ¶ Adde intellectus nõ solum est passiuus, sed actiuus. Vnde intellectus & est virtus passiuã, quæ est passibilis intellectus, & est actiuã, quæ est agens: igitur & sensus, medium quoq; locum obtinebit inter vtrumque. Non ergo solum passiuã. ¶ Quinto species diffusæ ab obiecto, & receptæ in sensorio non præstabunt sensationẽ, nisi sensus illis incubat, & illis vtatur, sed vti est agere. ¶ Sexto Aristoteles sensum contulit scientiæ: scientia autem menti cooperatur ad contemplationis opus. Sensus ergo habebit operationẽ, quæ erit vt actus ei secundus, & vis sensitiua erit principium agens. ¶ Huic accedat species excitantes sensus, habent esse spirituale. Vnde ergo hoc spiritualitatis genus sibi conciliant? non ab obiecto, hoc nanque non habet spiritualement naturam: comparabunt igitur a sensu, qui sua efficacia reddet illas spirituales. Colligas hoc si hesitas: nam species, quas sensus Cõmunis excipit, sunt spiritualesiores, illis quas vis suscipit. Et rursum quas imaginatrix vis spiritualiorem gradum sibi ipsis vendicat, quã reliquæ. Proferas igitur, vnde

gradus isti spiritualitatis in speciebus sensitiuis non ab obiecto, quod extra est quod est omnino materiale vt album, nigrũ: ergo vis ipsa est animæ, quæ spiritualitate donat species sensibiles, vnde sensus actiuos esse confectum iri videtur. Quod si reclamatur aliquis Commentatoris verbum huic argumento opponens, spiritualitas formæ (ait) non a materia est: ergo species non sunt spirituales a sensu, qui est ceu materia. Sic comment. 60. verbũ hoc neruos argumẽti nostri nõ frangit: nam sensus quilibet non est tanquã materia prima, quæ puram habet potẽtiã. Etenim sensus quidam actus primus est. Quam obrẽ a sensu species rerũ purgari a sordibus materiæ valent. Hæc quæstio gradus est effecta, quia philosophi celebres, & opinatissimi varia de illa senserunt: neque hæcenus disputatio hæc quietum statum habet sed agitur sub iudicibus. Certa sunt, nõnulla in quæstione ista, quæ vt sanctissima quædam iura philosophi amplectuntur: etenim quòd sensibile, & sensus, coeant in sensationem, & quod horum cõgressio sensationem pariat nullus hæsitabit, & præter hoc quòd alterum sit agens, aliud patiens sensationem. Neque hoc verterunt in dubium, & hæc ambo Plato in Theæteto confessus est in omni motu esse agens, & patiens, &c. ¶ Plotini sententia. & quanquam Platonici quidam vt Plotinus in Eneade. 4. hoc neget sensum nihil suscipere a sensibili, sed sensationẽ iniri docuit ex cognatione sensus cum sensibili, vt amici, qui mutuam inierunt & (eam arctissimã) amicitiam, se mutuo percipiunt cognatione aut amicitie necessitate illud donante. Sic opinabatur hic Platonius philosophus sensibile nihil agere aut mouere sensum formas imprimendo. At sensationẽ concipit sensus, quia inter hæc duo sensum & sensibile plurima intercedit cognatio, & naturæ lege sibi sunt admodum amica. Vnde vt amicus facile percipit, quæ amici sunt nullo suscepto motu, aut impressione, sed amica bilis consuetudo illud præstat, quod erga amicos cõsuetudo, inter sensum & sensibile natiua cognatio facit. Rursumq; si species rei susciperetur nõ res videretur sed species, & vt celũ tãtẽ & vastissimã molis modica similitudine sentiretur, & id

Quæ. decisio.

Plotini sententia.

Commentarij

genus argumētis propositam sibi sententia conatur solidare. Detur autē omnes species & similitudines, quas nihil necessariae sensui credunt, sed sensum cognatione quadam sentire sensibilia: ego tamen in Platone lego sensus atq; sensibile esse, vt agēs atq; patiēs: & omnem motum ex congressu horum prodire: vnde & Augustinus cepit suum solēne verbū, Ab obiecto & potentia paritur notitia. Et rursus in sexto Platonis dialogo de legibus species rerum itidem lego, quae non res, inquit sunt, sed rerum species, atque similitudines, vt quae in politis & densis corporibus veluti insculptae cernuntur. Quare necessario si species diffunduntur a rebus, vtrum harum est querendum susceptiuus visus (causa exempli) an non, si illarum est capax: patitur ergo a sensibili, si non est capax, quis istud credit, si alia corpora specularia suscipiunt formas, oculus qui est speculum viuum, formas has cur rejiciet? cum experimentis si non reclamant facile in pupilla ostensam imaginem vident. Caterum quod peripateticorum est persequamur, horum nullus est, qui neget sensum esse passiuum. Nam Arist. rejiciet, qui inficias ierit. Et rursus de sensibili agens hoc capite clara voce docuit talem esse sensum potentia, quale est actu sensibile: sed quod litem mouit, est an sensus etiam sit actiuus, nihil modo sit tibi curae, quasdam actiones esse sensibus tributas: vt quod oculus menstruat inficit speculum, & oculus basilisci, vt ferunt, interficit, & fascinatores quidam visu tenera animalcula, vt pueros, agnos, pullos inficiunt & interficiunt nonnunquam: haec enim actio non est a visu vt sensus est, sed vt corpus physicum est molle, atq; porosum, quod aptum est, vt sit venenatarum qualitatum transfusorium, vt hoc Arist. libello de insomnijs voluit dicens, esse actiuum & non solum passiuum: & visum aërem mouere: quia est de genere splendorum, & habentium colorem. Et quanquam inibi exemplum exposuit de infectione speculorum ab oculo menstruat, fortassis producere possumus ad fascinationes, quas indubitate credimus a visu esse. Hoc porro oblata opportuna occasione referabimus: quia fascinatio egregiam continet philosophiam.

Est autem sermo modo de actione sensus, vt sensus est. Simplicius ergo peripateticus clarissimus, sensum nullum esse passiuum credidit: distinguit enim in sensu duo, & vim sensoriam & ipsum organum, quo sensatio exercetur. Passio vniuersa, & specierum ab obiecto susceptio, sensorij est, non sensus, id est, vis sensoriae, quae iudicat de obiecto, & sentit obiectum, quae sunt actiones non passionem, & colligit suam sententiam: species enim ab obiecto egressa in medio primum est, sed inibi non sentitur, & si in medio habeat non esse reale, vel physicum: quia aër non inficitur albedine, quando albedo videtur. Quid ergo causa est, quod in medio non sentitur? Causa est, quod inibi pura receptio est, & non est in diaphano, vis aliqua, quae istis speciebus vtatur, quousque sit in sensorio: tunc denique est vis sentiens: quia visus vtatur illa specie, & per illam se transfert in obiecti notionem. Ad id autem sensoriam istam vim non esse effectiuam, sed solum actiuam: quia efficere, est opus extra se cudere: sensus autem in sinu suo suum opus fouet. Itaque hoc autore rerum similitudines sensorium .i. sensus organum, suscipit non vis sensoria. Haec enim nihil suscipit, sed tota est actiuam. Verum Aristoteli reclamanti sentire esse pati, respondet est utique passio in organo, non in vi ipsa sensoria, quae pure est actiuam. Neque ab hoc Simplicij placito abhorrent Latini non pauci Albertus Magnus in summa de homine. q. 102. reiecit quorundam illius seculi de hac concertatione sententiam, subdit veritatem peripateticam esse, sensum ante quam ad actum speciei reducatur a sensibili esse in pura potentia passiuam: sed iam affectus sensibili specie esse actiuum: sensus enim tunc est in potentia completa, atque perfecta. Et tunc demum & mouet & agit. & hoc sane spirant peripatetica verba, quae sensum affectum specie contulerunt scienti, qui vtatur scientia sua: quia quanquam Arist. sensum solum conferat scientiae: tamen subaudi videtur, quando iam specie perfectam habet, potentiam suam. Discrepat hic autor a priori, quod ille vim sensoriam immunem fecit, & liberam ab omni passione: verum hanc totam dedit organo: hic

verò

verò vim sensoriam affecit specie sensibili, & inde emergentem dixit sensationem. Quam sententiam sunt latini plerique sequuti vt diximus. Et missis alijs hoc ipsum est imitatus Sanctus Thomas in quaestione. 8. de veritate articulo. 8. & 9. & suus nobilissimus expositor & patronus acerrimus Capreolus in 3. Sententiarum lib. distinctione. 14. quaestione. 1. articulo. 3. & in 2. Sententiarum dist. 3. quaest. 2. credidit potentiam perfectam specie esse proximum actus principium & notitiam diuersam esse re ab specie: vt visio non est species visibilis, & auditio non est species audibilis, sed ipsa sensoria vis affecta similitudine rei, & quasi secundata rerum specie prolem parit quae ipsa est notitia. Caietanus autem speciem modo quodam differenter ab actu fatetur, non tamen re. Quin ipsam visionem non aliud censuit quam speciem ipsam vt est immutata potentiam. Et dicit pauperes esse qui hoc non nouerunt. Assertor est huius placiti in disputatione ad caput istud. Et hanc fuisse venam adiecit erroris Latinis concedentibus sensum agentem: qui si aduertissent speciem esse ipsam notionem solum ratione differentem, nam vt est in medio, non est notitia, sed vt est in sensu est notitia, non se (si haec expeditissent) praecipites dedissent, vt somnia de sensu agere finxissent. Et huius dogmatis, de quo vehementer se extollit Caietanus autor dedit Capreolus in 3. Sententiarum loco illo Ioannem de ripa, in quem inuehitur vt inanis cogitationis autorem. ait enim Si esset species notitia, quot ergo species tot notitiae. At multae sunt species saepe in homine, & notitiae paucissimae, quando homines pauca cogitant. Adde fieri non posset, qui speciem habet, vt non cogitaret, quae species offert: nam species est ipsa cognitio, quibus omnibus experientia dissentit, Et credit Ioannes Capreolus dogma istud non esse ex officina D. Tho. sed penitus illi diuersum locis indicatis. Caterum cum Caietano credidit Augustinus Niphus in libello contra Ioannem Gandauensem. Quare huius sententiae tenaces necessario coguntur sensum esse de genere passiuorum concedere, id est sentire non esse actionem sed passionem. nam si quae actio esset sensus, esset perfecto notitiae pro

lificatio. Verum haec est species ipsa, vt concedunt. Species autem vestigium rei est, incussum a sensibili, aut intelligibili, nihil ergo profusus sensus agit. Nam si dixerint, sensus facit speciem esse notitiam: contra colligam esse, notitiam non esse aliud ab specie: sed solum modus quidam est, & respectus quidam, in potentiam. Nam species relata in vim sensoriam, vt est eius, & per illam fertur in sensibile, est notitia. At haec relatio non est actio, nisi dicat aliquis, albedinem quae primo non erat similis, si noua accedat albedo, cui similis est, iam egisse aliquid: quo iam nouum modum similitudinis accepit: & ideo & si Caietanus conetur sensum asserere, non esse penitus passiuum, non est momentosus ei conatus. Quod si pauperes sunt, dicentes speciem sensibile esse diuersam re a notitia, ego sum homo pauper: neque me pudet huius paupertatis, quae fuit Simplicij distinguentis speciem sensibilem a sensatione: species enim sensorij tantum est. At sensio vis sensoriae vt diximus, ecquid angit me haec paupertas, quae item. S. Tho. est & Alberti Magni, S. Tho. tulit testimonium Capreolus: Alberti, quae nos retulimus. Fruatur ipse suis copiis, ego verò inopiam hanc tantisper amabo, dum legero apud Themistium 3. de anima cap. 55. Socratis phantasma non est idem, quod notio Socratis: phantasma enim non est aliud, quam vestigium sensibilis: notio verò est animi actio. Et libro de memoria & reminiscencia cap. 11. ait. Imaginatio non est speciei impressio. Aduertis vt notio non est impressio, & notio non esse actionem? & Alexandrum lego sapientem idem in paraphrasi de anima. c. de phantasia consentientem cum Commenta. 2. de anima Cō. 149. recipere aliud esse quam iudicare, quae male compones, si ad modalem distinctionem verba traducenda credideris. Quid quod Caietanus. 1. par. Com. ad S. Tho. q. 55. art. 2. concedit angelos habuisse ab initio congenitas rerum species? Atqui species istae non sunt actus intelligendi: hi enim sunt ab angelis: ipsae verò species a Deo. Et praeterea concedit. 1. par. Commenta. ad D. Thom. quaest. 12. artic. 5. in ea re. Diuum Tho. sequens diuinam essentiam beatarum mentium esse speciem intelligibilem, non tamen visionem: imò impossibile fatetur Deum esse

Contra Plotinum.

Dogma peripateticum.

Sicut atque litem.

Fascinatio est certa.

Caietanus excutitur.

esse visionem formalem sanctorum: cur ergo de notionibus nostris tam insolescat, ignoro. Si notio angelis nativa non est, species: si notio beatarum mentium non est species, notio nostra quod erit species? Neque ipse ratione graui collegit, neque ante ipsum Ioannes ille aut Suetanus illud dignastruxerunt argumentis, neque nos illis assentimus, sed visionem non esse speciem visibilem, neque auditionem audibilem specie, de qua re adhuc infra discutietur. Hec autem non est huius loci latius fundere. Paulum Venetum audiamus de hac re loquentem: dicit ergo sensum esse vim actiuam, temperans sermonem suum, sensum exteriorem passiuum credidit, & nullius actionis principium: relatum tamen ad exteriora sensilia, ut visum ad colores, verum comparatione ad sensus interiores, iam actiuum credidit. Itaque visus neque speciei visibilis, neque visionis est autor: sed susceptor est. At vero sensuum internarum & specierum est autor. Veritus est hic philosophus, ne si sensum externum pure passiuum asseuerasset, viliorum ipsum redderet, quam sint potentia vegetales, quae cum sint actiuae, & agere praestent passio, essent vegetales praestantiores, quam sensus externi. Quare hos dixit sensuum interiorum actiuos ut visus, auditus, olfactus, tactus, &c. in sensum commune agant sensiones aut in illas traducant. At nos ut quaramus oportet, ut sensus exterior concurret ad sensum internam? num ut obiectum? ut obiectum minimem. Nam sensus interni non cognoscunt sensus externos, ut sensus communis non cognoscit visum, aut auditum. Neque per sensum hunc nos qualitatem visus, aut eius tunicas, aut humores unquam didicimus, sed neque ut potentia: potentia namque, ut potentia non actionem agit transeuntem in obiectum extrarium: sed immanentem apud se seruat. Quare visus, si quam habet actionem, ut potentia visualis est, illam non mandat sensibus internis, sed sibi retinet. Solum igitur sensus externi hac sola ratione agunt in internos, quod species susceptas per illos isti suscipiunt, ut per media quaedam, ut agit aer transferendo speciem in visum, & in auditum. At vero hoc genus species transferendi, actio proprie non est: quia

potius ego dicerem sensum accipere species a medio, & ille est, qui illas in se transfert, quam quod medium illas agat in potentiam. At haec dicens obliuioni non tradidi Aristotelem docentem obiectum mouere medium, ut calor aerem & medium mouet potentiam. Unde & posset mihi obiectum, obistere quispiam medium veram actionem gerere in potentiam, id quod nos non negamus. At vero quod asserimus est medium nihil formae producere in potentiam. At formas iam ab obiectis elaboratas in potentiam transferre, vel sensus a medio acceptas in se transfert. Quae non est actio productiua, de qua praesens aduersum Paulum textitur disputatio. Si ergo sensus externi solum habent rationem medij comparatione ad internos, ut erunt actiuus? Neque verum est, quod ipse in assertionem suam sententiae ait sensiones externas, ut visio, auditio, & id genus, esse actiones transeuntes & non immanentes: quia visio hoc auctore transit ab obiecto in potentiam, itidem & auditio, odoratio, gustatio. At qui quae sit hoc falsum vel hinc coniecta per actiones transeuntes semper aliquod fit actum, quod manet actione ipsa abolita, ut per domificationem, domus fit, quae manet, domificatione cessante. Ethicorum. i. sed per visionem, nihil manet factum, ipsa absente nihil enim videtur ut patet. Non ergo visio est actio transeuntes, neque ab obiecto transit in potentiam & D. Tho. in. i. par. q. 14. art. 2. satis peripateticem intelligere & sentire actiones probat immanentes. Etenim inter vtriusque operationum genus hoc discriminis statuit operationis immanentes obiectum, quod est actionis terminus est intra operantem. Sed in actione transeunte extra operantem. Iam vero color est in oculo quodammodo, quia Aristoteli. tex. 118. huius lib. dicit sensibile & sensum esse unum. At vero obiecti actionis transeuntes est extra operantem, ut domus, extra artificem: & quid egemus. S. Tho. testimonio? quando Aristoteli. illud clarissima testatur voce. 9. metaph. tex. cap. 9. visionem immanentem dices operationem. Obiectum igitur speciem deriuat in potentiam, tanquam largiens illi formam: qua suscepta sensus operatur sensationem, suam, ut in physicis agens, materiae tribuit formam, qua suscepta totum

tum compositum mouet & agit. Ita sensus quasi materia quaedam ut Aristoteli. ait est potentia passiuua, quae se ex se agere non potest neque se mouere. Alioquin non egeret sensu externo. Agens autem hanc materiam est primum ipsum sensibile, quod formam sensibilem sensui communicat, id est, speciem sensibilem. Ideo recte dicunt, qui speciem instar habitus esse tradunt. Hac ergo suscepta, iam sensus in actu est perfectus per formam sensibilem, quam a proprio agente suscipit, & in actu constitutus ipse operabitur, & se mouet videndo, audiendo aut ut cunq; alio quouis modo sentiendo. Quare haec operatio sentiendi non est sensibilis obiecti: tanquam ab eo transiens in sensum, sed tanquam praestantis formam: & omnis actio refertur in agens primum. Quare & sensiones in sensibile referuntur: quippe, dando speciem dedit & consequentia ad speciem sensibilem, sicut qui dat formam, dat etiam quae consequuntur. tertio caeli com. 28. Quare iudico amplectendam esse Simplicij, Themistij, Alberti Magni S. Thomae, Commentatoris, de sensibus doctrinam. Sensus quidem ut species suscipiunt esse passiuos, ut vero sentiunt esse actiuos. Quam credo esse Aristoteli. sententiam, quanquam id quod Simplicius adstruxit speciem sensibilem non suscipit in ipsa vi sensoria, sed solum organo ipso, non mihi arridet. Namque ibi formam cognosco ubi actionem confiteor. Actio autem sentiendi est vis sensoria, ergo & forma erit eiusdem vis: etenim, si vis ipsa agit per formam, quae est species, habet ergo sibi unitam, & se perficientem speciem: organum vero cum non sit vis actiuua sensationis, non habet speciem tanquam formam ipsum implentem ad actionem. Quam ob causam crediderim hac in parte non esse subscribendum Simplicio, sed contra affirmandum speciem vere excipi vi sensoria non solum sensorio. Quid quod Aristoteli. dicit apertio sermone sensum suscipere species sine materia? Et per sensum exponere sensorium cum Simplicio, non video quid cogat. Et demum in persuasionem huius quae sectamur fidem, facit nobiscum Themistius, qui. 2. libro de anima tex. 159. passio (ait) quae in sensibus est, non tam passio, quam actus & abso-

lutio est. Et tex. 121. adiecit alia nobiscum faciendia, quae huc non sunt vocanda, quia haec facta sunt. Superest, obiecta diluere. Et primo dicendum definitiones illas potentiae actiuae, & passiuae esse definitiones potentiarum physicam habentes transformationem, ut potentia calefaciendi, & potentia frigefaciendi: sensus autem non hac ratione est potentia actiuua, aut passiuua, ut saepe diximus, neque sensibile est hoc modo agens: imo sunt, qui sensum proprie sensationis non esse actiuum confitentur, quia actio immanens non est actio, sed proprie operatio. Atque hac ratione sensus proprie sensationis, neque actiuus est neque passiuus, sed operatiuus, & susceptiuus. Tradidit hoc Sanctus Thomas quaestio. de veritate quaestio. 8. articulo. 6. Quin etiam Aristoteli. dicit se coactum uti nominibus istis, sensus est in actu, seu patitur, seu mouetur: quia alia non suppetunt vocabula, per quae res haec sensuum aperiat, ut inter exponendum caput Aristoteli. dictum est. Quare ego dicerem sensum susceptiuum potius, quam passiuum: & operatiuum, potius quam actiuum vel factiuum. Verum, quia apud philosophos non est tam rigida obseruantia istarum vocum, utere ut libet, & nos itidem promiscue has & illas voces in usum nostrum accipiemus: ea tamen lege, ut aequiuocus sit vobis usus, quando ad phylicas alterationes illis utimur, patitur mouetur &c. Et quando ad animae functiones. Nam cum motus sit actus imperfectus & ut sensio sit absolutio sensus, motus non est: & cum sine contrario sit passio non est proprie, sed alio modo, ut praedixit Aristoteli. Unde si naturam notionis purissimam & repurgatissimam consideres: qualis Deus per essentiam suam habet. facile videbis, ut neque passio neque motus est: Deus enim non mouetur vniuersa cognoscens: nostra vero notiones quia non sunt per nostram essentiam, sed medicamento acceptae ab externis obiectis: ad quas excipiedas in potentia sumus. Hac causa & motus & passiones appellatur ut D. Tho. i. par. q. 14. art. 2. aduertit. Secundum argumentum dico, sensum esse susceptiuum specierum, ut & materia formas excipit, & hoc Aristoteli. contendit docens, sensum esse passiuum. At vero proprie operationis, quae est senti-

Paulus capitur.

Dilutio obiecti & prius diluitur.

Taxatur simplicius.

Tertium argumentum.

re sensus est operatorius. ¶ Tertio argumento Commentatoris verbum ponderanti respōdeo, vires sensitivas credimus passivas sub censura predicta, & vegetativas activas, si tamen sanè illud accipias, & ratiōales medias: quia est intellectus passibilis & agens, quæ duo, non habet sensitivarum potestas. Quod verò Aristo. ait sentire est pati, sensum habet non quod operatio ipsa sentiendi sit passio ab obiecto: hoc nãq; modo esset actio transiens ab obiecto in potētiam, id quod sanè philosophiæ aduersari ostendimus, Pauloq; vicio dedimus, sed quo ipsa operatio sentiendi, est à forma sensibili suscepta in vi sensoria, passio dicitur: vt motus grauium, atq; leuium suscepti dicuntur à generāte. Alijs obiectis respōdetur inter actiuum & passiuum est cōtrarietas, quando physica est actio: qualem sensus actionē non esse credimus. ¶ Argumento secundo quod contendit illi damus.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

¶ Argumento tertio fateor animā esse principium effectiuum sensuum. Modò non obrudas mihi nominis significātionem: effectiuū enim propriè non est sensus aut anima sensuum vt prouidè docuit Simplicius, nam efficere est in materiam exteriorē, sic ergo per effectiuum oportet te intelligere actiuum, aut operatiuum sensuum. Quod verò Aristo. ait animam esse causam viuētis, vt formam, finem & efficiens, non turbat doctrinam istam, quādo quidem anima est propriè efficiens localis motus, & actionis, & generationis: quia huiusmodi operationes quædam sunt verè transeuntes. Nã cibus alteratur propriè ab anima, vt dictum est suo loco: verum sensuum non est effectrix, si sit germana locutio, sed agens est anima aut operatrix. ¶ Quartū soluamus argumentū: sensum non credimus, agentem alterum, alterumq; passibile, etsi Ioānes Gandensis in quæst. quadam in librum de anima rationibus vrgat sensum agentē esse: quas ego hīc nō transcribam: quia eius dogma nullius coloris veri esse credidi, sed fucam habet faciem apud ignaros. Namq; intellectus agens acerrima ratione fuit exquisitus ab Arist. videbat enim intelligibile actum non esse in rebus: nã, singularia quæ sunt apud nos sensibilia oīa, quæ solum sunt

Quartū argumentum.

Species spiritalis as vnde.

potentia intelligibilia, non tamen actu. Erat ergo necessarium mentem habere apud se vim generatricem horum intelligibiliū actu, & transferentē materialia, & singularia in immaterialia, & vniuersalia: & vis hæc vocata est intellectus agens, qui est proprium agens apud mentē & passibilis intellectus est propriū patiēs. Nã inter agēs & patiēs est necessaria proportio & proprietates. Nã albū nō patitur à dulci, sed à nigro: ita intellectus passiuus non à sensibilibus, sed ab intelligibilibus patitur est necesse. At verò sensus obiectū suū habet, extravel quod, ars elaborauit, vt sonum citharæ, aut sapes varios, quos coquinaria parat industria, aut natura fecit, vt varias auium, & hominum voces, diuersosque rerum colores. Non est ergo necessarium agentē finire sensum, nam huius opera desideranda esset, vt generaret sensibilia actu. Verum cum lux reddat actu colores, & calidū exhalans odores, & motus localis aerem vibrat sonos, humor autem penetrat neruum gustatiuum, & linguā sapes, qualitates autē tactiles se ipsis tactum mouēt, superabūdabit huiusmodi sensus agens: nã potētia est gratia actus. Verum nullam etiam si disquisitè quaeris operationē reperiās, cui seruiat vis hæc. Quod si hæc expendisset, & ad coticulum hic Ioannes examinasset, non tanta confidentia in scholas philosophorū intrusisset suum sensum agentē. ¶ Quintum argumentum quod postulat, conceditur itidem & sextum. ¶ Argumentum finale tāti factū est ab Auerro, vt ob ipsum tantum non perpendat noua quædam dogmatizare placita, sensibiles species esse spirituales ab intelligentia quadam separata, quam nominat motorem extrinsecum, etsi non explicet quid sibi velit per motorem extrinsecum: sed illi familiares & patroni intelligentiam volūt esse seu Deum, seu quēpiam angelorum, sensibile itaq; mouet sensus vi huius extrinseci motoris. Hęc actio etenim spiritalis cū sit in causam spiritalē est reducenda. Nam si motus corporei in celum referuntur, vt in primarium corpus, quod primo & illo simplicissimo motu agitur, motio ergo spiritalis in causam vnā primam spiritalē est referenda. Sunt

Quintum argumentum.

Nō est sensus agens.

sunt viri egregij huius assertores: Paulus Venetus, August. Niphus, Gandensis & alij, quos meminisse piget. Ego tamen (pacetantorum dixerim) falsum dogma censeo, ne dicam insipidum & stultum, angelos esse sensuum motores. Quātū ad sensiones agendas vtq; theologi nostri sanè docent dæmones aut pios angelos sensus mouere posse, non quod angeli esse spirituale donēt, aut sensibili aut sensio ni, sed offerēdo sensibilia sensui & miraceleritate illa variando aut species, quas organa sensuum apud se conditas seruat à mouendo de loco in locum. Id quod angelipræstare possunt, quib; hæc natura subest corporea, quantum ad omnem lationis motum. Vt ergo infomnia per quietem nobis cōtingunt, autore Arist. lib. de somno & vigilia, quod simulachra à cerebro in primum sensitiuum, cor in quam, dilabuntur: sic quoq; sæpe dæmones imponunt hominibus mutando species vt D. Th. 1. par. q. 111. ar. 3. & Theologi in. 2. sententiarum dist. 7. ar. 8. aduertunt qui omnes nusquam consistēt angelos hac potestate donatos, vt formā aliquā seu speciem sensibilem imprimere sensui possint, cudēdo per se. Sed hoc solo gaudent, vt spiritus, vel humores, qui vehicula sunt specierū trāsferre possūt à sensu cōmuni videlicet in imaginatricē ab hac in memoriā, ab hac in cor. Et quāq; beatus Augustinus duodecimo super gene. ca. duodecimo tradiderit angelos cōmisceri imaginatrici facultati, & per cōmixtionē, imagines sensibilibus offerre: quæ verba sententiam priorem redolent. Cæterum hæc commixtio non per substantiā est audienda: etenim angeli nulli rei cōmiscētur substantiali cōmixtione, nisi operatione duntaxat spiritus: & humores agitādo, quos cū agitāt perturbāt rerū sensibilem species. Quod verò angelus nō moueat elargiendo esse spirituale, palā faciā, vt potuero. Nam istud aut erit generando, aut abstrahendo: intellectus enim agens spiritalia facit rerum simulachra, abstrahendo à cōditionibus materiæ: & facit spiritalē suam notionē illam, producendo in se ipso. At verò hic motor extrinsecus nō facit spiritalē motionē sensibilis, illam abstrahendo, quia ipsa ex natura habet abstractionem: nã

Angelus nō facit spiritalis species.

species coloris est sine materia & species soni, est sine materia vt infra procedens sermo patefaciet. Igitur in optione horū eliget primum assertor Commentatoris. Iam colligo in illa actione sensibilis, quæ sensum mouet motor ille non aliter operabitur, quā in cæteras corporales actiones ignis, aquæ: &c. Sed cooperatio extrinseci motoris non facit has spirituales: ergo neq; illam, nisi credant isti specialem quandam influētiam in sensibilia omnia, quam nullo probato testimonio in via philosophorum concedēt. Adde sensionem si concesseris ab angelo produci aut, speciem: ergo species sensibilis angelū representabit, quod impossibile est. ¶ Quam obrem querenti vnde habet sensibile quod sensum moueat: dicā ex natura sua. Sciscitātī cū sit corporeū & materiale sensibile, vnde species sine materia in sensum instillet: dicā nō quā corporeū, neq; quā materiale, sed quā sensibile est, habet cognationem cum sensibus, vt isti patiātur & illa agant species. Querebat Aristo. supra, quod demum esse animæ vehiculum, quo veheretur in corpus: quod ve gluten? anima adglutinaretur corpori? nullū prorsus credidit, sed naturæ dedit hoc animæ: quia anima est huius corporis actus, & corp; huic actui propria potentia. Ita desine mirari, vnde sensibile mouet sensum. Nã hæc motio est, quia sensus sensibili passiva potentia, & sensibile sensui agens proprium. Si hæc mouendi operatio esset supra naturam sensibilis, digna profecto res, quæ nouum habuisset autorem, sed cū sensibili sit germanissimum, vt sensibile est, sensum agere, exquirere separatū motorem, nescio quid opus factū, maxime quod in operationibus istis sensibile nō est tanta spiritualitas, in quam cōcinnandā angelos oporteat vocare, quia plus habent materialitatis sensibiles species, quā spiritualitatis, vt proprius istis locus docebit. Et vehementer me admiratio tenet quid fuerit quod Commentatorem in motorem extrinsecum, concedendū impulerit, qui paulò post docebit colorem esse per se visibilem, ad propriā tamē passionem, exercendam nihil eget color alterius generis adiutorio vt homo ad ridentem angelo non habet opus, sed fo-

Quæst. de vehiculo arç.

la sibi satis primi motoris influentia generalis omnibus mouentibus, & motis, quæ etiam necessaria est vt sensibile immutet sensus. At hæc generalis influentia non mutat naturas operationum, sed quæ spiritualis est, natura sua gaudet, itidè quæ corporea est. Ethoc soluit argumētū istorū. De questione hac hæc tenus de qua superior noster sermo attigit non nihil, quæ istis si sociaberis absolutiorē præstabunt doctrinam, etiam si non præteribo autorem quendam recenter scripsisse per motorem extrinsecum Aueroem intellexisse species ipsas, putans se patrum Auerrois singularem sed infirmum hominis patrocinium, quippe quod quaeritur est quid est, quod species spirituales faciat. Prudentius est fateri nescire quid velit Auer. Magnificat Caie. questione an sensus sit in potētia ad actū primū & ad actū secundū? In qua disserēda anxius est. Et qui arduam crediderit, habet autorem, quæ legat. Ego enim facile duco hoc genus quaestionis: nā sensus aut referri potest in animam (est enim propria animæ affectio) & hac ratione sensus actus quidam secundus est, imò omnes animæ vires: quippe accidentia consequia sunt substantialis formæ: & hæc actus primus vt primū caput huius libri docuit. Aut referri potest ad obiectum, & ita neq; est actus primus: neq; secundus: sed in pura potentia passiva est. Nam sensibile reddit sensum in actum elargiendo illi speciem, quæ est quasi forma eius. At verò sensu per speciem absoluto relatoq; in sensationem, quæ est eius operatio, est in actu primo (vt is qui habet scientiā) tūc enim demum potens est sentire in propinqua potētia: vt verò actum propriū suū exequitur, vt visus visionē, auditus auditionem, ita est actu secūdo potitus. Colligas quatuor sensus rationes aut qua refertur in animā, aut qua in obiectum, aut qua specie completur, aut qua propriam operationem exercet: & ita quaestioni variè respondebis diuersam ferendo sententiā. Postrema quaestio est an sensus sentiat seipsum? Aristot. enim hoc negat. Etenim visus non se videt: nō enim visio est albus: aut visio est alba: quare visio non est visibilis, iteq; in alijs sensibus. Sed sentit sensus operationem

alterius sensus: nam visus operatio nota est sensui communi, per quem aduertimus nos videre: audire, &c. Et distracto communi sensu, nos & si videamus nō aduertimus, nos videre. Sunt autem causæ tres à Philopono traditæ quæ probent, sensus suum actum nō posse sentire. Prima: nam omnis sensus fit quodam tactu, vt visus tangit visibile, & auditus sonū. Verūm cū nullum corpus se tangere potest, neq; in se se reflectere: ergo neq; sensus qui est vis corporea hoc poterit: nam si se sentiret, se tangeret, at nullum corp⁹ tactum sui habet reflexum. Hæc autem ratio Democritum sapit, qui dixit sensibilia omnia esse tactibilia vnde & sensio erat illi tact⁹ vt de sensu & sensibili Aristoteles cap. 4. dixit: nisi velimus amicaliter hoc argumētum exponere: agēs etenim & patiens se se contingere necessarium duxit Aristot. 7. physicorum tex. 9. sensibile autem est agens, & sensus patiens erit, ergo hic contactus quidā, quare si sensilia nimis abscesserint: nō agent in sensum vt si visibile longè à visu distiterit, non videtur, & si sonus procul editur non auditur: est ergo non nullus contactus functionibus sensuum peragendis necessarius. Cæterum cum hic cōtactus sit improprius, vt post hæc procedens sermo docebit, Philoponi argumētū alia deducamus via. Ea sit hæc. Sensus nihil sentit, nisi opera sensorij. Sensoriū autem cū sit corpus non potest in se se ipsum reflectere: ergo neq; sensus reflexam habebit sensationem. Secunda autē causa est. Sensus nihil scit, nisi interiecto medio, & distāte sensili à sensu: ergo sensus cū non distet à sensorio, sed sit in eo, vt in subiecto, sensorium suum non poterit discernere. Hæc autem collectio & si de sensib⁹ externis probat, de internis nihil colligit: isti enim non funguntur suis sensationibus per medium: siquidem imaginatiua citra mediū imaginatur. Quare non est vniuersalis hæc suasio non enim solum sensus externi non se sentiunt, quin etiā interni nequeunt se sentire, vt imaginatiua non se imaginatur neq; cogitatiua se cogitat. Postrema causa est, sensus est passivus à sensibili, & hoc necessario est ante sensationē dissimile: sed sensus tantisper dum sentit si-

Tres cause probant sensum non sentire.

Consentiunt sibi & dissentit sensus et intellectus.

mile est vt superior Aristotelis traditio docuit, nā sensus actu est sensibile actu. Si ergo necessaria est dissimilitudo obiecti à potentia, & nihil est sibi ipsi dissimilis sensus non poterit se sentire. At verò neq; hæc ratio collimat cum scopo. Refugerem ego illam, sensum si dicerem sentire actum suum non suam substantiam aut essentiam: hoc enim sensibus omnibus natura negatum est. At qui actus sensus est dissimilis, sensui & similis: dissimilis enim est visio visui: illa perfectio est, hic perfectibilis est: & similis est, quia visio est & operatio sensus: & operatio operantē similitudine quadam refert. Si sensus se sentiret non egeret obiecto ad uentitio, & sic posset quando volet egressionem in actum facere. Hoc autem falsum esse, doctore tacente magistra experientia docebit. Vnde intellectus, qui se intelligit, non eget forinseco excitatore vt se det in actū suum, sed simul atq; imbuerit ipsum intellectum intelligibilis forma, potēs est se fūdere in actū. Et hoc argumentum satis arbitror expositum fuisse in commentario nostro, vt iam ad uertere liceat, quam præstet mens sensibus, sibi sanè consentiunt, quod in potētia sunt quod passiuæ animæ vires sunt. At intellectus in actum intelligendi semel promotus iam apud se seruat, quod intelligat: sensus verò nouum poscit obiectum si nouam ab eo desideras sensationē. Præter has autem causas aliā exquisiuit D. Tho. par. 1. summæ theol. q. 14. ar. 2. respondens argumento primo, virtus illa potest se cognoscere (inquit) quæ per se subsistit, virtus autē sensus non subsistit in se, sed organo corporeo necessario incumbit, ergo non potest se cognoscere: intellectus verò per se subsistit, id est, non egit fulcimento organi corporei,

ideo intellectus redit ad se suo opere gaudeo in se & nō in altero subsistit. Porro neque libera est à calumnia causa hæc, cum promptum sit virtutem intellectualem autorem eodem esse accidens & non subsistere in se, sed in substantia animæ, nisi velit per se subsistere in se: vt ego referens rationem dicebam non egere organo corporeo. Cæterum in re hac sanctus hic doctor varia tradidit: nā quæst. de veritate. 10. ar. 9. aperto sermōe docet sensum sentire directè sensile: sed indirectè sentit se ipsum, vt visus videt se videre, & non hoc differunt mēs atq; sensus quod hic non possit in se redire & illa possit, sed quod sensus essentiam suā nō potest assequi, mēs verò potest. Et secundū hæc traditionem Aristot. philosophia esset interpretanda in modum hunc. Sensus non se potest sentire scilicet, directā sensatione & operatione prima. Nam quod primò sentit visus, est color, sed indirectā sensatione poterit se sentire: vtrum horū verius tertius de anima liber docebit. Interim verò certam credimus peripateticam sententiam. Sensus non se sentit, vt neq; directā sensatione neq; indirectā visus se videt, nisi adiutus opera sensus communis, cuius hoc opus est. Et hoc fortassis voluit B. Thomas. Sunt argumenta præter hæc, quæ sensum suū sensorium sentire præferunt, auditus enim nullo obstrepente bombum sæpe intra sinuofas aures latebras sentit, visus micantes sciunt illas sæpe in se ipso aduertit: nosq; iam calidos iamq; frigidos sentimus. Verūm hæc non in ipsis sensorijs proprijs sunt, vt bombus ille in auribus anfractibus, scintille & inanes quædam vmbra, quæ oculis offeruntur: nō sunt in proprio sensorio. Itidem de colore & alijs tactilibus vt differendo de singulis palam fiet.

Q. 3. CAPVT

Caie. quest.

Sensus duobus modis consideratur.

Hæc aduerte

An sensus se sentiat.

Commentarij,

CAP. VI.

Geminum esse sensibile & per se & per accidens, & quot sint communia sensilia demonstrat.

Tex. 63.

Dicendum autem est, secundum unum quemque sensum & de sensilibus primo. Dicitur autem sensibile tripliciter, quorum duo quidem dicimus per se sentire unum autem secundum accidens. Duorum autem, aliud quidem proprium est uniuscuiusque; sensus aliud autem commune omnium. Dico autem proprium quidem, quod non contingit alio sensu sentiri & circa quod non contingit decipi. Vt visus coloris & auditus soni & gustus saporis. tactus autem, plures habet differentias. Sed unusquisque iudicat de his, & non decipitur quod color sit neque quod sonus: sed quid sit coloratum aut ubi: aut quid sonans aut ubi. Talia igitur, dicuntur propria unicuiusque.

Sensilia distinguunt.

Tradiderat supra Aristoteli de sensu & de sensibili communiter: nam etsi sensum profiteri videatur & non sensibile: tamen facile est sensibile capere doctrinam. Dixit enim sensibile esse actiuum sensationis, & esse simile atque dissimile: non enim quiuisset Aristoteli de sensu doctrinalem proferre sermonem: nisi de sensibili tradidisset. Praescriptis igitur rationibus & sensibilibus & sensus (est enim sensus vis quaedam quae in potentia est ad sensibilibus notionem & sensibile est, quod tale potentiam reducit in actum primum.) Docet modo differentiam sensibilibus, ut a genere in species quodam modo deuolet doctrinam. Porro trifariam sensibile dicitur: & duo quidem modi sunt per se sensibilibus ut sensibile per

se est aliud sensibile proprium, & aliud sensibile commune. Alius autem modus per accidens, ut substantia, quae per accidens, sentitur. Id quod explicat subsequens sermo. *Duorum autem aliud quidem proprium.* Docet quid proprium, quid ve commune sensibile, & proprium prius: quippe quod notius est. Et duabus sensibilibus propria insignit dotibus, & quae sunt unius sensus tantum, ut colores visus, soni, auditus, & quae haec versans sensus raro fallitur ut gustus libans saporis, visus videns calores: auditus hauriens sonos. Communia autem sensibilibus horum duorum negatione nota redduntur: & quod sensus versans illa errat saepe, ut in figura rei si sphaerica, quadrata est: & in mole rei, si magna, si parua est: & in rei numero, si pauca aut plura sunt sensibilibus. Et secundo communia quae sunt a pluribus aduertuntur sensibilibus: sed propria singula sensibilibus, singulis sensibus aptantur. Et in lib. de sensu & sensibili Aristoteli. hoc vicio dat antiquis philosophis, quod hi permiscebant, aut confundebant sensibilibus communia propriis. Et redargutionis summa haec est, quae modo traditur. Sensu circa propria non errat, communia autem sensibilibus sensus versans errore non semel viciatur. Et ut eodem capite traditum est, fuit Democritus huius placiti autor confundens communia & propria sensibilibus: nigrum dicens asperum colorem album vero planum colorem. Vbi aduertit asperum & planum nomine sensibilibus propriorum donari. De qua re postea. *Primum quod hic textus in suam lucem exigit differendum est. Si communia sensibilibus sint omnium sensuum, aut plurium duntaxat: hoc enim loco non semel ait Aristoteli sensibilibus eo communia, quod sunt omnium: atqui Commentator credit Comme. 64. haec etsi communia non continuo esse omnibus sensibus communia, sed sat pluribus si sint communia. Nam quaedam sensibilibus ut numerus, quies, & motus, omnibus sunt communia, figura vero & magnitudo, tactui, & visui, sunt peculiariora, & caeteris negantur sensibilibus. Et verba peripatetica, quae uniuersalia sunt communia sensibilibus omnibus testantia sensibilibus, esse communia, temperat Commentator. casum omnibus, id est, pluribus, & obiter Auerroes Themistium reprehendit,*

dit, quod senserit sensibilibus communia. i. figuram, magnitudinem, motum numerum quietem omnibus sensibus percipi, Et hoc ante Commentatorem Simplicio, exponenti, locum hunc visum est. Condixitque cum Auerroes figuram & magnitudinem visui, atque tactui esse communia, caeteris vero sensibus non esse communia. Subscripsit quoque Philoponus, auditum & olfactum haec non sentire sensibilibus, nisi metaphoricus sermo sit & abusiuis. Magnam enim sonum sentit auditus & strepitus, & stridores vehemenssimos, & lenissimos, sed haec magnitudo, horum sensibilibus non est in mole, sed in qualitate: cuius magnitudo est intensio & exilitas, quae quidem non adnumerantur in albo sensibilibus communium sed, solum magnum secundum molem non, magnum secundum vehementiam intensiois, aut paruum secundum exilitatem remissionis. Caeterum discrepat Philoponus a commemoratis autoribus: ille enim quietem, & motum negat gustui, caeteris concedit sensibus, magnitudinem & figuram tribus solum, visui, tactui, & olfactui. Numerus vero itidem omnibus est sensibilibus sensibus. D. Th. adhuc sit Commentatori, numerum, motum, quietem, sensibilibus esse ab omnibus sensibus. Figura autem & magnitudo non ab omnibus sunt sensibilibus, sed a duobus tactu & visu qui omnia quinque sensibilibus sentire possunt. *Antequam certi aliquid prescribamus. Primum est asserendus Themistius a culpa sibi imposita ab Auerroes, namque Themistius etsi enarrans hunc locum Aristoteli. utatur sermone, quo Aristoteli sensibilibus communia esse omnibus sensibus sensibilibus, tamen paucis interiectis demonstrat Aristoteli. germanissimum sensum dicentes, magnitudo, & figura, praecipua sunt visui, & tactui. En ut haec duo duobus sensibus dicit maxime communia, quomodo non erunt aliorum sensuum autore, Themistio. Quare duo hinc discenda sunt Alterum haec sensibilibus magnitudo & figura si perfecte & exacte sentiantur non esse omnium sensibilibus. Namque gustus exquisitus nescit molem rei, neque rei figuram. Itidem neque auditus, aut olfactus: His etenim sensibus non vtitur quispiam, quibus discrimen figurarum capiat aut corporum ponderet molem, sed tactus est*

Themistius. ex penditur.

hoc munus, & visus, qui rerum magnitudinem sentiunt exquisite. Alterum esto omnes sensus utcumque poterunt haec sensibilibus communia sentire: nam de numero quis ambigat quilibet sensum valere suorum sensibilibus numerum percipere visus visibilem, tactus tactibilem, gustus saporum: auditus sonorum, motum & quietem itidem. Nam Si ex parte altera solum gustus dulcedinem linguae aduertat quae erit sibi indicium. Quando vero ad omnem partem diffundere dulcedinem senserit motum saporis aduertet. Rursum, aut patitur gustus quidquam a mole cibi, aut nihil. Si nihil patitur, erit moles seu magnitudo sensibilibus gustui, per accidens, nam sensibile per accidens est a quo nihil afficitur sensus ut Philoponus definit. Quare mirum est si haec est eius definitio ut est, cur negauerit Philoponus molem non sentiri a gustu: nam si non sentitur a gustu & gustus non potest sentire saporem, nisi qui in mole est, sequitur: molem tibi gustui per accidens sensibilem esse, quod falsum est: sensibilibus enim communia non sentiuntur per accidens, sed per se, quaequam visus sentiat per accidens dulce, tamen sensibile commune nullum per accidens sentitur. Quod vero figuram sentiat gustus hinc colligas; figura enim in praesentia non significat triangularem, quadrangularem: sensus enim non sentit si hoc triangulus aut quadrangulus: hoc est namque mentis numerantis angulos & lineas: sed figuram accipit Aristoteli. ut significaret circumscriptionem, & hoc sensus sentit: bruta quippe huiusmodi figuram aduertere dubio procul indicant, si abrupta sint itinera ab abruptis sibi cauent cautibus, ne praecipitio se dent: per plana vero vias, facile iter arripiunt. At vero planum & abruptum figurarum sunt affectiones: gustus etiam necessario sentit circumscriptionem & terminatum esse saporem, ut auditus sonum, ut olfactus odorem. Sensus enim finitorum sunt non infinitorum. Ostensum est igitur figuram & molem non solum esse duorum sensuum, sed & omnium. Id quod Simplicius facile concessit in Commentario huius loci, addens tactum atque visum exquisitae esse figurarum & molis, cum Themistio fauens: & forte hoc etsi non expressit, sentit tamen Commentator haec

Communia sensibilibus ab omnibus sentiuntur sensibus.

notio, igitur vniuersalis: sensus autem non est vniuersalium, sed singularium. Verum toto caelo errat: cōfusancæ enim notiones non protinus sunt vniuersales. Utinam meminisset Aristote. Physico. r. tradētem pueros puerilibus annis aliud non finentibus, omnes viros appellare patres, feminasq; omnes putare matres. Profecto infantuli isti vniuersalium notione non sunt præditi. At illorum sensitiua vis notione confusa & singulari gaudet. Sic quoq; iam grandioribus sensus confusancam habet notionem. Nam hanc figuram confusæ cognoscit gustus: & circūscriptum est quod gustat, terminatam habēs quantitatem, vt iā exposuimus. Sed nos referamus in priora. Perspectiui quoq; multas differētias sensilium cōmunium colligūt, vt Halacem in secūdo suæ perspectiuæ, & Vitelio in principi. lib. 4. referūt. 19. differētias cōmuniū sensiliū: numerus quorum hic est, distantia, situs, corporeitas, figura, magnitudo, cōtinuitas, discretio, numerus, motus, quies, asperitas, lenitas, densitas, diaphancitas, soliditas, similitudo, dissimilitudo, & præter hæc alia pulchritudo, turpitudine, quæ sunt sub figura: & rectitudo, & curuitas: multitudo, paucitas, sub numero: æqualitas & excessus sub similitudine & dissimilitudine: alacritas, & risus & fletus sub motu, ariditas & liquor sub motu itidē. Aduertas autem perspectiuos de visibilibus aliam rationem habuisse, quam philosophi non habent: ipsi enim sub visibili non solum colligunt, quæ visus potest cernere sua propria natura, vt sunt color & lux, magnitudo & figura: quæ visus saltē vt sensus (vt ait Cōmentator) illa cernit, & sentit: sed illa vocat omnia visilia, quæ visus vel per se, vel adiuuante cogitatiua, aut intellectu, discernere potest, vt sunt æqualitas inæqualitas similitudo, risus, fletus, ordinatio, scriptura. Et hæc propositio perspectiuorum est quam extulit Canturiensis, non omnes intentiones visiles sentiri sensu spoliato id est, non omnia visilia sentiuntur à visu alia potentia superiore non ferēte suppetias. Nanq; (vt diximus) æquale, inæquale, pulchrum, & turpe, similitudo, & dissimilitudo, quæ comparisonem & proportionem indicant. visus non po-

Halacem & Vitelio de cōmuniū sensilibus.

test sentire, nisi iuuet superior vis. Sit cogitatiua hæc, sit mens ipsa, interest nihil, & tunc nō visus illa sentit, sed per visum illa capit mens, hoc illi simile aut dissimile. Quapropter visilia distingūt: quædā sunt primaria visilia, quæ visu discernuntur, & numerant. 22. lux, color, distantia, situs, magnitudo, corporeitas, &c. Alia verò, docēt esse visilia secundaria, vt ordinatio, sculptura, rectitudo, curuitas, multitudo, paucitas: hæc enim ad priora referuntur, vt patuit per priora, quæ diximus. Hæc autem sensilia non differuntur à perspectiuis vt communia alijs sensibus: quia perspectiuus nihil habet cum auditu, aut gustu, sed solum eò differit, quo diuersa genera visionū differētia visilium pariunt, propter radorum aut rectorum, aut reflexorū, aut refractorum, diuersitatem. Quapropter nihil mirum est, si illi secus sapiant, atq; philosophi. Neq; eorum autoritas, quæ magna est, in proprijs dogmatibus philosopho nocet. Et hoc sit in gratiam Halacenis atq; Vitelionis & Cantuariensis. cōcedimus illis frequentem illum sensilium numerum: quia totidem variant visionum diferentes formas, vt ipsi dicūt: sed nihil ad nos qui sensilia curamus, vt ab illis patitur sensus. Quando ergo sensus per se & primò sentit, quod per se & primò sentitur, est proprium, quod verò per se & nō primò, est cōmune. Vnde illa vniuersa, quæ visus nō sentit, nisi mentis opa cogitatis aut potētia, aut alicuius alterius interne, virtutis fauore adiut, vt pulchrum, fœdum & id genus. non sunt sensilia cōmunia neq; propria, sed per accidēs: quæ p visum alter sensus aut ratio tūc sentit. Reliqua aut sensilia quæ numerant perspectiui, non sunt præcipua communia sensilia: quia ad cætera, quæ Arist. tradidit referuntur, asperum, lenem, figuræ sunt vt rectitudo, curuitas, magnitudinis, vt distantia, & situs: & si hæc, distantia videlicet relationis est, vt similitudo, & dissimilitudo, æqualitas & inæqualitas: quare non sunt cōmunia sensilia, sed per accidēs: nā per ministeriū visus hæc sentiuntur à potentia superiore. Paulus autem Venetus infirmis vtens argumentis, nulla alia sensilia communia recipit, exceptis quinq; indicatis: neq; primi ordi-

Conciliantur philosophi et perspectiui.

Pauli Veneti inaduertentia

nis, neq; secundi: & non cōsiderauit Arist. quædam alia commemorasse loco citato de sensu, & sensili asperum, & leue, & obtusum, seu tumidū, & acutum, quæ cum magnitudine & figura Arist. numerat, sensilia communia, vt illatus docuit locus. Sunt ergo quinq; sensilia cōmunia, non quod exceptis istis alia non extēt: sed quod hæc præcipua sunt, alia verò vltimum ordinem tenēt: quia in prioribus sensibilibus quinq; imbibuntur. Insultat aliquis hæc pendens rationē, & contendet mecum nō esse quinq;, sed strictiorem numerū esse. Quies enim sub motu comprehenditur, magnitudo figuram continet. Respondeo, si considerentur hæc cōsideratione naturæ, motus, & quies vt quies, priuatio sanē sub habitu comprehenditur, modò quies priuatio est & motus vt habitus est, & si imperfectus. Si verò hæc rem expendas secundum quæ hæc mouent sensum, quæ est consideratio superior, quam prior: quia sic sanē considerantur vt ad animam referuntur sensitiuam, quæ vtiq;, quia superior est, quam natura: & hæc secunda consideratio motus & quietis, vt sensibilia sunt, dignior est quā si naturā motus, & quietis expendis. Hoc sanē modò nulla est reductio quietis ad motum: quandoquidē alio modo patitur sensus à quiete, & aliter à motu. Neq; quies, vt sensum mouet, habet rationē priuationis, vt nos disputatiōe paulo post elucidabimus. Hæc autem distinctio est notanda, quæ tibi seruiet summo opere in negotio hoc. Quod si hoc aduertisset Paulus non negasset per suus argumento prædicto peripateticam veritatem, quædam sensilia esse cōmunia præcipua, alia non præcipua: sed sub alijs contenta. Locus alter Arist. 2. de anima tex. 133. quando contextus scripturæ illò nos duxerit, aperietur: hæc de per se sensibilibus.

Consideranda peripateticis doctrina

Objectio.

Duplex motus & quietis consideratio.

Text. 65.

¶ Secundum accidens enim hoc sentit, quā accidit albo hoc quod sentit. Quapropter nihil patitur secundū quod huiusmodi est, à sensibili. Sensibiliū autē scdm se proprie sensibilia sunt, propria & ea ad quæ substantia vniuersaliumq; sensus, na-

tura instituta comparataq; est.

¶ Tertium membrum sensilium, est per accidēs sensile: vt si albus sit Diaris filius, Video Diaris vel Petri filium. Petri filius per accidens videtur, non vt filius Petri, sed vt est albus, aut niger, Sensus enim nō potest substantiam sentire per se: sed per accidens, ratione accidentis, quo afficitur. & Plato hac in re concinit cū Arist. in Theeteto essentiā rei non sensus esse, sed mentis. Quod autem Aristoteles dixit. tex. 63. sensum errantē esse in sentiendo, quid album, aut quid sit coloratum, non eò dixit, quod credidisset sensile esse quid sit coloratum: non est sanē sensile ipsum quid rei nisi per accidēs. Sensatis enim accidentibus quæ afficiūt rei essentiam, per accidens essentia sentitur. Docet autem Arist. quæ sit ratio sensilis per accidens: & hæc est à quo nō patitur sensus. cuius inquā nullam sensus suscipit impressionem, aut similitudinem. Sensile autem per se est illud à quo sensus patitur. Quibus rationib; in posterioribus sermonibus vtetur: at priorum sensile definiās à quo ratio singulorum solū sumitur, vt color præbet rationem visui: ideo est proprius visui. Et sonus rationē præstat auditui: est. n. auditus, si finies vis animæ sensitiuæ, perceptrix sonorum. Et sic in reliquis. Quare peripatetica est definitio huiusmodi si singulos sensus quinq; propria sensilia finiēda censueris. Porro autem adnotandum duximus duplex esse sensilium per accidēs genus, Alterum quidē est, cuius Arist. meminerrat, id quod per se omnē notionē sensus fugit: tamen affectio accidentium sensibus subiicit, vt Petri substantia per se intellectualis est prouinciæ: at verò quæ tota sensilibus accidentibus est velut obliuata & affecta sensilis est p accidens, alienam naturam induēs. Alterum genus illud est, quod alioqui est per se sensile: tamen relatū in sensum non proprium, cuius nō est sensile, est per accidēs, vt dulce quod gustatum est per se, sensile visui per accidēs est: vt si vides flaua mella ais illa esse dulcia, non gustato melle: quod tamē degustatum aliquando est. Eodēq; modo vitam arboris, aut hominis sentimus per accidēs quod operationes vitæ p intellectū aduertimus; quod satis est

Aristo. & Plato. consentiunt.

Quid per accidens sensile quidque p se.

Duplex sensile p accidēs.

Conditiones
per accidens
sensibilis.

vt vitam dicamus per accidens sentire. Duas præterea duxit Sanct. Tho. in com-
men. conditiones necessarias sensibili per
accidens. Prima quod accidat per se sensibili
vt homo accidit albo. Secunda verò quod
non lateat sentientem, quia si latet ne hoc
pocimum esse dulce, dulce non videbitur
per accidens. Vt continuo quoq; fiat hæc
apprehensio, & nõ interueniat mora du-
xit necessarium. Quare et si vniuersalia
apprehendatur ab intellectu in rebus sen-
silibus: non tamen vniuersalia sunt sen-
silia, neq; per se, neq; per accidens: quia
vniuersalia sunt in rebus in potentia, &
magno mentis atq; moroso discursu col-
liguntur. At vita huius hominis dum ad-
uerto illum loquentem velut de repente
colligitur, est per accidens sensibilis. Hæc
de Comm. quia animus nõ est in differē-
dis istis tribus longiores ducere moras.
¶ Sed restat mea quidem sententia gra-
uissima disputatio, de sensibus commu-
nibus: quia propria non sunt negocij ma-
gni, neq; per accidens. Qualia autem sint
istius generis communia sensilia Ari-
sto. non semel dixit, ea esse per se sensilia.
At verò multa à tergo impediunt, quæ
peripateticum dogma turbant & quæ
peripateticæ doctrinæ insidiosam minā-
tur ruinam. Quorum primum esto: ma-
gnitudo, figura, & huius ordinis alia nõ
sentiuntur per se, sed per colores, aut so-
nos, & deniq; nisi hæc affecta fuerint sen-
silibus proprijs, nõ sunt sensilia. Magni-
tudo enim exuta proprijs sensilibus qui
sentiretur? Si colore non esset delibuta
qui videretur? ¶ Secundo si per se sunt sen-
silia, aut per propriam speciem, aut per
aliam, si per propriam concesseris, est igitur
figuræ species propria, & est coloris
species propria. Iam ergo visus videndo
cæli figuram duas habet species: & cæli
duas visiones, imò nihil videtur vnica
quin infinitis visionibus: vt cælum nemo
videre poterit visione vnica, sed coloris
saphiri, qui cælestis est altera, altera il-
lius figuræ, altera magnitudinis, alia di-
stantiæ, alia situs, & id genus aggrega-
tiones. Quod quis credet? Sin verò nõ ha-
bent speciem propriam, qua ab illis sigil-
letur sensus, cur ergo sunt sensibilia per
se? Docet Aristot. sensibile per se est, à quo
patitur sensus pati aut quid est nisi spe-

Jubio qualia
sint commu-
nia sensilia.

Primum ar-
gumentum.

Secundum ar-
gumentum.

ciẽ suscipere? vt in quæst. quinti capitis
tradidim⁹. Si aut magnitudo, figura, &c.
non instillant species suas in sensus, vix
credat aliquis esse sensilia per se, sed per
accidens. Adde sensibile per accidens est,
quod accidit proprio, sed figura accidit
colori, sono, & saporis siue cibus sit huius
aut alterius figuræ, saporis accidit aut co-
lorato aut calido aut frigido. ¶ Huius. q. *Questio de
sensu.*
tot sunt meadri tot sinus, tãtaq; profun-
ditas, vt postquã tenueris tuo arbitrato
mox totã elapsam dolebis, Autores autẽ
multa nescio qualia inuenerunt: è quorũ
numero quidam Apollinarius quæst. 18.
ad libros de anima, belle finxit sensilia
communια sensibus proprijs esse per ac-
cidens sensilia, sensui communi esse per
se sensilia, delusus verbi accommodatio-
ne, sensilia cõmunia communis esse sen-
sus voluit vt propria proprij. Cui Com-
mentator impense fauet. Commenta. 65.
inquit, sensilia communια sentiri à visu,
nõ vt visus, sed vt sensus est, sub commu-
ni ratione expensus. Sensus ergo commu-
nis est, qui hæc per se sentit. Sed huius au-
toris lapsus, est manifestarius. Et hæc sen-
tentia non nata est cum autore isto, sed
longè ante Apollinaris tempora illam
intrusit in scholas nescio quis cuius me-
minit (opinor) Diuus Thomas in huius
cap. Comment. Dicunt (inquit) quidam
huiusmodi communια sensilia non esse
per accidens duabus ducti rationibus, qua-
rum altera erat quod hæc communια sen-
silia sunt propria communi sensui. Alte-
ra quod hæc communια sensilia sunt sub-
iectum proprium. Et vtrãq; elusit ratio-
nem D. Thom. Priorem quidem quippe
communis nihil sibi vendicat in pro-
prium obiectum, quod non propriorum
sensuum obiectum etiam: si habeat ope-
rationes proprias communis sensus, cir-
ca sensilia, quas non habet sensus exter-
ni, vt est discernere vniuersa obiecta p-
priorũ sensuum & horum functiones ad-
uertere. Posteriores autem eneruat ra-
tionem: siquidem iam ignis esset per se
visibilis, quia subiectum coloris est, quã
tunc hæc solutio valeat non excutiamus.
Prior nobis sit satis ratio, commu-
nem, sensum non vsurpare sibi ob-
iectum aliquod, sed est ad discretionem &
propriorum, & communium sensibiliũ &
nullã

Apollinari⁹
reijcitur.

Gadensis sen-
tentia.

Obiecta in Gã-
densem.

Apollinari⁹
lappu.

Ioannes Bur-
danus.

nullum sibi proprium reseruat obiectũ,
sed vt iudex omnium sensibiliũ est à Deo cõ-
stitutus, vt propria de hac re institutio
ostendet. Alij verò, è quorum classe fuit
Gadensis. 17. quæstione de anima sensi-
lia credidit communια proprias sigilla-
re species, etenim sunt p se sensilia, ergo
necessario sensus illis afficitur. Accedit
quoq; diuersorum sensilium diuersas ex-
cipit similitudines sensus: alioqui vt in-
notesceret sensilium diuersitas? Iam ve-
rò magnitudo, & color diuersa sunt sensi-
lia: q si magnitudo atque color vna cer-
nuntur specie, & vnicum inurunt chara-
cterem, seu speciem à causis specie diuer-
sis, vna planq; eadem operatio egrede-
retur. Huic autẽ multa opponuntur: et-
enim vt colligebamus quæstionem hæc
disputantes, si sensilia communια nouas,
& proprias species imprimunt, nulla ef-
fet res quæ vna visione esset visibilis. Nam
vnus color afficiet visum sua similitudi-
ne, & coloris vnitas alia similitudine, ne-
q; videtur quæ sit species propria nume-
ri, nisi species multorum colorum. Itaq;
tres colores tres proprias imprimunt spe-
cies, & inde sentitur numerus. Rursum vt
Aristote. ait. 2. de anima. tex. 133. numerus
sentitur negatione continui: quies senti-
tur eò quod nõ mouetur: si ergo hæc ha-
bent species proprias vt Gadensis ait,
vt ergo negatione aliorum sentiuntur? &
quies cum sit priuatio, quã producet spe-
ciem? quæ est eius similitudo? cuius erit
demum hæc similitudo? Nunquid eius
quod nõ est? erit ergo visio absentis? Ioã-
nes Buridanus. q. 15. ea dixit sensilia per
se quæ sensus exterior citra operã alteri⁹
sensus, aut intellectus? iudicare põt ea per
accidens ad quæ cõcurrit sensus alter, vel
intellectus. Et illa rursus dixit sensilia
propria, secundum quorum conceptum
sensus vnus iudicat de rebus, vt secundum
conceptum coloris, solus aduertit visus.
Illa verò secundum quorum conceptum
non solum vnus sensus, sed plures iudi-
cãt, de rebus sensilibus communια. Hæc
autem sententia quod quærimus nõ in-
uenit. Ponderis quæstionis totũ est si sen-
silia communια afficiant proprijs chara-
cteribus, seu speciebus sensus externos?
Id quod hic autor nõ docet. Adde si sen-
silia communια sunt, secundum quorum

conceptum non vnus, sed multi sensus
iudicant: num hoc fit per vnum conce-
ptum? an per plures? id quod est quæstio-
nis huius nodus. ¶ Præterea iudices fa-
cit sensus externos & fortassis solum ap-
prehendunt, & non iudicant. Sed sensus
interior solus est qui indicat. differatur
tamen, in suam occasionem. ¶ De hac ve-
rò ambiguitate sit prima hæc mea senten-
tia. Sensilia communια nõ habet species
proprijs, quibus sensus afficiant. Hæc
collecta iam est contra Ioannem Gãden-
sem. & Ioã. hic sequutus est Aegidiũ Ro-
manum, quorum consensus est sensilia
communια agere in sensus suas proprias
similitudines. In eos ergo hæc est cõclu-
sio, aut sententia, & si me satis nutantem
fecit, in assertionem huius sententiæ Alber-
ti Magni autoritas: qui secundum planã
literã faciem. 2. de anima tractatu. 3. cap.
5. cum Aegidio cõmunια sensilia credit
proprijs immittere species in sensus ex-
teriores: nõ aliter immutat vna lux atq;
plures, & aliter immutat res magna atq;
parua, & aliter dextra pars aliter sini-
stra, & ex diuersis figuris diuersas senti-
mus affectiones. Id quod nos cõcedimus.
aliter afficere hoc, quam illud: tamẽ non
per proprias species. ¶ Secunda sit senten-
tia hæc, sensilia communια agunt in sen-
sus extetnos: hæc est Aristot. Nam omne
sensibile per se est à quo patitur sensus cõ-
munια sunt per se sensilia: ergo ab illis
patitur sensus, ergo sensilia hæc agunt in
sensus. Extat tamen. D. Gregorij Niseni
episcopi. D. Basilij fratris vnum, quod
non inualidè pugnat cum hac sententia
mea: imò cum Aristot. Ille igitur in libro
vnico de viribus animæ. cap. 3. credit nu-
merum, qui excesserit. 4. vt est. 5. vel. 6. &
dein alij superiores numeri nequiquam
sensibiles sensu solitario, nisi mētis adfit.
operatio. Rursum de figuris cuius angu-
li quatuor excedant angulorum nume-
rum, intellectus est hanc nosse figuram
nõ sensus. Non ergo omnia sensilia, quæ
enarravit Aristot. agunt in sensus, neq; bru-
ta omnẽ numerũ sentire poterunt exce-
ptis tribus neq; omnem figuram. Arist.
aut numerum dixit esse sensibile cõmune,
nihil excipiẽs. Nos tamen faciemus sa-
sum numerũ sentire non posse: neq; qua-
tuor.

Questio de
sensu.

Obiecta sol-
uentur.

tuor neq; tria vt numeri sunt : quia sensus, vt ex Platone meminimus, rerum nouit essentias: neq; sensus, nouit numerare, neq; quatuor, neq; tria, neq; duo sed cognoscit numerum, id est, sensibilibus multitudinē. Aliter. n. afficitur à duobus sensibilibus, q̄ ab vno. Atqui si sensus citra operā intellect⁹. 4. potest numerare: brutorum igitur sensus eouq; numerabunt. Sed si quatuor numerāt, quid ni. 5. & si. 5. quid ni. 6. &c? Peripateticā igitur audire si libet doctrinam non hoc modo philosophemur: sed quatuor. 5. 6. &c. esse communia sensilia, & sensus illis afficitur numeris, etiam si adiutricem mentis operā non habeat, vt brutis accidit: alio qui si mētis desiderat adiutorium ad percipiēdum numeros & figuras, essent hęc p̄ accidēs sensilia. Et cōtra docet hęc nota. 2. conclusio. Verbum autem. S. Gregorij fortasse Platonica sapit mysteria quæ modò mittimus. ¶ Tertia sententia sit, nō multis actionibus mouent sensum sensibile commune, & propriū, sed vnica. Hęc patet, alioquin aliā actionē ageret materia, & alia forma: id qđ esse falsum ostendere non est difficile: quia hęc duo simul habent vnica actionē: forma enim non agit per se, sed vt est, in materia: nūc autem sensibile proprium est tāquam forma: sensilia communia sunt, vt materia, & fundamentum, sensilis proprij. Nā color in magnitudine est, & sapor, & odor & tactilis qualitas. Itēq; alia sensilia communia, nisi qđ discriminis est nō nihil: quędam enim sensilia communia sunt necessaria fundamenta sensilium propriorum, id est, sine quibus nullatenus excitare possent sensus suos. Quæ dixit Commentator iungi p̄prij necessitate propinqua, vt magnitudo & figura. Alia verò sunt, quę & si non sunt fundamenta propriorum: sunt tamē connexa cum fundamentis primis propriorum: vt numerus, motus, quies: hęc enim ad magnitudinē atq; figuram consequuntur necessario modo enim non de magnitudine mathematica, est sermo, quæ non est sensilis, sed solum intelligibilis. Neque de numero mathematico: hic enim non est sensilis, sed intelligibilis: & opus est mentis numerare, & nos sensuum. 4. physicorum tcx. 13. sed sermo est de numero physico,

qui in rebus physicis est, quem materialem numerum vocitant nostrates philosophi. Quapropter & si numerus, & motus, & quies, non sint fundamentum priorum: sunt tamen annexa necessario fundamentis: quia magnitudo omnis aut est vna, aut plures. Item figura, vel est in motu, vel quiete. Hęc est ratio, quę colligit sensilia communia non mouere sensum alia actione, quā moueant p̄pria: quippe in mouendo sensum, ducuntur vt vnum cum proprijs sensibile completū constituentes. Substantia verò & si sit accidentiū fundamentū, hoc quidē quātum ad rem est, non quantum ad sensilitatem: nam etiam si substantia non esset, si maneret magnitudo, color in magnitudine finita consistens esset visibilis. Vt in sinaxis sacramēto, quod est eucharistia, ecclesia Iesu Christi dñi nostricōfiteretur colorem afficere quātitatem consecratæ (mysticis verbis,) hostiæ, & nullā prorsus panis aut vini esse substantiam, sed verū Iesu Christi corpus non affectū accidentarijs panis, & vini affectionibus, sed beatum & gloriosum inibi latitare. Ideo substantia non est necessaria ad sensilitatem, id est, nō ipsa mouet sensum cum sensibili proprio. At verò sensilia communia sunt hoc modo necessaria: quia simul mouēt cum sensibili proprio, quāquam Commentator, vt insinuabamus, distinxit hęc necessitatē in propinquam & remotam magnitudinem, & figurā, esse necessaria sensilitati propriorū, proxima dixit necessitate (causa iam tradita) sed cætera communia remotē solū: quia sunt necessario annexa duobus alijs, id est, magnitudini & figuræ: propterea necessaria sunt sensilitati propriorum. Et aduertat hęc quinq; sensilia dupliciter cogitāda: & vt res sūt & vt sensilia. Vt res si illa pendas fortassis non sunt quinq; res, multis dubitantibus si figura sit res ipsa, quæ figurata est. an nō: si numer⁹ est res numeratus an nō: itēq; de motu: & quies nō est res, sed priuatio. Si autē vt sensilia, sic sunt, quinq; nā oē sensibile propriū, aut obijcitur, vt vnū, vel vt plura: si vt plura, est numer⁹. Si verò vt vnū, ita est magnitudo: quia quo magnitudo eō est vna atq; continua: & hęc aut mouetur, aut quiescit, si mouetur est alterū sensibile motus: si quiescit aliud: quia

quæ verò omnis magnitudo (quæ sensilis est) finita est, iam est aliud sensibile figura. ¶ Sed ais, vt ergo quod nihil est, sensibile est: vt quies vel status? Respondeatur re vera, quies vt quies, non est sensilis, sed color, vt quietas & stātes in visum profert species, itidem vt sapor & sonus, quiete agūt in proprios sensus, est sensilis. & ita in alijs & hinc perspicere poteris, vt sensibile commune, vt tale non propriam immittit speciem: sed solum est veluti modus se habendi sensilis proprij: & ita motus, vt motus non immittit speciem. At quia color varians locum aliter sentitur, quā immotus, hac ratione motus est aliud sensibile, quā quies. Et argumenti Gaudens hęc est ruina. Quarta sententia communia quidem sensilia sunt per se, sed non primo sensilia, propria verò per se primo. Hęc est Commentatoris hoc commento: & colligit: nam visus sentit colorē vt visus: à colore. n. sumitur substantia visus, vt ait Arist. sed magnitudinē figurā, &c. non vt visus aduertit, sed vt sensus. Nā si, vt visus sentiret magnitudinē, auditus nō posset moueri à magnitudine, & sic in alijs. Vnde infertur verbum Commentatoris lucidū esse, sensilia communia sentiūtur à sensu in cōmuni. Non. n. subaudias à sensu communi sentiri sensilia communia & non à proprijs, sed quod propria sentiuntur à sensu sub ratione specifica, id est, vt visus colorē, vt auditus sonum: sed cetera sensilia sub ratione generica, vt exposuimus. At verò non nihil temouebit aduersum Commentatorem, si scrupulum meū tibi proferam. Etenim si visus videt figurā, aut motum, re vera videt visus visione: quę utiq; visus est vt visus, non vt sensus. Communia igitur sensilia visus aduertit, vt visus & aliorū sensuum est simile argumentum. Rursum, si visus magnitudinē cernit, eō cernit quod colorib⁹ magnitudo afficitur, si sentitur: igitur magnitudo est, quia videtur, &c. Nos tamē concedēdum putamus visum, vt visum magnitudinem videre: non tamen sentit illā, vt visus, sed vt sensus est: oēs ergo quinq; sensus in negocio sensio nis cōueniunt sibi & consentiunt: quia communia sensilia sunt, velut cōmunis sensus hæreditas, quā illi. 5. ingrediuntur: vniciq; suorū propriorum sensiliū

limitibus seruatis. Hanc igitur causam Auerroes cogitans protulit, quā extulimus sententiam: visus vt sensus sentit magnitudinē, itidemq; tactus, id est, non est istis propriū hoc sensiois negociū, sed cum alijs sensibus cōmune. Hinc tamen nemo prauā sibi intelligētiam vsurpet, vt credat visum, non vt visum videre magnitudinem aut auditum sonum. ¶ Vertunt in dubium, vt sunt per se sensilia ista cōmunia in quoto modo enarrantur ab Arist. sed iam prædicta offerūt responsum. Siquidem sensibilitas, quā immutāt sensus est prima sensiliū propriorum, & si communia immutant, ratio & forma immutationis est à proprijs. Quare hęc propositio, sensibile cōmune est sensibile, est in secundo modo dicendi per se non quod prædicatum conuertatur cum subiecto, vt in hac: triāgulus habet tres. Sed quod sensibile commune contineatur sub sensibili proprio, quod est sensibile per se & primo: & hęc continentia nō est secundum prædicationē, vt quod hęc vera sit, magnitudo est color, quæ falsa est, sed intelligitur continentia hęc in ratione sensilitatis. Etenim magnitudo & color in ratione sensilis vnā habent rationem. Color enim vt color, & magnitudo, vt colorata, est sensilis à visu, vt calida vel frigida à tactu, & si in modo mouendi sensum sit contra, vt continuo patebit. ¶ Est autē notandus. S. Tho. in. 1. part. summæ theo. q. 17. art. 2. res ait cognoscūtur à sensu, vt sunt rerū similitudines sensibus acceptæ. Hæc autē tripliciter sensib⁹ accidūt. Altero modo, primo & per se, vt visui coloris species & aliorum propriorum sensibilibus proprijs sensibus. Alio modo per se: sed non primo, vt visui est similitudo figuræ, & magnitudinis, & aliorū sensilium communium. Tertio neq; primo, neq; per se, sed per accidēs, sicut visui ad est similitudo hominis non in quantum est homo, at in quantum huic colorato accidit esse hominem. Hęc ipse. Similitudo igitur figuræ est in ipso sensu, quæ est similitudo coloris: sed relata in colorē est per se primo: hanc enim visus primo suscipit, primo in quā ordine naturæ nō tēporis: sensus si siquidē vt alia sentiat, pri⁹ sentit p̄pria. secūdō verò similitudo illa est sensilis cōmunis: quā istis sensibus coniūgitur

Tertia sententia.

Communia sensilia duplicia.

sensilia communia dupliciter considerantur.

Altera dubitatio.

Species tripliciter accidunt.

coniungitur propriū. postremò verò est similitudo huius hominis, aut lapidis. Itaque aliū ordinem in sentiēdo potētiae sensitiuae obseruāt, quā rerū existentia teneat. Hic ordo entium est, vt prima sit substantia. Et quia hęc colores, sapes, (media tamen quātitate) suscipit secundo loco est sensibile commune, vt magnitudinis moles. Postremò sunt propria sensilia, hic ordo rei est. Sensationis autem ordo est diuersus: sensus etenim ab vltimis rapit initium (in vltimis quidem) quippe hęc sibi notiora, & in prima secundum naturam definit, illa legans in superiorem potentiam, quæ est mens. Quæ si cōsideras attēte, aduertes rationem: quare propria sensibilia ab vniuersis conclamatur esse sensibilia primò, communia autem per se, & nō primò, sed secundo loco sentiuntur, etiam si hęc tria indicata apprehendat temporis puncto: tamē est ordo naturæ: quare quādā primò, alia non primò. Et quia primò sentiuntur propria, sensio illorum est naturalior, quare egregiè Arist. dixit sensum versantē propria sensilia nō falli, quæ verba, si per se intelligantur, & quantum naturæ est sensus sunt necessaria: quia si fallitur, illud per accidens est, impedimento aliquo rei naturæ turbante: vt doct. S. Tho. q. 1. de veritate. art. 11. Postrema sentētia sit hęc, sensilia cōmunia & si non habeāt proprias species, quibus afficiant sensus, habent tamen modos proprios, quibus moderetur species sensilium, priorum. quippe magnitudo moderatur speciē coloris, quæ scdm hanc vel illā magnitudinē alius est modus diffusiois speciei coloris. Hęc sentētia est. B. Thomæ in Commentario huius loci in quam hac se induxit probatione, sentire est pati: hęc est Arist. capit. 5. Secundum igitur passionis differentiam, est itidē differentia sensilitatis. Sensilia autem propria maximam præstant differentiam sensibus: quippe à quibus substantia, seu ratio sensuum captanda est, vt ratio visus est vis, quæ sentit colores, auditus, quæ sentit sonos: ergo hęc immittent proprias sensibus similitudines & formas. Alioqui, vt sumeretur ratio sensuum ab ipsis? A sensibilibus autem communibus non sumitur prima sensuum differentia, sed ab illis operationes sensus

non nihil discriminis hauriunt: aliter. n. videmus quæ magna, quā quæ parua, hęc quidem exilis sunt sensationis, illa verò vehementioris. Aliter immutant quæstantia sunt, quā quæ, mouentur. Quare colores atque figuras vehemente agitatione si moueris, quæ sit figura, quales sint colores, vix aduertes: nisi stare iubeas. Et tunc demum sensationem assequeris exactam: motus ergo & quies sensationi modum imponunt: itidemq; in cæteris exempla capito sensibilibus. Figurata figura globi aliter nos afficiunt quā quadrata, & hęc quam exagona, & videntia virgulta, si multa videmus iuuatur visus vehementius, quā si pauca. Hęc ergo est actio horū, moderari actionem priorum, & quantum mihi coniectura assequi licet, sensilia propria conferunt rationem sensibus ipsis: sed communia operationibus sensuum, quas sensationes nuncupamus. Igitur nō est necesse hęc habere proprias species, sed species albi, est item species magni, albi, & sic in singulis alijs. Substantia verò neq; moderatur sensationem, in hac differentia constituēdo, neq; sensui rationē præbet. Cæterū sensibilibus cōmunibus & proprijs accidentaliter iungitur: qua ratione est per accidens sensilis. Scotus in. 4. Sentētia. dist. 12. q. 3. ad finem ferè non huic subscripsit doctrinæ: credidit enim communia habere propriam speciem, alioquin (inquit) vt per se sentirētur? Finxit igitur geminam speciem, alteram communis, alteram proprii. Et præuidens argumētum, si sunt duæ species diuersæ, poterit ergo sensibile cōmune sentiri sine proprio. Negat consequentiam: nam & si prior sit sensilis communis species, quæ proprii re ipsa, non tamen in agendo: qua ratione prior est species proprii in immutando sensu. Ego tamē non possum huic sentētiæ meam dare fidem. Non enim video, vt quies speciē influere possit in sensum. In quā quoq; opinionē inuesti sumus alijs supra. Quin etiam videre nequeo, si speciem propriam influūt hęc communia: ergo ratio sensus exterioris ab illis etiā sumetur, vt à proprijs reclamante Arist. cui substantia exterioris à proprio est sensili. Neq; Scotica collectio infirmat sententias nostras. Diximus enim sensilia cōmunia

Conciliatur
Tho. & Scot.

1. Argu. solutio.

2. Argu. solutio.

3. Argu. solutio.

munia esse per se sensilia: quippe, quæ modum imponūt sensationibus, vt visionem, auditionem, odorationē, & id genus cōmunia variāt & modificant, vt ita loquamur. At Scoti hoc placitum habet veteres in autores philosophos, quos recurres hęc questio infra iudicabit. Fortassis Scotum & D. Thomā amica neceremus in re hac pace: visus, auditus & alij partiales sensus vt tales sunt, nō afficiuntur specie aliqua sensilium cōmuniū opa: sed modo solum propriarū actionum. At vt sensus sunt, sic proprijs signantur characteribus sensilium communium. Et argumenta non multum roboris haberent, si sic philosopheris. At priora credito. Cuius commodum erit argumēta absolueret, vt si quæ restant dubia, purgētur. Primum infirmam habet collectionem: cuius rei rationē Philoponus dixit: color (ait) per lucem sentitur, & sine luce sentiri non potest, neq; hoc infringit colorē esse per se sensibilem primò: nam & magnitudo & figura & si sentiuntur per propria, sunt tamē sensilia per se: quia ab sensibilibus istis patitur sensus. In qua re iacet ipsa per se sensilitas. Vt verò patiatur sensus à communibus dudum diximus. Communia enim variant sensationes sensuum. Secundum argumentum inerue est, & quæ diximus in postrema sententia, totā hęc disputationem exhauriunt. Tertio dico, figuram & colorē duobus qui expenderit modis, satis sapiet & captionibus & tendiculis istis non irretietur: aut secundum quod sunt quædam res, aut secundum quod sensilia sunt. Prima consideratio illa esse diuersa docebit, & vnū alteri accidere fatetur: secunda verò credit, sensilia communia esse velut modus agēdi priorū: propria enim sunt actiua specierum, eoque sunt, vt formæ in excitando sensu, & hanc in actum reddunt sue promouēt in actum. Cōmunia sunt quæ his speciebus immutandi modū imponūt. Cum ergo materia sit formæ modus: actus enim actiuorū sunt in patientem disposito: ita hęc sensilia ob hanc rationem materiæ conferuntur. Quare hoc pacto magnitudo non accidit colori, vt sensilis est color: sed est modus illi intrinsicus, vt neq; materia accidit formæ, vt hęc actiua est: est enim formæ per se ne-

cessaria, vt agat. Questio hæc tot habet tricas, quot vix calamus meus ediferendo tradere explicatas posset. Quare sufficiat plus produxisse sermonem, quam in tanta difficultate profundere animus erat. Adhuc silentio meo vnū non præmittam. Dixit Aristoteles & tenebras esse per accidens sensiles, hoc secūdo de anima tex. 103. Qua ergo ratione quies per se sensilis est? quippe hęc omnia priuatiua sunt. Imprudēs quidam etiam quietem per accidens dixit esse sensibilem exterritus hoc argumēto, ego tamen dixerim quietem, vt priuationē non esse sensibilem, nisi per accidens: sed Arist. nō sic accepit quietem: sed vt ipsa habet in se causam sensilitatis: habet. n. aliqd quietū colorē aut odorē: tenebra autē nō habet in se aliquid, quod sibi sensilitatis causa sit, idcirco per accidens sentitur, vt pura priuatio. Et hęc adnotanda in primis causa est, quæ est Arist. tex. 66. qui superficie ait esse per se visibilem: quia habet in se causam visibilitatis, id est, colorē: idēq; sapito de alijs sensibilibus cōmunibus: superficies enim est magnitudo, quæ est commune sensibile. Disputationum harū feruor hæctenus detinuit ne contextum enarrarem, etiā quod structurā literarū nō multæ operæ esse credebamus. Verū quia nō prouēctis solū hęc cūdimus, sed insipientioribus labores nostros conferre plurimum nobis desiderio est, contextura hæc est. Secundum accidens. Id est, tertius sensilis modus est per accidens, vt si Diaris habet filium, cuius vultus albus est, sentiendo album nos per accidens filium Diaris sentimus, duoq; tunc per accidens sentiuntur, & filium hunc esse, & hunc hominem esse, id est, relationem & substantiam. Quod verò per accidens sit sensibile, colligit: quia sensus à relatione neq; substantia, vt hęc sunt non patitur, id est, relatio, neque substantia solitaria non immutant sensum, sed accidentia sensilia solū. Sensilia autem quæ per se sunt sensilia, hæc propriè sensilia sunt. i. propria sensilia illa sunt, ex quibus sensus exteriore, substantiā, id est, rationem seu propriam definitionem capiunt: natura enim visus est instituta, & comparata ad videndum. Sic de alijs sensibus,

Dubitatio in
Aristo.

CAP. VII.

Quæ visus obiecta sint tradidit, lumenque subito orbem totum implere, visionemq; vacua spacia non amare contra Democritum demonstrat.

Tex. 66.

Vius quidem est visus, hoc est visibile. visibile autem est, & color, & quod oratione quidem est dicere, innominatum autem existit. manifestum autem erit, procedentibus maximè. Visible enim, est color. hic autem, est id quod in eo quod secundum se visibile est. secundum se autem, non ratione, sed quoniam in seipso habet causam ut sit visibile.

Opulenter peripateticus noster de sensu & sensibili secundum rationem generalè docuerat: speciatim modò singula traditurus, à visu cepit initium, Quamquam hæc res non est libera ab offensionibus: qui fit ut à sensu visus, sensuum omnium nobilissimo enarratione inchoauerit Arist. tactus quippe est, qui constituit animal: ceteri sensus non constituunt animalia, ut text. 16. Arist. docuerat fundamentum aliorum sensuum tactus est: hoc enim defecto, cetera deficiunt sensoria cum viribus sensitivis. Accedit eodem obiectum sensus tactus esse primarias qualitates, quas tactiles non semel diximus. Hæc autem priores, quam odores, sapor, quæ soni atque visilia uniuersa. Siquidem & nomine qualitates secundæ nuncupantur, & re inspecta ex commixtione primarum consequuntur, si obiectum tactus prius est alijs obiectis. Quare Arist. remisit tactum in vltimum locum. Præter hæc & mediū huius sensus, est nobis intrinsecum, seu neruus, seu caro illud sit: media autem aliorum sensuum, saltem trium sunt forinseca ut visus, auditus odoratus. Et satis fit modo mediū visus esse diaphanum, quod extrarium medium est. Siue ergo tactum secundum

naturam spectes, siue tactus propriū obiectum, seu à medio tactu cogites alijs sensibus prior est. Et fortassis istis persuasus Auicena. 6. naturalium, sensum tactus accipit primo quæ differeret. Plinius quoque naturalis historiae lib. 10. cap. 68. inquit, ante cetera homini tactus, deinde gustus: reliquis superatur à multis, &c. Quod si hic vnus sensus est qui optimū est hominum, ab hoc prima esset exordienda doctrina. At verò Arist. visum sibi cepit primò tradendum. Etenim visus est sensuum princeps, sensus enim est (si finias) principium sentiendi, quo ergo plura sentimus, est ille prior sensus; hic autem visus est, qui vnus plures rerum differentias manifestat ceteris. Id quod docuit liber primus primæ philosophiæ in principio. Et Plato in Timæo huic sensui acceptam fert philosophiam: philosophi. n. suspicientes cæli altitudinem & astrorum admirantes splendorem, ornatissimamque machinam rerum causam tanti operis exquire re ceperunt. Quid quod vniuersalius est obiectum visus, quam sit aliorum sensuum visilia enim incorruptibilia & cælestia se diffundunt, ut Peripateticus hoc docet loco. Cetera verò ut odor, sapor, tactilia, & sonus, corruptibilis sunt innexa, neque ab istis se extricare valent. Et Arist. in libro de sensu & sensibili visum ait esse sensum inuentionis, auditum verò sensum disciplinæ: Est autem inuentionis præcedens disciplinam: qua quoque ratione & visus est auditu prior, & continuè ceteris sensibus. Et quod perficit visum, lumen est, quod citra controuersiam prima omnium qualitatum est. & Plinius libro natura. histo. 11. cap. 37. oculos præcipuam quoque animalis partem docet neque locus Plinij Arist. hunc ordinem soluere potest: sciebat enim Aristoteles tactum esse optimum hominis: at tactui visum secundum doctrinam seriem præposuit: quippe visus illi nobilitate præstat. Ut enim scientia, scientiæ præfertur & dignitate obiecti, & certitudine demonstrationis, ut procerum horum docuit librorum: sic visus utroque insignis, & obiectum cælestè habet claritatem, quæ cunctas qualitates sibi subdit certissimus quoque omnium sensuum, unde & notionis certitudinem, quâdo indicare est animus, verbo videndi nobis

nobis est visus. Verum ut lis tota dirimatur, aduertere est in animo, sensum aut sensus conferri posse, & in sensibile & in sensitivum: & multum interest de sensibus iudicare secundum esse sentitiui aut secundum rationem cognoscentis: nam secundum priorem considerationem, tactus primus est, deinde gustus. hi enim duo primi sunt sensus, qui duo esse animalis spectant. 3. de anima. tex. 67. dein sequitur odoratus, qui est animalibus non odoribus percipiendis seruiens tantum: sed ad discernendum ciborum, & ad voluptatem cibus captandam: dein auditus, postremo visus. Quem ordinem sequutus est Auicena. At verò secunda sensus consideratio totum hunc ordinem inuertit, & sensui visus primas partes tribuit: deinde auditui, dein odoratiui, postremo gustui, & tactui, quem duxit Arist. ordinem obseruandum modò. Et Ioannes Damascenus libro. 2. de fide. cap. 18. visui primum quoque locum dedit: nam sensuum nullus est qui notione rerum præstantior sit visu: imò hic omnes superat, quæ propterea amamus in primis: quia multa rerum genera & differentias hic vnus demonstrat sensus, ut procerum primæ philosophiæ aduertit. Et hæc totam litem quæstionis dirimunt. At ergo Arist. cuius est visus, illud est visibile, exordians ab obiecto, à proprijs præceptis non discedens obiectum communiter versans potestiam visiuam, quod est visibile. Et ait visibile est, cuius visus est: & quia nomen hoc est relatiuum, & naturam obiecti visus non exponit, sed relationem solum in potestiam: subdit visibile aliud quidem est color, aliud verò quod innominatum est: quamquam illud oratione quadam complexa circumloqui possumus: quale tamen sit illud procedens sermo declarabit. Est autem aduertendum esse quædam, quæ in tenebris lucent, ut piscium squamam & putridam quercus, & lampides seu cicindelam, quas vocant vulgus noctiluca: & sunt vermiculi quidam noctu lucentes. Hæc igitur interdum non lucent, noctu autem lucent: & propter hæc dixit esse quædam visilia innominata. Hæc namque quæ retulimus, non sunt colores, neque habent simplicem vocem, qua significantur: nisi dicamus hæc visilia esse innominata, & hæc oratione solū cõ-

prehenduntur. Sunt igitur quinque generabilia, est color, est diaphanum, est lumen, est innominatum visibile, est denique ignis, quæ omnia peripateticus sermo persequetur. Visible enim est color, hic autem est, id quod in eo quod secundum se visibile est. Locum hunc latini cum Auerroo exposuerunt colore esse per se visilem, non primo modo per se, sed secundo modo: nam propria passio coloris (extendendo colorem in omnia visilia siue nominata, siue quæ nomen desiderant) est esse visibile, non autem est in primo modo: nam visibile non est de definitione essentiam coloris. siquidem per se definitiois sunt priores definito: nunc autem non est visibile prius colore, sed contra: color est prior natura, quam esse visile, & quæ sequuntur. Secundum se autem non ratione. Exponunt, id est, non est per se visibilis, (ratione) id est, secundum modum per se primum, qui est quando definitio, aut pars definitionis prædicatur de definito: nam per rationem definitio intelligitur: sed quia color habet in seipso causam, ut sit visibilis: quia subiectum est causa propriæ passionis. At verò quid sit, quod Comentator dixerit. cap. 6. colorem esse per se & primo visilem: hic autem quasi immemor dicat esse colore per se secundo visilem, me latet. D. Tho. in Comen. & latini interpretes huic Arabico interpretamento adhæserunt geminum esse per se modum, Arist. autore ducentes, primumque modum negant esse huius propositionis: color est visibilis, quia visilitas non est essentia coloris. Secundum modum confitetur, quia legunt in Arist. colorem esse secundum se visilem non ratione, id est, (ut dicunt) modo. 1. per se sed quoniam in se ipso habet causam visibilitatis, ut nasus habet causam simi & hominis risibilitatis. Mea tamem sententia Græcorum interpretum huius loci dilucidatio est præferenda, quæ hæc est, superficiem esse per se visibilem, non quod superficiem definiatur per visibile, aut visibile per superficiem. Quare non est superficies per se visibilis, neque primo modo, neque secundo modo hic enim modus subiectum definit passionem, ut homo risibile definit. primus verò prædicatum definit subiectum, ut animal definit hominem. Atqui neque superficies definit visibile,

Diversus ordo sensuum.

visus postremus ordine secundum animalis esse.

visillum differentia.

Color per se secundo visibilis.

Colliso in Auerroo.

Nota da textus intelligenda.

*Superficies
per se visibi-
lis.*

neq; vice obuersa visile definit superficiem: & ideo neuter modus per se obseruatur: sed eatenus superficies est secundū se visibilis, quatenus gestat in se ipsa causam visibilitatis, colorē, aut lucem: omnesq; colores recipit, & vt ait Themistius illis tāquam stragulum subiicitur. Quapropter si obiecerit argutus quispiam. Si superficies est per se visibilis, ergo per se colorata: & hoc falsum est: hæc enim per accidēs est, vt illa, animal est homo. Responsonem qui hæc obiecerit, habet paratam, illa non est per se. i. aut altero modo, sed est per se: quia causam habet receptiuam visibilitatis, vt diximus. & illa, medicus sanat, est per se quarto modo: sic hæc superficies est visibilis differēter tamen: illa enim in ratione causæ efficiētis, hæc autē in ratione proprii subiecti, nam superficies est propriū coloris subiectum. Diaphanū verò non est secundum se visibile, nō enim habet in se ipso causam insitam visibilitatis. Hanc autē intelligētiam loci huius sequuti sunt cū Themistio Simplicius, & Philoponus. Huic rei maximē cōsentit sermo ipse peripateticus, color est id quod in eo quod secundum se visibile est, qui planissimē præfert esse colorem in superficie & hæc ob eam causam esse per se visibile vt præ diximus. Obijciēt quispiam Græcis non solum superficiē esse visibilem, sed profunditatem: nam lapilli preciosi etiam intro videntur, vt cristallus, & iaspis, & gelidas aquas intro spectam⁹ intraneāq; habent, claritatem, & in gemis per lucen tibus macule quædā intimæ spectantur, & profunda flumina si splendida & clara sint, quæ infundo tenent, aspectui ostētant. Cur ergo Arist. solum meminit superficiē, & hanc dixit habere in se causam visibilitatis? Philoponus omnino asseuerat profundum non esse visibile, nisi solū per superficiem extimā & maculæ, quas gemmæ intimæ micātes habēt, cer nuntur per exteriorem superficiem. Et enim translucētia lapidis trāsmittit macularum imagines in gemmæ superficiē, & inibi terminatur visus: non tamen visus in intima rei cuiusquā se profundit, sed solū superficiē versat. Simili quoq; modo & lucentes aquæ quæ intro seruāt in superficie præferunt, vndarum clarita

*Profunditas
non est visibilis.*

te species interiorum ad exteriorem faciem trāsmittēte. Quale hoc sit post hæc erit differendi locus.

¶ Omnis enim color, motius est *Tex. 67.* cius quod est secundum actū, diaphani. & hoc, est ipsius natura. Vnde non est visibile sine lumine, sed omnis cuiusq; color in lumine visibile. Ex quo, de lumine primo dicendum quid est.

Hæc est definitio coloris, Color est motius perspicui actus: est enim perspicuum & actus & potentia, quando illustre est, actus perspicuum est. Quādo autem non est illustratum luce, est potentia tantum perspicuum, vt vel aer caliginosus, vel aqua tenebrosa. Color porrò nō mouet perspicuum, quod nondum illustrāte luce illustre est: quod in potentia eatenus perspicuum & nō iniuria vulgus philosophorū cum Arist. appellat: quia potēs est illustrari, & capax lucis est: & tūc demum colores huiusmodi perspicua mouebunt, quādo actus lucis affectionē participant. Quod verò ait Arist. hanc esse naturam coloris mouere diaphanū: non intelligamus, esse hæc essentiam coloris: quippe coloris essentia est absoluta, sed mouere diaphanū, relationem indicat: quam esse visibile secum cō. oluit. Nāq; *Color quilibet* & si visibile, & color, re sint idem tamen *tm.* ratione longē discrepant. Nam ratio coloris, est absoluta qualitas, & impromiscua, sed visibilis ratio est relatiua in visum. Hic autem Arist. ait naturam coloris, vt est visibilis (subaudiās) esse mouere diaphanū actu. Hic locus suasit Commentatori, vt diceret contra Auēpace colorem non esse colorem à luce: sed lux, solum exigitur vt medium per quod visus fit, sit actus perspicuum, id quod dicitur in calce huius Cōmentarij. *Vnde non est visibile sine lumine.* Prosequitur quā capit colorē, mouere multiplicando species per diaphana. Et ait, nihil visibile esse sine lumine, quod sacer apostolus probatū habuit quando dixit, omne quod manifestat, lumen est ad Ephes. 5. Quare de lumine prima esto consideratio: quippe visibile nullum est sine lumine.

Est

Tex. 68. ¶ Est igitur, aliquid diaphanum. Diaphanū autē dico, quod est quidem visibile, nō autem secundum se visibile, vt simpliciter dicā, sed propter externum colorem. Huiusmodi autem est, aer, & aqua, & multa solidorum. nō enim secundum quod aqua, neq; secundum quod aer, diaphanū est, sed quā est natura eadem in his vtrisque; & in perpetuo illo quod rursus est corpore.

¶ Acturus de lumine diaphanū definit: per diaphanū enim progredietur ad luminis consequēdam naturā. Definit diaphanum seu perspicuū, quod secundum se non est visibile, sed per aduentitium colorem, id est, aduentitium lumen. Vel aliter & recidit in idem, quod nō est simpliciter visibile, id est, per se visibile, sed per accidens: hoc enim sibi voluit, vt. *simpliciter dicam.* Id est, per se & absolute, & secundum propriā naturam: aqua videlicet non est visibilis, neq; aer nec cælum, nisi lumine imbuta: externus autē color aduentitium lumen nō nunquam significat: nā color aliquādo diffusam habet significantiam in omne visibile. Philoponus diaphanū, etiam luce perfusum negat esse visibile exēplo vno manifestās. Si olla inquit, sit succēsa, parte suprema solum perforata, lumē huius solum videtur in tecto supernè obiecto, vbi est luminis reflexio. Itaq; lumen, quod aer recipit in aere non videtur, nisi ad solida corpora fiat reflexio, aut luminis solaris refractio. ¶ Rursusq; & solaris lux, quæ effunditur in aërem hæc non videtur, vt in aere est, sed vt reflexa est à terra, vel aqua, aut alijs corporibus potentibus lucem solis in oppositū retundere. In quā quoq; sententiam lego D. Tho. in. q. 14. de veritate art. 8. 4. argu. absoluens, lumē (ait) nō videtur, nisi vt alicui corpori terminato per reflexionem, vel alio modo coniūgatur. Vt autem nihil sine lumine videtur, hoc sanè modo lumen est visibile. Quare secundum horum intelligentiā quadam ratione color est proprius visibilis, quā lux, & quadam ratione non:

vt enim color semper in corpore denso, seu terminato est, proprius est visibilis: vt autem color eget luce, & nō lux colore opus habet, lux est visibilior colore. Intellectū igitur voluit Arist. Philoponus diaphanum in se, nunquam visibile, sed per accidens visibile, quippe, quod colores manifestat. ¶ Commentator tamen diuersam videtur sequutus philosophiam, qui aërem credit affici colore, non solū luce: & colligit experimento hoc, sæpe parietes rubēt, colore rubro, nubium in *Aer colores* *suscipit.* tinctæ, & nonnūquam terra viret planta rū colore delato vi superinfusæ lucis, vt vt quiuis poterit experiri. Hic igitur color delatus à luce per aërē defertur in visum: aer ergo coloratus est, alioq; vt à plātis, aut nubib⁹, possit cōmigrare in visū, nisi aer susciperet hoc genus colores? Et definitionē peripateticam color mouet actus lucidū, non intelligēdam cum Auēpace tradidit, vt color ipse, (vt is qui habet naturā lucis,) faciat de nō lucido lucidum: sed mouet, quia id quod non erat coloratū aspergitur colore. Quare, si aer pōt in se retinere colores, & ipse coloratus aliquādo est, huic auctori aer ipse quoq; visibilis erit per se: quā tamen Arist. negat. ego quā colligo, omne coloratū est per se visibile, sed aer per se est huiusmodi, ergo est per se visibilis: nisi dixerit colorem esse in aërem transeunter, & non esse illi insitum, non video vt scitē diluēda sit obiectio: quippe colorem hic propriē capit Cōmen. & non vt sit idē luminis. At disputabitur hoc infra. *Huiusmodi autem est, &c.* Ostendit diaphaneitatem seu translucēciam adesse elementis, mixtis, & supremis corporibus, quæ sunt cælestia: etenim aer perlucet, & aqua trāsparet, & ignis elemētarius, qui cū sit rarior igne, habet quoq; perlucēciam. Alioqui obderet cælestia corpora, ne visus suspi ceret. Cælum item est perspicuū corpus: nihil enim cælat eorū quæ habet, sed stel las omnes visibus cōspicuas præfert. Habet autē cælestis natura aliud nō perspicuum, sed lucidum, vt sunt stellæ: nam luna soli obiecta ipsum occultat, & quælibet alia inferior stella superiorem cælat, vt ignis qui est apud nos, solidam gestās materiam, opacus est, & non lucet. Mixta quoq; pleraq; trāsparet, vt cristallus,

cornua, gemmæ quædã, & id genus. Plato quoq; in Timæo in eundem ferè modum distinxit visibilia: quædam diaphana alia non diaphana dicens. Diaphanum quod est vtrūq; siue ex omni parte perspicuum, sentiens corpus & si ex altera parte lumen suscipiat, vt in superficie, perspicuum non esse: non solum etenim in superficie, sed in profundo lucē capit perspicuum. Quare diaphanum non est lucidum corpus. *Non enim secundum quod aqua.* Id est, vniuersa corpora diaphana, non quæ huius aut illius speciei corpora sunt diaphana, sed quia habent vnius superioris qualitatis participationē. Non ergo quod aqua est, diaphana est: nam si hoc iā aer non esset diaphanus: vt si homo, quod homo, est disciplinæ capax, quod non est homo, non capit disciplinam: competit ergo corporibus sublunariis, transparentia, propter aliquam qualitatem superioris naturæ communem cælestibus, & quibusdã inferioribus. Proinde prius conuenit cælo, quàm elementis huiusmodi qualitas: & si dubitatum est à viris doctis de communione ista, si sit secundum vnam rationem, an non secundum rationem vnam: sed solum proportionem & analogiam sit vna hæc qualitas, communis diaphanitas & cælo & alijs. Commentator libello de substantia orbis credit, nihil vnum esse commune cælo & elementis: nisi secundum analogiã, quæ est quasi æquiuocatio. Cui subscripsit Aegidius Romanus multis tamen refragantibus, cum Paulo Veneto ego non operosam iudicem hanc controuersiam: vna enim ratio circuli est, quæ prædicatur de circulis siue spheris superioribus, & inferioribus, & si longè nobilior sit cælestis, quàm elementorum globi. Similiter & vna ratione diaphani est cælestis & ærei atq; ignei: sed nobilior est diaphanitas cælestis, quàm quæuis alia: & hac ratione Commentator dixit esse quasi æquiuocè vnam, vt prædiximus, de ratione animæ. Porro si morosus Arist. verba spectat aliquis, offensionē illa præbent nonnullam: etenim in.2. physicæ auscultatiōis tex. 5. & 6. proprietates substantiæ negat esse naturam Arist. vt fursu ferri non est ignis natura, sed secundum naturam. Hic verò diaphanitatem naturã dicit: cuius cõ-

munionem fruuntur & cælestia & inferiora corpora. Et rursum connectam, si naturã habent hanc cõmunem cælum & nostra, habebunt igitur materiam vnã communem. Siquidem formis valde discrepant hæc & illa. Sed si hoc non vercaris concedere locum illū peripateticū spernis corruptibile, & incorruptibile plusquam genere differunt. 10. metaphi. text. 26. locus hic iam pãdit physicam illam dubitationem, si materia cæli sit ratione non differens à materia elementorū. Etenim Arist. loco isto vnam naturam communē confitetur cælo, & aëri, & aquæ. Quod si hæc natura communis est, non vtiq; vna forma: ergo vna est materia. Etenim Physicorum. lib. 2. naturam voluit alterum illorum solum significare. Atqui si diaphanitatē supernis illis primisq; corporibus, & elementis, atq; mixtis Arist. non formidat dicere vnã, & quid formidabit vnam materiam confiteri? Vt Plato confessus est in Timeo, credens cælestes illos globos primitiuã generationem ex elementaria materia ignis atque aëris accepisse, esseq; incorruptibiles non suapte natura, sed diuinæ voluntatis nexu. Quæ sententia fuit Hebræorum credentium cælos ex igne & aqua compositos ex voce Hebræa illud suspicantes, quæ est samahim, quæ vtriusq; elementi mixturã præfert. Atq; Scotus in. 2. volu. Sententiarū. placitum materiam concedens cælo & formã, ecclesiasticū magis quàm physicum indicat. Credit enim. 14. dist. illius voluminis. q. 1. Arist. nusquã cælum cõposuisse ex materia & forma: alioqui, vt esset incorruptibile, & sempiternū corpus: Siquidem materia est interitus causa: vnde ipse cælos suapte natura non credit incorruptibiles: sed quia sunt fortioris actionis, quàm inferiora vniuersa corpora: idcirco læsionem corruptionis nequeunt experiri. Habet autor hic applaudentem librum. 9. metaphi. cap. 9. qui lucido sermone in corporibus æternis nullam esse potētiam simpliciter docet. Est autem potentia simpliciter (Arist. interprete inibi) potētia ad formam substantialem. Hanc negat Arist. corporibus illis supremis concessam potentiam ad qualitatem, vt ad lucem quam nouã recipere cælum videmus quotidie. & ad vbi-

An materia cæli sit eadē atque nostra.

Quid confesum auctori cæli compositione.

Cæli materia.

Caietanus carpitur.

Scotus.

Scoti cum argu. diluitur.

Regressus in Arist.

habet enim potētiam vt transferatur de oriente in occidentem. D. Tho. in. 1. part. q. 66. art. 2. materiam dedit cælo & formam substantialē. Sed materia illa longè differens à nostra. Et cum ipso multi sapiunt, vt Henricus Gandēsis quo. 4. q. 16. & Gofre. quo. 5. etenim materia illa astriferi globi non subdita est interitui & ortui, vt nostra. Quare necessariò est alia à nostra: illa igitur materia cælestis non est in potentia ad formã substantialem, vt nostra cuius potentia est cum priuatione alterius formæ cõmixta. Cæterum quod hæc vexat sententiam, est: vel hæc cæli materia est in potētia ad formã, an non. Si non, non est materia: si primū, vbi est potentia, est priuatio necessario, vt. 9. 1. philosophiæ liber docet. c. 2. sed vbi est priuatio formæ substantialis, corruptibilitas caueri non potest: ergo cæli sunt corruptioni obnoxij. Ego quæstionem in alium repono librū, si dominus fauorē aspirauerit. At in presentia dixerim vnū esse mihi cõfessum cælum esse cõpositum apud Arist. ex duobus intraneis principijs materia & forma: nam substantia illa cælestis aut est pura materia & hoc neutiquam: quia est ens in actu cælum. Pura autē materia negationem omnis actus inuoluit, vt supra nos diximus: siu verò est forma pura: ergo est spiritalis substantia, & non corporea: quia omnis forma à materiæ concretionē separata intellectualis est. At cælū corpus est, superest ergo, vt duo illa coëant, ex quibus cælestem substantiam conflatam credamus. Adde Arist. 9. metaphi. c. 9. cælum dixisse habere materiã, ergo cõpositum est. At verò & si confitear materiam cæli, diffiteor tamē illam materiam esse propriè in potentia. Neq; aridet mihi Caietani philosophia in Cõmẽta. ad D. Tho. locū indicatum, cælum habere potētiam receptiuam, non tamē passiuam. Neutrū verum si sermo sit proprius: nam recipere est alicuius nouæ formæ, quam non habuit: cælum autem secundum Arist. habet formam substantialem sempiternam. Rursum lib. metaphi. indicato. Potentia illorū dicitur, quæ poterunt cessare: ideo negat cælum esse in potētia ad motū, quia cælum non quiescet. Sed cælum deponere non potest suã formam substantialem: neutiquam ergo

est in potētia ad illam. Sic ergo potētia, quia secum trahit in significatiã & priuationem actus, & cessationem ab actu. Nam potentia est quæ potest habere, & non habere actū. Hæc duo negamus cælo. Quamobrem neq; illius materia est in potentia ad formam substantialem: vnde siquidem materia hæc sublunaris est in potentia, & illa suprema non est in potētia, sicut diuersis rationibus materiæ. Quod si colligas illam materiã cæli habere formam substantialem, ergo potest habere. Si potest habere, igitur habet potētiam. Dixerim illam materiã posse vt æterna quorū posse est esse. 3. phys. non tamē vt contingentia hæc, quorum posse est ad esse, & non esse, quæ propriè in se consequitur potētia vox. Quamobrem non neruose colligit Scotus, si de potentia propria intellexit cælū esse materiale: habet ergo potētiam cõtradictionis, vt sit & non sit. At verò quod ipse incõmodū duxit esse materiã cæli, & nostrã diuersarum rationum: quia iam tunc essent duæ materiæ primæ, quod ordini physico non congruit negati duo efficiētia prima, & duos vltimos fines. Nos hac respõsione declinabimus si dicamus, primū esse relatum in secundum: si secundum non adest neq; primū tenebis. In hoc igitur corruptibili orbe est materia, quæ habet secundam, in quam priorē referas materiã. Quæ secunda augetur, alteratur, minuitur, & id genus motib⁹ afficitur. At verò cælestis materia non habet secundam: cælū enim liberam ab incrementis, & decrementis & alterationibus possidet naturã. Quod igitur Arist. (vt ad p̄sum nostrum regrediamur) dixit hoc loco naturam esse vnã superiorū corporum & inferiorum. neutiquã aut de materia, aut forma intelligamus. Sed proprietatē occultam fuso sermone dixit naturam, quæ exactius secundum naturam dicenda vt. 2. physico. docuit locus illatus. Neq; firmum est argumentum, Diaphanitas est vna communis: ergo & natura: est fallacia secundum quid ad simpliciter: vt si dixeris æthiopes & albi homines conueniunt dētium albedine, ergo consentiunt albedine.

¶ Lumen autē, est actus huius diaphani secundū quod est diaphanum. Tex. 69.

Potentia autem in quo hoc inest, & tenebræ. Lumen autem, ut color est diaphani, cum est actu diaphanum ab igne, aut huiusmodi quale quod sursum corpus. etenim, huic aliquid inest vnum & idem. Quid igitur diaphanum, & quod lumen, dictum est quia neq; ignis neque omnino corpus, neq; defluxus corporis vllius (esset enim utiq;, aliquod corpus, & sic) sed ignis aut huiusmodi alicuius præsentia in diaphano. neq; enim possibile est. duo corpora in eodẽ simul esse.

¶ Quod dicit, tale est. Forma constituens diaphanũ actu est lumen, quod sanè non superficie tenus tingit diaphanũ, ut color superficie extimã tingit, aut sicut figillum & cælatura anuli, ceras format, sed profundũ diaphani penetrat lumen: diaphanum autem est in potentia tenebra ipsa, aut aër tenebrosus. Quapropter Aristotelica similitudo lumẽ esse in star coloris, & est lumen ut color diaphani, hoc solo nomine integra est, ut color est forma colorati, ita & lumẽ perspicui. Est autem diaphanum in actu aut a lumine cælesti, aut lumine ignis aut lucernæ: etenim lucis claritas quædam cõmunis qualitas est & supremo corpori, & rebus istis caducis, quæ apud nos lucet. Et similis contetio priori, si vna est claritas seu lux, quæ cælestis est, & quæ fluxibilibus corporũ. & simile habet responsum prior. ¶ Plato autẽ in dialogo. 7. de iusto triplex distinxit lumen. Alterum visibile, aliud autem intellectus, postremum supra intellectum, quod est diuinum: & visibile lumen coloribus videndis esse medium dixit utiq; docens nisi sit medium luce superinfusum visioẽ fraudandũ sensum. *Quid igitur diaphanũ & quid lumen.* Epilogo superiorum vtens nova adijcit lumen non esse ignẽ, neq; esse corpus, neq; corporis defluxionẽ: credebãt enim veteres lumen esse ramenta quædam ignis

Triples lumen apud Platonem.

per aërem diffusa. Iamblicus Platonicus in Commentario in Timæum lumen secundum Platoniam philosophiã definiit esse igneam formã. Proculi item fertur sententia lumen esse quoddam diuinum per aëris minutulas particulas diuisum: & si non omnes, qui nomine Platonico censentur, consensionem præstent in rẽ hanc. Quod verò lumen non sit corpus primò colligit Aristot. esset enim penetratio corporum: lumẽ enim penetrat aërem, & aquam & 4. phys. liber impossibile demonstrat duo corporea esse simul. Refugiet aliquis argumen. Arist. dicens, non protinus illud esse necessariũ, quod Aristot. collegit: lumen etenim se insinuat aëri ipsum diuidendo & secãdo in minimas particulas. At cauillus hic non infringet Arist. rationem: nam si totum aërem non penetrat, sed vbi lux est, inibi non est aër: & vbi aër, inibi lux non est: non ergo aër totus luceret. Cernimus autem totũ illuminatum & æqualiter secundum partes suas.

Tex. 70.

¶ Videtur autem lumen, contrarium esse tenebris. Sunt autem tenebræ, priuatio huiusmodi habitus ad diaphano. Quare palam, quod & huius præsentia, lumen est. Et non rectè Empedocles, aut si quis alius sic dixit, quod feratur lumen & extendatur inter terram & continens, nos autem lateat. hoc enim est, & præter eam quæ in ratione veritatem, & præter ea quæ videtur. in paruo enim spatio lateret nos: ab oriente autem in occidentis latere, magna quidem multum postulatio est.

¶ Secundò colligit lumen non esse corpus: tenebræ sunt priuatio lucis, igitur lux nõ est corpus. Siquidẽ quæ priuatiuè opposita sũt, illa sunt habitus & priuatio. Est igitur lux habitus & forma quædam: forma verò est incorporea: lux igitur est incorporea: cuius absentia in diaphano est tenebra. D. Tho. nõ scdm hoc argumen-

tum

Lumen nõ est corpus.

tum duxit, sed primi probationẽ. Assumpserat enim Aristot. lumen & diaphanũ esse simul: inde subsumens si corpus est lumẽ, duo iã corpora sunt simul. Assumptam probat, in hunc modum. Lumẽ, & tenebra, sunt contraria: hæc cõtrarietas, est solũ habitus & priuatiõis, priuatiõis & habitus & in vniuersum cõtraria sunt nata esse circa idem subiectũ: tenebra est in aëre, & lux in aëre: sunt ergo simul, & aër, & lux, id quod erat colligendum. Et præter hæc alias attexere rationes, nõ admodum difficile, quibus rursus cõficiatur lucem non esse corpus. Etenim si corpus est nõ mixtũ, esto simplex: at corpus simplex habet vnum motũ simplicem, qui vel circuli motus, aut rectus est: si rectũ motum habet lux, quis erit aut sursum, aut deorsum? Verũ cernimus sine differentia lucem supremam infima illustrare, & quæ inferna est superiora ocissimo motu. Sin verò circularis motus, ut ergo secundũ rectum etiam diffundi sæpe cernim? & ad angulos rectos cadẽtem lucẽ perspectiui tradit? Præter hæc si corpus est, cur ergo aër & aqua lucis infusione non densatur? Quin contra aër dum illustrior subtilior est, & aqua itidem. Cum verò aliud quamlibet subtile corpus admiscetur perspicuo, inspissatur: ut quando nebula: aut fumi sparguntur in aëre. Adde, si corpus lumen est: ventus igitur flãs, ut nubes agitat agitabit & turbabit lumen. Id quod nõ videmus: nam etiam si ventus aërem agitet vehementissimè, lumen immotum est. Quod si dixerit motu uetur quoq; lumen cum aëre, & propria sede deturbatur, sed nouum succedens lumẽ insensibiliter primũ residere quietum credimus. Sed si primum lumen in alia dimoueretur, illa ad quæ accesserit faceret illustriora suo accessu (quia lumẽ adiectum luminis incrementa luminis donat) id quod non cernimus. ¶ Postremò si corpus est, ut ocysimo motu in instanti totum implet orbem? Cælum enim quod est corporum nobilissimum in instanti suum nõ potest absolueret motum. Quid quod neq; lumen hoc præstare poterit? Refugiebat tamen hoc argumẽtum Empedocles, ut iam dicit Aristot. *Et nõ rectè Empedocles aut si quis alius.* Id est, posset quis dicere lumẽ corporeum esse: attamen etiã

si moueatur tẽporis mora, per terram & continens, id est, aërem latet tamen nos hic morosus motus. In quẽ agens Aristot. obijcit in modico spacio fortassis nos lateret lucis temporaneus motus: qui & si morulam haberet in se diffundendo, tamen breuissimum spacium per quod luminis agitur diffusio cælaret morulã illam. At verò in tanta vastitate spacij, ut est ab ortu, in occasum vsq;, mora nõ potest latere, sed si tempus infunderet in sua diffusionem discerni posset. At verò cernimus simulatq; sol orizontis attigerit nostri punctum, totum orbem implere lumine sine temporis interuallo & lucerna simulatq; ingressa aut inducta est domum: ita cito & partes distantes domus ut sibi proximus, illustrat, Empedoclis igitur placitum motum successiuum cõcedens luminis, & aduersatur rationi experimentoq; non consentit. ¶ Rationes autem Aristot. tradidit iam quibus ductus dixit lucem non esse corpus, & experientia est quæ illata est. Quod verò hic non solum sugillat Empedoclem, sed ait & si quis alius, dixit. Putat philoponus Aristot. Platonem notauisse, qui lumẽ in Timæo corpus videtur astruxisse. ¶ Sũt autem quædam, quæ videntur Aristot. sententiam de falso redarguere. ¶ Primum si lumen subito funditur, esset ergo virtutis infinitæ: quia si aliquanto tempore producatur operatio, est aliquanta virtus producens: ergo si in minori tempore maior, & in momento erit infinita, quæ est vulgata supputatio philosophorum. ¶ Dein de lumen multiplicatur per solis motũ, motus autem est successiuus atq; morosus. Adde vmbra successiua corum pi mora ut cernimus paulatim declinantes vmbra: ergo & lux, quæ est illi contraria paulatim generabitur. contrariorum enim eadem ratio est. Item secundũ rarefactionem aëris & luminis maior est infusio: rarefactio autẽ illa paulatina est, ergo quod prius, colligas. Et demum erecto paxillo ad solis radium, & in orologio successum vmbre experimento quotidiano experimur: ergo lux habet infusiois suæ successioem.

Obijcit in Aristotele.

¶ Secundum quosdam lumen distinguitur aut diffunditur secundum longitudinem. aut secundum latitudinem: hæc enim

est gemina luminis confusio. Secundum longitudinē intelligunt lumen descen- dens, secundum directū à centro luminosi corporis, in partem sibi oppositam, vt

sol.

 solis radius in terrā vibratus: secundum latitudinē autē est secundum lineam, quā priorem protractā à centro lucētis corporis, intersecat vt figura demonstrat: sed hoc figmentum est simile Empedoclis cōmento: & ideo est refellē dum cū priori: longitudinis. n. radios sine morosis temporis lapsibus effundi cōstentur isti: non tamen secundum latum.

Lumen sine tēporis lapsu diffunditur.

At verò cum sit eadem natura lucis quā in lōgum protrahitur & quā latitudinē illustrat: aqua erit diffusionis ratio, & in temporis momēto, vel tota multiplicanda aut tēporis mora. Dicere igitur oportet secundum longum atq; latū in momēto temporis diffundi lumen: nam nulla ratio postulat hoc potius, q̄ illud: lumen enim est indiuisibile vnde in paruo loculo nō cōstringitur. Quare nihil minus se multiplicat in longum quā latū: & secundū omnē deniq; dimensionē. ¶ Argu- mento primo dico. Supputatio illa vera esset fortassis, si lumē haberet cōtrariam sibi quālitatem, vt ignis, cui calefacienti vincere contrarium aliquanto tempore est nonnullæ virtutis & in minore tempore vegetioris, & ducto calculationis filo: ergo in non tempore calefaciēs esset infinitæ efficacix: verū lumē habet tenebram solam primatiuē oppositā: ideo collectio est exilis tenebras superare citra temporis moras non est vis infinitæ: quia tenebra est priuatio: vt graue descēdens per inane, & si subito descēdat, non subinde est grauitatis infinite. Eadē causa & visus videt in instāti, & non habet vim infinitam, & id genus plura. ¶ Secūdo argumēto dicito, solis motus successiuus est, & ita lumen successiuē illustrat partes orbis: prius. n. illustrantur partes terræ, quæ ortum spectāt quā quæ occasum: & dies orientis regiones incolētib; prius lucet quā nobis, vt astrorum obseruationes docēt. Et facula accēsa si illam moueris sensim partes has itineris aut domus radijs suis illuminat, & quas lucis beneficio priuabat accedens illustrat. Hæc verò non conficiunt lumi-

1. Argum.

2. Argum.

nis effusionem esse morosam, nisi per accidens: namq; lumen in puncto tēporis totum quod potest illustrat, vt lux solis hemispherium totum, id est, cæli mediū simulatq; orizonta nostrū tetigerit, nostrū totum cælum illuminat, secundum omnes partes. At verò, terra ppter tumores suos non tota simul afficitur luminis splendoribus: quæ tamē tota infuso desuper lumine claresceret, si planissima esset & non tumoribus prærupta. Quæ ratione impedimēto hoc poscente lumē successiuus illam infundit horis: hoc autem per accidens est. At verò Aristo, sermo est per se intelligendus. Facula autē totum quod valet illuminat subito. Sed quia non est copiosa lucis, paulatim defertur, vt illuminet quæ nō illuminabat. Quod verò aër rarescēs illuminatur morosē, hoc itidem per accidens est. Aut secundò dicamus lumen nō esse considerādum, vt corpus, quod idem manens loca diuersa variat: impossibile enim esse hoc supra ostendimus. Cum. n. sit accidens, nō potest idem numero, digredi de subiecto in subiectū: ideo idem manēs non se multiplicat in partem hanc, & deinde illam, sicut neq; imago in speculo vna multiplicatur: sed dimoto sole ab hoc loco, lumen primū desinit esse: & quia nil corrumpitur, si accidens est, nisi ad defectum subiecti, aut potentia contrarij, aut absentia conseruantis lumen primò infusum desinit esse ad absentiam solis ab hoc puncto: vnde lumē infundebatur. Verbi gratia, a. & quanquam non absit simpliciter tantisper dum hemispherium girat: tamen girando cælum pūta cæli irrequieto cursu mutat, ideoq; cōtinuē nouum & nouum punctum cæli assequitur sol. Quare continuò nouū, & nouum lumen variat. Et non sequitur multitudo infinitorum luminum: quia priora discedunt ad absentiam solis, ab hoc puncto. Feruor autem luminis in meridie, & micantia vehemens non est, quia lumina priora manent: sed quod lumen in meridie funditur, aut vibratur scdm angulos rectiores & ppediculo radio sunt viciniores. In oriēte autē & occasu anguli sunt obtusiores, & obliquiores: quæ ratioe nō tam micant: quia radius quo rectior est, eò vehementioris operationis. Et iam li-

Triplex corruptio aculim.

D. Augu. de lumine.

Dofiores san et vt audien di in philofo- phia.

quet apertissimē vt lumen nō migrat de subiecto in subiectū & vt in instanti producit. Et argumentum esse infirmum. Sol morosam habet circūagationē, ergo lumen morosam infusionem. Solutio nī autem huic obloquūtur multi, quib; allubescere non potest in quouis pūto cæli nouum lumen à sole effundi priori dilapso. Et eget res hæc amplissima disputatione: conuoluit enim secum intentionem formarum, quā valere modo iubemus. Qui ergo huic solutioni cōsentire nō potest, aliā sequatur, quā diximus solutionem: modò fixū apud se habeat lumen non esse quod mouetur à loco in locum, vt neq; species mouentur, sed sol est, qui mutat locum aut cælū rectius solem circūferens. Et fortassis cū egerimus de modo, quo in medio species sunt, nō nihil de hac re attingemus. D. autē August. lib. 4. super Genesim ad literā cap. postremo, pcul abest à peripatetica philosophia, quam de luminis natura Arist. hætenus instillauit, lucem enim corpus credit, quātum illius verba præferunt loco citato, & 12. super Genesim cap. 16. philosophatur enim lucē emicātem ab oculis proprio motu terrarū & oceani interualla pertransire, vt visibilia longissime sita in breuissima mora visib; nostris nuntiet: imò lucem quā dixit se mouere, etiam subito mobilem putat, & prius & posterius habere non tēpore, sed natura. Nam prius terram peruadit, quā maria cōtingat. Quod si lux mouetur lationis motu, corpus est: omne enim quod talē assequitur motum, corpus est. Quod vnū alienum est ab hac Arist. philosophia, vt & alterum. s. lucem moueri in instanti. At D. Augu. Platonizat hic vt sæpe alibi: prisca enim illi doctores. vt Augustinus, Basilii, Gregorius, Nazianzenus, Gregorius Nissenus dogmatis Platonici studiosi fuerunt magis, quā peripatetici. Nos verò in hac re Aristotelicam potius amamus doctrinā: quæ legitimo argumentorum pōdere Empedoclem lucē corpoream credētem suppressit. Neq; in dogmatibus physicis sanctorum autoritas tanta est, quāta diuellere nos possit à peripateticis traditionibus: nisi sociam habuisset ecclesiæ autoritatem, quæ omnem humani ingenij altitudinē super-

rat. Ecclesiastica autem traditio de lucis natura hætenus nihil finiuit. Porro, vt Augustino suus seruetur honor, aduertēdū est ipso autore libro retracta. secundo cap. 24. quæ ipse libris quos collegit de genesi ad literam, non vt firmas traditiones esse recipienda, sed differendi potius, quam tradendi modo, illa elaborata esse. Et sic obiectio cessat. Colligas iam per hæc lumen non esse ignē, neq; defluxus ab igne, aut sole, vt Empedocles & Plato philosophantur minutulas particulas ab igne aut sole decissas, & per aërē sparsas lumē esse. Diuersum satis priores euicerunt rationes. Contextus autē huius tex. 70 hic est. Videtur lumen esse contrarium tenebris: nō tamen sunt proprie contraria, sed priuatiuē opposita: & absentia luminis, est tenebra: præsentia verò lumen est, id est, lux est quidam habitus, seu forma: & huius habitus præsentia est lumen, id est, illuminat. Et falsus Empedocles qui credidit lumen moras ducere, quādo se infundit terræ vel aëri, quem per continēs hic subaudi. Hoc enim contra rationem est & aduersatur experimentis.

Contextus li tra.

¶ Est aut coloris quidē susceptiuū, Tex. 71. quod sine colore, soni aut, qd sine sono. Sine colore autē, diaphanū, & inuisibile, aut quod vix videtur. quale videtur, quod tenebrosum est. huiusmodi aut, diaphanū quidem est, sed nō cū est actu diaphanum, sed cum potētia. eadē enim natura, quandoq; quidē tenebræ, quandoq; autem lumen est. ¶ Quod dicit tale est. Susceptiuum coloris, & luminis & demū formarū sensibilib; necessariò est exutum ab illis formis, & nullam sibi secundum naturā contrahit. Id quod Plato itidem elegāter docuit materiam primam, quæ est gremiū omniū formarum, omnibus vt careat formis natura sua esse necesse: vt sit formis excipiendis aptum conceptaculum sine offensione contrariæ naturæ preparatū: Exemplo hoc ostēdens in vnguētorum suauiter olentium vasculis nullam affe-

ctionē

tionem alterius retinere odoris oportet vt unguenta, quæ conduntur proprios odores bene feruent. & qui effingit aut cęlat materiã suscipit nudã ligni aut metalli, cui imprimat formas. Hoc itidẽ modo mediũ diaphanũ suapte natura tenebrosum est, & luminis expers, vt lumen excipiat, & itidẽ sine colore est, vt species colorũ omniũ gratãter suscipiat. Idẽ de sonis & alijs dicitio sensilibus. Est enim mediũ, vt materia suscipiens, & subigẽda colorib⁹, atq; luci: eò itis natura sua vacat, vt de materia prima & de alijs susceptiuis Plato dixerat: & est locus in Timæo. Sine colore autem subdit Arist. est diaphanum, & vix visibile: solum enim videtur per accidẽs, quia tenebra per negationem lucis sentitur, vt silẽtium per negationẽ vocis, aut soni. Aliquis oblitet in Aristotelem mediũ iam lumine perfusum nouo suffunditur lumine. Magna enim turba philosophorum credit lumen semel receptũ in aẽrem tantisper seruari, dum sol præsens est hemispherio. Est ergo adiectio luminis alterius luminis. & ita credunt intensionem formarũ noua accessione formæ antiquiori fieri. Et si ita est, vt ergo susceptiũ lucis est nudum à forma quæ recipiẽda venit?

Obiectio hæc impensẽ fauet ijs, qui lumen semper nouũ asserunt infundi à lucente corpore, priore abolito. Ne tamen rem istam sententiã Burlei intricẽmus, dicamus mediũ diaphanum secundũ naturam suam, nõ esse alicuius luminis, sed deforis gaudere lucis participatione. Et hic sensus est Arist. Illuminatum igitur mediũ nouo potitur lumine, sed nullũ sibi vt vernaculum vendicat, sed mēdicatõ accipit à lucente corpore. Idcirco capere põt omnia lumina aduentitia. Aut facilius euades tendiculum argumenti, si vnum dixeris lumen solum esse, quod sol die vno infundit in locũ vnũ. Et hoc augetur nõ productione noui luminis, sed maiori radicatione in diaphanum.

Huiusmodi autem diaphanum quidem est. Tenebrosa, diaphana sunt actu cum actu sunt luce imbuta, sed à luce vacantia sunt diaphana potẽtia, non actu: quare idem est diaphanum prius in potentia, quãdo tenebris est offusum, & quando lumine colores trajcere potest. Hæc enim est ratio

diaphani, habere vim traiectionis colorum, quando tenebrosus est hoc potentia habet, sed quãdo iam illustre, actu, quã aër est eiusdem naturæ & sine luce & cũ luce. Si autem lux esset forma substantialis (vt quidam conantur asserere) non esset aër eiusdẽ naturæ illustris & tenebrosus. Nam aër tenebrosus esset corruptus aër, qui non esset idẽ cum aëre non corrupto. Quare Arist. hoc explodens ait esse eiusdem naturæ aërem tenebrosus & illuminatum.

¶ Non omnia autẽ, visibilia in lumine sunt, sed solũ vnius cuiusq; proprius color. quãdam enim in lumine quidem non videntur, in tenebris autem faciunt sensum. vt quæ ignea videtur & lucentia. in-nominata autẽ sunt hæc, vno nomine, vt fungus, cornu, capita pisciũ & squammæ & oculi. sed nullius horum, videtur proprius color. Propter quam autem causam hæc videntur, alia ratio.

¶ Differentiam visibilium ab alijs visibilibus hic Arist. docet. Quãdam (ait) sunt visibilia in lumine, (subaudi extrinseco) vt colores, qui semper aduentitio lumine habent opus, vt sensum excitet. Alia sunt visibilia, quæ lumine non alieno videtur, vt fungus, cornu, & c. quæ cõmemorata. Huius autem causam supprimit. Et hæc vniuersa dicuntur noctiluca, quæ noctu lucent & non interdiu: quia vermiculi illi lucentes nõ proprio nomine dicuntur noctiluca, sed nomine generali. Et aduertendum est in isto genere visibilium, quãdam sunt corrupta, vt putrida quercus, & spondiles quorundam animalium. Et in sepulchris mortuorum quãdoq; flammæ accensas experti sunt homines. Et horum causa est: nam per putrefactionem humidum extractum est in superficiem corrupti corporis, in quo humido seruatur retentus ignis debilis; & hic ignis inibi retentus est qui noctu micat, etiam si magis albescat: quia ille ignis collapsam fere vim habet adeoque paruum

Definitio diaphani actus.

Text. 7.

Pisillum ferentia.

Causa quãdam per se videtur.

Oportuna dubitatio.

paruum fulgorem emicat, vt carbones igniti ad solem admoti albicant: debiliior enim sit ignis radiorum solis collatione. Quare quercus putrida, & alia quæ noctu lucent, huiusmodi magis candicant noctu, quam intẽsum referant fulgorem. Alia verò noctu lucent in proprio lumine quæ viuẽtia non corrupta sunt, vt vermiculi quos diximus cicindelas, quarũ meminit Plinius natura. histo. lib. 18. ca. 26. quas Græci lapiridas, rustici verò stellantas volatus: extant verò maturato ordeo, & quãdo extiterint panici & millij fatio est, vt ipse inquit. Istæ fulgentiores sunt, quibus cum sanguis non, sit partes igneæ congregantur in locũ digestionis, & sit repercussio spirituum ad succinctorium, seu diaphragma, ideo fulgēt. Hæc igitur noctu sunt visibilia vt lucida, interdium vt colorata. & sic vna res est sub gemino genere visibilium. Stellæ autem non videtur, nisi noctu, & si erraticæ nõnunquam videantur interdium. vt luna, heperus, & Venus aliquãdo, etiam sole præsentem visibus se offert nostris, quãdo ipsa declinans oppositũ suæ tenet augis satis tunc radiante sole visibilis: quia nobis est prior. Ignis rursus, & videtur & sub lumine solis, & sub tenebris, nisi quod lucente sole videtur magis, vt coloratus, quam vt lucidus. Cælum autem & videtur noctu, & interdium, quippe quã nunquam non illuminatur à sole, etiam si densas aër & oppãsas habeat tenebras: nanq; astrolgis conus vmbre terræ non producitur, nisi in cælum vsque lunæ: & ipsa tenet epicycli augem, terræ vmbra lunam vix tangit. Quare cælum relatum in conum terrenæ vmbre maximo intervallo totam illam excedit vmbra: propter hæc totum cælum semper visibile apparet, modica illa parte obũbrata sensibile momẽtum non habens. Ait aliquis, vt ergo quãdam noctu videntur, quãdo visus non potest, colores & visibilia sentire alia, nisi per diaphanum actu vt Aristoteles ait. Responso parata est quæ noctu lucent ipsa reddunt actu diaphanum quantum sibi sufficit: nam si diaphanum maiore luce esset perfusum, illa nõ viderẽtur lucere: maior enim lux minorẽ vinceret, vt lux solis lucem stellarũ superans. Quid quod tradẽtib⁹ perspe-

Cur cicindelle noctu micent.

ctiuis nullum est corpus perfecte vmbrosus, sed semp sub tenebris lux debiliior est latens, quæ sufficit vt diaphanum fit actu diaphanũ ea luce quæ hæc noctu lucentia satis sit reddere visibilia. Colores autem vt videantur egent maiori lumine: quia non sunt lux, ideo nisi forte sit aërem illustrans luminosum, non videntur. Themistius hoc loco cap. 24. indicat Sofigenem Alexandri præceptorem. 3. volumine de visu, qui rationẽ (quæ Themistio pbatur) afferebat, quare hæc noctu luceat: & erat hæc, nam huiusmodi cæli naturam participant, eõq; lucent: interdiumq; nõ micant, quod luce maiori superantur. Sofigenem autem quispiam reijceret, alioqui si quo cælestem naturam participant, hæc flãmulentã, quæ noctu videntur, visibilia sunt, lucentq; noctu, cælum ergo totum luceret, quod falsum esse ad sensum patet. Solum enim quãdam partes eius lucent vt stellæ. Sofigenes verò non aliud forsità sapuit: fat enim sibi si cælum luceat partibus suis. Nos verò aliam reddidimus causam: quippe Arist. illam suppressit. Porro literam Aristotelis celeri calamo cõtexere libet. Nõ omnia ait visibilia, & c. id est, visibilia quãdam videntur in lumine extraneo, vt colores, qui orbatu natiua luce, peregrinã petunt: alia verò non egēt peregrina luce: sed propria gaudent, vt ignea, quæ faciunt in medijs tenebris sensum, id est, intensionem. Hæc proprio nomine carent sed ignea dicuntur. Sunt hæc vt fungus, & alia quæ hic Aristoteles commemorat & Plinius naturalis histo. libro. 9. ca. 27. piscem lucernam nomine dixit quendam ab operatiõe lucendi nominatum, qui quietis noctibus lingua ignea exorta luceat. Horum autem nocte lucentiũ proprius color non videtur, nisi sub luce aliena solis aut aliorum.

Sofigenes à noctu lucentibus.

Piscis lucerna.

¶ Nunc autem in tantum manifestum est, quod id quidem quod in homine videtur, color est. Vnde non videtur sine lumine. Hoc enim erat ipsi colori, esse, motiuum esse, secundum actum diaphani. actus autem diaphani, lumen est. Signũ autem

Text. 73.

autem huius, manifestum. si quis enim ponat id quod habet colore super ipsum visum, non videbit. sed color quid em mouet diaphanum, puta aere: ab hoc autem continuo existente, mouetur sensoriū.

Tex. 74. **N**ō enim bene hoc dicit Democritus, opinatus si fieret vacuum quod medium est, perspicui utique exquisite, etiam si formica in caelo esset. hoc enim, impossibile est. patiente enim aliquid sensitivo, fit ipsum videre. ab ipso igitur qui videtur, colore, impossibile est. relinquitur autem, quod a medio. Quare necesse est, aliquid esse medium. Vacuo autem facto, nedum exquisite, sed omnino nihil videbit. Propter quā igitur causam, colore necesse est in lumine videri, dictū est.

Color mouet Diaphanum **R**esumit quae tradiderat coloris esse naturam mouere actu diaphanum: color. n. sine lumine aduentitio videri nō potest: mouere autem hoc loco perficere est, & esse motium est esse perfectium. Nam medium actu illuminatum est in potentia, ut suscipiat colores: quibus exceptis perficitur. Et hoc est mouere mediū Aristoteli, autore Philopono. Et Simplicius adnotat colorem, non quā color est, sed qua visibilis est mouere diaphanū: nam sub tenebris est sanē color & non mouet diaphanum, quem sequutus est Commentator. *Signum autē huius manifestum.* Probat quod dixerat argumento a signo. Dixerat colorem mouere diaphanū: signum autē huius est, quod si coloratum admoveatur visui & illi imponatur, non videtur nisi interuallo aliquo visile a visu distet: est ergo necessarium mediū diaphanū, inter visibile, & visum. atq; hinc manifesta est reprehensio Democriti: qui si vacuū tradidit, esset inter nos & caelum multa liceret videre, quā mō non licet aere atq; igne intermedijs, visum obturbanti

bus. Atq; cū visio sit quaedā passio, visus necessariō patitur ab ipso colore: sed hic cū semper distet a sensu aliquod intercedere est necesse, per quod color agat in sensum: & hoc est ipsum diaphanū: agēs. n. & patiens oportet esse simul physicorū. 7. text. 10. Quare color mouebit diaphanū: & hoc visum, & ita absoluetur sensio quia diaphanū est simul cum visu & cū obiecto. Et hoc est, quod lineis istis contexit argumentum Aristotelis aduersus Democritum, si vacuum esset totum a nostris visibus in culmina vsq; caeli, nihil spectari non solum non exquisite, id est, acutē & perfectē imō nullatenus quidquam esset visibile, neq; formicam possemus suspicere: imō neq; ipsas caelestes sphaeras. Quandoquidem, ut operatio naturae vacuum abhorret, & caelum si vacuum esset medium, actionem luminis & influentiae suspenderet: sic & actiones sensilium suspenderentur: quia medium aërem desiderarent, per quod species visibiles diffunderent. Et peripatetica probatio summatim haec est. Patiente aliquid ipso sensitivo fit ipsum videre, id est, visio necessario fit per sensus passionē, ut supra exposuimus. *Ab ipso autem qui videtur.* Id est, visibili colore, *Impossibile est,* quippe color distans est a visu, & agens, & patiens simul esse necessariō septimi libri physici traditio docuit tex. 10. Quare visus, si patitur erit a medio. Aduerte solerter verborum intelligentiam, ne fallaris. Non negat Aristoteli sensum non pati ab obiecto, ut sermonis cortex ostēdit: hoc enim est falsum: nam sensus est potentia in obiectum, ut ab hoc concipiat sensationem: & manifesta sunt indicula nos pati ab obiectis, ut candidum infirmat visum, nigrum roborat. Intellige igitur non immediate sensum pati a sensili sed intercedēte, medio. **E**st autem non leuis disputatio in Aristotelem: nam saepe contingit sensio sine interiecto medio, lumē enim est visibile, & aër est visibilis lumine sibi iniecto: & haec cōtingua sunt visui: & diuulsi a magna luce oculis compressis splendore videmus, qui sanē intra oculos est. Et varios itē colores (ut Aristoteli ait de sensu & sensili) oculus clausus a magnaq; luce quae spectabat semotus videt. **R**ursum suffusiones, quas vocat medici oculorū, quae

Citra mediū interuallum non fit visio.

Disputat si medium sensio sit necessarium.

De detrimento & humore visus oculi.

videtur & sunt intra oculū, & non extra. & Commentator in principio de sensu, & sensili ait tactum & gustum nō egere medio: ergo sensile supra sensorium causat sensationem in istis sensibus ergo & in alijs. In gratiā huius generis argumentorū pauca ex multis quae perspectiui & anatomistae de substantia oculi tradiderunt huc vocare libet. Tunicae igitur quaedam & humores substantiam oculi constituunt, & tunicarū primā coniunctiuam vocat, quae ex pericranio cerebri ducit originē: ab alijs verō autoribus haec adnata vocatur tunica ista, quod alijs, quae oculum constituunt tunicis, extrinsecus adnascatur, Graeca admonente voce *περιπερικλως* Id est, adnata. secūda autem tunica cornea: quod cornibus extenuatis admodū fit persimilis: quae splendida est, alba & dura & humoris cristallini in opportunissimum propugnaculū Graecē *κρυσταλλίνης* Id est, cornea. Haec tenuissima est regione media, ut splendores transmittat. At Plinius natura histo. lib. 11. cap. 37. oculi compositionem mirabilem tradens, mediam (ait) oculorum partem cornea fenestruit pupilla: pupillam oculorum corneam dicens, quam oculorum fenestram dixit. Caeterum nos pupillam non membranam credimus corneam, sed humorē putamus cum Aristoteli. qui lib. 1. de histo. animalium. cap. 9. inquit, humor interior quo videmus pupilla est, quod eam ambit nigrū dicitur: quod postremo nigrū circumdat candidum, siue albugo haec ipse. Per oculi nigrum vucā subindicās membranā. Membranarum munus credidit Plinius loco indicato, ut obstant caloribus, & frigidibus: vnde illas in extremo naturae ordine positas in oculis: rursusq; calosas, ut oculis esset defensio a frigidis & calidis occurrentibus. Quis tamen harum membranarum vsus, satis abūdeq; deprospimus: & iam quae restat membranā, proprias demonstrabunt utilitates. Tertia vucā vocatur: quae accinova nigrā colore & figura similis est. Haec prohibet ne cornea humori cristallino incidat. Haec suo nigrore, cōgregat & alit species visiles. Haec tunica ad pupillam perforata est, haec vucosa est, ut corneam nutriat, mollis est atq; humida, ne cōtactu suo humorem cristallinum

turbet. Est autē perforata, ut splendores transmittat. Et qua foramen est, nulla est media tunica inter cristallinum & corneā. Quarta aranea est, quae araneorum telis tenuior est. Haec innata est humori cristallino, & ipsum humorem vestit, & si non taliter, ut quibusdam placuit: sed hoc anathomia est. Tunica quinta retiformis appellatur, quae reti sit similis, quae a neruo optico originem ducit. Haec humorem vitreum ambit, & nutrit: haec tota arterijs & venis referta est: ut vitreo humori alimentum aduehat. **Q**ui oculum vestiunt quatuor tunicis solum, haec vltimam non tunicam, sed humorem volunt: quippe neq; colore, neq; substantia, tunica videtur: sed refert philosophorū nihil, quinque tunicas aut quatuor instituerent. Sunt autem humores tres. Primus aqueus, qui albo oui similis, vnde & albugineus dictus est. Hic inter cristallinum & vucam, quam Graeci *παροειδή* dicunt & corneam, continetur. Vfus huius est, ne humor cristallinus & portio vucae interna exsiccet. Hic humor tenuis est, & aqueus ab aquae similitudine vocatur. Secundus humor glacialis, seu cristallinus, quod cristallo ac glaciei similis sit, albus, clarus, splendens, mediocriter durus, non exacte sphaericus. Ante vitreū hic est: in medio. n. vtriusq; humoris collocatur. Tertius est vitreus, quod vitro fuso similis sit, & in retiformis cōcavitate continetur. Horum humorum prior Aristoteli locus meminit: duorum tamen solum interni humoris, & albuginei quis autē ille interior, an vitreus an cristallinus non docuit. **P**raeter haec & septē circulos in loco, vbi albu nigrū coniungitur cohaerētes sibi signant anatomici, quem locum iridem appellat. **Q**ui volet sectiones oculorū legat: huic enim negotio nostro non seruiunt. **C**lam sit haec conclusio, Visus cernere potest, quae sunt intra substantiam oculi. Haec probatur argumentis iam factis: suffusiones enim videntur ab infirmis oculis, micantesq; scintillae videntur ab oculis percussis. Splendor rursus a nimia impressione solis derelictus, coloresq; varij intra oculos lucis cōmixtione, & opaci saepe videntur oculis abstractis a vehemēti luce solis & innumera id genus.

Quibusdam 4. tunica videntur.

Tres oculi humores.

Secunda

Secunda conclusio. ¶ Secunda conclusio est: hęc videntur per medium diaphanum. Hęc probatur: nā huiusmodi apparitiones fiunt, quia humores peregrini incumbunt alicui istarū tunicarū, id est, vne aut alteri, per quā in araneam transmittitur similitudo. In aranea. n. refertur idolū rerū sensibiliū. Atqui iā mediū est, quia vna distat ab humore cristallino, & vitreo, quę sunt sensoria propria visus, & inibi cōdita est vis visiva. ¶ Tertia conclusio fit, Supra humorem cristallinum si quid infederit, non sentitur, & fortassis idem dicendum est, si in retiformi incumbat humor, nō sentitur per visum: quia hęc admodum innata sunt, & propriissima visui. Et sic verū est sensibile supra proprium & intimum sensorium nō videri: quia cętera, quę. s. de substantia oculi sunt nō sunt sensoria, sed opercula & naturę integumenta sensoriorū. Quāobrem si exactū amas sermonem, in oculis est visus sensorium, & in auribus auditus, &c. tamen hęc non sunt sensoria, vt locus Aristot. indicatus admonuit, & vtiq; si autoritati argumentum accedere desideras, quod ratiois sit hoc est, nam manente sensorio vis sensitiva viget semp: at verò sepe oculis superstitibus, & auribus vis sensorię detrimēta sustinemus: non ergo hęc sensoria sunt, etiam si Scotus in. 4. Senten. volu. dist. 23. q. vnica oculos pronuntiet visus sensoria, & aures auditus, & id gen°. Sed agenti rem theologā donanda venia.

Tertia conclusio. ¶ Tertia conclusio fit, supra humorem cristallinum si quid infederit, non sentitur, & fortassis idem dicendum est, si in retiformi incumbat humor, nō sentitur per visum: quia hęc admodum innata sunt, & propriissima visui. Et sic verū est sensibile supra proprium & intimum sensorium nō videri: quia cętera, quę. s. de substantia oculi sunt nō sunt sensoria, sed opercula & naturę integumenta sensoriorū. Quāobrem si exactū amas sermonem, in oculis est visus sensorium, & in auribus auditus, &c. tamen hęc non sunt sensoria, vt locus Aristot. indicatus admonuit, & vtiq; si autoritati argumentum accedere desideras, quod ratiois sit hoc est, nam manente sensorio vis sensitiva viget semp: at verò sepe oculis superstitibus, & auribus vis sensorię detrimēta sustinemus: non ergo hęc sensoria sunt, etiam si Scotus in. 4. Senten. volu. dist. 23. q. vnica oculos pronuntiet visus sensoria, & aures auditus, & id gen°. Sed agenti rem theologā donanda venia.

Sensus peripatetici verbi sensibile supra sensorium non sentitur. ¶ Postrema fit conclusio: hęc autem quę intra oculum spectātur, adhuc egent lumine, & medio extrinseco: etenim & si cōpressis oculis, colores quidam, vt punicus & purpureus videantur, hęc nō viderentur, nisi prius oculus affectus esset luce vel colore extrario, & varietas illa colorum est ex commixtione lucis cum humoribus, aut tunicę oculis, vt colores pavonis varij referūtur, ex varia cōmixtione. Et qui obtutū intētum & defixum in virentia habuit abstract°, (maximē si pupilla est admodū humens) ab obiecto vniuersa tinēta virore credit. Per hęc argumenta obiecta legitimam, quam desiderabant, solutionem assequuntur: nam verbum Commentatoris hac est audientium censura: tactum, & gustum, nō habere mediū extrariū, quippe medio intra-

Postrema conclusio. ¶ Postrema fit conclusio: hęc autem quę intra oculum spectātur, adhuc egent lumine, & medio extrinseco: etenim & si cōpressis oculis, colores quidam, vt punicus & purpureus videantur, hęc nō viderentur, nisi prius oculus affectus esset luce vel colore extrario, & varietas illa colorum est ex commixtione lucis cum humoribus, aut tunicę oculis, vt colores pavonis varij referūtur, ex varia cōmixtione. Et qui obtutū intētum & defixum in virentia habuit abstract°, (maximē si pupilla est admodū humens) ab obiecto vniuersa tinēta virore credit. Per hęc argumenta obiecta legitimam, quam desiderabant, solutionem assequuntur: nam verbum Commentatoris hac est audientium censura: tactum, & gustum, nō habere mediū extrariū, quippe medio intra-

neo vtuntur vt locus proprius ostendet.

¶ Ignis autem, in vtrisque videtur, & in tenebris & in lumine. & hoc, ex necessitate. diaphanum enim, ab hoc diaphanum fit. Eadem autem ratio est, & de sono & odore. nihil enim ipsorum, tangens sensorium, facit sensum. sed ab odore quidem & sono, medium mouetur, ab hoc autē, sensorium vtrunq;. Cum autem super ipsum sensorium aliquis apposuerit olēs aut sonans, nullum sensum faciet. De tactu autem & gustu sese quidem similiter habet, nō autem videtur. propter quam autē causam, posterius erit manifestum.

¶ Ignis sub tenebris videtur: ipse enim depellit tenebras, & actu illustrat, & sub luce videtur, vt diximus. Eadē ratio est de sono, & odore, quę de visibili. Nihil enim horum tangēs sensorium facit sensum, intelligas de proprio sensorio, & nō de tegumento. Vnde & sonos quosdam murmurātes, instar bombi obstrepētes, intra aures sentimus, & intra nares odores: hęc autem non insident sensorijs, sed sensoriorum (vt ita dicam) repagulis & munimentis. Autorem huius doctrinę tibi facio Aristot. in lib. de sensu & sensato. c. 2. non enim ait in vltimo oculi aia aut animę sensoriū est, sed manifestum quod interius est: ergo sensorium in vltimo sinu oculi reconditum, non in membranis aut tunicis, sed hęc obmuniunt sensoria, sensilia igitur sunt mouētia, vt ait Auerroes: non mota. Medium autem per quod traicitur sensibile est motum a sensibili, & mouet sensum. Sensus ipse est motus non mouens, id est, sensorium nō mouet aërem, aut alia media, sed mouetur ab istis. Occinit Aristoteli aliquis, si vt iungatur sensibile cum sensu est medium necessarium, quia mouens & motū se contingere est necesse: ergo si sensibile iūgatur sensui, celebrabitur sensio nihil enim

Tex. 76. ¶ Medium autem sono quidem aer est, odori autem: innominatū est. communis enim quędam passio est in aere & aqua vt diaphanum colori, sic est habenti odorē quod in vtrisque his inest. Videntur enim & animalium aquatica, habere odoris sensum. sed homo & pedibus ambulantium quęcūque respirant, non possunt odorari nisi respirantia. Causa autem & de his, posterius dicetur.

¶ Media auditus & olfactus illius aia, esse aërem, sed olfactus medium est innominatum: est enim aliquod: quo comunicat & aër & aqua. Nam etsi animalia respirantia non odorent subtus aquas quando latuerint: tamen animalia, quę non respirant, odorant: vt pisces, qui ad odores ciborum ad superficies vndarū se agūt, Causa autē de his posterius dicitur, quādo singulorum horū sermo habebitur. In pręsentia autem res hęc nō habet plenam cōsensionem autorum. Philoponius medium cęset aërē esse auditui non aquam: nam etsi subtus aquam sonus sentiatur, ab aquaticis: nanq; sonis vehementibus exterrita in imas sese abducunt latebras, tamen in aqua sonus edidit non potest: crassitudo enim aque soni reuerberationes obtundit. Quare in auditum non transmittit. Voces autem in aere editę ab aquaticis audiuntur: quippe

non sonus in illam traicitur, sed species vocis, aut soni. Et Philopono suscripsit Commentator. commenta. huius loci. The mistius diuersum longęq; ab hoc abhorrens sentit dogma aërē & aquam media esse & soni, & odoris: non quatenus aer & aqua sunt, sed ob qualitatē istis communem, quemadmodū aër, & aqua, propter perspicuitatem comunē colores referunt visui aeris & aque: ita sunt alię qualitates innominatę per quas traicitias habent vires odorum & sonorum: & altera ipsarum, quę sonos refert, diechē appellās, id est, si personā dixeris. Quę verò odores diosimō, ac si perolatiā vocaueris, id est, vehiculariā odorū. Habes per hęc quasdam qualitates communes elementis per spicuitas cęlo & elementis, luminositas igni & cęlo personia & perolatiā aeri, & aque. Hinc vniuersaliū figmentorum amatores sibi applaudūt, vniuersalia esse in rebus: quod negociū non est huius ocij. ¶ Superest autem modo, de obiecto visus, id est, colorum, quędam differere: quibus discretis quę Aristot. dixit & nos, exposuimus, lucē quām desiderant assequuntur. Et de natura coloris Aristot. hoc tradit, esse motiū diaphani in actu. Rursum colorem esse solū visibile medio illuminato, in libro autē de sensu & sensibili colorem dixit extrematē perspicui in corpore determinato. Hinc mirabiles subortę sunt de coloris substantia pugnę & dissensiones. Quidam enim vt Albertus Magnus in libro de sensibili tractatu. 2. cap. 1. & 2. post multā disputationem, in eam tandem inclinat sententiam colorem duo habere: alterū quod eius est materia, non ex qua color cōponatur, qui qualitas simplex est, sed in qua color subsidet. Et hęc materia est perspicuitas, quę etsi vniuersis data corporib; non eodē tamen modo, quędam enim sunt maximē perspicua, quę profunditatem habent transparentē, vt aer, atq; aqua, ignis & cęlum, alia verò perspicuitatem habent in externa perficie, vt corpora dęsa & terminata, vt lapis aurum, & demum vniuersa corpora quantlibet densa. Hęc igitur est materia coloris: actus autem & forma est lumē. Itaq; lumen in perspicuo est color nisi quōd lumen receptum in perspicuo

Quid diechē & diosimō.

Dubitatio de natura coloris.

non est proprie color, sed lumē, vt lumē
aerem penetrans, & aquam. Color verò
est illuminatio illa, quę est in extrema su-
perficie, quę affecta perspicuitate, sub te-
nebris est: ergo quando lumen non est
neq; perspicuum est: quia lumen est actus
perspicui. Quare neq; tunc est color actu,
sed solum potentia: nam superficies rei
sine illustratione non est perspicua, nisi
potentia. Fauent huic placito multa. Pri-
mum definitio enarrata coloris, est vide-
licet extremitas perspicui in corpore ter-
minato: & hic definit colorem actu: igitur
ubi non est perspicuitas actu, neque
color erit. **Secundo** Pythagorica definitio
color est epiphania, id est, superna appa-
ritio, plurimū fauoris Alberto præstant:
etenim quę in profundo corporis condū-
tur, non sunt actu colores: quia actu non
illustrantur si Pythagoream definitionem
probatam habueris. **Adde** secundum
differētiā luminis, colores diuersos esse
vt in nubibus atq; mari videmus: ma-
re etenim de longē visum candidat: pro-
prioribus factis nigricat. **Colores** rursum
columbarum ex diuersitate commixtio-
nis perspicui & lucis variegantur: & in
caudis pauonum non sine magna spectā-
tium admiratione, quotidie cernitur. Et
iridis colores à lucis commixtione cum
perspicuo nubis generari philosophorū
schola nunquam non fatetur & in solis
deliquio, quę alba erant, pallent, & mu-
tant colores. Et si ad solis radios spargi-
mus aquam, in roris formam colores iri-
dis ostenduntur. Et Plato in Timæo co-
lorē flāmulam dixit, & fulgorem quen-
dam à singulis corporibus emanantem.
Et Aristot. de sensu & sensibili cap. 3. ait, q
est lumē in perspicuo: hoc albedo in cor-
pore terminato: & quod est tenebra in p-
spicuo, istud est nigrudo corporis termi-
nati. Et terio de anima tex. 18. lumen ait,
potentia existentes colores, facit actu co-
lores: lumē ergo est actus coloris: & sub-
stantia eius, seu essentia. Et huius confes-
sionis est sectator sanctus Thomas in si-
ne Commentarij huius capit. Color ait,
est quædam lux obscurata, & subdit lu-
men esse quodam modo substantiam co-
loris, innuēs essentia esse coloris & theo-
logo argumento idem non pigeat colligere.
Corpora beatorum diuino ora culo

tradente Sapiēt. 3. & Matth. 13. fulge-
bunt, vt solis globus totus fulget. At ve-
rò nisi colorem di xeris lucē, istud non
planē intelliges: nam corpora illa colo-
rē vtiq; proprium & vernaculum seruāt
viuidum tamen & purum quem habent
corpora viua, vt ergo erunt lucida cor-
pora, itēq; viuacibus coloribus affecta,
si non est ipsa lux color? Quòd verò co-
lores pristinos viuidiores tamen seruent
beata corpora, inde demonstrabis, si ad-
uertis complexionones proprias illa corpo-
ra seruatura humorum suorum. At se-
cundum complexionis temperaturam
alius atq; alius color exultat: iam verò si
lux color est nihil superat fidem corpo-
ra gloriosa luce fulgida & colore affecta
esse. Sin color non est lux, pessimē cohæ-
rebunt lux atq; color in eodem glorioso
corpore, neq; se admittent. **Sunt** autem
offensiones multæ volēti sic philosopha-
ri. Primū, lux est qualitas contrarij ex-
pers: color autem habet contrarium, vt
albedo nigredinē. **Rursum**, si nigrudo
est priuatio sola lucis, est igitur tenebra
per accidēs igitur, & non per se visibilis
est. **Adde** colorem esse quædam formā
physicam: ergo per se ex sua natura est a-
ctiua: vt cætera formæ. Color ergo, qui
in tenebris est, de se est visibilis, et si luce
non illustretur. Item si color est lux: qua-
re ergo non videtur in tenebris: vt alia
ignita & lucida, quæ habent lucem debi-
lem? Si ergo eget luce forinseca, non est
ipse lux. Neq; iuuat respondentem, si di-
xerit, est color lux debilis: ideo, vt cerna-
tur, opus est sibi lumine aduentitio: imò
quò debilis est, eò in lumine aduentitio
forti non esset visibilis, potentiore lumine
visa. **Rursum** Aristoteles dixit supra,
superficiem esse per se visilem: quia ha-
bet in se causam visibilitatis, id est, colo-
rem. Est ergo color secundum propriam
naturā visibilis, & non à luce. **Præter** hæc
essentia rei fixa est, quādiu res est: et si co-
loris essentia est lumen: hoc autem est in
continua variatione & fluxu secundum
solis motum: ergo generantur innumera-
biles albedines in minimo temporis tra-
ctu. **Rursum** ouum crudum est transpa-
rētius, quàm coctum, & plus lucis habet:
coctum autem cādidius: quando minus
lucis est, & minor perspicuitatis copia: &

offensio
Alberti.
2. offensi.
3. offensi.
4. offensi.
5. offensi.
6. offensi.

Plato de colo-
re.

7. offensi.

Definitio au-
toris.

Colores me-
tereologici.

1. sententia.

2. sententia.

& in marmore nigro est ingens perspicui-
tas, quando tersum est, tamen nulla albe-
do est, & in alijs id genus: non ergo tran-
sparentia mixta luci albedo est. **Rur-
sum** omnes colores essent. eiusdem spe-
cies: different enim solum secundum lu-
cem vberiore: vt albedo esset maioris
lucis quàm pallor, & rubor, &c. sed ma-
gis & minus lucidum non variat speciē:
& hoc genus argumenta, non est diffi-
cile aggregare. Quamobrem in huiusmo-
di dubio vnum est citra controuersiam
verum: colores, qui dicuntur metereolo-
gici, vt sunt colores nubiu, aut colores,
qui cernuntur in aqua ex immisione lu-
cis istos constare: nam variantur secun-
dum variam lucis commixtionem: iam
rubedo, iam pallor ingeneratur & refle-
xio radij & refractio diuersitatis colo-
ris causa est. Substantia igitur istorū co-
lorū lux est. Quare vt prius dicebamus,
mare procul spectatum albescit, propē
verò nigrescit: itemq; colores Iridis non
eūdem cernentibus vultum ostendunt.
Nam alius est radij situs prope & longē
videntibus: & isti colores secundum va-
riationē lucis ad sensum mutantur. Sunt
alij colores, qui habent propriæ genera-
tionis principia quatuor primarias qua-
litates. Nam ex harum coniugatione di-
uersus dissultat color: vt nimia adustio-
nē denigrare facies cernimus, rigentesq;
frigore regiones homines candidos ede-
re experimur. Secundum eiusmodi colo-
res est alteratio: & tamen secundum lu-
cem nihil alteratur: quia lux caret con-
trario: & suscipiens lucem in instanti lu-
cet, sed nihil albescit in instanti aut alio
colore tingitur: quæ omnia attestantur
diuersam essentia coloris & lucis. **Sed**
esto hæc sententia prima, colores isti, vt
habēt esse à primis qualitibus, verē sunt
diuersi à luce: & sic varia coniugatio co-
lorum profert diuersitatē: & albedo ha-
bet hoc esse sub tenebris quamlibet den-
sissimis, estq; verus color: & de alijs colo-
ribus idem esto iudicium. Hoc probant
quæ illata sunt argumenta. Secunda sit
sententia, color vt habet esse visibile, ha-
bet esse à luce seu lumine. Hæc satis ex-
posita est. Et hac ratione dixerunt philo-
sophi lucem esse perficientem colorem,
vt Auicena Naturaliū. 6. libro. 3. c. color

(ait) qualitas est, quæ luce perficitur. Et
Alpharabius lucem dixit esse substantiā
coloris & Auempace, quem citat Com-
mentator commenta. 67. dixit lucis cō-
mixtionem cum perspicuo colorem esse.
Et Aristoteles coloris naturam moue-
re diaphanum actu tradidit, nobis. Quæ
omnia non sunt eò audienda, quo quis-
quam putet qualitatem illam, quę color
est, componi ex perspicuo & lucido.
Istud enim abhorrēs est à sana & legiti-
ma philosophia, quæ colores qualitates
simplices credit, non compositas ex ma-
teria atque forma, aut quo alius credat
coloris, vt color essentia lucem esse: hoc
nēpe in coloribus, quos dicebamus me-
tereologicos, verum est: sed in coloribus
physicis falsum esse conuincunt argu-
menta priora. Sensus igitur recipiendus
hic esto. Color vt visibilis habet esse à lu-
ce. Non enim possumus colorem, vt sen-
silem intelligere, nisi relatum in lucem.
Quā ob causam Aristoteles definiens co-
lorem & hoc loco, & in libro de sensu &
sensibili, per lucem de finiuit: extremitatē
enim perspicui in corpore terminato lu-
cem protulit esse. At extrema corporis
terminati perspicua non sunt actu, nisi
luce perfusa. Vocat autem corpus termi-
natum, quod extra excipit lumen, & nō
intra, qualia sunt corpora densa: perspi-
cium verò etiam intrò lumen suscipit,
vt supra commemoratum est. Hac ergo
causa coloratum corpus esse visibile à lu-
mine suscipit. Et in hanc sententiam Sim-
plicium memini me retulisse inter expo-
nendum Aristote. Hæc autem erunt di-
fertiora, si distinxeris colores à reliquis
formis. Sunt enim formæ perfectæ, quæ
vt agant, alio egent: vt calor si adsit susci-
piens. Sunt aliæ imperfectæ, vt color est
imperfecta forma non potens suam simi-
litudinem proferte, nisi adiutus moto-
re extrinseco, id est, luce. Et si hunc Com-
mentator intellexisset motorem extrin-
secum in illius sententiam fortassis iuis-
semus, quæ erat sensilia egere motore ex-
trinseco, vt moueant. Cæterum de hac
plura suo loco tradidimus. Submoto igi-
tur lumine calor est imperfecta forma
visibilis tantum in potentia non actu.
Et quanquam Commentator satis con-
tendat colorem per se visibilem, quare

Alpharabi
et Auempace

Arist. de co-
lore.

Formarū va-
riet. 2.

Lux extrin-
secus motor.

Arist. oēs colores ex. 3. vō stant.

& medijs tenebris visibilis. Virū in Cōmentario diximus Aristotelē non dixisse: colorem per se esse visilem, sed superficiem esse per se visilem: quia habet causam, vnde sit visibilis. Verū lumen est coloris actus, atq; virtutis eius absolutio, & complementum. Id quod liber Aristotelis de coloribus. pulchro sermone tradidit, ex tribus docens omnes mixtos colores constare. Ex luce primū, & ex ijs sp̄ quæ lux apparet: ceu ex aqua & aëre, tertio ex subiectis coloribus. Diuersa enim mixtio lucis cū aëre, & cū aqua ipsorum: quia mutua commixtio diuersos colores exhibet. Aduertas tamen Aristotelem in eo libro geminos distinxisse colores & simplices & mistos. Primi sunt albū, nigrū. Posteriores verò sūt medij ex istis temperati, vt flauum, caruleum, herbaceum, & id genus. Omnes igitur colores varias habent causas, vt quidam ex cōcretionē, vt fructus maturi alterum exhibent colorem, quā ante maturitatem. Nam varia est fructus complexio, itemque coloris cum colore permixtio, vt ignei cum nigro flauum, vt carbonis est color recēter accensi. At verò optimam colorum causam Aristoteles ait lucem esse solis lucemque ignis aërem & aquam. Quæ verba interpretanda veniunt ad regulam prioris sermonis colores esse quosdam stables, vt foliorū virentium viror, lapidum candor: &c. Et hæc ex commixtione elementorum disfulsant: & substantia horum non est lux. Et si illorum colorum virtus sit lux aut ignea aut caelestis, alij sunt colores, qui non stabiliter insidunt: sed situs radij illos variat, vt maris color qui purpureus spectatur aliquando & colores pennarū auium, & nubium & id genus. Horum substantia lux est, &c. Porro etiam si color & lumen non sint vnus essentia: color enim non est actus diaphani: sed lumen est actus diaphani, vt diaphanum est: tamen relatione in sensum visus, vt vnum recensentur color & lumē. Neq; color à luce in ratione visibilis sciungitur: sed vnum est, alterius ratio, qua videatur vt lumen est ratio visibilitatis coloris. Commentator verò credit textu Commentarij. 67. lucem non conferre colori: sed medio vt illustretur, sicque per

accidens est lumen necessarium colori, quod hic non effundit species, nisi medio illuminato. Quamobrem lumen medio est potius, quā coloris. Cui cū multi subscribant ego non possum ire in hominis sententiam in re hac. Crediderim potius lumen colori, & non solum medio esse opus: quippe color (vt scitè admodum Sanct. Thomas dixit in Commentario) est forma virtutis non perfectè suapte natura, suæ virtutis fauorem à lumine postulans. Quod autem Commentator accepit in suæ assertionis suffragium colorem esse per se visibilem in secundo modo dicendi per se, etsi illi donemus (Græcis omisissis) diceremus visibilitatē esse propriam affectionem coloris, vt color habet esse completum per lumen. Lumen enim visibile sanè est, vt Aristoteles docuit habito iam sermone. Aut ergo color & lumen sunt duo visibilis genera & hoc à verò abhorrere Aristotelem. hoc secundo de Anima tex. 127. docet, vnū sensum scribens esse vnus cōtrarietatis excepto tactu. Visus ergo non se refert nisi in vnum genus cōtrarietatis album, nigrum, & non in diuersa. Sin verò nō sunt duo visilium genera, vel color videtur per lucem, aut contra, lumen per calorē: hoc postremum nullus credet experientia reclamante: ergo primum est necessarium lumen esse rationem coloris, vt sit visibilis. Quid quod vt sit color per se visibilis, satis est visum pati à colore vt. 6. capit. huius docuimus. Argumenta quæ vltro citroque iactata sunt, hoc vnico soluentur obseruato colorem scilicet habere, & esse qualitatis & esse visibile. Priora ergo colligunt colorem esse à se qualitatem sub passione, aut passibili qualitate contentam: & hoc non habet à luce sed à primis qualitibus extrinsecè, & à natura sua intrinsecè. Vt verò visilis est, habet esse à luce: & hoc opposita argumenta euincūt, etsi quod dubij super est purgabitur abunde per edocta. Theologicum argumentum vnum est, quod solutionem desiderat. Cui hæc fit responsio prima. Nihil detrimētū passuram philosophiam, si dixerimus beatorum illa corpora colore esse suffusa vario qui color etiam lux est: vt lux ignis, vt Aristoteles ait libro de coloribus. Cæterum scio

Lux coloris fert.

Colorem per se esse visibile quid sit.

Purgabitur argumentu.

Lux est ignis color.

Arist. collis. Primum argumentum.

Secundum argumentum. Tertium argumentum.

Iamblicus de lumine.

Arist. de lumine.

scio si sic dixerim, nihil multa impendere argumenta: quare dicitō sanctorū corpora fulgida futura: quæ fulgor claritas est quædā, & micantia radiorum: vt vultus Moyfi vernaculum seruans colorem, cornutam splendoribus gestabat faciem: & Dominus Iesus proprio colore non diluto resplendentē habuit faciem, vt sol. Neque color ille lux erat, sed fulgebatur vt lux: sed de istis in quarto libro Sentent. distinct. 49. cōmodior fiet sermo.

Disputatio secunda, qua naturalis lucis exquiratur.

Secunda disputatio erit in exquirenda lucis natura. Dixit enim Aristoteles lucem non esse corpus & sibi aduersatur. Problematum enim sectione. 11. problema. 33. quærit causā cur noctu auditus subtilior, & exactius sentiuntur voces atque soni. Cui ita respondet, quod interdiu aër radijs solis densior est: & oppletus aër radijs solis non potest sonos in aurem iniicere. Atque si lux nō esset corpus nihil sua corpulentia obstitisset transmissioni specierum sonabilium. Adde lumē suscipere dimensiones, habet enim suum dimensum. Est enim longitudo luminis, & latitudo & profunditas, quia in terna perspicui imbuit. Itē huic attestatur reflexiones, & refractiones, lucis, nisi corpulenta lux esset, vt refragarentur? aut flecterentur. Rursum habet vim calefaciendi: ergo est de substantia ignis. Sub hæc quoque illud quod est circumscriptione in loco corpus est: lumen huiusmodi est: nam vbi est vna pars luminis alia simul non poterit esse, sed diuersos situs diaphani distincta lumina occupat. Platonis familiares, vt Iamblicus in Timæum Plato, & alij post ipsum lumen dixerunt non esse corpus neque in corporeum, sed mediam tenere naturam inter vtrumque: sanè quidem. Extensio enim corpus refert & corporis refert naturam: lumen autem extensum est. Habet item dimensiones & actionem corporū, vt calefacere quod ignis est, aliorumque calidorum. Est item spiritualis nature referens imaginem, quia subitā habet diffusionem. Aristoteles verò om

nino dixit qualitatem incorpoream, nō quod sit lux spiritualis substantia aut qualitas. Nā si spiritualis substantia esset non esset sensibilis lumen. Spiritualia enim non videntur corporis sensu: & spiritualis qualitas corpori non inest, vt accidens quod lumen est, diaphano inest, sed eò incorporea lux, quo suapte natura est, in diuisibilis, vt de anima plantali & brutorum diximus. Est autem lumen extensum solum per accidens ad diuisionem & extensionem aëris etsi aëre diuiso lumen nō diuiditur vt quilibet sensu percipit & moto aëre lumen quiescit, verum extenditur in diaphano, & in eo est non vt aqua vel aër est: sed vt est diaphanum. Fuerunt autem ex nostris perspectiuus nonnulli quibus lumen est accidens spirituale in medio, & non naturalis qualitas, vt Ioannes Asianus in quæstionibus in perspectiuam, motus hoc argumento. Lumen non habet esse fixum sed variabile, ad variationē lucentis corporis: qualitas naturalis, id est, quæ habet esse naturale & reale, habet esse fixū in subiecto. Quare & quidam neque accidens dixerunt esse lumen neque substantiam. Scotus autem in. 2. Sentent. lib. dist. 13. quæstio. vnica itidem credit lumen habere in medio esse intentionale, non tamen reale. Censuit etenim lumē, quod est in medio, esse speciem visilem, & rationem cognoscendi, & illud esse habere, quod habent species visibiles & odorabiles, quæ solū habet esse intentionale. Sūt enim in medio vt illa quæ mouent visum, aut auditum in sensationem, non vt qualitates reales. Adductus est in hoc placitum coniecturis verò similibus. Primum si lumen esset sensibile ipsum & non species: ergo lumen nō sentiretur: nā sensibile supra sensum non sentitur, vt hoc ca. tradidit Aristotelem. Nunc autem lumē est oculis contiguum: & tamen videtur lumē. Aër quoque visibilis est, quæ illustratur lumine: quæ est velut color diaphani. Quin etiam & oculis est internum lumen vt Aristotelem. & Commentator dixerunt. Et in oculis catorū facile experimur, eorum oculis fulgor quidam emicat. Verū si haberet esse materiale, non posset videri lumen, quia ipsum oculum occuparet & externū lumē nō sentiret. Diuus Thomas

Ioan. Asianus de lumine.

Scotus de lumine.

D. Tho. de lumine.

mas in prima parte quæstio. 67. articulo. 3. esse reale & naturale tribuit lumini: quia operationes eius reales sunt: viuificare & illuminare, & radijs suis colorem ingenerare. Et hoc itidem in Commentario huius loci concedit. Rursum appellationem realem tribuit aëri aut aquæ: appellat enim illa actu transparentia. Et reuera tenebræ non tollunt esse intentionale, neq; est priuatio esse intentionalis, sed realis, itidemque Durandus in. 14. 2. Sententi. distinctio. quæstio. 2. lumen habere naturale esse iudicat & omnes alias species albi, nigri, calidi, & frigidi, credit solum differre à sensibilibus secundum intensum, & remissum lumen: igitur in diaphano habet esse infirmius atque debilius, quàm in corpore lucido, tamè habet veram luminis naturam, & hunc progressum seruat in alijs speciebus sensibilibus: ne immisceamus tamen omnia, de lumine solum sermo habeatur.

Durã. de lumine.

Afferã que dã de lumi.

¶ Primã assero conclusionem. Lumen habet verã naturã lucis in diaphani. Probat. Lumen generationis rerum causa est secundo de cælo textu quarto. causa generationis non potest esse intentionalis. ¶ Rursum si lumen haberet esse intentionale priuatio esse intentionalis nõ esset sensibilis, neque haberet deficientem operationem sensibilem, & hoc si hesitat aliquis manifestum erit illi, si consideret quòd etiam si aër spoliatur speciebus sensibilibus, nihil realis immutationis sentimus in aëre, vt et si speculum non referat imaginem, quam referebat, non propterea sensibilis immutatio est in speculo: sed in sua perspicuitate aut nitore persistit, Aër verò simul atque deponit lumen, sensibilem habet immutationem: quare plures nocte pereunt, quàm inter diu: & nocturni interitus lucis solaris absentia causa est. Præter hæc ens ipsum se sensibile, non habet esse intentionale, sed reale, lumen autem est sensibile proprium visui, ergo habet esse reale & naturale, vt alia sensilia. Etenim species nõ est à visu sensibilis, sed est ratio videndi ipsum sensibile, quod est obiectum sensus etiam si quidam contendat species visibiles esse à visu, & imago quæ speculo relucet à visu cernitur. Sed istud sanè & id genus experimenta speciei visionem fortassis

Species videtur per reflexionem.

fieri obtinebunt per reflexionem. Verũ nusquam species visibilis videri poterit directè à sensu visus, vt lumen est visibile. Hoc enim imprimit speciem sui in visum, qua spectetur. ¶ Rursum lumen est perfectio formarum naturalium, vt omnium colorum, vt prior disputatio edisserbat. Sed si haberet esse intentionale hoc nequiret tanto nobilitatis titulo insigniri. Nam colores nõ perficiuntur intentionibus, sed sensu solum. Accedit istis si haberet esse intentionale, vt species albi & nigri habent: non ergo posset illuminatio aliquandiu manere in absentia lucidi. Nã species colorum, quæ in medio aëre vel aqua funduntur absente obiecto subito euanescent. At verò luminis operatio & impressio manet in absentia lucidi. Vt Aristoteles ait libro de insomnijs colligens illud sensibili, hoc experimento. Oculis etenim abstractus à luce vehementi fulgorem quædam sentit oculis compressis, etsi hoc argumentum diuertere possit. Nam in virentia, si fixis in spexeris oculis, & paululum compresseris lumina, virentis imaginem itidem experieris absente viridi. Et argumentum si colligit luminis reale esse, colligat oportet & colorum species per aërem aut aquam diffusas, esse rerum & non intentionum habere. Quod in placitis Durandi esse, paulò antè retulimus atque hoc item asseruit Aristote. ¶ Quã obrem postremum sit argumētum. Lux quæ in sole est, non habet esse intentionale, sed verum esse & naturale: ergo & lumen, quod in medio. Probo consequētiam: sunt enim eiusdem naturæ, & lumen diffusum per medium, & lux solis vt calor diffusus per aërē & ignis calor. Profert enim lux solis, aut sol per lucē qualitatem sibi similē, & eiusdem operationis. Neque vllam philosophus deseruit operationem cõcedet luci solis, quã lumini effuso neget.

¶ Secundã iam assero conclusionem, lumen non habet esse duplex secundum eminentiam, naturale & intentionale. Hæc conclusio est contra Caietanũ qui in Commenta. loci citati ad Diuũ Thomã ita censuit. Ego autem puto hæc duo esse inter se valde pugnantiã, esse naturale, & esse intentionale. Est enim natura

Afferã lumen.

causa intentionis: vt albedo causa similitudinis suæ, quam visui imprimit, & lumē in medio habet esse in materia & quãdo habet esse intentionale, habet esse sine materia. Hoc enim sibi vult esse intentionale. Sed hæc duo valde opposita sunt habere esse citra materiã, & in materia. Vnde Aristote. docebit sensum suscipere species sine materia: species igitur rei sunt materiales, quæ habent esse intentionale. Sed ipsa res sensibilis, habet esse in materia: vt ergo sunt idem in lumine hæc duo, quæ habent naturas inuicem pugnantes? Vnius ergo non possunt esse effectum est à naturali esse: & hoc materiæ iungitur.

3. asserum. Platonis & Aristot. consensio.

¶ Tertia conclusio. Platonis sententia (vt illam Iamblicus asseruit, & Marsilius Ficinus in Compendio Timæi exposuit esse corporeũ, & incorporeum ad sensum, secundum quem moderata est conclusio) nihil obuiat peripateticæ doctrine, quippe vt anima simul est incorporea, secundum se: & corpulentæ quoq; naturæ: nõ nihil refert imaginem quia extēditur ad extensionem totius. Quare per accidens est diuisibilis & quanta (subaudi animas alias præter intellectuam.) Vnde sanè si diceremus animam vtrumque sapere & corporeum & incorporeum, ita & lumē vtranque sapere naturam & spiritualem & corporalem affirmem, Arist. nullã irrogabimus iniuriam, lumē corpus asserendo spirituale. Id quod si, vt præfert sermo, pendatur, est cum natura pugnas, quòd scilicet & corpus sit, & spirituale. Spirituale nanque est indiuisibile: corpus autem secabile est. 6. phys. tex. 33. At illustrior est Aristot. philosophia, quæ citra ambages negat esse corpus lumen, sed esse qualitatem quandam cælestem visibilem. Cuius quidē rei ex theologis traditionibus non infimum exemplũ capito. Corpora sanctorum excitanda scripsit Apostolus, spiritualia. x. ad Corint. 15. Seminatur (ait) corpus animale surget spirituale. Nõ ille credebatur corpora beata vertēda in aërem, aut in angelicas naturas, hæc enim versio corpora beata dissolueret. Atqui cū corpora illa propria manente corporis substantia spirituum assequerentur priuilegia: non enim altera

Lumen spirituale.

buntur, non ætate marcescent, sed in eodem vigore persistent eterno. Propterea spiritualia illa futura locus Apostolicus admonet. Sic lumen dictum spirituale, non quod sit spiritus, sed secundum se est infertile, & ita magna, vt parua loca implere cernimus. Quod verò corpora sanctorum conditionis spiritualis sint ornãda dote August. libro. 22. de ciuitate Dei cap. 21. in loco Pauli indicato intellexit. ¶ Argumenta absoluiamus. Aristoteles locus diluitur. Aristoteles enim in eo loco sequutus placitũ Anaxagoræ & Democriti (hic enim omnia soluebat in corpuscula minutissima, qualia corpuscula diffusa per aërē) credebatur lumē esse corpus. Et in eo problemate nõ hoc agebat Arist. si lumen est corpus. Quare quantum suo negocio seruebat, sat sibi erat secundum Democriti placitum, problema dissoluere.

Collisio Aristot. soluitur.

¶ Argumento secundo fateor in lumine dimensiones, sed hæ per accidens sunt ratione diaphani, cui inest lumen, nõ enim sunt luminis naturæ. ¶ Tertio argumento Auicena tertio de anima fecit fatis dimensiones, sed hæ per accidens sunt ratione diaphani, cui inest lumen, nõ enim sunt luminis naturæ. ¶ Tertio argumento Auicena tertio de anima fecit fatis dimensiones, sed hæ per accidens sunt ratione diaphani, cui inest lumen, nõ enim sunt luminis naturæ. ¶ Tertio argumento Auicena tertio de anima fecit fatis dimensiones, sed hæ per accidens sunt ratione diaphani, cui inest lumen, nõ enim sunt luminis naturæ. ¶ Tertio argumento Auicena tertio de anima fecit fatis dimensiones, sed hæ per accidens sunt ratione diaphani, cui inest lumen, nõ enim sunt luminis naturæ.

Quartũ argumentum.

Quintũ argumentum.

to, lucem, lumen splendorem, & radium docentes esse qualitatem, quæ in lucido est corpore, quæ lucet: lumen verò esse actum diaphani, quo diaphanum deponit tenebras, & illud redditur, splendorem verò esse reuerberationem luminis, radium autem luminis processio-nem. Et mea sententia non inspidè fecerunt lumen & lucem. Lux enim habet esse fixum in lucido, etsi lucidum secatur, & ipsa lux partitur. Vt in candelis, quæ apud nos & flammis ignis, quas si fecueris, & lucem coherentem secare est necesse. Est enim lux velut color lucen-tis corporis, vt Aristot. libr. de coloribus dixit. Lumen verò nõ ita infidet aëri, aut diaphano. Seca quatum libuerit aërem, fit ventus impellens, & dimouens dia-phanum, lumen nõ dimouebis, aut diui-des. Quamobrem & accidentis appella-tionem luminis non indiderunt quidam ex nostratibus philosophis: accidens. n. sequax est naturæ subiecti: at lumen na-turam diaphani non sequitur, quando il-lo diuiso lumen nõ diuides, & si nõ est ac-cidens lumen: erit ergo substantia, nõ spi-ritualis, erit igitur corporea contra Ari-stot. & quæ nos tradidimus. Item accidēs adest & abest aëri & aquæ, horum substā-tijs saluis. Nanque luminis absentia aë-rẽ nõ corrumpit, nisi per accidēs. Adde, lux & lumen, eandem fortita sunt natu-ram; modo essendi differunt: lux verò ac-cidens ergo lumen. Quemadmodum spe-cies sensibiles etsi eandem habeant spe-ciem in medio, vt aëre, & in sensorio visus, aut quouis alio: tamen alium modū in sensorio habent, vbi sunt ratio cono-cendi sensui, quem non habent in me-dio, cui non sunt sentiendi principium: lumen igitur in diaphano nõ diuiditur, neque mouetur moto & diuiso diapha-no. Nā inibi non est, vt in proprio subie-cto, quod lucidum est. In ipso autem lu-cido vt in propria sede residens affectio-nes has subiecti subibit. Rursū Philopo-nus dixit lumen in diaphano non esse visibile: at verò in lucido lux visibilis, vt indicabile est superius, quanquam non mihi probatum est lumen diaphani non esse visibile Aristot. tradete in libr. de sensu & sensili, auroram esse visibilem, quæ aër est matutino tempore rutilās. Quod

si dixeris auroram esse visibilem, quia sunt corpuscula aut flaua aut rubentia aëri immista: & luce perfusa diluculo, quorum causa aër tunc visibilis dicitur, non tamen videtur lumen vt lumen, sed vt in nubibus rubet. Quare Homerus au-
aurora visibilis.
 roram rubeam seu auream in Iliade nomi-nat. Objicio adhuc Aristot. dixisse, Aër est visibilis non perse, sed ratione lumi-nis: etenim aër cū sit substantia simplex, nõ habet visibilem qualitatem, nisi lumen, qua pfunditur. Iā si diuisibilis est aër, quæ pfunditur: ergo lumen est visibi-lius. Ratio porrò quæ Scotum mouit, vt diceret lumen habere esse intentiona-le hinc assumpsit vires. Si lumen est visi-bile, vt diximus (reclamate Philopono) iam sensibile supra sensum incumbens sentiretur. Sed aperta est responsio mem-branas exteriores visus non esse senso-rium, quas tangit lumen extrinsecum, sed intimum sensorium est, vt Aristote-les dixit libro de insomnijs. in hoc sen-sorio verò non hoc lumen, sed huius spe-cies est, quæ transfusa in sensum ipsum sensationem parit. Lumen rursū quod est oculo intimum consentientibus Plato-ne & Aristotele recipiendum est. Hoc autem lumen sibi vernaculum non sen-tit oculus: sed eò inditum est, quo sub-stantia oculi perlucens species à perspi-cuo exceptas non agrè in sensum traji-ciat.
 Nam in calce huius quæstionis aduer-tas: etsi Auicena, Albertus in summa de homine tractat. de visu. quæstione sex-ta & alij distinxerint lumẽ & lucem, &c. Perspectiui autem nõ tam morosi in vo-cibus sunt, quam philosophi, qui lucem duplicem dicunt primariam & secundariam. Primaria est ipsum lumen rectè procedens à luce in diaphanum sibi præ-sens, quæ verò ab hac luce deriuatur lux secunda est. Quare vmbra non habet primariam lucem, sed secundariam, & à prima delapsam. Quamobrem non est, quod simus nimis anxij in vocibus istis obseruandis: etiam si ego vt dicebā phi-losophis assentio in harum vocum signi-ficatia, plus quàm perspectiuis, licet pro-miscuus sit vsus.

aurora visibilis.

Occasione Scot.

lux prima via & secunda.

Lux non est lumen.

Tertia disputatio de videndi modo.

HANC quæstionem in præ-sentiarum breuiusculè tra-ctabimus, eam alibi Deo be-ne fauente, copiosius expo-situri, omisso Euclide in li-bro de speculis qui visionem dixit per triangulum exerceri: & Alkindo, qui nõ per lineas egredientes, sed in lumine cõ-tinuo instar pyramidis in oculum vsque protensa vim visiuam dixit. Has senten-tias improbabilis si persequeremur, tem-pus nos deficeret. Solùm igitur contem-ti sumus Platonem in Timæo dixisse, vi-sionem fieri per extramittentiam radio-rum ab oculo, qui exeuntes tinguntur specie visibili, & renunciant visui visibi-lia. Hic enim philosophus lumẽ duplex asserbat visui opportunum, & intimū & oculo natiuum, & externum: hæcque duo lumina simul coire in visionem. Nā externum roborat internum lumẽ. Quæ sententiam disputat Macrobius libro. 7. capitu. 17. Saturnalium. Hanc quoque Platoniam philosophiam Hipparchus philosophus tradidit, radios dicens ab oculis emicantes externa sensilia, quæ offerebantur veluti palpare, & in vim vi-foriam conuhere, vt Diu^o Gregor. Nis-senus libro de viribus animæ capitulo secundo recensuit, vbi Galenum indicat Platoni consensisse libro. 7. Consonan-tiæ. visionem scilicet celebrari per emicā-tem ab oculis lucem, quæ simulachra re-rum offendens in visum inuehit. Aristote. tamen in libro de sensu & sensili. istud non recipit: lumen oculis vernaculum vtique cognouit non vt exiret & exte-rno luminis occursum maiores vires accipe-ret: quinimo exiens lumen natiuum o-culi debilitaretur extraneo lumine: sed eò est lumen hoc oculis, quò lumen exter-num, quod vehemens est, temperaretur, & lumine oculi, modum accipiant for-mæ sensibilibus. Quòd verò visio non per exitum radiorum ab oculo fiat, pri-ma ratio probans esto hæc. Nam vel illi radij regrediuntur in oculum, vnde egres-si, an non, quæramus oportet. Si non: vt ergo visio est? quandoquidẽ radij nõ re-meāt in visū. Sin verò regrediuntur, qd er

Eucl. de spe-culis.

Alkindus de modo vir-videndi.

Plat. de eodẽ

Hipparchus de eodem.

Gale. Plato. amator.

Aristote. de modo videndi.

go sunt, vt regrediantur, animati radij? Quid vniuersa corpora in quæ impin-guat, sunt pollita, vt speculum, vt reper-cutiant, & reflectant radios incidentes? Rursū, si redeunt: aut secum conue-hunt speciem visibilem: aut vacui regre-diuntur. Si vacui: vt ergo videt oculus nuncijs radijs & quasi legatis, nihil visui renunciantibus? Si conuehant speciem: cum ipsa species colorum, auxiliante lu-ce, se diffundat abundè, non eget profes-to reuente. Ipsa enim vltro se multi-plicat: quò ergo radij isti vehiculares? Et nõ credibile est, radios luminis ocu-laris in tantum intervallum quatum est tota cæli atque terræ intercapedo, sine extenuatione se posse trāsmittere. Nam lumen solis, maximū cum sit delabitur à cælo in terras. Verum lumen oculi mo-dicum satis est: vt in tam immodicam distantiam protendatur: imò omnes illi ab oculo promicantes radij soluentur. Ad-de si radij sunt corpus, erit penetratio cū aëre & diaphanis alijs. Si qualitas est, vt ergo vna qualitas in tot subiecta transi-liet? Neque æquum est, si nos sollicitant verba Aristotelis in sectio. 31. Vbi ait cõ-spectus protūdi & excidere. Et in Met. libro. 3. capitulo. 4. & alias non semel vi-sionem extramittẽdo esse, supponit. Nā nobis sufficiat in libro de sensu & sensili capitulo. 2. cū rem hanc instituebat de consulto agere, omnino Platonis placi-tum reuellit. Quòd autem Platonici cõ-tendunt lumen oculorum etsi modicū, tamen mulceri & foueri lumine extrin-seco solis: quare nõ minis resoluitur, sed integrum in cælum vsque se iactat: non phylicè audiendum est: quia modicum si maximo miscueris, dissoluitur mixtio: & modicum dissoluitur, & perit eius vir-tus, totaque turbatur & confunditur. Et si contendas lumen nostrum non corrū-pi, confunditur tamen: vt ergo distinctè cernimus cælum? Et si gutta vini in am-phoram vini immissa tota confunditur, ecquid erit lumen nostrū immissum cõ-mistumque luminis cælesti immẽso? Nul-lum (mihi crede) erit, neq; vigorẽ patie-tur. Si stellarum lumen offuscatur & ob-tegitur solis lumine radiante, vt vige-bit lumen modicum, humani visus, tan-to luminis commistum?

visus in- **Postremo visus instrumenta expediam.** Est autem, alterum instrumentorum oculi, cuius compositionem admirabilem Deoq; autore dignam absoluiimus. Iam præter hoc instrumentum sunt duo alia, quæ nerui visui, Græcè *ὀφθαλμοὶ* appellantur, idest visorij, quos poros alij dixerunt. *Nerui optici.* Habent enim isti sensiles poros, & spiritum animale continent plurimū. Isti duo à cerebro exeuntes humorem oculi vitreum instar retis ambiunt, & in Crystallinū inseruntur. Cavi sunt, crassi atq; mollissimi. Quorum figura est, X, Græco characteri quàm simillima: vt putet aliquis hos neruos se mutuò conscendere: at non ita est: ipsi enim intra capitis craneum inuicem in vnum coeunt, & meatus suos iungunt. Et rursus anteq̃ oculos subintrent, separantur. Vocāt autem cranium, quod nos vulgari sermone caluariam. Horum autem neruorū vsus est: vt dualitas oculorum in vnitatem referatur. Nam isti duo (vt diximus) in vnum colliguntur amborū communem meatū: alioqui si species visibiles in horū communi meatu, vbi velut secātes sese lineæ,

se gerunt, non copularentur, vna res appareret duæ res. Nam in quolibet oculo recipiuntur species, quæ distinctæ numero sunt: quia subiecta distincta assequuntur: sed in communem meatum neruorū confluentes, illarum multitudo in vnitatem soluitur. Et considerandum est etiā si species inibi nō confluerent, esset quidem visio, sed non vna. Quare si oculum alterum à naturali positione paulūm dimoueas, vnum tibi apparebit duo. Species enim propter oculi violentam leuationem non confluunt in communem locum, sed in sublimi superficie retentæ quod vnum est, vt alteri sibi superpositū ostēdunt. Placet tamen quæ diximus de visu modica tabella oculis subijcere: etiā si Aristoteles libro de sensu & sensibilius fallacis apparentiæ aliam tradiderit causam. cap. 2. quippe vnū apparet duo moto oculo vehementer: motio enim vehemens nō permittit rei visæ numerum distinguere. At perspectiui, quod non coeant species amborum oculorum in meatum communem causam rectè dixerunt.

CAP.

Potentia,	Obiectum,	Medium,	Instrumentum,	Sensorium,	Operatio,
Visus	Color vt lumen comprehendat.	Diaphanum actu.	Oculus nerui optici.	Humor vitreus.	Visio.

CAP. VIII.

Sonum variū esse & potentia & actu & reflexum atq; directum docet, aerem atq; aquam auditū vt audiat aptat, percussionemq; efficere sonum: vocisq; naturam demonstrat.

Tex. 77.

VNC autem, primū de sono & auditu determinem. est autem duplex, sonus. alius enim actus quidam est, alius autem, potentia. quædam enim non habere sonum dicimus, vt spongiam, lanam. quædam autem habere, vt æs, & quæcūq; solida & leuia sunt, quoniam possunt sonare. hoc autem est, inter ipsum & auditum, facere sonum actu.

Dignissimi sensuum, & qui longius à materia absunt duo sunt, visus & auditus. Exacto tractatu de visu, consequens consideratio & series naturæ, hoc exigit, vt ad naturam auditus interpretandam, sermone conuertamus. Aristoteles autem suæ memor institutionis primum de obiecto instituit, quàm de ipsa potentia. Est autem obiectum auditus sonus, vt visus color. Sonū verò distinguit in sonum actu & potentia. Sonus actu est ex collisione solidorum corporum: vel vniuersaliter, est ex collisione corporū sonabiliū procedens. Sonus potentia sunt ipsa sonabilia, vt potentia sonare. Vbi aduertat Aristoteles. non definiuisse sonum actu, est id quod actu sentitur, vt vox est quæ auditur. Nā etiā si nullus sentiat, sonus est actu suapte natura sensilis. Sin verò nullus sentit, illud accidit sibi vt colori, si non videatur. Hoc dixerim: quia quibusdam sub ortus est scrupulus in re ista, si sonus à nullo auditur sit ne sonus actu: siquidē nulli sonat, & potēs est sonare: igitur est

Sonus geminum.

sonus in potentia. Sed vere hoc nihil scrupuli est. Sonus enim non est relatiuum, vt nō subsistat, nisi correlatiui subsidio, sed est absoluta qualitas, vt lux & color. Quare eius substantia seu natura non pendet ab auditu: at absolute sonus, qui potest audiri. Sed quando auditus sentit sonos, nō incipit esse sonus, sed incipit sentiri sonus. Quapropter inanis est Augustini Niphi distinctio: pace egregij philosophi dictum velim, de sono vt refertur in auditum, aut in sonantia. Vt cūq; enim, sonus est etsi quādo abest sensus, est sensibilis sonus etiam non sensatus. Ille autem nescio qua ductus ratione sonum non auditum ab auditoria vi non credit actū sonum: quasi verò sonus sit relatiui prædicamenti, & non sit absolute. Est enim passibilis qualitatis, etiam si sonus propriæ passionis opifex nō sit, & si nō nihil fauoris Aristotelis verbum huic opinioni impendat, vt sequens depromit sermo. *Quædam enim non habere sonum dicimus.* Vt explicet quid sonus in potentia, ait quædam non esse sonabilia, vt corpora solida, quæ duritie sese vehementer collidere valent. Et hæc oportet esse leuia, idest, planæ superficiē. Nā si asperam habeant, percussio non erit equalis, quod sono erit impedimento.

August. Niphus refellit.

Horū verborum Aristotelis offensionē sunt multe. Etenim multa edunt sonum, quæ non sunt solida & dura. Venti enim sæpe inuicem pugnantes horribiles incutiunt auditui sonos. Mare feruens obstreperis fluctibus stridet. Et tonante cælo sæpe tantus tonitruus fragor intonat, vt etiam arbores & alia conterat, animantiaq; plerunque interimat. Multa id genus sunt exempla, quæ citra laborē quibus poterit istis coaugmentare. At verò proposita hæc sunt, quo vniuersa alia difficultatem deponant. Considerandum igitur est (Alberto Magno autore,) varios esse modos generandi soni. Primus est, cuius meminit Aristoteles. hic, alijs tacitis ex collisione planorū, & solidorū, quæ collisio æquabiliter aërem expellit superficiē ipsorum adhærentem. Quare si aspera sint, inæqualiter expellitur aër, & sonus aut nullus aut exilis est. Mollia rursus corpora non expellunt, neque excutiunt aërem: sed cedunt facili cedenti.

Offensio in Arist.

Sonus variatur est (Alberto Magno autore,) varios esse modos generandi soni.

Sub

Sub hæc quoq; si acuta sunt, sonum non præstant: acuta enim penetrantia sunt potius quam expellentia: vt acus acum ranguens non sonat.

2. Modus.

¶ Secundus verò modus est non ex collisione, sed partium continui scissura: vt pinus si scindatur aut lignū nulla est collisio, sed in vehementē scissuram aer subintrat vacui implendi gratia, & illa violenta subintratio sonum causat. ¶ Tertius modus est ex collisione aeris ad aliud duriusculum: vt aerem pulmo allidit in vocalem arteriā, quæ allisio soni est opifex. ¶ Quartus est si aer cōstringatur inuitus, vt in follibus, & fistulis, quæ per sonare cernimus. Causa istius constructus strepit aer. Qua ratione quoq; quādo ad terræ cauernas aer cōstringitur ventorum impulsu, post hæc etiā dilatans sese retentus aer velocem sonum emittit.

3. Modus.

¶ Postremò per inundationem soni generantur. Vt enim est inundatio aquarum, quā aqua abundanter aquā concipit, antequam prior aqua cedat: ita est inundatio aeris supra aerem, & aer inundās & conscendens alterum ipsum frangit, & sonū illa aeris fractio sibillatē nonnūquam profert: quia aer delicatam tenuemq; habet substantiam. Horum Albertus in summa de homine mentionem fecit: ego adieci penultimum. Hinc habeto Aristotelem loquutum de vltiore sono, qui est primus. Quamobrem dixit sonum emittere dura corpora, & plana sese collidentia. Hæc enim, vel mediocriter percussa sonant: aer autē & ventus nisi violentior sit, horū fractio non sonat. Est autem cōtextus non arduus, at perspicuus. Primū ait, de sono, qui obiectum est: & auditu, qui vis est, determinemus. Et obiectum primū in fabricam suæ doctrinæ accipiēs duplicem sonum dixit, vnum actu, alterum potentia. Sunt & alia, quæ neq; actu sonant, neq; sonis proferendis apta sunt, qualia quæq; mollissima, vt lanæ & spōgiæ. Alia verò quæ duriora sunt, planæq; superficiē, possūt excutere sonos. Quod autē ait. *Hoc autem est inter ipsum, &c.* Id est, sonare est facere inter sonans & auditum sonum actu. Sonus ergo actu non est, nisi audiatur: quippe Arist. ait sonare esse actu sonum inter sonans & auditum. Quid quod D. Tho. in Commenta-

rio distinguens sensibiles qualitates, quasdam defixas subiectis philosophatur, vt colores, sapes & odores, tactilesq; qualitates. Sonum verò qualitatem nō fixā subiecto: sed tunc demū habet esse, quādo sensum immutat: Sonus igitur nullus est, nisi qui auditur. Et nos diuersam sequuti viam, sonum actu diximus, etiam illum quem nō capit auditus. Alioquin vt Arist. in prædicamentis vera narrasset, sensibile prius sensu, quia poterit esse sine sensu, & nō exceptit sonum? Sed hic Arist. dixit sonum actu quādo sentitur, ab effectu colligens causam, non quod illa credebat idem.

¶ Fit autē qui secundum actū sonus, Tex. 78.

semper alicuius, ad aliquid, & in aliquo. percussio enim est, quæ facit. Vnde & impossibile est, cum sit vnum, fieri sonum. aliud enim est quod verberat, & quod verberatur. quare sonans, ad aliquid sonat. Ictus autem, non fit sine latio ne. Sicut autem diximus, non quorūlibet ictus sonus est. nullum enim faciunt sonum lanæ, & si percutiantur, sed æs, & quæcūq; læuia & concaua sunt. æs quidem, quoniam læue est. cōcaua autem, repercussione faciūt multos ictus post primum, non potente exire quod motum est.

¶ Tria docet hic loc⁹ sono necessaria, percutiens, percussum, & aeris expulsionē: *Triaso no necessaria.* vtrumq; ergo est sonabile, & percutiens & percussum: hæc enim duo sua collisione aerem frangunt. Alterum vt agens, percutiens videlicet: aliud vt patiens, vt percussum. Aer verò est subiectum soni, quia motus fractus, vel aeris fractio est in aere, vt in suscipiente. Et est item medium delatoriū specierum in auditum. Impulsio ergo, & aeris fractio est in aere, vt in suscipiente: & est item medium delatorium specierum sonantium in auditum. Impulsio ergo & aeris fractio est a per-

à percutiente & percusso: sed in ipsis nō recipitur, sed aer illa suscipit ab illis. Verum non leuis ambiguitatis quæ sit natura soni. Nam non est percutiens, neq; percussum. Hæc non sunt corpora solida & plana. Sonus autem est accidens & non corpus. Neq; est fractio: nanq; sæpe fractio est aeris & non sonus: vt quando manu agitamus aerem: & percussio est visibilis: ictum nanq; corporum spectamus sæpe: non ergo est proprium sensibile auditui, quia visibilis est. Neq; est aer ipse fractus: nam aer substantia est: & sublantia non est sensibilis per se, sed per accidens, sonus verò est sensibilis per se. Rursum neq; motus, & aeris latio, est sonus: nam motus est sensibile commune: sonus autem est sensibile proprium.

4. causa soni.

¶ Causa autem, quæ facit arduam exquisitionem hæc, naturæ soni, hæc est, quod sonus pendens est à motu & tēpore. Hæc autem sunt infirma etiam naturæ: quia in dilapsu atq; continuo fluxu cōstituta sunt. Quod si causa soni debilis est, ipse sonus quātus erit? Ceterum definitio soni hæc esto. Sonus est qualitas sensilis ex fractione aeris proueniens. Forma ergo soni est qualitas: finis verò sensibilis (ab auditu subaudias.) Efficiens autē sonum est aeris fractio: materia postremò est aer qui suscipit fractionē illā. Quatuor causas soni hæc tibi definitio demonstrat: & quod quærebatur inuentum est, & acutum argumentum obtusum est. Aliquando autem aer subit vicem percussi corporis, & medij, & materiæ, tribusque muneribus fungitur, vt si virga aerē verberes: non sunt tria ibi, quæ dixit Aristoteles, sed vnum subit vicem multorū. Quare virtute saltē adiecit quædam esse bene sonantia, vt æs & concaua. Aes, ait, quia planam habet superficiem: concaua verò quia aerē refractum in sinibus suis diu fouet: aer enim cōtensus peruiū & facilem non habet exitum. Quare & egregiè sonant. Contexturam iam accipe. *Fit autem,* inquit, qui secundum actum, sonus tribus conuenientibus: percutiente, & percusso, & medio aere, qui percussionem excipit. Percussio autem est proxima soni causa: hoc subindicat, *percussio est quæ facit.* Vnde colligit fieri non posse si vnum sit aut percutiens solum sit aut

percussum solū, aut aerem solum, sonum proferri, quia sonans aliud, verberans aliud sonat. *Ictus autē non fit sine latio.* Id est, percussio nō fit citra localem motum: est enim ipsa percussio localis quidam motus, etiam si non omnis percussio sit motus causa. Siquidem quæ mollia sunt, & si se inuicem feriant, insona sunt: vt de lana & spongia supra diximus. At æs & quæ læuia, id est, æqualē habent superficiem, & concaua habent profunditatem, sonora sunt: quippe extimas partes ad æquales dimensas superficies habent. Quæ verò concaua sunt profunditatis, sonora sunt: quippe quos semel susceperunt ictus, diu feruant, vt cymbala facile monstrant, quæ bombos illos tinientes satis producunt.

¶ Amplius, auditur in aere, & in Tex. 79.

aqua, sed minus. Non est autem soni dominus aer, neq; aqua, sed oportet firmorum percussionem fieri ad inuicem & ad aerem. hoc autem fit, cum permanet percussus aer & non dissipatur. Vnde si velociter & fortiter percutiatur, sonat. oportet enim vt motus ferientis aticipet fracturā aeris, sicut si aceruū aut cumulū arenæ percutiat aliquis latum velociter.

¶ De medio per quod sonus deuehitur hic sermo est: & duo esse media soni docet & aerē & aquā. Probat, quia vtrobiq; son⁹ auditur, etsi in aqua obscurius quā in aere. Pugnāt celebres philosophi, si aqua sit generatrix soni, an solius hoc sit aeris. quā pugnā retulimus nō absolutam in sine. c. de visu. In præsentia autem illam reuocamus, vt quoad licet illam finiamus. Primū sunt quædam quæ faciūt cum negantibus aquam esse genitricē soni: sed aerem solum. Arist. etenim ita confessus esse cap. proximo aerem esse medium soni solum, & non aquam. Et hic ait. *Oportet firmorum percussionem fieri ad inuicem.* ergo necessarius aer. Rursum motus fractius est causa per se soni, vt Aui cena ait. 6. de Natur. lib. & Aristoteles hoc

hoc tex. ait. Oportet enim vt motus ferientis anticipet fracturam aëris: vt si cumulum arenæ percutiat aliquis. Et rursum. 4. de historia. animal. cap. 9. ait quosdam pisces emittere non voces, sed sonos, quos edunt branchiarum attritu, propter aërem inclusum in piscibus: & quosdā huius generis denarrat, vt aprū piscem & cuculum, quos mittit Acheloius amnis: ergo si sonus à piscib⁹ æditur, est sanè propter fracturam aëris inclusi: vt cicada obstreperū emittit sonum, cuius soni causa est attritio spiritus illi ad diaphragma. ¶ In diuersum imminēt non debiliora argumēta pisces in aquis degentes audiunt forinsecus sonos. 4. de histo. cap. 1. & 8. Pisces ait Arist. in aquis & gustant & odorant, & audiūt. Et pisca- tores sonis quibusdam exterrent pisces, vt se in destinatum locum incautē colligant, & nassa irretiens collectos in loca, opulenti⁹ expiscetur. Aliquando verò filētio ingrediūtur piscatores, ne deterriti fugiāt, & abditissimus se recipiant fluuiorū gurgitibus. Et sunt varij modi piscandi Arist. autore. 8. de histo. cap. 2.

Aper piscis & cuculus sonori.

Varij modi piscandi.

Factio diuersa de medio sonorum.

Pisces in aqua audiunt.

nisque Cæsareis genera piscium nominibus appellata ad nomen venire quosdā singulos dixit. Isti autem clarissimè piscium produntur audire, mugil, lupus, salpa, chromis, & ideo in vadis viuere, eodem autore. ¶ Sed quod differentiam facit est. Themistius. n. & qui eius sequuntur placitum aquam quoq; credunt esse materiam soni, & in aqua recipi sonum concedūt, quia Arist. ita hic docet. Alijs non hoc arrisit, sed solū aërem esse subiectum soni, quibus ego consensionem nostram exhibeo. Quæ vt bene habeas aduertat oportet, aërem esse leuem collatum aquæ. 4. de celo tex. 50. Vnde si in aquæ latibulis violenter aër sit compressus, ascendere nititur, vt emergentes bullæ testantur, quas aër aquā exiens inflat. Rursum. aër enim cum subtilis sit & vehemens, aquas diuidere potest, & diuidēdo subintrare, vt subintrat penitissimas domorum rimas, & per solidissimos turrium muros, & arbores densissimas concutiendo confringit, vt. 2. lib. de anima. tex. 126. docebit, colligas: sonus si aliquando subiectus aquas audiatur, illud sanè esse propter aërem in aquis inclusum, in quo species soni recipiuntur: etsi sonus ab aëre refertur in aquas, vt quando terrentur pisces à piscatoribus, species soni deferuntur simul cum aëre, qui impellendo, aquas illas subintrat, & insensibiliter diuidit. Adhuc modum intelligito Philoponum dicentem, etsi sonus in aëre & aqua fiat, non tamē per aquā, sed per aërem sonus fit. Significās aërem inclusum aquæ, vel qui ipsam subintrat esse causam soni eius qui in aqua generatur. Quod si quærat aliquis, cur igitur aqua poterit capere species coloris, & non sonum ipsum? quia species lucis & coloris multiplicatur per aquam, & aër non subintrat cum multiplicata luce: & nō poterit capere aqua species soni sine aëre. Et adde, quod incommodum sequetur, si dixerit aliquis species soni per aquā trāsuehi nullo aëre subintrante, aut diuidente? Etenim cū ad grandem distātiā protrahūtur soni, nō est iā fractio aëris, sed sola specierū diffusio: hāc ergo poterit suscipere aqua: ipsa. n. rursus mollis est, atque bene diuisibilis: aqua ergo sua fractura nullo aëre interueniente poterit generare

Tempestiua dubitatio.

authoris placitum.

generare sonos. ¶ Nos tamen his respondemus aliud de colore atq; de sono: color enim aliud habet in medium, aliud in materiam, & subiectum proprium. Colores enim sunt in corporibus densis. Est enim color extremitas perspicui in corpore terminato, sed medium eius est diaphanū. Quare poterit esse species in aqua, & non color, & poterit multiplicari sine aëre. At verò proprium subiectū soni est aër, qui propter suam humiditatem facillimè cedit diuidenti, & percussiones atq; fractiones corporum solidorū optimè suscipit. Aqua verò quia multo spissior est non tam facilè passionem suscipit seu percussionem: ideo fractio aquæ non facit sonum, neq; aqua est materia soni. Quapropter si sonus in aqua auditur, est quia aër introcluditur: species autem soni intra aquā facti hebescit. Spissitudo namq; aquæ species hebetat, quo minus apertum donent & referant sonum. Est ergo aqua medium, quia per ipsam transportātur soni, nō tamen subiectum: quia aquæ fractio non est causa soni: aqua enim sonos hebetat & fractiones aëris relaxat. Non ergo sentiendum est, sonum esse formaliter in aqua, vt in subiecto. ¶ Et si non sit admodū in promptu respondere sciscitanti, iā si aër introclusus in aqua edit sonū, quid obstabit, quò minus species soni in aëre subsistentis per aquam pergat, & transportetur? Nā aliud est sonus quā species soni: species enim est immaterialior, quā sit sonus: vt aliud est species coloris, quā color, & lucis: quā lux. Et fortassis species soni est qualitas permanens: sonus verò est qualitas successiua: alioqui cur dicitur medium, si nō habet transuettricem facultatem specierum sine materia? Ego tamen cum Philopono dicerem, etsi in aqua sonus generatur, tñ non per aquā, quod crediderim secundum Aristotelis dogma esse necessariū decretum. Quod si quis interpretetur nō per aquam, id est, aqua, non vt aqua, sed qualitate occulta transfuehit species soni, vt visibiles per diaphanū. Hoc glossema non est ad sententiā peripateticam, qui vbiq; clamat, ad aërem esse pulsationem corporū, quæ sonos generat: est igitur aqua medium, quia poterit trāsuehere ipsum aërem re-

fractū. ¶ At verò aliquando aquæ moles ingens aërem ipsum violētè frangit, seu pulsat, & aliquando ventus vrget aquas & excitat vndas in aquarum superficie, & vtrobiq; est sonus ex collisione aquæ & aëris. Quando igitur aër, agitatur aquas percutiens est ipse aër, & percussa est aqua: sonus autem non est in percutiēte sicut neque percussio est in ipso, sed ab ipso potius proficiscitur. Erit ergo ille sonus in aqua percussa atq; refracta. Videbitur igitur cuiquā nonnunquam sonum esse in aqua vt in subiecto hoc argumento coactus. Diximus autē superiore sermone percussionem, quæ est actio percutiētis, neq; percussionem, quæ est plaga & percussio percussi, nō esse sonum: sed qualitas ab huiusmodi plaga dissultans, sonus est. Quare si aër seu vētus agitatur aquas vehementer, vehemēs illa agitatio sonos excitabit: vt cernimus. Agitatio porrò illa non est sonus: est enim motus, & motus non est sonus: hic enim est sensibile proprium, ille cōmune. De rei diuersitate nihil tibi fit curæ: fat sit, nō esse idem agitationem & sonum. Sed agitatio illa parit sonū, qui recipitur in aëre, vt in propria materia: est ergo possibile aërem esse percipientem, & mediū & subiectū soni sub diuersis rationibus: hoc tamen non credo, vt euident in philosophia, aquam nō posse suscipere speciem soni, neq; sonum, nisi aër subintret: quanquam mea sententia qui sic philosophatur de sono, non ab re fecerit: non tamē est improbable speciem soni aquā posse excipere, etsi nō sonum ipsum certe species: nō enim fit à refractione aëris soni species, sed à sono multiplicatur. Quare videtur illum posse aquam suscipere etiam si nullum aërem aqua contineat: non enim excutere bene alias valemus argumentum, vt aqua est medium, si non est in ea facultas secundum propriam naturam species suscipiēdi. Alioquin si aërem necesse est suscipiat, qui sit sonorum vehiculū, erit aër semper medium, & aqua erit medium remotū. ¶ Accipito tñ breuiculas sententiā, quæ te in re hac instituant. Prima aqua, & aër sunt loci auditui apti. Hanc probant argumenta proposita. ¶ Secūda sententia aër est subiectum soni atq; mediū. Hæc probatur: & mediū

De proposita questione breuicula sententia. I. Secunda.

& medium esse conspicuū est: subiectum autē quod sit patebit mox. Nam fractio aëris, quam mutua solidorū collisio operatur, in aëre excipitur: hæc autē fractio cū sit proxima causa soni, necessariō est in aëre sonus. **3. Sententia.** Tertia aqua non est subiectum soni. Hæc colligitur: nam sola fractio aquæ non parit sonū, nisi vento, aut aëre agitur, & impellatur. Ipsa enim sua densitate lentē sese frangit: lenta autē fractio non producit sonū, vt pisces nantes docēt, qui silēti natatione per aquas, sese agunt, & aquarū vastos gurgites trantes & diuidētes nihil obstreperi soni edunt. Sonus autem exigit violentam & velocem fractionem, vt aër vnus & continuus expellatur, & alter subintret locū prioris, quæ aqua præstare non potest.

4. Sententia. Quarta sit, Aqua est medium transportas species soni. Argumēta vltro citroq; agitata progrediuntur vjs suis, & soluet quiuis, qui attentē hæc perlegerit. Quod etenim sciscitabamur, quid nī species soni aqua non excipit quæ immateriales, Diluet, & purgabit haud dubiū, qui secū cogitare ceperit species illas à refractione aëris profectas. Quapropter fieri non poterit, vt species ab aëre semotas aqua excipiat. Neq; mireris vnum esse subiectum, idemque medium in sono, id quod alijs sensilibus nō cōtingit, quibus aliud est medium atq; subiectū: hoc enim est, quia proxima causa soni est suscepta in aëre: subindēq; & sonus erit in aëre. Quidam hoc ducentes incommodum aërem non esse medium, & subiectū dicunt: sed aër est subiectum soni secundum proximas partes, quæ cōtingunt sonantia corpora. In longiore autem non est sonus, sed species soni: quare aër secundum partes diuersas subiectū est & medium. Sed isti falluntur putantes fractiones aëris, non longiūs progredi, quam prope sonabilia, vt procedēs sermo ostendet. *Non est autem soni dominus, neque aer, neque aqua.* Metaphoricus est hic sermo. Quare alius interpret. Argyropil⁹ citra metaphorā edidit. Non est autor soni, neque aër, neque aqua. Sonus enim fit à sonabilibus: sed neq; aër, neq; aqua sunt sonabilia, sed corpora plana atq; dura, vt prædictum est. Et Arist. de sono qui vsitator est, sermonem hic textit; quia in procellis mari-

nis ab aëre & aqua sonus horribilis sæpe nauigantibus ingruit, & ventis agitanti bus fluuiales aquas, sonos emitti quis nō cernit? Vbi aër & aqua sonant & obstrepūt: etiā sæpenumero ingēti terrore. *Hoc autem fit cum permanet.* Tria dixerat in sermone præhabito, sono necessaria: illa modo supplens subindicat quartum necessarium, percussionem ocysimā & vehementem soni esse opificem: nāq; si leuis & morosa sit plaga, sonus non erit. Et hi, qui corpora dura tractant, quando hoc sine strepitu facere volunt, lento motu agunt, vt vix sentiantur. Et acutissimi fures soleas mollissimas pedibus adiungunt, ne dura collisione pauimenti quietem hominū perturbent. Est ergo velox, & violenta collisio necessaria. *Opportet enim vt motus.* Id est, hæc ocysima collisio necessaria est, ne si sensim aër frangitur, quādo plaga suscipitur, aër iam sit dissipatus, & eius cōtinuitas dissoluta: id quod eueniet, quando sensim paratur corporum collisio. At verò quando velut de repente pulsant se corpora, aër interstitius inter pulsantia corpora vnus est atq; integer, & ita vehementer expulsus & fractus sonum emittit, vt si ex fundibulo fundat quis arenā ex alto. Si sensim fundat, poterit quispiam totam illam arenā percutere: si quispiam fortassis infra est, vt id faciat. At si velociter & impetu vno sacculum fundat deorsum, qui percutiēdam sperat arenam agitabit & distrahet: quia velocitate motus præuenta est arenæ dissipatio, quia vna & continua ab alto ruit.

5. Echo autem fit, quando ab aëre vno facto propter vas determinās & prohibens dissolui, iterum aër repellitur quemadmodum sphaera. Videtur autem semper fieri echo, sed nō clara, quia accidit in sono, sicut & in lumine. Etenim lumen, semper repercutitur. non. n. fieret vbiq; lumē, sed tenebræ, extra locum sole illustratum. Sed nō sic repercutitur, vt ab aqua, aut

reflexus soni.

aere, aut etiam aliquo alio leuium, vt umbram faciat qua lumen determinamus.

6. Dixerat de sono directo, de reflexo nūc iam parat sermonem. Huius autem soni Echo, q reflexus latinè appellatur, multi fariam generationem philosophi considerant. Auicena enim in Natural. lib. 6. secundum verborum tenorem hoc præfert, vnum aërem percussum continuo progredi quousq; impingat in solidum corpus, quod eius transitū occupet: inde autē reuersum atq; reflexū echo edere. alioqui, vt eadē vox regrederetur, & figura eadem vocis persisteret, nisi vnus continuus procederet, & regrederetur? vt pila resiliēs vna est, quæ rectā & reflexo tramite procedit & reuertitur: & vna nauis trajicit æquora & redit. Alexander verò indicāte Simplicio hoc non esse arbitrandum docuit. Nam nūquam plaga ita vehemens est, vt vnum aërem possit integrum agere in corpora solida: neq; reflexio est ita potens (et si quispiam primò plagam illius facultatis concedit) vt aërem eundem remittat in principiū vnde exiuit. Quare Alexandro est alia generatio soni directi atq; reflexi. Etenim ille aër, q proximus est pulsantibus corporibus, siue campanis, siue fidibus: aut alijs id genus frangitur. Collisus autem & percussus aër sibi proximū simili percussione figurat. Itaq; & percussionem & figurā suscipit à priore & ita successiuis interuallis aëris fit figuratio, quousq; debilitata percussioe, & percussio & figura soni euanescat. Et est optimū huius indicii in aquarū vndis, quas lapis iniectus excitat. Lapidis. n. prima percussio orbiculum vnū aquæ profert, hic autem alium, & alius alium, donec tanta sit indistans orbium porrectio, vt sinat virtus primæ percussiois. Et vt illa aqua in orbiculos se diffundit: ita sonus circumcirca ex patiatur. At verò istæ orbiculationes aquæ nonnunquam si in fluuij marginem illiduntur flectuntur in suum principium. In quem quoq; modum & aëris orbiculata plaga obstaculo impediēte echo reddit. Simplicius huius Alexandri soni non est assertor, sed reprehē-

festina aquarum ad sonos collatio.

for. Nanq; si fractiones & plagæ aëris in orbem ducantur, vt ergo sonus erit vnus numero, qui per tot aëris plagas discurret? Sub tantis nanque percussioibus, repetitis aër non est vnus & continuus in auditū: igitur neq; sonus est vnus numero, id quod nemo fatebitur. Quid q Arist. vnum aërem dicit atq; continuū in soni generatiōe. Simplicius igitur excogitauit alium generandi soni modum vnā tantū esse percussioe aëris, seu (vt vocat) passionem à collisione corporum sonantium. Hęc passio se profundit in aërem totum cōtinuum circum circa sonantia corpora. Et quia aër continuus est, percussione illata aëri, qui proximus corporibus duris sonantibus, totus aër huic continuus patitur aut compatitur: vt si fundamenta domus concusseris, tota tremit domus: quia partes sunt contiguae, & sibi connexæ. Et si mollia tentas aut aspera, sensus fit per virgā: quia manui coniuncta, ita partes aëris compatiuntur primæ passæ & percussæ. Quare son⁹ ipse propter hanc partium continuitatem & compassioe est vnus in toto aëre distinguendo secundum autorē hunc, inter passionem aëris & sonū: vt iam diximus, fracturam aëris non est actus soni ab ea procedēs. Sed contra Simpliciū est, ecquid sonus in aëre præstitus auditur à piscibus subter aquas? Aqua enim & aër nō sunt cōtinua: fortasse dicet sunt contigua. Adhuc ergo auditur sonus sub obditis ianuis, imò obditissimis. Et aër inclusus, & aër exterior, neq; cōtinua, neq; cōtigua sunt. Et mirabile est q per rimulas tāta sit aëris compassio, vt sonum causare possit. Et sonus Echo redditur difficillimus intellectu, si compassio est causa soni diffundēdi passionem illam, quæ est proxima causa soni. Vt ergo intelligamus sonum reflexum, est necessaria reflexio, alioqui vt erit sonus reflexus? Sin verò noua est verberatio aëris, vt ergo duæ verberationes non faciunt sonum diuersum? Nam directus & reflexus idem sonant, & si rectus articulatiūs. Itidem variæ verberationes partium aëris se mutuò impellentium, non variabunt sonum, quod nos concedimus. **7.** Rursum illa partiū compassio, vt ipse ait, aut est paulatina aut subita. Si paulatina

Simplicius d generatiōe soni.

latina est, erit hoc sanè: quia aëris partes paulatim se in orbem impellunt. Et dissolutis succedunt posteriores, vt de orbiculis aquæ diximus. Quòd si hoc admiserit, Alexandro consentit. Si verò est illa cõpactio partiũ aëris subita, erit quoq; sonus subitus sensu reclamante. Nos enim videmus primò ictum, quàm audiamus sonum: & qui propiores sunt sonantibus corporibus, citius sentiunt sonum, quàm longius remoti. Consentiant igitur vniuersi sonum Echo ex reuerberatione & allisu in corpora dura & plana fieri cum Aristo. quin etiam cum Platone in Phædro qui de Echo faciens mentionem, sonum ait esse, qui à læuibus, & solidis corporib⁹ reflectitur, instar amoris, qui reflectitur in amantem. Quis verò modus generationis, nõ est idẽ vniuersis. Nos tamen verolimiliorem credimus Alexandri philosophiam de soni generatione. In cuius gratiam has accipito sententias. ¶ Prima, percussiones & aëris figurationes sibi mutuò succedentes sunt distinctæ. Hæc non est obscuræ aut operosæ probationis. Siquidem à prima aëris percussione est altera. Hac dissoluta succedit sequens, vt supra meminimus: ergo non sunt eadem istæ percussiones. ¶ Secunda sit, Vnaquæq; istarum aëris percussio sonum & potest generare, & generat. Probatio est: quippe nihil deest, quod obstat. Si ergo prima plaga seu percussio aëris soni est prolatiua, cur non secunda & tertia, & ita in finẽ ipsarum vsq;? ¶ Tertia sit sonus paulatim & non subito editur. Hæc annexa est secundæ. Nam si à percussioibus paulatinis, seu quæ morosæ sunt, sonus editur: sonus ergo non subito, sed successiuè proferatur. ¶ Sed iam obstrepit aliquis. Iam sonus esset res successiua: & vltterius procedens colliget motum non esse sensilem. Nam quæ præterijt eius pars, non sentitur, quia non est: quæ autem futura est, nondum habetur: quæ præsens est, illa indiuisibilis & in instati definens, & ideo sentiri non potest: indiuisibile enim nõ est sensile, vt Aristotele tradidit in libro de sensu & sensibili. cap. 6. Paulus Venetus in summa quæst. de auditu fatetur sonũ esse rem successiuam, sed cõpositam ex infinitis sonatis. Vt enim motus habet

mutata esse infinita: ita sonus conflatur ex sonatis esse: & hoc sonatũ esse copulat soni partes vt mutatũ esse partes motus. Et hic autor habet imitatores propriè sententiæ Augustinum Niphum, & alios. Ego verò non possum allequi ista sonata esse, vt sunt sensibilia. Siquidem hæc sunt indiuisibilia, vt ipsi fatentur: sed indiuisibile autore Aristotele, nõ est sensibile, vt punctus sentiri non potest. Iam ergo si de sono hoc solũ præsens est sonatum esse, & hoc est indiuisibile, vt mutatum esse motus: nihil est ergo quod auditur. Quare aliter dicendum est, hoc argumentum esse difficile: sed si rectè colligeret, consequeretur solem nihil causare effectus. Nam cum ille agat per motum, motus autem pars prior nihil producit, quia nõ est: neq; posterior, quæ speratur: neq; præsens, quæ est instans. Vnico autem momento non calefacit sol, non viuificat, non producit vniuersa, quæ à sua operatione pendent, dicendũ ergo, eo modo sentiri sonũ quo modo habet esse. Est autem successiua res sonus, atq; adeò successiuam sensationẽ largitur. Sonus enim quæ prima percussio profert, succedente secundâ percussione quiescit: & ita sibi succedunt soni. Vt enim motus incipit esse per primum non esse: ita & sonus. Vt nõ est percussio modò & immediatè post hoc erit percussio. Ita & nunc non est sonus, & immediatè post hoc erit sonus. Et vt capi dicere argumentum præsens multilaboris est, quia in multa sæuit. Motus enim localis est sensibile cõmune. Quæras quando vides motum localem, quam partem motus vides, nullã signabis partem visibilem, nisi instans, quòd cum sit indiuisibile, sensile non est. Quare dicendum nulla pars motus sentitur per se: sed solũ successio partis ad partem sensilis est, vt in rota figuli partem parti succedentem cernimus, & hoc est sentire motum: & iusta hoc dixerim causa: nam motus illa perpetua successio partium est: perpetua, inquam, id est, continua. Ita & in sono non pars iã dilapsa soni aut pars, quæ expectatur sed successio partiũ partibus soni est, quæ sensu auditus hauritur. Referamus si placet pedem illò, quò discessimus: & argumentis Simplicij faciamus satis. Et viget illa hoc vnico colore:

Paulus non
audiendū
sonatũ esse.

Simplicij
absolutus.

lore: sonus est vnus numero, non ergo sunt illæ aëris fracturæ. Et (nisi fallor) si quis digesserit paulò amplius, Simplicij inueniet sensisse sonum solũ multiplicabilem per species, & non secũdũ rē, quæ est multiplicatio soni intensionalis, vt vocant iuniores Philosophi. quia sic cernebat acutissimus hic philosophus, sonum esse vnum numero, si solũ deferantur species sine fractura aëris. Sed re vera fractiones istę aëris non tollunt vnitatem numeralẽ soni: quia etiam si sint multæ, sunt tamen similes, secunda priori, & tertia secundæ, & similem figuram habentes soni, omnes referentes sonum vnum, & sicut diuersæ sunt species sonabiles in diuersis potentijs: nemo enim dicet, si decem audiãt vocem, A, in decem esse vnam eandemq; speciem. Nanq; in diuersis potentijs audiẽdi vt erit vna numero species, non video. Quanquam autem sint variæ species, & numero diuersæ, ceterum vnũ eundẽ sonũ referunt: ita etsi fractiões diuersæ hoc præstare possunt. vt exactius capias, finge decẽ aëris fractiones: nouem recesserunt, & delapsæ sunt, postrema tetigit auditum tuum, & meũ & aliũ, quem volueris, & impegit in aurẽ tuã & meam, &c. secundũ diuersas fractionis partes. Vt. n. in circulo poteris diuersas signare partes: sic prope modum in fractione, quæ circularis est, seu spherica, quædam pars tetigit aurem tuam, alia aliam, & ita aliorum. qui sub orbita illa fractione consistunt. Id quod nostri dicunt qui sunt intra spheram actiuitatis soni. Et quanquam sonus primò prolatus cum prima fractione aëris, iam abest, & cæteri, in decimumque deuentum est. Hic autem in virtute prioris est soni, & hæc postrema fractio prioris habet vim, vt constat: quæ virtus vna est, in tota hac decima fractiõe. Quare vn⁹ est sonus numero, vt caro dicitur vna numero: quippe partes succedentes carni nouæ, in figuram confectæ prioris succedunt: vt ciuitas, vt flumen. Quarum singula habent sua ratione vnitatem, etiam si non exactissimam. Ciuitas vna est, quæ ipsius vtratur legibus, & eiusdem speciei ciuibus. Itidem flumen vnum, quòd partes quæ interlabuntur, sunt prioribus similes. Et Aristo. 2. Politicorum cap. 1. ciuitatẽ tra-

dit esse, nõ maximè vnã: domus. n. magis est vna ciuitate. Sic vnus est sonus vn⁹ qui per varias aëris fracturas deducitur, non tamen est maximè vnus. ¶ Hæc tamen de molestissimo argumẽto hoc vno exemplo adiecto: vt aqua vna numero patitur diuersas fracturas orbiculares, & continua manens est: ita & aër vnus potest suscipere fractiones diuersas. Illæ enim fractiones sunt solũ, quia vna pars impulsa aliã impellit, id quod cum vnitatem seruari potest, & sine aëris diuisione. Aristotelis igitur exẽplum globi spherici, qui vnus regreditur in partem offendens, non est audiendum, vt Commẽtator etiam admonuit loco isto vnum aërem semel expulsũ diuidere reliquũ aërem: & deniq; impeditus reuertatur in suum initiũ. Hoc enim falsum esse priora satis ostendunt. At modò audire est necesse verba Aristotelis, vt pila reflectitur in suum principium, ita sonus vnus reflectitur. Hæc autem reflexio est à vase terminante, id est, loco continente aërem, & obstante ne exeat claustra sua. Id autem quod Auicena dixit esse aërem vnũ, &c. subintelligas secundum similitudinẽ, vt præexposuimus abundè. ¶ Mihi autẽ hæc scribenti obtulit se nõ negligendum dubiũ, si fractiones istæ seu expulsionis aëris sunt causa soni. Vbi igitur impulsio & aëris fractura non est, neque erit sonus. Sed aspice quòd sequatur duos homines ex diametro oppositos sese audire non valere. Fac eos esse Petrum & Paulũ. Loquatur Petrus & fiet aëris cõmotio & impulsio Paulũ versus. Loquatur Paulus simul, & rursus fiet aëris impulsio Petrum versus. Aëra hæc nõ possunt sese penetrare: ergo obstabũt, sibiq; mutuò impedimento erunt, vt neuter alterũ audiat. At si dicamus etiam sine fractione nonnunquam esse soni speciem, fortassis hoc deuitabimus in cõmodum: species enim sunt qualitates quæ se penetrare possunt. ¶ Sed re vera hæc solutio argumentum non dissoluit: species enim soni erunt in remotiore loco, quæ sit fractio aëris. At in loco proximo non solũ species, sed ipsæ aëris fracturæ erunt. Fac ergo Petrum & Paulum non procul distare, & stat argumentum. Cæterum quale quale hoc est argumentum, Paulum Venetum

Plato et Aristoteli de Echo sibi cõsentiunt

Autoris de sono reflexo sententia. 1.

Secunda.

Tertia.

*sonus realis
& intentionalis.*

netum adduxit eò quò crederet cessante fractione aëris esse soni speciem, & sonū duplicem realem, id est, & intètionalem, qui est species soni realis: ergo sociā habet fractionem: intètionalis minimè. Et enim in aqua pisces audiunt, & apud illos est species soni, & non sonus ipse, qui in aqua non fit, vt Commentator prædixit Comm. 76. Et huius placiti est cõmunis multorum consensus, vt Caietani & aliorum credentium sonum intentionalem longiùs multò ferri, quā realē, persuasi, meo iudicio argumento non valente. Sæpe, aiunt, in locis abditiis & oblitis sonus auditur, in quem locum fractio aëris insinuare se non potest, sed sola species est, quæ se eò agit. Ego tamen, pace horum dictum velim, hoc alienum à peripatetica sententia crediderim. Aristoteles enim textu. 82. subdet aërem esse necessariò continuū à sonatiuo in auditum vsq;. Sed quò ista continuatio aëris si fractiones istæ destituūt species soni poterit esse sine sono? Adde, nos ex sententiā Alexandri atq; Commentatoris, sonum fundi dixisse per orbitas quasdam aëris fracturas, quæ ducunt seriem in auditum vsque: & quandiu istæ durant, tandiu, & sonus. Hæc igitur fractio & commotio aëris est causa soni esse, & conseruari: vt neque possint dissociari modo aliquo, sed cessante commotione, & sonus cessat: & hoc cessante & species perit, quippe species est similitudo soni. Et quanquam tranquillo aëre sentiamus sonos, nò hoc indicium est aërem non frangi, aut non commoueri. At quia commotio lenis est, non sentitur. aliud autem de colore, qui spiritualiter, (vt ita dixerim) id est, sine materia in diaphanum agitur, atq; de sono. Hic enim nusquā multiplicatur spiritualiter, nisi & multiplicetur secundum esse naturale: auditum excipias, vbi est species soni & non sonus. Verum in toto aëre diffuso in auditum vsq;, id est, continuò sensorio sonus habet esse naturale & intètionale: quippe aer & est materia, & medium soni. Vltima igitur fractio est, qua percutitur aër connaturalis sensorio auditus. & hic aër percussus, qui nobis est congenitus, vt paulò post aperiemus, percussus ab aëre extraneo mouet neruum, qui

Autor contra Pualis et Caietanum.

est sensorium auditus, nò motu fractiuo, vt ipse motus est ab aere exteriore impelente, sed solùm mouet alterando secundum speciem soni, vnde & sentimus sonū, & non motum aeris. ¶ Argumenta, quæ Paulo suffragantur, iam diluamus. Primo dico, si duo sibi apponantur, & mutue sint voces, qui potèntioris fuerit vocis alterum obtundet: quia ab hoc aer frangitur vehemèntius, & alias fracturas soluit. Si autem vnus alterum non excedat sonando, fateor aeris fracturas se mutuò soluere. Subinde tibi colligere nò licebit: iā ergo sonus extat citra aeris fractionem. Etenim etiā si orbite illæ fractiões æqualis vigoris se mutuò soluūt: quia sibi vndiq; ex diametro obfistūt. At verò peracta solutione vis primæ percussiois adhuc perseuerat in posteriorib; quæ possit solutā circuli sonori figuram restituere in pristinam formam: vt sic sibi restituta concedat in vim auditoriam. Aut fortasse non semper sonus secundum spheram multiplicatur: sed non nūquam orbe imperfecto venit in auditum, quādo ab alio sono impeditur. Et verbum axiomaticum sonum per orbem agi intelligendum secundum naturā suam, secus si vis illi inferatur. Et quia est solutio fractionum, non est penetratio dimensionum. Quapropter si facias Petrum & Paulum inuicē ex diametro oppositas simul pronunciare voces, aëris sunt oppositæ fractiones, nullaq; prorsus dimensionū penetratio: quia se soluūt: vt si destuēs riuulus obfistētem scopulū offendat: species igitur soni & sonus pariter diffunduntur cū aëris fractione perpetua, quidqd Paulus & Caietanus eiusdem dogmatis amator asseuerent. Hincq;, quando argumenti casus acciderit, debile Petrus assequetur sensationem Pauli vocis. Et contra, quæ fractio illa aërum & solutio mutua sonū infirmat, ne vehemènter resonare valeat. ¶ Argumento secūdo, is qui in loco obdito & obscuro est, si sonos audit, rimula aliqua necessario est, per quā fractioni aëris pateat ingressus. Ait enim Arist. necessarium esse cõtinuum aërem in auditum vsq;. Si verò omnis rimula occlusa est, nec pateat, vnde aëris spiraculum sit, nunquam continget auditus. ¶ Argumentum hoc diximus secundum, quod

Argumentum Pauli sphaeræ.

vt pisces aqua conditi audiunt.

sonus reflexus directus est.

Lumen sese agit in orbē.

ferie erat tertium: quippe secundo loco collectū quod quærebat, vt pisces aquæ conditi audiant, dilutū est, hoc illis ideo contingere, quò aer subintrat aquas, aut aquis inclusus est, vt fusiùs supra habuimus. Sola illa verba supersunt exponenda. *Quemadmodum sphaera.* Quæ verba vnū aerē depulsum à percutiēte, repelli postea ab obstaculo aliquo in sono echo, id est, reflexo tradunt. Id quod nos expositum prius dedimus. *Videtur autē semper fieri echo, sed non clara.* Docuerat sonum reflexum esse, nunc tradidit, hunc sonum necessarium comitē esse directi soni: & quādo est hic sonus directus consequius & reflexus, non tamen semper manifestus. Istud hoc indicio probat, luminis radius directus habet necessariò sequacem reflexum. Lumen enim in punctum sibi è regione aduersum retilineum effundit radium. Hic autem incidens in aërem, aut aquam aut terram, habet resultantem radium alium, qui reflexus est: quia in se ipsum reuersus. Hæc autem luminis reflexio est aliquando occulta, cū in aërē vel aquā inciderit, quia hæc modicæ obfistētæ sunt. Quare & leuis reflexio. Sin verò corpora excipientia lumen, maioris sint obfistētæ; clariorem edūt reflexionem, vt speculum obiectum solis radijs, tantū regerit luminis vt visum obstringat & aciem oculorum obtūdat. Quòd autē hæc reflexio aut illa, necessariò sit concedenda, probat, quia plerunq; à latere locati solis, non directum ipsius tenentes videmus. Si autem non esset reflexio luminis in lateta nò possemus quidquam videre nisi radio directo. Quæ autem sunt nò perspicua, sed densa corpora, hæc manifestam habent reflexionem: valide. n. retudunt luminis radios, & sunt hac ratione vmbrosa à parte diuersa luminis, hoc est quod ait, Etenim lumen repercutitur, id est, reflectitur: non enim fieret vbiq; lumen, sed tenebræ subaudi, si solus radius directus illustraret: sed ab aqua & aere est reflexio sine vmbra, &c. Lumē igitur agit per diaphanum in orbem, id est, orbiculatè se diffundit: consensusq; est in hanc sententiam omnium perspectiuorum fauente quotidiano experimēto. Aduertendum autem huius luminis effusionē, quæ orbita est, gradum tenere

isuum: nam luminis sphaera seu circularis illuminatio, quo propior est luceti corpori, eò fortior est, quò verò distantior, eò debilior est. Hoc itidem accidit in sonabili corpore sonum in orbem suū excutiente. Et quo illi propior est aeris fractiua commotio, vehemèntius sonat: quò longiùs abfuerit, laxiorem eò edet sonū. Hæsitantem te hæc, natura docebit in orbiculis aquæ percussione cõmotis. Quidam minores, turgentiores autem, qui prope lapidis plagam describuntur. Alij verò maiores & laxiores, qui longiùs abfistunt. Hinc iam ceperunt philosophi asserere lumē se multiplicare vniformiter difformiter. Quo enim locus se habet in locum, eò gradus luminis in gradum. Si in distantiam decuplā cum quatuor gradus luminis profert lucidum corpus, in duplam distātiā duos: & ita gradatim illustratio fit. Ita de sono dicit, de quæ alijs sensilibus. ¶ Si quærat aliquis, vt ergo lumen recta se agit via, & hoc est sibi admodum germanum in rectum sese ferre, nisi obfistens offendat. Si enim secundum orbem se diffundit, non ergo secundum rectum. At verò hæc simul sunt amica: nam orbis quos describit lumen secundum lineam rectam procedunt, vnaq; linea descendens centra illarum circularionum penetraret. Et si rem non capis, hinc capias, si aduertisti vnquam sphaeræ ludum. Ibi si consideras globum ligneū in sphaeram ferream directum & recta se porrigere via, & suos simul agitare orbis: sic lumen sese ab alto in terras recto demittit tramite, simulq; ad omnem loci positionem orbiculatè se profundit. *Vacuum autem rectè dicitur.* Hic Arist. medijs naturam docet, quòd sit aptum sono deferendo: & ait medijs naturam esse vacuū id est, non impeditum alio quouis sono, quod alij a sonum dicunt. Et hic considera, vt aerē meminit esse causam soni. Aërem autem dicit videri vacuum, quia alio corpore nò impletur. Et hac ratione philosophi concesserunt vacuū, quos taxat Arist. 4. phys. tex. 51. Est autē tunc vnus sonus: quando id quod sonat, est leue, id est, nullius sensibilis asperitatis: nanque quæ aspera percussa aërem frangunt: aer enim est bene frangibilis. Verum fractio hæc nò est æquabilis corpori plano. Quā

Fastina collatio luminis & globi.

do verò corpus læue est, habet superficiem planam, & excutitur aër vno impetu, & æqualiter. Quare egregiè sonant illa, & si secundum differentiam planorū sonus proferatur diuersus. Argentum & æs pulchrè, & satis vocaliter sonant, & hæc metallorum sunt vocalissima: quippe & planæ sunt superficie, & multi aëris contentiua: aurum non item, quod solidius est, & plus terrenæ habet cōmixtionis. Quare ponderis maioris est aurū argento. Ad vnitatem deniq; soni cōducēs est læuis corporis plana superficies, & vna. Hoc est quod ait. Læuis enim vnū est planū, id est, vna est superficies corporis læuis seu æqualis interiori partiu. Non est autem tacito dissimulandus calamo Aristotelis sermo, propterea quod fragilis est aër nō sonat. Hic enim sermo cum lib. 4. meteor. cap. 8. quī constabit? Locus enim meteorologicus hic docet frangibilem esse affectum mixtorum. At verò aër mixtū non est, sed elementū: nō ergo aër est frāgibilis. Hęc porrò collisio sic repurgāda venit, frangibile illud esse, quod est sectile secundū partes magnas: quia poros habet in directū porrectos, vt lignū: vt liber indicatus. cap. 9. demonstrat. At verò quia frangibile est mixtorum ex aëris participio, vt in lignis experimur, quib⁹ exuberat aër: vnde & aquis supernatant. Hac de causa modò dicit aërem frangibilem.

Text. 82. Sonatium igitur est, quod motuum est vnus aëris continuitate vsq; ad auditum. Auditus autem, connaturalis est aëri. propterea autem quod in aëre est, moto exteriori, qui intra est mouetur. Vnde nō vndiq; audit animal, neq; quocunq; transit aër. non enim vbiq; habet aërem quod moueri debet secundū partem animatumq; est, sicut pupilla humidum.

Sonorū quid sit. Dixerat naturam soni, & quæ sonora, & quod mediū. De sonoro immiscet modo sermonem, quod sit, quod est sonorū. Et ait illud esse quod mouet aërem auditum vsq;. Et vt Philoponus ait, commen-

tatiōe verbū hoc illustrans hic nō de sonatio aut sonoro simpliciter sermo est. Nā etiā si sonus non sentiatur, sonus est. Sed de sonatio vt est sensibile, referturq; in auditū, aduertito hęc verba: nā meminisse dixisse rationem soni absolutā esse. Quare etiam si nō sentiatur, sua propria natura gaudebit. Sed rō sensilis est relatiua. Definit igitur Aristot. sonatium nō absoluta ratiōe, sed relatione in auditū. Id autem quod ait vsq; in auditum, non adeò angustam reddit sonatiui prouinciam, quæ auditus sine claudatur. Sonatiua nanq; etiam vltra auditum se porrigūt: sed vltra sensum porrectum non sentiuntur: quare vt sensilia sunt, in sensum vsq; protenduntur, inibiq; clausulam accipiunt. Obstrepet, scio, aliquis offensus sermone, & hanc tendiculam aduersum me intexet. Sonus vt sensilis refertur in auditum: sed sonus, vt sonus, est sensilis: ergo vt sonus refertur. Tu autem amice, qui has tendiculas intexis, consideranti in sono & essentiam & affectum nihil officies. Essentia soni absoluta est: at affectio eius propria est relatiua in auditū: non ergo sonus, vt sonus est, sensilis est: vt neq; color vt color spectabilis, si de essentia sermo vertatur. Cæterū si de affectioe, donamus sonū vt sonum esse audibilem. Quod verò hætenus contendebamus illud erit sonum esse actu, qui nō auditur. sat sibi si audibilis in proxima potētia sit. Et istud nō explodunt verba Aristot. quæ in manibus habentur. Sonorum est, quod aërem vnum mouet vsque in auditū, quæ veritate fulcita sunt, quando sonus auditur: vt iam in nostram quoque assertionem aduersus quosdam Philoponus affirmavit. Repetit autem vnitatem aëris *sonatium est quod*. Huius enim est tam necessaria cōtinuatio, vt hac sub mota sonus non sit vnus numero. Quare ingruentibus ventis aër prior iam depellitur, & nouus subintrat. Nouus subinde erit sonus, etsi nos lateat ista nouitas soni: quia aëris vicissitudo non sentitur, & hoc sit tibi argumento, vt colligas sonū esse successiuā & morosam qualiteratem: quia sonus variatur cum motu, id quod visibilibus non accidit, quæ fixas habet sensationes, etiam obruentibus ventis, & pacem obturbantibus. Color enim non

In sono dicitur essentia & affectio.

Vitellionis argumentum quod visioe a tempore asserit.

August.

An vnus sonus sit qui a multis audit.

habet esse in motu vt sonus. Quamobrè solus visus momentaneam & subitam assequitur operationem. Id quod etiam si vt licuit collectum est, non piget tamen Vitellionis admouere rationem, si visio esset morosa extaret causa nulla, excepta distantia visibilis à visu. Sed si hoc causa est, q̄ duplo distaret, duplo egeret, vt videret tempore & sic deinde computando tēporum proportionē. Hoc autē lōgè à vero abest. Constituas, a, & b, visibilia & esto inter hæc distantia dupla, tā citò a, q̄ b. sentiet visus. Et pleraq; alia in autote legere poterit, qui volet lib. 3. propositione. 55. et si D. August. tempore visio nem mensuret. lib. 4. super Gen. de quonos supra. Necessarium est ergo, vt vnus aër sit, vt vnus numero sit sonus. Scio nō esse leuè pugnā philosophorū: si vnus est numero sonus qui auditur à multis audientibus, & nonnulli hoc ducūt impossibile. Nanq; causa soni est cōmotio fractiua aëris. Vt ergo sunt diuersæ fractiones aëris, ita quoq; & diuersos scire sonos numero est necesse. Auditum enim Petri alia ratione aër t̄agit, & alia Pauli: neq; oēs vna collidūtur aeris fractione: cū diuersos teneant locos, & collatione quadā rē augent ista si multis adstantibus igni nō vno afficiūtur calore, sed qui libet suo proprio incalescit calore. Ita de sono. Sed si ita esset, quid anxius fuisset Aristot. toties inculcare sonū vnū excuti à planis corporibus, & necesse est esse aerē continuū vsq; in auditū &, laborat Arist. in vnitatem aeris seruanda. Solum vt vnū numero sonū doceat esse Pau. in Cōmen. facile se excutit. In quæstione, non esse, inquit, necessarias aeris fractiones repetitas, quo sonus sentiatur, sed citra aerū plagas excepta prima species diffundi in auditū à sonoris corporibus, & species etsi diuersæ numero vnū & eundē sonum auditui referre, vt species visibilis, quæ in oculo Petri & quæ in oculo Pauli: etsi si non eadē numero, vnā tñ albedinē ostendūt. Est autē longè dispar ratio. Si quidē albedo fixa stat, sonus verò labitur cū motu. Ego verò qui credidi cū Alberto magno in summa de homine, tracta, de auditu, imò cū Aristot. cessante aeris collisione cōtinuò sonū cessare. Neq; vnquā species est in medio, nisi veluti deri-

uata à sono reali. Nanq; vt primā aeris cōmotio suppetit reale sonū, & hic suā propriā aeri donat: ita & secūda cōmotio hoc itidē præstabit, etsi nō æquè valide, & seruabitur series hæc in auditū vsque, vt dicemus. Ego inquā cū varijs aeris plagis & percussionibus vnū numero sonum crediderim. Vnitatem porrò ea qua vnus fluuius est succedentibus eodem tramite eademque figura vndis no uis atq; antiquis: etsi aquæ hodie interlabētes aliæ sunt atq; hesternæ. Sonū sic succedente sono cōfiteor, nouū reparare priorē, similem figurā substituens, quā à priore accepit. Et quanquā fractionū variæ portiones varijs auditibus obtingāt: tamē vnū numero sentiunt sonū, vt qui lauāt & purgāt vestimentorū sordes ad flumen, in eodē fluuiio lauant, etsi fluuij distinctas partes obtineant. At verò caloris collatio nihil ad rē: calor enim permanēs, qualitas est, & nō pendens à motus fluxa successione, vt son⁹. Soni verò species, permanēs qualitas est, vt notio eiusdē. Vnde argmetū colligas egregiū, nō solū obiectū efferre speciē, sed & potētiā habere adiutricem, nō quantū ad omnia quæ sunt speciē. Nā species, quod imago rei sit obiectæ ab obiecto habet. At verò quod permanentior sit species ab obiecto, vt species soni, quā sonus: & spiritualē quadā ratione sortiatur cōditionē, ab obiecto itidem assequitur. *Auditus autē connaturalis.* Vt fiat auditio præfens loc⁹ docet. Habet igitur auditus cōnaturalē aerē, & hic aer qui est natiuus auditui, mouetur ab extincto aere, quæ motio intimū impellens, vt species sonabiliū vel soni, in auditū transportet. Atque propterea non vndiq; animal vni auditui præditū est. Nā aer hic auditui familiaris atq; vernaculus nō est per totū animal diffusus, vt neq; per quālibet partem videt animal. Vis enim visua opus habet humore glaciali seu vitreo, qui solū oculis tunicis quibusdā obfirmatus atq; munitus continetur. Quare vigent vires istæ nō omnibus locis, sed ijs quibus apta sensiteria sunt, muneribus sensitiue facultatis obeundis. Quis autē aut qualis hic aer vernaculus auditui sit non facile dixerit aliquis. Cōmenta. elementariū credidit sapiens cū Themistio. 28. ca.

paraphra. hic enim aerē externum continuum esse huic aeri fatetur: aquā verò illi cōtiguam, si aquā in aurem irruere cōtigerit. Præter hæc & auditui geminum aerem concessit. Est alter vitalis aer, qui spiritus animalis sensificus pāniculo aut mēbranula inclusus est. Huic autē est innixus aer iste, quē vocat Arist. inædificatū auri. Hic vt munimētum primi aeris est. Et quāquam mēbranula spiritus vitalis, qui in auditu est, hūc totum contineat: & aerem cōgenitum ex parte claudit, ne extra dissolutus effundatur. Verū nō est tam stricta clausura, quæ continuationē cum aere externo impediatur. Quare aer, vt interliminium inter aerē primū, & aerem externum, qui fracturis & gyrationibus auriū adhæret. Simplicius verò ait aerem qui congenitus est, nō esse eum q̄ exterior est, sed auri à natura annexum, tāquam organū. Hic autem viuus est, & vita auditrice informatus: quēadmodū humor, qui in oculis cōtinetur vita aspectrice. Sermo autem iste difficilē habet fidem. Etenim si aer ille viuens est, nō est aer, sed mixtū corpus. Elemēta si quidē si dogmata peripatetica placēt non viuūt, neq; viuere possunt: est nāq; anima actus corporis physici & organici. Absint à nobis deliramēta Manichæorū, qui vniuersa vitam habere credebant elemēta omnia pariterq; mixta vnicam animam machinæ huic visibili infigentes, quæ totā viuā faceret, nisi q̄ in elementis erat fordidior anima, quæ nobilior in corporib⁹ præstātoribus, vt meminit. D. Gregorius Nissenus lib. de anima. 2. c. 7. Hoc tamen hæreticū est, dogma. Imò neq; Plato est audiēdus, qui animam vnam, quam mūdi dixit opificem, centro terræ dedit porrectam intelligibiliter à cælōrū vertice, vniuersa viuificantem, nisi intelligas viuificādi verbo animam illam vigore suo omnia continere. ¶ Rursum si ille aer est, sensoriū auditus est viuētis pars: & cum viuens sit mixtū, quælibet eius pars est mixta. r. d. gene. text. 90. Rursū aer hic exterior agitur & percutitur: Ideò Arist. hūc aerem dixit immobilē, vt motus extrinsecos optimē recipiat. Sin verò motus externos seu percussioēs suscipit realiter, iam nō est sensoriū: ne sensibile supra sensorium sensuonem operetur. For-

talsis quispiā memorās Platonem in Timæo aeris multa genera distinguentem: quoddā, qd̄ lucidissimum & tranquillissimum est, quod ether est. Aliud turbulētū, & nubib⁹ agitātū. Et præterea, ait sūt alia genera innominata. Dicit aliquis in patrociniū Simplicij hunc aerem esse generis innominati, & appellatus est aer quippe vox, alia non erat in numero, quæ cōgenitum hunc aerem siue auricularem significaret. Arist. alioquin non dixisset hoc loco hūc aerem esse animatū, si purum elemētum duxisset. Et quod rem istam maximē turbat est hoc, animatum hunc aerem tradidisse Aristotelem, et si neq; litera Arabica, quā legit Commentator, animatū legebat: sed mēbrum motus & anhelās significabat: q̄a litera illa hæc est vt anhelit⁹ nō omni parti animalis concessus est, sed pulmōni & arteriæ: ita neq; aer hic cuius mēbro elargitur, sed auribus. Et litera Græca, quam sequutus est Philoponus, non legit vt notastra Boëtij, sed in hūc modum. *Neque enim vndique mouenda pars habet aerem, & animata sicut pupilla humorem.* Id est, pars animata, quæ mouenda est à sono, non vndiq; habet aerē. Difficiliorem expressit Boëtius sensum. *Vnde non vndique animal, neque quocumque transit aer: non enim vbique habet aerem quod moueri debet secundum partem animatū quia est.* Hæc est interpretatio Græcæ literæ scabrum præferens sensum, non enim coherent verba. Nam si animatum in aerem referas, qui conueniet Grammatici sermonis cōgruentia? (animatum quæ est) cum aer sit masculini generis. Bizantius leniorem obtulit interpretationē. *Quapropter (ait) animal non omni audit ex parte, neque quouis aer pertransit & penetrat: quippe cum animatum non habeat aerem vbique; quo possit quavis sua parte moueri.* Ego tū præfero istis literā, quā sequutus est Philoponus, quia Græco Codici æqualior est. Vnde quod litera Arist. tradidit non est aerem auricularem esse animatum, sed q̄ pars mouenda ab aere exteriori, nō vndiq; habet aerem illum intimū, & auricularem & immobilem. Auris. n. hunc aerem seruat in intimis abscessibus. Nā aures habent foramen, qd̄ eò cecū dicitur, quò in ipsum nō patet accessus, etiam si setam porcina ingeras: vt neq; pupilla vbique habet ex-

Varia liti.

Aer auditivus nō viuūt.

Manichæorū deliramenta

Vniuersum dicit Platonem.

positum humorem vitreum: hunc enim habet obsecratū in intimo oculi abscessu. Græcus autem Aristote. sermo est hic. *ἔστι πάλιν ἕξει ἄρα τὸν ἀπονοσθῆναι μέγῃ καὶ ἐμφορῇ ὁσσοῦ ἢ κόρη τὸ ὑγρόν.* Id est, non enim vndiq; habet aerem mouenda pars & animata, sicut pupilla humidum. Vt autem certi nō nihil cōstituamus, seriem quādam cōclusionū tradamus. ¶ Prima esto. Aer auricularis est necessarius auditui. Hæc colligitur: oculo humidū aqueū est necessariū: q̄ hoc diaphanū est. ergo & auditui aer, q̄a vt dixit Arist. soni princeps aer. Nā facile frangitur, & species soni sine labore trāsuectat. Aer aut, q̄ est in anfractibus auriū, hic cum facile diuellatur à vêtō impellente, eoq; non redderet externum purē & syncerē: quare necesse est auribus intimē esse conditum aerem quietū & placidū, qui violētis incurSIONIBUS non facile pateat: qui & possit ab aere externo moueri, & sensorio species soni trāsfundere. Secūda cōclusio. hic auricularis aer nō est sensoriū auditus: nanq; si sensoriū est, nūquam sentirem sonū & motū & percussionē, id quod non semper accidit: sed audimus sepe sonū & nō motū, aut aeris fractionē. Sequellam ostēdo. Nam hic aer est cōtinuus aeri elemētario, & hic illū mouet, vt Themistius cum Arist. doctē cōcessit. Etenim si hæc aeris interni & externi cōtinuitas sublata esset, vt esset vnus cōtinuus in auditū vsq;: Quod si aer intimus mouetur & percutitur, & ipse sensorium est: nūtiaretur igitur auditui & mot⁹ & species soni, id quod experiētia nō demonstrat. ¶ Tertia fit, Hic aer nō est animatus. Hæc contra Paulum Venetū est, & alios eiusdē cōsensionis, q̄ in aere auriculari animā condūt. Argumentū est prōptum aduersus hanc cōsensionem. Aer hic elementarius est, ergo nō est animatus, vt superior noster sermo demonstrabat, proindeq; neq; sensoriū est: sensoriū. n. planē est animatum, vt potē qd̄ est animalis pars. Si contendat aliquis hunc aerē esse mixtū, probet ipse: nā Arist. aerē nominat non mixtū. Simplicius autē forsità nō de aere, q̄ ad foramen auris cæcū infidet, sed de alio aere intellexit, quē vitalē vocat Simplicius, q̄ mēbranula circūclusus est etiā si huius rei fides sit apud Themistium mihi certē

De aere auriculari.
1. Sententia.

Secunda cōclusio.

Tertia cōclusio.

Quarta cōclusio.

Quinta cōclusio.

Sexta cōclusio.

Septima cōclusio.

conclusionē hęc soluit. Nam q̄ sit mobilis eō dictum est, q̄ hic est elementarius aer: elementum autem aeris mobile est. Necessē est. n. si aer est, vt proprium sibi vendicet motum, vnde & interdū quando magna est aeris cōmotio externi aeris auricularis motus nō sentitur: tamen trā quillo tēpore quādo à motibus externis vacatur, hic habet motū quendā, qui motus indicū est esse auditū. Et aer ipse qui extra nos est, etsi summa quiete esse ducatur, habet motū vt ramēta aeris, quę radius solis ostēdit, indicant, quę in altum ferūtur, & motu agitata circūuolūtāt. Ad de quoq; hunc aerē agitari à vaporibus, quib⁹ nūquā nō caput afficitur. Hi ergo vapores hūc aerē agitant: quare mobilis est & motu proprio, q̄a elemētalis est: & motu alieno à fumis, quos in altū capitis animalis calor tollit. Quāobrem cum audis immobilē hūc aerem: intellige auribus esse infixū, neq; extra aures vagari, vt rota figuli, quę immobilis est, q̄a composita est cētri circa quod voluitur: & mobilis, q̄a manu figuli in gyrū torquetur. **C**Octaua cōclusio. Propriū sensoriū auditus neruus est, descēdens à cerebro diffusus in auditū vsq;. Considerāt anathomistę septem neruorū cōiugationes à cerebro diffusas in corporis mēbra. Et prima coniugatio, quę est neruorum opticoꝝ, datur visui in sensionē. Secūda cōiugatio dat motū oculis. Tertia dat linguę sensum gustus, quę & in partes faciei distribuitur. Quarta tunicę toti⁹ palati inferitur. Quinta est nobis seruiens in auditum, & hęc in duas partes diuiditur. Altera in meatū auditoriū distribuitur, reliqua verò in cæcum foramē auris, qđ cæcū appellatur, ob anfractuosa meatus obliquitatem. Et hoc est, quod dixit Auicena lib. d. animal. Neruus audibilis (inquit) nascitur, ab anteriore parte medullę cerebri, & vadit in cēlam auricularem, quę tympanum auris dicitur. Est. n. inſtar tympani, & in cæla hac dispergitur in ramos duos. Et maior ramus diffunditur in tympano, minor autē in foramē cæcum, vt diximus. Et sequūtus est Auicena Albertus summa de homine, tractatu de auditu. q. i. Non solūm ergo Anathomistis neruus est sensoriū, sed philosophis, etsi, vt ante dicebū Cōm. aerē duxerit esse sensoriū: sed hoc esse falsum superiora abūdē conuincūt, etsi Græci auctores huius nerui nō meminerint, sed solū mēbranc, cui assidētē dixerunt aerē illum auribus cōgenitū: & intra mēbranam audituam vim crediderūt. Sed vera Anathomia hūc neruū auditui rectē dedit, vt cæteri sensus proprijs fruuntur neruis sensionibus seruientibus. Hic igitur neruus auditorius ab aere percussio vbi est sonus, vt in ppria materia immutatur & suscipit soni speciē ab hoc aere percussio. Quę vt intelligas hoc ordine cōsidera. Aer externus percutitur, & continua est eius plaga, quousq; sensim labatur in aurē, cuius plaga aerē illum intimum agitāt & ferit: cuius percussio est purior & sensibilibior, quā quę est impurior. Hic autē agitat sensorium tēgit, & suo tactu alterat. Quę alteratio eō est, quo species audibiles trāsuehit in neruū inibiq; deponit, & sēnsio procreatur. **S**exta porrò cōiugatio dat sensum intus omnibus, & visceribus vniuersis. **S**eptima dat motū linguę & laringis musculis. Consule Galenū lib. de vsu partium. Sed fortē inculat aliquis hanc conclusionē. Neruus dicitur esse naturę siccę, & non aereę. Est autem necessarius sensorio auditus aeris principatus. Respondeo, neruus hic auditorius non admodū durus, sed mollis est, vt aeris referat naturam: quod aer ille cōgenitus aeris naturā supplet. Quare sicca nerui illius natura officit nihil. **V**ltima sit cōclusio, Aures non sunt sensoriū, istę inquā, quę in extremis tēporum sunt sitę: citra quas auditio esset, etsi nō ita probe vt modō. Habent aures substātiā cartilaginosa, ne contundi aut frangi faciliē queant. Vnde summus rerū opifex Deus has nō carneas fecit: nā carnis mollities aeri cederet, & sonos nō redderet: neq; osses: aer enim vehementer in ossa illius stridore suo obtūderet sensum: sed mediā illis donauit substantiam cartilaginis, quę aerē refrangens temperatum sonum reddat.

Per se igitur insonus est aer, propterea q̄ facile dissipabilis est. cū verò phibetur dissipari huius motus, sonus est. Hic autem in auribus

bus inædificatus est, adhuc vt immobilis sit, quatenus certe sentiat omnes differētias motus. Propter hęc autem, & in aqua audimus, quoniam nō ingreditur ad ipsum connaturalem a erem, sed neq; in aurē propter anfractus. Cum autem hoc accidit, non audit. neq; si membrana labore, sicut cum quę super pupillam est pellis laborat. **Q**uod dicit tale est, aer natura sua vt nullum habet colorē: ita neq; sonum: est enim facillimę cefsionis: verū verberās aerem, aerē dissoluit: & corpus verberatū obstat, quominus aer soluatur, & hęc obſtētia est causa soni. **H**ic autē in auribus adificatus est. Aerem elementariū significat, qui cōgenitus est auribus, & hic immobilis est, vt omnes motuum differentias sentiat. Vnde vrinantes audiunt sonos in aqua, quia aerem intra aures habent. quem non soluit aquę fluxus: neque in aerem hunc irruit, neq; in aurem ipsam, id est, in foramen auris, quod cecū vocant, propter auris anfractus, qui dati sunt, vt extrinseca depellere possit, id qđ præstaret minimē si planam auris haberet superficiem. In anfractibus autem & sinuosis gyris auris detenta aqua, intro irruere non potest. Quod si vnquam tantus est aqueus impetus, vt in aerem irrupat auribus connaturalem perit vis audiendi, aut sonos non sentit. Similiter cū mēbrana laborat, q̄ autore Themistio, spiritum auditorium continet, sensionē fraudamur, vt quando pellicula, quę pupillam tegit, vicio afficitur, nō videmus.

Sed & signum audiendi aut nō, est, sonare aurē semper sicut cornu. semper enim quodā proprio motu mouetur aer qui in auribus, sed sonus extraneus, & non proprius est. Et propter hoc dicunt audire vacuo & sonante, quia audimus habēte determinatū aerē.

Aer autē hic ingenitus sonat aliquādo manu imposita auribus, collisiōe aeris intimi cum aere, quem auris anfractus flexuosi habent. Iam verò nulla manu imposita, & nullo sonante extrinseco, habet motum quendam instar tinnitus. Et sonum profert collisus sumalibus spiritibus, quos animalis calor excitat. Signū (ait Aristo.) auditum bene valere, si hostinientes sonos sentiat. Commētator dixit bombum auris esse instar soni cornu, si auribus admoueat cornu. Similis quoq; est aeris naturalis auri proprius bombus: & hac ratione bombus vocatur: quia instar buccinę sonat. Quanquam re vera hic auris bombus est variē sonans: nā nonnunquam est exhalatio vehemens in capite ipsum congenitum aerem plurimum obſtringens: & tunc instar sibilii aurę tenuis est. Aliquādo verò non strigitur tam arctē: sed maiore ocio loci vacat, & tunc bombus laxior est, instar cornu, siue sit sonus iste, aut alius, nullus est proprius auriculari aeri: quia sonus fit necessariō violēta plaga suscepta. Et aer si sonat, violēter agitur: quare nullus sonus est sibi motus proprius, sed quinis extraneus est. Habet sanē motū propriū, sed hic motus non est sonorus: quia sibi germanus est natiuus, & non violentus. Si quis autem pisces in medium afferat, & quærat au pisces habeant hunc aerem congenitum, non læuis esset sciscitatio. Aristo. enim. 4. de histo. animal. cap. 8. pisces audire cū fateatur, sensorium tamē auditus esse occultum tradidit. Quod si pisces respirare cum Democrito & Anaxagora concederemus, (vt etiam concedimus Plinius lib. 9. c. 7. credens piscibus habitum esse, vt ibidem ratione colligit) nil difficile esset, & aerem illorum auribus congenitum fateri, vt pisces respirantes delphinus, balena, crocodilus, qui aquis respirant, fortasse habēt. Atqui cū Aristoteles libro de respiratione Democritum cum Anaxagora exploserit, & piscibus facultatem respirandi ademerit, non est peruium neque facile, si pisces habeant aerem istum, quo audiendi facultas sensionem suam operetur. Sed aduertamus oportet pisces nō habere vias manifestas in auditum. Illas enim vias obtexit sagax natura: siquidem elementum

vt aer auricularis immobilitas.

7. Neruorum cōiugationes à cerebro.

Albertus et Auicena cōcordes.

vt fiat auditio.

Non speranda obſtētia.

Postrema cōclusio.

Aer auditio.

Tex. 84.

Text. 85.

signum sensionis auri.

De bobus aurium.

Anaxagoras Democritus Plinius spiritum piscibus concedunt.

tum aquæ est fluxibile, & facile subintra ret in sensorium, & suo frigore extinguet animalis sensorium: & subinde medulla cerebri algens naturam piscis interimeret. Cæterum aërem connaturalē seruant in tro inclusum. Arist. enim hos nō excepit: sed nihil excipiens dixit aërem esse sonorum principē. Aut fortassis est piscibus quidam spiritus audibilis loco auris qui immutatus ab aëre extrinseco transfuehit species audibiles in neruum audibilem. Id quod fortassis Plinius lib. 10. verbis illis expressit, dicens, Pisces auditus neq; membra habent, neq; foramina: audire tamen eos palam est. *Et propter hoc dicunt.* Quia aër intra aures sonat dicebant philosophi animalia audire vacuo sonante: aërem enim dicebāt philosophi animalia audire vacuo sonante: aërem enim dicebant vacuum & sonantem: nam aër qui intra aures sonans est, concluditur, vt in insectis & cicadis Aristote. auctore lib de somno & vigilia. Sub septo transuerso est aer qui membrana subtili est circumuolutus, in quam illius bombum gracilem edit.

Text. 85. ¶ Vtrum autem sonat id quod verberat, an quod verberatur? An vtrunq; modo autem altero? Est enim sonus, motus eius quod potest moueri hoc modo, quo resultantia à læuibus cum aliquis percussit. Non igitur, sicut dictum est, omne sonat quod verberatur & quod verberat, vt si feriat acus acū, sed oportet quod percutitur, regulare esse, vt aër vniuersus resiliat & concutiatur.

¶ Dubiū profert quid est id quod sonat, an quod verberat, an quod verberatur, an vtrunq; modo autē altero: quia quod verberat, sonat, vt agens: & quod verberatur, vt patiens. & assertoria est huius dubij responsio, vtrunq; sonans esse: nam verberans, vt aerem depellit, sonat: & verberatum vt prohibens aerem. Fieri autem potest vt vtriusq; & pulsantis, & pulsati sonus audiatur, quando se inuicem duo

corpora pulsan. *Est enim sonus motus.* Vocat sonum motū, non quod sonus sit motus localis, vt aduertit Philoponus: sed perinde dixit motū atq; si dixisset operationem: nam sonus est operatio à percussione solidorum procedēs in aere recepta. Quare ad sonum edendum necessaria est resultantia quædam, id est, vt corpus percussum resistat percutiēti: vt globus iactus in murum solidum resilit. Si verò murus solidus nō sit, sed mollis, nō resilit globus, sed contrarietate muri manet detentus. Sonus ergo à resultantia corporum accidit, quæ est maxima, quando plana percutiuntur. Aspera enim si sint, & non æqualia, aer in horum concavitibus corporum detētus non resilit: quare acus acum tangēs, sonum nō profert: quippe non habent planam & regulare superficiem. ¶ De subiecto soni contendunt philosophi, si solum aer sit an etiam sonantia corpora. Aegidius Romanus sonantia negat esse soni subiectum aerem concedens solum esse subiectum. Sonantia autem dicuntur habere sonum potentia solummodo, non potentia susceptiua, quæ est materiæ, sed potentia virtutis, quæ est, causæ agentis: vt cibus sanus est sanitatem donando: animal sanum sanitatem habendo. Aer ergo sonat, quia sonum recipit, vt materia: sed sonans vt campana, quia sonum causat. ¶ Aliis placuit sonum realem esse in sonantibus: species verò soni esse aeri concessas, vt alijs sensibilibus contingit. Visibile affectum colore est: species verò coloris aer recipit, & diaphana alia. ¶ Paulus Venetus aliam sibi exquisiuit philosophiam, sonum quædam esse in sonantibus, quādo hæc tremula sunt, vt cuprea & argentea: quibus formaliter sonum concedit, vt albedo in albo. Itidem in aere est sonus: siu verò non sunt tremula ambo, sed alterum, vt lapis & campana, soli sibi sonum accipit campana, & non lapis. Cæterum si ambo sonantia nō tremula sint, aeri solum datur sonus & nō sonantibus. Duxit hominem in hanc sententiam hoc: quippe campana & alia sonabilia sunt per se audibilia: ergo necessario sunt soni subiectū. Siquidē campana nō est sonus: ergo est subiectū soni, alioq nō audiretur. Hac in causa magnitudinem non esse per se sensibilem diximus, quod

Quod sit soni subiectum aer an soni corpus.

quod subiecta est per se sensilibus. Ego tamen Paulo fidem nō adhibeo: didici enim vni formæ non multas aptare materias: nam quæuis forma sibi suam vendicat materiam propriam, vt lucidè supra tradidimus. cap. 1. Si sonus est in sonabili non ergo est in aere, & contra: si aër est sibi materia propria nō sonans ipsum est subiectum soni. Et rursum si sese collidētibus lapidibus duobus, sonus ille non lapidibus inest: sed aëri, æqua ratio est quæ sonantibus campanis sonum in aere recipi postulat. Argumentum eius soluitur, campanas, fides, & id genus sonantia, & quæcunq; alia nō habere sonum in actu in se ipsis: sed solū in potentia: quia percussa per aërem fractum, sonum proferre possunt. Quod si per se audibilia dicuntur, est, quod motum & percussione in se ipsis suscipiūt: nam illa cum percutiuntur, mouentur, & motus est in mobili: & percussio seu plaga in re percussa, vt passio quælibet in patiente. Motus autem hic alium motum efficit in aere, qui motus aerem ipsum frangit, & dissipat. Sonus verò non est motus, sed operatio & actio quædam transiens. Et admiratione res digna, cum huiusmodi actiones non sint in agentibus, sed trāseant in partes. Vt ergo fatetur Paulus sonum esse in sonantibus: hæc enim agunt non patiuntur sonum, sed aer est, qui sonum recipit. Porro autem si argentum alium præfert sonum, quàm æs, & æs alium, quàm lapis, non est, vt philosophatur Paulus: quia hæc recipiunt sonos: sed varietas superficialium atq; horū corporum diuersa mixtura, causa est, vt diuersos edant sonos. Quod verò sonabilia dicuntur est causa, quod in se recipiant motus, qui sunt causa propria. Quamobrem ego discedo à philosophia Aegidij in re hac: ille enim credit esse appellanda sonabilia vnicè, quod sint causa efficiens sonum. Ego dixerim quia motū suscipiunt, qui est causa propria soni: in altero verò non discrepo ab eius placito, sonum non esse in sonabilibus, sed in aere sonum esse actu. S. Th. refragante in Comment. & Alberto Magno. loco illato. Quare sonus indicat sonabile vt operatio operantem: vt effectum causam. ¶ Dicat iam aliquis nobis insultans, qualitates primæ simili modo

dicentur visibiles. Siquidē sunt causa colorū: & odorabiles, nam sunt causæ odorū: & gustabiles itidem, illarum enim cōmixtio sapores profert. Respondetur, concutit argumentum hoc Aegidium, in quem Paulus ipsum torfit, sed non me. Hæc nanq; tangibiles qualitates non suscipiunt mixtionem, quæ est causa saporis odorifve, &c. sed mixtionem illā causant in mixtis. At verò hæc sonantia motū illum localem, qui est propria causa soni in se suscipiunt, & illa mota aerem mouent. Quare & motus alter aeris est à primo causatus, vt docuimus.

¶ Differentiæ autem sonantium, in **Text. 86.** sono secundum actum, ostenduntur. sicut enim non videntur colores sine lumine, sic neq; sine sono acutum & graue. Hæc autem, dicuntur secundum metaphoram à tangibilibus. acutum enim mouet sensum, in paucotempore multū, graue autē, in multo parum. Non igitur velox est acutum, graue autem tardum, sed fit illius quidem propter velocitatem motus huiusmodi, huius autem propter tarditatem. Et videtur similitudinem habere, cum eo quod circa tactū acuto & retuso (acutū enim, quasi pungit. retusum verò, quasi pellit) propterea quod mouet, hoc quidem in pauco, illud autem in multo. Quare accidit, illud quidem esse velox, hoc autem tardum.

¶ Quid sonus, & quid sonabile, & quæ sono necessaria docuit Aristoteles: nunc in differentiis primas sonorum tradendas conuertit sermonem in verba hæc. *Differentia autem sonantium in sono.* qui locus variè à Grecis expositioribus manifestatur. Themistius, quem Philoponus sectatur, voluit loco sonantium, sonorum: id est, sonus in duas præcipuas differentiis dividitur.

Quæ sint sonorum differentia.

Commentarij,

ducitur. Alter enim est acutus sonus alter verò grauis. Simplicius autem magis adheret literæ Græcæ, quæ non sonorū, sed sonatiuū habet. Vt ergo ex sono sonatiuū sentimus: ita ex tali sono acuto vel graui acutum aut graue, sonatiuum intelligimus: citra sonum enim fieri nō potest, vt qualitatem sonantium colligamus: illud ergo, quod Aristo. docuit acutum & graue per sonum actu percipi, nō habet reconditam intelligentiam. Siquidem nusquam percipere possumus campanam, aut fiduculam graues aut acutos proferre sonos, nisi quando actu sonant.

Boetius in libro musicae. D. Boetius. lib. x. musicae. cap. 3. In sonum acutum duo concurrere dicit, itidem in grauem. Siquidē cum sonus sit aëris percussio indissoluta vsq; ad auditum secundum priorem intelligentiam moderando definitionem. Percussiones autem quædam sunt veloces, aliæ verò tardæ. Rursum percusiones aliæ rariores, aliæ spissiores. Si quis enim moueat manum percutiendo aut alio modo mouendo, poterit id frequenter aut rarò facere. Iam ergo sonus acutus ex motu tum frequētī, tum veloci procedit, grauis verò sonus ex motu tardo atq; raro. Vnde neruus si intendatur amplius, acutum sonat: si remittatur graue: quando enim tensio est chordarū citharæ velociorē pulsus reddunt, celeriusq; reuertuntur, & frequentius aërem feriūt. Laxiores autem nerui aut cordæ solutos ac tardos pulsus efferrūt. A sono igitur actu differētias sonatiuorū promptum erit nobis colligere: vt colores lumine manifestantur, qui sint.

Hæc autem dicuntur secundum. Quas dixerat differentias sonorū exponit nō esse proprias differētias, sed mutuò acceptas à tangibilibus: tangibilia enim sunt, quæ acutē mouēt sensum tactus, aut grauius: vt gladius acutus is dicitur, qui velocē habet scissionem: is verò hebes, qui obtusam tardamq;. Rursum in motu locali est velox atq; tardum. Phys. 4. tex. 96. & sexto tex. ii. velox dicitur, quod modico tempore multū absoluit spacium. Vnde sonus, qui breui tempore vehemēter proritat auditum acutē, qui verò contra graue sonat. Non tamē subinde colligas velox & tardum esse acutum atq; graue. Si quidē hæc nō sunt idē: acutum enim &

graue sunt soni velox & tardum motus. Et hoc est, qđ verba philosophi indicāt *Non igitur velox.* Id est, acutum est effectum à veloci motu & percussione: graue autē à percussione tarda & rara, vt verba Boetij illata satis docuerunt. *Et videntur similitudinem habere.* Id est, acutus & grauis sonus desumpta sunt à tangibilibus, quorum quædam cum acuta sint, acutē tangunt vt acus: alia verò obtusē priora pungunt & perforant, posteriora verò pellūt & contūdunt. ¶ Dubitat aliquis cur Aristo. proprias sonatiuorum, aut sonorum differentias nō exposuit, sed solū similitudinarias. Et responsio prōpta est: sonus etenim, vt sæpe proclamatum iā est, habet debilem naturam, vt pote qui pēdens est & à motu, & à tempore: qua ratione propriæ differentiæ, quæ sonum distribuunt, vt genus in differentias non inueniuntur, quorum locum sufficiunt aliæ similitudinariæ, acutum graue, forte, debile, leue & asperū, & id genus aliæ quā plurimæ: quarum omnium primæ sunt acutum & graue. Neq; subinde colligas sensum auditus plures esse sensus, & non vnicum: quia in contrarietate sonorum distētus se dilatat: & vnus sensus vnus est cōtrarietatis iste enim cōtrates omnes sub vna ratione formalis obiecti comprehenduntur, quæ est soni: id quod sufficit: vt vna sit auditua facultas, vt in quæstione de vnitae potētiarum abundē demonstratum est.

¶ De sono igitur, sic determinatum sit. Vox autem, sonus quidā est animati. inanimatorum enim nullum vocem ædit. sed secundum similitudinem dicūtur vocē ædere, vt tibia, & lyra, & quæcunque alia inanimatorum extensionem habent, & melos, & locutionem videntur. n. quia & vox hæc habet. Multa autem animalium vocem non habēt, vt & quæ sunt sine sanguine, & sanguinē habētū pisces. & hoc ratiōabiliter. siquidē sonus, aëris

aëris motus est. Sed qui dicuntur vocem ædere, vt qui in Acheloo sunt pisces, sonant branchijs, aut quodam alio huiusmodi.

¶ Instituit Aristoteles de voce tractatū: modò & eam dicit esse sonum animalibus propriū. Et vt vniuersa quæ scripsit de voce breuiloquio cōsequamur, quædā esse voces improprias aduertēdū est, vt voces inanimatorū, vt tubarū & campanarū, quæ distinctos sonos edūt, quos pulsantes instituunt significandi gratia aut lætitiā aut tristitiā aut quæuis alia quæ sunt in vsu hominum, vt inclamante tuba milites se succingūt in prælium. Quare Paulus Apосто. prima epistola ad Corinthios huiusmodi inanimata vocalia dixit. Cuius verba. c. 14. hæc sunt. Tamen (inquit) quæ sine anima sunt vocem dantia, siue tibia siue cythara, nisi distinctionem sonituū dederit, quomodo scietur id quod canitur? Aliæ autem propriæ voces sunt quæ à respirantibus animalibus per accommodata instrumenta proferuntur: & hæc quædam sunt significantiæ, aliæ prorsus significant nihil. Significantium rursum quædam habēt expressam & distinctam significantiam: aliæ verò cōfusaneam & suboscram. Primum genus vocum hominum est solū, qui vocibus exactissimè exprimentibus vtuntur: quæ soli homines disciplinabiles sunt. Et auditus qui voces percipit est disciplinæ sensus. Quamobrem necessarium erat, vt voces exactē significantes haberent. Reliquum genus vocum est animalibus brutis concessum, quæ autore Aristotele differentias significandi inter se vicissim possunt cognoscere. 9. lib. de Histo. animal. c. 1. Id quod verū est, quantum ad significantiam confusam, non tamen distinctam: vtuntur sanè bruta vocibus sibi proprijs, quibus significāt, iam coitū vt hinnitus equorū: aut etiā cibi desiderium, vt latratus canum, aut læsionis nomenclum, vt gallinacei pulli clamor: & ita pro varietate affectionum suarū mutant voces suas, quas nō ex instituto, vt voces humanæ, sed natura habent comparatas. Vnde eadem sunt voces apud omnes, canes, eadē apud omnes equos:

quia solū habēt eas naturæ beneficio: humanæ verò vbiq; gentium variant: quæ non natura, sed varietate institutorum suam habent significantiam. Sic ergo humanum placitum varias & eas exactissimas, quantum ferebat humana facultas, vocibus indidit significantiones. Vnū igitur est, quo voces omnes significantiæ sibi consentiunt, eas procedere à vi imaginatiua, quæ mouet instrumenta vocalia ad expromēdum actum imaginationis. Sunt autem vocalia instrumenta sex, quæ tamen omnia non persequar, sed necessaria, & quæ primum locum obtinent inter cætera. Est igitur pulmo vocale instrumentum tradente Aristo. lib. de part. animal. 3. cap. 3. qui instar follium est exufflant ium aërem in officinis fabrorū, etsi à follibus differat. Isti enim si vnici sint trahendi & excutiendi aërem non possunt gaudere munere. Vnus tamen pulmo & attrahit aërem inspirando, & exufflat expirando. Habet enim vasa tria autore Galeno lib. 7. de vsu part. Primumq; vas est vena arteriosa, quæ crassa dura est. Alterum vas arteria venosa est, quæ ex corde pulmoni vitalem spiritum cū vaporoso sanguine cōmunicat, quæ rara & tenuis est. Tertium vas pulmonis est aspera arteria, quæ inter duas prædictas arterias constituitur, & cordi connexa est. Hæc arteria est inanis vacua sanguine, quæ à pharynge proficiscitur, id est, à faucibus ipsis. Hæc est vocalis arteria, quæ & spiritum trahendo cordi præstat refrigerium. Asperam eam vocant medici: quæ cartilaginosa & membranosa habet substantiam: vt in ipsam spiritus aëreus illius vocem proferat. Hæc demum est cuius meminit Aristo. lib. 3. de part. animal. cap. 3. dicens. Guttur autem, quod arteria vocatur, corpore constat cartilaginoso: non solū enim spirandi causa est, sed etiam vocis. Quod autem sonet læue ac solidū esse oportet. Vides vt hæc spirandi arteriam gutturem vocat Aristo. quam vocat læuem. i. planæ superficiē, & solidā. hæc enim duo sono vocis proferendo egregiè cōducunt. Est præterea aliud voci necessarium instrumentum, larinx, quæ nos gutturi prominentē cernimus. & ad motū gutturis mouetur. Cuius substantiam tradidit Galenus. lib. 7. de

Instrumenta vocalia quæ

Pulmonis vasa tria.

Tex. 87.

de vsu part. Hæc duo sunt instrumenta voci necessaria, & si non satis sunt voci edēdæ: nam Delphinus illam habet sine lingua, quia lingua caret, & labris, vt Aristot. ait lib. 3. de histo. animal. cap. 9. Hoc verò de voce perfecta intellige. ¶ Tria autem aduertit Aristot. in humana voce, extētionem, melos & loquutionem. Est autem extētio vt Philoponus ait syllabarum accentus: sunt enim syllabæ longæ & sunt breues. Melos autem est constantia vocum ex acuto & graui, aut medio sono, qui sub extremis continetur. Quare Aristot. non meminit circumflexi soni, sat sibi extremorum meminisse. Loquutio autem vocū est articulatio, structura & cōpositio ad significandum. Sumito igitur tria hæc, sonus, vox, loquutio differentia secundum superius & inferius. Sonus generalior est voce: ille. n. animatis & inanimatis est cōmunis. Est enim operatio ex collisione cōtinua corporum solidorū, aut quæ horū vicem tenēt. Vox verò est animatorum: est enim sonus ex repercussione spiritus in canā seu arteriā pulmonis. Et non queuis percussio est vocis causa, sed certo & determinato membro exercita, id est, arteria, seu pulmonis vocali fistula, quam arteriam vocamus. Vox igitur cōmunis est animalibus, sed respirantibus: istis enim pulmo est, ceteris minimè. Quare insecta sunt sonora, at non vocalia, vt apes etiā si murmur edunt, non vocem emittunt. cicadæ verò strident attritu spiritus interni intra viscera ipsarum conclusi, qui stridor non est vox, vt neq; locustarum, & id genus aliorum insectorū, quia hæc pulmone & arteria carent, vt Aristot. autor est. 3. lib. de histo. animal. c. 9. Loquela autem hominibus solis cōmunis est. Hæc addit voci articulationem, & structuram compositionemq; vocum, quā dictionem vocamus. Bruta autem non articulis distingunt voces, sed rudes illas sine dictiōe, quas natura voces dedit inuariatas habent. Et quæcunque alia inanimatorum. Quod dicit, tale est: inanimata habent extētionem soni lōgitudinem, & breuitatem sonorum: vt tibia quæ nō nunquam sonū producit: aliquando corripit: & cithara, & id genus, quæ iridē & melos habēt, id est, harmoniam, (quæ est

sonorum grauium & acutorum concentus, proportio, & consonantia) & rursum loquelam. Tibia enim canente audiētes cantū, qui sit intelligūt, & quæ loquatur percipiunt. Quare hæc inanimata vocalia dicuntur, quòd humanæ loquelæ typum ferunt, sed propriæ non sunt voces. *Multa autem animalia.* Vocis proprietatem inanimatis negarat: iam modò nō omnibus animalibus cōcedit. Quæ. n. sanguine carent vt insecta, vocalia non sunt, vt diximus. Nam apum bombi nō sunt voces, sed soni, vt ventorum strepitus, neq; omnia, quæ sanguinem habent sunt vocalia, vt pisces qui etsi sanguine viuunt, nō sunt vocales: hæc enim quæ huius generis sunt pulmone carent. Quare vocales non sunt pisces: quippe in arteriam pulmonis non ferunt aërem. Pisces autem quos Achelous amnis mittit, vocales vidētur: tamen illorū non est vox, sed branchiarum strepitus aut aliud huiusmodi, vt Aristot. commemorat lib. 3. de historia animal. capit. 9. de apro pisce & cucullo, &c. quia fortasse hunc sonum edunt nonnūquam in branchijs: aut spiritu vel aëre illis incluso, vt cicadas bombizare, aut strepere credimus.

¶ Vox autem, sonus animalis est, & non qualibet parte. Sed quoniā omne sonat verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo, hoc autem est aër, rationabiliter utiq; vocem ædent hæc sola quæcūq; suscipiūt aërem. Iam enim respirato vitur natura ad duo opera, sicut lingua ad gustum, & locutionem. quorū gustus quidem necessarius est, vnde & pluribus inest, interpretatio autem vt bene sit. Sic & spiritu, & ad colorem interiorem, tanquam necessarium. causa autem, in alijs dicta est. & ad vocem, vt bene sit. ¶ Quid sit vox tandē monstrare incipit, & vocis genus præmōstrat. Vox est sonus animalis nō qualibet parte (sub negatione affirmationē subaudi, id est, pulmone æditus)

æditus) sonus enim profertur verberate aliquo, quòd agit, & verberato aliquo, quòd patitur, & in aliquo: quòd est soni subiectum. Quæ tria superius quoq; docuerat esse soni, subiectum autem in quo sonus, aer. Quamobrem iustum est, vt illa quæ intro per pulmonis asperam arteriā suscipiunt & inspirāt, hæc vnice sint vocalia, cætera muta. *Iam enim respiratio.* Id est aere respirato, aut inspirato natura in duo vitur: & in feruentis cordis refrigerium: & in vocem edendam. Vnum instrumentum in duo vitile sibi instituit, sicut lingua in gustum & loquutionē natura animal instruxit. Sine lingua vocē proferre poterit animal, etsi non sit perfecta vox, quam lingua non cudit, est tamen vtcūq; vocis habens vestigium, vt de voce delphini dixit Aristot. lingua igitur est qua libamus sapes, & quæ construit sermonis dictionem. Hæc autē duo non ambo necessaria simpliciter. Gustare sanè necessarium est: sed dictio loquelæ non necessaria, sed opportuna, & expediens. Nam loquela rusticos & ferarū more vagantes homines in mores ciuiles coegit Platone tradente in Timæo. Quare loquelam diuinum fuisse donum humanæ naturæ concessum non imperitè Plato docuit. Pulmo similiter in duo munia natura nobis comparatus est. Et alterum est necessariū vitæ: vt inspiratus per ipsum aer cordis feruores temperet. Alterum deniq; vt opportunum proferre voces. Vox enim non est necessaria vitæ, sed admodum expediens.

¶ Organum autem respirationis, guttur. cuius autē causa hæc pars est, pulmo. hac enim parte plus habent caloris pedibus gradientia, alijs. Indiget autem ratione, & qui circa cor locus primus. Vnde necesse est, intro respirantum ingredi aerem.

¶ Græcè pharinx, vt docuit Philoponus, si fœmini sit generis vox significat: vastū inquam illū meatum, qui est post linguæ radicem. Habet enim gulla, id est, cibalis fistula, per quam traicimus in sto-

machum cibum, principium quod vocatur fauces, vt Plinius ait lib. 11. cap. 8. Sin verò masculini sit generis, non faucem, sed laringem significat. Est autem larinx globulus ille instar nucis, qui extra in gutture prominet. Illam autē finiuit Philoponus esse vocalis arteriæ extremum. In laringe igitur vox dilatatur, cōstringitur, aperitur, & clauditur: quā mouēt viginti muscoli si anatheomicis crudimus. Per guttur igitur non pharingē, imò laringem intelligit Aristoteles. Argypopilus non guttur legit, sed fauces. Significantior autem & verior est litera hæc, vt guttur legamus non fauces. Commentator autem legit non guttur, sed tracheam arteriam, quam dicit epiglotum laringis operculum, larinx intro orificio suo habet operculum sibi admotum: ne quando transglutimus, repente in spiritus aerei meatū, aut potus, aut cibus incidat. Si autem cibo aut potione dimouetur, hinc tussis valida excitatur. Quæ nō xa incidēs vt depellatur epiglotis recta cōstitit quādo respiramus: quando verò trāsglutimus laringi incūbit. Vocāt autē epiglotim alio nomine laringis linguā: siue, vt Aristot. 3. de par. animal. ligulam. Nam epiglotis linguā refert. Dicta quoque lingua minor Plinio autore lib. 11. c. 8. Consulendus Galenus lib. 7. de vsu partium, & Aristot. lib. 3. de partibus ca. 3. Cæterum hæc quæ de epigloti diximus, nō esse epiglotim arteriam, neq; laringem, quòd Commentatoris interpretatio huic loco non est idonea, abundè indicant. ¶ Porro superno indicato sermone Guttur Aristot. idē esse cū arteria vocali: voluit idcirco per guttur arteriam subaudire citra periculum falsitatisue notam quiuis poterit. Error autem Commentatoris arteriam vocare epiglotim, originem accepit ex Codicis vicio, cuius erat illi copia. Cuius autem causa hæc pars est pulmo. Guttur esse in gratiā pulmonis, qui cū feruidus sit (est enim totus sanguineus, totusque ex sanguine quidam videtur cōcretus) eget arteria, quæ in gutture est, vt sanguinis feruor lentescat aere per illam inspirato. Circa cor autē est multus æstus in animalibus terrestribus, quæ pedibus gradiuntur, idcirco concessa est arteria, quæ æstū pulmonis atq; cordis irrequie-

Tria quæ Aristot. aduertit in humano voce.

Insecta sonora sunt sed nō vocalia.

Apum bombinon sunt voces.

Vox delphini sine lingua.

Text. 88.

Tex. 89.

Quid m.

Quid pharinx & larinx.

Epiglotis.

Taxatur Commentator.

Iner. Gale.

taeuatione mitiget: aquatica autem quæ non ita calêt, vt quæ diximus, branchijs euentât calidum cordis feruorem. Carpit hoc loco Galenû Commētator: ille enim non credidit arteriam expirare aerem spiratum, sed pectori hoc mandabat officij, quod est, receptum & calentē aerem emittere. Et ductus est hoc argumento. Pulmo appetit expellere aerem & potest depellere: ergo expellit cū pectore, & non solius pectoris est, foris trāspirare aerem, vt Galenus ducebat. Cæterum in absolutum hoc reliquit: est enim disputatio hæc alterius loci.

Tex. 90.

¶ Quare percussio respirati aeris ab anima quæ est in his partibus: ad vocatam arteriam: vox est. Nō enim omnis animalis sonus: vox est, sicut diximus (est enim & lingua sonare, sicut tulsientes) sed oportet animatum esse verberans: & cum imaginatione aliqua, significatiuus enim quidam sonus est, vox & non spirati aeris, sicut tulsis: sed isto verberat eum qui est in arteria ad ipsam. Signum autem est, non posse vocem ædere respirantem: aut expirantem: sed detinentem. mouet enim isto, retinens.

¶ Dixerat textu. 88. vocem esse sonū animalis, & non qualibet parte, & quæ sit hæc pars tradiderat, colligit demum definitionē clariori sermone, percussio respirati aeris ab anima, quæ est in his partibus ad vocatā arteriam. Argiopylus, non vocatam arteriam, sed gurgulionē trāstulit. Est autem vox non percussio: hæc enim motus est: vox autem non est motus, vt neq; sonus est motus, sed percussio Aristoteli est: quia vox operatio quædam ab anima per percussionē elaborata. Et quia animalia complaudēdo manibus, aut terendo pedibus sonāt, nō hæc sunt voces. Vox enim ex percussione aeris respirati in vocalem arteriā, non in manus aut pedes, aut in ventrem, qui

sæpe rugitu intestinorum sonat, editur. Arteria autem vocalis animalibus ob hanc causam tributa est habentibus pulmonem, & solum illis. i. de historia cap. 16. quo loco plura de arteria, eiusq; compositione, officio, figura, situ. 3. de part. c. 3. traduntur. *Non enim omnis animalis sonus.* Aristoteles cernit se nondum absoluisse vocis definitionem. Siquidem tulsis est aeris repercussio in arteriam vocalem: hæc enim sola est: quæ accipiendi aerem & reddēdi tantum officio fungitur. i. de histor. cap. 16. tamen tulsis non est vox. Oportet igitur animatum esse verberans, id est, vox est percussio, quam animal operatur in arteriam vocalem cum imagine significandi. Tulsis non est imperata ab anima in significationē: sed ad pectoris, & pulmonis noxas excutiendas. Et beneficio tulsis ab strāgulatione animal aliquando liberatur. Tulsis est sonus nō significatiuus. Rursus neq; hoc solo distat: vox enim est sonus ab inspirato aere & intrò detentō. At verò tulsis aerem expirat, & spiratū conditū in arteria reddit: signū autē huius est, nam qui respirat spiritum recipiendo & reddendo in alteratione hac spiritus vox non editur, sed solum quando spiritum seu aerē continemus intra arteriam, & in illam illiditur. *Mouet enim isto retinens.* Id est, retinens anima spiritum aerē illa retentione arteriam agit. Hinc cōsidera, vt sonus nō quilibet est ex percussione solidorū corporum: nam aer illisus in arteriam ab anima non est percussione solidorum. Cæterum velox illa & repetita percussio solidi vicē habet. **¶** Est ergo vox sonus animalis significatiuus inspirati aeris in arteriam vocalem refractione elaboratus. Vnde & angelis seu sanctis seu impijs loquentibus voces non eduntur: sed soni illi etsi sint significatiui, non sunt animalium voces quamquam angelos cum Platonis crederet aliquis animalia, non essent vocales: quippe non arterijs & vocalibus instrumentis distinguntur. *sed isto verberat eum, qui est in arteria.* In voce est spiritus vn⁹, qui à pectore & pulmone exprimitur, qui paulatim incidit in spiritum in arteria, vocali interceptū & percutit ad ipsum arteriā ipsum comprimens, & sic percussa ab illo fit sonus qui est vox.

Tulsis non est imperata ab anima in significationē: sed ad pectoris, & pulmonis noxas excutiendas.

quid vox.

Angeli cum sunt vocales.

Tex.

Tex. 91.

Textus prōptus est. Isto, id est aere à pulmone expresso, & in eum aerem, quæ detinet arteria verberatum in ipsam arteriam vox editur. Cætera perspicua sunt.

¶ Manifestum autem, & cur pisces sine voce sunt. non enim habent guttur. hanc autem partem non habent, quia non recipiunt aerem: neque respirant. Sed qui dicunt sic, peccant, propter quam igitur causam, alia ratio est.

¶ Gutturæ autem carent pisces: isti enim non respirant, & qui contendunt eos respirare falluntur, quia natura illos instruxisset gutture si respirarent, vt Aristote. colligit. 3. de histo. cap. 9. quamquam pisces sanguinem habeant. 2. de histo. cap. 6. in huius tamen sanguinis refrigeriū, nō habēt collum, neq; pulmonem, quia nō respirant, sed branchijs refrigerantur. 4. de partibus cap. 1. & 3. de partibus cap. 6. At Commētator actio vocis, inquit, duabus virtutibus animæ completur. Quarum vna concupiscibilis, alia imaginatiua: vox enim editur appetitu nuntiandæ rei, voces enim signa sunt rerum Aristote. docente elenchorum. 1. ca. 1. & non satis est, si sit appetentia hæc, nisi adsit & imaginatio, id est, intentio significandi res per voces. Et bruta, quæ vocalia sunt, imaginatione ducta voces efferunt, nisi quod homines imaginationem moderatur rationis imperio, eōq; suo arbitratu voces instituunt varias, pro rerum & negotiorum varietate: bruta verò imaginationē à natura solum habent directam, quæ cū in ipsis non varietur, neque voces variat, quas semel naturæ operatio subministravit.

1. Dubitatio.

¶ RESTA N T iam non nulla elucidanda, quæ quæquam trahere anxii possent in hac re. Et primū, si vox sonus est & sonus qualitas est: vox igitur qualitas est: definitum enim sanè est, omnem sonum esse qualitatem: atqui Aristoteles orationem dixit esse, quantitatem in predicamento qualitatis: orationem verò si quis refugiendo dixerit esse non vocem, sed aliud à voce, errās hoc dicet: etenim omnis oratio, quæ voce profertur, vox

est, aut voces multæ, quæ in vnam eunt orationem. Paulus Venetus orationē distinxit, vt discreta est, & multis partibus constans, nō est qualitas oratio: sed quantitas. Vt est autem continua, mouens auditum, est qualitas. Ego tamen, vt illi cōsentiam, ignoro, continuas enim orationis est à motu continuo, vnde ipsa profiscitur: neq; ratio continui est ratio, qualis, sed potius quanti. Quare dicerē ego in oratione, sunt tria Aristotele docente & extensio syllabarum, aut correctio: & hoc alij vocant numerū orationis, & mēsuram, & istud quantitatis est. Est præterea melos, quæ est partium orationis proportio, & hoc relationis. Est demum distinctio, id est, orationis figuratio & compositio, oratio enim habet voces figuratas, & articulatas, & hoc est qualitatis. Vnde solius hominis oratio est, cuius est syllabicare, & syllabas secundum varias proferre figuras, vt in oratione scripta itidē cernimus. Bruta verò etiam vtcunq; figurant voces, vt boues syllabā mus, mugiunt: & oues: ba, ballantes. Quia tamen paucissimis syllabis vtitur neq; eas exacte efferunt, hac ratione non orant, etsi vox ipforū non nihil figuretur, vt prædixi.

Egregia dubitatio.

2. Dubitatio.

¶ S E C V N D V M est, quid est, quod Aristote. omnem vocem voluit esse significatiuam dialecticis reclamantibus, nō nullas esse voces non significatiuas? Et Ammonius in prædicabilibus blitiri dixit vocem non significatiuā. Quamobrem oportnum est aduertere, vocē duplicis esse cōparationis in rem quam significat: aut in conceptum, quem exprimit vt voces dolentium & ridentium. Dixit vtrunq; Aristote. elēcho. 1. cap. primo vocis primā considerationem docuit: quia res ait non possumus ducere in scholas, vt imur vocibus pro rebus alterius considerationis. primo perihermæ. sunt voces earum, quæ sunt in anima passionum naturæ tradidit. Voces ergo nō significatiuæ eō dicuntur, quia secundum priorē cōparationem nihil significant: quia placito & humana positione non sunt institutæ in signa rerum: tamen non sunt orbatæ omni significatione, quia secundū rationē posteriorem mentis conceptus & affectus exprimere possunt. Alioqui brutorū

V 2 torū

torū voces nō essent voces, quippe quæ non sunt rerum signa, alioqui capacia essent disciplinæ dum illas per auditū exciperent. Sunt autem voces, quia brutos affectus exprimunt brutis. Neq; Aristoteles dixit vocem esse sonum significatium rerum sed significatium solum: quia quævis significatia memoratarum voci satis est.

3. Dubitatio. **TERTIVM** absoluendū, vt vox sit cōtinuus sonus: hæc enim vox, A. non est sonus cōtinuus: vocalis .n. indiuisibilis est: indiuisibilia aut cōtinua nō sunt. Respondetur, vocalis & si secūdu rationē vocalis, indiuisibilis sit: tamen pronuntiatio vocalis cōtinua est. Diximus namque superius, aerem semel percussum sibi continuum aerem pellere, & pulsionū series orbiculata eō vsque perseverat quousque virtus primi percutientis nō evanescit. Quapropter pronuntiatio literarum continua est.

4. dubitatio. **QVARTVM** est sciscitari cur Ari-

stoteles de formatione soni tā anxius in hoc capite est: formationes aliorum sensibilibus suppressas volens. Et responsio in manibus est, quippe coloris odoris, saporis generationes in libro de sensu & sensibili remisit: vbi exquisitè illa cōsiderat soni verò formationem, quia non ex actione elementorum, sed ex motu locali pendebat, in hunc locū accipit, vt Alexander est autor, de tangibilibus autem in libro de generatione & corruptione meminit.

QVINTVM si est neru⁹ ille auditorius, qui Avicennæ & Alfarabio est concavus & pertingēs in timpanum vsque auris, & partē aeris connaturalis claudēs vt supra dictum est. Cum ergo sonus illò perueniat, sensibile supra sensorium sentitur: dico concedendo quòd aer tãgit neruū in principio sui, sed secūdu partē posteriorē nerui fit sensio, quæ recipit species sine materia.

TABELLA.

Sensus auditus.

Potentia.	Sensorium.	Medium.	Subiectum.	Obiectum.	Causa.	Operatio.
Auditus.	Nervus auditorius quæ auri durus: quæ medulla cerebri in girur mollis.	Aer aqua.	Aer.	Sonus, differentie præ acuti graue.	Pulsio aeris indistincta.	auditus.

C A P. IX.

Difficilem de odore inquisitionem esse tradit, gustum quia odoribus exquirendis seruire docet, unde saporis odores nominant. Postremo quæ odorabilia, quæ imodorabilia persequitur.

Tex. 92.

DE odore autem & olfactibili, minus facile determinabile est dictis. non enim sic manifestum est, quale quid sit odor, vt sonus, aut lumen, aut color. Causa autem est, quia sensum hunc non habemus certum, sed peiorē multis animalibus. prave enim, odorat homo. & nihil sentit odorabiliū sine lætitia aut tristitia, tanquam non existēte certo eo quo sentimus.

In principio huius de odore enarrationis, difficilem & humano ingenio opero fame odore, ait Arist. esse doctrinā: quia homo malè odorat. Doctrina autem philosophiæ e sensu cūm capiat initium, si sensus deficit circa sensibile, & intellect⁹ circa intelligibile, illius sensibilis deficiens etiam erit, quare cūm homines prave animalia quæ in olfactus facultate hominē superant, conficitur necessario etiam assequi nos nō posse odoratus philosophiam. In alijs sanè sensibilibus genera ipsorum assequimur, vt colorem, sonum, & coloris non solum genus, sed & species varias sub colore comprehensas vt album, nigrum, fuluum, glaucum, & id genus. Soni itidem species habemus vt cunq; vt, acutum, graue, circumflexū, & alias, quas musica discernit sonorū species etiam si huius sensibilis, vt proximū caput docuit, quia debilem habent naturam: magis similitudine q̄ veritate capiuntur differentiæ. Rursum succus qui genus est ad saporis: ipse cum turba suarū specierum notus est vt amarum, dulce, ponticum, & quæ huius generis sunt: odor ve-

rò neq; rationem generis habet notā neque species habet patentes. Odor enim, vt Philopo. tradidit, & scitè ad aliquid nomen est. Refertur enim in olfactū, neq; simpliciter est odor nisi odoretur. Cæterum genus odorum qualitas absoluta est: quamobrem odorum genus innominatum est. Species rursus odoris sunt latentes, neq; nominibus proprijs gaudēt: sed aliunde confarctatis, vt malè olens seu fætens, bene olens, suauiter olēs, aut fætide aspirans. Quæ nomina non proprias naturas specierum, sed relationes odorum in olfactum significāt. In tactu autem & si tangibile genus occultum sit, hæc enim vox tangibilie, non est genus tactilium qualitatum: vt caloris, frigiditatis, hūmoris, & siccitatis: tangibile enim ad aliquid est: tactiles autem qualitates absolutæ sunt. Cæterū species has nouimus, sub occulto tamē genere: odorum autem neq; proprium genus patet: species autem latent, sed ad significandū & genus, & species, periphasi vtimur, odorem in generis vicem substituentes, suauem odorem, fætorem specierum, loco: & alia hūmōi, quæ post hæc dicemus. Causa autem pravi olfactus hominū est cerebri ingēs humor atq; frigiditas Arist. enim. 2. de part. animaliu. c. 7. Ait nullum animalium esse quod proportionē sui corporis humidius atq; frigidius cerebri habeat, Hæc causa est, cur humanus olfactus debilē sensationē faciat odorum. Cuius rei indicium geminum est, & q̄ rarissimè intercurrunt odorum in somnia, & quòd differentias odorum vt prædixim⁹ propriè appellare nescimus, quanquam homo maioris ingenij sit in componendis & conficiendis odoribus. quæ bruta animantia, quæ hæc nesciunt. Vnde & Sarracenis increuit opinio sibi egregè sentire odores, accidere id quòd alijs negatur hominib⁹: quippe cerebrū vaporibus vini non onerant, & cerebro aridiorē, exactiorē & subtiliorē sensum hunc habēt: vt quidam putant. Fuit autem necessarium, vt humana natura huius sensus nonnullum pateretur detrimentum, vt cerebri complexio magis seruiret menti, quam odoribus: quippe cū humida sit & frigida cerebri natura, acutissima est, quæ & species sensibilis recipiat

Cur exilè habet olfactū homo.

Difficilis de odore philosophia.

piat & susceptas retineat: humidi enim recipere est, vt frigidi retinere, etiam si non nihil est subrepentis dubij. Homo .n. est animal lōgè perfectissimū, quare & habebit naturam sensitiuā absolutissimā, subindeq; omnibus facultatibus sensitiuis vigebit. Adde, odores inuēti sunt in hominum gratiam Aristo. tradente libro de sensu & sensili animalibus brutis neq; voluptuosos esse suaves, neq; tristes fætidus odores, nisi vni homini. Præter hæc, bruta si oblectantur odore, non q̄ odor est, sed quod cibi est, homo verò læratur & q̄ odor est, & quod cibi est: ergo sensibilius sentit odores hō bruto. Hæc & hoc genus alia peripateticam veritatē videntur obtrudere. Primum autem diluitur. Hominem fatemur animal præstātissimum subindeq; non optimi esse odoris, sed delicatissimi esse tactus, qui vnus sensus vel solus animalis naturam constituit. Secundū verò soluitur odores inuentos in gratiam hominis: quippe qui sanitati humanæ conferunt, cui conciliandæ sufficit odorum cōfusa notitia. Tertio, respōdetur connexionem negando: nam etiam si odore & cibo delectetur homo, non proinde subtilius sentit odores brutis, quæ in magnam distantiam illos percipiunt, vt canes vænatici lepores lōgè aufugientes odore consequuntur, & heros suos mirabili naturæ sagacitate & prouidentia canes cognoscunt & odorādo & videndo. Colligas cōsentaneè. Aristo. absolutis tractatibus de visu & auditu adiecisse Doctrinam de olfactu, & huius sensus mediam inter omnes sensus fecisse enarrationem. Visui primum dedit locum: quia subitam habet sensionem & indistātissima se porrigit interualla. Auditus secundas tenuit partes tum q̄ morosam habet sensionem: vnde Aristot. in metereologicis dixit, fulguris corruscationes anteuertere tonitruui sensionem: quippe fulgur prius videtur, quam illud audiatur: tum q̄ in tantam distantiam nō se protendit auditus, quantam visus: gustus verò & tactus non distantia sentiūt, sed sibi coniuncta. Olfactus verò mediā tenet rationē, neq; enim in tā longinqua fertur, quam visus atq; auditus, neq; tam stricta opus habet sensibilis coniunctione, vt tactus & gustus, qui nihil sentiunt

nisi turgent sensibilia, vt calidū frigidū, & cætera. Præterea olfactus nō solū habet operationē mediam inter operationes reliquorum sensuum, verū & huius sensus obiectum veluti mediū est: nā aut est exhalatio odorifera aut vapor. Si exhalatio est exigne & terra commixta est: sin verò vapor, est ex aqua & aere: quia humida est. Hoc quidem argumēto Philoponus credidit obiectum huius sensus esse mediū inter obiecta aliorū sensuū. Cum Philopono D. Greg. Nissenus facit. libro de viribus animæ ca. 1. credens vaporem esse obiectū olfactus, idcirco colligens olfactum mediam sibi conciliasse inter aquam & aerē, naturam. Cui tamē Arist. occinit libro de sensu & sensili ca. 5. negans odorem, aut exhalationem, aut vaporem esse: de qua tamē re post hæc erit inquisitio. Iam verba textus sine negotio patent. De odore (ait) & olfactibili minus facile est determinare, quā de ceteris sensilibus: odoris enim genus & differentia non sunt manifestæ, vt aliorum scilicet luminis, coloris, soni, & saporis. Est aut huius rei causa: quia sensū olfactus non habemus, id est, exactum & vndeūque absolutum, sed peiorem multis brutis animalibus. Fieri sanè potest, nos melius odores sentire, quā quædam animalia. Verū multa nos superant sensus istius perfectione, nos enim præcedunt odoramus: quia nihil odoris sentimus, nisi excellenter sensum afficiat, & sua passione quæ cerebrū afficit, sensionē turbat: vt enim tarda bruta in motum stillo ferreo, aut ligneo vehementer pūguntur, vt propero cursu suum conficiant iter: ita nostrum sensorium odorandi tardum cum sit sentiendis odoribus, eget vehementiore agitatione, aut affectione sensibilis, quam alia animæ vires, vt excitetur in operationem sensus. Vnde si hæc fortis excitatio necessaria est, conficitur necessario olfactum humanum odorare aut cum molestia, aut suauiter: quippe, vehemens à sensibili excitatio necessario horum alterum pariet, aut tristitiam, aut voluptatem. Omnis ergo odor hominibus iucundus, aut molestus est. Et causa est, quia sensus iste quo sentimus, non est certus: sed obtusam habet sensionem, atq; incertam.

Ratio.

Tex. 93. ¶Rationabile autem est, sic & quæ duos oculos habent colores sentire: & non manifestas ipsis esse differentias colorum: nisi terrore & non terrore, sic autem &, odores hominum genus.

¶Exemplo vtitur rei accomodatissimo, vt animalia, quæ duris sunt oculis, & palpebris non obmunitis non omnes differentias colorum sentiunt, sed quosdā solum terrificos, colores quos expauescentes declinēt vt noxios, aut colores impensē delectabiles vt hos ceu naturæ amicos cōueniant, vt sunt pisces atq; locustæ, & quorum oculi: palpebrarum non habēt præfidiū. Per terrificos aut colores quid velit Aristo, non conuenit inter interpretes: namq; Themistius, vt præfert sermo Aristo. intellexit, qui incutiunt terrore, qui dicuntur terrifici: & voluptifici, qui incutiunt voluptatē sentienti. Et Commen. Auer. per colores terrificos: aut voluptificos colores conuenientes aut noxios animalibus intelligit in Com. Albertus cum Themistio sapit. Putat enim piscibus & alijs, quibus præduri sunt oculi vt in locustis cernim⁹, & insectis esse humiditates crassas, quibus oculos veluti obductos caligine habent. Id quod causa est vt colores oppositi exterreant, vt nobis à somno lipientibus oculis lucerna obiecta terrificata est. Verū hoc terrore probat, voluptatem non probat. Aristo. autem duo dixit, & quod hoc animalium genus mouetur à coloribus, & terrore, & non terrore, negatione terroris, voluptatem intelligens. Quamobrem dicamus, colores, quos sentiūt præduri oculi, terrent, aut delectant, cum autem terrore sit excellētia coloris itidem atq; voluptas: hæc erit causa vt ita afficiantur. Quod autem solas nos excellentias odorabiliū discernamus hinc accipe, cerebrum humanum est valde frigans & humens: odor autem in calido, & sicco temperatis consistit: temperata autem excellentia non mouēt. Quare reperatē siccitatis aut coloris sensibile si fuerit, nō afficiet cerebrum. Est ergo necessarium, vt excellentis sit aut calidum, vt frigidum cerebri afficiat: aut excellētis sit siccitatis, vt hu-

morem cerebri humani immutet. Temperamentū ergo quo natura odoris cuiuslibet cōtēta est, & calidi & sicci alterando humano sensorio non sufficit. Ita per functionē rem hanc attigisse in præsentia satis sit, nam in calce Com. de hac re seruetabimur diligentius.

Tex. 94.

¶Videtur enim analogiam habere ad gustum, & similiter species saporum: cum ijs quæ sunt odoris. Sed certiorē habemus gustum, propterea quod ipse quidam tactus est: hunc autem habet sensum hō certissimum. In alijs enim: superatur ab animalibus multis. secundū autem tactū, multo quam cætera excellētius percipit. Vnde, & prudentissimum animalium est. Signum autem, & in genere hominum: secundum sensoriū hoc ingeniosos, & nō ingeniosos secundū aut aliud nullū duri. n. carne, inepti mente. molles autē carne bene apti. Est autem vt sapor hic quidē dulcis: ille verò amarus, sic & odores sunt.

¶Quia gustus & olfactus habent mutuā inuicem proportionem, & species odoris, colliguntur per saporis species: nam vt potentia ad potentias, ita obiecta. Gustus & olfactus habent proportionem & analogiam: ergo & species odorum atq; saporum habent mutuam correspondentiam. Hæc autē analogia duplex est. Altera, id quod non est affectū sapore neq; odore est Arist. docēte in libro de sensu & sensili. ca. 5. elementa nō sunt odorabilia, aut olida: neq; ipsa sapida sunt, sed sine sapore: quando illa simplicia sunt. Secunda analogia est, q̄ eisdem qualitibus primis constituitur odores, atq; saporis, etiam si non eodem modo cōplexis. Sapor enim præcipuè in humido iacet. Deinde ex sicco, calido cōmiscente sicco humido. Odor autem diuersam obseruat commixtionem, iacet enim in

primis in sicco, deinde verò calidum ad-
est expirans humidū, frigidum verò &
hebetat sapores, & odores extinguit.
Quamobrem differentia odorū nō sunt
saporum differentia, neq; species huius
sensibilis sunt illius. Odor enim est actu
sicci, sapor verò actu humidī. Quare Ari-
stote. dixit analogiam habere, id est com-
parationē similitudinis, siue si significan-
tius dixeris correspondentiam. Nā odo-
res correspondent non coloribus, aut so-
nis, sed saporibus. Et quærētī huius rei
causam Arist. illam offert: nam nobis est
gustus certissimus, est enim gustus tactus
quidam. Hoc porrò sensu nullus homi-
ni certior, neq; bruta sensu hoc homini
conferenda, quinimò vniuersa animalia
facile tangēdo homo superat. Aequum
autem est, vt sensus, qui nobis est notissi-
mus, & certissimus, sensum ambiguum,
& occultæ sensationis manifestet. Idcirco
gustus olfactū ostēdit, & sapores odores
nominant. Odor dulcis hic dicitur, ama-
rus ille, quæ à saporibus sunt mendicato
accepta nomina. *Sed certiozem habemus gustū
propterea quod ipse quidam tactus.* Id est cum
exilem habeamus odorem, certitudo hu-
ius à sensu certiori colligenda est, est au-
tem hominibus gustus certissimus: quia
hic tactus est quidam, tactu autem ho-
mo præcedit animalia cuncta, & huius cau-
sa animalium omnium homo est prudē-
tissimus, quia tactum subtiliorem, & ex-
actiorem cunctis habet. Et tactus differē-
tia hominibus causa est: vt quidam alijs
prudētia præstent, videlicet hi qui ta-
ctus sunt nobilioris, & illi sunt, qui carni-
bus mollioribus præditi sunt. Verum hæc
omnia excusatione egent & maiorem de-
clarationem expostulant: ea enim quæ in
discussa reliquuntur, maximā offensio-
nem sepe numero afferūt. Neq; enim mo-
dicæ offensionis est, asserere carnem quo
mollior est eò maiorem prudētiā & in-
genij vim acriorē homini cōferre. Simili-
ter etiam tactum discretionis, acutio-
risq; iudicij esse autorem. Siquidē visus
est inuentionis sensus, auditus verò dis-
ciplinæ. autōre Aristotele in libro de sen-
su & sensibili. Quamobrem si isti duo sen-
sus disciplinæ hauriendis sunt aptissimi
qui ergo sapientiam seu prudētiā in

*offensio in
Aristotele.*

vnum tactum retulit? Aristoteles rur-
sum in sectione. 13. problemate secundo
quærīt cur vnus homo sit animantium
prudētissimus, & non tactui illud tribuit
sed capitis breuitati? Homo nanq; cor-
poris proportionē minutulum habet ca-
pit: vt vultum in sidera erectum possit
habere, animantia verò cætera secundū
habitum corporis maioris capitis sunt.
Et huius indicium affert Aristoteles: ho-
mines enim capitis breuioris prudētia
alijs hominibus præstant. Adde intelle-
ctum non solum scientiam habere tangi-
bilitatem, sed & vniuersorum sensibilitatem.
Quapropter non sibi satis est exactissi-
mus tactus, nisi & alijs sensibus similiter
polleat. Quid quòd primo libro de gene-
ratione capite. 20. manifestariam præse-
runt collisionem verba Aristotelis. Ta-
ctus (ait) & gustus non conferunt prudē-
tiam. Accidit istis melancholicos sapien-
tes esse Aristoteli, imò sapientissimos quos
que huius complexionis fuisse docet
tertia particula problematum proble-
mate primo. Et tamen melancholici, vt
inibi traditur vānōsi sunt & duri. Quòd
si duri, prauum habent tactum: cuius du-
rities sapientiæ nihil nocuit. Rursum mu-
lieres mollioris tactus sunt viris, quæ ta-
men prudētia non vigent similiter atq;
homines, regimēq; politicum hac cau-
sa negatum est illis politicorum secun-
do capite. 7. Et nunquid in vermibus &
mugilibus non sentitur maior carnis mo-
lilitudo, quam in hominibus? vtique. Ver-
mes autem & mugiles prudētia carent.
Vniuersa hæc argumenta, & alia multa,
quæ conflare poterant, illò tendunt, quo
sensus peripateticus pateat. Et mea qui-
dē sentētia nō est leue admodū legitimā
intelligētiam huic oco inferre. Cur, inq;
tactui ingenij vis & in disciplinas capa-
citas tribuatur, aliorum sensuum ratio-
ne postposita? Themistius in paraphrasi
causam tradidit hanc esse quod tactus opti-
mæ temperaturæ est indicium, si optimus
is sit, si verò pessimus, pessimam quoq;
temperaturam significat. Si verò tempera-
tura humorū æquabilis, sit caro molli-
tudinē habet. Per carnem verò mollem spi-
ritus animales, & alij facilius discurrūt
nullo obditi impedimento. Si verò du-

*Diluitur
puritas
sensa.*

ra caro est eius durities impedimēto est,
quo minus spiritus sensibiles subtilio-
res, & expeditiores discurrant in obse-
quium mentis. Philoponus autem car-
nē dicit esse veluti materialem causam
prudētiæ: etenim caro quæuis ea sit,
non prudētiā nec sapientiam donat
sed est concausa. Quorum quidem ver-
borum talis sensus est. Temperatura
humorum non est præcipua causa scien-
tiæ aut prudētiæ: sed quandoquidem
optima complexio incurstantia excre-
menta facile superat, resoluendo, illa aut
dispargendo, quibus resolutis siue di-
spersis, sanguis purior manet, superflui-
tatibus superatis: vt in sanguine purio-
re imaginatio nobilior & purior est.
Vnde phantasmata puriora & de facta-
toria contingunt: quare & mentis ope-
ratio excellentior erit. Sic ergo, quia
aliorum sensuum excellentia comple-
xionis melioris non est fundamentum
vt tactus excellentia: hac ratione du-
ctus Aristoteles tactum causam prudē-
tiæ dixit: quanquam visus, auditus & ol-
factus operationes habeant spiritualio-
res, quam tactus, vt supra dicebamus,
hoc tamen officit nihil. Siquidem & si ta-
ctus sit materialior cæteris, quia tamen
est aliorum fundamentum, ipse solus mē-
tem indicat. Iuniores philosophi tactū
distinxerunt, aut vt est sensus quidam
particularis, aut vt est fundamentum &
materia sensuum. Secundum priorem ra-
tionem plus conferunt disciplinis ca-
piendis visus claritas, auditus subtilitas
quàm tactus sensitua facultas: quippe
illa duo priora plurarum genera osten-
dunt tactū, vt præmium metaphysico-
rum docet. Secundum autem postero-
rem rationem commodior est tactus dis-
ciplinæ capiendis, quam reliqui sensus.
Quod si hæc secundum sententiam Phi-
loponi moderentur, non stulte, sed sa-
pienter dicuntur. Vnde Commentator
asseruit, si quis colligat, hic homo est acer-
rimi visus aut olfactus, ergo est acerrimi
ingenij, aut contra est acerrimi ingenij:
ergo sensus hos præstantissimos habe-
bit, collectio est infirma: quæ tamen fir-
missima est in sensu tactus: est optimus
tactus, ergo optimum ingenium & con-

uerso. Et apposite satis dixit Philopo-
nus non esse carnis temperaturam cau-
sam effectricem, ne insipide duceret ali-
quis temperaturam esse animam: si enim
temperatura æqualis animam bonā red-
deret, & mala malam, non est difficilis
connexio: ergo temperatura ipsa est ani-
mæ ratio. Quare non est temperatura
causa, sed concausa, quia à bona tempe-
ratura, sanguinis puritas comparatur, vt
prædiximus. Est ergo tactus subseruiens
animæ rationali, vt instrumentum remo-
tum non propinquum. Nam tactus, est
qui sanguinē subministrat deffecatum.
Ab hoc phantasmata puriora succedūt:
à repurgatoribus phantasmatis, pu-
rior est mentis operatio. Cessant igitur,
quæ Galenus in libro, quòd mores animi
temperaturas corporis sequantur. Cuius
rei alias meminimus in fine libri primi
de anima & in Commentarijs in præ-
mium horum librorum.

¶ Argumenta soluamus, primo dicen-
dum, sensum visus & auditus esse sensus
concordandi scientijs germanissimos,
tamen isti nihil efficiunt, si tactus boni-
tas defuerit. Ecquid præstat rerū differē-
tias visu capere, & magistrorum audire
doctrinā: si ingenij vigor abest, qui hæc
discernat? Ingenij autem vigor à tactu
capit initium ad sensum iam relatum:
non à sensu, auditu aut visus. ¶ Secun-
do argumento dicendum est. Breuitas
capitis illa, cuius meminit Aristoteles,
non est secundum externam magnitudi-
nem, nanque & plerique hominum egre-
gè doctorum, capite abundant externa
quantitate: sed est solum secundum mo-
lem carniū & ossium capite contento-
rum. Quando nanque hæc sunt minoris
molis, capitis paruitas commendatur,
& ingenij viuacitatem præfert id quod
continget, quando temperatura fuerit
æquabilis. Vnde verba illa Aristotelis,
non detrahunt quicquā de verbis, quæ
in præsentia habet. Aut dicito capitis
breuitas indicat ingenij dexteritatē: ta-
ctus autem non solum est index, sed con-
causa & quasi docilitatis primum fun-
damentum.

¶ Tertium verò à nobis propositum ar-
gumentū nulla omnino eget responsione:

*Cur capitis
breuitas docili-
tatem significet
mentis.*

Vnde quæ an-

4. arg. respō
sio.

quando eius solutio lucet satis. ¶ Quarto dicendū, gustus & tactus non conferunt prudentiā, est recte dictū Arist. autore. Sed ne sermoni alteri non conveniat ad uertendum est nos comparare prudentiā singularium gestorum notione quæ lectione historiarum conciliatur, & ipsa rerum tractatione. Nam rerum facile periculum prudentiæ plurimum confert. Quapropter cum sensus tactus & gustus parum admodum emolumenti veris rebus conducunt: quippe saporū gustus, aut tactilium sensio in rebus gerendis non reddunt nos sagaces: imò re penitata exactius, isti sensus prudentiā, animiq; vigorem luxant atq; labefactant. Nam horum sensuum ingens est voluptas, quæ & cibis capitur & venereis, quibus assueta mens eneruat prudentiæ iudicium, & rigorem disciplinæ dissoluit. Visus verò & auditus iuuant prudentiā ille videndo, hic verò aliorum facta audiendo, prudentem constituunt mentē. ¶ Cæterum quia neq; visus neq; auditus si non adest ingenij dexteritas, quæ à tactu est, sapientiæ conducent hac ratione si tactus vt particularis sensus expenditur, prudentiæ non confert, imò nonnūquam officit ipse atq; gustus. Verū vt est temperaturę necessarius comes, & puritas spirituum atq; facilitas, ab ipso est pēdens, hac ratione prudentiæ cōferre poterit: imò vis maxima, & quasi seminaria doctrinarum in ipso iacet. ¶ Quinto dicendum est, melancholicos quosdam esse suapte natura melancholicos, quorū temperatura est & frigida & arida, & isti obtusi sunt ingenio. Neq; philosophiæ studio aut rethorum aut poetarum exercitijs florere valēt: sunt etenim obese mentis: quia spiritus habēt obscuros, crassos, & difficiles. Sunt alij melancholici, quos non natura, sed sanguinis adustio fecit melancholicos. Et isti sunt qui splendore scientiarum fulserunt, & horum meminuit Arist. in problemate illo, vt illius loci Commentator exposuit. Durities autem horum non natia est, sed calore nimio adurente humore, durities carnis nium comparatur. Fæminea autem mollities flegmatis est nō sanguinis. Neq; omnis mollities est bonę mentis indiculum est enim, fæminea mollities & teneritu-

do non sibi compacta, sed laxæ substantiæ: sed mollities virilis non laxa, aut inconstans est, sed ex temperatura meliori procedens. Quam quoq; si quæ mulier allequuta fuerit, ipsa quoq; ingenij felicioris compos erit, sed quod frequētius est, illæ infirmæ sunt mentis: vt corporis. Vermes autem molles sane sunt, sed est mollities aquea quod satis indicabit tibi, si illos interfeceris: tūc aquam nimiam fundere experieris. Idemq; in mugilibus est, quanquam illis non caro sed pulpamentū est. ¶ Sciscitaris forsitan si optimā temperaturā optimis quibusq; ingenijs contingit: vnde tā repētina & præcox mors contingit felicissimis ingenijs? Siquidē præstant temperatura præstabilē donat vitam. Hoc autem cōtingere potest quo enim delicatioris sunt temperatura: facilius læduntur contrarijs. Quid quod ea quę augent ingenij vires, vt vigiliæ inedia, frequēs rerū meditatio, vires corporis extenuat, vnde sapiens dixit, frequēs meditatio tabidas facit carnes. Et in hoc textu obiter adnotandum duxi Arist. carnem dixisse tactus sensorium ait enim secundū hoc sensorium ingeniosos esse, de quare post hæc aduertemus.

¶ Sed alia quidē: habet proportio-
naliter odorē & saporē. dico autē,
dulcē odorē: & dulcē saporē. alia
verò, contra. Similiter autē & acer
& austerus: & acutus: & pinguis est
odor. sed sicut diximus propterea
q̄ non multū manifesti sunt odo-
res sicut saporē, ab his sumpta sūt
nomina secundū similitudinē re-
rum. dulcis enim, à croco & mel-
le, acer autem: à thymo & huius-
modi. eodē autē modo, & in alijs.
¶ Quòd ait hoc est, quod prædiximus
odores & saporē esse proportione mul-
ta sibi consentientes non semper firmā
habet veritatē. Nā quædā sunt, quæ etiā
si amarulēta sint gustui odores fundunt
suauissimos, vt stirax & aloe. mel verò &
dulce sapit & fumigat, & crocus thymus &
acre sapit & redolet. Hic obserua diligēter
odora.

Text.

5. argu. respō
sio.

odoramentorū species dupliciter distin-
guendas: aut secundum se, aut relatas in
saporem & non simplici modo conside-
ratur secundum se: sed relatione in olfac-
tum: nā odores absolutè nescimus. Hac
tamen ratione duas species odorum con-
stituiamus tantum: scilicet malè olens &
bene olens: Quas D. Greg. Nissenus in li-
bro de homine tradidit. Sin verò in sapo-
res referantur odores, tot species augen-
tur odorum, quot & saporū, vt Arist. hic
docet. In libro autem de sensu & sensibili
cap. allato duas docuit species odorum.
Altera est ciborum: delectat enim sape
odores, quia ciborum sunt nuntij, quæ
delectatio est per accidens. Alia verò est
florum & aromatum, quę per se delectat
olfactum, quia cerebri frigidam & humi-
dam compositionem calido atq; sicco tē-
perant. Hęc secunda odorum species nō
à saporibus sumunt nomen, sed ab excel-
lentij suis. Species igitur odorum non
semper à saporibus, sed semper à relatio-
ne in olfactum sumuntur. Et in hūc modū
audiendus est Arist. ¶ Rogat aliquis, cur
nō sibi mutuo respōdent saporē & odo-
res: vt si odor sit dulcis & sapor sit dulcis?
Respōsio hęc est sapor ex æquabili cōmi-
xtiōe humidū cū sicco dulcis est: & odor
ex æquabili sicco tēperatura cū humido.
Accidit nōnunq̄ vt sit æquabilis cōmix-
tio in vtroq;: & iā sapor dulcis dulcē spi-
rabit odorē. Si diuerso cōtingat, cōtra cō-
tinget. Vt sapor amarus: odor autē dulcis
sit, aut vice versa. Quæ sup̄ sunt huius lo-
ci verba non sunt negocij multi, vt expo-
nantur. Similiter autem. Id est, sunt & aliæ
odorum species relata in saporē, vt acer
odor & austerus & acutus: & pinguis. At
verò quia odores non adeo sunt proptæ
notionis, vt saporē, ab istis illi nomina-
tionem sibi cōciliāt vt dulcia vt mel &
corcus dulcē spirēt suffitū, acria verò vt
thimus acris & si vt diximus istud nō ha-
bet inuiolatam veritatis obseruantiam.

Text. 96.

¶ Adhuc autem sicut auditus, &
vnusquisq; sensuum: hic quidem
audibilis & inaudibilis: ille ve-
rò visibilis & inuisibilis, & olfactus
& inodorabilis. Inodorabile autē
aliud quidem: secundum id quòd

omnino impossibile est habere o-
dorem. aliud verò, paruū habens
& prauum. Similiter autem, & in-
gustabile dicitur.

¶ Potentia vna oppositorum duorū, est
vt visus est visibilis, & inuisibilis: & au-
ditus & silētium, quod insonabile est, &
sonum sentit: vt visus lucē atq; tenebras:
ita eodem modo & olfactus est odorabi-
lis & inodorabilis. Est autem inodora-
bile duplex, & quod fieri non potest, vt
odorē spiret, vt sunt elemēta & quod exi-
lē habet odorem, aut prauum. Et quia
priuatio per habitū cognoscitur in odo-
rabile per odorabile sentitur, vt tenebræ
per lucis absentiam: quare hæc priuati-
ua nō per se sunt sensilia, sed per accidēs:
vt priuationes sunt sensilium per se, sub-
stantia verò per accidēs: sensilis est, quia
substantiæ accidit sensilium affectio.

¶ Est autem & olfactus: per mediū
vt aerem aut aquā. etenim aquati-
ca, videtur odorem sentire: simili-
ter autem & quæ sanguinem ha-
bent & quæ non habent, sicut &
quæ in aere. etenim horum quæ-
dam de longe occurrunt ad alimē-
tum, ab odore mota.

¶ Vt visus medium dixit esse diaphanū,
vt etiam dixit esse medium auditus aerē
& aquam: non vt diaphana, sed per aliā
qualitatem odorum trāsuetricē, modo
aerem & aquā odoris esse media docet.
Sub simili censura qua in auditu dixerat
nō. n. aer vt aer aut aqua, vt aqua sunt me-
dia: sed propter qualitatem quādā occultā
quā tū ex Theophrasti autoritatē nūcu-
pauimus. Et quia patebat aerem esse ve-
ctorem odorum, in aquatica sermonem
cōuertit: pisces enim in aqua odorant vt
murices, & cocodrili noctu expiscantur
alios pisces, & ad longam distantiā carnes
ad orā nauū appētas sentiūt odorādo.
Et de Tiberone ferunt ad immensa spa-
cia insequi naues ductū odore carnis
vel victualium a horū desiderio captus.
Vnde Plin. lib. 10. cap. 70. de pisciū sen-
su sermonē vertēs, Olfactus ijs esse, inq̄
manife-

Text. 97.

manifestè patet: quippe non omnes eadem esca capiuntur, & prius quam appetant odorantur. Quosdam & speluncis latentes, falsamenti illitis faucibus scopuli, piscator expellit, velut sui cadaueris agnitionem fugientes, conueniuntq; ex alto etiam ad quosdam odores, vt sapiam vstam & polypum: quæ ideò conijciunt in nassas. hæc ille & alia quæ odorem esse piscibus probant. Aqua igitur est medium transfuehere potens odores, & non solum animalia, quorum vita in sanguine est, odorant, sed animalia, quibus vita sine sanguine odorant & ad porrectissimam interualla vt apes quæ odores sequuntur, & spirantia mella procul præsentiant, & tigrides procul sitæ in alimèta odore promotæ veniunt, vultures longa volando conficiunt spacia cadauerum odore pellesti. Hæc ne textum Arist. iã diutius moremur sub hæc explicabuntur.

Tex. 98. ¶ Vnde & dubium videtur: si omnia quidem similiter odorent, homo autem respirans quidem: non respirans autem: sed exspirans, aut retinens spiritum non odorat: neq; de longe: neq; de prope: neq; si in naso intus ponatur. Et in ipso quidè positum sensorio: insensibile esse, omnium commune est. sed sine respiratione non sentire, proprium est hominum. manifestum autè est, tentantibus. Quare quæ sanguinem non habent, quoniam non respirant: alium utiq; quendam sensum habent præter eos qui dicti sunt.

¶ Mouet dubium, si homo & animalia cætera habeant eundem sensum odoratus: fortassis enim scrupulus aliquis vexabit quempiam colligens diuersos esse sensus olfactus in homine, atque bestiis: quippe, longè secus odorat homo atq; alia animalia: hæc enim sæpe odorant sine respiratione, vt pisces citra respirationem odorant, formicæ, apes, & id genus similiter, exceptis animantibus, quibus pulmo est, & necessaria est respiratione: cætera sine respiratione intercessione odorant:

homini verò odoranti respiratione necessaria est, id est repetito motu & aerem recipiat atq; reddat: expiranti enim aut retinenti aerem id est anhelitum, odor non contingit, nisi vtrumq; præstiterit, neq; de longè, neq; de prope, neq; si ipsum odorabile naso admoueat. Quapropter sibi necessaria est respiratione. Est autem respiratione sponso dubij omnibus animalibus esse sensum odoratus, quibus adest vis odorandi: neq; per aliam vim sentit formica odores, quàm homo, est autem differentia in modo sensorij, & in instrumento odorandi quod est nasus ipse, tamen in facultate sentiendi non est differentia: quippe differentia potentia à differentia obiecti colligenda est. Idem autem est odorabile, & nobis atq; brutis: excepto, odores quosdam non esse istis voluptificos, vt odores thimiamatum, & florum, & id genus. Vnde brutum non carpit voluptatem quæ quæ hos odores sentiat, homo verò hoc genere odorum impense afficitur deletione, quia & si non sint odores ciborum, sunt tamen plurimum conferentes sanitati cerebri, vt eruditè Gellius, ex Aristotelis sententia lib. 19. c. 2. disputat. Cuius rationem nos supra reddidimus. Hoc autè non probat odorabile non esse idem & hominibus & brutis, sed diuerso modo affici odoribus hominem atq; animalia cætera. Quamobrem si obiectum vnum est, & vnica erit facultas olfactiua in omnibus olfacientibus, quæ in species suas, id est, odorem bonum & malum se profert & extendit.

¶ Sed impossibile est, si quidem, odorabilem sentiunt. odorabilis enim sensus & mali odoramenti & boni odoramenti, olfactus est. Amplius autè, & corrupti videntur a fortibus odoribus à quibus homo corruptus, vt bituminis: & sulphuris: & huiusmodi. Olfacere igitur necessarium est, sed non respirantia.

¶ Motæ quæstio solutio est hæc impossibile esse facultatem olfactiuam non esse eandem specie cunctis olfacientibus, etsi accidentaria in odorandi modo sit differentia. Nam quæ prædita sunt pulmone, respirando odorant,

id est recipiendo adducendoq; nãque si anhelitum contineant non odorant, vt experientia testatur: quæ verò caret pulmone sine respiratione odorant. Amplius autè ex corrupti videntur a fortibus odoribus. Hæc altera ratio est quæ colligat vniuersa olfactiua per sensum odoratus & non per alium sensum olfacere: quippe, vt homines fatida olfacientes læduntur admodum, & sæpe putris odor interitus causa est. Ita & pisces fetidis & putridis odoribus, & apes, & insecta alia intereunt. Quapropter vnus erit odoratus animalibus. Hinc colligas nos verè dixisse supra sensus humanos atq; brutos eiusdem speciei esse: & si secundum accidens multis discrepent: & si non me lateat græcos auctores has rationes Arist. illo tantum dixisse, quod conficiant vniuersa, quæ olfaciunt animalia, non per aliam vim olfacere, quam per olfactum: & nihil meminerunt de vnitate speciei, aut generis. Rationes autem si librentur, facile hoc colligunt. Prima enim ab vnitate obiecti profecta est: altera verò ab eisdem læsiuis: potentia enim quæ sunt eadem specie ab eisdem corrumpuntur, aut læduntur, quod verò dixit in calce tex. 98. proprium esse hominis respirando odorare, accipiendum est, vt acceperunt Græci expositores, id est omnium respirantium: ne tibi imponat Aegidius Romanus credens vnus esse hominis respirando odorare, falsus verbo Arist. etiam si Themistius sub voce hominis, habentia sanguinem intellexerit. Cautius autem Philoponus respirantia subaudit: siquidem pisces sanguinem habent & odorem sentiunt non respirantes. Bos autem, equus & id genus quadrupedia respirando odorant vt homo.

Tex. 100 ¶ Videtur autè in hominibus differre hoc sensorium ab ijs quæ aliorum animalium sicut oculi ab oculis eorum quæ duos habent oculos nam illi quidem habent vallum & velut velamen, palpebras, quas quis non mouens neq; retrahens: non videt. hi autè eorum quæ duos habent oculos: nihil tale habent

sed mox vident quæ fiunt in perlucido. Sic igitur & odoratiuum sensorium alijs quidem sine operculo est: sicut oculus: alijs verò aerem recipientibus habet cooperimentum, quod respirantibus discooperit, dilatatis venis & poris. Propter hoc, respirantia non odorant in aqua. necessarium enim est, olfacere respirando hoc autem facere in humido, impossibile. Est autem odor sicci, sicut sapor, humidus: odoratiuum autem sensorium, potentia huiusmodi est.

¶ Quia dixerat omnibus odorantibus vnum specie olfactum esse, iuxta id quod nos exposuimus accidentalem differentiam adiecit modo, vt enim visus omnibus videtibus vnus est specie, sunt tamè quædam, quæ sensum hunc secundum accidens variant, vt quædam oculos habeant molles palpebris obtectos: alia verò habeant præduros palpebris minime obmunitos, secundo de partibus animalium. ca. 13. Aristote. opulenter differunt de re hac. Hæc autem oculorum varietas accidentis est, & non substantia visus. Nã visio eorundem est, & si variis modis: nam qui habent vallum, id est, palpebrarum velamen, nisi hoc attollant & diducant, cernere non possunt, quæ verò oculos habent non vallatos palpebris: sine apertione aliqua, & diductione, promptum habent visum, eorum quæ fiunt inter lucido, id est, aere illustrato lumine. Atq; ad hunc prope modum in odoratu pensandum est, nam non respirantia sine naribus odorant, vt formicæ, atq; apes, & vespe, & insecta alia, atq; pisces, quæ habent olfactum in promptu & in aperto. Quare non egent nasi obsequio quod suggerat olfactui odores, qui vltro ipsum olfactum, quod est in propatulo conueniunt: respirantia autè, quæ habent olfactum cerebro conditum & valde intimum, egent naribus quæ illò deuehant, odores dilatatis venis, atque poris ipsarum. Hic autem odorandi modus diuersus naturam olfactus non variat. Pro-

olfactus diuersus modus

pre

pter hoc respirantia non odorat in aqua. Aequū duxi de sensorio huius sensus nihil inter miscere, sed in disputationes huic capiti coagmentādas mittere quare verba hęc Aristotelis corollaria sunt ad priora, nantantia in aqua animalia respirantia, non posse inibi odorare. Et ratio aperta est: nam odoratio requirit inspirationē aut respirationem, in aqua vero hoc prestare non possunt: hoc autem in humido facere est impossibile. Colligitur præter hæc respirationem, non esse causam simpliciter necessariā olfactui, sed eò solum necessaria est, quò illa aperit meatus, & dilatat poros, qui sunt viæ odoribus differendis in olfactum, vt neque dehiscere palpebras simpliciter, est necessarium vi sui, vt videat: quia multa sunt, quæ citra hoc vident. Est autē odor sicci sicut sapor humidi. Ostendit ex qua qualitate præcipue resultat odor: & ait siccū esse vt sapor præcipue ex humido. Deinde subdit sensoriū esse odoratiuū, id quod potentia est subceptiuum odorum. Et de Commentario hoc hætenus.

Prima disputatio si homo pessimi sit olfactus.

1. dilutio.

Prima instituenda disputatio est, cur Aristoteles homines dicat exilis esse odoris. Siquidem homo solus est: qui odorum differentias sentiat. Etenim bruta fatida non curant, quæ homo maximè horret. Aristoteles autore libro de sensu & sensibili cap. 5. etenim si bruta fatida sentirent, illa horrerent: quæ cum non horreant, non sentiunt. Rursum hominum est cunctis rebus nomina imponere, vt & primus humani generis parēs fecit, ergo sibi quoque incumbit odores vniuersos dignoscere, quos proprijs nominibus donet. Rursum si cerebri vitium est, quòd homo pessimè odoret: quippe illud excellenter humidum & frigidum est: hoc si iusta lance penditur olfactui humano suffragatur, tantum abest vt lædat: odor enim cum sit iacens in sicco, & à calido exhalatur ægregie sentietur à cerebro frigido, atque humido. Nam recipiens vacuum esse oportet à natura recepti vt supra explicuimus. Cerebrum igitur frigidum & humidū melius, & exactius sus-

2. dilutio.

3. dilutio.

cipiet odores, quàm si calidum & siccum fuisset. Accedit istis Aristoteles lib. de generatione animalium cap. 2. hominem dixisse cunctis sensibus præcedere bestias, quippe hominis sensorium purius & sincerius est, quàm brutorum. Et verbum suū exposuit in visu, tactu, & olfactu. Et rursum causam afferunt humani olfactus vitium esse, quod in longinquū non se porrigat. Hæc autē causa exilis est, quia fortasse non odore bruta sentiunt alimentata longè sita, sed visu acutissimo, vt aquila, quæ in longum maximè producit visum: & tigrides, fatetur Auicena non olfactu conuolare in cadauera distantissima, sed visu ab alto illa detuentur. Sub hæc melior est natura sensitua hominū, quam brutorum: ergo absolute omnibus sensibus excedit homo bruta: quandoquidem puriora sunt illi omnia sensoria contra est Aristoteles. Vt disputationē hanc resoluamus, proferendus est Aristoteles. qui lib. vltimo de generatione animalium. c. 1. & 2. summatim docet sensum sensui præstare, aut quod remotius sentiat, aut quod sensilium differentias exactius consequatur. Hæc duo diuersa sunt, sentire remotiora alterius causæ, quam quæ prope sunt perfecte distinguere. Prioris causa est sensorij situs, & figura: oculi namque prominentes acutè non cernunt distantia: quia globi ocularis prominentia labetes reddit species, vnde neque possunt bene coire in oculi centrum. Oculi verò profundi & immerfi, illi in longū se porrigunt. 1. de histo. c. 10. distinguere autem purè & clarè puritatis est sensorij, nam vestis mundissima vel minimā labeculam distinguit: ita oculus mundus, & sine vicio minimas motiones sentire valēs est. Sit ergo hæc prima sententia, quantum est primæ perfectionis sensus, bruta multa præstant odorando homini: quippe, in maiorem multò distantiam odores persentiunt. Canes Laconici, vt Aristoteles ait. cap. 2. lib. de generatione iam indicati, procul longè sentiunt odores. Et causa est situs, seu figura nariū, quæ illis obtere prorectissimè.

Secunda sententia sit, etiam bruta quædam imò multa nos excedunt in sentiendis odorabilium differentijs. Hæc est aduersus Simplicium Commentaria huius, qui credit

sententia.

Solutio. 1. argumenti.

credit, solo hoc noster olfactus excellitur à brutorum olfactu, quòd distantius odorant: non tamen exactius. Cui ego aliquando consensi. Id quod in præsentia reuoco & in huius conclusionis fidē ducor: quia Aristoteles hoc loco asserit difficilem esse odoris definitionem: quia nobis obtigit prauus olfactus. Si autē vniuersas differentias discernere, et si non in longum esset sensio, non diceret esse difficilem nobis tractatum de odore. Rursum ait nos excellentijs huius sensilis tantum immutari, quæ ergo non sunt odoris excellentis, non afficiunt humanum olfactum. Sunt autem odores multi non excellentes, sed remissi, quos non percipimus: & quia sunt species odoris multæ suapte natura exilis sensilitatis quia non procedunt à multo sicco cōmixto: sed à paruo: ideo huiusmodi species nos latet & solum ille patet, quæ fortiores habet temperaturas sicci cum calido vehementer exhalante. Tertia sententia differentias odorum, quas humanus discernit olfactus, præstabilius discernit brutis omnibus. Hæc patens erit aduertenti, sensus hominis vniuersos: quæ aurigam regere habet rationē, cui nature ordine seruiunt, sibi quædam cōciliant nobilitatē. Rationis namque humanæ industria sensus adiuti ab solutius distinguunt sensibilia, quæ attingunt, quàm bruta: vt hominis visus et si non æquè perspicax sit atque aquilarū: multò excellentius discernit colorū varietates, & proportionem, quàm aquilarū acies. Itidem de auditu humano, qui in omnes sonorum consonantias sese diffundit. Id quod brutorum non est: ipsum namque cum ratione contubernium sensus extollit, vt nobilitate quadam sensationis fruuntur. Vberius igitur distinguit odoramentorū differentias homo bruto, propter rationis, cuius cōpos est, assistentē operationē. Nam si solus esset humanus olfactus sine rationis suffragio, minò discerneret, quam bruta multa: quia sensorium eius valde friget, & humoris multā cōtinet copiam. Argumento primo dico bruta fatida sentire, sed aliquando non fugere fatide spirantia, quæ declinant homines: quippe fatidus ille spiritus illis non nocet, vt homini. Sed dubio procul nonnulla fatida fugiet olfactus bru-

torum, alioqui quo odorarent, nisi vt aduersantia fugerent? Nunc autem fatidis corrumpuntur bruta, vt homines (vt prædiximus) in Commentario. Secundo argumento, fatendum homines rebus nomina imposuisse, non tamen vniuersis rebus, hoc est necesse: quippe, multæ stellarum sunt miriades, quas Deus & nouit & vocat, vt regius psalmographus cauit, itidem odores vocat homo gemino nomine, aut secundum excellentiam odoris, vt bene olens, & male olens, quæ sunt nomina excellentiarum: nam quod medium horum est, neque bene neque male olens, per negationem extremorū appellat neutrum. Altero modo appellat secundum sapores, odorem dulcem dicens eum, qui suauis est olfactui: odorem amarū illum vocat, qui molestus est sensui. Et quæquam tactus sit certior gustu, gustus est ratio nominum odorabilium: quippe sapor est ex commixtione qualitatum, vt & odor. Quare est maior proportio inter sapores, & odores, quàm inter odores, & qualitates tangibiles. Tertio dico, complexionem humani cerebri non suffragari subtili sensationi odorum, sed refragari. Sunt namque contrariæ complexionis, causa: vnde odor, & humani cerebri temperamentum, vt dictum est. Quod verò Aristoteles, sensorium exiit à sensibus qualitativis, est sanè verum. Siquidem sensorium olfactus, non habet quenquam odorum sibi natium, verū frigiditas cum sit opilans & obstruens meatus sensorij hæc est impedimēto homini, ne sentiat odores, nisi vehemētes, qui meatibus referendis sufficiat. Quarto dicendum est, hominem præstare sensibus brutis: quia humani sensus sunt ingeniosiores. Et causa est rationis adfinitia: tamen secundum propriam naturam non est probata hæc excellentia: nam a quilibet acies clarior est & acutior humanis aspectibus. Et si vera sunt, quæ narratur de lynce, quis est hominis oculus, qui illi sit conferendus? Nam quæ de aranea poeta quidē fabulatur, tactu excedere hominē, bellum est mendacium. Sunt autem huius verificatoris carmina hæc. *Vultur odoratu, lince visu: sermone gustu, Nos aper auditu præcellit: aranea tactu.* Et carmina hæc de lince dubia, de aranea

secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

nea fabulosa de simia mēdacia: cætera illis demus. Quod verò argumētum inculcat, sensorium humanū esse sincerius atq; purius, hoc verum est: quod fundamentum sensoriorū humanorum est tactus, cui sensorium innititur, nō tamen verum est huius sensorij aut illius simpliciter, vt est sensorij visus, aut auditus esse sincerius: quia neq; olfactus sensorium nostrum est purius, quā brutorum: neque visus humani, quā aquilarum: etsi humana complexio sit omnium animalū tēperatissima, quæ tactus optimi est necessarium indicium. Porro aliorum sensuum præstantiam non colligit.

Secunda disputatio, quæ res sit odor.

Se cunda posthac est acrior disputatio, quæ res sit odor: nam Arabes duo quibus tota Arabia philosophiæ nomine cedit: Auerroes inquā & Auicena rem istam magnis litibus cōtrouertunt: hic enim naturalium. 6. parte secunda cap. de odore fumidum voluit esse spiritum, qui sensorium subintrans, propriam odoris parit sensationē: ille verò odorem spiritualem quandam qualitatem per mediū effusam in sensorium, penetrantem. Ductus est hic autor persuadēlis quibusdam, & quod si fumida euaporatio esset, nō posset odor procul se diffundere in milliaria. 500. vt tigrides sub Troiano bello cadauera ad illud spacium iacentia sensissent. Nam etiam si cadauera illa tota soluerēt in odore hoc non præstitissent, imò neq; si in ignē verterentur (cuius inter elementa omnia est maxima dimensio, vt terræ minima) posset cadauera Troiana in tāta se soluere interualla. Adde si odor est fumida illa & exhalans euaporatio, se fundēs per aerem, illi est cedens, aut non cedens: si non cedit, duo corpora essent simul: si cedit maius corpus minori cederet in magnā distantiam, quod nostram videtur superare fidem. Et reuera si res hæc, iusta pendatur lance, difficilem hanc quilibet iure æquo ducet: quando & Aristot. ambiguam trahat de quæstione sententiam. In libro enim de sensibili & sensu. c. 2. odorem fumalē dixit euaporationem

quæ ab igne proficiscitur & cap. 5. eiusdē libri inuehitur in Eraclitum, fumosam ducentem esse odorem euaporationem. Et in sectio. 11. problema. 8. excitat quæstionē vtrum odoris natura fumus sit, an aer, an vapor, insolutam misit quæstionem, solum addens, si effluxio esset odor ab odorabili, iam multa quæ longo seculo mittunt odores euanescerēt. Id quod non cernimus: etenim cupressus multo tempore viuens spirat & id genus odori fera & quod non sit fumida illa euaporatio multis colligit Aristot. in Eraclitum libro de sensibili: nam non sentirent odores pisces in aqua, quæ utiq; fumos extinguit, nam fumus igneus cum sit aqua illi est contraria elemēto. Vnde aquatilia non possent olfacere, id quod supra falsum esse demonstratū est in marinis, purpuris, seu muricibus in longum tractum locorū olfaciētibus. Plato in Timæo apertō sermone confitetur odorem esse aut fumum, aut caliginem: per caliginē (nifalor) vaporem indicās. Et siue hoc sapiat Aristot. siue non, tamen alijs consentiunt vterq; & quod odoris differentia latentes sint hominibus, & quod species illæ sint notæ, suavis odor & molestus. Conciliator differentia. 155. fortassis dixit esse spiritum medium inter fumum & vaporem, qui & sapiat & aquam & aerem, & hic erit odor. Nā vt neq; aqua, qua aqua neq; aer, qua aer, sunt odorū media, sed qualitate media ambobus elementis cōmuni. Ita neq; odor erit naturæ aeris (vt fumus) neq; naturæ aqueæ, vt vapor, sed vtrumq; commiscet. Albertus magnus summa de homine tractatu de olfactu quæstio. 9. prolato Auicena placito illi subscripsit, & reuera Auicena indicia non sunt negligenda. Primum est, odorabile manu versans redolēs facit: vt si manu contrectaueris pomum, odorem, veluti sopitū excitabis: & post multā tractationē odor euanescit & pomū corrugatur & nigrescit. Id quod nō fieret, nisi quæ subtilis spiritus, & calidus, & siccus, coactus exire cum odore, pomi traxit humorem. Alterum est ventos rapere odores: quod non accideret, si aer solum odoramentorum sibi conciliaret species, quas neque ventus validissimus agitare potest: quia subito multiplicantur.

Plato in Timæo apertō sermone

conspicitur non, a Aristote.

Questionis resolutio. Prima conclusio.

2. conclusio.

Odor autem. Cū successiuā & temporaneam habeat diffusionem non est: sola species odoris medio cōcedenda: alioqui cur suffumigationes prius, qui prope quā qui procul sentimus?

Augentur ista: nam sepe dimoto olido corpore, suffitus perseverat odorum: vt in camphora patet. Sed species odoris nequitiam subsidēt in absentia odoris: alioqui olfaceremus, & nullus esset odor qui olfit: & esset notitia sensus exterioris sine obiecto præsentē, quod & si quidam theologi concesserunt, sed horū philosophia barbara est. Et rursus odores natura concessi sunt hominibus sanitatis cerebri tuendæ gratia. Nā odor cū sit passio calidi atq; sicci, & talem naturam sortiatur, confert cerebro argenti & humēti. Si verò sola species effunditur, & cerebrum penetrat, species non siccatur, neque exalfacit. Et ita non essent necessarii odores sanitati comparandæ, Aristotele & medicis reclamantibus. Et libro de Senu & sensibili cap. 2. cerebrum ait esse frigidum & humidum, vt sit in potentia ad odores. Siquidē frigidum materia est calidi & humidum sicci: & inibi lumen dicit non egere motu locali. At sit per alterationem odor, & per lationem sonus: ideo hæc subito nō multiplicantur c. 6. Illius libri & cap. 5. reprehendens Pythagorā, cui erat in sententia odores esse nutritiuos, vt postea Galen⁹ recepit. Et Democritū narrat Diogenes Laertius tres dies odore recentis panis fuisse alitum. Hoc (inquā) reprehendens ait odorem subintrare sensorij cum spirituali fumositate. Quapropter hæc prima sit conclusio. Cōmentatori tradenti odorem solūmodo effundi vt color, & in aëre & aqua esse spirituale habere, & nō naturale (vt 97. Commentario contendit in Auicena) non acquiesco. Hanc satis colligunt argumenta dudum illata. Corollarium esto huic conclusioni accessorium. Odor nō solum in odorabili, vt pomo, aut thure, habet verum & naturale esse: quin & in aëre illo potitur. Et nō sicut color, qui habet esse in medio spirituale, & in subiecto naturale: quinimò vt lumen in lucido naturali esse, & in medio potitur, vt cap. de Visu tradidimus. Secunda conclusio. Odor realiter effunditur in olfactū vsq;

alioqui, vt venenati odores bituminis, sulphuris, & deniq; argēti viui, animam exhalare cogerēt si solē species in sensorium sese insinuarēt. Difficilis isthæc cōcessio, & mihi prorsus incredibilis. Solas (inquam) species interimere, siue visibiles, siue odorabiles. Namque fascinatio non per solas visorias species quin exhalantibus qualitatibus sit venenatis instillantibus in oculos. Tertia conclusio in sensu olfactus solum species, non ipse spiritus fumosus excipitur. Hæc manifesta est: alioqui non esset sensio si sensibilis esset supra sensum. Quarta. Hi tamen spiritus ipsam partem sensorij fortē contingunt, quæ magis naso vicina est: nam vt sonus neruum auditorium secundum partem, quæ foramen cæcum contingit implet: non tamen partem posteriorem nerui, quæ cerebro est vicinior, sic de sensorio olfactus. Alioqui, quid est quod ait capite illato Aristotele. odorem intra sensorium cum spirituali fumositate ingredi confortandi cerebrum gratia, vt sanitati optimo odore consulatur? Quinta. Odor neq; vapor est, neq; fumus. Distinxit autem Aristot. inter hæc duo. Fumum namq; calidæ atq; aridæ naturæ dixit: vaporem calidæ & humidæ. Primo metheo. cap. 4. & 2. metheo. cap. 4. Plato hæc secreuit, si ex aqua fiat aër, fumus est: si verò ex aëre aqua, caligo seu vapor in Timæo rem hanc astruxit. Quod autē nullū horū sit odor, ratio ad manū est. Fumus enim & vapor hæc sunt substantiæ: at odor nō est substantia, sed accidēs, sensibile, iisdē fermentationibus, quibus lumen non esse substantiam meminimus. Vnde, hæc est cōsequutio, & si odor per aërem multiplicetur, nō est subinde penetratio dimensionū. Odor. n. nō est corpus, vt inde cōficiat, est odor in aëre, & in cerebro: ergo duo corpora sunt simul. Neq; ordinem naturæ hoc violat, in elementis esse qualitates mixtorum maxime in elementis non puris, neq; sinceris qualia hæc nostra. Vnde etsi odor sit qualitas mixtorum, tamē in aëre est: quippe aer fumosam illam exhalationem suscipit, quæ propriè est subiectum odoris. Quid quod elementa hæc, quæ apud nos sunt, non sunt à facibus mixtorum libera vt prædiximus? Idcirco capax est odor

3. sententia.

4. sententia.

5. sententia.

Sexta.

ris, & aer & aqua, sed fac elementa nō feculenta, adhuc odoris sunt capacia: quia transeunt & cursim odores exciperēt. Id quod puritati elemētarię detrahit nihil. ¶ Sexta conclusio. Vapor & fumus causa sunt odoris, id est, ipse fumus odores liquat, & soluit. Nam causa odoris cōmixtio est calidi liquātis humidū, quod compressum est in terrulento sicco, vt in thure cernis, nō fragrat, nisi accēsum. Et hoc est, quod Plato volebat (neque Aristot. omnino dissensit) odorē esse fumum, vel caliginem. ¶ Septima, odor est qualitas quādam, quę suapte natura absoluta est, & permanēs, & si successiuē defertur. Nam spirituosus ille fumus delatorius odorū non subito cōuolat in nares: sed paulatino se insinuat motu, & si in modica distantia non aduertatur quam sit morosus. Ducor in hęc conclusionem verbo Aristote. qui lib. de sensu & sensu. cap. 6. omnino asserit odorem non posse alere: quia simplex est: igitur qualitas est simplex, odor. Octaua hęc qualitas nunquam discedit à fumida hac vaporatione, sed semper illi amica & natua societate iunguntur. Huic conclusioni occinunt multi ducentes diuersum, vt sanctus Tho. Aegidius, Caietanus. Ego tamen non hoc censeo, sed id quod octaua hęc nostra conclusio sapit. Vt enim sonus nusquam separatur ab aeris impulsionē, & hac cessante, cessat ipse sonus. Nā illa impulsio est causa propria soni, Ita & illa fumalis euaporatio est causa odoris per aerem diffusū. Nam etsi sit in odoriferis & olētibus rebus vt thure qualitas quādam absoluta, quam nos sentientes appellamus odorē: hic tamē, vt odor sit, & vt sensum afficiat & vt per aerem deferatur in olfactus sensorium, necessaria est exhalatio: etiam si thuri adsit sua odoris affectio citra hęc exhalationem.

Nona sententia.

¶ Nona. Species odorabiles sunt & in aere, & in sensorio. Et harū aer vt est in odorabilis, & facilis diuisionis suscipit. Hic esto igitur ordo, quem ad odores sentientes natura instituit. Exhalat primū spiritus, ille odoriferus ab olētibus rebus: hic verò secum defert odorem: quia in spiritu conditur odor. Post hęc odor se per medium dilatat, atque diffundit: & fortē odor nunquam in aere proximē recipitur, sed solum defertur per aerē spiritus ille odoriferus. Deinde verò species simul diffunditur, quę vniuersa in sensorium vsque pertingunt. Caterum postremam partem sensorij solę species petūt quibus tandē receptis in sensum fit odoratio. ¶ Decima, Exhalatio hęc odorifera commiscet se aquę, vt vinum cerni mus aquę commisceri & mel, & alia id genus. Et aqua cōmixta defert odores in sensoria piscium. Quamobrem isti olent non quod solę species deferantur, colligas, siue hic spiritus odoriferus sit in aere, & ipsum alteret: siue sit in aqua, non est penetratio dimensionum, vt Comentator duxit, & sibi familiaris Augustinus Niphus, & alij qui Comentatorem magnificentes Arabē appellant Aristotelem: nāq; non est penetratio, sed cōmixtio duorū corporum, vt aquę atq; vini. ¶ Argumētum primū soluit Auicena, tigris acutissimē cernere altissimoque superlatę volatu poterant fumos illos suffitus in sublime latos perspicere: etiā si huiusmodi: suffitus in tantā non essent acti distantiam, vt odorabiles, fieri poterat vt visibiles sentiri: vel vterus illo egit celerrimē, quod erant tigris nidorē cadauerum, quem potius dixeris pederē. A cupressō autē, & id genus aliis hic fumus solutus, ipsam quoque imminuit, & si non sensibiliter.

Tertia questio quod sit huius loculamentum seu sensorium.

Vperest de sensorio olfactus, quod illud sit exquirere, an sit nasus, an sit duę caruncule mamillares, quas sic nuncupant, carunculę illę sunt instar conorū mamarum caprę, vt ait Algazel in sua philosophia. Auerroes in 2. lib. collectaneorū. c. 17. duas de re hac protulit sententias. Alteram, quam Aristot. adscripsit: naso esse duos meatus, quibus indita est vis sentiendi. Alteram dedit Galeno, olfactus sensorium esse in capitibus mamillarum similibus, quas in finibus narium & cerebri confinio natura collocauit. Consulendus Galenus libro de comoditate membrorum. Vtra tamen sententiarū sit Aristot. plausibilior Deus iudicet: homo difficilē

Decima.

Argumētum primū soluit Auicena, tigris acutissimē cernere altissimoque superlatę volatu poterant fumos illos suffitus in sublime latos perspicere: etiā si huiusmodi: suffitus in tantā non essent acti distantiam, vt odorabiles, fieri poterat vt visibiles sentiri: vel vterus illo egit celerrimē, quod erant tigris nidorē cadauerum, quem potius dixeris pederē. A cupressō autē, & id genus aliis hic fumus solutus, ipsam quoque imminuit, & si non sensibiliter.

Questio determinatur.

ficilē equidē iudicabit. Vtrinque enim sunt non pauca, quę pendulam reddunt quęstionē. Nasum colligit nō esse instrumentum seu sensorium olfactus: id quod Aristot. cap. hoc & libro de sensu & sensibili scripsit, in respirantibus sensorium olfactus habere cooperculum: sed naso nō est cooperculum. Rursum libro de sensu & sensibili cap. 2. & 5. & 6. organo olfactus tribuit locum, & sedem in cerebro: odores enim sunt, vt cerebrum foueāt, quod friget & humet. Et nos odorādo vehementia frequēti grauedine capitis afficimur: quia cerebrum à proprio cerebri temperamento discedere, aut nimio calido aut excellenti sicco cogitur. Quare si sensorij locus in cerebro est, nares non sunt sensorium, sed via gemina in sensorium, vt canales per quos transcolatur odoris suffitus in sensorium. Et Philoponus hoc rursum concessit in cōmentario cap. huius in hęc verba. Est autem olfactiuum sensorium in interiori parte cerebri: eius ex crescentia māmillę fornam præferens, post ossa quę id dicitur ab isthimi forma, latinē autem collatoria appellatur, vt ad id quod est interius vocem referas. Et cum hoc dogmate multi latinorum faciunt, vt Albertus Magnus sūma de homine tractatu indicato. Quo loco Cōstabulinum, Gregorium, & Auicenam, in hanc vocat sententiam: sensoriū esse in māmillis illis foraminulentis, instar spongię ossibus obductis. Refragatur tamen istis Aristot. qui in secundo de partibus cap. 9. & 19. aperto sermone confitetur nares esse sensorium olfactū, & primo de histo. cap. 4. & cap. 8. 4. sibi cōstat. ¶ Verum vt summam dicamus, nō credimus nasum esse sensorium, non propter illud argumentum sensibile incumbens sensui, non facit sensationem: nā diceret aliquis, non in basi nariū esse sensorium, sed in meatibus interioribus: sed propter testimonia peripatetica, & quia læso cerebro, læditur vis sentiendi naso, & meatibus integris. Sunt igitur à ventriculis cerebri interioribus canales duo in nares descendentes, qui primū gratia respirationis facti sunt, dein verò gratia olfactus: & postremò excrementorum purgandorū, quibus abundat cerebrum. Istis autem duobus meatibus vis

Canales cerebri.

sensoria indita est, & istis crassa quędam meninx seu membrana præbet operimentum, vt dixit Aristoteles. Id quod foraminulentum est, & ob huius operimenti constructionem, Deus huic operimento ossa velut pertusa & spongię aut cribrum instar concessit eoque appellata isthmoida, id est collatoria, vt dixit Philoponus. Quapropter nō est in neruo aliquo vis hęc residēs, sed in meatibus illis crassa meninge obiectis, quę rara est & foraminulēta, vt facilē aperiat & suscipiat: hęc autem crassa meninx duplicatur, vt sit quoque vānarum munimentum, quę verticem capitis sursum ascēdunt. Est autē foraminulēta, vt odores (vt diximus) excipiat, & dignoscat. Vnde cū hęc crassa meninx sit, vt munimentum meatuū, potius meatus habēt rationem sensorij, quā meninx hęc, quę gratia meatuum est. Exactior horum inquisitio non tam interest philosopho, quā anathomico. A Galeno pete lib. 8. & 9. de vsu partiu. Quod autem Aristot. dixit nares esse instrumentum, seu sensorium, eō dixit, quod meatus illi in nares descendunt, & species odorabiles sibi arripiūt à fumali euaporatione. Et sæpe nos manu admouemus, qua ad nos rapimus suffitus, vt in meatus transcolentur odoris species. At verò in meatibus, vt sunt meninge munitis, residet vis sensoria, & inibi est sensorium olfactus. Quare si claudimus manu nasum, & si ore excipiamus odores, non olfacimus: quippe, non transuehuntur per meatus narium infusus à ventriculis cerebri originem ducentes.

vis sensoria olfactum.

Quarta questio quid velit sermo ille odor est sicci.

OSTREMO sine turba argumētorū verba illa sunt edisserenda, odor est sicci, vt sapor humidus: et enim sapida sunt humida primò: secūdo verò sicca. Humida sanē, quia cibi se corpori viuo insinuāt: quare vt hęc vnio, atq; incorporatio facilis sit sapida, abundant humore subtili. Vnde & Aristot. dixit sanguinem esse postremū alimentum, qui calidus & humidus. Item cibus terminatur viuētis termino: quia in eius substātiā transic atque quantitatē. Humida autē sunt hu

inmodi alienum terminum desiderantia: quia tamē simplicia non alunt, cum humido habet cibus & alias qualitates. Odor verò sicci dicitur præcipue: quippe qui non est alimentum & institutus vnice est in salutē & temperaturam humoris cerebri, vtq; frigiditatem remittat eiusdē, calido agitur odor. At verò, quia omnino sicca, vt terra atque ignis, illa non odorāt, ideo est necesse ascisci humidum sicco. In odore ergo calidum operatur liquando humorē: siccum verò hunc exsiccando & sistendo: quia verò plus sicci est, quàm humidus, ideo Aristote. ait odorem esse sicci, & cōtra saporem humidus. Frigidum autem saporē hebetat &

odores mortificat. Quare summo mane flores non ita spirant, vt recalefacto iam die. Et quod fumus sit exilis odoris, meatuum obstrictio causa aliquando est: vnde & anhelitus plerunq; fetidus: quippe aerem non facilem transpirat: quare quiete male olentiam conciliat. Hactenus de olfactu, qui est animæ vis sentiendi odores, cuius sensorium meatus est. Operculum habet intrinsecum meningem & ossa spongiosa: foris verò nares, quæ septo secantur in læuum & dextrum. Obiectum odor, subiectū est odorabile. Causa est siccum temperatum humido, & actum calido. Operatio est sensio, hoc seruiet loco tabellæ.

Caput

CAPVT X.

De gustabili (gustus obiecto) meminit gustumq; nō per externā sentire media assuevit. & postremo quedam dicēs gustabilia, alia ingustabilia & species saporum denarrans finem. cap. dedit.

Tex. IOI.

VSTABILE autem, est tāgibile quoddam. Et hæc est causa, cur nō sit sensibile per mediū

extraneum corpus: neque enim, tactus. & corpus autem in quo est sapor, est gustabile in humido vt in materia. hoc autem, tangibile quoddam est. Vnde & si in aqua essemus, sentiremus vtique impositum dulce, non autem esset tunc nobis sensus per medium, sed eo quod misceretur humido, sicut in potu. Color autem non sic videtur eo quod misceatur, neque defluxionibus.

*Continuatio
vis filus.*

¶ Egerat hactenus de visu, auditu, olfactu, qui tres eodē autore in libro de sensu & sensibili per medium extraneum sentiunt: ideo non necessarios dixit simpliciter, sed admodū vtilis voluit. Per hos enim animalia sibi amica persequuntur, noxia quæq; submovent. Homines autē quippe rationales sunt, non solum sensibus his tribus ad hoc officij, quo cætera vtuntur: sed ad rerum naturas dignoscendas, & ad actionem & cōtemplationem. Iam verò duos alios sensus absoluturus, primū de gustu, quam de tactu: quia nobilior est, vt in cap. de visu, iam prædixi edisserit. Hi autē germanitatis quodam foedere iunguntur, quippe, vterque non per medium extrinsecum, vt tres iam relati, sed medio intraneo vtuntur. Obiter considera, in visu, auditu, olfactu etiam esse suum proprium mediū, quod in traneū appellare non iniuste possumus. Visus habet tunicas, per quas colorum excipit formas. Quæ sanè, quia non sunt

ipsum quod propriè est sensorium, vt superius ostensum est: hac ratione quis contendet, si dixerò medium eas esse? Habet olfactus aërem illum cor genitum atque vernaculū, qui medium veluti intraneū est. Habet olfactus ossa illa spongiosa atque meningem, quæ sunt meatuum olfactus munimēta, atq; illa veluti medium sunt. Atqui tactus & gustus, & si consentiant cum tribus sensibus istis, hac causa discrepant, quòd nullo medio extraneo egent, vt alij sensus. Vocitamus autē extraneum medium, quod est extra nos. In traneū dixit Cōmentator, quod est pars animalis; quia apud ipsum aër qui cōgenitus est auri, nō medium, sed sensorium est. Prudētius & doctius Philoponus medium nuncupat aërem illum. Quocirca medium intraneum erit, quod est intranos: siquidem aër ille est mediū auditus, & non est pars animalis, quādo non est sensorium. Ait autem Aristot. gustabile esse tangibile, quoddam: & quòd gustus, est tactus, quidam: imò eò collegit gustū esse tactum quēdam ab obiecto: quia gustabile est tangibile quoddā. In quorum gratiā aduertamus vetustiores philosophos non solum gustum esse tactum, sed omnē sensum dixerūt esse tactum quēdam. Rebantur. n. omne sensibile esse effluxionē quādam. Et Plato Colorem defluationem corporum à visu perceptibilem, & sonum esse effluxionē à sensu auditus, sensibilem: & ita in sensibus aliis, si sensibilem velit aliquis exempla proponere. Consequens autem est, si effluxio est color, visum per tactum effici: nāq; effluxiones illæ ab obiectis decise properant in sensum, veluti in germanissimum sibi ipsis & amicissimum secūdum naturam. Hæc tamen sententiam Aristot. repulit libro de sensu & sensibili, cap. 3. Secundum quem nullum horum esse sensum tactum accepimus, excepto gustu, qui est quidam tactus. Neque tamen imus inficias esse visum & auditū &c. Tactus quosdam non proprios, sed translaticios: vt visus tangitur à colore per species, quas immobilis color in visum immittit. Namq; dixerat Aristoteles supra visum nihil videre potens est per vacua spacia, & sensibile mouere mediū, & hoc vim sentiendi. Id

Mediū intraneum & extraneum.

Quid sensibile Platoni.

Cōsensio Aristot. cū Plato.

quod tactus quidā est, vt suo loco expo-
fuiimus. Et hic tactus non est is, cuius hic
habenda ratio: & si contendant quidā ol-
factū esse tactum: quippe, odoramēta ef-
fundunt, & spirant fumales quosdā suffi-
tus, qui conuenientes olfactū odoratio
adest. ¶ Verum olfactus cum nihil de hu-
mido, aut sicco diiudicet, sed solū de odo-
re, nescio vnde hęc cōnexio vigeat: quā
quam nos cōcedamus suffitū illum mea-
tum subintrare nariū, non cōcedemusta-
men tactū esse olfactū. Nam nihil opus
est olfactui tāgere tactiles qualitates, vt
gustet tactui necessaria est. Causa autem
cur gustus sit tactus quidā, nō est ea, quæ
Paulo probata est tactū, atq; gustum esse
vnū sensum sola ratiōe diuersos: & sūma-
tim quatuor esse solū sensus. Saporē rur-
sum esse tāgibilem qualitātē nō veretur
cōcedere: quāquā sapor nō sit humor aut
siccū, aut id genus tāgibilia: sed sapor est
certa alia tāgibilis qualitas, & itē gustus
est certus quidā tactus, atq; vna facultas
est, quæ humorē sentit atq; saporē, diuer-
sis tamē affectionib⁹, vtrūq; exequatur.
Atq; ea causa cum sit diuersa, est tactus &
gustus ratione solum diuersus non re,
¶ Antiquiores autē Latini sensum gustus
distinguere in rem hęc cōmodum duxe-
runt: gustū geminā esse considerationis,
aut qua est saporis discretiū⁹, & hac ratio-
ne nō est tactus, aut vt est alimēti sensus.
Et sic tactus quidā est Arist. enim. 2. de ge-
neratione. tex. 49. & 50. ex eisdē nos esse
atq; nutriri dixit. Alimenta ergo cōmix-
ta habent & calidū & siccum, frigidū &
humidū: quia viuētia istis cōmiscētur.
Quamobrē gustus alimentū, tangens nō
potetit non sentire alimentorū necessa-
rias qualitates. Quare & has sine medio
extraneo tangit, vt tactus. Græci autem
duas alias causas tradiderunt, cur gustus
est tactus quidā. s. quod gustus non libat
alimentū, nisi tangēdo: nihil enim gusta-
tur, nisi linguæ cuspidem contigerit. Al-
tera est, quæ sapor in humido est quæ est cau-
sa ex materia: quippe omnis sapor est hu-
midi, vt subiecti. Et quarta istis anume-
ratur: tactus est diffusus in totū viuētis
corpus: gustus particulā corporis quan-
dam in officinā suam selegit: & idcirco
tactus, videtur particularis, & nō ille vni-
uersalis in totū viuētis corpus diffusus.

Græci tradi-
tio.

Sin verò gustus ea ratione penditur, qua
iudex saporū, nullatenus est tactus: & si
tactum exigit. In qua sententia Albertū
in summa de homine: de gustu traſtante
inuenias, quæst. 2. Et diuū Tho. in cōmen-
tario. Et quia Paulus Venetus quantum
verba eius indicant, intellexit gustum se-
cundū rationē posteriorem esse tactū,
non est audiendus. Nam sapor qui est ob-
iectum gustus, est realiter differēs, & non
secundū rationem solum à tangibilibus
qualitatibus. Vt ergo gustus re ipsa est
idem tactui, si obiecta re differunt & ra-
tione: Namque & si contendat colorem,
& lucem differre natura, & esse eiisdē vi-
sus: longe distat à negotio præsenti, lucis
& coloris diuersitas. Lux enim est ratio
colori, vt sit visibilis: verū sapor non est
ratio tactilibus qualitatibus, qua tangā-
tur: neque tactiles sunt ratio saporibus,
quibus gustentur: etiam si gustus exigit
tactū, non tamē vnum est ratio alterius:
sed potiùs tactilia sunt materia saporū.
Non q̄ tactiles qualitates sint obiectum
materiale, & sapor formale: sed q̄
sapor fundamentū suum habeat in humi-
do. Quam ob rem non quatuor esse sen-
sus solū re diuersos cū Paulo credimus,
neque saporem esse certam tangibilem
qualitatem, ab aliis tāgibilibus secretā:
sed quinque esse sensus re & rationibus
diuersos, peripateticis magis cōsentire
credimus, & sapes non tactiles aliqua
ratione esse qualitates, sed solū gusta-
biles, & gustabile & tangibile sunt qui-
dem idem subiecto: vt succi sunt gustabi-
les, & tangibiles: sed aliud est quæ gusta-
tur, & quæ tāgitur qualitas. Aristoteles
autem hoc videtur voluisse, gustum esse
tactū quēdam: quia gustabile est in quo-
dam tangibili, vt in fundamento & ma-
teria. Et quia gustus nō sentit per mediū
extraneum, sed per linguam, quæ anima-
lis pars est, & hoc præsertim verba huius
loci. Aristotelis autem dictio prōpta est.
Gustabile autem (inquit est) *tāgibile quoddam.*
Etenim tangibilia gustabilibus materiā
substernunt: & hęc causa est cur gustabi-
le nō sit sensibile per extraneū medium:
quippe sapes sine tactione non sentiū-
tur: tactio verò medij extranei operam
non poscit. Et ideo subdit. Neque enim
tactus, id est, gustabile, medium extraneū
non

Paulus
philosophus
tur cū
stete.

Causa sapo-
ri.

non petit, tactus enim illud poscit. Cum
igitur hi duo sensus naturæ germanitate
plurimū sibi consentiāt, si tactus nō eget
medio forinseco, neque gustus. *Est autē gu-
stabile.* Sapor est in humido præcipuē ta-
men siccū etiam amat, cū quo cōmiscetur
nam cibaria nō sunt simplicia, vt elemen-
tum aquæ, nisi misceātur, vt hic Arist. do-
cuit lib. de sensu & sensili. agēs contra Py-
thagoricos, qui credebant odores esse ci-
barios. Ipse colligit, cibus est cōmixtus
necessario, odor non est commixtus, sed
qualitas simplex: quare sapor non est in
humido solitario, sed commixto sicco.
¶ Heret aliquis in verbo Arist. gustabile
esse in humido: sunt enim cibi multi ter-
restris complexionis, quibus nō humor
abūdat, sed terrena dominatur ariditas.
Id quod nos fatemur, vt verissimum. Sed
meminisse oportet alimēta quædam esse
ante digestionē, & secretionē puri, & im-
puri: & hęc abundant nonnunquā sicco
aliquando verò alio humore excedunt,
secundum ciborum variā rationem. Est
namq; carduus terrenæ complexionis: si-
cus magis aëreæ. At verò alimentum po-
stremū (quod sanguis est) humidū est, &
sapor est in eo dulcis. Considera rursum
saporis quædam esse qualitates actiuas,
vt calor solis, & calor ignis: fructus enim
arborum calore solis digerēte humidū,
& ingrossante redduntur sapidi: & calor
ignis decoquēs sapes acerbos malorū
dulces reddit. Causæ autem passiuæ sunt
humidum aqueū, quod necessariū est sa-
pidis: alioqui non penetrarent cibi lin-
guam, neq; liquarentur linguæ humore,
vt experimur. Siccum verò ingrossat hu-
midum aqueum, & fluxum eius sistit. Di-
citur autē passiuæ qualitas: quia & si ter-
minet humidum, quod est actionis: tamē
ipsum cōmixtū humidum saporis est sub-
iectum. Hęc sunt per se causæ saporis.
Sunt & aliæ per accidēs: frigidum enim
restringens humorem aereum conuer-
tit in aqueum, quod est saporis materia.
Sunt & aliæ causæ per accidens, reserua-
tio, resudatio, & constrictio. Vuas à vi-
tibus decerptas seruant viticolæ suspen-
siles, quarū suspensio illas egregiē matura-
rat, & sapidiores gustui efficit, & velut se-
cunda illarum est maturatio. Etenim so-
li expositæ maturationis primæ calidum

conceptū exhalat humidum, id quod à
sole vis abstractis non exhalat, & hoc
cōmodē illarū secūdam maturationē iu-
uat. Rursum resudatio causa est, vt hu-
mores superabūdātes depellātur, & cali-
dū innatū maioribus viribus assumptis,
humidū sicco fortiùs cōmiscet, & sapor
melior cōsequatur. Constrictio autē clau-
sum humidū in mixto magis subtiliat ca-
lido operāte. Vnde si subtili⁹ humidū fa-
ciliūsin gustatoriū neruū se insinuat.

¶ Vt igitur medium, nihil est. vt **Tex. 102.**
autem color, visibile, sic gusta-
bile, sapor est. Nihil autem facit
saporis sēsū sine humiditate, sed
habet actu aut potentia humidita-
tē, vt sal. nā, & facile liquabile ip-
sum est, & colliquefactiū lingue.

¶ Dixerat nō esse gustui opus medio ex-
traneo: illud colligit, si in aqua essemus,
vt vrinantes, dulcis liquor si aquæ misce-
retur, ille humor simul cum aqua sentire-
tur: & gustando aquam, illum degustare-
mus: & ipsa tum aqua nō esset medium:
quippe, ipsa est quæ gustatur, vt in potu
contingit. Color verò eget medio extra-
neo: quia malē cogitat, qui credit colorē
esse defluxionē à corporib⁹, vt dixit Gor-
gias, indicante Platone in Mænone. Nā-
que, si color esset defluxio, iam illa deflu-
xio sine medio extraneo sentiretur, & vi-
sus esset tactus. Id quod est argumētum
Aristo. libro de sensu & sensili cap. 3. Vn-
de neque color est defluxio, neq; sonus,
neq; odor fumus, vt iam edisseruimus su-
pra, etiam si fumus, in quo odor cōditus
est, medio misceatur, vt liquor dulcis a-
quæ: color verò non misceatur, qui in me-
dio non habet esse naturale, vt odor, sed
spirituale tantum. *Vt ante color visibile.* Vt
enim visibilia referuntur in visum: ita &
sapor in gustum, & si diuerso modo sen-
tiantur. Loco saporis, Philoponus suc-
cum legit: & est significantior lectio. Sa-
por enim præfert relationem in gustum:
succus absolutum magis nomen est, & si
succus maioris cōpositionis nomen, quā
sapor qui maioris est simplicitatis. Suc-
cus namque substantiæ nomen videtur:
odor tamen qualitatis non substantiæ.

Gorgias Pla-
tonis refelli-
tur.

Nihil autem facit saporis sensum sine humiditate. Soluit dubium quod promptum erat obicere Aristote. Multa sicca sunt gustabilia, vt sal, cinamomum, zinziber, quæ tamen siccam habent naturam. Et responsio est hæc & si siccam ostendant naturam, sunt potètia humida: vt sal liquefit linguæ, aut aquæ iniectus: & cinamomum saliuu humescit, & ita reliqua sunt iudicanda. Eò enim naturæ fabricator os viuientis impleuit saliuis, vt arentia cibaria humore saliuarum humecta gustarentur.

Quid profit salina in ore.

Tex. 103.

¶ Sicut autem visus & visibilis est, & inuisibilis (tenebræ enim, inuisibiles sunt, iudicat autem & has, visus) adhuc autem & valde splendidi (etenim hoc, inuisibile est. alio autem modo, quàm tenebræ) similiter autem & auditus, & soni & silentij, quorum aliud audibile, aliud inaudibile est, & magni soni sicut visus est splendidi (sicut enim paru⁹ sonus inaudibilis quodam modo est, sic & magnus & violentus. Inuisibile autè aliud quidem omnino dicitur sicut in aliis, quod impossibile: aliud autem, si aptum natura non habet, aut prauè. sicut carens pedibus, & carens nucleis) sic utiq; & gustus, est & gustabilis & ingustabilis. Hoc autem est quod paruum, aut prauum habet saporem, aut corruptiuum gustus. Videtur autè principium esse potabile & impotabile, gustus. n. quidã, ambo: sed hoc quidem est prauum, & corruptiuum gustus, illud autem secundum naturam. Est autem cõmune tactus, & gustus, potabile.

¶ Quot modis dicatur aliquod inuisibile, docet locus præfens: vt inde de gustabili & ingustabili mentio fiat. Siquidem potentia vna est vnius contrarietatis, vt visus, visibilis & inuisibilis: auditus, audibilis & inaudibilis, ita gustus & gustabilis & ingustabilis. Priuatiua autem, quæ à sensibus percipiuntur dupliciter sunt, aut quia omnem potentiam tollunt, aut quia exilem & remoram ad actũ potentiam habent, vt nõ solum is dicitur non potens ingredi, qui pedibus caret: sed etiam ille qui debilem habet ingressionis potentiam, vt qui infirmis tibiis est, aut qui claudus est, Hoc tradidit Aristoteles in. 1. de Cælo textu. III. & .IIII. est impossibile, ait, & quod non est possibile simpliciter, & quod non facile. Sic in insensibilibus illud inuisibile appellandum, cui negatur forma visibilitatis, vt odor & sapor inuisibilia sunt: quippe quæ nec colore tinguntur aliquo, neque lumine illustrantur neque horum sunt priuationes: quare nec sunt inuisibilia, quia simpliciter non possunt videri. Præterea aliud est inuisibile, quod & si habet, quo videatur facillè tamen videri non potest, vt sol & alia quæ micantissimi sunt fulgoris, hæc videri non possunt: quia facillè illud non præstant non vitio ipsorum, sed quia nobis (vt Orphæus cecinit) oculi fragiles puppæq; molles. Rursum inaudibile, duplex. Alterum quod simpliciter non potest audiri, vt silentium, quod est soni priuatio. Aliud verò inaudibile, id quod est maximè obstreperũ: quippe hoc obtundit sensum auditus, neq; sinit nos vt facile audiamus, itidem de ingustabili dicendum est: est enim ingustabile id quod remississimum habet saporem: aut illum habet pessimum, hæc ingustabilia primo modo dicuntur: quia iudicantur hæc nullius saporis. Quo loquendi more dixit Hier. 24. capit. ficus pessimas, quæ comedi non poterant. Aut secundo id ingustabile, cuius tanta est saporis excellentia, quæ corrumpat sensum gustus. Et si exactius rem consideramus, in priuatiuis istis vocibus triplicem significatiuam inueniemus: vt inuisibile id quod puram habet priuationem, vt tenebræ, aut quod exilis est visibilitatis, vt centesima pars aut millesima millij, aut quod excellentissimæ

Quot modis inuisibile in Aristote.

Orphæus.

Priuationes ceterarum considerantur.

tissimæ est visibilitatis, vt splendentia: aut quod simpliciter non potest videri vt sonus & ita in reliquis. Et exemplum philosophi est pedũ expers dicitur non solum is, qui nullos habet pedes, sed qui prauos habet pedes, aut malos, vt vesper tilio, quæ hirundini similis hac ratione pedum expers dicitur. Alterum exemplum Aristotelis, apirrhinon (quæ vox Græca) idest baccis vacans, vt Philoponus exposuit: quod dupliciter dicitur, aut quod nullas baccas habet, aut quod exiles. Boëtij⁹ interpretatur sine nucleis. At vero Bizãtius missa litera græca, informe & indoctum vertit: at græca lectio habet ἄκρον καὶ ἀπὸ ἄλλων, idest, quod sine nucleis. In his autem quæ insensibilia dicuntur, id quod non est natum sentiri, vt inuisibile, quod non est natum videri, vt sonus, & inaudibile, quod non est natum audiri, vt color, qui suapte natura est inaudibilis: & hæc penitus aut sunt inuisibilia, aut inaudibilia: etenim sonus, neq; per se nec per accidens est visibilis, nec color, neq; per se, neque per accidens est audibilis. Cæterum tenebræ silentium & insipida hæc, vt lapis & si per se nõ sentiãtur à propriis sensibus: tamen per accidens sentiuntur: vt visus sentit tenebras, & auditus silentium, & gustus per remotionem saporis sentit per accidens insipidum: quia nihil sapit. Hæc igitur priuatiua suapte natura non sentiuntur: sed quia priuationes sunt propriorum sensibilibus.

¶ Summatim igitur, & breuiter vt remperstrigam⁹ insensibile dicitur, aut quod impossibile est sentiri per se, & per accidens: vt angelus, aut quod secundum naturam suã insensibile est: tamen priuatione proprii sensibilis sentitur: aut quod difficile sentitur, propter eius immodicam formã, aut excellendo aut deficiento. Dicit aliquis, si sonus est inuisibilis, & hoc nos sentimus, cõfiscitur sonum ab aliquo sensu sentiri inuisibile, & hic non est alius quàm visus: visus igitur sentit sonos inuisibiles esse, saltem per accidens: vt ergo diximus sonũ esse insensibile visui simpliciter? Respondetur, sonũ esse sane insensibilem visui: q. si iudicatur inuisibilis, non per priuationem coloris, aut lucis, quæ non est natus habere, sed per ne-

Obiectio.

gationem vtriusque à sensu cõmuni, aut ratione ipsa iudicatur inuisibilis. Sensibile igitur & insensibile si secundum rationem habitus, & priuationis, aut secundum rationem excellentiæ, & defectiõnis sunt eiusdem sensus: alioqui nõ oportet, vt sermo prior docuit. Consentit istis Diuus Seuerin⁹ Boëtius libro primo musicae capitu. 9. cuius verba hæc sunt. Ipse enim sensus æquè maximis minimisque corrumpitur: nam neque minima sentire, propter ipsorum sensibilibus paruitatem potest: & maioribus sæpe confunditur, vt in vocibus, quæ si minime sunt difficilius captat auditus: si sint maximæ, ipsius sonitus intentione surdescit. Hæc ille, *Inuisibile autem aliud quidem omnino dicitur sicut & in aliis.* Veluti recapitulatio est acceptionum inuisibilis. Inuisibile quod impossibile est videri, vt sonus (sicut & in aliis sermonibus impossibile dicitur quod simpliciter non potest esse) aut inuisibile, quod & si secundum se videri non possit, per accidens tamen est visibile: aut tertio quod prauè est visibile: siue quia maximæ est visibilitatis, aut quia minimæ. Et quod Boëtius legit, carens nucleis, Philoponus (vt diximus) vacans baccis legit. Et sensus nihil variat. Nam nucleum dicemus vacare nucleo, aut quia fatua est, aut quia putrida. *Videtur autem principium esse potabile & impotabile.* Quod dicit illud est. Potabile & impotabile referenda sunt in gustum: vt enim quædam gustabilia, alia ingustabilia, ita gustabile duplex & poculentum, & impoculentum. Etenim si id quod habet succulentam & sapidam naturam, salutaris sit humoris, tunc potabile, seu poculentum dicitur, vt vinum. Sin verò oblaeserit animantis naturam, tunc impotabile siue impoculentum, vt quæ habent venenosum liquorem. Aduertas autem poculentum & impoculentum, vt autor est Themistius capitu. 35. referri in gustum, nõ vt gustus est saporum discretiuus, sed vt gustus tactus est quidam. Hoc enim modo sentire poterit humidũ aqueum, quod in poculètis, aut impoculentis cõsistit. Quod verò inquit potabile & impotabile esse principium, hoc modo audiri oportebit: humor ipse aquosus cũ sit materia saporũ, & materia sit initiũ rei: X 5 propterea

propterea ait, potabile & impotabile esse principium, subaudi gustabilium.

Tex. 104

¶ Quoniam autē humidū est gustabile, necesse est sensoriū ipsius, neq; humidum esse actu, neque non potens fieri humidū: patitur enim aliquid gustus à gustabili, secundū quod gustabile est. Necessariū est ergo humectatū iri, quod potest humectari saluatum, non est autem humidū gustatiuum sensoriū. Signum autem est, neq; siccam existentem linguā sentire, neque multū humidam. hic enim tactus, fit primi humidi. vt cum quis antegustato forti sapore, gustat alterū. & vt ægrotātibus, amara oīa videntur: propterea quod lingua plena huiusmodi humiditate, sētiūt. ¶ Idest sensorium gustus, quod est instrumentum sentiēdi gustabilia. Huius conditionis sanē est, neq; actu humidum, recipiens enim naturam recipiendi exiit, vt bene recipiat. Cū ergo sapor sit in humido, vt in materia necessum est sensoriū vacās esse ab humore. Verūm quia gustus saporis non exercetur sine humido, sensoriū ipsum in potentia est, vt mollescat humore. Sensorium enim tale est in potentia, quale sensibile actu. Cuius rei signum est, si lingua sit nimis arens & siticulosa, saporis non gustat. Rursum si sit nimio humore diluta, malē sentiet gustabilia: vt ægrotātibus contingit vicius gustus, quia humore nimio linguam occupatam habēt. Contexturam sic accipe. Quoniam humidū est gustabile, subaudi actu humida esse cibaria. Propterea sensorium gustus actu deponit humorē, quem cibus gustādus habet. At verò sensorium huius sensitiuæ potestatis nō est impotens: imò potens humescere: quippe gustus à gustabili cibo patitur humiditatis affectionem. Necessarium igitur, vt aliquādo humescat, quod est in potentia, vt humectetur. Cæterū ad illum solū

Quale sensorium gustus.

humorē est sensorium hoc in naturali potentia, qui rationē conseruat sensorij.

Tex. 105

¶ Species autem saporum, sicut & in coloribus, simplices quidem contrariæ sunt, vt dulce & amarum. Consequuntur autem, illud quidem pingue, hoc vero salsum. Media autem horū, acre, & austerum & acerbum, & acidum. fere enim hæc, videntur esse saporum differentia. Quare gustatiuum est, quod potentia est huiusmodi. Gustabile autem, factiuum actu ipsius.

¶ Aduertendū in huius loci gratiam, duplicis generationis esse saporis: aut à qualitatibus primis, quarum cōmixtio saporis generat, vt temperata harum qualitatum cōmixtio dulce. Sed distēperies, & excessus, aut defectus à mediocritate, cæteros procreat saporis. Aut secundò saporis generantur ex mutua saporum cōmixtione: vnde medij saporis ab extremis generantur, vt medij colores ab extremis coloribus. Quare in libro de sensu & sensu. capit. 4. septenario numero Aristoteli cōclulit saporis, quoto collegerat colores. Sed secundum primū generationis modum, subiectum primū humidum est, & illi cōmixtum siccum. Nō quodlibet, vt Aristoteli ait, sed siccum terrestre, & calidum est: quod mouet hæc duo ad cōmixtionem, & hæc generalis saporū causa: in specie verò causa est dulcis saporis à calido sufficienter digerēte, humidum. Verum calidi extenuātis humidū aqueum in humidum aëreum pinguis sapor est. Calidi verò non digerentis, sed adurētis humidum, sapor ponticus, sapor & amarum est &c. Philosophus autem hic amarum & dulce dixit esse species simplices, & cōtrarias: alias species medias iudicās, vt pinguis, salsum auster, quas sigillatim persequemur, & si dulci saporis cohæreat pinguis, vt amaro salsum. Aristoteli autem sibi nō constans cēsebitur: hic enim 8. species saporū numerat & in lib. de sensu & sensato septenariocōduxit illas numero. Atqui pinguis sapor nō est essentia differens

Gemma in 7° generatu

Sapientia 7° generatu

Mare vnde dictum.

Colliguntur 7 species in sensu gustu sensibili.

rens à dulci, & ipsum consequitur: quare non connumerandus est vt diuersus. Nam facilis est transmutatio à dulci in pingue, aut cōtra. Id quod significat nō longo hæc duo dispecta esse interuallo. Rursū & salsum & amarum parua discrimina differētia: quia amara citissimè sallescunt, aut falsa amarescunt. Vt in mari cernimus, quod amaricans sentit gustus: vnde & sibi maris nomen ab amaricatione cōciliauit. Et mare quod sub tropico Cancrī iacet, amarissimas creat aquas, quas pisces infestas habētes mare illud fugiūt: amara enim odit natura. Sub tropico vero Capricornij, vbi radii solis mare non vrgetur, piscibus alendis est commodius. Cur ergo Aristoteles species. 8. enumerat? Siquidē salsum & amarum non præferunt specificam differentiam: vt neque dulcis & pinguis: qui hoc solo videtur differre, quod pinguis frigidiusculus, dulcis calidior, vt amarum falso calidior & adustior. Philoponus verò. 8. ait esse legitimè relatas saporum differentias. Quorū quidam extremi & simplices, vt dulce, amarū, alij mixti, vt pingue & salsum, salsum. n. ex dulci & amaro cōflatur: alij verò intermedij, & nō mixti, vt acre austerū, & acutū, qui neutri⁹ extremorū partem habent. Neque quia inter medij sunt saporis, ideò mixti: quāquā si mixti intermedij, fortassis quispiam soluet dicens Aristotelem nō præcisum numerū septenariū saporum voluisse, sed ferè eodem docēte libro de sensu & sensibili. cap. 4. tot esse saporis, quot colores ferē. Quo loco etiam. 8. enumerat saporū differentias. Cæterum quia hic Philosophus recēditis octo, dein septem ait esse saporis: vt septem colores: cogimur cum ipso fateri, septē esse species saporis: imò cuiuslibet sensibilis proprii septē & non plures sunt species, siue coloris, siue soni, siue odoris, siue saporis. Equidē hoc non erit difficile creditu obseruanti, vnūquenq; sensum esse vnus contrarietatis, mittimus modò tactū. Habet ergo gust⁹ duos saporis contrarios extremos: amarum & dulcis ij sunt. At verò inter duo extrema cōtraria, vnicum tantū est intermedium, per æqualitatē. Id quod tantū particeps vnus quantū alterius extremi. Neq; potest huius generis mediū per æqualitatē,

nisi vnum tantū, quod æquali interuallo distet ab extremis, secundū arithmetica proportionem, vt inter. 9. & 3. nullum inuenias medium iuxta hoc genus medij, nisi sex: ita inter saporis extremos, est vnus medius sapor, idest, acutus sapor, verbi gratia, per æquā distantiam tantū particeps dulcis, quantum amari. En tibi tres saporum species. Duo extremi, & alter interueniens per æquam distantiam. At verò, sunt & alterius generis media, quæ non æqualis sunt distantia: & hæc sunt duo intermedia. Alterū quidem inter vnus extremorū & signatū medium æqualis proportionis. Et rursum aliud inter illud inter mediū æqualitatis, & reliquū extremum. Fac ita se habere. a. & b. esse duo extrema, & c. esse mediū primi generis. Cōstitue rursum inter. a. & c. medium inæquale. d. & inter. d. & b. fieri: non potest inter. a. & c. esse mediū æqualitatis. d. Etenim si ita concesseris, iam tantūde conueniet cum. a. quantumdem cum. c. Nam iam medietatem habebit. a. & medietatem. c. C. autem medietas est ab. a. nam. c. mediat ex æquo inter b. & a. Iam ergo habebit ipsum. d. plus a. quam. c. quia medietas. d. quæ est. a. ipso. c. fuit data ab. a. (Tene interim memoria hypothese esse. d. æqualitatis medium contra, quā agit ratio hæc) Et rursum habet partē aliā mediam ab. a. ergo plus cōuenit. d. cum. a. quam cum. c. Fieri igitur nō potest, vt. d. vel. f. sint media æqualitatis: sed necessario inæqualitatis. Sic ergo per hæc duo media quatuor species inter medias sensibilis proprii colligas. Nam si. d. fuerit vicinior. a. quam. c. est altera species. Sin verò germani⁹ fuerit ipsum. d. ipsi. c. quam. a. erit altera. Itidem de. f. sumito. Est ergo necessaria demonstratione deductum præter species septē sensibile proprium alias nō posse fortiri. Vnde iam accepisti tres saporis species secundum rationem medij æqualis, & extremorū. Accipe reliquarū exemplum, secundum aliorū mediolarum & extremorum proportionē. Nam si sapor est inter acutum & dulce, sub distinctione vtendum est. Si propinquior est sapor ille inter medius duci, quam acuto, pinguis est: qui (autore Aristotele.) parua distantia declinat à pingui, lib. de sensu

sensu & sensili. c. 4. Sin propinquior est acuto, acer est. Porrò autē, si sapor inter medios accipiatur inter acutū & amarū, eodem itinere progrediendū est. Etenim si sapor ille inter medi⁹ propinquior est amaro, est falsus: si verò magis approprie & acuto, pōticus est, acidus autē sapor & acerb⁹, quia modicū differūt in mutādo gustū: ideo nō sunt duæ species, sed vna. Cæteræ autē differētix sumēdæ quidem sunt, secundū rationē immutandi gustū. Et cum septē sint rationes notabiles immutādi gustum, septē itidem species cōnumerantur. Quapropter & si pingue & dulce secundū naturam admodū sint germana: quia tamē habent rationem diuersam immutādi gustū, sunt species diuersæ. Verū naturæ germanitas ex vtriusque saporis cōpositione patet. Etenim pinguis hoc differt solum à dulci sapore, quod nō nihil habet plus sicci terrestri quia viscosior & maioris lubricitatis est quàm dulcis. Quæ viscositas à sicco terrestri est tenente humidū aquosum, quod ab aëreo superatū est. Hoc idē in falso sapore & amaro philosophari possumus. Hæc enim & si habeāt germanitatē naturæ: etenim amarus sapor est ex cōbustione humidi & abundantia sicci terrestri: falsus verò & si ex cōbustione sit, non tamen tanta quæ humidum absumat, vt in amaro. Solū igitur discrepātia est in humidi copia. Verū quia multò secus immutatur gustus, hoc atq; illo: propterea duæ species sunt: alij verò sapores, quos dixit Aristoteles esse in medio qui ab eodem referuntur aëre. scilicet acerbū, atq; acutū vt hos interpretatur Argiropilus: vel in terprete Boëtio acre austerū, acerbum, & acidū eo in medio locātur: quia nō tam proprij, seu propinqui extremis sunt nō tantū habent cū extremis, id est amaro & dulci naturæ consortium, vt habet pinguis cum dulci, & falsus cum amaro. Quapropter in medio dicuntur esse, nā sapor austerus, est nimis terrenus sapor, & ideo valde exsiccans propter copiam sicci terrestri, qua præditus est. Et hic est, vt sapor nesporum, qui stipticus est. Sapor autem acris ex calido cōplexionali nimis acutē terrestre siccū complexionale, non tamen incēdente, nec cōburente est, vt sapor malorum citrorū, seu limoniorum.

Cur septē numerantur sapes,

Pinguis & dulcis vt differunt.

Hic acutus sapor altero vocatur nomine. Acerbus autē sapor, seu acidus, vel acetosus, est ex calido euaporāte humidū cōplexionale. Quare hæc sunt frigidæ substantiæ, habēt tamen acutam actionem, & frigidā substantiam. Diuus porrò Gregorius Nisenus. 8. retulit saporum differentias, quæ sunt dulce, acutum, acidum, stipticum, austerum, amarū, falsum, pingue. Stipticum autem & austerum accidente solo discernēda iubet, vt stipticus sapor sit vehementiùs afficiens gustum, quàm austerus: etiā si speciei cōmunionē sociantur. Quāobrem septē duntaxat species saporū diuersas existimauit: sub hac tamen censura, vt de simplicibus sit sermo speciebus. Nam saporum species compositæ septenarium numerum lōgè superāt: alia enim est dulcedo in caricis, alia in ficis, quàm quæ in dactylis &c. sic ille libro de viribus animæ cap. 3. Atqui ego etsi modos innumerabiles aduerto dulcedinis, & aliorū saporum, nō tamen species: omnes enim dulcedines sunt eiusdem speciei. *Quare gustarium est quod potentias huiusmodi, id est, Sensorium in potentia habet omnes sapores: sapor verò est qualitas reducens in actu huiusmodi potentiam. Et absolutior est definitio libro de sensu & sensili. capit. 4. Sapor est passio facta à sicco terrestri in humido aquoso, alteratiua gustus ex potentia in actum. Circa huiusmodi locum Aristotelis longiusculè digreditur commentator Auerroës multis insistēs & accusans Galeni errorem, vt ipse inquit. Quæ vt planē legens intelligat, considerandum est Galenum. 4. lib. simplicium. Amarum & dulce noluisse esse extrema saporū: quia ea, ex quibus amarum & dulce dissolūt, non sunt extrema diuersa: dulce enim ex temperamento fit humidum cum sicco cōmiscēte calido: amarum verò ab extremo calido cōburente humidum. Iam vero temperatē calidum & immodicē calidū non sunt maximè distantia secundū calidū & frigidum. Quare nec contraria sunt. Hi ergo sapores contrarij sunt ducendi, qui ex cōplexionibus contrariis proficiūt: vt sapor acutus, qui vehementis caloris est: aut amarus, qui est vehementioris, & sapor acetosus seu acidus (quem pōticum dicunt) contrarij erunt.* Hi

Diuus Gregorius de saporibus.

Galenum de saporibus.

Erratū Galeni.

1. collectio.

Opium.

2. collectio.

3. collectio.

4. collectio.

Aduertat pro Galeno de saporibus.

Hi enim distant maximè secundū rationem calidi atq; frigidi. Hoc est erratum Galeni secundū Arabicā cōmentatoris philosophiam in cōmentario huius loci qui centesimus quintus est, & in lib. Collectaneorum. 5. cap. 27. Et primum argumentū est: quippe, amaritudo nō habet certā causam caloris aut frigiditatis. Iam enim amaritudo frigidi est, vt in nouellis fructibus, frigido abundantibus: & opium amarescit & frigidi est habitus, id est cōplexionis, & cucurbitarū genus quoddam amarulentum & frigidum. Et fortasse istæ cucurbitæ sunt coloquintidæ quarum meminit scriptura 4. Regum cap. 4. Rursum & dulcedo aliqua fortassis est à frigido, vt in fructibus præcociibus, qui nondum perfectam obtinuerūt maturitatem. ¶ Argumentum secundū, ab amaro sapore est trāsitus per alios medios sapores, vt nigrum transfertur in album per medios colores: ergo amarū & dulce sunt extrema. ¶ Tertium, quia habent extremam & valde contrariam gustus immutationem: dulcia enim gustus amanter amplectitur. Sunt enim nutrimenti magni. Aristotele autore. 9. de historia. cap. 7. Amara autem horret natura, vt quæ non nutriunt, sed purgant, abradunt, & corrumpunt vt catapotia indicant. Et Aristoteles docet sectione. 1. problema. 47. Quartum. Nam etiam si Galeno permittamus, amara vniuersa esse vehementer calida: illud non erit secundum naturam saporū, aut propriam cōplexionem ipsorum, sed erit respectu humani gustus, aut humanæ cōplexionis, in qua habebunt operationem alicuius caloris, & si substantiæ sit frigida, vt de aceto diximus. In hunc modū placuit exponere huius Arabis philosophi argumenta. Conciliator autē differentia. 145. stat à Galeno, & illi impensissimè fauēs, duplicia distinguit saporum principia. Quædam enim sunt primaria, vt prima elementorum cōmixtio: vnde sapor conceditur natura atq; cōditio prima: alia verò sunt principia accidentaria, vt cæli influentia: atatis, cibi, loci, victus vt mutatio: hæc enim & alia id genus, quādo mutantur accidentariam faciunt, nouamque complexionem. Iam verò amarus sapor primariam causam habet ex calido vehe-

menti, humidum aquosum incēdente & cōburente. At ex accidenti contingere poterit vt amarum sit frigidum, nō tamen secundū essentialē cōplexionem. Et ipidem in saporibus aliis contemplandum est. Quare opium suapte natura frigidum est: quod verò amarescit, non est ex natua complexione, sed quia excalefit nimis, & partes humidæ cōburit: itidemque diceret in cucurbitis & aliis. Ego tamē huic defensionī assentire non possum: siquidem, aut illa accidentaria complexio superat opij naturam complexionem, & sic cum sapore natura opij debetur. Si vero nō superat perstat ergo in vigore suo natua complexio opij, propriusque sapor ipsi⁹ sentietur. Vt ergo totus sapor opij mutatur in amatū per incalescēntiam? Semel igitur dicamus, Galenū & Aristotelem sibi nō dissentire. Siquidem sapores bifariam considerantur, aut secundum rationem nutrimenti, & hoc pacto magnā vicissim habent contrarietātē dulce & amarum: dulcia enim plurimum nutriunt, Nono enim de historia. cap. 7. boues impinguari dulcibus traditur. Et (vt diximus superius) nutrimentum vltimum dulce est: amarum verò, vt amarum, est contrarium nutrimento, & ipsum dissoluit. Quare & ipsa purgat magna ex parte, sectione prima problemate. 47. Similē quoque habent contrarietātē relata hæc duo in gustum. Vnde & archanæ literæ hos duos sapores amarum & dulce, vt contrarios tradiderunt. Iacobi. 3. Nunquid fons de eodē foramine emanat dulcē & amarā aquam? Altero verò modo amarum & dulce fumuntur secundum qualitates, ex quibus oriuntur. Et quia illæ nō maximè distāperitè dixit Galenus non esse contraria: quāquam ego crediderim Cōmentatori amarum nōnunquā à frigido ortū ducere, vt Arist. sectione. 2. problemate. 25. tradidit radices cucumerum amariore esse quàm reliquum corpus cucumeris: & tamen huiusmodi radices frigidiores sunt, quam cucumeres ipsi. Et experimēto dicimus melones tunc dulces atque decoctos esse, quādo radices amarificantur: quippe in radices confluit frigiditas, quæ crudum reddebat melonis humorem. Sed de his hætenus.

Consensio Galeni & Aristotele.

Cæterū

¶ Ceterum dubitabit aliquis, si sapor in insipidus, sit cōnumerandus speciebus saporis? quippe, quidam contendunt esse insipidū speciem saporis. Quod saporis genus in fructib⁹ semimaturis, aut aquis iniectis cernimus: aqua enim saporis diluit, & facit fructus insipidos. Responsio est, insipidus sapor nō vno modo est: est enim quandoq; priuatiuum nomen, aut negatiuum, & sic non est species. Sed saporis priuatio, aut saporē flacidum, siue laxum significat: & sic reducitur in aliquam speciem relatarum, sicut & multi alii, qui videntur sub illis. 7. non colligi in illas septem species coagmentantur, quanquā aliis nominibus insigniantur. ¶ Iā verò de sensorio gustus paucula adiciamus. Dixit Peripateticus libro. i. de partibus. cap. ii. apicē linguæ esse huius facultatis sensoriū. Quæ verba sunt ambiguae disputationis. Equidem nos ciborum saporis, sapore iniecto intra linguam, melius sentimus, quā si apice linguæ tangamus. Et Aristot. lib. 3. de histo. cap. 8. dixit linguam esse saporum percipiendorū ministrā. Cōmentator Auerroes lib. i. collecta. cap. 7. palato & linguæ vim tactificam concessit: istis enim gustamus. ¶ Hic autem repetenda est distinctio cōmemorata: gustus etenim iam sensum discretiuiū saporū significat, iam verò est quidā tactus: vt tactus est, habet neruum expansum in totam viuētis molem, vt dicemus: vt gustus verò neruus quidam gustatorius, cuius iam supra meminimus, à cerebro deriuatus in linguā sensorium est. Arist. autem per apicē linguæ non cuspidē solūm audiuit, sed priorem linguæ partem, cui quia neruus subtilior est, propterea illa exactius discernimus saporis. Plinius autem lib. xi. cap. 37. de re hac scribens hæc tradidit. Intellectus saporum est ceteris in prima lingua homini & in palato. Significans verbis istis brutis discretiuiū saporū sensum, quem ille intellectum vocat, esse in cuspidē de linguæ: quā primam linguam appel-

lat: homini non solūm in cuspidē, sed in palato, discretionē saporum vigere. Aristoteles autem non plenam consensionē cum Pliniano dogmate præfert, palatum credens quibusdam piscibus esse pro lingua lib. 3. de histo. cap. 8. Est autem piscis, cui palatum pro lingua est, ciprinus nomine, authore Aristot. eo in loco. Non ergo homini soli est palatum discernens saporis, vt Plinius censuit. Quod autem pisces sensum gustus habeant, Aristot. loco dudum à me indicato constare dixit: quippe multi suis saporibus gaudent: & escam in primis ex pisce, quem vocant Amiam, expetūt. Fortassis Plinij sermo non de omnibus brutis est accipiendus, sed de maiori parte. ¶ Si quis verò obstreperit nobis Aristot. libro de sensu & sensibili. capit. 2. dixisse sensorium gustus esse iuxta cor, & de iuuentute & senectute. cap. 2. sensorium ait gustus manifestē in cor tēdere, nos faciemus satis huic obstreperenti, si dicamus gustum Aristot. iam esse quēdam tactum, iam verò esse facultatem saporis diiudicantem. Ethicor. 3. cap. 10. vt tactus est eius sensorium, in cor tendit, vt gustus vero est, habet sensoriū quod diximus. Medium autē huius sensus, est humidum saluosum: quod quidem defert saporis in neruum commixtū linguæ, quæ ob hoc valde porosa est: vnde humidum solum nō est materia & subiectum saporis, humidum inquam simplex, vt aquæ elementaria: nam elementa sunt insipida, sed humidum sicco commixtum saporis recipit. Verum est medium saporum humidum saluosum, quod linguæ immixtū est. Nerui autem isti, qui sensum continent, gustandi neruorum, quæ initium habet ab eoloco, quo se contingunt pars anterior, & posterior: qui per crassam capitis meningem descendunt in palatū, id est, partem extremam linguæ. Pete à Galeno lib. 8. & 9. de vsu partium.

Caput

CAPVT. XI.

Implexam introducit questione, an tactus vnus an plures & vix quid demū velit discas. Carnem esse medium non sensorium credit, & tactus obiectum desinit.

Tex. 106

DE TANGIBILI autem & tactu, eadem ratio. Si enim tactus non vnus est sensus, sed plures, necessariū est & tangibilia, sensibilia plura esse.

¶ Hic sensus tactus postremus collocatur secundum seriem sensuum exteriorū. Cuius rei causam capite de visu exposuimus. Subit autem eadem rationem cum ceteris sensibus exterioribus, quantum est rationis, exterioris sensus: huius enim solum presentia sentire id quod tactus præstat. Ergo ait Aristoteles. *De tangibili autem & tactu eadem ratio.* Id est. Si tactiles qualitates sub vno genere tangibili comprehenduntur, sensus tactus est, sin verò tangibilia diuersi sunt generis: & tactus itidem diuersi specie erunt.

Textus. 107.

¶ Habet autem dubitationē, vtrū plures sunt, an vnus. Et quid est sensorium tangibilis, vtrum caro & in aliis proportionale, an non, sed hoc quidem est medium, primum autem sensoriū aliud quiddam est intus. Omnis etenim sensus, vnus contrarietatis esse videtur. vt visus, albi, & nigri, & auditus, grauis, & acuti, & gustus, amari, & dulcis. In tangibili autē, multæ insunt contrarietates, calidum, frigidum, humidum, siccum, durum, molle, & aliorum quæcunq; sunt huiusmodi.

¶ Duo quæ difficile habent solutionē, exquirunt Aristoteles. Alterum est, si sen-

sus tactus est vnus sensus, an plures specie diuersi? Id quod in aliis sensibus non exquisiuit, excepto olfactu, quippe, in visu, & auditu, nihil erat, quod vehementer scrupulum ingereret, si vnus an plures singuli essent, vt in olfactu & in sensu tactus. De olfactu sane diximus, quid ad pluralitatē vrgebat, de tactu verò nunc dicemus. ¶ Secundum autem quod hic Aristoteles agit, si caro est sensoriū facultatis tactiue. Et primum horum argumentis istis differit, sensus vnus est vnus contrarietatis, vt visus albi & nigri, auditus acuti, & grauis, olfactus molesti & suauis odoris: gustus, dulcis, & amarulenti. Tactus autē est calidi & frigidi, & humidi & sicci, quæ sunt duæ coniugationes contrariorum, nō est igitur vnus sensus tactus, sed plures. Alter vnus coniugationis contrariorū, alter verò alterius. Hoc est argumentum primum, quod secundum est audiamus. Omnis vnus sensus circa vnum genus est: tactus verò nō est vnus generis, sed plurium: non ergo vnus. Maior singulis sensibus, expositis patet. Visus coloris, auditus soni, gustus succi, olfactus verò genus non habet nominatum: quia nobis tenuis est. At verò tactus cum sit nobis sagacissimus, nō habet vnum genus, neque innominatum: nam si quis subterfugiēs, diceret genus esse vnum cōmune tangibile, sed nomine vacans, hoc refelleres facile: quippe cum nobis sit sensus iste exactissimus non esset sine nomine hoc genus, Primā autem istarum rationum Aristoteles reuocare videtur, dicens.

scrupulosa questio si tactus vnus est

Tex. 108

¶ Habet autem solutionem quandam, ad hanc dubitationem, nam & in aliis sensibus sunt contrarietates plures. vt in voce, non solum acumen & grauitas, sed & magnitudo & paruitas, & lenitas & asperitas vocis, & huiusmodi alia. Sūt autem & circa colorem, differentia huiusmodi alia. Sed quid sit vnum subiectum, sicut auditui sonus, sic tactui, non est manifestū.

Et

Observatio de sensorio gustus.

Medium sensus huius saluosum.

Et quod dicit illud est. Nihil detrahit de unitate sensus contrarietatum multitud. Etenim visus & si vnus sit, multis refertus est contrarietatibus: est enim albi, nigri, clari, obscuri, intensi, remissi, iocundi & molesti, cōtortantis & debilitatis coloris. Auditus deinde, est acuti, grauis, clari, & obscuri, magni, & parui, asperi, & lenis soni. Cæterum hæc tam multiplex contrarietas unitatem istorum sensuum nō imminuit. Similiter ergo in sensu tactus licebit, cum unitate sensus multas illi sensiles tribuere contrarietates. Hæc solutio est Aristote. Argumento. r. quam non tanquam veram & seriam exhibet, sed vt verisimilem & phaleratam, quam Themistius reiiciens inquit, eō in firmam esse, quō cōtrarietates prædictæ sunt cōmunia sensibilia: nam magnum & paruum à multis sensibus sentiuntur: itidem & leue & asperum. Quapropter non sunt contrarietates vnus sensus exterioris, sed plurium. Contrarietates vero sensus tactus illæ propriæ sensui tactus & non cōmunes: nam calidum, frigidū, humidum siccum, graue, & leue, nō sunt cōmunia multis, sed vnus tactus. Quam obrem credit Themistius rationem primam Aristotelis, suo robore persistere. Id quod verba hæc insinuant. *sed quid sit vnum subiectum sicut auditui sonus sic tactui non est manifestum.* Id quod secundum esse argumentū diximus superius, & prioris confirmatio. Philoponus autem deceptum credit Themistium intelligētia huius loci. Siquidem quæ dixit ipse sensilia communia veluti est, magnum, paruum, si in sonis fumantur, solius sunt auditus. Rursum etiam clarum & obscurum, si de vocibus dicantur per similitudinem colorum dicuntur, vt vox quædam dicitur clara, alia vero obscura secundum metaphoram vocum. Intēsum rursum & remissum, non sunt cōmunes contrarietates, secundum vnā rationem, sed diuersis. Nam visus sentit intensum, & remissum colorum, auditus sonorū: olfactus, odorum. Simplicius est huius quoque sententiæ, has differentias sensibilibus, non esse cōmunes omnibus sensibus, sed proprietates singulorum sensibilibus, vt coloris intensio & remissio, claritas obscuritas vocis, magnitudo & paruitas, odo-

Themistij reprehensio.

ris vehementia & exilitas, vt timur tamen eodem nomine sæpe: vt magnus color, magnus sonus: sed æquiuoce. Nam color magnus est ab intensione gradum, sonus à vehemētiore percussione. Diuus Thomas in cōmētario, Themistij potius quam Philoponi, & simplicij probatam habet sententiam, & si neminem horum indicet, & aduertit in vno genere possibiles esse plures cōtrarietates, post primam: vel per modum diuisionis, sicut in genere corporum. Prima contrarietas est animati & inanimati. Et quia animalium corpus diuiditur per sensibile & in sensibile: & sensibile, per rationale & irrationale, per distributionem harum differentiarum sunt contrarietates multæ. Rursum & est aliud genus contrarietatum sub eodem genere, non per differentias per se, sed per differentias per accidens: vt corpus physicum est multiplicis contrarietatis, album, nigrum, calidum, & frigidum &c. Vnus igitur sensus est vnus obiecti, quod genus vocatur. Hoc autē obiectū, vni sensui correspondens est vnus contrarietatis per se & primæ: poterit tamen habere multas per accidens cōtrarietates, vt genus coloris vnā habet, album, nigrum, quæ per se & prima est illius generis: vnde ceteræ species hauriūt suam differentiam: intēsum autem & remissum, & cætera quæ recensuimus, sunt per accidens contrarietates, vt in genere soni graue & acutum, sunt per se & prima cōtrarietas. Nam in quolibet genere vt decimus primæ philosophiæ liber textu. 24. vna est prima contrarietas. Molle autem & asperum soni sunt quasi per accidens cōtrarietates. Sensus verò tactus refertur non in vnā primam contrarietatem solum, sed in duas per se & primas contrarietates. Et fortasse in plures alias primas, vt sunt delectabile & dolorificū, & alias, quas infra dicemus: ergo sensus tactus nō est vnus, sed plures: est tamen sensus tactus vnus ratione subiecti in quo est. Est enim in viuente, quod est vnum: quæ vnitas materialis est. Tamen formaliter & secundum speciem creditur sanctus iste esse plures sensus tactus. At in prima parte summæ theologicæ. quæst. 78 arti. 3. diluens argumentum tertium non habuit rem ita confessam, vt modò. Relata

Multitudine contrarietatum.

Duplex tactus.

Diuisio in Thomam.

Excusatur Albertus.

lata enim Aristot. sententia, sensum tactū esse multiplicem secundum speciem, quia est multarum contrarietatum, subdit posse tamen dici, quod omnes illæ contrarietates, & singulæ conueniunt in vno genere proximo: & omnes in vno genere cōmuni, quod est obiectū tactus secundum rationem communem. Sed illud genus commune est innominatum, sicut etiam genus proximum calidi & frigidi est innominatum. Similiter quoque diluens argumentum quartum, non nihil hæret: si sensus tactus vnus est specie, an plures. Quæ autem Caietanus in huius capituli de anima Commentario inquit, sensum tactus non esse vnū unitate generica prædicabilis generis, neque unitate specifica, sed unitate generis subiecti: quia dubitationem hanc non illustrat, sed obscurat, amplius non moror excutere, quæ sint veritatis. Sanctus Thomas autem non solum acquiescit Themistio in placito isto, sed & magistro suo logē dignissimo Alberto, in summa de homine tractatu de tactu. q. 2. qui tactū distinguit. Iā. n. tactus ipsam formam sensitivam significat, qua animal: dixit enim Aristot. supra tactum esse principium constituens animal. Atqui hac ratione tactus habet in organum, totum corpus animalis temperatum quatuor qualitatibus primis. Et quia quædam sunt partes animalis, quæ æqualitatem complexionis magis participant, vt caro, nervus, cutis, alia quæ ab hac recedunt hac ratione secundum partes priores magis sentit. Partes tamen aliæ non sentiunt, nisi vt vestiuntur panniculis: vt ossa, pili, cornua, ungues: hæc non sentiunt, nisi vt coniunguntur panniculis nervosis. At vero tactus hac ratione præcipue est in corde: quippe, quod est totius corporis principium, & vnde totius corporis pendet complexio, & continentia. Altero autem modo tactus non formam, sed potentiam particularem significat, quæ alijs annumeratur sensibus, quæ indicat de tangibilibus qualitatibus: quo sanè modo sedē habet tactus in cerebro, vbi est iudicij sedes. Vt ergo tactus forma est, vnus est: vt autē est potentia, plures est, & non vnus: quia non est vnus contrarietatis, sed plurium. In hac autem Alberti confessione est non nihil, quod mihi nulla-

tenus probatur, animam sensitivam apprehendere tangibilia sine facultate tactiva: nam ait tactū vt forma est, esse præcipue in partibus æquabilibus, vt nervo, carne, cute, & nō vt in medio, vt sentiat: sed totū corpus organi officio fungi. Igitur tactus vt aia est, per seipsum sentit sine facultate tactiva. Quo ergo est necessaria ista tãgendi facultas? Nam quæ ait, vt iudex est tactus in cerebro, dicere animam in cerebro esse iudicem, in corde autem apprehensiuam. Hoc sanè argumentum ab hypotheti pedet illa, potentias animæ diuersas. Cui hypotheti Albertus cōsensit, vt proprius locus huic quæstioni demonstrat. Aegidius post hos factioni adhæsit neganti, tactus unitatem. Credit namque tactus esse specie plures: quippe obiecta non sunt vnus rationis: nam calidum, frigidum, humidum, siccum, graue, & id genus, non possunt in vnā reduci contrarietatem. Et hi omnes Aristotelis rationes, quæ hoc colligebant, credunt non esse solum verosimiles, sed necessarias: & solutionem peripateticam priorem deludentem rationem, esse phaleratam, vt diximus. Philoponus vnū tantum sensum tactum credens, vnūque organum carnem, illam solutionem argumenti non apparentem, sed veram iudicauit. Secundo argumento Aristot. Atticos respondisse ait, qualitates tangibiles in vnum reducendas, id est, resistentem, & resistentem non significat illud, quod non cedit: vt sunt dura corpora. Nam hac ratione non esset commune tactilium genus: sed est altera tactilium differentia. Enimvero durum & molle quædam tactilium contrarietas est: verū significat resistentem quoduis corpus naturale. Hæc autem argumenti Aristot. solutio est inanis: nam calidum, frigidum, humidum, & siccum, vt reducuntur in resistentem, quandoquidem hæc tanguntur sine resistentia? Et rursum, si resistentem est corpus naturale, corpus autem naturale non est tangibile per se, sed solum per accidens (nam corpus naturale est substantia) vt ergo per se tactilia reducuntur in per accidens tactile? Corpus sanè naturale est subiectum, & materia tangibilium qualitarum: non tamen est genus, quia de tangibilibus non prædicatur per se sed per accidens vt illa est prædicato,

Solutio. argu. Aristot.

dicatio, calidum est corpus physicū. Sed quid sit iudicandum de Aristo. placito, in calce Commentarij aperiemus. Sufficiat in præsentia, quid de hac controuersia Græcis atq; Latinis nobiliorib⁹ visum fuerit dixisse. In elucidationē textus pedē referam⁹. Erat ergo dubiū primū si tactus vnus sit an plures. Si. n. tact⁹ plures & tangibilia plura, est offensio in verbis huiusmodi: nam huius conuersa erat proponenda, si tangibilia plura, tactus sunt plures. Nam tangibile est quasi obiectū. Dicitur hæc duo se mutuo consequi, tactus plures, & tangibilia plura: quare accepit vnam propositionem loco alterius Aristo. Quamobrem, vt hoc ostenderet: dixit, de tactu & tangibili eadē ratio est: quia hæ sunt oppositam relationem habentes: & oppositorum est eadem ratio. Refert igitur nihili, si prius de tangibili, quam de tactu, aut ordine diuerso, sermo disputationis huius habeatur. Poterat sane disputare, si tangibilia sint vnū, aut plura: commodius verò ducens in tactū reuocauit quæstionem: quippe, cum sint plures contrarietates tangibilium, non cōmodè disputaretur de tangibili, etiā si cum sit eadem ratio vtriusq; refert nihil, hoc aut altero differendi modo rem egeris. Alterū autem dubium, quod est sensorium tãgibilis, an caro, & quod est carni proportionale? Quod adiecit, quia nō omnia animalia habent carnē, vt pisces, insecta, & id genus: est tamē istis aliquid carni proportionale. Si hoc est sensoriū, an mediū sit caro: & sensorium est aliud intimè conditum, id est, neruus aliquis, quem caro, vel quod vice fungitur carnis, obtegit. Recopilatio autē literæ hæc est, cum vna sit ratio tactus, & tãgibilis, si tactus non est vnus sensus, neq; tangibilia comprehenduntur sub vno obiecto. Quare digna, quæ agatur dubitatio, si plures sunt sensus tactus? & quod sit huius sensus sensorium? an caro in quibusdam animalibus quæ carne constant, an carnis aliquid vicem gerēs, in ijs quæ ex carne non consistunt, vt pisces atq; insecta, an non? Id est, an caro non est tactorie facultatis instrumentum? Sed illius mediū cōcedere cōmodior esset cōcessio: est enim diuersum medium à sensorio. Et si caro sensorium nō est, erit sane aliud sen-

forium primū, vt qui introlatet neruus. *Omnis enim sensus vnus contrarietatis videtur esse.* Argumētum primum est, quod satis exposuimus. *habet autem solutionem.* Id est, forsalsis soluet aliquis iridem alijs sensibus esse contrarietates multas, etiam si quilibet sit vnus. *sed quid sit vnum subiectum.* Vocat subiectum ipsum genus, quod est vt materia differentiarum: continet enim illas in potentia, vt Aristo. 10. meta. c. 10. & aliās sæpe tradidit. Hoc ergo est subiectum auditus, sonus: & visus, color: hæc enim sunt genera. suarum specierū: nam color vniuoce prædicatur de coloribus, & sonus de sonis, &c. At verò non est huiusmodi genus, quod secundum vnam rationem prædicetur de calido frigido, vt ait Commentator Auerroes. Com. 108. subaudi, aliquod genus non est commune, quod proximum sit, quia remotum: hæc tangibiles qualitates sub qualitate locantur. Nunc autem de huiusmodi genere non habetur ratio, sed de genere proximo. Etenim scimus qualitates esse falsibiles, vt est calor, frigus, humor, & licedo, & hanc ob causam esse vnus generis generalissimi, & subalterni, has primarias qualitates. Quod verò Commenta. ait genus non dici de istis, nisi purè æqui uocè, subaudi physica ratione, nō dialectica. Genus etenim secundum physicam considerationem æqui uocum est in species: in genere enim latent æqui uocationes, etenim habet species varias. At verò dialecticus genus quodlibet pronuntiat vniuoce: hic enim non obseruat rerum perfectiones, vt physicus, sed rationem prædicandi, quæ vna est ad species in quouis genere. Et si hoc Aegidius Romanus curasset, aut aduertisset, nihil erat quod Auerrois obstrueret calūnias. Vnum autem est, quod iusta ratione negligendum est in Auerro: censuit enim grauitatem & leuitatem, esse substantiales formas. Neque ipse vnus est, qui hoc dixerit: sed quicumq; hoc dixerit, nō est audiendus. Vt enim essent grauitas & leuitas tãgibilia per se, si substantiales sunt differentiarum? Sensus enim est accidentium solum, non substantiæ, nisi per accidens. Fortassis autē est illi sensus abstrusior, quæ tamen modo scrutari nihil est opus. Aduertas sub hæc accuratè verba Arist. qui

Elucidatio textus.

Quod sit sensorium tactus.

Tangibilia caret genere proximo

Auerrois error natus

Tex. 109 ¶ Vtrum autem sit sensorium in tus an non: sed mox caro, nullum videtur esse signum: fieri sensum simulatq; res tãguntur. Etenim nūc si quis circa carnē extēderit: vt pelliculam faciens, similiter sensum mox cum tetigerit: insinuat & tamen constat, quòd non est in hoc sensorium. Si autem & coniuñctum fuerit, citius pertinget utique sensus.

¶ Secundam quæstionē, quā protulerat, recipit differendam. Nāq; hæc, vt Auerroes adnotauit, conducit admodū quæstioni primæ. Si enim sensoriū, seu tactorium instrumentum, sit vnum: vnus erit tactus, vt alijs sensibus cōtingit, vni sensui vnum esse sensorium. Et quod dicit illud est. Qui ducunt carnē esse sensoriū hac coniectura tenui vtuntur: tactorium sensorium est, quo primo tactio sentitur: caro est, qua primo tactio est, igitur caro est tactorium instrumentum. Hęc autem tenuis est coniectatio: nanq; si vola manus esset obducta subtilissima pellicula, vt alij: hac quoque primò tangeremus: quæ tamen non esset tactorium instrumentum. Maior ergo syllogismi falsa est, & signū hoc nullum est, quod simul atq; caro tãgit, sentimus. Literam autem Aristote. sic exponamus. *Vtrum autem sit sensorium intus.* Siue internus aliquis neruus sit sensorium tactus: an non neruus, sed ipsa quæ in propatulo est caro. Nullum argumentum est, si quis hoc secundum putet, vtens hoc in signum: caro simulatque tangitur, sensio adest: ergo caro sensorium est. Etenim si quis quam infirmas habeat hoc argumentum vires, cupit scire, hinc discat. Coextendat pelliculā carni, vt illa tangitur, sentimus, neq; subinde illa est sensorium. *Si autem.* Si pellicu-

la cōiuncta humana industria arctissime hoc habet, vt cum primo tangitur sensationem experiamur, multò vehementius ipsa caro natura ipsa cōiuncta est. *si autē cōiunctum fuerit citius pertinget sensus.* Id est, pellicula tenuis alij, aut alterius rei strictè copulatę manui, cum primò tãgitur, sentitur tactile, multò vehementius si esset secundum naturam coniuñcta, vt caro. Hęc ergo coniuñctio naturalis causa est, quòd caro putetur instrumentum: quia latet nos, quod aliud tangat simul cum carne, aut prius carne. Nam si pateret carnem non tangi sed species nuntiare sensui, solum diceremus illam non tactorium instrumentum, sed medium. Hoc autem latet: quippe ipsa videtur primò tangens. Hoc autem, quia coniuñctio naturalis facit dicit, Aristoteles. fallere signum.

¶ Quapropter & talis pars corporis videtur sic se habere, sicut si circulariter nobis adnatus esset aer, videremur enim vno quodam sentire & sonum: & colorem: & odorē, & vnus quidam sensus esse: auditus: & visus: & olfactus. nunc autem quoniam determinatum est per quod fiunt motus: manifesta sunt prædicta sensoria: diuersa esse.

¶ Similitudine quadā demonstrat, quod dixerat carnem non esse sensorium, sed medium tactiæ facultatis. Fingat aliquis nobis adnatum esse aerem, qui nos ambiret circum circa: hic aer congenitus nobis esset, utique per quem & colores videremus, & sonos audiremus, & odores olfaceremus. Et quāq; nos lateret, tunc si aer erat sensorium vnum horum trium sensuum (quia nobis erat ille adnatus, & totum animalis obtegens corpus) tamen reuera non esset tum aer sensorium, sed esset vnicuiq; sensui propriū sensorium. Visus enim suo frueretur sensorio & auditus itidemque olfactus. Sic propemodum, & modò etiam si nos lateat sensorium tactus, & forsitan credat

aliquis carnem esse : quippe quæ nobis adnata est, tamen ipsa est medium & nõ sensorium. Verborum autem dictio præpta. *Quare propter talis pars corporis.* Id est, caro ita se habet, vt si nobis adnatus esset aer. Vnde dixit Commentator hoc Commentario. Continuatio non præstat alicui membro esse sensorium, sed solum faciliorem transitionem specierum per interiacens membrum illud. Quamobrè etiam si caro sit continua, nõ ideo inter sensoria referenda.

Text.iii. ¶ In tactu autem, hoc nõc immanifestum est. ex aère enim, aut aqua, impossibile est constare animatum corpus. oportet enim, solidum quoddam esse. Relinquitur igitur, mistum ex terra & ex his esse, quale solet esse caro, & proportionale. Quare necessarium est, & corpus adnatum esse medium tactui, per quod fiunt sensus qui plures sunt.

¶ Quod dicit, tale est. Latet nos sensorium tactus: quippe, sagax & prouida natura aduertens necessarium admodum esse animalia quam citissimè tactilia, ledètia aut conueniètia sentire, nanq; si tardum habuisset sensorium, hinc imminebant sibi summa detrimenta, quæ vniuersa citissimus tactus cauet. Vt autem sit ocysimus tactus, datum est animali medium sibi cõtinuum, caro idest, citius enim sentitur per medium continuum, quam cõtiguum. Hoc autem medium cõtinuum animali non aer aut aqua poterat esse: quippe, animalis corpus est solidum, & consistentiam habet quæ neq; aeris est neq; terræ. Hac quoq; ratione est corpus animali carneum, vel quod huius vice fungitur, vt corpus animalis cõpactum sit & solidæ consistentiæ. Quapropter & viuientium corpora refertiora sunt substantiæ terrenæ, quæ aëreæ vel aqueæ. Et clanculum insinulat Platonem, qui animalia aëreæ censuit esse quædã, & ignea alia, sicut cælestia: calos enim dixit animalia, quanquã ipse æquiuocè dixit animalia, vt in quæstione huic rei propria

Platonis insinulatio.

differuimus. *Quare necessarium est.* Collectio priorum est, Corpus quod est tactus medium, est animali adnatum, & illi cohærens, & illi contiguum, per quod tactus multiplex fiat. Hic citra controuersiam tactus plures docet Aristoteles, etiam si Philopono vnus sit tactus, non plures.

¶ Demõstrat autem quod plures **Tex.ii.** sint, qui in lingua tactus. omnia enim tangibilia sentit, secundum eandem partem, & saporem. Si igitur & alia caro sentiret saporem, videretur vnus & idè esse sensus, gustus & tactus. nunc autem duo propterea quod non conuertitur.

¶ Credit Philopon^o hæc verba esse refutatoria cuiusdam hypotheticæ syllogismi, qui huius formæ est. Si tactus sensorium vnus, tactus vnus est: at verò sensorium vnus est, ergo & tactus vnus. Assumptio probatur: nam caro, quæ est sensorium, est vna: hunc ergo syllogismum refutarat Aristoteles textu. iio. dicēs, & si per aërem vnus adnatum nobis: visus videret, auditus audiret, olfactus olfaceret, tres tamen isti sensus different: ita & si sensorium tactus sit vnus, tactus ipsi erunt plures. Et secundo reijcit modo eundem syllogismum hoc modo: tactus & gustus sunt diuersi sensus, lingua nanq; solum conscia est saporum, cæteris partibus animalis tangentibus & non gustantibus: tamè gustus & tactus habent vnicum sensorium. Nam per eadem partem gustando tangimus, non ergo connexio probabilis est. Est sensorium vnus caro, ergo sensus vnus. Itaque huic interpreti visum est Aristotelem non eò hæc dixisse, quod putet sensus tactus esse plures, sed quod infirmer collectionem istam: si caro est vnus sensorium, tactus est vnus. Literam explanemus. *Demonstrat autem quod plures.* Subaudi, tactus qui in lingua est tactus & gustus, tactus quia omnia tangibilia sentit: & gustus, quia saporum, & hoc secundum eandem partem, idest, linguam. Si igitur alia caro, quæ nõ est linguæ, saporum sentiret vt caro, quæ est in reliquo corpore animalis, videretur vnus & idè esse

Etiam ista sunt sensus tactus vnus.

esse sensus gustus & tactus, nunc autem sunt duo sensus, propterea quod non cõuertitur idest alicubi est tactus vbi non est gustus vt in manu: tamen vbilibet est gustus inibi est tactus. Et hæc dispositio est cohærens sententiæ neganti carnem esse sensorium sed medium tactus animalis cohærens, quod & si vnus non subinde tactus est vnus & relibrata non meminit hic sensorij, sed partis: ait enim gustum & tactum per eandem partem sentire. Alioquin diceret aliquis gustum, vt gustus est habere diuersum sensorium à tactu, vt tactus est, nam gustus non est tactus simpliciter, sed tactus quidam, vt capite præcedenti exposuimus. Et planè Aristoteles sermo non aliud præfert, quam carnem si concedamus vnus esse medium in tactoria facultate: nõ subinde tactoria hæc facultas est vna, quia caro vna. Nam gustus & tactus in lingua vnico funguntur medio, quod est linguæ spongiosa caro tamè duo sensus esse tactum & gustum nemò inficiabitur.

Tex.iiij. ¶ Dubitabit autem aliquis. Si omne corpus profundum habet, hoc autem est tertia magnitudo, quorum autem corporum medium est aliquod corpus non cõtingit ipsa seinuicem tangere, humidum autem non est sine corpore neq; humectum, sed necesse est aquam esse aut habere aquam, quæ verò tangunt seinuicem in aqua cū extrema sicca nõ sint necesse est aquam habere mediam, qua repleta sunt vltima, si autem hoc verum, impossibile est tangere aliud, aliud in aqua. Eodem autem modo, & in aère. similiter enim se habet aer, ad ea quæ sunt in ipso, & aqua, ad ea quæ sunt in ipsa. latet autem magis nos. sicut & quæ sunt in aqua animalia, si humectum tangit humectum.

¶ Prædicta fati suaferunt carnem esse medium intraneum, quæ verò modò addit, dubitationem proponunt aliam: si tactus habet extraneum medium cum cæteris sensibus. Si quidem videbitur alicui nihil nos posse tangere, nisi interueniat aer, aut aqua. Et primùm in aqua est manifestum, nam nobis tangentibus corpora, quæ in aqua sunt medianam aquam sentimus: vt si digitum infusum habeamus oleo, tangendo lignum oleum medium est: ergo similiter in aere nihil tangemus, nisi per medium aërem. Quod autem necessarium inter duorum corpora tangentia sit medium: probat supposito: quodlibet corpus habere tertiã magnitudinem, idest dimensionem: est enim cuiuslibet corporis trina dimensio, longitudo latitudo, & profunditas. Iam ergo fieri nõ poterit, vt in aqua, duo corpora sine interstitio alterius corporis se contingere, quippe inter hæc duo media est humiditas, vt si manus tetigerit lapidem sub aquis, & lapis est humectus, vt sensu cernimus, itidem & manus ab aquis madefacta abstrahitur. Hoc ergo humidum necessarium est in corpore: humor enim si superficiem tenuerit corporis solum humectum corpore reddit. Si verò cū superficie profundum tunc humidum corpus & non humectum dicitur. Quod si superficie & profunditate humore afficitur vtrūq; erit & vt manus vel pes intinctus aqua. Colligitur humor intercedit inter duo corpora se tangentia in aquis & humor necessarium est in corpore, & omne corpus necessarium est profundum: ergo inter duo corpora huiusmodi mediat profunditas alterius corporis: ergo illa duo immediate non se contingunt. Et quia li-
Quid humidum & humectum.
tera non nihil obscuritatis lectoribus. offundit sensum interpreteremur. *Dubitabit autem aliquis.* Si tactus medio extraneo vtatur, qui intranei esse compos traditus est. Causa autem dubij non est leuis: omne nanq; corpus trina dimensionem dimensum est. Quarum altera profunditas est, hæc autem si media est inter duo corpora necessarium est hæc non se immediate contingere, interuenit enim media corporis profunditas. Iam ergo hoc facilius in aqua ostendemus: fac enim illic duo corpora se contingere humiditas media erit: humidum autem non est sine corpo-

An tactus egeat extraneo medio.

ro, neq; humectum corp^o id quod super-
 ficie tenuis humorem habet. Quod verò
 interueniat humiditas, inde colligas: nã
 quæ se inuicem tangunt in aqua, extre-
 mis non sunt siccis, sed humentibus, vt
 extrema superficies lapidis. Quare vltimè
 horum superficies oppletæ sunt aqua, im-
 possibile est ergo aliud corpus in aqua
 aliud corpus contingere immediatè, eod-
 em autem modo & in aere. Ita enim, se
 habet aer ad ea, quæ sunt in aere, vt ea
 quæ sunt in aqua, ad ea quæ sunt in aqua.
 Latet autem magis nos: quippe, aer sub-
 tiliior & spiritualior est aqua. Et nobis
 ipsum adherentem non cernimus, vt aquã
 manibus nostris insidere videmus, quan-
 do aliquid in ea tangimus. Et quæ sunt
 animalia aquatilia, vt pisces, minus sen-
 tiunt aquam interstitiam inter ipsos, &
 cætera, quæ contingunt: quia ipsi in
 aqua degunt. Quapropter minus illam
 sentiunt interuenire: ita & nos qui aëre
 vitam agimus, ipsum intercedere, quãdo
 quidã tangimus, minus sentimus. Por-
 ro autè scrupulosus est valde hic locus.
 Quid. n. si necesse est corpus esse mediũ
 intactu, ergo erit infinita corporum sese
 tangentium series. Sumito nanq; tibi,
 a, & b, Vel inter hæc mediat, c, aut non: si
 nihil mediat, falsum ergo inter quæcũq;
 corpora se tangentia esse mediũ corpus.
 Si, c, intercedit: iã noua instituitur quæ-
 stio, an inter, c, & b, aliud mediet. Et si ni-
 hil, æqua ratione inter, a, & b. Sin aliud
 interuenit: ergo erit filus corporum infi-
 nitus. Præter hoc ait aliquis, si nullum
 corpus aliud tangit, sed aliud intercedit,
 vt ergo tactus est? Nam ea se tangunt,
 quorum vltima sunt simul: & ea sunt cõ-
 tinua, quorum vltima vnum. s. physico.
 tex. 22. & 26. Nil ergo tãgit aliud corpus.
 Rursum, an nõ cæli se tangunt sine in-
 tercedente corpore? nunquid elementa
 hoc itidem modo se contingunt. Inter
 elementum. n. aëris & aquæ quod inter-
 cedit corpus? aut inter ignem & aërem?
 Et accedit istis, quando nos tangimus
 solas aquas, aut quando ventos impellẽ-
 tes tangimus, & aëre ipsum tangimus ca-
 lidum, aut frigentem: nihil alieni corpo-
 ris mediat. Et adde, si plumbum liqua-
 tur, & lapidi aut alteri corpori infunda-
 tur, an non plumbum est cõtiguum cor-

pus lapidi & nihil intercedens? Et aurifi-
 ces infundentes aurũ argento, ita adglu-
 tinant, vt nihil mediet corporis. Et se-
 ctor lignorum infigit securim in lignũ,
 ita strictè, vt nequaquam, nisi violentia
 summa, securis extrahatur. Cæterũ si aër
 medius est vt ergo non facilè diuellitur
 securis infixa? Et si duo lapides alter al-
 teri impositus descendant, si aër medius
 est inter lapidẽ & lapidẽ, ille ergo lapis,
 qui impositus descendit in aërem, suspẽ-
 sus est in aëre (inquã) illo interiecto. Et
 ita graue sursum est nõ descẽdens. Non
 obstantibus tamen hoc genus argumen-
 tis, quæ scrupulosam reddunt peripateti-
 cam doctrinã & culpabilẽ apud Themis-
 tium. Hic nanq; vnus locus est vbi The-
 mistius Aristotelẽ inculpat negligẽtiã:
 quippe, vnum præteriuuit, quod minimè
 conuiuendum aut dissimulandum erat.
 Nam etiam si se tangentia solida corpo-
 ra in aëre aut aqua aliquod habeant in-
 tercedens: verũ quando tangimus aquas
 nihil intercedit: quia sola tunc aqua ta-
 ctilis est, & quando tangimus aërem nil
 interstitij corporis est. Alij verò hoc
 nomine reprehendunt dubiũ hoc, quod
 temerè sit expositũ, & alijs non cõueniat
 superiũ ab Aristotele relatis. Hæc autè
 secunda reprehensio sine negocio purga-
 tur à Philopono colligẽte tres rationes
 suadẽtes carnem non esse sensoriũ, quas
 nos in calce afferemus. Verũ tertia hæc
 est, quæ hoc loco sub forma dubij pro-
 ponitur ab Aristotele, contradicens ijs,
 quibus erat sententia, carni non esse sen-
 forium, sed mediũ. Apud quos hæc sub-
 debatur causa, quia tactus cum cæteris
 sensibus habet concẽrum, sed alij est me-
 diũ ergo & tactui mediũ est intercedens
 sensationis gratia: cõtradiçtio aut huiusser-
 monis est, nõ esse necessarium, si dixerit
 quispiã carnẽ esse sensoriũ, medium pror-
 sus tact^o abijcere. Nã dicit tactũ medio
 extrinsecò vti p functione suarũ sensio-
 num. Et hanc responsionem non opero-
 sè colliget: nanq; inter tangentia corpo-
 ra est aliquid intercedẽs vt ostensum est.
 Simplicius hoc idem purgans ait, dubiũ
 hoc dictum esse ab Aristo. qd exponeret
 quantum discrimen esset inter tactum,
 & reliquos sensus: & si omnes sibi sensus
 consentiant, pati à sensibilibus per me-
 dium

*Acris dispu-
 ratio de me-
 dio extraneo
 tactus.
 Primum ar-
 gumentum.*

*Secũdum ar-
 gumentum.*

*Tertium ar-
 gumentum.*

*Quartũ ar-
 gumentum.*

*Quintum ar-
 gumentum.*

*Ultima Ari-
 sto. per auto-
 rem defensio.*

*Arist. censu-
 ra.*

*Philopon. ex-
 cutitur.*

dium extrinsecum. Quale quale hoc pur-
 gamentum sit, nihil curæ sit. Arist. defen-
 sio, siue hoc, siue altero modo sufficiens
 est. Quid quod facile est dictu, Arist. hoc
 dubium atexuisse, vt tactum aliquãdo
 medio extrinsecò vti exponeret? id qd
 est satis in rem istam faciẽs. Sed argumẽ-
 ta absoluaamus, quæ soluere non ita per-
 uũ puto vt ad manum sit quod omnib^o
 suis numeris conueniat. Etenim Ioãnes
 Grammaticus cognomine Philoponus,
 credit Aristotelem non vniuersaliter au-
 diendũ asserentẽ duo corpora non se pos-
 se cõtingere: ne illa sequatur infinitudo
 in tangentibus, vt iã arguebatur: sed di-
 ctum hoc putat esse verum in corporib^o
 quibus sunt meatus vel manifesti vel ob-
 scuri. Quibus igitur corporibus meatus
 isti seu pori sunt, istis deniq; accedet nõ
 se contingere. Nam semper poris illis im-
 bibitur nonnihil intercedentis, aut li-
 quidi corporis vt quando pisces se mu-
 tuò tangũt in aquis, habent corpora po-
 rosa, & intercedẽs est aqua. Itidem si ma-
 nus lapidẽ aut lignum tetigerit intra a-
 quam, aqua in manus meatibus delites-
 cens iuterueniẽs est. Aut si in aere tactus
 sit inter manum tangentẽ & lignum ta-
 ctum: eadem ratione pori sunt medio ae-
 re pleni. Si autem corpora sint ita so-
 lida & compacta, vt poris istis non sint
 resperfa & interdistinçta vt vitrũ est aut
 christallus, iam vel hoc genus corpora
 habent æquales superficies, & conqua-
 drantes, aut sibi mutuò non correspon-
 dent superficies. Si primum arbitratur
 Græcus hic interpret nihil intercedere
 corporis mediũ, sed se immediate contin-
 gere sine medio aere, aut aqua, quia aer
 qui expellitur in tactu horum nõ habet
 foramina, quibus abdat: neq; aqua ha-
 bet, vbi cohæreat vt in vitro. Sin verò
 hæc corpora non sint æqualium sibi pe-
 nitus consentientium superficierum, in
 asperitate illorũ corporum, vel aer, si in
 aere: vel aqua, si in aqua tactus fiat, pote-
 rit contentũ detineri corpus. Vnde col-
 ligas, quando nos aquam tangimus, ele-
 mentũ ipsum aut aërẽ, quia hæc nõ sunt
 porosa nihil inter nostrã manum tangẽ-
 tem & aërem vel aquam tactã intercede-
 re corporis: quia aer est tactus & non po-
 rosus. Itidem neq; aqua. Hæc autem et si

fatis verisimilem habeat contextum, at
 opprimuntur argumento violento quod
 verbis Philoponi fidem detrahit. Sta-
 tue. n. illa duo corpora: esto, vitrea sine,
 & æqualium superficierum: tangãt se im-
 mediate, vt Ioannes Grammaticus phi-
 losophatur & separentur, tunc alterum
 incõmodorum non refugiet: vel corpus
 aliquãdo mouetur in instanti: aut quod
 interstitium inter illa vitra: erit vanũ. Et
 vtrũq; creditur impossibile Arist. omnis
 n. motus est successiuus. 5. phys. ca. i. &
 nullum vacuum est. 4. phy. c. 8. Sequelam
 ego demõstro. Diuellantur hæc duo cor-
 pora: cũ diuellãtur per motũ incipit ista
 corporũ separatio per vltimum nõ esse.
 Nunc ergo nõ sunt separata, & immedia-
 te post separabuntur. Immediatè igitur
 post hoc instans aer subintrans, vel totũ
 spatij interstitiũ implet in instanti: aut
 non. Si primum, est incõmodum primũ
 collectum, motũ enim admittit citra tẽ-
 poris moram. Sin secundum dederis suc-
 cessiuẽ aërẽ illa duo subintrans corpora:
 pars aliqua erit vacua inter illa quouq;
 aer illò perueniat. Dixerit aliquis, vnde-
 cunq; subintrat aer, sed etiã si vndecũq;
 subintret per latera corporũ aer, stat ar-
 gumentum si perueniet ad oẽs corporũ
 partes, instanti aut morose. Occasione
 huius argumenti, & eius ducti demõstra-
 tione in vniuersum crediderunt nostrates
 nulla corpora sicca, seu dura, non cõ-
 tinua, posse se immediatè contingere. Ita
 que exceptis cælis & elementis, aut mix-
 to & elemento, reliqua alia quæ mixta,
 sunt & dura, credunt se non posse cõtin-
 gere. Vnde si duo vitra æquarentur illa
 et si fortissimè stringantur, intercedẽs est
 aer: non in poris & meatibus, sed inter
 ipsas superficies. Et Com. arripit vehemẽ-
 tiũs. Siquidem Comm. 13. corpora sicca
 se tãgere ducit impossibile, id quod ego
 duco Arist. magis amicũ. Tanta est sub-
 tilitas aeris, vt quãquam strinxeris cor-
 pora magnopere, ipsum penitus non ex-
 pelles: Quin reliquæ superfint aeris, et-
 si minutulus aer, & tenuissimus interce-
 dat. Itidem de aqua dicito. Scio argumen-
 tum propositum non esse tantorum ner-
 uorum, qui confringi non valeant: di-
 cet enim aliquis aërem illum subintra-
 re citissimè gratia vitandi vacuũ, & il-

Argu. 1. solutio.

le non erit motus si rigidè colis vocabulum: erit mutatio illa & non motus. ¶ Argumento. 1. negamus pcessum in infinitu: nam qñ digitus tangit lapidem: mediat aqua, vel aer: sed inter digitu & aerem me-

Argu. 2. solutio.

diat nil, itidem de aqua. ¶ Argumento. 2. dico, tactus tagit tactilia: & aliud est qđ corpora sint cōtigua, aliud se tagere. Cōtigua. n. extrema habēt simul: sed ad tactū est satis, vel quod nihil mediet, vt si tetigeris aquā vel aerē: vel qđ si intercedit corpus, illud sit aer minimus aut aqua.

Argu. 3. solutio.

Hęc. n. nihil officiūt tactui. Argumento. 3. fecimus iā satis, itidēq; & quarto. ¶ Quinto respondetur. Si plūbum liquatur, aut aurū, tunc fieri poterit, vt duo corpora se contingāt immediatē. Sed fortē quando aruerit plūbum, interueniret tenuissimus aer. Quæ autē diximus non de liquidis sed de solidis corporibus intelleximus. ¶ Sexto. Securis nō eō agerrimē diuellitur, quō nihil intercedat aeris inter ipsam, & lignū, cui est infixā, sed quia aer ille, qui intercedit, minimus est, aut subtilissimus, diuisionē illam non permittens. ¶ Septimo. Lapis descēdens super lapidē, & si aer sit medius inter vtrūq;, non tñ lapis superius est suspensus in aere, etiam si Paulus illud concedat, lapidē stare in aere nullo impediēte. Quod ego nego: etenim aer ille est in continua pulsioē à lapidē superiore: vt ergo suspensus est? Quapropter lapis ille superior descendit: continuo enim pellit aerem tangentem lapidem.

Argu. 6. solutio.

¶ Vtrū igitur omnium similiter sit sensus, an aliorū aliter sicut nūc videtur, gustus quidē & tactus tangendo, alij autē de longe? Hoc autē non est, sed durū & molle per alia sentimus, sicut & sonatiū, & visibile, & odorabile, sed alia quidē de longe, alia vero de prope. Quapropter latet. qm̄ omnia sentimus per mediū, sed in his latet. Et quidē sicut diximus prius, & si p pelliculā quæ nos latet sentiremus oīa tangibilia, similiter vtiq; habere-

Tex. 114

mus, sicut & nunc in aqua & in aere. putamus enim nunc ipsa tagere, & nihil esse per medium. ¶ Rursum nouā inducit dubitationem, vtrū vniuersi sensus exteriores eūdem se quātur modū in sentiēdo: etenim prima frōte, re inspecta, diuersus sentiēdi mod⁹ natura sensibus cōparatus est. Siquidem gustus & tact⁹ tangēdo sibi cōiūcta sentiūt, reliqui tres, non tangēdo suas obeūt sensationes. nā remota à se ipsis sentiūt, & visus lōgē remotior alijs auditu & odoratu: auditus autē longiūs vagatur qđ olfactus. In diuersum verò est qđ tactus & gustus, durū & molle per media sentiūt, vt & sonatiū, & visibile, & odorabile per media sentiūt extrinseca: & si non nihil sit discriminis, quādoquidē tres priores sensus, de longē sentiūt: isti verò duo de prope non tñ sine interuētū extranei corporis ad sensum prædictū verba moderando. Quapropter latet. Id est, qđ tactus sibi cōiūcta sentit, & non remota: nā etiā si ignem pcul sitū sentire videamur, hoc quidē est, propter aerē tangentem nos, qđ calefactus, recalēfacit nos. Quia ergo de prope sentit, mediū extrinsecū latēs est. Cæterū tactus mediū habet extrinsecū, & si tenuissimū. Quare & latēs est: & quidem, sicut diximus superius si per pelliculā tenuissimā tageremus, lateret nos. Siquidē per huiusmodi sentiremus, per mediū extrinsecū tangeremus, latens tñ: ita accidit tangentibus per aerē & aquā.

¶ Sed differt tagibile, à visibilibus & sonatiuis. qđ hęc quidē sentimus ex eo qđ mediū mouet aliqd nos: tagibilia vero nō à medio, sed simul cū medio, sicut p clypeū percussos. nō. n. clypeus p cussus p cussit, sed simul accidit vtraq; pcuti. ¶ Docuerat sensum omnium concētum esse & cōuenientiā, quæ est in habēdo medio extrinseco. Nūc verò vt differāt sensus visus, & auditus, & cætera à reliquis duobus, elucidat: quippe in alijs sensibus mediū mouetur à sensili: & mediū sic affectū mouet sensum ipsum. In tactu autē diuersa ratio est: nā nō est hic ordo prioris

Tex. 115

ris atq; posterioris, sed mediū simul mouetur cū seīu: sicq; tagibilia nō à medio, sed simul cū medio tactū immutāt, sicut hoīem clypeo obteētū pcutiēs, nō prius clypeū, qđ manū pcutit: sed simul vtrūq;. Auerroes Comm. 115. anxius est in dubio vno, si aer & aqua media sunt tactui, & mediū est nudū à qualitatibus, quas suscipit: aqua verò & aer affecta sunt qualitates tagibilibus, vt ergo suscipient qualitates tagibiles? finge mediū aerem intinctū coloribus, ille nō erit medium trāsuehēs colores. Similiter igitur aer & aqua transehere non poterunt tangibiles qualitates. Si quidē illis imbuta sunt. Adde elemēta hęc non possunt agere in sensum tactus: aqua. n. est natiuus locus pisciū, vt aer terrestriū. 4. physico. tex. 28. Nihil aut potest pati à suo loco natiuo: quippe sunt locus & res locata, sibi germanissima. 4. physio. tex. 48. Sed inter similia non est mutua actio & passio. 1. de genera. tex. 50. ppter ea Cōm. dixit elemēta bifariā considerāda & vt simplicia sunt: & vt immixtas habēt extraneas qualitates atq; hac ratione agūt in sensum. Simpliciter verò cōsiderata minimē in sensum tactus agere possunt. ¶ Hanc verò Arabicam philosophiā de errore aduertit. D. Tho. Et primū erratū est in sermone illo, Animalium corpora nō pati ab elementis puris: quādoquidē elemēta habent excellēter qualitates tagibiles: animalium autē corpora mediocribus tēperantur qualitatibus, ita vt animalium qualitates sint redactæ in mediū. Elemētaria verò sint extremæ. Mediū autē est in potentia ad extremū. Sensus igitur tactus propter suam tēperaturā in potētia erit, qui patiatu ab extremis excellentijs elemētorum: vt quia ipse est mediocriter frigidus, à summa frigiditate aquæ patietur: & sic in alijs. ¶ Secundū est in sermone altero, Locus non agit in locatū: siquidem ignis locat aerem, & aeris atq; ignis mutua est actio: & itidē in reliquis elemētis. Quāobrē ipse. D. Th. elemēta distinguit, aut scdm qualitates actiuas & passiuas, aut scdm formas substantiales. Si scdm qualitates actiuas, & passiuas, sic inuicē agūt. Si verò secūdum formas substantiales, hac sanē cōsideratione nō est mutua actio, & vñ elemētum alterius elemēti

Anxiū Com. men. dubiū.

Animaduersionis errata tria.

Diligenter considera.

2

1

Y 5

locus est. ¶ Erratum tertium est in sermo 3 ne altero, Elemēta nō se alterāt, nisi per immixtionē, quæ elemēta dimouet à sua sinceritate. Cæterum cum sæpe sit alteratio sine mixtione, cōsequens est aquam, manētem aquam posse alterari ab igne, vt quotidie cernimus. Tandē igitur hęc est resolutio huius. B. philosophi. Aerē & aquā facillē mutabilia esse ab extraneis tangibilibus. Et cum aer vel aqua intercedens inter tactum & rem tactam, modica sint, nihil impediēti obijcient tangibilibus: sed facillē per illa afficietur sensus tactus.

Resolutio. s. Thomæ.

Auerrois patrociniū.

¶ Sūt verò patroni nō pauci, qui patrocinātur Auerroi. Aegidius illius agit partes, elemēta vt pura sunt non posse inuicem pati, neq; nos ab illis, vt suæ puritatis sunt participia. Vnde si aer qui nos continet, puræ & sinceræ esset substantiæ, alteraret quidem nos: sed insensibiliter. Et ignis, quippe qui est maximē actiuus, infrigidari non pot: quia non patitur rursus mixtionem, alienas has qualitates nō suscipit: aqua verò, quia mixtionē patitur (est. n. minus actiuā quā ignis) incalēscit. August. Nyphus quoq; placiti Cōmentatoris est assertor: elemēta distinguens, vt sunt media tactus, aer, scilicet, & aqua. Et hac ratione non habent qualitates tangibiles: qđ mediū sensus vacat à sensibili. Aut sunt, vt locus natiuus animalium, & hoc rursum modo non agunt in animalia: quia locus naturalis non destruit, sed conseruat: aut deniq; vt habēt immixtos vapores: & hac ratione agunt in animalia. Et argumentis. S. Tho. respōdet. ¶ Primo aer, vt aer, non agit in animal, sed vt per cōstellationē impressam fit innaturalis animalis: & hac ratione, vt locus est, nō habet excellētem qualitātē sed animali cōmensuratā. ¶ Itidem & argumento secūdo. Ignis nō agit in aerem, vt locus eius: sed vt illi dissimilis, non vt locus est conueniens, & ita nō agens. In quem modū ferē Paulus Vene. elemēta tradidit vnā qualitātē habere cōmunem, vt ignis & aer calorē, aer & aqua humiditātē, aqua & terra frigiditatem: alia verò qualitate discrepant ignis & aer sicco & humido. Secūdū qualitātē cōmunē, quā symbolam vulgus appellat philosophorum, vnum elemētum est alterius locus.

Y 5 At

Autoris de
questione cē
sura.

Locis Ari-
sto. colliden-
tes.

At secundum dissymbolā in ipsis est tua dissensio & vnum alterum nō locat. **E**go verò inuenio in Arist. lib. de longitudine & breuitate vitæ. cap. i. locum continentem conseruare nonnunquam contentum, & nonnunquam corrumpere, aut contra operari (vt ipse ait) & in libro de respiratione cap. 6. locum agere in contentum lego, & ipsum alterare, vt quæ habitus sunt excedētis: vt quæ vehementer calida sunt, frigida petunt loca, quo calor excellentia relaxetur, & quæ immodicè frigida loca calidiora cōueniunt, vt frigoris rigor temperetur. vt grues mutantes loca, facillè indicant, & pisces alternis temporibus variātes maria. Et tamen. 4. de cælo. tex. 23. locū proprium ait esse similem rei contentæ. Et libro de respiratione loco illato, si natura ex cæra aliquid effinxisset, illud nō seruarietur calido loco, qui liquaret cæras. Itidē si quod ex glacie. Quare natura singulis rebus loca naturæ germana & amica dedit. **D**icamus igitur, loc⁹ vt locus, neq; conseruat neq; lædit locis contenta: ratio loci nanq; non est conseruare, aut lædere, sed cōtinere locatum, (vt peripatetica definitio demonstrat) est vltima superficies corporis ambiētis immobilis primo. 4. phys. cap. 4. At verò locus vt natiuus est cōseruat rem locatam. Vnde Arist. locum huiusmodi perfectionē rei dicit cōtinentæ. Verūm & si conseruās sit, non subinde nullius est actionis. Etenim, vt dixit Arist. quæ excedentem habent calor habitum, seruiantur frigidis locis, sed frigidus locus corrumpit excessum caloris. Locus ergo alterat loco contentum: & si sit locus naturæ rei amicus. Hic autem locus si corrumpit: est id solū quod viuenti inimicum, & eius crasim seu temperamentum destruit, aer verò si in puritate propria cōsisteret, nō posset viuentibus esse locus: quia tenuissimus aer respirationi non seruiret. Respiratione etenim cum sit refrigerij gratia, si aer tenuissimus reciperetur, infrigidare cito pulmonem nequiret. Vnde & ascendentes olympum montem, spongijs utebantur, quò aer circumambiens dēfatus exciperetur, & facilius frigesceret, frigusq; contineret vt Augustinus libr. i. contra Manichæos ca. 15. dixit olympū ita sub

limem, vt nubes trāscendat, neq; ventis sensilibus agitari, & notas quāsdā sacrificātes cineribus indidisse, quas statō tempore reuidentes intactas inuenerunt, & diu ibi non posse cōsistere homines, nisi spongijs humectis inspirent. Quare aues eius montis altitudinem non curfant: quia aer ille est tenuissimus, & animalibus inconsuetus. Et hoc libro. 15. de Ciuitate Dei cap. vltimo. rursum scripsit. Id qđ ex chronicis & historijs ethnicorū accepit. Plinius enim in lib. 8. naturalis historiæ. c. penult. ita tradidit. Siue hoc verū sit, siue falsum: ipsa tamen ratio nos compellit (in prioris sermonis fidē, compellit aer, scilicet purū non esse nostrum locū) nam si frequēti agitatione nos agimus, & nimio motu fatigamur, egeamus plurima aspiratiōe: quia aer extenuatus agitatione, & recalescens, frequēti alteratione eget, quia parui frigoris est cōtētiuus: ergo aer si omnino sit purus & sincerus, vt est is aer, qui sublimis est admodum, extremusq; est: Nam elementa quo remotiora à contrarijs, puriora sunt, Arist. tradēte. 2. de gene. tex. 11. cōsequitur elementa in sua puritate nō posse locare animalia respirantia, quanq̄ de aqua non itidem cōstet, sicut de aere. Vnde de simpliciora elementa cum essent & defæcata à contrariorum mixtionibus, vehementius agerent in animalia: quia minus illis consentiret, & potētiora essent in suis qualitatibus: necesse est ergo, vt elementa sint loca mixtorum, vt remissiores habeant suas qualitates, & magis vitæ animalium conuenientia. Neq; est necessariū, vt medium sit expers qualitatis suscipiendæ omnino: nā aer calidus transmittit calorem ignis intactum: sed satis est si non sit calidus calore ignis. Credo igitur contra Auerroē, elementa quò simpliciori fruenterentur natura, magis agerēt in viuentia: quia excellentiores essent potentia, & longè citius vreret lignum vel carnem iniectam, ignis ille qui purus est, quàm hic qui apud nos est. Quare elementa aerem, aquam, & terram temperauit D. Deus, quò viuētibus essent similia, relaxatis qualitatibus suarum excellentijs. Hoc sanè modo sunt viuētibus similia, quò mixtionis maioris sunt participia. Aliquando autem est mixtio in aē

Regressio in
Aristotele.

re: vehementer ipsum distrahens à temperamento continēti necessariò: vt quando plurimum constellatione cælesti agitate aer feruentissimus, aut argentissimus est, & tunc eius cōtinentia animalibus noxia & aliquādo mortifera. Quādo verò non huiusmodi constellationibus vrgetur, vt in regionibus tēperatissimis, benignissimo & fauentissimo cælo gaudentibus, tunc aer temperamentū animātibus amicum habet. Et hac ratione actio aeris & alteratio parū sentitur, & si nunquam nō aeris inspirati refrigerationem (quæ alteratio vitalis pulmonis est) sentiam⁹. Neq; rursum in altero, huic auri consentimus, aquam puram non posse alterari: nam aqua pura vel est contraria igni, aut non. Secundum non dabit: & primum concedet. Iam verò inter contraria est actio, & quò contraria maxime distant, & sunt admodum pura in proprijs naturis eò acerbiores incunt pugnas. Sed de hac re in libro de ortu & interitu absolutior erit sermo. **C**lam in Arist. verba enodāda regrediamur: nam consideratione est opus, ne illa legentibus imponāt differētiam tactilis ab alijs docēs: ait tactilia nō à medio, sed cū medio, alia verò & cū medio & à medio, quæ ita accipito. Visibile primò immutat diaphanū actus: & hoc agit & mouet visum. Necessari⁹ est iste ordo: est. n. mediū causa visionis, auditionis, olfactionis: at verò mediū tactui nō est causa per se, vt tēgat id est, aer nō per se necessarius, qui intercedat: quippe quando aërem tango, vel ventum, aer non intercedit. Et piscis tangens aquam medio extrinsecò, nō eget. Aliquando per accidens est necessarium medium: vel quia quæ se tangūt, sunt porosa, aut quia humiditas aliena interstitia est. Quamobrem inter medium extraneum & tactum, non est per se ordo causæ & effectus, qui tñ in alijs sensibus est.

Tex. 106. **O**mnino autem videtur caro & lingua, sicut aer & aqua ad visum & auditum, & olfactum se habēt, sic se habere ad sensorium. ipso autem sensorio tacto, neq; ibi, neq; hic fiet vtique sensus. vt si quis po-

nat corpus album super oculi vltimū. Quare & manifestum est, quod intus sit tāgibilis sensoriū. sic. n. vtique; accidet, quod quidē in alijs apposta. n. super sensoriū, non sentiunt. super autē carnem apposta, sentit.

Id est, ita vt aer & aqua habent vim, & medij facultatem erga alios sensus: ita & caro habet medij munus tactui obsequēs: & lingua gustui. Caro siquidē aut lingua sensorij titulo donāda non sunt: nam supra sensorium iniectum non sentitur sensibile. At verò cibus adhærens gustui gustatur, & tangibile adhærens tactui sentitur. Sed neq; in visu neq; *Au ditu hoc est neque hic neque ibi sensorio tacto.* Sensus fit. *sensus* enim hic apud Aristotelem sensationē præfert, nō potētiam. Et exēplo albi oculo impositi, quod non sentitur, quod dixerat confirmat. *Quare & manifestum est.* Consentanea satis prioribus & hæc posterior collectio. Etenim si caro, quæ maxime videbatur, negatur esse tactus sensorium: internum igitur & intimè conditum huius tactoris facultatis sensorium est, *sic enim accidet.* Id est, si ita tradidimus obseruabimus in hoc sensu, quod in alijs miram habet obseruationem, sensibile supra sensorium nullius esse sensationis. At cum tactus super carnē apposta sentiat caro non est sensorium.

¶ **Q**uare, mediū tactui, caro. **T**an **Tex. 117.**
gibiles igitur sunt, differentia corporis secundum quod corpus. Dico autē differentias quæ elementa determināt, calidum, frigidū, humidū, siccū, de quibus prius dictum est in ijs quæ de elementis. Sensorium autem ipsarum tactiuū, & in quo sensus vocatus tactus inest primò, potentia huiusmodi pars est:

Si caro non est sensorium, tactus igitur est medium, quod species tactiliū in sensorium tactus transuectet. *Tangibiles igitur sunt.* Peractis, & absolutis de sensu tactus questionibus in tangibilia se conuertit. **A**rsto-

Nota dōlym
po monte.

Aristo. & quæ sint tangibilia docet: & ait tangibilia esse differentias corporis, vt corpus, id est, differentia, quibus elementa distinguntur, & determinantur. Sunt autem calidum, frigidum, humidum, & siccum, de quibus Aristoteles. 2. de generatione text. 8. meminit. Hæ autem differentia dicuntur esse corporis, vt corporis est: quippe, nullum est corpus sub cælo, qd̄ istis qualitatibus tangibilibus non afficiatur: omnia nãq; mixta corpora & elementa, aut calida aut frigida, aut humida, aut sicca sunt. Dicuntur autem tangibiles qualitates: quippe quæ afficiunt sensum tactus, & si aliæ qualitates sensiles solū in sensum propriū agunt ipsum afficiendo, vt color in visum, & sonus in auditum, odor in olfactum: tamen qualitates tangibiles etiam agunt in illa, quæ non sentiunt, vt calidum corrumpit frigidum, &c. Quare Aristoteles infra dicit tangibilia agere in ea, quæ priuata sunt tactus sensus. textu Comment. 129. quam inibi tradatur, tangibiles qualitates, vt sunt tangibiles, solum agere in tactus sensum. *sensorium autē ipsarum tactiliū.* Quod sit sensorium tactus, definit: est autem qualitarum tangibilium tactuum, in quo sensus ipse tactus primò inest. Qui potentia est ipsa tangibilia. Quare & si sensus dicatur esse in animali toto: primo tamen est sensorio, id quod primum est subiectum sensus, vt humor glacialis primum subiectum visus, oculus autem secundarium est subiectum visus.

Tex. 118. ¶ Sēire enim, pati quoddam est. Quare faciens, tale quale ipsum est tactu, huiusmodi illud facit, cū sit potentia. Vnde simile calidum & frigidum, aut durum & molle non sentimus, sed excellentias: tanquam sensu velut medietate quadam existente eius quæ in sensibilibus cōtrarietatis. Et propter hoc, discernit ac iudicat sensibilia. medium enim, iudicatorium est. fit enim ad vtrumq; ipsorum, alterum vltimorum.

¶ Dixerat sensum tactus potētia esse tangibilia, hoc explicat: quippe sentire est pati: ergo sensus est potētia passiva, quare tangibile constituit sensum tactus in actu. *Vnde simile calidum & frigidum.* Colligit tactum non sentire tangibilia media, vt calidum modicum, aut frigidum modicum, aut durum, aut molle. Sed cū hæc sunt excellentia, id est, valde intēsa, & ratio est hoc probans: tactus enim in temperamentū quoddam conflatus est, in eoq; consistit: tēperata igitur non sentiet, nisi propriæ temperaturæ gradum excedant: quia cū similia sint, non erit actio mutua & passio. Sensus. n. tactus est in quodam medio, medium autem est in potentia ad extrema. Quapropter si qualitates tangibiles non excedunt, tactus non sentiet: nam ipse vt iudex est, iudex autem medium est inter extrema iudicanda Ethicorum. 5. lib. cap. 4. & relatus in quodcumq; extremorū habet se vt extremum vnum. Hoc est quod ait: fit enim ad vtrūq; ipsorum alterum vltimorū, id est, extremorum, vt albū referas in liuidum hæc sunt duo comparationis extrema.

¶ Et vt oportet id quod debet sentire albū & nigrum, neutrū ipsorum esse actu, potētia verò vtrūq; sic autem & in alijs, ita & in tactu, neq; calidum, neq; frigidum.

¶ Exemplo manifestat sermonem suum, vt abundās sit doctrina: vt visus (inquit) neq; alb⁹ est, neq; niger, aut quouis altero colore imbutus, sed est in potētia habēs oēs colores: ita tactus. Hoc exempli non quantum ad omnia seruat similitudinem: visus enim nullo constat colore, tactus verò omnibus qualitatibus tangibilibus constat, & si excellentias qualitarum non habeat, sed solum potentia.

¶ Amplius autem sicut visibilis & inuisibilis est quodāmodo visus, similiter autē & reliqui oppositorū, sic & tactus, tangibilis & intangibilis. Intangibile autem, est paruam omnino habens differentiā tangibilium

bilium, quomodo se habet aer. & tangibilium excellentiæ, vt ea quæ corruptiua sunt. Scdm̄ igitur vnūquemq; sensum, dictū est figura.

¶ Sensus alij erāt habitus, & priuationis, vt visus visibilis, & inuisibilis: auditus sonabilis & insonabilis, & reliqua tactus similiter tangibilis & intangibilis. Est autem tangibile triplex, vt de reliquis diximus: primò, quod non est aptum vt tangatur, vt sunt spiritualia & indiuisibilia, & corpora mathematica: & rursum qd̄ habet qualitatem tangibilem excellentem oblatiuam tactus, vt ignis hoc modo intangibilis est. Postremò, intangibile dicitur, quod vix tangi potest, vt aer, q̄ propterea insensibilis dicitur propter nimiam eius subtilitatem, primò de generatione textu. 24. valde insensibilis hac ratione vocatur. Aristotelis litera explorata, non est incommodum illam exercere breuicula quadam disputatione.

Disputatio prima si tactus vnus an plures.

¶ VA in re & si philosophorū vltro citroque iactata sit authoritas nullam tamen tulimus sententiam, quam modo quoq; ferre, ducimus arduū & difficile. Etenim Aristoteles hic apertè pronuntiasse videtur plures esse sensus tactus, & si Philoponus non hoc asserendo, sed disputando dixisse contēdat. Cui non desunt, qui consentiant, credentes Aristotelem famosam sententiam sequutū fuisse seculi illius, & non propriam. Sed rationes nonnullæ vrgent vnitatem sensus tactus esse concedendam. Nam multitudo tactuum ab Aristotele colligitur: quia non habet vnum genus. At verò neq; calidum & frigidum habent genus vnū. Quod si quis dixerit, hoc genus esse innominatum, facile euestigio insultat argumētum. Calidū frigidum, &c. potētur genere altero innominato: qd̄ cū vnū sit, tact⁹ erit vnus. Accedit istis Arist. hoc 2. de anima tex. 128. & infra, sensus in numerū quinarium redegit. Si verò quinq; sunt sensus, vt ergo erunt plures tactus? Iā enim excederetur numerus. Rursum

Triplex tangibile.

Prima collectio quæ vnitatem tactus colligit.

Secunda collectio.

sensus tactus & si contemperatus sit ex qualitatibus primis, est tamen vnus sensus: ergo etiam si illas sentiat erit vnus. Præter hæc, si plures sunt sensus tactus, aut erunt plures secundum multitudinē contrarietatum, & ita erunt innumerabiles sensus: quidam enim calidi & frigidi, alius humidi & sicci, alius duri & mollis, alius rari & densi, delectabilis & dolorifici: & ita excurrendo in reliquos. Si verò non secundum numerum contrarietatum est multiplicandus tactus, oportet ergo præscribere quæ sunt illæ cōtrarietates, quæ tactum numerant. Nam si sunt duæ illæ primæ, calidi, frigidi, humidi & sicci: id quod fortè credet aliquis, putans ceteras in has reduci, cōtrā est: quia reductio omnis, vel est inferioris in suū superius, vel causati in causam, vel compositi in simplex, vel posterioris in id qd̄ prius. Prima harum reductiōnū impossibilis, calidum enim & frigidum, non sunt generis cæterarum qualitarum. Secunda verò reductio, & si in præsentia conueniat: qualitates enim secundæ à primis efficiuntur: hoc tamen est in genere naturæ, non in genere sensibilitatis. Etenim alio specifico modo immutant sensum molle & durum, quàm calidum & frigidum. Et similiter de alijs reductiōnibus. Quibusdam igitur placuit, vtrūq; comprehendere, & sensum tactus vnū & plures esse: vnū natura, plures verò dispositiōe, seu habitu naturali, vt anima, quæ est vna simplex natura est multiplex secundum partes & vires suas. Ita tactus est vnus essentia sua, est tamen multiplex complexionem, quam supra appellabam dispositionem. Nam ipse alia dispositione sentit calidum, & frigidum: alia verò, humidum, & siccum. Et in hanc sententiā inuenio Philoponum in Commentario huius loci, qui credit tactum esse vnum & multiplicem: ideoq; multarum esse contrarietatum. Neq; mirum tactum hoc habere singulare esse multarum contrarietatum, qd̄ alijs sensibus nō accidit. Et sicut in multis alijs ab alijs sensib⁹ differt: ita & in hoc. Ex recētoribus autē Paulus Venetus in loci huius explanatione, huius est sententiæ: at verò & si hoc plausibile habeat vultum, verū scrupulosum quoq; est. Nam quæram ego, si tot habet complexionem

Tertia collectio.

Quatuor reductiōnis modi.

plexiones tactus, quot sunt contrarietates: si quis annuat incredibile est vnicā vim animę, tot onustam cōplexionibus: Si verò vna tantum est complexio, vt ergo per illam sentit contrarietates diuersas? Paulus sex dispositiones annumerat in tactu, tres vniuersales, tres alias particulares. Vniuersales sunt quę toti corpori insunt, calidi, frigidi, humidi, sicci, doloris & latitię. Particulares autē sunt non toti corpori, sed particulę cohærentes, vt dispositio linguę ad sapores: dispositio in alimenta sentienda in stomacho: dispositio per quam sentitur delectatio coitus in inguinibus, aut genitalibus. Duct^o est in hęc sententiam Auicenę testimonio naturalium sexto. par. 2. cap. de tactu & tangibili. Quo loco confitetur, alium esse motū, quo sentimus dolores ex solutione cōtinuitatis, aliū verò quo sentimus coitus voluptates; &c. Et cum Paulo non modicē facit Auerrois de tactu decretum, qui libro secūdo collectio num multiplicē tradidit tactū, & aliquē esse stomacho peculiarem, qui substantię viuę resolutionem sentit, quę si sit calida & sicca, famem causat: si frigida & humida sitim. Rursum in capite virgę tact^o alius est, qui voluptatem coitus experitur. Hęc autem res mihi est plurimū ambigua cernenti delectabile & doloriferū pēdere ab opere sensus: delectatio enim est passio: & dolor itidem sensus passio, quę operationem sensus cōsequitur, vt superius memini me dixisse. Quamobrē delectatio coitus ex tactu alicuius rei cōuenientis sensui contingit: verbi gratia, quòd spiritus collidentes inguina aut genitalia, sunt mollissimi, & partes illę pudentę sunt glandulosę & sensibiles admodum: quare contingit delectatio, & maximē quòd ab appetitu sobolis riuatur operatio illa. Delectatio rursus, quę stomacho adest, ex tactu conuenientis cibi animalis vitę procedit. Rursum dolor, q̄ ex verberibus ex diuisione cōtinui (vt abundę quantum par erat exposuimus supra) sequitur. sensio enim doloris est sensio rei disconueniētis ex nimia & violenta carnis raritate, aut densatione, quā diuisio carnis parit, aut quęuis alia dissolutio. Quamobrem voluptas coitus tactum rei mollis sequitur, etiam si non

cuiuslibet, sed à natura in illud opus decreti. Delectatio stomachi, tactū sequitur cibi commixti: commixtione tamen salutifera. Et dolor, ex verbere vel tactum rari, vel densi præter naturam, sequitur ideoq; nō sunt dispositiones istę tot annumerandę, quandoquidem ad contrarietates rari, & densi, calidi, frigidi, molli, & duri, aut alias referuntur. Quod verò Auicena dixit, Paulo non impense fauet alium motū dixit esse tactus ex verbere, & ex coitu non dispositionem: motus enim operationem significat facultatis sensitiuę. Quid quòd fortassis volebat esse tactus diuersos? quod Paulus negat. Quamobrem neq; Auerroistica Paulo suffragatur assertio omnino, nā Auerroes nō de dispositione, sed de tactu meminit. Albertus verò Magnus duo veluti sensoria dedit tactui: vnde duos esse tactus differentes specie voluit. Nam si tactus, vt forma prima sensitiua prima expenditur, est illi in sensorium corpus totū, vt per neruos & filos à corde diffusos connectitur. Quare principaliter huiusmodi tactus in corde est. Vt autem potentia est iudicans tangibilia, ita cerebrum habet in sensorium, à quo autore algazello diffunditur animalis spiritus in totum corpus, qui spiritus est vehiculum tactus. Cui subscribere visus est Philoponus, dicens sensorium tactus huiusmodi spiritum esse. Sūt ergo tactui duo sensoria: quatenus tamē sunt duo sensus tactus, & cor, & cerebrū, à corde deriuatur nerui in totum corpus, quibus tãgit animal & apprehendit tactilia. Cerebrū autem impartit spiritus animales, quibus partes omnes corporis iudicant de tangilibus. Cæterum neq; hoc absoluit humanam mentem: nam petendum restat, vbi tactus est, inibi & sensoriū est, vt Aristote. docuit hoc loco, sensoriū esse primū sensus subiectum. Cum ergo in vniuersis corporis partibus, sit sensus tactus itidē erunt sensoria alia præter cerebrum & cor: & si hęc vt originalia, & quasi fontalia sensoria sint præcipua exhibenda: ergo hęc duo sensoria in toto corpore. Id quod videtur impossibile, nam sensorium est corpus, si duo sunt sensoria effusa in totum corpus: ergo vel hęc duo sensoria se penetrant, aut locis duobus sunt

De quęstione aut omni corpore

sunt dispecta. Primum si dederis est tibi penetratio dimensionum: quam si refugiens secundum anuis, ergo vbi sensoriū calidi & frigidi sentiendi, non est sensorium humidi & sicci. Alicubi ergo sentiremus vnā contrarietate, vbi non aliam. Id quod cum sensu repugnat. Nam per eandem sentimus partem vtrunq; & calidum & frigidum, & humidum & siccū: id quod non esset, si sensoria essent locis separata, etiam si contigua essent. Fortē dicat aliquis duob^o sensibus tactus vnū esse sensorium tactus. Hoc autem est maioris incommodi, vt videtur vnū esse sensoriū duobus sensibus: etiā si philosophi nōnulli nihili duxerint hoc asserere: quia gustus & tactus vnus sensorij sunt vt supra insinuatū est. Vt enim in eodē subiecto sunt duę proprię passiones, vt homini adest risibilitas & disciplinę capacitas: similiter in eodem sensorio sunt duo sensus æquē primò. At verò in proprijs hoc genus affectionibus ordo est prioris & posterioris: vt prior est capacitas disciplinę, quàm risibilitas: in sensibus verò tactus, si hic ordo admittitur prioris & posterioris. Tactus igitur calidi, & frigidi, erit prior quā tactus humidi, & sicci: quia illa sunt actiua, hęc verò passiuæ. Cum ergo ordo potentię sit sectator ordinis obiectorum: si isti duo tactus habent hunc ordinem, ergo & contrarietates erunt eiusdem ordinis. Erit igitur prima contrarietas calidi frigidiq; in quam reducetur alia contrarietas, vt posterius in suum prius. Atqui hoc si arriperit respondentem videat, argumētum in oppositum concessi duxisse esse inquam tantum vnum sensum tactus, qui est vnus primę contrarietatis, in quam vniuersę alię contrarietates referuntur, vt cæteris sensibus concessimus. Et alienum crede à sana philosophia humidum & siccum referri in calidum & frigidum. Nam etsi potentia reducatur in actum, & passiuę qualitates in actiuas: subindeq; opinatus est aliquis, humidum & siccum (quę passiuę sunt qualitates) reducenda esse in actiuas, quę calidū sunt & frigidum. Hęc tamen opinio fallax est: humidum enim & siccū non hoc dictę passiuę, quo non sint actiuę, sed q̄ non adeò, citę sint operationis, vt calidum frigidum. Cæte-

rum etiam actiuę sunt: nanq; humidum siccum soluit & contra. De qua re alibi. Resolutio igitur huius anxie quęstionis hęc esto, duabus aut tribus collecta sententijs. Prima sit. Sensus tactus est vnus secundum speciem: vt visus, auditus, & reliqui. Hęc habet Aristotelis testimonium sibi fauens, sensus exteriores numero quinario numerantis. Neq; puto Aristot. numerantem sensus, scilicet, se quutum vulgatam numerationem, sed loquutum secundum veritatem physicam, vt infra aperiemus colligendo huius numeri sufficientiā exactam esse. Verum probatur rursum conclusio: quia si plures specie essent tactus, ordo aliquis inter eos dandus esset: species enim sunt vt numeri. 10. metaphysicorum. & haberent ordinem prioris. At verò non longē antē istum ordinem in tactu euertimus. Dicebamus quidem, etiam si in ratione natura tactilia ordinē obseruēt, vt quędam iudicentur prima, vt primę qualitates: alia posteriora tactilia, vt posteriores qualitates, vt grossum, subtile, rarum densum: at in ratione tangibilitatis, nullus est hic ordo. Vt etsi in visibilib^o qualitatibus albedinem dixeris primā: quippe, alij colores sunt ab albedine pendentes, vt glaucus, liuidus, pariusq; color, hoc tamen est secundum naturam coloris, non vt visiles sunt qualitates: quia glaucus color sine albo videtur. sic grossum sine calido tangitur, aut frigidus, &c. Rursum tactus habet vnū sensorium, medium: ergo vna potentia & facultas erit sentiendi tangibilia. Quòd verò sensorium sit vnum, colligas vt prius collectū. Inferas non sunt duo sensus tactus in vno animali differentes specie: alter actiuarum qualitatum, alter passiuarum, id est, calidi frigidi, quę numero actiuarū recipiuntur: & humidi & sicci, quę passiuę cęsentur. Etenim si isti sunt duo sensus tactus: igitur qualitates secundas, quas facit calidum solum & frigidum, vt calidū rarefacit, subtiliat & extenuat se, nō sentiet sensus tact^o, q̄ est passiuarū: & quas primę passiuę causant qualitates alię. Humidū. n. mollescit, & viscositate ingenerat, nō sentiet tactus qualitatum actiuarū. Quę vniuersa sunt à sana philosophia lōge abhorrētia, & ab omnibus sunt

Resolutio anxie quęstionis.

Tactilia vt tactilia nullum habent ordinem.

Commentarij,

Aug. miph
secunda seu sentia.
 sunt dispecta. Primum si dederis, est tibi hoc corollarium aduersum Augustinum Niphum, qui disputationibus suis ita credidit duos esse tactus: ut alter actiuorum, alter passiuorum esset. Secunda sententia est. Sensus tactus est multiplicis rationis, itaque etsi unitate speciei illi tribuamus, non tamen simplicem rationem, sed multiplicem. Etenim tactus est passiuus potentia, passiuus autem potentia ratio est ab agente. Quia uero tangibilia sunt agentia in tactum, & haec sunt duarum primarum contrarietatum, necesse est tactum esse rationis multiplicis. Nam ad agentia genere diuersa, non est eadem aptitudo: ut anima sensitua in equo cum sit est multarum rationum: nempe, alia est in ea ratio vegetatiui, & alia sensitui & rationalis. Itidem anima habet in se varias rationes. Alia ratio est principium vegetandi, quam sentiendi atque intelligendi, etsi unum secundum rem sit principium, & non plura quod ipsa anima est. Et hoc exemplum; etiam si sit de actiuis principijs, officit nihil: tactus enim similiter cum sit passiuum principium, alia ratione suscipit unam & alteram contrarietatem. Et non esset indignum huic negotio argumentum (si tamen digna si de esset haec philosophia) hominis visum & visum aequile: vel aliorum brutorum esse diuersos specie, esse tamen eiusdem rationis. Similiter a contrario, unus est sensus tactus specie tamen ratione multiplex, sed quantae sit veritatis, visum nostrum atque brutorum, esse diuersarum specierum, supra loco apto discussum & exploratum est. Neque mea saltem sententia contradictio Caiet. hoc loco audienda est. Ita uero, ut huius rei modus sit in tanta turba doctorum opinatissimorum, elegi mihi Philoponum, quem sectarer in assertionem unitatis sensus tactus. Et Aristoteles satis sit hoc absoluere modo, ipsum non demonstrasse, sed suadens quibusdam sensum tactus esse plures contendisse, quales sunt rationes eae quae mundo tribuunt infinitatem: aut ipsum intellexisse plures tactus, secundum rationem patiendi a tactilibus. Aristoteles autem carnem sensorium uocans, audiendus est in locis illatis hoc solum modo, quia caro simul cum sensorio tangit,

Secunda disputatio quod sit tactus sensorium.

Incerta est haec disputatio, & quae varijs, & sibi aduersantibus testimonijs Aristotelis uarios fecit autores ut quilibet sibi eligeret uiam suam. Aristoteles enim hoc loco patentem habet sententiam: sensus huius sensorium non esse carnem: sed aliud intro manens sub carne conditum. Et quale hoc sit non aperit, tamen secundo libro de partibus animalium cap. 2. (quo loco partes quaedam dixit sensorias, id est, in quibus sensitua vis, continetur: alias instrumentarias & has dixit dissimilares, ut manus pes & id genus, quae totae sunt alterius nominis, quae aliae partes: nam digitus non est manus: illas uero dixit similes, ut carne quae dixit esse tactus subiectum) carnem dixit sensorium: & lib. 1. de historia. cap. 4. tactum dedit carni. Ait etenim esse tactum in simili substantia, quae uel caro est, uel quod huic proportionale est. Et lib. 2. cap. 5. sanguis & flegma non habet sensum tactus: sed sola caro. Et Aueroes lib. 2. collectionum cap. 8. & in lib. de sensu & sensibili carni dat sensorij & re & titulum. Commentator uero in Commentario. 108. in defensionem Aristotelis ait, ipsum retractasse sermonem, quem scripsit in libris indicatis: tunc enim temporis nondum nouerat Aristoteles intimum sensorium tactus Anathomia autem docente quando ad libros de anima (quos credit hic Arabs esse posterius scriptos quam libros animalium) anatomicis sectionibus edoctus correxit sententiam, & carnem non sensorium, sed medium tactus fecit. Alexander tamen Aphrodisiensis in paraphrasi ad locum istum, & Philoponus in expositione carnem sensorium dixerunt: quippe hac causa differat ab alijs sensibus hic sensus, est necesse, quod alij egent medio, hic medio non habet oportet: est enim materialissimus sensuum: ergo caro non est medium, sed sensorium. Adde, caro si mulatque tangitur sentit: ut ergo caro est medium? Etiam si Philoponus censura in hac re quadam utatur, carnem esse medium non secundum se totam, sed secundum partem quandam carnis magis spiritua-

Philo. excutitur.

Discedit autem ab Aue.

lem: & tandem ut in oculo non tunicae patentes sunt sensorium, sed aliud latera: ita & in praesentia & fere mutans sententiam, quam asseru erat, non carnem dixit sensorium, sed spiritum: intelligens (ni fallor) spiritum animale, per quem omnis sensio exercetur. Sed cum unus spiritus animalis omnibus sensibus seruiat, nescio cur dixit spiritum animale esse sensorium tactus, cum aequa ratione dicerem illos omnes sensus habere unum sensorium, si spiritus sensorium est. Verum non est modicae ambiguitatis, si quis ambigat: si caro esset medium, & aliud aliquod intimum sensorium, ergo abscisa carne paulatim ad intima recessu: tandem nervus iste intimus assequeretur, qui non sentiret: nam sensibile supra sensorium non sentitur. Contra tamen experientia indicat quilibet reserueris ad interiora: quae penetrauerit gladius, sensus operatio non deest: ergo caro non est medium sensorium. Quin etiam Comm. lib. de sensibili & sensu propositionem proclamata in scholis, & ab Aristoteles celebrata satis non uult intellectam in sensu tactus. Et Albertus Magnus peripateticus tractatu de tactu. quae sit. penult. sensibile supra neruum sensorium sentire fatetur. Et Aristoteles propositionem ait. Me uera, non simpliciter, sed de principali sensorio tactus, quod est cerebrum, id quod suapte natura non tangit nisi ratione paniculorum inuoluentium ipsum, sentit tangibilia. Ego autem primum credo Aristoteles non retractasse id quod modo docuit, siquidem 2. lib. de part. c. 10. dixit. Primum sensorium tactus, non est caro, neque aliquid eius, sed aliud intimum. Et text. 121. Sensorium suscipit species sine materia. At caro cum materia suscipit sensibilia, quia humescit, calescit, arescit, frigescitque: ut probet Themistius colligit, etiam si non tradat, quod sit hoc intimum. Posteriores autem dixerunt ut Auicenna Galenus & alij, hoc intimum neruum esse sensorium, unde partes magis nervosae exactius sentiunt, ut manus quae nervosa est nimis sentit. Caro autem & neruus hoc differunt, neruus enim frigidior & sicciore est carne. 2. lib. de generatione animalium. c. 4. Secundum quod credo est carnem solam non esse sensorium. Haec Aristoteles ex professo probat. capit. isto, tunc quod sensibile supra sensum non facit sensationem, tunc quod si quae est ratio

colligens sensorium esse carnem, ea uel maxime carnem immutatam a tactili statim tactilia sentire, at uero haec non colligit, illa enim citissima sensio est propter continuitatem carnis cum sensorio. Tertium adicio neruum sensorij habere facultatem, uel aliquid neruo proportionale, quod dixerim: quia in piscibus non sunt nerui neque in uermiculis, aut insectis: est tamen in illis aliquid respondens neruis. Hoc est illud intimum, quod Aristoteles saepe proclamatum sensorium esse tactus. Quanquam per intimum uelint aliqui cor subaudire, ut Niphus amore Auerois captus & alij. Verum Aristoteles dixit sensorium tactus non est caro neque aliquid eius sed cor est aliquid carnis: est enim ex carne. Quid quod libello de sensibili & sensu dicit sensorium tactus esse iuxta cor, non cor: & aliud est quod sensorium sit cor, & hoc falsum, aut ex corde, & hoc ueritati consonum, ut paulo post excutietur. Quod uero Themistius in paraphrasi ad secundum de anima. c. 40. pronuntiat sensorium dicens tactus esse in corde, itidem legitima donatur intelligentia, quam ex posteriore disces, quae sit. Ait aliquis aduersum hoc, neruus & caro cum sint duo corpora, non possunt se penetrare: ergo ubi est caro non est neruus, & ubi neruus non est caro: poterit ergo fieri carnem tangi a calido, & frigidum, & non sentire has qualitates experientia reclamante. Quid quod Aristoteles dicit. 3. de hist. c. 5. partes nonnullas corporis carere neruo, huiusmodi igitur pars non poterit sentire tactilia: quia uacat neruo. Adde tertio, caro temperatior est neruo: ergo si sensus tactus nobis est sagacissimus erit in parte temperatissima corporis, quae non est neruus, qui complexio nis terrenae est. Praeter haec quarto, tactus a tangendo dicitur: at neruus non tangit tactilia, quia ea se tangunt, quorum ultima sunt simul. Ita uero cum inter neruum & tactile sit caro, neruus non tanget, sed caro ipsa. Postremo argumentum Philoponi uel hementer premit: nam si neruus hic sensorium est, tandem offensus abscissione carnis non sentiret, cui experientia occidit. Istis facimus satis hoc modo. Primo dico: carnem & neruum non esse simul penetratiuum, sunt tamen contingua, & sibi coniuncta. Quomodo carne affecta speciebus tangibilibus,

Argu. colliguntur neruum non esse sensorium.

Ad secundū argumentū. gibilibus illas trāsuehit in neruū sibi cōiunctum, q̄ citissimē, & fit sensio. ¶ Secundo dico, carnem nō esse ita accōmodam sensorio, vt neruus: neruus enim quippe qui est terrenæ complexionis est aptus, qui sit subiectū sensus tactus, qui est materialissimus omnium sensuum. Et quāquam frigidus atq; aridus dicatur, est tamen commixtus qualitatū primarum mixtura, & si à principatu terræ frigid⁹ & siccus censetur, hęc tñ frigiditas, atq; siccitas ab humiditate carnis & sanguinis tēperatur. ¶ Argumento tertio ad manū est respōsio. Fatemur partes aliquot corporis vacantes esse neruo: ille tamen cōiunctæ sunt neruo. Quapropter per illas sensio fit vt per mediū. ¶ Quarto respon-
Ad tertium argumentū.
Ad quartū argumentū.
Postremo ar- gumento. detur, neruum esse tactorium, non quia extrema nerui & t̄gibilia sunt simul: quia caro intercedens non permittit esse simul, verum eō tactorius dicitur, quod per ipsum de t̄gibilibus iudicamus, quę iudicari non possunt, nisi prope carnem admoueātur: caro verò ob id tangibilia hęc t̄gere dicitur, q̄d minimū sit q̄d intercedit, siue aque, siue aeris, vt iā cōmentarius noster supra meminerat. ¶ Postremo demū dicamus, si neruus p̄ continuā carnis sectionē eō deducatur, vt nudus omni carne sit, crediderim hūc nihil sentire externa tangibilia admota. Quod si experientia docet hunc neruum sentire, eō est quod carne nō est exutus omnino, faciente nobiscum confessione chirurgi corum qui exuto neruo à carne neruum sentire negant. Scio, vt iam prædixi Albertum cōfiteri sensibile huic neruo impositū sentiri, & Peripateticā propositio- nē fallere in sensu tactus: cui tamen ego nō cōsentio, fortassis si expertus fuisset cōsensissem. De quæstione ista hætenus.

Vnde nerui tactorij originem ducant.

Restat quærendum vnde nerui isti sensorij habeāt ortum, an à corde, vt placitū est peripateticū, an à cerebro, vt est Galeni assertio, & breuiuscule disputabitur: prolixior enim aliquando dabitur facultas differēdi. Galenus igitur lib. 8. de vtilitate partium. cap. 3. & 4. cerebro fontē neruorum sensoriorū tribuit, vt supra cō-

memoratum est. Suffragātur illi multa. Primò nerui sunt frigidi, non ergo à corde, quod instar est clibani feruentis, ducunt originem. ¶ Deinde primū sensitiuū in cerebro est: somnus enim est passio primi sensitui. ¶ Adde visum, auditum, olfactum manifestariam habere originē à cerebro, tradente Aristo. libro de iuuetute & senectute. cap. 2. Accedit istis dissectiones anatomicorum hoc facillē indicare, neruos sensorios à cerebro riuari. ¶ Iuuant hęc omnia, apoplexiā in toto corpore fieri: quia nerui descendentes à cerebro opillantur. ¶ Rursum Alexander in paraphrasi de anima cap. vlti. chamæleonta vacantem corde ait sentire: & Aristoteles de testudinibus tradidit corde ablato facere motū de iuuentute & senectute. c. 1. Diuus autē Gregorius Nissee vrbis episcopus cū Galeno in decreto hoc cōfessionis fœdera iunxit. Caput credēs (libro de viribus anime. cap. 16.) esse principium motus & sensus. Distinguit autē inter hęc tria, neruum, venam, & arteriā. Neruos omnes à cerebro deduxit in totum corpus. Quod si cerebrum est origo neruorū: ergo & sensus, quia neruus sensoria habet. At vana, quæ sanguinis est locus, & arteria, quę continet spiritum à corde (hoc autore) deriuantur. Vnde cor est vitalis motus initium. ¶ Arist. autem libro indicato cap. 2. hanc quoq; mouit quæstionem, & perfunctoriē respondit cor esse sensationis primū principium, argumēto vno colligēs sensum tactus (qui est fundamentum omniū sensuū, & naturæ sensitivæ: principii) simulac sensum gustus originem suam manifestā ducere à corde: ergo omnia alia sensoria, ab hoc suum exordium petēt. Nam si tactus, qui primus, ergo & cæteri sensus qui tactui innitūtur ab eodem sumunt principii. ¶ Rursum sensio fit calore & spū: hęc autē à corde vt à fonte purissimo hauriūtur, vbi cū sit origo sanguinis defæcatissimi 3. de historia. c. 19. affatim subministrare poterit, & calorē & spiritum. Præter hęc Auicena neruo à corde deducto, & in totum expanso corpus, facultatem tactiua cōcedit, naturalium. 6. Adde, cor primū à natura formatum ante reliquas partes corporis. 2. de generatione animalium. c. 4. ergo in corde iacet omnium virium sensu

sensitiuarum origo. Istis iunge, cor vltimum emori primo de generatione. ca. 4. Emortuo igitur cerebro cor viuitt adhuc. Quare à cerebro non pēdet in sensationis opere: nam mirabile esset id temporis cerebro vitā concedere, & sensum negare. & lib. 3. de historia. ca. 5. originem neruorū in corde traditur esse. Et peripatetico dogmati Plinius libro naturalis historie 11. c. 37. mirum est quā faueat, dicens in corde esse primam animi & sanguinis sedem, cordique esse præcipuum calorem: facile per animum, sensum ipsum, & verbis suis docēs esse cor sensationis principii atq; vitæ, quā in voce sanguinis subintellectā voluit. Rursū Auerroes collectio num. 2. ca. 19. Sēsuum scaturigines cordi. dedit Rursum Alex. in paraphrasi de anima: cor composuit ex partibus similibus, siue ex partibus diuersis, ex carne & neruo: ex carne quidem, vt esset principii, sentiēdi ex neruo verò vt sit mot⁹ principium. Atq; in eā quoq; sententiā est Themistius in libro de iuuetute & senectute. & libello de insomnijs. Demū alij peripatetici cum suo principe idem sapiūt. Sunt qui cōciliare curant Arist. Galeno principium sanè sensus esse cor. At verò complementū & sensationis absolutio caput est. Hęc tamen concordia non sedat discordias. Galenus etenim non dedit capiti complementum, sed originem tact⁹, & aliorum sensuum, quod capite illas septem coniugationes membrorum primitiua habere originē docuit. Cui nō nihil consensit Magnus Albertus, capiti tribuens primitiuum sensorii tactus, quia caput suapte natura non tangebat. Arist. autem primitiuū sensorium in corde locauit vt in 2. lib. de partibus cap. 10. Expresso tradidit sermōe in hęc verba: Principium sensuum esse cordis locum definitum iam est, cū de sensu ageremus ob quam causam duo, id est, tangendi, & gustandi sensus, ex corde aperte dependēt: vnus ex reliquis tribus, id est, olfaciendi mediū tenet: quia est in media facie. duo id est, audiendi & videndi maximē in capite positi sunt: propter sensoriorum naturā, vt visus quia in capite omnibus. Hęc ille. Et lib. 4. de historia ca. 8. visum à cerebro deriuari dixit. Nam duo nerui seu duo meatus neruosi à cerebro ad ip-

fas oculorū sedes descendūt. Et præter hęc apoplexiam vitio cordis prius quā capitis esse prima sectione problematū problema .9. tradidit. Ego sanè, si sectiones anatomicæ sunt consulēdæ, multum tribuo Galeni sententiæ. Nā dissectiones plurimum illi suffragātur. Sin est consulēda ratio plus peripatetico placito tribuo quod est sensus tactus & gustus maximē verò tactus à corde originē ducere. ¶ Et argumentum primum Gale. diluitur neruos sanè frigidos esse, sed hęc frigiditas non tollit originē à corde: nam in deriuatione à corde logoque per corpus abscessu frigescent tantisper, dū magis à fonte discedunt. ¶ Argumento secundo, sensum communem in capite esse nō abnuit schola peripatetica, verū eius radix atq; origo est cordis: & complementum à capite. Vnde peripateticus sensorium cōmunis sensus cordis esse docuit, de somno & vigilia ca. 2. id quod verum secundum primitiuam originē: nā finis eius in capite est, vt vires celum versus ascendentes à terra capiunt initium: complentur autem media aeris regione. ¶ Tertio dicendum, tres sensus illi quia sunt spiritualiores alijs, saltē manifestē nō habent in corde sensoria: cor enim est terrenæ & crasse substantiæ, visus verò & auditus, &c. non erant hac substantia in sensorijs onerandi, quę obstaculo illis esset, quominus suis sensationibus fungerentur. Tactus verò & gustus, qui magis terreni sunt sensus, cor habent in primitiuum sensorium: vnde etiam si animalia quædam enascantur sine capite, nullum sine corde. ¶ Testudines autem illæ anulso corde mouentur ab spiritibus relictis & à corde diffusis in testudinis corp⁹ nō tamen sentient. Et idem de chameleone credimus. ¶ Nos verò supra sequenti Galenum, sensorium gustus capiti dedimus simul atq; tactus. Alexander autem credens carnem esse tactus sensorium, & nō aliquod intimū, sed vt oculus extra prominēs, auriculæ & nares, & lingua sunt sensoria aliorum sensuum: ita caro tactus vt meminit Themistius ca. 40. paraphræos dicēs chameleonē ablato corde sentire. ¶ Nos verò ipsum abhorrere ab Arist. cum Cōmentatore supra, & modo cum Themistio asserimus. Etenim caro est in-

Arist. concitiat Galeno.

Argu. solūtur.

Alex. ad. re. præbēditur.

ter medium per quod tactus sentit, non sensorium, neq; illa est, quæ sentit, sed animal cū illa: de cæteris itidē sensorijs malè accepit. Nāq; non quod prominet oculi est sensoriū, neq; nasi aut auriū, vt abūdè prædiximus. Quod si cor est, vbi primū est sensoriū tactus, vt videtur Aristoteli. haud dubiū rem tactilē supra hoc sensoriū sentiri nō posse: & nescio cur Auerroes tactum excepit ab vniuersali proloquo Aristoteli. sensibile sensui impositum nequit sentiri: quippe si de vero & germano tactu sensorio sit sermo si illi incuberit sensibile nō sentietur: etenim cū tangibilis in tactū actio sit spiritualis sub aliqua ratione, nonnulla distātia in sensibili hoc, vt in alijs est signanda, vt sentiri posset tāgibile. Quo agēdi modo sensilia discedūt ab actione reali, quæ viuacius exercetur, quō materia est agēti propinquior. Ignis sanè facilius ligna inflāmat sibi propinquiora quā remotiora.

Diligenter obserua.

CAP. XII.

Sensus excipere species citra materia molè manifestat, quid sensus, quid sensorium sit definitione complectitur, quæ duo idem subiecto, non tamen ratione sunt & duas quæstiones ab soluens (cur inquam excellentia sensilia sensum oblectant? cur rursus planta non sentiant?) capit & libro sine. m dedit.

Tex. 121.

Portet autē vniuersaliter de oī sensu accipere, q̄ sensus est id qđ est susceptiuū specierū siue materia. vt cera, annuli, sine ferro & auro, recipit signū. accipit autē aureū, aut æneum signū, sed nō in quātum aurū, aut æs. Similiter autem & sensus vniuscuiusq; ab habēte odorem, aut saporē, aut sonū patitur. sed nō in quātū vnūquodq; illorū dicitur, sed in quātum huiusmodi, et secundum rationem.

De singulis sensib⁹ proprias persequutus fuerat rationes iā verò hoc capite generalē rationem sensuū hæc verba ostendūt. Omnis sens⁹ suscipit species sine materia sensibilis vt cera annuli figuram, & non aurum aut ferrū annuli excipit, sed imaginē solam, citra materiā. Est sanè verum cerā excipere aureū aut ferreum signum, id est, imaginem, non tñ quatenus aurea sunt, aut ænea, sed vt habentia imaginē. Ita quoq; visus à corpore albo non vt corpus album, sed vt album: & odoratus ab olēte corpore, nō vt corpus, sed vt odorē fundit: gustus à melle nō vt mel, sed vt species dulcedinis immittit in gustū. Et hoc est, quod ait pati sensum ab istis sensibilibus, non secundum materiā, sed secundum rationē, quæ forma est.

Dubitabitur penitenda.

Est autē suboriens dubiū hoc, non esse dicet aliquis singulare sensuū, verū cōmune omni patiēti excipere formā sine materia, aqua calorem excipiens nō suscipit ignem: neq; aer calefactus ignē excipit, sed solam formā: & in vniuersum nūquam patiēs subiectū formā cum materia suscipit: quippe hoc impossibile est.

Aduertēdum est, ne in errore nos agāt verba philosophi, esse certæ & indubiæ veritatis formā excipi in quouis patiēte sine agentis materia. Cæterū forma & ratio rei dupliciter excipitur: aut cū dispositionibus similibus dispositionibus agētis: vnde processit, aut citra illas. Calor etenim receptus in aqua nō dissimilem habet modum atq; in igne: in ambobus enim est realiter calor. Vt. n. ignis calid⁹ est calore, ita aqua verè calida est & calefacit calore. Quare est receptio caloris in aqua, veri atq; natui caloris est verā atq; naturalē potens assequi calefactionē: vt aqua feruēs in manum iniecta dubio pcul ostēdit. Porrò autē sensus suscipiēs colorē non tingitur colore: neq; albescit visus, aut nigrescit, aut flauescit, sed cognoscit (suscipiens coloris formā) colorū differētias. quare sensus formā rei suscipit citra materiā. i. non habet illū modum materialē essendi forma coloris in oculo, quē habet in materia: neq; sonus in auditu, &c. Verū alia subiecta, quæ nō sunt prædita vi cognoscēdi, etiam si excipiant ab agente formas citra materiam, tamen quæ suscipiūt cum modo illo, quē

Notat h. g. nisi sum.

formæ

Tex. 122.

formæ agentiuū habent in materia, hac ratione dicūtur excipere formas cū materia.

¶ Sensoriū autē primū, est in quo huiusmodi potētia. Est igitur idē sed esse: alterū est. magnitudo. n. quādā erit: id quod sentit non tñ, est sensitiuo esse. neq; sensus magnitudo est, sed ratio quædam & potentia illius.

¶ Sensoriū esse primū conceptaculū & loculamentū sensus etiā supra tradiderat. Sensus igitur & sensoriū idem subiecto sunt, vt accidens & suū subiectū homo & album, quāquam esse sensus & ratio est alia ab esse sensorij. Nā sensoriū corpus est & magnitudinem habet, verū sensus nō est magnitudo. Sensus. n. est ratio & quādā sensorij vis atq; facultas. Discrepāt ergo ratione: quæ subiecto cōueniūt. Adde sensoriū sub substantiæ ratione referendū, est. n. substantia quādā: at sensus accidens est sensoriū perficiens. Verum sensoriū eo appellationē hanc sibi cōciliat, quia primū sensus subiectum, illius quæ proprium domicilium est.

Tex. 123.

¶ Manifestum autem ex his & propter quid sensibiliū excellentiæ corrūpūt sensoria. si nāq; sit fortior sensorio: mot⁹ soluitur. ratio (hoc autē erat sensus) sicut & symphonia & tonus percussis fortiter chordis.

¶ Sensus est quādā ratio & forma sensorij, quælibet autem formā moderationē quādā sibi poscit in subiecto qua dissoluta forma perit, vt infidibus si tensio sit maior chordæ, quā cōcētus harmonicus aut quiuis alius postulat, harmonia soluitur. Sensorium igitur ab excellenti sensili superatum soluit suum proprium temperamentū, quo seruebat sensui, vt si glaciem illā vitreā vehemens lucis radius oblæserit, & à propria temperatura reuulserit visus labefactabitur. Nā actus actiuorū sunt in patiente germanè disposito vt fortis percussio chordarū symphoniā, id est, consonantiā modulatoriā corrupit, indeq; à vehemēti delectatione legimus quosdā perijsse & alios ab im-

mensa tristitia, vt Galenus libro de symptomatū causis ait. Etenim cor (primū tactus sensorium Aristoteli est) nimio affectu proportionē sibi æqualem amittit.

Tex. 124.

¶ Et propter quid plantæ non sentiunt, cum habeant quādā partē animale & patiantur à tangibilibus, etenim frigescūt: & caleseūt. Causa enim, est nō habere medietatem. neq; huiusmodi principiū vt possit recipere species sensiliū: sed pati cum materia.

¶ Secundo colligit primordialē causam insensibilitatis plantarum: quippe plantę suscipiunt formas cum materia (sensu expresso iam) plātę calefcunt, frigescūt & non sunt aptæ, quæ excipiant formas sine materia, ideo non sentiūt. Causa verò, quod à formis cum materia patiantur est, quia non habent illā qualitātū æquabilitatem, quæ sensorijs data est. Sensorij igitur medietas, id est, qualitātū modiocritas plātis negata est, sed habet immodicū excessum, aut defectū in cōpositione aut coloris, aut frigoris, ideo non sunt cōpotes facultatis sensitivæ, id quod manifestat earum defixa humi sedes corticisq; non exigua durities, quæ tactū offendit, ideoq; & tactus non sunt participes. Cū verò audis plantas habere partē aliquā animale, caue ne eas animales putes aut animalia. Sed Aristoteli hic loc⁹ est subaudiendus, plātas habere quādā partem animæ, quia altricis animæ sunt cōpotes: in quē quoq; sensū Argiro. trāstulit: ob quā verit causam non sentiunt plantæ, tametsi partē aliquā habent aiæ.

Tex. 125

¶ Dubitabit autē aliquis si patiantur aliquid ab odore quod nō potest olfacere, aut à colore, quod nō potest videre. Similiter autē, & in alijs. Si autē olfactibile sit odor, si quid facit. olfactū inquantū odor est facit. Quare non potentium olfacere, nihil pati potest ab odore. eadē autē ratio, & in alijs. Neq; potētū,

nisi quantum manifestum vnun-
quodque sensitium.

*Passio à sensu
li duplex.*

¶Geminam esse à sensibilibus passionē do-
cet: aliā vt sunt sensibilia, & hæc sensuū
sola est. Solus visus à colore patitur solū
vt sensibilis est color. Verū alia citra sen-
sum patiūtur à sensibilibus passione quæ
est cū materia, quæ passio etiā si à sensi-
bili profecta tamē non qua sensibilis, sed
qua est naturale agens. Lumen. n. solum
illustrat visum vt videat: verū aerem ter-
ram & aquā illuminat, vt calefaciat: &
tonitruus solū immutat auditum vt au-
diat, sed arborem scindit, concitato aere,
& cōuoluto, impetū velocēq; icū in ar-
borem incutiēs. Sic igitur sonus nō fin-
dit ligna, sed aer in quo sonus. Et itidem
vt odor est odor nō alterat aerē, sed olfa-
ctum. Sed thymiana, vbi est odor, alterat
aerem olenti substantia diffusa. Color
rursum vestes afficit, non qua color est
visibilis, sed substantia illa, quæ colo-
rem habebat qua tinxit vestes, vt falsu-
go maris exadit petras in litore sitas,
non qua falsuginosus sapor, quia sic so-
lius gustus: sed propter vndam, vbi est
ille falsus sapor: & dulces aquæ made-
facientes lapides durabiles reddunt, nō
qua dulces sunt, sed à complexionē a-
quæ hoc saporis genus parit. **¶**Sed qua-
le hoc quod Arist. tradit nūc: quādoqui-
dem mediū suscipit species sine materia
vt aer, & aqua species visibiles, & specu-
laria corpora itidem imagines excipiūt
sine materia. Et tamē neq; medio, neque
speculis est facultas aut sensorij aut sen-
sus: nō ergo solius est sensorij cum sensu
excipere rerū rōnes sine materia: sed alia
in hoc privilegiū cōmunionis consortiū
habent. Non indigna dubitatio hæc est
quæ Arist. loci intelligētiam exigit. Cui
tñ respōdetur suscipere species sine ma-
teria sensibilibus solius sensus est, qui per
species res externas aduertit. Cæterū spe-
cies citra materiā, vt cūq; siue sensibilibus,
siue insensibilibus, aliorū est à sensu, vt ar-
gumētū cōtēdit: speculū. n. excepta ima-
gine nihil sentit. Sunt autē duæ causæ solū
sensum colligētes à sensibili, vt sensibile pa-
ti. Prima est, nam sensibile est agens quod-
dā, vt sensibile est. Huius autem propriū
patiens sensus est ergo nihil potest à sen-

Dubitatio 2.

sibili, vt sensibile pati, nisi sensus. Et hoc ait
Aristo. dicens. *si olfactibile sit dolor.* Secun-
dam vero rationem verba sequentia in-
ducunt.

¶Simul autē manifestum est, & sic **Tex. 126.**
neq; .n. lumē & tenebræ, neq; son⁹
neq; odor quæquā facit in corpora,
sed ea in quibus est. vt aer q. cū toni-
truo, findit lignum. Sed tāgibilia
& sapes, faciūt. si. n. nō à quo uti-
q; pateretur inanimata, et alteraretur.

¶Rem exponit proposito luminis exem-
plo. Quod si calefacit est causa sol, in quo
est, &c. Sensibilia etenim si agunt actio-
nes, quas vocant reales, simul agūt cum
materia, in qua sunt, seu subiectum sensi-
liū est, quod agit, vt aer illuminatus cale-
facit, & aer impulsus vi tonitruū findit
arborea, non sonus q. in ipso aere est. Ver-
ba autē Arist. referamus illa elucidantes
à principio. *Dubitabit autem aliqui.* dixerat
prius plātas vi sentiēdi donatas nō esse:
quia terrenæ substantiæ mole grauantur,
quapropter sensorias species non admit-
tebāt. At modo dubio hoc pducto qua-
si tacitū argumētum tale est. Aer excipit
odoris species, & aqua: itidēq; & visibi-
les & alia inanimata à sensibilibus patiū-
tur, ecquid plātis hoc negabitur à sensi-
bilibus affici? Hoc argumētum præten-
dens Arist. sub prætextu dubij illud ex-
prompsit: dubitabit inq. aliquis si aliqd
patiatur ab odore, quod non pot. olface-
re, &c. *si autem.* disputat negatiuā dubij
partē olfactibile. Si quid facit, est affice-
re olfactum odore: ergo quæ impotentia
sunt olfacere, nō patiētur ab olfactibili,
siue odore. Quare neq; aer, neque aqua.
Neque potētium. Rem finit dicēs, nihil pati
à sensibili vt sensibile est, nisi sensitium
vt est sensitium. *simul autem,* exemplo de-
monstrat quod dixerat *Neque. n. lumen.* Id
est, lumen si realem assequitur operatio-
nem, non vt sensibile, sed quatenus est so-
lis accidēs & forma aeris. Et tenebrā ex-
posuit in exēplū, à cuius tñ nullā natura-
lē actionē seu realē experimur, sed actio-
nes reales luminis priuat, vt tenebra nō-
ctis mortē egrotis conciliat. Rursum to-
nitruū sonus odoresq; qui sæpe salubres
sape

sape noxij, & pestilentes sunt, si qñ hæc
agunt, non vt sensibilia accidētia, sed qua-
tenus sunt formæ agentium naturalium, quæ
illis actionibus potiuntur. Et tāgibilia
agūt in animata: incalescunt .n. à calore
& frigescent à frigore, quemadmodū &
gustabilia agūt reali actione vt acetū cō-
minuit lapides at nō agūt hæc vt sensibilia
sed vt agentia. Et hic locus magna pensi-
tatione librandus, vt discas inter actio-
nē realem & sensibilem quā vocant inten-
tionalem discrimē statuere, illa enim vt ca-
lesfactio est totius subiecti vt ignis: hæc
autē est non totius, sed formæ. Nā calor
vt calor tangitur: ignis verò per accidēs
tangitur.

¶Ergone & illa faciunt? nō omne
corpus passiuū est ab odore & so-
no: & patiētia: indeterminata sunt
& nō amant: vt aer? olet enim,
tāquā passus aliquid. Quid igitur
est odorare: præter pati aliquid? an
odorare, sentire est? aer autem pas-
sus, mox sensibilis sit.

¶Quæ dicit tale est etiā si inanimata pos-
sunt pati à sensibus: tñ horū quædā sunt,
quæ in quodlibet corpus indeterminate
agūt, vt calidū, frigidū & tāgibilia: tñ co-
lor, odor, & sonus habent quædā in ani-
mata subiecta in quæ agant, vt aqua: & ae-
rem: quæ vocat patientia indetermi-
nata, & quæ nō manent, quia nō continentur
proprio termino, sed alieno, Aqua. n. to-
ta fluit, nisi vasis aut cōtinentis alterius
forma cōstet. Similiterque aer expropria
nō se retinet natura, nisi terminus extra-
nei corporis accedat: qui aeris fluxū cō-
pescat. Aer ergo patitur ab odoremto:
olet. n. tanquā passus odoris aliquid. Et
quantū fert indicium meū verborū horum
Arist. sensus est. Animata esse sane passi-
bilia à sensibilibus: vt quod nō videt: patia-
tur à colore, & quod nō audit à sono: &
quod nō olet, ab odore. Quāquā anima-
ta, quæ humida sunt, & nō habent cōsistē-
tem statū (quia fluxa sunt) hæc facilius
patiūtur, & suscipiūt sensibiliū actiones.
Nāq; etsi vestis odore suffita oleat, tñ
facilius n. multo per aerē odor dilabitur q.
per vestē. Cæterū etsi facilius aer & aqua

has sensibiliū impressiones patiātur, saltē
odoris, & soni, quā cætera animata: nam
aer strepit & olet: verū hæc passio nō est
sensibilis, quia propriū suscipiēs sonū vt
sensibilis, est auditus, &c. vt iā cōmunui-
mus. Prioris expositionis. S. Tho. est ami-
cus, sed hæc amicabilior est literē. Dubio
enim moto **Tex. 125.** si inanimata pati pos-
sunt à sensibili, respōsio per hæc est absolu-
ta: imò neq; animata, vt plantæ, sensibili-
ter patiuntur à sensibilibus. Occasione
quarū quæstiuacula hæc introducta est, dis-
putationem tamē malleo opportunū iudi-
co hæc exercere. Et primus donetur lo-
cus disputationi huic quā subiectus hic
titulus ostendet.

*Si species sunt diuisibiles an indiuisibiles nam Ari-
sto. hoc loco species dixit esse sine materia.*

DE qua re, vt cæteris vniuersis re-
bus ambiguīs, mirū est quā va-
rient autores, maximē q. nihil
certi de ea Arist. statuerit, vt li-
tes dirimeret proinde relictus spaciosus
opinandi cāpus, vt quilibet pro suo arbi-
tratu in scholas inueheret, quod sibi ra-
tio aut libido suggerebat. Quidā vt Pau-
lus Venetus, Alfonso Toletanus præ-
sul & alij species indiuisibiles intrepidē
dixerunt. Materia (ait Pau. in Com. hu-
ius loci) à quantitate habet diuisionem,
forma hic & nunc. At species non habēt
primā materiæ cōditionē, quæ neq; secti-
les sunt, neq; habēt partē extra partē, &
si habēt, q. sint hic nunc. Et in præsentia
non de specibus mentis sermo vertitur:
quia de huiusmodi non est reuocatum
in dubiū, sed de speciebus sensus. Et lo-
cus peripatetic⁹ prefert illas esse indiui-
sibiles: nā tradidit, sensus excipit species
sine materia. Quod autē immateriale, est
indiuisibile. **¶**Secundō species sunt in ani-
ma vel in animæ potentia. Sed anima nō
est diuisibilis, non est .n. corporis, sed ne-
que potentia est diuisibilis: nā sensus non
est magnitudo, vt docuit hoc loco Arist.
Adde si dixeris excipiūtur medio, & me-
diū est corpus, aduersum te est mediū ex-
cipere species indiuisibiliter. Alioqui vē-
tus aerē concutiens, illas quoquo versus
impelleret: id quod falsum esse experien-
tia testatur. Non enim species visibiles.
Z 4 rapiū

2. conexio.

rapiuntur à turbine ventorū. **C**istis fauet rursus: si species essent diuisibiles, vt ergo minima quātūtatī species oculo infidēs vastissimā cæli molē referret? Diuus quoq; August. in libr. 12. super Genesim. ad literā species sensibiles spirituales vocat. c. 16. Quo loco iō audet naturā sensitiuam cælesti naturæ preferre. **I**n diuersum est ppositio perspectiuorū. Species diffundūtur ab obiecto in forma Pyramidis, cuius conus est in visu: & basis est in re visa. Quæ verò sunt pyramidalis formæ, nō sunt indiuisibilia. Et huic altera cōcinit perspectiuorū propositio, quæ est secūda. 1. lib. Is ordo est in specie, quæ res visa seruat in partib; suis: vt pres rei quædā sursum, alia deorsum: quædā dextrorsum, alia sinistrorsū: ita se gerit species in ordine suarū partiū. Et Arist. 3. meteo. vt vernaculis testimonijs rē hęc differamus, specula (ait) admodū exigua nō referunt imagines, sed colores. Et huius rei re vera alia non est causa, nisi speciei extēsiō, & diuisibilitas: alioqui, quid etiā in minutissimo speculo imago referretur? nam indiuisibilis species minutula quæq; specula poterit in loculamētum habere. **H**æc autē quæstio agi non pōt, nisi offensionem quorūdam submoueamus negatiuum species: ita intellectus, vt sensus. Quod philosophiæ genus quosdā de theologorū classe habet assertores, vt Okamū. 2. Senten. q. 18. & 17. & Gabrielē alūnum eius. dist. 3. 2. q. 2. Et lōgē ante horū secula Porphyrius in lib. quē de sensu inscripsit: has species negat. Sibi hoc colligens: aīa. n. per se ipsam est cognitua. Quō ergo eget speciebus adminiculatoijs? Sed præsentē obiecto ipsa suapte natura cognoscet, vt ignis præsentē materia calefaciet. Cuius sentētiæ adhuc fuerūt vetustiores Porphyrio autores, vt Empedocles, & prisca alij philosophi, q̄ credēs necessariū hoc principiū cognitū, scilicet, esse cognoscentē animā cōstituerunt ex elemētis, dicētem illam esse ignē & aquā, & aerē & terram, vt per ignē aduerteret ignes, p aquā aquas, &c. Et isti diffitebātur species, quibus in confesso erat animā per naturā propriā vniuersorū assequi posse notionē, & non per medicatas species. Sed hos mittamus deliros philosophos. At verò negantes has

species Okam & Gabriel loco specierū subrogāt quatuor qualitates quasdā priuas, dicētes cōfortatiuas, aut debilitatiuas. Nā alba infirmāt visum, nigra roborāt. secūdas vero sēsibiles in absētia obiecti. A viso. n. sole supersunt quædā qualitates, vt splēdor in oculis clausis. Et postea rubedo quædā, tandēq; nigredo, quæ oculis clausis afferuntur. Tertiar sunt visiones rerū, quæ ab obiecto imprimūtur, & tandē quartæ visionū visiones. Et hic autor scopū veritatis fugiens, in multa se præcepit falsa. Siquidē errare cōtiguit infinito: etsi Durād. in. 2. Sent. dist. 3. q. 6. eandem sentētiā cōdixerit cum Okamo species negās sensus & intellectū. Sed oportebat hos meminisse D. August. 11. de Trinit. dixisse. c. 2. difficile esse specierū impressiōne ab obiectis, rudiorib; ingēnijs. Sacro scētā Dei oracula has quoq; rerum species cōfitentur. In libro etenim B. Iob. c. 4. legimus in horrore visionis nocturnæ: qñ sopor solet occupare homines, pauor tenuit me & tremor. Et quibusdā interiectis subdit. Stetit quidā, cuius nō agnoscebā vultū, imago coram oculis meis. Cernis, vt insomnia fiūt per imagines rerū, quas nos dicimus species: Et actorum. 10. Petrus extra coruptus vidit linteamē vniuersis animantibus plenū. Quæ solū erant similitudines rerū, & sæpe alibi hoc idē extat. Neq; argumentū porphyrij hęc soluit. aīa. n. per se est cognoscēs: q̄a per se est nota suscipere has species. nō quod ipsa citra speciei affectionē possit cognoscere. Verū misso Augustino, in philosophos nos cōferamus. Et Aristot. ita apertissimē illas tradidit, vt q̄ illi refrageretur, peripateticæ disciplinæ nō subscribat. Hoc cap. omnibus esse sensibus cōmune species excipere sine materia non obscura voce cōfiteatur. Quod exēplo illustrat, vt cera sigilli formā suscipit sine materia, & 3. de aīa lapsis nō est in aīa, sed species lapidis. text. 38. & text. 6. Anima est specierū locus & text. 3. intellectū vocat speciē specierum & in lib. de memoria & reminiscētia. c. 1. memoriā ait referri in simulachra, non scdm quod simulachrū est res quædā: sed vt imago est rei. Nō est memoria, inquit, vt si qs contēpletur spectrū Corisci, vt talis res est, argētea, vel ærea: sed vt is q̄ specierum

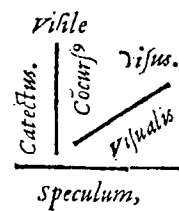
Argumenta contra Okam Duran. & Gabrielē

strū corisci cōsiderat, vt Coriscū refert, & in lib. de infōnijs, infōniū finit esse phātasmatū seu simulachrorū apparētiam, q̄ iudicamus esse veritatē, externis ligatis sensibus & alias nō poterimus infōniū idoneā præstare causam, nisi p̄ has species: habitus. n. Okamici nō sunt reb; similes. Vt ergo res ipsas ostendent? & libro d̄ infōnijs illato. c. 2. peripateticus collegit species: nā conuientes solē, & dein auulsi cōmotiones quasdā oculorū sentimus, clausis oculis splēdorem quendam, deinde rubeū colorē quousq; in nigri euanescat. p̄ cōmotiones aut subaudit species. Et. 3. lib. de aīa fusē disputat cognitū esse in cognoscēte, sed vt erit in cognoscēte cognitū, nisi p̄ similitudinē impressam? Nāq; qualitas cōfortans nō est huiusmodi, & visio non est imago, sed notio rei. Etiā si Augus. Nyphus. 5. lib. de intellectu. c. 34. cōcedat, temerē tñ, visionē esse imaginē. Etenim cū sit visio in genere actionis, actioni verò nō cōgruit referre agēs, vt eius est imago? Sed per discursum ducit actio in autoris notionē: imago autē sine discursu, vt in quouis actionū genere res ipsas indicabit. Et nos supra hęc sentētiā reiecimus. Quāobrem est cognitū in cognoscēte per similitudinē speciei solū ab obiecto incusā facultati sensitui. Et Cōm. 2. de aīa Cōm. 97. color habet duplex esse: & in subiecto esse naturale, & in medio esse spūale, qđ est esse speciei. Et idem in sono, & odore, credit, &c. **A**dde, Qualitas illa cōfortās, & alia infirmās, cū sint coloris, nō vt sensibile est, sed vt natura est quædā. Nā confortare potētias, est actio nature, vt & infirmare. Sunt. n. ciborū genera, quæ hoc muneri habeāt, visū illustrare, aut aciē eius obtūdere. Oportet autem colori, vt sensibilis est, actionē tribuere: & nulla est alia, nisi speciei diffusio. Arist. etenim tradidit hoc loco & alibi, nō semel sensibile esse agēs in sensum, vt sensibile. Est ergo peripateticæ actio dāda sensibili, vt sensibile est: & hæc nō est illarum qualitātū, quas finxit Okam: habitus. n. fit à potētiae facultate. Et cæterę fiunt ab obiecto, nō vt sensibile. Igitur sol imprimēs lucē quæ reuerberata splēdescit. At splendor ille illatus oculis nō est lucis, vt sensibilis, sed vt agētis realē actionem. Si ergo

lux nō agit speciē in visum, nihil vt sensibile aget. At Okam dicet imprimi visionē. Verū hęc non obiectū imprimit solū, sed à potētia & obiecto ortum ducit, vt collegimus supra. c. 6. Themistius quoq; lib. de infōnijs, & de memoria & reminiscētia, nūquam nō meminit in absētia rerū, sensus seruare apud se rerū sensatarū spectra, & idola. Experimenta sunt pleraq; multa, quæ meo iudicio, nisi alia suppetere argumēta vegetiora, rem nō cōficerēt. Primū est specierū exemplum quod imaginē rerū obiectarū repræsēntat. At hoc enerue exēplum est ait aliq;: nā specula vt volunt p̄spectini, nō ostendunt species, sed ipsas res easdē ostensas referūt. Propositio autē quæ hoc loquitur, hæc est: formas in speculis apparētes per impressiōnem in speculo factā minimē videri. Quā colligūt primo argumēto. In speculis ferreis, aut adamātinis, aut ex iaspide impressiō specierū minimē fit materia cum impressiōne non conueniēte. **S**ecūdo si imprimerētur idola hæc speculis superficie ten⁹ apparerēt reclamante experiētia, quæ in profundo detueri hæc idola docet in cōkursu, vt perspectua tenet traditio radij visualis cū cathēto: vt figura demōstrat (voco cathēto in perpēdiculo cadētē radiū) Sed neq; in pfundo fit impressiō. Nanque subtus aquas si mōs esset æneus, qui impressiōnem hęc repelleret, spectra turris obiectæ detueretur. Quāobrem infirma hæc est experiētia ad astrēdum visiles species. Nā quod inibi in speculo spectatur, nō est species, quæ sit qualitas, sed apparitio eiūsde rei, vel res ipsa obiecta apparet in loco altero: hoc tñ facit cū speciebus hæc experiētia, qđ etiam si quod apparet, nō sit imago rei: sed ipsa res. Verū illa apparitio est à refractis speciebus à superficie speculi in visum. Rursum experimenta alia de baculo fracto, de denario subtus aquas grādiore apparente, diceret aliquis hoc non esse specierum argumētum, sed mediū est diuersitas qñ oculus est in medio raro, & res visa in medio denso apparet maior, vt qñ lapis subtus aquas & visus est in aere: & cōtra se ostētat minorē, vt stellæ, nobis sese minores

Experimenta probantia species.

Exempla quæ species colligunt.

nones offerūt, quā sint. Neq; illud alterū experimētum d̄ colore rubeo, aut viridi, quo tinguntur parietes obiecti luminis solis trāseunte per vitrū coloribus distinetū plurimū suffragatur. Nāq; primū color ille parieti infusus nō est color malē siquidem cōcepit: Okam colorē credens producere colorem: color enim non est actiua qualitas, neq; pōt albedo albedinem producere. Et multi multa loquuntur de huiusmodi coloribus apparentibus per vitrea hęc corpora. Aliis placuit esse species rubedo illa rubedinis species & viriditas viridis. Id quod difficiliter iudico species esse visibiles recto intuitu. Rursum si species sunt, species autē iniectę sensorio sentiuntur: ergo si admoueris oculū in colores illos, videbis illos id quod experiētia negat. si. n. sit admodū proximus aliq; coloribus illis, nō videbit illos. Non ergo species sunt. Rursum species in medio aut sensorio inuenias solū: colores autē illi in extremo corporis terminati sunt, vt parietis vel corporis alterius terminati. ¶ Ego aliquando sentiebā illorū apparētiam esse luminis coloris affecti. Opinabar. n. lumen pene trans vitrū coloribus imbui, & illo eodē genere, & sese nostris cōspectibus sub illa colorū varietate offerre, vt radius solis sese arboribus insinuās virore tinētū spectamus, & per rubētes nubes trāsiens rubescit. Hoc autē est admodū mirabile. Nā quæreret aliquis, quale illud est qđ radiū solis tingit, est ne color? Iam hic actius esset alteri⁹ coloris: si species coloris. Equid obstarēt, quo minus vt species coloris radiū solis tingit ipsum rubefaciēdo? Exēpli cā: ita & visum tingeret? & iā species ageret cū materia. Qđ Arist. acutissimè rē cernēs planē negat. Alioqui visus albesceret, & nigresceret suscepta specie nigri, & albi. Species igitur non poterit tingere lumē solis, neq; alia. Nā æqua ratione & orbiculū oculare imbueret coloribus vt collegi. ¶ Credo igitur (vt credulitas hęc sit, ceu quæ refugit maiora in philosophia detrimēta) colorē illum neq; esse colorē excussum ab altero colore, neq; speciē coloris, neq; lumē tinētū. Sed is ipse color, qui vitro inest, is ipse alibi ostenditur p speculi radios infusus. Per solis itaq; radios, qui p vitrū species

De trāsparētia per vitrū colorum.

coloris deferūt in parietē, & inibi reflectūtur in visum, & hęc speciebus istis instruct⁹ colorē videt vitri. Alibi tñ quam sit vt in speculis diximus. Speculum. n. quoduis hoc habet rē ipsam aliās ostendere, quam sit situs proprius rei. Et siue colligant hęc experimenta siue non colligant: nostra nihil intersit, quādo Arist. apertē docet species & ferē tota scho la philosophorum. Neque Plato alio vidit mō sensus sentire valere, nisi inuectis in sensum rerū similitudinibus. vt in. ca. de visu ostensum est. Neq; Arist. dissentit in hac re specierum a Platone, sed in digressu radiorū ab oculo, q̄ has species inueheret in sensum. Et stupore res satis digna est: leui argumēto discessisse quosdā autores, ne asserāt species. Durā species habens odiosas sic cōtra illas colligit, si speciem habet visus, qua instructus videt. Primò ergo videbit speciē visus, & hac inspecta p hanc rem videbit. Nā omnis, qui videt imaginis beneficio vtēs, imaginem primò cōsiderat, & subinde rem. Cęterū visus non videt, sed neq; videre pōt speciē suam, neq; alij sensus suas species sentiūt. Cui argumento dicēdum visum nō videre suā speciem, neq; alios sensus proprias sentire species: neq; speciebus sigillātur, vt illis sensatis obiecta sentiāt. Hoc est. n. sensuū interiorū, qui seruant species, vt absentibus obiectis illis vtantur in notitiā rerū. Sensus autē exterior, q̄ nūquam abstractiuā assequitur notitiā, Ideo nō est specierū seruator. Solum habet species, vt similis reddatur agēti sensibili, cuius est propriū patiēs. Quamobrem illas nō videt. & propositio hęc per species videt visus, est geminati sensus: aut qđ primo videat species, & per illas videt obiectū sēsile, & hoc abnuim⁹, aut qđ per illas. i. illis informatus suā peragit visionem & cōcedimus, vt materia cōcepta forma operatur per illā. Sensus verò interni speciebus vtroq; modo vtūtur. Quapropter species sensibiles sanē sunt sensata a sensibus interiorib⁹: idcircoq; Aristote. ait species sensibiles esse quædam sensibilia: non tamen a sensibus externis, qui non in illas, sed in res ipsas se accommodāt. Cuius rei causa sensus externi minus fallaces sunt internis. Isti enim sæpe similitudines spectātes res ducunt

Durā species habens odiosas sic cōtra illas colligit, si speciem habet visus, qua instructus videt.

Varij colores oculi vnde apparent.

cūt esse rerū idola, nisi sit sensus superior vel intellectus corrigens. vt libello de insōniis. c. 3. traditur. Externi autē, nō spectāt similitudines, sed res: nō decipiūtur propria sensoria. Et quod Okam credidit illū splēdorem, & rubedinē illā vel quasuis alias qualitates immanentes vi sui absente sensibili esse. qualitates: quāquā non magna cōtrouersia est cōtrouertēdum. ¶ Ego tñ magis crediderim non esse qualitates: nā (vt dicebā) colores nō sunt actiui aliorū colorū: sed si viridē spectaueris intētissimò aspectu, in alia versus auertēs visum omnia apparebūt viridia. Atqui viror ille nō est viror productus a virore: quia colores nō agunt similes colores. Sed plausibilius mihi multò est species diffusas, & vehementer potētē infixas, vt fortē solis splēdore ferētes oculi si tūc a sole auertantur primū splendore oīa, dein puniceo, postea purpureo tandē nigro oīa tingi cernent. In hac autem solis forti operatione fateor qualitatē imprimi potētē. Nam lux solis lumē diffundit in visum, quo lumine forti imbutus visus nihil cernit adhuc ea quæ coram habet, sed vniuersa splēdere iudicat. nō vero, sed falso iudicio nisi adsit iudex superior, qui temeritatē inferioris cōpescat, vt ratio quæ sensum corrigit. Iam verò flacescente lumine in coloris sibi magis germani secūdem densitatē oculi exhibet apparētiam: oculus etenim cū dēfuit sed clari humoris, & nigri: quia vnea tunica nigricat, ex cōmixtione luminis igitur remissi cū ocularis humoris dēfuitate puniceus ostenditur color, vt lumē remissum in dēsa nube puniceū aspergit colorē, quousq; lumine extrinseco dissoluto in nigrū se vertat colorē, & euanescat sensibilis impressio. vt Aristote. ait de insōniis. c. 2. Quæ tñ omnes visioēs sunt apparentes: nō. n. omnia punicea sunt, aut splendida, vt est illa visio ficta: qua nauigantes, arbores littoribus & marginibus fluuiorū confitas vidēt moueri: quia species ab alio, & alio situ se insinuant visibus. Et nihil refert qđ mobile mutet locum, aut potentia, vt motus iudicetur. Eodemq; modo philosophandum est de viridis apparentia, quando viridia videmus inspecto enim viridi vehemētissimò species, quæ visui incusse sunt, abūdē

afficiūt sensorium: vn de spectātibus nobis alia virescūt omnia: vt is qui per vitrū viride alia cernit: & nō est apparentię causa viror impressus vt somniat Okam. Et pulchrē Arist. specierum multiplicationem lapidi proiecto contulit, qui absente proijciente, mouetur. Et rursum orbiculis, quos describit aqua lapillo circumacta, quæ lapillo in profundū demerso nō cessat in orbem se agere: ita & species in orbem diffundūtur, & absentibus obiectis seruantur sensibus internis, vt in erario quodā: vnde sunt nobis insōnia & rerū memoriæ. lib. de insōniis. c. 2. & 3. Et quanquā aliquis litigiosus philosophus contēderet cū Okamo speciebus neglectis insōniorū, illusionū, phantasię memoriæ, & aliorum, causas asserere, nos credim⁹ nusquā benigni⁹ vniuersa hęc seruari posse, & minori veritatis violentia, quā species asserēdo: vt astrologi epicyclos inuexerūt in suas scholas, atq; ecētricos cū cōcentricis: quia nullā securiorē viā offenderūt, vt apparētias astrorū indēnes tenerēt quā si epicyclos, &c. statuerēt & summa omnium sit hęc: sensus aliqd patitur a sensibili sine materia formā suscipiēs. Quancūq; autē qualitatem uti finxeris, citra speciē, illa erit forma habens esse cū materia, & potēs denominare sensum naturali & reali nomine, vt qualitas cōfortatiua confortatū sensum appellat: species igitur cōcedere oportet. Vñ Arist. egregio nomine, vt & Plato vocitat species, quia sunt formæ abstractæ a materia. Themistius rerū vocat species, & formas, & Albertus. 2. de aīa. c. 34. tractatu. 3. in materiale aliqd esse. 4. modis docuit, aut quia abstrahens est a materia: & species oēs sensuū sunt hac ratione immateriales: nō. n. præstant appellationem naturalē sensibus, vt visus nō est albus specie cōcepta. ¶ Altero modo, quia abstrahit a materia, & præsentia rei: qui gradus altior est sensibilibus speciebus interioribus cōgruens, vt phantasiæ memoriæ. ¶ Tertius gradus est, qui etiam abstrahit a sensibili impressiōe, vt ex species, quas æstimatiua brutorū assequitur, quæ ductrices sunt, vt lupū vt hostem fugiat agnus, & sequatur vt amicā sibi matrem suam. ¶ Quartus q̄ est supremus gradus immaterialis, ille est qui a materia & conditionibus

Okam male species negat

Immateriales. le. 4. modis.

tionibus indiuiduātibus ab organo corporeo, &c. abstrahēs est, quem obtinent species intellectuales: nā sensiles species & si à materia abstineāt appēdices materiae nō deponūt quę sunt locus, tēpus, figura, motus, corporeūq; loculamentū. Scitē igitur has formas sensiles vocitarūt philophi species: quia vox hęc species abstractionē quandā à materia significat. Quare cū forma visibilis rei oculo impressa à materia nō nihil sit repurgata (vt diximus) vnde visus suscepta illa forma non coloratur, vt paries aut lignū qñ afficiūtur colore colorantur: colligit formā visibilē esse immaterialē vt & cetera sensiles formę, quę sensibus infigūtur. Iā verò ad periodū deducētes quęstionē, vnica cōnexionē species esse notionibus necessarias cōsequamur, illo iā cō principio ad notionē necessario existit gatur esse cognitū in cognoscēte. Qd nō solū Arist. receptū quia & vetustioribus vt Empedocli & Platoni. i. de aia tex. 26. aiebat siquidē Plato simile simili cognōsci, iam verò si simile simili cognoscitur, (nam anima est quasi oīa autore Arist.) superest exquirēdum, vt est color in visu? vt sonus in auditu? & ita de ceteris. Num est color in visu secundum materiam? non sanē, quia recipitur cognitum in cognoscēte citra materiā, in qua hallucinati sunt prisci philosophi, ducentes ignē & aquā esse materialiter in anima. Si igitur cognitū non est in vi cognoscēte scdm materiā, erit ergo secundum formā purā cognitū, quā nos appellam⁹ speciem, seu rei similitudinē. Quod verò cognita neutiquā sint in virib⁹ cognituius scdm esse materię, Arist. locus hic quē expēdimus, haud dubiū indicat, plantas nō gaudere facultate cognoscēdi (inqt) quippe quę suscipiūt formas rudes & à materia nō expolitas, vt ipsum calorem frigus, & id genus. Et D. Tho. i. par. q. 84. art. 2. rē pulchrē docet. Materia (inqt) cū sit limitata & determinata, si vis cognoscens exciperet formas cū materia, nequiret cognoscere alia extra se. Nunc aut sensus sentit multa extra se, qd non est materię, quę ad vnū ligata est: ideoq; principiū indiuiduādi traditur. Sed formę est, quę cōmuniōrē habet rationem ad plurā. Aduerto autē & tacitus apud

Cognitū est in cognoscēte.

me cōsidero, qd euerfores specierū mihi obtrudere poterint. Cognitū fatebūtur esse in cognoscēte nō per speciē, sed per notionē solā, qui si ita refugere argumētū libet, restabit quærēdum, num hęc notio est rei imago an nō. Si primū dederis, qd negabas, alleris species esse. Nā si notio est rei cognitæ imago, nihil ab specie poteris illā discernere, aut vix hoc p̄stabis. Sin nō est notio rei cognitæ similis, vt ergo cognitū est in vi cognoscēte per id qd cognito non est simile: Perstat igitur argumētum in proprio robore. Et de quęstione hac haftenus. In priorē, vnde discessim⁹ lōgiuscula digressiōe adornemus stilū, etiam si occinet mihi quispiā, quod vulgato fertur p̄uērbio, me maiora fecisse suburbia vrbibus: qā pauca de priorē quęstiōe dicere institui. At cōsulto illud feci, vt breuitas huius longitudinē digressiōis tēperaret. Quare cōmodū duximus nō longā facere disputatiōnē de indiuisibilitate specierum, sed semel dicere species secundum propriam naturā esse indiuisibiles: tñ causa subiecti, quo se recipiūt diuisibiles esse, vt de lumine aliquādo suāsimus, itidēq; de aia plantali. Nanq; accidēs, qd excipitur in subiecto extēso cōditionē subibit subiecti. Et verba Arist. species sunt sine materia, quid velint exposuimus. Neq; tñ sensus est esse species indiuisibiles, & non quātas, vt punctus cū experiamur in speculis magnis magnas exhiberi formas: & paruis paruas, vnde & argumētū primū dilutū est. ¶ Secundi argum. hęc esto satisfactio, quosdā credidisse species esse in anima & corpore: & hęc duo simul cōposita, potētiam dixerūt, vt est Scotus in 4. Senten. dist. 45. q. 5. non lōgē à fine atq; si huic philosopho obediēdum esset, facile patebat species extēsas esse: nam exceptas ducit in toto cōposito ex aia & corpore. Id qd sanē extēsum est. Itidē si huic hāeres auctori, dices idē de quauis notitia sensitiua, quę toto recepta extēsa erit, ¶ Alijs aliā factiōnē tueri & extremā amplecti opinionē libuit, omnē notitiā sensualem esse indiuisibilē vt intellectuālē, vt Gregorius Arimineus. 2. libr. Senten. distin. 16. & 17. Nam hic credidit potētias sensuales esse animā intellectuālem, & coactus est species sensiles, & notitias

Species proprie in indiuisibile.

Galenus negat species.

penitus spiritualitate donare. Scoto refragatur aperto sermone Arist. hoc loco dicens, sensum nō esse magnitudinē: sed magnitudinis actū. Quę nos dedimus in Cōmentario exposita: est. n. potētia forma quādā sensorij, nō ergo potentia est composita ex anima & corpore. Gregoriū aut sup̄ā misimus quęstione de potētiarū vnitare. S. aut Tho. qui aias indiuisibiles putat brutorū, vt in principio secundi cōmonuimus. Species fatebitur indiuisibiles & notitias: nā hęc primū habent subiectū ipsam potētiam: sed quale hoc sit superius resolutum est. Nos verò potētiam credimus diuisibilē nō per se, sed per accidens ratione sensorij, in quo primo est. Et hoc est, quod inquit Arist. sensus non est magnitudo. Rursum species in medio sunt extēse per accidēs, vt lumen: non tñ rapiūtur ab ingruētibus ventis: h. n. morosum habent motū. Species verò subita multiplicatur mutatiōe maximē visibiles: qā odorabiles simul rapiūtur cū olente substātia, quę p̄ aera fertur à ventis. Quod verò cælum à paruula specie representetur oculo, causa est, nō qd sit species indiuisibilis omnino, vt species intellectuālis, sed vt semē minimū in magnā se pfert arborē & est, sibi grandis sub modica molle victus. Et in eundem modū & species, & si parua sit, extēsa secundū mensurā sensorij, aut potētia, in qua est, est tñ magnę vis in significādo. Hoc tñ argumētum quale quale est mouit medicorū principem Galenū vt species negaret venire ab obiecto in facultatē sensitiuam referēte. D. Grego. in lib. de virib⁹ animę. c. 2. Colligebat. n. si species diffunduntur ab ipso sensili vt ergo motis maximi veniēt species in oculum paruū: Quare pręstat hic auctor Platoni suo fidē visionē fieri, qā lumen ab ipso visu promicinas simulachra rerū sparsa per aera deuehit in visum: & hoc vocat Plato sinangia & Galenus lib. 7. consonatię illi subscripsit: sed quale sit virtutis argumētū hoc demonstrauit. Sed neq; verū est qd Galen⁹ sibi suasit aerē esse organū visus & qd aer p̄ solis claritatē animatur & est vt nervus ad cerebrū: ita aer ad oculū: quę vniuersa satis abhorret à via peripatetica, quę neq; aerē animat neq; organū dicit sed mediū. Fortassis te sollicitat

scire, vt species multiplicatur p̄ mediū? Nam primo aspectu accidēs migrare de subiecto in subiectū colliges: nā vel est vna species aut diuersa, quę à potentia tranuehitur in sensum. Si vna, in manibus est incōmodū, accidens vnū migrare d̄ subiecto in subiectū. Sin verò diuersa, vt ergo vnica est representatio? Albertus Magnus, species has diffundi putat. 2. de anima tractatu tertio, vt orbiculi vndarū: vnus. n. alterū creat, cū ipse desinat ita & species, quę ab obiecto in orbē est multiplicata, aliā aeri, vel medio sibi simile relinquit, quousq; tandē vltima species p̄ducta sensui se insinuet. Et huic auctori suffragatur Arist. lib. de insomnijs. q. verborū saltē dictiōe, ita pręfert species per mediū instar circulorū aquę agi, vt illatus iā locus patefecit. Vnde illa repetita specierū generatio, illas spiritualiores & subtiliores reddit potētia. ¶ Iohannes Asianus quęstione quadā in perspectiuā. species secus multo multiplicat. Censuit in obiectū in parte sibi proxima species agere: & per has alias nouas dat parti: & per secūdas alias parti alię: quę ordinem obseruāt in potētiam vsq;. Et siue hoc, siue alio philosophemur modo, migrationis incōmodum excusamus, & argumēti nodus soluitur: nō. n. vna species, quę est in prima parte medij, illa mouetur in sensum: species nāq; nō mouetur, quia corpora nō sunt: sed accidētia, & quę non sunt materialia, vt albedo, &c. non manēt in medio infixā: & quę immaterialia, ideo se multiplicant, aut primo aut secūdo modo, & vterque est mihi plausibilis. & ab Arist. nō est abhorrens. etiā si mea cōsensio in posteriorē sententiā est, obiectū (inquā) ipsum p̄ primā secūdam effundere speciē, & seriem hęc seruare per mediū ad assequutionē vsq; potētia. Nam si species ipsa sola sese multiplicat, vt Alberto libuit, cur ergo absente obiecto, non hoc munere gaudet? qd si cōcedat, visio esset citra visibile, qd fieri natura nullatenus patitur. Quod verò Arist. diffusionem specierū orbiculatjs aquarum vndis contulit, quę se mutuò à proiecto lapide torquet: aut lapidis p̄iectioni, cōdixit quò absente sensili sensus interior eiusdem impressiones, quas externis sensibus incussit, seruat.

vt multiplicatur p̄ medium species

Iohannes Asianus quęstione quadā in perspectiuā.

*Notanda spe-
ciei natura.* Ex immaterialitate speciei hęc colligatur, species contrariorum non esse cōtrarias, vt species calidi, & frigidi, in tactu nō se solūnt, vt neq; albi & nigri in visu. **Secundò**, Duo accidētia solo numero distincta esse in eodem subiecto etiam si Arist. 5. metaphysi. tex. 16. refragetur verbo tenus: non tamē sensu est refragatio. **Exēplum** esto species, a, albi, vt niuis & b, albi, vt christalli, sunt in eodē visu: & illæ duæ species numero discrepāt solūmodo. Scio rem istā malē habere apud quosdam, vt Heruæum quodlibeto. 7. & Caietanū. 3. part. q. 55. art. 5. ducentes impossibilem accidentia solo numero differentia esse in eodem cum. D. Tho. 5. metaph. lectione. 10. Ego tamen non video, quare hoc contēdendum sit in animæ accidentibus, quæ cū materiam exuerint, conditiones materialium accidentium nō sequuntur: neq; intelligere potui, vt notitia Petri & Pauli secū pugnent in mente. imò species duorum alborum se solūnt in medio eodem, aut sensorio eodem aut eadem potētia. Dixerit fortassis quispiā non sunt species duorum alborū in eadē parte sensorij, aut medij. At hic somnia videt: alioqui quid amplius haberēt species, quæ immateriales sunt Aristoteli q̄ accidētia materialia? quæ æqua ratione possunt eidem subiecto inhærere secundum diuersas partes: etiam si solū numero differant, vt albedines duæ secundum partes duas vnius ligni, possunt ligno contingere. Sunt alia quoq; diuerticula, quæ quærūt isti, qui pertinaciter defendūt duas species duorum alborum, aut aliorum eiusdē rationis differentiam solo numero non posse simul adhærere sensui, aut sensorio. Quæ prudens mitto: quæ leuiusculæ sunt excusationes. Quamobrem dimittenda: & nūc nos dicamus notitias species, quia ita specie diuersas, vt eiusdem rationis solo discrepātes numero, esse simul in eadem facultate sentiendi, & sensorio, & in medio, secundum eandem partem: quia hęc accidētia sunt alterius generis, quā ea de quibus loqui-

tur Arist. 5. metaphi. tex. 16. & 17. vbi nō de speciebus aut notitijs sed de materialibus accidētib; loquitur: species enim non habet esse, neq; a medio, neq; a sensorio: sed ab obiecto: vnde multiplicatur cætera accidentia, quæ habent esse a proprijs subiectis, in quibus sunt. Hęc fortassis nō possunt esse duo numero discrepantia in eodem subiecto: quia materialitas ipsorum illud nō finit, vt duo in eodē subiecto concilientur. At notiones & species materiā exuerūt. Vnde & quidam non ignobiles philosophi crediderunt, nō educi huiusmodi accidentia de potentia subiecti, vt neq; lumē. De quare modo nolo cōcertationem conserere, donec de animæ intellectiue origine expresso tractetur in tertio. Sat sit in præsentia sciuisse notiones solo numero differentes, itidemq; species, in intellectu, atq; sensibus simul se admittere: vt visio a, albi, & visio, b, albi in visu & notio Petri & notio Pauli, in mente. Itidemq; horum species. Et mihi abundat argumentum hoc species albi & nigri sunt simul in eadem vi intuitiua, vt quando simul videntur & alba, & nigra: at verò minorem secū gerunt repugnantiam species, a, albi, & b, albi quam albi & nigri quæ contraria sunt. Quod si species duorum contrariorum se admittunt in eadem, parte visus, species duorum alborum in quid conuenient? Et vt quāquam albū, & nigrum non se admittant in rerum natura: quia contrariorum illa lex est. 9. metaph. c. 9. At in anima se admittūt: quia species contrariorum in anima non sunt contrariæ. Ita quoq; etiam si albedo, a, & albedo, b, in rerum natura in eodem non sint simul, at in anima aliud est: quæ species spirituales rerum suscipit, nō res ipsas. Lapis enim nō est in anima, sed lapidis species. **Deduximus** Christi opitulāte gratia in vmbiculū suum, & commentarios libri. 2. de anima & disputationes eorūdem. Ad reliqua super est vt stilum admoueamus.

*Locus Arist.
Bo. elucida.*

*Species non
educitur de
potentia sub
iecti.*

*Heruæus &
Caietanus
liduntur.*

MAGISTRI MICHAELIS DE PALACIO GRANATENSIS

Philosophi, atque Theologi, Canonici Legionensis, In
librum tertium Aristote. de Anima Com-
mentarij, longè doctissimi.

PRÆFATIO.

VITRANANT vastos fluminū gurgites, aut sup vndosi maris crispantes feruntur vndas, postquam a fluiuiorū se abduxere marginibus, aut a marinis discessere littoribus, in grauiores sensim se dant aquarum vortices, vbi & maiore nauigatur periculo, & salutis alea iacitur frequētius. Ibi nanq; maris damna nauigantibus instantius impendunt: & eam ob causam naucleri industria ardentius expetit, quæ ne commisse sibi rates naufragentur, sagacius inuigilat, omnemq; quam licet, impedit operam: vt in salutis portum nauem ducat. Hoc mihi in præsentia accidisse videor. Hætenus enim veluti a littore nauē abstraximus. Enimuerò leuiores in hoc disputationum de anima amplissimo gurgite superauimus vndas: quid nam anima, quæ eius vires, quæ obiecta, quales actiones, quæ eius species, quod illius genus, quæ sensoria sensuum, quæ horum diuersitas: hæc inquam, diuino opitulante spiritu, vt ferebāt vires absoluiimus. Iam verò quando tertij libri de anima horribiles prominent fluctus, & ad altissimas de intellectu quæstiōes nauigatio nostra paulatino delabatur cursu, quid, scilicet, sit humana mēs, si substātia est humanæ naturæ? si vna est in gen^o mortaliū diffusā? an nō vna, sed singulæ singulis distributæ sint mētes? si mortalis hæc, an mortis nescia? si eadem sensui, an diuersa. In profundissimam iam pelagum apulsi sumus: & tenebrosi huius maris incipio de precari pericula. Et quis sani capitis nō deprecabitur illa, quæ plerosq; de prima

philosophorum classe inuoluerunt? vt Platonem illum diuinū, Democritum, Empedoclem, Pythagoram, Euripidem, Ciceronem, Senecam, Galenum, Homerum, (si hos in catalogo philosophorum referre iuuat) qui omnes, & alij quos sup primere libet, non in corruptā & synceram germanamq; de humana mente philosophiam exprompserunt. Sed alij horum illam cælo delapsam putāt: alij portionem diuinæ substātiæ: alij nihil discrepare a brutorum sensibus, alij illam temperaturam esse humorū. Quod si isti summi nominis viri in tempestuoso hoc mari naufragium fecerunt, quanta cautela, quantaq; formidine, quod restat nobis arduæ nauigationis peragēdum erit? Hoc igitur vnum remedij curandū summo opere est, si peritissimi naucleri diligentissimè petamus operā, quæ coepta sceleriter, scelerius in finē deducat. At verò nullū promptiorem inueniemus, quā Iesum Christum dominum, cui & ventorum procella & turbinis æstus nutabundam agitates nauē dicto audientes obediunt. O optimū gubernatorem, qui humanas finxit spiritus, humanæq; mentis (quæ huius libri scopus est) vnus est autor, vnusq; plastes: hic ipse certissimè disputationes de humana mente diriget in salutis portū, scopulos declinare docebit: huic si nauigatiōis huius cursum committimus, neq; scylla aut carybdis formidini erunt. Quod vt præstet, ipsum totis precamur visceribus, sed iam Aristotelem audiamus.

CAP.

Finis libri secundi.

CAP. I.

Summam externorū sensuum quinario numero esse comētā multis colligit, nullūq; nobis per quod sentiamus medium, aut sensorium, deesse aut supereffe argumēto perstringit: ne q; in gratiam sensilium communium sextum exteriorum addendum sensum, inire contendit.

Tex. 128.

VOD autem non sit sensus alius præter quinq;, dico autem hos, visum, auditū, olfactum, gustum, tactū, ex his credit aliquis. Etenim, omnis eius cuius est sensus tactus, etiam nunc sensum habemus. omnes enim tangibilis in quantum tangibile passiones, tactu nobis sensibiles sunt. Necessesse autem est, siquidem deficit aliquis sensus, & sensorium aliquod nobis deesse.

Dubitatio de libri huius initio.

¶ Secundum Græcorū sectionem & Boëtij & Argiropyli hoc exordium est lib. 3. de anima Aristot. quæ sectio Diuo etiam Thomæ non est improbabilis: quippe iam, hinc sibi facit initium Aristot. ut de intellectu consideret. Porro autem cur de intellectu enarraturus à sensibus incipiat non bene conueniunt expositores. Sanctus Thomas eò factum arbitratur, quo fortassis duceret aliquis intellectum esse sextum sensum. Quapropter differt ab alijs sensibus, tamen esse sensum quendam putaretur. In hanc opinionem falsam euertendam Aristot. latenter inuehitur decreto suo firmans quinq; tantū sensus esse. Philoponus verò aliam docuit causam, ne forte putaret aliquis esse sextum sensum particulare, qui omnia sensilia iudicaret visibile, audibile, & hoc commune iudicium non esse opus communis sensus, qui vniuersa externa sensilia in communi iudicat. Stabiliturus igitur Aristot. communem sensum quendam esse, qui vniuersorum sensilium externorū

iudex, est & non esse sextum particulare demonstrat modò non esse quendam particularem sextum, sed solū numero quinario particulares sensus comprehendendi. Alius exponit: quinq; esse sensus hoc loco colligit Aristot. ne quis censeat esse duos, aut tres tactus, ut multis placuit esse tantum vnum, calidorū, & frigidorum: aliū humidorum & siccorum, aliū grauium & leuium, aliū alimentorum qui proprius stomacho, aliū venereæ voluptatis, quæ genitalium est. Id quod repellēs Aristot. ait quinq; esse sensus. Cæterum multitudinem tactus proprio dedit capitulo philosophus. Quam ob causam non propter solum tactū hoc instituit caput. Aegidius Romanus non hoc esse initium libri tertij contendit: quippe hic de sensibus exterioribus continuus est tractatus, non de intellectu. In textu autem. 150. quo de differentia mentis, & sensus instituitur disputatio, eo autore est legitimū tertij de anima exordiū. Et quādo Aegidius opponimus Simplicium, Themistiū, Philoponum, qui ab hoc loco tertium librum de anima cæperunt, excusat vicio hoc dandum scriptorum, qui nimio errore falsi, Græcos censuerunt ita credidisse.

¶ At verò nullus est error, qui obuertendus sit scriptoribus: sed Græci omnes in hanc rem conspirarunt. 3. lib. hinc facere initium. Vnde Philoponus de sensibus exterioribus meminisse Aristot. modò tradidit, ut hinc ad sensum communem faceret sibi gradum: & ab hoc in imaginationem & opinionem, ut intellectus discernimen ab opinione, & imaginatione, communiq; sensu patefaceret. Cōmentator autem Auerroes sectionis & ordinis Græcorū non est imitator: nam tertium librum ab hoc non inchoauit loco quāquā nouum tractatum hinc cæpisse Aristot. credidit cum compleuit (inquit) sermonem de vno quoq; sensu, quinq; existētium in animali perfecto incepit declarare, quā impossibile sit inuenire animal habens sextū sensum. Verū hoc quæstionis generis indignū est, quā chartas plures insumat, si Auerroes, si Albertus, si Aegidius & horū alumni non hinc cæperūt. 3. lib. de anima nos Græcorū & D. Tho. sectionis ordinē sequuti, iam hinc tertium de anima librum auspicemur. ¶ Recenset ergo sensus

Dissensio Platonis et Aristot.

sus quinq; & proprijs appellationibus vocat visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum. Plato equidē in Timæo recentiorum sensuum numero cōsentit: tamē ordine discrepat: auditum enim tertiam vim sentiendi dixit: sed ordinem peripateticum saniorē esse cap. de visu proportionē nostri ingenij exegimus. Inde hauriat qui volet. Probaturus autē sensuum sufficientiā, quæ numeri quinarij est, utitur syllogismo hypothetico hoc. Si deest sensus quispiam, ergo deest aliquod sensoriū, animalibus perfectis istis autē non deest sensoriū, ergo nullus deest sensus. Et cōnexio inde accipit suū valorem, quòd sensus & sensorium sunt correlative: sensus enim est ad sensorium, & sensoriū ad sensum: ergo mutuo se colligunt, aut inuicem se dissipāt, est enim sensorium organum receptionis sensilium, quæ definitio est beati Gregorij libro de viribus animæ cap. 1. quam reddes manifestiorem si in hunc modū illam extuleris: est primū subiectum sensus. Adde sensum esse ut artificem utentem, & sensorium: est eius instrumentum. Sed si vtens est, & id quo vtitur necessariò erit: assumptum autem nullum (videlicet) nobis deesse sensoriū, probat in primis in sensu tactus. Etenim nos sentimus vniuersas qualitates tangibiles, quæ affectiones sunt corporis sub-lunaris, ut tale est: & nulla est tangibilis qualitas, quam nos non tãgamus. Quare est nobis sensorium, quo has tangere valeamus: ergo est nobis sensus tactus. Et eodem cursu discurret aliquis in alijs sensorijs colligendis: quia omnes qualitates visibiles cernimus: ergo nobis est sensorium natura comparatum, quo has possimus sentire. &c. Commentator verò, ait Aristot. hoc loco trina vsum fuisse demonstrationē, & à medijs, & ab instrumentis, & à sensibilibus. Hæc tria sunt quibus non esse sextum sensum colligit: & demonstrationis à medijs, & ab instrumentis, sunt materiales demonstrationes. Ea autē, quæ postremū vendicat locum, à sensibili est demonstratio formalis: quia est à fine, & primam demonstrationē ait esse à medio: quā sic conlatis, non deest nobis aliquod medium, quod sit aptum sensorium exercendæ: igitur neque aliquod sensorium. Namq; neque desideramus medium in-

Triplex demonstratio q. s. sensus

traneū, quod caro est, quod est medium tactui & gustui, & si gustus opus (præter hoc) habeat humido, saliuo, quod illi est tãquam medium. Rursum neq; media extrinseca defunt nobis: aer. f. & aqua: nam terra sua corpulenta substantia non est idonea, quæ transportet sensibilia. Sed neque ignis, qui apud nos est: nam sicca siccitate non permittēte impressionem ab extrinseco sensibili, non sunt accommodanda deuehendis speciebus sensibilibus: quā per ignem cælestem ad nos deferantur cælestes similitudines, summa raritate siccitatis excessum compensante. Credi-derim tamen ampliùs Philopono, quàm latinis interpretibus exponētibus cum Auerroe textum istum. Ille verò rationē à medio esse iudicat probatoriam.

¶ Sensorium autem non deesse hoc pacto demonstrat: nullum deest medium: ergo neque sensorium. Nam per media applicat sensus sua sensoria obiectis. Quòd verò non desit sensorium, duabus colligit rationibus. Quarum altera est. Si quod desideratur sensorium, esset: quod aliquod corpus deesset componens sensorij substantiam, nullū autē deest. Namq; quinq; sunt simplicia corpora, elemēta quatuor, & etherium corpus. Hoc autem non componit aliquod aliud corpus: quia cæleste corpus inalterabile, & à mixtione omni est abhorrens: elemēta autem duo terra, atq; ignis compositioni sensoriorū non cōueniunt. Terra quidem, quòd sua oppacitate & siccitate impressioni est difficilis: ignis verò, quod excellenti virtute vniuersa dissipat: etiā si terra (quia solidior est alijs elemētis) & corpora animalium necessum est esse solida, & compacta, magis ipsa dominatur corporibus animalium. Quare & tactus, qui est animalium sensus primus, in quo tota incubit vitæ animalis ratio, plus sibi terrenæ substantiæ vsurpat, quàm alij sensus. Et gustus quia est quidā tactus naturæ germinatæ, & vnam substantiam sensorij assequitur. Ignis verò in omnibus sensorijs se insinuat. Namq; nullus sensus est propriæ operationis potēs, nisi calore & spiritu præualeat, quibus languentibus, & languet tota sensus viuacitas: ut seniles actiones (quæ totæ flaccescunt) indicant. Quāquā igitur ignis vigor nullius sen-

Duo elemēta sensorij machina struenda non conueniunt.

Ut ignis & terra sensorij concedatur.

forij sit, tamen eius participatio in omnia sese sensoria transfundit: etiam si Platonē in Timēo ignem scimus dedisse oculis: id quod peripateticus de sensu & sensu reiecit. Plato verò non ignē corruptum, sed vitalem oculis dedit, ut ipse inibi distinxit. Vnde & oculi lumina dicuntur. Superfunt elementa duo, aer & aqua: aqua ipsa se prodit esse de compositione ocularis sensorij. Humor siquidem crystallinus aqueus est, & frigētes aquæ oculorū vitis medetur: & micans lux oculi, humorem exiccans aciem oculi obtinere: ut fumus & id genus arefacientia & soluetia ocularem glaciem. Aerē verò auditus esse, ipse auribus inditus ac argumento poterit esse: & aerē principem esse sonorū Arist. dixit. Et restat aerē quoque de cōpositione sensorij olfactus, in terrestribus saltē, & volatilibus. Nā aquaticis ut piscibus non aer, sed aqua est de cōpositione auditorij organi. Intelligas hęc q̄ complexio organi excellentius aerem refert aut aquam: nam nullū in sensorijs est elementum purū: sed excellētia sola qualitatum, ut oculi: humor crystallinus aqueā vehementer sapit humiditatem. Tactus verò cōplexio magis sapit terrenā substantiā quam aliorū elementorū. &c. Cum ergo non sint plura elementis quatuor, nullū corpus quod sensoriorū structura est necessariū deficit. Nullū quoque sensorium desideratur: ergo neque sensus. Huic rationi insultabit quispiā, si tria elementa sunt, quę sensorijs seruiūt, sunt ergo solum tria sensoria ex terra alterū & aere, & aqua reliqua duo. Dico autem huic insultanti cōsiderandū esse, non sub vna ratione esse terrā sensorium componentē gustū, & tactum: alioqui essent isti duo vnus sensus, id quod falsum supra cōmonstratum est. Itidemq; de aere diuersis rationibus est de cōpositione auditorij sensorij & olfactorij, ut aqua, quę de compositione sensorij auditorij aquatiliū sub diuersa longē, quā sit de compositione ocularis sensorij. Secunda verò ratio hęc est. Si deest sensorium & sensibile: sed nullum deest sensibile: ergo, neque sensoriū. Assumptio colligitur. Omne sensibile aut proprie, aut longē sentitur: & nō est aliud, qui sit sentiendi modus, nos verò & vniuersa sentimus, quę sunt proprie,

per gustum, atq; tactum: quę longē verò per visum auditū, olfactum, ergo numerus absolutus est. Quā valeāt hęc rationes paulò inferius erit locus excutiendi. Iam verò Aristot. audiamus. *Etenim omnis cuius est sensus tactus.* Obscurē satis & cōfusi rē probat, quā proposuerat, & non producit cōnexionis formam, quā nos prędiximus. Si deest sensus, deest & sensorium &c. Sed prius quā in eum modū colligat, assumptionē probat istis verbis: (illā assumptionē in quā, nullū deest sensoriū) & integra probatio erat hęc, nullū deest intermediū: ergo neque sensoriū nam intermedia quędā coniuncta, alia extranea: & de intermedio coniuncto sunt verba hęc Aristot. colligentia intermedia coniuncta non deesse nobis: id quod erat & altera pars secundæ minoris secundæ hypothetici syllogismi, qui erat ille. Si deest sensorium, & intermediū: sed nullum intermedium deest. Hęc est, quę probatur ab Aristot. primum de cōiuncto probans medio: quia nobis inest sensus tactus. Si quidem tangibilia omnia sentimus, & cum debuisset colligere tactū uti medio coniuncto. quia hoc satis supra collegerat syllogismū hypotheticū, quem primo erat producturus in mediū profert. cōstituas apud Aristot. duos esse hypotheticos syllogismos, ut ipse dicet. Alter si deest sensus aliquis & sensoriū. Non deest sensorium, ergo, neque sensus. Alter est, si deest sensus: ergo & medium, sed nullū deest medium, neque coniunctū, neque separatū. Minorem huius secundæ syllogismi quo ad eius secundam partē colligit Aristot. *Neesse autem est inquit siquidē deficit nobis aliquis sensus & sensorium aliquod nobis deesse.* Et proposito hoc syllogismo, in assumptionē sese refert: tactum sine medio extraneo sensibilia sentire sibi propria: nam ait & *Qua cūq; ipsi tangentes sentimus tactu sensibilia sunt.* Ergo sine medio tactus tangit. Hoc enim sibi vult tangere, ut supra expositum est cap. de tactu. aspice mihi, quib⁹ meādris vsus est hic philosophus, ut rē planā obscuraret. Nos ipsum hoc modo elucidauim⁹ cū Ioā. Grammaticum quem aliis neglectis probabiliorē huius loci ambigui duximus interpretem.

Quęcunq; verò per media, & non ipsa tangentes, simplicibus: dico

co autē, ut aere & aqua. Habet autem sic, ut si quidem per vnum plura sensibilia sint existētia diuersa abinuicem genere necesse sit habentē huiusmodi sensorium, utro runque sensitium esse. ut si ex aere est sensoriū, & est aer & soni & coloris. Si verò plura eiusdē sint, ut coloris & aer & aqua, utq; n. diaphana, & qui alterū ipso habet solū, sentiet id quod per vtrūq;.

Minor duo amplectebatur, neque definire medium intraneum, neque extraneū. Primā huius assumptionis partē iam colligit: secundam colligit modo. Nam media hęc extranea sunt simplicia, quo differunt à compositis medijs, quę sunt intrinseca: nam caro composita ex elementis est. Sed intermedia aliorum sensuum trium, visus, auditus, odoratus, sunt simplicia aer, id est, & aqua. Hęc autem cum facile suppetunt sensorijs, non deest aliquod medium: quare neque sensorium. *Habet autem sic.* duo sunt, quę excitat dubia. Primum est, vnum medium seruit aliquando non vni sensorio, ut, aer seruit auditui, soni hauriendis & visui coloribus inuehendis. Non ergo idonea est cōnexio, non deest medium, ergo neque sensorium. Quandoquidē exceditur medium à sensorio in numero, seu multitudine. Et huius dubij hęc est solutio. Si vnum medium est duobus sensorijs inseruiens, ut aer auditui, & olfactui, est necesse, ut qui habuerit huiusmodi sensorium. *Utrumq; esse sensitium.* Vocat sensorium aerem verbi causa, ex quo & auditus sensorium & olfactus cōstituitur. Vnde subdit ut *si ex aere est sensorium, & est aer soni & coloris.* Et videtur sub voce coloris odorem subauduisse, & permutauit voces: nam in sensorio visus non viget aer, ut infra dicemus. Est ergo sensus huius sermonis sensoria correspondere medio, & si vnum sit atque simplex substantia, ut aer, est tamen multus virtute & facultate. Alia est aeri facultas transuehendi sonos, alia odores ut supra diximus, quare nūquam superabun-

dat sensorium ipsius medij virtutem & si numero superet. *si vero plura eiusdē sint coloris, & aer & aqua.* Secundum dubium est non dissimile priori. Accidit itidem plura esse media vni sensorio inseruiētia, ut aer & aqua colori & visui: ut ergo valebit collectio, nō deest medium: igitur neque sensorium? Siquidem sepe numerus mediorū, superat numerū sensoriorum. Responso est, & si sunt media duo vnus tamē facultatis: namq; aer & aqua transportant colores, ut diaphana sunt: idcirco quibus sensorium locatū est in aqua, ut piscibus, perinde vident: ut terrestria, quę per vtrāq; vident & per aerē, & per aquam, quia vna ratio medij est, & si due sint substantię. Philoponus diuersē admodum exposuit locū hunc *qui habet alterum i psorum solum,* id est, humidum aeris intelligens pupillam sentiet vtrūq; id est perspicuum, quod est aeris & aquę. Aut possumus de sensorijs non de medijs dubia exponere, ut primū hoc modo efferas dubium, si vnū est sensorium sentiens multa sensibilia diuersa genere: ut aer quod est sensoriū auditus, & olfactus: & percipit odores, & sonos: ergo deest aliquod sensorium. Rursum & plura sensoria vnum sentiunt sensibile ut aer, & aqua, colores: ergo aliquod sensoriū deest. Id quod est alterū dubiū. Et primi solutio est nullum desideratur sensorium: sed aer ipse est in olfactu odoribus sentiendis, & in auditu sonis: & si non sub eadē ratione vocatur autore Aristot. aer sensorium, itidēq; mediū olfactus & auditus, quę modeste sunt accipienda: nā aer nō est sensorium, neque aliud elementum simplex. Et si Galenus ut supernus indicabat sermo, nihil veritus est aerem vocare visus sensoriū, cum quo verborum horum Aristot. cortex facit satis. At ne utiquam credas elementa esse sensoria: quippe sensoria partes sunt animatorum: at pars animati nulla simplex & elementaria: sed ab elementi principatu, sensoria, aer, aut aqua censentur, nāq; sensoriū cum sit pars animalis non poterit esse simplicis substantię: sed cōposita. Verū huiusmodi sermo est audientis secundū quandā accommodationem. Attribuitur enim aer olfactui, & auditui ut postea patefcit. Secundi dubij est, solutio: non deest sensorium etiam si vnus

Dubitatio. 2

2. argumētū a sensibili.

Duo peripateticis dubia.

Vnum elementū seruit duobus sensibus: quia multiplicem habet facultatē.

Tex. 119.

sensus duob⁹ vtatur medijs. Nā duobus medijs aqua & aere visus, vt vno vtitur, & visus qui in aere est per aquam & aerē videbit. Et cōtra, qui in aqua piscium est per vtrūq; perspiciet. Nam hæc duo seruiunt vni sub ratione diaphani: quæ vna est aeris & aquæ. Mihi tamē plausibilior est Aristo. si primam illi accomodem expositionem. Confundit autem nonnunq̄ sensorium cum medio: vocans aquam: aut aerem sensorium.

Tex. 130. ¶ Et simplicibus autē duobus his sensoria solū sunt, ex aere & aqua. pupilla enim, aquæ. auditus verò, aeris. olfactus autē, horū alterius est. Ignis autē, aut nullius est, aut communis omnibus. nihil enim sine calore sensitiuū est. Terra verò, aut nullius est, aut in tactu maxime miscetur. Quapropter relinquitur iam, nullum esse sensoriū præter aerem & aquam.

¶ Reijcit à natura sensorij terrā, vt crassissimam, & ignem vt deustiuū. Solum duo vocat in sensoria: aerem & aquam. Aquam quidem oculis tribuit: & aeri olfactui & auditui, quod verò ait. *Olfactus horum alterius est.* Loco alterius est *ἀερός* quædictio. Philopono duo significat: aut vtriusque aut alterius. Si prima obseruetur significantia olfactus aquatiliū est quæ & aeris noster: sin verò secunda aerē solū deputat olfactui aut fortē aquæ deputat omnem olfactum, quia lectio nihil cogit, vt plus sit aeris quā aquæ. In libro autem de sensili igni dedit olfactum vt infra explicabimus. *Ignis aut aut nullius est.* Propter grandem & eā citissimam actionem, repellitur à natura sensorium ignis. Est tamen communis sensorijs vniuersis: nā calor naturalis est necessarius actionib⁹ vniuersis animantiū: quo sopito oīa cōsopiantur & extincto extinguitur vitalia vniuersa. Neq; n. nutritio nisi illo cooperāte erit possibilib, à qua tamen incolumi animalis est vita incolumis aliæq; sensus operationes pendent. *Terra autem aut nullius est:* Vtitur dicitur actione vt prius: nā terra pura vt neq; ignis, sunt

in naturam sensorij concilianda, & qualitas ignis & terræ in proprijs excellentijs nocent opidō: sensorijs: nam terra nō cedit impressionibus sensorium autem est passiuū à sensili & formabile. Quare terram respuit & ignis corruptiuus est: at vitalis operatio corruptiua nō amat. At verò tactus terrenas qualitates participat magis, quā sensoria cætera: quia tactus habet sensorium compactius & solidius cæteris facultatibus sentiendi & soliditas hæc terrena est. Et qd̄ subdit prōptē est intelligentiæ. *Quapropter nullum relinquitur.* Id est ex elementaria substantia duo seliguntur in sensoria aer scilicet atq; aqua. Quæ vt sunt intelligenda si priora obseruasti promptum habebis.

¶ Hæc autem, & nunc quædā habent animalia. Omnes igitur sensus, habentur à non imperfectis, nequæ mutilatis. videtur enim & talpa, sub pelle habere oculos.

¶ Id est hos. s. sensus habent animalia perfecta: & hæc habent omnes sensus: alioqui quī diceretur perfecta? & quia talpæ quæ obijcere poterat, quæ sensu visus orbatæ est, ait talpam sub cute obtegere oculos. & Simplicius locum elucidās ait, talpam oculos & acie visus habere etiam si exilē, vt nos quando clausis aut cōiuentibus oculis radios solis subluere cernim⁹, alioqui temere natura oculos talpis indidisset. Cui subscripsit Ioannes Grammaticus talpas videntes credens. Themistius autem. c. i. paraphraseos oculos talpis concedens negat talpis visum. Inquā quoq; opinionē iuit D. Th. dicens talpæ etiam si sit de genere animalium perfectorum non tamen potiri visu, qui non est si bi necessarius diuersanti subter terra. Et enim si oculos prōptos haberet terra illos læderet. Habet ergo loculamētā oculorum talpa quod generis perfecti sit in signe quod notet talpā pertinere ad genus animalium perfectorum: tamē loculamenta hæc vacant vi visiva, vt cæcus homo, qui etsi orbiculis oculorū sit præditus sensorium est desiderans & visensorij, quæ est sensus visus. Et qui philosophis istis suam dederit fidem dicat argumento, nō temerē orbiculos oculorum talpis

Talpis aranea tunica nō est

Tex. 131.

talpis concessos, propria vi sentiendi vacuos, vt neq; homini cæco temere oculorum substantia data est fraudata vidēdi propria vi. Nam talpa eō gaudet oculis, quō significetur nobis de genere esse animalium perfectorum. Et cōmētator quoq; Themistij in hac re sectator est, oculis talpæ concessis visiuam facultatē negat. Et hic quoq; philosophus in paraphrasi ad librū primum de generatione Aristotelis Galenum indicat dicentē, oculis talparū deesse araneā tunicam, quæ idola visibiliū refert. Quare cæcas illas esse putat. Et Aristo. lib. 4. de historia animalium cap. 8. & primo, de histo. cap. 9. talpā fatetur læsam accepisse oculorū generationē, vimque vidēdi illis deesse: habet tamen talparū oculi nigricatē illum orbiculum (quē nos vocamus vucam tunicā) & habent pupillam & portionis albæ ambitionē, ait Arist. quā nos consolidatiuam tunicam vocitamus, est autem causa quæ talpas priuat acie videndi. Etenim cum multum habuerit terrenæ substantiæ, terra autē sit obscura, & opaca, subinde ex materiæ impedimento fuit orbata visu. Quod verò Aristo. ait omnibus partibus suis absolutos esse talpis oculos, nisi quæ mēbrana illos habet obtectos, sed mēbrana detracta, sunt cōspicui, audire oportet sermonem hūc excepto humore cristallino: hic enim sensoriū est, sed si sensoriū est, & sensus erit. Cogitur ergo qui videntes nō credit talpas humorem cristallinum illis nō permittere: quanquā albugineus humor, & tunicæ aliæ atque humores, illis permittantur ab Arist. & Albert. Magnus, lib. 22. de hist. animalium cap. postremo talpā ã genere muris esse fatetur, cæcā tamen esse, & oculis carentē atq; visu, & si vestigia oculorū talpis tribuat. Et negans talparum oculos Arist. nō conuenit neq; cōmētatori, neq; Galeno, neq; Themistio, effigiē oculorū talpis tribuenti, & si concedant talpā cæcā, quos credo peripateticē loquutos Simplicio & Philopono reclamantibus. At verò scio obloqueris mihi colligēs talpas visu esse præditas, primò quia si vera sunt quæ de talpis narratur, illas nō nutriri terra, sed ranis & lumbricis, vt Albertus est autor. 22 libro de animalium historia. vt lūbricos quærat in alimoniam, visu eget: habet er

go visum. Eodē accedit, si talpis sunt oculi, ergo & vis visiva. Collectionē ostendit locus Aristo. libro de Cælo. 2. text. 50. Si virtus adest, & instrumentū virtutis adest, ne virtutem cogamur concedere vanam citra instrumenti opera, æqua ratione talpis sunt oculi, vt Aristo. dixit, ergo & vis visiva. Hæc poterant cōnectere in suum suffragiū argumēta Simplicius, & Philoponus. At verò primo. respondeo talpas quæritare cibū, non ducēte visu, sed instigante natura. ¶ Secūdō dico talpis sunt oculi, sed imperfecti & lacepsiti: vt dixit Aristote. idē ratio est infirma. At verò ob eam causam Arist. locū longē fecus isti duo philosophi exponūt, atque nos: illi enim solutionē dubij tacitam credūt. Dicit aliquis nō animal omne perfectū est quinq; sensibus absolutū, en tibi talpam, quæ visu fraudatur, & responsio Aristo. sit hæc imò talpa vidēs est, & si sit visus debilis: nos verò aliter exceptionis exemplum credimus, non dubij dilutionem. Vniuersa. s. perfecta animalia quinque sensibus ornata esse, nisi ea quæ orbata læsamque habent naturam, vt cæci, surdi, & talpa. Non ergo sapiunt cum Aristotele, qui talpas vidētes contendūt, vt Caietanus, & quidā alij sibi temerē sapientes in hac re. Et dubio procul Aristoteles lib. 4. de histo. cap. 8. ferè eodem vtitur sermone, quo hic: vniuersa ait perfecta animalia quinq; esse instructa sensib⁹ visu, auditu, olfactu, gustu & tactu. vniuersa igitur animalia, quæ generāt & sanguinē habent, hos habent sensus, nisi quid læsum lacepsitumque sit, quale est talparum genus, cui deest vis vidēdi. Hæc ille.

¶ Quare si nō est aliud aliquod corpus, & passio quæ nullius sit eorū quæ sunt hic corporū, nullus vtiq; deficiet sensus.

¶ Conclusio est priorū, si nullū est elementum præter hæc quatuor, quæ mutuā habent actionē & passionē: nam & si sit corpus cæleste, hoc non est passibile, vt sensorio posset inferuire, quorum natura est passiva: si nō est, ergo corpus aliquod & passio seu passibilitas capit alterum pro altero, excepta passibilitate elementorū. Conficitur, si organa ab elementis suam

Tex. 132.

habent compositionem, elementa autem omnia necessaria presentia sunt, nullumque deest, ergo neque sensoria desunt. Quare neque sensus aliquis desiderari potest, ut sit haec completa ratio sensus aut sentit per medium intraneum (quod citra medium hic dicit) aut per intermedium extraneum: si primum adest nobis intraneum medium caro, quae seruit & gustui & tactui: si alterum, adsunt quoque nobis media, quae sufficiunt aeri & aqua. Et si media omnia adsunt: ergo & sensoria, ergo & sensus nullus deest. Cum igitur quinque sensus sint solum conspicui, praeter hos, alius non est querendus.

Tex. 133. At vero neque communium potest esse sensorium aliquod proprium quae unoquoque sensu sentimus non secundum accidens, ut motus, status, figurae, magnitudinis, numeri unius. Haec enim omnia, motu sentimus. ut magnitudinem, motum. Quare & figuram, magnitudinem, quaedam, & figura est. Quiescens autem, eo quod non mouetur. Numerus vero, negatione continui, & proprius. unusquisque enim sensus, unum sentit.

An sit sextus numerandus sensus.

Quid sit sensilia sentiri motu.

¶ Quia posset quispiam colligere sextum esse sensum hoc modo. Communia sensilia non sunt propria alicui sensui exteriori, ergo erunt propria alicui alteri sensui: dandus ergo est aliquis sensus sextus: cui haec communia numerus, motus, quies, figura, & magnitudo, sint propria. Aristoteles cum conclusionem subuertit, dicens. At vero neque communium est aliquod commune sensorium quod illis sensilibus proprium. Et in probatione illud assumit. Sensilia contra uniuersa sentiri motu, id est per affectionem, quae afficiunt sensus. Hoc si ubi uult sentiri motu, non locali, sed alteratione, quae alterat sensus. Aliter. n. afficitur sensus ab albo quiescente, quam motu: quieta melius aspiciunt, quam mota: & aliter magna quam parua. Maiusculas literas lucide legas, paruas uero egre. Quam obrem sensilia haec communia per se sentiuntur: at uero

si sensus aliquis sextus est illorum proprius sensibiliu sentirentur per accidens a sensibus externis, id quod ostendere non est operosum. Nam propria sensilia uni sensui, alteri sunt per accidens, ut quia dulce est proprium gustui, erit uisui per accidens: cui accidit, si uiderit flauum illud iudicare esse mel. Quam obrem si haec communia sunt propria uni sensui sexto ergo erunt per accidens sensibus propriis, id quod pugnat cum haecenus edocuit: sensilia. n. communia per se sentiri per alterationem quam sensibus incutiunt tradidimus. Litera Aristoteles. cōcinnemus! Haec enim omnia motu sentimus. Id est, sensilia communia per propria ipsorum operatione (quam motum uocat) sentiuntur, ut magnitudo motu, id est, operatione propria & figura, similiter motu: nam figura est quaedam magnitudo. Quod recte intellectu uolo: nam hic idem Philosophus in predicamentis figuram qualitatem non magnitudinem dixit. Hic uero, figuram cum magnitudine confundit, & fauet impetui factioni eorum, quae acerrime pro suo placito dimicantes figuram esse magnitudinem dicere cōfidunt. Ceterum locus hic non cogit: namque quod dixit, magnitudo. n. quaedam & figura est, id est, magnus est figuratus, & in omni magnitudine est figura: intelligere quis uetat? Et operante magnitudine in sensum operatur & ipsa figura: quiescens autem eo quod non mouetur, id est, eo quod similiter se habet in afficiendo sensum apprehendimus quiescere. Nam quando in alio atque alio loco afficit sensibile sensum, tunc sensio est ipse motus. Quod si similiter afficiat sensibile sensum tunc est sensus quietis. Unde aspice quam flacidum sit illud argumentum. Sentitur negatione motus quies, ergo per accidens. Haec collectio est nulla: nam quod sentiatur negatione motus, non est ut tenebra negatione luminis: sed per negationem motus sentitur quies, subaudi, quia similiter quies se habet in immutando sensu. Et hoc quamquam ut opponitur motui est negatio motus, qui facit rem aliter atque aliter se habere: tamen est aliquod sensibile per se quies ut rem quiete sensui ostendit & quiete immutat. Numerus uero negatione continui & proprius. Primum erratum erat in uetustis translationibus: legebatur enim. Negatione continui & proprii. Quam lectionem sequutus D. Thomas locum hunc exposuit, dicens:

ut figurae magnitudinis.

ut quies sentitur negatione motu.

Error uetustae translationis.

Eliditur expositio. s. Th.

Colliso in Aristotele.

Tres sensilia gradus.

Obiectio argutula.

Dilutio eiusdem.

dicens: numerum cognosci dupliciter & diuisione continui: quia fit numerus diuisione quantitatatis continuae: & rursus cognoscitur per proprietates continui: nam continuum diuisione minuitur infinito, ita numerus diuisione crescit infinito. Sed manifeste expositio dictionis peripateticae non congruit. Etenim sensus non sentit has proprietates, uidelicet numerum incrementi citra finem, & magnitudinem imminui in infinito sed hoc est mentis opus. Legere igitur oportet iuxta codicem Graecum non proprii, sed proprius. & est sensus, numerus sentitur discretionem suam: est enim numerus collectio discretorum & hoc est negatio continui, non quod sit negatio pura, aut priuatio, ut ceterum: sed est continuitatis negatio: & non solum numerus cognoscitur, ut est aggregatio discretarum unitatum, sed & propriis sensibus (subaudi) ut uisus uidet decem non solum uidet decem (quod est discretionis) sed decem alba, & decem fulua. quod est priorum unum uero Aristoteles. receset hic inter sensilia communia, quae unusquisque sensum unum sentit. Atque cap. 6. secundi de anima recensuit. 5. solum communia: nunc uero sex quod sane non turbat peripateticam doctrinam: nam unum sub numero comprehenditur. Et communium iam pridem plura esse communia sensilia, quam quinque recensita, sed in haec uniuersa referuntur: quia priora sunt aliis quae numerantur. Aduertendum tamen est tres esse gradus sensiliu, propria quaedam, alia communia, alia per accidens. Medium igitur occupant locum communia & iuxta rationem: nam propria per se primo, communia per se & non primo, per accidens neque per se, neque primo, sed per accidens: quia dulce non afficit uisum aliqua qualitate seu typum immutando: aut operationem: ideo per accidens, sentitur. Argutulus autem aliquis obicit, maiori interstitio distant color, & magnitudo, quam color & sonus: haec duo habent proprios sensus, igitur & magnitudo gaudet proprio sensu, quod erit sextus. Cui nos dicimus argumento, fatemur magnitudinem & coloris plus naturae differre quam color & sonus: quia haec duo sunt qualitates passibiles, aut passiones: tamen magnitudo, non est qualitas. Verum in natura haec differentia est: in ratione autem sensibilitatis, magis sibi consentiunt, magnitudo & color, quam color & sonus. Nam haec

disparata sunt sensilia: illa uero non: nam superficies non uideretur, nisi affecta colore. Aduertas rursus. Aristoteles, hic dicentem sensilia communia ab uno quoque sensu sentiri: id quod cap. sexto satis elucidatum est. quod ut sit intelligendum Ioan. Gramma. ait sensilia communia proprios incidere typos, siue species in sensibus, quae res magne cōcertationis est, quam absoluimus. cap. 6. secundi de anima. Ait rursus aliquis aliquod proprium sensibile a multis sensibus propriis per se sentire: nam graue & leue uisus per se sentit, uident enim quaedam corpora impetu ab alto labi, graui uidet, si autem impetu sursum aspexerit ferri, leuia censet. Et itidem tactus sustinendo molem, sentit graue & leue. Dico uisum per motum non per se, sed per accidens sentire grauitatem: motum sane per se sentit, ascensum aut descensum: sed grauitatem per accidens: graui attamen & leuia per se a tactu tangendo sentiuntur.

Tex. 134.

¶ Quare manifestum est, quod impossibile est cuiuslibet horum proprium esse sensum, ut motus. sic enim esset, ut nunc uisum dulce sentimus. hoc autem est, quoniam amborum habemus sensum, quo cum concurrunt, cognoscimus. Si uero non, nequaquam utique, nisi secundum accidens sentiremus. ut Cleonis filium, non quia Cleonis filius est, sed quia albus. hic autem accidit, ut filius Cleonis sit. Communium autem habemus iam sensum communem, non secundum accidens. Non igitur, est proprius. nequaquam enim utique sentiremus, nisi sic, ut dictum est Cleonis filium nos uidere. Ad inuicem autem propria, secundum accidens sentiunt ipsi sensus, non secundum quod ipsi sunt, sed secundum quod unus, cum simul sit sensus in eodem. ut quod cholera quidem, amara est & flaua. non enim

nim alterius est dicere, q̄ ambo, v
num Quapropter, & decipitur. &
si sit flauū, cholera opinatur esse.

¶ Quod probatione collegerat manife-
stum esse docet: nempe sensilia cōmunia
vt motus, quies &c. hęc non potiri pro-
prio sensu. Pessime igitur philosopha-
tur Ioannes Ganden. credēs eō cōmunia
appellata, q̄ p̄troprium assequantur sen-
sum sic, n. esset vt nunc dulce. Cōnexionem re-
pere priorē si est, p̄troprius sensus cōmuniū
sensilium, cōmunia à quinq; sensibus per
accidens sentiuntur, sed non per accidēs
sentiuntur. Hęc minorē ex professo ostē-
surus, duo genera per accidēs sensilium
tradit. Alterū est eius, quod est per se sen-
sibile ab vno sensu, & alterū per accidēs, vt
dulce est gustui per se & primò sensili: vi-
sui autem per accidens. Etenim gustans
mel aduertit mel esse suuum: subindeq;
quia hęc duo iūcta sunt in melle, qui sub
hęc aspexit flauum, mel iudicat illud ef-
se, per visum, nulla à melle immutatioe
tunc affectus gustus. Causa autē iudicij
huius est species dulcedinis reposita in
cōmuni sensu. Hęc in causa est, vt ad con-
spectū flauū, quod olim gustabamus esse
dulce iam modo quod videmus mel cre-
dam⁹ esse dulce. Hincque error frequēs
est in hoc genere p̄ accidēs sensiliū. Mul-
ta. n. sunt flaua, quæ flauitie sua mel refe-
runt, & non sunt mel: sed alterius substā-
tiæ & huius fallētię magis est in vicio sen-
sus cōmunis quā visus ipse, qui flauitię
nuntiat. Aliud est genus sensilium per ac-
cidēs, quod in nullū sensum propriā po-
test expromere similitudinē sed quia iū-
guntur sensibus per se dicuntur sensilia
p̄ accidens: vt Cleonis fili⁹ q̄ candid⁹ est
sentitur p̄ accidēs tñ vt Cleonis fili⁹ à nul-
lo sēsu sētur exteriore, nisi à cogitativa,
quę interior sēsus est. Hęc sensiliū per ac-
cidēs forma & prior differūt hoc, q̄ Cleo-
nis filius in nullū sensum similitudinem
suam impressit: neq; sensum mouet exte-
riorē: tamen prior forma mouet aliquem
sensum, vt flauū visum, & dulce gustū &
si nō visum. Hęc facile hoc instituūt ar-
gumentū qđ colligat cōmunia sensilia
sentiri per se: quippe si sensibilia cōmu-
nia per accidens sunt sensilia, aut secun-

Duo sunt mo-
di sensilium
per accidens

dum formā priorem sensilium aut secun-
dum posteriorē. Non priorē etenim dul-
ce nihil afficit visum, qui dulce sētur per
accidens. At verò cōmunia sensilia affi-
ciūt sensus exteriores. Rursum neq; secun-
dū posteriorē, etenim Cleonis filius nul-
lius est sensus exterioris, neque in aliq̄
ipsoꝝ p̄tropriā, similitudinē sigillat, id qđ
non est de sensibus cōmunibus. *Communiū autē habemus iam sensum &c.* Verba hęc
ex prioribus suam petunt lucē: frequen-
ter nanq; admonuimus cōmunia sensilia
esse sensilia per se, & non per accidēs.
Quare postquā Aristoteles in hac nos in-
struxit veritate, equo iure colligit sequē-
tia dicens. *Non est igitur proprius.* Id est nul-
lus proprius sensus est exquirendus, cuius
vt in propriā prouinciā delegētur sen-
silia cōmunia. Quinimo hęc cōmunia in
cōmuni sentiuntur à sensibus, s. exteri-
oribus. Demōstratq; quod dixerat subdēs
Nequaquā sentiremus. Id est, si vnus est pro-
prius sensus cōmunibus sensibus desti-
natus & à natura illis decret⁹, reliqui tūc
sensus exteriores sentiret hęc cōmunia,
per accidens, & nō per se: vt sentimus per
visum, per accidēs Cleonis filiū. Id quod
quā longissimē discedat à veritatis sta-
bili scopo, paulò antē ostēdebamus. Sen-
silia nāq; cōmunia immutant sensus: at
Cleonis filius, vt talis est non immutat
sensum. Et tu aduerte Philo ponum, The-
mistium & Simpliciu hoc credidisse loco
cōmunia sensilia proprias inurere sen-
timere similitudines in sensus exte-
riores id quod verū est secundum eam cen-
surā, quam p̄diximus capite. 6. secundi
de anima, alioqui falsum puta. *Ad inuicē
autem propria secundum accidens.* Quod dicit
hoc est. Propria sensilia inuicē sentiun-
tur secundum accidēs vt visus hoc iudi-
cat dulce, quia flauum aspicit. Et itidē ol-
fact⁹ hoc iudicat dulce, propter odoratū
quē accepit à re dulci &c. Et ratio huius
est, non q̄ hoc iudicium per accidens sit
ipsoꝝ vt ipsi sunt. non est enim visus iu-
dicare hoc dulce esse neque olfactus hoc
muneris habet, sed quia ambo sensus &
olfactus odorando cibum, & gustus gu-
stando eundem cōueniunt aliquando:
proinde relicta fuit incōmuni sensu simi-
litudo dulcis & odorabilis. Accedēte au-
tem denuo odorabili simili priori. cōmu-
nis

Sensilia com-
munia sensibus
afficiunt.

Collatio tra-
stationum Bi-
zantijs.

nis sensus olfactus vtens ministerio alie-
na vsurpās sibi iura, iudicat hoc esse dul-
ce. Et hoc est quod ait, *Non secundū quod i p̄t-
sunt, sed secundum quod vnus, cum simul sit sensus
in eodem.* & supra dixerat. *Quoniam amborum
habemus sensum quo cum concurrunt, cognoscimus.*
Horū sensum iam superius expressimus
& plane textus hoc significat, sensus exte-
riores, vt sūt visus, gustus, &c. nō iudicāt
hęc ambo mel esse flauū, & dulce esse in
eodem: sed hęc duo in eodem melle esse
iudicium est communis sensus, qui *Cum si-
mul sit sensus.* Id est suscipit species & flauū
& dulcis per visum & gustū quibus affe-
ctus cōmunis sensus illa duo iudicat in
eodē esse. Apertius sic legito. *Non quatenus
ipsi sed quatenus* quando simul sensus in
eodem fuerit, in eodem s. cōmuni sensu fue-
rit sensus, id est, sensio & amari & flauū: vt
q̄ cholera sit amara & flaua: non est enim
alterius id est vnus sensus exterioris di-
cere id est, iudicare, quod ambo sunt vnū
amarum & flauū in cholera. Quare & de-
cipitur nā decept⁹ similitudine coloris
flaua alia cholera opinatur esse. Bizan-
tius sic extulit locū hunc operose intelli-
gentiæ. *Alter alterius sentiunt non hoc sanē quo
ipsi sunt sed quo vnus, cum simul in eodem sensus ef-
ficatur.* Et adhuc difficilis est sermonis cō-
structio. Verū sensus p̄tptus est: vn⁹ ex-
terior sensus nouit sensibile alterius, vt vi-
sus dulce, non hoc tamē illis congruit, vt
sunt tales sensus sed quia sensus exte-
riores in vnum conueniunt cōmunem sen-
sum, q̄ efficitur seu afficitur diuersis spe-
ciebus propriorū sensilium: idcirco pote-
rit iudicare idem esse flauū & dulce. *Non
enim alterius est.* Id est nullus externus sen-
sus vt neq; visus neq; auditus. &c. iudica-
re poterit siue sentire hęc duo sensilia, a-
marum, & flauū esse in cholera, sed visus
sentit flauum cholerae, gustus vero ama-
rū. *Quapropter & decipitur.* Vnde quia hęc
duo non sunt vnus sensus per se, sed per
accidēs, inde est error & sensui dceptio,
putāti flaua alia esse cholera quę nō sūt:
visus enim etsi in sentiendo flauo nō de-
cipiatur, at si gustus vsurpat sensationem
vt etiam de dulci ferat iudicium, aut a-
maro, parata ē sibi deceptionis occasio.
At nescio quis aduersum hęc subsultat
scrupulus, vbi nō est iudiciū (ait aliquis)
neq; dceptio, dceptio nāq; iudicij ē, in

solis nanq; apprehensionibus rerū nulla
est animi seductio: vt si mente appren-
deris lapidē nihil iudicans si est aut non
est. Iam ergo si sensus externus in vsur-
pandis alienis sensibus fallitur, vt visus
putans hoc flauum esse cholera: iam ergo
sensus externi iudicare possēt, etenim si
non iudicant vt decipiuntur? Nō desunt
de iuniori turba, Philosophi, vt Ange-
stus & alij, qui hoc credāt. Verum quale
hoc sit nihil moremur in presentia. Ete-
nim locus hic presens illud non cōuin-
cit: nam non visus decipitur sed commu-
nis sensus per visum est, qui errat in p̄-
dicto iudicio. Et hoc est quod dixit Au-
gust. in lib. Soli. apparet nos in oibus sen-
sibus similitudine lenocinate falli: per vi-
sū. n. (vt diximus) accepta flauū similitu-
dine, hoc putamus cholera, qđ non est.
Et Aristoteles Metaphi. 4. c. 5. nos bene
soluisse scrupulum priorem pulchrē in-
dicat dicens, fallentiam non esse propriā
sensibus sed phantasię. phantasiā con-
fundens cum sensu cōmuni. Aduertas au-
tem ex D. Th. q. de veri. 1. art. 2. Sensus du-
plex habere cōsiderationē. Altera est, vt
cognoscit res, vt visus videt colores. Alia
est vt res has offert superiori potētię, vt vi-
sus offert colores cōmuni sensui. Et hęc
posterior cōsideratio in duas deducitur.
Aut enim offert se sensus potētię supe-
riori, vt res quaedam, scilicet quando vi-
sus offertur cōmuni sensui vt vidēs, audi-
t⁹ vt audiēs, & sic in reliquis. Aut se offert
vt nūci⁹ rerū. s. colorū, sonorū, aut aliorū.
Secundū primā cōsiderationē sensus nō de-
cipitur circa p̄tptia sibi obiecta. Neq; se-
cundo modo ē dceptio sed postremo mo-
do, vt nuntiat res potētię superiori pōt
esse in sensu dceptio: quā nūciat s̄pe res,
quales nō sunt aut quę nō sūt, vt nūciat
esse mel, qđ nō est mel & vinū qđ nō est vi-
nū, sed habēs vini similitudinē. In sensu i-
gitur externo est falsitas: quā apprehēdit
res aliter quā sunt. In sensu autē interio-
ri est falsitas: quā indicat aliter quā est &
hos duos dceptiois modos esse sensibus
D. Tho. scripsit parte. 1. q. 17. ar. 2. Argumē-
tū igitur, qđ colligebat sensus exterior
si fallitur ergo iudicat, nō p̄bat: quippe ex-
terior sensus nō fallitur in iudicio sed in
apprehensione sensilis, qñ aliter apprehē-
dit quā est. Porro quid de q. verū iudicē

Duplex sen-
sus considera-
tio.

si externus sensus iudicat an nō in disputatione. 3. ad cap. 2. nos dicemus. Nūc sit dictū satis, argumentū illud esse enerue, fallitur sensus exterior ergo iudicat: nō est necessaria collectio: quia ut diximus etiam est fallentia secundū apprehensionē vt D. Th. tradidit. Vide tñ ne fallaris in verbis huius loci: dixit. n. Arist. *Cōmunium aut habemus iā sensum cōmunē & nō secundū accidēs* Vnde persuasi sunt asseuerātes quidā cōmunem sensum esse propriū cōmunibus sensilibus. Est aut legitimus sensus cōmunem sensum esse cōmunium, id est, 5. sensus in cōmuni sentire cōmunia sensilia Sic Philoponus & scite exposuit. Cōmunis vero is qui dicitur, sensus est, qui per accidens hoc dicit esse dulce per aspectū flauū vidēs. ¶ Atqui nō esset indocta quęstio, quæ Arist. obiiceretur. Nō per accidēs (dicit aliquis) sed per se cōmunis sensus iudicat mel esse dulce & flauū: nā qui per propriam rei similitudinē iudicat, per se iudicat: cōmunis aut sensus per propriū typū acceptū dulcis, subministrāte gustu iudicat pręsente melle esse flauū & dulce ergo non per accidēs vt Arist. dixit. ¶ Dicendū tñ est cōmunē sensum per species acceptas si de acceptis ferat iudiciū per se ferre iudiciū: vt si degustato melle ferat iudiciū, illud quod degustabatur dulce esse. At vero si de pręsente melle per species prioris flauū & dulcis iudiciū precipitet, istud nō est per se: sed per accidēs. Nā huius mellis nō est sibi indita similitudo sed prioris, ideo similitudinib⁹ flauū cum flauo pręterito quod vidit decipitur cōmunis sensus quod sepicule fallitur: quippe secundum formā pręteritę similitudinis flauū, quam accepit pręsentia talia esse qualia priora accipit. *Inquiret autē aliquis.* Cōmentator huius inquisitionis sensum hūc dixit esse, quare sensilia cōmunia non sunt vni sensui accomodata vt visui videlicet qui sol⁹ illa sentiret: & causa est hęc. Fac solum visum magnitudinē, figurā, & alia huius generis sentire sensilia, putarentur sanē tūc cōmunia esse sensilia propria visus: si colorē solus sentiret & solus magnitudinē sentiret, crederet quiuis colorē esse magnitudinem. Iam verō cum color sit sensibilis visui & magnitudo sit sensibilis etiam tactui, & non color, hinc arbitriū est esse diuersa hęc duo sensilia. Itaque vt

sensus communis quare decipiatur.

exactē sentirentur sensilia communia, necessum fuit à multis sensibus illa sentire, id quod non esset si vnus solus esset. At mea quidē sentētia habēt hęc reconditio rem sensum: quęrit nanq; cur natura plures instituit sensus. Et causam exprōpsit Cōm. huius rei geminā esse, altera formalis est, multitudo. s. sensuum: alia finalis, quā in fine huius libri exponet Arist. Est autē finalis hęc causa, quod sensus sint plures: nā quidā sunt necessarij vitę vt tact⁹ & gustus: alij verō sunt vt bene sit animal: ergo non potest vnus sensus solus esse. *Cur nobis multi sensus natura cōst.* *Aut minus.* Dilutio est dubij, plati. Sunt quidē plures sensus, vt sanē exactius sentiantur cōmunia sensilia minusq; lateāt illorum diuersitates à propriis. *Nā si esset visus solus.* Et hic sol⁹ sentiret colorē & magnitudinē, lateret magis distinctio triusque coloris & magnitudinis: quia magnitudo & color se cōsequuntur: oē nāq; corp⁹ perfusum est colore, si d. corpore physico sit habenda ratio solū: & omnis color est in magnitudine. Nūc aut quia in alio sensili cōmunia adsunt vt tangibilibus adest magnitudo, & tactus sentit inibi magnitudinē, & nō colorē: propterea discernuntur hęc amplius cōmunia sensilia & propria. ¶ Obiiciet quispiā: ergo vt sensilia cōmunia mutuo discernantur, aliū sensum oportebit tradere, qui alterū sensibile cōmune sentiat, & nō aliud. Respōdetur inter sensilia cōmunia, quędā sunt aperte diuersitatis: & sunt illa tria, mot⁹, numerus, & q̄es, quę facillē distinguit quiuis sensus, à duob⁹ aliis, magnitudine. s. & figura quę duo ab aliis hoc secernuntur quod visus & tact⁹ hęc exactius duo sentiūt: id quod alij sensus non pręstāt nisi obscure & exiliter vt c. sępe illatodictum est,

Prima dispu. quātus sit peripateticæ rationis valor.

¶ Ita intermisimus consulto; in hūc seruātes locū disputationē. & primū librādę sunt peripateticę ratioēs, quę multos esse sensus colligūt. Nāq; Ioā. Grām. illas suasorias credidit: neq; cōuincētes putat neq; rem hanc cōficiētes. Nāq; primū argumentum, quod colligebat, nullū deest sensorium, quare neq; sensus, & antecedēs probabat: nā vniuersa, ex quib⁹ sensoria pos sunt coalescere, adsunt elemēta, id est, aer & aqua

& aqua: nā ignis non aptus, qui constituat sensoriū, hoc inquā soluitur. Distinguā etenim de igne, ait Ioannes, ignis læuius, vt est elementarius, ille repellendus ab structura organorum: est autē alter ignis viuificatiuus, qui est calor naturalis, & ille est vocandus necessario ad cōpositionē sensoriorū. ¶ Secundum quoq; argumentū flacidā est cōnexionis. Illud tale erat: non deest sensibile, ergo neq; sensoriū, Quod sensibile nō deest, hinc esto manifestum: vniuersa. n. sensilia sentim⁹ & quę longē, & quę pp̄ tangentes, aut gustantes: quę longē aliis sensibus. Verum hoc argumentum soluet aliquis, rē satis dubiā accepisse, & quid nū omnia gustabilia sunt nobis prōpta, quis nostrum gustauit camelli carnes aut lacertorū aut alia remotiora istis, quę in humanos vsus non veniūt? Quamobrē Themistij rationē pluris facit Philoponus, quę hoc probet, nullū deesse sensum animalium generi, Nā cui concessum, quod melius est, ergo & quod deterius datū est. Sed animalibus perfectis cōcessa est vis progrediēdi, & rationalis vis data est hominibus: quę longe pręstat omnibus viribus, sensibusq; omnibus, saltē igitur omnes habent sensus homines, & ne vnusquidem desiderari potest. Cæterū neq; hęc ratio demonstrat, nullū deesse sensum, neq; illa propositio, quę totū rationis est cōlumen magnificāda est. Vbi sunt deteriora sunt & meliora quia nō est per se nota, sed propositio quędam topica est, cui instantiā prōptam afferret aliquis. Si quę habet meliora, & deteriora: ergo hominibus ad volādum cur nō sunt concessę? cur sensus olfactus sagacitas est negata? cur vitę productissima ætas, & id genus alia quę aliis animatibus nō sunt negata, hominibus nō sunt permissa? Sed eō solum vera est, quę in subordinatis, qui potitur melioribus & deteriorib⁹ potietur, necessariis tamen ad superiorū officia absolueda. Et si hoc dem⁹ Philopono, incūbit illi ostendere omnes sensus quinque esse necessarios hominis menti. Et relabitur argumentum in principium, vnde discessit. Auicena autē in secūdo de anima, duobus collegit argumentis, sensus exteriores solum esse quinque ab organis & per inductionē: organa nēpe, nō possūt esse

Philoponus excurretur,

Cui meli⁹ et deterius donatur vt audiendum.

Auicena de numero sensuum.

plura quā quinque, etenim quędam sentimus per medium intrinsecū, vt tangētes tactilia: at si mediū est intrinsecum, ergo est pars animalis, & sensorium. similiter erit pars animalis: ergo mixtū ex qualitatibus tangibilibus; Et tibi organū primū, Gustus verō vt est sensus alimēti est tactus quidā, vt discernit autem sapores habet itidē sibi mediū cōiunctū: id quod est humidū saliuale. Quare & eius organū erit alterū ab organo tact⁹: reliqui sensus per media extranea sentiunt, vt per aerē & aquā. Organa autē sensuum sapiūt naturā mediōrū: at qui in istis duob⁹ mediis solum tres naturas considerāt diaphani. s. natura, & natura vacui, seu insoni & natura transuectiui odoris. Organa igitur secundū has tres naturas erūt tria: in visu alterū qui ea causa germanus est: & aeris & aquę: & organū auditus alterū cū aerē habet cōcessū, vt insonus est aeris & olfactus itidē cum eodē, vt latius est odorum. Et, & cum nō sint alia elementa neq; organa, & hęc eadēq; Arist. est ratio inductio autē Auicenę hęc est, nullū est animal perfectū, quod habeat plures quā quinque sensus igitur & hęc quoq; peripatetica est ostentio: Albert⁹ verō à sensibus rem istā collegit, atq; mediis. Prima conexio est per sensilia: nā ipsa qualitas sensibilis, aut simplex est aut cōmixta. Si cōmixta est, hoc dupliciter contingit: aut quia est principii cōmixtionis, aut quia sequitur cōmixtionē. Si primū, est hui⁹ qualitatis tactus: nā calidū & frigidū &c. sunt cōmixtionis principia. Si verō sequitur cōmixtionē aut cōiunctē, & hęc sapor est, cuius gust⁹ est: sin remotē, odor est, cuius est olfact⁹: sin vero simplex, id est non cōmixtionem sequēs necessariō, vt color qui etiā sine cōmixtionē aliquādo est vt in nube &c. aut huiusmodi simplex qualitas mouet sensum per naturā, & huius qualitatis visus est: aut secundū violentiā, & est sonus. qui violento motu fit. item per media vt diximus supra rem cōficit. Legito tractatum Alberti de potentia, sensuum in summa de homine. D. Tho. 1. par. q. 78. artic. 3. neq; à medio, neq; ab organo, aut natura sensibili sibi esse probatū docet numerum sensuum. Neq; (inquit) per naturas sensilium explorādus est sensuum numerus: quia naturas

Albertus à numero sensuum.

Diuus Thomas à numero sensuum.

ras sensilium indagare non est sensus opus, sed mentis: non ergo per media aut organa aut naturas sensilium numeri huius est quærenda sufficientia. Quare numerum ab ipsa natura sensus, quæ est potentia passiva, tradidit esse perendū: sensus etenim cum immutetur à sensibili, & hoc sit sentire, ipsius sensus, indagandæ sunt ob hoc immutationū sensuum rationes: ut inde perspectus sit numerus sensuū. Est autem duplex immutatio, quædam naturalis, alia spiritualis: naturalis cum suscipitur forma ab agere eo modo quo naturalis forma suscipitur, ut recipitur calor, & frigus in corpore ligni & hæc susceptio est in sensu tactus. Hæc autem non sufficit celebrandæ sensationi, nisi spiritualis immutatio accedit, quæ ab specie est, in sensorio excepta, citra materiam. Iam verò hæc immutatio aliquando purè spiritualis est non egēs aliqua materiæ transmutatione reali: & hæc visus est. Aliquando verò est necessaria transmutatio nature nonnunquā ex parte organi, ut in tactu, & gustu, ut tangamus necesse est ut realiter alteremur, & transmutemur de calido, in frigidū &c. Itidē in gustu. Iam verò hæc transmutatio nature requiritur ex parte obiecti: nam sonus ex percussione aeris proficiscitur. Et deniq; ex parte obiecti: itidē in odorabili est mutatio naturalis, quæ est secundū alterationem medij, nisi enim calidū fumigās & exhalans sit, odor non est. In sono verò illa mutatio est secundū localem motum. Quia igitur tactus, & gustus non immutatur spiritualiter, nisi & naturaliter afficiantur, ut manus calefcit, aut frigescit, quādo tāgimus calida &c. & lingua humescit quando illa cibaria degustamus. Alij verò sensus nō ex parte sua, sed in obiecto exigūt illā mutationē realem, aut secundū locū ut sonus, aut per alterationē, ut odor. Visus autē per se est ab istis immunis: indeque Diuo huic quinq; probantur sensus. Summatim igitur collectio diui Tho. hæc est cui colligendæ vnum est, quod primo astruxit, sensum esse potentiā passivam, iam in cætera discurret: ergo secundū numerū passionū à sensibili, erit numerus sensuum. Quod cōsequens ex præmisso fundamentum apertam habet ostensionem. At verò passio gemina est: altera naturalis,

ut quod infrigidatur, aut calefcit, alia spiritualis, quæ est sensuum. Quidā ergo sensuū patiūtur pure spiritualiter, ut visus: quippe qui primas tenet dignitatis partes: alij verò sensus nō patiūtur pure spiritualiter, sed etiā naturaliter: id quod dupliciter accidit, aut quod sit passio hæc naturalis ex parte organi, aut ex parte obiecti. Si primum, tactus est sic passivus & gustus, si secūdo modo, aut illa passio exigat localem motū sic auditus: aut alterationem, sic olfactus. At re ista prudēter librata duo sunt, quæ infirmāt, totā hanc D. Thomæ structurā. Alterū, quod distinctionem gustus & tactus nō colligit: ambo enim isti duo sensus patiūtur naturaliter ex parte organi, lingua humectatur gustando, & manus tangendo calidū in calefcit. Quod si hoc euadens dixeris, eō distingui tactū & gustū, quod etsi humescit quādo gustat: tamen hæc passio præsupponitur gustui, & non est propria passio gustus ut gustus: obiectiā alterum, organū sensus tactus nō potest pati (quando sentit) à calido naturaliter: sed caro. Caro autem non est organū, sed mediū tactus: nā etiā si nervus sensorius nō incalefcit, aut frigescat, aut humectetur, poterit sentire tactiles qualitates per solā susceptiōne specierū, quam obiectū illi mādāt per carnem. Nō ergo exigitur alteratio physica à parte (in istis duobus sensibus) organi, sed solum medij intrinseci: quod est caro. Quinimō si organū tactū incalefcit: à parte, qua incalefcit, calorem non sentit: quia sensibile supra sensoriū nō sentitur. Quare nervus etsi calidus sit, non sentit calorem suū. Quid quod etiā si media sint posteriora & sensoria ipsis sensibus, tamē Arist. per illa processit, ut naturalis philosophus per posteriora ostēdens priora? Commentator Auerroes ut admonuimus commentario. 129. tres demonstrationes Aristotelem credit compegisse, quæ numerum sensuum monstrarent. Alteram ab instrumentis seu sensuum organis quæ vocitamus sensoria: aliā à medijs, & hæc materiales sunt: quippe per posteriora ducuntur: nā sensoriū est posteriorius sensifica facultate, & item medium. Postrema autem à sensilibus est demonstratio. Et hæc ait est demonstratio quæ à priori rē demonstrat. Nam obiecta sunt priora

priora sensibus. Et hanc innuit esse formalem. Dein verò in calce Cōm. 137. duas alias insinuat demonstrationes multos esse sensus colligētes, & aliam formalem, quæ à sensilibus est & aliā finalem, quæ remittit in posterum componēdam. Est autem hæc demonstratio Arist. 3. de anima, quosdam sensus ait esse necessarios, alios expedientes: necessarius alter constituit viuens ut tactus, alter cōseruat viuētiam, ut gustus. Aut est expediens solum. Et si expediens, aut est in gratiam regiminis vitæ in cibarijs discernendis & est olfactus: aut propter regimen in motu locali, secundum rectam viā, & sic visus: aut secundum obliquum motum. Et ita auditus, nam visus non quæ retro sunt le dentia sentit, sed auditus illa aduertere potest. Breuiter tamē omnibus istis cōmemoratis nos credimus rectē Cōmentatorē Albertū Auicēnā sensus numero. Quinario collegisse quā rē demonstrarēt à posteriori per organa, & media. Secūda sit sententia Arist. demonstratio nō est potissima. Est. n. vsus collectiōe hypothetica, si deest sensus deest sensoriū: sed sensoriū nō deest: igitur neq; sensus, quæ ut patet, demonstratio potissima minimè est. Tertia sit Arist. nō demonstrat p sensilia sensus numerū. Hæc aperta est in Cōm. nam sensilia accepit quo colligeret non deesse sensoria. Et rursus media accepit ad colligendum sensoria: non ergo directè per media, aut sensilia probabat sensus numerum nisi indirectè. Quarta sententia sit, demonstratio mathematica, neq; exquirenda est, neq; potest assequi: quo sensuum numerū exactissimè probem. Hæc est in promptu, quia rationes illatæ non nihil patiuntur calumniæ, ut dicere capimus enarrādo Philoponum. Et hac ratione ductus Philoponus rationes Arist. inductiuas dixit, & non monstratorias. Et accedit eodem plerisque autores plures sensus tactus tradidisse specie diuersos. Quidam duos, alij tres, alij. Quatuor, & p suo arbitratu illos numerāt quæ qui credit per uicaciter, demonstrationes facile refugiet, quinq; species solum sensuum ostendētes. Quāquam Themistius fauens. Arist. cap. 1. paraphra. huius libri Arist. animum fuisse tradidit esse vim quādam tactoriam, probare, nihil de hu-

ius numero curātis. Adhuc rationes non cogunt: quia dicit aliquis, fortasse esse sensilia quæ nos lateant, quæ alterū sensum exposcant. Quinta sententia quantum physici est negocij, atq; iuris, istæ omnes rationes sufficienter colligunt nullum sensuum deesse: quia qui contendit alia latere, philosophus hæc negligit, qui de expertis solum scientiam sibi conciliat. Quod si carnes camellorum nunquam gustauimus, valemus illas certe gustare. Quod si ingustabiles sint homini, gustabile & ingustabile eiusdem sensus sunt.

Secunda disputatio ut elementa sensorij attribuantur.

Secundò disputandum est, ut simplicia elementa organis sensoriorum vigeāt: ut terra, si in aliquo viger, vigebit in sensorio tactus, & aqua in sensorio visus, &c. & libello de sensu & sensibili. c. 2. elementa distribuit Arist. sensorijs, aquā oculis, aërem auditui, ignē olfactui, terrā autē tactui & gustui: quia gustus species quædam tactus est, laudatq; Democritū, qui oculi substantiam in primis aquæ dedit. At verò hoc capite trepidè dixit terrā esse tactus & gustus, olfactus verò sensorium etiā si obscure nō aeri solū, sed etiā aquæ dedit: piscibus odorantibus. n. per humiditatem aquæ naribus adhærentem sensorium est aqueū. Terrestribus aut aereum & secū pugnasse Arist. videtur iam igni, iā aeri, sensorium tribuēs. Adde sensoria omnia sunt viuētis partes. Vita autē est calidi & humidi: ergo organorū cōplexio est aeris q̄ humidus atq; calid⁹ est: sensoria ergo ex aëre magis temperātur, quā ex aliorū elementorum substantia. Quod mireris vehemētius tactus sensorium terrenum Aristot. voluerit. At hoc vitæ cum sit fundamentum optimā fortietur cōplexionem: quæ utiq; aërea est ex calido & humido temperata. Accedit istis, aqua est in sensoriū visus vocata: quia diaphana est: sed aer est magis diaphan⁹, atq; ignis: cur ergo hæc reiecit à visus sensorio? Præter hæc dixerat Aristoteles supra textu 118. tactus sensoriū esse in mediocritate: sed mediocritas humorum non indicat terrenam cōplexionem, quæ necessario & frigido

Gemina immutatio naturalis & spiritualis.

Questio ab autore resolutur.

2. Sententia.

3. Sententia.

4. Sententia.

5. Sententia.

2. Disputatio.

78

& frigido excellit & sicco superabūdat. Subhæc, si cor sensorium tactus est, cor autem purissimo alitur sanguine, vt rex optimis quibusq; vescitur cibus, vt ergo terrenæ substantiæ est? Præterea olfactus sensoriū supra capi, proprio frigidum & humens docuerat: vnde & nobis iners fere est odoratus. Sensoriū enim odoratus obtunditur frigore, & humore, & propterea bruta quædam, quæ sunt siccioris naturæ, & calidioris exactius olfaciūt. Non ergo olfactus est aut ignis, aut æris, sed aquæ, vt oculus. Hæc & hoc genus argumenta alia, cogitabit apud se aliquis philosophiæ vacans. Quæ vt sensum absoluā vniuersa, primam cōsideremus, sensoria omnia simpliciter expēdenda, aut secundum comparationē, si simpliciter expendas calida sunt omnia & humida: quia viuunt, omnia: & vita est calidi & humidi, nullum excipias sensorium, & in omnia vagare licebit, siue visus sensorium siue auditus, &c. Calent hæc vniuersa & humentia sunt. Si autem secundū comparationem sermo audiendus sit, visus sensorium aqueum est, id est, magis subit aquæ participiū quàm cætera sensoria, & qualitatibus alteratiuis aquæ magis abundat, frigido in quā & humido. Oculi substantiam solue, & ipsum acicula pūge stillantem humorem experieris. Si autem in aquā soluitur ex aqua cōponitur: vnumquodq; enim in ea soluitur ex quibus cōponitur, vt glaciem aqueā dicimus: quia liquante sole in aquā vertitur, & rursum humore albugineo a parte interna est obmunitus oculus, ne frigeat, & geletur humor cristalinus, qui est maximè gelabilis: nisi perpetuo calore albuginei, qui pinguis est foueatur. Et Aristot. libro de partibus animalium. 2. cap. 10. ait sedem visus apud cerebrū esse. Quod verò sic locetur apud cerebrum, optima (inquit) ratio est: quia cerebrū est frigidum, & humidum: & visus aquæ naturam obtinet. Hæc enim omnium perlucidorum facillimè cōseruari potest. Quod si quis obiecerit: igitur aliorū sensuum sensoria erūt aquea, quia item illi mandati sunt capiti. Tacito argumento ipse respondet sensus visum, auditum, & olfactum esse synceriores reliquis duobus. Et quia in capite sanguis minus ardet, cuius ardor sen-

siones hebetat: nimio namq; ardore sanguis agitatur & incensus sensuonis puritati plurimum obest, vt nos quoq; frequenti tenemus rerum vsu, si nimium nos exerceamus motu, visus acumen laxatur: quia nimia exercitatio sanguinem inflāmans sensuonis synceritatē turbat. Quāobrem cum sanguis (cerebri hoc petente illius cōplexione) qui in cerebro est, magis tepeat algoribus cerebri refrigeratus, hac ratione sensus auditus & olfactus inibi decretam habent sedem, nō quia earum sensoria sint aquea: hæc est enim solius visus, vt testatur oculi ebriorum calore vini superati: stillāt enim & ad solis radios intenti lachrymas excutiunt. Auditus quoque sensorium, quod secundum tenet locū: nam sonus fit ex motu locali, & hic prior est, quam alteratio quæ in aliis sensibus est. 8. physicorum text. 57. & 58. Quæ ratione Aristot. secundum locū a visu auditui dedit. Si hoc modereris, vt priora quia plus participat qualitates alteratiuas æris sensoriū auditus, quam alius. Cuius rei indicio sunt multa. Et aer ille qui vernaculus est & ingenuus auditui, & pellicula illa, quæ auris tympanum dicitur, cui obuoluitur neruus auditui, ære est imbuta. Et neruus hic sensorius concavus est, vt qui sit hac causa ære capax. Sensorium olfactus est igneum, & aqueum: igneū secundū virtutem, & potentiam: & aqueum secundum rationem compositionis: odor enim cum sit calidi & sicci: & sensorium est in potentia tale quale est actu sensibile: est ergo odoris sensorium potestate & calidum & siccum. Id quod est igneæ complexionis: sed secundum rationem compositionis est frigidum & humidum, & vt natura institutum est, vt respirēt animalia, quod cordis feruor temperetur: ita & odores sunt instituti calidi & sicci, quo sensorij frigiditas relaxetur, vt Albertus est autor, secundo de anima tractatu tertio. capitulo. 26. & in libro de sensu & sensibili tractatu primo. capit. vltimo. Et quia sensorium olfactus a cerebro habet originem, necesse est secundum substantiam suam esse frigentis naturæ. Vnde animalia sicciora & calidiora, sagacius olfaciunt. Atque subinde patet Aristote. collisio in libro de sensu & sensibili, igni dedit sensorium olfactus

Conciliatur Aristot. ipsi sibi.

Auditur tur sensorium aerem est.

Sensorium ex quibuslibet mentis sita possit.

Conciliatur Aristot. ipsi sibi.

ctus & in capite. de olfactu visus est aquæ idem tribuere. Hic verò aeri: quæ sibi sic constabūt est enim, ignis, hoc sensorium, quippe quod est in potentia proxima, vt igniatur a sensibili proprio, a quo incalescit & exiccatur. Aquæ aut tribuitur: quia eius compositio est aquea frigens, atque humēs. Aeri deniq; quia spiritus naso inclusus, odores renuntiat olfactui. Porro autem cum inter vniuersa sensoria visuale sensoriū manifestiorem habet ex aqua substantiam: propterea illud solum philosophis in vsu est: aqueum appellitare. Sensoria autem tactus & gustus terræ data sunt: non secundum potestatem, nam sensoriū tactus cum sit in actu primo ad percipiendā ignis cōplexionem, æris & aquæ, est omnia hæc in actu primo: quia sensus est, talis est potētia, quale est actu sensibile actu. Quare dixit Aristot. tactum in medio qualitatum habere cōsistentiam: quia quæ in medio sunt, ad extrema sunt in potentia. Sed hoc solum dictus est terrenus tactus, quod in sua compositione maioris est frigiditatis, atque siccitatis: quam reliqui sensus. Habet sanè omnes qualitates, sed illis duabus præstātius viget, quæ terrene, sunt cōplexionis. Vnde hoc si conferas sensorium ad cætera sensoria, magis abundat frigido & sicco cæteris sensorijs. At relatum in alias viuētis partes nō item. Nā ossa frigidiora sunt, atq; aridiora, quàm huiusmodi sensoria tactus. Et itidem gustus: quia hic quidam tactus est. Est ergo tactus sensorium simpliciter calidè & humidæ complexionis, vt argumēta nostra contēdebant: tamen comparatus aliis aliorum sensuum sensorijs terrenæ complexionis ab Aristot. dictus est: & quod trepidanter scripsit in libro de sensu, liberè asseruit modo, & non solum sensorium tactus, sed vniuersa sensoria, vt viuētia sunt absolute, magis sunt calida & humida, quàm aliarum qualitatum: sed inuicè relata, oculorum est frigidissimū sensorium, atque humidissimū & ita in aliis dicito. Quærat aliquis: cum ergo tactus solus dictus est in mediocritate consistere, & non alij sensus, quid vetat, quo minus visum esse in medio colorum & olfactum in medio odorum dicamus: & de singulis aliis itidem? & dubiū istud vibrat in Aristotelē Alexander agēs.

Dubium Alexandri.

de tact. Et resolutio Alexandri est eodem factum, quo alij sensus nō componuntur ex suo sensibili: tactus autē, vt is, qui necessarius est vitæ, animalq; constituens, constituitur ex tangibilibus, quas, seruat in medium redactas: nā alioqui solueretur animalis vita, si excellentias tangibilium habuissent. Aut fortassis addere poteris visum auditum &c. in minimas quoq; sensibilia suorum differentias vim sentiēdi exercere: si verò visus mediis constitueretur coloribus, excellentes colores solū sentiret, vt tactus excellentias suas sentit. Olfactus rursum etiam si humanus minima non sentiat odorū discrimina, in aliis illa potestate gaudet, vt brutis concessum est, quibusdam. Hæc autem duo dubium Alexandrē abundè diluunt: cur sensorium tactus media qualitatum tangibilium potiatur: alij sensus hac mediocritate nō audeat. Ignem autem Aristot. in hoc cap. in omnia sensoria cur fuderit commentarium docuit. Porro scio quinquā sollicitandum scrupulo hoc, & cur Aristot. terram tribuit tactui, quæ in omnia sensoria spargitur: namque terrena sunt omnia viuētia. Quare maximè hac abundant viuētis partes quæ sunt sensoria, & omnia sensoria sibi relicta in terram laberentur, vt in proprium grauitatis locum. vt ergo ignis est in omnium sensoriorum temperamētum immixtus: quia calor eius functionibus sensuum absoluedis est necessarius: ita & terra grauitate sensoriorū hoc postulāte in omnibus sensorijs erit. Cui scrupulo hæc est satisfactio. Sensoria considerantur duplici ratione: aut quatenus corpora sunt mixta (& eatenus elementum terræ primo gaudet domino in illis, vt Aristote. dixit corpora sicca maxime abundare terra. 4. metheo. text. 30. & omnia viuētia sunt huiusmodi: quia cōpacta & firmæ subsistentiæ sunt) aut quatenus sensoria sunt: & eatenus aquæ principatus oculis viget, vt sensorium sit medio conforme, id est diaphano, & ita in aliis sensorijs. Iam verò Peripateticus, ita intellexit, vt diximus aquam imparties oculis aërē auditui (facit enim verba de sensorijs vt sensoria) & terra tactui. Cæterū si morosulus aliquis, naturæ scrutator adhuc non quiescit, sed sciscitādo persistit, quid ergo si terreū est sensorium

Cur terra attribuitur tactui.

Egregie notabit.

sensorium tactus, vt in mediocritate collocauit Aristo. Paulus Venetus quē Nyphus & alij sunt sequuti, sensoriū esse dixerunt mediocris temperaturæ, non per æquidistantiam ab extremis, vt credat imprudenter aliquis in hoc sensorio tantū calidi, quantū frigidi tantundem vnius aliorum, quantūdem aliorum, vt res ipsa sit, vt in æquali lance appesa. Hoc enim fieri nō potest, sed Paulus inquit temperaturam huius sensorij paululū declinare à medio, aut excessu aut defectu, sed hic philosophus diuinat modo, & non seria loquitur, inō multum à medio declinat sensorium tactus si terrenæ est, vt est cōplexionis. Nyph⁹ verò in collectaneo astruxit sensoriū hoc habere, mediū continentia: quia in potētia est ad extremas qualitates suscipiendas non tamē est mediū per æqualē distantiam. Atqui hoc verū, nō tamen euacuās, id quod nos sollicitat: quia si mediū, hoc est in potentia, causa hæc est. s. media sensorij cōplexio, quam in præsentia exquirimus, vt cōsentiet, hæc mediocritas cum terrena cōplexio: o Ego autem (si meam quis, desiderat sententiam) sensorium crediderim tactus nudum esse ab excellentiis elementariæ qualitatis, neque est illi calor ignis ille æstuātissimus: neq; tenuissimus aeris humor &c. Quapropter has qualitates omnes relaxatas, & proprio vigore orbatas habet: secundum viuentis exigentiam & naturam. Et hæc temperatura, & qualitatum proportio quedam medietas est Aristoteli qualitātū, nō simpliciter, sed quodam ordine & ratione habita animalis. Cui quia remississimæ qualitates calor & frigus humor & vitæ non sufficiunt, & excellentes vitæ officiūt, medias habet qualitates inter remississimum & excellens, quæ proportio non tollit vt plus frigidi & sicci sit sensorio tactus, quā cæteris sensorijs. Quare & dixit Aristot. in tactu terram magis misceri. Et rem istam in summa perstringe sensorium tactus in media qualitātū ratione sedē habere, non quod simpliciter sit in media tatione, vt si summus calor est, vt. 8. & medius, vt. 4. itidē si summus rigor sit, vt. 8. medi⁹, vt. 4. & ita aliorum habita supputatione, sit tactus sensorium medias hasce habens qualitates, id est, calidum, vt. 4. & frigidum: vt. 4.

Autoris de questione sententia.

hoc enim falsum est: non enim intā æqui libri pondere animal consistit. Cholericam enim animalia in calidum declinant, melancholica frigido superabūdant: sanguinea aereo humido: flegmatica a quo. Secundum varietatem enim complexionum, qualitatum primarum gradus, aut crescunt, aut minuuntur. Idcirco tactus sensorium non est in equilibrio calidi, & frigidi, humidi & sicci. Sed eō mediocritatem qualitatum amare hoc sensorium est dictū, quia huiusmodi qualitates habet temperatas, secundum quod animalis vita poscit. Vnde secundum quid in medio est nō absoluta ratione. Vniuersa iam argumenta diluta sunt præter illud, quod Aristoteli impingebamus, si cor est sensorium tactus, vt terreum est: quippe terra frigida est. Cor autē, calore æstuat. Et dixerim cor non esse sensorium, si de carne cordis sit sermo, sed hæc caro sensorij medium est, quæ caro est solidissima & compactior, quā cætera animalis caro. Quare est terrenæ substantiæ cordis caro magis, quā cætera animalis caro: quia spissior est, vt optime calorē vitalem seruet, vt dixit Arist. libro. 3. de partibus. cap. 4. Atqui hæc caro medium est cordi, vt tangat: quippe Aristo. ait, neq; caro, neque aliquid eius esse sensorium: ergo in vniuersum carnem intimam animalis, & externam negat esse sensorium. & libro de sensu & sensibili, ait iuxta cor esse sensoriū, non ait cor esse sensorium, est ergo in corde origo tactusq; latex: non quod simpliciter sit cor sensorium, sed in ipso sensorium capit originē: quia sanguinis principium cor habet. Cæteræ enim animalis partes à corde, vt à fonte primitiuo sanguinem hauriunt. Cor verò non aliunde sanguinem colligit. Vnde ipsum est vitæ & tactus origo prima, vt Arist. 3. de partibus cap. 4. colligit. Supererat inquirere, cur tempus non numeretur in catalogo cōmunium sensibiliū: cur locus: cur oratio, in eundem catalogum nō referatur? sed iam de tempore diximus, comprehendendi sub motu, qui temporis causa est locū sub magnitudine, & si paululū differant: magnitudo enim intrinseca est mensura rei physicæ, locus extrinseca. Oratio autem, vt est sonus ab ictu aëris profectus, propriū sensibile est: vt autē discreta est

Cur tempus numeretur inter sensibilia.

quantitas traditione peripatetica: commune est sensibile: est enim numerus syllabarum, aut elemētorū, vt sunt indiuisibilia, etsi hoc à numero differat: quippe numer⁹ fit repetita vnitare, oratio verò nō fit repetitis eisdē elementis, aut syllabis, repetas, a, a, a orationem non compones. Verū quia discrete sunt, syllabæ orationem constituunt, vt hanc homo disputat: syllabæ illæ ho, mo, cōstant quæ sunt velut vnitates: eius numerū cōponentes idcirco numerus quidā est oratio. Oportet hęc persequenti sumus secundo libro de anima. Postremo intelligentiā illius loci sciscitemur, communia sensibilia sentiuntur motu. Nos quidam verba hæc Aristo. illo sensu credidimus donanda, vniuersa communia sensibilia mouent sensus proprios, alioqui nō perse sentiretur, sed Albertus Magnus summa de homine tracta. de sensu communi quæst. 5. hunc sensum rejicit, vt à philosophi mente alienum: & alium excogitauit à veritate magis abhorrentem. Sentiuntur (ait) motu: quippe, mot⁹ est quod vniuersa quinq; quæ diximus iūgit materiæ sensibili: magnitudo enim mathematica & numerus figura, &c. abstracta à motu nō sunt sensibilia, sed intelligibilia per motum ergo hæc reddūtur sensibilia. Sed pace viri dixerim non est assequutus hoc loco Aristo. mentem. Contendebat Aristo. colligere sensibilia communia esse per se sensibilia, & non per accidens, ideo dixit motu sentiari, quare non sentiuntur ab aliquo sensu proprio, vt in Commentario elucidauimus: dicere autem per motū iungi materiæ sensibili nihil seruebat peripatetici instituto, quod erat nullum esse sextum sensum cui sint cōmittenda communia sensibilia. Sentiuntur per motum communia, id est, per immutationem sensus, quā hinc Aristote. motum vocat.

Albert⁹ reijcit.

CAP. II.

Eleganti conuincit argumento communem quendam sensum esse præter. 5. denarratos: cui hoc in proprium asseribit munus externorum sensuum: sensationes sentire, vniuersum sensum actu idem, esse atq; sensibile actu philosophatur, primatumq; in iudicatio de sensibilibus, atq; sensationibus commu-

ni sensui tribuit, quæ duo in indiuisibili per agitatio in quem, vt in commune centrum sensus externi confluunt.

Tex. 136

Voniam autem sentimus quod videmus & audimus, necesse est: aut visu sentire quod videt: aut alio. Sed idem, erit visus: & subiecti coloris. Quia obrem aut duo eiusdem erunt aut ipse sui ipsius. Amplius autē: si & alius sensus sit ipsius visus, aut in infinitū procedet: aut ipse aliquis sui ipsius erit. Quare in ipso primo, hoc faciendum.

Introductio capituli.

Philoponus hunc locum introduxit aliter, quā alij interpretes. Absoluta. in questione de sexto sensu, nouam putat expromi questionē an sint decem sensus? Sensus enim. 5. exteriores sentiunt sua propria obiecta, an sunt alij. 5. sensus interni illis correspondentes, qui sentiant proprias operationes sensuum exteriorū: vt visus videt colorē, an alter sensus proprius sit qui videat se videre colorē? Itidem de auditu, &c. Latini autem interpretes Aristo. inquirere iam modo exposuerunt si vnus sensus sit communis omnibus sensibus proprijs, si non est asserendus sextus sensus, si est aliquis alius cōmunis, proprijs sensib⁹. Et merito vestigat hunc sensum, quia nouas inuenit operationes, quæ propriorum nō videbantur: quarū altera est reflexio in proprias operationes. Nā etsi visus videat colorē, nō tamen sentit se videre. Hæc ergo operatio in alterum sensum leganda videtur. Rursum discretio propriorum sensibiliū est operatio alia quæ sensuum externorum non est: etenim num visus discernet inter album & dulce? non sane hæc enim non sunt ambo sui iuris, sed neq; gustus hæc iudicat. Est ergo alius exquirendus sensus, qui iudex & arbiter horum sit. Commentator autem nihil in præsentia de sensu communi meminit neq; Themistius, neq; Simplicius, nisi Alexander Aphrodisæus quē Latini imitati sunt. Verum

An sensus se
sentiat.

An sentire
se ipsum sit
sensus externi
munus an al
terius anima
vis.

Secunda Ari
sto. coniectio.

Sentit.

Tex. 137.

rum Aristo. litera nulla mentione facta communis sensus, exponi poterit, sicq; quaestio haec est Arist. an sensus exteriores proprios sentiāt actus? Nam nos ipsi cernimus nō solum videre colorē, sed & sentimus nos videre, & audire. Opportunē ergo sciscitabitur aliquis, si hoc est sensus exterioris, an sit alicuius alterius potentia? Et primū disputat Arist. partē negatiuā agēs. Namq; si sensus, visus, nō videret se videre: sed quis alter sensus hoc habet muneris hic sensus & videret visio nē quā à visu est & rursus videret colorem: fieri enim non potest visionē videri ab aliqua potentia, & color non videatur, cuius est visio, iamq; color si hoc admiseris, non esset sensibile proprium visus, sed commune visui, & illi alteri potēti quā visionē visus videt. Id quod falsum esse supra docuerat, sensib⁹ exterioribus propria esse obiecta tradens. *sed idem erit visus & subiecti coloris.* Id est si alio sensu nos sentimus videre, hic sensus erit & visionis, & subiecti coloris, id est, vtrunq; sentiet & obiectum colorē, & visionem. Et iam color esset commune sensibile, vt argutum iam est. *Quamobrē aut duo eiusdē erūt.* erit (ait) obiectū vnum duarum potētiarum aut visus erit sui ipsius. Est autē falsum, quod sit obiectum vnū, id est color duorū sensuum: est enim propriū vni visui, igitur visus se ipsum sentit. *Amplius autem.* Argumentum est secundum, si visus nequit se sentire, sed opus sibi est altero sensu, qui hoc officij exequatur, vocato sensum hunc, a, à, c, sentit visionē, quā à visu pfecta est. Quā rā num, a, & p priā sui ipsius sensationē sentiet? Si nō sentit institutus est alius sensus, qui illā sentiat. Vocita. b, illū sensum & sic aut progressus sensuum sine requie abibit infinito processu: aut tandē sensus vnus ratione cogēte exhibēdus est, qui sentiat suā functionem. Quōd si hic exhibēdus est, & qua quoq; ratione ipse visus hoc praestare poterit, vt proprium munus & colores sentire & se sentire colores valeat. Quare, inquit (velut concludens) in ipso primo, id est in sensu exteriori hoc faciendum est.

Habet autem dubitationē. Si n. visu sentire videre est, videtur au-

tem color aut habens colorē, si videbit aliquis id quod est videns, & colorē habebit q̄ videt primum.

In partē diuersam voluit argumenta, quā intorquentur, vt probet sensum vt visus se non se posse sentire: namq; esto visus videat suam visionem, quod autē visibile est, aut color est, aut quod habet colorem, & nihil dixit de lumine, aut luce quā intellecta vult sub colore. Visio verō non est color, neq; colorata, neque lux est, neq; lamē, nō ergo visibilis. Aut si visibilis est visio, color est visio aut colore affecta. At qui sensus visus vacat omni colore alio qui vt sentiret colores? Si ergo visio esset color, nequiret colores sentire: quippe, sensibile impositū sensui sensationem tollit.

Manifestum est igitur, quod nō est vnum, ipsum visu sentire. etenim cum non videmus, visu discernimus & tenebras & lumē, sed non similiter. Amplius autem & videns, tanquā coloratū est. vnum quodq; enim sensorium, susceptiuum est sensibile sine materia. Vnde & abeuntibus sensibilibus, insunt sensus & phātasie in ipsis sensorijs. Ipsius autē sensibilis & sensus, actus, idem est & vnus. esse autem ipsorum, non idem. dico autē, vt sonus scđum actū & auditus scđum actū. Est. n. auditū habentē nō audire, & habēs sonū, nō semp sonat. cum autē operatur potens audire, & sonat potēs sonare, tunc scđum actum auditus fit simul & scđum actū sonus. quorum dicet utiq; aliquis, hoc quidē auditionem esse, illud vero sonationem.

Vt iam de prolata quaestione nō nihil arbitratur Aristo. & ait manifestū esse nō solum visum sentire colorē, lucemq; sed

sed aliquando sentit neq; colorē, neq; lumen, sentit enim tenebras. Non ergo argumentum, quod in diuersum agebatur nervos habet. Dicerē enim visū se sentire et si visio non sit lux aut color: quia videre aliquid non simpliciter dicitur, sed multis modis. *Amplius autem.* Eiusdem argumenti nouam profert solutionem, visio est colorata etiam si improprie vidēs inquit (subaudi visus) coloratū est. Quā vero coloratum sit videns, colligit: nam sensorium suscipit species sine materia: species autem coloris est quidam color sine materia. Hunc ergo suscipiens colorem vt cunq; visus sese colorat: ergo poterit visus se videre, & itidē de aliis sensibus. *Vnde & abeuntibus sensibilibus.* Et secundō colligit visum esse vt cunq; coloratum. Nam absente sensibili, vt luce, oculus non nihil fulgoris impressi seruare sibi videtur. & rursus, si rigido & attētissimo aspectu in colores visus acie fixeris, abstracto deinde à colore, scilicet viridi aut ru beo visu, non nihil viroris cea libamen quoddam coloris adhærere visui cernes: ergo visus ipse coloratur. *Ipsius autem sensibilis & sensus idem actus est.* Argumentum hoc est quo probet sensum se sentire posse: namque agentis & passio vna est actio, quā ab agente profecta in patiente excipitur. Sensibile autē est agens & sensus patientis, vt satis superq; secundus de anima liber exposuit. Ipsa ergo actio sensibilis excipitur in sensu, vt visio, quā à colore seu species coloris quā est excepta in visu. At qui sensus, vt visus sentit actionē visibilis: sentit enim se immutari & moueri à visibili: haec autem motio, quam sentit est ipsamet operatio sensus, quā est sensus passio: ergo si actionem sentit visibilis, suam quoq; sentiet operationē. Colligas iam ab istis sensum se sentire. *Esse autem ipsorum non idem.* Quod dicit tale est, vt actio passioque sunt motus vnus: at qui discrepant ratione: vt est ab agente, actio est, vt in patiente passio est, vt tertius liber de naturali auscultatione. tex. 19. edocuit: ita & operatio sensibilis & sensus passio vnus motus est, esse non habent idem, id est, ratione longe distant, vt sonatio & auditio: sonatio est actio sonantis: auditio passio est sensorij. Haec etiam si vnum re, tamen & nomine & ratione es-

sentia discrepant. Alexander in paraphrasi & Themistius cap. 5. quos secutus est Auerroës voluerunt haec verba hac donec in intelligentia, vt inquam dubium illud proferat, an sensus se sentire poterit, vt iā nos rem dedaximus. At verō Ioannes Grammaticus Alexandrum solū proferens vt praedicti sensus autorem, illum repellit, neque hunc esse Aristotē sensum existimat: quippe si se sentiret sensus: quia vnus est actus sensus & sensibilis, vt Alexander putat, vtique se sentiret sensus quia cōmunionem haberet cum sensibili, & non vt disidet à sensibili: id quod falsum esse colligit Philoponus. Nā si sensus se sentit, hoc vtique vt passio est eius sensio, non vt est actio sensibilis: ergo vt differunt sensus & sensibile, sensus se sentiet: nam vt patitur ita differt à sensibili & non cōuenit illi. Id quod, vt falsum repudiat: namque si sensus se sentit, non vt differt à sensibili, sed vt illi congruit, se sentiet. Existimat autem Aristo. praedicta adiecisse verba, vt extenderet, quod dicere semel ceperat, visum esse coloratū quodam modo, & quasi probaturus adiecit, Nā sensus actu est sensibile actu: ergo cum sit actu ipsum sensibile, per species susceptas, quā sunt colorum typi & imagines, idcirco non est absurdē dictum visum esse coloratum. Hoc autē eō dixit Ioannes Grammaticus, quo persisteret in sua sententia, nullum sensum se sentire, vt quaestio nostra docebit. Ego tamē in re ista malo adhærere Alexandro & alijs suae opinionis philosophis, Aristotelemq; putare egregiē collegisse visum sentire se, quod videat. Nā sensus sentit se immutari à sensibili, vt visus à colore: hoc. n. extra cōtrauersā est: nam videndo colorem sentit se moueri ab aliquo à quo prius non mouebatur, vt visus à colore, tactus à tactili & cetera id genus. Quare si sentit actionē sensibilis, & haec actio est actus sensus, sentit ergo suum actum, & sentit se pati ab obiecto. Et ratio Philoponi nō tanta est quā ab hac veritate nos dimoueat, quando colligit: sentit sensus suam operationem, fatebimur & secundum quod conuenit sibi cum sensibili itidem non negamus: ergo non sentit se pati, quia hoc differt à sensibili quod agens est. Cōnexio nō est probata nobis, quāquā nomine differant

Gracorum in
expositione
dissensio.

Autoris de
quaestione sen
tentia.

quæstio

rât sonatio, & auditio, & ratione sunt di
uerfa: tamen vnus motus sunt vel quali
vnus motus, quia non est propriè motus
vt secundo de anima dissertum est. Hinc
confidera Arist. non apertam delite hac,
si sensus se sentiat, protulisse senten-
tiam, sed satis se insinuat quid velit, quã
do argumenta hæc, quæ contendunt sen-
sum non se sentire, soluit: alia verò quæ
diuersam agebant partem insoluta relin-
quit. *Dico autem sonis.* Dixerat esse vnum
actum sensus & sensilis. Ait modò quan-
do vterq; est in actu, vt sonus & auditus
qui actu audit sonū: fieri. n. pòt vt is, qui
auditus est cōpos nō audiat: & qd̄ habet
sonū, non semper sonat, & tunc non est
idem actus: quia ambo & sonabile & au-
ditiuum non sunt actu, sed in potentia
quando verò & facultas audiēdi actu est
& audibile actu tūc sunt vnus actus am-
bo, vt agens atq; patiens. Actio verò au-
dibilis est sonatio: auditus autem est au-
ditio. Vnde confidera quam germana sit
propositio Augustini, verbis peripateti-
cis, ab obiecto. & potentia paritur noti-
tia: quia fortassis quispiam Arist. verbis
ductus vt Okā & alleclā credet, auditio-
nem non esse ab auditu, sed solum ab au-
dito sono. Alius credet auditionem non
aliud esse ab impressione speciei, quæ ve-
rè est passio sensus. Sed neq; credim⁹
primum neq; confitemur secundum, sed vt
persecta sit rerum harum veritas legen-
dæ sunt nostræ disputationes in secundū
de anima. Quo loco quantum suppete-
bant vires & locus sinebat veritatem a-
struximus. Quòd verò Arist. alias alio-
rum sensilium actiones, vt actionē colo-
ris & odoris, saporis, &c. proprijs vocib⁹
non expressit, nō temerè factum credas:
sed quia voces non sunt propriæ, quib⁹
vocentur, etiam si passionēs sensuum si-
gnificantur, vt tactio tactus, gustatio gu-
stus, odoratio olfactus, visio visus, sed a-
ctiones sensiliū innominatæ sunt, & græ-
ca, & latina, lingua: quia vt Commenta.
ait, hæc non sunt in vsu vulgi. Quare no-
mine carent.

Tex. 139. ¶ Si igitur motus & actio & passio
est in eo quod mouetur & patitur
necesse est & sonum & auditū qui
est secundū actum, in auditu qui

secundum potentiam, esse. actiui
enim & motiui actus, in patiente
fit. Vnde, non necesse est mouens
moueri. Sonatiui igit⁹ actus, sonus
est, aut sonatio. auditui autem, au-
ditus, aut auditio. duplex enim est
auditus, & duplex sonus.

¶ Apertę sunt hæc intelligentiæ habenti
priora: colligit tamen corollarium, vn-
de non necesse est mouēs omne moueri.
Cuius rei meminerat. 8. phisi. & in hac
tractatione sensuum est res apertissima.
Visibile mouet aspectum, & non moue-
tur visibile color: & calor mouet tactū,
& calor nō alteratur aliūde. In odorabi-
li verò, quod sæpe defertur per aerē, & al-
teratur à calido excitante suffitum, non
itidem patet: neq; in sono, qui collisione
sonantium excutitur. Verum etiam si in
caulis odoris, & soni sit motus aliquis, ta-
mē ipse sonus cū sit quædam qualitas
etiam non mutatus, per se posset moue-
re sensum. Atq; itidem de odore, quan-
quā in hoc sensiliū genere res hæc obscurius-
cula sit. Clarissimæ est autem veritatis in
sensu visus, qui cum neque in organo al-
teretur, neq; medium eius neq; obiectū
vel localem patiantur motum, vt sonus,
neque alterationē vt odor, immotus co-
lor visum mouet. Duplex igitur audit⁹,
est & duplex sonus: auditus actu, & son⁹
actu: auditus potentia, & sonus potētia:
& similiter quoq; hic sermo in alios sen-
sus est producendus.

¶ Eadem autē ratio, & in alijs sen-
sibus, & sensibilibus. sicut enim a-
ctio & passio in patiente est: sed nō
in agente, sic & ipsius sensibilis a-
ctus in ipso sensitiuo existit. Sed in
quibusdam quidem, etiam nomi-
nata sunt, vt sonatio & auditio. in
quibusdam autē, innominatū est
alterum. actus enim visus, visio di-
citur, coloris vero, innominatum
est. & gustatiui, gustatio, saporis
autem, innominatum est.

¶ Quod

*Alia est ra-
tio passionis
sensuum atque
inanimatorū*

*Quæst. de vo-
cibus.*

¶ Quod diximus (ait) de auditu & sono,
in alios quoq; sensus deriuare libere po-
teris, vt enim actio & passio in patiente
est, & non in agente (calefactio enim nō
est in igne sed in ferro quod calefit) ita
quoq; sensilis actio (vt sonatio) nō est in
sonante, sed in auditu, qui est vt patiens.
Hinc collige, quam equabilis fuit nostra
reprehensio in cap. de sono eorum, qui
sonum aiebant recipi in sonante: nō est
vtiq; Germanæ philosophiæ hoc amicum
sed in patiente auditu est sonus. Et quid
non est in medio ait quispiam? Est sanè
quanquam hæc receptio nō est nomina-
ta. Et aliud est passionis genus in aere, &
auditus: hic enim patitur vitaliter & sen-
sibiliter sed aer minimè quia aer non sen-
tit. Prædicta secum voluens obijcit ali-
quis, nullus est ergo sonus, nisi is qui au-
ditur Aristote. tradente, est auditus actu
& sonus actu & sonatio est auditionis a-
ctus. Et rursus nusquam actio est nisi sit
passio, dicito tamen vt cap. de sono dice-
bamus, sonus vt sentatus est, necessario
est ipsius auditus, & sonatio sensata est
auditio: tamen sonus absolutè est, etiam
si non audiatur, vt color actu, & cætera
sensilia. Est autē necessarium, si actio sona-
tionis est sensata: sit in auditu. Nō sen-
sata verò quando est, est in medio susce-
pta. *sed in quibusdam quidem.* Quasdam actio-
nes sensiliū in sensu esse nominatas, alias
vacare quo vocetur nomine ait, id quod
iā exposuimus. Quòd si te sollicitat, cur
sonus habuit duo nomina, & actionis &
passionis, cæterisque sensilibus non fuit
tantavocum vbertas concessa? Fortassis,
quia motus localis, vnde sibi originē ca-
pit: sonus est motuum omnium notissimus
& primus, inde sibi conciliauit no-
men hoc sensile, à causa longè notissima
motu (inquam) locali, quo cū alia sen-
silia non indigeant, vacant voce proprię
illorum actiones. Cæterum hæc res non
est, quæ maiores poscat moras: nā quod
obijciēt nobis cog. actionem saporis, ef-
se nominatā saporatio, quæ vox illis in
vsu est relinquēda cog. est, non. n. est phi-
losophorū. Grauius esset, si objicerē Ari-
sto. si visus coloratur à colore (vt tu ais)
quid vetat vocare actionē coloris colorā-
tionem, aut illuminationem? quando co-
lores luce perfusi videntur, & lux est ra-

tio per quam videntur. Et eodē accedit
actionem odorabilis esse suffumigatio-
nem. Et quod vocem colorationis negās
dicit Philoponus, colorationis vocem ef-
se corporis suscipiētis colore alienum
id quod in visu non est, illud obuerte-
mus illi Arist. dixisse sensum colorari,
& ita diceret, aliquis, coloratio sensata
est visio, vt sonitus sensata: auditio.

¶ Quid hoc impediatur, ego non video, ni-
si linguæ Græcę huius vocis paupertas, *Græc. lingua*
quæ alioqui in cōponendis vocibus lin- *felicitas in*
guarum est felicissima. Sed vt prædixi *vocibus com-*
paratiua. ista concertantes sunt de no- *ponendis.*
minib⁹ quare has actiões voca vt libet.

¶ Quoniam autem vnus quidem **Tex. 141.**
est actus sensibilis & sensitiui: esse
autem alterum, necesse est simul
corrumpi & saluari sic dictum au-
ditum: atq; sonum & saporem igi-
tur & gustum, & alia similiter. Di-
cta autem secundum potentiam,
non necesse est.

¶ Quæstionem vnā insinuat: si sensile
& sensus, ita simul sint, vt simul itidē desi-
nant esse. Et distinguit quæstionē: nam
sensus, actu, & sensile actu, & simul sunt
& desinunt. Si auditus non audit, neque
sonus auditur, idemq; & alia genera sen-
siliū seruant. Et si auditus audit, sonus
est, qui auditur. Porrò autē hoc nō habet
similē obseruationē in sensibus, qui in
potētia & sensilib⁹ in potētia. Hæc neq;
simul se statuūt neq; vnus corruptio alte-
ri parat detrimētū. Sed quale hoc sit, ex-
cutiam⁹ in prædicamēto ad aliquid rela-
tiua simul esse natura docuit philosoph⁹
sensus actu est ad sensile in actu: & sen-
sus in potētia ad sensilia in potētia: ergo
simul statuunt & corrumpunt. Qui mos
solemnis & inuiolatus est relatiuorū. Cur
ergo Arist. inter sensilia actu & poten-
tia discrimen fecit quando quidem in om-
nibus ratio eadem relationis seruat⁹?
Est autem horum sensus hæc omnia sensi-
lia, & sensus vt relatiua sunt simul esse na-
tura sensus actu sensile actu, sensus potē-
tia, & sensibile potētia, & reciproca rela-
tione sibi inuicem opposita sunt. At ve-
rò si auditio non est, neq; sonatio sensata

ta est: & si auditio est sonatio est sensata: & contra si inuere volēs. Hæc autem coniunctio secundū rē: non est in sensu in potētia & sensili. Nō. n. sequitur est auditus: ergo sonus est: color ergo visus, sæpe est auditus audiens nihil, & sonus nō auditur, & color non videtur. Quāq̄ necesse sariū consequitur est: auditus est, ergo sonus audibilis est: ergo auditus, qui possit audire est. Aut alius erit huius loci intellectus sensus actu & sensile actu se inuicē inferūt: quia habent quo uniantur: nam per mediā sensilis actionē, & sensus passionē hæc uniantur: sensile in potētia & sensus in potētia nō se inuicē colligūt: quia nō habent quo uniantur: idcirco dixit, q̄ hæc nō est necesse vt se mutuo colligant aut destruant.

Solutio alie.

Text 142.

¶ Sed priores naturales Philosophi hoc non bene dicebāt, qui neque album neque nigrū sine visu, neque saporē sine gustu esse opinabantur. Nam sic quidē dicebāt recte, sic autē non recte. dupliciter enim dicto sensu & sensibili, alijs quidē secundū potētiā, alijs vero secundū actum, in his quidē accidit quod dictū est, in alteris autem nō accidit. Sed illi simpliciter dicebāt, de dictis nō simpliciter.

Protagorei.

¶ Corollarium est priorūq; sequela naturalis philosophi Protagorei nūcupati, nihil distinguebāt inter sensile actu & sensile potētia: sed omne sensile actu credebāt esse & tūc demū albū esse quādo videtur, tūc sonus quādo auditur, tum dulce quādo gustabatur. Ducebāt isti sensum facere sensilia: & cessante operatiōe sensus, sensile nō esse: & hi quidē rectē dixissent si distinxisset nihil horū esse sensile actu, nisi operante sensu: albū enim non est actu sensile, nisi videatur, tū est potētia sensile et si nusq̄ sentiatur, vt dictū est. Quare taxadi sunt & obiurgandi, vt ij q̄ simpliciter & vniuersaliter loquebātur in ijs, quæ non simpliciter assequuntur sermonē. Nā hæc propositio sensile & sensus sunt simul si vniuersalē eā proferas, nō re-

ctē protulisti: quia erras in sensili in potētia. Sin verò secundū particulare rationē sensus & sensilis in actu sermo habeatur vera est. Et Aristo. ex professo in hos, quos nominauimus philosophos acriter & cruditē inuehitur. 4. meta. cap. 5. tūc sanē idē esset dulce & amarum. nā in firmus gustās facarū, amarum sentit, sanē dulce. Si igitur sensus facit sensile idē esset simul & amarum & dulce.

¶ Si autem vox quædā symphonia est, vox autē & auditus est vt vnū & est vt nō vnū aut idē, symphonia autē est ratio, necesse est & auditū, rationem quādam esse. Et propter id, corrumpit vnunquodque excellens & acutū & graue, auditum. similiter autē & in saporibus gustū. & in coloribus visum, valde fulgidum & opacum. & in olfactu, fortis odor & dulcis & amarū tanquam ratio quædam sit sensus. Vnde & delectabilia quidē sunt, cum dicūtur quæ sincera sunt & immixta ad rationē, vt acutū, aut dulce, aut salū. delectabilia enim tunc. Omnino autē magis quod mistū est, symphonia est, quā acutum & graue. Tactus autē, calefactibile & frigefactibile. sed sensus ratio est. excellentia autē dolore afficiunt, aut corumpunt.

¶ Alterius. q. solutionē innuunt hæc verba. Quare quædam sensilia delectāt sensum, alia autē contristant ledēdo. Nā excellens sensile oblat sensum, aut corumpit eundem. Itidem exiguum sensile aut sensilis exilitas ledit sensus naturā: qui etenim tenebrosa in specula lōgū absoluerit tēpus nō videns lucis solē visu orbaretur: quia deest sensile quod videat. Nā vt exercitiū aialis roborat vires: ita ociū obtūdit, tradente Hippocrate. Causam autem huius rei traditurus Arist.

Text 143.

Sensus omnes Symphoniā amant

Aristo. vocis proponit exemplū, sonus igitur vocis est in quadam symphonia ad sensum. Nam cum sonus & auditus, actus sint vt vnū: vt passio vnus est alterius actio: si sonus est quædā proportio itidem & auditus in actu est in quadam proportione. Proportio autem, vt dupla est in indiuisibili consistens, nam quidquid addideris termini aut detraxeris, ipsam dissoluas, est necesse vt. 6. ad tria, adde vnū: iam non est dupla proportio: detrahe duplā dissolues, nisi vtrinque adicias ex æquo vt. 12. ad. 6. eadem quæ est 6. ad tria proportio est. Quare cū vox sit quædā symphonia, & ratio quædā soni, & vox, vt auditus est eadē, quæ auditus vt audit (sub priori tū censura) necessario colligamus. Si vox est ratio quædā & proportio & auditus quoq; est quædam ratio & proportio. Proportio autem soluitur, aut excessu, aut imminutione: destruetur ergo auditus excessu vocis aut imminutione etiā corrumperetur vt si nullus aut immodicus esset sonus lederetur auditus aut corrumperetur. Considera hic Aristo. facere verba de audibili, quod actu auditus ab auditu: hoc. n. est proportionale & cōsentaneū auditui, nō est sermo de audibili in potētia: ait enim vox & auditus sunt quadam ratione vnū, vt sunt actu, & quādam ratione, non vnū, vt sunt in potētia: & vt sunt actu, sunt vniū proportionis sensus & sensile. Omnia igitur actu sensilia proportionem seruant cū sensibus: quando verò huius proportionis egrediuntur metas, tunc cōtingit corruptio sensus: propter quā causā corumpit vnūquodq; excellēs vt acutū & graue sonorū & sapor excellentis nature, aut color excellentis visilitatis vt lux valde coruscans. Obijciat aliquis Arist. auditus nō semp vocis, sed soni sæpe, qui non est vox: nā nō omnis sonus est vox. Ille igitur auditus qui est soni nō vocis nō erit in proportione, quia neq; sonus auditu perceptus est in proportione, nā proportio & multorum secundū vnā rationē est habitudo, in sono igitur simplici & vno vt erit proportio: Adde se Commen. exposuisse hæc dicentē, sensum esse proportionē temperatā. Quæ molesta videtur expositio, nisi quis vellet Gale. subscribens contēdere, animā esse tempera-

Obiectio. 1.

Obiectio. 2.

mentū vireq; sensitiuas esse tēperaturas quasdā, id quod esse falsum suo monstratum est loco. 2. & 1. de anima. ¶ Rursum sensus non est magnitudo neq; corpus, vt ergo est temperata proportio vt Auerroes ait? Quod si dixeris temperata hæc proportio est organi, quod corpus est & hoc tēperamento gaudens, qui sic asseruisset Aristote. non docet, sed propriam inuehit sententiā: quippe sensum in actu esse vnū atq; sensile Arist. pronuntiat. Nunc autē sensus actu non est sensoriū, sed ipsa vis sentiendi, est actu sensus: ergo hic actu sensus qui est sensus sentiens, erit in proportione ea qua fruitur sensile actu. ¶ Præter hæc si sensus est qualitas: est. n. naturalis aīæ potētia, vt est ratio quædā & proportio? proportio. n. est in capitulo relationis. ¶ Et quod magis mireris Arist. supra de tactu dū meminisset, dixit tactum excellentias tactiliū sentire solū: quia in mediocritate quadam & proportionē cōmensurata qualitatum iacebat. Iā verò modo excellentias tactilium corrumperere tactū docet, quasi retractans priora asseuerat, etsi propterea tactus excellentias aduertit solū: quia mediocritate gaudet, ergo & alij sensus cū sint in quadam cōmensuratione, sentient excellentias solas. ¶ Accedat istis, sensus est vnus subiectæ cōtrarietatis: ergo cōtrarietas est sensilis, ergo sumito quanlibet eādidsimā albā, dēsam vel nigram aut excellentem lucē, &c. Hæc si sunt sensilia: ergo nō excedūt proportionē sensus. ¶ Si non sunt sensilia, non igitur sensus est contrarietas vnus. ¶ Sub hæc actio sensilis est spiritalis & sensum perficiens: vt ergo corumpet sensum? Nam corruptio est actio realis. ¶ Vt autē horū argumētōrū offensionem submoueamus, alium sermonē habendū de sensu aduertendū duxerim: aliū verò de sensorio. Sensoriū enim habet temperamētū, quodlibet. n. sensoriū cū sit mixtū necessariū habet temperamētū ex primis qualitibus coalitū. Atqui in sensorijs si vertatur sermo; nō est magni negocij edisserere sensoria corrumpi ab excellentijs sensiliū, quia excellentia sensiliū dissoluit sensorij temperamētū: nāque nimia lux oculi humore liquat & obstreperus sonus obsurdescere facit auditum, & ita de alijs sensorijs

Obiectio. 3.

Obiectio. 4.

Obiectio. 5.

Pulchra obiectio.

Obiectio. 6.

Obiectio. 7.

Diluuntur obiectio.

rijs. Cæterum de facultate sentiendi iudicare non est facile, vt ipse sensus sit in quadã proportionē, quã excellētia sensilis aut leđit, aut corrūpit. Nãq; hæc proportio nō est tēperatura: tēperatura .n. est corporis sed sensus est vis in corpore, nō tñ est corpus. Vnde quod dixit Cō. sensū in quadã tēperatura esse, vt sanitas, quæ ablato tēperamēto perit, est sanē verum: quātū organi est, non tñ sensus per se tēperatura est alicuius. Et doctē aduertit Philopo. Arist. non dixisse sensum in tēperamento cōsistere, sed ratione & proportiōe. At qui hãc rationē inuestigauit. Arist. ab obiecto, & quia ratio & proportio erat facilis intellectu in symphonia vocū, ideo hãc accepit in exēplū, vt proportiōe in alijs sensibus magis latentē lucide mōstraret. Et collegit ad hanc formam. Cōcētus vocū est in quadã ratione ergo & sensus auditus in proportione locatur: probansq; collectiōe accepit auditū & illū concētū vnū esse, vt expressimus iam. Est ergo sensus quilibet in ratione cōsistēs per se loquēdo, sed eget tēperatura sensus ratione organi. ¶ Sed ne que hoc absoluit me, nã dixerat Arist. se file actū & sensus actū, sunt vnū, quia motus .i. sensio cuius sensibile est principiū agens, sensus est patiens. At verò ait, ratio non est eadē. Si ergo non sunt eiusdē rationis sensibile agens, & patiens sensus: vnde ergo Arist. quia sensibile est in quadã ratione colligit, & sensum? Vt ergo quod in re hac sentimus deponamus: vt sensus sit ratio quædã & à priori exquirendum est, & à posteriori colligendū. Sanē à priori est Arist. ratio, obiectū sensus in quadã ratione & proportione iacet, vt cōcētus: ergo & sensus itidē. Rursum ipsa anima vnde sensus proficiscitur: est forma quædã in quadã proportione consistēs: ergo sensus illius vis atq; facultas illã proportiōe obtinebit. Apōsteriori autē est hoc nobis indicio, excellens sensibile corrūpere sensum & proportionatū sensibile volu ptificū esse sensui: ergo sensus media quadã ppōrtione gaudet. Præterea corp⁹ si bi postulat aia sub quadã cōmēsuratiōe qualitātū, sub quadã organorum modo. Vnde huius tēperaturæ excessus aut defectus exitium est animæ: anima ergo ipsa in quadã est proportione ad corpus.

Et sensus quædã est, ppōrtio in sensibile. & non solū aia est huius symmetriæ particeps, sed in vniuersum omnis forma est in proportione quadam ad subiectū, vel materiã suã. Quare Arist. dixit non quod libet ex quolibet fieri, sed determinatū ex determinato. .i. phy. ca. 5.

¶ Argumentis iam satif faciamus. Et primo argumēto dico Arist. exemplū protulisse de voce nō q̄ quilibet sonus à voce alius, audibilis certē proportionis non sit, sed q̄ in symphonia vocis ad manum erat intelligere vt audibile in quodam cōcentu, & harmonica proportione, iacebat. Et color itidē est huiusmodi: nã etiã si huius generis sensibilia sint qualitates simplices, tñ earū proportio non est petenda ab illarū cōpōsitione, sed à proportiōe ipsarū in sensum, quæ necessaria est vt sensibile sensui cōueniat. ¶ Secūdo argumēto, verba Auer. (auditū, esse in tēperatiã) de sētorio & nō de sensu intelligēda sunt, nã (vt dixim⁹) sensus cū sit simplex qualitas nō est in tēperantiã aliqua complexionis, non .n. de virtute tēperatiæ sermo hic instituitur. Vel fortē tēperantiæ vocabulo est abusus, dicēs sensum esse tēperantiã quandã, quo illud insinuat esse sensum in quadam proportione in obiectum suum. ¶ Tertio argumēto dices: sensus secundū naturã est quædam qualitas absoluta vt in prædicamentis, & hoc cō. illato autor est Auerroes. Cæterū vt refertur in sensum, secundū rationē & proportiōe, per quã inter sensum atq; sensibile cōuenit, in relatiōis est prædicamēto, vt sciētiã, est qualitas & relatiō.

¶ Argu. 4. Tactus excellentias tactiliū, q̄ propriã mediocritatē excedūt, sentit, verū huiusmodi excellētię in certã rationē sunt colligēdæ: nã si valde ferueat calor aut rigeat frigus, tactū corrūpent, immo dicã excellētiã tactiliū nō ferētē sensui. Alij verò sensus nō sentiūt excellētiã, nisi modo suo, quia visus & auditus nō sunt in media ratione sonorū & colorū. ¶ Argumento. 5. nos fatemur singulū sensuū in proprias cōtrarietates ferri: nō tñ secundū totã latitudinē albi visus videt alba: neq; secundū totã latitudinē acuti & grauis, hæc sentit auditus, sed secundū moderatã & sibi cōuenientē rationē. Quare excellētiã dixit Arist. esse in sensibiles

Aduerte Arist. inter pretationē.

Sensus & quælibet forma est in proportione.

1. arg. solui

2. arg. solui

3. arg. solui

4. arg. solui

5. arg. solui

Postremi argumen. solu.

Tex. 144

files, vt nimia lux inuisibilis & immodicū calidū, quale ignis, intangibile. Rursumque & minutissima sensibilia, in sensibilia sunt proportione non extãte, quã sensus in sensibili poscit, & sensibile in sensu. Nã quãlibet sensibile moderatū sit, si viciosa sit potētia nō sentiet, aut male: extrema igitur sensibiliū nō sunt sensibilia. ¶ Et iam postremo argu. hæc sit solutio sola actio spiritalis nō oblecteret sensū nisi alia actio solida esset naturalis vt lux quãdo videtur, calefacit oculū, & ideo si vehemēs sit tactū incēdere poterit quantū oculi tēperamentū nō ferat. Vnde & indelectabilia. Vt euidentiorē faceret doctrinã priorē sensū esse rationē hæc adiecit, simplicia sensibilia delectabilia esse si moderata sint, & se sui congruētia, verū quæ mixta sunt, magis iuuat, & maiori delectatione afficiūt: quia in mixtis si moderatio sit, vt in vocū cōsonantia, in coloribus inuicē cōpositis & saporibus patētiōr est ipsa obiecti proportio, quæ ex multis tēperatur. & reuera magis videre iuuat campos varijs resperfos floribus, quã si simpliciter vno colore perfusos intueremur. Tactus autē calefactibile & frigefactibile. Id est tactus delectatur nō excellētijs primarū aliarū tactiliū qualitatum, sed temperamento calidorum & frigidorum.

¶ Vnusquisq; igitur sensus subiecti sensibilis est. inestq; in sensorio in quātū sensoriū: & discernit subiecti sensibilis differentias. vt albū quidē & nigrum visus: dulce vero & amarum: gustus. similiter autem se habet hoc, & in alijs.

¶ D. Tho. alteravi Arist. tetauisse sensum cōmunē hic colligere exposuit. Primo .n. collegerat cōmunē sensum, quia visus non sentit suã functionē: erat ergo exquirendus alius, qui hoc conferret sensibus externis, qui illorum operationes sentiret. Nunc autē nouã instituit aliam rationē, quæ idē probet quæ hæc est. Sensibiliū differentias nō solū eiusdē generis; vt albi, & nigri, acuti, & grauis, sentit sensus: sed & diuersi generis: vt dulcis, & albi: hoc autē necessario fit per cōmunē sensum ergo hic concedēdus est sensus. Græci vè

rō nōnulli vt Philoponus, hic aiūt Arist. initiū facere probandi vnū esse cōmunē sensum: prioribus .n. sermonibus ostēderat nō esse sextū sensum ponendū particularē, & diuersum ab alijs .5. sensibus. Iã verò cōmunē vnū sensum esse ostendere molitur, præmittitq; hanc propositionē vt fundamentū .i. vnusquisq; sensus est subiecti sensibilis .i. proprii obiecti: diximus .n. sape subiectū cū obiecto, cōfundi ab Arist. Est præterea fūdamētū. 2. vis quædã sensus est quæ sensorio suo inest in quantū sensoriū sensus .n. quilibet in suo sensorio vt tale est ad est. Tertium fundamentum hoc est, quẽlibet sensum discernere proprii generis obiecti differentias vt visus albū nigrū: auditus acutū & graue &, similiter in alijs. ¶ De sensu porrò cōmuni primū hūc esse probat, dein verò illū esse incorporeū post hæc sine temporis mora suū absolueret munus. Quarto dubitationē proponit quã falso soluit, vt postremo verã solutionem exponat.

¶ Quoniã autē. & albū & dulce & vnūquodq; sensibiliū ad vnūquodque discernimus quodã: & sentimus quod differunt, necesse utique sensu. sensibilia enim sunt.

¶ Hoc est alterū, quod præmittit se sui cōmuni colligēdo: sensum aliquē differentia albi & dulcis sentire: nã non solū ipsa obiecta sunt sensibilia, sed obiectorū horū differentia sensibilis est. Quod si quis dixerit intellectus est opus distinguere sensibilia & nō sensus, hic audiat intellectū nō posse hoc prestare nisi sensui subnixū. Nã deficiente sensu, mentis operatio nō extat. Si igitur mens differentia statuit albi & dulcis: hæc differentia primus nouit se sus aliquis, vnde & mēs accepit. Neq; sensus cuius particularis hoc nouit: nã visus per se aut gustus non valebunt albi & dulcis differentia sentire. iudex .n. vt vtrūq; sentiat quod iudicat, oportet, de quo ptes aduersę litigāt, vt verū ferat iudiciū de actore, & reo p merito excussa vtriusq; causa. Iã ergo vis⁹ nō dulce nec gust⁹ albū sentit, ergo nō est alicui⁹ particularis sensus albū, & dulce distinguere. Et nō qs dicat, visus sentit albū p se, dulce p accidēs, hocq; fat erit vt differentia albi & dulcis

Tex. 145

cis sentire queat. Cautos nos esse oportet visum videre album per se & dulce per accidens: sed hæc sensio nihil discriminis collocat inter album, atque dulce, sed per illam iudicatur album esse dulce. Est ergo necessariū alterū esse sensum qui per se & album sentiat atque dulce, ut horū typis siue speciebus sufficienter instructus, legitimū de utroque habeat iudicatoriū, album videlicet iudicans non esse dulce. Neque si quis dixerit duorum esse sensuum horū differentias sentire, probabiliter hic philosophatur: namque vñ esse sensum, qui iudicet oportet esse & quod utriusque sensibilis speciem suscipiat. Nam quando multi iudices vñ iudicant, qui libet iudicū causam necesse est, ut bene nouerit, nunc autē si sensus duo ut visus & gustus ad hoc coeunt, ut album distinguant à dulci, nullus ipsorum amborum sensum causam bene nouit. Ergo vnus alius sensus querendus cui hoc iudicium demādetur. Colligas omnia: albi & dulcis differentia sentitur per se & primò: & hæc sensio nō est mentis, nec est alicuius particularis sensus neque duorum simul: alio ergo sensus est, & hic cōmunis qui eo cōmunis iusta appellatione dictus est, quo à sensibus non est separatus. *vnunquodq; sensibile ad vnum quodq; discernimus quodam.* Id est, sensilia inuicē discernuntur quodam, id est sensu aliquo: nam sensibile in sensum refertur, non ergo mēte fit discretio sensiliū, sed sensu: nam si mentis esset opus ut ergo bestia discerneret? Canis enim album lapidē non gustat: gustat verò album panē, quia dulcedinē panis iudicat,

Tex. 146 ¶ Quo & manifestū est, quod caro nō est vltimū sensoriū. necesse. n. esset discernēs, discernere tagēdo ipsū. Neque itaque separatis contingit discernere discernensque aliud sit dulce ab albo, sed oportet aliquo vno vtraque manifesta esse. sic. n. & si hoc quidē ego, illud autē tu sentires, manifestum utique esset quod alia ab inuicē sit. Oportet autē vñ dicereque aliud. aliud. n. dulce ab albo. Dicit ergo idē. Quare ut dicit, sic

& intelligit, & scit. Quod igitur nō possibile sit separatis diiudicare se parata, palā est. Quod autē neque inseparato cōtingit tēpore, hinc. Ut. n. idē dicit: quod aliud bonū & malum, sic & quando alterū dicit quod aliud tūc & alterū. nō secundū accidēs, ipsum quando (dico autē, ut ne dico quod aliud tūc quod nunc aliud) sed sic dicit, & nunc & quod nunc simul ergo. Quare, inseparabile: & in inseparabili tempore.

¶ Latini nonnulli hūc locum ceteris hoc modo iunxerunt. Siquis sensus particularis esset cōmunis sensus, hoc profectō dandū sensui tactui esset: quippe hic primus est sensuū vniuersorum, quia sensuū fundamentū. At sensus tactus hoc si admitteret, ipse simul iudicaret album, & dulce. Hoc autem falsum est: nam tactus si quid sentit sentiat tangendo est necesse: sed album sentiri potest citra tactū, non ergo tactui hoc dandū est: ergo neque alijs sensibus. In carne igitur non est vltimum sensorium. i. communis sensus. Et ait hūc cōmunē sensum nō esse in tactu. Sub carnis voce subaudiens tactum. Et qui sic exponūt, Aneroē habent in ducem, qui ait manifestum esse vltimum sentiēns nō esse in carne, neque in oculo: quia si in carne aut in oculis esset hæc, virtus discretiua omnium sensilium: si in carne (inquam) esset nō iudicaret nisi tangibilia sola: si in oculo solum visibilia. D. Th. valde discrepat in expositione huius Aristoteli. loci ab alijs, discretionē (inquam) omnium sensilium tribuit Aristoteli tactui, non ut sensus quidā est particularis, sed ut propior est radici fontique omnium sensuū, qui communis est: quare manifestum est tactum hac ratione non habere in sensorium vltimum carnem. Nam non carne discernit sensilia, sed causa dicta hæc erat: quia tactus est sensuum velut fundamentum, & sensui communi maiori amicitia fædere iungitur, ideo illi tribuitur sensilium discretio, plus quam alijs. Simplicius verò loci huius intelligentiam germanā præsentens dixit carnē hic

hic nō carnē significare propriè, sed quod cunq; corpus. Et sensus est peripateticus iste. Est impossibile vltimum sensoriū, id est, postremū sentiēs: nam hic per sensoriū nō ipsum organū sentiendi (autore Simplicio) est audiendū, sed animā vocat vltimū sentiēns. Hæc ergo per corpus nō poterit secundū eādem partem corporis sensiliū omnium differentias agnoscere. ¶ Mea tamen sententia hæc vniuersa locū Aristoteli non illustrant: quare dicamus hic absolueret Aristoteli secundū quod proposuerat differendū, cōmunē. s. sensum non esse corpus & vltimum sensoriū vltimū sentiēns audiendū est nō animā (ut ait Simplicius) siquidem nō est anima cōmunis sensus, in quo querendo laboratur modo, ut probetur negati sensum cōmunē esse: per vltimū igitur sensoriū cōmunis sensus audiendus, ut rectè Ioan. Grā. Namque cum in hūc sensum ceteri sensus prouant, & in ipsum inclinantur, ut lineæ circuli in centrū decubunt omnes, hac ratione ipsum vltimū esse sentiēns, nihil vetat dicere. Anima verò nō est vltima, quæ sentit sed quæ primò per potētiam suam. Hoc rursus vltimū sentiēns nō est caro, id est, corpus: nam si corpus est necessario per partes diuersas, sensilia discerneret, ut tangibilia per carnē tangendo ipsam, & visibilia per oculos &c. Et iam consequitur perinde nos habere in discretione sensiliū, ut si Petrus alba Ioannes autem nigra sentiret solū, reuera hoc nō fat esset, ut vel Petrus discerneret alba & nigra vel Ioannes: quia horū nullus vtrūque; album & nigrum percipit. Ergo si vna parte corporis tactilia, alia visibilia, nisi detur vnum vtrumque sentiēns discretio sensilium genere sensilia discrepantiū non (qualia sunt album & dulce) poterit haberi. Est ergo vnus communis sensus, qui nō est corpus. Et quæ sequuntur huic sensui cōcinunt. *Neque itaque separatis.* Separatis ait partibus, id est, sensibus nequaquam discernimus sensilia, sed vno, id est, vna vis est ad hoc à natura destinata, ut differentias nouerit, oportet vñ dicere sensum quod aliud est album, à dulci. i. vna eandēque potētiam, suscepta albi & dulcis forma, vtrūque; iudicare esse diuersum & album & dulce. Quare ut dicit sensus cōmunis iudicando differentiam sic in

Vox sensorij confunditur apud Arist.

Reiectis alijs autor propria elaborat intelligentiam

Cōmunis sensus vltimum est sentiēns.

telligit. i. imaginatur, & sentit suscipiēdo species à sensibus exterioribus. Ita hæc intelligēda sunt, si de sensu cōmuni concipiatur sermo. Sin verò de homine in exemplum capto facilius interpretabimur si Petrus, solū album, & Ioan. solū dulce: & si hæc diuersa sint, nullus ipsorum differentiam nouit, quousque vnus & idē ambo nouerit, quia nullus est duorum iudex nisi ambo noscat. Et hic quod vtrūque; nouit, dicit albi, & nigri, aut dulcis discrimē: & ut dicit intelligit & sentit. Quod igitur quæ sunt separata & diuersa in genere sensiliū ut dulce & album per separatas potētias, non possint discerni: sed vnica est facultas, cuius est hoc demādadū vtrūque; discernere muneris. Et denique; si vnus visus iudicat differre sensilia propria & auditus, similiter: vna quoque est statuēda sensoria vis, quæ functiones diuersissimas diuersas esse enūtiat. Cōtextus apertus satis est. *Neque inquit itaque.* Id est fieri neque ut discernēs aliqua duo separatis viribus illa discernat sed necessum ut, vna vis illa duo sentiat ut illa iudicet: nam neququam si Petrus, a, sentiret solū & Paulus, b, harū literarum vel Petrus vel Paulus sentiret discerni culū & si, a, & b non sunt idē. *Oportet autē.* Id est oportet vñ esse iudicē amborum qui vtraque nouerit ut sententiā pronūciat aliud esse dulce ab albo. *Dicit ergo.* Idē inculcat quod dixerat, vnus est quid dicit propositionē hæc, nō est dulce album, & ut dicit vnus, sic vnus est qui per intellectum intelligit album non esse dulce, & per sensum vñ sentit, album non esse dulce. Vnus igitur est dicēs, vnus est intelligēs, vnus est sentiēns, illa duo non esse vnum. Et aduerte hic per intelligentē & sentientē subaudiēdum esse vñ esse intellectum iudicē, vñque sensum, alioqui ad manum esset dicere vnum hominē esse, qui sentit differentiam albi & dulcis ceteri per vires diuersas: & peripatetica collectio tota dilueretur. *Quod autem neque inseparato contingit tempore.* Tertium absoluedum de communi sensu est, hanc vim in non tempore, id est, citra tempus & interualli alicuius moram differentiam sensilium aduerte. Nam si instantia cognoscit, dulce non est frigidum, eodē instanti cognoscit & frigidū non esse dulce, ut simul in eodem temporis momen-

to, qui iudicat malum non esse bonum & bonum quoque non esse malum. Ut igitur vis vna est quæ utrumque nouit, & bonum & malum: quippe hæc contraria sunt & contraria sunt eiusdem potentia: ita quando dicit malum non esse bonum, & contra simul in eodem temporis puncto dicit. Com. locum hunc secus atque; alij exposuit quem sibi familiares sic interpretantur esse aliqua simul tempore dupliciter contingere dicunt, aut secundum proprietatem sermonis, & ea sunt hoc modo simul, quæ eodem instanti mensurantur indiuisibili, ut exempli causa & introductio substantialis formæ, & suorum accidentium consequutio: idem instans temporis consequuntur ignis & sibi vernaculus calor. Alii uero sunt simul non quod gaudeant eodem instanti indiuisibili, sed vnum alterum immediate consequuntur aut sibi succedunt immediate, ut motus incipiens diceretur simul cum instanti. a. non quod sit in hoc instanti, a, sed immediate illi succedet, quæ primo modo simul modo per se sunt simul: quæ uero. 2. hæc per accidens simul sunt, ut qui sunt in eadem domo, sunt simul in eodem loco, per accidens tamen. Quæ uero in eodem loco proprio, per se sunt in eodem loco. Ait ergo vim hanc sensoriam differentiam duorum sensuum albi, & frigidi simul in eodem tempore per se loquendo, id est, in eodem instanti sentire: idem est instans quo sensus communis percipit album distinguere à frigido, & frigidum ab albo & non est diuersum instans. Neque si dixerit aliquis fortassis primo cognoscit album & frigidum differre, deinde frigidum differre sentiet & album: immediate tamen post instans primum. Hoc rejicit Arist. quod ne putet aliquis, quando vnum per se cognoscit aliud per accidens cognoscet: quia post vnum alterum sequitur. Non hoc sed per se & in eodem instanti utrumque. Themistius autem hoc ad verbum, quando ait: aliquando per accidens sumitur, ut si dixerim Platonem philosophum ad Dyonisium tyrannum in Siciliam traiecisse: ego quidem hoc nunc dico, quæquam autem nunc dixerim in Dyonisium Tyrannum Platonem ad nauigasse, non tamen dico nunc ad nauigasse. Ita quoque facultas illa, quæ differentiam albi, & dulcis iudi-

cat non solum nunc iudicat, differre, sed & nunc differunt album, & dulce simulque esse iudicatur. Et simul quoque; differre discernit & ferè simpliciter consentit cum Themistio, atque; Philoponus: itaque; nunc & per se dicitur & per accidens: per se de dicto & facto, si simul & factum sit & dictum, ut quod dicitur nunc, factum sit. Sin uero prius factum, ut Troiana bella, & nunc dictum sit Troianum bellum, per se quidem dicitur de dicto nunc esse dictum: per accidens autem quod nunc dicitur, est factum nunc, non quod sit factum modo, sed dictum modo quod factum. Itaque ergo hac ratione hæc propositio sensus communis nunc iudicat album & frigidum differre, vel potest illum habere sensum, nunc iudicare, ita ut aduerbium verbum iudicandi determinet. Aut potest alium habere sensum ut nunc non sit verbi iudicandi, sed differendi de terminatio in hunc modum iudicat differre nunc album & frigidum. Et multum interest inter vnum sensum, atque; alium: nam primus sensus non est de re, sed de dicto, Alter uero est de re ipsa, quæ iudicatur. Verba igitur Arist. sic audiamus. *Pr. n. idem dicit quod aliud bonum aliud malum, sic & quæ do alterum dicit scilicet.* Communis sensus quando cognoscit quod bonum est aliud à malo tunc etiam sentit, & alterum: scilicet malum differre à bono, non secundum accidens: id est, si nunc iudicat bonum esse alterum à malo, aduerbium (nunc) non est de iudicio, id est, quod nunc iudicet, quod aliud sit hoc atque illud, non tamen quod nunc differat hoc atque illud. Fieri. n. potest ut nunc iudicetur, quod nunc non est, sed aliquando fuit, ut de Troiano diximus bello. Sed sensus communis & nunc iudicat differre sensilia, & nunc quando iudicat differunt diuersi generis sensilia. *Simul ergo.* Sic ego & Græcos simul cum Arist. duxi exponendos: nam dictio Arist. est obscura. *Quare inseparabile & inseparabili tempore.* Inseparabile ait est huius sensoria facultatis iudicium à re, quando iudicat differre album, & frigidum: illa nempe differunt & in instanti ea differre iudicat, alij uero per. *Inseparabile,* non iudicium (ut ego) sed vim ipsam sensoriam, id est, communem sensum arbitratur significandam quæ cum vna sit & non multæ, dicuntur inseparabile. CAE

Locus ubi visum dicitur.

Tex. 147 At uero impossibile est, simul secundum contrarios motus moueri idem quatenus indiuisibile & in indiuisibili tempore. Si. n. dulce, sic mouet sensum aut intellectum. amarum autem, contrario modo. & album aliter. Ergo ne simul quidem & numero indiuisibile & inseparabile, quod indicat, ipso esse autem separatum? Est igitur quodammodo, ut quatenus diuisibile diuisa sentiat, est autem ut quatenus indiuisibile. ipso esse enim diuisibile est, loco autem & numero indiuisibile.

¶ Quartum de sensu hoc edifferendum erat: dubitationem, quæ à prioribus dependet absoluit. Et dubitatio hæc est: si vnus communis sensus est, qui affectiones sensuum particularium suscipit. Mouetur ergo ab albo, & nigro, à dulci & amaro, qui contrarij sunt motus: hoc autem fieri nequit, tum quod hæc vis est indiuisibilis, & in corporea: non ergo habet partes diuersas, secundum quas affectiones contrarias excipiat. Et rursum hæc vis in indiuisibili operatur momento, non ergo temporibus diuersis contraria suscipiet. Adde quod si diuersæ animæ vires diuersis agantur motibus, nihil mirandum esset, ut gustus dulcis, & visus albo afficiatur. Sed quod vna vis non solum diuersis, sed contrarijs afficiatur motibus fidem physicam superare videtur, quia contraria se mutuo expellunt. Hoc dubium est huius literæ, & poterat in quouis sensu particulari idem vertere in dubium Arist. nam visus albi, atque; nigri, simul excipit motus, ut te legente conscriptam membranam, & album & nigrum simul videre contingit, & ita in alijs, quanquam in tactu & gustu (quippe materialiter alterantur) non itidem costet, ut alijs sensibus: non. n. simul alteramur frigidum & calidum. Cæterum Arist. in communi sensu voluit dubium hoc agere, quia in hunc omnium sensuum particularium contrarietates confluunt, quia vniuersis vniuersorum sensuum affectionibus afficitur. Et similiter

An sensus excipiat contrarias formas simul.

in negotio intellectus vexat hoc argumentum: quia intellectus simul etiam contraria intelligit. *Ergo ne simul quidem.* Falso argumentum soluit sensoriam hanc facultatem esse vnam numero, & indiuisibilem, multam uero secundum rationem, quæ esse vocat. Partim ergo est indiuisa secundum locum & subiectum, & sic contraria non excipit: partim uero est diuisa essentia, & ratione. & hac causa contrariorum est particeps.

¶ An non possibile? potentia enim **Tex. 148** idem diuisibile & indiuisibile, & contraria est ipso esse autem non, sed partiendo diuisibile est. & non possibile est, simul album & nigrum esse. Quare neque species ipsorum patitur, si huiusmodi est sensus & intellectio. **¶** Culpabilem esse solutionem prioris ostendit: nam vnum & idem diuisibile secundum rationem, indiuisibile tamen loco & subiecto est contraria potentia, hoc est, potens est contraria suscipere, tamen actu illa non potest suscipere: ut idem subiectum est potens suscipere album, & nigrum, & illud subiectum ut vnum, est subiectum indiuisibile. Nam ratio vnus est ratio indiuisibilis, ut contraria autem potens est excipere multum secundum rationem, actu tamen non suscipiet album, atque; nigrum simul: ergo & communis sensus si vnus est numero, loco & subiecto, & multus secundum rationem, actu si simul contraria non suscipiet etiam si potens sit contrarietatem excipere: ut est in potentia: hæc multa tamen non simul excipiet sed tempore diuerso. Cuius contrarium edocuimus in tempore inseparato, id est temporis momento, sensum hunc sentire, non ergo communis sensus est multiplex secundum rationem solum, quia cum patiendo contraria sit diuisibilis, id est, multiplex, hæc non poterit suscipere, nisi diuerso tempore. Contextum autem sic efferes. *An non possibile?* Id est, solutio prior rem non absoluit. At hoc impossibile videtur sensum vnum contraria simul excipere. *Potentia enim.* Id est, vnum atque; idem subiectum est simul in potentia ad contraria suscipienda, & simul est diuisibile, & indiuisibile. i. vnum & multum vnum subiectum & multa contraria

traria, vt vnus homo, vt homo indiuisibilis, vt potēs esse albus & niger diuisibilis est. *Ipsa autem esse.* Id est, actu non hoc possibile, simul esse contraria in eodem. *Sed paritudo.* Id est, vel albus est aut niger, secundum formam patitur ab agente subiectum. *Quare neque species ipsorum pati.* Id est, vt corpus simul non admittit albū atq; nigrum, etiam si corpus est in potentia vtrūq; & habeat diuersas rationes: sic neq; communis hic sensus species cōtrariorum horum, aut aliorum, non poterit instanti admittere.

Tex. 149 ¶ Sed vt id quod vocant quidam punctum, quod vt vnū & duo est, sic indiuisibile & diuisibile est. Secundū quod igitur est indiuisibile discernens vnū est, & simul secundum quod verò diuisibile est, non vnum. bis enim, vtitur eodē signo simul. In quantum igitur duobus vtitur termino, duo indicat, & separata est vt separatorū. In quantum vero vnū, vno, & simul. De principio igitur secundū quod dicimus animal sensitium esse, determinatum sit hoc modo.

¶ Postremam ad mouet solutionem, cōmunem sensum non solum esse vnū subiecto, sed & multos subiecto. Prior solutio vnū subiecto fatebatur esse hāc vim sensoriam: hāc verò solutio etiam multiplicem subiecto. Et profert exemplum de centro, à quo egressę lineę in circuli ambitum diuiduntur. Centrum hoc est vnū punctum, secundum naturam: sed etiam est multiplex, vt finis est linearum diuisarum. Est ergo centrum & linearū principium ab ipso egressarū, & finis, vt in centrum desinūt. Sic quoq; & cōmunis sensus, est principium vnum particulariū sensuum: est. n. radix ipsorū. Vnde & August. lib. 12. super Genesim. c. 16. sensus particularis quinque riuulis contulit, veluti ab hoc vno communi, ceu fonte, manantes. Vnde & ligato cōmuni sensu somno corripiente animal, ligatur ceteri sensus: vt

Sensus vt riuuli derinantur à communi sensu.

opilato fonte, & riuuli restringuntur. At verò est quoq; finis aliorū sensuum: namq; sensuum particulariū species oēs, in se recipit & à diuersis, diuersas: imò & ab eodē cōtrariorū suscipit formas. Vt ergo hāc facultas est vnū principium, vim sensoriam omnibus sensibus impartit: vt autem est terminus multiplex diuersarū immutationū & affectionū, quę sunt à sensibus exterioribus, contraria suscipit. Vt ergo centro eodē bis vtitur, quādo duas finit lineas, etiam si vnū centrū sit: sic quoq; & bis sumitur cōmunis sensus, quādo afficitur cōtrarijs affectionibus. Ideo & est vnus subiecto, & multiplex subiecto. Et cōmunis sensus vt cum visu accipitur, cōtraria sentit, &c. Vt autem ipse per se cōsideratur discernit diuersa: quare non vt vnus & indiuisibilis cōtrarijs afficitur motibus: sed vt est multiplex, id est, vt sumitur cum sensibus externis: ita cōtrarijs afficitur motibus. Quare merito multiplex subiecto hac ratione appellatus est, vt Ioānes Grammaticus appellat. Literā Arist. cōponamus. *Sed vt id.* Id est, res quę de sensu cōmuni disputatiōe luce donabitur, si in mediū punctū seu cētrum proferamus: hoc sanē est vnū & indiuisibile si naturā eius cōsideres. Est aut vt duo si ipsum vt duas lineas circuli terminās spectaueris. Aut misso cētri exemplo, accipe punctum, a, qđ est cōtinuans duas partes lineę vnus, hoc vnū est, & duo: qđ est principium vnus partis lineę, & alterius finis. Hic cōmunis sensus est vnus in se, & sic nō suscipit cōtraria quāq; multa alia sentit simul. *Secundum quod.* Id est, punctum, vt est principium & finis, non est vnum. *Bis enim vtitur.* Id est, intellectus vno & eodem puncto bis vtitur: semel vt principium est & dein vt finis, vocatq; punctum signum. *In quantum igitur.* Id est, vt cōmunis sensus est finis duorū: hoc. n. terminus hic significat. Sic duo indicat, id est, vt suscipit diuersas species per sensus exteriores: sic ipse est diuersus & multiplex. Sic sensus communis est vis separata & separatorum. i. est vis multiplicis officij & diuersa sentiens. Neq; putes hunc locū diluere quę primò astruxerat Arist. sensum esse vim nō separatā. Nūc ait esse separatā: qđ separatū hic multiplicis virtutis esse sensū intelligit, & qđ supra dixerat

dixerat esse inseparabilem sensum à corpore subintelligit. *In quantum vero.* Id est, vt vnū sensibile intelligit cōmunis sensus, vtitur vno sensu particulari non multis vt colores per visum solū, aut apertius. *In quantum vero vnum.* Id est, vis hęc sensoria vt vna est simul & sine tēpore sensilium differētijs apprehendit. ¶ Simplicius vero animā sensitiuam cētro contulit. Anima hęc cum vna sit, multis tamen operatur sensiterijs, & affectiones varias p varias corporis partes suscipit. vt in vnum centrū à diuersis circuli partibus varię decumbūt lineę. Ceterū Gręci alij atq; Latini nō ipsam animā sed animę vim & facultatē hoc loco subintellegerūt, quā communem vocat Arist. quippe quę est sensuum externorum veluti fons, & cardo, vt dictum iā est, & isti rectius quā Simplicius. Nāq; de hac vi sermo est institutus, nō de anima ipsa, de qua secundus liber multa enarrauit. Quāquā etiā si in hunc modū audire oporteat Arist. mens satis heret, atq; ambigua iacet: tantisper dum cōsiderat visum vnū esse subiecto & ratione, qui tamen motibus cōtrarijs albi, atq; nigri, afficitur. Ecquid si vnus communis sensus, qui prestat nobilitate sensitivę facultatis ceteris externis, idem prestat? Themistius fortassis hoc presentiens argumentū. c. 8. paraphrasis oēm vim sentiēdi exteriorib; detrahit sensibus: sed solum esse conceptacula simulachrorum censuit, velut scriptores seu scribę chartis excipiētes, quę sensilia dictant. & verba subscribam. Ex his ait quę dicta, iam sunt constare arbitror, neq; visum in pupilla primum esse, neq; auditum in auribus, neq; gustum in lingua, sed sensus omnis in prima illa sentiēdi vi sedem habere. Quod si diximus quinq; nobis esse sensus ex eo accipi volumus quinq; instrumenta haberi, &c. Quę verba indicant, quę diximus de huius autoris opiniōe sic habere, videlicet quinque sensus externos esse vt instrumenta, sed sentiēdi vis ipsa, ipsorum sedem habet non in ipsis sed in communi sensu. Cuius quoq; sententię & Amator fuit D. Grego. Nisse. lib. 1. de virib; aię. c. 1. vnicū credens esse sensum qui p visum videt: per auditū, audit: per odoratū, odoratur: p gustū gustat: per tactum tangit:

Gręci rectius de anima sensitiva quā Simplicius.

hosq; non sensus, sed sensuum nūcios esse, & primarij sensus qui cōmunis est, ministros. Id qđ in placitis Platonis extat vt nos sub hęc dicem. Et verba, quę hic habet Arist. huic impensē suffragantur, illa inquam. *De principio igitur secundum quod dicimus animal sensitium esse determinatū sit hoc modo.* Si ergo sensus communis est is secundum quem est animal sensitium: vis ergo sentiēdi inibi locum & sedem habet. Quamobrē diceret aliquis innixus Themistio, cōtrarias species albi & nigri, non esse in cōmuni sensu: sed in instrumentis sensuum particulariū, quas veluti ad pedes communis sensus iacentes & obuolutas ipse communis sensus contemplatur. Inclamat rursus alius dicens, species contrariorum cum sint affectiones contrarię, simul non sunt in eodē sensorio, vt pupilla. In angustias summas rem totam adigit hoc argumentum: namq; dicere, vt Ioannes Grammaticus has species albi, & nigri nō esse simul in eodem sensorij puncto, sed distinctis suscipi partibus, non euacuat argumenti plenitudinem: nam sine causa credit species non in sensu, saltē cōmuni, si de aliis inficiantur species albi, & nigri, amari, & dulcis suscipi. Nam si non suscipit species has, vt Themistius, & post ipsum Philoponus asseuerant, digna est postulatio. Vt ergo sentire est pati? Nam & si cōmunis sensus vnus est, qui iudicat: iudicare tamē non est pati, si aliorum sensuum est suscipere species & huius, id est, communis iudicare. Iudicare autem actionis est, non passionis. At aliquam huic vi tribuere passionem autoritas peripatetica cogit, sentire dicens esse quoddam pati. Suscipit ergo sensus cōmunis species cōtrarias, & argumenti vis stat in suo vigore. Quod si species ab exterioribus sensibus in cōmunem elabuntur, iam ergo contraria sunt in communi sensu, & in sensibus exterioribus, per quos ceu per canaliculos, species & affectiones externę in communem riuantur sensum. Et vis argumēti suo vigore (vt diximus) perseuerat. Nā vis ipsa sensitiva cum incorporea sit, nō habet diuersas partes, quib; cōtraria excipiat, sed simul sunt in visu, & albi forma & nigri: & in eadē sensorij particula credas. Et admirabile satis si

Philoponus corrupte philosophatur.

Philo-

Philoponum audiamus negantem esse species contrarias in eadem parte sensorij, nam æqua ratione in aere aut aqua species albi & nigri non essent simul in eodem subiecto, si non sunt simul in eadē parte sensorij. Sed quis hæc credet Philopono? quādo quidem duolumina à diuersis lucernis profecta, sunt simul in eadē parte aeris: ergo & duæ species etiam contrariorum: quia species albi atq; nigri spiritualiorem habent naturam quā duo lumina si hæc se admittunt, ergo & illa. & alteram adhibeto contra Philoponum rationē. In speculo quilibet simul & in eodem speculi loco alba, & nigra representari cernit: exactius igitur in oculo qui viuacius & spiritualius speculum est, erūt illæ species simul. Quod si dixeris in tactus sensorio nō se admittūt calidi species & frigidi, alioq; esset simul calidum animal & frigidum ergo species contrariorum sunt cōtrariæ. Respondeo illas species non esse simul non quia illæ secū pugnāt, etenim nullæ species sibi cōtrariæ sunt sed quæ causantur ab alterationibus contrarijs, vt à calefactione & infri-gidatione quæ quidem simul pugnant. Et argumenti virtus crescit Commentario Auerois, qui sensum cōmunē & vim actiuā dixit & passiuā, vt iudicat & discernit actiua est, quia iudicare inquit, nō est recipere, vt verō passiuā iungitur instrumentis sensuum particulariū. Est ergo vis hæc passiuā: quare suscipit non solum pupilla species albi & nigri, sed & ipse, communis sensus. Et aduersum Arist. propius agamus. An non ipse dixit, sensus actu est ipsum actu sensibile: si ergo sensus communis actu sentit contraria sensilia non solum diuersa & hoc in eodem instanti: ergo sensus communis erit actu contraria, & actu diuersa. Et nō communis solum, sed visus est actu cōtraria quia actu sentit & album, & nigrum. Neq; iuuat philosophiam Aristot. si quis dixerit sensum communem, quando actu diuersa sentit esse eō quo hæc diuersa, aut contraria fuerūt in vno vt album, & dulce in magnitudine quæ est proprium sensatum à vi hac communi sensoria, non inquam hoc iuuat, etiam si hæc solutio Alberti Magni inuentum sit: summa de homine tractatu secundo de communi

sensu. Quæst. 2. Porro pace tanti philosophi sit dictum falsus est in re hæc credēs communia sensilia esse propria communis sensus. Neq; in hac re ipse fuit perripaticus. Et imposuerūt illi verba illam à me exposita, communium sensiliū communis est sensus. Inibi per communē sensum multitudinē particularium intellexit Aristot. Consule Commen. huius libri ad caput primum. Cæterum, quia cum hoc autore nobis indisputationib; est concertandum, illum mittamus modo, & eius sententiam quoq; prioris consequiam. Sensus (ait) communis quando sensilia propria, vt vniūt in vno, id est, communi sentiuntur, tūc in instanti sentit illa facultas sensoria vt album & dulce, in magnitudine vniūt. Si verō non sub vnius ratione comprehendūt: tūc in temporis mora, vt si album atq; dulce vt multa cōsideret hæc repudianda sunt imò albū & frigidum, vt multa discernēs cōmunis sensus in puncto discernit: vt diximus Obseruare te iā credo, amice lector quā sit implexus loc; hic Aristot. quā que neruosis sit scrupulus, quæ ipsa Aristot. cōtextura præfert. Et certe quod mei iudicij est, fieri nō potest, vt aliqd; suffugiū subueniat, neq; rimula pateat, qua effugiamus argumenti robur, si semel dixerimus contrarias esse species contrariorū & sensiliū. Nā si cōtrariæ sunt cōtraria sūt actu in eodē simul & in eodē instanti: siue sensorio siue sensu siue vtrobiq; nihil mea refert. Quamobrem dicendū est species contrariorum, vt species albi nigri, dulcis & amari, & id genus contrarias non esse, etiā si species sint contrariorum, nō tamen contrariæ sunt, species enim albi non habet esse naturale, vt albedo: itemque & species nigri: sunt enim species omnes citra materiā in sensu susceptæ & spirituales illas appellabat Augustinus. 12. super Gene. cap. 16. Nam si contrariæ essent hæc species contrarijs afficerent nominationibus visum id quod Aristote. negat visus enim specie albi non albescit: neq; nigri specie nigrescit. Vnde carnem diximus cap. de tactu. non esse sensorium quia calorem & frigus sub proprijs naturis suscipiebat. Quare si species exuunt naturas obiectorum suorum: ergo cū natura contrarietatem

Alberti

Arist. de se
fo. 1.

Arist. de sen
fo. 2.

Antoni de
difficili
bio m. d. m.

Species cō
trariū nō
sunt

Altera eius
de loci expo.

tem deponet. Quapropter sensus nullus est actu contraria, sed potestate est contraria, id est: valens est suscipere contrariorum sensiliū affectiones. Et in hunc prope modū Aristotelis sermo tex. 148. sensum esse potentia contraria, nō tamē actu est audiendus. Sed si ita est, ecquid ipse abiecit solutionem, quæ erat prima esse communem sensum vnum, potētia, & ratione, seu secundum formā multiplicem. Sane hæc solutio non erat reiicienda: quippe ita est vt ipsa fert: sensus enim communis est vnus subiecto vel potentia. Cōfundo vocabula modo, & est multiplex secundum esse, vt amur sermone Arist. id est, forma & ratione, quia est multus: quia multis afficitur specibus illisq; contrarijs nisi vellemus dicere Arist. disputando, non asserendo rem dubitasse & soluisse, vt est huic philosopho mos. Et verba velut differendi modo proferūt. Aut dicamus hoc in sinuasse Arist. sententiam communē non esse vnum subiecto, & multum secundum formam instar materiæ: cuius vnitas est in ratione subiecti. Distinctio autem formæ est, non sic sensus communis, qui non habet hanc vnitatem materiæ formis, id est, speciebus distinguendā, sed est vna vis indiuisibilis, quæ multis sensibus vtitur, velut instrumentis, ideo multas habet affectiōes. Et hic seruit exemplū centri & lineæ circularis. Facito centrum esse cōmunē sensum, ab hocque centro quinq; lineas ducito in orbē, quas sensus esse imageris oportet. Et extrema circumferentiæ sensilia sunt externa. Hæc ergo sensilia nequaquam possunt in sensum agere qui in centro sedē habet, nisi per medias lineas cōuehantur. Illud autem centrum est quidem vnum, vt ab eō lineæ riuantur in orbem circuli, est autem multiplex, vt est terminus linearū, ita cōmunis sensus est vna vis, quæ vim sentiēdi donat sensib; exteriorib; & vt vtitur illis omnibus ad contraria sensilia sentiēda multiplex est, vt vna ars medica, quādoq; calido vtitur, quo depellat frigidum, nonnunquā verō frigido ad depellendū calidū. Vna est medica ars in substantia, sed vt cōtrarijs remedijs vtitur, diuersa est. Cuius Thomas non est vsus hoc exemplo circuli, sed planiore. Vnum punctum duas

iungit lineæ partes. Est sanē vnum secundum substantiam, & indiuisibile est: tamen est duo punctū hoc, vt principium est mediæ lineæ & terminus alterius lineæ mediæ. Et vtitur mens vno puncto, bis termino & principio: ita quoq; & communi sensu, qui vnus sanē est, bis vtliceat: & vt terminus est: in quæ conueniūt operationes, & formæ sensilium exterorum: & vt principium sensuū particulariū: & sic est vnus & multiplex. At verō Græci oēs, quos legere licuit & Auerr. imò Albertus Magnus & alij hos sectates exemplum in centro & circulo intellexerunt. Quibus quoq; ego consensu inter exponendum, quāquam, & alterā expositionē D. Tho. non nihil immiscui. & Aristot. mathematico exēplo vsus est, vt supra 2. de anima tetragonismo. Colligas iam apud te, quæ sunt communis sensus muñera: ipse principum est ipse finis. Principium sensuum, quia radix sensuum ipse est, & terminus sensuum & specierum. ipse enim concipit vnus quæ apud omnes quinque sensus sigillatim notantur. Ipse rursū est, vt princeps, cæteri sensus vt ministri: & nūtij sunt quæ extra sūt illi legantes. Ipse vt artifex, alij sensus vt instrumenta vel vt artifices inferiores præcipuo & architectonico famulantes. Et vbi alij sensus sinunt, initium sibi facit, vt visus albū videt & nigrum: & hic gradum sistit. At cōmunis sensus altius se porrigit, & illa sentit. & iudicat illorum contrarietatem, & ab alijs differentiam. Et de principio hoc secundum quod dicimus animal sensituum esse determinatum sit hoc modo. Ait aliquis quid ergo Aristot. vocat sensum communē esse principium secundum quod animal sit sensituum, quādo hoc tributū est ab eodē sensui tactus, vt superior demonstrauit sermo: Dico nullus sensus exterior est, qui à cōmuni nō habeat sensoriam vim, sed tactus maxime, ideo tactui tributum esse animalis cōstitutium. Constant hæc per ea, quæ satis diximus, & non te premēt Aristot. verba libro de somno & vigilia (sensus communem esse primum sensituum) nō enim sensus Pauli est recipiendus. Et primum sensituum (id est vtille exposuit) relatus in sensus interiores: quorum est primus, imò relatus in sensus exteriores

Communis
sensus prae
gatiua.

Paul. male pu
tat sensum
communē. I.
relatu in in
teriores sen
sus.

est primus consentientibus Græcis Alexandro, Simplicio & Themistio. Vis. n. sensoria pfecta est à cōmuni sensu, quæ in alios sensus mādatur, vt annectēda disputatio elucidabit. Plato verò, vt ipm in hac re cōmemoremus, sensum cōmunē concessit longè aliter quàm Arist. Platonē siquidem corpus nec viuit, neq; sentit: sed sola anima. Quare quinq; sensus quos, Arist. nominat, non sensus Platoni sunt, sed meatus & organa quædam, per quæ vis quædā interior, quam cōmunem sensum dicit, sentit colores, sonos, &c. Vis ergo non est sensus, sed meatus p quē sensus cōmunis videt: & auditus non est sensus sed organum per quod cōmunis sensus audit, & iudicat de sonis. Non ergo sunt sensoria vires iste, sed vnus cōmunis est sensus diffusus in quinq; hæc organa & hic cōmunis sensus omnibus animalibus adest à natiuitate. Præter hunc communem sensum phantasiā, opinionem & cogitationem collocat. Supra hæc rationem, supra quam mentem. Ita Platonizandum iubet Marfilius in epitome ad Theetetum Platonis. Cæterum aduersum hæc sunt argumenta, quæ probant sensum communem esse, & quinq; sensus esse: nam q̄ ait corpus non viuit, est falsum: quia si nō viuit, neq; moritur: corpus aut moritur, ergo vitæ est particeps. Et itidē sensus erit particeps. Fateatur cum Platone oculū non esse sensum, aut aurem, aut nasum: & diffitemur in huiusmodi instrumentis, quæ sensoria dicimus non esse proprias atq; sensorias vires. Visus ergo non est corpus neq; auditus & alij sensus: sed sunt vires in corpore. Quare esto, vt Plato tradit, corpus nō sentire, num subinde, nō est visus sensus? Non sanè, visus. n. non est corpus, vt supradixit Aristote. Fortassis sibi consentiunt isti philosophiæ primarij duces, si Platonē intelligas nō esse quinq; sensus in qbus sensiois sit fons. Sed vnus est huiusmodi sensus. Hancque ille considerās causam illos quinq; negauit esse sensus. Cui Themistius & Gregorius assenserūt.

An sit necessarius communis sensus.

STIS ergo quæ literæ elucidandæ erant necessaria misis, primam disputationem insti-

tuamus. Si est necessarius communis hic sensus, quē schola peripatetica celebratissimum habet. Multi. n. qui alumnos Arist. se esse gloriantur, credunt sensum communem, & particularem eam diuersitatem subire, quam superius & inferius, vt animal & homo: quidquid nanque visus est, sensus communis est, non tamen contra: quia sensus communis in alios se fundit sensus, & nō visus, vt in auditum, olfactum, &c. Qui in hæc sententiam leuibus ducuntur argumētis: quia grauiora non inuenerunt. Primum actus distincti gunt potētiam: visus & cōmunis sensus habent vnum actum, vnāq; speciem, ergo sunt vnus. Rursū obiectū sensus particularis & cōmunis est vnū: ergo & ipsi sensus vnus. Sed isti rem non intellexerunt falsi voce cōmunitatis credētes hæc cōmunitatē esse dialecticam, qua animal commune est homini, & equo: & res non sic habet, nam hæc cōmunitas est non dialectica, sed alterius generis, quo vtūtur physici cælum vocantes communem locum: ita sensus cōmunis est, quia suam vim impartit cæteris sensibus, non quod alij sensus non sint alicuius vis sentiendi à natura propria. Sunt etenim (vt diximus) differentes aduersum Platonē & Themistiū: sed quia absolutioe sensio nis & cōplementum assequuntur sensus externi à vi hac, vt post hæc tradem⁹. At qui si alia in cōdenationē huius opinionis deessent, hoc ipsum quod attulimus satis esset. Quid quod alia plura suppetūt? Sunt autē hæc communem sensum esse se principium, & radicē sensuum particularium: ideo collatus est cētro circuli, externi autē sensus lineis ab hoc cētro egrediētibus, vt ergo sunt communis sensus & particularis sensus, nisi velit aliquis desipere, cētrū & lineas esse idē? Rursus singulas differētias vtriusque sensus excute: & videbis, quàm infana sit hæc imaginatio. Sensus particularis p accidēs cognoscit, quæ alterius sensus sunt, vt visus dulce. At verò communis non est adeo restrictæ potentia, sed per se & album, & dulce cognoscit: quia ab vtroque afficitur, & vtriusque sensilis seruat imagines. Adde sensum particulare nō discernere, nisi scilia propria, quæ sunt sui iuris: vt visus, quæ alba, quæ ve nigra & id genus

nus colores: sensus verò communis non est tam curta supellectilis: quippe in omnia se profert sensilia & hæc discernit. Tertio sensus exterior sine dependentia ab altero sensu, à sensili proprio afficitur: sed communis sensus eget immutatione sensuum particularium. Nam per hoc (vt diximus) vt per canaliculos quosdam inuehuntur communi sensui rerum formæ seu similitudines. Denique sensus exterior non aduertit propriam sensationem, sed communis est hoc munus. Iā ergo si hæc discrimina sunt peripatetica & verissima, desipit satis, qui dicit communē sensum esse visum tactum, gustū, olfactum. Et quanquam assertio hæc sit quorundam medicorum, non est audienda in Aristot. schola. Argumento primo dicito, sensus communis, & particularis, non sunt vnus actus: nam etiam si tibi detur communē sensum videre album, & nigrum, &c. non tamen sunt eiusdem actus: quia discernere omnia sensilia est actus communis, & nullius particularis. Et aduertere sensationes & affectiones particularium est actus proprius cōmunis, & non particularium. Argumento secundo dicendum, obiectum communis sensus esse commune quoddam omnibus sensilibus, quod nomine vacat: sed obiectum particularium non est vnum omnium, sed proprijs sensibus propria sunt obiecta. Neq; verum est, omnia sensilia percipi à communi sensu: vt conueniūt in magnitudine: quippe omnia communia reducuntur vtriusq; in magnitudinē. Nam figura est magnitudo quædam: vt dixit Aristot. cap. 1. huius. & motus itidē est magnitudinis, & numerus diuisione magnitudinis creatur. Non in quā hoc verum, etiam si in hac sententia Albertū legam, quam si memini nuper reieci. Sed illud vnum, quod formale vt vocat est in obiecto sensus cōmunis est vacans quo vocetur. Et aduersum Albertum fat nobis in præsentia sit, sensilia cōmunia habere alias rationes immutadi quā magnitudo, vt numerus aliter immutat quā magnitudo: nō ergo reducūtur in magnitudinē. Iā durior reddita est nostra questio, si non est sensus particularis hæc cōmunis facultas, q̄ ergo necessari⁹ est. Auicena naturalium sexto multas collegit ra-

tiones, quæ & ostēderēt sensus huius necessariam esse concessionem. Et prima est, quæ & est Aristot. nos cognoscimus ait sensata omnia & differentiam illorū statuimus iudicando, vt differant, & conueniant. Hoc autem vna virtus animæ præstabit necessario, quæ est sensus communis. Secundo eleuato baculo antequam ferias canē, canis fugit, quā fugā molitur non visus neq; tactus: quia non sentit tactu dolore: ergo cōmunis hoc est sensus. Tertio colligit, in somno referūtur simula chra rerū, nō vt imagines, sed vt res sūt. Somniās etenim imagines, res esse putat: hoc non est particulariū sensuū, qui omnes frigiditate cōstricti alligati tenentur: neq; est phantasiæ, hæc enim nō vtitur imaginibus, nisi vt imagines sunt, nō quatenus res, vt communis sensus deceptus vsurpat. Rursus qui diu vectatus est equo, aut curru, si paululum cōquiescat, vniuersa moueri & circūagi credit: Hæc affectio non est visus: visus enim à sola præsentia ipsius motus agitur: iam verò abest motus, cessatū enim est à motu: erit ergo sensus communis affectionē quæ visus erat adhuc continens. Simplicius verò & Themistius. 8. cap. huius paraphraseos. Aristot. ducunt hoc ductū, vt concederet cōmunem sensum, quod aduertebat nos proprias sensationes nostras sentire. Sentio enim me videre, me audire, istud non est visus opus, qui non potest in suam se actionē reflectere: quippe visio eius non est obiectum suum, sed color: ergo alterius erit potētie, quæ has sensationes aduertit, quam vocant cōmunē sensum. Et Alexander in paraphrasi sapit hoc ipsum. Et D. Thomas in Commentario & in. 1. par. quæst. 78. art. 4. arg. 2. respondens. Philoponus autem Plutarchum philosophum indicat, qui hanc aduertentiam per quam aduertimus sensationes p nostros laboratas sensus dedit opinionem aut opinandi facultati: quæ est inferior intellectu & superior sensu: per hæc ergo vim nos aduertimus nostras sensationes. Atqui qui cum hoc philosopho consentire voluisset, necessario concedat esse necesse, bruta non habere vim hanc quæ proprias dignoscant sensationes. Nanque bruta facultate opinandi non fruuntur. In quam sententiam lego Simplicium, qui

De sensu cōmuni græcorū & latino rū sententia.

solutio arg.

Arg. 2. solutio.

Argu. quæ colligunt cōmunem sensum.

hoc ait esse humani sensus, se advertere: nā in humanos sensus ratiōis quādā vmbra & participatio descēdit. Quā ob causam se advertere exterioris est sensus humani, & communis, & rationis. Exterior exiliter pręstat: cōmunis quippe, qui purior diligentius obseruat: ratio in aduertēdis suis operibus & aliorum sensuum diligentissima & solertissima est. Hęc ad Simplicij placitū. ¶ Philoponus lōgē à simplicio & alijs discessit nullū etenim sensum hoc gaudere munere opinatur: vt propriā, vel alterius affectionē aduertat. Primū. n. cōmunis sensus, si aduertit sensationes particularium sensuū, quis aduertet functiones cōmunis sensus? Num ipsemet, an quiuis alius? si ipse, quī hoc fiet, cū sit organica potētia & agens feruiente sibi organo? Organū autē in se nō flectitur, si quiuis alter erit in infinitum discursus. Neq; externus sensus hoc sibi pręstat: eadē ratione, qua neq; superior facultas (Cōmunem dico sensum) tanto muneri absoluēdo impar est. Quare hīc Philosophus attentiuam quādā facultatem aliorū, quos non indicat sequutus autoritatē, cōcessit: huius autē facultatis est attēdere & obseruare opera omnium aliarum potētiarum. Et leuissimū produxit argumētum: nā inquit sermonis quotidianus hīc visus est: attēde hoc, attēde illud: ergo est vna facultas attentiuā. Et quanquā in huius placiti assertionē non sequatur Aristot. autorē, curat ipse nihil. Etenim nusquā huius facultatis legim⁹ Arist. meminisse. ¶ Ego tñ quēdā pducā, quę cū Philopono faciūt, Arist. in lib. de sensu nos (dixit) si terribilia aut delectabilia aliqua teneāt, & si oculis & sensib⁹ alijs nō ligati simus, nil videmus, aut audimus. quāquam oculi aperti sensibilis in bibāt species, non vidēt: quia visus non aduertit, neq; attēdit in colores, neq; auditus sonos: tota. n. animā attētio aliō distracta est. Et bruta auidissimē comedentia aut bibentia à tergo venientes homines sepe nō sentiūt. Ergo est aliqua facultas attētiua, quę si nimis in alia distrahitur sensationis affectionē non recipimus. Adde, sunt homines, qui oculis referatis obdormiūt, qui dubio procul species colorū hauriunt, vt speculū quoddā si adisset: & hi nō vidēt, quia attētio tota obdi-

ta somno est: nō. n. attēdit aīa in species, quas oculus collectas à colore retinet. Ceterum hęc, & hoc genus alia non probant, esse facultatē aliquam attentiuam, sed quod necessaria est attētio & obseruatio obiecti, quę nō est huius facultatis attētiuā, quā Philoponus dogmatizat, sed cōmunis sensus est hęc facultas attētiua. Et aduersus Philoponū non ineptē colliget aliquis. Hęc facultas attentiuā, aut sensus, aut ratio est: si sensus est, erit sanē cōmunis, quod ipse negat: si ratio nis est potētia, cū hęc attentiuā facultas sit sensorū, vt sunt sensata: nam attenditur visio coloris, gustatio saporis, vt talia sunt, ergo est sensalis seu sensoria hęc potestas: quia est sensiliū, vt sensilia sunt. ¶ Rursum aut sentio, me sentire sensu, aut non sentio me sentire: sed intelligo solū me sentire. Primū non credit Philoponus, alterum fatebitur. Ergo dicat ipse, vt gallina hūc pullū amat, & illi ab blanditur, illum verō pungit & dillacerat? vt in quā nisi attēdisset hunc esse suū & alium alienū? Et hoc idētidē alia bruta indicāt frequēti experientia, quę vel sola brutis donare pōt facultate attēdendi. Quare facultas hęc nō est solius rationis, sed sensus. Et argumēta quę feci hoc colligunt attentionē esse necessariā sensibus. Quod verō cum Philopono facit sensoriam vim nō esse reflexiuā: sed hęc reflexionem melioris potētia esse opus, nos paulō pōt aperiemus.

Disputatio secunda. Cuius sensus sit sentire.

QUOD si sensus est attendere, & non solius mentis, restat discernere cuius est sensus hoc opus. Nam vt ex Simplicio retulimus, exteriores sensus etiā proprias sensationes obseruant: sed humani solum, quia scintilla rationis in eis micat. Iuniores aut Philosophi vt Aegidius Thicnæus & qui huius sunt classis in Cōmentario huius loci, sensus exteriores directē sensatione nō sentire se ipsos, neq; suas functiones dicūt: hęcq; est eorū sentētia prima, quā Aegidius, tribus argumentis collegit: sensus est virtus materię alligata: ergo nō pōt habere actionē in seipsa. ¶ Secundō, sensus est virtus extensa & corporea: non ergo poterit in se replicari:

Euertitur Philoponus.

Aeg. refellit.

Autores cen sura.

Quid latet de quęst.

ri: quia Proculus ait nullū extensum est in se conuersiuū. ¶ Tertiu argumentū est sensus est vis passiuā, vt ergo poterit se percipere? Moueret. n. se ipsam, & idē esset mouens & motum secundum idem. ¶ Secunda Aegidij sententia hęc est, sensum exteriorem indirectē sentire suam sensationem: vt enim visus indirectē sentit tenebras per absentiam lucis, ita & indirectē sentit se videre, & se non videre. Directē autē solum obiectū proprium, vt colorē videt visus itemq; alij sensus. ¶ Tertia sit hęc cōmunis sensus directē sentit actiones, nisi mauis dicere passionē aliorum sensuū, & indirectē suam (nam si sentit se non sentire & sentiet se sentire) sed indirectē hęc. Contra tamen has propositiones ad manum est obiectio. Sensus sentit se sentire, & se non sentire se videre, & se nō videre: quę duę actiones sunt oppositę, aut sensationes contrarię: ergo nō eodem modo contingunt sensui. Si igitur sentit se non videre indirectē & per accidens, sentiet se videre per se directē. Et rursum quid ipse velit per indirectā sensationem nō satis exponit. Quid indirectē sentire sit num reflexē: num per accidens sentire? Si per accidens, nō utiq; illud verum est, visum se videre per accidens, cū hoc eius proprię sit naturę specie suscepta coloris, sentire se esse illa affectum specie vt homo plaga suscepta se esse percussum sentit. Si ergo specie suscepta sentit se videre, nequaquam per accidens. Nam tenebras nulla specie collibutus visus sentit per accidens: si verō sensus indirectē se sentit, id est, reflexē argumenta propria in autorem relabuntur. Sensus est potentia materialis, &c. Non ergo poterit reflecti in actum suū. ¶ Et quia iam satis cum autoribus concertatū est breuicule afferamus, quę Aristot. germaniorē sapere credimus philosophiam. Et primō dicamus sensus omnes ita exteriores vt interiores proprias sentire affectiones: & non solum humani sensus (vt Simplicius scripto mandauit, & Niphus in collectaneis subscripsit) sed brutorū quoq; sensus se sentire credimus. Hoc ne gratis dictum putes, scito esse Cordubēsis illius philosophi expressam sententiā Com. 136. Sensus ait non solū comprehendit proprium obiectū: sed cōprehendit se illud

comprehendere. Nam si vnus sensus comprehendit obiectum: & alter comprehendit sensum magis stādum est in primo sensu, qui vtrunq; pręstabit. Id quod sequutus est D. Th. quęstio. de veritate. 1. ar. 9. sensus ait cognoscit se sentire, non tamen naturam suam, neq; naturā sui actus, neq; proportionem suam ad res, quas cognoscit. Et quanq; iudicet veritatem, non tñ nouit, quid sit veritas, quod solius est intellectus. Et infert propositionē quādā ex libro de causis. Oīs cognoscens essentiam suā, redit ad essentiam suam reditione cōplera: sensus autem qui non nouit naturā suā, non poterit se cognoscere cognitiōe cōplera, sed hoc mentis est & pulchrē hoc ipsum ante omnes pręsentit Plato in Theeteto, dicens sensum nescire essentiam rerū neque veritatem. Sed hoc mentis est mun⁹. Neq; à tātō magistro discessit Arist. qui 4. meta. cap. 5. sensum dixit non sentire: id quod non dixit, vt intelligamus sensum non sentire suas actiones, sed quia nō sentit suā naturā sensus neq; potest se reflectere vt Plato asseruit. At verō quia sensus est propinquior menti, quā formę omnes ceterę, hac ratione participio non nullo rationis seu mentis gaudet tantisper dū se sentit. Vnde non sumito sensū in actum suum se reflectere quicūq; is sit. Aliud est enim se sentire, aut actū suū & reflectere se in seipsum. Nā primū est sensum, quādo immutatur sentire se directē (non indirectē vt dixit Aegidius) immutari. ¶ Secundum verō est sensum sentire naturā & substantiā sui actus: id quod negamus. Argumenta quōq; Aegidij hīc expendē, quā infirma sint: nam illa probant sensum non se posse in ipsum redire perfecte quā verū est. Sed quia probant, quod directē, non possunt sensus sentire, & ad hoc sunt instituta, & adornata ab autore nihil colligunt. Argumentum verō in quod conueniunt omnia, quę hoc colligunt sensum nō posse perfecte in semet redire, neq; se sentire, est illud Auicenicū, quod sentit sensus ministrante corporeo organo: ergo si actū suū sentit per obsequium organi se sentit: igitur erit organum, inter sensum & organum quod est impossibile, vt cadat organū inter potentiam & seipsam.

Plato.

Philoponi attentiuā facultas.

Autoris censura.

An sit attentiuā facultas

Quod si hæc ad vnguem didiceris, non terrebunt te argumeta Ioannis Gandensis, quæ oia si semel dixeris, sensum se sentire, non perfecte cognoscendo naturam suam, aut suæ functionis, sed imperfectè: quippe sentit se immutari, & affici, solus & nulla restabit offensus, quæ precij sit alii cuius. Cuius distinctionis autor ille immemor cõglobauit argumenta, quibus euerteret hanc sententiã, scilicet sensum se non sentire, quæ est vera Aristoteli doctrina. Et quãdo testimonia grauiora ad manum non essent, satis erat Aristotelis argumenta, quæ hoc impetebat soluisse alijs suppressis. Opitulatur quoq; huic placito Theetetus Platonis, sensum ait sentire quod sentit, & sentire quod non sentit. Secundo dicendum censeo, cõmunem sensum non modicas ferre suppetias alijs sensibus exterioribus, quibus adiuti perfectius suas sentiãt sensiones. Hic autem sermo non est sinistrè intelligendus, vt hoc sit solius cõmunis sensus, sentire immutationes sensuum particularium: hoc. n. nusquam cõfessi sumus, sed esse omnium sensuum suas aduertere motiones diximus. Quod verò modo asserim? cū Simplicio, Themistio Alexandro in Cõmentarijs in huc locum, & cum S. Thoma loco illato, & Alberto Magno loco itidem indicato, sensum cõmunem præstare sensibus. s. quo suas factiones sentiãt, non quod visus non sentiat se videre: quod supra reiectum est, sed quod huiusmodi sensio adiuuante communi sensu absolutior redditur, & exactior, quæ cõmunis sensus purior est, quæ quiuis particularis sensus. Et hoc sibi volebat verba illa, sensus esse velut ministros instrumentarios, atq; artifices communi sensui famulantes: & quod sensus hic est principium aliorum, vt superius abudè exequuti sumus. His tertiũ adiungito cõmunem sensum necessariũ esse præter sensus particulares. Et prima eius necessitas est, quo discernat sensilia omnia, quæ alij sensus non possunt discernere, neq; hoc est officium cogitatiuæ, vt quidã somniãt, quos malè habet de sensu cõmuni philosophia hæc: quippe cogitatiua non est brutorum, quæ tamen habent sensum communem: nam ipsa quoque discernunt inter album & dulce, vt lapidem album non persequuntur, aut niuem, sed cibum album amant:

Platonis & Arist. cõsensio. Secunda sententia.

Ad qua necessarius est cõmunis sensus.

brutis verò non est cogitatiua, ergo discretio hæc non est cogitatiua. Rursum cõmunis sensus est de sensatis, cogitatiua etiã supra sensata, vt locus proprius ostendit, se extendit: neq; æstimatiua brutorum hoc officij discernendi, scilicet, absoluat: quia æstimatiua colligit per sensata non sensata: sensus aut cõmunis totum ius suum in sensatis solũ est. Secunda necessitas est, quæ sensibus particularibus, quo possint suas sensiones sentire fauet: imò quò & possint functionibus suis vt, donat. Vnde & primũ sensitiuũ, & principium sensuum communem sensum Aristoteli vocat: id quod supra cõmeminimus & ligato cõmuni sensu alij sensus obduntur: ne propriis insudet operationibus. Tertiã necessitatẽ adiecit Albertus Magnus, vt sentiat per se primò, communia sensilia, quæ ab alijs sentiuntur per se, non tamen primo: hoc tamẽ ego non recipio, sed neq; Græci huius rei mentionem fecerunt. Nam sensus cõmunis si sentit magnitudinem, est cooperante sensu particulari, vt per visum, aut tactum: ergo illam sentit per tangibiles, aut visibiles qualitates. Vt ergo per se & primò imò prius sentit colorem, quæ magnitudinem, non dico tempore, sed natura, imò crediderim hæc cõmunia sensilia à nullo sensu sentiri per se & primò: sed solùm propria sunt, quæ per se primò & per hæc propria cõmunia, à quouis sensu sentiuntur. Non est ergo hæc necessitas memoranda. Concedimus tamen sensum cõmunem oia sensilia communia sagaciter sentire, & non solùm propria. Id quod est nullius sensus exterioris. Occidit etiã aliquis, si sensus cõmunis sentit motiones sensuum exteriorum, ipse nunquam sentiet suas? Respondeo sentiet sanè suas, sed imperfectè, vt diximus, sensus alios in proprias se gerere operationes: neq; opus dicto cum Paulo est, phantasiã sentire sensus communis functionẽ seu sensionẽ vt nostris disputationibus etiã constat. Colligamus tandem, sensum cõmunem esse priorem, & posteriorem sensibus particularibus. Est sanè prior, quia principium est distribuens animales spiritus sensibus exterioribus: ideoq; Themistius regi & iudici in curruli seu triumphali curru sedenti illum cõtulit, ceteros sensus satelitibus aut tabellionibus similes dixit. Est autẽ post

Secunda necessitas. Tertiã necessitatẽ. Discretio ab Alberti.

Sensu cõmuni prius. Discretio ab Alberti.

posterior quæ suscipit impressiones aliorum sensuum. 5. & hac ratione terminus & finis sensuum vocatur, iustaque ratione communis dictus sensus est quia impartit spiritum communem animalibus sensibus, quia est communis terminus sensuum, quia obiectum proprium non habet: sed in omnia sensilia se fundit. Si quærat demum aliquis, si sensus exteriores proprias, sentiunt operationes: ergo iudicandi vis, & non solùm apprehensiuæ erit horum sensuum multis refragantibus philosophis qui & si vim apprehensiuam tribuant sensibus externis, non tamen iudicatoriam potestatem. Ego tamen non video, cur illis sit assentiendum, quippe apprehensio est gratia iudicandi: si sensus externi apprehendunt & iudicabunt. Quid quod Aristoteli credidit sensus externos differentiam statuere inter propria sensilia, vt visus inter album, & nigrum. Si ergo differentiam statuit, iudicat album non esse dulce. Et quia credidimus sensus externos sentire suas mutationes, hoc autem non fit citra iudicium, ideo ipsi iudices sunt suorum actuum. Caue tamen fallaris, visum habere actum proprii actus, id est, visionis suæ, itidẽque de alijs sensibus hoc nos non diximus. Sed videndo colorem sentit se videre, eodem non geminato actu, sensus cõmunis sensionem habet sensionis externæ, non tamen propriæ sensionis, sed sentit se sentire sensione qua sentit aliud à se, non tamen alia sensione, quia non est reflexiuæ potentia. Hoc sane est peculiare menti, texere seriem operationum. Intelligit, a, & intelligit nouo actu se intelligere, a. Quod si hæc aduertisset philosophi multi, non ita tulisset precipuè sententiã. Et adhuc est argumentum quod probet sensum exteriorem gaudere potestate iudicandi: nam quædam bestiarum sunt quæ solùm habent tactum, vt lib. 2. de anima docuit quales sunt marine spongiæ & id genus. In istis ergo aut tactus iudicat decibo aut non si secundum dederis utique, natura deficeret in necessarijs, quia illa animalia non habent quo discernant cibos nisi tactu. Si primum, istud est quod contendit. Disputatio. 3. quæ sit sedes huius cõmunis sensus.

Quarta instituenda est disputatio quod sit huius facultatis specificæ quam communem sensum appellamus sensorium proprium

ve subiectum, quod illi natura instruit in propria sede: quæ quæstio illi cõnexa est quæ in secundo libro absoluimus, quæ de cõmuni sensorio agebat. Atque in hac quæ in præsentia differendã produximus, non bene conueniunt, neq; in vno placito morantur autores. Etenim Galenus de vsum partium. 8. lib. c. 3. & 4. cerebro tribuit loculum huius sensus. Et Auicena lib. 1. cano. par. 1. & 9. cerebro itidem dedit, nec non naturalium sexto finiens sensum cõmunem vim esse ordinatam (ait) in prima cerebri concavitate per se recipientem formas omnes, quæ sensibus 5. imprimuntur & redduntur ei. Ethos iuuat rationem: prior pars cerebri mollis est, & tenera, mollities autem opido cõfert impressioni sensili. Adde quoque cõmunem sensum suscipere formas rerum à sensibus proprijs, ergo iudicatoria sedes horum sensuum erit post ipsorum sensoria: at qui sensoria visus, auditus, olfactus, manifesta sunt in capite: ergo & sensorium cõmunis sensus capitis erit. Eodem quoque accedat Aristoteli. hunc sensum iudicem dixisse sensuum particularium: & esse velut centrum circuli, à quo vniuersi alij sensus, vt lineæ deriuantur. Atque centrum medium habet locum, vt & iudex medius quoque est, inter litigantes. Habet ergo cerebrum in tribunal suum cõmunis sensus. Nam cerebrum velut medium occupat locum inter sensoria aliorum sensuum. Diuersum tamen huius sæpe legimus apud Aristoteli 2. libro de partibus animalium cap. 10. apertum dixit precipuè esse sensum in corde, ab ipso quoque duos sensus apertam ducere originem, gustus et tactus. 2. lib. de iuuentute, traditio eiusdem nihil abhorret à priori: cõmune. n. sensorium omnium sensuum cordi tribuit, duosque sensus gustus, & tactus ab ipso profectos tradidit ca. 2. & cap. 1. propria sensoria docet vnum quasi commune sensorium quo omnes alij sensus committantur: & hoc esse cor quod est principium viuendi, & sentiendi. Et in lib. de respiratione cor primum format, antequam alia membra formam membrorum assequantur, tum cor iam sentit, & alia membra non sentiunt, non sunt formata. Igitur cor est sensorium cõtinens primi sensitiuum. i. cõmunis sensus. Accedit istis cõplexio cerebri est frigidissima, & inæqualis purissimo sensui, qui

i. Ratio.

Agit pars postrema.

Sensum atque intellectū multo intervallo disjungi, aduersum Empedoclem & Homerum demonstrat, multaq; de existimatione, & imaginatione interseruit existimationisq; species referens, scientiam, opinionem, & prudentiam, Postremo phantasiā non esse sensum, aut opinionem, aut scientiam, &c. neq; ex istis commistam esse colligit.

Voniam aut duabus Tex. 190

differētiis diffiniunt maximē aīam, motu scđm locū, & ipso intelligere & discernere & sentire videtur utiq; intelligere & sapere velut sentire quoddā esse. In vtrifq; n. his, anima discernit & cognoscit aliquid eorū quæ sunt. Et antiqui, sapere & sentire idē esse aiūt, sicut & Empedocles dixit. Ad præsens. n. sapientia augetur hominibus. & in alijs. Vnde, eis semp & sapere diuersa præstat. Idē aut his vult, & illud Homeri. Talis. n. mens est terrestriū hominū. Qualem indies inducit pater hominumq; deorumq;.

¶ Omnis repetita mutatio (vt ait Philoponus) molestè fertur, hac causa Aristone ex abrupto de rōne tradat, differētiā imaginationis & intellectū primò exquirat. Antiquorū igitur placita de discrimine sensus, & intellectus, & Empedoclis, & Homeri, in mediū producit, quibus erat in sententia sensum & mentem discrepare nihil: ideo aīam duabus solum ornata putauerūt facultatibus. s. sensu & motu, intellectū cum sensu confundētes. Quāobrem ait. *Quoniam autem duabus differentiis.* Animā, scilicet, motu secūdum locum: ea enim animata sunt quæ pprio & intrinseco illis gaudēt, seu prædita sunt principio agēte motum: & inanimata hoc motus principio orbata, abunde aguntur, & mouentur

Sonus quid.

qui est cōmunis, qui arbiter est aliorū: & si cor est primū viuēs, & vltimū desinens vitæ: ipsum habet primū repositoriū, & vitæ, & sensus cōmunis. Primū legito de generatiōe aīalium. c. 4. Et cū cor sit pars animalis præstātissima principatus oīs, & mot⁹, & sensus, videtur illi tribuēdus, Hæc tñ quæstio nō est quod protelletur amplius, qā illa tota summā solutionis habet, ex disputatione alia, quā nos excussimus, lib. 2. nisi velimus cōciliare medicos cū Arist. vt Auicena dicēs originē cōmunis sensus esse cordis: at verò ab solutio, & cōplementum in cerebro, vt virtutis nutritiæ potestas in corde capit initiū, in hepate pfectionem cōsequitur. Vnde huic suffragatur Arist. testimoniū in lib. de iuuetute, dicēs testudines ablato corde moueri, quod non cōtingeret, si sensoriū locum haberet natura sibi comparatū in corde, quo ablato, adimeretur omnis sensus, & motus. Verū qā solū ibi initiū est, & in cerebro cōsummatio: hac rōne non nihil se mouent testudines, corde auulso. Vnde somnū dixit Arist. esse passionē cōmunis sensus. Sonus autē cū euaporatione ciborū, quæ in cerebrū attollitur contingat animalibus necessariò, videtur dicēdū sensum cōmunē in cerebro, aut habere initiū, aut cōsummationē: nāq; vapores illi frigiditate sua cerebrū obducūt: & sensuū orificia obdūt ne specieb⁹ aduentatib⁹ præbeāt aditū: cor verò vbi aīa semper ardet nō istis vaporibus inuoluitur, vt cerebrū: quare si somnus est passio cōmunis sensus, & hic solū cordis est: nō est prōpta respōsio. Vnde ergo somnus accidit? Sed de his hæc n. Etenim Arist. testimonia, quæ vltro citroq; iactabamus qđ postulāt animum esse primā sedem sensus in corde: quippe tactus inde capit originem & gustus, vt quidā tactus est. At fortè nō idem sapiendū de communi sensu, qui est syncerior tactu: etenim Arist. 8. de partibus. c. 10. credidit auditū, visum, olfactum, & visum: quia synceriorum sunt exteriorū sensuum, esse in capite, vt supra ostēdimus: nam in capite est sanguinis refrigerium, id quod nōnīs cōducit sensus synceritatis. At verò communis sensus est longe syncerior quā illi tres sensus ergo in capite habet suum sensorium.

mouētur secūdum locū. Motus est altera animæ facultas, quā potētiā motiuam supra vocitabamus. Secunda animæ facultas apud hos erat intelligere, & discernere & sentire. Hæc in vnū permiscentes & confundētes has voces intellectū, discretionem prudentiæ & sensum, & primò in hoc persuadebātur: quia videbant sensum esse facultatē animæ cognoscēdi itidem & intellectus est vis cognoscēdi, & per sensum discernimus & per mētem itidem discernimus ea quæ sunt. Verū hoc argumētum, cōuenire sensum & intellectū, in aliquoq; sibi cōsentire ambo hæc bene collegit. Est. n. cognitio & iudiciū apud sensum & apud intellectū, non tñ illa esse idem, sufficiēter collegit. Et antiqui sapere. Indicat qui ij sunt huius relatam sententiæ autores. Et Empedoclem primū, qui credidit sapere & sentire non differre citat, & carmina retulit. Ad præsens enim sapiētia augetur hominibus. Aut aliter interpretur carmē: nāq; homini certè ad præsens prudentia crescit, & sensus est: sensus variatur secūdum præsentia, quæ nouit: hoc. n. modo variatur sensus iudiciū, secūdum variationē præsentis tēporis. Empedocles ergo dicens sapiētiam humanā, secūdum præsentia, quæ sunt sensilia, etiā crescere, atq; minui, sapiētiam quæ intellectus est eū sensu immiscuit. Codices quidam Latini legūt, non sapiētiam, sed volūtatem: nam codice Græco *μῆτις* legitur, quæ vox cōsiliū aut prudētiam significat. Et Themistius cōsiliū, voluit secūdum præsens hominib⁹ augeri, esse dictū Empedoclis. Simplicius & Philoponus hunc locum Empedoclis non maximē attinere huic rei ostēdunt illum defendentes. Et defensio Philoponi est non intellexisse per prudentiam Empedocle ipsam vim intellectiuam, sed vim cogitandi, quæ media est inter intellectum & sensum. Hæc crescit secūdum præsentia, id est, operatur secūdum præsentium qualitatem. Et demum Empedoclis sensus innocens videtur à reprehensione, quā Arist. illi molitur. Humana. n. cōsilia secūdū tempora crescūt: iuuenes. n. modici sunt cōsiliij, qā modicā rerum tenēt experientiam: senes qui lōgiōris sunt eui, maioris quoq; cōsiliij sunt: & hoc carmine suo

Empedocles cecinisse videtur. Et hoc satis abblādatur Empedocli. Si tñ vox illa Græca mitis nō sapiētiam interpretemur sed cōsiliū aut prudentiā: hæc. n. satis crescūt tēporis accessione, & minuūtur: vnde & Arist. in libro Rhetoricorū ad annū vsq; 49. intellectus humani produxit integritatē, & iudicij pfectionē perseuerare. At ab eo tēpore sensim labi fallus, est: Quod si hoc ipsum Empedocles dixit, cur taxādus est? verū interpretes vocem græcā non prudētiam transfulerūt, sed sapiētiam, vt maiorē colorem Arist. præstaret in reprehēdendo Empedocle. Vnde eis *semper & sapere*. Hoc refert secūdū, ex alio loco Empedoclis, q nos latet: verū ipse ait, & in alijs (id est) alibi dixit Empedocles. Quāquā hic alter Empedoclis locus aliter legitur apud Philoponū, quā hic citetur: apud quē legimus, Vnde ijs perpetuò adest aliena videre. Quæ verba credidit Philoponus imaginationē cum mente confudisse: nā qđ est imaginationis videre aliena, id est imaginari diuersa: hoc mēti dat Empedocles. Et hic locus Empedoclis nō est tātā defensionis, vt prior. Sed si verba, quæ sunt in litera nostra velis exponere, sic cū relijs coniūges. Empedocles dixerat cōsiliū augeri scđm temporis presentis cōditionem. Hæc quoq; temporis qualitas, atq; cōditio sapere hominibus diuersa præstat. Itaq; sensus sit, causam præcipuā humanæ sapiētiae in tpe esse sitam, atq; sensilibus: cum tñ hoc sit à vero longè abhorrēs. Abstractio. n. à sensilib⁹ est causa dignior humanæ sapiētiae. Nā sensilia sola nō possent parere sapiētia. Quare illò cū videātur verba tendere Empedoclis, nullam esse in homine vim, quæ à presentibus abstrahat, sed vniuersam cognoscēdi vim humanæ naturæ, totā ligatam esse presentibus: ideo notam hæc illi inusit Arist. etiā si fortassis innocentior Empedoclis sermonis hic sensus. *Idem autem hic vult.* Aggregat Empedocli Homerum, vt eiusdem placiti confortem dicat mentem esse eandem cum sensu. Et carmina Homeri hæc sunt.

Intellectus humanā quā diu duret in tēgrietas.

Terrorum hominum intellectus talis habetur, Ad qualem ipse diem deducit Iuppiter abmus.

Tempori ergo subdidit Homerus intellectum,

Homeri de-
fensio.

Et ut Empedocles subiecit: ambos ergo
ut conspirantes in sententiam eandem
simul reprehendendos duxit Aristoteles.
Philoponus, qui sequis extitit in defensione
Empedoclis, Homeri in defensione ac re
se se patronum praestitit, vicio dans Aristo-
non intellexisse, quae carpit: namque; Home-
rus per diem non intellexit sensilia, ut docet
Philoponus, sed fortunam aut fatum. Vnde di-
ctum hoc Homericum hac donat Philopo-
intelligentia, talis est humana mens, qualis
& fortuna: & tale est quod Homerus di-
xit, quale & quod tragicus ille ait, fortu-
na nobis prout est, est & ingenium. & pro-
verbio rursus celebratur latino, fortuna
reddit insolentes, qui sunt isti, quibus si for-
tuna affulserit animos efferunt. At si for-
tuna paululum asperior sit solito, mores
habet mansuetiores. Sic autem se gerunt & at-
temperant ad fortunae status, homines. haec
est Homeri defensio, quae si vera est, satis
est tropologica. Nos tamen hanc repre-
hensionem Homeri similem ut literam
Aristo. exponamus.

Tex. 151. **C**oes. n. hi, intelligere corporeum
sicut & sentire, existimant. Et senti-
re & sapere simile simili, sicut in
primis rationibus determinauimus.
Et tamen oportuit simul ipsos, & de
deceptione dicere, magis propria. n.
est animalibus, & pluris temporis in hac,
permanet anima. Vnde necesse est aut,
ut quidam dicunt, omnia quae videtur
esse vera, aut dissimilis rei tactum
deceptionem esse. hoc. n. contrarium
est illi, simile simili cognoscere.
Videtur autem, & deceptio & scien-
tia contrariorum eadem esse.

Colligit quae dixerat secundum Empe-
doclem & Homerum intelligere esse actum
organicum, vimque; mentis corpoream esse,
& corruptibilem. Existimarunt rursus
esse idem sentire & intelligere. Et sentire
sapere, simile simili. Id est, horum fundamentum
vnde vanam sibi suaserunt philosophiam, est
quod simile simili credebant cognitionem
comparare. Quare intellectus cognoscens

corporea & sensilia, ipsum quoque; corpo-
reum esse duxerunt. Est sane verum simile si-
mili cognoscendum: alioqui quo species
& rerum formas exciperet vis cognoscendi?
& ut visus est quodammodo, coloratus
colore viso affectus: nisi similitudine su-
scepta rei & caetera alia quae agentes de
natura specierum a nobis sunt iam indicata.
Tamen similitudo in natura substantiae non
est ad cognitionem necessaria, ut quod aqua
per aquam sentiatur & terra per terram. Hec
iure negatur similitudo ab Aristotele. Et in pri-
mis rationibus ait hoc se determinasse, id
est, in 1. lib. tex. 23. & 24. & 4. lib. metaph.
tex. 24. & 25. Discrimen autem sensus & in-
tellectus sub breuius colligendum est: in-
tellectus. n. corrigit sensus errores & de-
ceptiones, & fallentias sensus ipse solus
iudicat. Solem pedaneum arbitratur delu-
sus sensus, & mens conscia veri maiorem de-
fendit esse solis terrae globo. Appetitus in
frangis in sensilia defluit effreni impetu:
ratio huius appetitus concupiscentiaeque;
petulantiam comescit. Sensus tempore concretas
habet notiones, mens se leuat supra tempora
omnia. Sensus naturas, & essentias nescit re-
rum: mentis vero hoc est officium vniuersa
haec perscrutari, & per causas diiudicare
de effectis: & per effecta causas rimari. Sen-
sus decreta habet obiecta, ut sensilia tan-
tum: sed mens, quae omnem sensum fugiunt
sagacissima notitia intuetur. A motu, a
tempore ab accidentibus, se purgat vniuersis
nudas rerum naturas intuetur, & de-
mum intellectus est hominum: sensus autem
brutorum est. Adde sensum corruptioni esse
se obnoxium: intellectus vero corruptionis
ignarus. Sensus senescit & paulatim
exeditur, atque; consumitur: intellectus se-
nescit damna non timet, idem semper
secundum substantiam suam persistens. Sen-
sus cum temporis lapsibus labitur, cum tem-
pore incipit, cum tempore definit: intelle-
ctus lapsus temporis non formidat, sed tem-
pore est superior. Sensus denique; nil tran-
scendit huius seculi metas: at intellectus
supra caelorum vertices scandit, & angelo-
rum, imo & diuinam participat naturam.
Satis sint in praesentia has decem adnume-
rasse differentias. Caeterum quidam philo-
sophi haec tollebant asserentes, vnam
vim esse, quae est in hominibus & brutis
sed diuersitatem assequatur munerum
propter

ut simili-
mili cog-
satur.

Discrimen
sensus & in-
tellectus.

Prima dif-
ferentia.

2. Differe-
ntia.

3. Differe-
ntia.

4. Differe-
ntia.

5. Differe-
ntia.

6. Differe-
ntia.

Manicheo-
rum error.

propter materiae varietatem, quae purior
est in hominibus, quam reliquis animantibus
Vnde vnam animam aiebant esse hominis,
bruti, platanus & lapidis, sed in lapide solum
infimo esse gaudebat: quia materia illa
rudis erat, atque; indigesta. At in plantis se
altius tollebat, puriorem assequuta mate-
ria. In brutis in ampliora se producebat
officia, meliori gaudens officina atque; in-
strumentis. In homine optimam operatio-
nem intelligendi assequatur: quia huma-
na complexio est temperatissima, ut idem
calor, qui in aqua, est in ferro atque; igne,
ut sic supponamus. At in ferro feruientio-
rem sentimus, quam in igne, qui in paleis
est. Et huius diuersitatis causa est densi-
tas quae in ferri est aut aquae. Huius sen-
tentiae meminimus supra. Et hanc opi-
nionem sequuti Manichei heretici, ut au-
tor est Diuus Gregorius cap. 7. libro. 2.
de homine, crediderunt puriores animas
meliora fortitas corpora esse & inquina-
tiores sordidiora & crassiora. Nam etsi
dixissent animam esse vnam in vniuersis re-
bus, tamen illam in multas partes seu me-
bra diuiserunt, illam corpoream arbitran-
tes ut Empedocli & Homero Aristotele. vi-
cio vertit. Occasio autem huius erroris
fuit antiquis istis error alius, ut Aristotele. co-
meminit. 4. meta. c. 5. quippe nulla entia
esse praeter sensilia. Qui error fuit Sadu-
caeorum heresis. Hinc colligebatur neces-
sario nullum esse ens praeter sensibile: est
ergo intellectus idem atque; sensus. Et aduer-
te Aristotele. loco indicato citasse haec Empe-
doclis sententiam sub aliorum verborum forma.
Empedocles (inquit) quoque; habitu muta-
to prudentiam mutari. Et citat carmen, quod
hic est indicatum ad praesens: namque; pru-
dentia hominibus augetur. Vbi non legi-
tur sapientia, ut hoc loco: sed prudentia.
Verum haec materiae dispositioni adscribe-
re fieri non potest: nam operationes ma-
teria coniectorum, materiae terminos
non transgrediuntur, ut calefacere ignem
non superat. Operationes autem intel-
lectus omnem materiam superant, ut patebit
in hoc loco latius. Quare intellectus non
est virtus corporea: si. n. quae materiae ma-
ximae sunt immersa, etiam animata cum
sint non cognoscunt, ut plantae. Quae autem
praedicta sunt facultate cognoscendi, non
nihil se asserunt iam a materia, ut sensus qui

excipit species sine materia, ut cera sigil-
lum. Id quod cum Aristotele. sapuit Plato in
Theeteto. i. libro dialogico de scientia.
Quae ergo apicem habet cognoscendi, ut
homines, illa libera esse a materia incor-
porea: quia esse est necesse. Et Plato ite-
dem in dialogo dudum citato consentit
Aristotele. sensum non esse intellectum: quip-
pe nescius est sensus veritatis, nihil no-
uit, quod veritas, quid ve falsitas, neque; rerum
essentias calet. At vero intellectus utro-
que; fungitur munere non ergo intellectus
vis materialis est. Et tamen oportuit simul ipsos.
Colligit in hos de quibus meminerat, si
cognitionem seu scientiam similitudo pa-
rit, deceptio ergo & dissimilitudinem in
causam habebit. Hoc autem ipsi tacuerunt,
& oportuisset deceptionis facere mentio-
nem: quia humana natura maiores agit
moras in deceptionibus, quam in scien-
tiis, & certitudine: quia maxima rerum
pars nos latet, & minima sunt, quae nobis
constant. Vnde & magis propriam dixit
ris animalibus deceptionem, quam scien-
tiam, quae multa exacta aetate & labori-
bus homini incredibilibus contingit. *Deceptio an-
sit in homine*
Quare necesse est, aut nullam esse huma-
no generi deceptionem, sed cuncta quae
apparent, ita esse, nihilque; fallentiae accide-
re, id quod reiecit. 4. meta. tex. 5. & 9. Etiam
quidam ausi sunt nihil esse deceptio-
nis contendere hominibus: aut si dece-
ptio est, per dissimilis attactum contingere:
quia. s. terram tangimus aqua, aut ignem
aere. Quod si concesserit aduersarius, ob-
ijciemus ei scientiam vnam esse contrariorum,
ut. 4. meta. c. 2. abunde tradidit vnam scien-
tiam esse priuationum, negationum & affir-
mationum, ut ergo dissimili deceptio fit,
quando per vnum atque; idem contraria quae
sunt dissimilia nouimus? Ut vna est me-
dicina & sani & aegri? Ut autem intelligas
deceptionem esse propriam hominibus
nihil fingas cum Paulo modos proprii,
qui hic non sunt necessarij: sed sensum ac-
cipito, Hominibus est familiarior dece-
ptio quam scientia: nam cum intellectus
primo natus sit, ut tabula rasa citra cha-
racterem scientiae, & longa sit mora in ad-
dicendo veritate & veritate postquam perdi-
disceris sapientius elabitur: quam etiam si serua-
ueris minima est & demonstrationes quae
re ad oculum monstrant, raras sunt. Multa fa-
ne

Obiectio.

nē leuibus coniecturis aut probabilibus rationibus tenemus: quæ deceptionibus & erroribus satis patēt. Sed quod ait aliquis, scđm Arist. scim⁹ simili aut dissimili: non dissimili, ergo & simili: vna igitur est contrariorum similitudo, quod est impossibile vnā esse similitudinem dissimiliū, qualia sunt cōtraria. Respōsio sit hæc sensum nō per vnā similitudinē cognoscere album, & nigrum, nā hæc duo duas habent similitudines, & vnus visus est, q̄ est cōtrariorum, sed per duas similitudines sensus sentit, non quidem cōtrarias, vt. ca. 2. decreuimus: intellectus verò per vnū habitum nouit cōtraria, vt per medicinam & sanū & agrum: ideo bene colligit Aristoteles si simile parit scientiam, dissimile pariet deceptionem. Hoc autē falsum est: nam eadem scientia est veritatis & erroris, non intelligens contraria per vnā similitudinem solū assequi posse ab intellectu imò per duas lōgēq; diuersas. Verū scientia quæ docet veritate illa admonet de errore. Et Arist. argumentum optimē colligit contra hos credentes sensum esse intellectū: sensus aut per simile nō cognoscit duo cōtraria: ergo neq; intellectus veritatē & deceptionem, non per vnū intelliget id quod falsum est: nam vna est sciētia cōtrariorum. Sequitur in Arist. *Vnde necessarium est.* Colligit Arist. contra Empedoclem & Homerum si sentire & sapere est per simile: ergo vel nulla est hominibus deceptio, sed q̄ quiddam verum apparet sensui, verum est. Aut si est deceptio hæc non fit simili sed potius dissimili. Aduertas quosdam philosophos dixisse, quidquid apparebat esse verū, & nullā esse sensuū fallentiam. In quos Arist. 4. meta. inuehitur. Si nulla est deceptio ait socordes & stulti illi sunt, qui philosophiæ studijs incumbunt: nam quærere veritatem esset vt volucres persequi. Etenim ne decipiamur literis operā damus. Si autem nulla est deceptio, quō ergo studiorum labor? Quod verò ait. *Aut dissimilis tactum.* Iam exposuimus & sensus est si deceptio est erit per tactum dissimilis, vt vera notio per tactum similis.

Tex. 152.

Quod igit nō idē sit sapere & sentire, manifestū est. hoc .n. animali

bus inest omnib⁹: illud aut, paucis. Sed neq; intelligere in quo est qđ recte, & qđ nō recte (quod .n. recte, prudentia, & sciētia, & opinio vera qđ vero non recte, cōtraria horū) neq; hoc inquā, est idē cū ipso sentire. Sensus .n. ppriorū, semper verus est, & oībus inest animalibus. intelligere autē contingit & falso, & nulli inest cui non inest & ratio.

Commentator dixit esse propositionē per se notā, intellectū non esse sensum: mēs .n. ait Arist. inest paucis, sensus omnibus animalibus. Iusta est inquisitio, cur dixerit Arist. sapere paucis inest animalibus ad manū habuisset hominibus dicere sapere accidit. D. Tho. causam arbitratus est esse, q̄ sunt quædam animalia alia ab homine sagacis naturæ, quæ videtur non nihil prudentiæ obtinere. Propter hæc dictū est paucis animalibus, vt non solum homines audiremus. Philoponus autem cū duplex sit intellectus, actu aliter, alter autem potentia, hic (ait) intellectum esse audiendum per hæc verba, quod aut non sit idem sapere & sentire: sapere enim hoc loco abusiue significat actu intellectū, & hic intellectus in actu non est sentire: quippe sentire est cōmune vniuersis animalibus, quæ sunt substantia sensualia: intelligere aut secundum actum paucissimis. Quid autē sit actu intellectus, quem ille vocat contēplatiuam mentem, sequētia ostēdent. *Sed neque intelligere in quo est quod recte & non recte.* Dixerat intellectū contēplatiuum, qui actu est, non esse sentire: nūc de intellectu in potentia, cuius est quædā recte cognoscere, vt quæ scit, aut recte opinatur. Eiusdem similiter intellectus est alia non recte intelligere vt falsa opinatur falsamq; prudentiā habet. Intellectus is q̄ actu est, rectus semper est: sed iste qui in potentia aliquando verus: iam verò falsus. Sed neque iste qui in potētia intellectus est sensus: nam sensus scientiæ non est compos, neq; prudentiæ, neq; opinionis vere, neq; horū cōtraria sunt sensus, id est, in sciētia impru-

Quatuor mētis & sensus discrimina.

imprudentiæ & falsæ opinionis: sed hæc cum contraria sint eidem insunt, quare intellectus hic est horum solum capax. Sciētia enim de vniuersalibus est quæ tamē remota sunt à sensu: prudentia de singularibus collectis per ratiocinationē, & ratiocinatio non est sensus, sed intellectus. Opinio vniuersalia item versat ratione probabilis, & ideo aleganda est à sensu. Quare intellectus iste qui in potētia est, non est sensus. *Sensus propriorum est.* Argumēto colligit hunc intellectum nō esse sensum. Nam sensus in proprijs raro fallitur, imò nunquā, si cūcta necessaria adsint. At qui intellectus est obiectū proprium vniuersale: & in his proprijs sepe cæcutiens est, vt falsæ plerēq; opiniones & intellectus errores indicant. Et postremo intelligere nulli inest, nisi rationali: bruta verò sunt rationis expertia, & habent sensum sine ratione. Expende Arist. verba. Primum collegit sapere diuersum esse, atq; sentire. Secundum intelligere collegit, non esse idem atq; sentire, discriminans inter sapere & intelligere. Namq; sapere est operatio mentis, quæ citra ratiocinationem adquiretur, vt est principiorum contēplatio quæ solis terminis apprehensis innotescit, vt quodlibet esse aut non esse: & demum quæcūq; alia, quæ maiora sunt, quam quæ ratione demonstrantur, sapit intellectus, vt sunt per se nota. Quæ verò rationi subdūtur, illa sunt, quæ intelligit intellect⁹, vt quæ demonstrantur in scientiis, aut quæ probabilibus colliguntur coniecturis, &c. In hunc prope modum Philoponus Arist. expēdit. Alij autem interpretes non adeo obseruantes sunt harum vocum, sapere & intelligere, sed promiscuē illis vtuntur: vt intellectus ambæ voces præferant. Et aduertas nomine operationū potentias subaudire Arist. sub voce intelligere intellectum: & sub verbo sentire, sensum. Commentator quatuor mētis & sensus discrimina subindicat. Prima est Arist. sensum videlicet versantē propria non falli, intellectū vero in proprijs intelligibilibus erroribus pleriq; obuolui. Alus punctum credit esse indiuisibile: alius negat: ergo alter horum in proprio intelligibili decipitur. Secunda: sensus, quō communiora aduertit, proniorē

cō habet fallentiam intellectus: contra, quō in cōmuniore sese abstrahit, eō magis ab erroribus se liberat. De sensu accipe, qđ diximus. Iudicās visus solē esse lucentem, non fallitur: at pedaneum dum aduertit, cæcutit errore: quia pedaneum aut tripedaneum sunt communis sensibilis affectiones. Quare hæc deceptorie sæpe sunt. De intellectu verò facile est accipere: nam quādo cōmunissima axiomata sapimus, nihil errore periclitatur mens: sed securissima fruitur intelligentia, vt totum est maius parte sua. Quodlibet, aut est, aut nō est, &c. Tertia autē differentia hæc est, sensus notitiā circa propria esse firmam: nā sensus visus alba semper iudicat alba: & nigra, nigra. At verò intellectus circa ppiora, & quæ minus sunt vniuersalitati participia nō sic firmū habet iudiciū: sed sæpe iudicia innouat, vt quæ hodie opinabatur crastino die non opinatur: & retractat sæpe iudicia sua. Postrema sit differentia, sensum erga cōmunia nō esse firmā & sincerā veritatis: nā albū, qđ erat pedaneū, mutatur in bipedaneū: & sæpe hoc latet sensum. At verò intellect⁹ erga maximē vniuersalia est firmissimā & cōstātissimā veritatis, vt prædicta ostēdūt. Principiorū .n. notitiā firma semper est, & inuiolabilis. Et quāq; Cōmenta. duas docuerit differentias sensus, atque intellectus, placuit in quatuor re producere, vt res hæc notior eaderet pluribus inculcata verbis. *Obiectio.* Obiciat aliquis nobis, intellectus est sensus corrector & iudex: non ergo intellectus erit fallentiæ maioris, quā sensus, imò lōgē minoris. Siquidem illi hūc corrigere incumbit. Et Plato in Phædro tradidit animam in se reuersam veritatis iudicē esse, solū quādo aduertit in intelligibilia. At quādo sensibus vtitur, & in sensilia se distrahit, ait fallacis esse iudicij: quia oculorum fallax est, atq; aurium, & aliorū sensuum iudicium. Adde, Arist. Ethico. 6. intellectū esse semper verorū dixisse: quippe habitus est, quo decipi non cōtingat. Nunq̄ igitur mēs decipitur. Rursum aut intellectus rem intelligit, aut non intelligit, si intelligit non decipitur, si nō intelligit non est intellectus. Quis ergo verū mentē deceptionibus esse obnoxiam? Respōsio est, intellectus esse intelligibilium, *Responso.*

lium, vt sensus sensilium: verum sensilia sunt extra nos, intelligibilia sunt intra nos: nam sensilia non efficit sensus, efficit autem intelligibilia intellectus, nāq; intelligibilia sunt vniuersalia, quæ re ipsa non cōstant, nisi intellectus accedat industria. Quo verò sunt quædam magis vniuersalia, eò sunt magis intelligibilia: quia materia est quæ obstat mētis operationi. Quatenus aut vniuersaliora sunt, factibus materiæ minus sunt immixta, vt sunt illa ens, res, aliquid, bonū, vnū, verū, idē, diuersum, actus, potētia, quorū rationes vniuersalissimæ sunt etiā spūalibus substantijs cōpetētes. Quæ verò minus sunt vniuersalia, materiæ consortium magis ineūt: vt homo, equus, animal. In vniuersalissimis igitur, quæ sunt similia intellectui, nam intellectus immaterialis est, nulla est deceptio mentis. Quare sciētiarum proloquia, quæ ex vniuersalissimis terminis aduertimus cōstituta: vt quodlibet est, aut non est: quodlibet aut vnū est aut multa, aut est actus, aut est potentia: hæc vt lumina clarissima micant & labem erroris non admittūt, neq; vllam offensionem habent, vt neq; sensus circa propria etiam si firmiore horum intellectus gaudet iudicio, quam sensus. Hic enim nisi multa adsint errore obducitur etiam de priorum iudicio, vt quādo organum vicio laborat, aut interualum est inæquale, & id genus alia, quæ proprio expensa sunt loco: intellectus verò qui est simplicior vis quam sensus, non est enim potētia organo insidēs, vt sensus, non ob hoc est illis legibus subiectus, quib⁹ sensus: sed primo impetu res & entia intellectus cognoscens, notione vniuersalissima nusquā fallitur, si ibi sistat. Quādo verò ad ea quæ minus vniuersalia, labitur sunt ad ea inquā, quæ materiæ sunt in vicinio: quia materia multis subiacet lapsib⁹, multiq; errores in ea cōtingunt: obnoxia enim est transmutatio nibus multis. Subinde quoq; intellectus labitur sæpe falsitatis errore, nisi quādo de minus vniuersalibus per illa vniuersaliora licet iudicare: vt per demonstrationem illa colligens. Quare intellectus & in proprios errores aduertit & sensuum. In suos sanē, quippe non habens principia vniuersalia opinabatur solem peda-

Diligēter ex pende.

neū, vt rusticus homo putat, sequens sensus iudicium: instructus autem astrologia, proprium emendat iudicium. Et qui credebat idæas, audiens Arist. non credit. Itidemq; sensuum castigat errores. Sensus enim principia rerum nō nouit, neq; à principijs ducit argumētā in conclusionē. Quare nō se potest sensus in sanius reuocare iudicium, nisi à superiore vi, quæ est mens reuocetur. Sensus verò non potest se corrigere multa: obrutus enim materia carceribusq; sensilium inclusus & repagulis organorum detentus, solum in hæc se fundit, quæ sensilia, & corporalia sunt: intellectus autem in vniuersa vagatur, omnia exquirat, atq; rimatur, vt liberior potentia quā sensus: non quod ipse sit liber secundum Durandi signum, sed est liberior à materiæ vinculis quam est sensus. Quamobrem intellectui versanti multa maior imminet deceptio, quam sensui versanti pauca. Idcirco hæc sese admittunt, & quod intellectus sit sensuum moderator, & quod sit pluribus fallentijs obnoxius: quia non solum in sensilia censurā suam adhibet, sed in intelligibilia vires suas exerit. Solum colligas corrigens sensum nō ita fallitur intellectu, vt sensus: alioqui vt corrigeret. Quantæ autem sit deceptionis humana mens, ipse rerum vsus docet: in notitia enim diuinitatis, vt à principio rem inchoem⁹ quot fuerint errores, quis queat expendere? In cognoscēdis rursum astris cælorum, motu, & natura, ordine, situ, in numerandis elementis, illorum qualitibus, actione, & passione: in exquirenda materia, rerum vnitāte, multitudine, in excogitando rerum primo principio, & fine, & alijs innumerabilibus, quot errores fuerint, ipsa scholastica disputatio quotidie manifestat. Quod verò Arist. dixit intellectum esse semper verorum, non de vi ipsa intellexit, de qua hic sermo est institutus: sed de habitu primorū principiorū quē vocat intellectu Arist. Platonis aut verbū non est interpretandum in eā sententiā, scilicet, intellectu humanū nō esse fallacis iudicij: nam ipse in Theeteto opinionē distinguit in verā & falsam: sed voluit intellectu quādo in se regreditur, & per causas proprias, rerum librat iudicia, & non per indicia tantum forinseca,

plato. exponitur.

Tex. 153.

Quid sit vis imaginaria.

Respondet.

Plato exponitur.

vt differant intellectus cogitandi vis & existimatio.

forinseca, non esse fallacē: sed si ad exteriora solum aduertit, & intimi libraminis nihil immisceat, tūc demū errore torquetur. Argumēto respōdetur, intellectus quādo decipitur; intelligit utiq; sed nō rectē, nam Arist. ait, est intelligere rectē, & non rectē.

Phantasia enim, aliud est & à sensu, & ab intellectu. & eadem, non fit sine sensu, & sine hac, nō est existimatio. Quod autem non est eadem phantasia & existimatio, manifestum est. Hæc enim passio, in nobis est, cum volumus. præ oculis. n. est fingere: sicut qui in memoratiuis versant & simulachra faciunt. Opinari autem, nō in nobis est. necesse enim est aut falsum aut verum dicere.

Posset fortassis quispiā hæsitare, etiā si non sit intellectus sensus exterior, est fortē imaginatio, quam dicit phantasia. Et huius sunt opera, quæ intellectui adscribuntur. Quod Arist. latenter repellens ait. Phantasia aliud est à sensu &c. Et harū viriū discretio colligitur. Primò sensus & imaginariæ vis: nam sensus est sæpe sine imaginatione aliqua, vt quando præsentia sentimus, & de absentibus cogitamus nihil: id quod imaginationis est quæ absentis est: imaginatio verò nō est citra sensus operā: est enim imaginatio mot⁹ à sensu factus. Præter hæc imaginatio est sine intellectu aliquādo: sed intellectus nō sine imaginatione. Loco existimationis, hic legit Auerroes, consilium: quia sine imaginatione nō consultamus de agendis. Philoponus verò has voces distinguit, intellectus, cogitatio & existimatio. Intellect⁹. n. eavis est, quæ vniuersalia versat: ceterū hæc vniuersalia aut sola contēplatiōe assequitur sine discursu ratiōis, & hoc contēplatiui, inquit, intellectus aut ratiocinatione utitur, & facit eā quæ Græcè dianæa, Latine cogitatio dicitur: & larga vtētes vocis acceptione existimatio. & quāquā hæc ad propriam exacta vocē diuersa sint, cogitatio &

existimatio. i. vis cogitativa & extimatio: nam cogitandi vis est, quæ demonstratione colligit vniuersalia: vnde & huius vis scientia est operatio aut quilibet alter habitus, qui per rectā idoneam ratiocinationem colligitur: vt prudentia atq; ars. At verò quando non est idonea ratiocinatio, quæ colligat & opinionem constituit, & vis hæc est existimatio. Quamquam hoc loco existimationis verbum non hac proprietate exigitur, sed vt cōmune est ad scientiam, prudentiam, & opinionem. Et sensus hic erit, secundum hoc. Sensus neq; est imaginatio, neq; scientia: neq; prudentia, neq; opinio, quæ vniuersa vna illa vox assequitur, existimatio. Et utiq; sine imaginatione nō est existimatio: & imaginatio nō est necessariò sociā existimationis. Sæpe imaginamur nihil existimantes. Plato verò in Theeteto cogitandi vim dixit, quæ discurret in multa, & quando mens secum multa conuoluit, nihil definiens neq; resoluens, vt vis cōsultatiua in practicis, est vis cogitativa in speculatiuis, tunc mens cogitat. Quando verò conclusionē habet proprij discursus, iam non est cogitatio, sed sciētia, aut prudentia, aut opinio, &c. Atqui si rem excutimus, cogitationis vox est ambigua significantiæ. Iam enim amplissimi ambitus est, vt quælibet mentis notitia dicatur cōsideratio, seu cogitatio, vt hæc intelligentia, scilicet, cogitatio, cōsideratio promiscua sint. Aut cogitatio proprius capitur id quod Plato significat & est vis discurrens. Vnde & D. August. Platonice saluæ gustū tenens, verbum Dei negat esse cogitationem. Etenim cogitatio est informis notitia, quæ laborat in discursu: verbum autem formata & perfecta notitia. Legito. 15. de Trinitate. Dei. c. 16. Aut tādē cogitatio tertio significat vim ipsam cogitativam, quæ sensus interior quidā est, humanæ nature solū concessus: sensuum primas & arcē tenens: quia hæc vis discurret per singularia quæ componit, atq; diuidit, vt post hæc dicemus. Quare ne mireris, si in tanta vnius vocis varietate multiplex sit sermo doctorum: quamquam non compertam neque mihi probatam habeo sententiā Philoponi, quæ cogitationem in scientiam prudentiam, &c. retulit. Quod autē. Distinxerat imaginationem

Tres accepti ones cogitativi.

August. Platonice.

Verbum Dei non est cogitatio.

Non probatur Philopo.

Commentarij,

ginationē à sensu nunc imaginationem ab extimatione discernere instituit. Hic autem extimatio opinionem significat. Animo igitur est Arist. imaginationem probare, non esse intellectū. Et hoc orditur à viliori facultate, quæ est opinandi, quam dicet postea esse differentiam extimationis, qui iam probat intellectum non esse sensum exteriorē. Nunc de interioribus aggreditur sermonem. Argumentum autem eius hoc est. Imaginatione nostro subditur arbitrio: imaginari enim possumus cum volumus, opinari autem non possumus, ut volumus: sed opinio ingeneratur secundum qualitatem topici argumenti, quod affertur ad opinionem producendam. Quod verò imaginatione sit nostri arbitrij, ostendit, ex simulachris, quæ sibi finxit artificiosa memoria. Qui enim impotentis sunt memoriæ, naturæ vitiū artis ope corrigere studēt, ut simulachra fingant rerum memorandarum, ut qui velit ciuilia in memoriam conducere, ciuitatem, apud se fingit: qui domestica, domos: & id genus pro arbitratu: ergo voluntatis nostræ imaginatione est. At opinio non est arbitrij nostri sed argumenti topici exigentis illam: nullus est enim qui nullo motu argumenti opinetur, se esse canonicum aut episcopum futurū. Hæret aliquis in textu. Ecquid est quod ait, imaginatione est nobis sita? quādo nobis inuitis multæ imaginationes subrepunt, non vocatæ, sed intrusæ, quas propellere curātes non satis est nobis virium, sed hæret nobis repugnantibus. Simplicius & Philoponus concordanti sensu locum hūc exposuerunt. Arist. non esse audiendum, omnē imaginationem esse nostri arbitrij, aut vocare, aut depellere: hoc enim experientia negat, sed quod nostræ est potestatis imaginari ut libet, etiam si multa imaginemur, quæ non libet imaginari. Et hoc satis argumento. Nam nulla est opinio quæ nostri sit arbitrij, nisi adsit argumentum, quod illā colligat & ipsa voluntatis affectio. Quod dixerim, nam quædam opinamur citra argumenta: ut nobis est infixā opinio matris, scilicet, diligere filios. Quam propositionem propositā statim credimus sine argumentorum collectione: & multa sunt huiusmodi quæ sic opinamur. Et præte-

rea quando in æquilibrio sunt argumenta colligentia hanc propositionem & eius contradictoriā & non ex voluntatis imperio. Bellum est committendum in Turcas, ipsa sæpe voluntas suo imperio mandat vnius partis opinionem. Et præterea dāda est vna prima opinio. Nam si opinor, hanc matrem affectu materno profectui filiū suū, est quæ ducor illa propositio ne vniuersali, ois mater diligit filiū suū. Quæ non est per se nota: quippe non semper vera, sed probabilis est, & opinabilis. Huius autem propositionis opinio in alterius propositionem, opinionem non reducit: non ergo semper argumenta topica sunt necessaria opinionem generandæ. Itā dicit aliquis, si aliqua opinio est à voluntate, illa erit imaginatio contra Arist. Obserua igitur ne turbent nos argumenta hæc, quædam esse probationes per se opinabiles, quas non ratio colligit, sed ipsa terminorum cōnexio mouet, ut matres omnes diligunt liberos suos, aut hæc: quilibet homo querit sibi vtile, & id genus. Aliæ verò sunt, quæ per se non sunt opinabiles, nisi argumentis topicis suadeantur, ut quātum non est quantitas, relatio non est substantia, & id genus. Ut etiā propositiones quædam sunt per se notæ, aliæ non sunt per se notæ, sed per alias, ut eæ sunt quas demonstratio colligit. At verò etsi videatur aliquādo opinionem aliquam ex sola pendere voluntate, tamen neququam sic est, sed si non adsit argumentum topicum, ipsa cōnexio terminorum sufficit ad generandam opinionem loco argumenti. Et quando res est seu problema in æquilibrio & ad contradictionis, ambas partes sunt æquæ vehementes rationes etsi voluntatis videatur, illa vnius partis opinio esse, non tamen solius est: quia adsunt argumenta. Bene ergo & consultè dixit Arist. opinionem, non esse voluntatis, id est, solius, intellige. Alioqui plurimam vim opinando voluntatis imperium habet, quæ sæpe imperat & determinat intellectum, ut asserat, a, potius quam, b, Et homo bellicosus etiam si ratio non persuadeat bella gerere, potius quàm à bellis quiescere, ex animi impetu & ferocitate opinatur bellū oportere committere, ut diximus. Ita in scientijs accidit, etiam si argumenta non

conuinc-

cōuincūt, affectio in auctore opinionis, ut S. Tho. aut Scotum, ut credamus illis, mouet. Est tamen opinio aliqua quæ solum ex ratione pēdet, ut si falso quis deceptus rationem quandā tantum apud se faciat, ut credat demonstrationem ineuitabilem quæ non superat argumenti vnius topici vires, huius hominis opinio necessario ingenerabitur, quæ falso nomine scientia creditur ab illo, & quod verbi illius est Aristotelis extimatio græcè est hypolipsis quæ opinionem significat, aut suspicionem &c. quod autem hæc opinio non sit in nobis .i. in nostra potestate opinio est ex eo quod ois opinio aut vera aut falsa est, veritas verò & falsitas rei est non voluntatis nostræ.

Tex. 154

Amplius autem cum opinamur difficile aliquid aut terribile, statim compatimur. Similiter autem est, & si fuerit tale ut in illo sit confidendum. Secundum phantasiam autem, similiter nos habemus, sicut qui considerat in pictura quæ difficilia sunt, & ea in quibus est confidendum. Sunt autem & ipsius extimationis differentie, scientia, & opinio, & prudentia, & contraria horum. de quorum differentia, alius sit sermo.

Secundam molitur collectionem, qua colligat, id quod decreuerat, opinionem non esse imaginationem. Nam opinio nos afficit aut terrore, si mala opinamur nobis impedere, aut nos afficit gaudio, aut confidentia, & spem futuri boni donat si nobis adsit illius boni vehemens opinio. Imaginatione verò non terret, neque lætificat, sed perinde se gerit imaginando animus, ac si in tapete picto oculus leones, tigres, virētia & poma cernat, quorum aspectu nihil noui affectus ingeneratur, aut timoris, aut cōcupiscentiæ: quia ille credit illa esse picta, & quæ nullarū sunt viriū. Sed qui opinatur veritate ducitur, aut falsitate. Obiecerit quispiam in Arist. bruta imaginatione reguntur, ut ipse. 2. libro fuit auctor: & bruta variis afficiuntur affectibus sola ducta imaginatione: non

ergo imaginatio est expers affectuū. Sed dicendum est, bruta si solā imaginationem assequerentur, & nihil aliud citra illā haberent, nullū sentirent affectū. Verum cum imaginatione adest iudiciū iudicās quædam cōducētia esse, alia noxia: quare vel sequuntur vel fugiunt. Itidē & in somniis si mulachra rerū terrēt, ac lætificāt: non sola imaginatio est quæ hoc facit, sed iudiciū: & assensus, aut dissensus voluntatis. Nā qui somnias iudicat se inanibus vmbis agi, & non rebus, ut multis accidit somnia iudicare esse somnia, isti qui vmbas inanes & non res credunt imagines ipsas, non afficiuntur aliquo affectu. Quamobrē est verum, quod Arist. dixit imaginationem solam affectus non esse effectricē, ut opinio ipsa: bruta verò etiā si iudicēt verum, & falsum de rebus contingentibus: non nunquam enim falluntur, ut canis credēs panis vmbra seu speciem subitus aquas esse verū panē aquas ingreditur, ut panē capiat non tamen est opinio illa quam canis de pane habet: quippe non ratione iudicium illud collectū est sed sensu. Et demum, ut hunc locū finiamus, has accipe differentias. 4. opinionis & imaginationis. Prima est opinio de contingentibus: nemo enim opinatur quod credit impossibile: imaginatio verò etiā impossibilia machinatur fingit enim hyppocētauros, chimeras, aureosque mōtes. Kursum secūda differentia opinio est iudiciū verū, aut falsum: imaginatio neque veri, neque falsi iudex (saltē secundū Auicēnā) de qua re infra imaginatio solū est apprehensio typorū, aut simulachrorū: vnde nullū incutit affectū. Quare crediderim secundum dogma peripateticum iudiciū esse necessariū cuius affectui excutiēdo: alioqui quid causæ est, quod imaginatio terribilium non est timida, nisi quia imaginatio non iudicat, quod hoc non cebit malum quod imaginatur? Vnde & græcū sibi aptatur nomē, phantasia: quia solas videt apparatus rerū. Tertia differentia, imaginatio est hominibus voluntaria: opinio non est voluntaria, ut paulò antè explicabamus. Vnde est discrimen 4. opinio genitrix est affectuū, ut timoris spei, lætitiæ &c. Imaginatione autem non hos generat modo sola sit sine iudicio. Nam etiā si quis imaginetur thesauros, non delectabitur, nisi iudicet se habiturū. Confi-

Quatuor imaginatio
& opinionis
differentiæ.

Iudicium est
necessariū
affectibus
habendum.

Dd cias

*Existimatio
vel prolepsis*

*Imaginatio
nō est sciētia
nō prudentia
nō opinio.*

cias ex omnibus imaginationē esse hominum & brutorum: opinio hominis tantum est. *sunt autē ipsius existimationis.* Hoc loco & superiore loco prolepsim habet literagrega: & nos quoque dicebamus interpretari opinionē, aut suspicionem. Hic verò Aristoteli amplius fundit vocis huius significatiam, ut existimationem velit esse cogitationem, secundū latam vocis significationem: unde ait existimationis autem differentia sunt scientia, prudentia, & opinio & quod probauerat de opinione, quæ in prima est existimatio inter has enarratas, differentem (inquam) esse ab imaginatione: vehementius probasset de scientia & prudentia, quæ mētis sunt digniores existimationes, seu cogitationes, quā sit opinio. Sed probatum reliquit in viliori, ut inde de dignioribus probatū credas. Cōmēta. Auerroes nescio quid hic somniat per existimationem volens consilium, & consilium permiscet cum fide, & fidei ait esse differentias scientiam, prudentiam, &c. Quæ me malè habent, & Aristoteli. ut vides non conueniunt. *De quorum differentijs, id est. ut differant sciētia, opinio, prudentia, &c. liber Ethicorum tradidit & liber posteriorum resolutionē.* Libro enim secundo cap. postremo opinionem & scientiam dixit mentis esse habitus, at scientia est habitus non fallens, sed semper verus: opinio fallit nonnunquam, ut ratiocinatio. Cōmentator in librum de sensu & sensibili retulit hunc Aristoteli locum putans esse sermonem de imaginatione & sensu. Sed prior sensus est germanus, & contraria contrarium scientiæ quod ignorantia est, & prudentiæ contrarium imprudentia, & opinionis cuius cōtrariū vacat nomine, hæc contraria sunt existimationis differentiæ, & hic ignorantia pro errore capitur. Sed de his alibi est locus differendi.

Tex. 155. ¶ De ipso autē intelligere quoniā diuersum est ab ipso sentire, huius autē aliud phantasia esse videtur, aliud existimatio, cū de phantasia determinauerim, sic & de altero dicendū erit. Si igitur phantasia est secundū quam phantasma aliquod nobis fieri dicimus, & non si quid

secundū metaphoram dicimus, vna quædam est harum potentia, aut habitus secundū quem discernimus, & veri sumus aut falsi. huiusmodi autem sensus, sunt opinio, scientia, intellectus.

¶ Superior exactusque sermo imaginationem secreuit ab intellectu. Præsens autē locus sensum discernit ab imaginatione. Et distinctio est paululū obscura: sed obscuritas est: quia intelligere confundit cum imaginatione: intelligere geminū ait esse: aliud est quod est imaginatio, aliud verò quod est existimatio. De qua hætenus meminerat. Itaque Aristoteli. fuso vocabulo phantasia etiam vocat intellectū, & non quod secundum rei proprietatem intellectus sit phantasia, ut ipse idoneis instrumentis rem probauit: sed quia multi (ut commentator exposuit) ita censent decepti imaginationis vim esse intellectum. Quod ergo dicit tale est. De ipso intelligere, quod sit aliud, quā sentire, præ diximus. *At verò intelligere aliud est phantasia aliud existimatio.* Primum est abusus vocis, alterū proprietatis est. Caue fallaris putas pronomen *huius* demonstrare sibi proximum sentire, id est. *Ait enim de ipso autem intelligere quoniā diuersum est ab ipso sentire, huius autē &c.* Non ad sentire proximū referas demonstrationem pronominis huius. Nā sentire nō est existimatio. Hæc. n. est opus mētis, ut diximus, in antecedens igitur intelligere. s. referenda est indicatio. nā sentire nō est duplex, imaginationis alterū, alterum existimationis: sensus igitur hic esto. Cū de phantasia determinauerimus nō esse intellectum, iam de sensu agrediamur, ipsum sensum diuersum esse à phantasia. Et hæc vox sensus exteriorē sensum ostendit, hoc loco. Neque modo de phantasia illa mentio est, quæ per similitudinē est, ut sensus exterior deceptus aliquādo imaginari creditur, & non sentire verè. ut visus quando deluditur. Rursum ut paraphrastes Themistius ait, phantasia secundū metaphorā & similitudinē de sensibus, de intellectu, & mente dicitur. Nā in hæc sæpe trāsferimus imaginationis vocem, ut intelligere etiam dicatur imagi-

*Intelligere
nō vno modo
apud Aristoteli.*

Quid vis imaginari seu phantasia.

*Phantasia nō sensus.
Nō opinio nō intellectus.*

Phantasia gemina & spontanea, & nō spontanea.

Phantasia multum.

Philoponus reuocatur.

imaginari. Sed reiecta hac significantia, quæ est impropria, & secundū translationem vocis huius phantasia, hoc loco de propria sermo est. Ait igitur. *si igitur phantasia est secundū quod phantasma aliquod nobis fieri dicimus.* Quorum verborū sententia non est obscura. Definit phantasia, ut propria est vox, significans, vim quædam irrationalem, per quā phantasma, seu imagines rerū nobis offeruntur in rerū absentia. Nam à definitionibus metaphoræ sunt reiciendæ. Hæc igitur phantasia, *vna quædam est.* Id est, erit vna potētia, vel habitus quibus discernimus verū à falso, & aduerte sensum hic dixisse Aristoteli. discernere verū à falso, nō quia sensus scit, quod sit verū aut falsum, sed quia habet iudiciū verū & falsum, ut supra diximus. Hæc vis tamen imaginandi secundū, quā phantasmata, i. visa & apparentia spectra fiūt. non est vna potentiarum vel habitū secundū quæ discernimus verū & falsum. Nam scientia est habitus verus, opinio vera nonnunquam, sensus & vera iudicat, non ut habitus, sed ut potentia. itidemque intellectus, qui etiam est verus habitus, & nūc nō de vi intelligēdi sermo est. Nihil ergo horū est phantasia. Et primū non esse sensum ostēdit Aristoteli. Aduertamus autem ante quā probationē doceat Aristoteli. in voce illa imaginatio metaphorica, nō cōsensisse grecos interpretes. Philoponus etenim duplicē imaginationē, quandā spontaneā quā nostro subdidit arbitrio, ut qui imaginatur hostes, & bella, pro suo collubito. Et aliā tradidit imaginationē non spontaneā, quæ trāsferretur à reb⁹ visis & sensatis, quæ sibi arripit imaginandi vis, ut cōponat figmētum, quod rerū natura non habet: ut ex equo & taurō hippocentaurū. Et hæc nobis accidit inuitis componēte imaginatiua rerū verarum simulachra. De hac autē imaginandi vi nō sermo Aristoteli. audiendus: nā hæc imaginandi vis iudicatiua est veri & falsi: quia figmenta illa iudicat fallacia monstrata, & res ex quibus figmēti illud genus cōstat, veras discernit. Ut equū & taurū. Cæterū vis illa imaginandi, quæ spontaneē imaginatur, est phantasia, nō per similitudinē: & hanc accipit locus hic Aristoteli. Ego tamē assentio Themistio, quem scētatus est Auerroes & iusta ratione, & nō audio

Aristoteli. de huiusmodi phantasia spontanea & nō spontanea, sed phantasia quæ secundū translationē vocat Philoponus. quā diximus sensum, & intellectū. ut iam exposuimus. Quinimō crediderim nullā imaginationē esse discretiuam veri, neque falli, sed solū apprehensiuam formarū siue formæ sint veræ, ut species hominis, atque equi, seu falsæ, ut species hippocentauri. Sed ait aliquis si imaginandi vis nō est discretiua veri, aut falsi, quid est quod Aristoteli. probat ipsam nō esse habitū aliquē qui discernat verū à falso: id est, neque scientiā, neque opinionē, neque intellectū insinuās illa esse discretiua, sed non hos habitus esse. ¶ Præter hæc phantasia apparentias facit: apparere autem vel apparentia, quæ est opus phantasiæ iudiciū videtur. Et Diuus Thom. in cōmentario, phantasia donat iudicio. Verum de hac re disputatio differet in comen. calce. Diximus autē intellectū hoc loco habitū illum semper veracē esse subaudiendū, non potētiam, quæ nonnunquam vera est, nonnunquam falsa, ut Cōmentator Themistius, Philoponus, Diuus Thom. intellectū hic habitū semper veracē voluerunt: quia inter habitus adnumeratur, scientiā, inquam, & opinionē. Verum cum etiam meminerit, sensus qui non est habitus, sed vis animæ solū, argumētum hoc non colligit: sed quod Aristoteli. paulò infra dixit magis probat: ait enim imaginatio nō est eorū, quæ semper vera sunt, ut intellectus, & scientia. Quo sermone superiora visus est explicasse, se de habitu intellectus qui semper verax est & nunquam fallax sermonem habuisse.

¶ Quod igitur non sit sensus, manifestū ex his est. Sensus enim: aut potentia aut actus est, ut visus, aut visio. apparet autē aliquid, etiam neutro horum existente, ut quæ in somnis. Postea, sensus quidē semper adest, phantasia autē non. Si verò idē esset quod actus, omnibus utique contingeret bestiis phantasia inesse. videtur autē non, ut formicæ, aut api, aut vermi. Postea, sensus

Tex. 156.

sus quidē veri semper, phantasia autē plures falsæ. Amplius autem nō dicimus, cum operamur certe circa sensibile, quod videtur hoc nobis homo, sed potius cū nō manifeste sentimus, & tūc aut verus est aut falsus. Et q̄ quidē diximus prius, apparēt & cōnuētibus vīsa.

¶ Dubitat aliquis, quid est quod Aristot. ista quatuor memorat solū sensum, intellectum, scientiā, & opinionem, vt ab istis distinguat phantasiā? Multis autem aliis suppressis, vt arte, sapientia, prudentia, fide, suspitione. Hoc dubiū latinorū est, & non Græcorū, quod sic absoluūt, non temerē factum, sed hac causa. Nam seculo Arist. hęc solum inuenta erant: nō ceteri habitus. Id quod cū ipsa veritate pugnat. Plato nāq; de arte prudentia, sapientia, meminit frequētissime. Probabilius autem alij dixerunt, vt Aegidius ad hęc quatuor relata ferē cetera reduci. Nā cognitiones intellectus, quæ incertæ sunt, in opinionē legitimē referūtur. Est enim opinio incertus mentis habitus. Et cognitiones certæ, aut sunt principiorum, & iam est intellectus: aut conclusionum est sciētia: hoc si sint in speculatiuis. Prudentia autem & ars, quia certi sunt habitus, illa agendarum, hęc verō faciendarū sub habitus conclusionū concluduntur. Sapientia habitum, quā vtrūq; colligit & principia & conclusiones legitimē sub primis illis principio & conclusione intellectū volumus. Quod igitur nullā horum quatuor esse phantasiā sit ostensurus Aristot. a sensu sibi fecit initiū. Et primū hoc colligit diuisione præmissa. Sensus aut est potentia, aut est actus. Itaque visus est sensus, & visio sensus: at verō quod phantasia neq; visus sit, neq; visio, inde apparet: nam nulla visione extāte, & visu ligato somno, phantasia adest voluens rerum simulachra. Vnde & somnia nobis cōtingūt. Quod si ait aliquis fortē ipsa potentia, quæ visus est, phantasia est etiā si nō sit actus ipse, hic audiat visum, & sensum exteriorē quencunq; alium a somno corripit vigilāte phantasia. Nō er

go ipse potētiē exteriores est phantasia. *si ea sensus quidē semper adest.* Colligit Philopon⁹ sex imaginationis & sensus discrimina ex Aristot. Primū diximus, imaginatio est in insomniis: sensus verō tūc cōquiescit. Alterum verō quod modō Aristot. docet, sensus semper adest animalibus, non tamen imaginatio: infantes enim recēter editi sensu fruuntur, non imaginatione. Namq; isti vbera matris non distinguentes in principio, quæuis vbera suggunt: seu bouis, seu capræ. Quando autem maior suppetit rerū notitia, matris sola vbera tenēt, alia respuūt. Id quod contingit, quia non habent in imaginatione repositas species vberū maternorum: ideo in discriminatim vniuersa arripiūt. Atqui simulatq; nouerint hęc vbera esse matris alia negligūt. Et inflāmas accensas man⁹ admouēt pueri pulchritudine flāmarū decepti, id quod est, quia nondū phantasia nimio capitis humore detenta operatur: separātur ergo imaginatio, & sensus, in vigilia infantium & in somno adultorum. *si verō idem esset.* Tertium discrimen sensus & imaginationis hoc est. Nā omnibus animalibus sensus præstō est. Verū phantasia imaginatiōe multis animalibus non cōtingit, muscis, formicis, & apibus. Et ne hic locus superioribus obuertetur, hic sermo est de phantasia determinata & perfecta: quia alioqui vniuersa, quæ habēt appetitum animalē & imaginationis vi gaudent. Quod verō hęc nō potiantur phantasia determinata, experiētia sola ostēdere poterit. Muscā enim nimis errabundam & vagantem aduertimus priusquā in locum quem delituerat impingat. At verō apes cum longo tractu a propriis alueis abactę, in eadē aluearia nouerint cōuenire, vnde discesserūt, illis esse determinatā phantasiā, videtur. Philop. duplicē distinxit phantasiā & recordatiuā, & disciplinabilē. Brutis concessit priorem: posteriorem negat nisi quibusdam. Nam psittacus humanū sermonē efferre conatur, ab homine doctus. Turduli quoq; loquaces sunt. Hęc & alia huiusmodi habēt phantasiā: quæ doceri potest, sed nō oīa bruta, vt formicæ, apes, vermiculi, qui edoceri nequeūt, quorum hic meminit Aristot. Ceterum cum hęc phantasia, quæ doceri potest, quæ

etiam in multis animalibus, desideretur, quæ verē habent phantasiā, vt in muribus, anguib⁹, piscibusq; . S. Tho. credit, formicas, apes, & id genus, phantasiā illam memoratiuā perfectā nō habere, non solum illam disciplinæ capacem, quam Philoponus concessit bestiis quibusdam. Et si attente aduertimus, apes regressæ in aluearia & foramina præsentia habentes, volitantes circū aluei vix aluei foramē reperiūt. Quod est imaginationis imperfectæ argumentum. Sagacitas autem miraq; in conficiēdo melle industria, non est imaginationis (auto re Diuo Thoma) sed naturalis impulsus. Cōmentator verō artificio apum ductus, & formicarum diligētiam in horreū grana coaceruātium cōsiderans, apes & formicas phantasiā perfectā habere concessit. Et exemplū Aristot. negligit, Ego verō nō negligo, sed dico Aristot. dixisse sub distiūctione, vt formicę, aut apes, aut vermes: ideo fat est si vermis sit sine phantasia, ab absentib⁹ aut mouētur apes, & formicæ. Sunt ergo imaginationis perfectæ. Cui ego libētius subscribo, quam aliis: quia defensio Pauli dicētis apes dū sunt præsentibus operi, memorātur aluei, si non essent præsentibus, & incunbētes, non sentirēt, aut memorarentur aluei, nulla est: quia nobis satis sit apes, & formicas longo interuallo distātes absentis aluei memorantes locum horrei, certo tramite illo remeare, vt absentis aluei credamus retinere formas. Et dicere cum S. Tho. hoc esse naturalis apprehensionis & inclinationis: quando enim operatio est manifesta imaginationis, negare vim imaginandi, non video cur sit rationi cōsonum. Et eodem accedāt Aristot. lib. 9. de Historia. cap. 40. dixisse apes habere regem, qui si aberrauerit ab apibus inquiritur, & odoratu sagaci regem quærunt, donec inueniant. Et alia multa in eo denarrat loco, quæ sunt imaginationis perfectæ. *Postea sensus quidē veri semper* quartū est hoc discrimen. Sensus est veri semper si nullum ad sit, quod impediāt. At verō imaginatio submoto impedimento sæpe fallax est: quia quæ non sunt fingit nōnunquam. *Amplius non dicimus.* Discrimen quintum cum sensus circa sensilia operatur, nō dicimus: hoc mihi videtur, vt si videro co-

lores, aut audiero sonos nō videntur mihi soni: sed dicā video colores, audio sonos. Phantasię autem est non ipsa rei sensio, sed apparentia. Me imaginante alba, non dico alba video, sed imaginor alba. Quod si sensus exilis imaginatio dicatur, vt qui a longē rē viderit, quā non discernit, ait imaginor esse hominē, verū etiam si hoc cōsuetudo loquentium admittat, philosophia negat, visum aut sensum imperfectum esse imaginationem: nam imaginatio & sensus non discernuntur, vt perfectus homo, & imperfectus homo: sed sicut ea, quæ speciem subeunt diuersam. Sensus igitur nō solus is perfectus est, & non decipitur, vt visus coloris &c. Sed visus exilis nō est phantasia, vt visus eorū, quæ remota sunt valde. Nam hic sensus imperfectus sentit aliquid, etiā si imperfecte & iudicatur, aut verum aut falsum, quod is qui videtur procul, aut homo, aut arbor est. Phantasia autem nō est huiusmodi: illa non sentit aliquid, etiam si videatur sentire. *Et quod quidē diximus prius.* Hoc est discrimen postremū, quod seiungit imaginationem & sensum: nam clausis oculis imaginantur colores, & tamen non sentiuntur. Boetius hic legit cōnuentibus. Sanctus Tho. legit dormientibus. Vera autem textus dictio est clausis oculis, vt Themistius Philoponusq; legunt. Et Græcè καὶ κλεισθῶν ὀφθαλμῶν id est, claudentibus oculos, & Argyropylos beneuertit. *Atq; nobis (quod paulo ante dicebamus) clausis oculis vīsa videntur atq; apparent* quasi apertius Aristot. dixisset, si esset imaginatio exteriorū sensus esset maximē visus propter visus dignitatē. At nō hic quippe claudētibus nobis visum, cessaret imaginatio, & diuersum est: quippe clausis oculis multa imaginamur: non est ergo visus imaginatio. Satis ergo patebit, vt imaginatio non sit sensus: sunt ergo summatim rationes sex, quæ sensum & imaginationem separant, quas tu colliges priora legens.

¶ At verō neq; eorū qui semper veri sunt, vllus erit, vt scientia, aut intellectus. est. n. & falsa phantasia. Relinquitur igitur videre, si opinio sit. Fit enim opinio, & vera & falsa. sed

opinionem quidē, inhæret fides. non enim cōtingit opinantē, iis quę videtur nō credere. bestiarū autē nulli inest fides; phantasia autē multis. Amplius, omnē opinionē, sequitur fides. fidē autem, persuasio. per suasionē autē, ratio. bestiarum autem quibusdam phantasia quidem inest, ratio verò non.

¶ A facultatibus rationalis animæ propriis, seu habitibus fecernit imaginationē: & ab intellectu, sanē & scientia. Nam hæc vera sunt semper, phantasia fallax est nōnunquam. *Relinquitur igitur videre. Dubij pondus est & phantasia ab opinione fecernere, quā iam supra discretam ostenderit. Rursum hoc inculcans ait, ne fortē quispiam hoc argumentum delusus credat esse vnum & imaginationē & opinionē. Nam hæc duo & sunt vera & falsa: aliquādo imaginatio vera, & aliquādo falsa, similiter opinio.* Verum argumentum ostendens hæc diuersa, est. Nam vbi opinio est, & fides est, sed bruta fidē non possunt habere: ergo neq; opinionē. Quod autē a fide sint bruta aliena penitus eō est, quia fides à persuasionē est, bruta autem non sunt, quæ persuadeantur. Quamobrem nulli brutorū est fides. Multis autē, adest, phantasia. Non ergo idē. Sermo autē hic de fide humana est audiendus, quā hic Arist. nō distinguit ab opinione, sed omnis qui opinatur fidē habet eorū, quę ipse opinatur. Est opinio sanē credulitas quædam formidolosa. Quartus autem topicorū. cap. 5. fidem definit esse vehementem opinionem: vnde & fides erit exilis opinio, sed nostra nihil interest sic aut aliter opinionem dixeris: modò credideris omnē opinionem esse quodam modo fidē. Et hoc seruit huic præsentī negotio. Porro Arist. non temerē. Rursum modò diuersam esse opinionē ab intellectu ostendit: nā superiore sermone, videlicet tex. 153. de vi intellectiua considerans illam à facultate opinandi discreuit. Hic autē de habitu intellectus est institutus sermo, quem dixit semper verum, eaque causa nō esse opinionē, quæ falsa plerūq;

Bruta nō opinantur neque fidem habere possunt.

est. Quod verò repetit imaginationē nō esse opinionem, id quod superius demonstrauerat eō factū arbitror, quod propriū subiectum opinionis intellectū esse colligamus. Siquidē à brutis omnibus remouetur, sed quātum tenebamus ex prioridoctrina, solum erat opinionem esse non spontaneā: id solum nō tollit eam à brutis, ipsam. s. non esse spontaneam, vel voluntariam. Ceterum cum opinio sit fides & fides persuasionē concipitur, quam bestia concipere non possunt, ideo opinio bestiarum non est, sed solius rationalis est facultatis. Atqui Arist. ut rem liquida dimisit, bestias non persuaderi: quas tamen dicit aliquis persuaderi. Siquidem serpentes incantationibus parent maleficorū, & canes obediunt heris suis præcipientibus saltationē in gratiā Hispani regis, aut Galli, & verberibus subiguntur indomiti equi, & id genus multa. Respōtio, incantatio duo habet & verba, quę promittit & vim demoniacam, qua operatur: ut verba continet, nihil apud serpentē & alia animantia operatur. Serpens enim nihil intelligit vocum illarū: vis tamen diabolica est quæ incantat, & immobiles illas reddit. Saltatio verò canis quæ videtur suafu heri operi mandari, nō est persuasionis, quia canis: s. persuadetur: sed quia timidus canis verberū vim memorans, quā passus est, non saltās, causa est saltationis. Assuetus est. n. huic operi, nō quod voces intelligat, sed quia timeat verbera. Itidem de equo, qui flagella formidās obtēperat domitori.

An bruta sunt persuasione capax

¶ Manifestū est igitur quod neq; opinio cum sensu, neque per sensum, neq; cōplexio opinionis & sensus, erit phantasia: & propter hæc, & quia nō alia quædā est opinio, sed illa quæ quidē est cuius est & sensus. dico autē, ex albi opinione & sensu, cōplexio, phantasia est. non enim ex opinione quidē boni erit, sensu autē albi. Apparere igitur, est opinari quod quidē sentit non secundum accidens.

¶ Itria

locus obscurus Arist. **¶** Tria sunt, quæ probanda profert Arist. & phantasia non esse opinionē cum sensu: neq; phantasia esse opinionē per sensum, neq; esse cōmixtionē sensus & opinionis. Locus autē hic est subobscurus, neq; p̄tōptā habet intelligentiā. **¶** Aduertendum in primis est Platonē in Sophista distinxisse hæc. 4. cogitationē, orationē, opinionem, & phantasia. Cogitatio est ipsa mētis colloquutio, per quam secum multa mēs voluit discurrendo. Et quando se cum hoc agit sola mēs, cogitatio est, quādo verò ore promittit, oratio est, quādo autem suā cognitionē colligit, cogitationis propriē conclusio est opinio. In qua, inquit, cōclusionē est cōmixtio opinionis & sensus. Si verò affirmamus & negamus per sensum phantasia est. Et propter alia de vi phantastica in hoc libro cōmemorata Themistius & Philoponus credunt, hoc, quod locus iste meminit, esse in Platōnem dicta. Atqui Themistius Platoni tribuit hanc sententiam, imaginatricem facultatem, non aliud esse quam sentire aliquid & ita opinari, vt sentitur. Et Themistius Simplicius Philoponusque Platōnis magis amici hæc asserunt dicētes Platōnis sententiā verā esse, imaginationem esse cōmixtionem ex opinione, & ex sensu: nō quod hæc cōstituat imaginationem, vt partes totum, sed quod imaginatio media est inter sensum & opinionem. Nā imaginatio plerūq; fallit, sensus plerūq; non fallit. Opinio verò minus certa est quam sensus, & certior imaginatio ne, qui si rectē philosophantur nihil dissentiant Plato & Arist. Sed quale quale hoc fuerit, nos Arist. exponamus, tria hæc, quæ proponit, non vno modo exponuntur. Nāque Philoponus intellecta voluit hoc pacto imaginatio nō est opinio cum sensu, id est, nō habet hæc duo in causas effectrices imaginatio, & sensum. s. & opinionem, hoc est, imaginatio cum sensu, vt si diceret aliquis habuit in artifices domus, huius Petrum cum Ioanne. Neq; opinio est per sensum, id est, quod imaginationis sit causa præcipua opinio. Sensus autem instrumentaria causa, vt chirurgus per scalpellū scindit venam. In hunc modum locū istū elucidat Philoponus. D. Thom. diuerso incessit calle, imaginatio ait, non est opinio cū sensu, vt sit ima-

Platonis & Arist. cōsensum.

Cogitatio opinio, oratio & phantasia quid Platoni

ginationis essentia opinio, habens tamē concomitantē sensum. Neq; imaginatio est opinio per sensum, vt sit opinio, rursum ipsa imaginatio secundū essentiā, habeat tamen sensum causantē. Neq; imaginatiua est complexio, ex opinione & sensu, secundū essentiā causata, vt homo ex anima & corpore. Alij verò latini interpretes, imò & Græcus Themistius, nō hæc sic mēbratim distinxerūt, sed per hæc solū voluerūt imaginationē non esse cōflatū aliquod ex opinione, atq; sensu. Et huius rei probationē ex tribus ducunt hypothēsibus. Prima est, compositio duplex est: alia per se, quæ rem cōponit ex partibus essentiæ, vt hominē ex corpore & anima: & est alia per accidens, quæ re componit secundū accidens, vt homo albus ex albedine cōponitur. Cum ergò dixerit Plato, vel quiuis alter imaginationem componi ex sensu & opinione, alteram istarum cōpositionū refugere non poterit. **¶** Secunda hypothesis sit hæc, credēs, aut cōponens imaginationem ex opinione & sensu, nō poterit illam sic cōponere, si opinionem & sensum duorum capiat obiectorum, vt sensus albi & opinio dulcis vnā componant imaginationem. Nam cum opinio sit vnus obiecti, vt ergo opinio & sensus diuersorum obiectorū vnā conflagunt imaginationē? **¶** Tertia sit cum sensu falso est sæpe opinio vera, vt sensus sentit solem esse pedaneum: opinio verò credit maiorem terram vniuersam, quam habitamus. Iam ergò colligamus impossibile esse, sententiā assumptam si illa opinio, qua exempli causa creditur solem esse terram maiorem, & sensus falsus componunt imaginationē vnā fieri nō poterit, nisi cōueniant & opinio & sensus. Nam si sibi non consentiunt vt vnū ex illis duobus coalescet? sensus autem est stabilior, quam opinio quæ satis varia est: opinio igitur consentiet sensui, vt conflet imaginationē. Hoc autem est impossibile, vt infra ostēdetur: igitur nō componitur ex illis. **¶** Verum sine strepitu harum hypotheseon Arist. literam exponamus: quia re vera istæ hypothēsē non sunt huic loco necessaria, vt ex nostra expositione palam erit. *Manifestum aut quod neque opinio, id est, quod hæc duo imaginationem non generant, opinio, & sensus*

3. Hypotheses

Autor græcos hic non recipit.

fus. Neque hæc duo opinio & sensus, vt ars & instrumentum efficiunt imaginationē, neq; ex his tribus cōmiscetur, & ait manifestū, & propter hæc quæ diximus hæc opinio. s. nō esse voluntariā. Verū imaginatio voluntaria est. Vt ergo cum hæc pugnet voluntariū, & non volūtarium sic & imaginatio & opinio erunt pugnantīū naturarū, nō igitur constitutere potest opinio imaginationē. Adde sensus plerūq; pugnat imaginationi, nam sensus verus plerūq; imaginatio plerūq; fallax est. Propter hæc ergo manifestū est opinioē & sensum, non conflare imaginationē: & non solum propter hæc quæ iam docuimus, sed etiam quod si opinio & sensus cōstant, vel conueniunt, vt operetur vnā imaginationē, sensus & opinio sibi cōsentiant est necesse: vt si opinio credat Socratem esse albū, hoc itidem sensus sentiat oportet. Alioqui, vt in vnū conueniēt? Et vt coalescent, si disparata sunt obiecta? vt si opinio sit boni & iusti, & Socrate in quā opinetur iustum, & sensus albū. Et rursus illud quod necessariū est, vt imaginatio vtrūq; sibi vocet in cōflaturam opinionē & sensum, vt hæc ambo sint vnus obiecti per se: nam si opinio Socratem opinatur rationalem, hocque sensus sentiat per accidēs, Socratem esse rationalē, nō coalescet ex hac opinione, & sensu isto, imaginatio vna: nisi sensus itidē per se sentiat Socratem esse rationalem. Et non q̄ sentiens albi sentiat rationalē per accidēs. *Apparere igitur est opinari.* Apparere, id est, imaginari, est opinari: quod quidem sentit nō secūdū accidēs, i. imaginatio cōstituitur ex opinione, & sensu vnus & eiusdē per se, & non secūdū accidēs: alioqui duo erūt obiecta per se sensus & opiniois, nec poterūt vnā cōstituere imaginationē.

Tex. 17. Apparēt autē & falsa, de quibus simul existimationē veram habet vt apparet sol, vnus pedis, persuasum autē est, cum maiorē esse habitata. Accidit igitur aut abiicere suā ipsius veram opinionē quā habebat saluata re, nō oblitum, neq; dissuasum, aut si adhuc habet, ne-

cessē est eandē verā esse & falsam, sed falsa fiet, cum latuerit mutata res. Non ergo vnū aliquod horum est, neq; ex his, phantasia.

¶ Veram esse suam sententiā, imaginatio nem nō esse sensum & opinionē, & diuersam esse falsam colligit modō. Si ita inquit esset, vt imaginatio cōmixtio sit opinionis, & sensus. iam ergo quādo sensus fallitur sæpe, vt videndo solē putans esse terra minorē: opinio autem est huius rei vera, quæ sensum corrigendo, ait esse maiorē vniuersa septuaginta partibus. Imaginatio ergo si ex sensu non vero & opinione vera simul coalescit, erit imaginatio vera & nō vera. *Accidit igitur.* Occurrit hic locus respondentī argumēto priori, quando opinio, & sensus adsunt, vt cōponāt imaginationem, ipsa opinio delinet esse, & in ipsius imaginationis cōmigrabit naturā. Id quod de sensu nemo dicet: quia hic stabilis perseverat. nā etiam si opinio sola ita opinetur, solem esse maiorem terreno globo: verum quando sensui cernēti solem se sociat, ipsa opinio labitur, & corrūpitur, & sensu præualecente in naturam tertiā, id est, imaginationē sensui conformem soluetur opinio.

¶ Hanc autē respōsionē Arist. spernit præmittēs opinionē quatuor corrūpi modis. Quod repetit. 1. poste. tex. 17. vel opināte ipso corrupto, vt moriēte homine. Quod litera ait saluata re. Aut. 2. subsequente obliuione, opinio prior cessat, illā delente obliuione. Aut tertiū dissuasiōne. Vt enim suasio illam mēti ingenerat, ita dissuasio illam à mente delet. Aut. 4. corruptio accidit mutata re, vt opinabaris Socratem sedere, & te nesciente, ipse stat, iam opinio prima etiā si te lateat, suā veritatem amisit: quia ab eo, quod res est, aut non est, oratio dicitur vera vel falsa. Vnde mutata re, veritas mutatur. Quāob rē si opinio illa, qua opinatur aliquis solem esse multis partibus terra grandiorē, mutatur & definit, in nouāq; cōmigrat imaginationis naturā quādo sensui copulatur: restat exquirere, vt hoc possibile est: quando quidem opinans ipse saluus est: ita postulamus & supponimus, res ipsa non est corrupta. Nam sol idem persistit, noua suasio nō accessit, quæ so-

*Opinio enim
inuenitur
corrūpi.*

*Quatuor de
phantasia dis
seruit.*

lem minorē esse colligeret, obliuio nulla incessit. Opinio igitur antiqua, quod sol est maior terra: etiam cum sensu seruatur & incolumis est. Non ergo ex opinione illa vera & sensu fallēte, vna imaginatio coalescet, nisi æquo feramus animo vnā imaginationē esse veram, atq; fallacem. Quod tamen iniquē feret quisquis rectē philosophatur. Huius loci intelligentia hæc quæ germanissima est latuit plerūq; quæ tamē huic rei est acomodatissima: quāquā aut tria accepit Arist. nō esse imaginationē opinionē, quod erat vltimū est persequutus. Namq; quod opinio & sensus nō efficiant imaginationē, neq; quod vnū sit alterius instrumentum, satis liquet: quādo quidem ostensum est pugna re sæpe & opinionē & sensum: ergo non sunt vnus imaginationis causæ. Adde si sensus est causa imaginationis, semper audias exteriorem, iam tūc visus, & auditus præstabit imaginatrici vi, quā per phantasia, vel imaginationē subiungimus, semper per actū indicātes potentiā: hoc autē falsum est. Imaginaria enim facultas longē præstat sensibus externis.

¶ Sed quoniam est moto hoc moueri aliud ab hoc, phantasia autem motus quidam videtur esse, & nō sine sensu fieri, sed sentientibus, & quorum sensus est, est autem motus fieri ab actu sensus.

¶ Cum fecerit satis, quid non sit phantasia, nunc autem quatuor seriatim de phantasia prosequitur. Et primū quid non sit phantasia. ¶ Secundū autem est, vt conueniant & imaginatio & sensus, quos supra secreuerat à phantasia. ¶ Tertium autem est, vnde phantasia hoc sibi nomen conciliauit. ¶ Quartum de phantasia est, quid à Deo optimo totius naturæ conditore, animalibus phantasia cōcessa? Est autē phantasia motus factus secūdum actū à sensu, in cuius gratiā in memoriā refricemus, quod superior differuit peripateticus sermo, hoc est, est in negotio sensus esse mouēs quod nō mouetur, & mouens quod mouetur. Obiectū illud est, quod mouet sensum se ipso immoto. Sensus autē mouetur à sensili, & quāq; in ratione sensi-

lis sensus, aliud nō moueat: quapropter & superius dicebamus sensum esse motū nō mouēs: tamē sensus exterior phantasia & cōmunē sensum mouet. cōmunem sensum sanē mouet: quia hūc sensus exterioris species afficiūt, & à sensibus exterioribus illas sibi colligit: vt à medio visus: quia verò sensus cōis oculum nō videt: ideo dixi secūdū rationē sensilis esse motū visum nō mouens, aliū sensum interiorē. Itidē mouēt externi sensus phantasia: quia phantasia ab ipsis quoq; sensibus formas rerū excipit: quare ait Cōmē. cōmentario. 160. phantasia esse virtutē mobilem passiuā: quæ nō solū suscipit species externorū sensuū, sed etiā & formas cōis sensus. Quo differt à cōi sensu, qui solū ab exteriorib; afficitur sensib; à nullo interiore mouetur. Quod si colligas, si mouēs est nobilius mouente, & sensus exterior mouet cōm præstabilior cōi erit externus sensus. Et si hæc mouet phantasia, seu imaginatricē vim, erit hac dignior ille. Ego respōdebo collectioni, duplicē in mouēte esse nobilitatē considerandā, aut simpliciter, aut sub quadā ratione. Quadā igitur ratione nō inficior mouēs esse nobilitate præstati? moto, vt quā potētia in mobilis in actū profert, vt color secūdū quādam rationē nobilioris est prerogatiuæ, quā visus (vt in quā ipsum visum ex non vidēte reddit vidētē) & hoc est quod dicebamus, de potentia deducit in actū mouēs ipsum mobile, nō tamen simpliciter est nobili? sensibile sensu: nā sensus vis cognoscēs est, et nō ipsum sensibile. Vnde etiā si sensus particularis moueat & excitet cōm, quo nomine non nihil sibi arrogat dignitatis: tamē cōis sensus, qui iudex est omnīū sensuū vniuersaliorēq; seu plures formas recipiēs, longē dignior quā sensus horū quiuis est. Phantasia verò, quæ re absente nouit seruare formas, & apud se cōdere, quod nō præstat cōmunis sensus, hoc ipsa dignior est. Sed in definitionem redeamus quod Aristoteles ait, phantasia esse motum factū à sensu. Nisi enim hoc modo definitionem intelligas calumnię subiacebit: nam phantasia hīc, aut definitur vis ipsa, aut actus: vis ipsa nō est motus: hic enim successiuus est. tertio physicorum, textu. 6. Verūm vis imaginandi est permanens qualitas: sin ve-

*Dubium de
collatione
sensuum.*

*Phantasia de
finitio expo
nitur.*

Comendatur
comentato.
expositio.

Platonis de
sensu.

rò actus & operatio phantasie definiatur, illa operatio in instanti adest, motus vero suis labitur moris. Quare egregie Commentator definit esse vim passivam mobilem ab omnibus sensibus & comuni, sequutus in ea re Philoponum. Sunt qui distinguant motum pro motu physico, pro operatione quæ mutatio quedam subita est, & pro termino motus, idest, pro qualitate, quæ est terminus accretionis, & qualitate terminus alterationis. Phantasia est motus si sit sermo proprius est falsus: quia phantasia non est actus entis in potentia, ut est in potentia. Sin vero sit sermo de operatione phantasie, illa est motus, quia est quedam mutatio subita. Ipsa autem phantasia est motus: quia est subiectum operationis, quæ est motus. Sed hoc aggregare huic rei non est necessarium, quando quid Arist. velit satis expressimus. Et vide Platoniam de anima definitionem, ut hac via defensionem habet, etiam verbo Arist. animam esse motum dixit Plato, ut modo Aristot. Phantasiam motum esse: hæc enim vera est, quia species sensuum suscipit: illa autem, quia illos agit: sed Platonis defensiones alias Macrobius suppeditat, mea nunc interest nihil. Iam vero nequam literam. *sed quoniam* hoc subaudi diximus physico. & Quod mouetur, itidem mouere: sensus ergo cum moueatur a sensibilibus, operæ precium est ut moueat ipse sensus aliud quippiam. Mouet ergo sensus exterior phantasiam, & sensum communem: phantasia etenim non fit nisi sensio fiat (& hoc loco sensus sensationem significat,) & solum competit sentientibus, & Comen. addit habentibus sensum perfectum: sicque imperfecta non habent phantasiam, subaudias certam & determinatam: quia confusaneam vniuersa animalia habent, ut frequenter repetitum est. Motus autem phantasie est a sensu in actu, idest, a sentiente. Quod si obieceris in Aristot. ut a sensu in actu est phantasie motus: quandoquidem absente sensibili ipsa suas secum conuoluit formas, & rerum simulachra. Sed etiam si absente sensibili ipsa suas conuoluat formas, has tamen suscepit a sensu: qui habuit sensationem. Vnde cæcus natus imagines colorum non habet, neque surdus natus, sonorum formas. Atqui non importune petes, ecquid non definit, ut phanta-

fiam, communem sensum? hoc dicens modo communis sensus est motus factus a sensu in actu: quandoquidem, & ita est communis sensus virtus passiva mobilis a sensu, ut phantasia. Hoc nescio, ut solueret interpretes, si mouissent dubium. Ego tamen dicere, sensus communis est vis, quæ iudicat, & discernit, hoc illi munus est precipuum: non ergo per vim passivam motus, sed potius per vim actiuam erat definiendus: etiam si communis sensus re vera vis sit mobilis a sensibus, ut supra demonstratum est verimè. Literè phrasim extruamus. *sed quoniam* idest, quod mouetur etiam mouet aliud, ut manus quæ mouetur a corde, mouet lapidem. Phantasia est motus quidam, idest, non proprie est motus. Cæterum est vitalis motus, & non sine sensu, idest, quod efficit phantasiam sensio est ut visio auditio, & id genus, *sed sentientibus*, idest, cæci carent phantasia colorum, quorum sensio est, *est motus fieri*, idest, imaginatio fit a sensu, actu, idest, sentiente.

¶ Et hunc similem necesse est esse sensui, erit utique hæc, motus qui neque sine sensu, neque non sentientibus inesse potest. Et multa est secundum ipsam facere & pati, quod habet. & esse, veram & falsam. hoc autem accidit, propter hæc. Sensus propriorum quidem, est verus, aut quam paucissimum habet falsum. Secundum autem, eius cui accidit & hic iam contingit, ut falsus sit. quæ enim albi sit, non est falsus, si autem albi, hoc aut aliud quidam, falsus est. Tertium autem, communium & consequentium ea quæ accidunt iis quibus insunt propria. dico autem, ut motus & magnitudo, quæ accidunt sensibilibus: circa quæ maximam iam est decipi secundum sensum. Motus autem ab actu factus: qui ab his tribus sensibus, differt a sensu, & primus quidem, præsen-

Dubium autem
vis.

Tex. 166.

phantasia
duplex

Damascenus
de phantasia

præsentem sensum verus est. alij autem, præsentem & absentem, erunt utique falsi, & maxime cum procul est sensibile. Si igitur nihil aliud habet quæ dicta sunt nisi phantasia, hoc autem est quod dictum est: phantasia utique erit motus a sensu secundum actum factum.

¶ Idest, hic motus phantasie & si non sit sensio est tamen similis sensationi imaginationi. Vnde & sæpe imaginantes credimus ita esse imaginata, ut quæ sentimus, similitudine motuum delusi: quare imaginatione non est sine sensu: neque non sentientibus competens. Albertus Magnus summa de homi. tractatu de phantasia. q. 1. duplicem ait esse phantasie acceptionem. Quædam larga est, alia arctior, larga illa est quæ sub voce phantasie ultimatiuam & imaginatricem comprehendit facultatem, & hanc ait definiuisse Aristot. hoc loco, est motus factus a sensu in actu: quia huiusmodi animæ facultas ab omnibus sensibus mouetur: arctior vero est potentia illa quæ imagines conceptas fingere, apud se & refingere pro lubito potest. & definit eam Algazellus, Phantasia est virtus quæ operatur componendo, & diuidendo quandoque; ea quæ sunt in archa formarum quandoque; ea quæ sunt in archa intentionum. Verum Albertus credit diuersa esse vim imaginatricem aut imaginatiuam & phantasticam. Huius credit esse fingere monstrata, quæ nusquam visa sunt, ut hircoceruos, & chimæras ex iam visis illa apud semetipsam colligere. Imaginatiua vero imagines rerum in absentia retinet. Et hoc dixit sequutus Auicena, grecis tamen non aliud est phantasia & imaginatiua facultas, nisi quod hoc latinæ vocis illud grecæ. Et beatus Damascenus lib. 2. de fide. cap. 7. vim imaginatricem definit, eam esse vim irrationalem, quæ sensum ad miniculo operatur, quæ (inquit) & sensus dicitur: cuius obiectum imaginabile est. Quare vim imaginatricem credit, non solum imagines excipere, sed in vniuersa imaginabilia se se fundere, ut etiam componat rerum formas inuifas, quod genus officij phantasie, tribuit Auicena, verum nos de hac re absoluto commentario differemus.

Literam Arist. verbatim audiamus, & huc ait similiter, idest, motus phantasie est similis sensui, idest, etiam si non sit sensio, similis est sensationi: etenim si vehemens est imaginatio, sentire res nobis videtur: erit utique Colligit phantasiam necessario perdere a sensu, quia sensus causa est phantasie, ut iam diximus, & multa est secundum ipsam & facere. Bruta etenim multa operantur per imaginationem, ut fornicæ in repositoria conducunt frumenta: & apes in aluearia flores, & rores, conuehūt, & id genus. Multa autem dicit: non enim omnia faciunt imaginatione bruta: nam multa per sensum operantur, omnia, idest, quæ sunt presentis sensibilibus. Patimur quoque multa per phantasiam: in somnia, enim indicat quæ nobis nolentibus accidit: imaginatione tamen ductrice illa patimur. Et sæpe ut prædiximus, phantasia occurrentia nobis sunt inuitis, & reclamantibus. Habet autem imaginatio duo: & quod vera est, & quod aliquando falsa. Aduertit Philoponius imaginatricem vim duobus modis, & quatenus a sensibus mouetur per medium communis sensus: nam imaginatrix non proxime mouetur a sensibus particularibus, sed remote proximè a communi sensu. Ut autem sic mouetur est vera, imaginatio enim illam habet imaginem quam excepit. Altero vero modo illam considerat, ut monstrata finxit impossibilia. scilicet mundos plures variosque; soles, & lunas, &c. & ita ait semper esse falsam nunquamque; veram, *secundum ab* Hic autem locus Arist. secundum absolutum soluitur. uit quod proposuimus, ut conueniant sensus & imaginatio. conueniunt sane, nam ut sensus & est verus, & falsus, ita & imaginatrix & vera est & falsa. Quod vero sint huius societatis eò illis euenit, quod versant eadem sensilia, etiam si non eodem modo sensus & imaginatiua facultas. ut enim sensus habet tria sensilium genera, sensilia propria, communia, & per accidens, sic quoque & phantasia hæc eadem versat. In toto hoc genere hic ordo ab Aristote. hic præscribitur in propriis sensibilibus, quam minima est deceptio. En ut corrigat, quod supradixerat, in propriis non esse sensum fallacem. Subaudi, est minimum fallentia. Et quia quæ minima sunt non recensentur, ideo supra dixerat sensus, erga propria non falli. ¶ Secundum loco

phantasia duplex
expliciter expeditur.

Secundum ab
soluitur.

Ordo insensibilium.

loco, maior est deceptio in iis, quæ per accidens sunt sensilia, ut quod hic homo sit album, quod videtur. ¶ Postremo loco, quæ sunt maximæ fallentiæ sunt communia sensilia. Hunc ordinem sic distribuit, ut talem credamus observandum à phantasia quæ circa propria minimè sit deceptio, erga quæ per accidens maioris, erga denique communia maximus excrevit error. Tale igitur est, quod ait sensus priorum quidem verus est, quam paucissimum habens falsum, quod vitio organi, aut interualli, vel mediij inepta dispositio effecit. ¶ Secundò, sensus est sensibile per accidens, cui accidunt propria sensibilia. Accidit enim Petro color, & pomosapor, & horum sensibilem sensio est fallentior priore: quia magis aliena à sensu proprio. Tertiò autem sensus est communium, ut magnitudinis, figuræ, motus, quæ fallentiæ sunt maximæ. Figura enim fallit, quæ enim quadrata sunt, si longè spectes rotunda apparent, & quæ mouentur, stantia iudicamus: ut stellas, procul nos aspicientes stantes credimus, cæloque nullus motu currentes videt, & quæ magna minima censentur, si procul videantur. Imò si propè rudentes videris aquis iniectos fractos credas, & nauigantibus nauem stare, littora circum agi videntur, qui errores omnes sunt sensibilem communium. Quæ inquit accidunt, iis quibus propria sensibilia: nam vniuersum genus sensibilem indiuiduæ substantiæ accidunt. s. Petro, aut Paulo. Non nihil offensionis habent verba hæc Aristoteli. Nam præter rationem dixisse videtur sensilia per accidens esse minoris erroris, quam sensilia communia. Nam hæc agunt in sensu illa nihil agunt, & 2. de anima. quando de diuerso genere sensibilem agebatur cap. 6. diuersum docebatur. Sensilia per accidens magis illudere sensus, quam communia. Ioannes Grammaticus rem hanc sic excusit, cum sensibile per accidens sit duplex. Alterum per accidens, ut substantia hæc: aliud verò per accidens vni sensui non omnibus: ut dulce accidens est visui: gustui autem per se, ut prædiximus, sermonem Aristoteli non de primo, sed de secundo sensibili vult intellectum. Minus enim erratur à sensu in hoc genere sensibilem per accidens, quam in genere communium. Causa hæc est: nam hæc

Offensio in Aristotele.

per accidens sensilia propinquiora sunt propriis sensibilibus, quæ sunt fidelissimæ sensationis, quam communia. Et quod propinquius est vero verius est. Etenim magnitudo figura &c. hæc distant à sensibilibus propriis, albo, id est, & nigro &c. quia hæc Mathematicus abstrahit à materia, sed sensibilia per accidens, quæ diximus, non possunt abstrahi: quippe dulcedo necessario est in materia physica, nec potest sine materia intelligi: ut magnitudo. ¶ Dulcedo tamen & si per se sentiatur à gustu visui per accidens est ceterum aduersum hoc Philoponi inuentum est sensilia communia si abstrahantur, non sensilia sunt, sed intelligibilia, ut perspicuum est. Sensus ergo non abstrahit: quare non sunt propinquiora materiæ, quod sensibile est per accidens quam quæ communia. Neque ratio Philoponi cogit, ut illi præstemus fidem, quod Aristoteli de substantia hic loquitur, quando meminit loco secundo, de sensibili per accidens, & sic Commenta. & alij intellexerunt. ¶ Dicerem ego de sensibili per accidens, quod est substantia per sensum, duplex nobis acquireretur iudicium, aut exactum, aut crassum, & confusum. Primum est ut hoc album est Petrus: aliud verò hoc album est aliquod. Primum quod est exactum iudicium, maioris est erroris & fallentiæ, quam de sensibilibus communibus: ut experimur saepe nos falli accidentibus in diiudicanda substantia. Credimus Petrum Paulum esse, & virum esse feminam, & hominem esse arborē, & id genus. In crasso autem & confuso iudicio non est tanta deceptio, ut in communibus. Vnde aquis immersum rem longiusculè si aspexerimus, iudicamus fractum: lignum tamē esse credimus, hoc vere, illud falso. Et si hominem longè spectaueris, etiam si animal certo credas, verum in quiete errabis. Putabis quiescentem, qui tamē mouebitur, vbi vides in communi sensibili substantia. Et hæc solutio offensionis nihil habet. *Motus autem ab actu.* Id est, motus & operatio phantasiæ qui ab hoc triplici genere sensibilem factus, inter medijs sensibus (& hic Aristoteli sensum usurpat pro sensibili, quando enim ait. *Motus autem ab actu factus qui ab his tribus sensibus subaudire oportet hoc modo operatio phantasiæ quæ à tribus sensibilibus*

Antiquum

Ad sententiam

Ant phantasia sit de presentibus.

sensibilibus, propriis comibus & per accidens sit) Hic igitur motus phantasiæ, qui est erga sensilia propria, per accidens, & communia, circa propria semper verus, id est, fallentiæ minoris est imaginatio, quæ versat propria sensibilia, quam vniuersa alia. Semper tamen phantasiæ operatio differt à sensu, id est, à sensatione, exteriorum sensuum: motus verò imaginationis circa per accidens sensilia & communia, siue hæc presentia sint, siue absentia est falsus, & maxime cum hæc sint procul à phantasia, id est, abstiterint. Quod verò ait. *Hic motus presentis sensu verus est,* id est, phantasiæ operatio est vera circa presentia sensilia. Hic locus tenebrosus est, ut in quâ imaginatiua facultas presentia versat, quæ de absentibus est? Themistius credit phantasiam non solum esse de absentibus sensibili, sed de presentibus quoque, illud colligens ex sermone hoc Aristoteli. Cui refragatur ratio hæc: imaginatio ex vi vocis est eorum, quæ non sentiuntur: alioqui quid diceret Aristoteli. motum phantasiæ non esse sensum, seu sensationem, etiã si sit similis sensationi? Philoponus quoque Themistium reprehendens ait male dixisse Themistium imaginatricem operari circa presentia sensilia. Aliud est inquit operari, aliud est formas excipere. A presenti sensibili formas suscipit imaginatiua facultas: tamen quousque, abscesserit sensibile, non operatur: quo differt à communi sensu, qui per intermedios, sensus, circa presentia operatur. Atqui restat verbum Aristoteli. explanare, phantasiã circa propria sensibilia presentia vera esse. Quorum verborum hic sensus esto. Phantasia priorum sensibilem, quando adsunt veriores excipit formas, quam aliorum sensibilem, non tamē secundum has formas imaginatur, nisi quando abscesserint. Sic ergo hæc dicta sunt eò quò nos societate imaginatiuæ vis & sensus intelligamus. Ut ergo sensus est in primis verus in propria, ita phantasia. Quanquã cum motus phantasiæ ducat originem à sensuum motu, & quo quispiã magis elongatur à suo principio primi principij: vim exilius participat, motus phantasiæ. Siquidem elongatur à motu sensuum, est longe minus verus, etiã circa propria, quam motus sensus communis & sensuum exteriorum. Quare ima-

ginantur non nunquam quæ albã, nigra: & quæ pallida fulca. Id quod non est sensus, & in sensibilibus per accidens adhuc maior est imaginationis error & in communibus maximus, ut de sensu diximus. Breuiculè collige, iam omnia. Motus phantasiæ presentis sensu, id est, sensibili est verus, id est, phantasia parum allucinatur, quando de presentibus sensibilibus propriis capit species, ut albi aut dulcis, *alij autem presentis* id est, alij phantasiæ motus seu operationes circa communia & per accidens sensilia sunt fallentiæ multæ: quia plerumque aliter imaginantur, quã sunt, ut esse petrũ: aut quiescere aut moueri *Et maxime cum procul est sensibile,* censura est prioris sermonis. Etenim phantasia quãdo de istis sensibilibus imaginatur, si procul sint à sensu, saepe errore deluditur, putans esse hominem, quod arbor est, & non homo &c. Vnde de mirabili ingenio illa. 3. sensibilem genera Aristoteli hoc loco distinxit, & phantasiæ fallentias docuit minimas circa propria, plures circa per accidens, maximas circa communia: ut hinc colligat phantasiã esse motum tractum à sensu exteriori, quippe hic eisdem gradus fallentiæ habet, *si igitur nihil aliud.* Colligit quæ dicta sunt & phantasiæ conueniunt: ipsa enim variatur in veri & falsi iudicio, ut ipse sensus, superest phantasiã motum esse factum à sensu secundum actum factum à sensibili. Est ergo vis, quæ imaginatiua dicitur, quã mouet sensus exterior per sensum communem. Namque quod mouetur, mouet, ut baculus, qui mouetur à manu, lapidē mouet: ergo sensus exterior mouet sanè à sensibili, mouebit aliam potentiam: & hæc est phantasia. Quod si obstreperis dicēs, ratio hæc soluitur, si dicamus sensum communem moueri à sensibus, id quod satis est, ut mobile moueat hoc. Nos fatemur istud: verum sensus exteriores vna cum communi sensu mouent phantasiã. En tibi ut Aristoteli suã definitionem phantasiæ colligit. Etenim si phantasia variat sua iudicia, instar sensuum, ergo est motus factus à sensu. Et hæc causa est, ob quã hæc omnia præmiserat, quæ diximus, ut demum definitionem certam præscriberet phantasiæ: quare phantasia non est sensus, etiam si Damascenus illam sensum appellet, sed est motus à sensu. Et quia effectus similitudinem gerit suã causa

101. 101

Gradus fallentiæ phantasiæ.

Phantasia sensum non est contra Damasc.

causa

causę est similis sensui. Et fortasse hoc voluit Damascenus: aut vocat sensum interioriorem. Verum vt diximus vocem hanc sensus frequentiore esse ad significandum sensum externum apud Aristo.

Tex. 162. Quoniam autem visus maxime sensus est, & nomen à lumine accepit, quoniam sine lumine non est videre. Et quoniam immanent, & si miles sunt sensibus, multa secundum ipsas operantur animalia. alia quidem, quia non habent intellectum vt bestia. alia vero, quia obruitur aliquando intellectus passione, aut ægritudine, aut somno, vt homines. De phantasia igitur quid est, & propter quid est, dictum sit intantum.

Hoc est iam tertium exequendum, cur dicatur phantasia, & quod sic dicatur, causa est: quia phantasia, id est, vis imaginatrix est status sensilium. Nam sensilia in sensibus non stant, sed vt ait Themistius passio sensuum est instar percussiois cellerimę, quę trāscursim ferit corpus, nullo vibicis vestigio relicto. Sed passio phantasię est, vt percussio anuli in cera, quę retinet simulachrum anuli anulo submoto. Stant igitur sensilia in imaginatione: ideo est status omnium sensilium manifestorum: quia ea quorum nullo typo affectus sensus est, neq; imaginari queunt: vt cæcus non imaginatur colores, si à nativitate luminibus orbatus est. Verum, quia visus sensuum primus & optimus ab hoc sibi phantasia nomen conciliat, & non ab auditu, vel olfactu: & quia visus lumine constat: quia quę videtur lumine videtur: proinde à luce sibi nomen phantasia arrogat ἀπὸ τοῦ φῶτος, id est, à luce: ergo phantasia appellata est: quia status est apparentium formarum, non quia non fit audibilibus & gustabilibus & tactilibus &c. Sed à meliori arripuit nominis occasionem, vnde gręcis dicta ἀπὸ τοῦ φανέντων ὁρίσας, id est, status apparentium & nomen sibi à luce comparavit, quod lux est quę apparentias rerum operetur. Et quoniam immanent.

Hoc est postremum de phantasia edisserendum, cur elargita est animalibus vis hæc. Equidem si de brutis sermo est, magna est illis ab hac vi fructus. Nam absentia cibaria sibi quærunt imaginatione ducta bruta: in nidulos se conferunt hircundines, in cavernas suas leones, oues in caulas, etiam non ducente pastore, & id genus innumera, quę phantasię beneficio bruta consequuntur. Si verò de hominibus sermo vertatur, ingens quoque à vi hac referunt emolumentum. Namque ratio aliquando sopitur, vel vino, vel morbo, vel extasi, vel somno. Et quando ratio suspensa est, imaginatio inuigilat, quę hominem regit, vt lædētia fugit, sequaturq; sibi comoda, vt stultis contingit. De phantasia ergo quid sit, & propter quid sit, dictum sit hæcenus. En tibi Aristo. duas ab soluisse de anima sectiones. Altera tota se occupabat in partibus animę irrationalis, quã secundus liber absoluit. Alia verò sectio est, cui modo finem imposuit, quę in discretioe virium irrationalium à rationalibus infundat imaginationem. n. discretiuit à sensu, & hæc duo ab intellectu sciētia & opinione. Tertia sectio tota est de anima rationali, quam sequens caput initiabit auxiliante Christo. Sed quia philosophia friget, nisi feruore disputationis incensa flamas euomat, quę hæcenus in commentario de promptissimus, disputationibus exerceamus. Et primam distinctionem phantasię à sensu communi differamus.

Prima disputatio vt communis sensus à phantasia discriminetur?

T Sanè disputatio hæc, quę iam in abdita mentis se insinuat, & vires animę internas vestigare gestit non minimum habet pondus. Nam Aristo. non dixit aperto sermone, hæc duo, & sensum commune, & phantasia, esse diuersa: etenim si phantasia est motus, factus à sensu in actu, id est habente speciem sensibilibus rei. Hic autem est communis sensus, vt ergo discernentur phantasia & communis sensus? Amplius cõis sensus discurret & componit, & diuidit, & non sensata cognoscit. Discursum eius ita colligito: quādo sunt tenebrę, colligit, non est lux. Quod componat autem, quia

quia iudicat, hoc est album, simul atq; dulcedem. Quod non sensata aduertat, quia ipse visionem, auditionem, & id genus alias sensationes cognoscit, quę non sunt sensata: nam visio non est sensibilis: quippe color non est &c. Quid ergo opus factio phantasiam asserere diuersam à communi sensu? aut operationem phantasię proferas, cuius non sit sensus communis cõpos. Dicat aliquis sensus communis in absentia non cõdit speciem rerum sensibiliū, sed solum in presentia operatur, neque sibi thesaurum formarum reseruat. Phantasia verò in absentia rerum se promittit & absentium imagines apud se cõdit. Hoc autem falsum inde colligam, quod Aristo. in lib. de me. & remi. dixit sensus externos vehementi ictu sensibiliū reseruare in absentia rerum vestigia sensibiliū, vt qui intente direxit obtutus aciem in viridem colorē. auertens obtutum à colore, quę spectauerat, virescere cuncta iudicat. Hoc autem non est opus alterius potētia, quam communis sensus, qui à speciebus sensilium mouetur, per medios sensus: ergo in absentia sensibilis vestigiū reseruat communis sensus formę impressę, & exculptę in sensu exteriori. Nam si dixerit quispiam hoc opus sensationis phantasię esse, non probabilem proferet sermonem: etenim motio phantasię non tam fortis, quā illa est, qua virorē, aut splendorē oculis absente sensibili retinemus. Tertium argumentum hoc sit, phantasia hæc num est sola, quem retinet species rerum sensatarum, aut non solum reseruat, sed & aduertit eas iudicando, affirmādo, & negando. Si solum est repositoriū, vbi sensibilia reponunt suas formas, instar apud, quę infigētes aculeos recedunt, Phantasia erit vis memorandi, cuius & hoc munus, vel solū est, species retinere, ne labatur. Sin verò secundum elegeris. Aristotelem audi. 3. de anima. tex. 29. phantasia esse negantē verū iudiciū & falsum. Et ea propter voluit discretā phantasia ab intellectu: quia neq; affirmās, est neq; negās. Alioqui si affirmat & negat phantasia, vt ergo non incutit appetitus passionē, aut delectationē de voluptificis, aut timorē, de horredis? id quod Aristo. negat, vt cõmentaria nostra proximi cap. demonstrant, quo loco tradebamus phantasia in facundā esse, nihilq; passionum, vel affectuū parere: & si imaginemur bona, non

gaudemus, neq; si mala timemus. Et de mū, quę ratio coget nos, vt dicamus phantasia diuersam à sensu communi: Siquidem nullā protulit Aristo. At verò in diuersum est, phantasia probans non esse sensum communem: nam Aristo. nos docuit in calce tertij huius libri. cap. per phantasia multa homines operari, & bestias. Id quod de sensu communi nusquam inuenias in Aristo. At huius disputatiois resolutio hæc sit, sensus communis non est phantasia, hæc conclusio est peripatetica: nam phantasia dixit Aristotele. esse nostri arbitrij, itaq; imaginari possumus cum volumus. At sensus communis operatio non est nostri arbitrij. Nam motus sensibus externis, necessario mouetur & ipse, vt discernat inter sensibilia. Et quāquam phantasia quoq; necessario mouetur à sensu communi, quantum ad species, quas, illi immittit, non tamē operatio phantasię est necessaria, vt dixit Aristo. Imaginari enim possumus cum volumus, etiā si in brutis ista libera imaginatio non extet. Bruta enim non imaginantur, vt volūt: quia arbitrij liberi non sunt. Quapropter hoc argumentum in brutis non colligit diuersa esse communem sensum & phantasia. In phantasia igitur & est passio necessaria suscipere formas, sensibiliū vñ imagines: & actio itidē necessaria in brutis. Hominibus verò actio est non item necessaria: quāquā, vt diximus, multę sunt imaginationes, quę hominibus etiā repugnantibus contingunt. Præter hæc phantasia non est radix sensuum omnium, vt sensus communis, qui eo communis appellatur, quod est omnium sensuum radix: quare & ligato communi sensu, alij ligatur sensus: non tamen hoc itidem phantasia, quę in somno cum sit libera, sensus tamen externos ligatos somnus habet: neq; vnquā Aristo. primū sensitiū vocitauit phantasia, sed communem sensum hoc nomine vocat, vt suo loco cõmonstratū est. Hęc argumentum primum soluūt: nam habet operationes phantasia, quas non habet cõis sensus, quas modo retulimus. Ad id quod secundò obicitur dico, sensum communem (secundum quosdam philosophos) species, quas apud se habet à sensu externo, illi quādoq; reddere: sic inquā si accepit speciem lucis aut colorē à visu, illas quādoq; remittit in visum. vnde cõtingit absente visibili nobis apparere

Questionis resolutio.

Sensus communis non est phantasia.

Cõnexio. x.

2. cõnexio.

Argumenta cõseruantur.

apparere, aut solis splendore, aut etiã colores, quos dudũ vidimus: quia visus species remissas sibi à communi sensu videt, & sunt illi tanquã obiectũ, quæ primum erãt species. At verò hoc sanè pulchrum figmētum in philosophia est. Nã si visus videt species illas, quas cõmunis sensus in ipsum relegat, visus iam tunc haberet notitiã abstractiuã coloris, & lucis, cuius primũ habuit notitiã intuitiuã. Etenim si modò species videt, & speciei notitiã, abstractiuã est rei significatę per notitiã, me latet cur nō sit illa visio abstractiuã appellãda. Id quod est cõtra omnia philosophiã iura, quæ hoc præscripserũt sensus exteriores notitiã intuitiuã gaudere, abstractiuã nullatenus: quia nihil possunt in absentia rei operari: illa autẽ experientia hoc modo soluẽda est, quando absente sensibili nōnunquam colores & splẽdores videmur cernere. Hæc visio ficta & imaginaria est: vt nos aliquando diximus, nō est verus color aut splendor is, qui videtur, sed phantasię est hæc operatio, & non visus, vt Philoponus tradidit in cõmen. huius libri text. 138. Phantasia etenim simul acta à sensibili vehemēti cum sensu externo seruat sibi typos in absentia rei, & typi illi mouent ipsam, vt auulsã à nimio splẽdore, colores quosdã cernamus, vt Arist. in libro de somniis dixit. Quare oculis conclusis primũ ipsum splendorem videmur nobis cernere dein puniceum, dein purpureum &c. Quod si vt isti existimant hæc splendoris notitiã esset visus, vt igitur clausis luminib⁹ illa potimur? Nã visus apertis palpebris cernit non obiectis. Quod si rogitas, ecquid phantasia hæc notitiã imaginariã colorum non semper habet, sed solũ, quando multo tẽpore aspeximus splendidũ, aut rubeum aut viride? Respõsio est, quia solum id tẽporis est vehemētissima impressio à sensibili: quare species, quas excepit phantasia, simul atq; nos subduximus à sensibili, fortiter phãtasiã mouẽt, vt imaginemur omnia viridia, in quẽ spectat visus, vel rubea, vel alio colore affici secundum qualitã spectati obiecti: aut oculis occlusis si splendidum aspeximus, varietate illorum imaginemur. ¶ Non improbabile tamen ducũt philosophi alij, vt Paulus sequutus Cõmentatorem sen-

sum exteriorẽ has species retinere in absentia sensibilibus: hoc tamen nō est per se, sed per accidẽs: non est vtiq; naturã sensus exterioris has cõseruare species, quã do abest sensibile. Verũ fortis motio, quã obiectum mouit sensum, vt sonus terribilis, auditum, aut visum immodicus splendor: & ita in aliis sensibus, causa est species has modico tẽpore repositas in exteriori seruari. Cui assertioni non nihil suffragij Arist. locus præstare videtur quẽ iam cõmeminimus. ¶ Verũ ego non aliorum, vt fieri hoc ferat natura: nã si visus, verbi causa, species & formas aliquanto tempore sibi exculptas contineat, quid vetat, si species habet & notitiã abstractiuã habeat ipse sensus? Nihil sibi deest, vt iam paulò antè colligebam. Quid obstat, vt dicamus has species nō sensum externum seruare, sed phantasiã, vt iam diximus? & Arist. libro de insomniis cap. de insomniis nō dixit nos videre colorem illum puniceũ, aut nos videre viridia post aspectum virẽtis coloris: sed quod videmur nobis videre, id quod magis phantasia est, quã sensus: ob eamq; causã phantasia traditur ab Aristotele. similis sensui: quippe quẽ apparentias colorũ & aliorũ faciat similes illis, quas sensus præstat. Et stultũ crediderim huiusmodi formas regredi in sensum exteriorẽ à sensu cõmuta: imo hunc regressum puto fictum: etenim cõmunis sensus nō seruat, neq; apud se reponit species, vt per subiũgẽda patet. ¶ Tertio argumento non possumus facere satis, nisi quæstionem illam vocemus in medium, distinctionem sensuum interiorum petentem quot illi sunt.

Secunda disputatio quot sint interni sensus.

Antiquis consensus non est, neque iunioribus cõstat aliquid certi de quæstione hac. Auicenna etenim sexto naturalium libro. 5. enumerat, vires animæ interioris, cõmunem sensum, imaginatricẽ, phantasiã æstimatiuã & memoriã. Cõmunis sensus iudicat propria, & sensilia cõmunia: & hic limes est suę actionis: vltra hæc nō valetur: & sensiones sensuũ aduertit præsentiuũ sensiliũ solum est, sensibiliũ absentiuũ nō est. Imaginatrix verò species absentiuũ rerum

Paulus
Cõmentatorem
non audire

Ad tertium
argumentum
dat.

Quinque
m. d. d. d. d.
ter. na. d.
cena.

Quinque
interiorum
quæ sunt
rerum

rerum apud se reponit: quæ non discernit, sed solum repositoriũ est in quod cõmunis sensus suas deponit formas: phantasia verò has formas apud se seruãt & cõponit illas secum, & refingit pro libito suo discernẽdo inter imagines, quas imaginatrix illi obtulit. Estimatiua autẽ vltra progressã, non solum hæc: verũ & intentiones rerũ colligit, & amica sibi nouit & inimica fugit aut aggreditur, vt repellat. Hæc est per quam fugit innocẽs agnus rapacẽm lupum, & matrem ouem veloci sequitur gressu: & herbas sibi nocuas per hanc estimant bestiæ, quas nũq; ante gustauerant. Per hanc vim estimatiuam brutum aduertit huiusmodi rerum formas, seu species, quas nullus sensus exterior aduertere potest, neq; communis discernere, &c. quas vocant intentiones. Aliud verò formarum genus, quod sensus afficere potest, species philosophi trita voce vocant: etiam si nihil referat omnes species animi vocare intẽtiones: sed de voce ista non sit nobis cura. ¶ Cõsensit Alber. Magnus in sũma de homi. loco illato, sepe huic dogmati Auicenco, ita credens quinq; esse has virtutes animi interiores. Et hic philosophus partem anteriorẽ cerebri (morem sequens Cõstãbulini in libro de differentia spiritus, & animæ) in tres sectiões distribuit. Sensus communis primæ est sectionis, imaginatiua verò facultas mediã sectionem obtinet: postremã verò phantasia & æstimatiua. Posteriores verò cerebri partem memoria obtinet. Vnde & mediã est phãtasia autore Algazello inter imaginatricem facultatem (vnde recipit formas, quare imaginatricẽ Algazel archã specierum vocat) & memoriã, quã intẽtionum archã dixit: quippe, phantasia non solum imagines rerum iudicat & cõponit: verũ & intentiones rerum amicitia & inimicitia cum imaginibus componit, & veluti confuit aut dissoluit dicens, imaginẽ illius rei, quam asserit imaginatrix, esse imaginẽ huius, sillius ve rei, quam olim habuit memoria. Et secundũ hos imaginatiua facultas non iudex imaginum, sed solum veluti scriniũ & specierũ archiuus locus est. Habet hæc sententia scrupulosã offensionem: nam phãtasiã discernit ab imaginatrice: quod

non congruere Aristote. indicare promptum est. Si quidem hoc est imaginatrix latinẽ, quod græce est phantasia, vt Philoponus ait: vt ergo ipsi distinguunt, quæ vnum sunt? Adde Arist. aperta voce docuisse phantasiã esse fallacẽ, sæpeq; nobis imponere, & esse quandoque verã: ergo si vera, si falsa, age vt ipsa solũ retinet species & non discernit: Rursus 3. phantasia nostrã est voluntatis Arist. autore: sed si solum retineret species, hoc nō est nostri arbitrij. Et pter hæc Boëtius in libro diuisionũ tradidit, quod potest, potentia inferior, & superior meliori iure sibi arrogat: si ergo communis sensus iudicat, ecquid non iudicabit imaginatiua? Neq; suffragium Alberti recipio, verba Boëtij audienda esse docentis in potentijs actiuis non passiuis. Nam potentia cælorum est præstans potentia elementorum, tamen quæ elementa possunt pati, cælum nō potest. Sed (pace eius dictũ velim) lōgẽ diuersa ratio in potentijs passiuis, quæ propriam subeunt passionẽ: qualis est elementaria potestas, & in sensuum passione, quæ (vt ait Themistius c. 14. huius) non tã passio, quam sensuum actus & perfectio, & absolutio est. Quod si hæc passio est perfectio sensuum, vtq; cõnexio hæc firma est. Id quod patitur sensus communis: & imaginatiua patitur: & quod illi congruit, huic cõueniet. Imaginatrix igitur componet & diuidet formas illas discernens, affirmans atque negans. ¶ Item vt anathomici sectionib⁹ suis inuenerunt, & Galenus tradidit. 8. libro de vsu partium quatuor solum vetriculi cerebrum diuidunt. Duo horũ anteriores sunt, quo septum seu maceries dispicit dextrum à sinistro: & hi rursus duo in meatũ quendam cõmunẽ coeũt qui meatus nomen quoq; ventriculi assequutus est. Quartus ventriculus est in cerebello: in cerebri (inquam) posteriore parte, in quem meatus ille cõmunis prorumpit spiritum animalẽ in priorib⁹ ventriculis transsumens. Et hic ventriculus est omnium minimus, plurimum tamen animalis spiritus & purissimi continens. Vt autẽ primi duo ventriculi imaginationi, id est, sensui cõmuni & phantasiã (nam cõmunis sensus antiquis qui busdam erat imaginatio) ita medius vetriculus

Quatuor
tricoli cerebri
anatho.

Reiicitur
centiortm
uentum.

Notabis hæc.

Obiectio.

Responso.

Quo differ
rant intenti
o
Species.

In Auicena
& Alber.
inuenitur.

tricus cogitationi, & postremus memoriae seruit. Consule Galenum de anathomica administrare lib. 9. Sunt ergo solū ventriculi quatuor. Cuius rei maiorem fidē faciūt anathomicę sectiones, q̄ rationes ventos agitātes. Neq; ab hac anathomica administratione Cōstabulus longē abhorrebat, tradēs spiritum animalē anteriore, imaginationē & communem sensum præstare: spiritū verò mediū cognitionem & prouidentiam. Quare medius ventriculus syllogisticus, id est, rationalis dicebatur: posteriorem spiritū memoriā atq; reminiscētiā præstare fatebatur Cōmentator Auerroes animā sensitīuā. vires quatuor tradidit internas dico, tertio de aia. Cōmen. 6. primū locum sensui cōmuni dedit: est. n. interiorū primus. in qua re plena est cōsensio philosophorū: dein imaginatricem vim collocat, post hęc cogitādi facultatem, vltimò memoriā. Hic autē numerus est absolutus in homine & perfectissimus. Bruta verò nō cogitatricem assequuta sunt vim, sed loco eius subrogata est æstīmatīua. Et harum quæ spiritualior (ait) illa est postrema, memorandi (inquam) vis, & feriatim cæteræ vires quò magis se elongant à vi memorādi, cōminus spiritualitatis assequuntur. Vnde cōmunis sensus impurius est, q̄ fit imaginatrix. Et hęc facultetior quàm cogitādi potestas. ¶ Ratus est hic Arabs philosophus se hoc de fonte peripatetico libasse, & indicat librū de sensu & sensibili. Atqui aduersum Arabem hunc sunt offensiones nonnullæ. Aristot. n. in libro de memoria. c. 1. memoriā ait per se cōpetere primo sensitīuo, & primum sensitīuum (vt nos hoc libro dicebamus) sensum cōmunem præfert, si ergo est passio sensus cōmunis memoria, vt ergo memoria secernitur à communi sensu? Rursum imbi phantasma (ait) esse passionem sensus cōmunis: ergo phantasia, quæ est imaginatrix facultas est eadem, quæ communis sensus. ¶ Et rursum quod hic dixerat phantasiā nō esse sensum in libello de insomnijs, velut sui interpres, ait phantasticum & sensitīuū idem esse etiam si esse seu ratio non idem, ergo cum hic non sit sermo habendus sensus exterioris: nam hic in promptu est, quā diuersus sit ab imaginatione, audiendus est locus quod

communis sensus, & phantasia sint idem re: etiam si rationes non eedem. Nam, vt communis sensus mouetur à præsentia obiecti ipsum mouentis: vt phantasia verò absentes motiões apud se velut in penū & promptuario quodam reponit. ¶ Et adde istis quis locus est. Aristot. qui, citra controuersiam doceret sensum communem & phantasiā, & c. diuersas esse vires secundum rem? illum Commentator non edocuit: sed neq; alij Aristote. interpretes. Neq; desunt quidam de quorum numero est Marcellus. 4. libr. suarū traditionū, qui sensum cōmunem & imaginatricem ratione cēsēt diuersa: vna tñ virtus est illi & cōmunis sensus & imaginādi potestas. Et rursum memoriā & cogitandi vim planē nō discernit, nisi ratione. Et vt summatim accipias, duas discreuit animæ internas vires, & communem sensum & cogitandi vim, cum quibus duas alias imaginādi, & memorandi confudit. ¶ Hic autē philosophus cum anathomica distributione malē cōsentit, & quod asserit nō probat. Quid q̄ disciplinam peripateticam recolimus, sensuum naturā atq; numerus per functiones seu actiones est colligendus? Sunt autē valde diuersæ functiones & communis sensus & phantasiæ, vt nostra priora verba legenti haud dubium facile demonstrat. Ergo nō sunt vna vis. Ad nostra verò argumenta, quæ hic non collegit, (sed ego in Auerroem dudū obijciebam, quæ præferebant memoriā esse eandem cum cōmuni sensu, & phantasiā,) dicendū puto Aristot. dicentem phantasticum & memoriā esse passiones primi sensitīui, non esse sinistrē exponendum, vt verba proferunt: sed dictione illius loci attenda, hic sensus est, Phantasiā & memoriā esse tributas animalibus ratione primi sensitīui. Nam vna animæ vis habet suū opus depēdens ab alterius vis opere, vt imaginatio à sensu communi transfundit sibi formas, & memoria ab hac. Quāobrem dixit esse passiones primi sensitīui, illiq; per se competere. Itaq; si abest primum sensitīuum, cætera abesse est necesse, & memoriā & phantasiā. Verū si hęc quæstio in iudices antiquos referatur, Stoicorum fuit de ea iudicium distinguēs hęc imaginationem, imaginabile,

bile, imaginatiuum & phantasma, Imaginatio est de re, quam aliquādo sensimus: imaginabile autem, quod sensimus. Imaginatiuum est vis quæ inanes fingit vmbas: phantasma verò ipsa fictio. Quæ referēs D. Grego. Nissenus cap. 6. de viribus animæ imaginatiuam dixit esse vim animæ irrationalis (quæ & sensus dicitur) per sensus corporeos agens. Secreuit autē autor hic inter imaginabile, & phantasma. Imaginabile est cuius prior extitit sensio vt albi, aut nigri. At phantasma est vmbatilis & inanis apprehensio, vt hircoceruorum armatarumq; chimerarum. Quorum apud nos nusquam sensus extitit. Et hęc vis in cerebri priore locatur parte. Huic succedit (hoc autore) cogitandi vis sensualis quæ medium cerebri vtriculus sibi in domicilium aptat. Postremo in parte postrema cerebri memoria est, quam græci paracephalidem vocant. Vna ergo istis est phantasia & imaginatiua sub rationibus diuersis. De concertatione hætenus. Colligā aliquot conclusiones quæ tantæ concertatiōis nodos dissoluāt. ¶ Prima est Plures sunt sensus interiores. Huic omnes suffragantur. ¶ Secunda conclusio. Sensus communis & phantasia sunt duæ vires secundum rem diuersæ, & non solum secundum rationem. Hęc patet. Phantasia est, quæ retinet species: communis nō retinet, vt probatū est. Phantasia rursum est absentis cōmunis sensus est præsentis sensibilis: ergo idem nō sunt: quippe neq; actibus, neque obiectis sibi consentiunt. ¶ Tertia conclusio phantasia & imaginatrix sunt vocabula synonima: illud græcū, hoc latinū. Hęc constat vel minimā tenenti græculā vocem. Hęc contra Aui cenam & Albertum est. ¶ Quarta conclusio. Definitio phantasiæ est motus à sensu in actu, quam hic tradidit & 8. physic. tex. Com. 26. insinuat & alibi, nō competit sensui communi: nam sensus communis, non est motus factus à sensu in actu: sed qui fit in præsentia. Nā nō retinet motiones, vt phantasia. Quare phantasia est vis animæ sensitīuæ interior, quæ prima motiones quas suscepit à sensu communi retinet. Vnde nos non arbitramur splendā definitionē, vt Aegidius malē cōtendit, illamq; suppleuit. Phantasia est

motus factus à sensu in actu, secundum quē multa facimus & patimur: quia Aristot. tex. 161. hoc vltimum adiecit. Ego verò hoc vltimum sciō dixisse Aristot. tamen non vt particulā definitionis, quia definitio citra additamentum absoluta est. Et Aristot. definiens phantasiā cap. 1. libelli de insomnijs solum dixit, esse motum factum à sensu secundum actum. Neq; recipias, quæ Aegidius distinxit phantasia ait indeterminata, vt vermiculorum & lumbricorum, est motus factus à sensu in actu præsentis, sed phantasia determinata, est motus factus à sensu in actu præterito. Siquidem hæc definitio phantasiæ non est phantasiæ indeterminatæ: quæ non differt à sensu nisi modico interstitio: sed est sermo de phantasia determinata (vt vocant.) At verò intellexerunt hæc græci definitionem, qui non adiecerūt particulam postremā. Neq; Aristot. repetens definitionem in calce tex. 161. illam accipit in definitionem phantasiæ, sed absolutē ait, phantasia est motus factus à sensu secundum actum. Sic ergo etiā si phantasia moueatur à sensu moto à rebus (qui secundum actum sensus Aristot. est) non tamen est sensibilis actu præsentis, sed absentis, vt pulchrē Phil. cōtradictēs Themistio dixit, & nos retulimus in Cōmenta. Quamobrem nihil iniurium admitterem, si Aegidij sententiæ vale dicamus. ¶ Quinta cōclusio phantasiæ opus est imagines, quas vt in arario retinet, discernere: quæ & quales sint imagines: & secundum eas de absentibus delectabilibus iudicare, vt vel sequatur illa, aut viā ab illis diuertat. Hęc est Aristot. in tex. 155. huius tertij. Nam ibi aiebat. Si phantasia est, secundum quam phantasma in nobis fieri dicimus, potentia quædam est per quam discernimus, & veri fumus, & falsi. Quod verò dixit, & nos supra intulimus: non esse in phantasia complexiōnem veri & falsi, oportebit temperatē intelligere, eo sane modo non est in phantasia, quo est in intellectu, qui verum & falsum cognoscit, id quod non sensus vt Platonis est sermo in Theeteto. ¶ Sexta conclusio phantasiæ hæc non habet omnē suam operationem in omnibus animalibus perfectis, quæ illa potiūtur, sed solum in hominibus. Conclusio hæc phantasia

Animæ vires Auerrois.

Obijcit in Auerroem.

Marcellus rejicit.

Argumentum eorum soluit.

Quid phantasia.

Quæ definitio vsus phantasia.

Platonis cum Aristot. conseruatio.

Aegidius reijcit.

tasiam tribuit animalibus perfectis: nam imperfecta, vt vermes, lumbrici, muscæ, non imaginantur, nisi confusæ. De qua phantasia verba modò non fiunt. Verum etiam si perfecta animalia omnia habeant phantasiam perfectam, quia hæc mouetur in absentia cibaria, vt boues si pasua, heri gustarunt, hodie se in illa mouet phantasia ducti vt rursus visitetur, id quod est opus huius virtutis. At qui imaginandi hæc vis habet aliud spiritualius longè munus. i. refingere phantasmata rerum & plibito excogitare, quæ natura neq; habet, neq; potest habere vt speciem hominis componens cum equi forma hyppocentaurum fingit, & species rerum aliarum simili modo conflat. Hoc inquam non est brutalis imaginationis: nam hæc figmenta componere prodest nonnunquam ad inuestigandum veritatem, vt infinitum imaginari vacuæ locum, soles & mundos multos fingere, quæ philosophis sunt in vsu figmenta, vt pbent illa impossibilia. Nobis ergo ad hoc imaginatio seruit, quod diximus. Bestiæ autem cum veritates rerum non aduertant, imaginandi vis illis concessa est in vitæ vsu non ad alia, spiritualiora. At hoc illis præstat, vt inquam in absentia se impellant: vnde cibi & potus conferant sibi remedia, aut aliorum comodorum non nihil conuehant opis. Rursumq; & vis imaginandi hæc in hominibus gaudet imitandi officio: per hanc. n. imitantur homines multa, vt voces auicularum homines efferunt: & aliorum gesta imitantur, vultus & personas alienas gesticulantur. Vnde Plato in sophista dixit phantasiam esse simulachrorum magistram, quia (vt diximus) phantasia excogitat multa phantasmata: & phantastico dedit Plato imitationem, qua vtuntur pictores, typis effingentes imagines rerum, & momi diuersos hominum imitantes mores, & voce, & gestu, vt in tragædijs, cernimus. Verum non nihil bruta assequuntur imitandi phantasiam: quædam tamen non omnia, etiam perfecta: namq; psittacus nostra verba conatur, id quod phantasia functio est secundum imagines, quas psittachus aut turdus auditu excepit humanæ vocis, alias illis persimiles efferre: imperfectam tamen imitationem bruta assequuntur: quare imitandi hæc abso-

Quid humana pset phantasia.

Imitatio opus phantasia.

luta functio, hominum est, & per phantasia artifices mechanici opera artis edunt mirabilia: quia secundum simulachra concepta materiam ipsam, siue lignam, siue metallum effingunt cælates, & exculpentes miro ingenio artis, multas formas humanis visibus spectandas. Et bruta non nihil huius operis assequuntur, domicilia construendo sibi, imagine rerum suscepta vt hirudines nidos: quanquam bestijs non sit ars imaginandi domum construendam absolute, vt rationalibus: sed vt de imitatione dictum est, bestiæ imperfecte & imitatione & artem assequuntur. *7. conclusio.* Septima conclusio huius vis organum multi dixerunt cor, credentes sibi philosophari cum Aristotele. Et dubio procul Aristotele in libello de somnijs. c. 3. ait simul cum vaporibus seu sanguine copioso à cerebro simulachra descendere in cor: quæ vocat ibi principium. & hæc simulachra nondum digestione absoluta, mouet in potentia, quæ decocto cibo actu mouet cor: ergo simulachra sunt in corde. Et hæc simulachra obiecta sunt phantasia, quæ iam phantasmata iam spectra, iam imagines, iam idola & id genus vocitatur à philosophis. Itaque vt quæ ars fingit simulachra rerum, non res dicuntur, vt Iouis simulachrum non est Iupiter, ita quæ vis imaginandi componit phantasmata, & simulachra rerum dicuntur. Neq; est multæ obseruationis, quod dixerunt Stoici inter imaginabile, & phantasmata discrimen statuentes, quos supra indicauimus. Siquidem apud Aristotelem phantasma, non solum inanis imaginatio, vt quam fingimus chimera: verum & quæ verè imaginantur phantasmata dicuntur. imò si phantasia est motus à sensu, illa proprijsimè sunt phantasmata, quæ prius sensata fuerunt per aliquem sensum. Cæterum promiscuus est vsus harum vocum. Vnde & diuina litteræ pro inani umbra illam sæpe vsurpant vocem phantasma, vt discipuli seruatoris nostri Iesu Christi exterriti aliquando fuerunt, putantes Christum phantasma esse. At in priora nos referamus. Si ergo hæc sunt in corde, phantasia igitur in corde habet sibi natura comparatum sensorium. Vnde & causa somniorum hinc quoq; petenda videtur. Nos enim somniamus sæpe in sublime ferri, quia phantasmata nostra, quæ nos ipsos referunt vaporibus

poribus illis cordi adstantibus ab istis in sublime cor cum feratur, credimus delusi, & nos quoq; in sublime ferri. Si vero vapores quibus phantasmata inuoluntur crassiusculi sunt, & grauescentes, & adimè depellantur, nos inimè ruere somniamus. Sed fortassis hic locus aperit verum esse, quod Auicena dixit: & sensorium esse in cerebro, & corde: quippe Aristotele ait simul cum copioso sanguine delabi à cerebro simulachra in principium, id est in cor ipsum delabuntur simulachra ergo & in cerebro, & in corde vis sensoria hæc, diffusa est, quanquam loco indicato Aristotele. finè sensorij & complementum insinuet esse cor. Sed nos de hac re disputauimus vberimè supra in hoc tertio de sensu communi differentes.

8. conclusio.

Octaua conclusio cogitandi illa vis, quæ humani sensus est vt ex traditione Aueroisticæ & ex Stoicorum traditionibus supra memoratum est non est vsq; quæ explorata apud Aristotelem. quia nullibi offert locum, vnde illam colligere liceat. Fateor sæpe illum meminisse cogitandi virtutis: verum vbi hæc dixerit esse sensum, locum ostendat qui sapit. Ioannes Grammaticus, quem nos supra cap. isto indicabamus cogitandi vim esse tradidit quæ opinatur, quæ compos est scientiæ, & atq; prudentiæ: distinguit enim intellectum, & cogitationem: illum perpetua frui contemplatione quæ quoq; mentem hac causa Platoni familiares dixerunt. Et cogitationem dixit eam quæ discursibus rationis incumbit, à principijs in conclusio nes, ab effectis in causas, &c. iam verò si opinari est cogitationis, scire & providere, & hæc utiq; non sunt sensus, qui non opinatur, non subinde firma est collectio: Aristotele meminit cogitandi, ergo hæc est facultas sensitua. Quin & hic ipse Ioannes, libro priorum primo discernit inter intellectum & cogitandi vim. Ille (ait) non discurret, quia sublimis quædam vis est sed neq; imaginatiua, quæ est status sensilium formarum, sed neq; opinio quæ est conclusio discursus: sed vna est vis hæc quæ hoc. i. discursum præstat: quæ si ab intellectu principia sibi comparat demonstrando, scientiam sibi conciliat: si verò ab opinione sibi principia capiat dialecticum conflat syllogismum. Si verò

An vis cogitandi sit sensu sitiam.

à phantasia sophisticum hoc fortasse vsurpans à Platone, qui in sophista, sophisticum simulachra & phantasmata aucupari tradidit. Et secundum hanc rationem nihil difficile esset interpretari Aristotelem. lib. de histo. i. cap. i. in fine dicentem, hominè solum gaudere vi cogitandi. Commentator verò hanc vim cogitandi credit esse vim sensituiam Commen. iudicato. Et inuehitur in Galenum rationalem istam vim credentem, & hanc ille vocat rationem quamdam particularem Commen. 20. & huius tertij libri secundum Arabis huius sectionem. Huic quoq; cogitandi vi concessit non sensata & quæ sensus latet aduertere per ea, quæ sensibus patent, vt medicus morbum colligit ægrotantis hominis per hanc virtutem quam discursiuam per particularia diximus. Quare per infirmi accidentia, & morbum coniecat, & ægrotantis habitum, & complexionem, & quæ medicamenta admouere oportet: & per ea, quæ memoratur in alijs, illius generis se fecisse adhibet remedia morbo. Sequitur Commentatorem Albertus magnus ubiq; & si illam vim cogitandi vocitet æstimatiuam, sequutus Auicenam. Verum D. Tho. in summa Theologiæ, prior illius par. q. 78. art. 4. cogitandi & æstimatiuam vnam dixit potentiam, nisi quod æstimatiua est brutorum, cogitandiua est hominum. Sed illam sensus vim cum Commentatore fatetur, namq; diuersa huius nominis ratio & quod æstimatiua brutorum dicatur & hominum cogitandiua, diuersa huius virtutis operatio in causa est. Quippe bruta & homines intentiones non sensatas vt inimiciæ aut noxiæ, aut proficui ex sensatis seu sensis rebus sibi colligunt vt ouis facie lupi inspecta sibi arripit fugam, vt noxiæ à se bestiam submoueat & per hanc vim bruta sunt disciplina pro suo modulo capacia: nam proprie non sunt disciplina participia. Verum per hanc æstimatiuam vnam tenent disciplina. Id quod Aristotele. lib. i. de histor. docuit cap. i. & rerum vsus demonstrat vt psittacus in efferendis humanis vocibus eruditur, & canis ad saltationem: & id genus. & itidem homo has quoq; intentiones similiter sensu accipit. Verum bruta accipiunt has intentiones modo nature & ideo non consilio rationis fugiunt no-

Homo solus vi cogitandi gaudet.

xia, sed naturæ impulsu. Quare & omnes oves eodem modo arripiunt fugam lupis visis: quia natura cum sit una in eis, uno modo operatur & non diuerso. Vocatur autem intentio inimicitiae non sensata: quia inimicitia per sensum nullum externum sensilis est. ¶ Homo vero apprehensa inimici verbi gratia intentione, non eodem modo parat sibi remedium contra ea quae sibi sunt inimica naturæ impulsu, ut bruta, sed collatione, consilioque utitur. Quare quidam hominum inimicitiae remedium parat sibi precibus, alij donarijs, alij fuga, alij aggressioe, & id genus innumera, quae homines excogitant, quo sibi contra inimicos tutelam parent. Quare cum vis haec sit in homine discursiva de intentione in intentionem, aut boni, aut mali, & eodem vocetur ratio particularis ut intellectus ratio, non particularis sed vniuersalis, ea propter est in homine vis haec cogitativa vocata. Quae quia in brutis non adeo prouecta est, ut in nobis aestimativa, dicta est brutorum. Et aduersum hoc colligere ego non esse oportet noua voce, & si functio huius virtutis brutorum atque hominum sit diuersa: quandoquidem & vis imaginandi in homine, est magistra simulachrorum ut diximus. Brutis vero non hoc contingit: & tamen vocem eadem, & vocabulum suum seruat in hominibus & brutis: semper. n. phantasiae nomen retinet. Cur ergo non dicitur in brutis esse cogitativam nomine intacto etiam si nobilioris sit functionis in homine, quam in brutis? ut etiam memoria est in brutis perfectis, & hominibus, etiam si hominis memoria habet actum quendam praestantissimum, qui est reminiscens, quo bruta carent, ut Aristoteles. I. de historia dixit. ca. 1. ¶ Crediderim autem haec vniuersa de cogitativa ab hoc uno principio profluxisse, intellectum videlicet non cognoscere singularia, sed proprii muneris intellectus esse vniuersalia. 2. posterior. subindeque collegit Auerroes esse rationem quaedam particularem homini propriam, quae singularia colligat. Et rursus Commen. intellectum homini non dedit in forma, sed separatim motorem dixit hominis intellectum esse. Nihil restabat illi tandem, quo hominem vocaret animal rationale, nisi vim hanc cogitandi sensitivam diceret, & rationis participem fateretur.

Motiva Auerrois quae cogitandi vim rationem esse probant.

Quae duo sunt excutienda vberiori disputatione, quam praesens exigat locus. Quapropter remittamus in sequentia commentaria. At quod huius loci est, non probatum esse satis dico aestimativam istam diuersam esse ab imaginativa. Neque Aristotelis adhaerendo vestigijs illud suaderi poterit: namque imaginativa vis, etiam non sensata imaginatur, & intentiones colligit non sensatas. Qui ergo differunt haec duo, aestimandi vis, seu existimandi, aut cogitandi? At scio Albertum haec distinxisse, in summa de homine tractatu de aestimativa. q. 1. imaginandi (ait) vis, colligit non sensata sub forma veri, & falsi, iudicando. At vero aestimandi vis sub forma boni, & mali fugiendi, aut prosequendi. Itaque illa est instar speculatiui sensus: haec vero practico conferenda. ¶ Verum ego lego apud Aristotelem in hoc tertio, perphantasiam multa pati, & facere, homines atque bruta: ut ergo imaginatio speculationi solum insitit, ut Albertus tradidit? Et infra tradet philosophus imaginationem, & appetitum, mouere animal. Quod vero Aristoteles. hoc cap. dixit imaginationem non incutere affectum, id quod. Alberti defensio quaedam est, non colligit tamen: nam phantasia, & suscipit species, & illas componit, affirmando, vel negando: ut illas excipit, est similis illi, qui in tapete depictas contemplantur imagines: ut vero componit, ipsa mouet animal per appetitum. Quod vero D. Tho. attulit, ut probet diuersas esse vires has aestimativam, & vim imaginatricem, rationi est magis consentaneum: imaginatrix. n. mouet animal, ad conuenientiam sensui, in cibum videlicet & potum, & id genus. Et aduertit quae noxia, quaeue conferentia sint sensui: aestimativa vero ad ea mouet, non quae delectant, aut instant sensum, sed ad alia, quae sunt conuenientia naturae: ut ovis visum lupum fugit, non quod color ille lupi visum offendat ovis, aut figura noxia sit: sed quia ovis aestimat lupum esse naturam propriam aduersarium. Et hirundo paleas rostro legit, ut nidulum sibi compingat, non quod illa palearum collectio sensui visus, aut tactui hirundinis delectabilis extet, sed quod propriae naturae domicilium extruere aestimativa hirundinis coequetur necessarium: quamquam sine consilio & prudentia, sed ut impulsu

Aestimativa

Alberti

Numerus in ternorum sensuum ex auct. sententia.

In brutis per se sunt quatuor animae vires sensoriae et interna.

impulsu acta naturae nidulum fabricat. Verum neque hoc meum trahit fide ut necessaria credam, hanc aestimativam, esse diuersam ab imaginatrice nisi ratione solum: vis enim ipsa imaginatrix in haec omnia sufficit, id est, ut omnia quae sensus exteriores laetent (qualia sunt amicitiae naturales & inimicitiae & id genus) ipsa apud se colligat quae sunt in salutem aut perniciem animalis. Itaque quatuor vires sensus intimas traderemus, secundum rationem discrepantes: tres autem re diuersas. Priores sunt communis sensus imaginandi, vis aestimandi & memorandi. Posteriores sunt communis sensus vis imaginandi & memorandi. Neque aliam apud Aristotelem legimus, neque ratio idoneae collectionis aliud probat. Ceterum quia ventriculorum distinctio quam anatomia in cerebro distribuunt, est momentosa in re ista, & illi quatuor ventriculos distinxerunt quae a natura in sensoria seu sensoria interna videtur instituta, a posteriori virium numerum harum vestigantes illas quatuor re diuersas credendum videtur. Quod si intellectus directe singularia intelligat (ut multis est fides) non est hominis cogitativa vis sensus, sed intellectus, & rationalis pars est & aestimativa dicenda irrationalis virtus in homine, ut in bruto: ut visus bruti dicitur visus, ut humanus. Sin intellectus singularia directe intelligere nequeat, aequum est cogitativam, rationem ve particularem, sensoriam esse partem. Id quod tamen post haec differemus: in presentia autem satis sit dixisse quatuor esse brutis perfectis animae sensitivae partes: in ternas cognitivas, quae sunt communis sensus imaginatrix aestimativa & memoria. Quae totidem homini sunt & praestantiori modo, quam brutis: quippe animae rationali seruiunt. Et aduertat etiam si bruta sensibus exterioribus praepollent quaedam, & hominibus praestet: visum, dico & auditu. Et de olfactu falsus est Aristoteles. 2. de anima ca. De olfactu tamen viribus sensus internis vniuersa bruta hominum naturae cedunt. Nam sensus communis praepollentior est homini quam brutis, imaginandi quoque vis homini vberior est, quae in homine solum tot inuenta excogitat, aestimativa rursus & memoria in homine viget plurimum quae actum reminiscendi habet in homine, quae bruta nesciunt, ut Aristoteles ait lib. de memoria &

in lib. I. de historia. c. 1. memoriam communem fecit brutis, & hominibus (brutis imperfectis) reminiscentiam humani peculij solum esse concessit. Nam reminiscenciae exigit discursum. ex prius. n. memoratis, in oblita reditio reminiscencia est. Bruta autem non sunt discursus capacia, quare non reminiscuntur. ¶ Obiter quaeramus, ut bruta memorantur? Quando quidem memoria praeteriti est (Aristoteles auctore libro illato) tempus vero non est sensibile neque commune, neque proprium, quare bruta non sentient tempus. ¶ Rursum si nouit brutum praeteritum futurum quid ni cognoscet? Quod si utrumque, quid brutum prouidum vocare & prouidentiam habere sagacitatem dicere vetat? ¶ Et rursus tempus est numerus motus secundum prius, & posterius. Si brutum nouit tempus, numerat ergo partes motus. Id quod intelligentiae munus est, quae bruta priuatur: non ergo tempus nouerunt bruta. Audi tamen solutionem, quam docuit huius rei Themistius in paraphrasi ad librum de memoria. bruta non cognoscere temporis naturam, neque differentias, ut argute argumenta nostra exigunt, sed cognoscunt actiones suas quas tempus ipsum mensurat, ut equus qui aliquando anfractuoso itinere fuit implexus, rediens in eum locum, memoratur implexi itineris quod aliquando confecit & propriam offensionis, & casus, & retrahit gressum sibi consulens, ne deterius sibi contingat. Vnde non nouit equus tempus ut mensura est motus, sed opera sua priora ut casum suum aut terrorem aut quod equo accidit, memoratur: quae tempore priore mensurata atque exacta sunt. Vnde confusam & exilam habet temporis sensationem. Neque me latet Scotum in. 4. dist. 45. quae st. 3. sensus sentire tempus dixisse cum motus sit per se sensilis, ergo & tempus. Sed re vera non aequa est ratio motus & temporis. nam motus nusquam a ratione & mente pendet: atqui tempus Aristoteles dixit a mente pendere & eius Com. 4. phy. 131. Vbi aspicias ipsam vim memorandi esse clariorem homini, quam bestiis. Causa autem cur homo omnibus viribus sensus internis praestat bestiis, non totidem externis, haec est quia internae vires, propiores sunt menti quam externae, & quo propiores sunt principi menti, in maiorem dignitatem prouehuntur, ut angeli quo Deo propiores eo digniores. ¶ At vero paulu-

reminiscencia negat brutis

Tempus si cognoscitur a brutis.

An brutis cessat memo.

Scot. expend.

Iulū mecū hīc figē gradū : quia diximus bruta nescire numerū, continuo, neq; tēpus sentire: quare non habēt vim memoriā perfectā. At colliget aliquis cōtra tēpus sentire bruta, probabitq; Si tēpus nō sentirēt esset, vel maximē, qā numerū bruta nō sentiūt: etenim diximus tēpus pendere ab aīa intellectiua, quia tempus numerus est. At cū numerus sit sensibilis, erit igitur tēpus quoq; sensile. Hoc aut argumentū non remoretur tuā intelligentiam, nā si rectē memimeris numerū esse sensibile non quemlibet, sed solū eū, quē materialē vocāt (qui est ipse res numerata) facile te expedies ab onere argumēti. Dicamus igitur, tempus esse numerū formaliter. i. ipsam numerationē prioris, & posterioris. Hęc aut numeratio non est sensibilis, sed solū intelligibilis. Quapropter tēpus est quoq; mentis opus. Porro aut ex argumēti huius solutione grauior nobis impēdit dubitatio: etenim Aristoteli libello de memoria memoriā tradidit nō esse citra temporis notionē, Quod si diximus bruta nō sentire tēpus, ergo neq; memorabuntur Scotus in. 4. dist. 45 q. 3. probabile duxit in brutis nō esse memoriā: quia nulla est operatio brutorū, quæ memoriā necessario colligat in brutis. Nam q̄ canis fuisse (quo olim percussus) timēs à latratibus cesset, hoc dicet aliquis non esse memoriā: sed species tristabilis percussiois infixæ cani, hęc retrahit canem à latratu: vt hirūdo facit nidū, qā est sibi delectabile opus, & ipsum conuenit ob delectationē. Etenim si memoriā brutis dederis, ergo bruta se reflectent in actus suos, quod solius esse mentis opus supra demonstrauimus. Antecedēs patet: nam si recordatur priorū actū, ergo & reflectitur supra actū suum. Nam recordatio sensio est, ergo si recordatur suorū operū ergo sentiūt sua opera, vt visionem, auditionē & id genus. Rursum memoria est recordatio præteriti vt præteritū est: sed istud negatū est brutis, præterita, vt præterita sentire. At verò non solū Aristoteli, sed etiam ante ipsum Plato memoriā dedit brutis. Vnde Plato memoriā finiēns dixit illā esse cōseruationem sensus & intelligentiæ, quā definitionem D. Grego. Nissenus exposuit dicens lib. de viribus animæ. c. 6. memoriā esse cōseruationem

sensus, & cogitationis. Etenim per intelligentiam Plato cogitationē subaudiuit. Quapropter necessariò scdm verā philosophiā brutis perfectis, danda est memoria, vt iam legitimis est ostēsum argumētis. Hęc aut brutorū memoria est quidē præteriti, nō vt præteritū est, etiam si Scoto placeat memoriā esse præteriti, vt præteritū, qā Aristoteli cōcessit sensum esse reflexiuā vim docēs supra. c. 1. huius. 3. sensum se sentire. Ego tñ Themistiū credo vera docuisse loco indicato bruta nescire præteritū vt præteritum: hoc. n. est humanæ memoriæ tantū, sed solū bruta memoriatur actionis præteritæ, vt equus lapsus antiquū declinās, aliam viam querit, aut agafonis muli ad diuersoriū pristinū nullo ducēte reuertētes, & canis dñi prioris retinēs memoriā, & bruta habētēs has species rerū præteritarū quodāmodo habent tēporis notitiā: sed confusam. & sic dilutū est argumētum scdm. Ad argu. diximus sæpe sensum cōmunem sentire opera sensuū externorū: hoc aut non est reflexio, & Aristoteli fatetur esse insomnia brutis. Vnde & canes noctu p̄ quietē latrātes audimus: qđ non esset, nisi habuissent p̄ quietē somni occurrentes rerū in vigilia apprehēsarū imagines. Est locus Aristoteli. 4. de histo. aīa. c. 10. & D. August. 12. de Trinita. idem fatetur brutis esse memoriā. De memoria aut notādum est, qđ Auerroes dixit esse spiritualiorē ceteris sensus viribus. Et in lib. destructi. disputa. 3. in solu. 10. sibi cōstat, & quod hoc loco dixerat. Cōm. 6. illic vberius colligit. Nā memoria est finis sensuū ergo est spiritualior, & dignior sensibus. Huic refragātur & occinūt & philosophi, & theologo gi nō pauci, memoriā ignobilē potentiā credētes: quippe nō apprehēdit iudicando de simulachris, sed solum est ærarium quoddā viuum specierū, vt illi verē congruat esse locū specierū. Mea tñ sententiā mallē credere Auerroei, memoriā esse aliis sensibus digniorē, ipsamq; non solū retinere cōditas species, quin etiā iudicium posse ferre de illis: alioquin si non iudicat, vt discurrit, reminiscendo? memoratur ergo vniuersa, quæ alij sensus senserūt, in illaq; sese effundit. Quāobrem est vniuersalior potētia: qā eius objectū, nō strictē est supellectilis, sed in vniuersam aliorum

Brutorū memoria an sit.

Quid memoria.

Memoria bilis.

Secunda disputatio si bruta rationis beneficio gaudent. Ecundò, verbis Aristoteli, infigentes gradū, excutiamus, si bruta sint rationis alicuius. Nam Aristoteli audiuius cap. hoc vt rem cōfessam dixisse bruta nō esse opinātia: quia opinio rationalis est facultatis. Quidā tñ naturæ interpretes infelices, vorum tamen fœlicissimi inquisitores, e quorū classe est Laurētius Valens, qui in rem physicā & theologā manū misit (reflate tñ cælesti aura,) in libello de dialectica. c. 9. brutis rationē dedit: & alij item huius notæ autores, mirū est q̄ contendāt hoc suadere. Ducūtur in hanc sententiam experimētis quibusdā vt apum industria, vulpiū astu, formicarū prudentia, vrsorūq; sagacitate mira in submergēdis apibus, vt fauorum stillātia mella in fauces translutiāt: canū præter hęc fidelitate, qui sectantur herū in rogū vsq;, & in biuio cōstituti canes sibi seligūt viā vnā alia reiecta, id quod discursus est indiculū. Præteribit me tempus, si cunctas brutorū industrias & mirabiles sagacitates denarrare instituerē. Iam ergo p̄ hęc

argumēta colligūt bruta ratiocinari. Porro augēt ista, verba Aristoteli de histo. aīaliū. c. 1. qui apes & grues vocat animalia ciuilia: qā duces habent quē sequantur. Verū etiam & brutorū quorūdam cūcra tio (vt domesticorū) aliorū astutia aliorum clemētia, aliorū crudelitas, horū ruditas, illorū vrbānitas, micantis rationis vidētur scintillæ. Albertus Magnus lib. 8. de animalibus tracta. 5. c. 1. astutiā, prudentiā, sagacitatēq; brutorū non rationis esse doctē cōcessit, sed qualitātū temperamēto varieg; cōplexioni adscripsit: aut spūi vitali, aut sensuū perfectiōi, aut influxui cælesti, aut deniq; appetitui, & naturæ impulsui. & Aristoteli eleganter in. 8. lib. de histo. c. 1. pueros cōtulit bestiis. In pueris. n. altū dormit ratio, & veluti dēfissima caligine obnubitur, & perinde est ac si nō esset. Vt ergo pueri habēt prudentiam, nō quæ vera sit prudentia, quia rationis vsū nōdum potiti sunt, sed quædā similitudo prudentiæ in ipsis fulget: nam virtus ipsa neq; viciū pueris adest, sed horū obscura imago, ita brutis. Nam nihil operatur consilio, aut electione: sed quōfert illa naturæ & sensus vis, illō gradiūtur. Hinc hirūdo sibi paleas in nidulo fabricā colligēs, non cōsilio facit rationis, sed imaginatrix hirūdinis vis instinctusq; naturæ hirūdinē ad domiciliū sibi parandum impellunt. Est quidā, qui brutorū omniū inimicus sensum illis ademit, nedū rationem: brutā naturam non animalē, sed lapideā faciens. Neq; hic aduertebat accidētia plurimū cōferre, vt naturam rei exploratā habemus. At operationes habēt bruta plātis negatas: habent ergo sublimiorē naturā quā plātæ: ergo sensum habēt. Hunc tamē vt virum prestigiosæ philosophiæ rejiciamus. Si verò apud quēquam autorū, nomine dignorū, rationē brutis cōcessam legeris, memoris illud similitudine, & nō per pprietatē dictū esse. Et clausula sit huius quæst. bruta cū sint irrationalia, neq; habent rationem vniuersalē, sed neq; singularem: qā ratio in particularibus colligēdis solius hominis est. Aliud est, quod iudicēt bruta de singularib; aliud est rōnis operatio. Et argumētum rē hęc cōficiens sit hoc, bruta vno mō operari (quæ tñ sunt vnus speciei) vt boues vnū retinēt ope-

An bruta rationē participant pent.

Brutis nō est ratio.

randi modū comedēdi, ambulādi, mugēdi, oues itidē. & in alia silibet discursus animātia bruta. Si verò rationē obtinerent, cū ratio lubrica & varia sit, hoc fieri nō posset, vt in nostra natura cernimus, etiā gemellos fratres vno partu fufos varij moris & cultus esse, vt Esau & Iacob, quos scriptura Dei proponit, piū Iacob simplicem, & mitē: Esau immitem & impiū referens. Non ergo bruta inquirunt, sed naturā instinctus est illis vice inquisitionis sufficiens, vt Auicena & Alpharabius tradiderūt. ¶ Non erit prāter rē hanc, dubitare, nū plures istis enumeratis sint virtutes animā sensitīuā interiorēs? Nāq; Pigmaei habent loquelam, atq; sermonem, & cū nō sint homines, sed hominū similes, alia ergo videntur potiri facultate sensitīua interna, qua bruta alia nō gaudēt. Siquidem & sermo & loquela vim aīā excellentiorem quam aliorū sit brutorū p̄fert. Quod verò nō sint homines, colligit satis, qā neq; rem publicam administrant: neq; eos pudet mali, neq; honestati inhiāt, neq; iustitiā colūt, neq; pietatē obseruant, etiā si Aristot. nihil certi statuerit de pigmeis, quos Græci trogloditas appellāt, sed hoc solū esse vel genus hominū, vel equorum. 8. de histo. c. 12. dixit. Prāter hāc nō indigna est quā agatur dubitatio de vi diuinandi, quā Arist. libello de insomnijs nō reijcit, insomnia dicens non esse penitus respuenda & lib. 7. Ethicorū ad Eudemū melancholicorū reāta & subita esse insomnia fatetur, & sapientibus & prudentibus esse vaticinationē inibi cōfiteretur. Et D. August. in lib. 12. super Genesim. c. 13. hanc vim diuinādi tradidit. Et in eodem libro animā humanā vim diuinādi habere meminit, vt à sensibus subducitur. Et D. Grego. 4. libr. dialogorū. cap. 26. hanc vim diuinādi animā intellectuāli cōcessit, referūturq; herbā & lapilli & alia id gen^o quē diuinatiōi cōducūt, vt de chelonia narrat Plinius lib. 37. ca. 10. Quin & bruta ab hac vi nō videntur abhorre. Nam nō nihil gestibus corporis & motu venturi protendūt vt galli intēpestius cātus pluias, & auīū crocitatio frequēs imbres ingruere significat. Ad hāc duo dubia etiā si prāpostero ordine respōdemus, vim diuinādi non esse particularē

An sint plures sensus interno quam enumerati.

aliquam prāter denarratas vires: sed est ipsa vis cogitatiua, vt autor est. D. Grego. Nissenus libro de viribus animā. c. 6. quā vis quāto purior est, & puriora assequuta phātasmatā, tanto diligentius diuinādi per somnia assequitur officiū. Vnde p̄ quietē diuinare magis licet, quam p̄ uigiliā. Tunc. n. cessant sensuum particularium variā motiones, quā cogitatiuam plurimū prāsentibus sensibilib⁹ immergūt, vt D. Tho. 1. par. q. 12. art. 11. tradidit: vnde melācholicis, quibus defecata sunt phātasmatā, accidūt sēpe diuinatoriā in somnia. Bruta verò nō habent futurorū insomnia, sed prāsentīū: quia bruta non se referunt in futurū, neq; de futuris sollicitātur. Quod verò gestu & motu corporū futura protēdant, illud nō est ex diuinatione, sed qā bruta non gestāt animas curis plenas, vt homines: ea p̄pter aptissima sunt, vt cālestes suscipiāt influxus. Quare si cāli cōstellatio humida sit, humoris citissimū habēt sensum: vnde sese agitant, aut canūt, &c. Vt ergo medicus p̄ vim cogitatiuā diuinat de salute, aut morte infirmi, sic & quidam homines de euentis cōtingētibus per eandē vim diuinare solēt. Etenim hāc vis etiā si sensitīua, est tñ in vicinia mētis: quapropter de futuris coniectare poterit quod rationis est opus. Quare nullius alterius sensitīuē virtutis hoc munus est. Hāc dixerim sēctādo communē de vi cogitatiua virtute philosophiā, quā credit illam esse sensitīuā. ¶ Dabio primo respōdeo. Pigmeis cōcedendā esse vim aestimatiuā, quē potior illis fortassis, quā in alijs brutis: nō est autē in illis alia vis, prāter iam recensitas. Neq; horū loquela est perfecta vt humana sed nō nihil humanā vocis frendunt, quod velut vmbra humani sermonis est: Cāterū, tu qui hęc legis, caue fallaris credendo vis cogitatiuā tārum esse prādicere ventura: etenim prādicere ventura aliquādo est naturā, aliquādo est diuinē gratiā, vt D. Grego. loco indicato dixit. Nos autē hīc solū loquimur de diuinatiōe naturali, vt quā est per insomnia aut alias & hanc diximus esse cogitatiuā: at alia supernaturalis illa est superni luminis, in quam non sufficit cogitatiua. Quantum autem discriminentur huiusmodi prādictiones, & supernaturalis, quam

Pnde bruta diuinat.

quam prophetiam theologia appellat, & naturalis quam philosophi diuinatio nem, non est huius differere loci: satis sit nostram diuinatiōē fallacem esse: prophetia verò certissima est vt Beatus Petrus. 2. Pe. primo testatur.

CAP. IIII.

Tres excutit quæstiones. Prior est, an intellectus à corporis commercio sit separabilis? Altera, vt differant & vt conueniant intelligere atq; sentire. Postrema, vt intelligendi actio à nobis operetur. Et demum aliam adiecit, Si intellectus sit singularium an vniuersalium solum.

OC cap. 4. profundam & latebrosam in mediū producit de intellectu quæstionem, exacta iam materia, partes animā irrationalis cōcernente, ab imperfectioribus paululum se promouens ad suæ premi apicis fastigium. Ab anima videlicet plantarū in animas brutales sese vocans, ab istis sibi fecit gradum in animā intellectuā, quā animarū omnium suæ premum fastigium tenet. Hīc autem fecit sibi initium tertius de anima liber apud Auerroem. Et nouo numero sua illustrat cōmentaria: sed huic sectioni nō duximus acquiescendū, maximē Arist. refragante, & Græca schola, quā longe ante Auerroem tertium de anima librum notat, vt prādicimus. Verū res hāc non est tam momentosa, quam quā egeat multis versibus & lineis, vt explanetur. Sequatur quilibet quod volet & proprio in hac re sensu abūdet. Philoponus autē in tria capita verba hāc omnia, quā hoc loco continentur distribuit. Primum est quætere, an anima rationalis sit corruptibilis an sit æterna? Secundum est, discernere animam rationalem ab irrationali, id quod supra fecerat. Nūc autē rursum inculcat, quia illi conferebat discretionem vtriusq; animā nouē repetere. Tertium autē considerationis caput est, quomodo est intelligere in nobis. ¶ Et horū trium quod primū sibi capit, est discretionem sensus, & rationis differere: quia plurimum sibi suo conferebat instituto,

de intellectus (inquam) eternitate. Et discretionem, vt planē caperemus societate & cōmunionē sensus & intellect⁹ prāmisit. Sunt autem tres cōmunionēs, & rationis, & sensus, hāc duo in potētia sunt sensus ad sensilium species excipiendas, & intellectus intelligibilium. Nam neuter horum natus est speciebus instructus aut speciebus consignatus: sed ab extrinseco illas medicato accipiūt. Secunda verò cōmuniō est etiā vterq; & sensus atq; intellectus ab obiectis patiuntur. Sunt namq; potētiā passiua ab extrinseco. ¶ Tertiā cōmuniō est, hāc passio non est læsua sensus, neq; intellectus: sed perfectiua. Iam verò Aristot. audiamus, verba de intellectu hāc librantem.

Communio- nes sensus & intellectus.

DE parte autem animā Tex. i. qua & cognoscit aīā & sapit, siue separabili existente, siue nō separabili secundum magnitudinem, sed secundum rationem, cōsiderandū est quā habeat differentiā, & quomodo tādem fiat ipm̄ intelligere.

¶ Non bene sibi consentiūt interpretes, quid velit per partē seu particulam animā Arist. si velit animam ipsam rationalem, aut vim & facultatem animē huius, quam intellectū dicimus. Commentator Auerroes suam cogitatiuam virtutē huc vocat, cuius vult mētionem in prāsentia apud Arist. fieri. Namq; per hāc vim anima rationalis discursiua est. Et vt hic autor, inquit manifestū est per se, per hanc vim hominem discerni à bestijs. hāc autē cogitādi facultas (hoc autore) est quā & homo cognoscit & sapit, vt cognitio cōtēplationis sit, & sapientia sit actiōnis & prudentiā: nam quā hāc vis sit sensuali, tamen participans intellectus appellatur: quia operationem separatā intelligentiā assequitur, quam separatā intelligentiā (ratione diuersa) participans intellectus dicitur quā eius illustratio ne & operatione nostra cogitatiua gaudet. Itaq; extrinsece intelligentiē, quā homini seruit, vt illustret, cogitādi facultatem, Commen. donat, & quod contempletur

Intellectus participans, & participans.

pletur vniuersalia rerum principia, & operationes, & mores componat, & quod discurrat per contingentia & necessaria. Vnde & varia sibi accommodantur nomina: etenim quando contēplatur, theoreticus est intellectus, si agit phroneticus, vel prudēs intellectus: quando scit, sciēs siue epistemoni⁹ intellectus: si opinetur, doxasticus intellectus seu opinatiuus. Verum sententia hęc abhorrens est à veritate nunc Arist. instituisse tractatū de vi ista sensus, de qua nullibi constabit apud Arist. esse sensus vim vt diximus, in quæstione, quæ hoc deserebat. & si constitisset præter rem fecisset, nunc in medium illā proferre absoluto iam tractatu de sensu. Et rursus si hęc vis sensus est, quis credet operationes intellectui essētiales, vt est cognoscere & sapere, participare: Et quis intelliget sensum, intelligere, aut prudentē esse? Quod sequitur, si cogitativa hęc cognoscit, & sapit. Quid quod de parte animæ qua intelligimus & prudēs sumus sermonē habere pollicetur Arist. Iam verò cogitandi vis non est hęc pars: quia ipsa non est principū horū operum: sed externa intelligentia, illud ergo quod est primum principium cognoscēdi & sapiendi huius tractatus, scopus est. Quamobrem Simplicius consultiū absoluit, si disertius dixisset quod mēte tenebat. Ait ille, intellectum materialem illū esse partem hęc animæ, qua sapimus & intelligimus: hic est passiuus intellectus, qui species suscipit à rebus intelligibilibus: & qui communione passionis cum sensu sociatur. Et hic est infimus intellectus, & ab infimo ad supremū intellectū scādit Arist. Atqui hic intellectus vt autor hic tradidit, veluti materia substernitur rebus intelligibilibus: quare habet nullā formā intelligibile à natura, sed aliunde petitam & vocatā. Themistius rem crudā proposuit, qualis erat Arist. de ratione ait, qua aliquid contēplamur, cōsultamus & decernimus esse nunc differēdum. Philoponus non de potētia, sed de anima ipsa in intellectu locum hunc audiendum tradidit. Et anima ipsa est pars totius generis animarū, vt diceremus hominē esse animalis partē subiectiuā, in quam animal diuiditur: ita quoq; rationalis anima est

species quodāmodo animæ, idco vocatur pars animæ. Et Arist. non ait aliud, quam se acturū de parte illa, qua cognoscimus & sapimus, nō ait qua primò sapiamus & cognoscimus: sed qua cognoscimus & sapimus. Et huiusmodi anima rationalis est, quæ est principium intelligēdi. Plutarchus philosophus credidit oēs animas esse vnius naturę, vniusve substantiæ, soloq; discrepare rationalem, sensualem, & vegetalē, officio, & facultate, non natura. Quare & rationalis dicta est anima pars: quia officium sibi peculiare habet, cognoscēdi & iudicandi intelligibilia. sed hęc huius philosophi assertio est, corruptio philosophiæ. Nā qui fiet oēs animas esse eiusdem naturę, si tantū est in munere interuallū? Si actus distinguit potentias & hæc distingunt naturas, vt ergo cū intelligendi facultas sit longē alterius naturę, quā sit sensus, & hic multo alterius, quā alitrix sit vis, poterūt animæ illę vnius esse naturę? Adde intellectus immortalis est: at sensus corruptionē subit temporalē, incorruptibile æternum, & temporaneum, nullā vnam naturam participat. Non ergo animæ omnes sunt naturę & substantiæ vnius: & non solum rationalis, quæ æterna est, verum & sensuales omnes, & plātales non sunt eiusdem naturę participes: quia vt diximus, in brutis est speciei diuersitas. Quare & in animabus necessaria est, quæ concedatur. Mihi tñ arridet magis per partē animæ non animā, vt Philoponus dixit rationalem: sed ipsam vim intelligendi, quam vulgato vocabulo intellectum vocamus subaudire. Nā intellectus notior est ipsa anima, & per intellectus functionem inuestigātes, naturā rationalis animæ exploratā habebimus. vt sit hic sensus. De intellectu instituēdus est sermo, per quem vt principium primū cognoscimus, contēplando, & sapimus agēdo, quæ prudentiæ vel artis sunt. Nam superius quoq; per vocem sapiētis prudentiam intellexit: nam in alium vsum vsurpat vocē hanc hoc loco quam sexto Ethicorū. c. 7. inibi enim habitum contēplatiuū docuit esse sapiētiam: hic verò sapiētiam habitum practicum cōsentientib⁹ Themistio, Philopono, Auerroes. quam locus indicatus Ethicorum etiam sapiētis

sapiētis nomē in habitū practicum artis extēdit, vt statuarius polycletus dicitur sapiēs. At sapiētis nomen propriissime contēplatio est principiorū & conclusionis. Græci autem hoc loco practicum noticiam voluerunt nomine sapiētis. Latinis tñ dissentientibus: sed per cognoscere & sapere volunt intellectū apprehē suam, notitiā, & iudicādi operationem, putantq; hoc differre cognoscere, & sapere: quod cognoscere sit apprehensio mentis simplex: sapere verò iudiciū. In hunc quoque modum exposuit. D. Tho. & Paulus, & alij. Ego tamen in Græcorum placitum prudens eo. quippe, phrasim hęc Aristote. & cap. etiam superiore notata est. Sed refert nihili, si quis cōtumaciter Latinis acquieuerit: quanquam nō parum est peripateticā obseruare phrasim. Iam verò, quia intellectus, huius sectionis est scopus, vocem intellectus aperiamus. Et huius Alexand. Aphrodiseus tria addidit significata. Alterum est intellectus in potentia, qui pueris adest, alter est intellectus secundum habitum, qualem viri, qui rerum habēt notitiā assequuntur. Postrem⁹ est in actu intellectus, & hūc, (ait Alexander) exterius veniens in nostras se insinuat vires. Verum ista postrema significantia lōgē ab hoc instituto est. Nā de Deo non accepit modō disputationē Arist. qui physicam rationem sequitur, non supermundanam. De parte, qua homo & sapit & cognoscit, instituit differre, quæ pars non est Deus, qui in nullius compositionem se cōcedere potest. Rursumq; vt Philoponi dicamus reprehensionem, quā in Alexandrum aduertit, prima illa intellectus significantia, quæ est intellectus in potentia, etiam si secundū prætextum nihil mali præferat: tamen condit sub voce venenum. Alexander. n. pueris cōcessit intellectum in potentia, non quod ipsi habeant vim intellectualem, quæ suo tempore sese explicabit in operationem, qualis est vis in semine, etiam si multum sit dissimilis rationis, non hoc modo censuit Alexander: sed puerū esse in nuda potentia, nulliusque esse formæ intellectualis, sed sensitiua tantum præditū esse & hęc sensitiua est apta, quæ suo tēpore intellectus splendorem suscipiat, vt fingit Auerroes in nobis adesse dia-

nam, siue cogitādi vim. Hęc autem cū sit pueris sine splendore mētis superno habēt sanē aptitudinē, vt suscipiāt intellectum: tamen non sunt alicuius substantiæ intellectuæ participes pueri. Hoc autem Philoponus (in suamq; sententiā vocat Ammonium) respuit, vt figmentū in physica: quippe, pueri habent animā intellectuam non exculptam caracterib⁹ intelligibilibus (hoc est speciebus) sed consignandam, quando ætas permiserit: & hęc anima habet facultatem intelligendi, quæ potentia est ad venturas formas. Duas colligas cōtra Alexandrū reprehensiones. Altera est, quod in præsentia intellectum in actu vocat diuinū, & præter rem fecit: altera est intellectum in potentia vocat ipsam cogitandi vim, quæ sensus est, & aliam non cognoscit in pueris. Et hęc nostra explicatio, Philoponi sensum tibi exprimet, qui hoc loco obscurus est. Neq; præptum tibi subueniet, quid ille velit: & in posterū hoc memoriæ mandabis, vt vel hinc notum nobis sit Auerroem, qui Alexandrum est sequutus, in suo Meandrico figmento, quod est intellectū nobis de foris copulari, & nō esse intellectum partem nobis intrinsecam, sed cogitatiuam, à duobus egregijs peripateticis, Græciq; floribus repudiatū, Philopono & Ammonio. Simili quoq; modo Plutarchus Philosophus significantias peripateticas intellectus ignorauit. Ait hic, triplex intellectus significatum esse, & secundum habitum solum qui puerorum est, quos putat habere habitus scientiarū omnium, sequutus dogma Platonicum; quod scientiam nostram dicebat reminiscētia. Et hęc significātia lapsus est. Altera est scdm habitum & actū, vt virorum seu adultorū & hęc recipiēda. Postrema intellectus acceptio secundum actū tantum, qui est diuinus intellectus nobis foris adueniēs: & hic quoq; labitur, vt dicta priora ostēdūt. Nos vero tria admittimus significantia intellectus: est quidam potentia, hic puerorum est, qui habent in potentia intellectum non substantiam eius, sed operationem. Alter est habitu intellectus, qui etiā si non cognoscat aut sapiat, præptum sibi est sapere, quando velit. Et tertio intellectus est ille, qui actu sapit. Quas

Theoricus in intellectu pro niticus epistemonicus doxasticus.

Auerroes explicatur.

Plutarchus rejicitur.

Vox intellectus.

Auerroem.

Alexander reprehenditur.

Alexander explicatur.

Plutarchus rejicitur.

tres significatias intellectus Latinorum præcipui, & Albert⁹ in summa & S. Tho. in. i. parte. q. 79. art. 6. & alibi sæpe obseruant, vbi ait. ad. 3. dicendum q̄ species intelligibiles aliquando sunt in potentia tantum, & tunc dicitur esse intellectus in potentia: aliquando autem secundum vltimam contemplationem actus, & tunc intelligit actu. Aliquando medio modo se habet secundum potentiam & actum, & tunc dicitur esse intellectus in habitu. Et scdm̄ huc modū intellectus cōseruat species, etiā quādo non intelligit. Hæc ille. De huiusmodi igitur intellectu, qui hæc tria ambit, disputādum nobis est. De intellectu igitur tria pponūtur differēda: quāquam innumeratione horū triū neq; conueniunt sibi autores. Themistius etenim. c. 16. primā instituit quæstionem, si intellectus est separabilis loco & subiecto, vt Platoni collibuit, qui rationē in capite, irā in pectore, cupiditatē subter præcordia (in hepate) locauit. hoc sibi volunt Arist. verba si est separabilis intellectus secundum magnitudinem. Sequūtur hi philosophi cōmentationē Cōmentatoris Auerrois & Latini. Philoponus autem primam in hoc loco texuisse Arist. quæstionē credit, hæc esse si anima est mortalis, an immortalis? Et si mortalis est, an separetur ab aliis secundum rationē solum? an etiam loco & subiecto? & possumus nullo obstāte sinistro iudice cōmiscere hæc duo interpretamenta: nam Plato credebatur immortalē intellectum, & loco dispectum à cæteris animæ viribus. Id quod Arist. non credidit intellectum loco & subiecto distare ab aliis viribus: quia intellectus non est vis organica, quæ locum poscat: sed in homine, etiam si animæ essent diuersæ, essent sanē eadem subiecto, non ratione. ¶ Secunda aut quæstio est, de differentia sensus & intellectus. ¶ Et postrema est, vt nobis sit intelligere. Philoponus non nihil plus habet literæ, quā noster textus vulgatus, id est, quæ est sapiēs & prudens, id quod Græcus codex nō habet. Meus salte. Fortassis ipse ita legit in suo codice. signabis hæc tres quæstiones in Aristote. textu hoc modo. quādo ait. *De parte autem animæ.* hæc prima quæstio est, si aīa mortalis est, an immortalis. de in cum ait. *Con-*

Tria de intellectu differuntur.

siderandum. Secundam innuit quæstionē, vt differant sensus & intellectus. Postremo cum dicit. *Quomodo tandem.* vltima quæstio. quomodo fiat intellectus actio.

¶ Si igitur est ipsum intelligere sicut sentire, aut pati aliquid vtrique erit ab ipso intelligibili, aut aliquid aliud tale. Text.

¶ Impassibilem ergo oportet esse, susceptiuam autem speciei. & potentia huiusmodi, sed non hoc. & similiter se habere, sicut sensitiuum ad sensibilia, sic intellectum ad intelligibilia. Text.

¶ Vt quæ proposuerat edisserat, à cōmunionē sensus & intellectus initiū sibi fecit. Est autē hæc cōmuniō, vt cepimus dicere, vt sentire est pati quodāmodo (non passione propria, quæ à contrario est, sed impropria passione, quæ est sensus perfectio & absolutio) ita & intellectus hac ratione est similis sensui: quia intelligere est pati sub quadam præscripta ratione, quæ est perfici ab obiecto intelligibili: non tamē est propriè passio: imō, vt adiecit Simplicius passionis nomen minus quadrat intellectui, quam sensui: quippe nomē est motus: motum autē facilius admittit sensus, q̄ intellectus: quia sensus est in organo, intellectus abhorret ab organo. Est ergo intellectus passiuus ab intelligibili. *Aut aliquid aliud tale.* Id est, si vero non patitur ab intelligibili, & rigidæ significantiæ vocis insistas, dicendum erit intellectum perfici ab intelligibili. Et hac causa prædicandus est intellectus impassibilis propria passione, etiā si interim specierū sit susceptiuus intelligibiliū: quāquā intellectus. ait. *Non hoc.* Id est, non est potentia determinata ad certum genus entium, vt est sensus, qui ratione organi, à quo geritur, non potest se proferre, nisi in præscriptū genus sensibilem, vt sunt sensilia, vt nos pro nostra portione in libro. 2. de anima quæst. de potentijs animæ vberimē tradidimus. Intellectus autem à carcere organico liberā habēs naturā in oīa sefundit entia: ideo

Ideo non est hoc. Id est, huius aut illius speciei receptor sed vniuersarū: verum quo ad alia ait. *Vt se sensitiuum ad sensibilia ita, &c.* Quia vtraq; hæc facultas propria dignitate seruata est in potentia ad obiectum suum. Vnde affinitas hæc sensus & intellectus ex hoc manifestatur, q̄ vtra hæc animæ facultas & cognoscit, & iudicat. verum particulam illam. *Non hoc.* Græcis Themistio & Philopono non cōmodo intellecta est, quo nos scripsimus intelligendā. Illi enim. *Non hoc.* (inquit) est intellectus, id est, nullam formam habent consignatam, vt omnium formarum sit capax: potestate igitur omnia est intellectus, sed nō est hoc, aut illud actu. Visus etenim nullum actu habet colorem. ita prope modū intellectus nihil est actu eorum, quæ intelligit. Non esse autem actu hoc intelligas, nullā sibi speciem habere naturalē intelligibilem, sed aduētias vocare ad se omnes. Alioqui, quādo consignatur forma intelligibili, iam actu est hoc secundum quādam rei similitudinē, vt visus excepto typo coloris, quodammodo coloratus traditur ab Aristotele. ¶ Sunt philosophorum quidam, quibus adeo impassibilis est intellectus, vt neq; actum recipiāt, neq; speciem intelligibilem. Id quod nos in disputationibus nostris palam faciemus, quantæ sit veritatis.

Text. 4. ¶ Necessè est itaq;, quoniā omnia intelligit, immixtum esse, sicut dicit Anaxagoras, vt superet. hoc autem est, vt cognoscat. nam alienū, iuxta apparēs, phibet & obstruit.

¶ Duo dixerat Arist. quæ sunt intellectus notæ: est intellectus separabilis à corporea magnitudine: quia mori nescit: est itē impassibilis, quia spiritualis est. Adidit tertiam esse notam, intellectum immixtum materiæ: quippe si materia esset onustus, materiam non intelligeret, vt neq; tactus cōplexionem propriam sentiret, neq; visus sui organi quātitatē, aut figuram. Iam verò intellectus omnia cōtinet, vt Anaxagoras veluti somniabundus philosophabatur, cui etiam si similibus rebus essent constituta vniuersa, intellectum à cōmuni rerum ordine exce-

ptum voluit, vt omnia contineret. Nam continere Anaxagoræ est cognoscere. Et belle dixit, si omnia cōtinet, ab omnibus exemptam habet naturam: nā nihil ea, ex quibus cōtinetur, cognoscit, vt de tactu exēplū patefecit. Alexander Aphrodisæus hunc locum corrumpit, vt propriæ opinioni ab blandiretur, confitetur hæc tria epitheta intellectus, sed distorto sensu fædauit horum veritatem. Confitetur mētem immixtam: quippe lex est corū, quæ miscntur ante mixturam, esse vt vinū & mel priora sunt mulso: at qui cum non sit aīa intellectiua ante corpus hac ratioe immixta est. At q̄ hoc modo dicat omnes formas immixtas quæ non præfuerunt, ante quā formarent & proprias cōsignarent materias, nisi in potentia agentis & potentia materiæ vt animæ brutorum & plātarum, & elemētorum formæ, non fuerunt antequā bruta & plāta, &c. Dicat igitur has immixtas, quod nemo tātum sibi arrogabit philosophiæ, vt cōcedat. Impassibile autē quod passio animæ nō de natura animæ, sed corporis cōsortio est: separabilem verò dicit, quia alia est natura animæ, quā corporis. Sed re vera, vt cepi dicere, omnis forma his gaudet priuilegijs: quia omnis forma vt forma est impassibilis: est enim actus, & omnis forma erit hac lege separabilis: quia est alia à corpore forma: etenim ignis forma vt hæc exempli sit causa, non est corpus, sed corporis forma. Cū autē hæc tria illata, vt quædam intellectus in signes prerogatiuæ sint ab Arist. excogitata, corruptio est verborum Aristote. hæc commentatio Alexandri, imō, vt recte tradidit Philoponus, hæc præmittit Arist. vt hæc parent viam colligendi animam rationalem esse æternam. Quod verò ait Arist. Anaxagoram referens, intellectum esse immixtum, vt superet omnia verbum superandi intellige, id est, vt omnia cōtineat, vt exposuim⁹. *Nam alienū.* Id est necessarium est intellectum, qui est omnia in potentia ab omni natura rerū esse exutum: Nam visus, qui per viride vitrum videt, intuetur omnia virētia: & gustus amaritudine infect⁹, amara credit omnia, quæ gustat, ergo si intellectus omnia cognoscit, nullius rei mixturam admittet.

Tria epitheta intellectus

Text. 5.

Quare neq; ipsi vili aliqua est natura, nisi hæc q; possibilis est. Vocatus itaq; animæ intellectus, dico autem intellectū quo intelligit & existimat anima, nihil est actu eorum quæ sunt an tequā intelligat.

Colligit secundum priora, nullam aliā esse naturam intellectus, quam quod in potentia sit, vt capiat res intelligibiles. Et sensus perspicuus est, intellectus non habet aliquam naturā, eorum, quæ intellexit: sed à natura intellectarum rerum separatam atq; discretam naturam assumptus est. Quæ tamen potestate est oēs naturæ: quia illorū formas suscipere poterit. *Dico autem intellectum quo intelligit & existimat anima.* Philoponus, quo cogitat & existimat anima. Et hæc lectio germanior græco sermone est: habet. n. dianoite, quod est cogitat, & non significat verbum hoc intelligere sed cogitare. Verum interim confundantur hæc, quādo non est exitiosum hoc vel altero modo Aristote. legere: modo sensus sit incorruptus. Per existimandi verbum opinione subaudi, non potentia sensituiam, quam diximus existimatiuam. Iam enim de sensu hic non habemus rationem. Itaq; neque cogitatio hæc est opus cogitatuæ, quā credunt multi esse diuersam ab existimatiua, & esse sensus facultatem: neq; de existimatiua hic habēda ratio, de qua plura proximo cap. exegimus: sed hæc duo, mētis sunt opera & cogitare, & existimare, id est, opinari. Quid autem velit per hæc, superiora te docebunt, quæ à nobis opulenter sunt dicta pro modulo nostro. Hic ergo intellectus per quem cogitamus, & opinamur, nihil est actu eorū, quæ opinatur, aut cogitat, anteq̄ intelligat: est enim intellectus, vt tabula rasa, nil habens picturæ aut cælaturæ, simul atq; conditus est: verum post hæc formis rerum cōsignatus, est ipsa intelligibilia secundum similitudinem: quia omnibus rebus typis susceptis redditur similis.

Text. 6.

Vnde neq; ratioabile est, ipsum mistum esse cum corpore. qualis enim quidam utiq; fieret, calidus aut frigidus, & ei organū aliquod esset sicut sensitiuo. nunc autem, nullum est. Et bene utiq; qui dicunt animam esse locū specierum. nisi q; non tota, sed intellectiua, neq; actu, sed potentia species.

Ipsū intellectum esse nō organicū & immistū materiæ mōstrat: nam si materiæ misceretur, haberet materiæ affectiones, calorē, & frigus & id genus. At qui si hoc, ipse has qualitates vt intelligeret: vt prædiximus de tactu. Et adde si mixtus esset, haberet ergo organum corporeum, vbi vt in propria sede locaretur. At verò nulla est in toto corpore, quā possumus merito propriam sedem intellectus dicere, vt aliorum sensuū propria sunt organa, & exteriorum sensuū domicilia sese ostētant nostris visibus. Interiorū verò anatomica diligentia inuenit illis domūculas proprias illorū sensuum demonstrās: at verò intellectus intellectorium (quod sic dixerim) sibi natura destinatum non habet. In libro autem. 7. Ethicorū ad Eudemum virtutem dixit esse organum intellectus non corpus, sed virtus est per quam intellectus legitime operatur. At *Quæstio.* verò si scisciteris, ecquid sensus itidem immixtus est: non enim est magnitudo, neq; corpus, sensus, vt superior liber patefecit: igitur non est hoc insigne intellectus. Dicendum substantia sensus incorporea est neq; mixta est ex primis qualitibus. Etenim visus habet naturam incorporeā: est enim qualitas simplex similiter & alij sensus. Verum istæ qualitates innituntur corpori mixto, id est, propriis sensorijs, neq; possunt operationes moderari, nisi secundum naturam sensorij, seu organi (idem enim est hoc atque illud) hac ratione sensum nō tradidit Aristot. immixtum: quippe, vt diximus, necessariō est sibi destinatum corpus, vbi suas vt in natia officina exerceat actiones. nō sic intellectus. Quod si adhuc perconteris, ecquid nonne intellectus eget itidem mixtione corporis? etenim læso phantasmate & ipse læditur, vt phrenetici demonstrant, quibus medio ventriculo oblæso discretionem intellectus nō habet: ergo ligatur intellectus quoq; ligamentis corporeis, vt vires sensuales, seu sensitiuæ. Responsio parata est, intellectum hoc ex sua natura nō habere, sed per accidens ratione corporis, in quo est: inde sibi læso sensu accidit, vt sua operatio lædatur. *Et bene vtrique qui dicunt.* Si intellectus est in potentia ad omnia intelligibilia, probè dixerunt esse animā quidam

dam specierum locum, atq; commune conceptaculum, nisi quod hi arguendi sunt quod non proprio sermone tradiderunt est enim anima conceptaculum commune specierum, non omnis anima sed anima intellectiua: non quod hæc sola species excipiat, nanq; & sensitiuæ hoc itidem est. Verum vniuersale conceptaculū vel locum omnium specierum communem intellectiuam solam vocabis si iusto sermone vtendū sit quanq̄ non est locus anima specierum naturalis, id est, intellectus aliquam speciem sibi habet natura conceptam actu, sed solum potentia, vt iā prædiximus. S. Th. & Aegidius aliud in istis verbis latere mysteriū credūt: species. s. sunt in anima intellectiua: quia intellectus in anima est non in corporeo organo. At verò species sensiles non sunt in anima sensitiuā, sed in toto coniuncto ex potentia & organo. Bene cōsequebatur igitur intellectus non est organicus, ergo species sunt in tota anima intellectiua. Cæterum cū anima sensitiuā sentiat per species necesse est ipsam habere species sed non tota sed quæ organo præfens est. *Ego verò libentius acquiesco priori expositioni quæ Philopono est consentiens, qui ait loco isto commendari Platonē cuius est ille sermo: anima est specierū locus. Sed duas immiscuit reprehensiones eiusdē. Aliā quod generaliter de anima est sermo Platonis & tamen sola intellectiua est locus specierum & altera est quod à principio credebatur Plato esse locum specierum quod falsum est. Sed tunc est in potentia. hic autem locus sumitur improprie.*

Tex. 7.

Quod autē non similis sit impassibilitas sensitiuū & intellectiuū, manifestū est ex sensoris: & sensu. Sensus enim, non potest sentire à vehementi sensibili. vt sonum à magis sonis, neq; fortibus odoribus & coloribus videre: aut odorare. Sed intellectus cum aliquid intellexerit valde intelligibile, non minus intelligit inferiora, sed & magis. sensitiuum enim: non sine

corpore est, hic autē: separabilis est. Tradiderat communionem sensus & intellectus: discrimina modo addit vtriusq; facultatis vt subinde liqueat quanta sit humani intellectus præstantia qua sensui præfertur, differunt autē: sensus enim si magno sensibili cōmoueat ut visus coruscante luce, auditus terribili bombardæ & olfactus præolente odore, viciatur sensus, & læditur eius operatio, imò sæpe excacatur visus obsurdescit auditus, & ad alia sensilia inhabilis efficitur: at verò intellectus maximis intelligibilibus si insillat læsionis damna non metuit sed vegetior euadit ad alia quæ non tantæ sunt intelligentiæ, promptius capienda. Secus est igitur ex promenda ratio amborum istarum facultatum. *Obijciam tamen intellectum quoq; à magnis intelligibilibus oblædi.* Nanq; Plato in Theæteto philosophum ait ineptum esse ad actiones forēses. Et nos ipsi cernimus plerosq; qui sapientissimorum, nomine digni esse cēsentur, ad externa hæc gerēda esse ineptos: quippe, maxima qua occupantur, cōtemplatio supremorum intelligibilium vniuersaliū detinet, quo minus vilia hæc particularia nequeant intelligere. *Respondetur huic dubio, Plato philosophos ineptos docens ad forēsia tractanda, non eo dixit quod ipsi sunt inepti, qui capiant negocia forēsia, imò sunt aptissimi, sed quod iudicium philosophorum est differens admodum à vulgi iudicio & quæ vulgus maximi ducit: vt regnū, opes & idgen^o, illi contemnūt. Hoc autem iudicium non est aptū, quod res gerat & administret forēses: nam in foro genus & opes multi fiunt & qui summā assequuti sunt cōtēplationē sæpe abstractissimi sunt & velut extatici, ad eō vt motiones externas nihil sentiant vt de Socrate Gellius narrat. Hoc verò nō est quod ipsi; hebetes sint ad parua intelligibilia capienda, sed vehemens mentis cōtemplatio inferiores potentias suspendit, & rapit secum vt supremus cæli orbis sibi subditos orbis voluit in motū motui proprio similē. Porrò vera hæc est sentētia, Rerum magnarum intelligentia intellectum non oblædit, sed firmat, & illustrat, quō & aptior mens redditur ad alia quæque capienda, vt beati qui*

Plato expamitar

Philosophi in epti ad forensia.

caelesti perfunditur visione etiam si Dei visio sit maximi & infiniti intelligibilis, non obstruuntur tanto intelligibili, inferiores Deo quod minus creaturas intelligent clarissime & certissime. Hic diligenter observa, id quod dixit Cō. commentario huius loci, necessarium esse demonstrationem congruere apparentibus, id est, ijs quæ per sensum ostenduntur. Arist. igitur cum demonstrat per rationem, intellectum non esse organicum, & instrumentariam potentiam neque qualitibus illis, quibus sensus egent intellectu egere quia à materia est abiunctus, quæ vera sit denique eius ratio experimento confirmat: nam intellectus si magnis insistat intelligibilibus, non obtunditur eius vis, neque hebetatur eius perspicacia, ut sensui contingit: ergo vis hæc intellectualis immaterialis est & incorporea, & inde non laescitur eius virtus. Sed adhuc querendo persisto si intellectus vis immaterialis est, ut ergo laxamur intelligendo? Nam quæ spiritualia sunt & potest materiam non grauantur hæc non laxantur, neque vires deponunt unquam: sed immarcescibili potita vigore veluti nouis semper abundant viribus. Id quod in intellectu nostro nequaquam sentimus, sed contemplatione & intelligentia rerum laborantem sæpe relaxamus, ut pristinas restituat sibi vires. Respondetur rationalis anima etiam ipsa nihil laxaretur, si naturam propriam spectaueris, est tamen corporis anima, & eget phantasmate, & sensuum functione sibi subseruiente intelligit. Sensus autem, quo magis intellectui obsequitur eneruatur vehementius, viresque magis deponit. Nam continua meditatio tabefacit carnes, ut sapiens dixit. Namque obsequium illud quod sensus præstat menti, est supra sensus naturam quæ cum elementaria sit (quod organi est subaudi) in tam sublimis actiones flaccescit. Quare sensus cum sit virtus corporea ex propria laxatur natura & eget quiete somni, ut in libro de somno scriptum est. Intellectus autem est virtus suapte natura à corpore separata quapropter accidit sibi, per accidensque est si fatigatur intelligendo. Et vide Aristote. dicentem, intellectum nostrum esse separabile à corpore, quia etiam si non sit separatus, est tamen separabilis sua natu-

ra hoc exigente. Sed adhuc non cessamus verborum Aristote. exquirere veritatem sensus ait ab excellenti sensibili oblectitur. Hoc inficiari non possumus. Porro hæc oblectio per accidens quoque est sensui, ut intellectui, qui læso sensu detrimentum propriæ functionis sustinet. Quod autem accidentaria sit hæc oblectio, patet: nam sensus ex propria natura à sensibili perficitur & non læditur. Verum læsio hæc: eò est, quo realiter alteratur sensus, non ut sensus est non ergo impassibilitas sensus & intellectus differens est. Nam etiam si maximè sensibile sit, si nihil habeat qualitatis excedentis sensus proportionem, non ledetur sensus: ut aquilæ visus, qui fertur lucem micantissimam solis spectare, citra ullam noxam visus: ergo visibile, ut visibile quolibet sit maximum perficit absoluteque sensum, & non lædet nisi per accidens hoc accidat, quia sensus imbecillus est, ut humanus visus, qui spectans solis splendorem in lachrymas soluitur. Respondetur veram esse peripateticam propositionem. Impassibilitas intellectus alia est, quàm sensus: quippe sensus est virtus in magnitudine locata & hæc eius est natura, & eget proportionem primarum qualitatum. Nam si eget organo, & organum est mixtum corpus, necessario conficitur sensum per se egere mixtione & temperatura primarum qualitatum. Quapropter, nisi sensibile sit huic temperaturæ consonum: & amicum, soluet & corrumpet sensum: intellectus verò non est magnitudo, neque vis in magnitudine, neque habet sibi delegatum instrumentum in quo operetur, quare est pure immixtus, & immaterialis: non ergo opus est sibi temperatura obiecti, ne dissoluatur illius proportio, sed à maiori intelligibili magis perficitur, & roboratur: quia maiora intelligibilia illum magis illustrant, quàm minora. Unde redditur habilior, ut in minoribus intelligibilibus minoris sit patiens fallentia. Aquilæ verò oculi etiam si noxam non sustineant à sole, non tamen subinde negandum visum aquilæ non esse incerta proportione consistentem, sed lucem solis cum proportione aquilini visus inuicem consentire est concedendum. Lux ergo non corrumpit visum ut lux est neque, ut visibilis est, sed ut est excedens visus

Lumen gloriæ est concedendum.

Tex. 8.

visus temperamentum. Et sonus non ut sonus oblectius est auditus, sed ut superans sensorij proportionem: verum intelligibile neque, ut est superans nocet intellectui. Quam libet enim superet, non noxium est intellectui, sed ipsum completum, & perficiens. Vides ut est alia impassibilitas sensus atque intellectus, neuter patitur proprie. Verum patiuntur ambo ut perficiuntur: sed longe aliter perficitur sensus, quam intellectus. At ait quis, si intelligibile, quomaius eò illustrius ornat & perficit mentem: quid est ergo, quod theologi humanam mentem non posse Deum intueri nisi lumine gloriæ imbutam tradunt: etenim Deus maximum est intelligibile, quare huius intelligibilis, natura animæ erit capax ut quod maximum est & sublimis perfectionis. Responsio est lumine gloriæ secundum fidei traditionem recipiendum esse ut Clemens ad nostrum de hæreticis tradidit. Atqui cum Deus sit intelligibile humanæ mentis, imò & Angelicæ naturalem superans facultatem, lumine illo super infuso iuuatur humanus intellectus, ut diuinam videat naturam. Quod verò Aristote. dixit hoc non dissoluit: ille enim maiora intelligibilia vberius nos perficere dixit, & illa non lædere, neque debilitare mentis vires, quod rursum verum cum quibus veritas luminis gloriæ non pugnat. Et quidem Homerus libro 5. Illiados diuinans hoc lumen eccinit, hominum oculos esse nube obtectos Deum autem esse, qui nubem retegebat ut oculi hominum Deos discernere possent, de qua re alibi erit commodius disputatio. In præsentia sat sit dixisse lumen hoc gloriæ non pugnare cum Aristote. nam Aristote. solū dixit intelligibilia, quomaiora eò abundantius mentes perficere nostras. Quod semper verum est siue illa perfectio, sit intercedente non lumine aut sine illo.

Cum autem sic singula factus est: ut sciens dicitur qui secundum actum, hoc autem tum accidit cum potest operari per seipsum, est quidem & tunc potentia quodammodo: non tamen similiter ut & erat

antequam didicisset autinuenisset. & ipse autem, seipsum tunc potest intelligere.

Diximus triplicem esse humani intellectus statum, aut in potentia remota, qualis est puerorum & adultorum, qui rerum iam gnari habent intellectum in potentia propinqua actui: & est intellectus secundum habitum, ut dormientis visus etiam si nihil videat, promptum sibi est videre quæ volent ita & geometer et si nihil considerat: habet tamen intellectum potius secundum habitum quàm in potentia, etiam si non nihil habeat potentie, ut non est in actu: tertius status est illius, qui actu considerat, ut illius, qui habet sensus vigilantes. Primum horum intellectus, non est ipsa intelligibilia, id est, non habet typos & rerum formas, sed solum in potentia est, ut suscipiat. In secundo autem statu iam est factus singula. Et hoc intelligere dicitur: namque intellectus non fit lapis, quia lapis non est in anima, sed lapidis species: sed eatenus dixit Aristote. quod factus est singula secundum similitudinem, ut cera fit sigillum suscepta sigilli forma, & specie, & lapis fit statua Iouis Ioue exculpto, sic quoque quando rerum imagines excultas in se habet intellectus, fit singula, hac ratione, non simpliciter, sed similitudine quadam. Quando verò speciem rerum conceptam habet est sanè in potentia ad considerandum, quæ nouit habitum, quanquam hæc potentia iam proxima est actui, quia potest per seipsum operari, quando volent. Sed antequam didicisset (verbi causa) geometriam erat in potentia remotiore ad geometrica, vel antequam inuenisset geometrica: nam quidam non disciplina, sed inuentione propria de potentia se reducerunt in actum ut D. August. categorias Aristote. in libro confessionum citra magistri operam fatetur se sciuisse. Rursum simul atque intellectum in habitum statum perduxerit, vel disciplina magistrorum, vel inuentione propria, iam tunc demum possunt seipsos intelligere homines, vel potest intellectus seipsum intelligere: infans enim intellectus non potest habitu vel actu, se intelligere. Namque intellectus se solū nouit

Triplicis humani intellectus status

*Infantis mōs
(enescit.*

*Intellectus
apud Ale-
xan. acciden-
t aliter non
se intelligit.*

*Expenditur
græci.*

Not adus Pla.

*Anima ra-
tionalis Pla-
toni vere est
anima cat-
re animatio-
nes.*

uit per species à rebus acceptas : etenim
nō intelligit se humanus intellectus (quā
diu sensuum functione eget) per essentiā
suam, aut per species sibi inditas, sed pro-
prium notitiam sui, quando desiderat per
sensum exquirat & per extraneā mendica-
tā nascitur sui notionem. Pueri autem
quando quidem nihil typi habent notio-
nis externarum rerum, se non possunt in-
telligere: sed quādo disciplina magistri,
aut inuentio propria intellectum illorū
coluerit, tunc demum sui compos erit il-
lorum intellectus, sibiq; reddetur. Græci
autem in hoc non sibi consentiunt, nā
que Alexander intellectum se intelligere
tradidit accidentaliter & accessorio mo-
do, Nam in primis res alias à se aduertit.
Hinc autem in se reuertitur vt se quodā
modo, & transcursum intelligat. Duxit
hominem in hanc sententiam, quod in-
telligere sit quoddā pati, vt sentire, mo-
do nihil potest à se ipso pati. Quamobrē
neq; intellectus se potest intelligere prin-
cipaliter, sed accessorie, & indirecte. Et
hoc verbum Alexandri commendat Auer-
roes Commen. isto. Simplicius verō ob-
loquitur, neq; Alexandri hanc philosophiā
probabilē duxit: etenim si intellectus nō
se intelligit directe, & principaliter vt
est intellectus? vt nos scribimus multa
de intellectu, si hic se non intelligit? Phi-
loponus aliter legit, atq; nos legimus lo-
cum hunc, quem negatiuē legit. Tunc intel-
lectus non se intelligit. Liber autem græcus
affirmatiuam habet nō negatiuam. Tunc
intellectus. Id est quando iā est habitu sciēs
pōt se ipsum intelligere. Et ita Simplicius
Alexander & Themistius affirmāt lectio-
nē, & non negant & nos quoq; ita legi-
mus. Sed quantum attinet ad controuer-
siam inter Alexandrum & Simplicium
consertam aduertendum est Platonē in
Theeteto, animā dixisse quādam per se,
alia verō per aliud, intelligere. Nāque
per sensum intelligit, vt quod ferrū durū
est, sed essentiā rei per seipsā nouit, & est
fermode anima intellectiua q̄ voluit pro-
prie esse animam. Ceteras verō non ani-
mas, sed animationes, voluit esse (vt Phi-
loponus ait) essentia ergo rei nō per sen-
sū: sed per se aduertit intellectus, itemq;
veritatem & falsitatem. Vnde & colliget
aliquis animā seipsam, id est, suam essen-

tiam, & quid ipsa sit per se ipsam intelli-
gere. Nā nullius sensus est opus, animā
ipsam cognoscere, cum illa sit spiritalis
naturæ, & à iure sensuum libera. At verō
in Alcibiade exponens oraculum Del-^{Oracul. di-}
phicum, cognosce te ipsum egregiē phi-^{phicum,}
sophatur de re ista. Oculas (inquit) nō
se videt in speculo, nisi per oculū: & non
per quāuis oculi partem, sed per aciē infi-
dentem pupillæ oculi se videt: ob lato
speculo reflexāq; imagine oculi. Anima
rursus si se videt non per aliud, quā per
se ipsam & per optimam eius partē, quæ
intellectus est atq; sapiētia. Quare intel-
lectus, qui animæ rationalis velut oculus
est, se ipsum per se ipsum intuetur, vt in-
quā diuini radij atq; sapientiæ particeps
est. Hac ratione se intelligit. Hac à Pla-
tone collecta, facilē videntur secundum
prætextum significare intellectum non
accidentaliter, sed essentiali ratione se in-
telligere, & quod vera retulit Simplicius
At qui Plato animam, quando primum
immissa corpori est, rationibus rerū im-
butam immisit, & quod scire nostrū erat
remisisci quoddā in Menone affirmat.
Quamobrem ipse sibi cōstans intellectū
se ipsum per se intelligere docebat: quip-
pe disciplina magistrorum, aut inuentio
propria, nihil afferbat, sed inditas spe-
cies excitabat, & ad actum deprome-
bat. At vt aliorum Deus dedit species
animæ intellectiuae congenitas, ita quo-
que & propriæ naturæ concessit spe-
ciem, vt ipsa per propriam speciem sui à
Deo sibi donatam, se intelligeret. At Ari-
sto. qui animam humanam vacuā omni
forma concedit, nullamque habere nati-
uam, sed peregrinas species omnes neces-
sario concedat, oportet animā se cognos-
cere accidentaliter id est, non se per essentiā
suam aut per species sui sibi natiuas, sed
per species rerum aduēticias sui notitiā
formabit. Et D. Tho. 1. par. q. 87. ar. 1. peri-
pateticē philosophatur intellectum non
se intelligere per essentiā suā, sed à poste-
rioribus indicijs se colligit & in particu-
lari & in vniuersali. Siquidem, qui intel-
ligit se habere intellectum, se considerat
in particulari, dum sibi proprium aduer-
tit intellectū. Et hoc facile est cuius ho-
mini. At verō in vniuersali colligere, qui
nam sit intellectus, quæue eius natura
hoc

*ordo intelli-
gentia.*

*Com. asserit
& aduerte.*

*Disceditur
à Platone.*

hoc quod vniuersalis est rōnis intellectus,
intelligere est admodū difficile rarissimi
enim sunt quibus explorata est intelle-
ctus natura. Sed neutra harum notitia,
neq; quæ particularis huius est intellectus
neq; quæ est vniuersalis intellectum om-
niū assequenda est per essentiā intel-
lectus, sed per operationes proprias. Qui
bus dum alia intelligit à se ipso, se ipsum
aduertit. Deus autem se per essentiā suā
intelligit, & alia à se, item per essentiā
suam: nihil enim accidens sibi est. An-
geli verō seu substantiæ illæ separatæ
& à materiæ consortio penitus abhorre-
tes, se sanè per essentiā intelligunt pro-
prium: verum alia à se per species sibi di-
uina infusione additas: anima verō ra-
tionalis, quæ postremum intelligentiæ
possidet honorē, neq; se per essentiā suā
intelligit neq; alia: sed vniuersa per ad-
uenticias species intelligit, & hoc fortē
est, quod voluit Commen. dicens hoc lo-
co humanam animam se intelligere acci-
dentario modo, supremæ autem intelli-
gentiæ non accidentaliter, sed essentiali-
ter seipsas intelligunt. At verō Deus, qui
est intelligēs primum, perfectius se intel-
ligit: quippe nihil intelligit extra se (ait
ille), id est, omne quod intelligit conten-
tum in se habet. Nam creaturas intelli-
gens est, vt ille in sua essentia illas conti-
net. Non enim recipio accusantes Com-
locum hunc illi vicio dantes quod dix-
erit Deum non intelligere singularia, sed
se solū intelligere. Namq; in libello sua-
rum disputationum, clara luce animum
suum exprōpsit Deum non intelligere
quidquam extra se vt nos, subdens, qui
à rebus mendicam habemus, intelligē-
tiam: intelligibilia enim non sunt nobis
cum cōgenita, Deus autem nō eget crea-
tis reb⁹ vt intelligat, sed vniuersa habet
in se ipso comprehensa. Quare nihil intel-
ligit qd sit nō cōtentū in essentia sua quā
q̄ oēs creaturas quæ extra se sunt ipse
intelligit. At omnia alia à se sua notione
in se ipso cōprehendit. Sed huius rei erit
posterior disputatio, etiam si non est hu-
ius loci, sed meta. inquisitionis. Perstrin-
gētes igitur lasciuosum nostrum sermo-
nem cum Alexandro & Auerroee credi-
mus nostrum intellectum se accidentario
modo intelligere: non essentialiter vt

Plato tradidit, & Simplicius suo insinuat
sermone. Cuius verō summam perstringa-
mus sensus discrimina & intellectus.
Primum discrimen ab obiecto est: ex-
cellens enim obiectum sensus lædit, aut
corrumpit sensum: non tamen excellens
intelligibile intellectum, quem roborat
potius & perficit, vt impensius minora
intelligat intelligibilia, vt intellectus im-
butus notitia principiorū, quæ sunt ma-
xima scientiarū intelligibilia, sunt enim
omnia hæc, vt disciplinarum luminaria
magna aptior redditur intellectus, vt cō-
clusionum assequatur veritatem, & habi-
ta causarū notitia effectorum notio pro-
ptior est: excellētia igitur intelligibilia
promouent intellectū & illius vires au-
gent. Secundum discrimen est, ratione
specierum, est enim intellectus specierū
locus, non tamen sensus. Et aduerte, quā
diligenter Aristo. sequutus Platonē rem-
notauit. Locus enim est, qui conseruat,
quæ loco locatur. Atqui sensus, quia hic
simul cum corpore interit, nō potest diu
species conditas seruare, intellectus autē
æterno seruare valet species. Quapro-
pter opportune dixerunt Plato & Arist.
intellectū esse locum specierū: de sensu
hoc non proferētes, & vt supra intulimus
locus hic est audiendus improprie: quip-
pe anima non est superficies illa ambiēs
locatū diffinita. 4. phy. c. 4. Sed eo intelle-
ctus dictus locus est, quia prædiximus in-
tellectum sempiterno conseruare posse
species rerum semel acceptas. Et tu hūc
sensem obseruato, & arridebit potius;
quā interpretum indicatorum expositio
qui videntur non assequuti fuisse locum
illum. Tertium discrimen est per ratio-
nem speciei. Nam per species intellectus
colligit scientias: sensus nullius scientiæ
est compos, sed iudicij cuiusdam particu-
laris. Vnde intellectus recipit species vni-
uersales rerum, verum sensus solum sin-
gulares, quod sit tibi in. 4. discrimen.
Quare Auerroes aliam esse rationē ma-
teriæ & possibilis intellectus dixit, mate-
ria enim suo gremio excipit formas sin-
gulares: intellectus autē formas vniuer-
sales vt speciem hominis & equi & id ge-
nus vniuersalium. Quintū discriminē ab
organo est petendum, sensus enim orga-
no insidet vt visus oculo. At intellectus

*Differentia
sensus & in-
tellectus.*

*2. differentia
Aristo. &
cōsensio.*

*Interpretum
defectus.
3. differentia.*

4. differentia

5. differentia

organa nescit, neq; organo utitur etiam si in organis sensuum sit anima intellectiva cum vna sit in hoīe: si vna tota in toto est corpore & in qualibet parte corporis. Modo autē organa sunt partes corporis. Est ergo in organis anima intellectiva ut forma: non tamen, ut intelligens. Ut intelligens enim est sine organo: nā hoc ob oculos, fige ne fallaris intellectum, ut formam esse actum corporis, & esse in organis: ut ratio dudum collecta suadebat: sed ut est intelligens, non est actus corporis sed separatur à corpore, nisi per accidens copulatum cōfiteamur. ¶ Sextum discrimen vis intelligendi in essentia animæ sedē habet non in organo. At sensus in organo sedes est à natura præscripta. ¶ Septimum discrimen sensus non se aduertit, quid sit eius natura, neq; particulari notione, neq; vniuersali intellectus se aduertit, & ambas de se ipso gestat notiones. ¶ Octauum est sensus stricti iuris est curtam habens supellectilem in cognoscendo: nam sensilia solum ille nouit, intellectus omnia lustrat, & suprema petit, & in infima voluitur, cardines celi perambulat, & omnia considerat. Quare est quasi omnia. Ut autem causas exquirat intellectus per operationes, ita & se ipsum inuestigat & explorat per operationes suas, quas de rebus habet. Et hoc est accidētariē se intelligere.

Tex. 9.

¶ Quoniam autem aliud est magnitudo & magnitudinis esse: & aqua & aquæ esse: sic autem & in multis alijs, sed non in omnibus: in quibusdam enim idem est, esse carni & carnem aut alio aut aliter habente discernit. caro enim non sine materia, est sed sicut simum: hoc in hoc. ¶ Hic locus difficilem habet contextum quē tñ atexit Simp. prioribus lineis hoc pacto Aristot. instituisse modo sermonē de intellectiōibus, ut harū ostendat differētiā: quā dā. n. intellectiōes sunt simplicium & impartibilium substantiarū, aliā verò partibilium substantiarum.

& compositarū, & huius gratia ait aliud est magnitudo, aliud magnitudinis esse in compositis, ut elementis & mixtis. In simplicibus verò non aliud est sed idem esse est & res ipsa, ut punctus, & esse puncti idem sunt. Nā hęc simplicia sunt. Philopon. hunc locum præcedentibus hoc modo cōiunxit. Tria proposuit (inquit) differēda Arist. & primum erat si intellectus corruptibilis an æternus. ¶ Alterū erat, quæ differentia, quæ ve communio sensus & intellectus, quæ duo iam absoluit. ¶ Postremum quomodo intelligere fiat, & hoc accipit modo differendum & dubitationē insinuat & soluit. Est autē dubitatio hęc an intellectus noster sit solum, intelligibilem, & vniuersalium? an etiam sit sensibilem, & particularium? an cum nobis adsint partes duæ. Altera rationalis, altera irrationalis, rationalis sit vna vniuersaliū, irrationalis seu sensitiua sit particulariū? quippe ab alio deponitur singularis ratio, ab alio vero vniuersalis: illa enim à materia, hæc verò à forma. Nunc verò aliud est magnitudo, id est, res composita ex materia & forma ut aqua & ignis, aliud est magnitudinis esse, id est, forma, quæ rei est esse & absolutio. Non sunt autem idem aqua, & forma aquæ, & ignis, & forma ignis in compositis vniuersis. In simplicibus verò idē utiq; sunt & ut punctus idem sanē est punctus & forma puncti, quia punctus non componitur ex materia, & forma, neque ex partibus ipsum integrantibus coagmentatur. Si ergo non est eadē ratio rei materialis vnde est sensibilis, & vnde intelligibilis: nam à materia est sibi adnata sensilitas: ad materiam enim consequia sunt accidentia hæc, quæ præstant sensilitatem, ut quantitas, qualitates primæ & secundæ: à forma verò est rei intelligibilitas, quia propter formam rebus congrua est vniuersali. Hac igitur ratione opportuna est dubitatio, quomodo nobis cōuenit intelligere, nū ita ut discretę sint rationes solū quæ res est sensibilis & quæ res intelligibilis? an ita ut sint discretę potentie ut sensus feratur in sensibilia: & intellectus in intelligibilia? Et responsio sit hæc: intellectus qui vtrūq; nouit vniuersalia & singularia intelligibilia,

Aliud est magnitudo aliud magnitudinis esse.

Essentia & forma idem a Themistio.

Intellectus vniuersalis & particularis.

gelus Michael, non habet aliud præter, quāquod essentia propria possit. Nam est hic Michael per hanc essentiam & nō per accidētia sibi connaturalia. Hęc ergo tria indicās Arist. mathematicorū gradū notat quando ait. Magnitudo & magnitudinis esse. Physicorum verò ordinem per. Aquā & aquæ esse. Separata autē, quia longē absunt à sensibus vocibus physicis, quæ metaphy. sunt subindicat dicēs Idem esse caro & carnis esse. Nō. n. idem est essentia carnis & hæc caro sed ea qua expositi ratione, substantias metaphysicas per vocē carnis intellexit. Quamobrē & hūc sibi arripuerunt Latini quidā locū ut cōtenderent rē ipsam cōpositā non esse suā essentiā, ut quod aliud sit essentia Socratis, quam Socrates ipse: & aliud triangulus quā trianguli essentia: quāq; meo certe iudicio hęc quæstionē huc aduocare nihil opus factū sit. Siquidē Arist. sensus hic est, quē dudū insinuauerā. Si ab alio capitur ratio singularis, & ab alio ratio vniuersalis, illa à materia, hæc à forma, & alia rationem subeunt singularia: & aliā vniuersalia: & ea de causa sunt distincta obiecta singulare, & vniuersale. Nū ergo pet vnā virtutē hæc duo cognoscuntur, an per diuersas? & propterea ait aliud est magnitudo. i. materiale rei & singulare: aliud est magnitudinis esse. i. ratio & forma rei, quæ cōmunis est rebus cōtēntis sub vna specie. Itaq; nihil huic negotio necessaria realis distinctio essentię & suppositi Petri & humanitatis, ut considerāti liquet. Verū Com. ait vniuersale & singulare nōnunq; diuersis virtutibus comprehenduntur. i. intellectu, & sensu, quādo hic singularia cognoscit, ille vero essentiā solū rei speculatur. Nonnunq; autē duæ non sunt virtutes, sed vnus intellectus qui vtrūq; assequitur & vniuersale & singulare: quando intellectus vnū cū altero confert: est. n. necesse, ut vis quæ duo inuicem cōfert, vtrumq; collationis extremū cognoscat. Intellectus autē intelligit vniuersalis rationē esse differentē à singulariū ratiōe: quare hoc & illud necessario intelliget. Quoniam autē aliud est litera, magnitudo. Quæ est esse materiale, & singulare, & magnitudinis ratio, quæ est ipsum vniuersale & intelligibile, ut aqua singularis, & aqua secundum rationē, generalē

Antores expositio.

Contextus litera.

*Reirationem
solus intelle-
ctus confide-
rat.*

nerale aquæ nõ idẽ omnino : q̄ppe aqua hæc singularis nõ est cõis, sed aquerõ cõis est, sicq; in multis alijs. In ipsis. n. aliud est sensibile, ipsum inq; singulare, sensibus suppositũ, & aliud est intelligibile. i. ipsa rei rõ : quã solus intellectus cõsiderat. Vt ratio hominis, ratio equi & id genus alia etiã nõ oĩa hanc subeũt legẽ. Sunt quædã in quibus sensibile conditionẽ non distinxeris ab intelligibili, vt sunt spirituales substãtiæ, quæ nihil habet sensilitatis sed purẽ sunt intelligibiles, & simplicia etiã, vt pũctus non habet quo sentiatur totusq; p̄inde intelligibilis est. *Et esse carnis & carnis.* Idẽ sunt, per quæ, nõ carnẽ intelligimus sed simplicia subindicam⁹. nunquid ergo vn⁹ est intellectus, qui hæc oĩa discernit? an sunt vires diuersæ, altera quæ sensilia, alia quæ intellectilia nouerit? videtur. n. sensum solũ singulariũ capere notitiã.

Tex. 10.

¶ Sensitiuo igitur : calidũ & frigidum discernit, & quorũ ratio quædam: caro. alio autẽ aut separabili, aut vt circũflexa se habet ad seipsã cũ extẽsa fuerit carni esse discernit. ¶ Alex. hinc colligit singularia, & quæ materia obducta sunt per sensarias vires sentiri solũ: sed immaterialia per aliã potestãtẽ, quæ vires quia sunt in eodẽ homine, sunt vnũ subiecto, diuersa tñ ratione, vt rectũ & reflexũ. Aristot. u. sensitiuo ait nos cognoscere calidũ & frigidũ: per quæ duo cætera sensilia subaudit : cõsensitq; Plutarchus in Cõ. hui⁹ loci. Atqui Auerrois argumentũ hæc sententiã planẽ explodit. Intellectus. n. cõfert hæc duo obiecta materiale, & immaterialia, sed neutiq; hæc cõtulisset si ambo non cognouisset. Quare intellectũ & materialia, & immaterialia, intelligere Com. adseruit. Quam ob causam verba hæc Aristot. nõ sunt soluentis dubiũ, quod proposuerat: sed dubiũ inculcantis vt sic legamus, nõ igitur pars sola sensitiua materialia sentiet? & nulla alia potentia aĩz cognoscet ea? *Quorum ratio quædam caro.* Idest, quæ habet rationẽ singularẽ & ex materia concretam vt hæc caro habet? an fortassis vt separabili. i. mente, etiã hæc intelligẽtur? quanquã non secundũ eandẽ rationẽ singula-

*Alexan. re-
solutum.*

*Philoponus
philosophus.*

ria, & vniuersalia, perspicieret: etiã si sit vna vis & facultas: aliter tñ hæc, aliter illa, vt linea eadẽ quæ recta est & quæ inflexa. Verũ non sub eadẽ causa vtriusq; nominis habet appellationẽ. Ita intellectus est idẽ subiecto secũ ipse quodcunq; intellexerit. Verũ quando intelligibilia solum spectat vt intellectus est, sibi hoc cõgruit & recto incedit progressu, sibi quæ familiaris & germanissimo opere fruitur. Nã vt visus visibilia, auditus audibilia, ita & intellectus intelligibilia. At verò vt vtitur sensũ ministerio, horũ quoq; iudex est, hæc ratio ipsa quoq; intelligibilia intelligit. Cõtextus aut duriusculus est. Sic eũ accipe. *Sensitiuo.* Idest. nõ igitur mēs vtrũ sensu calidũ & frigidũ .i. sensilia oĩa discernit? *Et quorum ratio.* Idest vniuersa singularia quorũ ratio est materia quædam signata accidentibus. *Alia autẽ.* Idest, anima intellectiua alia vtēs potentia. i. mente separabilis est: quippe quæ æterna intelliget vniuersalia. *Aut sicut.* Idest num anima vtrũq; subibit munus & intelligẽdi singulare & vniuersale? an vna mēs vtrũque prestabit solaq; erit rationis differentia: vt eadẽ linea recta est & circũflexa? ¶ Iterũ aut in ijs quæ in abstractiõne sunt, rectũ vt simũ. cũ cõtino. n. est. Ipsum autẽ quod quid erat esse: si est alterũ: recto esse & rectũ, alio. fit. n. dualitas. Altero itaq; aut aliter se habente, discernit. Omnino ergo: vt separabiles sũt res à materia: sic & quæ circa intellectum. ¶ Alio exẽplo elucidat quod dixerat: vnũ esse intellectũ, qui cõposita & simplicia aduertat: primũq; recolamus, vt vna linea est quæ recta, & circũflexa quãdo curuatur, est circũflexa, quando dirigitur & æquatur, recta est: ita intellectus vnus est qui intelligit simplicia: & cõposita: alia autem & alia ratione. Et scite aduertit Themistius hoc exẽplũ Platonici dogmatis esse emulũ. Plato siquidẽ in tellectiones primũ rectis, deinde circũflexis & in se recurrentibus cõtulit lineis. Et actio intellectus, quæ vniuersalia, & simplicia intelligit: lineæ rectæ conferunt, quæ simplicior sit & in se nõ torquetur in

Intel.

tellectio autẽ materialium & singularium lineæ circũflexæ. Etenim vt linea hæc in se ipsam replicatur & se veluti cõponit, quando in se recurrit: ita quoq; quæ cõposita sunt ex materia & forma: quæ cõcreta sũt & duplicata: lineæ circũflexæ conferuntur: & intellectio quoq; quia accessu phantasmatum & visorũ sensuum & ministerio fit, vt prædiximus quodãmodo ipsa intellectio singularium geminatur. ¶ Alterũ eiusdem rei exẽplũ in ijs quæ abstractione, sunt in mathematicis inq; disciplinis quæ abstractis vtuntur formis. Mathematicus aduertit rectũ esse cũ cõtino. n. quia oẽ rectum est quantum cõtino. n. vt omne simũ. Ipsum autẽ quod quid erat esse idest recti ratio, & essentia abstrahitur à materia continua. Etenim, cõsideratur circa materiã ligni, vel auri, itemq; ratio nasci abstrahitur ab hoc & illo naso. Quare & hæc nõ idẽ rectitudo videlicet quæ formæ est, & rectũ quod materiæ est, & cõpositionis: & similitas quæ formæ & abstractiõis, simũ quod cõpositionis est: illa simplicia quæ formæ vt rectitudo similitasq; hæc vero cõposita, quæ iuncta materiæ. Et cõferuntur hæc dualitati, dualitas. n. cõpositionẽ duorũ habet: forma autẽ & ratio est vt vnitas. Et quando formã materiæ iunxeris vt rectitudinẽ naso dederis fit dualitas: tamẽ vnũ idẽq; est (vt nasus) quod compositum est: & non vnã habet nasus & similitas rationẽ. Subiecto quoq; hæc vnum sunt & rectum & rectitudo: tamẽ ratio non eadẽ est: quia rectum compositum est, rectitudo simplex. Sic quoque vnus est intellectus, qui intelligit materialia, quæ sunt cõposita, & rationes itẽ rerum vniuersales, quæ simplices sunt. quãq; aliter, & aliter hæc & illa intelligat. Nam simplicia, vt simplex intelligit & cõposita singularia, vt compositus quodãmodo cum sensu, quia huius vtitur ministerio, vt vel hinc quanta sit vnitas intellectus, & intelligibilis exploratã habeamus: quippe vt intelligat composita intellectus quodãmodo se cũ sensu compositum, sed simplicia simpliciter intelligit. Quod igitur inquit tale est. *Iterum autem.* Rursum (ait) nouo quod diximus elucidemus exẽplo in ijs quæ in abstractione sunt. i. mathematicis. *Rectum vt simum.* Sint hæc grã exẽpli, rectum lineæ & si

num nasci. hæc cum. *Continuo.* Idest subiecto sunt. *Ipsum autem.* Idest rectitudo & similitas differunt ratione ab ipsis subiectis *Recto esse.* Idest rectitudo & rectum subiectum, quia rectitudo est forma abstracta rectum est concretum. *Omnino ergo.* Iã clausulam dubij addẽs: sic ergo ait, vt separabiles sunt res à materia, sic se habent circa intellectum, vt enim res vna est, quæ singulariter cõsideratur, & quæ vniuersaliter vna itẽ res materiæ iuncta: & quæ à materia abstrahitur, vt Petrus & homo vna res sũt: sunt tñ cõsideratiões diuersæ, etiã si vna res sit: ita intellectus eũdẽ more habet vnus est ipse, qui singularia, qui vniuersalia, qui simplicia, qui concreta intelligit: non tamen sub eadem ratione vt prædiximus.

Tex. 12.

¶ Dubitabit autẽ utiq; aliquis si intellectus simplex est & impassibilis: & nulli quicquid habet cõe, sicut dicit Anaxagoras, quomodo intelliget, si intelligere pati quoddã est. inquãtũ. n. aliquid cõe vtriq; inest hoc quod agere, illud vero pati vidẽ. ¶ Hoc est dubiũ scdũ id quod explicata actionẽ intellectus. Hærebis aliquis petẽs, vt intellectus intelligit materialia? Nã si intelligere, pati est patietur intellectus à materiali intelligibili, si hoc intelligit. Hoc aut fieri nõ potest: nã agẽs & passũ in materia sunt cõfortes: simulq; eiusdẽ sunt participes materiæ: intellectus verò est immaterialis, nõ ergo intelliget materialia. Colligas faciliẽ intelligit materialia: ergo patitur à materialibus. Si patitur ab istis communẽ gestat materiã cum istis, vt ergo immaterialis est?

Tex. 13.

¶ Amplius autẽ, si intelligibilis & ipse aut. n. & alijs inerit intellectus si nõ scdũ illud ipse intelligibilis sit vnũ, aut quoddã specie ipsũ intelligibile aut aliquid mistũ habebit quod ipsũ facit intelligibile sicut alia. ¶ Tertium dubium est. Si intellectus est intelligit, aut quatenus est intellectus, aut vt intelligibilis est: si vt intellectus est.

se intelligit: iam ergo sunt in intellectu, hæc duo diuersa, & quod est intellectus & quod est intelligibilis. Neque totum quod habet est intellectus, quia intelligibile nõ est intellectus: est igitur mixt⁹ & partes habens. Quarum alia intellect⁹ alia est intelligibile. Id quod contra iam asserta est intellectum esse simplicē. Si verò quæ est intelligibilis, se intelligit, quæcunq; intelligibile se intelligit. Cũ autẽ prædictum sit sensilia esse intelligibilia, sensilia igitur omnia, se intelligent, vt aqua, ignis lapis, id quod philosophia nõ admittit. Dictionem textus modo confidera. *Amplius.* Dubitationẽ incurrit, si intellectus est ipse intelligibilis à seipso subaudi si qua ratione ipse est intelligibilis seipsum intelligit. Conficitur alijs. i. sensibilibus quæ sunt intelligibilia adesse intellectũ. Collectio subinde manifesta bitur: si aduertimus reduplicationis vim quæ vniuersalẽ propositionẽ colligit. Si homo vt albus, esset rationalis, vniuersa alba esset ratiois participãtia. Itidẽ si intellect⁹ se intelligit, vt intelligibilis: vniuersa intelligibilia se intelligunt. Consequentiã probat, quia omnia intelligibilia, vt intelligibilia sunt vnius speciei, quare si vt intelligibile se intelligit, vniuersa intelligibilia se intelligunt.

Aut aliquid mixtum habebit. Id est, si se intelligit non, vt est intelligibilis, sed vt est intellect⁹. Duo sunt in ipso & intellectus, & intelligibile: erit ergo cõpositio in intellectu ex intellectu & intelligibili, Aut aliter literã audiamus sic interpretãtes. Aut intellectus intelligibilis est secundũ essentiã suã ita vt Deus se intelligit per essentiã suã. Intellectus quoq; nõster se intelligat per essentiã suã, suã aut non per essentiã suã sed per species abstractas ab ipso intellectu, quem admodum, & aqua, lapis ve intelliguntur si per essentiã se intelligit, cætera quoq; intelligeret per essentiã suã: quia omne intelligibile est eiusdem speciei, si intellectus est intelligibilis per essentiã, alia itidẽ hoc sanẽ modo esset intelligibilia. Et quid sequatur accipe. Vniuersa ergo potiuntur intellectu: quia oẽ per essentiã intelligibile est intellect⁹, vt angelus: & Deus. Si verò nõ per essentiã suã se intelligat, sed mendicatõ speciebus ac-

ceptis, vt cætera sensibilia, iã ergo intellectus cõpositus est & mixtus vt sensibilia. Nã si per abstractionem se intelligit in ipso erit materia à qua abstractio, & forma quæ abstrahitur, vt in physicis & mathematicis præmonstratum est. Hæc expositio Simplicij est & à D. Th. nõ est aliena: illã tamẽ verbis nostris agam⁹ vt illustrior sit. Aut intellect⁹ est intelligibilis nullo addito forinsecus, aut per accidentes formas. Si primũ dederis: vtique, oĩa intelligibilia erũt & subeũtia eundẽ morem intelligentur secundũ se ipsa: quia omne intelligibile, vt intelligibile, est eiusdẽ rationis. Et iã si hoc fateris, intelligibilia omnia non solũ erunt intelligibilia sed intellectus: quippe quod est secundum se intelligibile, est intellectus. Si verò intellectus per accessorias formas se intelligit, erit ergo vt sensilia cõpositus. Nam hæc eodẽ modo intelliguntur non per se, sed per intelligibiles formas.

¶ An pati quidẽ secundũ cõmune aliquid, diuisum est prius: quã potentia quodãmodo est intelligibilia intellectus: sed actu nullũ ante quẽ intelligat? Oporter autẽ, sic vt in tabula in qua nihil est scriptũ actu. quod quidem accidit in ipso intellectu.

¶ Soluturus ppositas dubitationes meminuit eius quod dixerat passione sensuũ non esse propriam passionẽ: quæ cõmunẽ exigit materiam agentis & patientis vt de elementaria passione in physicis cõprobatum est. Sensus igitur non patitur propriẽ: quippe sensus est vis incorporea sed sensus perficitur & absoluitur à sensibili. Quid quod neq; intellectus patitur, qui est simplicior, quã sensus & spiritalior. Hac tamen ratione passibilis dicitur, quod intellectus est in potentia intelligibilia: & ipsa intelligibilia ipsum in actu intelligendi expromunt. Hæc ergo passio est eius, quod à potẽtia depromatur in actu vt tabula literatoria, in qua nihil descriptum, quando in ea scribitur nõ patitur sed perficitur, & consummatur: ita intellectus priusquã intelligat, in potentia est. Sed quando intelligit, & consignatur in intellectu

Autoritas postea.

Tex. 14.

Exemplum Arist. tabulae expeditur

Cur passibilis appellatur intellectus.

tellectus, specie tunc quia suscipit propriam perfectionem, dicitur pati, non tamen propriẽ. Themistius verò exponens locum hunc (ait) intellectum non pati ab intelligibili, sed quasi transire in intelligibilia, quia quando ipse intelligit alia tunc demum & ipse est intelligibilis. Nã quando est in potentia, non est à se intelligibilis quousq; actionis intelligẽdi sit compos. Quantum verò attinet ad exemplum de tabula literaria, Auerroes egisse Arist. oratorem in re phy. quod sibi fanẽ permittendum est, quãdo rei difficultas qualis est de intellectu illud poscit. Quare intellectum qui est in potentia tabulae contulit. Atqui obiter reprehendit Alexandrum dicentẽ exemplum hoc nõ esse de præparata tabula audiẽdum: sed de præparatione. In tabula. n. hac literatoria, quæ rafa est duo sunt, & quod tabula est, & quæ rafa est, intellect⁹ ergo nõster nõ cõfertur ipsi tabulae, ipsa quippe tabula est ens in actu, intellectus in potẽtia, sed illi informitati vt sic dixerim, & literarũ priuationi, huic cõfertur. Et meminisse oportet ex superioribus? Philoponũ obieciße Alexandro, pueros nõ habere substantiam intellectus, sed solum capaces esse atq; idoneos, qui actionem intellectus suscipiant. Quare pueris non est intellectus, secundum formam, sed potius secundum materiam: quia apti sunt vt postea intelligant. Et iam per hæc satis patet, quid modo velit reprehendere Commentator in Alexandro, & quid velit Alexander intellectum illum scilicet qui in pueris est, non esse similem tabulae quæ re vera est actu ens, sed est similis illi priuationi literarum, quam Auerroes vocat præparationẽ. Sed profecto vt dixim⁹, infantulis intellectus est actu substantia quædam, si de anima vertatur sermo: sin de potentia, est vis quædam quæ actu est mentis potestas, & animæ perfectio. Et hoc modo, vt intellect⁹ ad animã refertur, est perfectio animæ & actu illam ornãs & complens: sin verò ad intelligibilia est quædam potẽtia ad actiones intelligendi, & ad species intelligibiles.

¶ Atqui quod Auerroes dixit exemplũ hoc esse rethoricum, neq; vnde cunq; verum, eo dixit, quò tabula anteq literarũ characteres suscipiat, est actu ens per pro-

priã formam tabulae: at intellectus, vt est potentia ad intelligibilia, nõ est in actu constitutus aliquo, sed solã habet potentiam quæ remota est, quousq; speciebus decoretur quas postquam acceperit iã tunc potentiam habet proximã actui. Hoc autem refert nihili, nam exempla (clenchorum primo) gratia disciplinæ sunt inuenta etiam si falsa sint, satis est illis, si per illa discipuli dociles redduntur quando Arist. hoc eodem cap. exemplũ proponens de ijs, quorũ essentiã & res essentia sunt idem carnẽ proponit, & carnis esse, id quod abhorrens est à veritate nisi sub vocibus istis aliud subindicasset. Exemplum igitur hoc præsens solam hoc seruit quod vt tabella illa vacans literis, accessione literarum ornatur, & decoratur, hac ratione, non patitur, sed perficitur ita intellect⁹. **¶** Arg. quibus inuehitur in Alexandrum Cõ. ipse fuscẽ produxit nec huic loco sunt opportuna. Verũ tamen cum Auerroes dixerit animã hominis non esse intellectualem essentialiter, sed solum per participationem intelligentiẽ. In puero igitur in quo huius intelligentiẽ est non participata intellectus nullo modo est, nisi sola dianæa seu cogitativa quæ sensus est. Hæc autem virtus non suscipit species intelligibiles quarũ non est capax, quia vniuersales species sensus etiam humanus non potest admittere. Iam ergo vt verum est intellectum, esse vt tabula, in qua nihil scriptum est, quæ verba infantibus sunt accommodata: quippe intellectus adutorum nõ est infar tabulae rafa. Nõ ergo hoc exemplũ Cõmentator suã si adheret opinioni poterit germanẽ explicare

¶ Est autẽ peripateticã phraeos hæc elucidatio. *Dubitabit autem.* Id est, dubitatio quæ tractanda in manus venit, vt intelligat intellectus. Est autem dubitandi hæc occasio. Intelligere est pati: at verò intellectus est impassibilis. Nam hoc nomine commendandus Anaxagoras qui mētem dixerit puram & immaterialem: quæ immaterialia sunt neutiquam sunt passibilia. Nam ea patiuntur quæ cõmunicant in materia. At verò intellectus nihil cõmune habet materiæ cũ sensibilibus *In quantum.* Rationẽ colligit, quam nõs iã præstitimus, illa agunt & patiuntur, quæ habet

Exemplorũ non requiritur veritas eodẽ doctrinã gratia ponuntur.

Auerroes refellitur.

habet communem materiam. ut est locus eiusdem philosophi. de generatio. tex. 87. intellectus autem autore Anaxagora, separatus est: ergo non potest pati a sensilibus igitur neque intelligere. Si quidem intelligere passio est. *Amplius.* Notandum, ut diximus profert dubitationem. Si intellectus est intelligibilis, ut est ipse intellectus? Et ita quodcumque intelligibile est intellectus, quia omnium intelligibilium est una ratio. Si autem non ut intellectus se intelligit: ergo duo erunt in intellectu ipsum componentia. Et sic erit compositus. *An pati.* Soluit dubitationem intellectum esse passivum secundum generalem nominis rationem: non propriam. Sed eo pati dicitur, quia in potentia est ad species intelligibiles, quas non habet sibi infixas, antequam actu intelligat. *Oportet autem.* Id est est similis mens tabulae ut iam exposuimus.

Tex. 15.

¶ Et ipse autem intelligibilis est, si cut ipsa intelligibilia. In his enim quae sunt sine materia, idem est quod intelligit, & quod intelligitur. scientia namque speculativa & ipsum scibile, idem est.

¶ Soluit tertium quod proposuerat, intellectum esse intelligibile, ut & caetera intelligibilia: nam quodlibet ens intelligibile est: quamquam in intelligibilibus hoc discriminis statuit, quaedam enim sunt sine materia, ut separatae intelligentiae, & haec simul sunt intelligibiles: & intellectus: alia sunt intelligibilia, quae materia sunt obfusa ut sensibilia: & haec etsi sint intelligibilia, non sunt intellectus. Ad argumentum istis praemoniti respondeamus. Intellectus se intelligit, & qua intelligibile: & qua intellectus: non tamen subinde quodlibet intelligibile est intellectus, quia caetera intelligibilia, id est, sensibilia: sunt intelligibilia non per se, sed operante intellectu, sunt solum intelligibilia in potentia: intellectus enim illa constituit actu intelligibilia exuens illa a conditionibus & oneribus materiae ut lapidem ab hac figura & hoc colore, &c. Intellectus autem suapte natura est intelligibilis, quia non est ex materia condit⁹ ut ea quae ipse intelligit. Et ut semel

dicam, sensibilia sunt intelligibilia per accidens, sed intellectus est intelligibilis per se. Quod verò non se intelligat, nisi per operationem suam, est hoc per accidens materia cui immersus est aliter se intelligere non sinente. *scientia namque contemplativa.* Arist. supra dixerat sensum actu, esse sensibile actu: quia haec sibi duo correspondebant, & sensus actu, & sensibile actu: ita modo servandam docet eandem correspondentiam, intelligibile actu & intellectus qui actu. Intelligibile siquidem actu illud vocamus, quod a materia abstractum est per operantem intellectum. In potentia autem quod nondum opera intellectus a foribus materiae abstractum est, ut lapis qui extra est, nondum per intellectum comprehensus. Lapis verò iam a materia abstractus est idem qui intellectus actu intelligens, quando actu intelligitur lapis, eò verò unum dicitur quo unum alterius perfectio est, non quod lapidis species, quae accidit intellectui sit eadem intellectui, sed ea ratione unum dicitur quod unum alterius perfectio est & nobilitas. Et hoc si voluit verba haec, scientia namque speculativa & scibile speculatum idem est: quippe scibile ut in materia concretum est (ut lapis) est differens valde a natura intellectus, quia hic immaterialis est, lapis totus in materia subsistit. Quare hac ratione unum non efficiuntur. Verum simul atque intellectus sciunxerit lapidem a materiae appendicijs, iam est ille lapis germanior intellectui, quam erat, & melius esse participat apud intellectum, quam erat illud quod in propria natura habebat. Propterea igitur lapis ita exutus ut diximus est unus in intellectu contemplati, quia iam lapis intellectus opera, transfuit in spirituali naturam, illum scilicet semovendo a conditionibus materiae. Sed iam colligit aduersum hoc quod ipsa. Si in separatis a materia idem sunt intellectus, & intelligibile, lapis igitur iam per intellectum separatus a materia erit intellectus, & intelligens poterit esse. Et ita uniuersa sensibilia quae in eundem modum abstrahuntur efficiuntur intellectus. Respondetur propositio nem Arist. hanc veram esse propriam in per se intelligibilibus, ut Deus qui per se ipsum intelligit. Et idem est intellectus & quod intelligitur in angelis. Rursum idem

Idem intellectus est ut intelligibile est.

secun-

secundum Auerroem est intelligibile & intellectus. Verum secundum veritatem quando angelus se intelligit intelligens est ipsum quod intelligitur: quia se intelligit per essentiam suam, non per species aduentitias: quando verò alia a se intelligit angelus non idem sunt intelligens & res intellecta. At verò ea quae per se, id est, per proprias essentias non sunt intelligibilia, ut materialia haec quantum libet exuantur a conditionibus materiae, quia hoc illis. scilicet illa immaterialitas accidit, quippe intellectus nequit lapidis naturam pervertere & transmutare in veram naturam intellectualem. Hac ratione quae reddantur intelligibilia ipsa sensibilia, nunquam tamen sunt proprie intellectus, nisi quod dicitur unum ratione praedicta: quae erat quod lapis habet esse intelligibile ab intellectu: propterea dicuntur esse unum. De quare sub hac disputabitur. Unde sequitur non omnia intelligibilia esse eiusdem rationis. Nam quaedam per se sunt intelligibilia, alia per accidens & haec est dubij solutio. Arist. enim disputando dixit omnia intelligibilia esse eiusdem speciei, non asserendo.

Tex. 16.

¶ Cur autem non semper intelligat, causa consideranda est. In habentibus autem materiam, potentia solum unumquodque est intelligibile. Quare illis quidem, non incrit intellectus. sine materia enim potentia est, intellectus talium. ille autem, intelligibile erit.

¶ Haec est dubitatio quarta, quam secum conuehūt praeteritae quaestiones: si enim decretum iam est intellectum se ipsum intelligere, iam opportune quaesierit aliquis cur non semper noster intellectus se ipsum cognoscit: namque raro & vix: & post longa studia: ut Plato in Alcibiade tradidit & nos ipsi experimur nos nobis ipsis redimur. Solutio huius haec est quae hic insinuat & 9. lib. metaphy. tradidit nihil est intelligibile, nisi ut actu est: de quare ex sensibilibus exemplum captare possumus Materia, quae pura est potentiae nullius actionis est, verum sensibilia, quae formata sunt, haec sunt, quae agunt. Intellectus quo

que tantisper dum in potentia est nihil se intelligere potest. Quamquam, ut diximus, differens ratio est potentiae intellectus, & materiae. Nam huius potentia est cum transmutatione, intellectus verò sine transmutatione. Rursum intellectus potentia est ad formas uniuersales, materiae potentia ad singulares, &c. Ut ergo intellectus se intelligat in actu est constituendus per speciem, & intellectionem, quia ipse species non habet sibi vernaculas, sed ascititias, alioqui non esset in potentia secundum naturam suam, propterea non se intelligit semper: quia non semper est in actu. Neque argumentum illud premit, sibi semper intellectus adest: ergo semper se intelligit. Nam sibi ad esse bifariam est, ad esse sibi per naturam suam: & sic sibi semper adest aut secundum rationem intelligendi, & non sibi semper adest. Plotinus autem credit intellectum semper se intelligere, quamquam nos non aduertamus actionem eius, alijs rebus externis distracti quae nos extra nos depellunt. Hoc autem pendens est ex Platónico dogmate animas tradente corporibus illabi rationibusque scientiarum ab initio affectas. Vtrumque autem & negat peripatetice schola, & quod humanus intellectus se intelligat semper, & quod anima affecta formis corpori illabatur. Primum negat hic Arist. secundum autem, quando dixit animam similem esse tabulae, quae nihil habet scriptum.

Plotinus de intellectu.

¶ Etiam si Iamblicus ut hic Philoponus, indicat hunc locum torfit in Platonis sententiam: quia Arist. intellectum γράμματεω .i. grammateo similem dixerit & non chartam informi. Grammateum autem habet literas etsi obscuras & exiles. Igitur anima a primordio suo habet species etiam si exiles. ¶ Verum Arist. contulit intellectum tabulae literatoriae, non quia habet literas exiles & obscuras, ut putat Iamblicus, sed quod illa tabula ad hoc dicatur, ut in ea exculpanur literae: & in potentia ut characteres suscipiat: ideo illam vocat Aristote. ἀγραφον, id est sine literis. Ait igitur Aristot. in habentibus materiam intelligibile est in potentia quando primo est. Est autem potentia unum quodque intelligibile: quia materiale est ut dictum est. Unde haec materialia intelligibilia

Charta grammateum.

telligibilia nō habet intellectum vt prae diximus. Intellectus autē tunc in erit in telligibili, quando intelligibile fuerit si ne materia. Intellectus quoq; qui intelli git materialia intelligibilia, est sine mate ria. Is verò intellectus est intelligibilis. Et Ioannes Grammaticus putat Aristo. non soluisse quartam quaestionē propo sitam, sed dimisisse insolutam, quādo ait. *Cur autem non se intelligat causa consideranda est.* At verò exprioribus eodem autore faci lem habet solutionem. Verum latini vt Thomas & Aegidius de intelligibili (nō de intellectu) mouent quaestionem hanc sequuti Auerroē. Quare intelligibile nō semper se intelligit? Quod conducebat solutioni tertie dubitationis. Et causam resoluentes dixerunt intelligilia quēdā esse ex materia coallita, vt lignum, & lapis, hęc autē sunt sensibilia, tamen potē tia intelligibilia, quia vt prae dixim⁹ hęc possunt operante intellectu exuere corticem sensibilem, & traduci in rationem intelligibilem. Vnde illis non in erit in tellectus: quia si intelliguntur ab extrin seco est, & non à se: intellectus enim qui hęc potest intelligere, est virtus sine ma teria, hic ergo qui est potentia seu vis si ne materia intellectus est à se, græci au tem de intellectu volunt motam accipe re quaestionē, cur intellectus non se semp intelligat? Et causam dixit Simplicius esse inter turbantia, quæ nos interuer tunt negocia, & quia noster intellectus plurimointeruallo à substātia illa omniū perspectrice Deo discedit: quippe nos ter intellectus termin⁹ est sensus, & ima ginationis. Sensus autem & imaginatio saepe obistunt mēti ne se intelligat, quæ ad externa magis distrahunt intellectum & à proprijs laribus mētem eijciunt. Nā sensus & phātasia cum sint rerum exter narum in externa inclinant. Themistius verò causā dixit esse, quòd nō semper ad manum habet phantasmata, quæ illi sint materia ad speculandum. Verū hęc du bitatio si de intellectu paruulorū agite tur, nihil magni habet si vestigia dogma tis peripatetici tenemus: intellectus il le infantilis non se intelligit qui est vt ta bula rasa nihil habens scripturæ. Plato verò, qui intellectū paruulorum formis congenitis pinxit difficiliorē habet scri

pulum. Nisi dixerit, vt sibi familiaris Plo tinus pueros se intelligere, etiam si non significēt suam intelligentiam, quia illa non sentiunt, neq; hoc alienū est ab scho la Academica: quippe si Plato voluit in tellectum esse motorem solum, & nō for mam, quid mirum intellectum eum se in telligere, qui paruulis adest, etiam si hęc motionem paruuli nesciant? Verum de intellectu, qui in habitu est, est vberior quaestio: cur hic intellectus nō se semper intelligat, qui iam species habet intelli gibiles rerum? Et causa sane est quia cū sibi sit vtendum phantasmate & abstra ctione multa & discursu: quod cum diffi cile est sibi opus, nō se semper intelligit. Caterum nondum cessat inquisitio: vi sus videndo sentit se videre vt suo loco dictum est: & sensus se sentire. Cur ergo & intelligendo nos non intelligimus no strum intellectum? Aduertēdum autem est, se se intelligere intellectum secundū duplicē rationē accipere possumus, aut quòd se intelligat confusa quadam no titia aut propria & exacta notitia, vt q; intelligat naturam propriamq; intelle ctus proprietatē, & operationes. Primū sane facilis est officij: vt enim sensus sen tit se se moueri ab obiecto, & tunc sen tiens suum motum se sentit exili quadā notione, quia hęc notio non ostēdit seu sui sensus naturā, proprietates, &c. sic quo que intellectus quando intelligit intelli gibile quodpiā necessariò sentit, aut in telligit se ab obiecto affici, & se tunc in telligit obscura notitia: & quando cūq; alia intelligit, & se hac notioe intelligit. Secunda verò notio, quæ absoluta men tis notio est, quæ exacta & completa est, quæ operosa satis est notio, multa egēs rerum notitia & multa rerū collatione. Hanc non semper assequitur mens: sed vix & raro, ad hanc enim assequēdā mul tis scientijs primo est intellectus instrū dus multaq; notionū tenebit copiam, vt per hanc qualis sit, ipse discere queat.

Græci discor des latinis.

sefusi & ima ginatio di strahunt mē tem.

Aduertēdum est, se se intelligere intellectum secundū duplicē rationē accipere possumus, aut quòd se intelligat confusa quadam notitia aut propria & exacta notitia, vt q; intelligat naturam propriamq; intelle ctus proprietatē, & operationes.

Ordo quaestionum tractandarum.

VI A multa sicco pede tran siuimus, quæ tamen non exi guam postulat disputationem moris nostri memores, has o portebit

1. quaestio.

2. quaestio.

3. quaestio.

4. quaestio.

5. quaestio.

6. dubitatio.

portebit attexere quaestiones in lucem commentarij nostri. Et prima erit circa prima Aristo. verba. Si intellectus est se parabilis secundum magnitudinē, id est, secundum Philoponi sensum, si æternus est intellectus an corruptioni obnoxius. ¶ Secunda quaestio an rationalis anima sit de potentia materiæ ab aliquo autore extrahenda, an non sit extrahenda? vt est in vsu theologis quaestioe istā agere sub sermone isto, an sit extrahenda. Id quod idem est atq; si dixerim more phyfi., de potentia materiæ. Et hęc duæ dubitatio nes propterea seorsum agentur, quia nō defunt philosophi, qui formas interitu ras quasdam non extrahi de potentia ma teriæ contendunt, vt de lumine Ioannes Asianus dixit non extrahi de potentia materiæ: tamen lumen luce absente euā nescit. ¶ Tertium, quod differendum pro posui: an intellectus se intelligat, & quo modo se & spiritualia omnia vt in prō ptu sit, qd velit Aristo. de hac re quæ meā dris infinitis obdita est. ¶ Quartum erit si intellectus suscipit species intelligibi les, & si hęc sunt necessariæ vt intellectus de statu potentiæ in actum cōmigret? hoc que dubium est gratia verbi Aristo. hoc cap. intellectum dicentem suscipere spe cies intelligibiles subaudiens. ¶ Quintū absolendum erit, an intellectus singu laria intelligat, an sola vniuersalia? Et si singularia, vt hęc intelligit? num dire cte? num reflexe? & hoc est in gratiā ver bi Aristo. conferentis intellectus, actio nem lineæ rectæ & in arcum ductæ. ¶ Sex tū quid præferunt illa verba, intellectus est intelligibile actu. scientia speculati ua est ipsum scibile? hęc velut in catalo gum placuit referre dubia: vt maiori dili gētia & obseruatione illa persequamur non tamen lasciuiosis vt disputationi bus, sed ad libellam illas cōponam, quā & ingenij tenuitas & scopus mihi præ scriptus exigunt. Nam si omnia dubijs i stis daremus, quæ merita propria expe tebant, quis potuisset illa absoluere? & à principio erat inchoandum volumen hoc, vt chartas omnes impleremus ratio cinatione. Sed iam primū aggrediamur.

Prima disputatio an anima rationalis sit mortalis.

OT sunt, quæ aīam rationalē colligūt mortale vt multi in er rorem & olim & quotidie pro labantur. Huiusmodi ergo in quisitio grauissime pensanda, si qua di gna est pensitatione. Est locus primus in Arist. primo cæli tex. 125. qui animam no stram in mortem ad egit. Omne quod in corruptibile est, est ingenerabile: quare si anima interitus est nescia, & ortum nesci uit. Sunt ergo cōternæ Deo: id quod schola peripatetica negat sequuta suūdu cem & præceptorem Aristo. 12. meta. tex. 17. clamantem nullam formam esse priō rē suo toto, cuius est forma, anima verò intellectuua est forma hominis, nō est er go ante ipsum hominem. Quòd si quis ar gutulus soluens argumētum, dixerit ani mā sanē esse ingenerabile: quia non per generationem & viā naturæ ordinariā ipsam venire in lucē hanc, hic vtique Ari sto, verba non tenet. Nam ipse per inge nerabile illud intelligit, quod est & nun quā non fuit: & per generabile, quod est & fuit quando non fuit. At verò rationa lis anima nō semper fuit ergo si modo est, est per generationem. ¶ Secūdo. id eani ma textu. 12. si intellectus est imaginatio, vel non sine imaginatione non est sepa rabilis. At qui noster intellectus sociā ha bet imaginationē, vt lucē sequitur neces sario vmbra corpore obiecto. Si ergo ne cessariò habet suā operationē colligatā imaginationi, non poterit seiungi à cor pore alioqui fac illam semorā à corpore tota iners iacebit, orbata propria opera tione: quia imaginationis operam defi derat. ¶ Tertio Auerrois verbum solenne est, operatio fecit cognoscere formam & in calce libelli de somno. Si homo extaret, qui nouum alium modum intelligēdi na tura comparatum habuisset, quem nos non sumus assequuti, ille homo specie di screparet à nobis. Si ergo contendas ani mam defuncto vita corpore intellectu nis actione non orbari, illa vtique anima esset alterius speciei quā erat, dū in cor pore ageret. Quòd pestilentis dogmatis esset occasio, animas defunctis vita cor poribus in nouas dæmonum commigra re naturas, vt Platoni succensetur.

1. argumen.

2. argumen.

3. argumen.

¶ Qua

4. argumen. Quarto Aristo. 7. meta. tex. 22. totū est quod fit, partes non fiūt: quia partes nō per se sunt in toto. Age igitur si anima æterna est ipsa per se subsistens est, non pendens à corpore: est ergo anima quodam suppositū mouens corpus, id quod Plato tradebat, animam esse, vt nautam & corpus vt nauē. Et Aristo. penitus negauit. **5. argumen.** Quinto natura secundum Aristote. 8. phy si. textu. 15. est ordinatissima, sed quæ est ordinatio animā esse paucissimo tempore in corpore & infinito extra corpus: imō, hic est legitimus ordo vt pluri tempore anima degat in corpore quā extra corpus: quia corpus cum sit animæ materia propria, agere in propria materia ordinis naturalis est: sed extra propriā naturā vagari naturæ formarum est inimicū: id quod sequitur si anima sit immortalis: nam infinita absumet secula extra corpus & ad breuissimā ætatem in corpore deget. **6. argumen.** Sexto. 12. m eta. tex. 49. numerus indiuiduorum in eadē specie est: quia materia hoc poscit ob cuius causam cum interitum patiātur indiuidua multiplicatione perpetua reparātur. Si igitur anima est æterna, & immaterialis, omnes homines vna anima reguntur, & nō multis. Id quod tanta morum ingeniorumque varietas reprobatur: etenim si brutis singulis: singula est anima, quibus tamē idem mos, atq; naturæ instinctus impellit, vbi tāta diuersitas operum: vt erit vna anima? **7. argumen.** Septimo mundus non incepit vt. 8. phy si. cap. 1. Aristo. se demonstrasse credidit: homines ergo fuerunt infiniti, & erunt. Si ergo animæ defunctis corporib⁹ sunt superstites animarum erit infinitus numerus, quæta men Aristo. 3. phy si. cap. 5. constanti asseruatione negat neq; magnitudine, neque multitudine esse infinitum multis probans argumentis. **8. argumen.** Octauo à morte non reminiscimur vt liber de lōgi. & breuitate vitæ ostendit & tertius de anima tex. 20. igitur, vt anima superstes est? Si abest ab ea scientia, & fugit reminiscencia, erit ociosa anima deposito corpore. Id quod rerum à deo sapientissimus stabilitus ordo non fert: etenim vniuersa gratia finis sunt vt de physica ascultatione ostendit liber secundus ca. 6. Et accedit huic Arist. 3. de anima tex. 20

intellectum tradentem esse corruptibile vt ergo est immortalis? Quod si de possibili intellexeris, hic sanē eiusdem nature est cum agente: quare & agēs nexu mortis tenebitur. Et supra dixerat Arist. opinionem corrupti quatuor causis. Altera erat, quando ipse opinans corrumpitur: sed anima si corpore mortuo viveret à corruptione opinantis opinio non labefactaretur. Nanq; opinio in aīa est, nō in sensu. Voco hic animam vim intellectuā: vt breuius rē agamus. **9. argumen.** Nono Alexāder Aprodiseus: tertio de anima tex. 14. & 5. indicat Commentator, animā intellectuam elementariam ex mirabili elementorum commixtione coalitā dixit. Et suffragatur illi quod oculis cernimus homines corporis temperaturas sectari vt qui cholericus est iracūdia feruet qui sanguineus salacitate defluit: qui melancholicus tristis, & tetricus est: qui pituitosus deses & iners: ergo anima est temperatura humorum est mortalis. **10. argumen.** Rursus ingens amor sociat animam & corpus nullaq; amicitia tā stricto fœdere iūcit amicissimos quosq; quāto anima & corpus sibi iunguntur. Si verò anima spiritus esset, dissimilis valde esset corpori, quod corpulentē est substantiæ: vt ergo inter tā disparia essēt amicitia iura tam inuolabiliter tanq; strictissime obseruata? Plinius quoq; naturæ non ignobilis inquisitor naturalis historię lib. 7. ca. 55. deliramenta, nugæq; credit animorum humanorū æternitatem. Nam quæ sedes tot animarum? quis auditus? quis visus? quis deniq; sensus? inaneque esse reprehendēs ait Democriti inuentū, quod aliā vitam hac pacta pollicetur, quando ipse nunq; reuixit & colligit deliramētū esse Democriti immortalitatem. Quippe brutis eadem respirandi ratio atq; hominibus: illis autem nullus diuinat immortalitē. Deniq; immortalitatem damnatur quia optimū & præ clarissimū, quod natura habet (quod mors est) de medio subripit & Aristot. 2. de anima tex. 26. commendat Epicureos, quibus erat sententia, animā non esse corpus, neque sine corpore. Quæ verba clarissimē testantur animam non posse per se esse corporis deposita mole. Rursus quid aliud sonat celebris illa definitio, aīa est actus corporis phy si

ci & organici, &c. nisi omnē animā esse necessario in corpore organico? nā hæc definitio communis est animæ. Quibus quoq; accedat diuini oraculi autoritas. Leuiticus enim liber ca. 17. minaci traditione mandat, ne sanguis animalium edatur. Et causam mandati subdens ait, quia anima carnis in sanguine est. Iam quid aliud hoc præfert, quā animā esse humoris sanguinei substantiam? Id quod ipse sanguinis exitus demonstrat, qui corpus deferens animam quoq; corpus destituere cogit. Et Ecclesiastes ca. 9. mortui ait nihil nouerunt amplius, neq; habent vltra mercedē, & ca. 3. idcirco (ait) vnus est interitus hominum & iumentorū, & æqua vtriusq; conditio. Quid quod vt supra. 2. lib. cōmonuimus synodus generalis. 7. animā rationalem tradidit corpulentæ esse substantiæ, & D. Ierony. in 1. lib. Com. ad cap. 10. Mathei credit animā rationalem incorpoream solum referendo ad corporis crassitudinē, id est, nō est ita crasse substantiæ vt corpus. **11. argumen.** In diuersum verò est Aristo. hoc cap. intellectum dicens separatum à corpore, & materia. sepe hoc libro repetit & 2. libro ait separatur hoc ab hoc, vt perpetuū à corruptibili. Et quod intellectus est alterū genus animæ. Et sunt præter hæc argumenta non pauca: quæ intellectū immaterialem colligat. Quorū primū ab obiecto intellectum esse immaterialem colligit: quæuis enim potentia materialis, habet obiectum determinatum, vt visus colores, auditus sonos, at intellectus nō habet genus determinatum, sed in totam entis amplitudinē se se dilatat: ergo. **12. argumen.** Secūdo nulla potētia materialis differētiā aduertit inter singulare, & vniuersale. Nā vniuersale cū sit abstractū à materia à potētia materiali nō cognoscitur: intellectus verò hanc differētiā aduertit. Igitur est spiritualius si spiritualia aduertit. **13. argumen.** Rursum sensus patitur à suo obiecto, tamen sensus ipsum non perficit, sed solum perficitur. At intellectus si patitur à phāsmate: phantasmata ab intellectu nudantur à materiæ notis & appendicijs, perficiturq; phāasma intellectus agentis opera. **14. argumen.** Accedit istis virtus materialis est organica: sed intellectus nullius organi est vt sæpe proclamatum est

ab Aristo. **15. argumen.** Præterea sensus non in se reciprocatur actionē suā intellectus autem se ipsum aduertit, ergo est immaterialis. Quod si intellectus immaterialis: ergo æternus & mortis nescius. Porro intellectus est in anima rationali: ergo ipsa anima æternitate gaudet. Postremò Arist. (vt hoc tertio exposuimus) damnat Empedoclem, & Homerum confundentes sensum & intellectum, & intellectum nullatenus esse sensum voluerit: sed immaterialem, inalterabilem: immistumq; materiæ docuerit. Est ergo anima immortalis, cuius hæc vis immortalis est. Quid quod Anaxagorā probat dicentem intellectum quia omnia cognoscit esse à materia separatum? **16. argumen.** Res ista grauissima & mortaliū hominum generi plurimum confrens: hinc enim initia sunt totius virtutis, hinc religio habet ortum: hinc humana est auspiciā dignitas. Et stultus satis vt August. in libro confessionum dixit, is est, qui abit, vt altissimos montiū vertices miretur, ingentes fluctus maris, & altissimos fluminū lapsus, oceani ambitū, & cursus syderū: & seipsum relinquit nec miratur: talis is est vtiq; qui ea quæ extra ipsum sunt aduertit, suspensus, & seipsum non curat & sui animi naturam & qualitatem negligit. Ne ergo huic reprehensionem succumbamus, quæ de animorum immortalitate tradituri sumus auide teneamus vt hæc sit argumēti expositio. Plato igitur scripsit compluscula in Phædro de animæ immortalitate quæ colligit hoc argumento. Quia anima se mouet, & est motus principium. Id autem quod est motus principium, immortale est. Quæ quidem demonstrandi ratio quātum contextus verborum habet nihil demonstrat: nam quæuis anima etiam brutorum, & plantarum est mouendi principium: nam corporibus sunt causa vitæ, & animata vniuersa se se mouēt: & hoc differt animatū ab inanimato: quanquā brutas animas forte Plato nō intellexit. Sed aliud profundius apud se continet mea sententia argumenti huius contextus, quod se cognoscit & penetrat est immortale, aīa rationalis se cognoscit, & penetrat intimē, proprie naturā suā explorando, & exquirendo: ergo ipsa est immortalis. & hæc vis magna est Platonici

Questionis decisio.

Plato de anima immortalitate.

argumenti: namq; sæpe illatum est sensum non se cognoscere, quid sit aut qualis: quia est materia obruta potentia, organoq; colligata corporeo. Nō ergo per motū Plato intelligit motum locale, aut opera alia vite: sed quod diximus. Est huius argumenti Platonici defensio alia apud Macrobiū, quā legat qui volet. Secūdo lib. de som. Sci. In Phædone autem Plato, alia intentat argumēta, quibus te statam vult animorū immortalitatē. Et primò colligit illo repetito physico principio, omne qd fit, ex cōtrarijs fit: ex viuo igitur cum mortuū fiat, & ex mortuo fiet viuū. Si ergo ex mortuo viuū fiet, quæ lex contrariorū hoc poscit: qui mortui ergo sunt reuiuiscēt, & in hāc lucē reuocabuntur: ergo animæ immortales sunt: alioqui, vt qui mortui iā sunt, vitæ restituerentur, nisi animæ essent superstites? **H**uic secūdam adicit cōnexionē. Generatio rerū circularis est, neq; in rectum procedit, vt ipsa rerū ostendit series, quæ cæli circulos imitata, ex vapore excitat pluuias ex pluuijs generat vapores. Est ergo necessariū, vt quæ viuūt intereant: & quæ intereūt iterato recurſu, vita donētur. Tertium est, quod hoc idem colligit: nos. n. reminiscimur, & sciētia nostra est reminiscētia: etenim sæpe interrogāti quæ nunquā didicimus, rectē respondemus: quæ reminiscimur, quæ aliquando nouimus. Et rursus vt de repēte res intelligimus, & abstrahimus excitati à sensibus, nisi quæ olim hęc sciuiſſimus, quæ modo reminiscimur? Anima ergo nostra fuit prior corpore nostro. Quare & ipsa immortalis est. **A**t verò Socrates in apologetico apud Platonē suam defendēs causam apud iudices Atheniēses, non firmā de animæ immortalitate protulit sententiam, vt fecerat libris iam indicatis. At dilēmate in carcere agēs sese consolatur de imminēte sibi morte, q̄ morti inſons adiudicat⁹ fuisset. Aut animus (ait) mortalis est & à morte nullus superest sensus; & mors hęc mihi quies erit æterna omni malo vacans: aut à morte corporis anima superest, & foelicior erit mors hęc, quæ beatissimis hominibus me sociabit. **V**trum horū, aut mori, aut viuere, nullus mortaliū nouerit. Dij immortales sciūt: hominē scire arbitror neminem. Et refe-

runtur hęc à Cicerone lib. i. Tusculanarum Quæſtionum. Quæ satis indicāt nō plene certitudinis duxisse esse de animorū immortalitatē demōstrationes. Quas si fide plenas duxisset, non ita animū traxisset ambiguū Socrates apud Atheniēses iudices, sed cōfidenter dixisset nil for midini esse sibi mortem, quæ ad immortalē & præclarā ducebat vitam. Qui locus nō tenuiter demōstrat infirmā fuisse istis philosophis de æternitate animorū fidē. Et re vera quanquā prima Platonis ratio, vt à me exposita est, valens sit, tamē cætera sunt sophisticæ: facile. n. Peripateticus cōcedit contraria ex cōtrarijs fieri, ex viuo mortuū & ex mortuo viuū, quanquā subinde non sequitur, ergo idē homo, qui periit reuiuiscet: sed ex mortuo cadauere viuētes vermes fiūt. Atqui re melius inspecta perse loquēdo, nō ex viuo mortuū, & ex mortuo viuū: sed ex viuo nō viuens, & ex non viuente fit viuens: hicq; ordo seruatur in natura. Fit ex non viuēte semine viuēs animal, aut viuēs planta: & ex viuētibz istis fiunt non viuētia. Nam viuētia soluūt in elementa quatuor, quæ viuētium substantiam compingebant: imo ex mortuo viuens fieri non pōt, si legem nature obserues, vt idē viuens quod præerat rursus generetur, vt neque orbi luminis fieri potest, vt qui cæcus est videns sit. Restitutio per varias sanē trāsmutationes fieri potest, vt ex mortuo hominis cadauere, rursus hō generetur: vt si cadauer illud in terrā transierit, hęc deinde in arbore, aut fructum conuersa, & fructus in humani seminis transeat naturam, & semē in hominē se prodat. Ecce vt mortuū est in potētia remota ad vitam hominis eiusdem secūdam speciem, nō tamen est in potētia ad indiuiduū, quod iam vita functū est. Quia disputationes illæ priores, quæ huius indiuidui, id est, Socratis, præfuerūt, dilapsæ iam sunt, & corruptæ: hęc autem nunquā redibunt eadem numero: quippe tēpus hoc, & hora hęc singularum rerū, quæ indiuiduas & singulas res illas reddūt, nunquā post dilapsum recurrent eadē, et si motus cæli, atq; syrtio tota nouē recurreret in motus priores: quippe motus recurrentes essent iidem, qui priores specie, non numero. **A**rgu-

2. Locus Platonis.

2. Collectio anima in mortalitatis.

3. Collectio.

3. Pla. locus.

Socratis de anima opinio an sit æterna

2. Plato arg. dilutio.

3. arg. dilut.

Anima est homo totus vt Plato ait.

Anima pars animæ.

Argumentum secūdam fallax est: nos enim regressione, orbitumq; recurſum concedimus, vt orbis volutus eisdem numerat dies, eisdemq; repetit noctes, specie tamen non numero. Quare corrupto homine, nouus alter generatur homo idem specie, qui prior, non numero. **T**ertio quoq; respondebimus, animam nostram non esse opletam formis in sua origine, sed instar li terat orix tabulæ à li rura literæ omnino vacantis. Quod verò interroganti respondeamus, quæ non dicimus, hoc ideo est quia nobis ad sunt notiones quædam cōnaturales, vt quod idē aut est, aut non est: & totū maius est sua parte: hęc intellectus nouit sine præceptore: lumine intellectus notionē suggerente. Per hęc igitur vniuersalissima principia quædam colligit intellectus sine præceptoris opera: imò & multi per principia hęc, & per ea quæ sensus obicit multa inuenerunt. Et intellectum suū de potentia traduxerunt in actum. Dixi notiones quasdam esse connaturales, re etum subaudi sensum, id est, lumen est nobis vernaculum quod principia communia noscit. Et quanquam hęc argumenta animæ immortalitatem colligerēt, nihil fecissent ad rē peripateticam, quippe Plato intellectuā aiām negat esse, ppriē formam hominis, sed illam dixit esse hominē totū vt meminit in Alcibiade: corpus autem esse illi instrumentum illaq; esse corporis veatricem & corpus non esse hominis substantiam. Et facile admodum est sic philosophanti, animæ colligere immortalitatem. Atqui ob eam rē Cicero & Platonici suos impleuerunt codices hoc dogmate immortalitatis. Quod necessario concedendū illis erat etenim si aiā hominis non est pars, sed est separata substantiā ab hoīe, & hominismotor, ergo hic motor immortalis erit: quæ separata à corruptione substantiā gerit. Porrò peripateticis maioris sudoris est animas colligere immortales, qui repudiant Platonis doctrinā sequuti Aristot. qui primo huius tex. 45. & 7. meta. textus. 35. in Platonis hoc placitum agit differens aduersum Platonem hominem ex anima & corpore constare. Neq; corpus esse instrumentum animæ, sed hominis partem substantiā. Et breuicule cō-

nexio prima esto hęc. Homo est ens physicū, & in catalogo nature ascriptus est: ergo compositum ex corpore & anima: aut ex materia & forma, vt cætera omnia physica. Hęc est Arist. collectio. 7. meta. tex. 39. Secundo, instrumentum nō habet esse ab agente & mouente quia motor illi accidit: at verò corpus ab anima habet suū viuere & esse, illa enim submota corpus cadit & perit. Scio Platonis placitū in benignum sensum trahendum, si quis volet illi subscribere: nam manus instrumentum dicitur hominis, etiam si pars hominis sit, quia instrumentum duplex est autore etiam Aristot. 2. de anima & cōiūctum vt manus, & separatum vt clauus quo nautica ars nauem administrat. Igitur nihil vetat, si dicamus defendentes Platonem, corpus esse instrumentum cōiūctum, & non separatū: & hominem esse animam: quia præcipua pars hominis anima est, vt prætores & consules cū rege, respublica dicitur. Quem dialectum etiam obseruant archanæ diuinæq; literæ distinguentes hominem interiorē, & exteriorē. Et si exterior (ait sacer Paulus) homo noster corrumpatur, interior renouatur de die in diem. posteriore ad Corin. cap. 4. Cæterum modo in Aristot. explicando insudamus, & non Platoni exponēdo operam damus. Peripateticis ergo vt capimus dicere credentibus animā intellectuā esse hominis formā, hanc immortalem multi laboris est colligere. Quare Arabs ille Auerroes rem hanc apud se pendēs & tantę rei difficultatem secum voluens maluit intellectum negare esse hominis formam, quam intellectuū mori concedere. Quare excogitauit vnū non peripateticum (siquid ego sapio) inuentum sed Arabicum monstrum plusquam Africana monstra venenosum. Quā quam multi huic magistro additisimi iūctis (quod aiūt vmbonibus) pro sentētia magistri dimicantes peripatetici dogmatis placitū credunt esse: præsertim Itali quidam philosophi hoc euo florentes qui adeo huic Arabi sed ederunt, vt certum putent quod Auerroē non olet Aristot. non sapere. Ille igitur Commen. 3. huius tertij, quatuor collegit rationes, quibus intellectum formam esse negaret. **P**rima est omnis virt⁹ à corpore abstra-

2. collectio.

Plat. assertio.

Auer. error pesimus.

Etia nō est forma corporis: intellectus est huiusmodi Arist. tradēte esse separātū & immixtū intellectū. ¶ Secūda est, fac intellectū esse formā formantē materiā, habet ergo esse indiuiduale à mā: est ergo ipse intellectus indiuiduus: ergo species oēs, quas recipit, erūt indiuiduæ & singulares, vt ergo poterit vniuersalia cognoscere? ¶ Tertia si est intellectus forma materiæ est ergo intellectus materialis forma, vt cæteræ omnes. ¶ Quarto si est intellectus materiæ forma, vt ergo omnes materiales formascognoscere pōt, & seipsum? quādoquidem recipiēs omne exutū est à forma recepti. Habuit præter hæc autor hic sui erroris nō modica *incentiua*. Arist. n. legens varium aspexit & ferē tubantē in negotio de aīa. Iam enim animam omnē fatetur esse actum corporis: iam verò, intellectū aliud esse genus aīæ separātū ab aliis generibus consistētem. Rursum aduertebat in eodē, intellectū, si imaginatiōi iungitur, necessariō corpori iungi, post hæc audit eundē loquētem necesse est intelligētem phātasmatas speculari. Quæ omnia vt cōciliaret, excogitauit intellectū non esse formā formantem hominē, sed substantiam quādam separatam homini assistentē, hominīq; copulatā. Quæ copulatio, intercedēte phātasmate exercetur: quippe, species quas imaginatio cōdit singulariū, eadē suscipit hæc intelligentia mouens. Solum discrimē est hoc, species in phātasia vel imaginatione esse singulares, atq; materiales: vt aut in intellectū hūc cōmigrāt, spirituales & vniuersales sunt. Et si eadē sint secūdū substantiam, differentia est in modo essendi, & indisputatiōe prima aduersus Algazelum dubio. 23. exēplo sensibili solis & speculi copulationem hanc planiorem fecit. Speculū. n. excipiens lucem solis, lucidū est, non per formā sibi inhærentem: quippe lux, nō inhæret speculo, sed illi duntaxat assistit, sic quoq; homo redditur intelligens per lucem intelligentiæ sibi assistentem. Hæc aut intelligentiæ, quæ homini copulatur, est agens intellectus, atq; possibilis. Agens, vt species abstrahit vniuersales à singularib⁹. Possibilis aut, qā illas suscipit. Quapropter quia vna species est in humana phātasia, & in intelligentiā hac, huius speciei

interuentu vnio est hominis, & intellectus. Et hūc vocare possumus, quod Arist. scripsit. 2. de generatione animalium cap. 3. intellectū de foris nobis accedere. Hæc aut sententia insinuata fuit à prioribus, vt à Plutarcho, & Alexandro, qui vt autor est Philopon⁹, & nos in principio huius capituli retulimus, intellectū extraneum nobis esse forisq; accedentem cōstituebatur. Et vniuersis, quæ à me hætenus relata sunt, accedit quoq; autoritas Diui Grego. Nisseni qui libro. 1. de hominis anima. c. 1. dogma hoc Auerroi tributum, credit Arist. habuisse autorem secundum quē, intellectū hominis homini esse foraneū credit Grego. nō pertinēte naturæ humanæ cōstantē: sed solū operatiōi intelligēdi absoluēdæ. Est itaq; nō naturæ sed operationis humanæ principiū intellectus. ¶ Porro autem aduersus huius Arabis assertionem, philosophi catholici scripserunt, Albertus Magnus, in opusculo dē veritate intellectus, D. Tho. in 2. contra gētes. c. 59. & 60. & 63. & in 1. part. q. 76. ar. 1. & oēs horū rationes, nō sunt tā firmitatis, quāta hæc: operatio omnis alicui cōpetens, ab aliqua forma sibi interna cōpetit: intelligere autem est operatio hominis, ergo ab intellectu sibi intrinseco profluet hæc operatio. Non me latet Auerroē intellectū dixisse formā. 3. de aīa tex. 5. & 2. Physi. Cōn. 26. Nec me fugit mare fluere & refluxuere nō à propria sibi indita forma, sed à luna influēte. Verūm argumēti vim hæc nō tollunt: nā fluxus maris nō sunt operationes intrinsecæ, sed extrariæ: quāobrem nihil mirum, si ab extraria formā mari cōcedantur: intelligere autem operatio intrinseca est, ergo forma à qua hæc operatio proficiscitur intrinseca homini erit. Quod verò ipse appellauerit intellectū formam, argumētum non soluit: quia forma hæc improprie est homini forma, qā extrinseca est. ¶ Augetur argumentū hoc Arist. etenim 3. Physi. text. 1. operationē tripliciter alicuius operatiōis esse tradidit, aut secundū totū, vt cū medicus sanat, aut secundum partē, vt cū homo videt, aut secundum accidens, vt cū album ædificat. Iam verò intelligere hominis est, non scdm totū, non scdm accidens: quippe per se homo est intellectiuus: ergo secundū partē.

*Astipulatio
nes in de
roem.*

*Medius
operatio
cum.*

¶ Rursum

¶ Rursum beatitudo aut est perfectio hominis, aut illius intelligentiæ. Si illius intelligentiæ homo: ergo non poterit asse qui beatitudinem Arist. reclamante. 9. & 10. Ethicorum, finem virtutis humanæ esse beatitudinē: sin verò homo beatus beatitudine sibi ppria beabitur. Beatitudo autem secundum peripateticā doctrinam est in contemplatione substantiarum separatarum. Ergo contēplatio hæc erit homini propria: alioqui si cōtemplatio hæc in intelligentia illa separata beatitudo erit in intelligentia & nō in homine, & intelligentia erit beata & non homo. Et hoc est quod inintelligibile habet Auerrois placitum hoc, hominē intelligere per intellectiōem, quæ nō est in ipso, sed extra ipsum. Et age, finis virtutis est beatitudo, virtus autem est in anima ipsius hoīs: ergo & beatitudo erit perfectio humanæ animæ. ¶ Rursum octauo physicorum tex. 60. Omne, quod mouet se, ex mouente & moto constituitur, homo verò seipsum mouet, & per rationes vniuersales colligit particulares, & contra per singularia vniuersalia: ergo vna vis est, quæ vniuersalia cognoscit, itemq; singularia, & vt cognoscens vniuersalia mouens, & vt cognoscens particularia mota. Vna est anima ergo: quæ vtrumq; cognoscit. ¶ Quā deniq; aduersetur Arist. doctrina hæc non est operosum discernere, ipse enim decernit in secundo de anima quatuor animarū gradus, quorum supremus est intellectiuus: est ergo anima intellectiua parshominis. Ipse rursum docuit libro de sensu, cuius est act⁹ eius & potentia: hominis verò est intelligere, eiusdem ergo erit intellectus. Præter hæc si intellectus est hominis hic quē finxit Auerroes. Iam ergo humanus intellectus æternus est, carens inquam initio & fine. Id quod ab Arist. dissidet. 12. physicorum tex. 17. nullam formam præcedere corpus volēte. ¶ Isti accedat, Aristotelem voluisse hominem liberi esse arbitrij: voluntas autem humana ita spiritualis est, vt intellectus. Atqui voluntas intrinseca est homini, ergo & intellectus. Et exquirendum est à Commentatore, si intellectus est hominis motor & nō pars cū homo liberi sit arbitrij, neq; cogi possit ab intellectu extrinseco: erit ergo no-

stri iuris, & motionem huius intelligentiæ & permittere & repudiare. Repudicigitur homo toto æuo vitæ suæ motionem hanc, & fieri potuit, vt toto æuo nihil intelligat, neq; possit intelligere, atq; iam toto æuo vitæ suæ homo, nō esset homo, & sui arbitrij esset & facere se hominem aut se ab homine subducere, & ita sensim labetur Commentator in metamorphosim Ouidianā. Et quid dicemus de pueris? quid de stultis? quid de phreneticis? quid de dormientibus? Isti omnes reuera si certa narrat Auerroes non sunt homines: quia intellectui illi non copulantur. Et cur Arist. libro de partibus. 2. cap. 10. magnificis vocibus hominē prædicat esse diuinum animal, sed si humana anima non esset intellectiua, quanta esset laus hæc? Nulla vtq; si humana anima, vt Auerrois placuit sensitiua est. Et quid Arist. dixit, nihil vetat partes aliquas separabiles à corpore, id quod necessario de intellectu audiendum est, est ergo intellectus animæ pars. Et demum ne plura infodiciāda hac sententia insumamus illā credimus non solum abhorere à peripatetico dogmate, sed noxiam esse religioni Christianæ, quæ cōfiteretur Iesum Christum dominū nostrum verū esse hominem, à nulloq; angelo, aut intelligentia mendicatum habere intellectiōem, sed in ipso thesauros esse sapientiæ & scientiæ Dei. Quid? quod humana periclitatur libertas, vt prædixim⁹? quin imò animorum immortalitas funditus euertitur. Nanq; aīa humana nō est intellectus ille separatus, sed anima, quā ipse cogitatiuam dogmatizat: quia habet discernendi vim. Hæc autem sensitiua cum sit, re vera interit homine corrupto & nihil manet superstes post hoīem, nisi materia prima. Nam intellectus ille nō est aliquid huius, vel illius hominis. ¶ Et adde præter dicta, si intellectus ille creditur copulari homini, aut est forma hominis, aut non: si forma est ecquid Arist. ait formā copulari materiæ sine medio? qui stultitiam duxit sententiam, quæ medium exquirat, quo iungantur hæc duo, vt diximus in secundo libro. At Auerroes credidit per species medias copulari possibile intellectum nobis: quia vna species erat nostræ phantasie, & illius intelle-

Auer. placitum de intellectu separato cum fide non cōsentit.

*Incentiua
Auerrois.*

Exemplum in speculo.

Etus. Si verò nō est forma intellectus ille: homo ergo est brutum quoddam, ceteris brutis dignius. Imò addere oportet nouū gradū animatorū cogitatiū esse, quod hominem cōstituat differētis naturæ à cunctis brutis. Fortassis hic philosophus suā correxit sentētiā, melius iā sapiens, qñ commētaria edidit in libros Ethico. Decimo enim Ethicorū. ca. 9. ait existētia hominis est per substātiā, que nominatur intellectus. Et. c. 8. intelligere hominis cōcessit nativā esse operationē: ergo est à natura hominis, sed natura aut est materia, aut forma, nō est à materia intelligendi actio: est ergo à forma. Argumētis, que Auerroi suffragātur, primo dico intellectū secūdam suam essentiam, & naturā spiritualem esse à corporea mole alienū: tñ est corporis forma dās esse corpori. i. vitam, motū, & operationē. Neq; eò dicitur immixtus & separatus: quia sit, vt motor tantum corporis, sed quia suapte natura poterit per se subsistere & operari. Quāquam tantisper dū est in corpore phātasmate vtatur. Quòd si Aristot. dixit sicut trigonū in tetragono, ita vegetatiuū in sensitiuo, & sensitiuū in intellectu: intellectuā igitur anima habet operationes aliarū animarū: & hoc non poterit præstare, nisi ipsa sit forma ipsius hominis, per quam homo sit homo. Argumento. 2. dico, animā intellectuā indiuiduā à materia, & est hæc anima: quia in hoc corpore, qd vt probabile dixerim. Iā ergo anima inde est indiuidua. At intellectus indiuiduus, & notiones & species, quæ sunt in intellectu sunt indiuiduæ nō à materia, sed subiecto: quia in hoc sunt intellectu. Est tñ indiuidui ratio gemina, aut secūdam naturā, aut secūdam representatiuē: notiones animæ sunt indiuiduæ secūdam naturā: nam sunt istæ vel illæ, tñ habent repræsentationē vniuersalem: quia earum natura est à materia per abstractionē repurgata. Tertio dico, intellectus est forma in materia, non tñ materialis: quia potest citra materiam subsistere. Vltimo vltima sit respōsio, intellectū esse in potentia ad oīa sensilia suscipiēda, & sua notione omnia materialia capere. Et quāquam anima intellectiua sit forma corporis, non tñ subinde ipsa suscipit aliquid materiæ, quod inter

cludat materialib⁹ formis additū in intellectu, quo min⁹ intelligātur. Nam anima intellectuā non suscipit materiā, sed suscipitur in materia. Neq; tñ ita suscipitur, vt aliæ formæ physicæ, quæ vires ligatas materiæ habent, sed hæc vires habet materia superiores. Et nescio cur infamāt Arist. dū ipsum summo opere contēdunt autorem esse huius Auerrois placiti. Si quidem. 2. de anima. tex. 51. ait ordinem esse hunc statutum in gradibus animantium, vbi superior ibi inferior necessario quoq; aderit: & non contra. Si sensitiuum est & vegetatiuum, & si intellectiuum in corruptibilibus & sensitiuum necessario aderit. Valet igitur hæc collectio, quia isti gradus sūt superior & inferior vt animal & homo. Iā ergo nullum discrimen Arist. fecit in istorum graduum collectione, sed ex æquo, vt sensitiuum colligit vegetatiuū, & intellectuū, in corruptibilibus infert sensitiuū. Est ergo sensitiuū superior, & intellectuū inferior: est igitur sensitiuū de essentia intellectiui. Si verò intellectus noster est ille, quē Auerroes finxit de essentia illius non est sensitiuū neq; sensitiuus: quippe qui angelus est, vt non solum arguēt physiologorū rationes cōmonstrant, sed ecclesiæ traditiones sanxerūt, vt ex apostolica decisioe Clemētis quinti supra tulimus. Nam vt probatissimæ veritatis Leo papa in cōcilio Lateranēsi tertio recipit, tradens aīam esse verā corporis formā finiēns quoq; illā esse immortalē, sibi citās euāgelicum oraculū, quod extat apud Mattheum. c. 10. nolite timere eos, qui occidūt corpus, animā autē occidere non possunt. Et quāquam Leo & Hiero. lib. 1. Comme. ad mathe. c. 10. vt probent aīas immortales hoc vtātur testimonio, sunt in archanis literis innumera, quæ illud colligunt. Matthei. 22. refellit Dñs Saducæos negātes resurrectionē corporum: quia animas vtique perituras credebāt. Refellit autē in hæc verba. De resurrectione mortuorum nō legistis quod dicitur est à Deo dicente vobis. Ego sum Deus Abrahamæ Deus Isaac, Deus Iacob: Nō est Deus mortuorū, sed viuētū ex loco veteris scripturæ Exodi. 3. diuinē colligens animales esse immortales. Etenim defun-

Argumētū pro Auerro respondetur.

Argu. 2. respondetur.

Tertio argu. respondetur.

Inca. 16,

Dur. de Arist. placito.

D. Grego. de Arist. placito.

ctis Abraham Isaac, & Iacob Deus dicitur Deus illorum, viuebant igitur, nō corpore: ergo animæ illorum patriarcharum viuæ adhuc persistebant. Et quid aliud gestum illud, quod retulit Lucas Euangelista de diuine epulone significat nisi animarum immortalitatem corpore defuncto & in terra iacēte aīa illius ad tareas detruditur sedes, & sœuisimis cruciatur tormentis, non corpus, quod iacebat, sed aīa illius. Iā verò si aīa intellectiua est hoīs vera forma, eius immortalitas disputanda est physicis ostensionibus. Et primum quid Aristote. sententia non est perspicuum: multique philosophorum crediderunt illum animam esse mortalem credidisse. Et quidam eorum de classe theologorum sunt, vt Durandus in. 2. Sentē. d. 17. q. 3. dubiā censuit de hac re Arist. sententiam, & sibi aduersantes habuisse propositiones: quia qui dixerat, quod caput desinet. 1. de celo. 12. meta. ait nihil prohibere animam rationalem incipere & perpetuo manere, Scotus verò in. 4. Senten. lib. d. 43. q. 2. Aristot. credidit dubium fuisse aut sibi nō constituisse, imò de quæstione proposita animam mortalem, & intellectum corruptibile simpliciter accepisse. Nāquanq̄ intellectus non dependeat ab organo corporeo, determinato vt sensus, & hac ratione non corrūpitur ab organo corrupto, vt sensus, tamen pendet à toto homine corruptibili, & non potest ostendi ex Aristot. non pendere intellectum ab homine toto. Quare homine soluto soluetur intellectus. Quod si Arist. aliquando dixerit, intellectum esse incorruptibile. nunquā hoc demonstrat (ait Scotus) sed accipit vt pleraq; alia multa secundum priorem philosophorum sententiam, citra probationem. Quamobrem hic autor alterum horum credidit aut Arist. intellectū esse corruptibile, aut si est incorruptibile nō est firma probatione ab Arist. æternitas ei⁹ ostēsa. Sed à fide maiorū suscepta solū est. Et nō nulli sanctorū ita crediderunt Arist. animā rationalem mortalem esse Gregorius Nissenus libello suo de hom. lib. 1. c. 6. Et alij huius quoq; extiterunt sententiæ Augu. Nyphus in libello suo de animæ immortalitate Aristot. quoq; dubium censuit cap. 1. & quòd aliud Arist.

agebat, quando de animæ immortalitate differēbat. Quare non sunt multæ species dei quæ Aristot. de hac quæstione pronūciauit. Et Petrus Pomponatius virib⁹ cōtendit totis animam rationalem esse mortalem philosopho. & de hac re sunt innumerabiles controuersia, & viuētū philosophorum, & mortuorum. Quorū pugna indicant rem hanc Aristot. aut non decreuisse, aut obscurissimē tractauisse vt ingenia hominum philosophantium causam accipiant varia intelligentia Aristot. torquere, verbaq; eius multis vestire sensibus. Auicena in suo Almahad c. 5. & in parte. 8. naturalium suorum demonstrationes pollicetur in principio se allaturum, quæ colligant animā esse mortalem & primum ostendit illam non esse corpus neq; corporeā vim. Namq; corpus non est infinitæ virtutis, nā vel partes in quas dispartitur sunt finitæ virtutis, aut infinitæ, si finitæ, & totū ex partibus illis solum constituitur. Quòd autē ex partibus finitis constituitur, non est infinitum, sed finitum. Si verò partes sunt infinitæ, totum autem præstat partibus virtute, erit aliquod maius infinitis, quod est impossibile. Non est ergo virtus corporea infinita, quia illa diuisibilis est aut in partes finitas aut infinitas, vt collegimus de corporibus. Anima autem intellectiua est virtutis infinitæ, poterit enim apprehendere omnia entia physica, mathematica, & metaphysica: ergo neq; corpus est, neq; corporea vis. Secundum, quod connectit hoc est, species intelligibiles sunt spirituales indiuisibiles omnino sine materia: ergo & anima, quæ has recipit, erit itidem spiritualis immaterialis, indiuisibilis: quia accidēs & subiectū sibi cōsentiant. Antecedens patet: nam species illæ sunt vniuersales, representāt que citra condiciones materiæ, sine loco, sine multitudine, sine tempore. sed hominē in communi aut equū in cōmuni. Species autem sensibiles: quia res ostendunt cum conditionibus, materiæ vt ostendūt album bipedaneum vel tripedaneum in hoc loco aut illo constitum. Quare sensus est virtus in corpore. Hinc collige, quod diximus esse secundum Auicena sententiam species sensibiles diuisibiles. Si ergo intelligibiles non sunt huiusmodi,

Auice. ostensiones de immortal.

Species Animæ diuisibiles.

aia, quæ has recipit erit spiritualis est. **T**ertio, operatio hæc intelligendi, non est corporis: quia sic bruta intelligerent & lapides: ergo est solius essentiæ animæ, vel totius coniuncti, sed non totius coniuncti per se & primo, alioqui intelligere reciperetur in corpore in coniuncto ex, anima & corpore. Intelligere verò nõ recipitur neq; in corpore, neq; in coniuncto ex anima & corpore, vt sensio: sed solum in anima intellectiua. Si ergo operatio recipitur in anima sola, non est totius coniuncti per se & primo, quo differt à motione locali lapidis. Quæ quãquam fit à forma: tamen in lapide suscipitur quia actio hæc non est separabilis à corpore, sed est simul cum corpore. Intellectio verò, non dependet à corpore, neq; est simul cū corpore: quia diu est anima antequã intelligat, vt in pueris: & sæpe in adultis suspensam tenet intellectus actione, etiam nullo impediante intellectio. Id quod in operationibus naturæ non inuenias, quæ simul sunt cū corpore: si aliud non impediatur, vt lapis continuo ruit ad ima, si aliud nõ obstat motioni, in quam natura lapidis propendit. **Q**uartum argumentum senescente corpore, non senescit intellectus: imò tunc vegetior est multis senibus integritate iudicij pollentibus: quãq; alij ob vicium phantasiæ ætate defecta iudiciũ rerum violat: at in senectute cõplexio & temperatura labascit, & in materiam declinat elementorũ. Non ergo intellectus vis est corporis, sed abstracta à corpore. **A**t confitetur hic Arabs philophus esse formam & perfectione corporis animã rationalem, non tñ coherentem corpori, vt cæteræ animæ atq; formæ, quæ à materia & per materiã subsistunt: sed secundum suam naturam aia separabilis est à corpore, quam interim cõiungatur corpori, vt ex anima & corpore coalescat homo vnus. Et vt substantia de se est separabilis ab accidentibus: tamen copulatam cernimus cum accidentarijs affectionibus substantiã: ita anima rationalis. Hæc ille habet nõ ad verbũ, sed ad sensum. Nam ille obscurius multo rem protulit. Colligit tandem ad suam sententiã animam esse superstitem corpore vita defuncto, tuncq; intelligere animã placide res vniuersas

& sine sensu censu, aut phantasmatũ ministerio S. Tho. in. i. part. q. 76. art. 1. credit Arist. demonstrasse animã rationalem esse formam corporis humani, & eandem de humana esse substantia. Etenim quod est principiũ vegetandi, sentiendi, secundum locum mouendi, & intelligendi, est actus primus corporis physici, & anima rationalis est principiũ intelligendi, est ergo actus primus corporis physici. Id quod fuscè & abudè persequuti sumus. de anima. Et rursus hoc idem. lib. 2. summa contra gentes. ca. 70. colligit in Auerroem: nam intelligentia, quæ est spiritualis forma vnitur orbi, vt forma: ergo animam rationalem proprio corpori iungere, quid vetabit? Nam minus videbatur de intelligentia, quæ longe dignior est, quam anima humana, quæ postremas tenet in numero intelligentiarum partes. Antecedens probat citans Arist. ii. meta. tex. Cõm. 36. in motu celi est aliquod omnino immotũ: & aliud quod mouetur & mouet: & illud quod mouet, immotũ mouet vt desiderabile, haud dubiũ ab eo quod mouetur. i. cælũ: celi ergo desiderat non sensu, ergo intellectuali appetitia ergo cælum viuens est vita, intellectuali. Id quod neutiquam esset possibile, nisi haberet animã intellectiuam. Corpus ergo humanũ, quod cõplexionis æqualitate cælum plurimũ refert, habet itidẽ animam intellectiuam. Hæc aut ratio non est tanta, quãta erat prima: quia in promptu est responsio mouens immotum esse Deum. Et quod mouet & mouetur est cælum vt intelligentiam suã comprehendit: & hoc desiderat, non quia cælum, sed quia intelligentiam habet. Quare nõ colligit cælum habere animã intellectiuam. Sed de hoc aliã diximus. **R**ursus crediã secundum Arist. animam esse immortalem: quia omnis substantia intellectualis est incorruptibilis: aia (autore Arist.) est substantia intellectualis, ergo ipsa interitũ non potest pati. Maiorẽ probat lib. 2. contra gẽtes. c. 55. multa in hoc conueniens argumenta: e quorum numero alterum est, omne quod corrumpitur, aut per se aut accidens corrumpitur: substantia intellectualis nullũ huiusmodi generis corruptionis patitur: non sane per se (per se enim illa patitur corruptione quæ

Arist. sententia de promittitur.

locus. i.

vel contrarijs infestatur aut sunt ex contrarijs cõflata, vt calidũ, frigidũ corrumpit, & mixta corrumpitur.) At verò intellectuales substantiæ contraria nõ habent: quin imò quæ contraria sunt, in intellectum quãdo venerint aut suã deponunt contrarietatem, vt species albi & nigri in intellectu non sunt contrariæ: quia nõ se mutuo expellunt & simul sese admittunt: quia in intellectu vacant à materia contraria omnia & conditionibus materiæ, quæ in contrarijs exiguntur: sed neq; ex contrarijs cõmiserunt: quia substantia spiritualis simplex & non composita est ex materia & forma, sed neq; corrumpuntur per accidens. Nam quæ hanc patiuntur corruptionem, sunt accidentia: intellectualis vero substantia non est: accidens igitur. **M**ihi tamen, vt iam finem faciam à citãdis autoribus, placuit semper id quod modo non displicet animam nostram vestigia sequentes peripatetica esse immortalem & satis Arist. demonstrauisse immortalitatem animæ, quando dedit demonstrationum principia. Primo verò testimonia eius vndecunque coram huc vocemus, & expendamus, deinde vero probationes aliquot necessarias ab eodẽ Aristotele petitas proferemus. Est locus alter in primo de anima text. 66. anima non patitur senium, sed corpus: vnde senex si oculum iuuenis obtineret æquẽ videret, atq; iuuenis: vnde infert, ipsum igitur intelligere, & ipsũ speculari Marcescit alio quodã interius corrupto: ipsum autem impassibile est. Qui locus admodum conducit, vt mentem Arist. assequamur. Nam verba hæc nõ de omni anima videntur intelligẽda, sed de rationali duntaxat: quippe aia plantarum & brutorũ: quia corporibus sunt immersa à corporibus ipsis dependentes hæc ratione ipsa anima sensitua secundum substantiam suã læditur ab externis nocumẽtis: alioqui non diceret Arist. 3. de anima & 2. sensus corrumpti ab excellenti sensibili, nisi externa sensibilia læderent substantiam sensus. Subindeq; & aia sensitua. Quapropter huiusmodi animæ senium patiuntur & defectum. Anima verò rationalis, quia corpori non est immersa. i. à corpore substantiam suam dependentem non habet, ideo hæc sola animarũ est, quæ nõ senescit,

senescit corpore. Quapropter si plurima cõfecta ætate animæ huius operatio, quæ est intelligere, infirmatur & marcescit (quippe senes grandæui, annosæ & vetulæ plurimũ delirant) hoc aut non est animæ rationalis vitio, sed quia intellectus intelligit singularia, & negotijs & actionibus externis se immiscet ministrante sensu, quod multo senio cõficitur, & extenuatur. Et huc locũ malè legit Scotus ex hoc colligens intellectũ corruptibile ex corruptione hominis totius: cū Arist. nõ de intellectu, sed de operatione dixerit. Secundus locus est. 9. Ethicorum. c. 9. & 7. Ethicorũ. c. 11. virum politicũ docet, si rei publicæ cõmoditas poposcerit mortem appetiturũ. Iam ergo anima immortalis est. Nam Plato in Phædro dixit neminẽ præsentem despecturũ vitã, nisi spe melioris. hic verò locus nõ est valde momentosus: quippe etiam si altera vita nõ speraretur, ipsa rõ naturalis cõtemnere vitã præsentem in fauorẽ boni publici docet: quippe minora bona, vt cædant maioribus bonis rationale est. Tertius locus 2. de genera. tex. 45. anima non est corporea, sed spiritualis: quippe operationes exercet spirituales, vt opinari, & reminisci, quæ solius sunt rationalis aia. Hic locus infringetur fortassis ab aliquo, qui loco respondens diceret, operationes has spirituales esse, eò quod citra organũ corporeum exercetur: tamen etiam si operationes sint huiusmodi, nõ subinde collectio est firma: operationes istæ spirituales sunt, ergo animæ immortales. Ita Scotus philosophatur. 4. Sentent. distin. & q. citatis. Verum cū operatio indicat formã, quare si operatio spiritualis est & ipsum principium operationis illius spirituale est: nam si operatio spiritualis, & potentia spiritualis. Si potentia, ergo & anima, cuius est potentia, vt infra nos colligemus. Quartus locus, felicitas tangit mortuos, & bona, & mala sobolis, & familiæ, defunctos iam vita afficiunt, vt eos qui longè sunt, quos latet, quæ apud suos gerantur: ergo animæ sunt superstites: alioqui vt bona vel mala viuorũ defunctos afficeret, quod citra sensũ sunt. Quintus. 2. de gene. c. 3. Mentem esse diuinã fatetur Arist. forisq; accedentem. Neq; est quod refugiat aliquis locũ hunc de mente esse audien-

locus. 2.

locus. 3.

locus. 4. i. Ethic. c. 11.

dum, non tñ de anima: quippe series textus de aia esse illum intelligendum docet: est. n. in eo loco collatio animarum quædam. Quæ plâralis est (inquit) ex semine fit & ex potētia materiæ: itēq; & bestiarū anima ex potētia materiæ fit: dein de anima intellectiua locuturus, illā nō ex potentia materiæ, sed diuina & forinsecus adueniens est. Id quod in quæstionem sequentē remittamus. Et. i. Ethico. c. 9. homines solū capaces beatitudinis si homines solū vniuersorū animalū beatitudinē capiūt. Et bruta sūt beata solū, p̄ metaphorā. Et beatitudo est act⁹ intellectus. Iā ergo anima rationalis, ob quā homo est beabilis, erit immortalis: quia ipsa sola est, quæ actus immortalis, & æterni cōpos est, vt est intelligere. 7. locus est. 4. de partibus. c. 10. intelligere mentis diuinæ est: anima igitur rationalis quæ diuinā istam operationē assequitur, diuina est: ergo & immortalis. Octauus locus intellectum ait Arist. esse differētem ab omni sensu & ab omnib⁹ alijs animabus: ideoq; videtur esse aliud genus animæ. Id quod nō propter speciem differētem, qua differt ab alijs animabus: nam eodem pacto diceret animā sensitiuam esse aliud genus animæ: sed quia nō est materiæ immersa, neq; materiales conditiones sortita, vt cæteræ formæ. Et quod dixit, videtur eō dixisse, quo rem tūc non ex professo agebat, & hac causa laudat Anaxagorā, intellectū tradētem esse immixtū & separatū. 3. de anima tex. 4. & reprehendit Homerū, qui sensum & intellectū confundebat. 2. de anima. text. 150. Nonus locus. 3. de anima tex. 5. ait intellectus natura nil est eorū, quæ intelligit, sed hoc solū est, quod possibilis est: si ergo intellectus est expers naturæ rerū intellectarū, cum intelligat materialia omnia, ipse nō est materialis forma: alioqui natura intellectus esset aliqua natura rerum intellectarum. ¶ Et demū oēs differentiæ, quæ dispescūt intellectum & sensum ex Arist. sentētia à me in Cōmentario collectæ hoc idem colligunt. ¶ Ratio nes quæ idem colligāt audiamus. Prima iacit præambulas hypothesēs, quæ patēt argumēto faciendo viam. Est hypothesi hæc. i. operatio corporea est à principio corporeo. Secūda aut hæc operatio spiri-

tualis est à principio spirituali. Hæc propositio est Arist. 2. de generatione animalium. c. 3. Et exēplum eiusdem est, ambulatio est à principio corporeo, & 2. de generatione. tex. 45. opinari quæ est operatio spiritualis est à principio spirituali & nō est ab elemēto opinari & reminisci, neq; sensus est opinari, vt supra ipse iam ostendit. Quod si quis dixerit, imò operatio corporea est à principio spirituali: nam angelus mouet cælum, motus autem ille aut motio, quæ idē censentur mō (etiā si Auicena distinxerit motū esse passionē & motionē actionē, nihil curamus in præsentia.) Motio igitur est actio corporea cæli, inquā, quæ tñ est à principio spirituali, quod est angelica potestas. Præter hæc operatio spūalis est à corporea natura: sensibile etenim est mouens sensum. Et hæc motio est immaterialis, quādoquidem species sensus excipit citra materiā: sensibilia verò sūt corporalia. Adde phantasmata seu simulachra rerū mouent intellectū: motio hæc spiritualis est, phantasmata aut sunt materialia. Sub hæc affectus sensitiuus aliquādo mouet appetitū intellectiuū, principiū igitur quod influebamus in machinā argumēti stabilitam, totum labitur. ¶ Respondetur ne labatur, verā esse Arist. propositionē: quippe operatio est necessariū indicium formæ ideoq; formis intima. Est autē operatio quædam dimanās ab essentia rei, proximèq; fluens à potētia ipsius rei: alia verò quæ nō proxima est, neq; proximè cōsequens rei potentiā: vt in angelo exēplum perspicuū est: motio namq; cæli non est sibi operatio, vt ita dixerim essentialis. At intelligere se ipsum, & alia intelligibilia, hoc sibi intimū est. Quapropter in operationibus huiusmodi intimis, propositio peripatetica plenaria veritate stabilis est. Et argu. i. solutum est. Secūdo aut respondetur sensibilia mouere sensus: & motio hæc immaterialis est, quia est per species, per medium diffusas. Immaterialitas autem speciei etiam si Auerrois relata fuerit in principium spirituale, id est, in intelligentiā cooperatētem sensibili, nobis tñ hoc non placuit in 2. libro de anima, vbi fusè hoc argumentum absoluiimus. In præsentia satis sit dixisse species, & typos suapte natura: quia similitudines

tudines sunt, & non res ipsæ habet nō nihil immaterialitatis. Quod si vexas respondentem, vnde hæc spiritualitatē assequuntur species istæ, nisi ab obiecto sensibili, quod corporeū est? Igitur spiritualis actio est à corporea forma, vel si est ab intelligētia, labimur in Auerroisticū placitū. Dicam tibi species has ab obiecto spiritualitatem nascisci: at obiectum duplicē habet cōsiderationē, vt calor, vt est forma ignis. Et sic habet esse materiale, aut quaten⁹ sensibilis est, & sic in sensum refertur, & habet secū non nihil immaterialitatis, vt sensibilis est: nam ordo sensibiliū leuatur supra ordinem naturalium rerum. Nam natura est principium eius, in quo est. At sensibile agit extra se in sensum. Adserto principio hoc ab argumētis subsumam⁹: intelligere est operatio spiritualis, ergo est à potestate spirituali. i. ab intellectu. Intellectus autem necessariō est alicuius formæ, & hæc est anima intellectiua: ergo anima intellectiua spūalis est, atque diuina forma. Scio Scotū in quo. 9. lubricū esse in argumēti huius tractatione. Ait. n. Si intelligere est actio immaterialis, aut quia organa materiæ non possit: quod si hoc, esset vis ignea (quæ non organica) esset immaterialis feminariaque vis, aut ex parte obiecti, quia cognoscit abstracta. Neq; hoc quia intelligere nostrum, quidditates materiales veriat. Vnde credit intelligendi opus esse immateriale: quia recipitur in anima immateriali: sentire verò materiale: quia recipitur in anima & corpore, quæ duo sunt vna potētia animæ. Verū (Arist. autore) intelligere est immateriale: quia non est organicum. Neq; collectio Scoti neruosa est. Vis ignea nō est organica, ergo est immaterialis: vis. n. ignea non est animæ vis. Nam inter formas anima sola est act⁹ corporis physici, & organici. imò rem si librate consideras carere organis est in igne multæ materiæ indicium: quia non habet numerū operationū, quarum functionibus sit opus organis. De vi aut feminaria, suo loco in. i. diximus. Dicamus ergo in viribus animæ firmū esse argumētum, quæ non eget organo. Immaterialis potentia est, & quæ paucioribus immaterialior, quā quæ pluribus: imò & intelligēdi actio optimè ab obiecto col-

ligitur immaterialis, quia exiit quidditates materiales à materia. Credo igitur vires quasdā esse non organicas, quæ sunt materiæ pondere grauiore, quā quædā vires organica. Etenim elemētarias vires, calorem, frigiditatem, nemo dicit organicas, nisi is qui ignorat, sola animata corpora esse corpora organica. Elemēta autem non sunt animata corpora: illa. n. si quis asseruerit aīata, neq; philosophus est peripateticus: imò neq; catholicus. Illud enim de heresi manichæorum est. vt Hieronymus lib. i. Cōm. in mathe. c. 8. dixit. Non ergo ille sunt organice vires: & tamen materialiores sunt, quam vis visiva, & aliæ sensorie quæ organice sunt. At in viribus animæ optima est ostensio: nō sunt organica, ergo immateriales sunt. ¶ Argumentum sit secūdo. 2. de anima. Secūdo ar. tex. 7. Recipiens exitū oportet esse à natura recepti. intellectus autē recipit oēs formas rerū materialiuū, ergo est immaterialis. Vt omnia contineat, vt Anaxagoras dixit. ¶ Tertio, Sensus si corrūpitur, corruptio eius in alterā duarū causarum referēda est: aut quia immodicum est obiectū, aut quia organū: cum corpus sit, flaccescit & deficit: ergo si intellectus corruptionis noxā pati pōt, erit sanè vel ab intelligibili, aut ab organo. Neutrū horū intelligibile. n. quālibet excellēs fuerit, intellectū perficit, tātum abest, vt corrūpat, organi vero læsio intellectum non oblādīt: quia organicus nō est. Dicit aliquis, reprehēdens argumētum, procedere ab insufficienti partiōe. Restat. n. alterum membrū, vnde intellectui pendet corruptio. i. à toto homine, quo corrūpto & intellectus corrūpētur, vt Scotus machinari videtur, vt argumēto insidietur. Verū etiam si homo per intellectū intelligat, & Arist. autore. i. d. aīa tex. 64. actio sit suppositi, sub inde tamen nō est cōsequens actionem intelligendi esse cōmunē animæ & corpori, sed est solius aīe. Nā intelligere in sola est anima intellectiua, & potestate eius intellectiua. Species rursus intelligibiles nō sunt in corpore, vt indicatū est ex Auicena. Nō. n. sunt quātæ, aut situm habētes, vt species sensibiles. Quapropter actio intelligēdi solius est animæ intellectiue, ab ipsa progreditur, atque in ipsam solam recurrit. propte-

Locus. 7. animā immortalē colligens.

Locus. 8.

Locus. 9.

Scotus expēditur.

Aduertēda doctrina.

propterea defuncto homine, ipsa superstes est: quia habet substantiam & operationem citra corpus, id quod non est de sensu philosophandi. Quod si adhuc insistas, deperdere a corpore propter phantasmata, argumentorum solutio quid de hac re sit recipiendum docebit. Quarto, æqua ratio est, intellectus & voluntatis humanæ. At hæc immaterialis est, quia libera est. Libertas autem arbitrij cum materia pugnat. Materia etenim se ipsam mouere non potest: liberum arbitrium se mouet, & verba illa nomine illius proferantur, sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Quinto, homo summopere est appetens immortalitatis: huiusmodi desiderium monumeta defunctorum, chronice gestorum, satis indicant. Bruta etenim & si appetant viuere, & æternitatem pro sua portione affectent, ut desiderium plerisque, docet scilicet de anima testate Aristoteles. Verum in eternitatis desiderio cum hominibus non sunt conferenda. Hæc enim æternitatem amat secundum speciem, non secundum indiuiduum. Quare nil monumeti, quod testetur ipsa vixisse relinquunt. Homines verò huic rei vehementer inhiant, & præclarissima gesta aggrediuntur auiditate perpetui nominis illecti. Itaque non contenti vigere honore æternitatis secundum speciem, quam assequuntur prole, propriam ipsorum immortalitatem affectant: ergo si similitudo est affectionis causa, aliquo immortalis principio viget, quod ad sempiternorum desideria impellit. Hoc rationum genus in physicis doctrinis amplectendum est, quæ mathematicas demonstrationes ad rem tam occultam afferre non potest. Et quanquam poeta ille immortalitatis sententiam puerilem crediderit, fabulam dicens.

Esse aliquos manes & sub terrena regna.

Hoc pueri dicunt qui nondum ære lauantur.

Philosophi verò non puerile verbum istud duxerunt, sed grauissimam crediderunt questionem, quæ hoc discernat. Quam fatius cum Phocilide vetustissimo poeta hic cecinisset.

Vita breuis nobis, ad tempus viuimus omnes.

At animus mortem seniumque ignorat.

Cui Lucretius subscripsit, carmine claro.

Reddit (ait) idem retro de terra quod fuit ante.

Sed quod missum est ex æthereis oris.

Id rursus calidius fulgentia templa receperant.

Et Lactantius lib. 7. diuinarum institutionum. Politem quendam Apollinem confu-^{Apollinis oraculum} luisse, Milesium refert. num anima corpori superuiuat, an soluto corpore dissoluatur & ipse Apollo respondens oraculo tulit, hæc anima quamdiu vinculis in corpore tenetur, corruptionis passiones sentiens mortalibus cedit doloribus: corpore vero veloci morte soluto, anima ad ethera fertur, æternoque manet. Et apud Xenophontem Cyrus maior narratur, qui iam moriturus supremo verbo consolatur filios, nolite arbitrari filij charissimi, me postquam a vobis discessero, nusquam, aut nullum me futurum. Neque enim dum eram vobiscum, animam meam videbatis: sed cum essem in hoc corpore, ex his quæ ego gerebam, intelligebatis. Et paucis interiectis. Verum ex vita discedo, tanquam ex hospitio non tanquam ex domo. Comorandi enim natura nobis diuersorium dedit, non habitandi. O præclarum illum diem, cum ad illud diuinorum animorum conciliium, certumque ex hac turba, & colluuiione discedam. Quæ refert Cicero libro de senectute. Et vique adeo hæc eternitatis animarum fides apud nonnullos præcis viguit temporibus, ut quidam æternitatis amore peliti, venturæque vitæ accessi desiderio funestas sibi iniecerint manus, & proprii corporis dispendio vitæ, æternam aliam meliorem se comparaturos sperabant, ut de Theobroto D. Augustinus meminit lib. 1. de ciuitate Dei. c. 22. & de Cleante, Chrysippo, Zenone, Empedocle, & Catone Lactantius lib. 2. diuinarum institutionum, narrat. Et iustissimè Cicero in libello de amicitia dicit se non assentire his, qui nuper in hortis commetabantur, simul cum corpore omnia interire. Et Seneca ad Galionem homines probat diuini esse spiritus partem, & veluti scintillas quasdam, ingredi animos hominum exterius. Itaque humanæ animæ productionem scintillationem quandam, de summo Dei fulgore descendente in corpora vocauit. Neque probandum est hoc Senecæ testimoniū, ut præfert animas rationales esse partem diuini spiritus, quæ est blasphemia Manichæorum, sed ut spirituales testatur animas & immortales. Et Philo animam dixit scintillationem: quia est quedam similitudo & imago sum-

Naturalis in finibus immortalitate admonet animorum.

ma illius sempiternæque & inaccessibilis lucis. Neque est quod oraculis philosophorum abundemus: quia multi & grauissimi ita tradiderunt animos esse immortales. utinam tot suppetere rationes, quæ rem istam palam faceret omnibus, ut suppetere testimonia. In animorum enim immortalitate naturæ instinctus potius ducimur, quam demonstrationibus. Ipse qui intra nos clausus est animus, suppressis clamoribus, in clamat se omnia terrena superare, in alia, quæ cæcuciendo nouit, suspirat. Grates Deo Optimo & Maximo, qui per Iesum Christum filium suum Dominum nostrum firmam docuit fidem, de animorum immortalitate, non rationibus, sed propria auctoritate, docuit nobis parata esse cælorum regna, si sanctam & illibatam ducamus vitam: contra verò si sordidis nos immiscuerimus operibus æternas nos duros penas. Quanquam, ut capere dicere, rationes allatae sunt idoneæ, quæ huius rei fidem faciunt. Quod si obiecerit quispiam, ecquid si probauero sensum immortalem: quippe, non corrumpitur per se, neque per accidens: anima enim sensitiva non habet contrarium, neque ex contrariis coalescit, neque accidens est: non ergo est corruptibilis. Nam hoc argumento præter alia colligit D. Tho. animorum æternitatem. Dico opponenti hæc, sensitivam animam, non esse constitutam ex contrariis, sed esse pendente ab ipsa commixtione contrariorum: dixit enim Aristoteles excellens sensibile sensum corrumpere: quia sensus est in quadam proportionem consistens. Quobrem illi argumento addendum est hoc, alioquin non sufficienter probat, nisi addamus anima rationalis neque ex contrario est, neque habens contrarium, neque ex contrariis pendens, neque est accidens: ergo est incorruptibilis. Et quod ex contrariis non pendeat eius subsistentia, colligendum est ex prioribus argumentis. Sextum sit argumentum, anima intellectiua se intelligit, quod Plato dixit se mouere: ergo est immaterialis, quia materiæ est ab altero moueri, & ipsa se nullo modo mouere potest. Et hoc est quod illa argumentatio Platonica, tot seculis repetita, volebat. Omne quod se mouet est immortale, anima humana se mouet, ergo est immortalis, ut iam diximus sæpe intellectum se mouere intelligendo

se, & suam essentiam: ut autem se intelligat locus proprius ostendet. Septimum argumentum Plotini, qui hac ratione animæ sempiternitatem docuit: anima nostra indiuisibilia & spiritualia intelligit, ipsa ergo est indiuisibilis, & spiritualis. Verum secundum peripateticam doctrinam argumentum ego sic ducam, intellectus & intelligibile sunt vnum, ut c. hoc. 4. Aristoteles docuit intelligibile autem est abstractum à materia, ergo & intellectus. Et rursum nulla animæ vis abstractionem est potens facere, quæ non habet naturam abstractam: intellectus verò est abstrahens sensibilia à materialibus sarcinis, ut nos experimur ipsi intelligentes vniuersalia. Iam si intellectus abstrahit ipse erit abstracta naturæ, unde sensibilia non sunt intelligibilia actu, nisi opera intellectus materialis deponant conditiones, id est, locum, tempus, figuram, & id genus. Credo igitur Aristoteles ita sensisse animas æternas, ut demonstratum est. Quobrem non ab re dixit ille, alteram partem esse nobis cum Dijs, aliam cum belluis communem, & illustris hic Orator illustri hoc verbo suam ornauit historiã. Et citra iniuriam repellendi à nomine philosophorum, qui in presentia aliud contendunt, ut sine iniuria Sancta Dei ecclesia, tanquam hæreticos reputat, qui mortalem animam dogmatizant, ut Aratus & Zenon, quorum liber de ecclesiasticis dogma. c. 16. meminit. Quod si ad huc argumenta quæ construximus contenderit aliquis non esse omnibus suis numeris absoluta, ut manibus & pedibus eamus in sententiam quam prætexunt, meminerit hic quod sæpe Aristoteles meminit, sermones exigendos secundum materiæ facultatem. In re hac abditissima sat sit collegisse argumenta, quæ nisi puicax & proteruus facile illis persuadebitur. Et Diuus Gregorius lib. 2. de anima. c. 9. demonstrationes ait, quæ æternitatem animorum ostendunt, vix ipsismet philosophis intelligibiles sunt: tanta est huius rei maiestas & pondus, tantaque est nostri ingenij fallacia, & infirmitas, ut vix gustum tam archanæ philosophiæ, qualis est hæc de æternitate animæ, libare valeamus. Argumentis, quæ diuersum, suadebant, tempus est respondendi. Et primum illud est logicè difficillimum peripatetico sermo-

Aratus & Zenon animas intellectus huius mortis subiecerunt.

ni inharētes facere fatis. Et locus ille Arist. Scotum plurimū torfit, loco iam illa to, vt Arist. sibi non cōstitisse credidisset in animorū immortalitate. Etenim aīa rationalis scdm Arist. nō est aeterna. i. in initio carēs, & sine: sed initiū habet, & incēpit esse, vt. 1. philosophiæ. 12. libro. text. 17. ostendit. Et quia ipse reminiscētiā Platonicā omnino negat: quod si anima esset ante corpus reminisci esset nostrū scire. Iam ergo si cēpit anima, ergo, vel creatur, vel generatur. Nō creatur: q̄a peripateticus creationē non admittit. Si generatur, ergo & corrūpitur. Non defunt, qui creationē non esse alienā à peripateticis libris contēdant: quippe de generatione animalū. ca. 3. animā accedere exterius tradidit. sed quid est quod exterius venit si non creatur? nam si ante corpus extitisset, non crearetur: modō verō anima nō est corpore prior, sed simul cū corpore: creatur igitur. ¶ Preterea. 2. metaph. tex. 4. ait φ, est maximē verūm & maximē ens est causa omnibus, vt sint, Deus est causa omnibus, vt sint: materia ergo cū sit. esse materiæ est à Deo, sed si materia habet esse à Deo, vt elargitur Deus materiæ esse? Quæ nō generari potest, sed neq; creatur: quia aeterna est, iuxta huius philosophi dogmata. Habet ergo esse à Deo sine materia alia, materia ipsa. Ecquid si anima obtineat esse, & nō ex materia? vt Albertus Magnus. 8. phy. libro cuiusdā Arist. lib. de creatione inscripti meminit. Verūm hic liber nō extat. Et August. Niphus opusculo de animorū immortalitate. c. 49. & c. 55. nō hoc abhorrere ab Arist. credidit, animas rationales creari à Deo. Sed si creationē admittimus, quale illud erit quod Arist. tenacissima intonat assertione ex nihilo nihil fieri primo physicorum? & quales erūt demōstrationes peripatetici colligētes mūdum non incepisse? Creatio. n. semel recepta oēs illas eneruat. Nam cōtinuō dicemus mūdum non esse genitum per transmutationē bene probatum esse ab Arist. tñ restat via altera mūdani exordij per creationē. primaq; soluitur propositio illa solennis ex nihilo nihil fieri per motum vera narrat, si quid incipiat. Nunc aut creatio nō est motus, imō neq; propriē mutatio, vt bene D. Tho. 2. cōtra

Alterum argumen.

gentes lib. c. 17. dixit. An verō probatio- nes Arist. mūdum aeternū esse cōnectentes sint demōstrationes an argumēta topica vt D. Tho. credidit. 1. par. q. 46. ar. 2. & 3. non est nostri pensū in presentia definire. ¶ Ego tamē maioritē cor scrupulo, quia Deū nihil agere, nisi per motū cælorum video, Arist. inconfesso fuisse. Sed anima rationalis si crearetur, iam tūc non per motū cælestem, sed sola Dei infusione in lucem hanc se proderet. Et iam aliquā rem se sola ageret causa. i. citra cooperationē causarum secundarum. Vbi ergo illa celebris cōnexio causarum prædicata satis in schola physicorum, & metaphysicorū? Quāobrem dicendū videtur, certo cōstare mihi secundum Arist. animā esse immortalē: quāquam ipse satis in uolucris suis rem obscurauit, tñ animæ incēptio in corpore, quæ sit apud Arist. mihi non cōstat, neq; conferēs verba sua possum, neq; potui me certū facere, quomodo anima rationalis incipiat esse. Et nisi fallor Aristoteles cum tenuisset animam esse immortalē, clarā sententiā non expressit de re hac quia non potuit exquirendo inuenire animæ incēptionem. Quare repressit stilum, ne aperte exponeret id quod nondum quæredō exacte inuenerat. Sed de intellectu loquitur esse immortalē, & immixtū. Tamen huius nostri intellectus originē contentus fuit adumbrare dicēs exterius est. Quod si credidisset creationē, nihil moraretur dicere à Deo esse creatum animū, sed tacuit vniuersali verbo contentus. De foris est, dicēs, nihil explicās, à quo igitur est. Vnde occasionem accepit Auicena, vt ab intelligentiā administrāte lunæ globū animum nostrū crederet dimanasse. Themistius verō ab anima mundi Aueroes ipsam intelligentiā esse nostrū intellectū in animū suum induxit, & vnusquisq; in viam suā declinauit & excæcatum est insipies cor ipsorū. Iam ergo ad formam argumēti anima cēpit verū est: ergo desinet, nego collectionem: quia non cēpit per generationē, sed alio genere incēptionis, qd Arist. aut nesciuit, aut memoriæ nō tradidit. Argu. 2. Responso multa est. et enim ppositio illa intellectus intelligit cooperāte imaginatione. S. Thomæ intellecta est p accidens non per se. Nanq; tantisper

Adm. motu.

Argu. 2.

phanta dubitatio.

tātisper dū in corpore agit anima phantasmatis ministerio eget quo tū vinculis corporis soluta nō egebit. 2. lib. cōtra gentes. c. 45. & Aegidius Albert⁹ Magnus, & ante hos Auicena loco citato scripserūt, Porro, quod difficilius est certū facere, si anima adhuc agēs in corpore aliquando phantasmate nō vtatur? q̄a extra corpus procul dubio phantasmatibus nihil opus est. Et Auicena in suo cōpendio de anima, rem hāc resoluit, animā sanē dicēs intellectuam in initio doctrinā, quam à magistro discit, aut p inuentionem ipsa exquirendo colligit, egere phantasmate: q̄a primo poste. Arist. docuit omnis doctrina & disciplina ex præexistēte procedere cognitione: nempe, ab expertis sensu, incipit mēs doctrinā colligere vt posterior posteriorū lib. ca. postremo ostēdit. Quāobrem dixit Arist. necesse est intelligentē phantasmata speculari id, quod in initio doctrinæ vera sunt. At verō postq̄ mens edocta est, non eget sensuum ministerio, sed ipsa non adiuta phantasmate, suas poterit habere notiōes. Et Aueroes nō admodū ab hac sententiā videtur alienus. 3. de anima. tex. 31. vt inibi explicandum erit. Et Themistius hoc insinuat. 3. de anima. c. 51. Et Simplicius libello de animorū immortalitate. Et Albertus Magnus tractās Arist. verba, si intelligere est phantasia aut sine phantasia in prologo de anima tradita, in eādē sententiā cōspirat. Distinguit tñ hic autor, quādo intelligimus sensilia, vsus imaginū est necessarius: nam ipsa intelligibilia sunt in phantasmatibus relucētia. At verō quādo intelligo spiritualia sine phantasmate, est nobis notiō illa cōceptio. Itaq; si hominem intellexeris, intelligere nō poteris, nisi adsit imago quædā hominis sensibilibus. Sin verō angelū, nulla est imago angeli necessaria: q̄a angelica natura fingi nō pōt. Simplicius est imitatus Albertus, & Themistius in Cōm. ad. c. 7. huius libri. Isti. n. asseruerūt practicū intellectū versantem singularia. vt simulachris sensibiliū. At verō is, qui simplicia tractat intellectus, vt est contēplatiuus, non egere phantasmate. Atqui Philoponus in Cōm. ca. huius facit cū istis. Intellectus (inqt) quādo intelligit vniuersalia, sensuum famulatū non vocat: ceterū quando à pro

prio munere labitur, vt cū singularia veltat, per medios sensus hoc cognoscit. Etenim si intellectus abstrahit à singularibus, non cognoscit per singularia: ita qd hęc sint presentia ad cognitionē. Hęc aut, vt non nihil coloris habeāt, sunt intelligēda, non quādo primo capit vniuersalū notiōem mēs ipsa, sed quādo iam cōpos est illorū: q̄a prima notiō à singularibus habet necessariā dependentiam: nam ab expertis, & sensatis fit ars, atque scientia. Atqui istis firmitatis hoc accre- scit argumēto hoc. Nā quādo mens se intelligit, non habet phantasmata sui. Item quando mathematicas formas, & metaphysicas intelligit, quę abstrahūtur à materia & motu, nullus videtur phantasmatis vsus. ¶ Ast D. Tho. vniuersaliorē habuit doctrinā, sine exceptione nunq̄ intellectum intelligere, nisi cooperāte phantasmate. 3. lib. cōtra gentes. c. 65. Verum in re hac vnū est, quod negare nō possumus, qd certa experiētia tenemus, oblatso sensorio etiam si doctissimorum scientiā obladi, & stupidos fieri homines & amentes. Ergo necessariū sensus ministeriū. Vnde medio disturbato vētriculo, q̄ cogitatiuæ est, discretio hominis tota cōfunditur, vt phræneticis contingit: & de quibusdā accepim⁹ immemores morbo, aut timore redditos, & vniuersorū quorum cōpotes erāt obliuionem habuisse, perinde redditi atq; si nihil didicissent. quos vt paruulos nouē in elementorum disciplina opus fuit imbuere. Secundum autē est alio modo esse necessariū vsum phantasmatum nobis intelligentibus res spirituales, & alio intelligentibus res corporas. Nam istis est phantasma necessarium, vnde abstrahūtur. species intelligibiles rerum, quæ intelligūtur. At verō quando illa spiritualia intelligimus, vt imur phantasmate, non q̄a phantasma directē offerat mihi, vel angelū, vel Deū, sed quod phantasmata effectū causam non per representationem, sed per discursum ostendunt. Tertio argumento responde, operatio animæ sequitur esse ipsius animæ: nam operatio entis actū est. Quāobrem cum in corpore est anima habet operationem corpori connexam, eger- que phantasmate, vt dictum est. Sed iam corpore exuto, quia nouum habet esse, habet

7. 1. 1. 1.

et. d. 1. 1.

habet quoq; nouū operādi genus, id est, sine phāsmate: est tamē vna specie operatio p se loquēdo, tamen per accidēs varia est. **¶ Argumēto. 4.** Non est collectio idonea: nam etiā si anima possit subsistere extra corpus, vt subsistit: non tamē est suppositū anima rationalis, vt magister Sentē. in Sentētiarum volumine scriptū reliquit. Lib. 3. dist. 2. Sed ipsa cū sit forma totius hominis, neque ipsa est homo, vt Alcibiades credidit, sed hominis pars: est. n. actus corporis physici, & organici. Hac ratione ipsa nō est suppositū. Neq; satis est vt sit suppositū, quod natum sit per se subsistere, sed q nullius sit forma aut pars. Quod verò antiquis theologis in vſu fuit dicere, animā rationalem esse solam substātiā: animas verò brutorum nō esse substātiā, vt, liber dogmatū ecclesiastico. indicat. c. 17. & Tertulianus libro de resurrectione carnis, ait animam humanā habere proprium substantiā genus sine corpore. Hęc (inquam) non indicāt animam esse personam: sed quod per se esse potest, missis corporis exuuiis. **¶ Argu. 5.** aīa tempore finito est in corpore, & tempore infinito est extra corpus, nihil hoc ducitur incōmodi, vt homo qui tempore finito viuit, & secundum Aristo. tēpore infinito protrahetur eius mors: quippe nunquā resurget (veritate fidei aliud docente.) Quāquam ergo sit hęc proportio nō turbatur rerum ordo. Quod igitur argumentum inculcat, inordinatum est, formam esse extra materiam, &c. respōdetur, q si de formis immersis materiæ esset sermo rectē argumentum colligebat. At anima rationalis suapte natura pōt, per se esse, citra materiam, & potest operari citra materiam. Quapropter nihil incōmodi, est. Si dicamus animam rationalem tempore infinito agere extra materiā. Aliā autē formā non tanto priuilegio gaudere possunt: quippe citra materię cōmercia nesciunt subsistere. Naturale sanē est animæ intellectiū esse in materia: at non est violentum sibi extra materiā persistere, ne dicamus aliquod violentum perpetuū, quod Aristo. schōla damnat. De qua re multiplicius infra disseretur. **¶ Sexto** respōdetur animam rationālē numero multiplicari: quia quāq; ipsa sit spiritualis, est ta-

mē forma & perfectio corporis: à corpore ergo multitudinem assequitur, quāq; adhuc sub iudice lis sit, si ea quæ prorsus aliena sunt à materia in qualibet specie vno sint cōtenta indiuiduo: id quod nō est huius loci. Alibi dño fauente erit occasio disputandi. Vt aut molestissima argumēta citra tedium semel soluas, notato: aliud est animam fieri vnā, aliud esse vnā: nam primum fit anima vna, dein est vna, etiam si quādo fit, est vna: tamen ordo naturæ est inter hęc. Fit igitur anima vna numero à corpore vno: nota men est vna per se ipsam, absq; corpore. Itaq; nūquā fieret vna nisi in hoc corpore reciperetur: tamen postq iam facta est vna, seruat vnitatem receptā etiam citra corpus. Vide exemplum huius. Est tibi figura facta à sigillo ceræ insculpta, hęc figura aut imago, vt fieret hoc ab hoc sigillo imprimēte fuit, verū, postquā iam imago cerę data est iam non eget sigillo, vt sit vna: ita de aīa & corpore censendū puto. Sic ergo aīa Petri defuncto corpore, manet hęc: quia ab illo corpore facta est hęc. Disserunt quidā sciscitantes, vel hęc habitudo animæ ad corpus est essentialis animæ, aut accidentalis. Si est hęc habitudo in corpus, quod deposuit anima, essentialis animæ, ergo de essentiali animæ est habere corpus, quare non extat citra corpus. Si accidentalis, ergo illa habitudo cū sit hęc, ab hac anima, non erit hęc ratione habitudinis. Sed responso est manifesta. Hęc anima est hęc, sine corpore: sed à corpore facta fuit hęc. Et forte hęc habitudo est essentialis huius animæ: verū differt ratione: quare non colligitur dependentia animæ à corpore. **¶ Septimo** D. Tho. in. 2. contra gentes. c. 59. etiam si difficile censuit argumentum respōdit, nihil pugnare cum Arist. infinitum esse in spiritualibus: sicq; animas esse infinitas. Alioqui cū animæ sint æternæ, & mundus Arist. æternus, aut est animarū trāslatio Pythagorea, aut vnus est omnium animus. Et Arist. credit eo loco de infinito secundum magnitudinē fecisse verba & de infinito secundum multitudinē, quæ multitudo fit ex diuisione cōtinui. Quare animas infinitas non negat Arist. quia illarū infinitudo nō est ex diuisione cōtinui. **¶ At** verò Auerroes in dispu-

disputatione. 4. dubio quarto hoc idem protulit, & Auicenæ esse dogma, qui dixit animas esse futuras infinitas: sed qd hęc infinitudo nihil naturæ noxia est: quia est spiritualium animarum. Id quod sapit Algazellus, vt inibi traditur. Itaq; D. Tho. hos duos Arabes habuit suæ sententiæ autores. Auerroes autē furit contra hoc. vt remque non ferendā in philosophia, illā reijcit. Verū tamen Cōmentator nunquā hoc demonstrauit esse infinitum impossibile in spiritualibus rebus, neq; alia causa soluendū argumentum sese offert melior, quā quæ Auicena excogitauit recipere, animas esse infinitas secundum Aristotelē, sed esse spirituales. Auerroes verò in scopulū pessimum in fregit argumentum, vnū credens esse hominibus intellectū, & humanas animas esse corruptibiles commento. 5. Et quod Auerroē in hoc impulit, fuit quia si animas intellectiū plures faceret, & æternas, videbat aut translationē animarum concedendam, aut quod sint animæ infinitæ. Verū longē peius est hominē orbare intellectu, vt ipse facit. Et quia iam probatum intellectiū animā esse formam corporis, subinde sequitur esse tot animas, quot homines fuerunt & erunt. Et quod non est vnus intellectus, & Aristot. philosophos carpit antiquos, quod de anima disputantes intellectiua (quia de alia ipsi non diserebant) de corpore nullā fecerūt mentionē. 2. de Anima tex. 53. Ergo anima est forma, & ratio corporis. Quare distinctis corporibus & animæ intellectiū, distinctæ ecquis poterit intelligere illā continuationē possibilibus intellectus & phantasmatis? Nullus, vt supra collegimus. Quāquam Themistium non lōgē reperias ab hac sentētia vnum esse intellectū omnibus hominibus, quē consule. 3. de Anima. cap. 27. & 31. & 32. & reijcito. Platonici autem immortales factentes hominum animos: transmigratio nem animarū concesserunt: ne infinitudinem animarum admitterent. Ita Iamblicus philosophatur, vt D. Gregor. Nissenus lib. 2. de Anima, cap. 8. tradidit, qui omnes philosophos quibus fuit in cōfessa animorum immortalitas, credit cōcessisse transmigratio nem animarum cap. 7. illius libri sic asserit. Et Plato illa planē

fatetur in Menone, neq; Plato hoc absurdum, & cōtra leges physicas duxit: quippe hic philosophus non credebat intellectum esse animā hominis, sed motorem, vt nautam nauis. At rogo quanti incommodi duces esse nautam transire de nauis in nauem? At peripatetici concedentes animam esse vere formā hominis istā animarum trāsmigrationē de corpore in corpus, quam gæci appellāt metampsychosim, concedere nequeūt: quippe singula anima propria materia gaudet. Et catholici hanc transmigratio nem hæreticam ducimus. vt D. Hirenæus in libro. 2. aduersum errores Valentini ostēdit cap. 60. & S. Tho. in cōmentario ad Ioānem cap. 1. dixit hanc Platoniam trāsmigrationē fuisse olim in precio apud Iudæos credentes animas patrum labi rursus in filios. Vnde crediderunt dñm nostrum Iesum Christum esse Ioānem Baptistā aut vnum de primoribus prophetarum. At verò illam, vt hæreticam sententiam inibi damnat. Id quod ostendit satis locus ille Lucæ. 16. qui duas animas tradidit duorum hominum, & animam Lazari mendici & diuitis epulonis. Non ergo transmigrant, sed singula anima, aut proprię iniquitatis dāna luit, aut præmia priorum reportat meritorum. Et hoc loco vtitur D. Hirenæus quo probet nō esse omnibus hominibus vnum intellectum, sed singuli homines habent singulas animas, vt Lazarus suā, Abraham suam, epulo suā, &c. Colligit autē, quæ diximus capit. 64. illius libri. rursus addens Deum diuitem esse, vt non solū vnā animam elargiatur, sed innumerabiles. Philosophis verò cōtra Auerroem sit satis, quod iam diximus in exordio quæstionis huius necessario ex operationibus colligēdam formam esse. Sūt autem diuersi modi intelligendi hominū: ergo & diuersa animæ intellectiū. Neq; satis est, si quis suffugiat dicens istam varietatem esse à phantasmate, quia etiam si idem sit phantasma, poterit esse intelligendi actio diuersa: quia est intellectus potentia indeterminata ad intellectiones varias. **¶ Octauo** argumento respondetur Memoria & reminiscencia capitur dupliciter. Altero modo secundum vocum proprietatem, & ita sanē corruptum cor-

Transmigratio animarū hæretica.

Animarum infinitas contra Auerroē

Themistius vnum credit intellectum.

Argum. 4.

Argum. 5.

Argu. 6. responsio.

rupto homine: quia sunt organica hec, vt Aristot. sermo est libro de memoria & reminiscen. sin verò hæc fumantur, vt solum pertinet ad vim intellectuam, vt memoria sit collectio specierum intelligibilium: ita non dilabuntur interempto, aut defuncto homine. Ita S. Thom. 2. libro contra gentes. cap. 8. argumentum soluit. Quod verò Alexander & Plinius citantur in hac re non sunt audiendi: quia ambo inimici fuerunt immortalitatis animorum: & desipuerunt vehementissimè. Et de Plinio nihil miror: quia multa alia mendacia elegantissimè & ornatissimè scripsit. Sed de Alexandro Peripatetico maior me tenet, quod sic desperet, admiratio. Et Auerroes cōmentario. 14. ait nullum habuisse sequacem in sententia hac cōtaneorum suorum. Neque sapuit cum Theophrasto, neque cum Themistio, neque cum Nicolao Peripatetico. Sed propriam sequutus autoritatem. Ad decimum respondemus. Ille viuendi vehementissimus ardor non negat animam esse spiritualem, sed asserit esse formam corporis, & illius perfectionem. Et quia anima est pars totius hominis, & pars bonum totius inhiat, hac ratione mortem maximè refugit, vt eam, quæ totum hominem soluit. A morte enim non est homo. Ad vltimum quod Aristot. est respondetur. Animam non esse corpus, neque sine corpore: vt anima est: & vt perfectio corporis est, neque corpus est, neque sine corpore: vt verò intellectus est, non est necessario corpori obruta: quia intellectus est virtus non organica. Non enim possumus definire animam, vt anima, nisi per corpus. Et quantum sit separata à corpore, ipsa anima habitudine gerit in depositum corpus: quia fuit huius aut illius corporis forma, vt anima Petri & Pauli &c. Omnis igitur anima habet habitudinem in corpus, sed diuerso hæc habitudo geritur modo. Nam animæ plantarum & brutorum sunt necessario corpori ligatæ: quia & fiunt in corpore, & sunt quandiu sunt necessario in corpore. Anima intellectiua fit necessario in corpore, tamen, non est necessariū illam esse in corpore. Nihil modo veritas in dubium, si Deus potest animam intellectuam extra corpus cōdere: quia theologo concedente, philosophus inficiabi-

tur. Id denique, quod inter disputandum miscebamus, animam rationalem sequacem esse temperaturam corporis, quod ce spiritantem fecit Galenum, responsionem habet præptam, multos esse, qui proprias temperaturas non sequantur, sed bellum intestinum gerunt. Sanguineos plerisque inuenias libidini non consentientes, aut amore virtutis succensos, aut gratia Dei adiutos & excurras in aliis. Superest, vt ecclesiasticis argumentis faciamus satis. Et primo dicamus locum illum ex Leuitico de promptum animam esse in sanguine, hoc solum probare vitam animam in corpore sanguinis egere cōsuetio: non tamen animam esse sanguinem sufficenter colligit. Non enim ait animam esse sanguinem, sed esse in sanguine. Argumento secundo respondetur esse sanè verissimū mortuos nihil nosse amplius instar viuētium hominum, qui sensu officio fungentes multa exquirunt, & discunt, animæ verò defunctorum non vtuntur sensibus, aut phantasmatibus, sed nouum allequuntur intelligendi modum, quem nos posthæc trademus, neque habet ultra mercedem animæ defunctorum: quippe quæ mereri sibi ampliora, quam sunt cōmeritæ in corporibus vitam transigentes non possunt: sed simulatque corpora deposuerunt meritis finem fecerunt, quæ seminauerunt in corporibus illa merentes. Si autem animæ, quæ purgatorio lustrantur igne, meriti non nihil acquirant, qua relaxetur pœnæ, per flammarum iustam pœnam, quam soluunt, non est huius tractare libri. Vnum statutum sit animas defunctorum simpliciter non esse in merendi statu. Est autem meritum simpliciter, aut gratiæ, aut gloriæ: quæ duo à morte corporis mereri nemo poterit: relaxationem autem pœnæ, aut peccati venialis donationem, si animæ quæ purgantur mereantur alibi tractabitur, si celestis Dei gratia benignum fauorem concesserit. Argumento tertio vnus sanè est interitus humani corporis, & iumentorum: & æqua est vtriusque cōditio, & bruti corporis atque humani: quia hæc corpora ex elementis temperata cum sint, tandem in elementa soluuntur: tamè animarum non est æqua cōditio, animæ intellectuæ & bestiarum, vt ex cap. postremo illius libri promptum

Argumento primo est in sanguine in sanguine

Ad decimum argu.

Ad postremum argu.

Animæ purgatorum non in merendi statu

Argumento tertio est in interitu

promptum est colligere. Poterat & hic locus aliter interpretari. D. enim Gregorius magnus lib. 4. dialogorum cap. 4. dixit, ecclesiasticè, vnde illa verba protulimus, quædam pronūciasse inquirèdo alia decernendo: alia verò personam gerendo infirmorum. Et exemplum diuini huius quod argumentum præbet vires, vnus est interitus &c. hæc dicta esse à Salomone libro Ecclesiastes non decernendo, Salomon enim credidit certa fide animas esse immortales, vt inibi Grego. colligit. Verum illa pronuntiauit in persona infirmorum hominum, vt sunt Epicurei, & alij, quibus suspicio inanis est animos perire cum corpore. Sed priorè modo suffecisse sensum credimus. Argumento. 4. lib. 2. respondimus septimam illam generalè synodum non definiuisse animas nostras esse corporeas, sed illa differendo tradidisse. Id quod & in præsentia tradimus. Quod verò Hieronymus animam rationalem confiteatur inuisibilem, & corpoream, non absoluta ratione, sed illam conferendo elementariis substantiis, quæ crassa gestant corpora, & palpabilia, non eò dixit, quod putamus Hieronymum credidisse animas esse corporeas, sed tenuiores, quàm hæc quæ certimus corpora. Sed catenus illud pronūciat, quatenus animam credentes nos esse verè spiritum illam credamus, non ea gaudere spiritus eminentia, qua ille supremus spirituum eorūdemque pater gaudet Deus. Namque hæretici nonnulli adeò desipuerunt, vt rationalem animam portionem diuinitatis arbitrarentur. Hi fuerunt Priscilianij, Manichæi, atque Gnostici. Ante quos fuit Euripides philosophus illius hæreseos autor, vt meminit Cicero libro Tusculano. Quæsti. A qua sententia neque latum ipse discessit vnguem. Spiritus (inquit) humanus ex diuina mente discretus cum nullo alio, nisi cum Deo cōparari potest. Er Seneca ad Lucilium episto. 66. cum istis sapit, in hæc verba. Nihil est aliud anima quam pars diuini spiritus corporibus nostris immersa. Qui hanc deliram theologiam suspiciebant, cogebantur fateri animam nostram esse tanta spiritus puritate potitam, quanta beatus Deus. Quos refugientes sancti dixerunt animam rationalem in Deum relatum corpoream esse magis, quam spiritualem. Reiecit tamen ho-

Quarto argumento respon-

Quid velit Hieronymus dicere animas corporeas.

rum deliramenta D. Augusti. libro de origine anime, & libro de fide ad Petrum, & sepe alibi. Credendum igitur animam spiritum esse, at cum supremo illo spiritu nequam conferendam. Iam verò depulsis argumentorum obstrepentibus turbis, erratisque philosophorum pestilentissimis redargutis, clara micat animorum nostrorum immortalitas. Quam D. Gregor. in 4. dialogorum cap. 3. rationum suadelis ait patere, sed admixta fide. Et huius diuini argumentum, quod illud colligat hoc est. Tres (ait) sunt vitales spiritus: quidam qui carne non tegitur, alter qui carne tegitur: at cum carne non commoritur. Postremus, & carne obtegitur, & cum carne legem mortis patitur: primus est angelicus qui separatus à corpore est: alter est humanus spiritus: postremus brutorum est. Humanus ergo spiritus medium inter spiritus locum occupat: & vtriusque extremi participatione gaudebit. Mortem ergo carnis subibit cum brutis, & animi immortalitatem assequitur cum angelicis illis spiritibus, beatissimisque mentibus. Est igitur anima immortalis: quia media intercedit in duorum spirituum cōliminio. Quorum alter immortalis est totus: alter verò totus mortalis est. Homo ergo & immortalis, & mortalis: hoc quidem corpore, illud anima. Hanc igitur vt religionis Christianæ cōlumen sancti doctores venerantur veritatem. Hanc modestissimi quique philosophorum, quos superius indicauimus, multistestati sunt testimoniis. Vnde Platonem refert D. Augustinus libro. 22. de ciuitate Dei cap. 28. scripsisse quosdam vitam sanctos vite restitutos. Et Plato libro de republica Pamphilum quendam cōmemorat, qui bello occubuerat, & decimo post obitum diem, reuixisse, & Plinius libro. 7. cap. 52. & Plutarchus libro primo de Anima, Enar-chum quendam refert vitam postquam obiisset, postea Iouis gratia vite redditum. Et Lactantius lib. 8. Institutio. Chrisippi verba ex libro de prouidentia refert, quæ palingenesin, id est, iteratam generationem testantur. Defuncti (ait Chrisippus) vita, certis voluminibus temporum exactis, rursus in eam quam habemus, nunc restituetur, & cap. 27. libri indicati Augustinus Platonem dixisse cōmemorat restitutos

Tres vitales spiritus.

Regeneratio apud antiquos.

dituros in corpora animos, & ad has vitæ miseras. Cui obstitit Porphirus animas interitus nescias credens: at illas in corpora nunquam cōmigraturas contra Platonem affirmans. Et Plinius loco citato Elati (inquit) quidam reuixerunt Ermotuique animam relicto corpore errare solitam vagamq; è longinquo multa nuntiare, quæ non nisi à præsentē nosci non poterant, quæ omnia cum iam illatis certissimè huic veritati animas esse immortales astipulantur. Hæc autē, quæ ex Platone & Plinio indicaui, quæ resurrectionem quorūdam proclamant, quantæ sint veritatis me fugit: At eo intuli illa, quò aduertat nō superasse priscorum fidem animorum æternitatem. Et profectò saniozem istī gerebant mentē, quam multi, qui nostro æuo viuunt, qui Christiano titulo potiuntur. In quibus tamen fides immortalitatis vacillat: & nutantē habent præclarissimam veritatem, & certissimam. Quos cum dominus Deus ad imaginem creauerit suam, & suæ imaginis honore illos dignatus est, ipsi non intelligunt, & facti sunt similes iumentis insipientibus. Placeat domino Iesu Christo in saniozem hos reuocare sensum, vt de proprio saltē admoneatur honore, se animos gerere immortales credēdo. Nū euadēt isti pænas sempiternas sese viciis mancipantes: quia persuaserūt sibi mortales gectare animos? non sanè, sed acerbiores de illis sumentur. Consultissimè igitur Leo decimus sedis apostolicis antistes in concilio Lateranensi tertio sessione octaua fidelibus animabus prouidit dicens. Et verba referam: quia multi refert illa referre.

DECRETVM LEONIS
PAPAE DECIMI, IN CONCILIO
Lateranensi De Animæ rationis
substantia.

LEO EPISCOPVS
seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam sacro approbātē concilio. Apostolicæ regiminis sollicitudo nos assidue pulsar, vt meden-

dis animarum languoribus, quarum nos ex alto omnipotens author curam habere voluit, ijs potissimum qui instantius fideles nunc vrgere cernuntur, salutifero olei & vini medicamine, ad instar Samaritani in Euangelio sollicitam operam impendamus, ne nobis illud Hieremias obijciatur: Nunquid resina nō est in Galaad, aut medicus nō est tibi? Cum ita iue diebus nostris (quod dolenter rescriimus) zizania: seminator antiquus, humani generis hostis nonnullos perniciosissimos errores a fidelibus semper explosos in agro domini super seminare & augere sit ausus, de natura præsertim animæ rationis, quò videlicet mortalis sit aut vnica in cunctis hominibus, & nonnulli temere philosophantes secundum saltē philosophiæ verū id esse asseuerent, contra huiusmodi pestē oportuna remedia adhibere cupientes, hoc sacro approbātē concilio dānamus & reprobamus omnes asserentes animam intellectiuam mortalem esse, aut vnica in cunctis hominibus: et hæc indubiū verētēs cum illa nō solū verè perse & essentialiter humani corporis forma existat, sicut in Canone felicis recordationis Clemētis papæ quinti predecessoris nostri in generali Viēnsi concilio edito continetur, verū & immortalis, & pro corporū quibus infunditur multitudine singulariter multiplicabilis & multiplicata & multiplicata sit. Quò manifestè cōstat ex euāgelio, cū dominus ait animā autē occidere nō possunt & alibi, Qui odit animam suā in hoc mundo in vitam æternā custodit eā. Et cū æterna præmia & æterna supplicia promerito vitæ iudicādus repromittit: aliā incarnatione, & alia Christi mysteria nobis minime profusissent, nec resurrectione expectanda foret, ac sancti & iusti miserabiliores essent (iuxta Apostolum) cunctis hominibus. Cumque verum vero minime contradicat, omnem assertionem veritatis illi miniatæ fidei contrariam, omnino falsam esse diffinimus, & vt aliter dogmatizare nō liceat distriētius inhihemus. Omnesq; huiusmodi erroris assertionibus inhaerentes, veluti damnatissimas hereses seminantes, per omnia vt detestabiles & abominabiles hereticos & infideles Catholicam fidem labefactātes, vitandos & puniendos fore decernimus. Insuper omnibus & singulis philosophis in vniuersitatibus studiorū generalium, & alibi publice legentibus, distriētē præcipiēdo mandamus,

damus, vt cum philosophorum principia, aut conclusiones, in quibus à recta fide deuiare noscuntur, auditoribus suis legerint seu explanauerint, quale hoc est de animæ mortalitate aut vnitāte, & mundi æternitate, ac alia huiusmodi, teneantur eisdem veritate in religionis Christianæ omni conatu manifestum facere, & persuadendo pro posse docere, ac omni studio huiusmodi philosophorum argumenta, cum omnia solubilia existant, pro viribus excludere atque resoluere. Et cum nō sufficit aliquando tribulorum radices præscindere, nisi & ne iterū pullulent, funditū euellere, ac eorum semina, originalesq; causas, vnde faciliē oriuntur, remouere: cum præcipuè humanæ Philosophiæ studia diuturniora, quam Deus secundum verbū Apostoli euacuauit, & stultam fecit absque diuinæ sapientiæ condimento, & quæ sine reuelatæ veritatis lumine in errorem quandoque magis inducunt, quam in veritatis elucidationem: ad tollendam omnē in præmissis errandi occasionem, hac salutari constitutione ordinamus & statuimus, ne quisquam de cetero in sacris ordinibus constitutus, secularis vel regularis, aut aliās ad illos à iure arētatus in studijs generalibus, &c.

Hæc animo mihi fuit ad verbum ex codice trāscribere, vt nostri Christiani philosophi discant in assertionibus de immortalitate animarū sermones tēperare. Nemoq; tātū sibi arroget philosophiæ, vt dicat secundum veram philosophiā animas esse mortales, hoc. n. apostolica traditio dānar, vt hereticū dogma. Etenim si vera est philosophia, quæ animos humanos mortales prædicat, falsa est fides, quæ illos immortalitate donat. Hæc autē cum sit verissima, & sanctissimæ veritatis fides, falsa erit philosophia, quæ humanas animas morti subigit. At verò liberū esto vniciq; affirmare Aristoteli sensisse mortales animas, aut quencūq; alium nobiliū philosophorum, quanquā legitimis ego astruxi rationibus Aristote. non ita sensisse, vt maiorum est cōtumax fides. At verò in re hac opinetur quilibet, vt sui capitis phantasia suggesserit, modo certum teneat nō esse veram philosophiam quæ animas intellectiuas cōi mortis imperio subdit. Expleta autē inquisitione de humanæ animæ immortalitate opere, dixi de mortalitate animarū bestiarū pau-

cula attingere. De qua re Plato credit S. Tho. 2. lib. cōtra gētes. c. 82. in cōfesso fuisse animas bestiarū esse immortales eadē que immortalitatis prærogatiua potiri, atq; nostras, & ita sensisse Platonē ex illa celebri ratione sibi Thomas suasit. Plato namq; immortalitatem conficiebat illo satis à me repetito argumento. Omne quod se mouet est immortale: quippe ab alio nō pēdet in operatiōe sua: ideo sempiterno poterit operari. At oīs anima est huiusmodi, quæ à corpore nō pendet, sed potius cōtra: igitur omnis anima immortalis est. Cuius argumētī si verba sola pēdis, non bestiarū immortalitatem solum colligit animarū, quin & plantarū: quia omnis anima est motus principium à se ipsa. Hoc autē sibi volunt Platonica verba, Omnis anima se mouet, id est, est motus principium, id est, operationum vitalium, quas vocitat motus Plato vt sapicula admonuimus Aristoteli. fuisse in vsu, vt definiens ille phantasiā dixit esse motū factū à sensu. Si ergo omnis anima habet à se operationē, nullo eget vt operetur: defuncto igitur vita corpore, illa suas operationes præstare poterit: est ergo omnis immortalis. Quòd si admittendum hoc esset à Platonis familiaribus, iam tūc confectarium esset animā sensitiuam sensationē præstare etiā defuncto corpore, vt anima bouis boue perēpto sentit, & animā virgultorū & plantarū functionibus propriis non orbari esset concedendum, arefactis & extinctis virgultis & plantis. Et horū primū D. Tho. loco indicato credidit sensationē competere animæ sensarię ex se & citra organū iuxta Platonem dogma. Sed hoc idē de anima altrice dicendum esset, si ipsa immortalis esset. At verò sunt nonnulla, quæ Platonem non sic sensisse testātur. Etenim, vt nos hoc iam libr. c. i. cōmeminimus, Plato sensum dixit fallacēq; iniqui, iudicij, veritatis nesciū, propriæq; naturę ignarum & rerum naturas nō assequentē. Vnde in proprias quas meditatatur functiones aduertere ex aquas nequit. Sed hæc intellectus munia sunt. Iā verò si immortalis est sensus, quid obstaret, quo minus suam naturā aduerteret nescio. Neq; quid veterat, quo naturas rerum assequeretur compertum habeo, etenim si mortalis est sensus, & functionem

Platonis de sensu.
Plato in carmide & in theeteto.

As animæ brutorū sint æterna.

etione organi non eget: nam si organo indigeret perempto organo ipse quoque periret. Quod si sensus non eget organo secundum Platonem, ergo poterit discurre in omnia cognoscibilia, & erit potentia reflexiua: quod Plato negat.

Adde si sensus est immortalis (Platone autore) est omnino expers materiae, neque organo egebit corporeo. At Plato sensum finiens dixit communionem esse animae & corporis ad exteriora, ut Gregorius Nissenus indicat libro de viribus animae, capit. 1. Ergo euerfa per mortem hac communionem, cessabit sensus secundum Platonem. Eodem quoque accedat Platonem in Gorgia penas decreuisse animabus impiis hominum & praemia piis, post corporum obitum. At si animae brutorum essent illi immortales, essent quoque liberi arbitrij: quippeque immateriales, ergo & capacia virtutis, & vicij, & poenae, & praemij digna, quod ipse negat. Rursum Plato distinxit animae vires quasdam dicens ἀκίνητος, seu ἡγεμόνικος, id est, primarias & principatum obtinentes. Alias vero familiaritas, seu ministratorias. Primi ordinis est mens: secundi ordinis est sensus, phantasia, visque motiua. Quae omnia menti famulantur. Iam vero si sensus immortalis est, nihil discrepantiae esset inter sensum & intellectum. Id quod falsum est. De hac igitur causa hoc iudicij nostri offeramus, Beatum Thomam pulchre collegisse ex argumento Platónico (si vocem & tenorem argumenti duntaxat spectes) animas brutorum immortales esse. At vero si reconditiore sensum amemus, quem verba Platonis sub cortice condunt, quem Platonis amantes exquirunt. Non omnis anima est immortalis, sed quae nostra est. Hanc enim solam dixit non esse propriam formam hominis, sed esse motorem humanae substantiae: quia non videbat si forma erat corporis, ut immortalis erat. Collectio igitur Platonicæ ut sensum consequaris memineras oportet, vniuersa animata ab inanimatis hoc interitio distare, quod haec non se mouent illa autem se mouent, ut liber. 8. physicae auscultationis tradidit capitu. 4. Moueri ait, a se ipsis est officium vitae & animalis proprium. At vero in mouedo a se est summum in animantibus discrimen. Platone.

Defensio. S. Thomae.

Platonis intelligentia.

a se mouentur: quia latens habet nutritionis auctoris, & generandi principium. At vero bruta perfecta paulo altius progressa ex se mouentur: quia per species a rebus sensilibus conceptas progrediuntur, quo voluptas dederit: imperfecta autem animalia, quae plantamines non semel nominari superius diximus, & si species a rebus concipiant, quod sensarias habet vires. At fixum tenent domiciliū & instar plantarum immobiles persistunt. Quare mediae assequuta sunt naturam, & inter plantas & inter perfecta animalia. Haec autem vniuersa viuentium genera, non habent motum in sua potestate: neque plantae, neque plantamines, neque bruta perfecta, sed necessario in destinatas ab obiectis operationes feruntur. Vnde non possunt non delectabilia persequi & tristia fugere. Vnde habent vniuersa animantia, quae sunt eiusdem speciei naturam assequuta eundem operandi modum. Ut elephanti omnes, tigrides, cerui, &c. eandem formam tenent operandi. Id quod indiculum est illos modo naturae operari, & non esse, propriarum operationum dominos. Vnus autem est homo, qui propriae actionis ius habet & imperium, eaque de causa ingens hominum varietas & quot homines tot vsuum, legum, cultus, habitus, institutionis formas reperias. Quidam temperatissimi victus, alij intemperatissimi, quidam celeres ingenio, alij prorsus hebetes, quidam cultus diuini amantissimi, alij idolorum supersticiosissimi cultores sunt. Homo igitur solus est, qui propriissime se mouet: quippe, qui liberi arbitrij est, & propria consulta ratione eligit quae ma uult, reiicit quod odit. Et caetera animalia homini collata non se mouent: quippe illa proprio consilio non reguntur, sed phantasia, & sensu, quae necessario proprios conueniunt fines. Iam vero celebris illa Platonis propositio. Omne quod se mouet, immortale est, non de omni modo se mouendi est proferenda, sed de hoc postremo modo. Ut hunc sensum illi aptemus. Omne quod se mouet ex propria ratione, & dominium habet propriae actionis ut velit, & nolit, & pro suo arbitratu, & secundum proprii consilij rationem vitam propriam disponat, hoc sane est immortale: at anima rationalis est huiusmodi,

Bruta autem modo operantur.

Pulchra haec quae Platone illustrant cum ab Aristotele sunt petita.

di, ergo ipsa mori non potest. Hic nexus Platonius est. Haec argumēti est vis, atque facultas. Et primam propositionem lucidius demonstrare possumus. Nam quod illius conditionis, & sic se mouens est, est omnino immateriale, & non dependens ab organo corporeo. Si quidem fac aliquid pendere ab instrumento corporeo, illud non potest dominio potiri actuum suorum. Etenim quod ab altero pendet in actionis propriae exercitio, dominium non habet propriae actionis. Neque liberum est, ut praestet, quae velit. Nam si ab altero pendet, sui iuris non est. Et quod non est sui iuris, liberum non est, & si libertate non gaudet, dominio ut fruatur, quod citra libertatem nemini contingit? At vero omne mouens, quod in motionis propriae exercitio pedit ab organo corporeo, ab ipso corpore pedit: igitur propriae actionis dominus non est. Si discursus obscuros credis exemplis rem illustremus. Sume tibi visionem, auctorem, & caeteras id genus functiones nunquid harum homo est vere dominus? Respondebis si sapias, minime. cur tandem si sciscitaris? Dices: nam non est humanae potestatis auctio, nutritio: sed si adfit calor vegetus necessaria est nutritio, si hic flaccescit, & extinguitur necessaria est mors. Si oculus sanus est, visio lucida & acuta est, si ille morbidus turbulenta est. Quare haec? Quia istae actiones ab instrumentis pendunt corporis, & secundum horum qualitatem moderantur. Vnde non est homini harum actionum dominium: quia ab altero pendunt, id est, corporeis instrumentis, dixerim proprium dominium: quia remotum dominium, & indirectum est nobis supra actiones has: nam si homo se non cibatur, poterit se nutrire & potestatis suae est cibare se, & non cibare, sed hoc dominium non est super nutritione, sed super cibaione, quae causa est nutritionis. At vero mentis actiones, ut velle & nolle pura & exacta assequuntur libertatem: ergo nequaquam colligantur organo corporeo. Progredere ultra, si non colligantur organo corporeo sunt ergo immateriales omnino. Si immateriales: ergo ipsa animae rationalis, cuius sunt est penitus substantiae immaterialis. Ergo immortalis. Cernis (bone le

ctor) ut firmissima est Platonica collectio. Omne quod se mouet est immortalis. Et continuo colligas animae brutorum, aut plantarum non se mouent hac ratione motus, ut ea quae libertatem non sunt adeptae: sed obligata sunt corporibus: ergo harum animae sunt mortales. Sibi ergo in traditione germanam habent, & si bi consentientem philosophiam Aristotelem. Et Plato: & si rem hanc paulo altius inspereris archanas diuinaeque, musas, huic negotio concinere videbis, quae solum hominem dominum vniuersorum constituit, ut historia Geneseos denarrati cap. 1. postquam hominem conditum dixerat ad imaginem & diuinam similitudinem. Replete (subdit) terram, & subiicite terram & dominamini piscibus maris, &c. Causa namque dominij erat, quod homo animo praeditus erat libero & immateriali, cuius est solius dominari. Bestiarum vero subiici, quae ab illa se mouendi libertate longe ab sunt. At haec me scribentem grauior offendit scrupulus. Nam si libertas illa se mouendi est, quae animorum eternitatem pollicetur, intellectus ergo noster, qui non liber est, neque se mouens, sed a voluntate mouetur, non erit immortalis. Fuerunt qui intellectum liberum contenderunt, ut Durandus & alij huius amantem factionem. Quae utique sententia nihil habet philosophia peripatetica dignum, ut aptus huic rei locus demonstrabit. Quamobrem aduertamus oportet, & voluntatem humanam se mouere: itidemque & intellectum se mouere: quaequam dispari ratione. At vero eiusdem naturae immaterialis illud assequitur consortio. Voluntas nempe se mouet, ut domina propriae actionis. At intellectus se mouet, non quod sit dominus propriae operationis, quae est intellectio. Non enim potest non assentire demonstrationibus, si illas aduerterit esse demonstrationes. At vero intellectus suas nouit actiones, suamque poterit aduertere naturam, ut quaestiones sequentes palam facient. Rursum est intellectus, qui necessaria comprehendit rerum principia, ut scientiarum axiomata, ut illud quodlibet esse, aut non esse quod in dubium verti non potest. 4. metaph. cap. 1. At est quoque contingentiū intellectus, quem ratio

An intellectus sit liber

nem plato dixit, & hic intellectus nō necessarias habet actiones, sed indeterminatas, vt opinetur & bellū futurū, & non futurū, & egrotū sanandū & nō sanandū. Et ipse potens est argumenta aggregare, vt quamlibet partem cōtradictionis opinetur: seu affirmatiuam, seu negatiuam. Præter hæc ipse intellectus velut in specula sublimi animæ constitutus, volūtatē admonet defaciendis, ipsamq; dirigit, atque mouet practicus intellectus, vt procedens noster imo peripateticus edocet sermo. Quapropter & si intellectus non se agat vt dominus sui: id quod volūtatē est insigne, at se mouet, vt indifferens in actionibus suis, vt iam exposuimus, varias illum posse opinationes excogitare propriæ naturæ fecunditate. Vnde & se ipsum mouet, vt credat quædam & sibi dissuadet, vt aliis, fidē suam non præstet, quod si sibi persuadet & dissuadet se mouere intellectum, quis in dubium reuocabit? Quā ob causam ipsum longè facimus ab organis coporeis: istis enim si intellectus esset obrutus nō esset tam amplissimis functionibus fruens, vt in omnia se referat, scribilia & opinabilia, sed ligatam gestaret naturā, vt illa sola nouisset, quæ organi natura promitteret, vt visus solum colores sentit: quia illos solum exigit proprii sensorij natura, quæ diaphana, & lucida est. Vnde propositio illa Platonica, quæ prima est in syllogismo indicato. Omne quod se mouet immortale est, non solum arctanda est, vt ille sit sensus Omne quod se mouet, vt propriæ actionis dominus, sed ille, omne quod se potest determinare in proprii operis exercitio: cum ipsum alioqui indifferēs sit, illud immortale est. Nam hoc re vera citra organi consortiū operatur. Namq; si organi esset operā desiderans, & propria natura determinatum esset limitatæque actionis. Et obiter aduertas, quam hæc diuinis oraculis concinant sapientia liber. cap. 7. diuinam illam & supra mundanā sapientiā, qualem esse tradens, ait mobiliorem esse cunctis mobilibus Dei sapientiā. Ecquid ita mobilis, nisi quia cūcta proprio arbitrio regit, atq; disponit, nullusq; illi cōsiliarius. Sed ex proprio cōsilio vniuersa moderatur? Mouet igitur se Dei sapientia, quæ Deus glo-

rius est non quod terrenis motibus varietur, sed quod, vt prædiximus, vt propria scientia & autoritate se prouocat vt vniuersa operetur. Vnde & prima ratio atq; immortalitatis fons in Deo est, vt celestis ille Dei præco Paulus in priore ad Thimot. epistola cap. 1. admonuit dicēs, regi autē seculorū immortalis, & inuisibili, soli Deo honor & gloria in secula seculorum, etenim si se mouere immortalitatem colligit Deus vnus est, qui hoc maxime gaudet, quæ vniuersa creatura mouere neq; agere poterit: sed ipse æterno suæ incomparabilis sapiētiae consilio se mouet, sine motibus nostris vt naturas rerum in propriis sedibus faciat & factas conseruet. Clam verò opportunū est, vt huius disputationis vela plicemus, & ad institutū, quod erat nostri pensū, stilum reducamus, animasque brutorum nouis argumentorum nexibus mortales esse nectamus. Quam utiq; rem locus ille Arist. non segniter admonet. 3. libro de Anima text. 15. inseparatis à materia idem est intellectus, & quod intelligit. Si ergo anima brutorum eo honore donanda est, vt reposito corpore ipsa superuiuat, ipsa ergo est actu intellecta: quia à concrectione materiæ concrectionem nescit, est actu intellectū anima bruti (si Aristotelis locus vera prædicabat) ergo & ipsa est intellectus quod est impossibile, & huic alterum locum iunge. 2. de anima tex. 11. vbi cū mentio facta esset de vi intelligēdi separatur, ait hoc ab aliis animæ viribus, vt perpetuum à corruptibili. Quid quod sensus ab immodico sensili vastatur & perit, vt micantissima lux oculi acie perstringit: at mēs quo sublimiora spectat, validius cōualefcit, id quod suæ sublimis & repurgatissimæ naturæ à materiæ fecibus signū non leue est. Et si quis contenderet asserere brutas animas morte esse superiores & superstitēs esse brutis vita functis, nō solum hic philosophiam offenderet, at sacre Theologiæ esset acer inimicus: & vt hereticus esset ducendus. Et liber ille ecclesiasticorū dogmatum rem hanc te docet in hæc verba. Solum (inquit) hominem dicimus substantiuam animam habere, id est, per se vitalem: brutorum vero animas cum corporibus interire. Et

Anima
brutorum
mortalis
les colligitur.

Augusti. de
immortalitate
anime.

Mat.

Matthæus. cap. 6. illa domini verba suo euāgelico scripto tradidit. Respicite volatilia cæli, quæ non serunt, neq; metūt, neque congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa, nonne vos magis pluris estis illis? Pēdis ne, vt prætulit humanam naturā bestiis terræ diuinus sermo? Sed quanti facienda esset prælatio, nisi quia homines soli animis fruuntur, immortalibus? Et quia homini soli dominandi est attributum imperium in Genesi, cap. 1. Ipse ergo solus animam habet immortalem. Et demum qui ita desipuerit, vt animas credat brutorum immortales esse, ille delirat cum Manichæo qui vnam animam credebat hominum, atq; brutorum esse. Id quod nos satis superioribus disputationibus errori dedimus.

Secunda quæstio, an anima rationalis educatur de potentia materiæ.

ECVNDQ locoproponebatur quæstio de origine animæ, quæ secundum locum occupat: quia facilius erit intellectu, priore iam quæstione resoluta: quāquam sit operosa disputatio, quæ multos clarissimos theologos nedum philosophos, suo pondere pressit, & propter hanc dictum credit Diuus Hieronymus ecclesiastem illum sapientissimum dixisse, viam spiritus si nosti, id est originē animæ quis nouit? & Diuus Augustinus libro primo suarum retracta. cap. primo fatetur animæ originem se nescire, sed rem hanc argumentis exerceamus. Primum esto, animam rationalem probans ex potentia materiæ educi ab agente. 7. metaphysic. cōmen. 31. omne agens potēs in media omnia, & in finem erit potens. Sed homo in generādo homine oīa necessaria potens est producere, quæ rationali animæ seruiunt producēde, ergo & ipsam animam poterit producere.

Secūdo ar
gumentum.

Secūdo omne agens, hoc habet naturalis instituti simile sibi producere, quod non assequitur materiam producendo, quia hæc produci nequit, sed potius formam, ergo anima rationalis producit ab homine. Rursum secūdo liber physice auscultationis animā rationalem potest formam formarum physicarum docet: quia sol & homo generat hominem: er-

go si non ex gremio materiæ extrahitur, iam negocij est metaphysici & non physici: quia talis extra neq; motus est, neq; mutatio propriæ. Et quod non sit motus est in foribus argumentū quippe illa infusio est non morosa: est autē omnis motus morosulus. Quod verò non sit propriæ mutatio patet nō est generatio, nō alteratio &c. in aliis mutationum species discurrendo: ergo non est mutatio, sed est instar generationis creatio animæ, tamen generatio est minime.

Præter hæc faminam tradidit Philosophus conferre corpus fœtui, patrem vero animam: ergo anima est à patre. Quare & de potentia materiæ subducitur anima, vt aliæ formæ. Et testatur satis id quod vsus rerum docet filios non solum vultu referēs patres, sed moribus & ingenio enasci similes. Id quod animæ est conditio. Accedit istis, si pater non generat animā, quæ est pater homo alterius hominis? Nā forma est generationis terminus: quare si homo hominis animam nō generat: ergo neq; hominē. Rursum si nō à materia educitur anima, ergo per diuinā infusionem: quare creationē admittat philosophus est necessariū, quam tamen ille nō segni calamo repudiat vbi que. Hæc argumēta forsitan compulerunt Arabes philosophos quosdam, vt Auempace magistrum Auerois, & Abubather illius socium, animā rationalem sentire seminis humani virtute expromi, vt animæ ceteræ. Nam isti intellectū non receperūt formam esse hominis: sed cogitatiuam animā quæ sensifica est. Sed cum istis plurimū pugnat locus ille intellectum nostrū de foris venire, qui non de intellectu solum, sed de anima intellectiua est audiendus: quia vsus græcæ seu intellectus variæ est significantiæ, iam enim solam illam potestati, iam animā, vt de sensu diximus scire, & re vera si anima illa cogitatiua esset vltima hominis forma, homo, essentialiter non esset homo, sed solū per participationē intellectus illius possibilibus, quem isti fingūt, vt disserebamus quæstione proxima, & si hæc anima est humana cogitatiua & sensuualis, hæc autem nō est libera: ergo homo non est liber, qui ergo distaret à bruto? Hanc quæstionem vertit Hieronymus.

Hh 5 scribens

vt intellectus
sit dominus.

Diuina ora-
cula physice
cōtinunt mu-
sis.

philosophi,
moralia
moralia
moralia
moralia

Nus Græcæ
varie vox.

ita assequitur

scribens Paulino, & Pythagoram indicat Platonem atq; Origenem, animas de cælo lapsas esse, sensisse in corporū ergastula. Et secundum hanc assertionē anima non colligitur de potētia materiæ: quippe sunt animæ priores corporibus. Stoici autē & Manichæi partē diuinæ substantiæ dixerunt animā rationalem, quos superius noster iā indicauit sermo. Et istis quoq; anima extra potētiam materiæ est. Tertulianus autē & Apollinarius ex tra duce dicunt animas fieri, & hunc Apollinarium qui episcopali dignitate fulsit indicat D. Gregorius Nissenus in libro de Anima. 2. cap. 6. animas non à Deo infundi probantem, nam si Deus animas rationales infunderet moechis cooperaretur Deus, quando illi proli generandę incumbunt. Quod nephas est Deo tribuere. Et locus ille facer Geneseos capit. 12. plurimū videtur impendere fauoris huic Apollinarij heresi. Ait enim Abraham eius que cōsobrinū tulisse animas, quas fecerant in Aram: igitur anima fit ex humani seminis propagatione. At verò neque Apollinarij argumentū neruosum est, neq; hic locus colligit. Etenim cōcedimus Deū infundere animas adulterinis foetibus: neque ob hoc Deus cooperatur est adulterij, aut criminis socius. Nam infundere animam nihil culpæ est, quod Deus facit. Locus autem facer per synecdochē est audiendus, vt anima pro toto homine capiatur fecerūt animas, id est, liberos genuerūt. Tertulianus, itidem animas ex semine propagari voluit, vt corpora. Hic enim autor animas non spiritus, sed corporeas credidit substantias, vt & Deum ipsum substantiæ dixit corporeę. Apollinarius autem & Maximus extraducente dicebant animas esse, vt corpus corpus generat, ita anima animā. Id quod philosophorum nullus dixit, sed isti hæretici male sapientes, non aduertebant operationem generandi non esse animæ, sed totius animatis. Et D. Augusti. epistola ad Optatum quatuor sententias de origine animæ retulit ferè prioribus sententias. Et quanquā Hiero. loco citato, & sæpe alibi animas simul infundi corpore cōcepto, & non esse antiquiores corporibus credat: tamen in Cōm. ad Ecclesiasten cap. 4. Origeni videtur acquiescisse

animas dicēs antiquiores corporib⁹, sed illud referendo non asserēdo dictum putata. Scimus autem hoc esse assertionis ecclesiasticæ animas esse simul cum corporibus, nō antiquiores corporib⁹: id quod peripateticæ duxerim doctrinæ: quia. c. 3. huius Aristot. dixit esse intellectum humanum, vt tabulā nullius scripturæ formatā caractere: ergo non est antiquior corpore: quippe si esset, habuisset rerum notitiam antequam corpori immergeretur, ne ociosa & iners esset. Si ergo intellectus infantuli non est in habitu, sed potentia pura, nō fuit prior anima illius quam corpus. Rursumq; 12. metaphysic. text. 127. illud duxit incōmodum formas præcedere corpora. Sed ne philosophiā multę Theologiæ misceamus, age rē physice expendamus, animas nō præcedere corpora hoc argumento suademus cōtra Platonem: quia anima nō est motor, sed forma & perfectio corporis, vt probatū est: sed forma & perfectio rei nō est ante rem, sed cum re ipsa, vt singula qui euoluerit videbit, perfectiōnē rei simul cum re esse, vt scientia non est ante scientem, & lux non est ante lucidū, sed cum lucido corpore: ergo anima non ante animatum, sed simul cum animato. ¶ Rursum anima intellectiua, vt primò intelligat eget phantasmate, sed illa quæ esset ante corpus intelligit, sine phantasmate. Nunquā ergo egebit phantasmate, aut si eget phantasmate, violēta est animæ infusio: quia modum intelligendi habet contra suam naturam. Non ergo est naturale sibi esse in corpore, & cōtinuo: neq; homo est ens naturale, sed violentum. Id quod falsum est: quia homo cum sit finis totius naturę summū ordinē naturę est assequutus. ¶ Adde si ipsa in corpora labitur & à summo cælo est egressio & origo eius, vt Macrobius ait in libro de somnio sequens Platonē, quis nā finis est huius migratoris in corpora? Num vt pœnas luat? Sed quid? Nōne vehementius illas dabūt sine corporib⁹? Etenim si anima nō est forma corporis, dolor corporis nō est animæ dolor, neq; alia detrimenta, quæ corpus patitur animæ sunt, vt neq; percussio domus est habitatoris læsio: quia sunt vnum per accidēs, & nō per se. ¶ Nam obrem Auicena, lib. 6. naturalium cap.

Definitio ecclesiastica.

Collectio que colligit animas non esse antiquiores corporib⁹

Apollinarius Maximus Tertulianus de origine animæ.

Augusti. de origine animæ.

Quid educi de potentia materiæ.

Origenes & Cirillus repudiat.

Confessiones catholicorum & philosophorum.

cap. 3. rem hanc dicit manifestam, animas nō esse prioris cui, quàm corpora: sed tūc demū incipere, quādo materia illis apta & adornata incipit esse. Anima ergo nō est ante corpus, neque simul finitur cum corpore: quare ipsa nō est, ex materiæ potentia: quippe spiritualis est, & subsistentiam potens habere extra corpus. Educi verò de potentia materiæ nihil aliud censemus, quàm formam esse ita colligatam materiæ, quod cessantibus affectionibus materiæ ipsa quoq; cessat, vt forma ignis cessante calore cessat & præsentibus dispositionibus ipsa adest. Anima autē humana, & si præsentibus præparatoriis affectionibus materiæ ipsa adsit, nō tamen cessantibus illis cessat, sed superstes est. Pleriq; scrutati sunt, quid sit educi de potentia materiæ. Sed illis missis breuiculus sermone sit satis hoc. Est ergo peripatetico dogmati amicum, animas humanas non educi de potestate, gremiove materiæ: nō quidem, vt Plato tradebat, quia priores sunt corporib⁹, sed quia spirituales sunt, idcirco ex materia non fiunt: quia si fierent essent materiales. Est rursus hæc ecclesiastica assertio, quam definit liber de ecclesiasticis dogmatib⁹. Credendum (inquit) est & firmiter tenendum, animas non esse ab initio creatas, vt Origenes finxit, aut in corporib⁹ seminatas, vt Luciferiani, & Cirillus, & quidam Latinorum affirmant, sed à Deo animam creati simul, & infundi in corpore cōposito, & formato. Et vt semel dicamus, sententias aliquot proferā. ¶ Prima anima rationalis nō est portio diuini spiritus: hæc contra philosophos quosdā, & Manichæos hæreticos est, quos supra indicaui & præsertim est probatio Aug. lib. de duabus animabus, anima nostra est vertibilis, Deus autē nō est vertibilis de bono in malū. ¶ Secundā sit animæ non fuerunt simul cū stellis cōditę, hæc cōtra Platonē & ad manū est probatio, perfectio enim nō est ante perfectibile, corpus autē non est carcer animæ, sed eius subiectum & perfectibile. ¶ Tertiā, anima nō est ex semine. hæc probatur. Est. n. spiritualis anima, ergo non ex semine. ¶ Quarta, Anima de foris est, quæ est Arist. 2. de genera. animal. cap. 3. Accipe igitur peripateticorum & catholicorum in hoc consensio, & differentiā,

quod anima nō sit ex semine, aut ex quouis alio corpore traducta, neq; vt lucerna lucernā: ita anima animā, producit cōfessio est cōis. Vnde D. Augusti. lib. de quantitate animę nō ex his notis vsitatissq; naturis anima facta est, quas nos istis sensibus tangimus: nam neq; ex terra, neque ex aqua, neq; ex aere, neq; ex igne, neq; ex aliis coniunctis horum cōstare animā puto. Consensio rursus & in alio est animam rationalem, non ex causa aliqua sensibilem originē ducere, neq; autorem esse hominem animæ alterius hominis. At discrepantia est: catholici enim confitemur animam Deo autore esse creatā ex nihilo & corpori infusam. Arist. Verò, de foris illā venire dixit. Quis autē eius autor nō expressit, & creationem negauit. ¶ Argumento primo. Respondetur, qui potens est mediocum & finis, vt ait Commentator verum esse, quando illa sunt eiusdē rationis, finis atq; media: sed productio animæ est alterius rationis ab affectionibus materiæ. Et re vera propositio hæc Auerrois, si doctrinæ eius scilicet meminimus, est falsa: nam homo potens est imaginari, sed intelligere nō est suæ potestatis, sed intelligentiæ separatæ: modò, imaginario est medium ad intelligentiam formandam. Augustinus Niphus libro de intellectu cap. 29. credidit dispositiones materiæ preparantes in animā intellectiuā posse animam nostram non vt intellectus est, sed vt Animam producere: quia prior natura est intellectus, quā sit anima. Atqui hoc si verum esset oportebat cōcedere animam intellectiuā educi de potentia materiæ, non tamen intellectū. Nos autē hoc concedimus, & illud negamus: & absolute credimus intellectiuam animam, non educi de potentia materiæ. Quod si partes sunt toto priores, anima, & quælibet alia forma est natura solum prior suo toto, non tamen tēpore nihil ad rē hæc prioritas. Quare dicamus vt cepimus, propositionē illam argumenti non esse cōstantem veritate: nam medicus potest media sanitati conferentia omnia, quæ ars iudicat necessaria proferrem: tamen nō est ipse sanitatis potēs: & orator omnē mouet lapidem, vt persuadeat non tamē huius finis est semper cōpos, etiam si argumenta suadētia habeat omnia

2. confessio.

Argumentum sit satis.

Niphus reijcitur.

omnia in sua potestate, non tamē persua-
sionem, ita & si homo ad generandū ho-
minem præparat materiā præparatione
necessaria, ipse non est potens animā ge-
nerare, & productio animæ rationalis nō
est sui iuris. Vel dico aliter finem esse ho-
minis generationem: quia productio ani-
mæ est finis quo, sed ipse homo est, gratia
cuius. Iam ergo potest homo, & media &
finē gratia cuius, idest, hominē generare
non finem quo. ¶ Et argumentum secun-
dum per hæc patulā habet solutionem:
quia agens, præterdit similem sibi facere,
nō materia, aut forma, sed toto. Vnde ho-
minem generat sibi similem: etiam si ani-
mam non generet, neq; materiam primā.
Et hoc sanē modo verbū philosophi est
audiendū. Sol & homo generat hominē.
Et quanquā homo generas non materiā
generet, neq; animā: tamen totum homi-
nem generat. Homo enim generas causa
est, quod anima rationalis, & corpus vnū
hominē cōponat. Deus enim nō cōcede-
ret animā, nisi prius fuso semine & conce-
pto, atque præparato, vt is qui facit do-
mum: quia partes mutuo cōponit facere
domum dicitur quanquam hic figuram
faciat. Si tamen figura non est alia à ma-
gnitudine solum cōponit partes, & nul-
lam formā facit diuersam à re. Quod au-
tem vltimus locus Arist. efflagitabat, re-
soluendum est hoc modo. In brutis sanē,
anima patri tribuitur, & corpus matri:
quia dispositio feminis atque virtus vi-
uificans patris est, vt in secūdo diximus.
At verò in hominibus feminariæ non est
virtutis animā producere: quanquam vir-
tus humani feminis, quæ à patre est præ-
parat embrionē ad animā rationalem sus-
cipiendā. Et penultimo respondetur, ani-
mam esse terminū, quo: sed homo est ter-
minus gratia cuius. ¶ Et hominē totū ho-
mo generat, cathegorematicē, vt nostras
dicunt dialectici, nō sincathegorema-
tice: quia partes homo nō generat essen-
tiales, hominis materiam & animā. ¶ Po-
stremo argumento prædixi in quæstio.
proxima Arist. docuisse animam esse im-
mortalem, & hic quoq; docuit nō esse ex-
trahendam de potentia materiæ. At verò
quæ sit animæ humanæ origo, neq; ipse
scripsit, neq; ego possum ex scriptis suis
certò colligere: quando philosophia de-

ficit fides inuiolata est magistra, quæ Deū
autore animarū solū credit, animasq; no-
stras creādo infundi & infundēdo creari.

Tertia quæstio vt sese intelligit mens.

TERTIA (quam institui) quæ-
stio est, vt intellectus sese &
spiritualia intelligat? Quod
intellectus se & spiritualia in-
telligat, non reuocamus in dubium. Sed
modum inquirimus, vt sibi notus sit ani-
mus noster & alia, idest, spiritualia nota
illi sint. Namq; cum triplicē modum cog-
noscendi assequamur, & rei in se, & rei
in specie, & rei in cōceptu abstracto, in se
quæ præsentia sunt cognoscuntur: in spe-
cie quæ olim nouimus, & nunc memora-
mur: in cōceptu abstracto, vt quæ colle-
ctione capimus, vt Romā esse noui in cō-
ceptu quodā, quæ mihi collegi autorita-
te dicentiū, Romam esse: quia nunquam
illam vidi, ideo neq; in se neq; in specie à
re accepta illā noui, nisi hoc tertio notio-
nis modo. Si ergo mēs sese intelligit, non
videtur primo modo, quia nullus vidit
mentis propriæ substantiā, dū vita hæc in
corpore agitur, neque in specie, vt patet.
In cōceptu igitur abstracto ab aliis, vi-
dere restat si sese hoc notionis modo in-
telligat, vel quis alius noscēdi se est mo-
dus, si hoc nō se intelligit? Gregorius Ari-
minæus primo sentētiarum. d. 3. q. 2. tres
habet sentētias. ¶ Prima illarum est. No-
ster intellectus spiritualia & à materia se
parata, potest intelligere in se ipsis. ¶ Se-
cūda, poterit spiritualiū mēs nostra noti-
titiū abstractiū adsequi ab ipsis reb⁹ spi-
ritualibus causatā. ¶ Tertia. Itidē conce-
ptibus effectis poterit spiritualia cognos-
cere. Quare iisdē viis, quibus inuestiga-
mus sensilia, & horum notionē capimus,
& spiritualium quoq; notionē (hoc auto-
re) potimur. Et prima sentētia colligitur.
Mēs intelligit species intelligibiles intel-
lectione intuitiua, & proprias itidē intel-
lectiones, quæ omnia sunt vniuersalia, &
spiritualia. Vnde & quilibet experitur
se credere seq; opinari. Vnde Aug. ait, q
intellectus nouit se credere. 13. de Trinit.
vbi ait, non per discursus noscimus nos
credere, sed nouimus nostram opinionē
se ipsa. ¶ Secūda autē conclusio à prima
pendet

*Triplicis cog-
noscendi mo-
dus.*

*3. Grego. sen-
tētias colli-
git.*

*Argumenti
secundi solu-
tio.*

*Penul. argu-
solutio.*

*Postremi ar-
gu. solutio.*

*Platonis de-
cretum.*

*Autor de
quæstione.*

*Duplex no-
tio recta &
reflexa.*

pendet. Si spiritualia capiūtur à mēte no-
stra in corpore agēte intuitiua notione,
ergo & abstractiua capiet spiritualia, vt
quādo memoratur se opinatā fuisse, aut
credidisse. Et postrema patens est: nos e-
nim torqueri cælos aduertentes motu ef-
tingimus conceptum motoris alicuius,
qui illos rotat (qui spiritus est) & agit
motionali sua. ¶ Plato verò, vt iam indica-
uimus sibi cohærens mentē humanam spi-
ritualiū habere notitiam propriā, & non
médicatam à sensilibus duxit: credebatur
vtique rationibus rerum oppletam ani-
mam in corpus concedere, & sibi semper
nota anima est secundū Platonē, etiam si
non sentiatur notio hæc, vt supra intuli-
mus. Hæc autem assertio peccat in radi-
ce, quæ admodū collegimus paulò ante.
¶ Cōmentator verò Aueroes, qui intel-
lectum quendā separatū finxit nobis as-
sistentē, facile quoq; dixit nostrū intelle-
ctum se & separata intelligere posse, quā-
do nos adepto fruimur intellectu, quis
adeptus sit intellectus sequēs sermo ostē-
det. ¶ Aduertamus autē in gratiā huius
disputationis intellectū nostrum esse no-
tionis multiplicis: quædā nouit recta no-
tione, alia vera reflexa, intelligibilia quæ
extra sunt, recta notione calet: quæ sua au-
tem sunt, vt opinionē, fidem, scientiam,
similitudinesq; rerum, quas apud se repo-
nit reflexa quadam notitia cognoscit.
¶ Prima igitur sit cōclusio. Quādo intel-
lectus spiritualia cognoscit recta notio-
ne, necessario phantasmate vtitur. Hanc
probant Arist. verba necesse est intelli-
gentem, phantasmata speculari, & quod
nos ipsi experimur. Quādo enim ad illa
intelligenda mentē erigimus, inuolucris
quibuscūq; rerum sensiliū & vmbri vexe-
ri cernimus. Vnde & facer Apostolus di-
xit. Nunc videmus per speculum in æni-
gmate: tunc autē facie ad faciē, priore ad
Corinthios. c. 13. Et facer Dionysius non
aliter posse nobis subluere diuinū radiū
nisi sacris velaminibus obductū tradidit
in libro de cælesti. Hier. cap. 1. Vnde mō-
struosi errores inuaserūt homines de diui-
nitate differentes, quod malè per sensilia
ipsum Deū colligebant. Simulachris sen-
siliū Deum inuolūtes, & inde tribuēt
Deo, quod creaturæ erat, vt corpus sen-
sum &c. & Arist. 2. metaph. hoc ipsum do-

cuit intellectum nostrum in capiēdis spi-
ritualibus esse, vt oculū noctuæ, qui per
vmbas, solis radios aduertit &. 9. meta-
physic. de immobilibus docuit esse no-
bis ignorantia, sed non vt cæcitate: quia
nō possumus illa cognoscere, nisi cogni-
tione in absoluta & imperfecta, & solum
quod sunt, substantiæ illæ, non tamen na-
turā illorum spectatam habere valemus.
Verum si nos nō egeremus phāsmate,
quid veraret nos illa exploratissima ha-
bere? nihil quod iudico. ¶ Secunda con-
clusio. Quando nos reflexam notionem
gerimus, vt quod intelligim⁹ nos intelli-
gere, aut opinari &c. Adhuc egenus phā-
smate: ego hanc conclusionē assero cō-
tra Gregorium: & re vera colligam illam
aperto argumento: nam quandocūque
est intellectio actio reflexa necessario
includitur recta, vt si ego scio me scire
triangulum habere tres, scio triangulum
habere tres. Si ergo reflexa includit dire-
ctam notionē, directa autem notio eget
phantasmate, quanquā sit spiritualium:
vt iam prior tradidit cōclusio, ergo & re-
flexa, & lapsus Gregorij hic fuit non ad-
uertere in naturam notionis reflexæ que
continet directā & ideo præoccupat sen-
tentiam suā. Vnde Diuus Tho. in primo
sententiarum distin. 17. q. 1. diligenter re-
inspecta dixit actionem intellectus reflexam
includere directam: quia nō potest
ipsum intelligere intelligi nisi ipsum in-
telligibile intelligatur, vt nequeo me in-
telligere hominē, nisi hominē intelligā.
Vnde illud triuiale quod pueri garrunt
procepsit, conceptus reflexus, significat
quod directus ostendebat. ¶ Tertia cōclu-
sio. Fortassis non est improbabile intel-
lectū quædam interiora suorum ope-
rum intelligere, citra vmbraū, vel ima-
ginū sensilium operā. Hæc vt palam fiat
quædā oportet præmittere. Primū est spe-
ciē intelligibile dupliciter intelligendā,
aut vt res quædā est, quæ anime inhæret:
aut vt similitudo rei, à qua abstracta est,
& ab intellectu collecta, hæc Arist. est cō-
sideratio de memoria & reminisce. Nāq;
statuā regis quispiam considerat, vt quæ-
dam res est, alius vel ipsemet, vt imago re-
gis est, sic propemodū de speciebus sensi-
libus & intelligibilibus contēplandum.
Nā hæc sunt vt quædā rerum spectra spi-
ritua-

2. Conclusio.

Tertia cōclu-
sio.

ritualiaq; simulachra. Si ergo intellectus specie vtatur intelligibili, illa referendo in res notas per illam dubio procul eget phantasmate, sin in illam se couertat, vt in rem quandam, fortē illam intelligit sine phantasmate: quia non videtur, quā causa compellat asserere phantasmata in hac specierum intellectualem notione.

4. conclusio. Quarta cōclusio intellectus cōfusanea quadā notioe se noscit sine phāsmate. Suasio huius est. Hāc quia quādo intelligit aliquid, se intelligit vt dixim⁹ supra: sed intelligendo speciem intelligibilem, vt præscripsit tertia conclusio aliquid intelligit sine phantasmate: ergo cū intelligendo hanc speciem intelligibilem se intelligat, illamq; sine phantasmate intelligit: ergo, & se tunc aduertit sine phantasmate. Hanc dixi confusaneā notionem, quia tunc temporis solum modo cognoscit se esse, nō tamē quid sit aut qualis sit.

5. conclusio. Quinta conclusio. Nunquam intellectus se intelligit, quōd sit, aut qualis sit: nisi phāsmate vtatur. Hāc habet propriam collectionem: quia cū sibi non sit notus per essentiam, sed per operationes quibus versat externa obiecta. Externa autem obiecta egent phantasmate. Hāc cōtra Platonem & Platonicos & Picum Mirādulanū, qui in cōclusionibus paradoxis hāc miscuit, animā semper actu se intelligere, imō nihil actu intelligit, nisi se. immemor peripateticarū traditionū, quā tres status discreuerunt intellectus in potentia, in habitu, in actu. At si intellectus nunquā non se actu intelligit nunquā igitur in potētia, aut in habitu. Quā omnia manifestam præsferunt falsitatem: cū paruuli nō se intelligūt actu: nam si se intelligunt, sunt ergo arbitrij liberi & peccare possunt, aut studiosa opera facere. Quā sunt irridenda. Iustiorq; philosophia est quā infantulos contulit bestiis, vt ex Arist. superius cōmeminimus: quippe infantuli actione mētis priuātur. Sed hic vir magnitudine ingenij luxuriās, hāc paradoxa efferebat, vt alia eiusdē notæ asseruit: quale illud, Intellectū verā esse aquam, ignem, & omnia, & esse mistum & immistum, quā vniuersa, aut sunt impropria, aut sunt explodēda. Istā conclusionem non solum elucidant quæstionem, quā in manibus habemus: quin

etiam secundū harum cōclusionum censuram intellecta volumus, quā de intellectu diximus in cōmentario huius tertij cap. & in quæstio. de animorū immortalitate. Et omnia argumēta resolutis difficultatibus iacent, & summatim hęc colligas. Intellectum sine præsente, aut prætérito phantasmate nihil intelligere, humanum semper subaudientes,

Quarta disputatio, si sunt species intelligibiles.

QUARTA quæstio est. Si intellectus species intelligibiles in sinum suum admittit. Nam cū Aristot. dixerit, animam esse locum specierum, non defuerūt philosophi ex verbo occasionem arripiētes, qui sinxerunt non esse species intelligibiles, quas suscipiat intellectus. Namque locus locatum non recipit, vt subiectum accidens, sed ipsum continet. Sic anima non est subiectū specierum, sed intelligibile, quod abstrahit à phantasmate intellectus, hoc vnitur intellectui sine receptione speciei, & in illa vnione intelligibilis, & intellectus tota iacet intelligēdi actio. Negātes verō species recipi in intellectu producūt in suū fauorē, similitudinē sensus cōis, qui (auctore Themistio) vt in c. i. huius tertij nos retulim⁹, nō suscipit species rerū, sed species, quā offeruntur à sensibus exterioribus illas nouit oblatas nō susceptas. Ergo similimodo intellect⁹ nō suscipit species, sed ex phantasmatibus à phantasia oblatas intelligibile sibi abstrahit & aduertit. Alioquin si intellectus formatur specie intelligibili, vt materia per formā quid ergo vetat, quod intellectus lapideus dicitur à forma lapidis suscepta, & igneus à forma ignis? & essent intellectus omnia quod vicio dat Arist. priscis quibusdā philosophis. Credūt autē isti philosophates hoc esse Auerroisticum placitum. At verō cum Cōmen. dicat intellectū nostrum esse omnia per similitudinē & receptionē 3. de Anima. cōmen. 18. nescio cur hoc tribuant Aueroi? Rursum intellectus sensibilis & agens hoc differunt, quōd hic abstrahit, ille recipit. Quōd vero Aristoteles dixit hoc tertio intellectum esse locum specierū, cur ita dixerit satis suo

Aduersum Marcum & alios.

expositum loco, namq; quia cōseruat locus natiuus contenta & intellectus: conseruat perpetuo species quantum ex se quia ipse æternus in posterū est idcirco locus dictus intellectus, nō quia species oblatas habeat non receptas Themistiū autem nō recipimus, vt suo loco patuit. fuit quoque Henricus Gādensis nobilis philosophus de classe theologorum qui assensit Themistio species nō imprimi in intellectu, sed solū sensui. 5. quo. que. 14. sed intellectū species contēplari in phantasmate, vt qui considerat vultum speculo oblatū. Mouit hūc autorē in sententiā hāc phy. sermo. 3. de Anima, text. 36. necesse est intelligentē phāsmata contēplari. Atqui si species intelligibiles apud se cōdit quid, opus est phantasmate? sed re vera nihil hoc conficit. quia phantasma est necessarium ante quā colligat speciē intellectus, vt illam abstrahat & colligat, sed iam collecta specie, vt illam excitet. (vt Plato assererat) phāsmate indiget. & rursum aduersatur Henrico Gandensi species recipi in ipsis mentis penetrabilibus, peripateticus sermo. 3. de Anima. text. 15. inseparatis à materia, idem est intellectus & intellectio, qui locus vt nos cōmonstrauimus non solū in spiritualibus verus est, sed illū in nostro intellectu suā seruari veritatem ostendimus, quia intelligibile quando repurgatū est à materiæ cōditionibus, & est actu intelligibile, est idem intellectui, nō secundū substantiam. Nam lapis nō est intellectus ipse, at secū dum similitudinis cōuenientiā quam excipit à lapide mens nostra, hac sola causa vnum dicūtur, vt etiā D. Tho. in. i. part. q. 55. arti. 1. exposuit respondens, arg. 1. perinde inquit est, ac si dixisset Arist. intellectus in actu est intellectū in actu nō substantia, quod intellectus sit ipse res, sed similitudine lapidis, quam ex lapide concepit lapis, dicitur mens. Et sibi constat, in quæstione de spiritu. quæ. 8. ad. 14. & nos abūde suo loco rem tractauimus: igitur necessario, vt hęc vnitas intellectus, & intelligibilis obseruetur, species istæ sunt admittendæ receptæ in intellectu. Et rursum D. August. lib. 10. cōfessionū cap. 8. lucido tradidit sermone esse memoriā non solū, quæ sit thesaurus sensoriarum rerū imaginum, sed etiam & in-

vt intellectus & intellectibile vnum sint.

telligibilem. At si species intelligibiles non excipiūt in mēte, mens illas non seruat. Vbi ergo hęc memoria mētalis, quā August. docuit? Quōd si quis eludens argumentū, dicat memoriā nō esse intellectus, sed sensus, nos supra iam tradidimus esse intellectus memoriā, quia re vera recordamur, nos quidpiā sciuisse: huius, ergo memoria est intellectiua, etiam si memoria, vt est temporis huius prætēriti est sensus potius quā mētis, vt Scotus dist. 45. q. 3. 4. sent. & S. Tho. q. 79. art. 6. primę partis senserūt. Alij verō species intelligibiles confitētur non oblatas solum, sed receptas in possibili intellectu. Et hi germaniorē philosophiam credunt quanquam negare non poterit, qui missis alijs vnum illud huius cap. verbum recoluerit, intellectum nostrum in principio suo esse, vt tabulam, quā nihil habet literarum. Iam ergō postquā intellectus disciplinis imbuitur, pingitur, & scribitur characteribus rerū. Id quod nō esset, si nihil susciperet. Et in principio huius cap. dixit susceptiuum esse specierum in intellectu: alioqui, vt distingueres, tres status intellectus in potentia, in habitu & actu, quos distinxerunt Græci, Alexāder Ammonius, Philoponus, Plutarehus, vt iam indicauimus. Cæteras probationes huic rei necessarias agentes supra de specie sensibili conueximus, easq; modo repetere non iudicamus necessariū. Quāquam autem hęc sit peripatetico confessio, species concipere intellectum rerum omnium: verum Alpharabius Arabicus philosophus species intelligibiles esse ipsam notitiam intellectus voluit. Huius autem Arabis sententia cōnexa cum alterius placito, id est Auicene, qui in libro suo de anima credidit species non seruari in intellectu possibili: neque inibi condidi, sed tādū est species intelligibilis, quā diu est apprehensio rei intellectæ notio, quæ cum abfuerit destituitur mēs intelligibili typpo. Credebat enim hic virtutē apprehensiuam nequire species condere apud se, sed hoc esse viriū receptuarū, vt memorię, quæ seruat species, & nō cognoscit per species oblata. Itidē & imaginaria facultas recipit & nō apprehēdit: intellectus autem cū sit vis apprehēdens species nō retinebit, nisi tandū illarum compos

Picum mirādulanus exploditur.

cōpos est intellectus quandiu cognoscit. Ex iunioribus autem multi species actio-
nē esse intelligendi crediderunt, vt Nyn-
phus libro de intellectu. 5. c. 9. & Aureo-
lus in 2. sentētiarum dist. 2. quæst. 4. & Ca-
ietanus, & alij, quos indicabamus, quan-
do de speciebus agebatur, nisi quod illi
discrepāt ab Arabibus philosophis. Isti
enim ipsam notitiam putāt speciem for-
maliter, vt dixit Alpharabius. Et idem vt
videtur sapit Auicena. Sed nostrates phi-
losophi diuersam esse speciem & notio-
nem ducunt, secūdam rationem: etenim
quando species non repræsentat actu, so-
lum est species: quia habitu repræsentat:
sicut actu repræsentat, & palam faciat res
tunc deniq; notio. Ducti sunt in hęc sen-
tentiam hoc argumento & aliis eiusdem
farinæ: quia vel notio & species differūt
numero, aut specie. Si numero erunt duo
accidentia solo numero discrepantia in
eodē recepta subiecto. Si verò specie, al-
terum erit perfectius altero. Et quod per-
fectius est erit alterū capiens, & compre-
hendēs, vt anima intellectiua, ceteras af-
sequitur animas. Quamobrē alterum su-
perfluit, si vnum subit duorum vicem: er-
go vel sola notio est asserenda, aut sola
species. Ceterum cum nos memoremur
nos sciuisse, & intellexisse, id quod est
speciei, species neganda non est. Hęc er-
go notio est. ¶ Nos tamē, vt res hęc quę
profundē est exquisitiōis elucidetur de
more aliquot exprimamus sentētias. Et
prima sit hęc. Species intelligibiles susci-
piuntur & conseruātur in intellectu pos-
sibili. Hęc est aduersus Alpharabium &
Auicenam, & legitimis potitur Aristo. te-
stimoniis: dixit enim cap. exposito hanc
esse naturam intellectus capacē esse in-
telligibilium. ¶ Rursum intellectum qui
est in potentia, nihil intelligere affirmat.
Sed quando iam in habitu est posse intel-
ligere quando velit cōcedit: ergo si quæ
est differentia inter intellectum habitu,
& potentia, hęc est. Nam hic non potest
se in actum producere, sed qui in habitu
potest actione intelligendi potiri, iā per
se ipsum, vt ergo posset hoc præstare, si
non habet apud se reconditas rerum in-
tellectarum species? ¶ Rursum quæren-
dum est, si non habet in se species vnde
promptum habet intelligēdi opus quan-

do vult intelligere simul, atq; in habitu
scientiæ est constitutus? Respondit Aui-
cena ab influxu & motione agētis intel-
lectus. Nam agens intellectus, Auicenzæ
est intelligētia separata. At verò si hic in-
fluxus facit nos intelligētes: quo ergo ne-
cesse est, nos discere? nam qui diuina re-
uelatione illuminātur disciplina huma-
na non egēt, ita & qui influxu illius agē-
tis intellectus illustrantur non opus ha-
bent disciplina. ¶ Rursum intellectus ille
nō abstrahit species intelligibiles à phā-
tasmatibus: nam angeli nihil abstrahūt,
sed homines solum, quia habent animas
corpori iunctas. Nos autem aduertimus
abstractiones in mathematicis, in meta-
physicis. Hoc verò cum nō sit intelligen-
tis separate, erit nostri intellectus. Quod
si species abstrahit, & hęc non seruantur
in imaginaria facultate: quippe illæ spe-
cies sunt immateriales, consequiū est cō-
di in possibili intellectu. Porro intelle-
ctus non solum est vis apprehensiuā, sed
receptiuā: quia intelligere hoc cōmunio-
nis habet cū sensu, quia vt sentire est pa-
ti, ita & intelligere, vt testatur peripate-
ticus in cap. proximo. Quod verò ait pri-
mo de Anima, tex. 66. intellectum esse im-
passibilem, ipse exposuit in 3. propria &
veraci passione, quæ est per alterationē
transmutantem & lædentem transmuta-
ta. Neq; videre possum, vt anima est spe-
cierum locus, vt ex Platone sibi accepit
Aristote. Si species non seruat, & 8. phy-
sicorum, textu. 32. ante quam discat in-
tellectus inquit Aristote. egere motore,
vt doctore, qui intellectū deducat ex po-
tentia in actum. At simulatque didicerit
mens motorem nō desiderat, sed sibi est
sufficiēs humanus intellectus. Habet er-
go apud se specierum velut in arario re-
conditarum multitudinem. Quod si sen-
sus species seruat, vt propriā perfectionē
quid ni intellectus? quædam alia colligit
S. Tho. in Auicena in 2. cōtra gentes. c. 74
& in summa theologię priorē parte. q. 79
arti. 6. quæ legat, qui volet. Et hoc postre-
mo loco sic colligit in Auicena. Intel-
lectus est stabilior, quam materia. At verò
materia seruat sibi formas, etiā cessante
actione, vt lapis seruat formam grauita-
tis, etiam si non descēdat, ergo & intelle-
ctus cessante actione seruat species.

¶ Secunda

¶ Secunda conclusio species intelligibi-
lis est re ipsa differens ab actione intelli-
gendi. Hęc est contra Aegidium Roma-
nū quo. 3. q. 12. & Scotus in primo. d. 3. q.
7. huius cōclusionis est assertor huius &
credit diuersam sapuisse Sanctum Tho-
mam. s. intelligibilis species esse notio-
nē intelligendi quę. 85. partis. 1. ar. 23. hoc
enim loco speciem intelligibilē esse ait
quo intelligimus, quod tamen notionis
est. At Aegidium Romanū sic sensisse nō
superat fidem meam. Verum San. Tho.
crediderim nō sic sensisse, vt in lib. 2. me-
minimus. Fateor verborū pretextum. S.
Thom. illud pretextere. Ait. n. species est
quo intelligimus. Porro, si aduertimus
intellectū intelligere & specie, & notioe,
illa quidē vt forma: hac verò vt actione,
cessat scrupulus. Scotus autem loco indi-
cato in 1. Senten. d. 3. q. 7. multa congerit
quæ colligant species intelligibiles non
esse actū intelligendi. Quę legat cui sunt
animo. Hęc porro conclusio negocium
exhibet nonnullum: quia Aristot. hoc. 3.
dixerat scientiā speculatiuam esse sci-
bilē: ergo species ipsa, quę scibilis est, est
ipsa scientia, seu notio scientifica. Et fa-
ciliorem & promptiorem inueniebamus
collectionem, quæ species sensibiles pro-
basset, non esse sensationem quam de intel-
ligibilibus, inueniemus: quia intellectus
intelligibiles elaborat species & sensus
non operatur species, quas excipit, sed
obiectum quod foris est illas sibi incutit.
¶ Verum vtriusq; naturam pēdentes, &
notionis, & speciei intelligibilis, vtcūq;
sublucebit discrimen, quo inter se discre-
pant notio mentis & species. Species autē
intelligibilis cōdita & occulta est in phā-
tasmate & opera intellectus abstrahitur
à phantasmate. At verò intellectio non
abstrahitur à phantasmate: quippe intel-
lectio, neq; actu, neq; potentia est in phā-
tasmate, phantasma etenim non intelli-
git, neq; intelligere potest: est tamen in-
telligibile in potentia, vt infra excutie-
mus. Non ergo sunt vnius naturæ. Adde
species hominis vna est apud intellectū
vnum: non. n. sunt plures eiusdē rei (vni-
uersales species subaudi) nāq; omniū ho-
minū, vt hoies sūt vna est tātū species in
vno intellectu. Siquidē multa indiuidua
p specie quæ in re sunt multa, in intelle-

ctu vniuntur, vt dixit Auicena in compē-
dio de anima, quia per vnā tantum for-
mam ostenduntur, quæ ipsorum est qui-
ditas. Sensus verò plura in diuidua nef-
cit vna specie colligere, & concipere. Sed
quę multa sunt extra sensū, ppiā quoq;
multitudinem in sensu retinent, vt, a, fal-
bū & b, albū, duab⁹ noscūtur specieb⁹.
Iā ergo species vna est intelligibilis vni⁹
rei secundum vnā rationē. At verò no-
tiones multæ eiusdē rei quotidie sunt cū
actu fit intellectus nouam sibi parit no-
tionem etiā vniuersalē. Et quoties actu
intelligit, toties actum nouum habet. Et
re vera species est forma intellectus, sed
notio actio quædam est, vt peripateticē
dixit Sanctus Thomas quæstio. 8. de ve-
rite art. 6. esse notitiā, vt effectū speciem
intelligibilē vt causam. Iā ergo effectus
diuersus est à sua causa. ¶ Argumēto Au-
reoli dicendum est, species intelligibiles
esse alteri⁹ naturæ, quam sit intellectio
idest, duæ sunt res. (Ne decipiariis credēs
ambo nō esse intelligibilia.) At verò nul-
lum horum superuacaneum est, sed am-
bo necessaria. Nam species est perfectio
intellectus passibilis & velut primus ei⁹
actus. At notio est actus secundus: neque
omnino in genere repræsentationis pa-
ris sunt conditionis: quippe species est
ipsa res, sub alio modo comprehensa, vt
species hominis est ipse homo, separatus
à materiæ affectionibus. In quā rem om-
nes, qui dignē de speciebus scripserunt
conspirant. Vnde alio modo intelligibi-
les appellātur, atq; sensibiles species: hæ
enim: quia sensus instructus ipsis sentit,
sensibiles dicuntur: non quod sentiātur
à visu species albi, aut nigri, nisi secun-
dū quod in propria dere ista quæstione
præscriptum est. At verò intelligibiles
intelliguntur, & sunt intellectus obiecta
vniuersalia quæ ipse intellectus post quā
peperit, nouit. Sunt ergo species intelli-
gibiles ipsa obiecta, quæ representātur
intellectui etsi ratione differant. Nā vt
est in mente dicitur species: vt cognosci-
tur, per mentē obiectum est, quia quāq;
sunt species rei similitudines, etiā sunt ip-
sa res vt intelligibilis est, & vniuersale-
esse habēs, vt D. Th. quo. 8. ar. 4. peripate-
ticē docuit. At verò notio nō est ipsa res
repræsentata, sed repræsentatio ipsa. Et

Species intel-
ligibilis est
obiectū men-
tis.

Sententiā de
quæstione.

Aureo argumēta est machinat^o sine causa. Quā autē quærēdo pergīt, vtra istarum repræsentationum quæ speciei an quæ notionis, est præstantior altera? illa utiq; quæ causa est, quæ est speciei, vt prædixi præstantior est. Iam quādo subsumit, ergo altera repræsentatio exundat, quæ est notionis? negamus cōsequētiam. Nā etiā si species sit repræsentās illud, quod notio, sanè habitu est, nō actu hęc repræsentatio. Aliud de aīa est intellectuā, quæ q̄ poterit p̄stare, quæ alia aīa: idē alia aīa nō sunt necessariæ homini. Non sic autem de repræsentatione speciei & intellectuā notionis: q̄ actualis repræsentatio rei est per actum secūdam, qui est notitiā intellectuā, non per speciem, quæ habet velut habitualem repræsentationē. anima verò intellectuā actu exhibet, quæ anima alitrix, atq; sensitua: ideo in vno homine vna est anima. Locus verò Aristote. scientia est scibile significat speciem intelligibile esse ipsam rē, quæ scitur quanquam modo simpliciōri, vt diximus. Non ergo per sciētiam actum, sed speciem intellexit, quæ est res ipsa, vt species hominis est ipse homo materia exutus, & de ordine sensilium in ordinē intelligibilium trāslatus, vt speciē coloris colorem dixit Aristot. in 2. lib. At verò si angeli, quos intelligentias appellitant philosophi, per species & formas intelligent, non parua est quæstio, quid scdm̄ dogma peripateticum tradendum esset de re hac sensibus nostris occultissima. Quod si Commentator Auerroes est Arabs Aristot. (vt sui hoc honorifico titulo illum cōmendant, hoc solo distare inter Aristotelem & Auerroē, q̄ Arist. Attica, Auerroes Arabica scripserit lingua.) Si hoc ita habet vt familiares hui⁹ dicunt, iam secūdam Arabem Aristot. intelligentiā non per species, sed per essentias suas intelligūt se & alia. Etenim Cōmen. 14. huius tertij dixit se esse mutuō perficientes intelligentiās. Et quod in eis quod est intelligibile, est intellectus, & intellectus & intelligibile sunt vnum omnino. In nobis verò non sunt idē intellectus & intelligibile in disputationib⁹ contra Algazel. dubio secūdo ita cōmēnit: quia apud nos intelligibilia non sunt à materia libera. At verò in separa-

tis illis substantijs vbi intelligentia & intelligibile sunt à materia aliena omnino, intellectus est ipsum intelligibile, & intellectus est comprehensio intelligibilis. Idemq; 12. Metaphysicorū. text. 44. secundumq; huius philosophi verba hæc possunt colligi sententię. ¶ Primus intellectus, qui diuinus est, non per speciem intelligit: quia non capit notionem à rebus, sed per se ipsum, id est, per essentiam suam, se & omnia alia à se intelligit. Etenim eius scientia est causa rerū, & quod ipse intelligit causa est ordinis rerū: quare cum sit à materia alienissimus, ipse est suum intelligibile, & suus intellectus. Nā quicquid intelligit est in ipso, & non capit notionem ab alio. Sed omnia sunt in ipso, vt in causa omnium. ¶ Secūda intellectus alijs à prima itidem verum censet nō se neq; alia intelligere per species aliunde conquisitas, sed per essentias suas, vt intelligentia superior intelligit se per essentiā suam: & inferiorem quoque intelligentiam per essentiam suam. Nam ab inferiori nihil superior recipere potest. intelligentiā item inferior intelligit se per essentiam suam: sed superiorem non per speciem influxam à superiore, quia intelligentia non habet passiuū intellectū, vt noster est: sed intelligentia superior oblata inferiori illam perficit & mouet sine passione aliqua media, aut receptione speciei illa perficiens est, vt propemodum censuerūt antiqui quidā theologi, essentiam diuinā sanctissimis & beatissimis illis mētibus vniri nō per speciem mediam, sed se ipsa illabi menti bus illis vt. S. Thom. credidit. 1. part. q. 12. ar. 5. ¶ Tertia sententia est, intellectus autem noster, qui intelligentiā gradum potestatem tenet, nō se per essentiam suam intelligit: quippe per alia à se intelligit se. Nam si se per essentiā suam intelligat: igitur simulatq; inciperet esse sese intelligeret. Id quod falsum esse supra ostendimus, & experientia reclamationē cōtra asserenti. Collige si hæres antecederes: nam essentia est præsens semper mēti: si ergo per essentiam suam se nouit. simulatque incipit esse se nouit. Et quanquā Theophrastus dixerit intellectum à principio nostrę natiuitatis, nos amplecti, ille inquam qui externus est. tamen nunquam experta

Prima sententia de Diuina notionem.

Secunda sententia de Diuina notionem.

Tertia sententia de Diuina notionem.

An angeli species vtriusque.

In angelis non est species secundum Auerroem.

In angelis non est species secundum Auerroem.

expertus est iste complexus: ideo neglīgēdus est. Sed si pueri in vteris matris conditi intellectus luce quadā sunt perfusi, hoc diuini miraculi est, nō tamen statuti secundū naturę leges & ordinē vt de Ioanne Baptista canit ecclesiā, *Ventris obstruso recubans cubili. Senses regem in thalamo manentem.* ¶ Quare se non noscit intellectus per essentiam suam. ¶ Quarta eget speciebus noster intellectus quasi se suo lumine spiritali intelligibiles facit, per quas intelligēdo alia se quoq; intelligit. Solus ergo humanus intellectus est, qui abstrahit, quia materiæ coniunctus est. Et notiones suas à sensu orditur. Quare eget abstractione per quam sensilia à sensibilitate traducat in intelligibilium conditionem. Vnde infertur apud humanū intellectū, intellectus & intelligibile nō sunt omnino idē. Quæ sunt verba Commentatoris disputatione iā indicata. Sūt sanè aliqua ratione idem: nam intelligibile quando actu est intelligibile, est perfectio intellectus: & forma eius. Quapropter conuenientiam habent in ratione, intelligibilis, nisi quod intellectus habet suapte natura quod sit intellectus intelligibile verò sibi per accidens contingit ex abstractione intellectus vt lapis hic aut lignum illud. Hęc sunt quæ ego expressius, quam ille: verum ad mentē eius & suorum familiarium in hūc codicē transtuli. Alfarabius autē quē Auerroes indicat in hoc. 3. Commen. 8. alia inuenit sententiam consentiens satis speciebus intelligibilibus, credidit intellectū sibi propria potestate colligere species sibi proprias ex sensilibus. vt enim sensatas species inimicitie, quam gerit in ouem: ita & intellectus poterit de sensatis species colligere intelligibiles. Et hic differt nō nihil ab Auer. quia hic per species aliorum se cognoscere concessit intellectū, ille verò per species proprias se cognoscere affirmat intellectum. ¶ Primū autem, quod resoluentes dicere nobis opportunum videretur, est omnia quæ hactenus exponentes Commentator diximus esse verissima, nisi illud quod de intelligentijs alijs à prima ille assererat, id quod verū nō ducimus neq; secū-

Questio decisio ab auctore.

dum Aristotelem necessarium: quippe Aristot. modum quo se se intelligentiā intelligant, suppressit. Et quāquam nos fateamur intellectum intelligentiarum nō esse passiuum, secundum Aristotelem, nunquid negabimus intelligentias alia à prima non esse ita purē notionis vt prima? quæ sola actus est nihilq; permittens potentie. In alijs autem intelligentijs est potentie participatio: quia non pollent tanta puritate vt Commentator Cōmento. 5. huius. 3. tradidit ergo intelligentia inferior erit in potentia collatione superioris intelligentie: cur ergo ab illa non poterit suscipere species intelligibiles, vt & istis formata, superiorem intelligentiam intelligat? ¶ Rursum si inferior superiorem intelligit per essentiam superioris necesse est intellectum & intelligibile vniri: ergo intelligentia superior vnietur inferiori, & erit forma eius. Id quod est impossibile. Nam quæuis intelligentia potitur perfectio & absoluto esse vt ergo erit forma alterius? ¶ Ego sanè videre nequeo quid vetet secundum Aristotelem intelligentiam inferiorem superiori rē intelligere vel p̄ species acceptas à superiore, vel à Deo influxas, vt theologi multi astruunt. Nam per species fit vnio intelligibilis & intellectus. Solus autem Deus nō eget specie qui est omnium arche typus, & rerum omnium rationes, vt causa omnium prima in se habens. Et Albertus Magnus libro secundo de causis omnes intelligentias esse plenas formis dixit & hæc profequitur cap. 20. 21. 22. Verū sciscitor ego ab Auer. si intelligentia superior est perfectio intrinseca, inferioris aut extrinseca? Si extrinseca est, intelligere aut nō extrinsecū est, sed intrinsecū alioqui nō fieri & à similitudine, & vnione, vt Aristot. frequenter tradit. Operatio ergo quæ est menti angelicæ intrinseca non absoluetur p̄ perfectionē penitus extrinsecam, vt est vnus angelus vel intelligentia alteri relata. Si verò est perfectio intrinseca aut accidentalis, aut essentialis: non essentialis, est igitur accidentalis. Id quod aliter non erit quam influēdo formam intelligentiæ inferiori intimā, quæ est species intelligibilis. Nō tamē subinde, quia species istæ traduntur, cōcedendum necessario est intellectum passiuū esse

Cū Auerroes pugnat.

Intelligentia species habent.

do p̄ hanc.

In angelis no est triplex status intellectus: ut in nobis.

esse angelis: quippe cū nihil abstrahant à sensibilibus, non sunt passivi intellectus facultate egentes, ut nos. Atqui cum intelligentijs nō possumus illos tres status intellectus humani aptare, qui erāt intellectus in potētia, in habitu, & actu: quia intellectus potētia est, ut tabula rasa: angelicus autem intellectus non est huiusmodi: alioq̄ eguisset motore extrinseco ut nos egemus doctore ducēte nos in rerū notitias, & angelica mēs iam aliquando esset in potētia, ut nos. Hac ratione secundum veram philosophiā adhuc iudico species infusas à prima intelligentiā inferioribus: hoc inquam rationabilius cōfuissem in schola peripatetica cōtēdere, quam intelligentiā inferiorē nō per speciem, p̄ sed superiorē intelligere superiorē, ut intelligentia lunæ motrix intelligentiā motricē Mercurij nouit per intelligentiā Mercurij. Alioqui, quæ omnia superior nouit, nouit & inferior, & intelligentia stellati orbis (si hæc postrema est Aristoteli, primoq; motori, Deo proxima) hæc ergo intelligit primum motorem per essentiam primi motoris, qui intellectus primus est, ergo intelligit omnia quæ primus intellectus, angelicus ille intellectus, qui mouet stellatum orbē. Id quod philosophia, ut Platonica ita peripatetica dānat. Argumēti vires ita exponito. Nam essentia primi motoris vniuersa cōtinet, ergo qui essentia primi motoris per essentia intelligit, intelligit oīa: quæ essentia diuina cōprehēdit, ut si albedinē per essentia propriā ego assequer, & non per similitudines peregrinas, vniuersas proprietates albedinis cōpertas habuissem, & in alijs reb⁹ simili modo. Si hominē p̄ propriā essentiam intelligerē, non per species acquisitas, sed quod ipsa essentia esset per quā hominē nouissem, utiq; proprietates omnes humanæ naturæ essent mihi in numero: sic ergo si angelus, q̄ stellatū orbē voluit, diuinā essentia per ipsammet assequitur ipsam Dei essentia cōprehendet, quod neq; theologis arridebit, neq; sanē philosophiæ est amicū. Quod si in inferioribus intelligentias esse substantias simplices, & puras, nō ergo capiūt accidentia. Species autem intelligibiles sunt accidentia, nō ergo in angelis admittēda. ut col-

Nota obiectio.

ligunt Nyphus & Paulus & Pōponatus & alij. Vnde volunt intelligentias citra actum, qui sit accidēs & citra speciem se & alia, angelos intelligere. ¶ Ego huic obiecto dicerē intelligentias simplices quidem, sed non simplicissimas esse, ut causa prima, quæ sola secundum Aristotelem est actus purissimus: & ideo solus Deus neq; per speciem neq; per actū qui accidentaria deo sunt, intelligit: sed per se ipsum. Intelligentiæ verò, quia nō nihil habent potētiæ, quippe non sunt purus actus, & quō deficiunt à puritate primi actus, eō sunt in potētia. Quāobrem nihil obisset physica veritas, si dicamus illas p̄ species intelligere, quæ accidentia sunt, perfectionesq; suarū substantiarum sunt: illæ tñ species perfectiores sunt nostris, quia non abstrahūt: & vniuersaliores & simpliciores nostris, & quæ nos multis speciebus capimus, illæ paucioribus habent intellecta. Libet aut quæ amplo & lacinioso fudimus sermone in breuiculas cōclusiones cogere. ¶ Prima sit, angeli res alias à se non cognoscunt per essentia suam. Hæc colligit S. Tho. i. part. q. 55. art. 1. physico argumēto. Intellectus, n. angelicus extendit se in omnia intelligibilia, quæ ut intelligat necessario perficiendus est forma aliqua, ut quæuis potētia forma eget, per quam perficiatur in actū suum absoluendum. Vel ergo hæc forma est species aliqua angelo concessa, p̄ quā res intelligat: aut est angelica natura. Nō hoc secūdo enarratum loco, quia natura angeli non cōtinet omnia intelligibilia: ergo non poterit illa repræsentare, ergo primū est concedendum. At verò nō nihil huic detrahit cōclusioni verbū S. Dionysij. 7. ca. de diuinis nominibus. Angeli aut sciūt, quæ sunt in terra per naturā suam, & hic locus satis cū Auerro facit. At responsio est angelum cognoscere per naturam suam, id est, per intellectuā vim, quæ cū sit angelo natua illam vocat Dionysius angeli naturā. Et quanquam verborum cortex impēse Auerro suffragetur dicenti angelum per essentia suam alia à se cognoscere, at sensus verborum non illi patrocinator, ut patuit. ¶ Secunda conclusio istę species: quæ angelicam absoluunt naturam non sunt à rebus cognitis conciliatæ. Hæc demonstrata est: alioqui

Nyphus & Pōponatus resistent.

Prima conclusio.

Manichei erratum angelos & animas vna domans substantia.

Secunda conclusio.

alioqui angelus esset in exordio suo, ut tabula rasa, ut pueri intellectus. Quod si eluens argumentū dixeris, angelos æternos esse Aristoteli & ab æterno habent sibi conquisitas species. Restat ut tecum agā nū angelus intelligit sensilia omnia? utique annes, iā ergo à sensibilib⁹ sibi cōparat species intelligibiles. Hoc autem fieri nequitiam poterit, nisi angelica mens abstrahat species illas à sensibilib⁹: etenim citra abstractionem sensibile intelligi non potest. Abstractio namq; illud traducit de ordine sensilium in ordinem intellectuum. At si concesseris angelum abstrahere hæc species, contra te erit vehemēs ratio, causa enim abstractionis in nobis est cum sensu coniunctio. At angeli separati sunt à sensu consortio. Et si operatio indicat formam si mentes illæ angelicæ abstrahunt, ut nos & intelligunt modo, quo noster humanus intellectus: utique noster intellect⁹, & angelicus vnus substantiæ sunt atq; naturæ. Nam vbi est eadem operatio eandem ibi cognoscimus formam. Hoc autem schola peripatetica ignorat, quæ Platonicis quibusdam vitio dat credentibus animas & angelos esse vnus substantiæ. Et sacra theologia inter errata Manichæi hoc censuit vnum. Tertia conclusio non dissentit ab Aristoteli placito angelos intelligere hæc inferiora per species à deo illis inditas. Hæc probatur. Nā si huic propositioni quidquā obstitisset, esset ille loc⁹. 3. de anima text. 15. in separatis à materia, id est, intellect⁹ & intelligibile, sed angeli sunt separati: ergo per essentiam suam intelligūt alia à se. At verò hic locus etiam si multum habeat coloris, qui suavit Auerro quod diximus superius angelos per essentias proprias intelligere, tamen locus nō colligit: quippe illa vnitas intellectus & intelligibilis est propter speciem, quæ reddit similem & quasi vnum intellectum, & intelligibile. Itaq; per separatū à materia intellexit Aristoteli ipsum intelligibile in actu, quod est vnum intellectui per mediam speciem. Scio hanc sententiam meam nullibi ab Aristoteli expressam. At verò neq; alicubi memini esse ab Aristoteli negatam. Plato autem illi non dedignatur suam præstare fidem. Qui enim rationales animas credidit creatas, vestitas

habitibus rerumq; rationibus, multò certius asseruisset hoc idem de angelicis spiritibus. Porro autem si quispiam obstitit mihi dicens Aristoteli negauisse creationem, ut ergo species infunduntur angelis: hic aduertat secundum Aristotelem angelos æterno fuisse. Quare æterno quæ fuerunt speciebus istis imbuti, ut omnia intelligerent alia à se, & sic creationem illarum specierum fateri non cogimur secundum Aristoteli. in hanc quoq; cōclusionem multi ex theologorum familiaria conspirant: ut D. Tho. in 1. part. q. 55. arti. 2. alijs tamen reclamantibus species has infusas nō esse necessarias. Sed quod physicū est expediuimus. ¶ Cōclusio. 4. Conclusio. 4. angeli seipos intelligunt per essentias proprias, & non per species. Hęc est vna propositionum quam in Auerro loco indicato probatam volumus. Et illā D. Tho. i. pa. q. 56. ar. 1. colligit: etenim essentia angeli est actu intelligibilis, & præsens menti angelicæ, non ergo eget specie aliqua interueniente, ut pariat sui ipsius notionem propriam. Nam species constituitur, quo intellectus in actu ex potentia statuatur. At ipsa essentia angeli est actu intelligibilis & actu vnita cū intellectu angelico. Igitur angelus suā essentia citra auxiliatricem speciē intellegit, quod intellectui nostro non conceditur tantisper dum in corpore agit, sed se per species intelligit à rebus receptas extrinsecis.

Questio quinta si intellect⁹ cognoscat singularia.

AM verò de penultimo dubio pauca dicamus, si noster intellect⁹ cognoscat singularia. De qua re græcorum interpretum & simplicij: & Philoponi, & Themistij, quos noster indicat Commentarius est sententia intellectum nostrum utiq; intelligere singularia, sed non per se ipsum: sed per sensum: hoc colligentes sibi verbo philosophi, qui hoc capite scripsit dicens per aliā vim animam sentire calidum, atq; frigidum: essentiam autem rei per aliam vim. facile mōstrans per sensum nos intelligere sensilia, quæ per calidum & frigidum intellecta voluit: & per intellectum rei essentiam, non quod intellectus

tellectus nescius sit singularium, sed quod illa intelligat non per se ipsum, sed per sensum & .i. physico. tex. 49. intellectum dixit esse vniuersaliū, & sensum singulariū & .2. poste. in calce & .2. de anima. 5. c. hoc docuit, vt eodē loco nos cōmeminimus. Et Auerroes in libello de somno hoc idē astruxit, virtutē cognoscentem singularia, aut esse corpus, aut vim in corpore. Latinis autem non conuenit de hac re. Etenim antiquiores vniuersalia tradiderunt intellectui: sed singularia sensui directa notione. Verū quia aspexerunt intellectum humanū singularia prēmittere ad vniuersaliū notitiam, quæ colligitur à singularibus, vt metaphy. lib. i. illos docebat, & secūdus poste. in fine, dixerunt singularia esse in notitia intellectus reflexa. Hæc autē est reflexio intellectus, habēs hic notioēs vniuersales cōuertit sese in phantasmata, quæ continebant illas vniuersales notiones in potentia. Atqui sic se conuertēs singularia cognoscit, nō quod habeat speciem singularem intellectus noster: quia solas habet vniuersales, sed istæ vniuersales ostendunt singularia in phantasmate: ita S. Thom. philosophatur in .i. par. q. 86. ar. 2. quod cū eodem lib. q. 14. art. 11. absoluto sermone negasset nostrum intellectū singularia intelligere, tamen se elucidans censurā sermoni suo imposuit, directam non esse dicens notionem singulariū, sed reflexam. Fortē occasionē suæ sententiæ dederunt verba philosophi. c. hoc, conferentis intellectum lineæ rectæ, & circūflexe. Vnde sibi collegit intellectū humanum recto tramite notionem capere vniuersaliū, sed obliquo meatu capere singularia: quia per conuersionē mētis in phantasmata singularia nouit. Non enim intellexit per reflexam notionē, id quod dialectici vocitāt conceptum reflexum: alioqui si conceptū reflexum mens assequeretur singulariū, vniuersalia non solum directē, sed & singularia quoque conciperet: quippe directā conceptio mentis, reflexæ præexigitur. Et nullius est reflexa recuruaque notio, cuius non præextiterit directā. Quāobrem singulariū cū non sit directā notio, reflexam in hūc sensum non habent notionē, sed secundum priorē intelligētiam accepta velis oportet

Quid est intellectum re curua notio- nesingularia noscere.

quæ hic autor dixit. Porro Aristoteli. locus non nos cogit ad hanc philosophiam, vt Commentarius noster abūdē volenti indicabit. Alexander verò Aphrodisæus ^{Intellecta Alexandri intelligibilia habet singularia.} sensus & intellectus, differētiam statuēs ita sensum vt intellectum apprehendere sensibilia cōfiteretur in paraphrasi de anima agens de intellectu agente. Et in opusculo de intellectu agente. Sed intellectus capit rationem. sensibilibus rerum & capit esse rerū: (esse autem est ratio rei atque definitio) sensus verò quando singularia assequitur, non esse singularium, sed ipsa solum, vt cōposita sunt, cognoscit: quāquā species sensibiles sine materia singularium excipiat. Vnde inquit intellectum effici idem cū re, quæ intelligitur, non tamen sensum: quia ille rationē sensibilibus rei capit, hic verò non rationē rei, sed rem, vt non rationem aquæ, sed hanc aquā singularem. Et idem in paraphrasi de anima, singularia & sensibilia esse intelligibilia docuit potestate non actu, etiā si sint actu sensibilia. Etenim vt intelligantur egent intellectu abstrahēte: quāquam singularia, quæ sunt immaterialia, vt Deus & angeli, hæc non potestate, sed actu sunt intelligibilia. Quæ omnia vidētur præferre intellectū esse primo rationis rerū, & deinde rerum singulariū: quippe singularia, quæ ex materia condita sunt, nō sunt per se intelligibilia, quo usque exuant (operāte intellectu) materiæ appēdices, id est, figuram, motū, locū. &c. Quod si prima intellectus notione intelligerentur, essent sanē per se intelligibilia, vt album per se est visibile. Quod omnibus Græcis & Auerroei aduersatur, hoc 3. de anima. Cōm. 18. & summa argumētum hæc est, ne in omnia diuagemus: singulare materiale, vt hic homo, aut ille lapis intelligi non potest, nisi abstrahatur à materia. Quod ergo est primo intellectū, est verbi gratia lapis citra materiam: sed huiusmodi lapis à materia separatus (autore intellectu) est vniuersalis lapis non singularis: ille autem lapis vniuersalis iam quiditas est lapidis, & essentia omnibus lapidibus cōmunis, iam ergo singulare non potest primo intelligi ab intellectu per speciem propriam, aut conceptam propriū. Verū si intelligitur, hoc est per sensum. Hæc autem ratio non cogit

Intelligētia cognoscit singularia.

Quid simplici- eius de ange- lu.

An Deo sin- gularia nouit.

git supremas illas substantias (angelicas dico) nequire directā notioē singularia cognoscere. Illę enim non egent abstractione, vt neque de Deo ipse colligit qui princeps intellectuum & fons illuminationum intellectualium (vt post hæc dicemus). Quāobrem Themistius anima læstia dixit sensibilia cognoscere hæc, quæ apud nos sunt, sed per aliā vim docuit quam per sensum (per animalia læstia ipsas intelligentias orbium motrices subaudiens) cap. penultimo huius tertij. Singularia autem nota angelis voluit nō sensu, sed quia angeli causæ sunt horum inferiorū, necessum est vt sua propria opera nouerint. & hoc quod trepidatē Themist. de angelis inuenerat confidentius Simplicius tradidit, enarrās locum Aristoteli. 2. de anima textu. 29. quippe hic cū audiuiſſet Aristoteli. dicentem, cogitationem adesse quibusdam alijs præstabilioribus homine, in animalia læstia illud retulit: quæ donat Simplicius sensarijs viribus nō nostris, sed sublimioribus vi inque intelligētis, & discernenti inter sensibilia. Et verba eius sunt. Habent sensum (est sermo de intelligētis) & appetitum non passiua, neque à sensibilibus extrinsecis excitata & mota, sed abintrinseco cognoscentes & distinguētes omnia sensibilia. Angeli igitur singulariū horum quæ apud nos versantur notioē exactam habent: quia hæc inferiora administrant, & causant vt dixit Themistius. Quod si angeli, fiant quod ipse primus intellectus singularia cognoscit, quæ inferiores sibi intelligentiæ nouerunt? Verum quia non egēt nostro sensu, hac ratione directā notione & absolutissima singularia illis notissima sunt. Etiam si multi Auer. familiares contendant Deū ignorare singularia, illud sibi concipientes ex Com. 51. ad. 12. primæ philosophiæ librū & ex hoc. 3. de anima Cō. 5. & 14. Et nos in pauca redigamus quæ ampuloso sermone, isti ratiocinantur. Primum quod illos ducit in hoc placitū est quod essentia Dei vniuersalissima cum sit, nequit, representare rem singularem: quia quælibet species secundum primam naturā representat, vniuersalis species vniuersaliter, & singularis singulariter. Secundō si primus intellectus singularia materia

lia nouit, aut in vniuersali & hoc neutiquam: quippe notio hæc est confusa: aut in particulari: neque hoc: quippe singularia sunt infinita: & quod infinitum est, cognosci non potest. Hæc & id genus alia argumēta congeruntur à Nypho & alijs, quibus collibuit placitum hoc esse Com. Ego tamen nequā sic crediderim, cū apud ipsum legā dubio. 2. disp. 6. cōtra Algazelū Deū se & omnia intelligere entia per essentiā suam, & quod sua intellectio est rerū ordo. Ergo si intelligit rerum vniuersarum ordinē, vt intelligat ordinata necessariū est. Quid quod ait diuinam scientiā causam esse ordinis stabiliti in rebus: nostrā verò scientiam ordinem statutum à diuina sequi non facere, vt diuina facit cōprehensio. Neque Auerroes ausus fuisset à suo præceptore Aristoteli. vel latum discedere vngnem. At Aristoteli. libro. 2. Magnorum Moralium cap. 8. Deum esse dominum ait qui mala & bona pro meritis distribuat. At hæc distributio ex singulariū notionum vniscuiusque hominis proficitur necessario: ad institiam enim distributiua non sat est vniuersalis notio: iudex enim si communem solū haberet & humanorum operum notionem ferrentiam nequiuisset pro meritis singulorum. Rursum Aristoteli. libro de mundo vniuersa etiam singularia Dei esse opera confitetur. Et carmina Empedoclis citat hæc.

Asseritur Comētor.

Oia, quæ fuerant, quæ sunt, quæque ipsa sequitur, Platariū genus atque hominum generosa propago, Atque feræ volucres, pisces in succibus alti, Hæc vniuersa à Deo vno fluxisse dixit Empedocles vetustus naturæ interpres. Quare argumentum primum in hunc soluamus modum. Diuina sanē essentia species mundissima est vniuersa representas, & ipsa quidem virtute & maiestate potestatis vniuersalissima est, omnia continens: quia principium omnium est & postremus finis. At verò eius substantia est singularissima ab omnibus rebus summo discreta intervallo. Quāobrem, quia causa singularissima rerum est omnium: omnium quoque rerum notio est & perfecta comprehensio, etiam si vt dixi potestate virtutis vniuersalissima sit. Argumento secundo dicendum, diuinam notionē

singulariū, neq; esse vniuersalē, neq; particularem: vt Commētator dubio illato tradidit. Sed est quedam notio omni notioē vniuersali & particulari absolutior. & infinitum nō cognoscitur, si notiones numeres paulatim primo noscēdo partē vnam dein alteram: quia infinitum non exhauritur. Deus verò non numerat notiones: (vt infinitas res infinitis noscat notioibus.) Sed vnica & simplici notione se vniuersorūq; rationes nouit. Quapropter infinita ipse nouit & se comprehendendo cuncta cōprehendit. quāobrem: quia longē aliū modum seruat notio diuina, atq; nostra: ideo etiam si vniuersalia noscat, notio illorū vniuersalis non appellatur à philosophis: quia vniuersale est in potentia: diuina autem illa & ineffabilis notio, est actus purus longē potentiam à se ad aliud suscipiēdum repellens. Rursum quanquam singularia nouerit non vocatur eius notio singularis: quia singularia sunt determinata ad vnum: at verò Dei notitia nihil determinatur, ab alio neque limite aliquo cōstringitur: sed libera est & simplicissime vniuersa ad se colligens. **Hinc iam arbitror manifestum futurum veris philosophis germanam & amicam esse hanc veritatem diuinū intellectum, ceterosq; separatos intellectus intelligere singularia: non solum, quæ ex materia non sunt cōdita, vt vnus angelus alium angelum, sed terrena hæc, & quæ sub lunari globo sedem naturali instituto habent comparatā. De qua re alibi erit vberior sermo: nā hæc perfunctoriē & superficie tenus dixi, ne isti qui in precio sunt succēseant Aueroi, quasi hic philosophus notionis diuinæ esset detractor: qui. 2. de cælo explicans locum Arist. tex. 56. Deum fecisse stellas fixas ait, ne proprio motu se mouerēt: quia hic illarum rectus motus caducis istis atque inferioribus noceret. Prouidēs ergo inferiorū saluti ipse fixas condidit. Nouit ergo Deus singularia. Nam prouidentia non est vniuersalium, sed singulariū & in paraphrasi metaphy. c. 4. dicit Deo. esse præcipuam curam hominum, &c. Sed iam videamus de intellectu materiae coniuncto, qui noster est, vt referam⁹ nos eò vnde digressi sumus. Et vt diximus græcicum est placitum in-**

tellectū vt sensu vtitur singularia cognoscere. Quod Latini nō pauci de numero vetustiorum sequuntur. At verò recētior schola nō acquieuit huic placito: sed cōtra asseuerat intellectum nostrum singularia notione directā & primaria colligere. Et species singularium in intellectu conditas esse. Cuius opinionis & sententiæ Scotus est in. 4. Sententiarum distinctione. 45. quæst. 3. & Durandus. 2. libr. q. 6. distinctionis tertiæ. & huic factioni mirum est, quam multi suffragentur nō potētes intelligere, vt intellectus discurrat per singularia, nisi illa nouerit, vt ex notione hac singulariū sese in cōtemplationem subrigat vniuersaliū. **Rursum intellectus format hanc propositionem Petrus est homo: ergo habet cōceptum Petri.** Rursum volūtas amat, aut odit: singularia illa nēpe quæ nouit intellectus. vt odio est mihi hic maledicus aut ille fur. **Adde intellectū practicū esse singularium, & prudentiam quā tradidit Aristot.** esse habitum intellectus. Prudentia autem est singularium. Loca autem Aristot. aduersum hoc indicata facile soluet. Dicent enim Aristotelem nō negasse intellectū non cognoscere directē singularia, sed quod non solum singularia, quin & vniuersalia. Sensus autem solum singularia. vnde Durandus loco citato rem istā adeo produxit vt primum cognitum ab intellectu credat esse singulare. Cui subscripsit Gregorius Arimineus in. 1. Sent. dist. 3. q. 1. ar. 2. sed si hoc vt verum est iudicandum, quo ergo necessarium est vexare capita secundum Aristot. intellectum agētē & possibilē distinguētes? Nāq; si primū mētis cognitū est materiale obiectum, non est ergo necessaria abstractio: quo aliquid ab intellectu noscatur. Id quod pugnat cum omni sententia peripatetica. Verum in quæstione hac, quod fatear vtrinq; sunt angustia & rationes. secundū sermonis pretextū quæ cum Aristot. autoritate pugnant. **Idco esto prima sentētia. Intellectus cognoscit singularia.** Hæc satis est collecta: nā omnium sententia est receptissimum intellectum nostrum singularia capere: etenim Philosopho colligente, intellectus corrigit sensus errata, quæ nō correxisset, nisi sensibilia aduerteret. **Adde sensus cognoscit singularia**

singularia, ergo intellectus: quippe est potentia superior. **Rursum, quia apud se mens colligit pauperi subueniendum est: hic pauper est, ergo huic subueniendum est.** Maior est intellecta, ergo & minor, & conclusio. Alioqui si sensus tenet minorē & non intellectus, syllogismus ille concipi nō poterit: potentia enim concipiēs syllogismum tres eius partes concipiat est necesse. **Præter hæc solus intellectus confert vniuersale & singulare, & horum est iudex: sed iudex quæ iudicat nouit.** **Secunda conclusio, Intellectus noster per sensum singularia nouit.** Hæc patet, quia deficiente sensu scientia illius sensibilis non est, vt cæcus natus perpetuò orbabitur scientia colorū. Hæc satis indicata est superiore sermone ab Aristot. Nisi ergo sensus sub ministrasset phantasmata, seu rerum spectra intellectui, intellectus velut is, qui repagulis sensuum continetur orbaretur notionibus rerum. **Tertia conclusio. Noster intellectus habet geminam considerationē, & qua intellectus est, & qua cogitatus, aut ratiocinator.** Vt ergo intellectus est, ita sanē vniuersalia primò cognoscit: & hæc abstrahit à singularibus speciebus sensibiliū. Species autem per quādam reflexionem nouit: quippe concipiens hominem communem aduertit hunc hominē, in multis hominibus esse & de multis hominibus esse & de multis prædicandum, & hæc multa de quibus communis ille prædicatur homo, singularia vocat. Quare singularia cognoscit per discursum quēdam, quem vocamus conuersionē in phantasmata, aut reflexionē. Hic ergo intellectus vtitur abstractione. Et re vera intellectus vocatur: quia ea quæ velut velata sunt vniuersalia intus abdita & sub cortice materiae latitantia, cognoscit ipse, & inde nomen accepit intellect⁹: quia intus legit quæ sensus offert. **At verò intellect⁹ qui cogitatus dicitur, hic sanē etiā singularis nouit per proprium cōceptum atq; speciē, quas ipse sibi colligit: longē spiritualiōres quam sint in sensu.** Nāq; vt species in medio non sunt tantæ puritatis, quantum in visu: verbi causa, & in visu non illū gradum puritatis attigerūt quem in cōmuni sensu. Et deinde in potentiis reli-

quis, quo vterius pergūt species puriores & limatiores euadūt. In intellectum. igitur species purissime commigrabunt quāquā sint singulares species, huius vel illius. Vnde Philoponus dixit intellectū qua intellectus est, vniuersalia solum intelligere & simplicia: sed qua vis cogitativa est, sic opinatur & prudens est, vt retulimus ca. 3. huius. Atq; in hūc modum conciliabis diuersas sententias & testimonia, quæ illata sunt. Vnde & tibi colliges vim cogitatiuam etiam esse intellectum, vt singularia nouit, & de cōtingentibus ratiocinatur & opinatur. Quamobrem nos prius vertebamus in dubiū, num sensifica virt⁹ sit hominis cogitativa appellanda, quæ hoc fungeretur munere discurrendi per singularia: & diximus si intellectus cognoscit singularia, illa vis cogitandi est intellectiua. Iā verò in præsentia constat nostram vim sensificā non habere hoc facultatis vt ratiocinetur: nā si ratiocinatur, ergo & poterit opinari. At sensus nō hoc munere gaudet, vt opinetur, vt supra prædixit Aristot. neq; vnquam excipit cogitatricē vim. Solum ergo vocādam esse (vim illam cogitatricē) existimatiuam probabile dixerim, quæ colligat non sensata à sensatis. Id quod locus proprius expressit diligentius. **Intellectus igitur noster rectius dicitur est cogitare singularia, quam intelligere: quippe intelligere est vniuersalis & abstracti à materia: quāquam promiscuus est istarū vocum vsus.** propriē autem & Deus, atq; angeli singularia intelligunt: quia Deus & angeli non funguntur abstractione: quia sensu non grauantur, vt nos homines: quare aliud in nobis, quam in illis vocis proprietates obseruat. **Quin etiam & anima à corpore separata singularia intelliget citra abstractionis molestiam.** Id quod etiam si Aristoteles nullibi expressē dixerit, tamen diuinæ literæ satis expresserūt Lucæ. 16. diues ille epulo, quando vlticibus flammis torrebatur cōsanguineorū reminiscēbatur, quos moriens superstites reliquerat: Cetera quæ huic cōclusioni essent adnectēda in Cōmentarijs nostris huius tertij liquidò monstrātur. Hęc autem docebūt Arist. rectē dixisse vnā vim esse, quæ vniuersalia & essentiā cognoscit, & quæ singularia:

Philosophorum
varietas
conciliatur.

Egregius p
Auerrois lo
c. 116.

Refellit Durandus
Gregorium
iustur.

Deciso aut
v.

1. Sententia

gularia: sed ratione differre à semetipfa, vt linea, quę recta est, curua quoq; est, so la rōne à se ipsa discrepās, vt Cōmētarius 4. c. exposuit. Et hæc vniuersa aperto ser mone proferri possunt. Agēs etenim intel lectus est solū vniuersaliū: quia agens intellectus solum est eorū, quæ vniuersa liter intelligūtur: & sunt propriè intelli gibilia quæ ipse pprio opere elaborat & pprio lumine illustrat & facit esse intelli gibilia. At verò possibilis intellectus, vt contemplatiuus est: vniuersalium est: vt verò est practicus necessariò est singula rium. Nanq; practicus est, qui mouet in opus: & operatio singularium est proce mio primę philo. docēte. Quærat aliquis si practicus intellectus habet cōceptus, & singulariū species, istæ species qui vo cabuntur intelligibiles & immateriales? quandoquidē singularia demōstrant intel lectum sub sensibili materia & huius ornamētis, quæ sunt hic & nunc & c. Res pondetur intellectum practicum puras obtinere species singulares, & multò pu riores sensu quolibet. Nam practicus intel lectus redit in se ipsum, & propriam actionē nouit: atq; species proprias cōsi derat se habere: illisq; frui: & easq; dirigit suo pte ingenio in ppriū finē. Quæ duo non habent sensus, nisi exiliter & velut vmbra tenētes, vt sepe prædiximus. Quę autem sit horum intellectuū practici & contemplatiui ratio atq; natura sequēs, exponet sermo.

Sexta questio an intellectus & intelligibile sint vnum.

Dostremā quæstionē exerceamus, quę vnionem intellectus & intelligibilis scire desiderat. Et quidē de vnitate intel lectus & intelligibilis Auerroes Com. 5. huius. 3. dixit intellectum & intelligibile esse magis vnum, quam cōpositum ex materia & forma. Quæ verba fatis sunt obscura. Nam intelligibile est accidens intellectus: ergo intellectus & intelligibile sunt vnum per accidēs & nō per se: at materia, & forma substantialis sunt vnum non per accidēs sed per se vnum, vt ergo magis vniūtur? Familiares Com. hūc locum discernunt esse verius vnum

intellectum & intelligibile, quam mate ria & forma. Nam forma eget quibus dam præparatorijs dispositionibus, quibus copulatur cum materia. Sed intelli gibile non per præparatoria quadam; sed citra illa copulatur cum intellectu & quia intelligibile est, vnitur cum intel lectu. At verò contra hos est, quod qa forma est, copulatur materiæ, & non per medium vt Arist. 2. de anima dixit ridiculam & superabūdantem esse quæstionem quærentem, quid est illud, quod copulat materiā cum forma: quia hæc per se coniungitur. Rursum quātitas, quæ ci tra dispositionē medij autore Auerroes materiæ copulatur, posset concertare de vnitate cum intellectu. Quodq; mihi infestius est, hos adeò vnitatem hanc mul ti fecisse, vt non vereantur concedere in tellectum & intelligibile esse magis v nū apud nos, quā apud Deum. Sed isti ir reuerētur de Deo philosophantur. Deus enim est intelligibile, & purissimus intel lectus. Et ideo ipse est intellectus & in telligibile: qa in se ipso intelligit omnia. Omnia enim in ipso cū sint, non sunt multa in ipso, nisi secundum rationem, vt idæa hominis & equi sunt vnū in deo secundum rem: quia sunt ipse simplicissi mus Deus. Solū differunt istæ idæa re latione: rationis, Idæa nanq; hominis in hominem, & equi in equū, referuntur in duo diuersa. Quare dicamus in nobis intel lectus & intelligibile sunt vnum sub iccto, vt musica & homo: quia musica est hominis forma: ita intelligibiles species sunt humanæ mentis perfectiones. In an gelis verò quando se intelligunt: quia se intelligūt per essentias, intelligens & intel lectum sunt idem secundum substan tiam. Sed quando intelligunt alia, quæ non sunt angeli, sunt vnum per accidēs. At in Deo siue se, siue alia à se intelligat, penitus vnū, & intelligens, & quod intel ligit: quia non intelligit per species à re bus acceptas, sed per se ipsum, qui vt Sā ctus Tho. x. part. inquit. q. 14. art. 2. omniū species est. Vnde intelligens vniuersa in se ipso intelligit.

CAP.

CAP. V.

Geminum esse intellectum & agentē & possi bilem seu passiuū quibusq; interuiscantur dif ferentius ostendit.

ext. 17.

Voniam autem in omni natura est ali quid, hoc quidem materia vnicuique generi, id autē est quod potētia omnia illa, alterum autem causa & factiuum, quod fa ciendo omnia quod ars ad mate riam patitur: necesse est & in ani ma has inesse differentias.

¶ Agentis intellectus, itemq; possibilis discreturus naturas Arist. alte exordi tur. Principio hoc vno accepto in omni natura vbi est potentia, quę recipiat, esse quoq; agens, quod potentiam illam in actum expromat & in absolutionē per fectionemq; illam conducat potentiam, alioqui temere & ociosē esset illa institu ta potentia, si quæ desiderat implere nō potest. In vniuerso autem cernimus mate riam esse potentiam ad omnes genera tiones, & transmutationes, quæ tamē ma teriæ potentia habet agēs quoddam vni uersale, quod hanc potētiā cōducat in actum cælum, id est, & agentia particu laria, quę diuersas materiæ portiones va riè præparant & afficiunt; vt illam ab soluant. Et quod appetit impleri exe quutioni mandetur. ¶ Rursum in arte in potentia sanē est lignum, vt ex illo con fletur statua: & argentum, vt ex illo va sculum argenteum componatur. Hæc autem potentia an non esset temere con cessa, nisi adfuisset ars fabrili, quæ hoc præstare posset & statuas & vasa fabri care? At in natura quæ Actionis & pas sionis habet principiū, veram hanc esse considerationem dicet aliquis verum in anima rationali, aut intellectu hoc quī fiet, vt sit agēs intellectus & patiens? Si quidē apud intellectū non est vera trans mutatio, neq; alteratio, neq; generatio, aut corruptio. Sed est actionis alius mo dus qui non physicus est. ¶ Verum tamē

Arist. optimè rem colligit: quia etiam si intellectus non patitur passione pro pria, tamen actione sua perficitur. Et si intellectus perficitur & absoluitur, est ergo in potentia ad hanc absolutionem & perfectionem capessendam. Et cum nil se perficiat, ne dicamus idem esse actū, & potētia, aut idē mouens & mobile, quod enim perficit intellectum actū est, quod perficitur potētia est. Rursum quod per ficit mouens, perficiendum mobile est. Necesse est duo distinguere, duas ve par tes in anima rationali discernere: aliā sanē, quæ moueat & perficiat: aliam verò, quæ moueatur, & perficiatur, & prior pars agens, altera verò possibilis dicitur intellectus. ¶ Est autem ad actionē intel ligendi triū causarum coitus: agētis, pos sibilis intellectus, & phātasmatum. Hæc tria sunt, quæ ad vnū intelligēdi actum conspirāt. agens sanē intellectus, vt vni uersalis causa, quæ hac ratione iustam af sequitur hanc appellationē, q̄ eius ope ratio in omnia se pfert intelligibilia. omnia enim sensilia potest de ordine sen silium transferre in nouum & puriorem intelligibiliū ordinem, vt pulchrē ad notauit Auerroes. possibilis autem intel lectus est velut materia in genere intelli gibiliū: quia quas formas intelligibiles polit & mundat à materia, agens intel lectus, illas intra suum sinum condit possi bilis, illasq; inuicem componit aut diui dit. Phantasmatum autem sunt velut agen tia particularia, quæ agentem determi nant intellectū, vt has formas, & non il las abstrahat. Oblatum enim phātasma hominis intellectum agentem determi nat, vt hominē speciem intelligibilem il lustret solum, & determinat possibilem, vt hanc solam suscipiat. Vt ergo in gene rando homine est Sol generans, & homo generās, & materia suscipiens generatā formam. 2. phys. text. 26. sic soli conferas agentē intellectum, hominē autem phan tasmati. Nam homo solem determinat (qui alioqui sua natura ad alia diffusus) ad hominem producendum hominisq; concursus ad hominem solum excuden dum constringit. Ipsa verò materia quæ hominis formā excipit, possibilis intelle ctus gerit similitudinē. Fuit autē necesse Arist. hanc exquirere philosophiā de in tellectu

Tria ad actio nem intelli gendi coeūt.

Agens int el lectus causa vniuersalis.

Possibilis ma teria.

Phantasma particulare, agens.

Pulchra col latio.

unde Arist. intellectū ex cogitavit agentem.

tellectu agēte & possibili, vt discederet à Platonis sententia: quæ erat animam labi in corpora humana cum speciebus & rationibus rerū. Cui iam ob eam causam nō erat necessarius agēs intellectus, qui abstraheret & faceret intelligibilia actu: quippe secū anima cōuehebat species rerū intelligibiles, vt abstractio noua non esset desiderāda, vt multi theologorum de angelica natura confitētur ornati creati à Deo speciebus & formis, vt prædiximus. Angelus autē sic formas habens rerū, quī eget abstractione? Arist. aut negans species nostro intellectui coēuas, sed quam primū de foris anima se corpori insinuat, esse, vt tabulam nullis charecteribus consignatam, esse tamen in potētia, vt consignetur: coactus fuit aliquam vim excogitare intellectiuam quæ hoc munus subiret, faciendi intelligibilia & illa abstrahendi à sensibus. Et hanc vocauit ab opere suo agentem intellectū. Rursum Plato finiens animam esse numerum se mouentem non eguit hanc diuersitatem intellectuū excogitare. Arist. autem credens animā ab extra moueri, & perfici acerrimo ingenio duas scrutatus est vires, per quas anima & moueretur & moueret: ne diceret vnā vim esse motricem & mobilem, & motam dixit possibilem, & mouētem agētem intellectum, qui vt ars est. Nam vt ars tabulā format sic agēs intellectus possibilem effingit. Phantasmata igitur sunt huius artis obiectū, species autem intelligibiles sūt, vt artificia. sed possibilis est, qui artificio illo vtiur. Et hæc est prima Arist. collatio, quæ cōfert agentem arti. nisi q̄ differt non nihil: nam ars extra est ab ipso in quo operatur, & non illi coniuncta: at verò agens intellectus cōiunct⁹ est possibili: neq; extra ipsum: ambo. n. sunt vnus animæ partes. est aut exemplum aliud Arist. vt lumen facit colores, non colores creādo sed actu visibiles reddendo. Ita quoq; & intellectus agens lumen est quoddā: quod facit intelligibilia. Petrus enim non est intelligibilis actu, quousq; lumine suo intellectus agēs ipsum veluti excoquat & repurget à materiæ vicijis, & ipsum constituit vniuersalem hominem non obligatum temporis, neq; loco, neq; corruptioni: quia vni-

uersalia æterna sunt Arist. & nō intereūt nisi per accidens. Mortuo. n. Petro non moritur homo. Hoc autem exemplum non vbiq; cōsentit: quia lumen nō facit actu colores, sed solum visibiles: at intellectus agēs facit actu vniuersalia, & actu intelligibilia. Porro hæc exēpla eō sunt proposita, non quo vndiq; conueniant: verū huic negotio seruiūt, vt ex sensibilibus nos traducat Arist. in intelligibilia. Nam Arist. exponamus. *Quomam in omni natura.* Quæ propriè est natura subaudi, & ex sensibili natura ad intelligibilem translatio fiat. Atqui est aliquid, quod habet materiæ vicem in singulis generibus entium, nam in substantia est materia, quæ formas excipit: quæ est in potentia formæ omnes materiales. Alterum verò est, quod est efficiens formas & illas traducens in exitū de materiæ gremio. perinde se habet faciēs ad materiā relatū ac artifex ipse, qui per artem suam facit ex materia ligni, aut æris artificia, vt sedilia, vasa ve diuersa. Sic agens intellectus est artifex & opifex, cuius opificium est possibile intellectuū spiritualibus formis formare: sic ergo in arte est materia quæ versat artifex, & est efficiens in natura videntium. Hæc duo reperias in natura elementorum mixtorum omnium: idcirco ait in omni natura est materia recipiēs, & efficiēs largiēs formas in vno quoq; rerū genere, sic in aīa. hac quoq; ratione sunt duo alterū agēs, aliud vero patiens, & per vocem animæ præcipuam subaudi eam quæ est rationalis.

¶ Et est quidam talis intellectus *Text. 18.* quia omnia fit, quidam vero quia omnia facit, vt habitus quidam. quale est lumen. quodā enim modo & lumē, facit potentia existentes colores, actu colores.

¶ Partes animæ, quas sub vmbra dixerat clara voce explicat. Est in anima agens intellectus, qui omnia facit, & est intellectus alius, qui omnia fit. Locus hic decipit Alexandrum & Marinū philosophos credentes intellectum agentem non esse humanæ animæ partem, sed Alexander credidit esse deum agētem intellectum. *Marinus*

Diuina mēs potius luci quam lumini apud philosophos conseru.

Text. 19. ¶ Et hic intellectus, separabilis est & immixtus & impassibilis, substantia actus existens. semper enim honorabilius est agens, patiēte & principium, materia. Idē autem est, secundum actū scientia cū ipsa.

¶ Dixerat agētem intellectum esse instar artis, instar efficientis causæ, instar habitus, instar luminis, nunc alia adijcit esse separabilem & immixtum. Et q̄ dixerat esse habitum, quidam corruerūt, & violauerunt locum, credētes per habitus vocabulum habitū principiorum de quo. in. 6. Ethi. meminerat Arist. esse hoc loco.

Marinus autem esse angelum seu (vt voce illius vt amur) dæmonē quēdam. Alexander ductus verborum cortice sibi hoc suavit: quia Arist. ait intellectus agens omnia facit: hoc aut solius Dei est, attributum. Ductus quoq; ratione altera. Nā intellectus agens semper actu intelligit quod Dei est & non hominum. Marinus dixit esse dæmonem, nam homines nunq̄ perpetui sumus intelligendo. At verò cōtextus Arist. hos destruit errores: nāq; confert agētem intellectum habitui, nūc autem diuinus intellectus non est habitus: sed purissimus actus. Itē diuinus intellectus non est lumē: quia lumen originem ducit à sole: diuinus autem intellectus nullam ab altero secundum philosophos ducit originem: ideo D. Dionysius Deum non lumini, sed soli cōtulit vt diuinam lucem à nullo haustā credamus. Sed ipse Deus per suam essentiā lux est se & alia intelligēs. Et si theologis in vsu sit Deum & lumen, & lucē appellare; & confitemur Deum de Deo lumen de lumine: philosophi verò, qui istam originē filij à patre ignorant diuinum intellectū potius luci quā lumini conferunt. Nonnum autem cōtra Alexandrum cōnectamus argumentum. Nam Arist. intellectuū ait, vt lumen esse, quod facit quodammo do colores. Non. n. omnino facit colores lumen, vt tradidimus. in. c. de visu. Deus autem omnia facit, non quodāmodo, sed omnino: quia totius veritatis & esse principium est. 2. primæ philoso. libro asseuerate tex. 4. ergo intellect⁹ agens nō est Deus.

audiēdum. Quos recēset Albertus Magnus in summa d̄ homine tractatu de intellectu agente. Et S. Tho. in Cōmentariis sed isti decepti sunt: nullus est habitus principiorum, qui omnes conclusiones, & omniscibilia faciat, quod agētis intellectus munus est, qui suo lumine illa præstat: Quid q̄ principia ab aliquo fiunt principia & intelligibilia, & hoc est agēs intellectus? Verba autē textus huius imposerunt Auerro, vt crederet intellectum non esse potentiam animæ humanæ & de ceperunt Auicēnā, qui cū. r. metaphi. libro dixisset esse quādam, intelligentiā quæ est totius vniuersitatis principium Deum benedictū in secula. Rursum adiecit decem intelligentias alias: quarum nouem sibi cōmissos agitant orbis, ab orbe nono in orbē vsque lunæ. Si numeras. Decima autem intelligentia est generi humano tributa: & hæc hominū animas illustrat, & hæc immaterialis est, & immixta & secundum substantiam suam actu intelligens, & alia epitheta habet quæ Arist. de agente intellectu prædicat. Et hæc vna est in vniuersis hominibus & ipsorum agens intellectus. Et Algazelus Auicēnæ rapsodus, idem sapit in metaphisica, quā scripsit. Et Themistius non longè est ab hac sententiā. Credidit enim esse quādam intelligentiā, quæ erat formarum forma: quæ relata ad omnes orbis formas, forma formatrix est appellāda: vt verò ad viuētia anima animatrix: vel animarū anima: (quia omnis animatio ab hac pficiscitur,) vt vero ad hominem hæc intelligentia referebatur, erat eius agens intellectus. Itaque in homine non credit esse agentem intellectum: sed extra hominem subsistit: est tñ, in homine intellectus in actu, quādo homo actu considerat. Verum agēs intellectus non est in homine. Est autem discrimen non modicum inter actu intellectuū, & agentem, nam possibilis intellectus, quando actu contēplatur, est actu intellectus: nō tamen est agēs intellectus. & materia est actu ens accepta forma, non tamen est agens, id est, quod actum præstat: at actu illud est, quod actum suscipit & habet. Hæc ergo intelligentia, est forma per essentiā suam: & anima per essentiā suam: & intelligēs per essentiā suam: alia forma

Arabum lapsus.

ma & animæ atq; humanus intellectus ab hac hauriūt, vel esse formæ, vt à suprema forma, vel esse animæ vt à suprema anima, vel esse intellectus vt ab optimo intellectu. Legito. i. lib. de anima Themistij. cap. 23. & 3. lib. c. 26. & 28. & 27. Vnde collegit vnicū esse intellectum agentem omnium hominum: etiā si possibilis multus sit secundum hominum multitudinē. Nam cum materia sit multitudinis indiuiduorum principium, si intellectus agens est immaterialis, & immixtus ipse vnus est. At verò possibilis cum sit corruptio ni obnoxius, hic docente Arist. iste variatur multitudine: vt cæteræ formæ variantur. Et re vera per possibile solum videtur audiuisse Themistium dianā, seu vim cogitatiuā, de qua luculentior sermo habitus est suo loco. Et fortasse, quod isti per intelligentiam intelligebant, Marinus philosophus vocitat dæmonē. Nam dæmon bonæ significatiæ vox est, apud philosophos & poetas, etiā si iam in malum vsurpetur pro malo dæmone. Sed dæmon vox cōmunis est & ad bonos, & malos angelos secundum sermonis proprietatē etiam si theologicus vsus in malum vocem hanc vsurpet. Commētator autem Auerroes in eundem lapidem cū istis impedit, intellectum agētem nō esse partem animæ rationalis credēs: sed intelligentiam quandam extra hominem, vt Comm. 5. huius. 3. & 18. & 19. & 12. metaphy. Cōm. 17. non nihil de hac re meminit. Differt autem à Themistio: quippe Themistius intellectum possibilem multiplicem esse & non vnū numero voluit cunctis hominibus. At Auerroes vnū voluit esse in cunctis hominibus: quia agētem & possibile, solum rationis discrimine discrepare voluit: vtiq; agens & possibile apud hūc sunt extra hominē. Quod verò dixit Arist. possibile esse corruptibilem, non secundum essentiam exposuit Commentator, sed secundum operationē: quia aliquando intelligit possibile, aliquando cessat ab operādo, quæ cessatio est quædam corruptio. Rursum differunt isti duo philosophi. Nā Themistius intellectum agentem formatore, & animatorem voluit, non solum hominum, sed aliorum, quæ sub Lunæ globo cōprehenduntur. At Commētator solum homini-

bus deputat suum agētem intellectum. Hæc autem intelligentia Auerroistica secundum quod in se expeditur, neq; agēs, neq; patiens est intellectus: sed quædam substantia de numero intelligentiarum. At secundum quod humano phantasmati vel cogitatibus nostris adest, hac ratione, vt illustrat lumine suo nostra phantasmata, agens est: vt verò p illustrata phantasmata componit, atq; diuidit patiens est intellectus. Et hac cōsideratione nullam habet nouam operationē agens hic intellectus: quia quando hic non intelligit homo, alter intelligit, & æterno intellexit intellectus hic: quia secundum Arist. est mūdus æternus. Et hac ratione nulla noua intellectio est apud hūc intellectus: quia quod modo intelligit æterno intellexit. Tertia cōsideratio huius intelligentiæ est, si cōferatur huic, vel illi homini, vt illis afsistit & ita per accidēs habet nouam operationem. Et demū vt columna est dextra, aut sinistra sola relatione ad hominem non secundum se. Ita intellectus iste exterior est agens, & passibilis, solum relatione ad humana phantasmata: nō p se. Aduertis o bone vt præclarissimi philosophi intellectum agentem separatam substantiam volūt, occasio nem philosophadi haud dubiū ex Arist. trahentes. Ego verò horum placitum iuuare volo. Argumēta quædam proferā, quæ cū istorum assertione faciant. **Argum. 1.** Primum tenebræ, quæ aërem obtenebrant non depelluntur, nisi lucēte superiore globo, & irradiante in aëre: ergo tenebræ nostræ cogitationis, quæ ex phantasmate, & vmbri sensiliū nobis contingit, lucēte superiore intelligētia sunt depellēdæ à nobis. **Argum. 2.** Rursum corpus humanum mouetur à motore separato, quod cælū est 2. de gen. tex. 57. & sæpe alibi: ergo motor corporis, qui est anima etiā superiori est subditus à quo moueatur, vt intelligat. **Argum. 3.** Tertium argum. sit, aut intellectus agens intelligit per essentiam suam, aut per species acceptas à rebus, si per essentiam suam cū eius essentia non varietur, vno modo semper nos intelligemus, id quod abesse à vero cernimus. Si per species acceptas, ergo est in potentia & non agens. Si autem per species non acceptas à rebus sed illi cocuas intelligit: ergo

ergo noster intellectus agens est substantia separata, quæ habet intelligibiles species, nō à rebus, sed ab influxu primæ causæ & hoc est argumentum præstantissimū in hac re. At verò isti vniuersi ab scopo veritatis plurimū discedunt. Etenim nisi rō physica à sensibus habeat originē parū momētofa est. Quod autē cernimus in actiōibus physicis est, præter agēs vniuersale, qd causa multorum effectorū est, agens esse particulare. Id qd determinat vniuersalem causam. Et quanquā Auicena libro de diluuijs vniuersale solum sufficere dixerit, vt solus sol potens est hominē & bouem producere: tamē Arist. dixit solē & hominē generātia esse hominē. 2. phys. Quare actio intelligēdi, quæ est quidā motus (quāquam non sit proprius motus) ab vtroq; dimanabit agente: & à separato quodam intellectu, & à proprio agente, quem Aristoteles vocat agentem intellectum. Quam ob causam & Augustinus dixit omnē nostram intellectiōnem esse à Deo libro de Magistro. & Paulus clamat non sumus sufficientes cogitare aliqd ex nobis quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Posteriore ad Corin. cap. 3. & D. Ioannes Christum lucem verā tradidit, quæ illuminat omnē hominē venientē in hunc mūdū cap. 1. sui euangelij. Et Aristoteles omne esse & veritatē in Deū reduxit, vt in primum ens primamque veritatē. 2. meta. tex. 4. At Auicena Auerroes Marinus & Alexander & Algazelus relinquētes intellectum particularem, qui esset pars animæ nostræ in causam vniuersalem intellectum scilicet illum separatam, actiōnem intelligēdi reducerunt. Intelligibile igitur quod sit intelligibile à summo intelligibili Deo consequitur, & quod nostra mens intelligat diuinę illustratiōnis vestigium est. Quæ omnia probāt intellectum vnū separatam esse fontem intellectiōnis vniuersalissimum, atq; sincerissimum: tamen hoc nō colligit negandum esse intellectum agentē, qui sit motor nobis coniunctus id est animæ nostrę pars. Nam ordo rerum à Deo stabilitus, hoc amat vniuersalē motore iungi particulari, vt actio in lucem expromatur. Quod verò supra diximus, agentem intellectum esse vniuersalē motore subau-

dias, si referatur ad aliās potentias animæ hic solus est, vniuersalissima vis animæ, quæ particularia sensilia, conuertit in intelligibilia vniuersalia. Id qd nullius potētiæ est: tamen agens intellectus relatus ad primum intellectum, est particularis motor. Et indignū nobiscum ageretur, si ad præcipuam actionē, quæ propriē est hominis actio, nullum adestet nobis principium intrinsecum, vt brutis, vt plantis, vt elemētis: & vniuersis rebus propria donata sunt propriarum operationum principia: ne manca esset nature institutio. **Argum. 1.** Argumēto igitur primo dicendum est, tenebras aëris depelli luce superiore: quippe aër non illuminat, sed illuminatur: at homo intelligit idcirco eget interno principio. quod lucem supernam nobiscū cooperantē iam cōcessimus. **Argum. 2.** Argumēto secundo hæc responsio est, corpora nostra duplici agi motore, & coniuncto & separato. Nam calor aut frigus, quæ intra nos sunt, hæc sæpe nos alterant, vt febricitantes ostendunt. Item ab aëre & aqua cælestiq; influxu alterantur corpora nostra. Sic & mens nostra intellectiōnem assequi & à suo germano & velut familiari principio, & à Deo vel angelo illumināte. **Argum. 3.** Argumēto tertio intellectus agens (Alberto auctore) per essentiam suam intelligit, non per species, quas ipse efficit, sed per essentiam suam, & vtitur Platonica philosophia, quæ visionē tradebat per extramittentiam radiorum ab oculo, cōtingere, ita intellectus agens quō ab eo profectę sunt species intelligibiles possibiliq; intellectui mandat eō intelligit. At verò possibilis intellectus intelligit nō extra mittendo, sed intus suscipiendo, vt Arist. credidit sensus omnes suas inire operationes. Quod si colligas in Albertum, si agens intellectus per essentiam suā intelligit: hæc autē est vna, ergo vno modo intelligit. Concedit hoc quātum est nature propriæ. Cæterum phantasma diuersum, diuersam reddit intellectiōnem. Si insultas, iā ergo intellectus noster agens separata est intelligentia, quæ per essentiā se & alia per essentiā nouit, negat cōsequētiā: nā intelligētia separata non versat phantasmata, vt nostra. **Albertus** Sed re vera hoc nō absoluit huius dubij nodum

Quiddiana Themistio.

Themistius & Auerroes in vniuersa te intellectus non idem sapiunt.

Intellectio omnis à Deo est.

Argum. 1. ta sententia arabum.

Argum. 2.

Argum. 3.

Argum. 1.

Argum. 2.

Argum. 3.

Albertus expenditur

nodū: nam qui dixerūt intellectum agē-
tem esse separatam intelligentiam, falsi
sunt hāc esse intelligētiarum minimam,
vtpote, quæ phantasmata humana verfa
bat. Et quāquam ipsa suapte natura asser-
tam habeat intelligēdi actionē ob omni
imagine sensibili, tamen vt homini sese
sociabat per accidens vtebatur phantaf-
mate. Quare argumētum Durādi quo in
2. Sentē. lib. dist. 3. explodit Auerroē ina-
ne est & enerue. At ille intellectus noster
pendet à phantasmate, intelligentia ve-
rò non pendet, neq; commercij aliquid
habet cum phantasmate: ergo illa intel-
ligentia non est noster intellectus. Dice-
ret enim Auerroes secundū naturam intel-
ligentiæ argumētum verissimā texuif
se collectionē: non tñ per accidēs. Quam
obrem alijs nos vsi sumus argumentis.

*Contra Al-
bertum auto-
ru decisio.*
Ego igitur neutiq; concederem intelle-
ctum agentē intelligere quicquā per es-
sentiam suam, quod solū credo esse sub-
stantiarum separatarum: nam si se intelli-
git per essentiam suam, non ergo specie
aliqua forinseca, sed est ipse sibi species.
Quid ergo vetat, vt semper intelligat se,
quod dogmatis Platonici est nō peripa-
teticici, vt nos supradiximus? Hæc autē
duo pugnāt mutuō & quod egeat phan-
tasmate & quod per essentiam suam sese
intelligat. Nam se per essentiam suam, &
alia intelligere, est intelligēdi actionē
à nullo mutuari. Id qđ vbiq; negat Ari-
sto. dicens, necesse est intelligentē phan-
tasmata contēplari, vt ex. c. proximo fa-
cilē quivis discet. Venia igitur Alberti
ab illo discedendum censeo. Est autē lo-
cus auctoris in summa de homine tracta-
tu de intellectu agente. q. 4. & 5. Verum
nobis sic sentiētibus maiores impendūt
angustia, quas euadere si mihi possibile
sit, hæreo fati, si intellectus agens intel-
ligit per species, aut proprias quas susci-
pit, aut p eas, quas habet possibilis: per
has non: quippe species est in ea potētia,
quæ actū parit. Si per proprias ergo est
possibilis & passivus intellectus agens
ipse intellectus. Durādus aduertens rei
huius difficultatē, in. 1. Senten. lib. dist. 3.
quæst. 6. placita Arist. contempfit, & pro-
prias amans cogitationes, intellectum
agentē negat: possibilē solum recipiens:
quippe si agens est necessarius, vna cau-

sa est abstractio: hæc autem nulla est, aut
Consideratio phāsmatis est sine condi-
tionibus individuantibus. Sed hanc con-
siderationē habet possibilis intellectus.
Quorsum multiplicādus est intellectus?
Quid quod phantasmata nihil suscipiūt
ab intellectu agēte: quippe quæ semper
persistant in nativa ruditate, & impolli-
ta materiæ natura: non ergo possunt mo-
vere intellectū possibilē: quia rudia sunt.
Etenim si hæc rudia & materialia phan-
tasmata agentem mouēt intellectum, ef-
sent excellioris naturæ, quàm ipse intel-
lectus. Nam agens & mouēs mobili præ-
stat vt. D. August. 12. super Genesim. c. 16.
dixit & Arist. docuit. At verò citra con-
trouersiam falsum est, phantasmata esse
meliora agente intellectu. Neq; inuētor
huius dogmatis vnus est Durandus, sed
habuit quē sequeretur Isaac philosophū
Narbonensem, qui planē intellectum
agentem negauit, vt meminit Mirandu-
lanus in cōclusionibus ab Isaac isto col-
lectis. Et isti duo auctores dogma Plato-
nicum sapiūt, quod fuit, vt diximus agē-
tem intellectum nō esse necessarium. Pri-
mò sanè, quia anima rationalis celo de-
lapsa in corpora secū conuehebat rerum
formas, & rationes. Secūdò, quia vniuer-
sales quasdam idæas finxit Plato, quæ
erant per se intelligibiles, vt hominem
communē, bouem communem, nō ergo
necessarius agens intellectus, quia idææ
per se sunt intelligibiles. Alij verò fre-
ti autoritate Arist. intellectum agentem
defendunt, tradentes quædam insipida,
agentem inquam, intellectū phantasma-
tibus imprimere lumen intellectuale.
Quod lumen spiritualia, atq; intelligibi-
lia reddebat phantasmata. Hæc fuit Auē-
pace opinio in epistola quadā, cui titu-
lū fecit de luce & lumine intellectus. Ve-
rūm hæc excogitatio nihil lucis sed mul-
tū offensionis attulit Arist. Hoc. n. lumē,
aut spirituale est, aut corporale, si corpo-
rale nil intelligēdi actionē iuuat: si verò
est spūale, vt recipietur in phantasmate.
nō apertū est, vt illa qualitas spiritualis
sedē sibi capiat in phantasmate. Erit. n.
forma eius, & iam phantasma erit ex in-
telligibili luce. & sensibili imagine con-
cretum. Id quod ridendum est, & non di-
sputādum. Adde iam actio intellectus
extra

*Isaac Narbo-
nensis agen-
tem intelli-
ctum negat.*

*Avempace
ex sibi lam.*

*Pulcherrima
collatio.*

extra transiret, cum tamē sit actio imma-
nens. Quāquam autem Aristo. familia-
res intellectum agentem dixerint agere
in phantasma, non quidquam imprimen-
do, aut producendo, sed solum expurgā-
do phantasma à conditionibus materiæ
intelligendi sunt. Id quod fit sola consi-
deratione, nō impressione. Quare etiam
si non nihil sapiat actio agentis intelle-
ctus actionem transeuntem, actio tamen
hæc nihil operatum extra se relinquit,
in phantasmate. Sed hæc cogitanda sunt
hac collatione accepta. Vna atq; eadem
res sub lumine Lunæ alium ostentat co-
lorem, quam sub lumine Solis vt carbun-
culus, & piscium squāmē, & alia de qui-
bus fecimus iam verba in. 2. libro de ani-
ma cap. de visu. Non equidem lumen So-
lis, aut Lunæ colorem nouum aut conce-
dit, aut tollit: ita phantasmata sensibiliū
sub gemino se ostentant lumine, & lu-
mine sensus, quod modicū est: & impu-
rū quia materiæ mixtum, & dein sub lu-
minē agentis intellectus, quod repurga-
tum est à materiæ sordibus. Quare sub lu-
mine sensus tantum sensibilia sunt suoq;
proprio colore se se ostendunt: sub lumi-
ne verò agentis intellectus veluti variat
colorem, id est, non sensibilia cōcreta de-
monstratur sed quod vniuersale contine-
bat singulare, ostenditur. Nam hic homo
homo est: ideo phantasma huius hominis,
phantasma hominis est, sed nō sensui ho-
mo cōmunis ostenditur, quia lumen pro-
prium sensus non tantum viget, quantū
homini vniuersali ostendendum est neces-
sarium. Per abstractionem igitur non in-
telligimus abscissionem aliquam à phā-
tasmate aut detractionem, sed quod in
lumine intellectus agentis vniuersale o-
stenditur. Iam argumentum Durandi
facecit, quia etiam si phantasma nō di-
moueat a propria natura. Manet enim
semper simulachrum sensibile, & ab hac
natura neq; ab intellectu, aut ab illo di-
uelli potest, sicut neq; brutū à natura bru-
ti: est enim huic phantasmati essenziale,
& in propriam substantiā vocat esse ima-
ginem sensibile. Verum quia in duplici
lumine ostenditur, & sensus lumine quo
gaudet quod est phantastica animæ fa-
cultas, & lumen agentis aliud est à phan-
tasia per quod ostenditur menti. Nā quæ

sub lumine exiguo videntur, sana ratio
postulat, vt sub lumine maiori si cernan-
tur, distinctius & exactius cernantur, sub
lumine Lunæ arbores, lapides & id gen⁹
vniuersa videntur, sed tenuem donāt vi-
sionem confusam, & vmbri plenam. So-
lis autē lux quæ clarissima est & fulgen-
tissima, citra vmbas micat & vniuersa
qualia sunt talia sensibus ostēdit. Et plu-
ra demonstrat Sol, q̄ luna. Ad hūc prope
si nge in microcosmo id est mūdo mino-
re qui est homo. Lunā esse sensum & so-
lē esse intellectum agentē, sic etenim hoc
libro illum appellat Themistius sub lu-
mine utroq; vna res vt lapis demonstra-
tur, nam vis imaginaria imaginem homi-
nis (quam phantasma nunc dicimus) ima-
ginatur & eadem imago sub lumine So-
lis, id est, agentis demonstratur intellectus
etiam si vna sit res utrobique; monstra-
tā: verū tamen multa alia cognoscit in ima-
gine illa, intellectus ipse quā sensus. Ad-
uertit enim hominē vniuersalē, hominis
rationē & essentiam, quæ etiam si sint in
huius hominis imagine illa non distin-
xit sensus: quia lumē eius tenue est. Col-
ligas Durandum in hac re non fuisse pe-
ripateticam, sed Academicam aut Nar-
bonicum. Ceterum regrediamur in lo-
cum, vnde discessimus, vt argumentum
tertium soluamus asserentes intellectum
agentem. Et primò si Themistio fidē da-
mus in paraphrasi huius capituli intelle-
ctum agentem esse possibilē secundum
rē & naturā, ratioq; est sola, quæ hæc di-
stinguit, intellectus tunc agens suscipit
species intelligibiles, & actum quē parit
ipse suscipit, non qua agens, sed qua pos-
sibilis. Itaq; agens abstrahit species intel-
ligibiles, & vt possibles suscipit, etiā si
vnus est qui agat, & pariat. Quare in-
telligit agens non per essentiam suam vt
Albertus dixit: sed per species, quas suo
lumine excreuit à phantasmate: & per o-
perationem propriam. Namq; vt Themis-
tius auctor est in libro de memoria & re-
miniscentia cap. 11. tria spectantur in in-
tellectu, intelligibile vis intelligendi a-
ctusq;, qui ab utroque paritur. Necesse
est ergo si agens intellectus intelligit a-
ctum possideat à se diuersum, quem ipse
in se ipsum suscipiat: ergo non per essen-
tiam suam, si per actum aliū se & alia in-
telligit.

*Arg. 3. solu-
tio.*

*Tria in actio-
ne intelligē-
di.*

Decem & age
te intelle-
ctu obseruan-
da.

Tertium.

Quartum.

telligit. Quod si distinguntur possibilis & agens intellectus realiter alia solutio est exquirēda. De qua fortē infra erit mētio. Perstringam us ergo de intellectu agēte quadam, quæ ab Aristo. colliguntur, vt illa perstringit Philoponus: sunt autē decem. ¶ Primum est intellectus agens omnia facit, idest, species intelligibiles vniuersarum rerum: poterit colligere, & abstrahere, atq; illas reponere in possibili intellectu. ¶ Secundum est substantia intellectus agentis est eius operatio neque diuersa sunt. Hæc est Philoponi assertio quæ idē Alberti Magni vt prædixi: sed ab ambobus ego discepsi credens operationem intellectus agentis, quæ est intellectio esse aliā ab ei⁹ essentia. Alio qui se intelligeret per essentia suam, & nō per operationem, quod capitu. proximum falsum esse satis patefecit: nisi intelligamus Philoponum propriam essentiam, substantiam agentis esse posse operari, abstrahendo, & illuminando. ¶ Tertium autē est, agens intellectus non quiescit operando, neq; cessat ab actu, non quod perpetuō actu intelligendi potiat, sed quod semper intelligeremus, quātū est ex parte agētis intellectus. Si autem cessatur ab intelligendo aliunde est, quia. s. phantasmata prompta nō sunt, aut aliud quoduis est impedimentum, vt Sanctus Thomas exposuit in quæstio. 79. primæ partis articulo secundo respondēs argumento secūdo. Ante quē Philoponus locum philosophi exponens hunc qui est intellectus scilicet agens semper intelligit: & non cessat agens ab intelligendo, geminā illi⁹ attulit expositionē: prima, quia quando cessatur alicubi ab intelligendo, alibi ab hominibus intellectio vacatur. Nam quando nostrum orbem, nox occupat & somnus nos corripit, in altero hemispherio vigilatur, & luce Solis antipodes fruuntur. Secūda expositio eiusdē est intellect⁹ agēs semp intelligit, quātum. n. propria eius natura, suppediat potensest semper intelligere, nisi aliū de oppediretur. ¶ Quartū est intellectus est pars animæ rationalis: nam Aristote. expresse contra Alexandrum ait esse in aīa nostra has duas differentias & agentis, & possibilis: non ergo agens intellectus Deus est, vt Alexādro placuit libro

de intellectu cap. 3. ¶ Quintum, est agens intellectus immortalis & separabilis, nō quod sit substantia separata vt Auicena, Algazellus, Auerro. & Theophrastus, & Marinus dixerūt, sed eō separabilis, quod habet actionem separantem sensibilia à materia: nam intellectus hic, vt diximus sæpe abstrahit conditiones materiæ annexas vt hic, & nunc, ab ipsis sensibilib⁹, & facit sensibilia: hac ratioe est separat⁹. Latini verō interpretes Albert. Magnus Sanctus Thomas separatū dixerunt, quia est potentia non vtēs organo, quia quāq; anima rationalis corpore vtatur, quia ipsa vegetat & sentit tñ eius intellectus à corpore immunis est. Atqui cum etiam intellectus possibilis sit potentia non organica, nihil singulare dixisset Aristo. modo de agente intellectu, nisi rem intelligamus esse separabilem, quia ipse est, qui separat rem à materia non reali actione: hoc enim est illi in possibile, sed secundum apprehensionē. Quamobrem cessant argumenta Auerrois, qui cum le gisset intellectum agentem esse immaterialem & immixtum, & separabile, credit illū esse substantiam separatam, & locū Aristo. secundo de genera anima. cap. 3. mēse de foris est intellectui agenti tribuit. vt & Alexander quanquam discriminētur, nam Alexander, solum agentem credidit de foris accedere, sed Auerroes utrūque agentem & possibilem. Nam hi duo solo respectu distinguntur, secundū quod hic Arabs Cōmentator, vt dextrū ait & sinistrum colūnæ sunt diuersæ appellationes sic agēs & possibilis. Rursum Alexander vocitat Deum esse agentem intellectum, sed Auerroes neq; partem animæ humanæ credens illum, neq; Deum sed intelligentiam infimam duxit, vt præ diximus. ¶ Sextum est & septimum intellectus agens est istar lucis & habitus. Vocat autem Aristo. habitum non quod habitus sit acquisitus, sed quod sibi moris est habitus etiam vocare formas, est autē agēs velut forma possibilis: quippe agēs possibilem speciebus intelligibilibus instruit, & ornat. ¶ Octauum est quod agens differt tempore à possibili. ¶ Nonū est, obliuiscitur intellectus. ¶ Decimum semper cum imaginatione operatur, & hæc sunt modo tractanda. *semper enim honorabilis*

Quintum.

Sextum.

Octauum.

Nonum.

Decimum.

semper enim hono-
rabilis

ralius est agēs. Hæc verba proferuntur ab Aristo. quibus probet agentem esse immortalē, & separabilem, & quasi colligens, propositionem per se motam, agens est nobilius patiente, assumpsit, vt hinc sic inferat possibilis intellectus est virtus citra corpus, neq; instrumento vtens corporeo: ergo possibilis immortalis est, agens igitur intellectus qui agentis titulo insignitur, & veritate actionis intellectualis fulget, erit immortalis, &c. eisdēque honorificis titulis gaudebit quibus & possibilis: & principium à quo res est nobilitate, & dignitate anteibit materiā *Idem autem est secundū actum scientia cū re ipsa.* Non defunt, qui hunc locum exponant hoc modo. Idem est agēs intellectus, qui est scientia secundum actum, aut sciens secundum actum cum possibili intellectu. Sed sensus hic textum distrahit. Quare scientiam secundum actum vocat Aristo. agentem, quia ipse facit nos actu scire: & ipse tunc actu est sciens quando res est actu intellecta, & scita. Nā intellectus est rei comprehensio, non quod sint omnino idē intellectus, & res intellecta: aut quod sint vnum vt Commen. voluit tex. 5. esse magis vnum quā materia & forma. Sed eius verbi fundamētū est, quod Commentator credebat intellectum agētem substantiam foris aduenientem. Et quia vnio huius intellectus & scitarum, rerum est eterna, vnio autem materiæ est fluxa, & dissolubilis, idcirco dixit maiore vnionem intellect⁹ quā materiæ. Sed cum fundamētum in culpa sit, & quæ sequuntur à culpa non vacant. Quare sunt vnum intellectus & res intellecta, secundum accidens vt supra tradiderat Arist. omnia intelligibilia esse vnum, nō quod homo sit angelus, sed quia homo & angelus, intelligibilis quadam ratione conueniunt: ita intellecta res & intellectus, quia ambo iam intelligibilia sunt vnum dicuntur, vt vberius persequuti sumus capitulo proximo.

Quid locus
Auerro de
intelle
& intelli
bile sunt ma
gnum quā
materia
forma.

Tex. 20.

¶ Quæ vero secundum potētiam est, tempore prior vno est. omnino autem: neque tempore. sed nō aliquando quidem intelligit: ali-

quando autem non intelligit. Separatus autē est solū hoc quod quidem est, & hoc solum immortale est & perpetuum. Non reminiscimur autem quod hoc quidem impossibile est. passiuus verō intellectus, corruptibilis est, sine hoc, nihil intelligit.

¶ Idest, in vno aut altero homine, hoc verum est, potentiam præcedere actum. Nā anima primum est, vt tabula non scripta quæ tamen temporis successu scribitur. At in toto vniuerso potentia & actus nō habēt temporis ordinem, sed sunt cōeua quia mundus Aristo. est æternus: vt hoc ouum est prius hac gallina, tamen secundum vniuersum cōeua sunt & gallina & ouum hoc ergo sibi vult. &c. *Omnino autem neque tempore.* Idest non habent ordine temporis secundum vniuersi rationem. Verum recolendus est ille metaphysi. locus 9. meta tex. 9. actū esse priorē potētia simpliciter tamē. Secundum quid autē prior est potentia actu: discipulus enim prius est potentia sciens, quā discat, tamē Magister eius, qui actu est, prior est Magister quā discat ab eo discipulus. Et ita potentia non esset nisi agens aliquod, illam in actum suum reducere posset. Sic quoq; in hoc homine prior est possibilis intellectus quā in actum conducatur: tamen omnino & simpliciter agēs prius, quā patiens & actus quā potētia. Et ad huc planius rē proferamus, agens & possibilis sunt duæ animæ partes siue ratione, seu re admittamus modo, hæc duæ secundum temporis ordinem simul cū anima sunt: nā agēs nō accedit post animā natā, vt Auerroes & alij censuerunt: sed simul sunt. At verō possibilis intellect⁹ est pri⁹ tempore nobilis, quā moueatur ab agēte intellectu: quippe simpliciter nihil esset mobile, nisi præintelligatur quod actu mouere possit, vt aqua non esset calefactibilis: nisi calidū actu aliquod præintelligeretur. *Sed non aliquando.* Idest, agēs intellectus, quantum est ex se semper intelligit, vt calidum omne, quod suæ naturæ est, calefacit semper. Et lucidum il-

lustrat, nisi forinsecū oppediat obfistens
Separatus autem est hoc solum. Idest, hic intel-
 lectus est solum verorum intelligibiliū.
 Nam lumen huius intellectus facit vera
 esse intelligibilia, & falsa non facit, vt lu-
 men Solis veros ostendit colores & non
 est causa, quod falsi videantur: sed viciū
 pupille non luminis est. Et quanquā hic
 non componat intellectus, est tamen ve-
 rorum intelligibilium nonsecundū com-
 plexionem propositionis, sed secundum
 naturam, vt aurum verū dicimus, quod
 verā habet auri naturam. Ita Albertus.
 Sed locus hic non exigit a deo sublimē ex-
 positionē, sed faciliorem amat hāc, inq̄
 intellectus agens est verē & propriē in-
 tellectus, vt sit sensus: quando iam in a-
 ctum proeductus est intellectus, tūc pro-
 priē intellectus est, quia intellectus in po-
 tentia non est propriē intellectus, vt dor-
 mientibus & pueris, &c. id genus abesse
 cōfitemur intellectum. Aut sic intellige,
 tunc proprie intelligimus quando essen-
 tiam nudamus ab inuolucris sensilium
 accidentium, etenim essentia rei est solū
 quod verē est: propterea dicit, *Separatus ve-
 ro id est solum quod est.* Scilicet, quando sepa-
 rant substantiam ab accidentibus verē
 intelligit. *Et hoc solum immortalē.* Idest eadē
 hęc pars animæ, quæ agens est intellectus
 immortalis, & æterna est, id est, cum ani-
 mæ rationalis sint partes multæ, hęc om-
 niū partium immortalitate gaudet, &
 æternitate. Credit Philoponus, animam
 omnem esse immortalem, quia quælibet
 anima vita est, tamen intellectu sola
 æterna. Sed hic sermo habet offensionē:
 anima enim vegetatiua atq; sensitiua etiā
 si non sint mortis subiectum: nam corpus
 solum est quod mortis est conceptaculū:
 verū tamen quia à corpore habent pēden-
 tem substantiam corpore defuncto illæ
 sinunt viuere: idcirco moriuntur non
 per se, sed per accidens. Esto, illæ non
 sunt compositæ: tamen ex potētia mate-
 riæ fiunt & à cōtrarijs dependent. ¶ A-
 nima verò rationalis nihil horum poti-
 tur ideo verē immortalis est. Quod verò
 Aristot. duo dixerit immortalē & æternū
 esse intellectuū, eò dixit, quod secerne-
 ret agentem, à possibili, possibilis enim,
 quanquam sit æternus, & finem nunquā
 habiturus, vt agens intellectus & hoc si-

*Philopo. quæ
 libet anima
 est immorta-
 lis & malē.*

bi ambo consentiant, quod æterni sunt:
 verum intellectus agens nunquam reci-
 pit formas intelligibiles & mutatur, vt
 possibilis, quia dixerat agentem semper
 intelligere, possibilis verò nō semper in-
 telligit, sed variū habet successum in in-
 tellectionibus. Quia igitur agēs nullatenus
 transmutatur, ideo ipse dicitur im-
 mortalis. Nam mutatio illa & alterna su-
 scepio intellectionum in possibili intel-
 lectu quædam corruptio est. Non substā-
 tiæ, sed operationis, vt Commentator di-
 xit. Vnde Augustinus quoq; in sermone
 quodam animā rationalē dixit mortale,
 tractans verba Pauli. i. ad Thimo. cap. i.
 regi seculorum immortalis & inuisibili
 soli Deo. &c. non quod ille crediderit vn-
 quam rationales animas interituras, sed
 dixit eo mortales quo obnoxie sint mul-
 tis varietatib⁹ & defectib⁹. Propter quā
 quoq; causam libro. 7. de trinitate ca. 14.
 ait anima habet mortem suam cum vita
 beata caret, sed immortalis ideo nuncu-
 patur quia etiam in miseria viuere non
 desinit. Sic ergo possibilis intellectus tā-
 tis per dum de vna intellectione in alte-
 ram variatur vmbra corruptionis tenet.
 Deus igitur veracissimē prædicatur
 in diuinis scripturis immortalis, quia a-
 pud Deum non est transmutatio intelli-
 gendi aut volendi, neq; vicissitudinis o-
 būbratio. Et diuersa ratione intellectus
 possibilis, quia potētia est, quæ receptio-
 ne specierum variatur, mortalis est quo-
 dam modo: agens verò quia suscipit, ne-
 que operatione variatur: ideo & immor-
 talis & æternus docetur. Quod si rogitat
 quispiam: si intelligere est pati, & agens
 intellectus intelligit, ergo patitur ipse.
 Respondetur, si admittimus agentem, &
 possibile esse duas animæ rationalis fa-
 cultates, alterum horum, id est, agens est,
 velut forma possibilis, attestāte huic rei
 Aristot. qui vocat agentem intellectuū ha-
 bitum: nempe possibilis, & possibilis est
 vt materia, quæ patitur, & perficitur ab
 agente. Iam verò operatio est à forma:
 & recipitur in materia. Intellectio ergo
 creditur ab agente, & donatur possibili:
 sicque intellectus intelligit agens non
 suscipiendo operationem, quæ est notio
 seu intellectio, sed quia ab eo egrreditur
 intellectio, & possibilis intelligit: quia
 suscipit

*Vt Augustinus
 Verus anima
 rationalis esse
 mortale tra-
 dens.*

Iacobi. ca.

suscipit intellectionem & verba Aristot.
 intelligere est quoddam pati ad possibi-
 lem, si referantur sunt veracia verba: fin
 ad agētē nō sunt vera: sed potius intelli-
 gere est agere. Iā verò quia agēs & patiens
 intellectus sunt vnum quodam modo, vt
 coalitum ex materia & forma, ideo vter-
 que intellectus est vnū intelligēs. Habes
 ergo, quid velit solus est agens intelle-
 ctus immortalis, & æternus, & qua ratio-
 ne possibilis corruptibilis prædicetur, vt
 Sancti Theologi animam dicunt hac ra-
 tione mortale: quia mutatur nō quia sub-
 stātia eius percat quæ perire nequit. Hic
 locus rursus traxit in errorē, vt credere-
 tur intellectum agentem esse substantiā
 separatam, quia ait esse æternum, sed int-
 telligas æternū nō quod non ceperit, sed
 quod non finietur, quia dixerat agentē
 esse partem animæ ergo cepit cū anima,
 & cum ipsa æterno in posterum durabit.
Non reminiscimur autem quod hoc. Locus tene-
 brosus est hic, & varias passus est intelli-
 gentias. Themistius cap. 28. paraphra. hu-
 ius tertij intellectum agentem credēs es-
 se substantiam illam separatam: quam di-
 cit, non pati, sed substantiam suam esse
 actum intelligendi: quæ quando in no-
 bis coniungitur cum possibili intelle-
 ctu, quem vocat communem intellectuū,
 & mistū & corruptibile (quia Themistio
 patibilis intellectus est virtus sensus quā
 alij dicūt cogitatuam seu rationē parti-
 cularem) huius ergo misterio gaudens a-
 gēs intellectus intelligit singularia, quæ
 sunt in orbe isto, quare reminiscimur tāti-
 sper dum viuimus, sed peracta vita non
 reminiscimur: quippe agens intellectus
 non intelligit singularia, quæ nō memo-
 ratur nisi per patientem intellectum, sed
 hic morte aboletur, quare defuncto cor-
 pore perit memoria singularium rerum:
 quia huiusmodi esse vim memorandi ait
 Aristot. ¶ Si quærat aliquis, si agēs intelle-
 ctus, & ætern⁹ est, & manēs post mortē, ec-
 quid nō memoramur post mortē? Nā pa-
 rētes defuncti non visitant filios etiā in
 maximis pressuris detentos, neq; amici
 subueniunt amicis, neq; inimici iniurias
 referunt defuncti, & id genus. Responsio
 est hæc quod agens intellectus non co-
 gnoscit singularia, nisi per patibilem in-
 tellectum, hic autem perit totus & abole-

*An possibi-
 lis intellectus
 sit æternus.*

tur Themistio autore: quippē est virtus
 materiæ, & organica. Simplicius verò pa-
 tibile intellectum per accidēs credit cor-
 ruptibile: quæ. s. patibilis est. Vnde ait
 corruptionem patibilis intellectus nō es-
 se redditum in nō esse, sed reductionem
 in alterum esse: quia patibilis ab agente
 perficitur. Discrepant isti duo celebres,
 philosophi. Themistius enim simpliciter
 putat interitui obnoxium patibilem in-
 tellectum: Simplicius verò non simplici-
 ter, sed quadam ratione, vt potētia est &
 mutabilis, vt prædiximus. Cōueniunt au-
 tem, à morte credentes nullā futurā me-
 moriam eorū, quæ hic gerūtur aut gere-
 bantur, id est singularium, quanquam di-
 uersa ratione Themistius & Simplicius
 ducuntur: ille, quia perit possibilis intel-
 lectus, hic non quia perit, sed quia totus
 patibilis in intellectum recurrit agentē
 id est, à morte possibilis intellectus desin-
 nit, vt possibilis, quia tunc nō iungetur
 imaginationi, & ideo totus recurrit in a-
 gētē. ¶ Tertio ait Simplicius, post mor-
 tem nos intellectueros vniuersalia: quip-
 pe Aristot. solum negat notionem singu-
 larium, negans memoriam, & reminiscē-
 tiam. Quod verò aliquid intelligat intel-
 lectus agens, manifesta est ostensio, alio-
 qui vanē omni orbatu functione substi-
 tisset. Et hac ratioe ductus dixit possibi-
 lē transire in agentem defuncto corpore:
 quia tunc non erit ista alternata muta-
 tio actionum, quæ modo, sed animus sem-
 per intelligit. Quare cessat possibilis nō
 substantia, sed vt possibilis. Hęc collegi
 ex Simplicio etiā si ipse & rem hanc ma-
 gna breuitate perstrinxerit, & nimia ob-
 scuritate perfuderit. Et siue hoc siue alto-
 ro modo intelligamus; locus ille primo
 de anima tex. 66. hinc patescit corrupti-
 tur (ait) intelligere aliquo principio cor-
 rupto, vel quia vis sensitiua deficit, aut
 imaginatiua, ideo intelligere rerum par-
 ticularium corrumpitur, sed vniuersaliū
 notio perseverat autore Simplicio. D. Th.
 consensit Themistio, intellectum possi-
 bile vocans phantasmā, aut cogitandi
 facultatē, quæ est in homine sensitiua fa-
 cultas: De quare supra dictū est: hæc est
 autem quæ collabitur labefactata vita
 atq; ob eam causam cessat memoria, & re-
 miniscētia, quæ est humana memoriū

*Quid simpli-
 cius de passi-
 bili tulerit.*

*Locus Arist.
 interpretatur.*

quia huiusmodi sunt singularium. Anima ergo post mortem non intelligit, eo saltem modo, quo dum apud viuos agebat. Differt à Themistio, quod D. Th. agentem intellectum partem credit animæ nostræ, id quod Themistio non collibuit qui agentem intellectum totum voluerit hominem c. 27. etiã si. ca. 31. rem trahat dubiã si agens intellectus est aliquid nostri, aut totus homo. Cæterum Aristot. docente hoc solum esse perpetuum, necesse est non esse totum hominem agentem intellectum: quia præter hominem sunt multa æterna, sed aliquid nostri est, & partium animæ, hæc sola immortalis & æterna est. Sunt verò: qui multo secus interpretentur locum hunc, non reminiscimur. & c. non referentes ad exactam vitam, sed hunc locum soluere tacitam contendunt dubitationem, vt ait aliquis, si nobis est intellectus agens, qui actu est & semper intelligit, iam ergo nostrum scire est quoddam reminisci. Quod Platoni vicio vertitur. Etenim, si adest huiusmodi intellectus, qui est semper omnia, ergo habet apud se omnium rerum species: ergo cum aliquid scimus, non de nouo, sed ab antiquo est nobis scientia. Respondet Aristot. Non reminiscimur autem. Quia intellectus hic agens est impassibilis, nullam in se recipit speciem: sed intellectus passiuus est corruptibilis: quia phantasmati est connexus. Et ideo est in potentia ad species, quas aliquando habet, & aliquando desiderat, quæ est eius corruptio modo quodam: vel quia intellectus agens nihil intelligit sine phantastica virtute quæ corruptibilis est, ideo non reminiscimur, quædo scimus, sed nouam à phantasmatibus conciliamus scientiã. Hæc expositio Alberto arrisit, loco iam illato, sed mihi magis allubescit hæc referre ad exactam vitam, vt Græci interpretes retulerunt, & dubium impendens resoluit. Si intellectus agens æternus est, qui ergo obliuiscitur? Et causam tribuit: quia intellectus agens pendet à phantasia in cognitione præteritorum, & singularium: sed phantasia corrumpitur, quare & ipse obliuiscitur suorum cogitatum. Vnde colligas hunc intellectum agentem non esse Deum, neq; angelum: nam isti non obliuiscuntur: sed esse partem animæ, vt præ-

diximus. Collige rursum intellectum passiuum duplicem: alterum cuius substantia est immortalis, alterum cuius substantia collabatur collabente corpore consentibus Græcis interpretibus, Themistio Philopono. Hic autem est phantasia, vel cogitativa facultas: quia hæc sæpe confunduntur, & harum vocum est promiscuus vsus. Quod verò dicatur intellectus cogitativus est secundum Aueroem Com. 6. quia est ratio, quædam particularis per singularia discurrens ex experientijs experimenta colligens, & c. quanquam Philoponus non vocitet hanc vim cogitativam (vt Commentator) cogitandi namque facultas intellectui solum tribuitur, vt prædiximus. Simplicius autem post quem Aueroes intellectum possibilem non sensum, sed substantiam immaterialem hinc intellexerunt, quem corruptibilem per accidens: quia operatio cessat, aut mutatur voluerunt. Themistio autem in c. 36 & 35. paraphrasis huius distinxit intellectum passiuum ab intellectu possibili, quem ipse vocat intellectum potentiam. Namque intellectus possibilis est immortalis, & immensus. Nam huius est suscipere species intelligibiles, & immateriales. Et hic non vti tur organo corporeo. Et quod hic sit immortalis, eo probat: nam Aristot. dixit in intellectu transferentem se de excellenti intelligibili in minora intelligibilia, diligentius hæc minutiora intelligere. Hæc autem translatio possibilis est non agentis, non ergo est materialis & organicus possibilis. At verò possibilem intellectum vocat corruptibilem & communem intellectum. quia per phantasia communio est nobiscum agente intellectu. Et cap. 38. dogmati. Platonico hoc consentire dixit, quod Aristot. tradidit: quippe Plato in Timæo duplicem vim animæ dixit: alteram, quæ mortalis est, affectibusque obnoxia amori, & timori, odio, confidentiæ, & hæc in præcordiis sedem habere: aliam quæ immortalis est quam longo dispecta intervallo voluit à priori, quare in cerebri vertice illam locauit. Quæ disputatione censuimus digna in cap. hoc. 5. in sequens. c. tractulimus quia germanum habent negotium: idcirco germana disputatione sunt iungenda.

passiuum intellectus generatus

Non idcirco possibilis intellectus

Cur nostrum scire non sit reminisci.

Tex. 21.

In diuisibiliū igitur intellectio, in ijs est, circa quæ non est falsum. In quibus autem falsum iam & verum est, compositio quædam iam est intelligentiarum tanquam vnum existentium. Et sicut Empedocles dixit (Vere multorum quidem capita sine ceruice germinauerunt) postea composita sunt concordia: sic & hæc separata componuntur vt asymmetrò & diameter. Simplicius & Philoponus aduerterunt locum hunc tractantes Aristot. absoluto tractatu de intellectu agente, & possibili, iam vertere sermonem ad intelligibilia. Id quod, de sensu agens non fecerat: sed primò de sensibili, dein de sensu. Cæterum, quia à notioribus initium facit doctrina & vnicuique notior est intellectus suus, quam intelligibilia, idcirco de intellectu primò præmisit considerationem, modo autem de intelligibilibus: & ait intellectum possibilem intelligere simplicia, & indiuisibilia. Nam intellectus possibilis intelligit agentem intellectum qui forma est possibilis. Et intelligit decem genera generalissima, quæ indiuisibilia hic vocatur: quippe substantia, quantitas, qualitas, sunt simplices & incomplexæ voces quas intelligit potentia intellectus: & in vocibus istis falsum non est: quia voces in complexæ sunt. Hæret Ioannes Gram. cur suppressit Aristoteles verum? dixit enim indiuisibilem intellectionem non esse falsam, non adiciens neque veram. Est hæc huius rei ratio, quia hæc simplicia habent veritatem naturæ, etiam si non compositionis, nam substantia est vera substantia: & qualitas vera qualitas, etiam si simplex sit, quia ens & verum conuertuntur

Dubitatio Ioannis Grammatici.

CAP. VI.

Multiplicem esse intellectus actionem aliam, qua apprehendimus simplices rerum essentias, aliam qua negamus vnum de altero. aut affirmamus, demonstrat, addens primam mentis actionem à falso liberam posteroiorem vicio falsitatis sæpe laborare.

Alij autem locum credunt à misterio hoc vacare, sed penitus dicunt in vocibus istis simplicibus neque verum neque falsum (de compositione audientes) quippe simplicia sunt circa quæ intellectus decipi non potest. Cæterum Ioannis adnotatio cõsentanea est. Nam intellectus simplices consideras naturas est verus, & non falsus, vt infra demonstrabitur. Hæc est ergo operatio prima intellectus possibilis in qua communicat, imò sapit agentis operationem, quæ est versans simplicia. Secunda operatio est componendo, id est, affirmando, & diuidendo, id est, negando, & in hac operatione veritas & falsitas spectanda est. Non ergo solum simplicia versat intellectus possibilis simplices & incomplexas habens notiones, sed etiam ipsa simplicia nouit, componere & diuidere, iudicando hominem esse musicum, aut album, aut non musicum neque album. Compositio autem est adunatio intelligentiarum, id est, notionum, & conceptuum intellectus in vna propositione, vt colligit intellectus conceptum hominis: & conceptum albi, & vnã a præpositionem homo est albus. Aduerte per intelligentiã hinc significatã notionem, seu notitiã non intelligentias, quas consueta voce substantias separatas appellamus. Et sicut Empedocles amicitiam dixit, atque concordiam casu vagantia membra in vno animal conduxisse. Sunt autem Empedoclis litæ & amicitia concelebrata carmina hæc.

Multorum certa capita admirabile dictu.
Ceruice absque fuce exorta in luminis auris.
Illa tamen dulcis concordia iunxit.

Ita quoque operatio intellectus in star Empedoclis amicitia separata coniungit vt accidens cum subiecto coniectit. Illa autem coniunctio, quam Empedocles finxit capitis, & colli aut aliorum membrorum non erat naturæ, sed casus. Ita quoque hæc coniunctio & compositio, quam intellectus excogitat, non est naturæ. Nam hæc propositio homo est albus, aut niger, non est naturæ, sed inuentum intellectus. Multa igitur capita citra ceruices, dixit Empedocles germinata ab elementorum natura: sed compacta, amicitia operante ita in præsentia. Et vt si quædam componebat amicitia temerario coniectu, vt si caput pedibus composuisset, non redde-

Veritas natura & compositionis. Costa.

bat hæc compositio animal vnum, & verum: sic quoq; si male iungat intellectus vt hominē & lapidem non veram facit propositionem, sed falsam. Et si componat diametrū esse cōmensurabilem constat male & falso cōposuit. Verum si diametrum esse asimmetrum dixerit (id est incōmensurabilē) verā enūtiat, ppositionē

Tex. 22.

¶ Si autem factorum & futurorū, tempus cointelligens & componens, falsum enim, in compositione semper est etenim si album non albū dixerit, ipsum non albū composuit. Contingit autem, & diuisionem dicere omnia. Attamen non solum falsum est aut verum, quod albus Cleon est, sed q̄ erat, aut erit. Quod autem quod que vnūfacit, hoc intellectus est. ¶ Tertium operandi modum aut secundum componendi modum tradit Arist. Intellectus etenim componit, aliquādo miscens tempus aut futurum, aut præteritum id quod sensus assequi non potest. Qui etiam si confuse nouerit, quæ tēporis sunt præteriti, & præsenferit futura vt imbres impendentes, tamē hoc velut remotissima præstat notitia. Intellectus autem pure & sincere tēpora nouit. Quare & cum tempore componit, & hoc colligit, quia intellectus falsa & vera omnia assequi poterit, sed multa sunt falsa & vera ratione temporis vt quod Troiana bella erunt: falsum ratione temporis est, aut quod sunt: sed quod fuerunt, vera est cōpositio. Quod verò ait. Etenim si album, non album dixerit, ipsum non album cōposuerit, vocans compositionem negatiuam propositionem quam tamē diuisionē appellarat in lib. Perihermenias, vbi compositio affirmationi data est, & diuisioni negationi. At hoc ideo modo dixit q̄ negatiua propositio est quædam compositio extremorum, vt subiecti, & prædicati: quanquam res diuidat vt hominē nō esse lapidē *Contingit autē & diuisionē.* Id est, fortassis & vocē diuisionis vsurpare possumus vt affirmatiuā orationē dicamus,

Soluitur Arist. Sto. collisio.

diuisionem: quippe in affirmatione non nihil diuisionis est, quia aliud est subiectum à prædicato. Non enim sunt eiusdē rationis vtrumq;. Nam subiectum est, id de quo aliud prædicatur: prædicatum de quo alterum, etiam si in affirmatione vera ambo sint, res vna. Vel aliter exponamus locum hunc secundum Themistium, tam affirmatio, quā negatio, sub diuisionis nomine comprehendere possunt, Nam intellectus siue affirmet, siue neget, ea, quæ confusa & mista latent in phantasia, vt in aceruo illo Empedoclis erant membra cōfusa permista: ita intellectus ab aceruo phantasiæ vniuersas formas interdistinguit, & diuidit. Quæ ratione cōtingit omnia dicere diuisionē, quia quæ sensus distinguere nescit intellectus seu affirmet, seu neget, distinguit. *Attamen nō solum falsum est.* Id est non solum est verum vel falsum in propositionibus de præsentis tempore, sed de præterito & futuro, vt albus Cleon est, aut quod fuit: aut quod erit intellectus ergo omnes has propositiones iudicat vel veras vel falsas: & intellectus est, qui vnit prædicatum subiecto & facit vnum quodq; vnum horum, id est vnam propositionem ex extremis istis cum differentia cuius libuerit temporis.

¶ Indiuisibile autē (quoniam dupliciter dicitur (aut potentia) aut actu, nihil prohibet intelligere in diuisibile cum longitudinem intelligit (indiuisibilis enim actu est) & in tempore indiuisibili similiter enim tēpus diuisibile & indiuisibile est, atque longitudo. Non igitur est dicere, quid in vtroque dimidio intelligebat non enim est, si non diuisa sit, nisi potentia. Sorsum autem vtrumque intelligens dimidiorum, diuidit & tempus simul: tunc autem, vt longitudes. Si vero vt ex vtrisque, & in tempore quod in vtrisque est.

¶ Duas

Quid tēpus indiuisibile.

¶ Duas esse operationes intellectus prædixerat, simplicia intelligere, & illa componere, & adunare aut secernere: quanquam Ioannes Grammaticus non hæc vniuersalis intellectus voluit operationes, sed primam agentis, postremā possibilis, quem ipse cogitandi vocat, hicque vsurpatam vocem intellectus, qui proprie agens est, vt significet possibile, & abusum fuisse voce intellectus Arist. concedit. Mihi tamen magis aridet Themistius, cui & Latini suffragantur intellectum possibilem intelligere simplicia, & indiuisibilia: quod necessaria ratione demonstratur. Etenim cum composita propositio ex simplicibus conficitur, extremis fieri non potest compositionem, aut diuisionem intelligere intellectus, nisi etiā extrema intelligat, veluti vt si cogitat (vt ipse ait) hominem esse substantiam intelliget, & hominem, & animal: quæ sunt simplicia: iam ergo intellectus seu possibilis, seu agens, intelligentes, indiuisibilia in instanti intelligunt. Nam hoc loco vox hæc tempus in diuisibile instans significat: etiam si instans non sit tempus neque diuisibile neque indiuisibile. Sed sermo hic est secundum abusum vocis sumendus. Discernit autem indiuisibile Aristoteles triplex. Quoddā est indiuisibile actu, & indiuisibile potentia, vt continuū (quod vocat longitudinē) quia quoduis continuum siue linea siue superficies, siue corpus est indiuisibile actu. Nā si diuideretur periret continuum: nō enim esset vnum, sed plura, est tamē diuisibile potestate, quia diuidi potest in plura frustra, aut partes, vt linea superficies, &c. Est aliud indiuisibile, quod potentia est indiuisibile, vt punctus spiritualis. Et tertium indiuisibile, quod secundum speciem indiuisibile, vt homo qui est species atoma, id est indiuisibilis. Ait igitur, quæ sunt in sectilia, actu vt longitudo, seu cōtinuum hæc intelliguntur in instanti, quod vocat tempus indiuisibile. Nā tempus est diuisibile, vt hora, dies, annus, & est indiuisibile, vt nunc. Sed quod vnum est indiuisibile est: potest ergo intellectus intelligere continuum vt lineā, aut diuisibili tempore, partes lineæ numerādo primo, dimidium, & sic intelliget in tempore di-

uisibili. Et quod intelligit, intelliget, vt diuisum & vt plures lineas non vt vnam totam actu indiuisam, Et quanquā intelligendo totum partes idē intelligat: tamen, si intelligit vt totū vnū sunt, intelligit lineā in instanti, quia partes illæ sic intellectæ nō sunt actu, nisi potentia. *Nō igitur est dicere.* Obiectio suppressa resoluitur. Dicat aliquis intelligēdo totā longitudinē, duo dimidia intelligit intellectus vt si longitudo est decupedanea, intelliget vt quinque pedes, & alios quinque, non ergo in instanti. Responso est illa dimidia non intelligit seorsum, sed vt vna linea sunt indiuisa actu: etiam si potentia diuisibilia. Quod si seorsum vtraque mediam partem intelligat, vt actu diuisa, vt primo hoc, dein illud, tunc denique diuidet tempus: id est, in tempore diuisibili, erit hæc successio intellectio. Et tunc sanē non vnam longitudinem, sed duas diuisas cogitat intellectus. Philoponus autem affirmatiue legit sic efferens. *Dici ergo potest nos verò legimus. Non igitur est dicere.* Et ita Græcus codex, sed sensus non variat. *Si vero ex vtrisque.* Quod dicit tale est. Si lineam intelligat intellectus, vt vnum totum ex partibus coallitum, tunc rursus & tempus in quo intelliget, erit vt vnum totum ex partibus, coallitum, quasi si apertius dixisset: vnam lineam in vno tempore intelliget. Aut locum alia intelligentia donare possumus. Si vero intellectus intelligit magnitudinem vnam vt compositam ex duabus dimidijs partibus, quia intelligit vt compositam, & vnam, intelliget in tempore indiuisibili, subaudi, id est, instanti, & hoc instans est in vtrisque partibus temporis scilicet præterita, & futura: quia instans est initium futuri, & terminus præteriti temporis. Aduertēdum autem Diuum Thomam aduertisse, hæc omnia pronuntiat in Platonem, qui credit intellectum esse magnitudinem, quem cepit reprehendere Aristotele. libro primo de anima text. 47. Erat autem confectarium Platoni si intellectus magnitudo est, ergo in intellectu intelliget in tempore diuisibili: nam magnitudo nō potest suū exercere opus nisi tractum & morose. *Quamobrem modo ait intellectum intelligere*

Varia lectio loci.

quædam in tempore indiuisibili vt con-
ficiat non esse magnitudinē. Ceterū The-
mistius tractās locū illatū. i. aia Aristo.
(ait) animaduersionē in Platonē, Plato-
nis verba & sensū nō lēssisse sed quid ferē
dū sit iudicij supra admonuimus. Etsi in
presentia hoc asserere vellē, Platonis ver-
ba non exiguam præstitisse causam Ari-
sto. vt crederet animam rationalem esse
corporea, mole præditam: quippe ille a-
iebat motum circularē cæli ab anima ef-
se, quæ hoc motu sola gaudet. Quod si a-
nima illa hoc se agitatur motu corporea
est. Sola etenim corpora illo torquen-
tur motu. Colligit verò Arist. primo de
anima tex. 50. in Platonem: animam non
esse causam illius motus orbicularis: nā
anima per accidens mouetur, illo motu.
Porro autem si æqui boniq; Platonis cō-
sulimus verba per motum hunc circula-
rem, non hunc qui torquet & agitatur cor-
pora intelligamus: sed motum reflexi-
uū, quo aia se intelligit, sed quale quale,
hoc sit mittamus modo. Demū Aristote-
lici sermonis sensus est, intellectum, quæ-
dam citra discursum intelligere, & hæc
tanquam indiuisibilia intelligit. Alia ve-
rò secundū moram & discursum: vt com-
ponendo, & diuidendo, vnum, post aliud
& quæ sic intelligit, vt diuisibilia intelli-
git. Simplicius autem intellectum dixit,
neq; in tēpore, neq; in instanti intelli-
gere: quia ipse nō metitur tēpore sed est ex-
tra tempus. Itidemq; eius operatio quæ
est intelligentia. Verum per accidens,
vt coniunctus est sensui tēpore aut instā-
ti suas intelligentias dimetietur. Aduer-
tas autem Arist. sermonem indiuisibilia
& simplicia intelligi in non tempore, ef-
se intelligendum, quantum est ex natu-
ra obiecti: nam intellectus aliquando ita
rudis est, vt significantiam vocis simpli-
cis intelligere non possit, nisi tempo-
re elapso.

Tex. 14.

Quod autem secundum quantita-
tem indiuisibili tempore & indiui-
sibili animæ intellectione, secun-
dum accidens autem, & non in-
quantum illa diuisibilia sunt (id
quod intelligit & tempus in quo)

inquatum indiuisibilia. Inest au-
tem & his aliquid indiuisibile, sed
forte non separabile (quod vnus fa-
cit tempus) & longitudinem, &
hoc: similiter in omni est conti-
nuo (& tempore) & longitudine.

Hoc est indiuisibilis tertium significa-
tum. Quod non secundum quantitatem
est indiuisibile vt punctus, & vnitas: sed
secundum formam & speciem. Nam ho-
minis species & ratio vna est, neq; diuidi
potest, quidquid adiectum fuerit aut
detractum fuerit, ratio hominis aufertur
idemq; in ratione alterius rei. Quare ra-
tiones rerum sunt indiuisibiles, vt dixit
Porphirius capitulo de differentia libri
Hagogici. Philoponus autem, 5. significa-
ta dixit indiuisibilis. Est indiuisibile qd
dialectici terminum vocant: est indiuisi-
bile magnitudo: est rursus punctus, vni-
tas, instans, & quartum dixit formam ma-
terialē, vt forma aquæ vel ignis, quæ per
se est indiuisibilis, per accidens diuidi
sectione subiecti. Quintū verò est, forma
abstracta & immaterialis. Et nunc de 4.
significato Aristo. tradere inquit formas
materiales intelligi ab intellectu, in tem-
pore indiuisibili & indiuisibili aia parte
id est intellectu. Quod noster textus. In-
tellectione, legit, ille, animæ parte inter-
pretatur, id est, intellectu, qui indiuisibi-
lis est. secundum accidens autē. Id est, id quod
huiusmodi formæ intelligantur tempore
indiuisibili, & indiuisibiliter secundū
accidens est: & non quatenus formæ hu-
iusmodi, vt forma aquæ, vel ignis sunt di-
uisibiles: sed quatenus sunt indiuisibiles.
Id quod intelligit. Tempus in quo intelligū-
tur formæ istæ materiales, & ipsæ formæ,
quæ intelligūtur sunt diuisibilia, sed nō
intelligūtur, vt diuisibilia sed vt indiuisi-
bilia. i. scdm qd aliquid est in istis indiui-
sibile, istis. n. aliquid inest indiuisibile.
Sed forte nō separabile. Nā in tempore est in-
stās, & forma quæ intelligitur quatenus
est in magnitudine. aliquid habet indi-
uisibile. Nā forma aquæ continua habet
aliquod indiuisibile, id est, pūctum. sed for-
te nō separabile. Mira res, quā implexus lo-
cus

cus hic sit. Ioan. Gramma. rem istā illō de-
tulit, quo credat Aristote. dixisse formas
materiales, vt formā bouis & equi, aquæ
& ignis, intellectum intelligere cōope-
rante imaginatione: quæ quidem etiam
si sit diuisibilis, & diuisibilem habens o-
perationem (quia est sensifica facultas)
tamen per accidens, & quia in vmbra in-
tellectus operatur. hac ratione indiuisi-
biliter operatur, & formas substantia-
les intelligit in momento temporis. Et
forte hæc non est separabilis. Id est hæc vis ima-
ginandi fortasse non separabilis à corpo-
re, vt forma ipsa materialis, quæ non po-
test separari, vt forma aquæ à materia, ne-
que forma bouis à carne, & osibus. Quod
verò in dubium vertit dicens. Forte Ari-
sto. non est quod dubitet, sed quod hæsi-
tarat, de hac vi imaginatiua superius: nā
multi fidem conceperunt esse imagina-
tionem intellectum. Mihi tamē nihil cō-
cina hæc expositio videtur quādo & sen-
sus visus in instanti operatur ex propria
natura. Quid q̄ imaginatio si sibi adest
operari in non tēpore, non est ex intelle-
ctus adiutorio: sed quia potentia sensiti-
uæ nihil sibi repugnās habet quādo sen-
tiūt hinc sibi congruit operari in instāti:
vt lux quæ cū nō habeat cōtrariā, quæ illi
obstat qualitatē in puncto tēporis totū
imbuit orbem. Sic quia sensio nihil cō-
trarij natura dedit: idcirco in momento
exhibetur imaginationis operatio qua-
re priorē nostrā expositionem, magis a-
mamus secundum quam reliqua absolu-
mus. Sed forte (ait) hoc non separabile. Prædixe-
rat in tempore aliquod esse indiuisibile
instans, & in longitudine punctum, & de-
mum continuatio fit aliquo indiuisibili:
vt quæ partes corporis iūgit superficies
non nihil habet insectilis, secundum pro-
fundū. & Quod iungit superficiei partes
linea est, quæ latitudine est insectilis, &
quod lineæ, punctus simpliciter indiuisi-
bilis. At verò si huiusmodi indiuisibilia
sue simpliciter, vt punctus & momentū,
sue secundum quandam rationem tan-
tū, vt superficies, profunditate: & lineæ
latitudine. Si hæc inquā sunt separabilia
à rebus, aut nō, nō cōstat penitus, quibus
dam asserentibus punctum esse idem at-
que lineā, sola ratione discrepātibus, a-
lijs negantibus. Atq; ob eam causam ait

forte non separabile. Aut hoc verbum refe-
rendum est, non ad punctum & momen-
tum, &c. sed ad indiuisibile secundū spe-
ciem. Nam secundum Aristo. forma phy-
sica non separatur à materia, secundum
re: at verò Plato species separatas à ma-
terijs credidit, vt idæā bouis & equi per
se subsistētes. Et quia Plato hoc tradide-
rat, id quod sæpe Aristoteles ipse repe-
lebat, quia modo locus disputationem
non poscebat, quasi dubitans ait forte
non separabile. Quod vnum facit tēpus & lon-
gitudine. Si de imaginaria facultate intelli-
gas (vt Philoponus) peruius est sensus;
imaginatiua vis facit vnum & tēpus &
continuum, quando hæc vt in non tēpo-
re cognoscit. Ego vero amplector ampli-
priorem intelligētiam, id est, Momentū
quod tempus vnum continuum facit, &
punctus, qui vnam longitudinē, seu li-
neam forte non est separabile, id est, non
res diuersa momentū à tempore, & pun-
ctum à linea: &c. de alijs continuitatib;
&c. Hoc similiter Credit D. Tho. Pau. Aegi-
dius sensum hunc esse loci: forma mate-
rialis est vna, in vno supposito, quod ha-
bet partes multas, vt forma bouis est vna
in carnib; osibus, neruis, & rursus for-
ma aquæ in partibus aquæ. Verum non
similiter: namq; forma bouis, & aliorum
ethereogeneorū est totum nominans, &
non partes: nam pars bouis non est bos.
At verò forma, aquæ similiter se habet
in partibus aquæ appellandis. Quelibet
enim pars aquæ est aqua, vt quæuis pars
temporis tempus, & lineæ linea, &c. De
quibus (inquit) &c. Hoc similiter se habet. Phi-
loponus persistens in sensu priori formā
ait materialem, & indiuisibile esse vnā in
tempore, & magnitudine: loco longitu-
dinis magnitudinē legit. Themisti⁹ mul-
to secus totum hunc locū exposuit: pu-
tat enim omnibus rebus adesse vnitatē
inseparabilem à rebus: sicq; est aqua vna
ab vnitatē indiuisibili & magnitudo vna
& tempus vnum ab vnitatē, quæ est in-
separabilis à re quauis vna. Alioquin ni-
hil esse vnum, si eius vnitas esset sepa-
rabilis. Et hæc vnitas similiter se habet
in omnibus istis, quæ vnum dicuntur. Contextus.
Accipe contextum. Inest in his aliquod in-
diuisibile. Id est in omni genere indi-
uisibilium seu primo, seu secundo, aut
postremo

Motus cele-
stis est aia.

Plato defen-
ditur.

5. significan-
tia indiuisi-
bilis.

Autoris opi-
nia.

Loci exposi-
tio.

Contextus.

postremo modis, præfens est vnitas, quæ facit indiuisiōem. Et hæc vnitas inseparabilis est à re vna. Sed facit tempus vnum & continuum vnum, & longitudinē seu lineam vnā. Et hæc vnitas similiter est in omni continuo, & tempore. &c. quia hæc cohibet ne res soluatur, à quo sensu ego non dissentirē si ipse, quid esset hæc vnitas in cunctis diffusa reb⁹, edocuisset, num accidens? num substantia? Scimus namq; vnitate esse in rebus singulis quia vnum & ens conuertuntur. Hæc igitur vnitas est eadem, rei. Neq; de hac vnitate trascendēti, Aristoteles hæsitasset dicens. *Fortè non separabile*. Quippe quæ dubio procul est idem, quod res ipsa vnitas ipsa, vt bonitas est res quæ bona. Idcirco nostram expositionem tene.

Tex. 25.

Punctum autem, & omnis diuisio, & sic indiuisibile, mōstratur sicut priuatio. & similis ratio in alijs est. vt, quomodo malum cognoscit, aut nigrū? contrario enim quodammodo, cognoscit. Oportet autem potentia esse quod cognoscit & inesse in ipso. Si verò alicui non inest contrarium, ipsum cognoscit seipsū: & actu est: vt separabile.

Docuerat hætenus, Aristo. vt cognoscuntur indiuisibilia, vt punctus, vnitas, momentum, & id genus, hæc dixit indiuisibiliter cognosci, nūc addit hæc cognosci per accidens, vt ait Them. & non per se diximus supra sensum sentire quædam per se, alia per accidens: per se illa quæ mouent, vt color, & magnitudo, sonus acutus, & grauis: illa autem per accidens, quæ non mouent vt tenebra, silentium, & id genus. Ita apud intellectum quædam per se intelliguntur, vt ea quæ non sunt priuationes, sed habent propriam naturā. Alia autem, quæ sunt velut priuationes, vt punctum, quod est priuatio continui. Nam finit lineam, & nihil est iam lineæ ultra finem, illudq; signamus pūcto. Itē de momēto tēporis. Hæc sanē, quia sunt negationes quædā, & priuationes, vt de finitiones illorum manifestant. Punctus est, cuius pars non est, habens situm in cō-

Punctus quid.
Momentum quid.

tinuo. Momentum est cuius pars non est habens esse in continuo successiuo: hæc sane ratione hæc intelliguntur per negationem quod hæc intelligere per accidens est. tale est quod ait. *Punctū autem, & omnis diuisio*. Punctum vocat diuisiōem, quia est, quo partes lineæ diuisæ signantur. Et momētum, quod interdistinguit partes præteritas, & futuras. Hæc porro indiuisibilia monstrantur & intelliguntur sicut priuatio: quippe cognoscuntur per negationem diuisiōis. Nam quod in lineæ est, & non sectile, pūctus est, &c. quæ ritum etiam in alijs negationē concludētibus mens obseruat nostra. Malum intelligit boni priuatione, velut negatione, oppositi, & per album nigrum. At si obtiterit aliquis. Ecquid nigrum est forma positiua, vt igitur per negationē intelligitur? Philo ponus respondet, hīc album & nigrum lucem candidam suscasque tenebras fortassis esse significata: verum quia forma imperfecta absolutiori collata priuationis nomen sortitur, nihil mirum si nunc dixerit Aristo. per album nigrum intelligendum. Si tamen subaudias nigrum, non vt formam positiuam, sed vt imperfecta est forma non tāta luce fruens, quanta album. *Oportet autem poteria esse*. Colligit intellectū q cognoscit hæc priuatiua esse intellectum possibilem, qui est in potentia, qui cognoscit duo opposita, id est, habitum possibilem qui est in potentia, & vnam oppositum per alterum, namq; si semper actu esset: non ita se haberet. Vt neq; visus, si actu semper videret lucē, nusquam tenebras aduerteret: sed quia aliquando à videndo destitit, hæc ratione vtrumque, & tenebras, & lucem sentit: ita intellectus si semper bona intelligeret, nusquam mala. Cæterum quia aliquando cessat notitia boni: quippe est intellectus hic in potentia, ideo malum poterit cognoscere alterum oppositorum per formam alterius oppositi. Quod si sit intellectus, qui non est in potentia in duo opposita, neque vnus oppositorum suscipit speciem vt est diuinus intellectus, qui à rebus species non colligit (vt prædiximus) hic vere se intelliget per suam essentiam, & cætera alia. Et nullius contrarij suscepta forma: quia contraria non capit: quippe qui

Diuinus intellectus non suscipit speciem à rebus.

Diuina mens mala intelligit per se.

Tex. 26.

qui est purissimus act⁹ & separabilis est. id est separatus est, vt dixit Philo ponus. Themistius non solum intellectum qui est princeps vniuersorum intellectuum vt est diuinus, sed & agētem tradidit hīc intelligendum. Agens enim exolutus est à potentia: quare negationes & materiā non nouit, sed solum quod vere est intelligibile, & hoc forma est. Verum Themistius suam sectator de intellectu agēte sententiā, quā nos iā explosimus. Quidquid autem sit, de intellectu tamen diuino mala illum intelligere tēdocebunt testimonia Iob. xi. ipse nouit hominum vanitatem: & videns iniquitatē non ne cōsiderat: & Psaltes delicta mea à te nō sunt abscondita. & sæpe alibi diuinę musę commemorant. Mala ergo liberi arbitrij peccata sunt. Mala nature priuationes sunt vt morb⁹, cecitas, surditas, mors, hæc De⁹ nouit, non per accidens, vt nos, qui hæc per opposita iutelligimus. De⁹ verò per se ipsum & bona & mala nouit: quia est purissimus actus. & hæc est; Theologorū confessio. S. Tho. in. i. par. q. 14. ar. 10. & in primo contra gentes cap. 72. & in. i. Senten. d. 38. est tractationis huius locus.

Est autem dictio quidē, aliquid de aliquo: sicut affirmatio. atq; vera est aut falsa, omnis. Intellectus autē non omnis, sed qui est ipse quid est secūdū ipsum, quod quid erat esse: verus est, & non aliquid de aliquo. Sed vt visio proprij vera est: si autem album homo aut non, non verum semper est, sic se habēt quæcūq; sine materia sunt.

Discrimen docet inter intellectum verantē simplicia, id est, simplices essentias rerum intelligentem, & inter intellectū, verantem composita, discriminē verò hoc est. Nam qui versat intellectus simplicē essentiā, nō fallitur: sed est semper verus, vt intellect⁹ humanus hominis essentiam intelligēs (animal rationale) est verus. Est autem duplex veritas. Altera veritas nature qua vnūquodq; verē est, qd est, vt hō est hō: equus est equus: quā alij dixerūt veritatē substantiā. Alia est, quæ

Duplex veritas.

est in cōpositione, id est, complexionē veritas, vt Sol lucet. Intellectus igitur, qui versat essentias rerum est verus: quia intelligit veram rei essentiam veritate primō modi, non tamen secundi: quia definitio rei non est propositio. Intellectus autem qui componit, hic est verus veritate posteriori, quando vt iudicat, ita est. Et hic sæpe falsus est: quia corruptē iudicat. Vt ergo sensus versans obiectū propriū non fallitur, at cum proprias sensibilis metas transgreditur, tunc errore obducitur, vt si Cleonis esse filium crediderit, qui non est filius, sed pater. In his enim, quæ per accidens sunt, magna fallentia sensus afficitur: ita & intellectus, qui versat essentiā simpliciter, est vt sensus propria versans. Quamobrem intelligens essentiam verus est. Quando verò per discursus & proprias motiones in singularia, & alia quæ non sunt essentia rei, intellectus vagatur, vt sensus per accidens errore perstringitur. Notādum autem intellectum per accidens de essentijs rerū turbatam nō nunquam gerere notitiam, quando ceperit essentiam non propriā rei, sed alienā: vt si definitio circuli triangulo tribuatur, aut definitio hominis animal insensibile credatur. Sed si iustam accipit essentiam, falsus nequitiam erit. Nā sensus circa propria aliquādo errat: qn nō ea adsunt, quæ sibi necessaria sunt, ne fallacē proferat notitiā: vt insecūdo comeminimus. Hinc exēpde ipsum, quod quid esse propriū obiectū intellectus vt color visus. *Sic se habent quecūq; sine materia*. Vt ergo nos, nos ipsos gerimus in intelligendis essentijs rerum: ita & substantiæ separata se habent intelligendo intelligibilia. Illæ non errant in proprijs iudicijs & notitijs rerū, vt neq; nos erramus versantes essentias rerum. Cōstructio autem hæc est literē. *Est autem dictio*. Id est, enuntiatio aliquid de aliquo: tunc enim intellectus dicit quando enūtiat aliquid de aliquo, & oīs enuntiatio est vera, aut falsa. *Intellectus autem non omnis*. Sed is solum, qui simplicium est, vt agens intellectus est ipsum, qd quid, seu essentiā rei contemplatur. Et hic semper verus: quia non fert iudiciū alicuius de aliquo, quia eius non est componere affirmando, aut negādo, sed vt visus de proprio vera nar-

Circa propria obiectum errat intellectus.

Quando dicit mens.

rac

rat obiecto, ita proprium est essentia obiectum, huius intellectus. Et visus per accidens sibi imponit sepe, ut si album est hō aut nō sic quoq; intellectus quæ per accidēs: & quæ extra essentiā sūt cōsiderās fallitur. Quin & agēs intellectus per accidēs etiā in intellectu essentia fallitur. Substantia aut separata per se vere, sunt, & per accidens non falluntur: quia exolutæ sunt ab omni sensu & phantasia quæ erroris vana sunt. *sic habent.* Id est hæc est traditio vera de intellectu & intelligibilibus quæ sine materia sunt. Sunt autem adnotatione & pensatione digna hæc, quæ ad calcē Aristot. scribit intellectum per contraria intelligere, id est positiva per negationes & priuationes. Vnde manifestum est intellectum nostrum esse aliquid animæ nostræ. Nam substantia separata non intelligunt per opposita, siquidem non suscipiunt formas à rebus. Et Averroes hoc præcauens ut illud quod machinā suæ cogitationis pessundabat, dixit intellectum nostrum per se suapte natura, neq; componere, neq; diuidere, neq; discurrere: sed hæc omnia sibi per accidens competere, quia socius erat cogitativæ animæ aut cogitativæ facultatis. Cui vni discursum concedit & componendi & diuidendi functiones & 2. libro de anima Commen. 63. cogitativæ facultatē cognoscere ait formas diuiduas omnium decem prædicamentorum, ut hunc hominē, hanc lineam & id genus & 3. de anima tex. Commen. 20. rationis titulo cogitativæ vim illustrat, nisi quæ solū est ratio particularis. Etenim cum intellectus noster, Averrois sit æternus, ita agens ut possibilis, secundum se nihil habet novæ notitiæ: quia æternis contingere nihil potest novitatis ut ipse ait in disputationibus suis contra Algazellum. Quare omne quod sciunt intellectus æterno sciunt. Nō ergo discurret per se, aut cōponit per se: sed hoc habet per accidēs sic Commētator proprio applaudit errori. Ceterum, quam sit hæc opinio longē à veritate, præcedentia satis demonstrant. Quamobrem nos asserimus intellectum nostrum suapte natura componere & diuidere, & discurrere. Nā cogitativa singularia capit solū. At verò nos per vniuersales notiones discurrem, ut quæ

Intellectus per contraria intelligit.

Cogitativa facultas ratio Averrois est particularis.

do omnē triangulam habere tres demonstramus. Id quod non est officium cogitativæ & D. Thomas in 1. parte Theolo. Summæ. q. 85. articulo. 5. contulit intellectum nostrum generabilibus, rebus, quæ non expromuntur in actum: nisi per intercedentes agentium motus. Vini copia non fiet, nisi uvas in torcularia detuleris & calcantium pedibus botrus exprimat in mustum. Quod tandem à proprio fernore, cum deserbuerit vini suavitate letificat. Sic noster intellectus neutiquā exit in rectum de rebus iudicium nisi per varios labatur discursus. Intellectus enim quando discurret velut se agitat, ut formet se, atq; perficiat. Intelligentiæ autē, quæ sunt mole corporea non impeditæ non egent ambage discursus, neq; motu ut perfectæ sint. Ceterum nostra intelligentiæ: quia sensib⁹ ligata est, motu eget & discursione, ut naturales perfectiones consequatur ut Aristot. tradidit primum orbem vnicā agitatione se totum perficere, quæ est diurnus illius orbis motus ceteri orbis multis egēt motibus ut Aristot. 2. de cælo tex. 66. autor est primū cælum optimum adsequi vnicō motu finē, quæ alij multis motibus consequuntur. Sic angelicæ mentes paucissimis operationibus consequuntur quæ nos multis discursibus adipiscimur.

Intellectus humanus generabilibus consistit.

Prima questio quæ sit anima post corporis obitum functio.

MORIPRISTINI memores cōsentaneum rationi duximus, quædam, quæ inter exponendum cap. 5. & 6. intermisimus prudentes, nunc inferere, disputatione differentes primo locum illum: *Non reminiscimur autem.* Et disputatio hæc erit cū anima post mortem sit superstes, quæ est eius functio & operatio? Nam illam vacatē concedere ordo naturæ non finit, qui formas amat propter actiones. At vero operosa questio hæc & plena latebrarum. Nam anima corpore deposito phantasmatis non utitur, neque sensibus adminiculatorijs. Ut ergo poterit intelligere quidquam? nisi forte velis illā citra phantasmata intelligere. At qui hic modus intelligendi angelicus non

1. Argumentum.

2. Argumentum.

non humanus est. Adde quoq; si intelligit, vel vniuersalia solum, aut etiam singularia. Si singularia. Hæc autem non intelliguntur, quia materialia sunt, nisi abstrahat intellectus agens species intelligibiles à rebus sensibilibus: verum abstrahit tunc cessabit, quia sensibus carebit, si solum vniuersalia intelligit quia secum ab hac vita species vniuersales conuexit. Quid dicemus de animabus puorum qui ex hac decedentes vita, species intelligibiles non secum detulerunt?

3. Argumentum.

Accedit istis Arist. hic tradidisse post mortem nos non meminisse consentientibus Græcis & Latinis excepto Alberto Magno. Et Aristot. 1. de anima tex. 66. intelligere ait, & reminisci corrumpi intimo aliquo corrupto: ergo corrupto animali tunc sanè corrumpuntur vniuersa intima: quia phantasia, & sensus: ergo perit intellectio. Et in libro de longitudine vitæ cap. primo modos quibus cōtingit corruptio denarrans, ait, scientiā corrumpi corrupto animali. Scientia autē est vniuersalium: ergo species vniuersales pereunt, defuncto animali. Quasi dixeris species infundi animæ simulatque exuerit corpus, hæc infusio dogmati peripatetico non videtur cōsentiens: quia nusquā huius infusionis meminit. Et adde: aut sūt infusæ species vniuersales, aut singulares: si vniuersales, erit confusa no anima post mortem, quia vniuersalia sunt confusa. Si singulares, iā ergo habebit infinitas species: singularia .n. infinita sunt. At qui vtrumq; falsum est: nam notio animarum separatarū, si est, est purior quā nostra. Et est determinata & nō vagans, & incerta. Præter hæc si animarum separatarum notionē concedit: erit ergo in anima defuncto corpore, agens & possibilis intellectus sed isti nō necessarij sunt à morte. Nam tunc sensus cessat, ergo abstrahit nō est necessaria. Quæ ergo agēs, intellectus erit, cuius primus est scopus abstrahere formas intelligibiles à sensibilibus phantasmatis: quia alia quæ illi datur operatio illuminare possibilem intellectum apud Aristotē. non legimus. Adde quoq; quod in angelis non est hæc diuersitas agentis & possibilis, ut multi Theologorum credunt:

4. Argumentum.

ergo neque in anima separata, quæ est angeli instar: quia corporea mole non grauat. Plura argumenta producere animus non est in partem hanc, quam protulim⁹. Diuersum agūt alia. Anima post mortē viuit non vita vegetali: non sensuua: ergo intellectiua: ergo intelligit, aut infinito ocio torpebit, & inertem & delidem trahet vitam. Huius quæstionis profundiores sunt tenebræ, quàm quod lux peripatetica illas illustrare queat. Arist. enim ex motibus & operationib⁹, quas sensus cōcipit intelligibilia exquirebat. Animarum autē defunctorum nullam operationem ille neq; nos aduertimus. Quare via philosophicæ methodus nobis occluditur, ut animarum istarum modum operandi discernamus. Si quidem quod narrat Themisti. in paraphrastico de insomnijs libro, de quodam interempto, qui socio per quietem, ut corpus suū sepulturæ mandaret dixit. Et est Plato autor in 10. de republica. Et quod Plato scripsit, animas defunctorum, quæ volu ptuose vixerunt: non continuo in ethera superferri: sed ad propria sepulchra immorari. Vbi credit Plato illarum locum esse lustratorium: istud non probat animas aliquid intelligere post funera, nisi primum probetur veras illas apparitiones animarum esse. Nam fortassis aliquas magorum præstigijs dabit. Itaq; experientiæ istæ modicum suffragantur. Vnde & Beatus Augustinus satis dubiā traxit sententiam, si Samuel apparēs Sauli fuisset aīa Samuelis an dæmonis præstigiū deludens Saulem. 26. q. 5. ca. nec mirū & in libro quæstio. ad Simplicianū quæst. 3. est primitiuus locus. Iā ergo operatio, quæ ductrix est philosophici animi, non constat quæ sit animarum separatarum, destituti prorsus videmur in hac quæst. lumine nobis proprio. Ceterū veluti reptates per arduos hui⁹ quæstionis scopulos, contendemus non nihil veritatis retegere. Fuerunt ergo Sarraceni philosophi, quos Auicena retulit in compendio de anima cap. vltimo qui animam immortalem ducentes, simul crediderunt: quasdam ipsius vires immortales sensitiuas, imaginariā, & cogitativæ. Colligūt isti has duas esse immortales, quæ agunt

5. Argumentum.

ergo in anima defuncto corpore, agens & possibilis intellectus sed isti nō necessarij sunt à morte. Nam tunc sensus cessat, ergo abstrahit nō est necessaria. Quæ ergo agēs, intellectus erit, cuius primus est scopus abstrahere formas intelligibiles à sensibilibus phantasmatis: quia alia quæ illi datur operatio illuminare possibilem intellectum apud Aristotē. non legimus. Adde quoq; quod in angelis non est hæc diuersitas agentis & possibilis, ut multi Theologorum credunt:

6. Argumentum.

ergo neque in anima separata, quæ est angeli instar: quia corporea mole non grauat. Plura argumenta producere animus non est in partem hanc, quam protulim⁹. Diuersum agūt alia. Anima post mortē viuit non vita vegetali: non sensuua: ergo intellectiua: ergo intelligit, aut infinito ocio torpebit, & inertem & delidem trahet vitam. Huius quæstionis profundiores sunt tenebræ, quàm quod lux peripatetica illas illustrare queat. Arist. enim ex motibus & operationib⁹, quas sensus cōcipit intelligibilia exquirebat. Animarum autē defunctorum nullam operationem ille neq; nos aduertimus. Quare via philosophicæ methodus nobis occluditur, ut animarum istarum modum operandi discernamus. Si quidem quod narrat Themisti. in paraphrastico de insomnijs libro, de quodam interempto, qui socio per quietem, ut corpus suū sepulturæ mandaret dixit. Et est Plato autor in 10. de republica. Et quod Plato scripsit, animas defunctorum, quæ volu ptuose vixerunt: non continuo in ethera superferri: sed ad propria sepulchra immorari. Vbi credit Plato illarum locum esse lustratorium: istud non probat animas aliquid intelligere post funera, nisi primum probetur veras illas apparitiones animarum esse. Nam fortassis aliquas magorum præstigijs dabit. Itaq; experientiæ istæ modicum suffragantur. Vnde & Beatus Augustinus satis dubiā traxit sententiam, si Samuel apparēs Sauli fuisset aīa Samuelis an dæmonis præstigiū deludens Saulem. 26. q. 5. ca. nec mirū & in libro quæstio. ad Simplicianū quæst. 3. est primitiuus locus. Iā ergo operatio, quæ ductrix est philosophici animi, non constat quæ sit animarum separatarum, destituti prorsus videmur in hac quæst. lumine nobis proprio. Ceterū veluti reptates per arduos hui⁹ quæstionis scopulos, contendemus non nihil veritatis retegere. Fuerunt ergo Sarraceni philosophi, quos Auicena retulit in compendio de anima cap. vltimo qui animam immortalem ducentes, simul crediderunt: quasdam ipsius vires immortales sensitiuas, imaginariā, & cogitativæ. Colligūt isti has duas esse immortales, quæ agunt

7. Argumentum.

ergo neque in anima separata, quæ est angeli instar: quia corporea mole non grauat. Plura argumenta producere animus non est in partem hanc, quam protulim⁹. Diuersum agūt alia. Anima post mortē viuit non vita vegetali: non sensuua: ergo intellectiua: ergo intelligit, aut infinito ocio torpebit, & inertem & delidem trahet vitam. Huius quæstionis profundiores sunt tenebræ, quàm quod lux peripatetica illas illustrare queat. Arist. enim ex motibus & operationib⁹, quas sensus cōcipit intelligibilia exquirebat. Animarum autē defunctorum nullam operationem ille neq; nos aduertimus. Quare via philosophicæ methodus nobis occluditur, ut animarum istarum modum operandi discernamus. Si quidem quod narrat Themisti. in paraphrastico de insomnijs libro, de quodam interempto, qui socio per quietem, ut corpus suū sepulturæ mandaret dixit. Et est Plato autor in 10. de republica. Et quod Plato scripsit, animas defunctorum, quæ volu ptuose vixerunt: non continuo in ethera superferri: sed ad propria sepulchra immorari. Vbi credit Plato illarum locum esse lustratorium: istud non probat animas aliquid intelligere post funera, nisi primum probetur veras illas apparitiones animarum esse. Nam fortassis aliquas magorum præstigijs dabit. Itaq; experientiæ istæ modicum suffragantur. Vnde & Beatus Augustinus satis dubiā traxit sententiam, si Samuel apparēs Sauli fuisset aīa Samuelis an dæmonis præstigiū deludens Saulem. 26. q. 5. ca. nec mirū & in libro quæstio. ad Simplicianū quæst. 3. est primitiuus locus. Iā ergo operatio, quæ ductrix est philosophici animi, non constat quæ sit animarum separatarum, destituti prorsus videmur in hac quæst. lumine nobis proprio. Ceterū veluti reptates per arduos hui⁹ quæstionis scopulos, contendemus non nihil veritatis retegere. Fuerunt ergo Sarraceni philosophi, quos Auicena retulit in compendio de anima cap. vltimo qui animam immortalem ducentes, simul crediderunt: quasdam ipsius vires immortales sensitiuas, imaginariā, & cogitativæ. Colligūt isti has duas esse immortales, quæ agunt

In diuersum argumen. 1. Decisio quæstionis.

agūt sine corpore. Namq; melancholici prævident futura per has virtutes, hoc autē vaticinium non fit medio corpore: quia res nunquam sensatas sæpe vaticinantur. Verum hæc doctrina abhorrēs est à veritate. Imaginaria enim habet sibi sedem in corpore destinata & item & cogitativa. Et quanquā vaticinentur melancholici, qui imaginatrice vigent, non colligit esse sine corpore quādo illorū vaticinia sūt de reb⁹ & gestis aut gerē dis p corpus, vt de bello aut pacis statu, &c. **Auicena** verò eodem libro & ca. credit animas racionales corporibus solutis purissime simpliciterq; intelligere omnes res: quia iam se se præsentēs omnib⁹ locis facere possunt, libertate spirit⁹ fructes. Cognoscunt autem omnium rerum formis potitē. Ipse autē nihil docuit, vnde sibi conciliant has species omniū rerum, nisi quod suus interpres credidit esse à rebus animæ impressas. Sed si hoc ad miseris promptum est aduersari. Namq; singularia materialia non poterunt in animam separatam species has imprimere, aut infigere. Etenim cum habeat statum spiritualiorem, quā animæ coniunctæ: coniunctæ autem non recipiunt cōtinuò speciebus à rebus materialibus nisi per sensus, veluti per quādam collatoria repurgentur: ergo cum separata anima non sit istis specierum collatorijs donata, species crassas & rudes singulariū non poterit excipere. Plato cuius iam frequentissimè meminimus alijs disputationibus, facilem duceret quæstionē hanc qui credidit species rerum nobiscū à primordio congenitas. Quare anima rationalis à morte corporis istis speciebus gaudebit, sed errauit in hypothēsi, qua ruētē cetera corruūt. Pythagoras autē, qui credidit metāpsicosin nihil laboris haberet in enodanda quæstione hac. Nam defuncto hoc corpore, aliud subintrabat, vbi proprijs functionibus fungebatur. Verū hæc Pythagorea fabula in schola philosophorum, vt ipsa præfert non est audiēda, vt secūdus liber de anima docuit. Sed neq; fabulamentum Auerroisticum, & aliorum recipiendum est, pereūte homine, manere agentem intellectum, & passibilem, vt iam reieciimus. Sed neq; apud Theologos est in re hac consensus, qui-

bus cum confessa fide sit animas esse superstitēs, non sibi conueniunt in modo intelligendi harum animarum. D. Tho. quæstione de veritate quæst. 19. articulo primo & secundo animas fatetur intelligere in statu separationis bifariā: & per species infusas à Deo simulatq; corpore exoluuntur: & speciebus quoq; proprio Marte comparatis. Quas dum hic degerūt sibi conciliarunt. Animæ autem parvulorum intelligunt tunc temporis per species cælitus infusas, & hoc rationabile, censuit. Nam si animæ eo statu sunt quo angelicis spiritibus sunt similes: fruētur ergo speciebus concreatis, vt angeli. Quas corpori immerfa anima non desiderabat quia tunc non poterat statu spirituali onerata corpore. Et rursum corpus esset sibi violentum si haberet has species. Impedimēto enim esset notionibus proprijs edendis. Quare est necesse tātisperdum anima corpus voluit, per corpus sibi accedat notio per famulatumque sensuum sibi notitia præparetur. At verò simul atq; corpus deposuerit velut iā sui iuris & in numero separatarum substantiarū relata cōsentientissimū videtur æquitati rationis, illam formas assequi infusas, quibus res omnes intelligat. Quæ se duriusculum hoc quispiā causetur, dānatas animas & æterno carceri addictas tanto frui munere vt speciebus nouis à deo donatis intelligat durities tota molescet has species si consideres omnibus animis infūdi, quia ordo naturæ hoc poscit eoq; damnatē atq; perditissimæ animæ hanc perfectionem ad cognoscendū assequantur. Sibiq; cōsensit, & cōstat in prima parte summæ theologicæ quæstio 89. arti. primo sequutus in ea re Magistri sui auctoritatem in summa de homine tractatu de possibili intellectu quæst. 4. in quo loco hæc habet. Anima separata intelligit post mortem per formam ordinis vniuersi, vt intelligentia separata vocans speciem creatam à Deo post mortē formā ordinis vniuersi: quia speciei illa infusio ordini vniuersi cōgruit. Hæc autē cōgruentia est, vt aīa defunctorū, siquidem statum habent spiritaliū substantiarū species, & notiones à fluxis rebus & caducis nō mēdicent. Sed nouo noscēdi vtātur modo per species infusas. Scotus

Theologica
varietas.

Albertus et
Tho. consen-
sunt in spe-
ciebus in di-
stis.

Augustinus
de notione a-
nimarum in
seculo altero

Theologorum
censura de
notione post
mortem.

tus autē in. 4. d. 45. q. 3. & sæpe alibi inimicus infusarum specierū aliter Theologizat animas illas quæ corpora exuerunt capere notitiam à rebus singularibus memoriamque rerum singularium secum ex hoc seculo conuehere in alteram vitā quia hic autor intellectui nō solum vniuersales species sed singulares concessit, quas superesse à morte corporis fatetur. Itaq; Iudas proditor meminit modo se Dominum Iesum vēdidisse. Et Aristo. se sub Platone ferulā subduxisse: propter hæc species infusas negat. **Ante** hos verò Sanctissimus Augustinus torquebatur viuens disputatione hac de animarū defunctorum notione, si illę conscię erāt eorum, quæ apud nos versabantur in libro de cura pro mortuis agenda. Cuius verba volumen decretorū recipit. 24. q. 1. cap. fatendum. Et ait respondens animas illas latere, quæ apud nos gerantur, nisi illa relatione eorum, qui recens defuncti sunt nostra resciscant, aut angelorum instructione qui nostra illis memorantur secundum Dei dispensationē. Quæ sententia malè sanè continet cum speciebus infusis, nam si species infusæ donantur animabus. Sciunt ergo animæ non ex angelica commonitione referente, quæ apud nos gerantur aut ex relatione aliarū animarum, quæ viuorum gesta, quæ dudum nouerant animabus alijs enunciant. Sed Augustini hic locus fauet Scoto & dicentibus, memoriam esse partem intellectiue animæ, & quod anima singularia quę viuens in corpore nouit corpore reposito seruat. Et cum Augustino facit locus ille facer apud Esaiam. 63. Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos. Quæ sunt verba loquentis populi Iudaici & diuinum precantis auxilium: quia priores patres defuncti Abraham, & Iacob nō poterant iam scire quantis aduersis casibus discriminabantur Iudei. Et Ecclesiaste. 9. cap. Neq; ratio, neq; scientia, neque sapientia erunt apud inferos, quod si essent species infusę esset sanè sapientia, & scientia apud inferos. **At** qui in hac quæstione, si censura & Theologica sententia desideratur, hæc certa est, animas nosse, quæ apud nos gerantur, non omnia, sed quædam secundum Dei dispensationem. Lucas enim. 16. epu-

lonis diuitis commemorat precantis obnixē Abraham patrē, vt nuntiaret fratribus in seculo superstitibus, quantis torqueantur penis animæ perditæ, ne illò detrudantur, quò ipse epulo se dolebat detrusum esse: id quod non precaretur, nisi memoraretur fratrum suorum. Et B. Propheta Esaias cap. vltimo statum dānarum animarum sub typo rerum sensibilibus tradens, ait vermīs eorum non morietur, & ignis nō extinguetur. Quod si vermīs non moritur eò est, quò sciētia gestorum præteritorum, illas constringit, & cruciat incredibili pena. Et quāquidam sacri autores narrationem diuitis epulonis credant parabolicam, ceterum maior autorum pars illam historicā putant, & non parabolē. Quibus ego cōfessio, & sufficiat impresentia. D. Irenæū loco supra indicato historiam esse credidisse. Loci autem indicati aduersum hoc non tollūt quę diximus. Nam quod de Abraham dixit Esaias nescire Iudeorū calamitates & mala, quæ patiebātur nō tollit memoriam Abraham, sed solum quòd ignorabat cōtingentia populo uiuenti tempore Esaiæ. Id quod facile si daretur nihil pugnat cum memoria, quam retinebat Abraham eorum, quę suo seculo acciderant, quorum ipse notitiam conceperat. Quid quòd nescire in scripturis sanctis, non est penitus nihil scire, sed negligere, & non curare? Et sensus hic est, Tu pater omnipotens flecte pietatis viscera in populum iam vndiq; oblitū malis quę neq; patres illi præcellētes Abraham & Iacob iam curant sed prodeliētis nostris nos destituunt. Peccata enim illi⁹ gentis intantum se auxerant numerum, vt indigni redderentur precibus sanctorum. Hoc sibi vult Abraham nesciuit nos impenitētes & facinorosos homines, nō tamē illud significat sermo hic vt credamus Abraham animam calamitates ignorare Iudeorum. Id quod locus alter facer fati admonet Scribitur. 2. lib. de Machabeorum gestis ca. 15. cū Iudas ille gentis Heb. aduce Hicanore esset in arctissimas belli angustias coactus noctu per quietē vidit ille Oniam sacerdotem manibus in cælum porrectis & Hieremiam prophetam precantes vt dominus populi illius leuaret miserias & victorię palmā aduer-

In quæst. ani-
marum mor-
talitate.

Sarraceni
eliduntur.

Auicena nō
auditur.

Plato & Py-
thagoras re-
spondentur.

*Locus sacer
alter alterū
exponit.*

sum gentes cōcederet. anima ergo Oniæ & Hieremiæ bella Machabeorum & populi casus nouerat. Alter locus Salomonis. Non est ratio, neque scientia apud inferos, satis concinit cum Arist. si verba solum obseruas, non reminiscimur post mortem, &c. Verum sensus est, quem docet Iob. 3. omnia à morte, quæ sunt vitæ commertia cessare, ibi impij cessauerunt (ait) à tumultu & requieuerunt fessi robore: habent ergo animæ defunctorum memoriã eorum, quæ cognouerunt tantisper dū viuebant. Si tamen omnia comminiscuntur, quæ in omni vita gesserunt, latet nos. Hæc autem memoria est, quia species secum detulerūt singulares rerū: quia practicus intellectus has habet, aut species vniuersales, adiutas speciebus infusis à Deo, vt cunque res hæc sit habent memoriã. An verò, quæ apud nos geruntur nouerint, & quomodo, Augustinus, iã docuit illas nostra nosse, vt intulimus. Neq; dubitare conueniens est, quod illæ nostra noscant. Alioqui animæ sanctæ ignaræ essent nostrarum precum, quas fundimus, neq; possent annuere votis nostris si ignaræ sunt. Mihi tamē est admodum credibile animas scire nostra per species infusas quas habent non omnium singularium, sed aliquorum, vt Deus suo mirabili consilio temperauerit. Neq; vt dixi supra (hoc. 3. lib.) video causam, quæ acriter pungat intellectum meū, quo minus iudicē species has infusas defunctorum animis non infundi, neque peripatetico dogmati cur repugnet scire possū. Quando ipse à recto dixit intellectū nostrum accedere de foris, ecquid mirū est etiam species de foris intellectu concedere, quando exuerit corpus? quia quando in corpore agitur non est quod egeat illis: quia per sensus adminiculatorios capit rerum notionē. Et quāquam D. August. insinuet animas non per species infusas cognoscere, simulatq; exolutæ sunt corporibus, non subinde illas negat, vt alibi ostendimus. Et theologis multo facilius est de animabus separatis Christianam philosophiã tradere, quam peripateticis, peripateticam: illi enim credunt animas aliquando huc cōmigrasse ab altero seculo, vt de anima. Moisi in Dñi transfiguratiōe. Matthæo. 17. tradete &

Marco. 9. & Luca. 9. indubitatum habet, quæ in corpore assumpto cū Domino leu colloquebatur de excessu eius. Et quāquam hæsitabundus est Augusti. de anima Samuelis loco indicato: tamen in libro de cura pro mortuis agenda ecclesiasticum librum recipiens in canonem dubiam deponit, & animam Samuelis ad incantationes Phitonissæ huc remeasse concedit. c. 15. quia in ecclesiastico libro legebat verba hæc. ca. 46. de Samuele. Et post hoc dormiuit & notum fecit regi, & ostendit illi finem vitæ suæ. Animam autem Samuelis memoria tenuisse regē Saulem ex hoc loco facile conuincitur. Siquidem ad preces Phitonissæ Deo permittente illa in nostrū remeauit orbem. Sunt præterea pleræq; animarū aliæ apparitiones, quas D. Grego. 4. lib. dialogorum & legendæ sanctorum referunt, quæ faciliè indicant, vt animæ defunctorū nostra nouerint. Quæ omnia prudēs mitto. At verò secūdū physica dogmata vnū ego dicam, quod mihi certissimū est, animæ defunctorum etiam si nihil memorarentur præteritorum factorum etiã si nihil nouerint nostrorū gestorum, non tamen propterea neganda est immortalitas animorum, neque ipsæ sunt ociosæ. Nam se ipsas purissimè intelligunt, & angelos etiam sincerè cognoscunt & Deū ipsum cognoscent lōgè exactius quàm nos, qui vestigamus eius naturã, operoso discursu, multa conuoluētes: illæ verò nihil horum, sed simpliciter illum cognoscēt per se ipsas, vt angeli. Sic ergo animæ istæ cū secum deferant species rerum vniuersales, (si singulares negaueris illis species cum B. Tho.) intelligunt per species suas scibilia, quæ viuētes in corpore noscebāt. Et præter hæc angelos & se ipsas atq; Deum. Quare animæ paruulorum decedentes non sunt ociosæ, etiam si nullam infusam speciem illis concedamus. Nam cognoscūt se, & reliquas animas, & angelicas substantias, atq; diuinã. Quod si nostra beatitudo Arist. est in contemplatione spiritualiū, hæc autem vix modicoq; tempore tantisper dum viuunt nobis conceditur, tunc hæc fruemur liberè, quando conuulsus à corporibus animus sua natura potietur. Vides vt nō cogitur physicus concedere species, illic nouas quāquam

*Anima Samuelis
fuit ab inferis
reuocata.*

*Species infusa
diuinæ est
sentie simili-
tudines.
Arg. 1. soln.*

Arg. 2. soln.

quāquā, vt prædixi absurdū non cōcederet qui illas infusas species peripatetico diceret conuenire, quas habentes animæ Dei opera, accomodant rebus singularibus, & per accomodationē quandā singularia representant illæ species. Vt enim diuinæ essentiæ idæas credimus representare singularia, hæc quoq; species singularia ostendet: quia sunt similitudines quædam idæarū, quæ sunt diuinæ essentiæ diuinæq; illius atq; supremæ notionis participationes. Argumēta soluta sunt, si aduertisti hæc, quæ hæctenus diximus. Primo enim dicendum anima eo tempore: quo corpus deponit, nō eger phantasmate: quia sensum non habet neq; imaginariam, at cogitatricē facultatē, sed intelligit nouo modo, vt habet essendi iam nouum modum. Vt enim intellectus, qui in potentia est, eget doctore, à quo discat: iam verò in habitum ductus nouo modo res intelliget, quia non opera vtens magistri, sed apud se habens conditum scientiæ thesaurum: ita quoque anima statu spirituali potita, sine phantasmatis opera intelliget, per species vniuersales intelligens, quas secum ex corpore conuexit, aut per seipsā se, & alia spiritualia intelligens. Et quāquā hic modus intelligendi sit angelicus non subinde ipsa anima angelus redditur, quia nusq; angelus vsus est phantasmate, vt anima vsa est, verum etsi ipsa anima nō redditur angelus, at angelis est quam simillima defuncto corpore, vt Auicena dixit in cōpendio de anima. Quod verò Arist. dixit nos nō cōminisci, & quod intel ligere corrumpitur, id quod argumen. 2. inculcabat, sensum hunc habet, nobis nō adesse memoriã pendentem ab idolis & rerū sensibilibus spectris, vt modo pēdet: non tamen negat omnino non intelligere: alioqui fateretur animas rationales inertes ocio torpere. Quod fieri non potest: sicut neq; Ecclesiasticus, dicens non esse rationem neq; scientiam, neque sapientiã apud inferos, negat animas illas nihil intelligere: sed quod non intelligunt eo modo, quo nos intelligimus, sed longè diuerso, & propter statum neque curant animæ post corporis obitum diuitias congregare, aut iniurias reponere aut viuorum cōmercia, vt modo cura

tur. Sed perinde se gerunt, ac si nihil nouissent horū etiam si plura horum meminerint. Argumento tertio dico species infusas concedere secundum Arist. nō cogimur, tamē illas nō improbables discernimus: quæquidem sunt vniuersales tamen sua virtute continent singularem representationem: & sunt alterius rationis, quā acquisitæ species vniuersales, quæ confusam pariunt notitiã singularium, sed non illæ confusam ingenerant notionem: sed distinctè, quando uolet anima per illas singularia cognoscere. Baratrū disputationū scio aperuisse me sed nihil opus facto duximus de huiusmodi speciebus differere lōgius donec locum proprium Deus concedat. Quod uero argumentum conducit secum, si apud animas separatas est agens, & possibilis, facile concedimus, & aduertere oportet intellectum agentem non vno potiri munere abstrahendi species intelligibiles, sed actum quoq; intelligendi producit, & donat possibili. Neq; puto cū Scoto intellectum possibilem sibi proferre notionem, sed solum ab agente credo vt peripatetico concedunt, donari species intelligibiles, & actum intelligendi possibilem, qui actus intellectus est vtriusq;: illius vt agentis: istius verò, vt possibilis, vt prædiximus. Iam ergo in seculo altero agens intellectus donat notiones possibilem, & ambo coeunt ad intelligendum, & intellectio, est perfecta ab agente, & in possibili suscipitur. Neq; cessabit penitus abstractio id temporis. Est enim abstractio duplex; alia à phantasmate, alia verò superioris, ab inferiori, vt animalis ab homine, vt Commē. docuit tertio de anima Commē. 18. quāquā igitur cessent abstractiones à phantasmatibus, non tū cessabit hæc, quæ est vniuersaliū superiorum ab vniuersalibus. Cui exercēdæ agens incūbit: quia ergo (autore The mistio) agēs intellectus est perfectio possibilem: si possibilis esset sine agente in animabus separatis, re vera esset nō exactus, neq; absolutus. Quod verò quispiã obloqui poterit, iam ergo in angelis intellectus hæc quoq; erit partitio in possibilem & agentem: nam animabus separatis, hæc est partitio: intellectus ergo & illis: quia iam eodem statu fruuntur. Et

Ad argu. 3.

Animis separatis intellectus agens & possibilis perseverat.

Gemina abstractio.

hæc sanè res apud theologos controuersa est. Nanq; Diuus Thomas. q. 54. arti. 4. primæ partis. negat intellectus agentis, & possibilis appellationes angelicæ mēti congruere: quia agentis operatio est in phantasmatibus illustrandis, vt exposuimus superiore sermone. At angeli nō capiunt notiones à phantasmatibus: ergo non egent agēte. Albertus autē contra S. Thomam rem istam cōtrouertit lib. de quatuor cōsequēis. Et nihil ambigit esse in angelis bifidum hunc intellectum, vt in nobis, tamen longè diuersa ratione: illis enim possibilis non est sub priuatione pressus vt noster, qui aliquando, vt tabula sine picto charectere fuit: non item angelicus, qui semper fuit in actu intelligēdi. Scotus verò hoc sapit in. 2. Senten. dist. 3. q. vltima: nā agens intellectus est perfectio nobis, ergo & angelis. Secundo angelus capit species à rebus: ergo habet agentem intellectū, qui hoc præstet. Et re vera adhærere qui voluerit dogmati huius autoris, ita cogitur fateri. Nam hic negat species & formas angelis inditas à creatione: sed angelos propria opera species captare à sensibilibus rebus affirmat, & hæc mouere immediatè mentē angelicā. Diuus porrò Tho. sibi constās negat hæc intellectus partitionē: nā si habet species angelus à primordio inditas, quo ergo intellectus agēs? Verū mihi Alberto adhærere placet esse sanè agētem angelis & possibilē, sed alia ratione, atq; in nobis. Nanq; intellectio angeli accidens est, & profertur ab intellectu angelico, quod est agentis intellectus & in eodem suscipitur, quod est possibilis. Neq; vna sola est operatio agētis, vt diximus. Porro autem secundum Arist. hæreo si agens, & possibilis, separatis illis substantiis sint concedendi: quia ipse solū in natura dixit esse agēs & passum: angeli autem transcēdunt naturam omnem, & ita videtur eos excepisse huius cap. principio: quanquam librata ratione hoc non est necessarium: nāq; etiam anima rationalis non est natura, sed supra naturam. quæ tamen illis duabus differētijs agentis & possibilis insignita est. Cæterum cum Cōm. dixerit. 3. de anima. tex. Cōm. 5. & 14. in omnibus intelligentiis esse potentiam excepto primo intellectu, quid

Angeli duplici præditi intellectu & agēte & possibili.

vetat dicere angelicam mentem habere possibilem? Atqui cum Auerroes noluerit angelos per actum diuersum aut speciē intelligere, sed p̄ essentias pprias necessaria concessio est, scdm̄ eum angelos nō habere agentē & possibile: ego tñ nō recepi superiore sermone hoc, vt peripateticum. Quare crediderim esse agentem & possibilem in illis, sed nō vt in nobis, vt priora manifestāt. Habes iam quid agens, quid ve possibilis intellectus, quid intellectus in habitu, quid ve intellectus actu, quem adeptum intellectum appellitant antiqui philosophantes, & recentiores illorum sequuntur morem, quādo intellectus actu intelligit, adeptū dicere intellectū: quia adipiscitur suū obiectū.

Intellectus agens. Intellectus possibilis. Intellectus in habitu. Intellectus actu qui ade ptus.

Disputatio secunda an species intelligibiles sint ipsum intelligibile.

Vbiū alterum adiugamus, an agentis sit illustrare phantasmata illa reddēdo vniuersalia intelligibilia? an præter hoc sit necesse species intelligibiles diuersas ab intelligibili obiecto concedere? Credunt enim pleriq; multi, solam esse speciem intelligibile, quæ sit intelligibile ipsum: & quādo intellectus agens phantasmata illustrat, tūc abstrahit formas intelligibiles, quæ sunt ipsa intelligibilia, secundum rem. nisi q̄ ratione differunt: quando. n. obiectiuæ præsentātur, vt similitudo hominis vniuersalis, est quoddam intelligibile: quādo verò reponuntur in possibili dicuntur species rei intelligibilis. Et D. Tho. huius placiti est, quantum præferunt eius verba in quodlib. 8. ar. 4. ait, speciem intelligibilem esse ipsam rei quidditatem, atq; naturam, non secundum esse naturæ, sed secundum esse intelligibile. Quare cū quidditas sit ipsū intelligibile, & hoc (auctore Thoma) sit species nō est distinguēda species ab intelligibili, sed sunt idē. Accedit eodē si in sensu secernimus speciem & rem sensibilem, eodē est quod sensibilia nō capiuntur abstracta à sensu, sed intellectus capit res abstractas à materia: quippe res, vt materiæ iunguntur nō sunt scibiles vt Cōm. ait disp. 5. dubio secūdo. Non ergo oportet distinguere speciē intelligibile ab intelligibili. Tertio. Nam si spe-

Argum. 1. Argum. 2. Argum. 3.

In diuersum

Intelligibile species intel ligendi notio nēis distin guntur.

si species intelligibiles sunt diuersæ ab intelligibili, vt species hominis ab homine intellecto, non ergo agens intellectus abstrahit specieshas, sed intelligibile formatū ab intellectu illas producit in possibile intellectum. Neq; ad has species reponendas est necessarius agens sed factis est possibilis suscipiens, & intelligibile iam actu existens. In diuersum verò est, q̄ res intellecta non est sua similitudo, neque obiectum potentiæ est similitudo, sed res ipsa: ergo intelligibile est aliud, quàm species intelligibilis. De re hac latentissima, variant sententiæ sunt enim quidam, qui intelligibile fecerunt ab specie intelligibili: sic qui rem intelligunt istā, agentem suo lumine in intellectu possibili ostendere vniuersale quod conditum est sub velamine sensibili (quod vulgo appellamus phantasma) illud vniuersale intellectum est ipsum intelligibile actu. Hoc verò iam ostēsum vt vniuersale effundit sub lumine agentis intellectus suas similitudines, quas vocam⁹ species, aut formas intelligibiles, & intellectus potentia istis instructus parit cum agente notionem vniuersalē. Vnde hæc intelligibile, species intelligibilis, & notio seu actus intelligendi, in anima realiter distinguantur, vt D. Tho. distinguit lib. 1. contra gentes cap. 54. & 1. par. q. 79. art. 2. in fine ait. Oporter igitur in anima ponere aliquam virtutem ex parte intellectus, quæ faciat intelligibilia in actu per abstractionē, specierum intelligibilium quo loco secernuntur hæc duo intelligibile & species intelligibilis. Huic que assertioni adhæsit Caietanus Commentario eiusdem loci. Alijs verò aliud collibitum est intelligibile esse speciem intelligibile: solaq; differre rationis operatione, & aliud esse in negotio sensus atque intellectus: nā visibile est actu prius illustratum, perfusumque lumine, quam species sibi simile in visum immittat. At verò intelligibile nunquam est actu intellectum, aut intelligibile, quousq; abstrahantur species, & ordine nature priora sunt species abstrahēdæ quæ sit intelligibile actu. Neq; .n. alio modo intelligimus re actu, quā per abstractionē specierum. Abstractis porrò speciebus, id quod intelligit mēs est ipsa rei similitudo, estq;

ipsa res quodāmodo, vt species hōis est ipse homo, qui in re subsidet, sed sub altiori modo quā subsistat: quia subsistit materiæ obuolutus: sed ipsa species intelligibilis hominis, est homo ipse, citra materiæ concretionē, vt species coloris est color quodāmodo, vt dixit Aristot. in hoc tertio. Ego autē facile crediderim, intelligibile & speciē intelligibile rōnis interuallo disungi: etenim intelligibile dicitur res ipsa, vt habet esse obiectū anime vt homo obiectus intellectui sine mole, & concretionē materiæ, est ipsa res intellecta, seu intelligibile, & hac ratione nō est species. Vt verò hoc ipsum in possibili intellectu reponitur, species est elaborata ab intelligente vtente phantasmate, veluti instrumento. Alioqui si primū sit intelligibile actu intelligibile & hoc mādāt species possibili, nulla prorsus esset abstractio specierū intelligibilium à phantasmate. Quod cum peripatetica doctrina pugnat. Et p̄ter hæc quid sibi vult Aristot. aliud dicens hoc tertio, intellectus actu est intelligibile actu, nisi quod intellectus actu, & species intelligibilis suscepta sunt vnum subiecto? Quod si intellectus aliquam rem intelligit, non abstrahēdo, vt singularia: facile concederē intelligibile, & speciem esse duo diuersa. Me etenim intelligente Petrum, species Petri, non est Petrus: vt neque in sensu species albi, est albū. In speciebus verò abstractis: mihi verisimilius est & vt multo certius speciē intelligibile esse ipsam rem intellectam abstractam à conditionibus materiæ. Obstrepit scio aliquis: me intelligēte hominē, notio hæc habet obiectum intelligibile, & hoc nō est species hominis. Nam species est forma intellectus, quæ peperit notionē illam. Respondeo me intelligente hominem, illud intelligibile nō est aliud quā ipsa species intelligibilis, vt habet non esse formale sed obiectiuum quod vocāt. Aduertas tamen quod etiam si sepicule res intellecta, & intelligibile actu, cōfundantur, tamen in proprio sermone non sunt permiscenda, nam intelligibile actu tantum habet esse per operationem agentis intellectus nundantis vniuersalē à conditionibus materiæ: & voco in præsentia intelligibile actu, quod est sci-

Species intel ligibili & actu intelligibile ratione discrepāt.

Si singulare est intelligibile species intelligibilis duo diuersa est intelligibile.

Intelligibile & res intellecta non idē.

bile est actu. Nam singularia etiam si intelligantur nesciuntur. Res autem iuste est quæ natura subsistit, sicq; species intelligibilis non est res intellecta, ut species bouis, non hic, & ille, bos sed ipsum intelligibile actu. Hoc caue intelligas finistre. Dicimus enim hæc secerni ratione non re. Et argumeto, quod feci in fauorem D. Tho. dico specie intelligibilem esse accidentariam formam metis, & intelligibile ipsum bifariam considero. Aut ut in rebus subsistit, sic sanè substantia est ut homo: ut in mente autem habet esse, accidens est: quia in mente non res, sed rei species est ut ait Arist. Et quæadmodum quælibet res in natium locum magno impetu fertur, ita quoq; ipsum actu intelligibile simulatq; est verè atq; actu intelligibile, fertur sine motu locali, sed quadam intelligibili latione in possibilem intellectum, qui ob hoc dictus est (præter alia) locus specierum. Et ut simulatq; ligno admoueris potètem ignem, emicant scintille, quæ in sublime feruntur: & originem dimittunt: (id est lignum) ita phantasma est velut lignum, agens intellectus, ut ignis quidam intelligibilis, scintillæ micantes à phantasmate, species abstractæ sunt, quæ cum primò micant, phantasma linquunt, & in sublimem intellectus possibilem locum conscendunt. Hoc exemplum multis abudat dissensionibus ab ipsa veritate, sed quò intellectum tardum introducamus ad secreta hæc rimanda naturæ satis est accòmodum. Alioqui nulla forma vna numero transit à phantasmate in possibilem intellectum, atq; de loco in locum quæ putet hic esse motum ut S. Tho. cautè scripsit. q. 85. ar. 3. 1. par. sed abstractio fit non per separationem alicuius ab aliquo reale, sed solùm per considerationem vnius sine alio. Et de quæstionibus hæc satis. Quærum verò attinet ad D. Tho. ipse. 3. par. q. 11. ar. 2. primò quæst. argumentum soluens, ait intellectum apprehendere species intelligibiles à phantasmatis, & in phantasmatis, secundum statum præsentis vitæ: ergo species intelligibilis est ipsum obiectum intellectus. Quare intelligibile actu est species ipsa intelligibilis. Et quia per abstractionem speciei, redditur phantasma intelligibile actu: nam prior est secundum naturam, hæc abstractio, quàm sit aliquod in-

telligibile actu, ideò dixit in parte prima loco osteso per abstractionem specierum fiunt actu intelligibilia: non quia credebatur hæc esse secundum rem diuersa.

Tertia disputatio quod est nostra mentis tantisper dum dicitur hoc mortali seculo obiectum.

VIC dubio occasionem offerunt verba Arist. in c. 6. dicentis, ipsum quod quid esse obiectum proprium, ut visus proprium obiectum est color. Qui locus præfert essentiã, siue definitionem esse illud, quod primum obiectum est intellectus. Cum autem intellectus non solum, quod quid est. i. essentiã rei, sed etiã multa alia quæ sunt extra essentiã intelligat, ut accidentia, de quibus in r. c. lib. 1. de anima tulit testimonium, magnam partem conferre ad discernendas naturas rerum. Vnde cõfici videtur, accidentia esse prioris notionis, quàm substantia apud intellectum: quippe per accidentia scrutamur substantiam rei, ut loco illato opulenter, pro viribus nostris expressimus. **¶** Quid quod ipsum quod quid est, aut est definitio essentiã rei, ut animal rationale hominis, aut est ipsa substantia cuiuslibet rei, siue ea accidens sit, aut per se subsistens, ut tradidit. libr. 7. 1. philosophiæ text. 20. Quod si definitio est essentialis rei, hæc cum partes habeat ex quibus conflatur genus, scilicet, & differentiam vltimã, prius notæ erunt partes, quàm definitio tota. i. prius intellectus concipiet notionem generis, & differentiam, quàm apud se rationem definitionis reponat. Non ergo prior notio est ipsius, quod quid est, sed prior erit notio generum, & differentiarum. Et cum genera sint vniuersalia, itidemq; differentiarum. Vniuersaliũ autem notio ex singulariũ notionibus colligitur ut Themisti in para. ad primum de anima accepit ab Arist. dicente vniuersale animal nihil est, aut posterius singularibus: cõsecrarium erit singularia esse quæ primum veniunt in notionem intellectus. **¶** In partem autem diuersam est illud primum notum apud intellectum, quod est sibi proprium & germanum intelligibile. Hoc autem est quo secernitur ab omni sensu intellectu. Tale autem est vniuersale: quippe singularia nouit sensus, non autem vniuersalia ergo

triplex generis intelligibiliũ

ergo primò, quod nouit intellectus vniuersale est. In q. hac ut paucis rem absoluaamus: quippe. q. hæc admodum litigio fact. In primis oportebit distinguere, & intellectum & intelligibile. intelligibilia enim ut cap. 6. huius lib. insinuat. 3. sunt apud intellectum nostrum. Quædam simplicia, quæ per simplices voces expromuntur, qualia sunt homo, angelus: lapis & id genus incomplexa. Alia verò intelligibilia sunt, quæ in complexione aut compositione quadam vocum locantur & hæc dispartita sunt. Alia enim habent solum complexionem, quæ indefinitionibus est: alia verò complexionem enuntiationis, quale est hoc intelligibile, homo disputat, aut homo ambulat. Tertij ordinis intelligibilia sunt quæ secundum oppositionem intelliguntur. Cæcitas enim per visionem intelligitur: tenebra per lucem, & id genus multa. Atque in tanta intelligibiliũ diuersitate differentias horum percipere non est admodum difficile. Etenim quæ sunt primo loco numerata intelligibilia, simplicia sunt & actu vnũ atq; potentia: quippe vox illa lapis ut lapidè significat, neq; partitur, neq; partibilis est. Est enim significationis indiuisibilis, etiam si in syllabas dispartitur duas. Cæterum ut vox significans est, indiuisibilis est. Nulla enim suarum partium significantiam habet, ut pars inquã illius vocis est. Hæc ergo sunt intelligibilia simplicia, & indiuisibilia, quorum notio similiter indiuisibilis est, & sine temporis mora. Quapropter notio vocum harum neq; vera, neq; falsa est: quia simplex est. Quæ verò secundo loco enarrata sunt intelligibilia (si de definitionibus sermo habeatur) sunt quoque suomodo indiuisibilia intelligibilia, quanquã nontata simplicitate gaudeant quanta priora: quippe definitio hæc, animal rationale partes habet significantes & componentes genus & differentiam. Porrò aut simplicia hæc dicuntur: quia non componunt prædicatum cum subiecto. Vnde definitio non miscet in sua compositione tempus est aut erit, aut fuit. Quamobrem definitio ipsa sine tempore intelligitur. Quæ postremo autem sunt relata loco, verè sunt intelligibilia composita & diuisibilia, in quibus & verum est & falsum. quæ necesse

fario cum tempore intelliguntur, quia propositio omnis verbo copulatur, quod tempus secum conuehit. Iam verò quæ tertium subeunt ordinem illa sunt simplicia intelligibilia, quadam ratione, & quadam ratione sunt diuisibilia, ut enim cæcitas & visus referuntur in vnũ subiectum habet quodammodo simplicitatem & vnitatem, ut inuicem sunt opposita, sunt plura diuisa. Rursum de intellectu distinguere est necessarium, aut est intellectus de quo. q. instituitur, contemplatus seu speculatus, aut actiuus aut factiuus. His iactis certa proponamus, & subinde incerta excutiemus. Atq; certum est in tertio ordine intelligibiliũ quæ primò nota sunt intellectui, habitus sunt. Prius. n. in intellectum venit lux, quam tenebræ, & videns quàm cæcum ut Aristote. hoc cap. dixit & demum in contrarijs omnibus si alterum sumatur, ut priuatio alterius, quod priuationis subit locum potest cognoscitur, ut in Comm. satis expressimus. In 2. verò ordine intelligibiliũ itidem certum est prius reponi in intellectu notiones subiecti atq; prædicati, quæ totius enuntiationis. Fieri enim non potest intellectum iudicare hominem disputare, nisi primo nouerit quid sibi velit homo & disputans. Sub hæc quoq; definitionis notio non erit apud intellectum, quousque generis, & differentiarum notitias exploratas habuerit. Siquidem definitio nis notio distincta exacta atq; absoluta est: ut animal rationale exacta est notio hominis. Exactam autem notionem intellectus noster assequi non potest alicuius totius, nisi primò quæ sint partes hauserit, ut ternarius non assequitur quid sit, nisi unitates primò libemus. Necessarium igitur est ut generis notio atq; differentiarum primo veniant in intellectum quam definitio hominis ipsius. Vnde colligas quantum ad exactam & perfectam notionem quæ vniuersaliora sunt hæc prius nota sunt quam vniuersalia quæ sub illis continentur, & in vniuersum quæ definitionem constituunt, notiora sunt de finito secundum rationem hanc. Verum si de intelligibilibus. i. ordinis disputatio hæc agitur, sic laboris est maioris discutere, an illa simpliciter sunt intelligibilia. i. quæ vniuersalia sunt, voceq; communi significatur, an illa potius sint primo

Decisio quæst.

Bella collatio.

In diuersum

intelligibilia, quæ vocibus singularibus significatur, vt Petrus, & Paulus, albedo hæc, nigredo illa. Et de hac re est summa concertatio autorum. Quidam enim, cõ tendunt vehementerq; asserunt, singula ria simpliciter esse intelligibilia prima: quã sententiã amplexus est Grego. Arimi. 1. Senten. dist. 3. q. 3. ar. 2. Etenim vniuersa lia. 12. meta. tradete Cõmentatore. Cõm. 4. sunt collecta ex particularibus. & 1. phyfi. Comm. 5. singulare ait, et si non sit principium in scientia demonstratiua est principium acquisitionis vniuersalis. Primum ergo quam vniuersalia colli gantur, singularia intellectus cognoscit, alioquin notio singularium superuacua nea esset: quippe vel intellectus cognos cit singularia, ante concepta vniuersalia aut post cõcepta. Si primum, hoc est quod Gregorius amat, si alterum nul lius igitur gratia seruit singulariũ notio. Præter hæc intellectus prius imponit no mina singularibus, quam vniuersalibus ergo & prius nouit singulare, quam vni uersalia: Collectio hæc stabilimentum suum habet in. 4. lib. 1. philoso. tex. 10. Ne mo nominat, nisi quæ nouit. Hæc & hu ius generis alia plura. Hic autor colligit, vt suam assertionem stabiliat. Scotus au tem in primo. dist. 3. q. 2. alium excogita uit modũ philosophandi primũ cognitũ esse atomam speciẽ vt homo, bos, leo: il lud enim esse dixit cognitũ primũ apud intellectum, quod habet singulare effica cioris motionis. At verò singularia, quę correspondent speciebus atomis, vt hic homo, hæc albedo, illa sanè fortissimè mouent sensum: quia sunt magis cõple ta & determinati actus entia, quam cæ tera singularia. Nam hic homo actualior vt sic loquamur, & completioris formæ est, quã hoc animal: vt hæc albedo cõple tior est, quam hic color. ¶ Quam senten tiam vniuersa concrepat schola peripa tetica celebri voce dicens nihil est in in tellectu quod prius nõ fuerit in sensu. Il lud igitur prius erit intellectu, cuius sin gulare prius in sensu. Sensus autem prio rem habet sensionẽ huius albedinis, quã huius coloris: quia fortius mouet sensum, hæc albedo, vt hæc albedo, quã vt hic co lor, aut hæc qualitas: quia quo cõmunio ra sunt debilioris sunt motionis & debi

lioris sunt sensionis. Hoc per se loquen do, quia si distas sit albedo, mouet hic co lor & non hæc albedo, quod hæc albedo non est proxima, quo fortiter posset sen sum excitare, vt ipsa nata est excitare. Di uis Thomas in. q. 75. 1. par. art. 3. non spe ciẽ specialissimam, sed genus esse primo notũ intellectui tradidit. Namq; potẽtia, quæ exit de statu potẽtiæ in actum, per medias ducitur formas quousq; in vlti mum completum forinẽ prouehatur. ¶ Vnde natura semen primum viuifi cat, dein sensibilicat tandemque in animæ rationalis participium deducit. Intelle ctus igitur noster, qui tribus statibus di stinguitur primus est in potentia, à qua deinde promouetur in speciem, à qua in actũ. Hic autem actus est eius notio, quã de rebus assequitur. Quæ notio gemina est & imperfecta, vt quãdo rem cognosci mus notione confusa, vt hominem, & bo uem, cognoscimus in animalis cõceptu, alia verò est notio exacta, vt notio, quæ habetur speciei. Nõ ergo poterit intelle ctus promoueri in notionẽ speciei, quæ est vltima, nisi primũ afficiatur notioni bus imperfectis, quæ sunt genericæ: ergo primum intelligibile est genus, & conti nuò quæ sunt magis vniuersalia. Postre mum aut intelligibile est species atoma, vt ea quæ postulat exactam notionem. ¶ Sensus quoq; istis notionum gradibus potitur: etenim ipse de potentia profer tur in actum. Quare nequaquã fieri pote rit primam notionẽ esse perfectam, imò confusam magis. Id quod & ratione loci, & temporis, prõptum est iudicare. Nam quæ à longè spectantur primum cõfusam quãdam obũbrant cognitionẽ, videtur hoc animal procul. Neq; discernitur, qd animal, an homo, an equus. Rursumq; & ratione tẽporis. Nam primo phyfi. tex. 5. pueros ait Arist. oēs homines appellare patres. Dein verò, accidete atatis profes tu secernũt, quos vocet patres ab alijs. Quapropter si sensus est, vnde intellectus initium sibi facit in concipiẽdis rerũ no tionibus. Quandoquidẽ sensus primum obumbratur confusis notitijs, dein exa ctioribus absoluitur. Itidẽ quoq; & intel lectus vestigia sensus sectans primũ ma gis vniuersalia, q̃ alia quæ minus sunt v niuersalia cognoscet. At verò cũ duplex sit

D. Th. q. 75. 1. par. art. 3. non speciem specialissimam, sed genus esse primo notũ intellectui tradidit.

Gregorio sin gularia pri ma nota.

Scoto. 1. notũ species vlti ma est.

Confusam primam.

Conciliatur. s. Thom. & Scotus.

Obserua hæc diligenter.

fit ordo & temporis, & cognitionis, seu naturæ, hæc quæ. s. doctor docuit facillè illi darẽtur, si ordo naturæ solũ spectaretur. Scimus. n. ordinẽ esse naturæ, vt im perfecta sint, vnde gradus fiat ad perfe ctiora. Vnde illud processit peripateticum verbũ, hominem prius viuere vita plantæ, deinde vita sensus, tandẽq; vita intellectus: nõ qd hæc temporis interval lo sint separanda, vt somniũ quorũdam tulit, credẽtium embrionẽ. r. plãtam suc cessu tẽporis bestiã postremò hominẽ ef se. Id qd Metamorphoseo figmento bel lissimè cõuenit. At cùm sint simul in em brione ista. 3. ratio vitæ, tamen ordine naturæ intelligim? vixisse prius embrio nem vita plãtali, dein sensuali, &c. Et qd num materia quando animã rationalem suo excipit gremio, recipit primo formã corporeitatis, quã formam substantiæ & hanc antequã formã animalis? non sanè: sed simulatq; animatur, hæc omnia ha bet. At ordine quodam naturæ primum intelligimus esse substantiam, deinde cor pus, &c. Quare dicerẽ facile intellectus cognoscẽdo hominẽ, cognoscit simul & cætera alia superiora, & primãq; notio nem speciei esse atomæ. Et secũdum tem pus hæc primũ venit in intellectum, ta men ordine naturæ cætera priorẽ notio nẽ habent. Fac enim te cognoscere homi nem, cognoscis simul animal, & corpus, & substantiam, & ens, non qd istorum ha beas singulas notiones, sed quia secun dum ordinẽ naturæ notio superioris in feriori præexigitur. Hic autem ordo hoc modo intelligẽdus, vt hæc notio videli cet hominis (quę Scoto prima est mētis) cum significet animal, & corpus, substã tiam, & ens, prius secũdũ consideratio nem nostram perficiat hæc notio intelle ctum, qua representat ens, dein, qua substãtiam, post hæc qua corpus, tãdem qua hominem, vt forma hominis, primũ per ficit materiam, vt dat esse, deinde vt dat esse corporis, &c. Et quantum ad hoc est verum, quod dixit Thomas potẽtia, quæ exit de potẽtia ad actum prius habet ac tum imperfectum, quam perfectiorem. Alioqui à veritate abhorret. Quã ob cau sam diceremus Scotũ & Thomã non di scretare, si hoc modo intelligãtur S. Th. ait vniuersalia esse prioris notionis, quã

minus vniuersalia: quod verum est ordi ne naturæ, nõ temporis. Scotus dixit spe ciem atomã esse primum obiectũ intellẽ ctus, quippe quę tẽporis obseruata ratio ne prima est quæ offertur intellectu. Et oportebit intelligere Scotũ, non qd semp hæc sit prima notio speciei atomæ: quia manifestus esset lapsus. Nobis. n. à longè rem prospectãtib; primũ cognitũ intel lectus non est homo, aut equus, sed aial, aut corpus. Sed sanius Scotũ audiemus, si intelligatur, qn nullũ sit impedimẽtũ, quod primũ immittit in mẽtem notionẽ suam, est species atoma. i. si singulare ha beat legitimã distãtiam à potẽtia, vt di scerni posset hic hõ, aut hæc albedo, &c. Quid qd D. Th. in. 1. part. q. 12. ar. 4. quidita tem rei materialis esse propriũ obiectũ intellectus scdm statũ nostrũ fatetur? Qd verò est propriũ obiectũ, priorem habet notionem, vt color est prioris notionis q̃ magnitudo. Nõ ergo quę cõfusioris sunt notitiæ, prius veniunt cognoscenda. ¶ Iuniores philosophi rẽ istam absoluif se crediderũt distinctionem obiectorum infarciẽtes obiectum primũ adæquatio nis nostri intellectus, est ens. nã nil intel ligimus nisi sub ratione entis, Obiectum aliud primũ perfectione, Deus est: nil est quod magis cupiat mens scire nostra quam Deũ. Obiectum autẽ immediatio nis primum est quiditas rei materialis, id est, natura speciei materialis rei. Hæc. n. est prima, id est, quã primo suo impetu, aut notione assequitur intellectus. Pri mum obiectũ primitate determinatiõis est singulare phantasma. Nam quod in tellectus intelligat hominẽ, & non equũ à phãtasmate determinatur, quod est ve lut agens particulare. Sic philosophatur Paulus Venetus in Commentariõ. 11. hu ius tertij, cui refragantur multa. Siquidẽ phantasma nõ est, obiectum intellectus. Nam si obiectum est cognosceret singu lare intellectus, recto aspectu, qd ducunt incõmodũ severissimi philosophi sequẽ tes Albertũ Magnum, qui in quæst. 1. (in summa de homine) intellectũ prima nõ tione vniuersalia tradit cognoscere. At verò referendo se in notionem vniuersalis, referendo nempe vniuersale ad res exteriores, cognoscit singulare. Aduer tens enim intellectus illud vniuersale,

Scotus expe ditur.

non sicut

Iuniorũ cal culus.

Obiectũ adæ quationis.

Obiectũ per fectionis.

Obiectũ im mediationis.

Obiectũ de terminatio nis.

adhibet

ut hominē de aliquo prædicari & quod non est singulare hoc sanè modo singulare adnotauit. Vnde ut visus videt colore pomi, non tamē sapore, ita intellectus aduertit ad vniuersale, quod est in phantasmate, & nō ad singulare ipsum phantasma. **¶** Quod si dicat aliq̄s, intellectus se cōuertit in phantasma: ergo cognoscit phantasma, facile fatētur mentem cognoscere phantasma: sed reflexione quadam, & non per speciem singularem. **¶** Ego verò de hac re supra memini, & quid mihi verò similis videbatur de rōp̄si. Quare misso Alberto ad priora regrediamur, & de quest. sit hęc. r. cōclusio. Si ordo doctrine obseruetur vniuersalia nō sunt semper prioris notionis. Hęc colligā apertō argumēto. Siquidem Arist. primū egit in hoc. 3. lib. de intellectu, quā de intelligibili, vt in Cōmentario adnotauimus. At verò intellectus non est ita vniuersalis, vt intelligibile. Siquidem multa sunt intelligibilia quæ non sunt intellectus: etiam si omnis intellectus est intelligibilis. Et Philoponus, & Simplicius sic adnotauerunt, vt notatū est. **¶** Rursum Arist. prius de visu, quam de tactu fecit mentionem in. 2. lib. & tactus est vniuersalior visu, nō ergo magis vniuersalia secūdam doctrinæ ordinem, sunt prioris notionis, quippe, vt rectē Philoponus expendit: sæpe minus vniuersalia sunt notiora, vt intellectus est notior, nobis q̄ intelligibile, & visus certior tactu. **¶** Quod verò Arist. scripsit. 1. Physi. vniuersalia esse initium doctrinarū, hoc sanè verū est, esse vniuersaliores p̄positiōes, vnde incipit demonstratio cōclusionum: non tamen semper doctrina capit initium à magis vniuersali, vt in exemplo ostendunt. **¶** Secūda cōclusio est hęc, non est secūdam naturam necessarius ordo, vt magis vniuersalia primum veniant in notionem nostrę mētis, & dein minus vniuersalia. Hęc colligo: nā si esset necessarius hic ordo, sequitur nos nō posse cognoscere speciem atomā, vt hominē, & leonē, nisi omnia vniuersalia genera priora essent nobis nota. Id quod falsum est. Nam pleraq; genera sunt nobis occulta vt. 7. metaphysi. liber tex. 28. docuit: quia equus, & homo plus, sibi consentiūt, quā homo & asinus habent ergo vnum sibi proximū genus,

quo carēt hō & asinus, vt patet in innumeris alijs. Non est ergo descendere gradatim p̄ vniuersalia omnia ad minus vniuersalia, & per omnes notiōes imperfectas, ad perfectā speciei notionē. Quia oīa genera nō constāt, ideō citra notiā pluriū generū assequitur notio speciei. **¶** Tertia conclusio species atoma est notior suapte natura intellectui, quā genera. Hęc non habet difficilē suasionē, nisi apud hominem affectū in diuersam sententiam. Siquidē sensus illa melius capit, quæ plus actu sunt sensibilia (nisi in modica sint & facultatē visus excedētia,) quæ actus sensibilis plus habent, & rationem obiecti magis obtinent. Ergo similiter cum species sit actualior quā genus: erit suapte natura intelligibilior. Vnde Arist. 9. metaphy. tex. 20. quæ magis in actu sunt, illa dixit notiora. Et Porphyrius in cap. de differentia speciem dixit abundare à genere sola differentia. **¶** Quarta fit cōclusio secundum ordinē doctrinæ magis vniuersalia sunt notiora. Hęc est Arist. 1. physi. in proœmio iubentis, doctrinas ab cōmuniōibus ordiendas. subindeq; ad minus cōmunia. **¶** Quinta fit conclusio hūc ordinem aliquādo obseruamus nos in notionibus nostris, & aliquādo violamus. Hęc patēs est ex prima cōclusionē & nouo illā iuuō argumēto: quia origo intellectionis à sensu est, aliquādo verò nobis notiora sunt accidentia specierū, quam generum. Etenim equi, & asini, nobis accidentia sunt manifesta, tamen accidentia generis occulti quo ista magis essentia cōsentiunt sibi, q̄ equus, & vermis, nobis nō constāt. **¶** Quare manifestiora sunt, quæ species, quam quæ generis illius. Vnde & ignis notio multis est hominibus prompta, elementi autem latet. Rogites rusticū de igne, nihil hēsitat qualis sit ignis. At verò, si elementi vertatur quæstio hærebit totus: quia elementorū ipse non accepit notionem, vt ignis cuius accidentia sunt sibi aperta per sensum. Et facilius est noscere hominē esse hominē, q̄ vel q̄ sit animal, aut corpus. At verò nonnunquam generis ratio est notior, quam speciei, vt quā accidentia speciei sensata non sunt: quippe notius est mihi, Nilū amnē nutrire pisces q̄ cocodrilos. **¶** Et rursum promptius est nobis Indiam nutrire

nutrire fructus, quosdā q̄ qui sint fructus illi quos illi Barbara voce pattatas aut mayz vocitant, & cui libet magis est ad manū scire in Phisō fluuio nasci lapillos nonnullos preciosos, quam si velit, qui sint lapides illi cognoscere. Etenim si dixerim bdelliū inbi innasci illa scriptura sacra cōmemorat. Genes. c. 1. Et sic de arborib; lapidib; alijsq; aialib; exēpla p̄ferre valebis. & quæ maxima pars specierū est nobis abditissima, hac rōne, q̄ frequentius est, genera sunt prioris notionis, q̄ species atomæ. Neq; tantus labor est in assequēdo genere, quantus in assequēda specie. Vnde D. Tho. Sentētia secundum quādam rationē vera est vniuersalia prius venire in humanā mētis notionem, q̄ ea quæ sunt nō sic vniuersalia. Hoc enim verū est vt in plurimum: quippe vt diximus faciliores sunt notiōes generum, quā specierū: & promptius est res omnes nominare nominibus genericis, q̄ specificis, vt promptius est proferre maria alere pisces plerōsq; q̄ si speciatim dicere pisces conemur. **¶** Quippe specierū harū magna pars latet humanū ingenū, vt facilius rurū nobis adest notio generalis stellarū cæli q̄ specialis. Tamē hoc ideo est, quia operationes, figuræ, & accidentia harum specierū sensibus nostris occultatur. Vnde sæpe accidit species & minus vniuersalia notionis prioris esse, quam quæ vniuersalia sunt vt prædiximus, intellectum nostrū esse nobis notiorē, quā intelligibilia. Et bos & equus, notiora sunt, quā genera occulta horum. Nam si velimus exquirere genera hęc per species nobis notiores oportebit illud exquirere. Atq; iuxta hęc rationē prudenter sensit Scotus speciem specialissimam esse prioris notionis, quā genera. Id quod si intelligatur, quando singulare contentum sub specie illa præsens, adesset sensui, quod primum mens conciperet ex singulari, esset notio speciei specialissimæ. Mea sententia hoc placitum Scoti cū probabili suffultū est argumēto. Etenim si mentis humanæ notio ex sensu capit originē, & sublato sensu vires mentis suspendūtur, tātisper dū mens agit in corpore. Vniuersalia ergo quæ sunt viciniora sensui, & sensibilib; illa prōptiora erunt intellectui, quā ea

quæ sunt distantiora à sensibilibus. Iam verò homo vel equus exēpli gratia propinquiora sunt singularibus, quā animal, Etenim quæ minus vniuersalia sunt, viciniora sunt singularib; quā ea quæ sunt magis vniuersalia. Quapropter si singularia omnia essent nobis sensata, prius veniret in nostram notionem species quā genera. Ceterum quia species plures latent q̄ genera. Hac ratione genera sunt intellectui notiora, q̄ species. Porro autem D. Tho. assertores & Scoti defensores vniuersalem discordiam volūt esse in sententijs suorum principum, & quod S. Tho. voluerit in vniuersum genera esse notiora speciebus, quia confusiora & quod Scotus species specialissimas notiores: quia sensui propinquiores. Ego verò si in vniuersum cōtendāt suos principes intelligere, illis nō subscribo. Si verò secundum priorem censuram velint intellecta, illis meam præsto fidem. **¶** Grego. autem argumēta quæ Buridani sunt, & Gandensi suffragantur, facile est soluere, si aduertam; hūc, vt meminimus in principio huius disputationis, mētione non esse de intelligibilibus vniuersalibus, quæ enūtiationes sunt: vt, Omne contrarium corrūpit contrarium suum. Quidquid fit ex aliquo fit: & id genus. Hęc enim vniuersalia nō sunt primò cognita apud intellectum, sed priores sunt notionem singulares vt Arist. tradit in proœmio meta. & in proœmio posterioris asserens doctrinam & disciplinam ex præexistenti fieri cognitione, id est, vniuersalia principia scientiarum & artium à singularibus p̄positionibus sensui expertis fiunt nota. Et hoc modo intelligēda sunt testimonia illata, quæ cum Grego. faciebāt. Ceterum ille præter rem egit. Siquidē nos de vniuersali incompleto, quod est intelligibile indiuisibile vertimus dubium. De quo ipse colligit, nihil, Et de huiusmodi adhuc notādum duxi hoc vniuersale incōplexum duplicis esse notionis. Altera quidem est absoluta, vt si intelligas hominē, aut bouē. Alia verò est relatiua, vt si intelligas hominem eatenus, quatenus vniuersalis est. Hęc autem secūda notio, quæ relatiua est citra singularia haberi non potest. Quin imò per singularia, quid vniuersale

Prima conclusio dicitur quæ.

Secunda conclusio.

2. Conclusio.

3. Conclusio.

4. Conclusio.

5. Conclusio.

Commentatio Scoti.

Autoris censura.

Soluuntur argumenta Grego.

Omnis doctrina expressiua sententiæ fit notione.

Duplex vniuersalis notio.

ale sit assequimur. Et demū cū vniuersale & singulare hac rōne sint opposita relatiuē inanis est. q. vtrū prius veniat in mētem vniuersale, an singulare, vt temerē, quē sisset vter prius cognoscitur pater an filius, quippe relatiua simul cognoscuntur tradente Arist. in Prædi. ad aliqd. Id autē quod nos hactenus quæsiuimus, est de vniuersali secundum absolutā notionem. Sciscitabitur autē quispiam, intellectus cognoscēs vniuersale necessario illud abstrahit à singularibus: ergo nunquā cognoscet vniuersale, nisi singularia, alioq. vt abstrahet? Et rursus phantasma mouet intellectum possibile, sed si mouet, cognoscet ergo singulare. Et Arist. in lib. de memoria dixit, vt geometra vtitur quantitate: ita intellectus vtitur phantasmate. Nūquā ergo accidet nobis notio absoluta vniuersalis, sed semper relatiua. ¶ Respondeo abstractionē intellectus non esse aliud q̄ considerationē intellectus, qui considerat hominē sine materiæ mole & appendicijs vt peripateticē dixit S. Tho. q. 87. art. 1. primæ partis. Quare nihil durū est, credere intellectum primā notionem vniuersalis habere sine notione singularium, & phantasma mouens intellectum agentem, aut possibilem: non mouet, vt est materiale, aut singulare, sed mouet possibile, vt illuminatum iam ab intellectu agente. Id quod lucido sermone expressit S. Tho. loco indicato geminā operationē donās intellectui agētī. Alia est illuminare phantasmata, quæ illuminatio nō est qd̄ aliqd̄ imprimat virtutis, aut luminis in phantasmate, vt cogitat Capreolus in secundo dist. 3. quæst. 2. sed quia pars sensitiua cōiunctione intellectus plura potest, quæ separata nō potest, vt hominis imaginaria vis multa cōponit monstra, quæ imaginaria vis bruti nequit cōponere, id est, fingere. Sic ergo, quia sub lumine agētis intellectus phantasma verbi gratia hominis, nō ostēdit singulares materiæ conditiones, sed nudū hominem in communi, quem continebat phantasma in potētia. Ideo illuminatur sub hac ratione. Quod verò operis sequitur post illuminationem hanc, est operatio secunda, quæ est abstractio speciei intelligibilis, quia nudatū phantasmate, est iam quod restat

intelligibile, & species intelligibilis: quia est similitudo hominis in communi sine materia. Hoc autem intelligibile immittit speciem intelligibilem in intellectu possibilem qui instructus hac specie, notionē similem speciei parit. quæ hominē vniuersalem ostendit. Quod verò illa collectio sit infirma, abstrahit à singulari: ergo cognoscit etiam singulare cognoscēdo vniuersale (quā tamē Paulus Venetus multū fecit.) Vide facillimo exēplo. Mathematicus abstrahit à motu, & tempore, & materia, physica. Colligas si placet, abstrahit ab istis: ergo mathematicus considerat materiam, motū, &c. nihil valet collectio, sed solum dicitur abstrahere quia magnitudinē cōsiderat sine materia. Sic agens intellectus abstrahit, quia considerat in phantasmate hominis, hominē sine materia, at verò postq̄ abstraxerit, & cognouerit sic hominē, secundum quandam reflexionem conuertitur in rem intellectam, & aduertit quod homo intellectus habet in re aliquid, de quo prædicatur: & tūc demum cognoscit hominē, vt vniuersalem & cognoscit singularia. Et propterea mentē antiqui dixerūt singulariū reflexā notionē habere, imò potuissent dicere vniuersale, vt vniuersale & singulare secundū quandam reflexionē intelliguntur. Et propter hanc causam vniuersalis intellectus notio absoluta est intentione prima (quā vocāt dialectici) hominis. Secūda notio relatiua vero dicitur intentione secūda: quia fundatur in prima notione: aduertēs. n. intellectus in propriū opus, illi nomen imponit vniuersalis. ¶ Adhuc persistet aliquis mecū hæsitas, si sit abstractio à materia per intellectū agentem: ergo homo ille intellectus est sine materia, aut sic consideratur? Ergo quādo composuerit intellectus propositionem hanc Petrus est homo, falsa est compositio: quia Petrus habet materiā & homo cōmunis abstrahit ab illa. Præter hanc abstractio triplex est, aut physica, aut mathematica, aut metaphysica. Verūm homo cū sit ens physicum, nō poterit abstrahi à materia, quia physicus materiā vocat in suas definitiones. Aduertē dum in gratiā huius est materiam esse duplicem. Quædam est, quam dicunt subiectiuam, vt Petrus est hominis materia, quia

Materia genera-
mina.

quia homo de Petro prædicatur. Alia est materia, quæ est materia physica, & est pars rei essentialis. Hæc distinctio est verusta apud physicos homines: & Albertus loco iā citato huius meminit distinctionis. Iam ergo intellectus agens abstrahit hominem non à materia physica, quia ille homo intellectus compositus intelligitur etiam ex materia & forma: quanquā non ex hac vel illa materia, sed ex materia in communi. At verò abstrahitur à materia subiectiua, id est, ab omnibus indiuiduis. Iā verò summam dicimus quædam breuiculè colligentes. Primum in omni scientia, quæ est per demonstrationē, propter quid quæ est per causam propriam rei. Vniuersalia sunt primo nota intellectui: quia præmissæ sunt vniuersaliores, conclusionē. Et à præmissis proficiscitur mens nostra in conclusiones. In scientia autem, quæ diuersum habet processum, quæ ab effectibus particularibus in causas prouehitur, minus vniuersalia sunt notiora. Rursus in progressu intellectus resolutionis ab effectu in causas simpliciores itidem minus vniuersalia sunt notiora. In progressu autem compositionis, qui est à simplicioribus in compositiora, vt ab ente in substantiā, & à substantia in corpus, &c. magis vniuersalia sunt prioris notionis. ¶ Tertio dicamus. Vniuersalia autem quæ sunt incompleta sunt notiora, q̄ singularia si sit sermo de notione absoluta, & de intellectu contemplatiuo, siue scientifico non de pratico. ¶ Quarto dicam. Si de notione relatiua vertatur sermo, quæ notū est vniuersali atq; alterum: quia sunt opposita. ¶ Quinto dicam, si de intellectu factiuo & actiuo, qui (autore Philopono) non est proprius intellectus, etiā si non sit sensus, hic primò & maximè singularia cognoscit: Nam hic intellectus non abstrahit à materia, neq; à singularibus: imò quia actio tota huius circa singularia infundat, idē ab illis non abstrahit, vt scientificus intellectus, qui abstractiuus est: nam scientia est abstractorū, & quando Arist. & Cōm. intellectum agentem abstrahere dicunt intelligibilia, de huiusmodi intelligibilibus, quæ sunt scibilia & contemplabilia intellectum voluerunt. Nam alia intelligibilia, quæ sunt ad actionem, non egēt

Summa colligens decisa.

1. Resolutio.

2. Resolutio.

3. Resolutio.

4. Resolutio.

5. Resolutio.

abstractione illa. Quod si arguis, ergo hic practicus intellectus, nō est intellectus: sed sensus, negamus collectionem: quia hic practicus intellectus altiorē habet notionem de singularibus, quam sensus: quia dirigit actiones humane vitæ in finem suum. Quod non potest sensus, &c. ¶ Sexto dicamus. Nō est necessarium intellectum exeuntē de potentia in actum primò habere notiones imperfectas generum, dein speciei. Patet, quia neq; sensus hūc ordinē habet inuiolabilem. Probatur: quia si legitimū, situm habet albedo, statim cognoscitur, hæc albedo & nō prius color, vt experientia testatur. Neq; experimur in nobis primò nobis adesse conceptum entis, dein substantiæ &c. Alioq; quibus rusticus categorias Aristote. intelligat, est necesse, vt sibi adsit hominis conceptus.

6. Resolutio.

Quarta disputatio quid velit Arist. dicens ipsum quod quid est obiectum intellectus.

¶ Ltimum dubium sit cur Arist. dicat ipsum quod quid esse obiectum intellectus: & insinuat esse propriū & primū mentis obiectum. Siquidē confert ipsum, quod quid est sensibili proprio. Opportunè hæsitat aliquis definitio rei per varias diuisiones assequitur, & methodus inuestigandæ definitionis nō est exigui negocij (vt prædiximus in primo huius) vt ergo est primum obiectum ipsum quod quid est? Rursum conceptus ipsius quod quid est, est perfectus & exactus de re conceptus, sed intellectus sensim promouetur in scientiæ perfectionem, vt discipulorum mora in addiscendo huius rei testimonium habet, non ergo est primum intelligibile. ¶ Respondeatur ipsum quod quid, esse propriū obiectum, nō eò dicitur, quo intelligamus primo congressu notas esse definitiones rerum, quæ sunt operosissimæ, vt sciatur: sed eò primū & proprium obiectum, proprium quidem quod intellectus hoc sibi vendicat nosse rerū essentias, quæ omnem sensum latent: primum verò, quia quæcunq; intelligit contemplatiuus intellectus eò tendunt, vt sciat ipsum quod quid. Hæc est illi tota cura, quo explorato, proprietates rerum explorare fatagit. Est enim principium scientiæ ipsum

Notanda obiectio.

Capreolus reprehenditur.

Duplex operatio intellectus agentis.

Capreolus reprehenditur.

Capreolus reprehenditur.

Secunda operatio.

Colliso in B. Thom.

Gemina mentis compositio.

Intellectus quo simplicior perfectior vnit in sequa diuersa sunt.

ipsum quod quid est vt Arist. tradidit. c. 4. quarti libri physi. non tamen intelligamus primam notionem esse ipsius definitionis, etiam si S. Tho. in. 1. part. summæ theo. q. 85. art. 5. illud facile asserat primū apprehensum esse ipsum quod quid est, & proprium mentis obiectum: qui tamē art. 3. prædixerat eiusdē quæst. vniuersaliores notiones esse priores. Atqui notio quiditatis nō est vniuersalior, notio, sed exacta est naturæ rei cognitio. Sed iam diximus vt oporteat hæc intelligere. Iā postremō adnotabis circa compositionem, vt duplex in rebus ipsis extat compositio. Est enim compositio materiæ cū forma, & accidentis cum subiecto. Prior harum substantiæ est, alia verō accidentaria. in quem modū, quando intellectus vnit prædicata subiectis superiora prædicando de inferioribus, homo est animal, compositio similis est cōpositioni, quæ in rebus materiæ cum forma substantiæ est. Quando verō accidentia intellectus prædicat de subiectis, alterā rerum compositionem fabricant vt (quæ in rebus est) vt quando albū prædicat de homine, sed vtraq; compositio. apud intellectum longè sublimior est, quam extat in rebus. Nam materia iungitur formæ, non tamen sunt idem materia, atq; forma. Sed in intellectu homo & animal vnum sunt per se, sicut vnum sunt homo & albus: in re verō non idem homo, & albedo: & hoc ideō quia res materiales istæ altiori potiuntur essendi modo apud intellectum, q̄ in rebus extra animā fortiantur. Et hinc planè intelliges, quod dixerat Arist. hoc. c. intellectus est, qui facit vnum in rebus. Cæterum res immateriales vt Deus, & angeli simpliciores sunt in se ipsis quam in nobis, vel nostris notionibus. Etenim illa non cognoscimus per species proprias: sed vestigamus per creaturas componēdo, & diuidendo & per negationem, & causalitatem, illa exquirimus. Quapropter essentiæ purè spiritualis nō est nobis notio absoluta, quæ sit propria illi. Sed adest nobis notio cōnotatiua, vt quod Deus sit ens maximū aut optimum, quod angeli sint motores orbium, & id genus: & in Deo idem sunt sapientia, bonitas, iustitia. Et hoc genus alia attributa, quæ tamē nos notionibus

multis assequimur. Atq; ex nimia simplicitate intellectus dimanauit illud, quod Arist. aiebat, intellectū in actu esse ipsum intelligibile actu: quippe, quo res simplicior, eō est plura alia. Vnde Deus, qui est simplicissimus, vniuersa est per eminentiam, quæ autem sunt nimis compositæ & concretæ naturæ, sunt solum ipsa quæ sunt vt lapis est. Quæ verō mediū occupant locū, sunt cognitiua prædita facultate, vt sensus atq; intellectus: sensus, quæ simplicioris est naturæ, id est, spiritualioris, quā non sentientia, est alia à se, id est, sensibilia: quia omnium materialium excipit & imbibit formas. Intellectus verō, quæ longè spiritualior est omnia, non secundum eminentiam, vt Deus, sed secundum similitudinem & notionem, & quæ sunt diuersa in re ipse vnit in se ipso, vt formā & materiam. Nāq; genus, quod materiæ habet vicem & formæ differentiā, vt vñ prædicat de homine dicēs, homo est animal rationale.

Quinta disputatio citra strepitum argumentorum planè querit an intellectus actu sit idem, quod actu intelligibile.

SCIO propositionem hæc intellectum actu esse intelligibile actu, ingenia præclara torsisse, vt Albertus refert Alpharabium, qui vñ esse intelligibile, & intellectum exponebat: vt si cera tota penetraretur sigillo, tunc figura esset cera, & cera sigilli figura. Ita species intelligibilis totum penetrat intellectum: quare dicuntur vnum. Hunc autorem citat Albertus libro de intellectu. 2. Albertus verō Magnus non hac contentus sententiā, aliam inuexit verbi peripatetici expositionem, postulans primum sibi concedi, substantiam coloris esse lumen, tunc sanè visus est ipsum visibile: quippe, quod videtur est lumen, & quo videtur lumen, & quod videt est luminis quædā ratio. Ita quoq; quodlibet intelligibile quiddam lumen est: habet autem intelligibile tres gradus. Et primus est quando ipsum intelligibile adhuc in materiæ gremio residet, vt lapis extra animam, & hoc intelligibile fuscēdine obducitur materiæ: tamen quia potest intelligi est sanè intelligibilis. Est gradus sublimior, quando

In simplicissimis idem in intellectu & intelligibile. Compositio ma non aliud sunt quæque sunt medio segerunt modo.

Tres gradus intelligibile.

Censura au-toris.

à re transit in phantasiam, iam quidam luce maiori perfunditur: quia iam sublata est anima à materiæ cōcretionē, & ad sedes spiritualiores promotus est: vt est phantasia coniuncta menti. Tertiō gradus est vt intelligibile iā in intellectu est, vt in proprio loco. Nā intellectus donat formā intelligibilibus, vt locus forma est locati, & vt locus improprius figuratur à locato vt cera à figura. Sic quoq; figuratur intellectus à speciebus intelligibilibus. Iā ergo illud intelligibile actu, est ipsum lumen intellectus illustratis ipsum phantasma, & de sinu phantasmatis expromētis. Alij verō vt Caieta. in Cōm. 1. par. q. 14. ar. 1. & q. 79. ar. 2. hæc dixit vñ, quia sunt vnum operans intellectus actu, & intelligibile actu, quæ ambo vnius notionis sunt causa, sed nullus horum (mihi ignoscant) omnino rem hanc attigit. Quare secus colligo huius peripatetici sermonis intelligentiam, præcrea quæ iam non semel diximus. Verba autē Augustini in lib. de Trini. 10. cap. 5. subscribā vnde sensum Arist. eruā Anima ait quia secū nō potest introrsus tanq̄ in regione incorporeæ naturæ, ipsa corpora inferre, imagines eorū querit, & rapit factas in semetipsa, dat enim eis formādis quiddā substantiæ suæ. Seruat autem ali quid quo libere de specie talium imaginum iudicet: & hoc est magis mēs, id est, rationalis intelligentia. Quæ verba hūc amāt sensum. animam rationalem gemi no potiri lumine & sensario ad sensa, & intellectuili, ad intelligibilia. vtrūq; hoc est sibi substantiale lumen. Illud primū, anima ipsa dat speciebus sensilibus formādis: secundum verō intelligibilibus. quia igitur species sensiles aliquid substantiale sibi capiūt ex anima, hac ratione vnum sunt sensile actu & sensus actu. Sic quoq; & intelligibilia, quia à lumine illo substantiāli fiunt intelligibilia dicuntur vnum, & intelligibile, actu & intellectus actu: quia glutinum animæ & obiecti est per medium lumen, quod est in animæ substantia. Iam mihi collige, si attendis, quid velit peripateticus sermo. Sanctus Tho quæ, de veritate. 19. art. 1. aliter August. intellexit atq; nos. At est voce differamus idē retinemus. Hæsitat aliquis philosophus nō dixerit appetitus &

appetibile sunt vñ actu, vt dixit de sensu atq; intellectu causa huius est, intellectus enim & sensus sigillatū à rebus nō tamen volūtas, quæ fertur potius in rem quam res in ipsam. de quo alibi. Eiusdē loci quem exponere curamus S. Thom. 1. part. q. 55. art. 1. aliū eruit sensum, intellectus actu & intelligibile actu sunt vñ secundum similitudinem: quippe intellectus actu impressam habet speciem intelligibilis, quæ expositio nobis probata fuit supra: sed hæc recens nostra, est generalior: nam intellectus agens non recipit species, est tamen vnus cum intelligibili.

CAP VII.

Intellectus actu est idē atq; res, quæ intelligitur & intellectus in potentia etiā si præcedat tempore secundum quid intellectum actu, at simpliciter quæ actu, sunt priora ijs quæ potentia. Sentire rursus non est proprie motus, anima quoq; sine phantasmate nunquā intelligit.

Dem autē est quæ Tex. 27.

secundū actū scientia, quod res ipsa. quæ verō secundum potentiam, tempore prior est, in vno. omnino autē, neq; tempore. sunt enim ex actu existente, omnia quæ fiunt.

Non parua. q. est apud Simplicium, quid est quod Arist. modō rursus inculcat, quæ exactē docuerat intellectum in actu esse intelligibile in actu. Et responsio quæ supra de intellectu agente & possibili dixerat: nunc autem de intellectu in actu. At verō, quia Arist. superiori sermone etiā de intellectu in actu meminit, hæc responsio non est multi faciēda. Arridet magis Philoponi interpretatio. Postquā ostendit inquit Arist. quod est ternus intellectus, & quod à sensu differt, & quomodo intelligere fit secundum differētiam intelligibilium, non prius ab intellectu recedit, quā absolutē dicat quō modo discernatur, & distingatur. Secundum hunc igitur interpretem Arist. hic discernit

Simplicio rejicitur.

nit intellectum, qui est citra simplicia & eum, qui componit atq; diuidit, quem possibilem supradiximus. Secunda discernit intellectum, qui in potentia est ab eo, qui actum est assequutus. Postremo discrimen statuit inter intellectum contemplatiuum. Et prima quidem discretio inter simplicem intellectum componentem, atq; diuidentem hæc est. Nam ille semper verus, nusquam falsus: hic verò, iam verus, iam falsus. Est autem intellectus simplex verus: quia illius est apprehendere essentias & naturas rerum, essentia autem, non potest non congruere rei, cuius est essentia propterea verus est intellectus veritate ista essentia quæ est naturæ nõ veritate enunciationis, vt supra exposuimus. Altera discretio intellectus eius, qui in potentia & qui in actu est, intellectum qui actu est, esse ipsum intelligibile actu. Is verò qui in potentia est, non est ipsum intelligibile. Et isti duo adhuc differunt, quippe intellectus qui in potentia in vno homine est, prior tempore, q̄ qui in actu: quãquam simpliciter intellectus in actu prior est, q̄ qui in potentia: nã potentia fit formata actu videlicet ab agente, qd̄ est in actu. Intellectus verò contemplatiuus & actiuus hoc differunt. primò, q̄ ille vniuersalius est, hic verò particularium. Secundo actiuus semper imaginatiõẽ vtitur, contemplatiuus autem non semper. Postremo differunt contemplatiuus veri & falsi est. Actiuus verò boni & mali. hæc ex illo autore desumpta sunt. facile verò dicemus Arist. resumpsisse quãdam, quæ prædixerat de intellectu, atque sensu, vt ad intellectum practicũ sibi faceret gradum, vt. n. supra acturus de intellectu cõmuniones & differẽtias tradidit, vtriusq; & sensus & intellectus vt à sensu, q̄ nobis notior est, ad intellectũ occultiorẽ p̄moueret doctrinã. Item modò cõmunionis sensus & intellectus meminit, vt in intellectu quem ritum supra obseruauit. Rem autem ipsam nõ audias rem extra in mũdo hoc sensibili: sed rem vocat ipsum intelligibile ex sensibilibus in intellectu: vt in locum proprium translatum. Quæ

vt sint intelligenda vberimè in prioribus sermonibus demonstrauimus. Et quod sequitur: qui vere secundũ potentiam relatiuum hoc, quæ sciẽtiam refert. Et sensus est intellectus qui in potentia in vno verbi gratia puero, prior tempore est, quã intellectus actu considerãs. *Omnino autem seu simpliciter.* Vtraq; nanq; lectio apud Philoponum est, neq; tempore potentia, quã actus: imò cõtra, actus est prior tempore potentia, & causam exponit: sunt. n. ex actu existẽti omnia quæ fiunt. i. agẽs deducit potentiam in actum quapropter est prior actus potentia. Philopo. contendit locum hunc de diuino intellectu intelligere colligens suam intelligentiam, quia Arist. dicit. *Ex actu existenti omnia fiunt.* nihil autem est à quo omnia fiunt nisi ab opifice Deo. Verum locus nihil cogit, vt de Deo intelligatur, neq; nos de Deo supra intelleximus, sed quia pulchra est expositio permittatur. Alioquin omnia fiunt ab actu quia omnes formæ ab agentibus eduntur.

¶ Videtur autem sensibile, ex sensu Text. 28.
tuo quod potentia est, sensitium actu facere. nõ enim patitur, neq; alteratur. Vnde alia est hæc species motus. motus. n. actus est imperfecti. simpliciter autẽ actus qui perfecti est, alius est. Sentire igitur, simile est ipsi dicere solũ, & intelligere. Cum autẽ delectabile aut triste, vt affirmans aut negans, persequitur aut fugit.

¶ De sensu immiscet sermonẽ, & ait sensibile sensum seu sensitium promouere de potentia in actũ, vt visibile visum. Secundo inquit, hanc promotionẽ sine alteratione & transmutatione celebrari. nõ enim sensus propriè patitur, neq; alteratur, neq; mouetur per aliquam propriam transmutationem. Quod intelligas quatenus sensus est, quippe quatenus in organo residet, propriè alteretur: excellens nãq; sensibile sensum corrumpit. Quamobrẽ neq; tactus ipse alteratur, qui alterari videtur, vt sensus est. Sed si quis contẽdat sensum

sensum moueri aut alterari, nos illi cõcedimus si sermo habeatur de alteratione impropria: quippe motus proprius est actus imperfecti: operatio autem sensus non actus imperfectus sed actus absolues & perficiens ipsũ sensum. Etenim sensus non sentit, nisi instructus sit semper sensibili. Quapropter sentire est à sensu iam perfecto. Quod si quis obiciat sensũ propriè moueri, & paulatim sentire sensibilia, vt visibile, quod à longè est paulatim discernitur, vt sonantia à remotis successiue distinguimus. Dicendum sensibile, vt sensibile est esse mouens immotũ: quod verò à remotis imperfectè sentiatur, hoc per accidens est, quod quia sensus paulatim proficiat in aduertendo sensibili, hoc item per accidens est: sufficit enim sibi si legitimo interuallo sensibile sit proprium subito & veluti de repente sensuum imagine rerum secundari de qua re in 2. lib. de anima abunde dissertũ est. *Sentire igitur simile est.* Communionem sensus intellectus verba hæc ostendunt. Sentire aut est simile. *Dicere.* Quod est in intellectu atq; intelligere. i. duæ sunt sensus operationes, quæ referunt operationes duas intellectus contemplatiui. Altera est simpliciter apprehendere sensibilia. Alia verò de sensibilibus, iudicare. Totidem in intellectu contemplatiuo, est enim apud ipsum apprehensio, quam hic vocat. *Intelligere.* Et est iudicium, quod hic vocat. *Dicere.* Nam iudicando intellectus apud se loquitur. Vnde profluxit apud theologos verbum celebre de verbo mentali. Ceterum sensus quoniam delectabile aut triste iudicauerit hoc iudiciũ tristitiam sibi pariet fugã, voluptuosum verò prosecutionem. Et expẽde verbum Arist. vt affirmans aut negans: sensus enim quid affirmatio sit aut negatio nescit & propriè neq; affirmat, neq; negat, sed quasi affirmans est & negans tantisper, dum iudicat aut triste aliquid aut voluptuosũ. Porro apertus est locus dãs sensibus iudicium, etiam si ignari sunt se iudicare, etiam si Diuus Augustinus lib. 10. de trinit. cap. 5. totum iudicium mentis tribuerit sed intelligit tribunal iudicij residere apud mentem.

Collisio inter Arist. & August.

Text. 29.

¶ Et est delectari & dolere, agere

sensitiua medietate ad bonũ aut malũ, inquitã talia & fuga aut & appetitus qui est scđum actum, hoc sunt & non aliud est appetituum & fugituum, neque ab inuicem, neque à sensitiuo, sed esse aliud est. Cogitatiuæ autem animæ, phantasmata vt sensibilia sunt. Cum autem bonum aut malum affirmauerit aut negauerit, tunc fugit aut persequitur. Quapropter, nunquam sine phantasmate intelligit anima.

¶ Dixerat intellectum affirmando, aut negando delectabilia assequi, aut tristitiam fugam arripere: subdit modo vt delectatio & tristitia conueniant sensum. Et ait delectationem fieri sensitua medietate ad bonum: tristitiam autem sensitua medietate ad malum. i. delectatio cõcipitur ex iudicio, quod profert communis sensus, quem vocat sensitua medietatẽ. Vt enim centrum medium est in orbe: ita communis sensus, medius est in circumferentia. 5. sensum hæc; causa vocat medietatem seu mediũ. Ex huiusmodi igitur iudicio, de conuenienti sensui delectatio fit. De nociuo vero tristitia. Conueniens igitur sensum, hoc delectabile & bonum est sensui. Contra verò noxium, quod verò ait. *Inquitã talia.* Hoc modo audias sensum ferri in bonum nõ simpliciter, vt bonum est, sed vt sibi consentiens itidẽq; de malo amabile enim bonum, sed quilibet sibi propria amat. *Et fuga autem & appetitus.* Collegimus iam sensum apprehendere & iudicare. Ex iudicio autem delectationem & tristitiam distillare tertiam operationem proponit. i. fugam & prosecutionem quam nomine appetitus nominat. Ait autem ab eodẽ principio procedere fugã & prosecutionẽ eundemq; appetitũ prosequi, & fugere idem dicit. *Hoc sunt fuga & appetitus secundum actum.* Id est ab eodem principio proficiunt isti duo actus. Sed vnicam sunt principium, & idem cum sensitiuo.

Appetitus nõ constituit gradum.

M m Vnde

Appetitiuū non cōstituit gradum. Vnde & nos diximus semper appetitiuū viuentiū gradum, nō cōstituire & quod ait esse, id est, alia ratio est appetitus exci- tātis ad fugam, sic enim discedit à tristi- & propellens in prosequutionem. Sic enim, se prouocat in delectabile, vt lapis motū violento mouetur à centro mundi motu naturali in centrū, & si idem lapis sit ita vna anima habet vires, & apprehē- dendi, & appetēdi, quanquam hæc re dif- ferunt & subiecto idem.

Tex. 30. ¶ Cogitatiuæ autem animæ, phā- tasmata vt sensibilia sunt. cū autē bonū aut malū affirmauerit, aut negauerit, tūc fugit aut persequit.

Abusus vo- cus apud A- rist. ¶ Philopo. iuxta contēplationem suam, quā nos in introductiōe huius cap. enar- rauimus, hunc locū censuit differentiam tradere contemplatiui & actiui intelle- ctus. Et sermonē hunc Arist. ait esse abusi- uum: quia cogitatiuam animā vocat cō- templatiuum intellectū. Est autem discrimē hoc, contēplatiuum intelligere citra phantasmata, aut si phantasma sibi sci- scit illa intuetur, vt visa quædā, vt is qui in tapete pictas intuetur imagines. Qua- re nil iudicat de bono, aut malo, siue ve- ro, & falso: subindeq; contēplatiuus seu theoreticus intellectus neq; proritat in fu- gam, neq; in prosequutionē rei. Actiuius autem intellectus cum phantasmate in- telligit: quia intellectus actiuius particu- lariū est: ideo huius est mouere in fugā, & in comprehensionē rei. Themistius ve- rō. cap. 47. paraphrasis cogitatiuam ani- mam intellectiuam vocat. Et quantū ex sermonis serie assequimur, hunc sensum attulit huic loco quoties intellectus in phātasinate bonum, aut malum aduerte- rit, toties prosequutio, aut fuga succedit. Prosequutio simillima est affirmationi: & quæadmodum non potest sensus sine sensibilibus pelli: ita neq; intellectus, is qui animæ congenitus est, sine phantaf- matibus à visis cieri & in eundem quoq; modum D. Tho. hunc locum exposuit. Literam autē sic accipe. *Cogitatiuæ autem animæ.* Id est, intellectui phantasmata, seu simulachra rerū sic offerūtur, vt sensibi- lia mouent sensum: ita phantasmata in- tellectū: & sicut sensus apprehēdens vo-

luptifica. aut tristifica persequitur, aut fugit: ita intellectus iudicās bonum, vel malum fugit, aut persequitur, nisi quod duplex discrimen inuenies. Intellectus enim, bonū vniuersaliter apprehēdit, & iudicat: & qd est bonum secundum ratio- nem, aut malum: Sensus autem bona par- ticularia, quæ delectāt, aut mala, quæ cō- tristant, amat aut odit. Quāobrem, quod sensus amplectitur, vt bonū, intellectus refugit vt malum, & cōtra. Alterū discrimen est, intellectum propriē affirmare, aut negare. propriūq; ferre iudicium de rebus, proprioq; iudicio se agere in reb⁹ versandis. Sensus verò non tanto gaudet iudicio. Quare, quod sibi deficit natura instinctus supplet: vnde rectē sensus agi- tur potius, q̄ agat. Hæc germana est phi- losophia, & non est corrupta, vt illa quæ docet bruta carere sensu, & iudicio, vt enim fugerent, aut persequerentur, si non iudicarent?

¶ Quapropter, nūquā sine phāta- mate intelligit anima. Sicut. n. aer pupillam huiusmodi fecit, ipsa au- tem aliud. & auditus similiter. vlti- mum aut, vnū est, & vna medie- ras. esse aut ipsi, plura. Quo autem discernit quo differt dulce & cali- dum, dictum est quidem & prius, discēdum autem & hic. est enim vnū quid, sic autem vt terminus. ¶ Credit hoc Ioānes Philoponus de acti- uo intellectu dictū, qui solus versat phā- tasmata: quippe circa singularia se totū occupat. At verò intellectus contempla- tiuus, non est huiusmodi, sed vniuersalia cum contēpletur phātasinate non eget. Sed quomodo vera erūt, quæ supradixi- mus phantasmata mouere intellectum agentem, esseq; veluti instrumentum eius ipsum sensibile simulachrum? Et quare agens intellectus magis abstrahit speciē hominis, q̄ speciē equi, nisi ab ipso simu- lachro moueretur? Nanq; vt cōmemora- tum est, agēs intellectus est, vt causa vni- uersalis, quæ limitatur ad abstractionē huius speciēi, & nō illius ab obiecto par- ticulari, quod est phantasma. Neq; mirū, si plan-

Duplex di- scrimen: scilicet sensus & intel- lectus.

Text. 31.

Curegemus phātasinate.

si phantasma materiale moueat vniuer- salem causam, & spirituale, vt phātasma intellectuus agentē, imò & possibile: quippe rem si accuratē expēdis phantaf- ma non mouet agentem, sed ipsius ope- rationem termino & limite donat. Possi- bilem autem mouet imaginale simula- chrum, quia sub luce intellectus agentis vires spirituales sibi vegetiores conciliat non quod aliquā vim impressam ego co- gitē in phantasmate quod optimo iure vicio dat Durā. quibusdā id tēpō philoso- phis, sed quod phantasma per considera- tionem agentis intellectus deponit ma- teriæ viscosas concretiones & sub hac cō- sideratione, agit in possibilem intellectū instillando illi speciē intelligibilem: quæ relata ad possibilem intellectum, est spe- cies intelligibilis: vt forma eius, secundū verò se ipsam est ipsum intelligibile, vt iā rē egimus exactis quæstionibus. Quā- obrem dicamus intellectum simpliciter sine phantasmate non intelligere. At ve- rō Plato credens scientiam esse reminif- centiam credidit nos egere phantasmate vt excitāte rerum rationes, quas primus opifex Deus ab initio indiderat huma- næ menti. Nos verò dicimus phantasma esse necessarium non excitationis gratia solum, verum vt possibilem intellectum de potentiæ statu promoueat in actū, & intellectus scopum habeat in quē suam (vt agens) illustrandi actionem figat. *Sicut enim aer pupillam fecit.* Admonuerat Arist. intellectum sic se se gerere circa phāta- sma, vt sensum circa sensibilia, admonet modō vt est vnus sensus, qui communis appellationē habet: qui in omnia sensi- bilia se fundit: nam particulares sensus particulare tractāt sensibile, & quod est vni⁹ generis, vt visus alba, & nigra. At ve- rō visus non potest falcem suam mittere in messem aliorum sensuum, neq; inter alba, & dulcia differētiā percipere: cō- munis verò sensus in omnia vagatur sen- sibilia. Sic quoq; intellect⁹ in omnia phā- tasmata rerum, & deniq; in vniuersa in- telligibilia se fundit. Vt verò communis sensus etiam si vnus sit secundum natu- ram suam, tamen diuersas fortitur ratio- nes, secundū quod vtitur alio & alio sen- su particulari, alterius est rōnis, vt per vi- sum alba nouit, & p gustū dulcia: sic quo-

que intellectus etiam si vnus sit qui vni- uersa capit intelligibilia, tamē non vnā agnoscat rationē in ipso. Alia ratio est intellectus vt cognoscit contemplanda, alia qua se immiscet agendis & in contē- plandis, alia est ratio physicæ cōtempla- tionis, quæ motū & materiam amat. A- lia est, matheseos, quæ hæc duo respuit: quātitatē amplectens: alia metaphysicō- rū quæ purissima & illibatissima cōtēpla- tio est. Quod ait ergo hoc est, aer affect⁹ specie aut habēs speciē visibilē quæ aer nō afficitur specie sed illā trasuehit in pupil- lā. At pupilla illam transfert in spiritum visiuum, & hic in humorem glaciale, & itidē in auditu & alijs. Itaq; vnū quodq; sensibile habet suum terminum propriū in quē conferatur. Oēs colores in chri- stalinum humorē, omnes soni in pelliculā illam timpanilem, quæ in auditu est. Præter hæc autem habent vnum commu- nem terminum, qui sensus communis est, in quem cæteri sensus, vt in commu- nē metropolitanum iudicem confluunt: Sic quoq; & varia sunt phantasmata re- rum vt phātasinata quæ ad actionem, & quæ ad contemplationem tamen omnia terminantur in vnū intellectum qui omni- bus præsidet vt summum pontificatū in spiritali animæ prouincia tenens, & quā- quam quædam sciamus, alia credamus alia opinemur, vnus est intellectus, in- quem omnia terminentur. Vt ergo aer pu- pillam afficit, & pupilla spiritū visiuū christalinum humorem, & aer quoq; spi- ritū auditiuum, & hic meringam. &c. Vlti- mum autē, in quod hæc coeunt omnia, vt cōmune consistorium, quod vniuer- sa particularia sensibilia discernit, est ve- luti mediū quoddam, & cētrum in quod finiūt alij sensus particulares, & hoc vnū habet esse plura, id est, rationes diuersas &. *Quo autem discernit.* Hic communis sen- sus album, & dulce. dictum iam in exor- dio huius tertij, quod quia habet species albi, & dulcis, hæc discernere poterit, & album & dulce. Nunc autem hoc de il- lo vnum commemorandum est, esse hūc sensum, vt terminus & finis sensuū parti- cularium: hic autem terminus est vnus, Tex. 32.

vissonis ordo

Summū tri- bunal apud intellectum.

¶ Et hoc proportione: aut nume- ro existens vnum habet se ad vtrū- que

que vt illa ad inuicē. Quid enim refert addubitare, quomodo non homogēnea iudicat, aut cōtraria vt albū & nigrū? Sit igitur vt, A, quid est albū, ad B, qđ est nigrū, sic C, ad D, quare & permutatim. Si igit, C, D, vni insint, sic habebunt sicut & A B, idem quidē & vnū, esse aut non idē. & illud similiter. Eadē aut rō est, & si A, quidē dulce sit, B, verò albū. Intellectiuū igit species in phātasmatib⁹ intelligit.

Proportione sanē, vt enim centrum se habet ad lineas ita & cōmunis sensus se gerit in sensus particulares, numero verò, vt vnus centrum est & lineæ plures: ita & vnus communis sensus est, & plures sunt exteriores sensus. Quid n. refert addubitare. Id est, nihil est, quod quis controuertat, ut erit sensus cōmunis vnus iudicando, homogēnea? Id est, quæ non sunt vnus generis, vt album & dulce, quæ non continētur sub vno genere proximo, vt colore, vt album & nigrū. Nihil est quod hēsitet quispiā, vt vnus est sensus iudicādo quædam ad eō diuersa, quæ sub eodē genere non cōtinentur? quia vt cunq; iudicet vnus est, quippe non est potētia particularis, sed cōmunis. Non q̄ vniuersalia callere valeat, sed quod in sensibilia exteriora aduertit omnia. Sit igitur vt, A, quid est album. Obduxit sermonem suum Arist. densa caligine, vt nescias quid velit, aut suspiceris literā hanc corruptam. Et primū quod literæ est, correctiūs legit illam Philoponus. Sit, A, quidē album, Et vetustiores codices Latini sic habent. Nam mendum videtur, si legatur. Sit, A, quid est album. Quia hic de sensu cū sit Arist. audiēdus, sensus nescit, quid est albū sed solū apprehēdit album. Nulla enim animæ facultas nouit rei essentiam, nisi sola mens, quæ potest in suam propriam essentiam regredi per actionē, quam vocant reflexiuam, hancq; sequētes lectiōnē de intelligētia loci huius variāt Græci & Latini: illi. n. per A, & B, albū & nigrum intellexerūt, vt Arist. sed per, C, &

D, rationes albi & nigri, vt ille edatur sensus. Vt sensus communis sensibilia hęc album & nigrum seu dulce, & nigrū, iudicat: ita intellectus omnium rationes quanquam quidam intellectus rationes contemplabilem. Alter verò agibilem tamen est vnus intellectus, qui hęc vniuersa comprehendit: quia cōtemplatiuus & actiuus intellectus sunt vnus naturæ intellectualis, non sic sensus cōmunis est eiusdem naturæ cū ceteris sensibus, ita Ioannes Grammaticus. Latini aut Auerroē sectātes per, C, & D, nō rationes rerū, sed phātasmata intellecta volūt, vt sic C, phātasmata alibi D, verò phāasma nigri: & collectio hęc sit, vt se habet albū & nigrū ad sensum cōmunem, sic quoq; & phāasma albi, & nigri, ad intellectu & permutando, vt se habet ad phāasma albi, albū, sic quod & nigrū, ad phāasma nigri: ex albo enim colligitur imago quædam albi, quam seruat phāasia, etiā absente albo: & ex nigro nigri phāasma seu imaginem colligit. Quare vt album ad phāasma albi. quod est A, ad C, ita quoq; & nigrū ad phāasma nigri, quod est B, ad D. Vnde si album & nigrum habent vnū cōmunem sensum, (& per album, & nigrum cetera sensibilia audiamus) horum phātasmata, quæ habent cū sensibilibus referentur ad vnū intellectum. Intelligit ergo intellectus phantasmate vtens eadem verò erit ratio, si loco A, quod album præferbat, dulce capias. Nam sensus cōmunis, & alba, & nigra, & dulcia, & nigra discernit. Colligit iam intellectiuū ergo species in phantasmate intelligit. Aduertas pensulatē, vt ipsa intelligibilia species dixit. Intellectus aut species in phantasmate intelligit. Et ideo nō ab re prædiximus species esse intelligibilia, ipsa quāquam ratio varia sit.

¶ Et sicut in illis determinatū est Text. 33. ipsi persequibile & fugibile, sic extra sensum cū in phantasmatis fuerit, mouetur. vt sentiēs signum face datū, quod ignis, cōmuni cognoscit vidēdo eū, qui se mouet, q̄ hostis est. aliquādo aut ijs quæ sūt in anima phātasmatibus, aut intel-

obseruissimus locus ex primitur.

Notandum

Text. 33.

Præcticus.

ligētijs tanquā vidēs, ratiocinatur, & deliberat futura ad præsentia.

¶ Quod dicit tale est, actiuus intellectus bifariam mouetur in opus, iam sensibili præsentē, iam verò. *Extra sensum.* Id est sensu li non præsentē: quippe in phantasmatis decreta sunt: quæ bona & conferentia, & quæ mala atq; repellenda. Namq; vt prædocerat, vt sensilia inuicem gerunt, ita phātasmata se habent.

¶ Quare Præcticus intellectus in ipsis phantasmatis aduertit, quæ persequēda, & quæ fugienda. Et per visa secum cōsultat & ratiocinatur, quid tandem operis sit expromendum. Vnde milites consilia ferunt de bellorum euentibus de hostili incurfione fuga aut victoria, nō vt ētes sensibus, sed visis, & rerū spectris. Sensus præsentis aliquando intellectum actiuum stimulat in opus, vt quando flammam videt & accēsas faces per hoc cognoscit intellectus hostes propiores fieri. Et hoc. *Communi cognoscit.* Id est communiter accidentibus sibi colligit actiuus intellectus, quod hostis propior sit quādo flammam propius corruscare cernit vel. *Communi cognoscit.* Id est, vtens cōmuni sensu, Ioannes Grammaticus interpretatur.

Aliquando ijs quæ sunt in anima phantasmatis aut intelligentijs. Vocat intelligentias species & formas intelligibiles, vt hinc rideas Auicēnæ placitum & Okami negantes species in anima intellectiua conditas esse, quos nos non risimus solū sed reieciimus prioribus Commentarijs. Et nunc Aristote. ait intellectum actiuum sine opera sensibilem præsentium, sed per phantasmata aut per intelligentias pristinas, quas habent apud se conditas ex antiquis sensibilibus ratiocinari & de liberare de futuris disponendis. Quod si peripateticus est hic locus arbitror rectam esse meam sentētiam, actiuum intellectu species habere intelligibiles rerum particularium: nam hic Aristot. actiuum intellectum tribus operari modis tradidit, aut sensibili præsentē, aut phantasmate, aut p species intelligibiles, quas se creuit à phātasmatibus, imò videtur colligēdū practico suffecisse ex phātasmate, quod adfuit, speciem singularē intelligibilem & repositam in intellectu practico suffi-

Notandum locus. Actiuus intellectus triariam operatur.

cere, vt intellectus consultet, & deliberet: etiā si phantasma non adsit, vt dixit Auicēna de contemplatiuo intellectu, in cōpendio de anima non esse illi opus phantasma præsentis, sed sat illi si antiquum habuisset: quod ego nō diffinio quia Arist. infra Auicēnæ non consentit tex. 39. dicens intelligentem phantasma contemplari necessario.

¶ Et cum dixerit quod ibi lætum aut triste, tum fugit aut persequitur: & omnino in actiōe est. Et qđ sine actiōe est & verū & falsum, in eodem genere est cum bono & malo: sed ipso simplicitate & aliquo differt.

¶ Id est iudicante intellectu ibi, aut alibi esse lætum aut triste: arripit fugam, aut persequetur, quanquam læta non viderit ad hos motus nihil refert. Nam satis est intellectui etiam in absentia læti, aut iucundi ibi, aut illic, lætum esse opinari vt persequatur illud itidem de tristiti vt fugiat. *Et omnino in actiōe est.* Id est practicus intellectus penitus actiōes versat. *Et quod sine actiōe.* Conferuntur verum & falsum, vt sunt in contemplatiōe mentis ad bonum & malum, vt sunt in actiōe intellectu, & ait esse in eodē genere, qui locus non est lucidus, namq; bonum, & malum sunt alterius generis, quam verū & falsum, hęc mentis sunt, illa voluntatis seu appetitus. Quare hoc modo Aristot. est audiēdus, sunt in eodē genere vel quia in eisdem fundatur rebus, aut quod sibi correspondēt quadam similitudine, vt verum enim ad contemplatiuum, ita bonum in actiuum. Et vt falsum in contemplatiuum: ita quoq; & malum in appetitum. Quod verò non sint illa idem, verba hęc ostendunt. *Sed ipso simplicitate & aliquo differunt.* Simpliciter ait verum contemplatiuæ mentis & falsum, à bono & malo actiui intellectus differunt nam vera sensibilia eadem sunt semper, neq; vnquam variant suam veritatem, neq; falsa falsitatem, vt hæc propositiones contrarijs destruunt, triangulus habet tres & hoc genus alia, vera semper sunt, & quæ cum istis pugnant semper falsa sunt. At verò

Tex. 34.

Intellectus

bonum non tantæ constantiæ est. Nam quod hoc tēpore, vt bonū amamus, alio vt malum odio nobis est, vt frigida quæ æstate reficiūt, hyeme lædūt, & qđ vni- salubre est modico vti cibo, alij non salubre, sed salutis est offensio. Itaq; nequimus frigida, aut calida simpliciter appellare bona, id est, conueniētia, nisi tempora distinguamus, & personas: id quod verum & falsum apud mentem contemplatiuam non patiuntur.

Text. 35. ¶ Quæ vero abstractione dicuntur, intelligit. vt. n. simū secundum quod simū non separatim, in quantum autē cauum si quis intelligeret actu sine carne vtiq; intelligeret in qua cauum est, sic mathematica.

Tria intelligibilia Philopono. ¶ Philoponus tria discreuit intelligibilia suprema, & hæc sunt spirituales forme, alia infima, vt forme physica: alia media, vt mathemata. Ait igitur Arist. duplicia intelligibilia absoluisse & materialia, & immaterialia. Nunc verò de medijs texuisset sermonē. Germanius committent hūc locū priori si sic efferam. Docuerat Arist. intellectū vti phāsmate, ne quis insultet mathematica nō phantasmate intelligēda, quippe abstracta sunt materia & motu, hæc cogitationem euertens ait. *Quæ vero abstractione.* Id est, mathemata, quæ abstrahunt à materia, & motu, intelligit intellectus, non vt physicus, qui simum intelligit in materia nasci, definiens simum esse nasum cauum, nō hoc sanè patet: sed vt cauum intelligitur sine naso: ita mathematicus.

Text. 36. ¶ Nō separata tanq̄ separata intelligit, cū intelligit illa. Omnino autē intellectus qui secundum actū, res ipsæ est. Vtrū autē cōtingat aliquid separatorū intelligere ipsum existentē nō separatū à magnitudine an nō, considerandū est posterius.

¶ Id est, mathematicus phāsmate eget: nam formæ quas intelligit non sunt spirituales, sed materia constitutæ. Nam circulus, aut triangulus ligneus, aut cretus est,

quamobrem imaginatio has imaginatur formas & intellectus secernit. Quod si hæcitas si intellectus coniuncta separat, vt Arist. hic admonet, est ergo abstractus intellectus falsus reclamāte. 2. de physica auscultati. lib. text. 18. & 13. meta. ca. 3. abstrahētium non esse mēdaciū: defensio est abstractionem quandam esse falsam, quando ratio rei à re separatur, vt triangulus à figura. At verò mathematicus rationes rerū non separat à rebus, quæ autem extra rationem sunt figurarū & linearum, &c. illa separatim & seorsum intelligit, vt circulum separat à ligno & lapide non iudicando circulum non esse in ligno, aut lapide aut quouis alio. Sic cōsiderat ac si non esset, in quauis physica materia. *Omnino autem intellectus.* Quod dicit tale, intellectus ita accipit res, vt ipsæ sunt. si res in suam rationem vocat materiam, vt physica, intellectus quoq; capit cum materia: sin sine materia sit ratio rei, intellectus qui est in actu, rationē sine materia habet. *Vtrum autem aliquid separatorum.* Hoc est si ideas, quas Plato sinebat separatas à materia, & motu, &c. admitteremus, vrgebat nos quæstio: vt ergo intellectus noster qui coniunctus est materiæ poterit intelligere formas separatas illas? At qui dicit aliquis cur apparet difficile Aristoteli idæas nos intelligere, si illæ essent, quandoquidem nos separata à materia intelligimus, vt angelos, & Deum? Alioqui non dixisset Arist. felicē hominis statum esse, qui separatas illas substantias nouerit, neque tā anxius esset in exquirēdo motore primo & motoribus alijs. Respōsio hæc sit. Arist. acutē etiā si latēter reprehendisse Platonē: equidē noster intellectus exadē nouit, quid homo, si verò hō idæalis est, iā ergo separatus à materia esset, vt Plato nunquā non predicat: at vero substantiæ separata non patent nobis secundū essentiam, sed solū secundum esse scimus Deum esse & angelos esse: latet tamen quid sint horū substantiæ: quia egemus phāsmate. Quāobrem nescimus qđ sit homo, si homo esset omnino à materia semotus, (vt Plato ait) verum hoc considerandum est posterius: est. n. negocij metaphysici idæas tradere, aut rejicere. Porro hic locus aliter est ab interpretibus intellectus

Duplex abstractio,

tellectus vt de angelis & Deo sit quæstio, vt hæc intelligantur à nobis, quod non scripsit aperte Arist. nisi. 2. meta. dicens vt oculus noctuæ, &c. & 9. meta. nos non esse, vt cecos in intelligendis illis. & sicubi scripsit lucidē liber non extat, neque cogitandum Arist. sibi non constare hoc loco, vocantem intellectum non separatim, quæ supra separatū dixerat: modo enim coniunctum intellexit corpori supra separatim ab organo corporeo, quæ duo simul constant.

Prima disputatio si delectatio & tristitia necessario iudicium requirāt.

Prima verò morem nostrum sequentes quam instituiimus quæstionem circa inuicia huius cap. est, an delectatio & tristitia iudicium conferentis, aut noxij, consequatur. Cū enim hoc certa ratione Arist. & interpretes dixerint, non defuerunt autores etiā magni nominis, qui auderent scriptis diuersam mandare sententiā iudicium in quod nihil esse necessariū, vt delectemur, aut tristitemur: sed apprehensionē simplicēque rei notitiā, abunde sufficere vt vel delectatio nos afficiat, aut tristitia nos premat: idem de alijs affectibus sapiēt. Defensio huius placiti petēda est ab Sco. in. 2. d. 6. q. 1. credenti angelos malos appetuisse Deo equalitatem ex sola apprehensione, cui suus Gabr. astipulatur cū Marsilio in. 2. lib. Senten. q. 16. ar. 1. etenim si brutis damus iudicia, vt iudicent hoc iucundū, illud molestū, quidni rationalia erūt? Id quod mouit quendā huius aui scriptorē, vt bruta se su orbaret & stupida crederet vniuersa animantia vno excepto homine. Huius hominis furorē ipsa experientia compeecat, vt melius sapiat si voluerit. Rursum conchæ & spongiæ maris non iudicāt: nā solo tactu sunt donata, & non sensu interiori. Adde pueros nihil iudicare, & tñ delectari vberem matris. ¶ At verò quā ipsi abhorreāt à peripaticis documentis superest ostendere: namq; toties audiuius sensum cōmunem esse iudicē & arbitrum sensuū particulariū, vt pigeat referre si communis sensus iudicat, & hic est brutorū vt hominū: bruta ergo iudicāt. Et quid est quod Auer

roes. 3. de anima Com. 6 cogitatiuā dixit esse discursiuā. Verum quod sit iudicium necessariū, & non sola apprehensio, ex Arist. colligamus intellectū cōtemplatiuū non mouere dixit, qui etiā si iudicet, nō tamen de persequendis, aut fugiēdis, sed illa versat, quæ neq; fugæ sunt aut persequutionis: practicū autē quia de huiusmodi iudicat, hac ratione delectatur, & tristitiam patitur. Subindeq; vel fuga exoritur, aut persequutio. Si ergo intellectus cōtemplatiuus etiā iudicādo non mouet affectum, & appetitum, vt qui considerat triangulū habere tres multo, minus intellectus actiuus solum apprehendens illud præstabit. Nā solū apprehendens, cōtemplati similis est magis, quam agenti. ¶ Rursum si apprehensio sufficit præter sensus externos & memoriā, nulla esset alia facultas necessaria. Namq; cōmunis sensus eō traditur, quod iudicet sensilia omnia, submoto iudicio, quod est necessarius sensus hic iudex? ¶ Rursum si apprehensio potens est mouere membra in motum, quæuis apprehensio hoc posset: cū tñ multa apprehendamus etiam terribilia, quæ non terrent vt mortē sepe apprehēdimus sine terrore, & multa voluptuosa sine voluptatis affectu. Et huius ratio alia non extat quā abesse iudiciū: quia quando iudicamus mala imminere si longē ea esse credimus, non horremus: neq; enim quoduis iudiciū fat est ad motum: quippe iudiciū est vniuersale, quo credimus nos morituros, sed tātis per dū viuitur lōgē esse hoc malū cogitatur quare nō timetur. ¶ Accedit istis aīalia ferri in cōmoda, & auferre se ab incōmodis, ergo necesse est vt appetit⁹ à iudicio moueatur conuenientis: nāq; non satis est si apprehendat cibū, qui conueniēs est secundū se, nisi iudicet cibū modo, & loco hoc cōducere: nā cibus qui vna hora cōgruit alia hora nocet: hæc autē vt fiant non in terueniente iudicio, ignorabit, qui sapit Arist. Ioan. Gram. simplicium, Themistiū, Thomā Aegidiū, Albertum, & alios hui⁹ doctissimæ classis, viros. Neq; quia bruta iudicāt, hac ratione cōpelliuntur rationalia appellare quia iudicāt de singularib⁹ bonis, & malis. Neq; credam⁹ Gregorio qui. 1. Sententia. d. 3. q. 1. placiti humani esse duxit si illa vocemus rationalia.

Argumenta diluuntur. Greg. refellit.

significatijs
vorum consti-
tur illastur
bare nō licet

lia, sed placiti quoq; humani esset homi-
nes vocare irrationales, scio nomina signi-
ficare ex humana positioe, sed vocibus iā
cōstitutis & significatijs vocum receptis
illas turbare non licet. Cōchis verò, spō-
gijque marinis sensum tactus damus &
phātasiam. incertam tñ, quę illis sufficit,
vt iudicēt de præsenti⁹ li cōducunt, aut
non conducūt vitæ propriæ, indēnitati-
q; consulētes. Neq; te moueat quod Ari-
sto. in calce. c. 8. scripsit, in cōplexione in-
tellectuū esse verū & falsum, vt hinc col-
ligas brutis non esse iudiciū verū, aut fal-
sum: oportet. n. meminisse. c. 7. tradidisse
Arist. sensum quasi affirmare, vel negare:
affirmat igitur, sed nō exactē, vt intelle-
ctus qui nouit quid sit affirmatio, aut ne-
gatio, quid verum, quid ve falsum. Id qđ
sensus nescit, Colligas hinc neq; primos,
quos vocāt theologi motus procedere à
simplici apprehensione, sed à iudicio. Qđ
verò à culpa criminis careant, sit causa
hęc, qđ iudiciū illud est, naturale, neq; de-
liberatiōis est, aut libertatis humanę, sed
de repente nos inuadens.

motus primi
qui.

Secunda disputatio, vt mens nostra seiunctas illas
à materia substantias noscat.

DE huiusmodi quęst. Arist. pau-
cula memoriæ prodidit, etiā
si huius. cap. calce dicat se de
hoc inquisiturum negotio. 9.
metaphysicorū tex. vltimo dixit nos
in cognoscendis angelis & Deo nō esse vt
cęci & 2. lib. meta. nostrū intellectū ocu-
lo vespertilionis cōtulit & libro de mun-
do diuinā notionē ex sensis reb⁹ assequē
dā tradidit. At verò cū Deus sit spiritus
& angeli spirituales & per imaginariam
vim nō sint imaginabilia, vt illa quę ru-
biginē materiæ nesciūt, intelligātur, non
est peruia res, si indogmate peripatetico
pedem figimus quod solēni doctrina tra-
dit necesse est intellectū phātasmatā spe-
culari. At verò dicēdū arbitramur aliud
esse intelligere in imaginari phātasmate
aliud p phātasmatā. Deus ergo & angeli
à nobis nō in phātasmate aduertūtur: qđ
in phātasmate lucet solū concreta ex ma-
teria quiditas, qualis nō est angelica, aut
diuina. At verò nil incōcinē sapiēs si affir-
maueris illa suprema, scrutāda per phā-
tasmatā creaturarū sensibiliū vt Paulus ait

inuisibilia Dei, per ea quę facta sunt in-
tellecta cōspiciuntur ad Rom. 1. Vnde vt
scite Cōmen. aduertit illa supramūdana
egerrimē vestigamus. Ex his sumito ar-
gumētum non negligēdum, quod colligat,
animas nostras esse incorporeas, &
immortales. Nā si intellectus noster se-
parat formas à corpore, vt mathematicas
formas, & formas illas incorporeas no-
uit: est ergo nostra mēs incorporea, quod
si incorporea, ergo immortalis.

CAP. VIII.

Anima vt intelligit est vniuersa intelligibilia, vt
sentit est vniuersa sensibilia, est tamen anima vni-
uersa, non secundum substantiam, sed quia vni-
uersorū formatur imaginibus. Sunt autē ima-
gines sensilium menti ita necessaria vt illarum
opera mens destituta nihil discere possit.

NUNC autē quę de
aīa dicta sunt reca-
pitulātes, dicamus
iterū & oīa ea quę
sunt, quodāmodo
est anima. aut. n. sunt sensibilia ea
quę sunt, aut intelligibilia. Est au-
tem scientia quidem, scibilia quo-
dāmodo, sensus autem, sensibilia.

In promptu sunt quę modo ait Arist.
quippe recapitulatio est præteritorum.
Anima est quodāmodo omnia, non sim-
pliciter omnia: quia aīa habet naturam
differētem à rebus omnibus aliis, sed est
quodāmodo: quia omniū rerum suscipit
formas. Etenim aut intellect⁹ est aut sen-
sus, & aut res sunt intelligibiles aut solū
sensibiles. Si intellect⁹, est omnia intelli-
gibilia, si sensus omnia sensibilia: quia for-
mæ rerum recipiūtur in anima, secūdum
animę naturā, intelligibiles in intellectu
& sensises in sensu. Est autē scientia, id est,
sciens intellectus, scibilia quodāmodo
& sensus sensibilia.

Quomodo autē hoc sit, oportet
inquirere. Secatur igitur sciētia &
sensus, in res. qđ quidē potentia est,
in eas

in eas quę sunt potentia, qui vero
actu, in eas quę sunt actu. Animę
autē sensitiuū, & id qđ scire pōt, po-
tētia hęc sunt. hoc quidē, scibile,
illud verò, sensibile. Necesse est au-
tē, aut ipsa, aut species esse. ipsa igi-
tur nō. nō. n. lapis in aīa est, sed spe-
cies. Quare anima, sicut manus
est. manus enim, organū est orga-
norū. & intellectus, species specie-
rum. & sensus, species sensibiliū.

Dixerat intellectū esse intelligibilia,
& sensū sensibilia, quomō aut sit hoc su-
perest inquirere. Est autē intellectus qui-
dam actu, alter potētia, & res quoq; quę
dā actu intelligibiles, aliæ potētia. Et sen-
sus iam actu, iam potētia, & res quoque
quędā sensibiles actu, alię verò potentia
sensibiles, nā intellectus & sensus secan-
tur quęadmodū & res. In habitu quoq;
est intellectus, sed sub voce actus, intelli-
gas actū primū, & scđm habitū. f. & ope-
rationē: potētia igitur distribuitur scđm
rationē obiecti. Ille est locus, vnde colli-
gūt philosophi, si diuersa est rō obiecti,
diuersus est habit⁹. At Arist. hoc etiā si in-
finuet nō tradit: sed statum potētiæ esse
scđm statū obiecti. Si intelligibile actu
est & intellectus, nā per sciētā malē hic
subaudiūt isti habitū sciētificū, sed p sciē-
tiā intellectū in actū, p motū significant.
quo more & supra illā appellauit. Anima
autē. Intellectiū & sensitiuum potentia
sunt & aīa vires. At verò scibile & sensi-
bile obiecta sunt. Necesse est autē animā
aut esse ipsas res, aut illarum species. Nō
est ipsa res: nanq; lapis non est in aīa, sed
lapidis forma. Nam aīa non est locus re-
rum physicus: quare in ipsa non sunt res
ipsæ, nisi secundum esse spirituale atque
simplex, qđ est esse speciei, quę est quę-
dam rei similitudo, & non res ipsa. Quare
anima. Vt manus nobis seruit in omnē v-
sum, ita anima sibi arripere potest omnē
formā, & secum conuolueri: & vt manus
est organū organorū, qđ omnibus orga-
nis & instrumētis vtens est, sic aīa forma
formarū: quia omnibus formis vtī potēs
est, hęc expositio est hui⁹ loci vulgatio.

Quoniā autē neq; res vlla est præ
ter magnitudines, vt vidētur sensi-
bilia, separata, in speciebus sensibi-
libus intelligibilia sunt & quę in
abstractione dicūtur, & quęcūq;
sensibiliū habitus & passiōes sunt.
Et ob hoc qui nō sentit aliquid, nil
vtique addiscet, aut intelliget. Sed
cū speculat, necesse est simul phā-
tasma aliquod speculari. phantaf-
mata aut, velut sensibilia sunt, præ-
terq; qđ sunt sine materia. est autē
phātasia, aliud à dictiōe et negatio-
ne. cōplexio. n. intellectiōnum est.
verū aut falsum. Primæ autē intelle-
ctiōnes, quo differēt vt nō phātas-
mata sint? An neq; hęc phantasma-
ta sunt, sed nō sine phātasmatib⁹.

Quod si qs sciscitetur, vnde colligit aīa
has intelligibiles formas? quippe vniuer-
sa, quę cernuntur, quāta sunt & separata
mutuō pprijs magnitudinibus, vt lapis,
hō, lignū & id gen⁹ alia, quę nō sunt præ-
ter magnitudinē, sed pprijs quātitatibus
omnia sunt separata, atq; diuisa. Huic sci-
fcitati Arist. respōdet intellectū intel-
ligibiles formas à phātasmate excipere:
quia intelligibilia sunt in sensibilib⁹ po-
tēstate, vt prædixim⁹. Nā petrus sensilis
est, & Petrus homo est. & homo in cōmū-
ni intelligibilis est. Quę ergo in abstra-
ctione sunt, id est, mathemata, vt circu-
lus, triangulus, & quę physica sunt horū
habitus, id est, formæ & passiōes (subau-
di proprietates) quę omnia sunt intelli-
gibilia, formæ. f. physicæ & proprietates
harū formarū. Formæ ergo mathematicę
sunt sensiles & formæ physicæ, vt forma
aquæ, & ignis, & horū quoq; pprietates.
Hęc tria vidētur numerari hic à Ioanne
Grāmatico sensibilia, quorū accipit in-
tellectus notionē per species sensibiles
in quibus ostendūtur intelligibilia. Quā-
do verò audimus Arist. loquētem nullā
esse rem præter magnitudinē, ne sit offen-

Mathemati-
ca physica
horum pro-
prietates sen-
sibilia sunt.

no in verbo, vt inde ducamus in mētem nullam rē esse exceptis sensibilibus: quā do quidem Arist. aperto sermone sit iam cōfessus substantias separatas. Cæterum quod ait hoc est nullā esse rē a nobis intellectam, cuius inquam nobis sit notio propriæ essentię, nisi sit sensilis: q̄a vt intelligātur separata noluit hoc libro differere, vt paulò antè dixerat. Et egregiè hoc cōuenit prioribus: dixerat. n. intellectum esse speciē specierū & sensum circa sensibilia esse speciē specierū, nunc autē quādo intellectus corpori coniūctus est angelorū, aut Dei speciē propriā non habet. Verū illarū rerū sibi cōciliat species proprias quæ sunt sensibiles, vt mathematicarū & physicarum rerū, quāq̄ formæ substantiales physice vt forma ignis, sentitur per accidēs, intelligitur p se, etiā si Cōmentator formas substantiales has vel illas cogitatiuæ virtutis voluit esse, & ab hac vi per se cogitari etiā si ab alijs sensibus per accidēs. Et ob hoc qui non sentit aliquid. Legitima collectioe hoc duxit à prioribus. Si. n. quidquid intelligimus, & scimus in sensibilib⁹ inuenimus, utiq; qui orbatu sensu à natiuitate, nil addiscet, aut intelliget, vt ipse quoque libro poste. 2. c. vltimo. dixerat: sed cū speculatur necesse est phātafma speculari: phantasma verò est velut sensibile, excepto quod est sine materia. Est autem phantasia, quātum mutuo discrepēt phātafma, & intellectus, hæc verba ostēdunt, aut repetunt. Nā in phātafma non est dictio, & negatio: quæ sunt in intellectu. Quare & definitur veritas est adæquatio rei ad mentem, quādo vt res est ita intelligitur tūc est veritas. Hæc aut verba non detrahūt iudiciū à phātafma, q̄a si sensus cōmunis iudicat, qui inferior est, & phātafma iudicabit, quæ superior. Sed phātafma etiam si iudicet, nescit se iudicare: & phātafma dicit sanè affirmādo. Et proximo. c. Arist. dixit sensum & apprehēdere & dicere, id q̄d modo nō negat, sed audire hūc sermone oportet: phātafma nō dicere: quia ipsa nescit qd dicat neq; de quibus affirmet. Sic Thomas locū hunc intellexit, Themistius verò p phātafma ipsa visa intellexit, non vim, quā diximus imaginariam. In ipsis quoq; visis & spectris rerū nō est verum & falsum. Siquidē imago Petri sim-

plex est, & Pauli & aliorū, hæc non sunt cōplexio, nā complexio est varia, Petrus est aut non est, petrus dormit seu Petrus vigilat. Sed ipsum phātafma nil variat à sua simplicitate, neq; sensus vllus tantas & tot varietates cōponere pōt in rebus, quot & quātas intellectus. Primum aut intellectiones. Vertit in dubiū de primis notionibus intellectus quæ simplices sunt, vt notio hominis bouis, &c. hæc cū sint simplices, nihil veri aut falsi enuntiationis habēt, vt ergo hæ primæ notionēs à simplicibus phātafmatibus distinguuntur? Respōsio est primas notionēs mētis non esse phātafma, sed non sine phantasmate. Suppresit causam differētiæ Arist. quā Themistius docet phātafmata à rebus imprimūtur, & inuētur phātafma species, vt vibices ex verberē, citra læsionem tñ. Atqui notio mētis non imprimitur à re, sed ipsius mentis est actus & operatio est, quā ipsa mēs secū absoluit. Adde quoq; primas notionēs esse vniuersales, sed phantasmata esse particularia, Philoponus vniuersa hæc noluit intellecta secūdum vniuersalē traditionē, vt intellectus noster nihil sine phantasmatis opera intelligere queat: sed solum physica intelligibilia, atq; mathematica, egēt opera phantasmatis. Cæterū prima intelligibilia, vt Deū & intelligentias sine phantasmatis adiutorio à nobis intelligenda concedit. Et hoc quidē per se verum est, illa suapte natura phātafmate nō egere, quia sunt à materiæ cōcretionē abhorrentia: tamen qd nos illa intelligamus citra phātafmata, neq; ipse probat cōuincētū argumēto, neq; Arist. tradidit. Alioq̄ cū audiamus hominem orbatū sensu, non esse disciplinæ capacē, nulla aderit nobis notio, nisi phantasmatis opera. Paulus Venetus Deum & spirituales substantias ab humano intellectu docuit intelligibilia p abstractionē. 6. quā deductiōis appellare sibi placuit. Discreuit. n. 6. abstractiones actuationis, separationis, depurationis specificacionis, cōpositionis, & deductiōis. Actuationis est illa abstractio intelligibilis à phātafmate. Separationis verò est quā à notiōe singulari intellectus cōmunē sibi accipit, vt à cōceptu Petri hominis conceptū. Depurationis est, q̄n ab intelligibili lucente in phātafmate species

Sex abstractiōum generā.

Pauli lapsus

ies intelligibilis profertur: specificacionis est, quādo sibi format intentiones secundas. Quinta est quādo ex simplicibus notionibus cōstruit cōpositiones & enūciaciones: postrema quādo per effecta in causas scandimus, vt per motum assequimur motorē. Ego tamē non tātā abstractionis turbā recipere volo. Abstractionem. n. actuationis, & separationis, & depurationis, cur distinguat, me latet. Nā ipsa actuatō, est quādam separatio intelligibilis à phātafmate: & à cōcretionē materiæ, quēdam repurgatio. Abstractio quarta in concione vocatur specificacionis. Nam non omnis secūda intentio est species. Alia. n. genus, alia indiuiduū alia nomen, alia verbū. Quando verò componit non abstrahit intellectus, sed vtitur abstractis. Illā verò, quæ est deductiōis vocet vt libet: mihi. n. in confesso, si propriē vocis significātia ad peripateticam methodū est obseruāda diuina nō per abstractionem, intelligi à nobis sed per discursum. Nam illa solū abstractione cognoscūtur, quæ cū phātafmata immittāt in nobis, phātafmata illa intellect⁹ quasi excoquens & ad purum velut resicans inuenit ibi intelligibilia, vt Arist. hoc. c. docuit. Diuina verò phātafmatibus suis non inurunt nostrā phātafma. Cæterū, vt separata intelligantur supra differimus nisi negationē per quam diuina cognoscuntur velis abstractionem vocare: sed vt dixi nō est hæc abstractio peripatetico. Sufficiant nobis in vniuersum tria genera abstractiōis physice. alterū, alterū mathematicū. alterū metaphysicū. formæ tñ metaphysice ipsæ suapte natura sunt abstractæ & à nobis, non abstrahuntur, vt Paulus cēfuit per abstractionē nostram illa intelligi. Cæterum physice & mathematicæ formæ hæc cū sint visco materiæ inuiscata per nostrā abstractionē illuminantur, & ostendūtur. Lapsus rursus est Paulus Venetus nō solū in abstractione, sed in modo abstractionis, plurimū discessit à tramite peripatetico. Credidit agentem intellectū effundere lumen spirituale extra se, & illud phātafmati imprimere. Et hoc lumine illustratū phantasma producit speciē intelligibile. Duxit hoc in mētem quibusdam, vt ipse ait euidentijs: prima si phantasma non est de

Lapsus Pauli.

se intelligibile, sed per accidēs, ergo aliquid extrarium sibi accedit, quo intelligit. Hoc verò lumen spirituale est. Secunda, mediū diaphanū, vt aer est potentia perspicuus & infuso lumine fit actu perspicuus. Phātafma est potētia intelligibile: erit igitur actu intelligibile lumine spirituali infuso. Tertia, quod trāsit de potētia in actū per mediam formam progreditur: tale est phātafma, ergo nouam aliquā formā excipiet. Postrema, intellectus est vniuersalis causa, & phantasma particularis, intellectiōnū: particulare autē agens ab vniuersali aliqd sibi conciliat, vt secū coagat. 8. physice. text. 33. Ego verò hanc sententiam quorundam Arabum esse dixi superius in hoc tertio, illāq; reieci. certissimeq; mihi sanè persuasus agentē intellectū, nil lucis influere in phātafmata. Sed qd frequēti sermone circūferimus agētē illustrare phantasma, non aliud significat, quam qd sæpe diximus agētis intellectus consideracione, conditiones singulares non expendi, quas primo congressu offert phātafma, sed solum ipsum vniuersale, quod sub illis cōditionibus latebat. sub consideracione venire intellectus. Et hoc est illustrare. Est sanè verū, quod primū ipse accipit, phantasma non esse per se intelligibile: sed per accidēs, quia in natura phantasmatis nihil est actu vniuersale, sed omnia actu sunt singularia. Cæterū à cōsideracione intellectus est intelligibile, nā denominatione intrinseca: vt color est lucidus suscepto lumine, aut diaphanū, sed ab extrinseco est intelligibile phantasma: quia intellectus potēs est cōsiderare Petrū non vt Petrus, sed vt homo solum. Progreditur ergo de potētia in actū phantasma, nō per aliquā intrinsecā mutationē, quia nouam formā spiritualem excipiat, vt Paulus philosophatur: quia huius formæ non est capax phātafma: q̄a hæc forma est intellectualis, quæ pugnat cū sensu. Sed de potentia. i. quia poterat cōsiderari phātafma. Petri sine cōsideracionibus indiuidui promouetur in actum, quia iam consideratur. Sed hæc omnia ab extrinseco sunt. Aer verò de potentia, trāsit in actum intrinsecus forma suscepta: non enim aer est illuminatus appellatione forinseca, vt phantasma dicitur

Pauli funde-le.

Agens nihil influit intellectus in phantasma.

Cap. XXI

tur intelligibile, & hæc fuit hallucinatio nis & offensionis occasio. ¶ Unde tertiu argumentum resolutas habet vires: non enim phantasma transmutatur de poten tia in actū propriè, nisi quadā appellatio ne extrinseca. Est autem agens particula re, nō per lucem spiritualem illi à mente inditam, sed quia consideratione illa intel lectus mouet possibile intellectū. Et quanquā ipse reprehēdat philosophiam tradentem phantasma esse velut instru mentum agētis, nos illam non reprehē dimus. At cū sit agens intellectus ab Ari sto. dictus, ars instrumentum huius artis phantasma putamus, vt supra prædixi mus. Et vt instrumentum nulla qualitate suscepta, sed quia vtitur illo ars formam artis inducit, ita & phantasma motum, id est, consideratum ab agente in intelle ctu: hic. n. alium non desideres motū spe ciem intelligibile proferre potest. Quæ rat aliquis illud phantasma, sic conside ratum num est in phantasia, aut quē lo cū habet quietis? Dico neutiq; est in phā tasia, vt est sub consideratione, & abstra ctione illa, quā sibi donat agens intelle ctus: sed nullibi est subiectinè, quod di cunt philosophi. At obiectum habet esse in intellectu agēte, quod illi oblatum est secundum rationem abstractionis.

CAP. IX.

Quæ sit motiua vis differitur illam neq; imagina riam vim esse aut altricem neq; appetitum so lum aut intellectum actiuum solum apertis ar gumentis traditur.

Tex. 40.

¶ Quoniam autē ani maliū aīa secundū duas diffinita est potentias, & discre tiuo quod intelligē tiæ op^o est & sensus, & adhuc mouendo motu secundum locum, de sensu quidē & intellectu determi nata sint tot. De mouēte aut quid nam sit animæ, speculandum est, vtrū vna quædam pars ipsius sit se

parabilis, aut magnitudine, aut ra tione, an tota anima? & si pars ali qua, vtrum propria quædā sit præ ter consuetas dici & dictas, an ha rum vna aliqua?

¶ De vi motiua instituit nūc sermonem, quæ cū vniuersalior sit, q̄ vis intelligē di: pluribus. n. cōpetit motus, quā intel ligendi actio, secundum præceptiones pe ripateticas, videbatur primum instituen dum sermonē, de vi mouente q̄ de intel ligente. Et cōtra fecit Arist. pergit tracta tum de intellectu, quo absoluto ad vim motiua manū admouet. Sed nos satis di ximus in disputationibus, quæ sunt ad cap. 6. huius libri ordinem nō esse rigidè ab Arist. obseruatum, vt quæ vniuersalio ra ducebat illa præmitteret, & cui priora non faciūt fidem, vel hoc faciat est neces se, quod in manibus adest de intellectu, & vi motiua. Cæterum quia Arist. erat di sputaturus, quæ hæc vis motiua, an intel lectus, an sensus, an appetitus, hac ratio ne de intellectu præmisit tractatū, & nō eo ordine differuit de gradibus animato rum, quo illos numeratos dedit. Nam in numero postremus est intellectuū. Ait ergo quoniā autem animalū anima se cūdu duas definita est potētias: imò plu res duabus definita est, ait aliquis: plu res. n. quam duas vires supra denarauimus. Respōsio est, hoc nō de p̄pria depro mere sentētia Arist. Sed de antiquorum placitis, qui duobus distinguebāt anima tum ab inanimato, & motu & cognitio ne. Duos tātum gradus animæ conceden tes & discretiū, quod sensus est, & intel lect^o: vterq; .n. discernit, sed hic vniuersa lem facit discretionem: ille verò particu larē: alter gradus motiūū est. De discreti uo cum absolutus sit tractatus, de vi mo uendi instituenda est inquisitio. ¶ Et primū de motiuo est inquirēdum, *Tres quæstio nes de moti uo.* an sit vna pars animæ, vna potentia, seu vis separata ab alijs aīa viribus magni tudine, seu loco, an fortassis ratiōis sit, di scretio non loci separatio: an demū ipsa motiua sit tota anima, & nō animæ pars. ¶ Atq; tertia quæstio est, si animæ partē dixeris, an sit vna illarum, quas cōmunis consue-

Ordo peripa teticus inueni tur.

Text. 41.

¶ Habet autē dubitationem mox quomō oporteat partes aīa dicere & quot? quodā. n. modo infinitæ videtur, & nō ex solū quas dicunt quidā determinantes ratiocinati uā, & irascitiuā, & cōcupiscitiuā. alij aut, eam quæ rationē habet, & eam quæ rōne caret. Secundum. n. differētias per quas has separant, & alia videtur esse partes, maiore his distātiā habētes, de quibus, & nūc quidē dictū est. Vegetatiua. s. quæ & plātis inest, & omnibus ani malibus. Et sensitua, quā neq; vt irrationabilē, neq; vt rationem ha bentem ponet quis vtique facile. Adhuc autē & phantastica, quæ ipso esse quidē ab omnib^o alia est,

¶ Et quæ proposita sunt dubia ex altiore pendent principio: quot videlicet sint animæ partes, & quomodo illas appella re liceat: nanq; prima fronte illas infinitas, id est, citra numerum certum dicet ali quis. Quoniam multi audientes esse po tentiam operationis principium secun dum varietatem operationū æstimabūt potentiæ numerū: sunt. n. numeri o perationum multi, quos certis limitibus assequi nō possumus. Nā motus progres siuus multus est, iā sursum, iā deorsum, iā ante & retrō & id gen^o, si numeradæ sunt potētia numero horū motuū. Nō est ille Platonius numerus cert^o tres discernēs potētias ratiocinatiūū, irascitiuum, & cō cupiscitiuū. Neq; ille breuior probāndus est numerus, quo alij Stoici potentias cō cludebant. Quædā est rationalis poten tia alia verò irrationalis. *Secundū enim dis ferentias.* Orditur reprehētionem vtriusq; sententiæ & Academicæ atq; Stoicæ &

Plato de nu mero poten tiarum.

Stoici de nu mero potētia rum.

est argumentum primū in Platonē. Plus differunt altrix potestas ab irascibili, q̄ irascibilis & concupiscens. Nam hæc duæ partes sunt animæ sensitua, & innitūtus appetentiæ animalis: Quare magis sibi consentiūt. Si ergo vires, quæ magis sibi consentiūt numerātur, vt discretæ animæ vires, cur vis altrix nō recensebitur inter animæ vires? *Et sensitua.* Colligit secūdo de sensaria vi, quæ neq; rationalis, neq; irrationalis primo aspectu videtur: ete nim quatenus per sensaria vim rationis est ascensus, & humanus intellectus illa vtitur ad rimandum intelligibilia, ratio nalis censebitur: quippe quæ rationis mi nistra. At verò quatenus brutorū hæc vis est, brutalis & ratiōis a simbolo videtur. Hæc ergo vis, quæ in coliminio videtur rationis & irrationalium virium, erat nū meranda cum reliquis. *Adhuc autem.* Ter tiò colligit, cur Plato nō meminit virtu tis imaginariæ, quæ secundum suam ratio nem ab omnibus discrepās est, est. n. sta tus & terminus sensibilibium, vt præceden tia cōmentaria docuerunt.

¶ Cui autem harum eadem vel *Text. 42.*

alia sit, habet multam dubitatio nem, si quis ponat separatas par tes animæ. Adhæc autem appe titiua, quæ & ratione & potētia, alia videbitur vtique; esse ab omni bus. Et incōueniēs autē est, hæc se questrare. in ratiocinatiua enim, voluntas fit, & in irrationabili, cō cupiscētia & ira. Si autē tria sit ani ma, in vnoquoq; erit appetitus.

¶ Cui aut. Id est, exquire an sit eadē phāta sia, quæ rō, an quæ cupiditas, an quæ irascibilis, nō facile est. Aut si aliena est ab istis, si quis dixerit partes omnes animæ esse re differētes & separatas. *Ad hæc aut.* ¶ Quartum expromit argumentum, cur Plato nihil meminit appetitiuæ animæ facultatis, quæ origo est & fundamētum irascendi, & cupiēdi. Nam ira & cupido, ab appetitu profluūt: est. n. ira vindictæ appetitus: & appetentiæ genusest adhæc omnia: appetitiua ergo potētia videtur, alia

alia ratione sanè, q̄a appetitiua habet rationem potēt̄ie genericæ, cæteræ speciales habent rationes, irascibilis inq̄ & concupiscibilis, & vis appetēdi est potentia. Est. n. principiū appetēdi: quāob̄r̄e esset quoq; separāda vis hæc appetēdi ab alijs trib⁹ viribus, quas Platonici collegerūt. At verò quāq; Platonici appetitiuā vim ab alijs tribus recēditis distrahant: quia plantis dederunt appetitum, non tñ hoc recta pendunt lāce. Siquidem appetitus in illis trimembri illa partitione potentiarum continetur necessariò: in ratione est voluntas, quæ est quidam appetitus rationalis. Cupiditas autē & ira sine appetitu non sunt vt prædiximus. Sinistra igitur causa appetitum non cōnumerant inter animæ potētias illas tres, quas Plato probat. Quare si tria sint in anima vt Platonici probatissimū recipiunt, appetitus non est distrahendus à trimēbri hac partitione.

Tex. 43. ¶ Et etiā de quo nūc sermo instabat, quid est mouēs scđm locū animal: motū .n. secūdum augmentū & decrementum qui omnibus inest, qđ omnibus inest videbitur vtiq; mouere, generatiuū & vegetatiuū. De respiratione autē & expiratione, & somno & vigilia, posteri⁹ perspicendum. habent enim & hæc, dubitationem multam.

¶ Quinta hæc est Platonicoꝝ offensio, si solum tribus viribus distinxerūt animā, vbi collocabunt motiuā vim, & cur hanc intermiserūt? Nam etiam si vim causantem accretionē, & decretionē, & generationē, quæve sit vis altrix non retulerūt, & vim causantem somnū, & vigiliam reticuerūt. Itidēq; vim expiratē & respirantem neglexerūt: quia non peruiū est, quod sit harum operationum principiū, propriāq; potētia. Hæc ergo genera motuum, vnde proficiūtur Platonici non dixerunt, quæ tamen sunt animæ operationes, vt ratiocinari irasci, & concupiscere.

Tex. 44. ¶ Sed de motu scđm locū quid sit mouens animal scđm progressi-

uū motū, cōsiderādum est. Quod igitur non sit vegetatiua potentia, manifestū est. semper. n. propter aliquid, motus hic fit. & aut cum phantasia aut appetitu est. nil. n. nō appetens aut fugiens, mouet, nisi violentia. Amplius, & plātæ vtiq; motiuæ essent, & haberent aliquā partem organicā ad motum hūc.

¶ Depulsa trimēbri partione Platonis, *Conclusio A* qua reiecta reijcitur, & alia bimembris: *risse.* quia vt dixit sensaria vis media videtur inter rationales, & irrationales: quāquā Arist. hac partitione sit vsus libro Ethic. i. cap. fina. ibi enim agens de moribus solū considerabat partes animæ, nō vt animæ sunt, sed vt morib⁹ aptātur: & ideo quādam dixit animæ partes rationales, quæ rationem aut habent, aut sequuntur. Vnde voluntas, quia rationem sequitur, rationalis est animæ pars, & appetitus quoq; sensualis, quia nonnūquam rationi pareat rationalis est: Sed quando non pareat, irrationalis & brutus est affectus. Alias autem partes, quæ capaces non sunt rationis imperio, omnino irrationales dicit, vt nutritiua, generatiua, respiratiua, & id genus. Quare tēperātia est in appetitu fortitudo quoq; in appetitu sensitivo, iustitia in volūtate: prudētia in intellectu: quæ istæ potētia rationales sunt. Sed in nutritiua nulla virtus ethica, aut pollitica est. Hic verò nō de partibus animæ hac ratione agimus, sed secūdum rationes obiectoꝝ, quæ cum sint plures, q̄ in hoc libro *apud Arist.* dux distingūtur in plures, q̄ sint rationalis, atq; irrationalis. Referamus iam nos in Arist. præsentem locū: demonstrat vim motiuā non esse animæ vegetatiuæ vim. *Quarta partium animæ in hoc libro apud Arist. & generatiua in Ethicis libro.* Siquidem vis motiua de qua nunc sermo est, est ad locū gratia alicuius, aut consequendi, aut fugiendi: quare cum imaginatione & appetitu. Nunquam enim animal mouetur, nisi appetēs aut fugiēs aliquid, nisi violētia pellatur. Tūc enim neq; appetēdo, neq; fugiēdo motum violentū cōplet: potius enim mouetur tunc quā se moueat. At verò vis altrix neque appetitu, neque phantasia regitur (appetitū,

titu subandi animali) qui sequitur formam apprehensam: nam anima in apprehensas formas se mouet, amplius plantæ essent hac vita præditæ: quippe sunt altricis facultatis compotes. Id quod falsum est: nam nullo organo sunt donatæ, quo progrediatur. si carent organo, & vi animæ vtiq; carebunt: quia vis iners est citra organum.

Tex. 45. ¶ Similiter autē: neq; sensitiuum. multa. n. sunt animaliuū quæ sensum quidem habēt, manentia autem & immobilia sunt assidue. Si igitur natura neq; facit frustra quicq̄, neq; deficit in necessarijs, nisi in orbatis & imperfectis, huiusmodi aut animalium perfecta & nō orbata sunt, signum aut est, qđ generatiua sunt & augmentum habent & decrementum fit vt haberent vtiq; & partes organicas progressiois.

¶ Secūdum addit vim sensitiuam, nō esse vim motiuam motus processui de loco in locum. Nam conchæ, & spōgiæ marinæ, quæ terris defixæ degūt litoribusque coherent immobiliter, hæc sanè vim sensariā habent, & vi motiua sunt destituta, dilatant se sanè in cibaria, & noxia refugiunt, quo se animalia esse indicāt: verū processuum motū non habent. Quod si dixeris ex natura sua esse mot⁹ progressiui capacia, sed aliūde impediūtur, vt claudus homo, aut vtroq; orbatus pede. Responsio sit hæc, animalia quæ aliquo impedimento detenta suapte natura diximus quātum sui est generis pfecta sunt. Neque sunt orbata, aut imperfecta, aut mutila, sed spongiæ, in suo genere sunt absoluta animalia. Siquidem perfectionis in animalibus hæc sunt signa, quod se augent, & generant sibi simile quibus spongiæ marinæ præditæ sunt. Quamobrem cum natura nunquam in necessarijs desit: neq; in non necessarijs superfluit, si huiusmodi animalcula haberent vim motiuam, & instrumentis peragen-

do motui essent donata. Id quod nō ceruimus. Et expēde nos non dixisse esse hæc animalia simpliciter perfecta at solū in suo genere.

¶ At vero neq; ratiocinatum, et *Tex. 46.* vocatus intellect⁹, est mouēs. Speculatiuus enim, nihil speculatur agibile, neque dicit de fugibili & persequibili quicquā. semper autem motus, aut fugientis aut persequentis aliquid est. Sed neq; cum speculatur aliquid huiusmodi, iam præcipit aut persequi aut fugere, quæadmodum sæpe intelligit terribile aliquid, non iubet autem timere, sed cor mouetur, si autem delectabile, pars aliqua alia.

¶ Tertiam assertionem addit vis motiua *vis motiua non est ratiocinatum.* Id quod vocamus intellectū contemplatiuum. Namq; contemplatiuus intellectus etiam si secum multa agitet contemplando, ostendendo vera, atq; falsa, motus non consequitur: hic. n. intellectus nō refugiendo, aut persequendo, meditatatur, vt cum triangulum habere tres considerat. & quāquā aliquādo de persequendo, aut fugiēdo secum voluat, theoreticè duntaxat id præstat, vt qđ bonum est pauperibus subuenire, nihil tamen præcipiens, cui, & quādo, & quomodo, quod ad motum exhibendum est illi dictare opportunū. *Non iubet autem timere.* Et sistit in eo quod dixerat intellectum theoreticum non esse causam aut persequutionis, aut fugæ, quia theoreticus intellectus vniuersalium est, vniuersalia verò iudicia parum aut nil mouent. Cæterum aliquando contingit intellectu theoretico vniuersalia cogitare, partes aliquot corporis moueri, vt cor timeat, aut alia pars delectetur, vt cogitatibus nobis venerea etiam in vniuersali non nihil titillationis accidat. Ex autem affectiones accedentes (nobis dissentientibus, imò repugnantibus) quas theologo motus primo primos vocant, non contingunt ex imperio intellectus deliberantis, quippe nihil tunc intellectus deliberat. Vniuersalia

Motus primi

alia enim contēplatur, & non particula-
ria. Verū coniūctione appetitus ad intel-
lectum huiusmodi affectiones disful-
tāt. ¶ Aduertēdum autem Arist. Platoni-
cis exemplis vti modo. Plato siquidem
in corde dixit irascibilem, iacere potesta-
tem. Cuius est sperare, & timere. In ieco-
re verò cupiditatē statuit, cuius delecta-
ri, hoc est quod ait. *Si autem delectabile pars*
aliqua alia. Id est, iecur his verbis quātum
fert mea sententia, nouum insinuat argu-
mentum Arist. aduersus Platonē. Si cor
aut iecur haberent in seipsis vim motri-
cem, affectus cordis, aut iecoris, motum
exteriorē proferret. Id quod falsum est,
nonnunquam enim timente corde nihil
extra mutamur. & quanquā delectemur
aliquando, interna voluptate exterioris
motus nihil experimur, vt neq; iudican-
te intellectu theorico exterius mouetur,
Quapropter neq; intellectus est vis moti-
ua, neq; reliqua aliarum partium Pla-
tonicarum. Reprehēdit Ioannes Gram-
maticus hęc Aristoteles exēpla: quia cū
de motu totius animalis esset disserendū
quia ita. Arist. instituit disserere in prin-
cipio. c. huius ad motum particularium
dilapsus est, cordis, aut iecoris. Ceterū
locus hic vacat à reprehēsiōe immo col-
lectio est in Platonem vt prædixi.

*Vis irascibi-
lis concupi-
scibilis nō ha-
bet vim mo-
tiuam.*

*Non assaqui-
tur Philoso-
phus Arist.*

Tex. 47.

¶ Amplius & præcipiente intelle-
ctu, & dicente mente fugere ali-
quid aut persequi, non mouetur,
sed secūdū cōcupiscentiā agit, vt
in continēs. Et omnino autē vide-
mus, q̄ qui medēdi artem habet,
& nō sanat. tanq̄ aliud quidpiam
principatū obtineat, agēdi secun-
dum scientiam, sed non scientia.

*Actiua mēs
non sufficit
motus pra-
stando.*

¶ Quod admonet tex. hic est intellectum
actiuum ad motum non sufficere: quia
et si intellectus iudicet deliberando, à cō-
cubina recedēdum esse modò, non con-
tinuò receditur, sed præualecente cōcu-
piscencia, & superante intellectu imperi-
riū non receditur, vt hi qui sunt cōtinen-
tes fatis indicāt. idē quoq; est de intel-
lectu iudicāte castitatem modò esse per-
sequendam, quam incontinentes presi-

propria cupiditate non persequuntur. Et
exemplo quodam rem totā manifestat.
Medendi ars tota practica est, tota reme-
dia salutis præcipit, quę præceptio ægro-
tum nō sanat, neq; sola mouet medicum
vt remedia admoueat morbo expellen-
do, aliud ergo principium est in medico
quod ipsum mouet secundum artem, vt
morbis prouideat & non est ars sola.

¶ At verò neque appetitus, huius Tex. 48.
motus dominus est. continentēs
enim, appetentes & concupiscen-
tes, nō operantur ea quorū appeti-
tū habēt, sed sequuntur intellectū.

¶ Tale est. Appetitum nō esse principū Appetitus
nō sat motu
sufficiens motui peragendo. Siquidem
appetitus sensitiuus, sæpe cupit venerea
& retrahitur castigante intellectu à cupi-
dine vt continentēs ostendunt, qui et si
illecebris sensus titulentur: tamen titilla-
tionibus non consentiunt, imperio ratio-
nis libidinem vetātis magis adhærētes.
Quinq; ergo sunt quę hactenus retulit
Arist. quę singula non sufficiunt ad mo-
tum procesiuū animalis, altricem vim,
sensariam, theoricum intellectum, acti-
uum intellectū & appetitū sensitiuum.

Prima disputatio quid & qualis vis est motiua.

ITRA tradita in cap. isto pri-
mū quod vertimus in dubiū
est, quid est quod Arist. primū
de apprehensiuis potentijs:
nunc verò de motiuis discussit. Siqui-
dem vis motiua intellectiua, saltē est ge-
neralior. Responso est motus animalis
de quo nunc instruitur disputatio, sequi-
tur apprehensionem: quare quia appre-
hensionis, sequela est motus, hac ratione
præmisit tractatū de apprehensiuis viri-
bus, & appetitiuis & subinde vis motiue
adorfus est negocium. Est autē aduerten-
dum, vt de vi motiua nō nihil pādamus,
in animali esse vim motiuam quandam
naturalē, aliā verò animalē dixit Dama-
scenus lib. 2. de fide. c. 16. Naturalis ea est,
quę apprehensionē non præexigit. Vt vis
pulsatilis, quę viget in arterijs, q̄ multum
spiritus conditur, exiguus verò san-
guis. Hęc vis est in corde qua se agit ir-
requieto motu. Vnde & respirādi vis est
quoq;

Vis dirigens

Vis imperans.

Vis exequens.

Vis pulsatilis

quoq; naturalis quædā mouendi vis ani-
malibus solum concessa. Mitto vires at-
tractiuas & expulsiuas, quę sub idē ge-
nus veniunt computādę. De huiusmodi
vi nihil disseritur modo: quia huius mo-
tus principium, neq; est apprehensio, ne-
que animalis appetitus: est autē alia vis
motiua, quę apprehensionis est & hanc
præexigit. Hęc autem vis distribuitur in
vim dirigentē motum progressiuum,
& in imperantem, & exequentem motū.
vt Auicena dixit libro suorum natura-
lium etiā si dirigentem vim supprimat.
Vis dirigens est apprehensiuua vis imagi-
naria, & æstimatiua. Illa enim dirigit ac-
ceptis à rebus formis, secundum quas di-
rigit animal: in motum verò mouet secū-
dum intentiones à rebus acceptas, vt æsti-
matiua ouis fugit lupum: quia intentio-
nē cōcepti noxij & offensiui, & festatur
vestigia matris, vt sibi commoda & pro-
ficua. Vis autem irascibilis & concupi-
scibilis vires sunt motrices imperando.
Nam concupiscibilis imperat motum in
rem voluptificam, & discessum à re tristi-
fica. Huius enim facultatis est delectabilia
& tristia versare. Irascibilis verò est im-
perans motum & repulsam noxiorum,
& obuersantium cupidini, vt leo per ira-
scibilem catulos defendit suos & gallina
pulos à rapaci miluo protegit. Huius ita-
q; vis est & mala ardua repellere, & bo-
na, quę sunt multi sudoris appetere. Vis
vero motiua exequens hęc in musculis
cordis, neruis, & lacertis residens est. Vn-
de hęc vis postrema exterior est, alię ve-
rò interiores. Colligas vim hanc motiuā
& priorē non esse in vniuersis animalib⁹
sed solū perfectis. Quibus est perfecta cō-
positio. Nam vt diximus in conchis, &
spongijs, quę Græci zoophita appellāt,
vis hęc non est neq; prior est, quāquam
priorē vim motiuā, quam naturalē dixi-
mus, vtcūq; impersit vestigia incūctis a-
malibus etiam si nō semper sit cor est ali-
quid cordis imaginē referens mot⁹ causa.
Quare illud cū egeat refrigerio, nō nihil
motus quo refrigeretur concedere oportet.
In postremo & optimo gradu est vis
motiua hominis, qua homo est quę ratio-
nalis & intellectiua vocatur & hęc gēmi-
ua est iudicatiua quę est intellect⁹ diri-
gēs & imperans. Alia verò est appetitiua

quā cōsuetō nomīne volūtātē vocitam⁹.
intellectiua fecernitur in agentē intelle-
ctū cui⁹ est facere formas & à visco mate-
rię repurgare phantasmata, & possibile
cuius est repurgatas & intelligibiles ex-
cipere formas quę nos supra in tres grā-
dus distinximus, vt potentia est, & vt ha-
bitus est compos. (Quē Alexander vocat
speculatiuum intellectum) & vt actui in-
cumbit, qui intellectus adeptus aut actu
vocatur. Alij verò distinxerunt hunc in
intellectum quendam similitudinarium,
vt capit diuina per creata simbola quę
summi creatoris sunt vestigia, aut ima-
gines: & in intellectum dispositum. Ipse
enim intellectus anteq̄ scientias hauriat
libat quædam scientiarum initia, quib⁹
principijs collibutus dispositus intelle-
ctus appellatur. Id quod recipit D. Tho-
mas in opusculo. 43. ca. 6. Ceterum nos tres
gradus diximus supra intellectus possi-
bilis sequuti Ioannē Grammaticū, imō
Aristo. qui horum meminit solum. Nam
principia per habitum capiuntur, qui di-
citur intellect⁹. Quare intellectus dispo-
situs est in secundo gradu. Quamobrem
fortē hoc aduertens D. Tho. correxit sen-
tentiam in .i. pa. q. 79. art. 10. tres gradus
solū referēs possibilis intellectus, dispo-
situs non commemorās in gradum: pos-
sibilis verò iam contēplatiuus, iam acti-
uus est, actiuus verò est vis motiua, vt di-
rigens motum hominis. Præter hanc di-
rigentem vim apprehensiuam est volun-
tas, quę duplicem habet rationem, aut
vt est naturalis, aut vt deliberās, namq;
voluntas, quædam amat aut odit, vt na-
tura, alia vt rationis est potentia: quādo
mouet vt natura mala fugiēs, & bona in
communi amans, non sequitur apprehē-
sionē intellectus deliberātis: sed vt quę
libet natura habet naturalē propensio-
nem sibi propriam. Sic quoq; voluntas
habet suum naturalē motum, quāquam
hoc differat ab alijs naturalib⁹ motibus
grauū & leuium, &c. Quod hi nullā pror-
sus apprehensionem propriā præexigūt
voluntas autē nō potest ferri in incogni-
tum. Quare eius motus naturalis eō di-
citur quo citra deliberationem adest vo-
luntati. Hic autem rationalis appetitus
hoc differt ab sensitiuo appetitu, quod
hic nihil versat vniuersalia aut bona aut

*Tres gradus
intellectus.
Intellectus si-
militudinaria-
rius.
Intellectus
dispositus.
Intellectus
formatus.*

*Voluntas du-
plex vt ratio
& vt natura*

mala, totus circa singularia infudat: hæc amat, aut odit, voluntas verò quia immaterialis potentia in vniuersalia fertur amat virtutē vniuersali amore, odit peccata non hæc solum aut illa, sed peccata secundum generalem rationem. Quærat aliquis quid sit causæ vegetatricem esse repulsam causam motus, quandoquidē hæc sit vitalis vis, & quod viuit omne se mouet. Respondetur viuentium motus in .5. diduci gradus, sunt quædam quæ se mouent quantum ad executionē finis nō tamen quantum ad formam, alia verò quæ quo ad formam & finem, sed imperfecte, alia verò perfecte quantum ad formam, sed imperfecte quantum ad finem: demum alia absolutissimè quantum ad hæc vniuersa. Plantæ siquidem non se mouent quantum ad formas. Plātæ etenim non excipiunt formas sensibiles: quia nihil apprehendunt, vt secundo libro discussum est, tamen etiam si formas, quæ principia sunt motus nō suscipiāt per se ipsas, sed solū illas alias habēt quas à generantis beneficio sibi ab initio natiuitatis conciliarunt, verū quia calore vtūtur vernaculo, & instrumenta habent propriarum operationum vt se augeāt & nutriāt, inde se mouēt: quia per se ipsas motum proprium exercent, quo fines à natura illis præstitutos consequantur. Et hoc est se mouere quantum ad executionē nō quoad formam. Conchæ autem & quæ litōribus infixas habent sedes, hæc quantum ad formam se mouent & finem. Quādo quidem species suscipiūt forinsecas: habent nāq; sensum tactus & phantasiā etiam si incertam: vt ergo hæc se augent & nutriūt cum plantis & germinibus cōsentiunt: vt autem formas sensibiles à rebus captāt, & per has fugiunt mala sibi coniuncta, & bona apprehensa completuntur, hac causa se supra plantas attolunt. Cæterū, quia formas sensibiles solū præsentium assequuntur, hac ratione non habēt vim motiuā perfectā quæ verò formas præsentium, & absentium à rebus sibi conciliant, hæc sanè secundum formā perfecte se se mouent: quia formam, quæ est principium motus, assequuntur. Vt sunt bruta perfecta, quæ habent perfecte motū progressiuū quia se firmā, id est, species delectabilis aut tristis motus per

fecte sibi cōparāt ex rebus ipsis. Hæc verò quia in fines à natura per scriptos se agitant, neq; vltra progrediuntur, hac ratione nō ita absoluta perfectione semouent, vt homines, quibus præstituerentur finem quē volent in arbitrio est. Quare rationalia sunt quæ secundū perfectissimā rationē se se mouēt tū ex parte finis, quæ exequuntur pro sua voluntate, tū ex parte formæ: quia intellectualia non habēt formā sui motus à natura decretam, sed illam sibi capiūt à rebus vt libet, & ideo variè mouentur homines: quia varias sibi concipiunt apprehensionis formas & fines. Cæterum quia hæc intellectualia determinata sunt à Deo quantum ad prima vera, & prima bona, quia primis veris non potest creatus intellectus dissentire neq; vltimo bono non acquiescere, quia non potest non amare bonum, vt bonū: si tamen aliquam operationem habuerit: quia suspendere potest, & reprimere se se, ne amet, aut odiat, verum si amat ne cessario bonum amat. Qua ratione intellectualia se nō mouent, sed potius mouentur à deo secundū rationem primi veri, & boni. Vltimus gradus eorum qui se mouent diuinus, Deus enim à nullo habet præscriptam formam, vel finem sed ipse à se ipso cuncta operatur. Quamobrem & ipse est vita prima: quia per se ipsum omnia potest operari, & à nullo mouetur, aut formatur: sed ipse motor est omnium. Hos .5. gradus se se mouentium colligit D. Thom. in .1. par. Summæ Theo. quæst. 18. art. 3. iam ergo argumentū quo istis omnibus occasionem præstitit nō est difficile diluere. Plantæ habent vim motiuā sed in absolutā: quia habent formā à natura decretā vt aīam altricē, ideo que nō habēt propria facultate vim mouendi, quæ est à forma, sed à natura, item & finem motus habēt præscriptum à natura. s. augmentum roburq; propriū, &c. At verò, quia propria opera attrahunt nutrimentum & exsugunt à visceribus terræ, & in proprium locum condunt, & per quasi venas distribuūt, in ramos, ideo dicuntur se mouere exequendo natiuas, aut vitales operationes: tamē nō de hac vi motiuā est hic sermo, sed de vi motiuā ad locum, quam progressiuam appellamus. Similiter autē & animalcula, quæ zoophita,

zoophita, plātisq; simillima, illa etiā si sibi acquirāt formas, quia species capiūt à rebus: tamen hæc obscure prestant motū & diminute: ideo quia dilatant se & constringunt, quod plantis negatur tamen locum mouēdo se non mutant, quia sensus sunt imperfecti. Quamobrem solum est sermo de vi motiuā, quæ perfectis animalibus obtigit, quæ quia formas rerū capiunt perfecte, & habent quoque à se ipsis motus proprii principium, ideo se mouent in loca. Quæ verò sunt omnino spiritualia vt angeli, & Deus, hæc de viribus motiuis solum habent intellectū & voluntatē, vt tradidit Aristot. in metaphysi. tex. 36. sunt ergo motiuæ vires quædam rationales, vt intellectus, & voluntas, alia irrationales, vt quas dixit Damascenus vitales, secundo de fide capitulo. 16. vt pulsatiua vis, quæ arterijs viget, & respirandi vis & attrahendi cibaria vis & depellēdi, & id genus. Alia mediæ, vt sensaria imaginaria æstimatiua, irascibilis, & concupiscibilis. Quapropter Aristot. non ab re depulit diductionem illā, partes animæ alia rationales, alia irrationales: quia hæc diductio mediā animæ facultatē sensariā (inquam) mittebat, quæ non est irrationalis, vt vitalis: quia vitalis rationis directionem non suscipit, neque ratione moderatur, vt sensaria, quæ censura rationis sæpe temperat, vt concupiscamus & irascamur in pondere, numero, atque mensura. Neque est rationalis vis, quia sensaria in brutis est, & sensilium solum est, voluntatē verò puram diueris rationalē partem, quam solum intellectualia assequuntur.

Secunda disputatio, an imaginaria vis sit motiuā.

Equa re aduertendum duxi, id quod Auicena .4. parte sexti naturalium capitulo .4. tradidit, formas quò materiae propiores, eò minus vim motiuam assequi. At verò quò eleuatiore sunt à materia, vim motiuam abundantius habent magisque, se mouent, quia materia mobilis est nō motrix. Vnde si forma admodum est obruta materiae cōditionem materiae subibit. Sed quantò extricatiore à materia sit, tanto rationem formæ purius asse-

quetur: formæ verò cū ratio sit motus & operatio huiusmodi, firmā valde operatorie erūt & se mouētes. Sunt ergo formæ quædam eleuatissimæ, & à materia facultentia longè absistentes, vt intelligentiæ, alia verò in gremio materie penitus immersæ vt elementariæ formæ, & inanimatorum. Sunt alia mediæ, vt animatorum. Intelligentis igitur hæc admodum vim motiuam habent: nam vniuersa in ferna hæc dirigūt & formas reb⁹ istis, aut materiae caducæ donant, & maximè motor primus. Quæ verò sunt formæ, alterū extremum occupantes, hæc habent esse immobile in materia: quia non se mouēt sed ab alio mouentur: quando à proprijs locis abiguntur, aut in propria deferuntur vt lapis. Quæ verò mediā obtinere sedē longo interuallo discrepant: quædam enim ipsarum formarū à primis intelligentijs nimia intercapedine distāt, vt animæ plantarum, quæ ob iam commemoratam causam non se mouent de loco in locum, neque opera propria dirigunt. Cæterum se mouere dicuntur quia proprijs instrumentis, operationibus exercendis incumbunt, quæ naturalibus rebus negantur, vt se se alunt, & humana autē aīa, quia inter sublunares formas est, maximè sapiens intelligentias supralunares, ideo ipsa est multi & varij motus, & variæ operationis, & se agit, & mouet proprioque regitur arbitrio. Animæ autem brutorum inter plantaes animas, atque humanas intercedunt, quæ etiam si se suo non regant arbitrio, tamē sua se regunt phantasia: & ideo se mouēt: & hæc vniuersa pulchrè sunt dicta & fortè hunc locum suum fecit Sanct. Thom. loco citato. Vnum tamen non est filitio pretereundum, quod malè nos habuit, & habet modò in verbis Auicenæ. Credit hic Arabs loco illato animam humana aliquando adeò eleuari supra corporis naturam, vt sola voluntate operetur, & corpus quodlibet inferius transmutare posse sine instrumento admoto, sed solo nutu: ita vt cogitās vehementer calore, caleseat homo & frigescat, sola frigiditatis imaginatione, & aliorū præterea imaginatio corpora afficiat & transmutet, vt fascinoes, ostendūt: solo intuitu operante imaginatione malefica mu-

Formarū gradus.

Censura de Auicena.

Cur vegetabilis non mouet
Quinque viuentium motus.

Egregiū de firmis documentum.

lier afficit pueros & interimit sæpe, & nõ solũ hões lædit hõis fascinatio, sed fructe ra, & germina & boues & oues, id quã aię dicit esse admodũ separatã à materia, quã sic nata est, vt hæc præstet. Etenim vt intelligentiã operãtur multa, & Deus omnia potest citra instrumenti operã, sed solo nutu, ita quoque & humana anima quò magis à materiã concretionẽ se abstraxerit, hæc & alia operationũ genera expromet solo nutu. Vnde & processit illud tritum, imaginationẽ facere casum. Adiecit insaniõra, animã huiusmodi posse solo nutu leuare nubes, & stillare pluias, ignesque corruscantes de repente facere. Subscripsit huic errato Algazelus credens itidem animam sola apprehensione posse suum alterare corpus ad frigus & calorem & cætera quoque corpora, vt fascinantes faciunt: & demũ veneficia omnia animã potentiã tribuit, & operationes imaginũ astronomicarum etiam animã potentiã esse non astrorum concedit. Venenare enim potest anima sua potentia, & demum præstigia omnia adiecit animã esse eleuatã imperiũ. Et prophetiam itidem, quã naturalẽ dixit, non supernę illuminationis, sed animã naturalis esse vigoris. Et alia quã ipse persequitur lib. 4. de anima. c. 4. versus finem. Et summa argumẽti est, quòd anima est superior corpore, ergo subiecta cum pareant superioribus corpora non solum propria, sed aliena corpora cedent animabus humanis, quando à natura quãdam aĩa habent eleuatiorẽ essendi statũ, quam cæterã animã humanã. Quòd si talis sit medici alicuius anima, poterit mouere corpus morbidum in salutem, & elementorum alterare naturas sine aliquo medio intercedente instrumẽto. Inde colligit tremulos pedes esse, si superpinaculũ ascẽdimus: quia imaginatio casus mouet pedes, & si de repente serpẽtẽ offendimus impalescimus, & turbamur imaginatione imperante motum, & si alios offitantes videmus, aut mingentes, nos itidẽ patimur. Qui oēs motus imaginationis dicit solius. Et re vera hæc sententia Auicennã multã habuit occasionem erroris. Etenim in natura, quãdam cernimus, quã fatis illi astipulantur. Vnde accidit vt dẽtes nostri rigeant, & obstupeant, si cer-

nimus alios acerba cõmedẽtes. Vnde tanta ad infirmos sæpe compassio, vt eodem morbo quidam ligantur correpti quo alij afficiuntur? Vnde interfecti cadauer recens ad præsentiam interfectoris erumpit sanguinẽ. Vnde dixit Galenũ in principio pronosticorum confidentiam conceptã de medico mirum in modum iuuare ægrotũ vt à morbo citius leuetur: quã omnia non habent causam vt videtur nisi imaginationem. Aristot. 7. sectione problematũ probleme. 8. quãst. mouit curdentes obstupeant cum alios accida cõmedẽtes intuemur? Itidem cur horrore incutiant sonantia quãdam, vt quando ferra exacuitur? & cur, pleriq; defecerunt cum alios suspendi, aut strangulari viderint? Quorũ omniũ causam non retulit in imaginationem, vt Auicena paulò antè referebat. Neq; credidit animas rationales quãdam esse spiritualiores alij, & à corpulentia & fecibus materiã repurgatiorẽ secundum naturam suam: quippe natura rationalis anime vna est. Neq; credidit animam rationalem quidquam extra se agere posse, citra instrumentalia adminicula, quinimò excepta intelligẽdi actione quã instrumentaria non est, cæteras vniuersas actiones per instrumenta operatur, etiã internas. Digerit enim cibum vernaculo calore, sentit spiritu, & organo intercedentibus, q; si intimas sibi operatiões per officinarias partes exercet, exteriores igitur intercedẽte instrumento necessario exercebit. Imaginatione ergo sola caloris aut frigiditatis non poterit calefacere aut frigefacere. Etenim imaginatio calidi nõ est forma calidi, sed similitudo quãdam caloris: à similitudine autem non procedit calefactio, sed à forma ipsa, neq; calidum habet esse reale in imaginatione, sed solum intentionale. Rursum ars fortior est imaginatiõne, & certior: imaginatio enim vagatur sepe incerta, ars aut nihil exercere poterit nisi per instrumenta sibi apta. Adde sententiã hanc Auicennã facere creatrices. Ait enim animam rationalem posse nutu solo excitare nubes ignesque & flammãtes corruscatiões generare, quã folius creatoris est, vt August. 12. de ciuita. Dei capit. 25. aduersus Platonem colligit. Et vniuersa theologorũ schola huic occidit pla-

placito firmissima credens fide angelos nõ posse transmutare substantiam corpoream alterando aut generando, nisi per medias causas naturales vt agrorum cultores semina mandando terris, ad fructuum productionem concurrere dicuntur. De qua re extat decretum concilij Acquirẽsis quod transcripsit in suum volumen Gratianus decretorum rapsodus 26. q. 5. capitulo. Episcopi. quod opera hæc naturã non aĩa, aut angelis, sed vni Deo tribuit. Quib; cõcinit perip. schola operationib; naturalib; & proprijs, proprias tribuens causas: quia sol, & homo generant hominem. 2. phys. tex. 26. Quapropter anima non poterit calefacere, nisi applicando calida neq; frigefacere, nisi applicando frigida. Argumentis Auicennã & Algazeli scẽsim oportebit respondere. Primũ enim, quod de fascinatione inuoluũt. Respondetur fascinationẽ, quã physici cum Arist. sectione. 7. problema. 7. confitẽtur, hic enim oculos fatetur lippitudine affici aut turbari si in perturbatos oculos aspexerint & in lib. de somno oculos menstruosos specula maculare tradidit: ergo non erit dura confessio, si oculus lippies inficit oculũ sanũ, oculum etiã venenosum inficere posse pueros moleq; herbas teneraq; alia: id quod fascinatio est: etenim oculus nobilissim; sensum est, quapropter facillimẽ patitur: patimur quidem per auditum, sed longẽ facilius visu, vt Aristot. inquit loco illo. Vnde cũ oculus sit vñofus facile expirat venenatam qualitã quẽ in quibusdam hominibus est: quibus complexio venenosa adest. Vnde processit quod Alexander Aphrodisensius dixit in problematibus suis, veneficorum esse documentum, vt venenẽt alios, fortiter illos intuẽdo carmine prolato. Hinc illud virgilianum processit.

Nescio quis tencros oculus mihi fascinat agnos.
Et Pau. ad Ga. 3. fascinatione meminit. O in sensati Gallatã quã vos fascinauit? &c. Qui locus etsi nõ cõuincat fascinationẽ esse credẽdam, quia trãslatitiũ est, & trãslatio proprietatem sermonis nõ colligit. Verũ experientia, quã multis seculis recepta est, & multis autoribus probatur, fascinationem probat. Hæc autem non procedit à sola imaginatione, & intentio-

ne nocendi, vt Auicennã philosophatur, sed ab spiritib; venenatis per oculos effusos & in materiam dispositam incidentes fit fascinatio hæc: etenim à calido resoluuntur fumi & vapores, qui nimia subtilitate extenuati caput versus ascendunt ibique aranea tunica detenti per oculos, vt porosissimos vt lachrimarũ stillicia ostendunt elabuntur, qui etiã venulenti sunt fatis: quapropter per hos sedãt extra fumisti. Et quia à complexione venenosa originem cõeperunt, veneno inficiunt pueros maxime, & recentia olera, aliaque recenter viuẽtia, quia hæc molliora sunt. Vnde etiã si nõ esset nocẽdi intentio, neq; lædẽdi imaginatio esset fortis aspect; hominis venenosi venenaret: quia qualitas illa venenata naturaliter per oculos labitur, etiam si imaginatio absit: quanquam imaginatio & intentio iuuamenta sint nocumento, quia fortiorem intendunt aspectum in rem visam: fateor tamen imaginationem vehementem alicuius motus interioris, vt delectatiõis & tristitię causam esse: vt fortis imaginatio delectabilium delectat, & vehemens apprehensio, terribilium exterefacit: quippe cũ corpus sit subditum animã, vehementibus animã apprehensionibus corpus cedit. Quinimò non solum quantum ad passiones has, quas prædiximus, quin etiam & quãtum ad motum localem, vt vehemẽs imaginatio cadendi, quẽ homini accidit ardua & sublimia petẽti trahit in casum corpus. Etenim forti impressiõni animã cedit. Vnde Aristot. in libro physiõnomiã animas ait affici à corporibus, & corpora ab animabus. Primũ cernimus: corpore enim ingurgitato cibo animam obruit, & lucem mentis caligine vaporum obducit. Secundũ verò experimur: quia timente anima corpus inhorrescit, & delectatio corpus dilatat. Quid quod & colorem corporis immutat animã passio? Timore pallefcimus, pudore erubescimus. Quamobrem Galenus in libro de motibus liquidis membrorum corporis dixit: immutatio animã sapit corporis mutationem non in motibus solum sed in colore. Et scripsit Plutarchus scẽminã quandam in feruore coitus intendẽtẽ in oblatum in tapete oppositũ etiopem, etiopem puerum ex homine cãdido ge-

Imaginatio facit casum,

Imagines astrologorũ.

Imaginatio

fascinatio colligitur,

Afficitur anima ex corpore & cõtra.

Angeli aĩa non sunt creatoris.

nuisse. Et Iacob huius rei nō ignarus maculosos foetus ex variatis ad canales aquarū virgis accepit, vt legimus in Gene si. c. 31. & Augustin. 12. de ciuita. cap. 25. Ait animam pregnātis sic vel sic affectam valere aliquibus velut induere qualitatib⁹ foetum. Hęc ergo & his similia a b imaginatione apprehendente posse prouenire Auicena concedimus. Nam si imaginatio terribilis timorem causans vultu humanum pallore suffundit: quia sanguinem ad intima trahit timor, quid mirum si imaginatio Aetiopis in hora cōceptio nis foetum nigredine tingat? Verum quā quā imaginatio sit principiū motuū causa istorū, non sola satis est, quia ipsa est, simul cum passione excitata, vt imaginatio terribilis cum timore, & tremorē membrorum & palledinē vultus causant. Et in hac re imaginatio vehemens similis arti est. Ars enim in materiam subditā propriam similitudinem incutit. Quare, & foemina illa apprehēdens Aetiopem, Aetiopem cōcepit. At imaginatio quālibet fortissima in alienū corpus efficit nihil, vt iam probatum est, nisi aliā causā intercedat vt infascinatione. Præstigia igitur, & veneficia & lamiarū operationes nō sunt imaginationis opera, sed dæmonis vt Theologi catholice philosophantur. Nulla enim harum operationū causa est naturalis aut humana: eaq; de causa Aristo. scitē dixit imaginatricē vim nō esse causam motus, vt supra docuimus, Confidentia autem, quam ægrotus concepit de medico non sanat per se, sed per accidens: quia ille qui optimam spem de medico concepit: facilius exhibita ab ipso remedia capit. Siquidem imaginatio sanitatis non est contraria morbo. Hęc n. simul se admittūt & morbus & imaginatio sanitatis si nō est cōtraria: nō ergo expellit morbū imaginatio illa. Per hęc patet quid de quæst. dicēdum sit, an imaginatio sit vis motiua De maleficis autē mulieribus, quas Romano sermone lamias appellamus, Hispano verò bruxas aut xurguinās quæ referuntur in tempeste noctis silentio propria deserere cubilia, & in longa terrarū perniciosissimo motu ferri spacia, si hoc sit soli⁹ imaginationis opus, an etiam dæmonis, nō est huius loci differere. Si physica ratio solā audiē

da esset imaginationi vehementi illa da remus: & illas non verè destituere cubilia, sed ficta cogitatione, vt Arist. 1. c. 1. de anima dixit melancholicos terreri nulla extante causa. At ecclesiasticum decretū. 26. q. 5. c. Episc. illusioni demonis dedit. Et si veri sunt hui⁹ rei testes & digni quibus habeatur fides, hęc quæ malificę illæ mulierculę faciunt, non imaginationi solum, quin & dæmonis fallaci astutię tribuenda credo, verum de illis aptior erit alibi disputandi locus.

CAP. X.

Homines mouentur secundum locum à duobus. Et principijs & intellectu practico & appetitu: bruta vero imaginatione & appetitu.

Videntur autem duo hęc mouentia: aut appetitus: aut intellectus: si quis phantasia ponat vt intellectiōnem quandam. multa enim, præter scientiam: sequuntur phantasias. & in alijs animalibus, non intellectio neq; ratio est: sed phantasia. Vtraque ergo hęc, motiua sunt, secundum locum intellectus & appetitus. Intellectus autē, qui propter aliquid ratiocinat: & qui practicus est: differt autē à speculatiuo, sine. Et appetitus, propter aliquid: omnis est. cuius enim appetitus hic, id principium practici intellectus. vltimum autem principium actionis est. Quare rationabiliter hęc duo videntur mouētia, appetitus & intelligentia practica. appetibile enim, mouet. & propter hoc intelligentia mouet, quia

Tex. 49.

quia appetibile: principium ipsius est.

¶ Differerat capite proximo Aristote. quod sit principium motus, & multis reiectis, quæ præferebant motus principium, nunc certam sententiam de principio motus statuit docere cap. hoc. Ait ergo intellectum & appetitum esse motus progressiui principium, modo sub voce intellectus phantasia vel intellectuam, quæ non ab re intellectus appellatur: quia homines verū dimittentes rationis iudicium phantasia vel imaginatione ducuntur. & hoc est quod ait. *Multa enim præter scientiam phantasia sequuntur.* Id est plerique hominum veram negligentes rerum scientiam fictione quadam phantastica ducti operantur & in alijs animalibus, quæ bruta sunt, quibus neque adest ratio, neque rerum intellectio, imaginatiua hęc vis veluti vicaria est intellectus in illis: quia phantasia diriguntur motus progressiui brutorum. Vtraque ergo hęc appetitus & intellectus progressiui motum pariunt. *Intellectus autem.* Subdit intellectū esse mouēs principium nō quēlibet, sed actiuum: qui propter aliquid ratiocinatur. Theoricus enim intellectus, non propter aliquid cōtemplatur (quod subintellige) propter aliquid aliud citra cōtemplationē: quia theoreticus contemplatur gratia contemplationis. Actiuus autem propter aliquid aliud, id est, propter opus ratiocinatur. 2. metaph. tex. 9. Quamobrem isti duo intellectus differūt finē, & non secundū rem: vterq; enim intelligibile fertur, sed practicus dirigit intelligibile in opus. Opus, autem cum sit præter essentiam intelligibilis, nō variat essentiam obiecti intellectus. Vnde isti duo intellectus sunt idem, secundum substantiam & essentiam. *Et appetitus propter aliquid omnis est.* Id est appetitus est gratia alicuius appetibilis: quia appetitus non est sui sed alterius. Hoc autem appetibile, cuius est hic appetitus, est principium practici intellectus. *vltimum autem principium actionis est.* Et quod dicit tale est. Est medicus appetens sanare sibi cōmissum infirmum: appetibile est infirmi sanitas, hinc practicus intellectus medici di

ctare incipit de cura infirmi, vt sanitatē obtineat. Et quod fuit sibi principium dictādi de cura sanitatis fuit sanitas, quā appetebat procurare infirmo, & hoc ipsum, quod fuit principium meditationis & sollicitudinis, est vltimū in executione: quia postremo remedijs adhibitis sanitatem consequitur laborans. *Quare rationabiliter hæc duo.* Repetit quod dixerat appetitū & intellectum practicum esse principia mot⁹ progressiui, etsi appetibile est principium primum mouens: quippe practicus intellectus mouetur ab appetitu. Appetitus verò ab appetibili principium motus accipit.

Tex. 50.

¶ Et phantasia autem cum mouet, non mouet sine appetitu. Vnum igitur mouēs, ipsum appetituum si enim duo, intellectus & appetitus, mouerēt, secundum communem vtiq; aliquam speciem mouerent, nunc autem intellectus nō videtur mouere sine appetitu. voluntas enim, appetitus est. Cum autem secundum rationem mouetur, & secundum voluntatem mouetur. Appetitus autem, mouet præter rationem, concupiscentia enim, appetitus quidam est.

¶ *Et phantasia autē cū mouet nō mouet sine appetitu.* Id est vt homines mouentur intellectu & appetitu, ita & bruta animalia ad motum excitantur phantasia, & appetitu. Hęc autem duo reducūtur in vnum mouens. Siquidem motus progressiuius alicuius causæ est effectus proprius. Quamobrē si intellectus & appetitus, aut phantasia, & appetitus causa sunt motus sub aliqua ratione communi, sunt causa motus. Et hęc ratio est appetibilis: quia quod appetit appetitus, hoc ipsum dictat intellectus assequendum, & de medijs quibus appetibile. Ita D. Thomas locum hunc interpretatur. At verò Themistius & hūc sequens Philoponus hoc modo. *Vnum igitur*

ur mouens ipsum appetituum. Si enim duo mouentia essent appetitus & intellectus singulorum horum per se moueret animal. Quod si singulorum horum mouens esset animalia, esset signanda communis causa ratione, amborum: ut quia bipedia mouentur, & quadrupedia, mouentur non quatenus sunt bipedia, aut quadrupedia: sed, ut sunt pedes habentia. Nunc verò non est hæc communis ratio amborum intellectus, & appetitus. Siquidem intellectus si mouet, est ratione appetitus, appetitus autem mouere potest sine intellectu. Quod si essent duo mouentia, ambo simul mouerent, & necessario motus ab istis duobus ortum haberet. Quod verò appetitus siue intellectus hominē moueat, incontinentes ostendunt, qui calcata ratione proprium cupiditatis sequuntur affectū. Et addit Themistius speciem non esse contra genus diuidendam, ut si dixeris animalium aliud animal, aliud homo: iam appetitus est velut species intellectus: nam voluntas est rationalis & intellectualis appetitus. Quamobrem non rectè dixeris, mouentia hominem duo sunt, & intellectus & appetitus. Hoc autem, nisi benigno sermone interpretemur, abhorret à vero. Nō enim sunt duo hæc, ut genus, & species, intellectus, & appetitus, imò genere discrepant. Nam intellectus verorum est, & appetitus bonorum. Sed verū & bonum: etiam si habeant quādam proportionē ut supra diximus: nam verū est bonum intellectus contemplatiui Ethico. sexto, capitulo secundo, tamen genere discrepant, quare sensus est in liquido Arist. hæc duo appetitus, & intellectus non sunt mouentia: quorum quodlibet habet vim propriā, quæ impellat in motum. Nam si hoc dixeris, tunc sibi consentirent in ratione vna, quam hic vocat. *speciem communem.* Et hæc species esset ratio vis motiua, quæ esset in ambobus, ut si homo & sol conueniunt in generando homine, aliquod vnum commune habent, &c. At verò intellectus, & appetitus non habent hanc rationē communem: quia sæpe mouent vnum citra alterum, ut quando appetitus incontinentis ratione spreto mouet ad inhonestam. Intellectus autem non po-

test mouere sine appetitu: quia practicus intellectus nihil agit, nisi cooperante appetitu: non enim metaphysico textu tertio docuit scientiam practicam esse in opposita, ut ergo præscribatur alterum oppositorum est necessarius appetitus. Putat autem Philoponus intellectum & appetitum sub vna ratione communi mouere, & est deliberatiuum: ut enim intellectus, & voluntas, simul deliberant mouent. Verum Aristoteles hic magis insinuat, quod non sit communis horum ratio, vel si est, est appetibile, ratio communis intellectus & appetitus: quia quod mouet animal appetibile & non intelligibile est.

¶ Intellectus igitur omnis, rectus est: appetitus autem & phantasia, recta & non recta. Vnde, semper quidē mouet appetibile, sed hoc, aut est bonum, aut apparens bonum, non omne autem, sed agibile bonū. Agibile autē est, quod potest & aliter se habere.

¶ Hoc est argumentum secundum, quod probat quod assumpserat. Si hæc duo essent mouentia necessaria, intellectus, & appetitus, semper homo quod rectum, est amaret. Nam intellectus rectus est. Id quod de intellectu principiorum practico est verū qualia hæc. Mala sunt fugienda. Nulli insidiandum. Honestè viuendum, horum intellectus rectus est. At verò appetitus non semper rectus, neque phantasia recta semper: non ergo hæc duo sunt semper necessaria ad motum intellectus & appetitus. Sed quia etiam appetitus est rectus collatus ad vltimum bonum: nam voluntas amando vltimum bonum, mala non potest esse, idcirco non secundum hoc esse argumentum puto ut interpretes affirmant sed explicationē eius, quod dixerat intellectum esse mouentē aliquādo: non enim hoc est verum de omni intellectu, etiam practico, quia quidam practicus vniuersalium est, ut nulli faciendā est iniuria, & hic non mouet

Appetitus mouet sine intellectu.

Tex. 51.

Species contra genus non diuiditur.

Not and propositio. Species pro ratione.

net: quia si sufficeret ad motum, cum sit semper rectus, & rectè homines operarentur, & tantis non miscerentur erroribus. Quare intellectus hic vniuersalium non satis est ad motum: quoniam rectus semper est.

Altera loci expositio.

¶ Vel aliter locum hūc exponamus, tacitam hic Aristote. soluere quæsti. Intellectus principiorum semper rectus est. Vnde ergo tantus error in humanis operibus? Et responsio sit, hic error in humanis operibus non accidit ab errore intellectus, qui rectus est: sed ab errore consultationis, quæ de medijs tractat. Et quia per consultationē, & deliberationē non capimus bona, quæ sunt verè bona, sed quæ fucam habent bonitatis faciem, ut iucunda, & delectabilia sensui & quæ aduersantur rationi, sæpe hæc credimus bona. Vti que semper mouet appetibile intellectū & appetitum. At verò hoc non semper est bonum verum: sed apparens bonum, ut vsurario vsura videtur bona & libidinosa lasciuia, non tamen omne bonum mouet, quia vniuersalia bona non mouent, ut infra tex. 58. tradet Aristote. Sed bona particularia, quæ agibilia sunt, hæc sunt quæ mouent. Sunt autem bona agibilia contingentia, quæ sic vel aliter se habere possunt: ut committere bellū, & non committere: subuenire pauperi aut: non subuenire. ¶ Sed ait aliquis. Quid est, quod Aristote. ait appetitum mouere sine intellectu homines, ut concupiscentia mouet incontinentes? Etenim incontinens aut iudicat per intellectum venerea esse amanda, aut solum sensu. Si intellectu, mouetur per intellectum. Si solum sensu, nondū incontinens, quia in sensu sine ordine ad rationem non est incōtinētia ut neque cōtinētia. Respondetur Arist. mouisse dubiū de incōtinētiis an habentes rationē rectam peccare possint, Ethico. septimo, capitulo septimo. quam ipse agit in vtrāque partem. Et nunc locus non admonet eam desistere. Sed hoc vnum aduertamus Aristote. tradente infra textu. 58. practicus intellectus duplicem habet rationem, vniuersalem aliā, ut turpe non est admittendum & alia in particularē hoc turpe non est admittendum. Ratio illa vniuersalis non

Obiectio.

est efficax ad motum: quia actu in singularibus est: & hæc est recta semper, quando libet homo sit incontinens. Ratio autem particularis aliquando digreditur à recto tramite rationis veræ, & ut multi ex schola theologorum autumant, etiam si ratio particularis sit recta, illam incontinens deserere potest, & incōtinētia uti. Itaque nullo errore obducto intellectu voluntas culpari potest. Quibus non nihil suffragatur Aristote. hoc loco appetitum dicens in hominibus mouere in opera incontinentiæ, videlicet spreto intellectu iudicio, & quod plerunque homines suis seruiunt imaginationibus non agentes secundum scientiam practicā: ita in principio huius capituli docuit. Et si hæc est peripatetica sententia, nihil dubij est in argumento. Incontinens enim poterit habere rationem rectam, & vniuersalē & particularem. Est autem incontinens, quia voluntas libertate vtens non est obediens rationi, sed sensum præponit rationis imperio. Qui verò credunt errorem esse necessarium in intellectu, ut delictum sit in appetitu, difficilius premuntur verbis Aristote. Qui dixerat incontinentem ratione retro habita imaginatione & appetitu duci: sed oportebit respondere Aristot. non dixisse incontinentem moueri citra omnem rationē, sed solum citra rationē rectam. Etenim rationē particularem hanc incontinens, hoc turpe iucundum est mihi, aut aliam huiusmodi, quam ipse sequitur. Quia ergo ratio recta non imperat motus incontinentiæ, sed ratio errans, quæ eò labitur, quo imaginationi voluptatis consentit.

Incontinentis motus.

¶ Propterea Aristot. dixit, incontinentes non duci ratione sed appetitu. Vnde omnis humanus motus necessario proficitur ab istis duobus principijs, & ratione, & appetitu. Sunt tamen alij motus hominis non tamen humani, qui procedunt ab appetitu, & imaginatione ut quæ in somnijs accidunt operationes, & qui motus dicuntur primoprimum apud Theologos, qui præueniunt rem, & ab ipsa apprehensione, & appetitu citra deliberationem subrepunt. Inter has autem sententias nihil discerno modo:

quam posteriorem iudicavi semper probabiliore. ¶ Vetus tamē querela est mittenda in presentiarum, nec huius loci est de ea longam disputationem institueri.

Tex. 52. ¶ Quod igitur huiusmodi potentia animæ, quæ vocatur appetitus, mouet, manifestum est. Diuidētibz autem animæ partes, si secundum potentias diuidant & separant, valde multæ fiunt, vegetatiuum, sensitium, intellectiuum, deliberatiuum, appetitiuum, hæc enim plus differunt abinuicem, quam concupiscitium & irascitium.

¶ Colligit ex prioribus appetitiuam vim esse cōnumerandam inter animæ potentias & non esse distributionem Platonicam recipiendam, animarum in partes tres quas sæpe prædiximus. Sed si anima distribuenda est secundum facultates, & potentias, plures potentia sunt enarranda, quam tres, sunt enim vegetatiuū, sensitiuum, intellectiuum, deliberatiuū, appetitiuum. Si ergo Plato tres censuit animas: quia tres distinxit potentias rationalem irascibilem, & concupiscibilem, multo plures animæ essent constituendæ: quia sunt in anima potentia aliæ magis diuersæ, quæ enumeratæ, id est, vegetatiuum sensitiuum, &c. & oportuisset dicere aliam esse animam deliberatiuam, aliã verò appetitiuam: quia deliberatiuum & appetitiuum plus differunt, quàm irascibile, & concupiscibile. Et demum culpandus Plato est, quia plures animæ potentias prætermisit, vt vim appetendi, & vim motricem: & alias de quibus capite superiori abundè satis disputatum est ab Aristotele.

Tex. 53. ¶ Quoniam autē appetitus fiunt contrarij adinuicem, hoc autem accidit cum ratio & concupiscentia cōtrariæ sunt, fit autem in tem-

poris sensum habentibus (intellectus enim, propter futurum retrahere iubet, concupiscentia autem, propter præsens. videtur enim quod iam delectabile est, & simpliciter delectabile & bonum simpliciter, propterea quod non videtur futurum.)

¶ Soluit dubium quod priora verba secū conferunt, si intellectus & appetitus mouent: vt ergo continentes non agunt secundum appetitum & concupiscentiam? Sed aduersus illam responsio est, in hominibus diuersos esse appetitus: est enim appetitus, qui est voluntas, & appetitus sensitiuus, qui sæpe contrarij & pugnantia sunt, quando ratio aliud imperat, quod concupiscentia negat. Fit autē hæc repugnantia solum in hominibus, qui temporis habent sensum non solum præsentis, sed futuri: intellectus enim futuris prospiciens honori proprio, consulēsq; famæ retrahit effrænem appetitum, qui præsentem solum voluptatem amat, quã solum putat bonum sensus, & propterea in delectabilia præsentia simpliciter, id est, summo impetu fertur, quia futura nõ cogitat, nec prospicit, quid scilicet mali sibi imminet, si voluptatibus & delitijs se se dederit.

¶ Specie quidē vnum erit mouēs, appetitiuum inquãtum appetibile (hoc enim mouet & nõ mouetur, eo quod sit intellectū aut imaginatum) numero autem plura mouentia. Quoniam autē tria sunt, vnum quidem mouens, secundum autem quo mouet, & tertiū quod mouetur, mouens autem duplex, aliud quidē immobile, aliud autē mouens & motum, est vtique immobile quidem agibile bonū, mouens

uēs autem & motū appetitiuum) mouetur enim quod appetit, secundum quod appetit & appetiuus, motus quidā est, aut actus, quod autem mouetur est animal, quo vero mouet organo appetitus iam hoc corporeum est. Vnde in communibus animæ & corporis operibus, considerandum est de ipsis.

¶ Dubium soluit appetitiuum esse mouens, quamquam non semper appetitus sensualis, sed nonnunquã appetitus rationalis, qui voluntas est. Cæterum hæc duo voluntas & sensualis appetitus, specie quidem vnum sunt, id quod explicat Ioannes Grammaticus, id est habent vnã rationē genericam: voluntas enim, & sensitiuus appetitus, nõ habent vnã specialem rationem appetitus: voluntas enim est vniuersalis boni, sed concupiscentia est particularis & præsentis boni. Sic ergo genere tantum conueniunt, & non ratione specifica. Quamquam autem appetitus sit mouēs, vnũ verò est quod primū mouet. Hoc autem est appetibile, seu appetendum, hoc enim vt intelligitur, voluntatē mouet, vt verò imaginatur sensum: multa ergo sunt mouentia numero, 5. appetibile & appetitū: & adhuc appetitiuū duplex rōnale, & sensitiuū. Quod si quærat aliquis timor est passio sensus, & spes est itidē passio sensus & hæc sunt futurorū. Hoc verò quod hæc. q. obiicit diluitur. Cōcedimus sanè, quosdam esse sensus affectiones futurorū, vt timor est futuri mali, & spes futuri boni. Cæterum, vt Aristot. tradidit. 2. lib. rethoricorum, malum quod timet sensus, nõ est omnino futurū sed quod iam imminet, & veluti præsens est: nam futura mala, quoniã longinquū spectantur non timentur. Itidem de spe dicendum est. Intellectus autem non solum mala vel bona impediētia, & quæ proxima sunt, verum in futura, quæ procul sunt, spectare potest quia prouidens est & ratione deliberante futura coniectat secundum præterita, & præsentia, quam collationē sensus non præstat. Quare in brutis non est pugnantia appetitiuum vt

in hominibus iuge bellum est citra inducias inter vtrumque appetitum *Quoniã autem tria sunt.* Summatim colligit, quæ sunt necessaria ad motum processiuū, & tria numerat mouens, mobile, & instrumentum quo mouet. Mouens quidē duplex: aliud immobile, quod est appetibile, seu agibile bonum: mouens autem, & motum appetitiuū est. Etenim mouetur ab appetibili, & appetitus, id est, appetitio ipsa mouet. Est enim actus & perfectio quædam appetitus: mouetur igitur appetitus ab appetibili, & mouet in operationem. Ipsum verò animal est mobile quod mouetur ab appetitu & appetibili. Instrumentum, autem seu organū quo appetitus mouet, est corporeū: est enim cor, de quo considerandum est in libr. de communi animaliuū motu, vbi de motu qui est operatio communis corporis, & animæ traditur.

Nunc autem, vt in summa dicam, mouens organica vbi principium & finis idem, vt commissura ossiuū. hic enim, gibbosum & cōcauum hoc quidem, finis, illud verò, principium. Vnde, aliud quidē quiescit, aliud vero mouetur. Ratione quidem, diuersa sunt, magnitudine vero, inseparabilia: oia enim, pulsu & tactu mouentur. Quapropter oportet sicut in circulo, manere aliquid, & hinc incipere motum.

¶ Cōditiones quas organum motus progressiui habet, exequitur litera hæc Aristot. Et quamquam multa sint instrumenta ad motum processiuum, vt sunt nervi & spiritus: tamen vnum est primum organū & veluti machinamētū, quo appetit^o animalis ipsum animal mouet & hoc cor est vt paulò infra differemus, etiam si Ioan. Gram. per organum spiritum animale placuit intelligere, & contendit verba Arist. huic intelligētiæ accommodare, quanquã & in cor referēda duxit. Nos tamen Themistio & Latinis interpretibus fidē exhibemus: vt locus hic solū de corde sit

In brutis cur non est instrumentum bellū.

Tria ad motū progressiuū.

Text. 55.

Tex. 54.

vt sensus sit futurorum.

fit intelligendus, de quo vbilibet clamat Arist. esse principiu[m] motus & sen sionis. Sunt autem hæc in corde animaduerten da, vt summam dicamus primu[m] ipsum esse & principium motus, & finis vt in cõ missura ossium, quam Græci Gliglimon appellât, seu vertebrâ. In vertebra enim & est principium motus & finis: à verte bra enim motus procedens in ipsâ reuer titur, & in vertebra est concauum & cõ uexu[m], seu gibbosum, vt habet litera hæc. *Cor motu[m] pri cipium & fi nis.* Quorum alterum. Id est concauum est finis motus, quia concauitas est secundu[m] quâ corpus est magis compressum. Conuexi tas autem est principium motus, quia se cundum conuexitatem corpus se dilatat & extendit. Id quod facilius aduertimus in corpore cælesti, in quo cum hæc duo sint & cõuexitas & cõcauitas secundu[m] cõ uexu[m] partes superiores trahunt inferiores inferiores cõtra superiores pellunt. Vnde motus cæli ex pulsu & tractu quodâmo do constituitur. Quare cū pellens sit ve luti principium motus: trahens verò ve lut finis, quia quod trahit ad se trahit, & quod pellit extra se pellit, in cælo ergo est principiu[m], & finis motu[m] que duo sunt idem secundu[m] rē, ita & in corde est motus principiu[m], & finis: ipsum. n. mediam ani malis partē occupat. Et quod mediū oc cupat locum, est finis prioris & initium posterioris, vt medius punctus lineæ, qui ob hanc causâ & principiu[m] & finis est: di sspari tamen ratione. Præter hæc in corde hæc duo aduertat & pulsum & tractu[m]. Cor namque se dilatat circum præ cor dia & se cõstringit & colligit in se ipsum. Quo se dilatat se pellit, quò se cõstringit se trahit. Rursum vt se pellit motum suu[m] inchoat, vt verò se cõstringit in se ipsum terminus est proprius motus. *Unde aliud qui dem quiescit aliud vero mouetur hoc est aliud, quod in motu cordis obseruandū est, ip sum quiescere atq; moueri. Quiescit sa ne secundu[m] totum: quia sedem non mu tat, quam primo accepit. Rursum moue tur secundum partes se dilatando & con stringendo, se pellendo & trahendo: quia omnis motu[m] localis reducitur in pulsum & in tractum. 7. phy. tex. 10. Et quia omne quod mouetur circa quiescens mouetur: vt in motu progressiuo aialis vno pede moto alter quiescit, & motus cæli circa*

quiescens centrum est. Quapropter cor cum moueatur localiter, quietem in eo concedere oportet: motus enim eius cir ca quiescens centrum quod in ipso con sideramus est. Quapropter oportet sicut in circulo moto est pars vna fixa, quam dicimus centrum, circa quam est motus circularis: ita in corde considerare oportet, quatenus partes cordis discedunt, se dilatando ab hoc cetro pulsus est. Vt ve rò se referunt in idem centrum, tractus est. Exposuit igitur Arist. instrumentum pri mum animalis motus, esse corporeu[m], quia in corpore quod mouetur localiter, est pulsu[m], & est tractio, est principium & fi nis. Partes autem superiores, velut prin cipium, partes posteriores velut finis: & quia nulla pars est in corpore animalis, quæ ita conspicue ostendat, hæc quæ di ximus de motu locali, propterea cor est, primum organum localis motus & pate factu[m] est in motu animaliu[m] tria esse, vt in cæteris motib[us] localibus mouens, mobile & instrumentum, quo fit motus. 8. phy sico. tex. 37.

Omnino igitur sicut prædictu[m] est, inquantu[m] animal appetitiu[m] est, sic sui ipsius motiuum est. Appetiti uum autem, non sine phantasia. phantasia autem omnis, aut ratio nalis est, aut sensitua, hac igitur, & alia animalia participant.

Inculcat quod dixerat animal se mo uere vt appetitiuum est, appetitiuum autem non sine phantasia: est autem phan tasia duplex: aut rationalis quæ mouet homines: aut sensitua, quæ bruta.

Disputatio. 1. an cor motus localis sit instrumentu[m].

Vod hoc caput differendum offerebat est controuertere, id quod multa poscit disputa tionē si in corde aut in cerebro locandum sit primum instrumentum lo calis motus. Id quod differui in prin cipio huius lib. 3. Et habent medici mul ta, quæ suæ sententiæ suffragantur, quæ probant instrumentum esse in cerebro, secundum partem capitis posteriorem: quia ab illa originem ducunt nerui moti ui:

Suafo. 2.

Plato et A pulens.

Peripatetici eoru[m] dogma & illius de sensones.

ui: quia stupefactio neruorum & mollitu do, quæ sunt impedimentum motui, à ca pite descendunt. Rursum quia cadentes vel percussi in parte postrema capitis cõ tinuè obrigescunt. Rursum si principium motus cordi daremus, cum cor passioni bus & affectibus iræ & timoris inordina tū sit, motus quoq; animalis ab illo pro cedens inordinatus esset. Quod argumē tum Socraticoru[m] philosophoru[m] est. His accedit læsionem cordis, vt cardiaca pas sio: motum animalis non auferre, at ve rò læsio posterioris partis capitis: vt me diæ cellulæ, quam logisticam vocant, mo tum suspendit. Hanc quoq; afferunt de fensionem. Platoni hoc fuisse in sententi a in capite esse principiu[m] motus, ibi enim locabat rationem, cuius est imperiu[m] mo tus. Vnde Apulei[us] in lib. de dogmat. Pla tonis refert Platonem dixisse totum hominē in vultu esse. Id quod significabat omnes vires animalis in cap. habere ori ginem, in primis quippe ratio, quæ ratio nem imperat in capite est. Peripatetici verò non capiti, sed cordi principatum organicu[m] dederunt, quos sequutus Aui cenna est in. 5. parte. 6. naturalium. capi. 8. Prima defensio horum est: quia primum membrum cor est: ergo ipsum est primu[m] principium motus, organicum inquam. Secunda defensio: quia animalis motus est ex pulsu, & tractu, quia quando pedē vnum pellimus, alterum retrahimus. At verò nulla pars est in animali vna, in qua conspicuæ sint istæ differentiæ motus, ni si in corde: ergo cor est primum organu[m] motus animalis. Et hoc argumentum in sinuauit Aristot. in tex. 55. Tertia defen sio: quia timor, delectatio, spes, hæc sunt, quæ animalia mouent, hæc verò à corde sunt. Quarta defensio, quia partes anima lis præparantur, & adornantur in motu spiritu, calore & sanguine. Hæc autē vt à fonte diriuantur à corde. Postremo, motu animalium est à dextro in sinistrum, cor autem cum mediam occupet sedem inter dextrum & sinistrum, optime in eo collo catur principium motus, vt ipsum in me dio residens, à dextro moueat in sinistru[m]. Pleraq; multa diximus supra de dubio hoc: & cum duo sint, quæ animalia mo uent appetitus & phantasia: quantum ad appetitu[m] principiu[m] motus in corde est,

quia appetit[us] in corde primo residet quā tum ad phantasia[m] verò in capite: quia phantasia capitis est. Hoc modo cõcilia retur variæ istorum philosophorum sen tētiæ. Sed quale quale hoc fuerit, loco in dicato abundè discussum est. Hoc autē vnū scire volo D. Gregoriū libro de viribus animæ capit. 19. animales virtutes distin xisse à naturalibus. Naturales eas vocās, quarum operatio non est nostri arbitrij, vt vegetatiua, & auctiua, & pulsatilis. Animales verò sensorias dixit: & moti uas, & motiuam diduxit in respiratiuam & progressiuam. Huius tradidit cerebrū & spinalem medulā esse principia & instrū menta. Huius vis neruos & ligamina di xit, quæ à cerebro & spinali medula pro cedunt. Vis autem respirandi habet tho racē pro instrumētis. Atqui Diu[us] Grego rius in dogmate isto multum habet de Platonico gusto. Plato enim cerebro de dit vim motiuam vt diximus.

Concordia vna erit que pla cisti.

Secunda disputatio quid sibi velit phantasia ra tionalis apud Aristot.

ECVND O loco disputan dum est, etiam si ordine præpo sitero res agatur, quid velit Ari sto. loco isto per phantasia[m] ra tionalē, quam cum appetitu motricem ait esse hominum: phantasia[m] verò solā mouere cum appetitu bruta. Non enim res satis patet hæc, quid est phantasia ra tionalis, nūquid ratio est, an intellectus; vt exposuimus in Commentario? Si ra tio est, cur illam vocitat phantasia[m]? Et cū ratio sit duplex: alia vniuersalis, quæ per formas vniuersales reru[m] syllogizat, & hæc non mouet, vt prædiximus. Rur sum quoque ratio particularis etiam si moueat, nō est causa cur appelletur phan tasia, maximè si ratio est intellectus so lus, & phantasia sensus: & sensum & in tellectum supra disseruit Aristote. non esse idem. Quod si dicat aliquis, cui in uotis est Commentatoris sententiam se cū etari, per phantasia[m] rationalē vim inco gitatricem esse subaudiendam, hæc enim vis est quæ dā ratio particularis, quæ col ligit habitudines, ouenientias, & diffe rētiās rerum singulariu[m], huius quoq; est tēpora discernere, & vnumquēque pro tempore

Ratio duplex vniuersalis et particularis.

tempore moderari. Et hæc est, quæ hominem mouet, & quia sensaria est vis, propter hoc est phantasiæ nomine dotata. Nam vox phantasiæ effundit significatiam suam in potentias multas, & quia participat ab intellectu commercio scintillam rationis hac ratione dicta est rationalis. Sed iam egimus contra commetatore: arduam enim habet concessione hominem sic orbare intellectu, ut nullum habeat intrancum principium suæ actionis: & solum sensum esse qui hominem ab intrinseco regit cum practicus intellectus & cõtemplatiuus sint eiusdem naturæ, consequens est intellectum practicum, non esse illam cogitatricem, quam dicunt animæ vim propterea videtur Aristotelem hoc loco vocibus istis usum fuisse ad usum Platonium, Plato siquidẽ dixit rationem quandam esse particularem, quæ partes substantias cognoscens, colligebat multa de rerum contingentia, habitudine, & proportione. Et hanc dixit esse cogitationem, seu cogitandi vim, & opinandi, sicque hæc quatuor confundebat rationem particularem, cogitandi vim & opinandi, & phantasiam: & promiscuus sermo erat de huius generis animæ facultatibus: quia etiam voces diuersæ tamen res vna erat subiecta. Aliam tradidit rationem vniuersalem quæ non sensibilia, aut umbras sensibilibus. i. phantasmata (quæ apud illum sunt sensibilia non proprie ut color & sonus, sed secundum quandam rationem) sed circa intelligibilia tota aspirabat. Et huius rationis operatio intelligetia dicebatur ex Platonis dogmate. Hæc ergo disputationibus, id est, demonstrationibus incubens scientiam consequabatur supra rationem erat mens, seu intellectus in sua puritate regnans, qui non discursu & ratiocinatione, sed simplici notione intelligibilia contemplantur. Legendus Plato in sexto de republica lib. quo loco sensibile duplex discreuit. Primum corpora physica omnia. Aliud, sensibile est horum corporum imagines, quas vocat umbras, ut imago hominis & bruti, &c. harum umbrarum est ratio particularis phantasiæ cogitatio & opinio. Rursum intelligibile discreuit quoddam quod syncerrimum est hoc est idæa, aliud verò mathematicum, & hæc duo genera intelligibilium in ratio-

nem atque mentem retulit. Quapropter quantum Platonica doctrina permittit scrutari nobis de Platonis secretis, intellectus practicus ipse appellatur phantasia, quia de singularibus & sensibilibus est: est cogitatio, quia per hæc inquit, quod agendum & respuendum est: est ratio, quia discurret: est autem opinio, quia actiuus intellectus, qui de contingentibus est, multa opinabitur si cõducit bellum committere aut canere receptui: si ducenda est vxor à cõlibatus est geniali thoro preferendus. Hac igitur ratione dictus est phantasia rationalis, actiuus intellectus. Si autem hæsitat aliquis, si practicus intellectus hic sit eiusdem naturæ cum speculatiuo: ego Græcis anuens, vnius substantiæ crediderim. Id quod Aristotele insinuat hoc capitulo dicens, actiuum & theoreticum intellectum esse discrepantes sine, & non dixit differunt obiecto, sed sine. Quam rem doctè satus sanctus Tho. in prima parte quæst. 79. articulo. 11. distinxit: diuersitas enim obiecti duplex, quædam per se est, ut sonus & color diuersa sunt, alia secundum accidens, ut album quod in magna est mole, & quod modicum est. Prior harum facit potentias differre secundum naturam, posterior non nisi solum secundum accidens. Vnus est. n. visus, qui & immodica, candida & modica cernit. Iam verò theoreticus & actiuus intellectus non habent obiecti rationes diuersas, nam quod vnus apprehendit, & alter: ceterum practicus quod apprehendit verum, torquet in externas actiones: alter verò sibi seruat, ut theoreticus, qui discit gratia veritatis, non operis faciendi gratia. Sed referre apprehensas veritates in opus, veritatis naturam non tollit, quæ vterque versat intellectus. Vna est enim veritas relata in opus & non relata. Quare vterque hic intellectus ratione & officio dissentiunt: natura sibi consentiunt, quia vnus & idem est qui contempletur & qui agenda dirigit. At verò obstrepit alius dicens, hoc duos intellectus natura discrepare, siue differre: quippe contemplantiuus non agibilia, sed speculabilia contuetur: actiuus verò agibilia, quæ duo sunt obiecta diuersa: ecquid non ne practicæ scientiæ re differunt à cõtemplatiuis? ergo & intellectus re quoque subibunt differentiam.

Practicus in intellectu phantasia.

Practicus in intellectu vi rationalis.

Practicus quæ vis opinandi & cogitandi.

An practicus & theoreticus sint vni.

Mens actiua & theoretica vni sunt.

Porro

Porro autem si Commenta. esset audire da fictio, haud dubium asserendum esset, practicum & theoreticum intellectus duas esse vires, non solum munere, sed natura discrepantes. Nam practicus intellectus est cogitatrix ipsa vis, quæ sensaria apud illum est, sed quia hoc suo explosimus loco in ipsa anima credimus intellectiuam vim esse cõtemplandi & agendi. Et arg. horum primo Respondetur vniuersalia contemplantia, esse & singularia agenda. Ut autem idem vniuersale est & singularia, ut Petrus est Petrus, & homo: ita vna est animæ vis, quæ & vniuersalia meditatur, & particularia, operatur, id est, dirigit singularium operationes. Argumento secundo nos fatemur scientiam practica & theoreticam seu inspectricem differre re ipsa. Etenim finis est de essentia obiecti ipsarum. Nam finis operandi est intrinsecus actiue scientiæ, ut philosophiæ morali, quæ tota in opus insudat, non enim discimus illam, ut sapiamus, quid sit virtus. Sed ut illam operi mandemus, & studiosi reddamur. Ceterum operatio non est intrinseca intellectui practico: sed accidit sibi veritate referre in opus. Quapropter appellatione quadam extrinseca practicus vocatur. Scientia verò practica dicitur ab intrinseco siue hoc sit, quod practicum, sit eius essentialis differentia siue eius proprietates. Nihil modo mihi curæ hoc est, quod ait Arist. est practico sine, id est, ab extra sibi conuenit, quod dicatur practicus. Ut verò agens & possibilis intellectus fecernantur in questione de potentia animæ absoluimus. Locus autem Aristot. ex libro Ethicorum solum colligit intellectum, ut scientem, & ut opinantem, differre genere: non tamen quod simpliciter sit alius intellectus substantiæ ratione, ut quæstio. dudum indicata diximus. & qui in potentia est intellectus & qui in habitu est, & qui adeptus est, sola ratione distinguuntur, ut actiuus atque theoreticus intellectus ut prediximus. Placet tamen adhuc amplius practicum, & speculatiuum intellectum discernere. Sunt autem tres differentiæ ipsorum. Prima quidem est, theoreticum intellectum à forma rei incipere. Nam demonstrationis principium est ipsum quod quid est quod totius rei forma est. At verò actiuus intellectus, non à forma

orditur, sed à fine. Quare Aristot. audiui mus loquentem, quod est principium in speculatiuis esse vltimum in practicis: quippe medicus postremum quod sua arte præstat, est formam inducere sanitatis, & artifex ut domificator, id est formam domus. Quamquam cõsentiant vterque & theoreticus & actiuus intellectus: nam horum quilibet à primo quodam initium sibi faciunt. Nam ut speculatiua demonstratio, quæ est propter quid, ab ipsa forma & essentia rei gradum sibi facit, in conclusiones, sic & actiuus intellectus à fine sibi facit initium consultationis, & operationis. Secundo discriminantur: principia enim in speculabilibus sunt semper necessaria, at verò in actiuis non semper. Etenim aliquando principium est necessarium, ut gerenda vitæ finis est vnus necessarius, qui est scopus actionis humane beatitudo scilicet, & hominis felicitas. Iam verò finis alius non est necessarius, ut domum construere. Tertio differunt, in speculatiuis posteriora prioribus sunt necessariò cõnexa, ut conclusiones principijs, at verò in actiuis non item: aliquando enim posteriora sunt necessariò cõnexa, iam verò continguntur consequuntur, ut volenti construere domum materia est necessaria, at verò materia cedrina aut abiegna, non sunt necessaria. Hæc apud D. Tho. legas si voles in 3. lib. contra gentes cap. 97. Ceterum quia non semel meminimus de ratione quid ipsa sit ratio, quam ve subeat differentiam, ab intellectu, non ab re facturum me duco, si perfunctorie illam exegero. Plato autem in Theeteto tres dixit rationis species. Quarum altera est, ipsa oratio, quæ conceptum mentis exprimit: altera verò discursus & inquisitio ab vno in alterum: tertiam addit speciem rationem esse, quæ nos in schola peripatetica diffinitionem rei nuncupamus. & Platoni definitio (quæ ipse vocat hoc loco notam differentiam) ratio est ut animal rationale est hominis ratio: peripatetici autem hæc non negant, sed cum Platone cõgruunt. Nam ratio etiam apud illos inquisitionem, & discursum quam ratiocinationem appellant, significat: itidemque, & diffinitionem, definitio enim est causa, quod sit res hæc aut illa: ipsa verò oratio eõ ratio dicenda quo me-

Platonis & Aristot. consensus.

Duplex sensibile capud Platonem.

Intelligibile duplex.

tis

tis cogitatus exprimit, & oratio vocis est veluti simulachrum mentis. Et quia omnis mentis actus fuso vocabulo ratio est, hac ratione & oratio vocalis, vt concepta exprimit: ratio est: addunt quoq; & membrū alterum. Ratio est ipsa etiam potentia, vt intellectus qui ratiocinatur. Quod item Platonis est placitum tradēs intellectum nostrum, vt exquirat rerum naturam rationē esse vt verò solum simplicia principia intuetur, vt rerum essentias: non ratio, sed intellectus. Vnde partitio est intellectus in theoreticum & actiuum, & ita ratio quædam theoretica & demonstratiua. Alia vero est actiua. Quapropter si ratio significat definitionem, aut discursum, aut rationē vocalem seu scriptam intellectus & ratio non sunt idem: sed planè sunt diuersa. Sin verò ratio nomen sit potētia: vnde & homines appelluntur rationales, vtq; intellectus & ratio nō sunt diuersæ animæ vires: sed solum appellationes eiusdem rei diuersæ: etenim intellectus appellatur, vt quiescēs est in principijs, vt verò à principijs se uoluit in conclusionibus, se refert in principia: sic ratio est. Itaq; ratio est tanquam via, sed intellectus est tanquam principium aut terminus. Eadem autem est natura, quæ quiescit in loco proprio & ad ipsum fertur, quare cū intellectus sit velut animæ status & ratio velut animæ motus, vna est vis animæ, quæ utroq; potitur, vt est eadem grauitas, quæ impellit in descensum ad decliua, & quiescit in centro, loco grauibus opportuno. Ita colligit D. Thom. quæst. 79. 1. par. articulo. 9.

dēs: an bonum sit an malum, eget ductore aliquo, & hoc est vis cognoscens quæ appetitum ducit, & dirigit in appetenda atq; fugienda. ¶ Rursum voluntas humana est indifferens in operationibus suis: ergo aliud est, quod ipsam mouet, & determinat, vt velit & eligat hoc, & non illud. Et hoc est ipsa ratio, quæ rem apprehendit sub ratione maioris boni. Quare alio spreto bono aliud elegit. ¶ Adde appetibile mouet voluntatem aut vt intellectum, aut vt imaginatū, est ergo apprehensio, quæ mouet appetitum. ¶ In partem diuersam est, quod hoc cap. Arist. scripsit. Enarrans enim mouentia ipsum animal, dixit mouens esse geminum, appetibile & appetitū: appetibile esse mouens immobile, sed appetitus mouens motum: animal autem motū & non mouens, cor instrumentū motus. Quo loco nihil meminit apprehensionis vis ergo apprehēdens nō est cōnumerata in ordine mouentiū, neq; motorū. ¶ Præter hæc ait appetibile mouet, & propterea intelligentia mouet tex. 49. appetitus est, qui mouet primum, cui succedit in mouēdo intelligentia, & apprehensio. ¶ Accedit istis. 9. lib. primæ philosophiæ tex. 3. vbi docuit scientiam vnam esse contrariorū voluntas ergo erit per quam scientiæ præscribitur vnum contrarium & aliud sub mouebitur, vt per scientiā quæ est salubris & infirmi: poterit medicus infirmare, & sanare. Sed quod sanare velit electionis voluntatis est. Vnde & pia affectio propendit intellectum, vt assentiat, a, potius quā .b. opinioni, & quæ credat vni præceptori potius, quam alteri, voluntas ergo est, quæ mouet & motionis habet imperiū. ¶ Et rursum noua ratione hoc ipsum colligamus. Si intellectus, & appetitus mouent quærendū sub qua ratione mouent. & quærenda est hæc ratio communis intellectus, & appetitus quæ sit: si est immaterialitas vtriusq; potētia, tam immaterialis est intellectus quam volūtas. Nulla igitur erit causa, quæ motionis primas partes det intellectui potius, quā volūtati, aut cōtra? Sin verò causa hæc est appetibilitas (vt Arist. insinuat) nam apprehensio intellectus nō mouet nisi quia est appetibilis boni, iam tunc principatus motionis, dādus est voluntati, aut appetitui

Oratio vocis mentis est simulachrum.

Intellectus est ratio vt differant.

Intellectus est animæ status.

Tertia quæstio cui signandus principatus in mouendo intellectui an voluntati.

VAESTIONE M tertiam admouere non piget si intellectus actiuus, & voluntas hominem mouet, vtrum horū principatum teneat in homine mouendo? & de brutis non dissimilis agenda est quæstio. Vtrum prius moueat phantasia, an brutus ipsorum appetitus? Nā quod intellectus, seu phantasia principium teneat in mouendo, colliget aliquis. Nam appetitus cū cæcus sit, & nihil apprehen-

Decisio quæstionis.

Imperium duplex.

Plato Arist. de quæstione.

petitui in brutis animalibus, quæ vt Cicero inquit in lib. de Officiis ferūtur appetitū & non iudicio. ¶ Et demum si proportio appetitū exquiratur, appetitus naturalis est qui mouet naturalia omnia & appetitus brutus bruta mouet: ergo volūtas est, quæ sola mouet, & est primū mouēs in micro cosmo. i. mundo minori, qui est homo. ¶ Quæstio hæc nō nihil implexa est, & illam S. Tho. in. 1. secundæ. q. 17. arti. 1. soluit. Eius hæc duæ sunt sententiæ. 1. imperium motus in ratione est: siquidē imperare est actus rationis: imperare enim est ordinare agēda, quæ ordinatio bifariam est: aut per verbum indicatiui modi, vt si dixeris hoc est tibi faciendū: aut per verbū imperatiui modi, vt si dixeris hoc facito. At verò vterq; actus intellectus est: ergo imperium est rationis. ¶ Altera eius sententia est: mouens ad hoc imperium, est volūtas: ipsa enim est, quæ mouet ad executionem alias potentias: vnde infert rationis imperium depēdere à motu volūtat: quia hæc est mouens primum. Scotus verò in. 2. lib. sent. dist. 6. q. 1. & in quodlib. q. 17. contra philosophatur, voluntatis esse imperium: huicq; congruere ordinare agenda, & disponere: credit enim imperium conuenire potētia, quia immaterialis est. Sed voluntas immaterialis est: ergo ipsa imperat: alioquin quo modo volūtas esset domina sui actus, nisi ipsa potens fuisset & sibi sufficiens, quæ disponat de agendis, & operationes suas conferre inuicem vt intellectus facit? ¶ Rursum in dubitatione hac, vt Philoponus ait, in huius capitis commentario, & Arist. & Plato. sibi nō consentiunt. Hic enim rationē dixit esse causam motus: ille verò non rationē, sed appetitum. Plato enim cū optimū hominis crediderit esse rationem eoque in arce humani corporis eam locauerit. i. in capite, idcirco rationi primas partes dedit imperij. Arist. autem cernēs rationem nihil mouere posse, nisi appetitus appetat, multa enim iudicamus bona quæ operi non mandamus, quia illa efficaciter nolumus, & quāquam ad sit nobis complacentia boni, quam voluntatem dicūt nostrates theologi. Hæc non sufficit, vt moueamur ad bona capessenda, quæ placēt

nobis, nisi ad fuerit efficax motio voluntatis, quæ illud voluerit. ¶ Rursum iudicium bonorū, non mouet, nisi quatenus bona sunt volūtati. Nam quāquam amabile sit bonū, tamen illud solū mouet bonum, quod est vnicūq; proprium. 8. ethicorum. Est ergo appetitus, qui primū mouet: nam si intellectus solus posset mouere citra volūtatem, essent actus humani, qui neq; studiosi, neq; vituperabiles essent: nam vbi voluntas abest, neq; laus, neque vituperiū est. Naturalia enim laudis & vituperij non sunt digna: intellectus autem potentia naturalis est. Philoponus Platonem & Arist. conciliatur. Plato enim rationē dicens motricē esse causam, non totam causam motionis tradere voluit. Aduertebat enim rationem solum nō sufficere: sed solum studuit remotiorem causam docere. Arist. autem non remotam, sed proximā causam dedit motus. Et hæc est appetitus rationalis hominibus: brutus verò brutis. Et hoc modo illos reduxit in cōcordiā. Arist. aut. li. Ethic. co. 6. c. 2. tria dixit in aīa agēdi veritatisq; principia sensus, intellectus, appetitus, & corrigens se dixit sensum nō esse principium agendi: quia bruta nō agunt, sed agūtur. Reduxit igitur in duo principia, quæ tria numerat. i. intellectum & appetitum. Intellectus aut inquit nō omnis est motiuus, sed is solum qui est actiuus. Verum hic de principiis humanæ actionis sermo est. Cuius duo asserit esse principia. ¶ Sed superest quærendum vtrum horum priorē habeat rationē principij, & quātum præfert Ethic. locus dudum indicatus, intellectui priores partes videntur concessæ. Ait enim, quod est prosequutio, atque fuga appetitus. i. affirmatio & negatio intellectus: prius ergo intellectus affirmat, vel negat, quā volūtas persequatur, aut fugiat. Deinde velut rem suspensam relinquēs inquit, electio, vel intellectus est appetitiuus, vel appetitus intellectiuus, vel rationē tandem cum appetitu, vel appetitū cum ratione mouere hominē in opera exteriora. In. c. verò hoc. 10. huius tertij appetitū primum esse mouēs docuit, & veluti insinuat: quāquam practicus intellectus & appetitus moueant: tamen intellectus mouet sub ratione appetitus. i. quæ iudicatur

Plato Arist. conciliatur.

Tria actionis principia.

Collatio locorū Arist.

cat actiua mens. Propterea mouet: quia appetitus illa vult aut non vult. ¶ Et rursum, quia si volūtas quidquam voluerit operi mandare, intellectū mouet, vt illa cogitet, & disponat modum, quo operi mandetur. ¶ Accedit illis cū prima causarum sit finis, hic enim mouet agens & hoc materiā mouet ad formā: ipsius autē finis voluntas est, voluntas ergo est primum mouens, & potētia cetera mouetur ab ipsa. Quapropter ipsa volendo finem ceteras potētias mouet ordine quodam fini cōsequendo. Est autē ordo, quia primo intellectus mouet: quia sibi germanior & propinquior est. Deinde verò appetitum sensitiuū, & potētias exequutivas. In re hac fortassis. q. de nomine est si voluntas imperat, aut non imperat. Et enim Auicena. 7. naturalium suorum concessit irascibilem & concupiscibilem esse imperatrices motuū. Quod si huiusmodi vires: sensitivæ sunt imperatrices, quid quod ipsa voluntas, quæ appetitus rationalis imperet motū hominis? & sanctus Tho. opusculo. 43. quanquam Auicena, non indicet cum ipso philosophatur, dicens in anima quāsdā esse partes diligentes progressuum motuū: & istæ sunt apprehensivæ, alias verò imperantes, quæ sunt appetitivæ, alias exequentes, quæ sunt corporales virtutes in chordis, & in nervis Appetitus ergo imperans est. Quapropter Scotica doctrina non vacat autoritate: neq; Scoticus sermo dicēs voluntatem imperare, reiiciendus. Nam vt collegimus si concupiscibilis & irascibilis imperant, multò vehementius voluntas. Cæterum hæc vox imperium bifariā secundū hæc accipiēda est. Altero modo ipsa motio, quæ à superiori potentia inferioribus imprimitur. Alio verò modo imperium est ordinatio faciendorum, quæ cōsultationē sequitur. Et hoc est imperium simpliciter. Alterum verò est imperium secundum quandā rationem, iuxta partitionem hanc. ¶ Prima sit sententia. **Voluntatis est imperium primum.** Hæc est manifestā: quia ipsa est mouens primum, vt disputatum est. Idem & appetitus brutus hoc modo imperat. Et adhuc sensum verba Auicena sunt intelligēda. ¶ Secunda sententia. Ratio sola est quæ habet imperium proprium, quod est se-

cundi modi. Hæc ex terminis est nota. Nam rationis est ferre leges, ordinationes facere, & cuncta disponere. Lex autem & ordinatio imperij sunt certa indicia. Vnde Albertus Magnus summa de homine tracta. de virtute concupiscibili q. 1. ait imperium duplex: quoddam est imperium primum simpliciter, & hoc in homine est, in quo ratio imperat. Aliud est imperium in genere sensibilis, in quo genere concupiscibilis & irascibilis imperat. Secundum has duas sententias, nō est arduum Scotum, & S. Tho. in vnū redigere. D. enim Tho. de imperio proprio intellexit: ille verò fusiū cepit imperij nomen. Verum si adhuc contendis, non vnū sapere, magis adhæreo Alberto Magno, & D. Tho. quam Scoto in hac re. Voluntas etenim Ethic. 1. cap. vltim. est ratio nalis per participationē quandam rationis: participat ergo ordinē rationis & imperium: ipsa enim cæca cum sit nihil ordinare poterit suapte natura. Sic ergo hūc stabiliamus ordinem. Primum mētis est apprehensio boni vel mali: deinde voluntas mouet mentem, vt discernat de agendis. Postquam verò mens discreuerit, voluntas mouet rationem, vt illa imperet, & ordinet. Post ordinationem verò voluntas mouet potētias alias sensitivas & corporales ad motus exercitium. In quo ordine cernis voluntatem esse mouens primū in omnibus motibus excepta apprehensione mentis, quæ præcedit voluntatem: quia voluntas non fertur in incognitum. ¶ Tertia sententia etiā si voluntas inter animæ potētias sit mouens primum, itidēq; appetitus brutus extra animæ potētias est aliud primum mouens. Hæc est Arist. c. hoc: quanquam de hoc mouente exteriore magna fuerit olim cōtrouersia. Quidam enim vt. S. Thomæ. q. de veritate. 5. art. 10. citat, dixerunt nullum esse mouēs extra nos, sed cuncta humana opera esse humanæ prouidentia. & non diuinæ, neq; alicuius alterius. Et qui hoc dogma receperūt fuerūt Tullius Epicurus, & alij quorum meminit Aug. 5. de ciuitate Dei. cap. 9. Hij verò redarguuntur verbo Arist. qui dixit extra nos esse aliquod mouēs immobile, quod nos mouet. Verum hic locus nō admodum colligit, quem tamen indicat S. Tho. eo loco quippe

Cælū non est motor voluntatis contra aliquid.

Ordo in motu potentiarum.

Quis motor voluntatis extrinsecus.

Ordo in mouendo homine.

Vires anime dirigentes alicuius imperantes motus alicuius exequentes.

Scoti placitū recipitur.

Hæc vox imperij dupliciter accipitur.

Auicena in intellectu.

quippe hoc mouens immobile appetibile est, quod mouet voluntatem. Alij verò cælum primum mouens nostræ voluntatis & appetitus dixerunt. Quorum sententia satis reiicitur per ea, quæ de immortalitate animæ collegimus. Etenim si anima humana spiritualis est: id quod vera philosophia cōplectitur, dignior est orbibus cælestibus. Vnde cælestis orbis nō est primum mouens animam: nam quod mouens præstabilius est moto in. 3. de anima. c. 5. & demum sententia hæc quæ Alkindi, Homeri & Empedoclis, & omnium credentium sensum esse intellectū quos supra retulim⁹ est, arbitrij libertatē euerit & cum fide pugnat, nedū cum philosophia naturali. Vnde August. libro. 5. de ciuitate. cap. 9. & in secūdo super Genesim ad literā ad finem, & demū omnes sancti sacraque concilia illam dānant, vt est conciliū Martini Pappæ, cuius sermo decretorius refertur in volumine decretorum. 26. q. 5. cap. nō licet. Quo loco alia cum re hac faciētia legere poteris, planè negantia cælestes globos cogere posse humanam voluntatem. Nam cum hæc spiritualis sit, corporibus illis cælestibus dignitate præstat, vt ergo à cælestibus spheris cogetur? Qui verò malè sapiunt animam intellectuā non esse aliud quam sensus, vt Homero & aliis Aristoteli ascripsit, hi vtique; cælum habēt in dominos. Cōsultius Ptolomeus in Centiloquio rem hanc aduertit, dicens vir sapiēs dominabitur astris: quæ catholica sententia nedum physica est, & est. 4. propositio centiloquij. Cælū porro si quid habet potestatis in animos nostros solū est per accidens: nā afficiēs sensum, cælū voluntatem nō nunquā afficit, quia volūtas & sensus federe quoddā naturali sociātur. Non tamen necessario appetitus sensitiu⁹ afficit, aut mouet voluntatē: alioqui cogeretur arbitrium nostrū à sensu, quod est impossibile. Quod si colligas, intellectus necessario mouetur à phantasmate, & perturbato phantasmate mentis notio tota turbatur, vt stulti, phreneticique ostendunt, quod si mens agitur à sensu nōne mouebit sensus necessario voluntatem? Tanta enim est spiritualitas mentis, quanta & voluntatis. Respōsio sit huius dubij, aliud esse de intellectu, atq; voluntate. Intellectus

enim habet in notionibus suis ædendis: necessarium ordinem ad sensum: quia vt docuit Peripateticus, necesse est intelligentem phantasmata speculari. Quapropter obturbato phantasmate, & mentis notio peruertitur: at volūtas, non habet in suis actionibus necessariam dependentiam ab appetitu sensitiuo. Quare nō est necesse, vt ab appetitu moueatur: imo frequenter volūtas mouet contrario motu, quam appetitus sensitiuus, vt de continentibus Aristoteli dixit primo ethicorum & 2. cap. 1. & sæpe alibi. Quod verò in incontinentibus appetitus inferior superet voluntatē, illud non est necessarium, sed secundū quandā cōplacentiā liberā voluntatis, ad sensibilia. Est enim voluntas primum mouens, vt Aristoteli ait hoc tertio, esse veluti superiorem spheram, & ceteras vires animæ, vt spheræ inferiores: nō ergo appetitus sensitiu⁹ mouet necessariò voluntatem: quia mouens est inferius. Cæterum vt diximus cum rationalis anima sit actus corporis physici: quia huius corporis actus est, & forma inde anima aliqua quando sequitur temperaturam proprii corporis, vt omnis forma sapit conditionem propriæ materiæ: proinde, & voluntas & sensum appetituum sequitur. Et hoc debuissent aduertere, qui animam motorem extrinsecum dixerunt. Nam si hoc, vt ergo sequitur plerūq; proprii corporis temperaturas. Ait aliquis, si nobilius est, quod agit patiente: vt ergo phantasma necessario mouet intellectū, & nō nunquam appetitus inferior qui sensuālis est superiorem. i. rationalē? Dicendum phantasma mouere intellectum: sub luce tamē intellectus agētis, vt nos in superioribus frequenter prædiximus. At verò appetitus sensualis mouet rationalem non sub virtute alicuius agentis superioris, sed suapte natura hoc habet: propterea quod ambo appetitus sunt vnus hominis appetitus: veruntamen multò secus agit appetitus inferior in superiorē, quā phantasma in intellectum. Hoc enim mouet possibilem intellectū aliquid imprimendo, id est, speciem intelligibilem: appetitus autem sensitiuus mouens voluntatem, nihil in eam imprimit, sed solum mouet secundū quandā redundantiam, vt quādo irascitur irascibilis: hæc passio

Contra Auerroem.

Argumenti
Solutio.

irascibilis excitant voluntatem, vt velit vindictam: itidemq; concupiscentia. Quia igitur quod habet sensualis appetitus in obiectū, hoc sibi capit in obiectum volūtas, propterea inferior dicitur mouere superiorem, vt D. Tho. censuit. 1. 2. q. 9. ar. 2. **Argumentum** igitur diluamus. Quod mouet prestabilius est moto, verum sanè est, si moueat propria virtute: & si moueat directe, & non per quandā redundantiā, vt appetitiuus sensitiuus, dicitur mouere intellectuū appetitum. Alioqui, vt diximus cælum mouet voluntatem: non tamè subindè argumenti firma est collectio: ergo est superius: quia tantum mouet per accidēs, & secundū quandam redundantiā, non aliquid imprimendo, vt diximus. **Vnde** aliter mouet voluntas inferiorem appetitū, & aliter inferior superiorem. Namq; voluntas inferiores mouet potentias cum officio & necessitate: quia superior est, vt dux exercitus inferiores, & sibi subditos milites suo coërcet imperio: sic voluntas omnes animæ potētias, vt aduertit D. Tho. 1. 2. q. 9. arti. 1. Etenim volūtatis obiectum est bonum in cōmuni, & aliarum virium obiecta sunt bona particularia, vt irascibilis concupisibilis habent quædā bona particularia, imò & intellectus obiectum est verum, quod est bonum quoddā sub cōmuni bono contentū. Ea propter voluntas est prima, quæ mouet efficaciter potentias inferiores omnes: ceteræ verò potentia non cum hac necessitate mouent voluntatem: sed intellectus mouet offerendo illi, & presentando obiecta: appetitus verò mouet solum alliciendo, & excitando voluntatem in propriū obiectum sensibile. **Sed** obiter petit aliquis, cur Aristot. non est vsus partitione voluntatis in agentem & possibilem, vt de intellectu dixerat? Responso est intellectum agentem esse necessarium abstractionis gratia, volūtas verò fertur in res ipsas secundum proprias eorum naturas, vt habent esse in rebus. Etenim etiā si velit vniuersale bonum, & odiat vniuersale malum, & hoc suapte natura habeat tamen nunquam se prodit in actum exteriorem, nisi particularia amando, aut odiendo. Itaq; volūtas in res ipsas fertur, & non incipit ab vniuersalibus, vt intel-

lectus, sed à singularibus rebus. Quapropter intellectus, qui res trahit quodammodo ad propriam naturam, quam ipse habet, quæ est natura intelligibilis, eget agēte intellectu, qui res singulares transferat in vniuersales rationes. At verò voluntas, quæ fertur in rerum naturas: quia bonum quod est illius obiectū in rebus est, non eget voluntate agente: sed est ipsa, quæ mouet cæteras potentias per se ipsam ad sensum priorem. Non igitur cælum nos mouet, neq; est mouens primū, quod est extra nos, sed est ipsum bonum, quod in rebus est. Hoc est, quod mouet appetitum brutum per apprehensionem, qua iudicatur hoc esse bonū sibi: & hæc apprehensio est aliquando citra sensum exteriorem, sed per imaginatiuam & estimatiuam vim, quæ bruta in absentia sibi cōmoda propellunt. Ipsum quoq; bonum, vt est apprehensum & libratū ratione, mouet volūtātē. Theologi verò Deū gloriosum primū esse mouens nostræ voluntatis dixissent: quia habet primam rationem boni & postremā rationē finis, & nostræ voluntatis autor est, vt enim motus naturalis est à generante sic voluntarius noster motus à Deo. vt. S. Tho. in. 1. 2. q. 9. art. 6. ait angelos quoq; esse mouentes nostram voluntatem, vt beatissimus Diony. lib. de cælesti Hierar. c. 4. confiteatur, quanquā non moueāt angeli, nisi docēdo & illuminādo, nō inferēdo, aut intimādo formā, vt Deus. Argumenta quæ vltro citroq; iecimus, resoluta sunt, & enervatas habent vires, procedunt enim variis viis. In hac quæstione breuitati studentes diximus sepicule apprehensionē mouere, qui sermo nō est aduersarij prioribus: non enim credimus apprehensionem solā boni sine iudicio motum promere, vt Scotus dixit in. 2. d. 6. quæst. supra illata, angelum sine errore appetiuisse Dei æqualitatem: quia sola apprehensio ne citra iudicium Deum apprehendens æqualem se esse voluit: sed per apprehensionem iudicium subaudimus, si quādo non expressimus. Quod si D. Tho. q. 9. 1. 2. arti. 1. dixit intellectum mouere voluntatem presentando illi obiectum, quod concinit in prætextu cum Scoto, nos intellectum volumus de iudicio non de sola apprehensione.

Theologia
Dei primū
mouens.

Ferrago col-
legi dicitur.

Dubitatio **Supere**st sermone illum peripateticum expendere, contrarios esse in homine appetitus. Namq; nulla videtur contrarietas. Siquidem appetitus sensitiuus, & intellectiuus sunt diuersæ potentia anime rationalis, & harū operationes non sunt contraria, quia contraria sunt in eodem, sed istæ operationes volo mori, quæ voluntatis erat martyrum Christi, & dissensio à morte, quæ est concupisibilis, non sunt in eodem: vt ergo hæc contraria? Respondetur, hæc esse contraria non formaliter: sed virtute quadam, quia consensus volūtatis mortem oppetere imperat, dissensio appetitus fugam. Propterea dixit Aristot. hæc contraria, id est, sibi aduersantia. Ait aliquis vtique appetitus habent idem obiectum, rationalis & sensitiuus, sunt ergo vna animæ vis. Dicerem vtique, etiam si sape voluntas & appetitus sibi consentiāt in obiecto, vt voluntas hominis irati vult vindictā reponere: quod itidem irascibilis amat, tamen, in modo appetendi differunt semper: sensitiuus necessario fertur: at verò intellectiuus appetitus liberè versat bonum propriū, & malum. Quid quod voluntas est vniuersalis boni, & mali, appetentia verò sensus, singularis duntaxat? sarraginem tibi ditorum facito appetitum naturalē esse, & animale, & rationalē. Naturalē autem eum dico, qui consequitur rei naturam, aut qui sine ducente est apprehensione. Hæ enim sunt tres significatiæ appetentiæ naturalis. Iuxta primum modum qui est generalis appellatio appetitus naturalis in omni natura est appetit⁹ naturalis: quælibet enim natura habet natias propensiones, at naturalis appetitus vulgato loquētū ritu is solus est, qui ductricem non habet apprehensionē, vt D. Tho. in. p. 2. q. 26. arti. 1. tradidit: appetitus (inquit) naturalis, is est, qui nō sequitur apprehensionē: animalis autē qui sequitur apprehensionē necessario, vt fames & sitis: rationalis is est qui sequitur apprehensionem liberè. **Quamobrem** si vnquam voluntas amat obiectum apprehensum per intellectū citra deliberationem, hic dicendus esset animalis appetitus. Hic autem naturalis appetitus nō se mouet, se dirigēdo: habet formam tamen qua se

moueat in finem suū, vt lapidis forma, lapidem agit in centrum. Ceterum quia ab intelligentia dirigitur opus naturæ hac ratione philosophi moti, appetitum naturalem magis motū, quam mouentē voluerunt. **Post** hunc est animalis appetitus hic est se mouens: quia habet ab intrinseco dirigentem imaginationem, & estimatiuam. Postremo loco est intellectiuus, qui à sensitiuo differt, quod hic sequitur & dirigitur ab imaginatione, & ab apprehēsis formis particularibus: nā apprehensum est, quod mouet: quare secundum diuersas rationes apprehensionis boni, est diuersus appetitus. Intellectiuus autem appetitus dirigitur ab apprehensione & iudicio intellectus, qui ratiocinando & consultando excogitat formas dirigentes volūtatem. Et quia diuersa est apprehensio intellectus, & sensus, alio quoq; modo inclinatur volūtas, quia liberè: & alio appetitus sensitiuus: quia necessario. **Quare** & isti duo appetitus ex diuersa ratione apprehēsi boni, & ex diuerso modo, quo sese referunt in sua obiecta differunt, vt scite D. Thomas colligit in quæstio. de veritate. quæstio. 2. 2. articulo. quarto. & prima parte. quæstio. 80. articulo. primo.

Apprehensio
discriminat
appetitum.

CAP. XI.

Dubium de animalibus imperfectis resolutum motum illis ab imaginatione imperfecta adesse: at imaginatio est omnibus animalibus communis: deliberatio autem vni homini adfuit quæ nunquam a sensu rabida vi rapitur.

CONSIDERANDUM autem, & de imperfectis quid est mouens, quibus sensus solum inest: tunc, vtrum cōtingat phantasiā inesse

Commentarij.

inesse his, aut non, & concupiscentiam. videtur enim, lætitia & tristitia inesse. si autem hæc, & concupiscentiam inesse necesse est.

Phantasia autem, quomodo utique inerit? An sicut mouentur indeterminatæ, & hæc insunt quidem, indeterminatæ autē insunt?

Considerandum. De imperfectis animalibus vt plantanima sunt vertit dubium, quod sit mouens hæc, etenim dixerat bruta duobus agi & imaginatione, & appetitu. At verò hæc imperfecta imaginatione orbantur: quia imaginatio est absentis, hæc verò coniuncta sibi tenet obiecta in absentia nõ aspirat. Rursum istis solū adest tactus sensus, qui nõ est phantasia quæ est interna vis & non exterior. Cæterū quod exposuerat dubiū diluit, huiusmodi animalibus adesse phantasia incertam & imperfectā: quippe illis est delectatio & tristitia, quod sua contractione si pungantur, & dilatatione in sibi comoda indicant. Quare illis adest concupiscentia: ergo & imaginatio. Etenim imaginationis est hoc imaginari proficuum, illud noxium esse: vnde subsultat aut voluptas de conueniente, aut tristitia seu dolor de noxiis. Quāobrem hæc animalia delectantur, & indolēt, & imaginantur, sed imperfectè & indeterminatè: quia per illā vim imaginandi non se referunt indecreta quædam loca, vt bruta.

Tex. 57. Sensitiua igitur phantasia, sicut dictum est, & in aliis animalibus inest. Deliberatiua autem, in rationalibus. vtrū. n. eget hoc, an hoc, iam rationis est opus. & necesse est vno mensurare. maius enim persequitur. Quare, potest vnum, ex pluribus phantasmatis facere. Et causa hæc est quod opinionem nõ videtur habere, quoniam eam quæ est ex syllogismo, non

habet. hæc autem, illam. Quapropter, deliberatiuum non habet appetitus. Vincit autem & mouet aliquādo voluntatem, aliquādo autem hæc illum sicut sphaera, appetitus appetitum, cum incontinentia facta est. natura autem semper superior, principalior est mouet. adeo, vt tribus lationibus iam moueatur.

¶ Rursum secernit phantasia in sensitiuā, & rationalem, vel deliberatiuā, quæ hominibus propria est, illa brutorum. Eo verò deliberatiua dicitur quo discer nit, quid nam agendum, excogitatque, & consultat de faciendis, & præfigit sibi vnum, vt scopum suæ deliberationis tractandæ. Sicut motus est supra immobile, ita quoq; & motus rationis, qui est cōsultatio, circa vnum fixum est immobile. Vt si deliberandum est, vtrum sanius hostes oppetere, an stationes dimittere? Vnum hoc fixum ratio exponit, scilicet, optabilius est quod reipublicæ commodis est conducentius. Vnde super firmamento hoc restat ratiocinari, quod conducentius est reipublicæ, illud est expetendum: at bella gerere modo, est reipublicæ commodius, ergo modo gerendum est bellum. Hoc ergo medium est tanquam deliberationis totius mensura, per quam quod censetur melius illud eligitur, & quod putatur deterius abiicitur. Vnde ratio ex pluribus rerū phantasmatis, poterit vnū facere: quia hic aduertis tria, quod eligitur, quod reiicitur, & medium electionis. Quæ tria in vnum colliguntur. Illud verò est quod præfertur cæteris, vt videlicet gerendum modo bellū est. *¶* Quod verò bruta non habeant phantasia deliberatiuam, est sanè causa: quia nihil de contingentibus opinantur. Etenim non syllogizant, & vbi non syllogismus, neque opinio quæ medio topico concipitur. *Hæc autem illam* Id est, opinio ratiocinationem, vel syllogismum consequitur. *Vincit autem.* Voluntas est appetitus superior, & est modus suæ

suæ naturæ inferiores sensus subiicere, & ad se trahere vt sphaera prima cæteras suo motu circunvoluit. Nõnunquam autē hic naturæ ordo turbatur, & inferior superiorem mouet, vt incōtinentiū sensualitas illecebris titilans voluntatem ad se pellicit. Cæterum ordo naturæ hoc non fert, quod superiora ab inferioribus rapi, & moueri, vt in globis cælestibus, aduertimus, primū mobile alios sibi subiectos circūagere à dextro in sinistrum, ab oriēte in occasum. Verū etiam si inferni orbes à lauo digrediantur in dextrum id est, ab occasu in ortum, cæterum hoc motu primam sphaeram non agitant. In nobis verò superior appetitus mouet & rapit inferiorem aliquando in continentibus: sed incontinentes ordinē naturæ violātes appetitū inferiorem in superiorem agere permittūt. Vnde. *Et tribus lationibus mouetur.* Quidam verbum hoc Aristot. ad sphaeras cælestes inferiores referunt, quæ mouentur motibus sibi propriis, & motu primæ sphaeræ, & motu alio firmamenti. Cæterum hæc interpretatio Aristote. non consentit: quippe Aristoteli octauus orbis, quem nos firmamentum dicimus, est orbis primus. Quare orbis alij à primo, duobus non tribus mouentur motibus. Quare Simplicius totam literam hanc sphaeras referentem intellectam noluit de globis illis cælestibus: sed de ludētibz sphaera, quam pilam vocitamus: in ludo hoc est contrapugnantia iam alter vincit, iam alius, sic quoq; in incontinentia est. At verò Græci alij de cælestibus corporibz acceperūt hæc verba: vt Themistius capitulo. 47. & Philoponus, & hos Latini sunt sequuti. Et mea sententia rectè: nam in ludentibus pila non est ordo superioris, & inferioris, vt hic commemorat Aristote. Quam ob causam de superioribus corporibus similitudo hæc intelligenda est. Verum incontinentes tribus aguntur lationibus: alia est, quæ voluntas vellet acquiescere rationis imperio. Nam si non habuisset complacentiā incontinentis in castimonia nõ essent repugnantia & bellum. Vnde sapiēs ait piger vult, & non vult proue. 23. vt duplicem motū significet. Et nostrates Theologi vt Diuus Thom. i. parte quæstio. 19. articulo. 6. voluntatem antecedentem vo-

cat non voluntatem, sed velleitatem: & sæpe alibi. Et iam vulgatus est loquendi motus & i. 2. quæst. 23. articulo. 5. velleitatem, ait, esse volūtatē incōpletam, quæ etiam impossibilia volumus, vt esse immortales, & voluntas completa impossibilia velle non potest, & philosophi morales etiam Theologi volitionē hanc inefficacem incontinentis qua vellet castitatem vocitant velleitatem, quam vellet infranare, nisi appetitus illecebra vehementer oppugnaret. Hęc est latio vna boni honesti velleitas. Alia est latio motus, appetitus sensitiui, quæ pellicit rationalem animum, vt sensibilia & voluptificabilia libidine cōplexetur: & duæ lationes in uicem pugnantur sunt in incontinentia. Postrema latio est, quando iam voluntas sensualitatis pugna superata succumbit, & sensui manus tribuit victas. Et Ioānes Grammaticus Græcis duas esse fateatur voces scilicet acrasiam & acratiam.

¶ Prima, id est, acrasia, pugnaminter vtrumque appetitum significat quando anceps vertitur pugna, & à nulla parte stat victoria: altera verò vox acratia victoriam appetitus sensitiui cōtra intellectiuum præfert: quando non illud, quod vellet bonum incontinens amplectitur, sed quod ratio malum iudicat. Et hanc pugnam & controuersiam Paulus Apostolus diuino afflatus spiritu edocuit in ea epistola, quam Romanis scripsit capite septimo. Inuenio, ait, aliam legem in membris meis repugnantem legi menti meæ, & captiuantem me in lege peccati. Et ad Galatas capitulo penultimo Caro concupiscit aduersus spiritum: & spiritus aduersus carnem, spiritum appellans quod philosophi rationem quæ optima precatur: carnē verò sensualitatem, quæ quia vititur organo carneo, æquo nomine caro appellatur. At verò ratio citra organū ratiocinatur, ideo spūs iusto appellat nomine. Sūt & Aliæ Paulini loci interpretationes, quas modo istis atexere locus hic nõ poscit. Habes lationes tres velleitatem boni & honesti appetitiā turpis, & cōsum inturpia. Isti motus intra aīā finitū sunt præter hos internos motus, est motus exterior qui ad turpia facinora pergit. Sed hic motus est corporis, non volūtatis, tres ergo motus voluntatis, duo

proprijis sibi velle honesta, & consentire in inhonesta. Alter verò est ab impetu sensitivi appetitus. Neq; tamen velocitas illa honesti, & consensus ad turpia sibi pugnat: sed simul se admittunt, nã velocitas illa est actus imperfectus voluntatis. Quare non contrarius est actui perfecto, q̄ est cõsensus in turpia. Etenim velocitas illa est actus quidam cõplacentiã: quia etiam in continentibus placet honesta secundum se & in vniuersum expensa. At verò particularia turpia volunt. Iam ergò, cum velocitas sit de vniuersali bono, sed consensus incontinentis sit de particulari malo, non sunt contraria hæc duo. Non. n. sunt de eodẽ obiecto accipe exẽpli causa. Incontinẽs habet rationem rectã vniuersalẽ turpia nõ sunt admittenda, honesta sunt amãda: & volũtas in hoc dictamine generalẽ habet cõplacẽtiã. Et rursum ratio assumit libidinem fornicariã esse rem turpem, quã ipse quoq; incontinentes credit. Verum in conclusio ne: ergo libido non est admittenda: hanc item credit incontinentes ex vi syllogismi ductus: non tamen illã credit simplici & absoluta fide: sed conditione quadam libidinem nõ esse admittendã, nisi esset titilans caro: quã ad id videtur impellere, aut sub alia quauis conditione, vt furtũ sanẽ non esse admittendum, nisi necessitas rei familiaris aut victus indigentia aliud non suassisset. Vnde vides, vt viciosus homo vicium & errorem habet in ratione. Vnde scaturit labe voluntatis, vt rectẽ sit dictũ, Omnis malus est ignorãs, & malicia excæcauit corda ipsorũ, & fictio decipit animas sap. 2. & 4. fallimurque specie recti. Sic ergo velocitas est illa complacẽtia in bono secundum vniuersalem rationem, quare & incontinentes laudant continentia & carnis illibatam puritatem & continentiam sese fatentur desiderare. At verò cum velocitate habet plenum consensum & deliberatũ in malum, & turpe committendum.

Text. 58. ¶ Scientificum autem, nõ mouet sed manet. Quoniam autem existimatio & ratio hæc quidẽ ipsius vniuersalis est, illa verò ipsius singularis (illa enim dicit, quod oportet

talẽ tale agere, hæc aut, q̄ hoc talẽ, & ego quidẽ talis) iã hæc mouet opinio, nõ ea quã vniuersalis, aut vtraq; sed illa quidẽ, quiescẽs magis, hæc autem, non.

¶ Sæpe admonuerat, id quod modò admonet, rationem vniuersalem non mouere affectum, vt se exprimat in actum. Etenim quantum est actus illius, quem diximus velocitatis, ratio vniuersalis hũc actum mouet: vt si cogites honesta, placet honesta: verum vniuersalis ratio ad operationem exteriorem non impellit: idẽ ait. *sed manet.* Id est, ratio vniuersalis fixa manet & quiescens, & motum non imperat. Scientificum autem hoc loco rationem contemplatiuam indicat, quã de agendis nihil instituit, vt triangulus habet tres. *Hæc manet quoniam autem.* Duplicem rationẽ practicã docet: aliam vniuersalem, quam vocat rationem, aliã particularem, quã dicit existimationem, vt filios honorare oportet parentes, est ratio, à me autem qui filius sum est honorandus & colendus parens meus, est existimatio. Harum hæc postrema, quã est conclusio, est quẽ honorem imperati vniuersalis verò propositio non mouet per se, nisi iungatur particularibus propositio nibus. Mouet autem vt quiescens, id est, rationes vniuersales practicã sunt velut causa prima, quã quiescendo, ceteras mouet: ita vniuersalis ratio mediãte particulari existimatione, mouet vt reddendum est debitum: ego autẽ debitor sum ergo, reddere teneor. Rursum teneor quã do possum: nunc possum, nunc ergo teneor. Quod si sciscitemur ab Arist. circa prædicta, vnde nobis hæc assidua pugna & tam peruersus ordo, vt appetitus inferior superiorem agat & moueat, quando in omni natura superiora mouet, & inferiora mouentur. Vnde nobis tanta labe & tam misera conditio, vt sensus voluntatem ad se pelliciat & inde vorago viciorum & sentina malorum nos obruit. At diceret Arist. hoc esse, quod ratio futuris prospicit, & nouit res omnes mutuo conferre. Et quid cui conueniat, at appetitus sensitivus nõ futura præuidet

sed presentibus oblectatur, si cõmoda sunt, aut dolet si tristia sunt, & noxia sibi. En belli intestini plusquã civilis originem & occasionẽ. Brutis verò summa adest pax: quã ratioẽ sunt destituta, sicq; humanã naturã duceret esse conditionem, quod sic instituti sumus ex ratione & sensu, inde huius pugne intime origo. Theologi verò altius quam Arist. rem istam repetẽtes originale credunt peccatum huius pugne causam. Natura autem hominis non fuit instituta, vt controuersijs & assiduis pugnis torqueatur, imò Deus fecit in principio hominẽ rectum, & ipse immiscuit se quæstionibus multis. Vnde primitiu peccati credunt esse noxam, quod homines sic frequenti laboremus pugna. Nanq; prima hominis conditio iustitia originali hominem obmuniunt, vt calces quos aduersum rationẽ iaculatur modo appetitus sensitivus, ratio non pateretur sed tranquillam administrationem sui corporis gerere posset homo. Ceterum tanti beneficii iniustus æstimator homo primus in creatorẽ suum superbiens, amisit pacis donum, & bellis assiduis se commisit. Huius autẽ misterij Arist. ignarus cernebat pugna, primam causam ignorabat: quanquam proxima causa ipsum non latuit, quã iam prædicta est.

Arist. originale peccatũ ignorauit.

Disputatio vnica an voluntas animã vniuersis præstet.

Ruicula iã est agitanda quæstio. Concessit Arist. voluntatem esse superiorem appetitu sensitiuo, non ab re rogabit aliquis, num voluntas est simpliciter superior potentijs vniuersis, quã hominis sunt? Quæstio etiam si pauco sermone exigatur, non paucas habet concertationes. Hinc est Beatus Tho. q. 82. art. 3. 1. part. docens intellectum esse simpliciorẽ & altiorem voluntate etiam si secundum quid volũtas melior est intellectu: voluntas enim amans Deum præstat cognitionem fidei. Illinc autem Scotus in 4. Sententiarũ. dist. 49. quæst. 4. refragatur & cũ istis principibus multi faciunt. Et sunt multa, quã voluntati tribuant primatum. Primum est quod ipsa sit primum mouens, & in anima, vt prædiximus:

ergo superior est cunctis potentijs: nam quod mouet, superior est vis quam id quod motum, hic docente Arist. Secundo voluntas est libera & se mouens: at verò ceterã potentia non sunt libera. Nanq; intellectus liber non est, qui potentia est necessario ducta rationibus demonstratiuis. Et aliq; quoq; vires nec mouentur à proprijs obiectis. Sola volũtas est quẽ etiam si moueatur ab appetibili, non tamen recipit ab appetibili impressiones: sed ipsa liberẽ se mouet ad hoc, vel illud appetibile pro suo arbitratu. Quare & ipsa sola proclamatur domina propria operationis, & libera ab omni penso coactionis, aut violentia, &c. Adde voluntas est finis, est autem finis causarũ suprema: quia finis omnes mouet causas, vt prædiximus. Rursum intellectus est gratia voluntatis: eo enim intelligimus, consultamus, deliberamus, vt oblectum voluntati præstetur, ne ipsa erret eligendo, aut approbando, aut refutando. Quod si intellectus in volũtatem spectat, erit voluntas præstantior intellectu nam priora generatione sunt posteriora perfectione vt. 8. phys. liber, tex. 8. tradidit. Accedat eodem, voluntatis obiectum est bonũ vniuersale, & aliarum animã virium est bonum contentũ sub hoc bono. In diuersum verò sunt alia, quã dignitatẽ intellectus & eminentia supra volũtatem tuentur. Etenim miris præconijs Arist. prosequitur intellectum, neq; vnquã tantis voluntatem ait. de anima text. 66. intellectũ esse, quid diuinum & impassibile. Et text. 82. eiusdem libri esse aliquid anima præstabilius tradidit impossibile. Et adhuc aliquid intellectu præstabilius impossibilius, rationabilissimũq; intellectũ esse antiquissimũ & dominũ scdm naturã tradit. Adde intellectũ tãta gaudere sinceritate, vt phãtasmata nihil agere valeãt, aut quampiam incudere formã in intellectum, nisi primum illustretur lumine intellectus agẽtis, vt. c. 5. huius docuit Arist. At verò voluntas in vniuersa se fert sine repurgatione appetibilis. Sed hoc aut illud bonum appetit pro suo arbitratu. Ecquid suprema illas & semper viuentibus substantias, num nomine voluntatis appellamus volentes? Minimẽ, sed intel-

intelligentias. Quo nomine illarum puritatem, sinceritatē & sublimitatem naturæ significamus. ¶ Quid quod abstractior videtur intellectus voluntate: voluntas enim se mouet in res, vt sunt extra animā: sic enim sunt agibiles, & bonæ, aut noxiæ. Intellectus autem operatio est à rebus in animam, vnde puriores sunt res apud intellectum, quam extra subsistat, vt lapis apud intellectum conditionem assequitur spiritualem, quam in rebus assequi non potest. ¶ Accedit istis Aristotelem, beatitudinem, contemplationi deesse, quæ est actus mentis: nō autem voluntati Ethicorum. 10. libro. Et rursum voluntatis actio est gratia alicuius, & intellectus contemplatio est gratia sui, autore Aristote. hoc libro. cap. 10. Sed certum est, quod gratia sui est, antestare ips, quæ sunt gratia alteri, vt seruus indignior est domino, nam ille est gratia domini, & hic gratia sui. Semper enim finis, quia continet, quæ ad finem sunt, est melior cōtentis sub ipso vt. 4. liber physicæ auditionis docet text. 23. ¶ In huius quæstionis gratiam considerandum est, quod sit obiectum intellectus, & quod voluntatis, vt dignitatem obiecti pendentes de dignitate virium istarum rectum valeamus pronunciare iudicium. Verum ergo est obiectum mētis, vt supra tradidit Aristote. & libro Ethico. 6. cap. 2. dixit veritatem esse cuiuslibet mentis opus. At verò voluntatis obiectum est bonum. 3. Ethic. ca. 2. & 4. astruente philosopho. Etenim voluntas finis, & ratio finis est ratio boni. Quare. 1. Rheti. ca. 10. definiens Arist. voluntatem dixit, esse appetitum boni cum ratione. ¶ Secūdo aduertendum nobis discrimen veri atq; boni verum, scilicet, esse in mente: bonū verò in rebus, sextus primæ philosophiæ liber tex. 8. te hoc docebit. ¶ Tertio adnotandum voluntatem moueri ab intellectu: nam si non sit apprehensio mentis voluntas non potest quidquam appetere, aut fugere. Vnde secundum varias apprehensiones, & iudicia diuersa intellectus, voluntas diuersis afficitur motibus: & diuersa forma apprehensionis, & rationis varietas diuersas parit species in actibus voluntatis. Vnde si intellectus iudicat porrigendam esse eleemosinam pauperi, propter Deū:

voluntas sic volens actum habuit charitatis. Sin verò ratio dicat esse porrigendam, vt aucupetur homo humanam gloriam, voluntas sic volens inanis gloriæ & elationis habet actum. Quamobrem ratio est, quæ quadā tenus ratione elargitur speciem voluntatis actibus. Quod si occinis, imò obiectum est, quod hanc speciem elargitur: dixerim obiectum nō donat speciem actibus voluntatis, nisi quatenus apprehensum est. Vnde secundum diuersam apprehensionem est diuersus actus specie voluntatis, vt apprehensio machiæ vt machia, & apprehensio machiæ gratia furti diuersum specie actum volendi constituit. Et Diuus Thomas. quæst. 60. 1. 2. artic. 1. appetibilia autem constituuntur in diuersis speciebus secundum quod diuersimode se habeat ad rationē. Hoc intellectū volumus, cū diximus intellectū elargiri speciem actibus voluntatis, at verò nō est potens donare speciem actibus intellectus, sed actiones intellectus à proprio fonte speciem suscipiunt, vt demonstratio scientiam facit, & topicum argumentum opinionem. & geometria à medio est geometrico. Et ita excurrendum in alijs. Atqui voluntas mouet intellectum ad exercitium suarū operationum: ipsa est enim quæ mouet, vt cōtemplemur, aut dicemus de agendis, aut quod suspendamus meditationem. ¶ Postremò notandum, intellectum primò assequi finem proprium, quam voluntas. Etenim operatio intellectus est prior quam sit operatio voluntatis. Quamobrem antequam voluntas perficiatur, perficitur intellectus. Secundum hæc fundamenta quæ iecimus, non est operosum viderem, vtra istarum animæ virium sit dignitate naturæ præstantior. ¶ Et primam accipe sententiam, intellectus est simplicior potentia, & eleuatio voluntate. Hanc colligo: nam obiectum intellectus est intelligibile, at voluntatis est appetibile. Hæc autem si conferas, est præstantius intelligibile quā appetibile. Siquidem intelligibile est abstractioris naturæ appetibili. Res etenim extra animū appetibilis est, & nō secundum esse spirituale. Appetimus panem, aut vestem, etenim panis illa ratione non cibatur, neque vestis corpora fouet: sed hoc appeti-

Ratio donat speciem voluntati vt intelligendum.

Obiectum est cotricula facti argenti

Intellectus est simplicior voluntate.

Quæstionis decisio.

Quid voluntas.

appetimus secundum esse, quod in natura ipsa assequitur. At verò intelligibilis est panis vt repurgatur à conditionibus naturæ, scilicet, ab hic & nunc, &c. ¶ Quod si contendas intellectum intelligere singularia, ergo non abstrahit: mihi fati sit intellectum contēplatiuum illa non intelligere, directa notione, vt supra diximus. Hoc abūdē seruit negocio isto, quod dignitatem intellectus maiorem, quā voluntatis esse cōtendit. Quod si intelligibilia sunt simpliciora appetibilibus, intellectus est simplicior & eleuatio voluntate. Nam obiectum est vegeti cotricula, quæ potentiarum & scientiarum magnitudinem, & excellentiam probat. ¶ Adde huic, voluntas hoc quod habet dignitatis, est, quod intellectualis naturæ. Hinc enim quilibet illam vocat cum Arist. appetitum boni cum ratione, at verò in genere intellectualis intellectus superior est quam voluntas. Etenim est per essentiam suam intellectualis, voluntas verò secundum rationem participatā. Et huius rei autor est Aristote. in lib. 1. Ethic. c. postremò: sed quod est per essentiam tale, præstat eò quod participio tantū gaudet, vt ignis qui per se est calidus calidior est ferro, quod est solum per participationem, & quanquam plerisque malè hoc habeat, voluntatē rationalem per participationē solum vocare de Arist. querantur, qui ita vocitadam iussit. Verum isti crediderunt animam rationalem esse voluntatem. Quare consecrarium est illis illam credere esse rationalem per essentiam. Quæ verò diuersam ab anima credunt voluntatem esse, nihil ducunt ducunt esse sermonem voluntatem esse rationalem per participationem. Etenim cum rationis sit ordinare, & disponere, voluntas autem non ordinat, neq; disponit, sed ordinationi intellectus est obediens, hac causa, ipsa est participans ordinationem intellectus. Appetitus autem sensituius, etiam est rationalis participatione, quanquam non tanta sit participatio rationis in appetitu sensituiuo, quāta in intellectu. Etenim sensituius ferri nō potest in spiritualia obiecta, vt voluntas fertur, sed solū in corporalia agit. Voluntas verò humana ipsa appetere po-

test, vnde & appetitus sensituius singulare est bonorū duntaxat, intellectuus verò etiam est vniuersaliū, amamus enim virtutem sub cōmuni ratione apprehensam, & odio habemus mala secundum generalem rationem, vt Aristote. meminit. 2. rethorico. lib. Quapropter voluntas magis est particeps intellectus, quam appetitus sensituius. ¶ Tertio hanc ipsam sententiam colligamus: nam si quæ est ratio quæ præferat voluntatem intellectui libertas esset, vt factio diuersa contendit. At verò in causa hac præferendus est intellectus voluntati, quod enim voluntas liberè se moueat intellectus operatio, in causa est. Etenim, quia discurret intellectus, ab vno in alterum, inde voluntas liberè vagatur ab vno in alterum. Id quod ni fallor Arist. indicauit. c. hoc voluntatem negans brutis: quia neq; opinantur, neq; syllogizant. Causa ergo voluntatis est intellectualis syllogismus de agendis variaq; mentis opinio. Non quod intellectus sit potētia libera, vt voluntas, non enim sapimus cū Durando qui. 2. lib. sent. distinctio. 24. quæstio. 2. dimicat aduersum omnes philosophos colligens intellectum esse liberiolem voluntate. Siquidem libertas voluntatis ab indifferentia intellectus descendit. Etenim si intellectus immobilis esset in cōsilio suo distās, hoc vel illud esse faciendū secundum omnē rationem esse conueniens vt fiat, voluntas stāte consilio hoc nō posset aliud velle: sed quā primū mutatur consilium, tam primū mutatur voluntas. Rursum se mouere est libertatis operatio. At verò intellectus est, qui se determinare potest colligendo hoc, vel illud. At verò voluntas determinatur ab intellectu, si ergo intellectus plus mouet se quā voluntas, ipse erit liberior. Vnde sibi probatum habet actum intellectus meliorem esse, actu voluntatis. ¶ Ego verò huic placito non præbeo fidem. Sed credo intellectum non esse liberum formaliter, vt voluntas: sed habet libertatem, vt sic loquamur virtualē, vt ebrietas est in vino, non quod vinum sit appellandū ebriū: ebrietas enim non est forma vini, sed habet ebrietatē virtualē, quippe multo hausto vino homo ebrius efficitur. Sic quoq;

Durandum si berū fecit intellectum.

Autor non prebet fidem Durando.

*Festina col-
lacio.*

quoque intellectus est causa: & radix & ve-
luti seminaria habet rationem libertatis
Etenim quia vagatur ab vno in alterum
discurrendo in agibilibus ostendens nunc
hoc bonum, dein hoc ipsum ostendens
non bonum, subinde voluntas, quod vo-
lebat ut bonum reicit ut malum. Cate-
rum intellectus non est liber libertate for-
mali, sed est causa necessaria, unde si adest
ratio demonstrat, ipse necessario assentit.
In opinabilibus autem rationibus fortio-
ribus vincitur, modo fortiores eas ducat.
Voluntas vero nulli actui est ita addicta,
ut intellectus. Siquidem etiam si vltimum
bonum non possit odire, potest tamen non
amare, quae libertas exercitij vocatur. In
intellectus autem etiam si posset non intel-
ligere prima principia, hoc est quia auer-
tit considerationem a primis principiis.
Hoc sane est vel imperate voluntate, vel
quavis alia causa. Voluntas vero etiam
oblato vltimo bono, se auertere potest
sua libertate ab vltimo bono volendo.
Sic ergo quamquam radix voluntatis sit
in intellectu: tamen intellectus liber non
est, sed voluntas ipsa est, quae libera est se-
cundum essentiam suam. Igitur si libertatem
voluntas habuit ab intellectu intelle-
ctus nobilior est, quam voluntas ipsa.
¶ Secunda sententia sit: voluntas sub qua
dam ratione prestantior est intellectu se-
cundum quod voluntas mouet intellectum,
quantum ad exercitium operis. Et secun-
dum hanc causam est mouens primum in
anima, & prestantior potentiis cunctis.
Et per hanc argumenta in diuersum agita-
ta soluntur: quia solum hoc poscebant
voluntatem secundum quid esse, potio-
rem intellectu, & hactenus de quaestiu-
cula hac. Hanc si expenderis legitima truti-
na, facile locum. S. Tho. pri. 2. q. 17. arti. 1.
responsio. 2. argumentum intelliges radi-
cem esse libertatis.

CAPVT. XII.

*Plantis alitrix est vix auetrix quoque & genera-
trix, sensus porro nullus, quem vniuersa ani-
malia sunt assequuta: etiam si non omnibus
omnia quorum sensuum tactum, atque gu-
stum esse vitæ credit necessarios alios vero
expedientes.*

VEGETATI Text. 59.
uam igitur animam,
necesse est habere
omne quodcumque
viuit & animam ha-
bet, a generatione vsque ad cor-
ruptionem, necesse est enim quod
genitum est, augmentum habe-
re, & statum, & decrementum.
hanc autem, sine alimento, est im-
possibile. Necesse est igitur, inef-
se vegetatiuam potentiam in om-
nibus quae augmentantur, & di-
minuuntur.

¶ Necesse est habere. De potentiis animae ve-
getatiuae egerat Aristo. hic iam ordinem
potentiarum texit, & ait alitricem animae
vim esse cunctis viuentibus ab ortu in
interitum vsque. Et hoc colligit argumen-
to isto: nam omne viuens, quod genitum
est augmentum habet, & statum, & decre-
mentum. At vero si augentur & decre-
scent necessariò aluntur: ergo habent vim
alitricem.

¶ Sensum autem, non est necesse Text. 60.
in omnibus viuentibus, neque enim
ea quorum corpus simplex
est contingit habere tactum, neque
sine hoc possibile est esse vllum
animal, neque quaecumque non sunt
susceptiuia specierum sine mate-
ria. Animal autem necesse est sen-
sum habere, si nihil frustra facit
natura. omnia enim quae natura
fiunt, propter aliquid sunt, aut ca-
sus sunt eorum quae sunt propter
aliquid. Si igitur omne progressi-
uum corpus non habeat sensum,
corrumpetur utique, & ad finem
non

non perueniet qui est naturae opus.
Quomodo enim aletur? manenti-
bus enim inest hoc, unde nata sunt.

¶ Non est necesse. i. vim sensuam non cōce-
dimus omnibus viuētibus. Plantis. n. non
adest sensus aliquis: etenim plantae habent
corpora simplicia, i. non distincta organis,
ut animalia: quamquam enim habeant orga-
na (quia viuunt ille) tamen organa sunt ad
modum similia, ut tumens radix propte-
reaque simplices vocat plantas. Rursum.
Plantae etiam si ex quatuor elementis sint
coallitae, tamen abundant terreno ele-
mento plusquam animalia, terrenaque
substantiam ipsarum immobilitas osten-
dit. Sunt enim semper defixae terrae. Vnde
sensum tactus non possunt habere ter-
rena substantia, qua abundant, impediens
tactus vero cunctis animalibus adest.
Plantae autem cum non sint animalia ta-
ctum non habent. Rursumque tactus susci-
pit species sine materia: plantae vero calo-
rem frigiditatem cum materia suscipiunt.
Animal autem necesse est sensum habere. Reiecto
sensu a plantis, quorum sit sensus demon-
strat, & omnibus animalibus sensum ad-
esse concludit principio assumpto cuius
meminerat. text. 45. Natura nihil temere
facit. sed quodcumque facit gratia alicuius
finis facit, ut ossa in fulcimentum anima-
lis, pilos vero in ornamentum, & discer-
diculum sexus barbam viris dedit. Aut
si non faciat alicuius gratia, ad id quod
ipsa facit succedit opus aliud, quod gra-
tia alicuius est, ut quod canescat caput,
etiam si non videatur alicuius gratia: ta-
men hoc succedit capitis pituitatem se-
nectutis amicum. Et huius exundantia in
causa est, ut canescant pili flaccescente ca-
lore ætatis profectu, hoc est quod ait.
*Naturam operari gratia alicuius, aut esse casum eo-
rum quae sunt propter aliquid.* Casum dixit pro
succedere, vel consequente, ut sit sensus
naturalia opera sunt gratia finis. Id quod
ipse ambitioso sermone tradit. 2. physico-
rum, aut sequuntur opera ea, quae sunt pro-
pter aliquid, ut diximus de pilorum capi-
tis albore. Itidem sub alis germinatur pi-
li: quia sub alis vehemens feruet calor, &
quod putrescat pomum, etiam si putre-
do non sit gratia alicuius, verum conse-

*Planta ter-
rena substan-
tia abundans.*

quitur & casus eius quod est gratia alicuius,
ut commixtionis primarum qualita-
tum, & id genus natura offert exempla
sine numero. Iam accipe connexionem, ani-
malia progressiua, seu ambulatoria non
temere sunt ambulatoria: habent ergo
vim ambulatoriam gratia alicuius. s. quae
rendi propria commoda & repellendi in-
commoda: sed si orbarentur sensus, qui ap-
prehenderet, quae comoda, quae ve incom-
moda, & se mouerent persequendo, aut
fugiendo? Temerè utique; & sine causa essent
ambulatoria, & haberent vim progressi-
uam, quam operi mandare non possent,
& corruperentur citissimè animalia cun-
ctae: quia sine sensu non possent sibi cibum
conquirere. *Manentibus enim inest hoc.* Tacita
soluit dubitationem: promptum enim
erat argumentum animalia quaedam esse im-
mota quae plantanimam appellitantur, ut
spongiae marinae, & quae sunt de genere
conchiliorum: hanc habent sensum, & non
sunt ambulatoria. Respondet, his anima-
libus frustra concederetur ambulandi vis,
quando cibaria habent ad manum sibi;
coniuncta habent alimenta, ut nihil sit
opus illa exquirere aliunde: quia illa ha-
bent in natali solo, ubi nata sunt.

*Animalia
sensem habe-
re probat.*

¶ Non est autem possibile ut cor- Text. 61.
pus habeat quidem animam & in-
tellectum discretiuum, sensum au-
tem non habeat, non mansiuum exi-
stens, generabile autem. at vero ne-
que ingenerabile. Quare enim non
habeat? aut enim animam melius
rit, aut corpori. Nunc autem, neu-
trum est, illa enim non magis intel-
liget, hoc autem, nihil erit magis
propter illud.

¶ Quia fortassis diceret aliquis non esse
hominibus saltem necessarium sensum,
sufficit enim intellectus illis qui cuncta
discernit. Quare non omnia animalia sen-
su sunt participia. Hoc Arist. refellit ver-
bis istis, tradens intellectum extra sensum
in animalibus nusquam reperiri generabi-
libus. Et locus hic est tenebricosus: non
enim promptum est, quid velit per animalia
inge-

Commentarij.

Qua anima-
lia ingenera-
bilia.

Caeleste cor-
pus sine sen-
su.

sed non
habebit

id est

ingenerabilia. Quamobrè græci interpre-
tes non sibi cōsentiunt. Alexander enim
peripateticus hunc locum legit non ne-
gatiuè sed affirmando, vt hic feratur sen-
sus, Animalia generabilia habent intel-
lectum, & sensum. At caelestia corpora
quæ ingenerabilia animalia sunt, hæc ha-
bent intellectum, qui sensum non requi-
rit. Id quod sequentia verba Aristotelis
probant. Ait enim, *Quare enim non habebit.*
Quæ verba sunt causam demonstrantia,
& non sunt verba interrogationis Alexā-
dro, apud quem sic compone verba. Cau-
sa cur caelestia corpora non habeant sen-
sum, hæc est, quia si sensus illis concedi-
tur, aut esset in gratiam corporis, aut ani-
mæ. neutrum horū: corpus enim caeleste nō
meli⁹ habebit, si sentiat, imò peius: quip-
pe sensibilia alterantur & corrūpuntur,
quibus affectibus caeleste corpus vacat.
Sed neque anima cæli melius habebit, si
sensu egeat, sensus quippe intellectuam
animam distrahit, & actionem intelligē-
di interturbat, quo minus puritate intel-
ligentiæ fruatur. Et verba illa. *At vero neq;*
ingenerabile. Exordium sunt nouæ senten-
tiæ, neq; prioribus sunt cōnumeranda,
sed in hunc sensum componēda cum po-
sterioribus, videlicet etiam si generabi-
lia animalia habentia intellectum, sen-
sum requirant, nō hoc de caelestibus illis
& immortalibus animalibus dicendum
est, quæ intellectu potita sensus opera
non egent: malè enim cū illis ageretur,
si sensus pondere premerentur. In hunc
quoq; modum Themistius. cap. 73. verba
Arist. audiuit animalia mortalia (inquit)
simplicia corpora non habent: quippe sen-
sus tactus cum simplicitate corporis pug-
nat. Diuina autem animalia, idest, caele-
stia corpora, sensum tactus non habent,
neq; ceteros sensus: in vanum enim sen-
sibus essent prædita. Sensus enim anima-
libus datur, vt sibi alimēta conquirant,
& vitam tueantur: caeleste autem corpus
cum immortale sit, nō eget sensu tactus,
ad vitam tuendam: sed, neque aliis sensi-
bus: quia perpetuò & irrequieto motu
locum (secundum totum) non mutat.
Quod si quis dixerit caelestia egere sen-
su, quo singularum rerum conciliant sibi
noticiam, hæc non est necessaria causa se-
cundum Themistium. Caelestia enim nō

sensu, sed intellectu singularia intelli-
gunt: quia caelestis ille intellectus opifex
rerum est, & quod opifex est eò singularia
intelligit. Plutarchus verò philosophus,
in diuersum traxit literam Aristot. quam
Alexander: credit enim caelestia corpora
non solum intellectu, quin etiam sensu
esse prædita, vniuersalem ducens senten-
tiam, nullum prorsus animal siue morta-
le, siue immortale fuerit, intellectum ha-
bet sensu destitutum, & aptat sibi verba
Arist. subinterrogatione. *Quare nō habebit?*
Subaudi caeleste corp⁹ sensum? Aut quia
melius agitur cum corpore, aut cum ani-
ma cæli? neutrum horū. Corpora etenim
caelestia melius habebunt si sentiant: et-
enim melius est sentire, quàm non sen-
tire. Neq; animæ melius erit: siquidem &
si anima intellectuam in mortalibus sensu
& phātasia interturbetur: intellectus ta-
men caelestis, quia in corpore immortalis
est non turbabitur sensu, sed iuuabitur,
& ad intelligendā singularia sibi sensum
requirit. Et Ioannes Grammaticus in com-
mentario huius loci defensiones Platoni-
ci dogmatis quale est hoc q̄ Plutarchus
dixit, cælum habere sensum, astruxit mul-
tas aduersus Aristotelicos, Quorū hæc pri-
ma est Platonis offensio, si sentiunt cæli
ergo alterantur & corrumpuntur. Defen-
sio est negando consequentiam: quippe
caelestia illa corpora altiori modo gau-
dent sensu, quàm mortalia: siquidē si aer
& aqua suscipiunt formas sensibiles, vt for-
mam coloris citra alterationem, quid mi-
rum caelestia corpora formas sensibiliū sus-
cipere, absq; corruptione & alteratione?
Secunda offensio est, si cælū sensum ha-
bet, habebit tactum, qui principium est
sensuum omniū. Tactus verò pugnat cū
caelesti natura. Tactus etenim in corpo-
re simplici non extat: caelestia verò cor-
pora simplicia sunt: quod Platonici di-
luūt. Ordinem hūc sensuū: vt primus ta-
ctus sit, deinde alij sequantur, non esse in-
uiolabilem, nisi in mortalibus & caducis
reb⁹, vbi si meliora sunt, & deteriora quo-
que erunt. At in caelesti corpore non iti-
dem: sunt enim sensus meliores sine pe-
rioribus. Id quod colligunt Aristotelis
vtentes doctrina. Nam Aristoteles cælis
animam intellectuam tribuit, In cæ-
lis igitur est intellectus, & non est sensus
apud

Plutarchus
caelestia cor-
pora sensu de-
nat.

Defensiones
peripateticæ
rū contra Pla-
tonem solū

Autoris cen-
sura.

apud Aristot. Et quid mirū, si sensus quod-
dam damus cælo, citra sensum tactus?
Tertia offensio est, si caeleste corpus sen-
sum habet esset organicū & instrumēta-
rium, at verò caeleste corpus simplex est,
non ergo sensum habet. Huius autem ar-
gumenti est hæc dilutio, nō esse varia in-
strumenta sensui necessaria: nam sensus
cōmunis est vnus & vnicū habens spiri-
tum, & varias functiones administrat.
Quartum argumentum est. Nam si sen-
sus est in cælo: ergo & affectus timorē, f.
cupiditatem, irā & tristitiā habebit: sed
neq; hoc Platonici superātur. Refugiūt
enim argumentū cælo negantes esse hos
affectus, excepta cupiditate, qua affe-
ctant summo intellectui obsequi. Cate-
rum Platonici hoc dogma, neutiquam
admittendū, cælos sensus habere. Nam
que vt Aristot. dixit, nihil temerè natura
facit, & nō gratia alicuius: sed sensus ille
esset frustra: etenim, vt collegimus me-
lius est esse cælo sine sensu, quàm cū sen-
su, neq; vnquā possibile cogitare possu-
mus esse ceteros sensus citra tactum, qui
primus est omniū sensus primumq; sen-
sitiuū. Et quanquā à posterioribus prio-
ra seiungere fieri potest: tamen priora à
posterioribus diuelli non possunt, quan-
do ordo est essentialis inter illa, id quod
modò inter sensus est. Nam ceteri sensus
à tactu originem ducunt, vt à primo sen-
sitiuo. Intellectus autem etiam si in an-
gelicis substantiis sit, sine sensu, verum
anima intellectuam sensum requirit. Qua
propter quod Platonici obuertunt Ari-
stot. cælum habere animā intellectuam
citra sensum, aduertant nō eo dixisse Ari-
stot. modo, cælum esse animatū, quò mor-
talia sunt animata: sed longè secus. Neq;
anima illa est similis nostræ speciei, sed di-
sparis naturæ. Atqui cælum nō habet ta-
ctum. Quamobrè neq; alios sensus. Quid
tamen de hac re discernendum oporteat,
suo proprio loco in libro altero de ani-
ma est dissertum, vt hic illa cōmeminisse
non iuuet: illò remitto lectorem, inibi le-
get multa de animatione cælorū. In ver-
ba Aristot. referamus pedem. Latini inter-
pretes quidam, vt D. Tho. Arist. hunc lo-
cū intellexerūt de dæmonibus, quos Pla-
to referente Apuleio definiuit esse anima-
lia corpore aërea, mente rationali, corpo-

re passiuā, tempore sempiterna: hæc ergo
animalia censuerunt Platonici esse sanè
intellectualia, non tamen sensitiua. Id
quod reprehendit Philosophus fieri hoc
nō posse demonstrans: nam si sensum non
requirunt, aut esset, quia melius sic ani-
mæ consulitur: & hoc non, nam ani-
ma rationalis horum dæmonum sensu
indigebit, vt cognoscat, neque corpori
melius erit: quia sensus corpora anima-
lium à læsione conseruat. Vnde colligit
nullum animal progressiuum destitu-
tum esse sensu, siue generabile, siue ge-
nerabile non sit. Huic tamen interpreta-
mento promptum est obicere: etenim si
Platonici dæmones asserunt esse passiuos,
nihil esset laboris itidem & sensaria
habere corpora. Quare Aristot. inuehere-
tur gratis in illos, quia etiam hoc conce-
derent dæmones sensarios esse, vt de cor-
poribus caelestibus paulò antè retulimus,
cælos sensitiuos esse Platonici autore
Ioāne Grammatico. Quod si in corpori-
bus æthereis, est sensus, quid quod in cor-
poribus dæmonum, quæ aërea sunt Pla-
tonicis? Ego verò credere nequeo Plato-
nis fuisse placitum, cælos esse sensarios
quando ipsum legerim in Phædone sen-
sus nihil sincerè assequi, sed multis nos ir-
retiri fallentiis sensuum vicio, & philoso-
phis corpus ob eādem causam ait esse im-
pedimento, ne purā rerū contempnant phi-
losophiam. Iam ergo si sensus obturbāt
mentis notiones, vt ergo in optimis illis
animalibus (vt ipsi vocant) quæ tāta pu-
ritate intelligentiæ fruūtur, sensus erunt
non video. Nisi velint sensum æquiuocè
esse illis, atq; nobis. Nam intellectus ali-
quādo sensus, & animi quidam vigor di-
citur. Accedit eōdem argumentū Aristot.
non colligere: dicerent Platonici dæmo-
nes non egere sensu, & melius est eos
non habere sensum (si tamen quis con-
tendat dæmones carere sensum, sic respō-
debit Aristoteli) Quia quod sensus im-
pura efficiūt iudicia: non ergo erunt in
dæmonibus sensus. Nam dæmones non
eos dixit Plato, quos nos vulgato sermo-
ne prauos angelos: est enim nomē, quod
etiam bonos angelos significat, apud phi-
losophos, vt Michaël Pselus suo de de-
monibus libello indicat, quanquā in ma-
lum vsurpetur à theologis.

Dæmones pla-
tonici.

Autoris in-
gratiam pla-
tonis defen-
so.

Ex

Ex quibus cōfice expositionem hāc textui non congruere. Aegidius Romanus, nescio quod aliud cōmentus est cōmentum: credit enim Platonem hīc ab Arist. esse reprehensum, aut insinuat. Plato enim duo finxit corpora animę, quoddā crassum, & terrulentum, hoc autem non esse animę capax: quia magno interuallo distabat anima, quę est purus spiritus, & corpus hoc pōderosum, quod circumferimus. Quare intercedere corpus aliud quod est velut ligamētum animę & corporis, subtile, & mortis nescium, & ortus initium nō capiens. Atqui de huiusmodi corpore Arist. ait hoc si esset, necessario esse sensu pręditum. ¶ Ego verō Phędonem Platonis voluēs, quędam de corpore fęculento inueni, & animam, quę tantisperdum agebat in corpore, corporeis voluptatibus impense dedita, & quę nihil pensi habuisset virtutis officia, hęc simul ac exuerit, corpus hoc terrenū, ex circūfuso aēre sibi nouum aptare corpus hocq; simul vt exierit illud secum gestare, vt exponit Proclus Platonius. Hoc tamen aēreum corpus quod ipsa aptat, etiam si sit longioris æui nostris, non tamę æternō viuens dixit Plato, sed in magnam morā, quo anima corpore illo detenta repurgetur ab affectibus corporū, quos ex corpore traxit. Cęterum Animā quę in corpore degēs repurgare sese studuit, & quam licuit, tam ab illecebris cōcupiscētię se abstinuit, hęc nullū corpus visibile secūtrahere, sed sine corporis impedimento, in ætherea agi corpora. Itaq; cōstituit corporea æthera & terrena, & hoc aēreum corpus medium, quod nō dixit, ingenerabile, vt Aegidi⁹ putat. Quare censeo locum Arist. sic intelligendum aduersando quod inquit, *At verō neque ingenerabile, idest, & si generabilia, quę intellectus participia sunt, illa sensum quoque consequantur.* At verō ingenerabilia corpora huius legis non subeunt censuram: illa enim etiam si habeant intellectum discretiuum, & sua particulari ratione animā, non tamen sensum. Nam cum illis nō bene ageretur, neque cum corpore, neq; cum anima, vt supra cōneximus, quod ergo ait *illa non magis* idest, Anima cęli non magis intelligere t si sensum haberet, quia nō vtitur abstractione, vt no-

Autor cōtra Aegidium Platonem defendit.

Autoris expositio.

stra. *Hoc autē, i. corpus, Non erit magis,* idest, diutiorē non ducet vitā propter sensum.

¶ Nullū ergo corpus non manens, ^{Tex. 61.} habet animam sine sensu. At vero si habet sensum, necesse est corpus esse, aut simplex, aut mistum. Impossibile autē est, esse simplex. tactum enim non haberet. Est autem necesse, hunc habere. ¶ Hoc ^{Tex. 63.} autem, ex his manifestum. Quoniam enim animal corpus animatum est, corpus autem omne est tangibile, tangibile autem quod sensibile tactu, necesse est & animalis corpus tactiuum esse, si debeat saluari animal. Alij enim sensus per alia sentiunt, vt olfactus, visus, auditus: tangens autem nisi habeat sensum, non poterit hęc quidem fugere, illa autem accipere. Si vero hoc, impossibile est saluari animal. Quapropter & gustus est vt tactus quidam: alimēti enim. alimentum autem, corpus tangibile.

¶ Sunt corpora manentia, quę habēt animā sine sensu, seu plātarum corpora, quę immobilia sunt, & citra sensum. Corpora autē omnia, quę progressiua sunt, habent animam altricem, atq; sensum. Nō defuerūt philosophi, qui cęlestibus corporibus sensum tribuerunt, etiā tactum, vt ij qui cælum nutriri & alimonias à vaporibus sursum latis excipere cōfitebantur. Quorum dānatio iusta est. 2. meth. cap. 2. Quamobrem non est cum illis modo litigandum. *At verō si habet sensum.* Postquam docuerat in omnibus animalibus sensum adesse, nunc proponit animalis corpus nequit esse simplex. Nā simplex corpus, aut ætherium est, & hoc non est sensitium, vt prędiximus. Etenim non esset ortui & interitui obnoxium, neque corpus elementarium poterit esse sensitium.

tuiū: quippe cum omne animal habeat tactus sensum: hic autē sensus in simplicitate tanta quanta est elementorum, residere non pōt. Nā tact⁹ exigit mediā, & temperatam proportionē elemētorum: quam temperaturam singula elementa non habent, quę proprijs excellētijs vigent: non ergo animalis corpus simplex est, sed mixtū. Quod verō omne animal tactum habeat probat, namque corpora sunt tāgibilia vt ignis, aqua, aer. Et quod animal hęc vt tangat est necesse, alioqui vt se incolume seruaret, si hęc tangere non posset: Alia enim, sensibilia sentiuntur per media extranea, sed tactilia per medium, intrinsecū: si ergo nō esset, vis hęc discernēs in animalibus multa læderent nos & interimerent citra nostrū sensum, & frustra instituta à natura essent animalia si non haberent à natura comparatum sensum, & nocuenti & proficientis sibi ipsis. *Quapropter & gustus.* Idest nō solum tactus est animalibus necessarius quin & gustus, vt est quidā tactus: est enim gustus sensus alimenti, alimentū autē est tangibile: quia calidis, frigidis, humidis, & siccis vescimur. Hac item ratione & gustus animalib⁹ est necessarius, vt est quidam tactus.

corpus ætherium non est sensitium neque elementarium.

Tex. 64.

Sonus autem & color & odor, nō alunt, neque faciunt augmentum aut decrementum. Quamobrem & gustum necesse est tactum esse quendam, quia tāgibilis & vegetatiui sensus est. Hi igitur, necessarii sūt animali atque manifestum est, quod non est possibile sine tactu animal esse. Alij autem propter bonum & generi animalium iam non cuiusque, sed cuidam vt progressiuo, necesse est inesse: si enim debeat saluari, nō solū oportet tāgēdo sentire, sed & delonge.

¶ Idest ceteri sensus non tam necessarij sunt animalibus, quam prędicti: nam obiectū visus color est & hic non alit: & auditus sonus qui non alit: & odor similiter

non alit: gustus verō est alimentorū, quę cum sint de genere tangibilium, proinde ipse cum tactu animali est necessarius: alij verō conferentes sunt non quos necessario requirat animal. Quamobrem non omnia animalia vniuersa pompa & multitudine sensuum ornata sunt, sed solum ea, quę ambulatoria sunt: & quę nata sunt propria opera cibaria exquirere. Hęc enim vt seruent vitam & in lōgum producant, visu, auditu & alijs sensibus egent, vt de longē victum sibi parēt. Cęterum simpliciter animali necessarius tactus est, & gustus itidem, vt quidam tactus. Etenim cęcos viuere videmus, & surdos & non odorantes, & id genus: tamen tactus si perit, simul & perit animal. Porro duo aduertamus in Aristote. alterum est, alios sensus à tactu & gustu, simpliciter animali non esse necessarios, vt spongię viuūt illis orbata. Alterum, animalibus progrediētib⁹ esse necessarios alios à tactu, &c. vt sibi victū quęritēt. Nā si homo cęcus viuūt, est quia cęcitaris defectum alij videntes sufficiunt, quanquā horum sensus est in primis necessarius huic animalium generi. Cęteri verō de conferentibus sunt.

Qui sensus animalib⁹ necessarij quine expedietes.

Tex. 65.

Hoc autem erit, si per medium, sensitium fuerit, eo quod illud quidem à sensibili patiatur & moueatur, ipsum autem ab illo. Sicut enim mouens secundum locum vsque ad permutationem facit, & pellens alterum facit vt pellat, & est per medium motus, & primū quidem mouens pellit & non pellitur, vltimum autem solum pellitur & non pellit, medium autem vtraque, multa autem media, sic in alteratione, pręterquam quod manens in eodem locō alterat, vt si quis in ceram tinxerit, vsque ad id mota est, quousque tinxit, lapis autem, nihil, sed aqua, vsque procul. aer autem ad plurimum mo-

uetur, & agit & patitur, si maneat, & vnus, sit. Vnde & de refractione est melius, quam visum egredientem refrāgi, aerem pati a colore & figura vsquequo sit vnus in laui autem, est vnus. Quapropter iterū hic visum mouebit, sicut vti que si ceræ sigillū, ad finē vsq; succederet.

Quod dicit tale est, Ordo in sentiēdo hic est: sensibile mouet medium, & hoc mouet sensum, & totum hunc ordinem deprōpto exēplo familiari, exponit. In motu locali est mouēs, & rē prosequitur in impulsione: est ergo pellens, & pulsus, & quod pellitur, simul & pellit: vt si manus pellit lapidem per virgam, est manus pellens, est lapis pulsus, est virga quæ pellitur a manu, & pellit lapidē. sic quoq; est sensibile vt pellens, est mediū vt pulsū, & pellens sensum, est sensus vt pulsus solū. Et nil refert, si pulsio fiat p̄ multa media: nā in ipsis intermedijs erit necessariō ordo pellentis, & pulsū. Nanque lapis pellitur a virga, & hæc pellitur ab aere: & hic pellitur a manu. Ita in sensione accidere poterit, vt per multa media, quasi per continuā manuū traditionem sensibiles formæ in sensum perueniant. Constitue lapidem intra aquam, fac te esse intra aërem, lapis ille aquā mouet imprimendo illi formas sensiles, vt visibiles: & aqua aërem, & aer oculū. Est autem in exemplo hoc nō nihil disidij. Autore nanq; Arist. pellens quando pellit, ipsum quoq; mutatur secundum locū. At verō sensibile quādo aërē specie sensibili format, non mutatur sensibile, sed immotū agit. Componas Arist. dictionē. Sicut enim mouens secundum locum. Ita mouet, vt permutet alia corpora. & pellens. Seu trudens alterum corpus. Facit vt pellat. Et hæc pulsio per medium corpus fit & primum quidem. pellēs pellit & non pellitur. vltimum autem. Quod pulsus est solū pellitur: medium autem corpus & pellit & pellitur, diuersa tamē ratione ab vno pellitur, & alterū pellit. Sūt autē *Multa media*, vt prediximus: nā aer est mediū, & virga

est mediū, vt instrumentū pulsionis. sic in alteratione. Alterans est, & alteratū, &c. vt in motu locali, nisi quā disidēt hi motus: alterans. n. fixū & immotū alterat, vt ignis calefacit circumstantes immotus: sed quā pellit mouetur, secundum locum, vt manus pellens lapidem. Quod verō ait. *Vt si quis ceram tinxerit.* Ioannes Grammaticus differentiam eorum, quæ sigillantur & imprimuntur, dixit verbo hoc Arist. significare. Quædam enim suscipiunt incusas formas imperfecte, & non ad intima vsq; vt cera, quæ sigilli effigiē in profundum vsq; nō excipit: sed superficie tenues ea inquam parte, qua mollis & caloris vigor ipsam liquefecit. Aqua verō in profundum suscipit formas: quia mollior est suapte natura, id est, humidior & magis cedens impressionibus. aer verō adhuc longē amplius, qui totus afficitur specie, vt si cera secundum totā profunditatem sigilli characterem conceperet. Lapis verō impressionis est inimicus, duritie oppediente. Est ergo hoc discrimē in rebus, quantum attinet ad impressiones formarum. Verū vt conueniat literæ hæc expositio nō video: quare vt sit perpetuus orationis ordo, dicamus in alteratione non est necesse alterās moueri, vt si quis ceram tingendo alteret, quātum ipsa est tincturæ capax, non subinde tingens mouebitur. Lapis autem huius alterationis, quæ est secundū alicuius formæ impressiones non est capax: aqua verō in profundum impressionē excipit: aer autem, vt qui humidior est, formas sensiles plurimum excipit, & transuehit, modō vnus sit. Etenim si aer nō sit vnus, neq; formas a rebus profundas integrē suscipiet, vt in sonis experimur. Sonantia enim corpora si non sint plana, & vndecunq; vnius faciei, vt scopulosa, non possunt sonos emittere, nisi asperos & debiles. Itidēq; in visualibus formis, si aer aut aqua non sint in proprijs vnitatibus perstantes, non transuehent formas visuales in visum, vt quādo aer puluere, aut quouis alio scinditur & obturatur, & aqua limo aut alio obstaculo obturbatur. Hinc iā germane lector mecum expēde, quam male Arist. sapiant, qui negant species: istis enim negatis perit ordo funditus mouētis & moti apud sensus. Et Aristoteles, vt philosophus

relecto Plato pono aut nouam mutationem.

In exemplo Arist. nihil dissimiludum.

phus prudentissimus ex motibus manifestis vt ex motu locali, & pulsionis, & alterationis se prouexit ad motum sensuum occultissimū rimandū. Ait morosulus inquisitor. Si sensus est tantū pulsus, nihil igitur habet actionis? Vnde ergo actio sentiēdi proficiscitur, nū a solo obiecto? Cōtra nos asseruimus, imō & a potētia. At obserua diligēter, qui hæc vibras argumenta, Aristote. scopum in presentia esse Platonis illam extramictiam reuellerē, quam Galenus libro de placitis recepit. Hoc sibi vult sensus solum est pulsus, id est, nihil exit extra sensum vt supra dictum est. Vnde & refractionem. Ioannes Gram. admonet verba hæc esse mutila & aliquid deesse, quod hanc sententiam complebat. Cæterum quod dicit tale est. Si sensionis ordo est, quem stabilimus, & demonstrauius, similis ordini mouentium & motorum consentientius est rationi sensionem non per radios ab oculo micantes & in aere: a refractos, vt Plato visionem iniri voluit, sed potius ab ipso obiecto visibili radij veluti protūduntur in sensum vsque, vt sit sensibile mouens medium & hoc mouens sensum motum a sensibili: & si sint multa media sit quoque ordo similis, vt quod vnum medium aliud moueat seriatim in potentiam vsque. Aer igitur patitur non a visu sed a colore & figura, quæ sunt sensibilia. Et hic paulisper cōsidera quid est quod ait Aristote. aërem pati a colore, & figura: de colore enim non reuocamus in dubitationem, sed de figura non est res hæc sine scrupulo: quoniam si rectē teneo prædiximus in secundo libro figuram, & communia sensibilia nō trāsmittere species proprias in sensum sed esse communia priorum temperamenta, at verō nūc ait a figura pati medium. Iā ergo ait aliquis proprias agunt species: vnde & nostratium philosophorum quidam sic habuerunt in sententijs quorum pater fuit huiusque philosophi dux Mahomet quidam Tolletinus qui ita credidit vt isti, figuram magnitudinē & id genus sensibilia proprias agere species in sensum. Contra quæ nos proprio loco disseruimus de communibus & proprijs sensilibus disputātes & quod

dicit Aristote. *In leuimus.* Id est, sonus in leui aere vnus repercutitur: nam si asperam habeat aer dispositionem, nō sonat: vt vnus aer, sed vt multiplex. Et hæc verba sunt priorum verborum additamentum, quæ de vnitate aeris & medij loquebantur. Quare id quod intermiscuit de refractione visus in lumperbato & suspē siue legendum est: alioqui tota sentētia, non cōnexa est. *Quapropter iterum hic* Id est aer vnus visum mouebit, qui motus a figura visum mouet. Mouetur verō aer a sensibili, secundum profundum, non superficie tenues: vt si cera in visceribus, vt ita dixerim & in intimis penetralibus susciperet effigiē anuli: sic aer suscipit formas rerum, quia humidissimus cum sit facillimē & intimē impressionem concipit rerum.

Recapitulatio questionis de animatione celestis globi.

V A E S T I O N V M effect hic magna proferenda pompa nisi superiora has absoluissent. Animatio enim cælorum quæ sit & si sit, vt Alexander censuit cælos esse animatos habereque animam rationalē motricē, & intelligentiam dirigentē, & sapuit cū Theophrasto qui cælorum animationem non horruit, imō animatos voluit: alioqui vilissima aialcula præstarent cælo: quin & Philoponus certum in hoc Commentatio iudicat esse animatos, anima rationali: quippe motus cælorum circularis est proprius animæ rationali, quæ se in se recipit reflectēdo & recipiando actionem suam. Nā vt autor. 6. principiorum dixit, anima intellectiua redit in essentiam suam redit in essentiam suam redit in essentiam suam. hic viuatur & fert nostra mortalis conditio. Sensus autem non in se redit: quare eius actio non est orbicularis vt actio intellectus, vt opulenter expressimus supra hoc libro. Propter hoc Ioannes Grammaticus dixit cælos esse animatos anima rationali, intelligens per animā rationalem, vt reor, animam intellectiuam diuer

Anima intellectiua redit in essentiam suam redit in essentiam suam.

fam specie ab animabus nostris, alioqui si eandem sortita est specie cum nostra, nostra autem est principium sentiendi: ergo & illa esset principium sentiendi, & vegetandi, formale subaudi, quia effectuum principium, qui concederet cæli esse animam facile quoque crederet animam illam cælestem vivificare hæc inferiora omnia, efficeretque vegetationem horum inferiorum & sentionem & Ammonius philosoph. definitionem Arist. quã lib. 2. huius præscripserat anima est actus corporis physici, & organici. s. subaudiendam esse censuit: non quod anima sit forma quæ corpori formaliter, ut dicunt philosophi sit ratio vitæ sensus & motus, sed efficienter dütaxat. Id quod nos non censuimus loco illato peripatetici esse dogmatis sed Platonici potius, ut locus proprius ab eodem indicat. Neque credamus cum Avicena animas rationales scintillas esse huius animæ cælestis: sed si anima illa rationalis est eiusdem rationis cum nostra, indubitatum est animam illam sensariam esse, ut nostra, unde corpus cæleste sensitivum esset animal. Quod qui crediderit sciat secundum Arist. non philosophari, imò quantum mea fert sententia, neque cum Platone: quia ut prædiximus sensus, mentis indicium turbat ex Platónica sententia in Phædone, & Arist. II. ca. huius appetitum sensitivum, nonnumquam ad se pellicere voluntatem concessit & ordinem perturbare naturæ, qui est, ut inferiora movētia pareat superioribus. Quod si sensus concederetur cælestibus corporibus, ut Plutarchus voluit, quid verat, quo minus dicamus in cælo, esse contra pugnantiam appetituum, ut in nobis est? quod totius ordinem naturæ turbaret: periret enim uniformitas cælestis motus & cælum premeretur contrario motu: quippe motus sensitivum appetitus sæpe discedit ab appetitu intellectivum. Quamobrem si animatos anima rationali volumus cælos anima illa alterius erit naturæ, quam nostra: eritque principium intelligendi, & movendi solū: ego tamen in q. proluxa de hac re credidi cælos proprie non esse animatos. Et argumentum planum est, quia Arist. animam cæli nusquam definiuit, ut in 2. lib. fufius

expressimus: idcirco mittendum est in præsentia.

Recapitulatio quæstionis ut visio fiat?

Lia quæstio sese offerebat tractanda, ut fiat visio? cuius & nos mentionem fecimus in cap. de visu: de qua tamen quæstione doctissimi mi quique viri decertant, ut Macrobius lib. Saturnal. 7. cap. 17. disputat. Quidam enim qui optici dicuntur visionem credunt per egressum radij visui hoc modo fieri. Hic egrediens radius ab oculisve emicans, in visibilia cum offenderit corpora, horum visilium, ut caduceator seu colorum nuntius, in visivam aciem ipsas rerum formas vectat, quas ut visui indiderit, visio exultat. Cuius placiti Plato inuentor est in libro, quem Phædrum dicit. Et Galenus eiusdem est placiti amator & defensor in libro de philosophorum placitis. 7. & peripatetici Aristoteles in libro. 3. meteororum cap. 4. in eadem iunt sententiam multis colligens radios ab oculis promicantes colores petere, quos devehunt in visus facultatem: & quendam in medium protulit Antiphontem appellatū, cui ambulanti non quam non simulachrum hominis obuium & sibi occursans erat. Cuius rei causam esse à radijs ab acie oculorum missis, eo loco credidit. At verò quod Aristotelis est advertere oportebit in eo libro & locis alijs Platonicam sectari de modo videndi doctrinam: unde & varietatem cælestis actus refractioni visus dedit, non quod Aristoteles sic credidisset, ut ab eodem hoc loco profitetur, solum passivum dicens sensum se eò fecisse arbitrandum est, quo in locis indicatis de modo videndi non agebatur. Et visilium apparentiæ causam habent communem siue visio fiat, ut Plato voluit, siue ut Aristot. Apparētia autē illi? simulachri Antiphōti occursantis non est necessarium argumentum, ut radiorum extramiccantias quis credat. Etenim sunt aliæ apparētiæ similes, quæ sine radiorum exitu causam aliā habent. Reperias homines, quorum oculos inanes umbræ veluti volantes muscæ

muscæ circum agitant alios araneorum telæ circūcurritat, quæ viciatus pupillæ humor præstat. Ille enim viciatus humor spiritus inficit visuos, qui infecti umbras illas & araneorum filamenta præstigiola fictè ostendit. Sic philosophadum de simulachro Antiphōtis. Humor enim corpulentus & crassiusculæ materiæ pupillæ infixus illam reddit inæqualē. Unde species rerum illi sigillatæ obturbantur, & humor ille instar simulachri se offert pupillæ. Quæ omnia ficta & præstigiola sunt, ut D. Tho. in Commentario 3. meteororum tradit. Non est igitur necesse modum Platonis amplecti, quæ modum Platonici sinuagiam appellant, id est, corradationem. Hæc autem corradatio visa est Arist. impossibilis. Quare cōtra censuit, visionem non per corradationem, id est, emissionem radiorum sed per internam radiorum visualium cōceptionem. Lactantius verò ausus fuit novam invehententiam de operatione visiva, radios & species penitus negans in lib. de opificio Dei cap. 8. Cuius verba sunt, per eas igitur membranas sensus ille, qui dicitur visus, ea quæ sunt foris transpiciunt forte existimes aut imaginum incurfione nos cernere (ut philosophi dixerunt) quoniam vidēdi officium in eo debet esse, quod videt, & non in eo quod videtur, aut intentione aëris cum acie, aut effusione radiorum. Quoniam si ita esset tardius quam oculis advertimus videre mus, donec intentus aër cum acie aut effusi radij, ad id quod videndum esset pervenirent. Cum autem videamus eodem momento temporis: plerumque verò aliud agentes, nihilominus tamē vniuersa, quæ cōtra sunt posita, intueamur verius & manifestius, scilicet, mentem esse: quæ per oculos ea quæ sunt opposita transpiciat, quasi per fenestras lucente vitro, aut speculati lapide, obductas. Et horum verborum hic sensus est visibile non mouere aërem, neque aërem mouere acie visus & hoc aduersatur Arist. credenti visibile veluti pelle re aërem: aërem verò visum afficere donando visibilem formam. Rursum ait neque visum agere in aërem: aut visibile, & hoc pugnat cum Platone, qui aciem visus credidit extra se agere: & illustrando medium diaphanum & cōuchendo for-

mas visibiles, quas visibile subministrat Plato enim cernens species non posse spirituales esse, si tantum à visibili obiecto diffunderentur: quippe visibile obiectum materiale & corpulentum est, ut spirituales redderentur species huiusmodi, & dignæ, quæ in visum transmitterentur? Ob hoc radios quosdam spiritualis luminis ab oculis micare iussit, quorum commercio species visibiles spirituales redderentur rationesque videndi efficerentur. Sic que vestigia Platonica quæ tenuerit, & obiectum visibile agere concedet, aciemque visivam itidem actiuam fatebitur Arist. verò ut hanc euerteret sententiā, etiā si obiectum ubique agere fateatur: magno tamen molimine astruxit sensum esse passivum, non ut omnem actionem sensui detraheret, ut in secundo de anima diximus, sed ut Platonis dogma reiceret. Lactantius igitur nec motionem concessit obiectis, neque potētis, sed visum credidit fieri citra motionem aliquam, ductus argumēto, quia si motio esset alicunde aut quia visus effunderet radios, aut quod visibile transmitteret formas visiles visio non esset in momento. Cæterum (quod pace ipsius dixerim) elegātius rem istam prosequitur, quam verius: species enim visiles non mouent modum alterando alteratione propria: quapropter in momento transferuntur in visum: quia in corpore & immateriales sunt. Porro quia Lactantius fortassis credebat species esse corpulentas, ideo duxit si species concesserimus, visionem in tempore fieri. Horum omnium exacta ratio à 2. libro de anima petenda est in cap. enim de visu multa de ista quæstione egimus.

An bene sit actum cum anima illam donando corpori.

OSTREMA disputatio sit, an bene actum sit cum anima rationali, ut sit forma corporis humani, an melius cum corpore quod sit huius formæ subiectum. Hæc quæstio propterea agitur quia Aristoteli in c. isto dixit, animali rationali conferens esse sensum esse prædicatum, & animam corpore. In partē verò diuersam est quod ipsemet ait, appetitum sensitivum intellectum turbare, & trahere ad impudicam. Hoc autē non est bonum animæ, sed ma-

Ammonius
reijcitur.

Avicena anima
nostra
scintille sunt
animæ vires.

Opticorum
placitum.

Antiphon-
tis simulachrum.

prob. etiam

Commentarij,

lum. ¶ Rursum quod sæpe indicauimus ex phædone Platonis, sensus corrumpere iudicium mentis, corporaq; impedimento esse philosophis, quominus sinceram assequatur philosophiam, quibus cōcinit quod Sapiens scripsit, corpus qđ corrumpitur aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantē. Sapiē. 9. c. Et Paul⁹ clamat, infelix ego hō: quis me separabit à corpore mortis huius? in epistola ad Romanos. c. 7. Et argumēto rem hanc complectamur. Si animæ esset bonum vniri corpori, aut esset propter suum esse, aut esset propter actionem intelligendi: at neutrum ratio colligit. Primum enim ipsa à corpore separata melius habebit, quā in corpore: quia molestiis corporis non premetur. ¶ Rursum neq; propter actionem intelligendi: etenim quandiu deget in corpore tandiu phātasmatibus eget, separata vero citra phātasmatibus operā purissimam habet intelligentiam. ¶ Rursum, aut anima intelligit secundum naturam suam à phantasmate recipiens speciem intelligibilem, & si sic intelligit, separata non poterit intelligere: quia phātasmatibus nō vitur, neq; sensibus. Sin verò, ipsius natura phantasmata non poscit, ergo violentiā patitur à corpore: quia trahitur in modum intelligendi sibi non natium. Hæc quæstio Platonis amanti documenta nullius est laboris. Ille enim ingenue falsus est vnionem animæ cum corpore non fuisse in fauorem animæ, sed potius corporis. Nam credebat animas cælo trusas, & in corpora, vt in ergastula, seu gurgustia pulsas, & in corporibus obliuisci præteritorum & nouis stimulis sensibilibus proprio merito egere. Malè enim illud antequā in corpora concederet commouerunt. Si ergo obliuiofas facit animas cum corpore confortiū, malè actum est cum animabus in vnione. Corporibus autem accedit magna nobilitas, quod animis spiritualibus iungatur. Sic que ad dubitationem peripateticam responderet Platō, habere sensum non esse animæ bonum, sed corporis: Aristo. verò placitum inuenire, non est peruium: etenim hic clarissimè testari videtur habere sensum, & esse bonū animæ & corporis. Et. 2. physicorum. text. 14. & 23. formam

non esse gratia materiæ tradidit, sed contra materiam gratia formæ. Ergo corpus est in bonum animæ & anima instituta non est in bonum corporis. Et hoc testimonium vigentem habet persuasione in schola peripatetica. Nanq; Platonici corpus non animæ materiam, sed animæ instrumentum contendunt esse: sed vtcunq; res cedat, instrumēta itidem sunt in bonum artificis. Erit corpus animæ bono. ¶ Porro autem quāquam peripateticis istis sermonibus mens persuadetur, vt inclinēt in eam partem quā ipsi præferunt. Verū cum inter Sanctū Tho. in. 1. par. q. 89. art. 1. & Scotum in. 4. Sententiarum volumine dist. 45. q. 2. respondentem argumento, sint iurgia non modica, neq; quæ quilibet extinguat in re (inea sententia: alioqui manifesta) horū celebrium philosophorum, & theologorū illustriū lites rem turbāt. Scotus siquidem probabilius censuit vnionem Animæ, & corporis esse bono totius cōiuncti, id est, ipsius hominis plusquā bono ipsius animæ. Itaq; anima nō est propter corpus, sed est gratia totius compositi. Quod verò non sit in bonum animæ colligit: quippe anima ratiōnalis nata est intelligere sine phantasmate, & sine specie infusa. Fac enim eam esse separatam illa est potens intelligere lapidem nullo intercedente phantasmate: quādoquidem præsentibus actiuis & passiuis necessario est actio: intellectus autem est passiuus speciei intelligibilis, & lapis illius perductiuus. Ergo consequetur actio intelligendi, etiam omnibus alijs sublati: esset enim detrudere intellectus dignitati, si ipse non habuisset naturam, quæ posset lapidē intelligere, vt visus habet naturā quæ colorem, & lucē videat, quia ergo hunc modū intelligēdi per conuersionem in ipsa intelligibilia citra phantasmata nō assequitur, tātisper dū viget in corpore, nō est sibi bonum in corpore degere, sed est bonū homini toti: quæ sublatā aīa, perit & non est homo, qui erat. Beatus autē Thomas non in hunc modū philosophatur, sed lōgè diuersam ample xus est philosophiam. Censuit enim animam intellectiuam duos habere intelligendi modos. Alterum sibi naturalem, per adminiculationem simulachrorum. Et

Scoti. d.
Tho. contra
uersa.

Et hūc habet in corpore, alium verò habet per conuersionem ad superiores substantias, qui illi conceditur per species à Deo sibi inditas simul ac corpus egrēditur. Et hic intelligendi modus non est cōtra animæ naturā, sed præter naturā eius. Quia ergo modus naturalis animæ est in si mulachris species rerum intelligibiles, & quidditates rerum sensibilibus exquirere, & hoc neutiquā habet sine corpore, sed necessario huic operi phantasmata corpus administrat. Nam sensus capit species sensibilibus externorum, & subinde coherent internis sensibus rerum quædam simulachra hac ratione quia corpus seruit propriæ & natuæ operationi animæ, indubitatum habuit esse corpus in animæ bonum. Anima verò extra corp⁹ purius intelliget, quam corpori mancipata. At verò modus ille est præter naturā suam quæ suapte natura est in corpore & ei⁹ corporis actus & extra corpus in corpus quod deposuit auidā habet propensionem. Aduertis vt dissident autores isti duo, Thomas credit natium modum intelligendi esse per conuersionem in phantasmata. Scotus verò illum non probat esse natium intelligendi, sed quia in corpore est, quo deposito anima intelliget per se ipsam, sine phantasmatis vehiculo aut specie indita auxilio sed oblati rebus ipsa rationales anima rerū species intelligibiles apud se condit, & feruat. At Diuus Thomas verba hæc, anima (ait) loco dudum indicato secundum naturam suam cōuertitur in phantasmata, vt intelligēdi functionem assequatur. Quæ verò separata à corpore sine cōuersione ad hæc simulachra suo munere intelligēdi fungatur, hoc est præter naturā suā. At secundum modum magis familiarem substantijs illis separatis intelligit. Quæ cum non sint corporis actus suapte natura habent modum intelligendi per species cōcreatas, per quas se se referunt in intelligibilia: anima autem intellectiua, quæ est ex propria natura forma corporis secundum modum suæ entitatis consequitur rursum & modū intelligēdi, vt sicut in essendo est in corpore ex natura sua: ita in intelligendo eget corpore simulachris. Quod verò separata à corpore in alium intelligendi modū pro

uehatur hoc sibi accidit, & præter naturam eius est idemque tradidit in. 2. libro contra gentes cap. 81.

¶ Dere tamen ista pauculas subdam sententias, quarum prima esto. Vnio animæ cum corpore non est animæ malum, neque illi impedimento est, hæc parat insidias Platoni, imò aperto Marte aduersus dogma Platonis & Origenis pugnat, & colligo illam: nam hæc vnio aut est naturalis, aut violenta si naturalis est, vt ergo est in malum animæ aut sibi oppediens? Namque naturalis vnio formæ cū materia non affert impedimentum alicuius naturalis actionis: vt enim esset naturalis hæc animæ & corporis vnio si impedimentum afferret naturæ animæ? Si quidem natura non sibi sufficeret, si operaretur cum impedimento, & qui natus claudus est, claudicatio illa non est naturalis, sed præter naturam: quanquam huic indiuiduo est naturalis. Quare in pauciorib⁹ claudicatio est hōnibus, at vero corpus est in omnibus natis: non ergo corpus est impedimentum, aut si est non est naturalis vnio. Sin dicat Platonicus est vnio illa violēta (vt fatentur) vt ergo homo erit ens præter naturam? nā si vnio est violenta vnium ergo erit violētum. Et cū nos simus omnium finis, si finis est præter naturam, & cætera quoq; præter naturam, & sic vniuersa ordo rerum cōfusus esset. Sunt autem argumenta pleraque alia, quæ Diuus Thomas cōtexuit in hanc sententiam libr. 2. contra gentes capitu. 83. & nos supra in Platonem collegimus nō pauca quādo de origine aīa agebatur. ¶ Secunda sententia, anima rationalis geminā habet considerationem. Est .n. forma in qua re consentit cū cæteris rerum formis. Et est separabilis quod dissidet à formis alijs, ita materiæ additio, vt exit⁹ à materia illis nō pateat. Nā que & in materia generantur, & in materia corrumpuntur: anima rationalis in materia generatur, at in materia non corrumpitur sed superstes est. Vnde colligas oportet sermonē in hac re temperandū esse secundū has duas aīa rationes. Aliter enim de ipsa est loquēdū, vt forma & vt separabilis: nam vt forma subit legem cōmunem formarum, vt separabilis autem in cōditionem separatarum se transfert.

Quæstio omnia
solutio.

Secunda sententia.

3. *Sententia.* Tertia sententia corpus est propter bonum animæ, ut anima forma est. Hæc testimonio indicato est patens. Materia enim est propter formam, & demum omnis forma habet esse in materia, & in materia, suam exercet operationem. & itidem anima rationalis in materia producitur, & extra materiam non producitur: neque assequeretur esse, nisi in corpore. Est ergo corpus in bonum animæ (ut ipsa est forma) ut quælibet materia est in bonum formæ.

4. *Sententia.* Quarta sit, corpus hoc quod gerimus, non est in melius ipsius animæ, ut separabilis est. Probatio est perspicua: etenim deposito corpore anima rationalis limpidior & emunctior rerum habebit notionem: quia nunc habet notionem, tardis comparatas mollimini^b, & corruptas sæpè: & magnis demum sudoribus veritatem, & rerum causam assequitur. Id quod habet imò patitur, quia est forma corporis. At verò sarcina carnis deposita sine mollimine, citra sudores, per via erunt omnia, siue intelligat per species a Deo inditas siue per seipsam, ut litigat Scotus; nihil sit curæ.

5. *Sententia.* Quinta sit sententia, ille intelligendi modus, purus & sincerus, citus & non morosus, sine corporis molestiis & grauedinibus, est animæ rationalis naturalissimus, ut est de ordine substantiarum separatarum: ut verò de ordine est formarum ille intelligendi modus est præter naturam. Namque anima, tunc etiam si non sit actu forma, tamen nata est quæ sit forma, & propensa est in corpus quod dimiserat, & ut forma est corporis, ministerio utens nata est cognoscere. Quare si cessante ministerio, notionem assequitur pereunte corpore, hoc est iam præter naturam & legem formæ, quæ lex est formam operari adiuvante materia. Unde Aristoteli fuit frequens animam docere egere phantasmate. Plato verò, quia nusquam sibi suasit animam esse formam, phantasmata concessit, non ut obiecta necessaria, sed ut stimulantia: quia scire erat sibi reminisci, ut colligit in Menone, & alibi sæpe.

¶ Ait aliquis hoc sanè quod præscripsit hæc quarta sententia verum esse, modò credamus futuram mortuorum experrectionem in vitam. Alioqui diceret philosophus rationalem animam non esse for-

mam deposito corpore: neque propendi in corpus: quia hæc propensio esset sibi vana. Unde Aristo. negans mortuorum resurrectionem negaret quoque animam defuncto corpore inclinari in corpus. Quamquam ut diximus, ut sunt separabiles substantiæ illum modum cognoscendi naturalè habet sine phantasmate. At verò secundum peripateticum dogma, nullo modo dicendum duco, modum suarum notionum quem tunc assequuntur esse illis præter naturam ipsorum: quandoquidem æterno cognoscerent præter naturam: quod philosophus non permetteret. Sed dicerem modum illum cognoscendi esse illis naturalè, quia simulatque corpora exuerunt, exuerunt rationem formæ & dependentiam à materia, & in alium statum sunt translata. ¶ Argumentis in principio compositis respondeamus. Primum quod inculcabat appetituum controuersiam, hæc non est per se in malum animæ: imò gratia melioris est, ut anima proprio studio se reducat in temperantiam & cæteras virtutes & illecebras appetitus sentitiui compescat. ¶ Argumentum secundum, corpus dixit Plato impedimento esse philosopho: quia credit Plato corpus esse animæ ergastulum, quod nos non credimus, sed esse propriam animæ materiam atque sedem sibi naturalem. Verbum autem sapiētis peccatum originale insinuat. Nam si primeua illa hominis innocētia salua consisteret nullæ extitissent animarum aduersus corpora querimoniæ, neque hæc quæstio dubia traheretur, ut modo trahitur: quia non Plato dixisset animæ, gurgustium & simam esse corporis. Id quod cum ignorasset veluti errandus philosophabatur, & miseriam corporis cernens, non domicilium animæ, sed carcerem corpus credidit esse, neque tunc esset animæ à corpore separatio: sed viui homines raperentur in æthera. Nunc verò, quando mors disiungit animam à corpore quæstio hæc aliā petit solutionem: quam prædiximus. Aristo. verò naturæ inspectu magis quam diuinorum, non carcerem dixit corpus, sed proprium animæ subiectum. Catholici verò, neque veritatem physicam negantes Aristo. subscribunt, ut in clementina de hæreticis ecclesia confitetur, & nos supra prædiximus

Argu. solutio.

Alta præter naturam violentia.

lib. et Scotus in uindicta.

anima impuris sima & gurgustium.

in quod lib.

mus & Platonis huc sermonem recipiunt, corpus hoc quod gerimus post lapsum primi hominis: quia ab immortalitate, & innocētia cecidit, quæ erant humani corporis dotes ex proprio domicilio, veluti carcer animarum redditum est, & Paulus Romanis scribens ca. 7. clamat infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius? ¶ Argumentis duobus sequentibus dicit, animam egere corpore, ut ipsa producat, & ut intelligat quādiu est in corpore qui intelligendi modus phantasmatis eget opera, & hoc est sibi naturale secundum corporis, aut vitæ in corpore statum. At verò defuncto corpore habet alium ordinem intelligendi: qui ordo, si animam liberes, ut forma, adhuc est sibi præter naturam ut dixit Diuus Thomas, non tamen est violentus. Namque sunt multa præter naturam sine iniuria violentiæ, ut maris fluxus, & reflexus: motus ignis in propria sphaera ad agitationem lunaris globi. Et quod hic circunducatur ad uolutionem primi hæc sanè sunt præter naturam & non violenta. Si verò animam cogitamus, ut iam separatam suapteque natura separabilem, modus ille intelligendi, quem tunc assequitur est illi natius & germanissimus ut dixit Scotus. Neque te moueat Aristot. locus, qui hoc capitulo inquit esse sensum in bonum animæ, & corporis: quia ut diximus in commentario, non est ille concipiendus sensus quem cortex præfert, sed alter, si animalia esset aliqua æterna hæc haberent intellectum sine sensu, quia sensus huiusmodi æternis, neque esset in bonum animæ, neque corporis, quæ sensum eruimus à Themistio. Vnum superest absoluerè argumentum, quod forsam obiciet aliquis, colligens animam extra corpus non ita bene habere secundum naturam suam ut in corpore. Quamdoquidem in corpore sentit, & omnium sensuum muneribus fungitur, videt, audit, olet, imaginatur, & id genus. At verò corpore defuncto, non sentit neque remiscitur, ut dixit Aristot. perfectior ergo est anima cum corpore quā sine corpore Scotus in quod lib. 9. re hanc quam hoc inuoluit argumentum disputat, si anima citra corpus sit imperfecta, & perfectior in corpore. Et de perfectione quod ego

assequor distinguit: est enim quædam perfectio primaria & est hæc totius hominis, quam anima participat tantisper dum est in homine & tamen homine vita defuncto, hæc participatio perfectionis deest sibi: alia est perfectio propria animæ, & non participata: & hæc perfectio conuenit sibi in corpore, & extra corpus. Et ut summam dicam, simpliciter credit animam imperfectiorē esse corpore deposito: quippe sibi deest totius perfectioque est perfectio simpliciter, id est, totius, & non partis. Totum enim omnium partium suarum perfectiones comprehendit, tamen secundum propriam perfectionem, perfectionem non variat separata atque coniuncta. Iam verò quanquam Scotus argumentum non proposuit iuxta hæc non est operis multi soluere. Anima separata non sentit, hoc est verissimum: propterea est imperfecta conferendo ipsam ad huiusmodi operationum: quam vocat Scotus perfectionem participatam à toto: habet tamen sibi propriam perfectionem: quæ est intelligere. Nam sentire est perfectio sibi non propria, sed communis cum toto. Est enim sentire operatio totius coniuncti, ut prædiximus sæpe ex sententia Aristot. perfectio ergo totius deest sibi, non tamē perfectio propria, quæ est ut intelligens, & volens. Et hac propriam perfectionem cogitans dixit Scotus non esse gratia melioris quod anima sit in corpore sed secundum participatam perfectionem est in gratiam melioris ipsam esse in corpore, ut dixit in quodlibeto. 9. hoc ad mentem eius quia de veritate indicatum iam est superioribus sermonibus.

CAP. XII.

Nullum animalis corpus simplex est, aut potest esse: quippe tactus in media iacet primarum qualitatum complexione quæ cum simplicitate pugnat, tandem multa quæ prædixerat repetit.

¶ Sed autem impossibile sit simplex esse animalis corpus manifestum est. dico autem, ut igneum

aut aereum. Sine enim tactu, nullum cōtingit alium sensum habere. corpus enim animatū omne, tactium, sicut dictum est. alia autē, præter terram, sensoria quidem utiq; fiēt. Omnia autem, per aliud sentiendo faciunt sensum, & per medium. tactus autem, est in tangēdo ipsa. Quapropter, & hoc nomen habet. attamen & alij sensus tactu sentiunt, sed per alia. hic autē videtur solus per seipsum. Quare, huiusmodi elementorum nullū utiq; erit corpus animalis. Neq; itaq; terrenum. omniū enim tangibiliū, tactus est sicut medietas. & susceptiuū est sensoriū, nō solū differentiarū quæcunq; terræ sunt, sed & calidi & frigidi, & aliorum omnium tangibilium. Et propter hoc ossibus, & capillis, & huiusmodi partibus nō sentimus, quia terræ sunt. Et plantæ etiam ob hoc nullum habent sensum, quia terræ sunt. Sine autem tactu, nullum possibile est alium esse. hic autem sensus, non est, neq; terræ, neq; vltius alius elementorum.

¶ Quod cap. priore insinuarat & perfunctorie dixerat, opulentiùs hoc ostendit loco, corpora animata nō posse elementaria, quæ vocat simplicia corpora: ut neq; ignea, neq; aërea, neq; aquea, aut terrea. & hypotheses quasdam p̄bationi colligēda præmittit. ¶ Prima est aīal oē tactu esse præditum. Hanc superiora demonstrabant: quia omne animal alitur, & habet alimenti sensum. ¶ Altera sit alia elementa excepta terra esse sensoria, ut aqua sensorium visus, & aër auditus, ut prædiximus in secundo. ¶ Tertia est, cætera sensibilia præter tactilia, & sensus itidē exce-

Animata non sunt simplicia.

pto tactu per medium extraneum sentire, ut visus, auditus, &c. tactus per mediā carnem, quæ est animalis pars. Quamobrem & hoc sibi indicium est nomē tactus: quia tangendo sentit. Quæ autem se tangūt, vltima habēt simul. ¶ Istis iactis hypothesebus, colligit nullum ergo aliorū elementorū est corpus animalis. Etenim omne animal tactū habet: tactus autem non fit per elemēta, ut cæteri sensus, sed exercetur per carnē, quæ est aīalis pars: ergo si corpus aereum aut aqueū sit aut terreum, non est aptū quod tāgat. Nam hæc elementa sunt media visus, auditus olfactus, cæterum nō sunt media tactui. Et de terreno, corpore res prætorior est. Nam tactus in medietate est tangibiliū qualitatum, & mediam quādam rationē sibi poscit, quā nullum elementorum habet. Quorum singula excellentijs tangibilium gaudēt. Sensorium igitur non est terrenæ cōplexionis, quæ est excellēter sicca & flacidioris frigiditatis, quia si tale esset sensoriū tactus, ut sentiret humorem & calorē? Ut ergo tactus omnes excellentias tactiliū aduertet? Est sibi necessarium in mediocritate consistentē habere rationē, ut sit sensoriū in potētia ad omnes tactiles qualitates percipiēdas. Vñ infert ossa, & pilos quæ terrena cōplexione abundant, (pili ut excrementa quædam, quæ sua frigiditate & siccitate nutrimento non seruiūt: ossa verò, quia totius corporis viuētis robur sunt & firmitas) hæc inquam non sentiunt. Plantæ quoq; non sentiunt: quia immobilitate sua, & defixione, quā terrenam sunt fortita, qualitatem non difficilē ostendunt. Quapropter si hæc. i. pili, ossa, plātæ, quia terrena admodum sunt tactus non sunt participia, æqua ratiōe, imò maiori, neq; alia elemēta tactus sunt sensorium. Nāq; si quod esset elementum aptandum sensorio, tactus esset terra maximè, ut in. c. de tactu prædictū est. At verò terra inepta est sensorio tactus, ut collegimus: ergo neq; alia elementa tactorio sensorio accomoda erūt. Quæ verò ait alios sensus tactu sentire, eò dixit, quod sensibilia omnia per media iungūtur cū potētia: ut color per intercedēs diaphanū iungitur visui: quia agens & patiens esse simul oportet. Quamobrē est quādā ratione tactus mediatus

ossis & pili non sentiunt

x. 67. ¶ Manifestū est igitur, quod necesse est hoc solo priuata sensu animalia, mori. neq; enim hunc possibile est habere non animal existens, neq; cum sit animal, alium habere necesse est præter hunc. Et propter hoc quidē alia sensibilia excellentijs non corrūpunt animal, ut color, & odor, & sonus, sed solū sensus, nisi secundum accidēs. puta si simul cum sono pulsio fiat & ictus, & à visis & odore alia moueātur quæ tactu corrūpunt. & sapor aut, secundum quod accidit simul tactuum esse, sic corrūpit. Tangibilium autem excellentia, ut calidorum, & frigidorum, et durorum, corrumpit animal.

¶ Quia ergo sensus tactus in proportione qualitatum tangibiliū est, quæ proportio animal cōstituit, manifestū est læsionem huius mediæ proportionis, esse læsionē tactus, & læsio tactus animal lædit, & destructio aīal destruit. Id quod in alijs sensibus non cōtingit. Etenim excellēs visibile visum oblaedit: non tñ animal, quia visus non est in media proportione tāgibiliū consistēs. imò in excellentia quadā aquei humoris. Rursum & auditus si oblaeditur ab immodico sono, non tñ animal perit. Rursumq; in olfactu, nisi per accidēs, ut pestilēs odor & venenatus sulphitus animalia interficit, ut in fodinis metallorū quilibet cernere pōt. Itidēq; sonus terribilis, & obstrepēs validissimèq; feriens auditū, nonnunquā aīal necat. Hoc autē est per accidēs, propter vehementem pulsionē aëris, qui ictu potenti animal agēs ipsum perimit, ut & arbores valid⁹ fragor scindit. & demū si visibilia & audibilia corrūpunt, tactus est oblaesio,

quod hæc perimāt, ut ictus vehemens aëris pulsus, aut odor pestilēs, mediam offendens proportionē qualitatum, seu humorū, quæ animal constituit, in causa est, quæ mortem afferat. Nam si tactus sensorium non tangerēt, nulla excellentia sensibilibus ali⁹ à tāgibili animal vita priuaret. Gustabilia autē, ut tangibilia sunt si excedant temperaturā, quam animalis vita poscit, etiā corrūpunt animalium vitam. Tactus ergo, cū sit vitæ animalis principiu, sine quoq; in ipso collocat Arist. quia ipso saluo, & vita salua est: ipso sublato & omnis vita perit. Et sicut excellēs quodlibet aliud sensibile sensum corrūpit: ita & excellens tāgibile corrūpit tactū: simulque animalis exitū affert, hoc est, quod ait in sequenti textu.

Tactus animalis vitæ principium, & finis.

¶ Omnis. n. sensibilis excellentia, corrūpit sensum. Quāobrē & tangibile, tactū. Hoc autē, determinatū est ipsum viuere. sine. n. tactu, demonstratū est quod impossibile est animal esse. Quocirca tangibiliū excellentia, non solū corrūpit sensum, sed & animal. quia necesse est, solum habere hunc aīal. Alios autē sensus habet animal, sicut dictum est, non ut sit, sed ut bene sit. Ut visum, quia in aere & aqua, ut videat. omnino autē, quia in diaphano. Gustū autem, propter delectabile atq; triste, ut sentiat id quod in alimēto & cōcupiscat et moueatur. Auditū autē, ut significetur aliquid ipsi. Linguam autem, ut significet aliquid alteri.

¶ Peruius est sermo. Aliorū sensibilibus excessus corrumpunt sensum, ut summus splendor obducit visum, & terribilis sonus obsurdescere facit auditū: sed vehemens calor deures, tactum submouet, & simul animal. Itidem vehemens frigiditas animal stupidum facit, & neruos obligentes, & deniq; si immodica sit & temperatura

Sensuum ne-
cessitas.

peraturam vitæ superâs animalis, exter-
minat vitam. Itidē philosophare de sum-
mo quouis alio tangibili sicco, humido,
duro, graui, & id genus. Nanq; hic sensus
non datus ad magnificentiam & opulen-
tiam animaliu: sed ad necessitatem vite:
alij verò sensus sunt ornamentu gratia a-
nimalibus beneficio naturæ cōparata,
vt visus, vt functione videndi vterētur:
quippe in diaphano illis viuēdum erat,
vt aquaticis in aqua & terrestribus in aë-
re: gustus vt sapores discernat, & com-
edendo voluptate perfrueretur, atque bi-
bēdo & voluptate illectum animal ciba-
ria concupiscat. & in illa sese moueat, vt
sibi illa cōciliet, Auditum autem Domi-
nus Deus dedit, vt significantias vocum
hauriat, quibus quod sibi cōmodū amet,
noxiumq; repellat. Lingua verò, vt men-
tis cogitatus alijs efferamus. Id quod ma-
xime hominibus Deus elargitus est, qui
proprietates vocum nouerunt exacte, &
mentis conceptus distincte proferre pos-
sunt. Quæ vniuersa. 2. lib. suis locis abso-
luta sunt.

Postremi. cap. disputatio, an simplex aliquod sit
animatum.

AM ad periodum libri stillū
properantes, & supremam im-
ponere manum cupientes, ver-
ba quædam Aristo. excutere
libet, quæ hoc cap. tradita sunt nullum
corpus simplex esse animatum. Cui occi-
nunt pleriq; philosophorum eorū, quos
tulit prisca ætas: Porphirius enim in li-
bro de electorum philosophia, demones
fatetur esse spiritu & corpore constantes
& carniū nidore, quæ sacrificijs adolē-
tur, impinguari. Michael quoq; Psellus
in libro de demōnibus, demones corpo-
reos dixit: alioqui, vt nobis essent patro-
cinio, & nostrorum itinerum commites
& se mouerent de loco in locum, nisi cor-
poream gererent substantiam? Et Apule-
ius in libro de demōne Socratis demō-
nes credit esse animalia, corpore aërea,
mēte rationalia, animo passiuā, æuo lon-
gæua: & hoc esse Platonis placitū Pro-
clus in libro de elementatione theologi-
ca demōstrat, dicēs, angelos esse materia-
les, quanq̄ simpliciorē gerant materiam,
quā alia visibilia & sensibilia. Vñ Plato-

Porphirius
de electorum
philosophia.

nici discipuli demones distribuūt quos-
dam igneos fatentur, alios aëreos, alios
aqueos, & hos (testante Platone) initia
malorum fuisse: quia rebus voluptatem
miscuerunt: aëreos verò, rationali nō sen-
suali (vt a queos) fauere potentia, ratio-
nalēq; horū demōnū beneficio à vegeta-
li & sensuali segregare. igneos verò demō-
nes rōnalem potentia ad sublimiora, &
spūalia cōtemplāda homines cōuertere.
Et demones quosdam æternos, vt igneos
& aëreos: At verò aqueos longæuos esse,
omnes tamē animo passibiles. Et secun-
dum affectum patiā corporibus. Distin-
gunt autem inter angelos, & demones: il-
los enim Deos inuisibiles vocant, & æter-
nos, & Deo semper assistentes, illiq; fami-
liarissimos: At demones eos dicunt, qui
bus cura sublunaris mundi credita est.
Lege Marsilium Ficinum in epitome ad
apologiam Socratis, qui in epitome etiā
de Iusto, Platonica dogmata colligēs de-
mones quosdā cælestes ait, alios æthe-
reos, id est, igneos. Cælestes vnitatē deo-
rum sequuntur, ignei intelligentia, aërei
demones rationem, aquei imaginationē,
terreni autem naturam, quam vocamus
vegetalem. Neq; solum philosophorum
fuit istud placitum demones esse anima-
lia aërea, ignea, aquea, & cælestia: sed plu-
rimorū sanctorū voluminibus legimus
confirmatum esse hoc genus animalium
igneorum aut aëreorum aduersus doctri-
nam Aristo. quam hoc loco tradidit, nul-
la esse animalia corpore simplici concre-
ta. Diuus igitur Dionysius in libro de di-
uinis nominibus par. 9. cap. 4. demones
ait esse materia infixos, illosq; furere, &
concupiscentia affici atq; dementia tor-
queri. Quæ omnia animalium sunt. Et
Diuus Basilium, libro de. 55. contra Eumo-
niū. c. 16. angelos vult aëreos esse, substā-
tiaq; angelicam aut esse aëreū spūm aut
igneū tradidit, colligens sibi suā traditio-
nē ex loco Psalmi qui facit angelos suos
spūs, & ministros suos flammā ignis. Sūt
ergo vel aëreæ substantiæ, quam spiritus
vocitat scriptura, aut ignei. Et ratio col-
ligēs hæc erat: alioqui vt se ostēderēt no-
bis, vt sæpe legimus sanctis Patribus ap-
paruisse, in forma visibili: asserit tamen
esse angelos immunes à materia nostra,
quæ alluionis seu fluminis gerit speciē
in ho-

Qui angelus
initia malorum.

Quid angeli
quid demones
nisi Platonis.

Marsilius Fi-
cinius.

Dei miras in-
tellectus ra-
tio imaginaria.

Vegetalia na-
tura.

Dionysius Ba-
silium.

in homilia. I. examerō. Vnde & in homi-
lia ad. 44. Psalmū, illos simplices cogno-
scit: quia non sunt ea mixtione concreti,
qua nos & mortalia vniuersa. Et Orige-
nes Deum solum fatetur incorporeum,
angelos autē vniuersos substantiam fer-
re corpoream non veretur fateri: quanq̄
hic autor in libro primo Commentariorū
in Iob sanctos angelos, duxit esse spūales
substantias itidemque demones tractās
verba illa, circūni terram & perambula-
ui eam: inquit, diabolus non corporali
gressu, sed spiritali gressu, terram lustra-
re subito. Et quod cōiectare licet, dogma
Origenicū hoc fuit, sanctos angelos im-
munes à corpulenta substantia, quecun-
que ea sit. Nam & Plato Deos, quos an-
gelos dixit spirituales omnino censuit.
At verò demones seu mali angeli, simili-
ter substantiam spiritualem Dei creatio-
ne assequutos fuisse, tamen iniquitatem
& superbā ipsorum mentem corporibus
quibusdam tenuibus illos addixisse, qui-
bus delictorū pœnas darēt: vt de anima
rationali supra dicebamus, Platonem di-
xisse, voluptatis quam affatim hausit in
corpore, corpore exuto, aëreo corpori ob-
stringi, vbi luat corporis facinora. Diuus
Augustinus libro de fide & simbolo cap.
59. anxius est super dubio isto & multa
voluit, & agit in vtranq; partē. Nanq;
sacra proferūt eloquia Abrahamum ho-
spicio receptos angelos lauisse, & ange-
lus pugnavit cum Iacob vsq; in aurorā.
Verum neq; pedum lotio neq; lucta spi-
rituum est, qui neque pedibus aut mani-
bus constant. Sunt autem loci hæc indi-
cantes Gene. 18. & Genes. 32.
Est autē in diuersum. Nam angelus ap-
paruit in somnijs Ioseph. Matthæi. 2. non
apparuisse autē, si corporeus esset: nam
corporea in vigilia vidētur, non per phā-
tasmata & visa somniorum, neque expe-
ctant somnia, quæ sunt corporalia, sed
spiritalia, quando sopor irruit in homi-
nes & mens à forinsecis negocijs apud se
conquiescit, sibiq; tota redditur: est tunc
demum opportunum tempus, quo spiri-
tualia appareāt. Angelus igitur spiritua-
lem habet substantiam, quæ in somnijs
apparere potest præcipue. Rursum in
Tobiæ volumine cap. 12. legimus angelū
non victitasse excusantem se cibo inuisi-

bili vti. Sunt ergo & ipsi spirituales. Et
rursum August. in. 3. super Genesim cap.
10. sententiam apertius exponens demō-
nes putat esse animalia aërea, & in li-
bro de natura demōnum. Non differen-
do, sed proferendo quid velit de hac re-
scripsit. Sciēdum, ait, hanc esse naturam
demōnum, vt aërei corporis sensu, ter-
renorum corporum sensum faciliē præce-
dant. Et Verba hæc indicantur. 26. quæst.
5. cap. sciendum in decretorum volumi-
ne. Quo loco sensus viuacitatē & motus
pernicitatem demōnibus tribuit: quip-
pe sunt aërei corporis. Diuus Gregorius
in homilia epiphaniæ, angelos appellat
animalia rationalia. Et Bernardus homi-
lia. 6. ad Cantica, Deum vnum cōfiterur
non egere corporis solatio, & Tertulia-
nus in libro de velandis virginibus, pri-
mum peccatū angelorum fornicationis
concupiscentiam putat fuisse, angelosq;
lapsos ignibus libidinis succensos. Vn-
de ait foeminarum pulchritudinem in cæ-
lum vsq; iaculatam scandala. Sed hunc
mittamus, qui Deū, angelos, animas hu-
manas corporales duxit in libro de re-
surrectione carnis: quanquam Diuus
Augustinus in libro de Ecclesiasticis do-
gma. capitulo. 11. tradat vt definitionem
fidei solum Deum esse incorporeum an-
gelos verò & oēs cælestes virtutes cor-
poreas esse licet carne non subsistant, &
animā humanā corpoream & demones
definit corporeos: quia terminis loci clau-
duntur. At quia fortassis liber nō est Au-
gust. sed Genadij, Aug. in opere illo opu-
lētissimo. 15. de ciuitate Dei, c. 23. tractans
verba Psalm. 103. qui facit angelos suos
spiritus & ministros suos flammā ignis,
ait Deum spiritibus cōtulisse legationis
officium, quod verò ait flammam ignis,
aut ignem vrentem (vt ipse legit) hēsitat
cur hoc dictum sit, an quod angelis cor-
pora sint ignea, an quod ardore charitatis
succensi officia iniuncta exequātur. Qui-
dam verò ex nostratibus theologis, vt
Diuus Bonauentura in. 2. Sententiarum
libro, dist. 2. & forsūt Albertus Magnus
in libro de quatuor coæqueuis. q. 5. art. 8.
& in libro. secundo Sententiarum. dist. 2.
corpulentos non credunt angelos, cæ-
steram compositos ex materia & forma.
Secernit, porrò sanctus ille de materia,
est

Decretū de
angelorū na-
tura.

Theologi sco-
lastici.

triplex materia. est altera materia quæ est in potentia ad formas substantiales corruptionis & generationis, vt nostra, alia est quæ potentia quædam est ad motû, vt cæli, postrema materia ad esse & operationem, quæ est angelorû materia. Albertus temperans sermonem noluit materiam dicere angelicam, sed dixit angelos esse compositos ex fundamēto essendi, & ipso esse: quia Boëtius dixit in creatis rebus aliud esse, quod est, & quo est in principio hebdomadam, hoc tulit testimonium. Et quantum isti autores iuxta corticem sermonis præferunt, credunt angelos, neque esse illam suam materiam, neque suam formam: sed quod est ex vtrisque coalitum. Et Diuus Thomas, quod l. 2. quæstio. 3. ex diametro pugnat cû ista angelorum compositione, vt angelus ex duobus constetur, & hoc nomē angelus significantiam alicuius compositionis habeat: & hoc vetustum Auincebronis figmentum angelos compositos tradentes ex duabus essentialibus partibus, citra tamen corpulentæ substantiæ farcinâ. Quod figmentigenus liquido fumidû esse demonstrat Diuus Thomas in prima part. quæst. 50. artic. 2. Hæc omnia afferre institui, vt excuteremus, vnde Arif. sibi collegit nulla esse animalia aërea, aut ignea, aut aquea quando illi philosophi clarissimi & sancti doctores grauisissimi, qui non solum sanctitate doctrinæ & veritate catholicæ fidei sunt suscipiendi, sed philosophicis honoribus digni, qui prosequantur: quando ipsi libros philosophorum legunt & quod orthodoxæ fidei cōferre arbitrati sunt, in suos codices trāsuixerūt. Et quāquam Augustinum excusans magister Petrus Longobardus sententiæ sanctorum rapsodus, dixerit Augustinum disputando rem dixisse: illud sanè verum si semel aut iterum in libro de Genesi ad literam scripsisset. At num in libro de natura dæmonum? Aut num in libris de ciuitate Dei disserendo dixit? Quid quod doctores alij, quorû non modicam turbam protulimus, certo rē hanc protulerūt. Iam si Augustinum, Basilium, Gregorium, Bernardum interpreteris vocasse angelos animalia rationalia, similitudine non proprietate naturæ, dictosque corporeos non simpliciter, sed re-

ferendo eos ad summam & ineffabilem Dei simplicitatem, Cui si conferatur spirituales non censetur, sed potius corporei, id est, à diuina spiritualitate plurimû degenerantes Ioāne Damasceno tradente libro. 2. de fide orthodoxa cap. 3. Incorporeus (inquit) angelus est quantum ad nos, nam omne ad Deum collatum, qui solus incorporealis est, crassum & corporale comperitur. Forsitā hoc interpretamentum aridet alicui, & valeat sibi & secum fruatur, qui sic sapuerit: nos nihil moramur, quanquam mea sententia nō obuerterē vicio, si quis diceret rem istam de angelorum natura, si simplex & spiritualis est, antiquis sanctorum illorum seculis non fuisse certam: sed cōtrouersam imò in. 7. generali synodo, vt nos retulimus in. 2. libro de anima, traditione videtur firmasse omnes angelos esse corporeos, quam nos diximus synodum rem hanc non sub pōdere fidei tradidisse angelos corporeos, sed disputantem patrū sententias. Lege commentaria nostra ad ca. 2. secundi de anima. Quare citra periculum fidei in sensu quilibet poterat id seculi abūdare suo. Vnde Basilii & Augustinus in re ista Platonizant: quanquam Dionysius in libro de cælesti Hierarchia, angelos tradidit repurgatos ab omni materia. Et Damascenus loco indicato substantias ait esse spirituales, & intellectuales & incorporeas dixit esse angelos, semper mobiles suæ potestatis, arbitrioque liberas. At verò ætare hac non sic liberum est abundare propria sententia in dubitatione ista: quanquam recentiores quidam theologij ausi fuerunt corporales credere angelos, vt Caietanus in Commentario in epistola ad Ephesios Pauli apostoli: quia Paulus inibi cap. 2. dæmonem vocat principē potestatis aëris huius. Cui occinit theologorum candidata turba, aduersus quem si alius nō exiitisset locus concilij illius de summa Trini. & fide catholica. c. firmiter, abūdē sufficeret, qui locus manifestē corporale ab angelica secreuit natura, docens Deum condidisse simul & corporalem & spirituales naturam. Si verò hic locus vt fidei articulus rem istam decernat, non huius libri excutere: sufficiat in præsentia ecclesiasticam doctrinam modo angelos

angelos dicere incorporeos nisi relatiue corporeos dixeris cum Ioāne Damasceno. Hæc autem fusiùs adiuuante Domino Christo in libris theologicis trademus. Ad physica regrediamur. ¶ Primā assero conclusionem secundum Aristot. doctrinā, angeli neque dæmones sunt corporei. siue illud corpus igneum sit, siue aëreū qualecūq; illud dixeris. Hæc vtique conclusio non ex toto Platoni dissentit: nā Plato, vt diximus, angelos distinxit, à dæmonibus: illos Deo assistentes docuit molemque corporum non versare: dæmones verò corporibus assistere, corporeas actiones & motu tractare. Angelos ergo spirituales & ab omni materia repurgatos dixit Plato, dæmones verò non itidē. Aristot. verò, neque vocitat, angelos, neque dæmones: sed intelligentias substantiasque separatas. Neque credidit, quod secularibus istis negocijs angelos misceri, sed illos in supremis sedibus collocat. Quod angelorum igitur est, vel intelligentiarū non disident ambo. Superest dæmones convincere non esse corpulentę substantiæ, & est argumentum ad hominem. Plato censuit dæmones igneos aëreosque esse immortales. At verò si ignei sunt, mortales sunt aut si aërei, probo collectionem. Quod cōponitur ex corruptibili, est corruptibile, vt homo est corruptibilis: quia corpus gestat corruptioni obnoxium: etiā si pars altera mortem non experiatur. Quamobrem si angeli ex ignea concreti sunt substantia: ignis autem est corruptibilis, & aër itidē, vt cætera elementa, (nam hæc oppugnantur contrarijs, & quæ contrariorum patiūtur pugnam, sunt corruptibilia) ergo & dæmones omnes sunt corruptibiles. Quod ipse diffitetur. Aquæ igitur elementum ignē extinguit, ergo & dæmonē extingueret posset aquę elementum. Quod derisioni patet. Et rursum, si aquei sunt corruptibiles: ergo & aërei, & ignei: nam quantum est elementum substantia ita aqua est corruptibilis, vt aër vt ignis. Et contra, quāquam ignis quālongius abscedit à contrariorum oppugnatione, sincerior est: tamen substantiā eius hoc nō tollit, ipsam esse corruptibilem. ¶ Huic adde cōnexionem alteram. Quæramus à Platonicis, cum materia sit propter formam, & corpus propter ani-

mam, si dæmones habent igneam materiam, aut aëream: erit hoc in gratiam angelicæ formæ, quia temere nihil facit Deus atque natura. Iam ergo si materia est in gratiam operationis formæ angelicæ, nil vtique illis seruiet materia ignea, aut aquea huic operationi, quippe angelorū & dæmonum operatio est intelligēdi actio. Cui quæso quid seruiet ignis aut elementa? Nihil sanè dæmonibus aut angelis confert hæc ignea, siue elementaria moles, imò obstitit: siquidem intelligēdi actio per abstractionem est a materia. Quid quod, vt sæpe iam retulimus in Phædone Platonem corpus dicentē obstare philosophis, quo minus physicas disciplinas altissimè perdiscant? Quod si humanum corpus, quod est dignitate præstans elementis & temperamento complexionis, elementa cum humano corpore minime sunt conferenda: hoc (inquā) corpus impedimēto est philosophis, ad philosophandum, & dæmonibus corporea materia elementaria illa & vilissima & sine temperamento, vtique erit impedimento, ne dæmones lucide intelligant. ¶ Quod si sensus gratia quis dicat cū Augustino esse corpora hæc aërea, vt citauimus librum de natura dæmonum, vt sensus sit viuacior, & motus velocior: hæc causa esse dæmones aërei corporis, re vera quærendum superest, quis est hic sensus? Num visus? an auditus? qui duo sensus sunt ad sagacē notiorē rerū. Quod si hos habent sensus & tactum dæmonibus concedere necesse est, qui est sensuū omnium fundamentum & origo. Atqui tactus in elementis vno non consistit, sed in temperamento omnium, vt iam ostensionem dedit Aristot. ergo in demonibus nullus sensus est, nam tactum cū non habeant, quia simplici subsistunt corpore, vt elementario in quo corpore tactus non extat, cæteris quoque sensibus illos carere est necessariū. Sed neque gratia motus localis, vt occisimè discurrat per orbē corpora hæc aërea illis tribuenda: quia spiritus citra corpus velocius movebitur, quam corpore, aër subito non agitur, vt spiritus dæmonū etiā subito mouetur. ¶ Præter hæc magis distat forma dæmonis, & materia elementaria, quæ aia rōnalis, & corpus humanū. At verò aia est separabilis a cor-

Boëtius.

Quæstionis oportunitas.

sancti doctorum gemino honore prosequendi.

consensus Platonicus Aristot.

in philosophia

à corpore humano: ergo & forma dæmonis à materia elementi separatur. Nam si separabilis est, potest fieri, vt separetur. Fac illam formã esse separatam, num illa forma dæmonis separata, est dæmõ totus, aut pars dæmonis? Si dæmõ totus, corpus ergo elemẽtarium adscitũ est, & affixũ & non est de cõpositione dæmonis, sin verò est pars dæmonis, sunt ergo dæmones oēs diuisibiles, & mortales. Quod Plato negat.

Platonis de sensio.

Quod si honoris quidpiam Platoni tribuendum est, dicendum est Platoni omnes dæmones esse spirituales & immortales. Quod autẽ quosdã dixit igneos, ab operatione dixit, non à substãtia, vt & theologi seraphinos igneos appellant, ardentissimãq; illos naturã prædicant esse angelos: quia ergo aduertebat Plato humanas operationes angelorum ministerio despiciari, angelos illos qui ad operationẽ, sublimẽ, & cælestium contẽplationẽ, humanas mentes erigebãt, æthereos dæmones vocauit: qui verò non tam vigeant, quam isti, cæterum curabant homines in officijs honestatis & moralis virtutis exercere; hos æreos. Et quia hæc dicunt homines ad immortalitatẽ æternæ vitæ, & contẽplatio diuinorum, & recta humanorũ dispositio, hos dixit dæmones immortales. Sunt autẽ alij, qui ad voluptatem & facinora homines propellunt: hos dixit aquaticos. Nam voluptas rapido nos instar fluminis agitatur cursu: & vitã hæc, quã degimus etiã sacro probante eloquio, lapsui fluuiorum collata est. 2. libro regũ cap. 14. Omnes morimur (diuinus sermo admonet) & sicut aqua dilabimur super terram. Dæmones ergo qui homines voluptatib; huius fluxu vitæ infigunt, aqueos dixit Plato & mortales, quia moribundi seculo illecebris humanos affectus inescant: nõ quia ipsi, vel ex aqua cõsistentur dæmones, vel quod substãtia ipsorum sit mortalis. Nã si mortalis, ergo & generabilis, ergo esset soboles dæmonum, & perpetua prolis series, vt in hominibus est. Quod ridiculũ esse nemo philosophorum nõ opinatur.

Porphirij insana. Dionysius et Plato concordes.

nysius, quem superiora verba indicauerunt, dæmones quoq; concupiscentes, furentes, infixosq; materiæ, dixit: qui tamẽ omnes angelos putat esse spirituales, neq; infixos docuit esse materiæ quod materiales, vt porphirius delirat egẽtes cibo, & potu, sed quod affectu sunt materiales: spiritualia enim quæ sunt diuinæ celsitudinis honores non cupiunt, sed fastidiunt, proprios tamẽ honores diuinis præponentes affectant, & nos ad impudica & lasciuia & omnia delictorum genera proritare student. Quamobrẽ infixos illos dixit Dionysius materiæ. Hinc autem prudẽtiam Arist. considera. Proritationẽ in facinora appetitui sensuali dedit, non dæmonibus: quia hoc naturali ductus argumento non cõperiebat. Motum autem cælestem angelis dedit: quia non potuit in formam aliquam materialem motum infinito æuo (vt ipse cogitabat) duraturũ referre. ideo formam quandam separatam excogitauit quam intelligẽtiam non angelũ vocitat. Nam angelus est officij nomẽ: intelligentia verò est naturæ appellatio, hancq; motus cælestis credidit autorem. Theologi verò, non quod demonstratione vigeatur malos angelos inceptorum esse pessimarum cogitationum, & contra bonarum stimulatorem: sed quia reuelauit diuina autoritas credũt. Nam ergo templa expansa plicemus & stilum iam condamus, finemque Commentarijs istis & disputationibus donemus, meo iudicio vberim in tres libros de anima Arist. ad honorem indiuiduæ Trinitatis, quæ Deus vnus est, qui vita est simplicissima qui primo fabricato homini spiraculum vitæ insufflauit, cũctamq; animam viuentem atq; motabilem in primordio nascẽtis mundi fecit. Cuius omnes animæ propria sunt possessio, vt anima patris, sic anima filij. Huic tanto animarum opifici gratiæ agendæ impensissimæ, qui nostrã nauigationem sua cælesti nobis aspirans aura, iam in portum vsque deduxit, & cæleuma quod inter nauigandum in tantij laboris leuamen canebam, iam vberiore gratulatiõe securitate adepta, in diuinis erumpere laudes, suscepta officia admonent. Quibus incorruptæ virginis Dei

Quod angelus & intellectus differat.

Libri epilogie.

Dei & hominis matris præconia mea iũgo, quæ vota nostra prospera fecit. Deo igitur nostro cunctipotenti candidissimãq; Dei matri Marię diuisq; omnibus tribuendũ, si quid incorruptum, si quid elegans probabilis doctrinæ à me excogitatum est. Cætera si quæ corrupta, si quæ putida, si quæ improbabili philosophiæ, meæ negligentie succẽsenda sunt. Tuque bone lector boni æquique confules. Multa quoq; de theologico intermiscui dogmate, quæ obiter non exprom-

fesso differui, physica enim agenti mihi leuicalamo illa attingere sat fuit, quæ tamẽ vniuersa sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ incorrupto iudicio submitto, aut aliorum quorum hoc corrigere inter est. Quod si quidpiam in opere hoc veram Iesu Christi nõ sapit religionem aut sinceram sanctorum fidem atq; doctrinam, illa iam modo retracto, quassò, & nulla esse duco, & perinde illa censeo atque si non essent scriptis mandata.

FINIS.

Castigationes.

In prologo. 2. ad lectores vbi immortale lege immortalis. In eodẽ vbi lineã lege limã. Fol. 48. col. 4. lin. 12. ab imo, demãt particula eo. Fol. 49. col. 2. lin. 26. ab imo dematur particula non. Fol. 57. col. 2. lin. ab imo. 4. loco in qd, lege id qd. Fol. 58. col. 3. li. ab imo. 19. loco caesera dic cera. Fol. 74. co. 4. li. 12. à summo demãt particula in. Fol. 75. col. 2. li. ab imo. 5. dematur. particula in. Fol. 119. 2. col. lin. ab imo. 20. & 21. loco nil lege aliquod. Fol. 122. col. 2. lin. 25. esse, lege esset. col. 3. li. 42. rones, lege relations. Fol. 123. co. 4. li. 12. calores, lege colores, & lin. 27. sensu, lege sensus. Fol. 124. col. 2. li. 20. non sentiri, lege sentiri, col. 4. li. 10. aduertet, lege aduerteret, ibid. lin. 17. abundat, dicit aliud, & lin. 36. versans, lege versans, & linea, antep. effectum, lege affectus, & lin. penult. ideo quia lege ideoq, Fol. 125. col. 1. li. 6. & 11. quod, lege, & quod, & li. 11. in visu, lege est in visu, lin. 30. alios, lege alio. Fol. 126. col. 2. li. 26. solum, lege sensum, & lin. 34. finienda, lege finire. col. 4. lin. 37. proprium, lege proprium. Fol. 131. col. 1. lin. 11. rursus, lege sursum, & col. 3. li. 42. ratione, lege ratio. Fol. 135. col. 2. lin. 45. & 6. homine pro lumine. Fol. 134. col. 4. lin. 34. negat, lege ait. Fol. 136. col. 2. lin. 7. aliter, lege tot aliter, & col. 3. lin. 43. tunica oculi, lege tunica oculi. Fol. 137. col. 2. li. 24. colorum, lege colore. Fol. 138. lin. 50. calor, lege color, & col. 3. li. 14. ipsorum, quia lege ipsorum, & col. 4. li. 39. calorem, lege colorem. Fol. 39. col. 3. li. 11. 14. pro. 13. & col. 4. li. 11. sensu, lege sensus. Fol. 140. col. 4. lin. 12. diuisibilis, lege visibilis, & lin. 32. agre, lege agre. Fol. 142. col. 3. lin. 7. pinus, lege pannus. Fol. 144. col. 2. lin. 40. illum. pro illam. Fol. 147. col. 2. li. 18. abundat cum. col. 4. lin. 15. porrectum, lege porrecta. Fol. 148. col. 2. li. 31. ab obiecto, lege quam obiectum. Fol. 151. col. 1. lin. 29. partes, lege passa, siue, patrenria. Fol. 151. col. 4. lin. 41. colorem, lege calorem. Fol. 153. col. 1. lin. 41. ratione, lege respiratione. Fol. 227. col. 3. vbi administrare, lege administratiõe. Fol. 232. co. vbi deserebat, lege diserebat. Fol. 235. col. 1. vbi sensoris, lege sensoris. ibi. vbi operari, lege operari. Fol. 241. col. 3. vbi intelligilia, & coallita, lege intelligibilia & coallita. Fol. 251. col. 1. in fine vbi inconfessa, lege inconfesso. Fol. 252. col. 3. vbi er motui, & mortui. col. 4. vbi apostolicis, lege apostolicis. Fol. 253. col. 1. vbi atque, lege atque. Fol. 259. in prin. dele huius. Fol. 269. col. 4. vbi passibilis, lege passibilis. Fol. 270. col. 3. vbi vt, lege vt. Fol. 274. col. 4. vbi q se lege q si. Fol. 276. col. 1. vbi at lege aut. Fol. 292. col. 2. vbi firma, lege forma. Fol. 196. col. 3. vbi propis, lege proprij. Fol. 297. col. 1. vbi ratione imperat, lege motum. ibi. 2. vbi gusto, lege gustu. Fol. 296. columna. 1. vbi alia lege aliam. Fol. 299. col. 2. vbi numerat, lege numerat. col. 3. loco diligent es, lege dirigent es. Fol. 300. col. 1. vbi nam quod, lege namque. Fol. 310. col. 1. vbi addictio, lege additis. col. 4. vbi originale, lege originale. vbi inspectu, lege inspector. Fol. 311. col. 1. vbi reflexus, lege refluxus. ibi. col. 2. vbi primaria, lege participata. ibi. col. 1. vbi re, lege rem. Fol. 303. col. 3. vbi rhet, lege rheto. ibi. col. 4. vbi viderem, lege videre. Fol. 312. vbi sit, lege sit. in fine col. 4. vbi lib. 55. lege lib. de spiritu sancto. Fol. 305. col. 2. ubi rit, lege erit. Fol. 313. col. 2. vbi nataris, lege naturis. Fol. 314. col. 2. notiore, lege notionem. col. 3. vbi dispensari, lege dispensari. ibi. col. 4. vbi int elia, lege intelligentia. Fol. 67. col. 2. figura. 3. mut a literas vbi, b, d, & vbi, d, b.

L Licenciado don Pedro Illanes maestrescuela de Ouiedo, y canonigo de Lugo, prouisor oficial è vicario general, en todo el obispado de Salamanca, por el muy Illustre y Reuerendissimo señor don Francisco Manrique de Lara Obispo de Salamanca del consejo de su Magestad: Por quanto otra vez antes de agora ouimos dado, è dimos, licècia è facultad a qualquier impressor de libros para que pudiesse imprimir, è imprimiesse vn libro llamado Commentarios y disputaciones, sobre los tres libros de Anima de Aristotel compuestos por el Reuerendo maestro Miguel de Palacio canonigo de Leon y Ciuda Rodrigo. Sin que por ello incurriessen en pena, ni censura alguna, y agora de nuevo, si necessario es, damos y concedemos la dicha licencia y facultad para la dicha impresion, por quãto los dichos libros estan vistos y examinados, y aprouados y si necessario es por la presente los aprouamos de nuevo. Fecha en Salamanca a quinze dias del mes de Março de. 1557. años.

El Licencia
do Illanes.

*Por madado del dicho Señor Prouisor.
Tome de Vargas.*

✿ EXCVDEBAT SALMAN-
ticæ Ioannes à Canoua typographus lon-
gè accuratissimus, Anno Domini mille
simo quingentesimo quinquage-
simo septimo. 14. ca-
lendas Iunij.

BIBLIOTECA
UNIVERSITARIA
DE
GRANADA